
ધી ડાયમંડ જ્યુબિલિ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં,
પરીખ દેવીદાસ છગનલાલે છાપ્યું
સલાપોસ રોડ, અમદાવાદ

આવૃત્તિ ૧ લી. પ્રત ૧

પ્રકાશક
શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ ઑફિસ તરફથી
મકનજી જે. મહેતા બાર. એટ. લૉ.
મોહનલાલ બી. ઝવેરી, સોલિસિટર
[illegible]
૨૦, પાયધુની, મુંબઈ

નિવેદન.

શ્રીમતી જૈનશ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ તરફથી જૈન સાહિત્યના ઉદ્ધાર અર્થે મૂળથી પ્રયાસો થયા છે અને તેને અંગે તેણે જૂદા જૂદા ભંડારો-આના ગ્રંથોની ટીપો કરાવી યા મંગાવી એકત્રિત કરી હતી. સંસ્કૃત પ્રાકૃત સાહિત્ય માટેની સૂચિ 'જૈન ગ્રંથાવલી' એ નામથી તેણે પ્રકટ કરી છે તે પરથી ઘણો પ્રકાશ પડયો છે.

વિશેષમાં તેણે ગૂજરાતી યા ભાષા સાહિત્યમાટે રા. મનસુખલાલ કિરતચંદ મહેતાએ પ્રયોજેલી રાસાઓની યાદી-ટીપ 'જૈન રાસમાળા' એ નામથી પ્રકટ કરી અને ત્યાર પછી તેમા ન આવેલ એવા બીજા રાસાઓ-ચોપાઇઓની વધુ ટીપ મે તૈયાર કરેલી તે 'જૈન રાસમાળાની પૂરવણી' એ નામથી પ્રકટ કરી હતી. આ બંને ટીપમાં નાની ભાષા પદ્ય કૃતિઓ-સ્તવન સઝાય સ્તોત્રાદિ તેમજ ગદ્યકૃતિઓ-બાળાવબોધોની સૂચિ આવેલી નથી. શ્રીમતી કૉન્ફરન્સ દેવીએ આ રીતે જૈન રાસમાળાના બે ભાગ ટીપ તરીકે પ્રકટ કરી ગૂર્જર સાહિત્યમા જૈનોનો મોટો ફાળો હતો એવો ખ્યાલ આપ્યો હતો તે માટે તેને ધન્યવાદ ઘટે છે.

આ ખ્યાલ માત્ર સપાટીપરનો નહિ, પણ ખરેખરો સાચો અને પ્રમાણપૂર્વક આવી શકે તે માટે દરેક રાસ-ચોપાઈ, ફાગ, ઢાળ, સ્તવન, સ્તુતિ, ચોવીશી તેમજ અન્ય પદ્ય કૃતિના રચનારને શબ્દાનુક્રમે લઇને તે દરેકની કૃતિઓનું વિગતવાર વર્ણનાત્મક 'લિસ્ટ'-સૂચી, તેનો પરિચય, તેનો સમય અને કૃતિઓ સંબંધીની માહિતી દરેક ભંડારોની ટીપો મળી તે પરથી-પણ વિશેષે ભંડારોમાની પ્રતોને જાતે તપાસી તેમાંથી તેના આદિ અને અંતના ભાગો લેખકની પ્રશસ્તિ વગેરે ઉતારી લઈ તે ફેરિસ્ત એક પુસ્તકાકારે પ્રકટ કરાવવા માટે હું એક સંગ્રાહક તરીકે માત્ર પ્રીતિશ્રમની ખાતર આજથી આશરે પંદર વર્ષથી તે માટેનો સંગ્રહ કરતો આવ્યો છુ.

આ સંઘ સંગ્રહ કરવામાં અથાગ પરિશ્રમ પ્રતો જોવા તપાસવામાં ને તેમાંથી ઉતારા કરવામાં પુષ્કળ સમયનો વ્યય મેં એક 'ધૂળધોયા' તરીકે આનંદથી ભોગવ્યો છે. આ સંગ્રહ માટે બીજા સજ્જનો પૈકી મુનિમહારાજો, ભંડારના માલિક-રક્ષકો યા સંઘના નેતા-વિદ્વાનોએ પ્રતો જોવા માટે થોડા સમય માટે મોકલવા રૂપે તેમજ જોઈ જવા માટે સગવડ કરી આપવા રૂપે તેમજ જુદી જુદી સલાહ અને સહાયરૂપે ટુંકમાં આ સંગ્રહ માટે જે જે અપેક્ષાઓ રહેતી તે પૂરી પાડવા રૂપે કૃપા બતાવી છે તે માટે તે દરેકનો ખરેખર આભાર. સમાજપર અને સાહિત્યપર ઉપકાર થયો છે.

પહેલાં પ્રથમ જે મુદ્રિત રાસાઓ આદિ બહાર પડેલા તે એકઠા કરી તેમાંથી તેમજ કૉન્ફરન્સ પાસેની આવેલી ટીપો પરથી તૈયાર કરેલી સૂચિઓ પરથી, ઠીકઠીક નોંધો લીધી. પછી બે વાર પ્રવાસ થઈ શક્યો. વડોદરા અને અમદાવાદ જઈ આવ્યો. વડોદરામાં પૂજ્ય પ્રવર્તક શ્રી કાન્તિવિજયજી મુનિમહારાજ શ્રી ચતુરવિજય-જિનવિજયાદિએ સર્વ પુસ્તકો જોવાની સગવડતા કરી આપી હતી, પરંતુ થોડા દિવસના રોકાણથી પૂરું કામ નહોતું થયું તેથી મુનિશ્રી જિનવિજયજીએ પ્રશસ્તિઓ લખી લખાવી અને મોકલાવી આપી હતી. અમદાવાદમાં ગુરુજી ભાઈશ્રી હેમચંદ પ્રેમચંદ મોદી વકીલની સહાયથી મુનિ શ્રી ક્ષમાવિજયજીએ કેટલાક રાસોની પ્રતો જોવા આપી હતી તેમાંથી પ્રશસ્તિઓ તેમની પાસેજ રહી કેટલાક દિવસો કામ કરીને ચાર ચાર કલાક ગાળી લખી લીધી હતી. સને ૧૯૧૫ માં ઉક્ત પ્રવર્તક શ્રી કાન્તિવિજયજીએ મારી દ્વારા સુરતની ગુજરાતી સાહિત્યપરિષદ્‌ના પ્રદર્શનમાં લગભગ સવાસો ઉપરાંત પ્રતો મોકલી હતી તેનો ઉપયોગ પણ કર્યો. આ વખત સુધી ઉપરની પ્રશસ્તિઓ નોંધવાનું કામ રહ્યું હતું. ભાવનગર સંઘ તરફથી ગુરુજી શ્રી કુંવરજી આણંદજીએ ચાર રાસની પ્રતો મોકલી હતી. ત્યાર પછી શ્રી કસ્તૂરચંદ બીજા કેટલાક સંઘોને પ્રતો જોવાની મોકલવા માટે વિનંતિપત્ર લખતાં મોરબીના સંઘ તરફથી ચાલુ સંપ-

-વીએ, ગારીઆધરના સંઘે, ઘોરાજીમાના માણેકચદજીના સગ્રહીત ભડા-રના સેક્રેટરી રા. વનેચંદ પોપટે, ભરૂચના સઘ તરફથી શેઠ અનોપચંદ મલુકચંદે પ્રતો મોકલાવી હતી. આ બધી પ્રતો જોવાઇ ગયા પછી તે તે સ્થળે મોકલાવી દીધી, પછી અમૃતસર કોંગ્રેસથી આવતા આગ્રામાં શ્રીયુત દાલચદજીદ્વારા ત્યાની અમુક કૃતિઓ મે જોઇ તપાસી

સન ૧૯૨૧ મા અકટોબરની છુટીમા લીંબડીનો મોટો ભડાર હું જાતે જઈ જોઇ આવ્યો, અને ત્યા રા. છોટાલાલ હરજીવન પારેખ અને રા. કેશવલાલ લગડીએ સારી મદદ તથા સગવડ મને કરી આપેલી. સન ૧૯૨૩-૨૪ મા પૂનામા જઈ, મુબઈસરકારે ખરીદેલી હસ્તલિખિત પ્રતોનો જે સગ્રહ પહેલા ડેકકન કૉલેજના મકાનમાં રાખેલો હતો ને પછી સર ભાડારકર ઇન્સ્ટિટયૂટમા લઈ જવામા આવેલો છે તે ત્યાથી સાક્ષર મુનિશ્રી જિનવિજયજીદ્વારા જોઈ આવ્યો, તેમજ તે મુનિશ્રીએ પાટણના હાલાભાઇ ભડાર ને સાગર ભડારમાના પુસ્તકોની પ્રશસ્તિઓ પોતે ઉતારેલી હતી તે પૂરી પાડી આ દરમ્યાન વિજયધર્મસૂરિનુ ચોમાસું મુબઇમા થતા તેમના પ્રસિદ્ધ શિષ્યો મુનિશ્રી ઇંદ્રવિજયજી તથા મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજીને મેં મારો સગ્રહ જોવા આપ્યો, અને તેઓશ્રીએ પછી કૃપા કરી પોતાની પાસે તે વખતે જે હસ્તલિખિત પ્રતો હતી તે અને તે ઉપરાત પડિત હરગોવિન્દદાસ પાસે ઇડરની બાઇઓનો ભડાર તથા ઉદયપુરના ભડારો-માંનાં પુસ્તકોમાથી તૈયાર કરાવેલ પ્રશસ્તિસગ્રહ-મને જોવા આપતા તેનો ઉપયોગ કર્યો. રાજકોટ શ્રી પૂજ્યના અપાસરામા યતિ નાનચદ્રજીએ પોતાની પાસેના પુસ્તકો બતાવ્યા.

આ પછી ૧૯૨૪ ના સપ્ટેમ્બરથી આ પુસ્તક અમદાવાદના ડાયમડ જ્યુબિલિ પ્રિન્ટિગ પ્રેસમા છપાવા ગયુ તેના માલિકના સુપુત્ર રા. પોપટભાઇએ જે મહેનત લીધી છે તે પ્રશસનીય છે ને તે માટે તેમનો ઉપકાર છે. આ પુસ્તક છપાતુ ગયુ અને સાથે સાથે બીજા ભડારોની તેમજ અન્યત્ર જોવા મળ્યે જતી હસ્તલિખિત પ્રતોમાથી વિશેષ નોધ કરવાનું પણ ચાલુ રાખવામા આવ્યુ.

મુંબઈમાં માંડવી પરના શ્રી અનંતનાથજી મંદિરના ભંડાર ઉપ-મેનેજર માસ્તર ભીમજી હીરજી લોડાયા, જૈન એસોસિએશન ઑફ ઇંડિયા તથા શ્રી મોહનલાલજી જૈન સેંટ્રલ લાયબ્રેરી હસ્તકનો ભંડાર, સ્વ. યતિ નાનચંદજીના શિષ્ય મોહનલાલજી પાસેનો મુંબઈમાં પાયધુની પરના શ્રી શાંતિનાથજી મંદિરમાં રાખેલ સંગ્રહ તેમજ મુંબઈનો ભુલેશ્વરમાંનો દિગંબર પન્નાલાલ ઐલક સરસ્વતી ભુવનનો સંગ્રહ જોવા મળ્યા. શેઠ જીવણચંદ સાકરચંદે શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર લાયબ્રેરી સુરતથી પ્રતો મંગાવી આપી; [illegible] મુનિશ્રી ક્ષમાભૂતિવિજયજીએ સો જેવા છૂટક પાનાંઓ મોકલ્યાં. રાજકોટના દેરાસરમાં પણ તેવાં પાનાંઓ જોવા મળ્યાં.

સિંધમાં ખાસ નોંધી રાખવા યોગ્ય ઉપયોગી સંગ્રહ અને તે એટલે સન ૧૯૨૫ મા જોવા મળ્યા. તે વર્ષની મેની છુટીમાં હું વડોદરા ગયો હતો ને ત્યાં પંડિત લાલચંદ ભગવાનદાસ ગાંધીના પ્રીતિપૂર્વક સહકારથી સ્વર્ગસ્થ શ્રી કીર્તિવિજયજીનો, મુનિશ્રી હંસવિજયજીનો, અને વડોદરા સરકારની સેંટ્રલ લાયબ્રેરીનો—એ ત્રણ સંગ્રહમાંના ભાષા—પુસ્તકો જોવા મળ્યાં; અને ઑક્ટોબરની છુટીમાં અમદાવાદ ગયો હતો ત્યાં વકીલ કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદીના તેમજ પ્રીતિપૂર્વક સહકારથી ડેહલાના ઉપાશ્રયના ભંડારો જોવાની પ્રથમ તક મળી હતી તેમજ ત્યાંની જૈન શાળાનો નાનો ભંડાર પણ જોયો.

ત્યારપછી આ વર્ષના એપ્રિલ માસમાં મુંબઈમાં શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયના મકાનમાં ભરાયેલ આઠમી ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદના અંગેના સંમેલનમાં મૂકવા માટે મેં 'જૈનયુગ'ના તંત્રી તરીકે જૈન હસ્તલિખિત ભંડારોનાં પુસ્તકો સર્વે સાધુ, સાધ્વી, યતિ તેમજ ગૃહસ્થોને વિનંતિ[1] કરતાં આવેલાં પુસ્તકો પૈકી ખાનગામવાળા યતિવર્ય શ્રી આલમચંદજીએ, મુંબઈના કચ્છી ગૃહસ્થ શા. વર્ધમાન રામજીએ તેમજ સુરતથી શ્રી.

---

૧ જુઓ જૈનયુગ સં. ૧૯૮૨ ના માઘનો અંક પૃષ્ઠ ૨૭૦.

લક્ષ્મીચંદ સુખલાલે મોકલેલા પુસ્તકોને પણ જોવાનો લાભ મળ્યો. મુંબઈ-ની વિલ્સન કૉલેજના સસ્કૃતના પ્રોફેસર વેલનકર કે જેઓ સર્વ જૈન પુસ્તકોનુ અગ્રેજીમા વર્ણનાત્મક કેટલોગ તૈયાર કરે છે તે પૈકી ભાષા-પુસ્તકોની તેમની નોંધો રા. કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદી દ્વારા મળી તેનો અને સીનોર ભડારમાના પુસ્તકોના આદિ અત ભાગો મુનિશ્રી અમરવિજ-યજીએ પોતાના વિદ્વાન્ શિષ્ય મુનિ ચતુરવિજય પાસે લખાવી મોકલ્યા તેનો પણ લાભ લીધો. વળી આ વર્ષના મેની છુટીમા રાજકોટમા રા. ગોકુળદાસ નાનજી ગાધી હસ્તકનો મુનિ વિનયવિજયજીનો પુસ્તકભડાર પણ જોવાની તક મળી હતી.

આ સર્વેમાથી આ પુસ્તકને ઉપયોગી જે જે મળ્યુ તે નોંધી લીધું છે અને આ પુસ્તક છપાતુ હતુ તેથી તેમા જેટલુ ન આવી શક્યુ તેટલુ આ પુસ્તકના બીજા ભાગના પરિશિષ્ટમા મૂકવામા આવશે. આનું દળ પણ ઘણુ સારૂ થયુ છે. ટુકામા આ પુસ્તકને જેટલું બને તેટલુ સપૂર્ણ કરવાની દરેક જાતની સાવધાની અને મહેનત લેવામા આવી છે અને આવશે.

અનેકની મદદથી આ પુસ્તકમાનો સગ્રહ એકત્રિત કરી શક્યો છું અને તેથી તેના યશના ભાગી તે સર્વ સજ્જનોને લેખુ છુ અને તેમનો દરેકનો અતકરણપૂર્વક ઉપકાર માનુ છુ આવા મહાભારત સગ્રહ કાર્યમા એકલપડે એક સાહિત્યસેવક બીજાઓની સહાય સામગ્રી વગર વિશેષ ન કરી શકે એ સ્વાભાવિક છે. એ સર્વ સત્પુરૂષોનો મારા પ્રત્યેના તેમના સદ્ભાવભર્યા પ્રેમ અને વર્ત્તન માટે હુ ઋણી છુ એમનુ અનુકરણ કરી અન્ય મહાશયો આવા સાહિત્યના કાર્યમા પોતાથી બની શકે તે સહાય આપી સાહિત્યના ઉદ્ધારના પવિત્ર કાર્યમા નિમિત્તભૂત બનશે. આવો સગ્રહ ગમે તેટલી મહેનત છતા સપૂર્ણ બની શકે નહિ; છતાં તેને બને તેટલો સપૂર્ણ કરવાની અને તે માટે સામગ્રી પૂરી પાડવાની દરેક સાહિત્યોત્કર્ષકચ્છિતકની ફરજ છે હજુ તો ઘણા ભડારો જોવા બાકી છે. રાજપુતાનામા જેસલમેર, બીકાનેર, જોધપુર,

આદિ, ને ગુજરાતમાં પાટણ ખંભાત, અમદાવાદ આદિ તેમજ અન્ય જુદા જુદા સ્થાનોમાં ત્યાં ત્યાંના વ્યવસ્થાપકના, કેટલાક વ્યક્તિઓ અને શ્રીમન્તો પાસેના સંઘોની મુનિ મહારાજશ્રીઓ પાસેના ભંડારો છે (કે જેની નોંધ માટે જુઓ મુદ્રિત જૈનગ્રંથ નામાવલિ એ પુસ્તકના પ્રસ્ત પૃ I V થી I XII પર જ્ઞાન-ભંડાર ભંડારો) તેમને મારી આગ્રહ વિનતિ છે કે પોતાના ભંડારોનાં પુસ્તકો જોવા તપાસવાની છૂટ મને કરી આપવા તેઓ કૃપાવંત થાય.

પહેલાં આ ગ્રંથનું નામ 'જૈન ગુર્જર કવિ નામાવલિ'—જૈન કવિ નામાવલિ આપવાનું મેં ધાર્યું હતું અને આ ગ્રંથનો ઉલ્લેખ જૈનશ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડના ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૭ ના (ખંડ ૧૩ અંક ૨) અંકમાં તેના તંત્રી તરીકે તંત્રીની નોંધ માં પૃ ૩૪ અને ૪ માં મોટી નોંધમાં મેં કર્યો હતો, પરંતુ જૈન નામને બદલે ગુર્જર કે ગુજરાતી મૂકવું ઠીક લાગે છે અને 'નામાવલિ' એ ગુજરાતી આખું નામ ઠીક ભાસે છે તે ઠીક નહિ તેથી તે કાઢી નાખી 'જૈન ગુર્જર કવિઓ' (જૈને ગુજરાતી ભાષાના જૈન કવિઓ) એ ટૂંકું અને અર્થસૂચક નામ રાખવું એવી એક સ્થાનેથી સૂચના થતાં તે ટૂંકું નામ સ્વીકાર્યું છે. પહેલાં તેની યોજના કવિઓના અકારાદિ ક્રમાનુસાર ગોઠવવાની હતી પરંતુ સમયાનુસાર તેમાંના રચનાસંવત્ પ્રમાણે કવિઓને ગોઠવવાની યોજના કરવાની એક મિત્રે કરેલી સૂચના અનુસારની બાબતમાં સમયાનુસાર ગોઠવણ કરી છે.

તેરમા સૈકા પહેલાંનું ભાષાસાહિત્ય અપભ્રંશ ભાષા (અતિ જૂની ગુજરાતી ભાષા) નું છે અને જૂની ગુજરાતીનો-મિશ્ર કે મૂળ સાહિત્ય જૂનામાં જૂનો આરંભ વિક્રમાનો તેરમાથી થાય છે. રાસને તે ભાષાની પ્રાકૃતિક ખામી ગણે છે તેથી તેરમા સૈકાથી પ્રારંભ કરવામાં આવ્યો છે. સત્તરમા સૈકા સુધી પહોંચતાં આ ગ્રંથનું પહેલું વોલ્યુમ થયું તેથી દેખાવે પ્રથમ ભાગ સ્વીકારી પ્રકટ કર્યો છે. અઢારમા સૈકાથી બીજો ભાગ શરૂ થવા આવ્યું છે.

આ સગ્રહની યોજના એ પ્રમાણે રાખી છે કે ૧ કર્તાનું નામ, ૨ તે કયા ગચ્છમા કેની પરંપરામા–તે પરપરાથી કયા મુનિના શિષ્ય છે તે પરિચય, ૩ તેની નીચે રચનાસમયાનુક્રમે કૃતિ, ૪ તે કૃતિના રચના સમય, ૫ તે સાથે તે રચનાનુ સ્થલ, ૬ તેની નીચે તે કૃતિનો આદિ ભાગ, ૭ તે કૃતિનો અત ભાગ–કવિની પ્રશસ્તિવાળો, ૮ તે પ્રશસ્તિ નીચે તે જે પ્રતમાથી લીધેલ હોય તે પ્રતના લેખકની પ્રશસ્તિ લખ્યા સાલ લખ્યા ગામ વગેરે, ૯ તે પ્રતિના પાના અને પક્તિની સખ્યા, ૧૦ તે પ્રતિ કયા ભડારમા મળે છે ને ૧૧ પ્રસિદ્ધ થયેલ હોય તો તે કયા પ્રસિદ્ધ થયેલ છે તે. (તે પ્રસિદ્ધ થયાનુ બતાવના માટે + આ ચિન્હનો ઉપયોગ કૃતિ પાસે કર્યો છે.)

આ ચિન્હ સિવાય આ પુસ્તકમા વાપરેલા બીજા ચિન્હો અને ટૂંકા અક્ષરો સમજવા માટે '**સાંકેતિક અક્ષરોની સમજ**' આ પછી જૂદી મૂકી છે.

પ્રસ્તાવનામા '**જૂની ગૂજરાતી ભાષાનો સ ક્ષિપ્ત ઇતિહાસ**' એ નામનો નિબધ લખીને મૂક્યો છે તે લખવામા સદ્દગત ચદ્રધર ગુલેરીજી એમ. એ. ના 'પુરાની હિન્દી' એ નામના નાગરી પ્રચારિણી પત્રિકા ભાગ ૨ ના અક ૧ થી ૪ મા આવેલા લેખો, દોધકવૃત્તિ (સશોધક પ. ભગવાનદાસ હર્ષચદ્ર પ્ર૦ હેમચદ્રાચાર્ય ગ્રથાવલી, પાટણ), સદ્દગત પ્રો૦ ગુણેની 'ભવિસયત્ત કહા' (ગા ઓ સીરીઝ ન. ૨૦) પરની અગ્રેજી પ્રસ્તાવના તથા તેમના ઇ. સ ૧૯૨૨ ના મેથી અક્ટોબરના વિવિધજ્ઞાનવિસ્તારના અક માના મરાઠી ભાષા સબધીના લેખો, શ્રીયુત હીરાલાલ જૈનના બે લેખ નામે હિંદી માસિક મનોરમા (જુલાઇ ૧૯૨૪)માંનો 'જૈન સાહિત્યમે હિન્દી કી જડ' એ લેખ તેમજ અલ્હાબાદ યુનિવર્સિટી જર્નલમાંનો 'અપભ્રશ લિટરેચર' નામનો અગ્રેજી લેખ (પૃ ૧૫૭ થી ૧૮૪), જૈન સાહિત્ય સશોધકમા શ્રીયુત નાથુરામજી પ્રેમીનો લેખ, સદ્દગત ચિમનલાલ ડાહ્યાભાઇ દલાલના લેખો, તેમજ

રાયબહાદુર પંડિત ગૌરીશંકર હીરાચંદ ઓઝાના રાજપૂતાનેકા ઇતિહાસ પ્રથમખંડ વગેરેનો આધાર લઈ-કેટલાકમાંથી અનુવાદ કરી કેટલાકમાંથી સાર લઈ ઉપયુક્ત માહિતીઓ ૩૩૧ પારામાં એકત્રિત કરી છે તો તે સર્વેનો હું પરમ ઋણી છું. આ નિબંધ સાત વિભાગ અને તેના કુલ ૩૮ પ્રકરણમાં વહેંચેલ છે અને તે ગૂજરાતી સાહિત્યના પાયા જૈનોએ નાંખ્યા છે * એ વસ્તુસ્થિતિ સમગ્ર પ્રમાણથી પુરવાર કરી, અને તેમાંથી ભાષાના અભ્યાસીને ઘણું નવીન અને રસપ્રદ જાણવા જેવું મળી આવશે તો હું મારો પરિશ્રમ સાર્થક થયેલો માનીશ. આ નિબંધની વિસ્તૃત વિષયાનુક્રમણિકા મૂકી છે. આ પછી વિક્રમ તેરમી સદીના કવિઓ અને તેની કૃતિઓ શરૂ થાય છે અને તે સત્તરમી સદીના કવિઓની કૃતિઓ સુધીમાં આ પ્રથમ ભાગ પૂરો થાય છે. છેવટે ચાર અનુક્રમણિકાઓ આપવામાં આવી છે (૧) કવિઓની, (૨) મોટી કૃતિઓની (૩) નાની કૃતિઓની એ ત્રણ અકારાદિક્રમે અને (૪) સંવતવાર અનુક્રમણિકા જોડવામાં આવી છે કે જેથી કોઈ પણ શોધક મેળવતાં સુગમતા પડે.

આ પુસ્તક અભ્યાસાર્થ ઉપયોગી હોવાથી ત્વરાથી પ્રકટ કરવાનું એકધાર સુધારી મોકલવામાં આવેલ તે કારણે પ્રેસની ભૂલો રચનાઓ વગેરે થયેલી છે તેનું શુદ્ધિપત્ર આ ભાગનું કદ અતિ અધિક થવાથી આમાં મૂકેલ નથી બીજા ભાગમાં મૂકાશે. વિદ્વાનો આની સ્ખલના સુધારા વધારા સૂચવશે તો તેમનો આભાર માનીશ.

આવું પુસ્તક કોઈ સંસ્થાના કે શ્રીમાનના જેવા આશ્રય વગર પ્રકટ ન થઈ શકે કારણકે આના ગ્રાહક અતિ અલ્પ હોય તેથી મુંબઈની જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ ઓફિસે આ ભાર ઉપાડવા જણાવેલી ઉદારતા અને સાહિત્યપ્રેમ માટે તેને ધન્યવાદ ઘટે છે. જૈન સાહિત્યના

* જુઓ સાબરમતી પુ. ૪ અંક ૫-૬ પૃ. ૨૩૩ લેખક રા. રસિક-લાલ છોટાભાઈ પરીખ.

ઉત્કર્ષ માટેનુ તેનુ આ કાર્ય યશસ્વી રહેશે. આની પ્રથમ આવૃત્તિનો 'કોપીરાઇટ' મે તેને આપી દીધેલ છે. બીજી આવૃત્તિ થાય કે નહિ એ એક પ્રશ્ન છે.

'જૈનો અને તેમનુ સાહિત્ય' એ સંબંધી લખેલો એક વિસ્તૃત નિબધ, તપા, ખરતર, અચલ વગેરે ગચ્છોની પટ્ટાવલીઓ, શતકવાર કવિઓની કાવ્યપ્રસાદી વગેરે ઘણી ઉપયુક્ત બાબતો બીજા ભાગમા મૂકવા વિચાર છે.

હાલતો આ પુસ્તકનો પ્રથમ ભાગ સમસ્ત ગૂજરાત-ગૂજરાત અને બૃહદ્ ગૂજરાતને ચરણે ધર્યો છે તો તે તેની ગોગ્ય કદર-પિછાન કરશે-એટલી આશાભરી ખાત્રી રાખી વિરમુ છું.

મુબઈ, ૨૬-૬-૨૬.
જ્યેષ્ઠ વદ ૧ શનિવાર,
સં ૧૯૮૨.

મોહનલાલ દલીચદ દેશાઈ.

સાંકેતિક અક્ષરોની સમજ

+ આ ચિહ્ન મુદ્રિત—છપાયેલ કૃતિ સૂચવે છે
‡ આ [illegible], [illegible] સૂચવે છે
અનં. અનંતનાથજી મંદિર, માંડવી મુંબઈનો ભંડાર.
આમ. [illegible]
અ. [illegible]
આ. [illegible]
આ. [illegible]
આ. ક. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ? [illegible] [illegible] મુનિઓનો [illegible] [illegible] ને ભંડાર.
ક. [illegible]
પ્ર. પ્રતિ.
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] (પ્ર. [illegible] [illegible]).
[illegible] [illegible] મુનિ.
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ભંડાર.
[illegible] (૧) [illegible] (૨) [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ? [illegible] ૨૫ છે તેમની [illegible] તેમનો ભંડાર—[illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] ભંડાર [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]—[illegible].
[illegible] (પાટણ) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ?[illegible] ભંડાર.

જૈ. એ. ઈ. જૈન એસોસીએસન ઑાફ ઇંડિઆ. મુખ્ય હસ્તકનો ભડાર
જૈ. જૈન.

ડે. ડેહલાના અપાસરાનો ભડાર' અમદાવાદ.
વ ડે. એટલે બીજો ભડાર (રત્નવિજયજીનો ભડાર હમણા) તેમાં સોપાયેલો છે તે. શેઠ મગળદાસ તારાચદ ઝવેરી, દોસીવાડાની પોળમા—અમદાવાદ.

ડે કૉ. ડેક્કન કૉલેજ પુનામા સરકારી ખરીદેલા હસ્તલિખિત - પ્રતોનો સગ્રહ રહેતો હતો તે, કે જે હાલમા કેટલાક વખતથી સરભાડારકર ઇન્સ્ટિટ્યૂટ પુનાને સોપાયેલો છે.

ત૦ તપગચ્છ
દા૦ દાબડો.
દિ. દિગબર
દે. લા. શેઠ દેવચદ લાલચદ પુસ્તકોદ્ધારફડ, સુરત.
દે. લા. પુ. લા. શેઠ દેવચદ લાલચદ પુતસ્કોદ્ધારફડ લાયબ્રેરી, સુરત
ધો ધોરાજી સ્વ માણેકચદજીએ સગ્રહેલ સર્વજ્ઞ ભડાર.
ન. નંબર.
પ. પત્ર
પા (૧) પાઠાંતર, (૨) પાના, (૩) પાટણનો ભડાર
પા ૧, પા ૨ પા ૩ પાટણના ભડારો એક બે ને ત્રણ એમ જૂદા પાડવા માટે જણાવેલ છે, પણ તે દરેક કયો છે તે બરાબર જાણી શકાયુ નથી,
પં. (૧) પક્તિ (૨) પડિત–પન્યાસ
પૂ. અ. જુઓ રા. પૂ અ.
પ્ર. પ્રકાશિત
પિ. / પી —પિંપલ ગચ્છીય
પ્રા. તી. સ. પ્રાચીન તીર્થમાલા સગ્રહ (પ્ર. યશોવિજય ગ્રથમાલા, ભાવનગર)

સાંકેતિક અક્ષરોની સમજ

+ આ ચિહ્ન મુદ્રિત-છપાયેલ કૃતિ સૂચવે છે

? આ પ્રશ્નચિહ્ન શંકા સૂચવે છે

અનંત. અનંતનાથજી મંદિર માંડવી મુંબઈનો ભંડાર

અમ. અમદાવાદ.

અ. અંચલ ગચ્છીય.

આ. આગમિક-આગમગચ્છીય.

આં. આંચલિક

આ. ક. શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પાલીતાણાની પેઢીમાં જે સ્વ૦ અનાયાસ મુનીશ્વરનો જ્ઞાનભંડાર સોંપાયેલો તે ભંડાર

ઉ. ઉપાધ્યાય.

ઋ. ઋષિ.

ઐ. ઐતિહાસિક

ઐ. રા. સ. ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ. (પ્ર યશોવિજય ગ્રંથમાળા ભાવનગર)

ક. વિ. કલ્યાણવિજય મુનિ.

ખ. ખરતરગચ્છ

ખં ખંભાતના ભંડાર.

ગ. (૧) ગચ્છ (૨) ગણિ.

ગુ. વિ. ગુલાબવિજયજી પં. કે જે અમદાવાદમાં રહે છે તેમની પાસેનો તેમનો ભંડાર—અમદાવાદ.

ગો. ગોડીજી જૈનનો ભંડાર હાજાપટેલની પોળ, ઠરેઠર શેઠાણીની ડહેલી—અમદાવાદ.

ચિ. ડા. (સ્વર્ગસ્થ) ચિમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલ એમ. એ.

ચો. ચોપાઈ

જેસ. જેસલમેરનો ભંડાર.

વિ. ધ.	(સ્વ. શ્રી) વિજયધર્મસૂરિનો ભંડાર કે જે હાલ બેલનગંજ આગ્રામાં રાખવામાં આવ્યો છે.
વિદ્યા.	મુનિશ્રી વિદ્યાવિજય (શ્રી વિજયધર્મસૂરિશિ.)
વી. પા.	વીરબાઈ પાઠશાળા, પાલીતાણા.
શિ.	શિષ્ય
શુ.	શુદિ, શુકલપક્ષે.
શ્લો.	શ્લોક
સ.	સઝાય
સ મા. ભી.	સઝાયમાળા, શા. ભીમશી માણેકની પ્રકટ કરેલી.
સં.	(૧) સંવત્ (૨) સંસ્કૃત ભાષા.
સા ભં.	સાગરનો ભંડાર, પાટણ.
સૂ	સૂરિ
સ્ત.	સ્તવન
સ્તો.	સ્તોત્ર
સે. લા.	સેંટ્રલ લાયબ્રેરી વડોદરા
હા ભં.	શેઠ હાલાભાઇ મગનલાલનો ભંડાર, ફોફલીયાવાડા પાટણ.
હં.	મુનિશ્રી હંસવિજયજીનો ભંડાર, નરસિંહજીની પોળમાં, વડોદરા.

પ્ર. કા. — પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી પાસેનો ભંડાર નરસિંહજીની પોળમાં—વડોદરા.

પ્રે. ર. — શેઠ પ્રેમચંદ રતનજી ભાવનગરવાળા પાસેનો સંગ્રહ.

ભા. — ભાષાશ્લોક-શ્લો.

ભ. — ભક્તિમુનિનો ભંડાર

ભા. } ભાવ. } — ભાવનગરનો ભંડાર ડોસાભાઈ અભેચંદનો જૈન સંઘનો ભંડાર.

ભ — ભંડાર

મ. કી. — રા. મનસુખલાલ કિરતચંદ

મ. બ. — (સ્વ.) મણિલાલ બકોરભાઈ વ્યાસ.

માણેક — માણેકવિજય યતિ, ઉદયપુરવાળાનો ભંડાર

માં. — માંગરોળના સંઘ હસ્તકનો ઉપાશ્રયમાંનો ભંડાર

મો. — મોરબી સંઘનો ભંડાર

મો. સેં. લા. — શ્રી મોહનલાલજી સેંટ્રલ લાયબ્રેરી, મુંબઈ

રત્ન. — રત્નવિજયનો ભંડાર, અમદાવાદ કે જે હાલ ડેહલાના અપાસરાના ભંડાર સાથે રાખવામાં આવેલ છે સુણ્યું છે.

રા. — રાસ

રા. પૂ. અ. — રાજકોટ શ્રી પૂજ્યના અપાસરામાંનો ભંડાર યતિ નાનચંદજીના શિષ્ય હસ્તકનો

લિ. — લિખિત, લિપીકૃત

લ. — લખ્યા

લીં. — લીંબડીનો ભંડાર

લો. — લોંકા ગચ્છીય

વ. સેં — વડોદરા સેંટ્રલ લાયબ્રેરી.

વડો. — વડોદરા

વા. — વાચક-ઉપાધ્યાય

વિ. — વિક્રમ

વિ. ધ. (સ્વ. શ્રી) વિજયધર્મસૂરિનો ભંડાર કે જે હાલ બેલનગંજ આગ્રામાં રાખવામાં આવ્યો છે.
વિદ્યા. મુનિશ્રી વિદ્યાવિજય (શ્રી વિજયધર્મસૂરિશિ.)
વી. પા. વીરબાઈ પાઠશાળા, પાલીતાણા.
શિ. શિષ્ય
શુ. શુદિ, શુક્લપક્ષે.
શ્લો. શ્લોક
સ. સઝાય
સ મા. ભી સઝાયમાળા, શા. ભીમશી માણેકની પ્રકટ કરેલી.
સં. (૧) સંવત્ (૨) સંસ્કૃત ભાષા.
સા ભં. સાગરનો ભંડાર, પાટણ.
સૂ. સૂરિ
સ્ત. સ્તવન
સ્તો. સ્તોત્ર
સે. લા. સેંટ્રલ લાયબ્રેરી વડોદરા
હા ભં. શેઠ હાલાભાઇ મગનલાલનો ભંડાર, ફોફલીયાવાડા પાટણ.
હં. મુનિશ્રી હંસવિજયજીનો ભંડાર, નરસિંહજીની પોળમાં, વડોદરા.

વિષયાનુક્રમ

વિષયાનુક્રમ

વિભાગ સાતમો જૂની ગૂજરાતી સંબધી કેટલીક હકીકતો.

વિક્રમ સોળમી સદી.

૩૬ દેપાલ ૩૭ રત્નાકરસૂરિ ૩૮ સંઘવિમલ ૩૯ ધનદેવગણિ ૪૦ સંઘકલશગણિ ૪૧ જ્ઞાનરુચિ ૪૨ આસાયત ૪૩ રત્નશેખર ૪૪ ક્ષમાસાગર ૪૫ જયતિલકસૂરિ ૪૬ મતિશેખર ૪૭ જિનવર્ધન ૪૮ ન્યાયસુંદર ૪૯ રત્નસિંહસૂરિ શિષ્ય ૫૦ રાજતિલક ૫૧ (?) જિનદાસ ૫૨ જ્ઞાનસાગર-સૂરિ શિ. ૫૩ ભક્તિવિજય ૫૪ પેથો ૫૫ લક્ષ્મીરત્ન શિ. ૫૬ જ્ઞાનસાગર ૫૭ મંગલધર્મ ૫૮ દેવકીર્તિ ૫૯ પુણ્યનંદિ ૬૦ દેવપ્રભ ૬૧ ઉદયધર્મ ૬૨ વચ્છ ૬૩ લક્ષ્મણ ગણી ૬૪ સોમસુંદર ૬૫ હેમવિમલસૂરિ ૬૬ લાવણ્યસમય ૬૭ નરપતિ ૬૭અ અજ્ઞાત ૬૮ શાંતિસૂરિ ૬૯ કીર્તિહર્ષ ૭૦ ક્ષમાકલશ ૭૧ મૂલ(ભાવ?)પ્રભ ૭૨ જયરાજ ૭૩ સુંદરરાજ (?) ૭૪ નન્નસૂરિ ૭૫ હંસધીર ૭૬ જિનહર્ષ (?) ૭૭ નેમિકુંજર ૭૮ લબ્ધિસાગર ૭૯ હર્ષકલશ (? હર્ષકુલ) ૮૦ સિંહકુશલ (?) સંઘકુશલ ૮૧ ધર્મમૂર્તિ ૮૨ ઈશ્વરસૂરિ ૮૩ આણંદ ૮૪ ધર્મદેવ ૮૫ કુશલ ૮૬ પદ્મસાગર ૮૬અ અજ્ઞાત ૮૭ હીરાણંદ (?) ૮૮ હંસસોમ ૮૯ કલ્યાણ ૯૦ લક્ષ્મણ (?) ૯૧ ધર્મસમુદ્ર ૯૨ દેવકલશ ૯૩ અનંતહંસ ૯૪ સહજસુંદર ૯૫ કુશલસંયમ ૯૬ લાવણ્યરત્ન ૯૬અ સૂરહંસ ૯૭ સાધુમેરુ ૯૮ રત્નસિંહસૂરિ ૯૯ તેના શિષ્ય ૧૦૦ ભાવસાગર ૧૦૧ સૌભાગ્યસાગરસૂરિ શિષ્ય ૧૦૨ શુભકીર્તિ ૧૦૩ લાવણ્યમંડન ૧૦૪ જયનિધાન ૧૦૫ ભીમ (?) ૧૦૬ સાધુરત્નસૂરિ ૧૦૭ મુનિચંદ્ર-સૂરિ ૧૦૮ પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ ૧૦૯ જિનદેવસૂરિ ૧૧૦ સમરચંદ્ર ૧૧૧ મલ (જિનદેવસૂરિ) ૧૧૨ મણિચંદ્ર ૧૧૩ કલ્યાણ ૧૧૪ ખીમો ૧૧૫ લીંબો ૧૧૬ વિજયગણિ (?) ૧૧૭ લાવણ્યદેવ ૧૧૮ કુશલહર્ષ ૧૧૯ ધર્મસિંહ ૧૨૦ લક્ષ્મીવિજય ૧૨૧ વાસણ ૧૨૨ જિનસમુદ્ર ૧૨૩ જિનમાણિક્ય ૧૨૪ અજ્ઞાત ૧૨૫ અમરચંદ ૧૨૬ ગુણમાણિક્ય શિષ્ય ૧૨૭ નયસિંહ ૧૨૮ જ્ઞાનાચાર્ય સોળમા સૈકામાંની બધી કૃતિઓ. ૩૭-૧૮

વિક્રમ સત્તરમી સદી

૧૨૯ સુમતિ ૧૩૦ દર્શન ૧૩૧ જયો ૧૩૨ સોમવિમલસૂરિ ૧૩૩ પુણ્યસાગર ૧૩૪ વિમલચારિત્ર ૧૩૫ રાજપાલ ૧૩૬ ખ પ્રમોદશીલ શિ. ૧૩૬ જયવલ્લભસૂરિ ૧૩૬અ સહજરત્ન ૧૩૭ ખ અમરસાગર ૧૩૭ દેવસુંદરસૂરિ શિષ્ય ૧૩૮ હેમરાજ ૧૩૮અ દેવીદાસ દ્વિજ ૧૩૯ પ્રીતિવિજય ૧૪૦ હર્ષરાજ ૧૪૧ સિદ્ધિસૂરિ ૧૪૨ હેમરત્નસૂરિ ૧૪૩ કુશલલાભ ૧૪૪ લાવ

ણ્યકીર્ત્તિ ૧૪૫ વિનયસાગર ૧૪૬ માન ૧૪૭ સાધુકીર્ત્તિ ૧૪૮ દેવશીલ ૧૪૯ આણંદસોમ ૧૫૦ વેલો ૧૫૧ ભીમ ભાવસાર ૧૫૨ સુમતિકીર્ત્તિ-સૂરિ ૧૫૩ જિનચંદ્રસૂરિ ૧૫૪ રત્નસુંદર ૧૫૫ હીરકલશ ૧૫૬ હરખજી ૧૫૭ લાઈઆ ૧૫૭ ક અજ્ઞાત ૧૫૮ હીરવિજયસૂરિ ૧૫૯ ચારિત્રસિંહ ૧૬૦ પુણ્ય રત્ન ૧૬૧ ભાવરત્ન ૧૬૨ નંદસોમ ૧૬૩ મંગલમાણેક ૧૬૪ હીરકુશલ ૧૬૫ **નયસુંદર** ૧૬૬ ધર્મરત્ન ૧૬૬ ક કુશલવર્દ્ધન ૧૬૭ વચ્છરાજ ૧૬૮ કલ્યાણદેવ ૧૬૯ **સકલચંદ્ર** ૧૭૦ વિનયશેખર ૧૭૧ હેમશ્રી ૧૭૨ રત્નસાર ૧૭૩ મનજી ૧૭૪ હેમાણંદ ૧૭૫ નગો ૧૭૬ મલ્લિદેવ ૧૭૭ નરપતિ ૧૭૮ પ્રીતિવિમલ ૧૭૯ ધનવિજય ૧૮૦ દયાકુશળ ૧૮૧ વિજયસેનસૂરિ (?) ૧૮૨ કૃષ્ણદાસ ૧૮૩ સારંગ ૧૮૪ પદ્મવિજય ૧૮૫ માલદેવ ૧૮૬ પરમાણંદ ૧૮૭ વિવેકહર્ષ ૧૮૮ ધનહર્ષ ૧૮૯ કુંઅરવિજય ૧૯૦ જયચંદ્ર ૧૯૧ જ્ઞાન-સાગર (?), ૧૯૨ જયવિજય ૧૯૩ લલિતપ્રભ ૧૯૪ નર્બુદાચાર્ય ૧૯૫ ગુણ-વિનય ૧૯૬ **સમયસુન્દર** ૧૯૬ ક રત્નકુશળ ૧૯૭ મુનિશીલ ૧૯૮ પદ્મરાજ ૧૯૮ ક વિદ્યાવિજય ૧૯૯ જયવિજય ૨૦૦ હેમવિજય ૨૦૧ જિનચંદ્રસૂરિ શિષ્ય ૨૦૨ આનંદોદય ૨૦૩ પ્રેમવિજય ૨૦૪ વિમલચારિત્ર (?) ૨૦૫ મેઘરાજ ૨૦૫ ક ગજસાગર સૂરિ શિષ્ય ૨૦૬ દામોદરમુનિ ૨૦૭ દયાસાગર ૨૦૮ પુણ્યકીર્ત્તિ ૨૦૯ સુધર્મરુચિ ૨૧૦ **ઋષભદાસ** (શ્રા) ૨૧૧ નંદસુંદર ૨૧૨ પદ્મકુમાર ૨૧૩ સંયમમૂર્તિ ૨૧૩ ક વલ્હ ૨૧૪ માલ ૨૧૫ વિજય-સાગર ૨૧૫ ક શ્રીધર (જૈનેતર) ૨૧૬ હીરાનંદ ૨૧૭ મેઘરાજ (?), ૨૧૮ મલ્લા ૨૧૮ ક ક્ષેમકુશળ ૨૧૮ ખ હર્ષકીર્ત્તિસૂરિ ૨૧૯ વિદ્યાકમલ ૨૧૯ ક શાંતિકુશલ ૨૧૯ ખ ગુણવિજય (૧) ૨૨૦ સંઘવિજય ૨૨૧ વિજયમેરુ ૨૨૬ જ્ઞાન(દાસ) ૨૨૩ પરમાનંદ (૨) ૨૨૪ અજ્ઞાત ૨૨૫ હીરનંદન ૨૨૬ વિદ્યાચંદ ૨૨૭ ગંગદાસ ૨૨૮ કૃપાસાગર ૨૨૯ રાજસાગર ૨૨૯ ક કીર્ત્તિ-વિજય ૨૩૦ લાલવિજય ૨૩૧ ઉદયમંદિર ૨૩૨ ધર્મકીર્ત્તિ ૨૩૩ વિવેકવિ-જય ૨૩૪ જયસોમ ૨૩૫ મનોહરદાસ ૨૩૬ જ્ઞાનમેરુ ૨૩૭ મતિસાગર ૨૩૮ ગુણસાગરસૂરિ ૨૩૯ મતિસાર ૨૩૯ ક પ્રભસેવક ૨૪૦ (સુ)ધનહર્ષ ૨૪૧ અમરચંદ્ર ૨૪૨ કર્મસિંહ ૨૪૩ લલિતકીર્ત્તિ ૨૪૩ ક કલ્યાણ ૨૪૪ જિનોદયસૂરિ (૨), ૨૪૫ કમલવિજય ૨૪૬ રાયચંદ (૧) ૨૪૭ નારાયણ ૨૪૮ ગુણવિજય (?) ૨૪૯ કેશરાજ ૨૫૦ સહજકીર્ત્તિ ૨૫૧ કલ્યાણ (૨), ૨૫૨ સ્થાનસાગર ૨૫૩ પુણ્યસાગર (૩) ૨૫૩ ક લાભોદય ૨૫૪ શ્રીસાર ૨૫૪ ક બાલચંદ ૨૫૫ વાનો (શ્રા૦), ૨૫૬ સુમતિહંસ ૨૫૭ રાજસિંહ

જૂની ગૂજરાતી ભાષાનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

---

૧ આ આર્યાવર્ત્તમા જૂનામા જૂનુ સાહિત્ય જે ભાષામા મળે છે તેને 'સસ્કૃત' ભાષા કહેવામા આવે છે તે નામના અર્થ પરથીજ જણાય છે કે આર્યોની મૂલ ભાષા તે નથી, પણ તે તો શુદ્ધ કરેલી સુધારેલી ભાષા છે કેટલા હજારો વર્ષ વીતી ગયા પછી કોણે તે સુધારી આ સ્વરૂપમા મૂકી તે જાણવાના સાધનો બચી શક્યા નથી. એમ સમજો કે ગગાની નહેર બાંધી તેમા બધુ પાણી ભરવામા આવ્યુ છે, તેના કિનારા સરખા છે, તેપર હરીયાલી અને વૃક્ષ રહેલ છે, પ્રવાહ નિયમિત છે કોઈ નાના મોટા કિનારાવાળી, નાની મોટી, પથરવાળી કે રેતાળ જમીનપર વહેતી નદિયોનુ પાણી એક તરફ વાળી આ નહેર બનાવવામા આવી અને તે સમયની સનાતન-ભાષા-પ્રેમીઓએ જૂની નદિયોનો પ્રવાહ 'અવિચ્છિન્ન' રાખવા માટે કઇપણ કોઇ જાતનુ આદોલન કર્યું કે નહિ, તે આપણે જાણી શકતા નથી. હમેશા આ **સસ્કૃત** નહેરને જોતા જોતા આપણે **અસસ્કૃત** યા સ્વાભાવિક, પ્રાકૃતિક નદિયોને ભૂલી ગયા, અને જ્યારે પુન નહેરનુ પાણી આગળ સ્વચ્છદી બની સમતલ બાંધેલા કિનારાને છોડી જલસ્વભાવે ક્યાહી વાકુ, ક્યાહી સીધુ, ક્યાહી ગદુ, ક્યાક સ્વચ્છ—ક્યાક પથરવાળી, ક્યાક રેતાળભૂમિપર અને ક્યાક જૂના સૂકા માર્ગોપર પ્રાકૃતિક રીતિથી વહેવા લાગ્યુ ત્યારે આપણે એવુ કહેવા લાગ્યા કે નહેરથી નદી બની છે, નહેર પ્રકૃતિ છે અને નદી વિકૃતિ છે—દૃષ્ટાંત તરીકે હેમચદ્રસૂરિએ પોતાના પ્રાકૃત વ્યાકરણનો આરભ જ એ રીતે કર્યો છે કે સસ્કૃત પ્રકૃતિ છે, તેમાથી ઉત્પન્ન થઇ તેથી પ્રાકૃત કહેવાણી—પણ એમ ન કહેવા લાગ્યા કે નદી હવે સુધારકોના હાથમાંથી છૂટી ફરીથી સનાતન માર્ગ-પર આવી છે

૨ આ પ્રમાણે વેદ ના છંદસ્‌ની ભાષાનું જેટલું સાદૃશ્ય જૂની પ્રાકૃત સાથે છે તેટલું સંસ્કૃત સાથે નથી. સંસ્કૃતમાં ઘણુંક પાછળ મૂકવામાં આવ્યું છે. પ્રાકૃતિક પ્રવાહનો માર્ગક્રમ આ છે. ૧ મૂલભાષા ૨ છંદસ્‌ની ભાષા. ૩ પ્રાકૃત–૪ સંસ્કૃત. ૫ અપભ્રંશ. સંસ્કૃત અમર અમરતો થઇ પણ તેનો વંશ ન ચાલ્યો. તે ત્યાંથી અટક્યું. એ ખરૂં કે તેની મદદથી પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ અને પછી હિંદી, ગુજરાતી, મરાઠી ભાષાઓ પુષ્ટ થતી ગઇ તેઓએ પણ કેટલે કેટલે સમયે તેની મદદનો સ્વીકાર કર્યો.

૩ વૈદિક (છંદસ્‌ની) ભાષાના પ્રવાહ પ્રાકૃતમાં વહેતો ગયો અને સંસ્કૃતમાં બંધાઈ ગયો. આનાં કેટલાંક ઉદાહરણ છે—(૧) વેદમાં દેવા અને દેવાસ. એમ બંને રૂપો છે. સંસ્કૃતમાં ફક્ત દેવા. એ રૂપ રહ્યું છે જ્યારે પ્રાકૃત આદિમાં દેવાસ. ગનો આગમ (બીજો જસ્) પ્રત્યયનો વંશ આગળ આદિમાં ચાલ્યો. (૨) દેવે ની જગાએ દેવેભિ. (અમરેભિ) કહેવાની સ્વતંત્રતા પ્રાકૃતને વિકલ્પથી ( ) માં મળી સંસ્કૃતને નહિ. (૩) સંસ્કૃતમાં અધિકરણનો વિભક્તિ સર્વનામમાંજ બંધાઇ ગયો પરંતુ પ્રાકૃતમાં મિ મ્હિ થતાં થતાં હિંદીના મે ગુજરાતીના માં સુધી પહોંચી ગયો. (૪) વૈદિક ભાષામાં છઠ્ઠી યા ચોથીનો યથેચ્છ પ્રયોગ કરવાની સ્વતંત્રતા હતી તે પ્રાકૃતમાં આવી ચોથી વિભક્તિને જ ઉડાવી અને કિંતુ સંસ્કૃતમાં અને ઘણી ઉતરી જતાં વ્યાકરણ પર શિથિલ રહે તેમ સ્થિર થઇ (૫) વૈદિકભાષાના અલગ અને બાહુલક પ્રાકૃતમાં જીવિત રહ્યા અને પરિણામ એ આવ્યું કે અપભ્રંશમાં એક વિભક્તિ ઠ ઠ ઘણા કારકો તરીકે વપરાય સંસ્કૃતની પેઠે જકડાય પીડાય નહિ. (૬) સંસ્કૃતમાં પૂર્વકાલિકનો એક ત્વા જ રહી ગયો અને ય નીકળી ગયો. અહીં પ્રાકૃતમાં ત્વાન અને ત્વાય અને ય સ્વતંત્રતાથી આગળ વધતા ગયા—વધતા ગયા (આગળ જુઓ). (૭) ક્રિયાર્થ ક્રિયા (Infinitive of purpose)ના કેટલાંક રૂપો

માથી (જે ધાતુજ શબ્દોનાં બીજી, છઠ્ઠી યા ચોથીના રૂપ છે તે) સસ્કૃતને ભાગે 'તુમ્' એકલુંજ આવ્યુ જ્યારે પ્રાકૃતમા બીજા ઘણાં રૂપ આવ્યા (૮) કૃ ધાતુનો અનુપ્રયોગ સસ્કૃતમા કેવલ કંઈ લાંબા ધાતુઓના પરોક્ષ ભૂતમા રહ્યો, છદસ્‌ની ભાષામા બીજી જગ્યાએ પણ હતો, કિંતુ અનુપ્રયોગનો સિદ્ધાત અપભ્રશ અને હીંદી ગૂજરાતી આદિ ભાષા સુધી પહોચ્યો આ વિષય વિશેષ વધારી ઉદાહરણો સાથ લખી બતાવવાની જરૂર છે અત્યારે ટુકમા તેનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

૪ અકૃત્રિમ-સ્વાભાવિક ભાષાપ્રવાહમા (૧) છદસ્‌ની ભાષા (૨) જૈન સૂત્રોની માગધી (૩) બૌદ્ધ ગ્રથોની પાલી (૪) અશોકની ધર્મલિપિયોની ભાષા (૫) લલિતવિસ્તરની ગાથા યા ગડબડી સસ્કૃત, અને (૬) ખરોષ્ટી અને પ્રાકૃત શિલાલેખો તથા સિક્કાઓની અનિર્દિષ્ટ પ્રાકૃત-આજ પૂરાણા નમુના છે

૫ **જૈન સૂત્રોની ભાષા**—માગધી યા અર્ધમાગધી કહેવાય છે, તેને આર્ષ પ્રાકૃત પણ કહેવામા આવે છે પછીથી પ્રાકૃત વૈયાકરણીઓએ માગધી, અર્ધમાગધી, પૈશાચી, શૌરસેની, મહારાષ્ટ્રી આદિ દેશ ભેદ અનુસાર પ્રાકૃત ભાષાના ભેદ કર્યા, કિંતુ માગધીવાલા કહે છે કે મગધીજ મૂલ ભાષા છે કે જેને પ્રથમ કલ્પના મનુષ્ય, દેવ અને બ્રાહ્મણ બોલતા હતા

૬ હેમચદ્રાચાર્યે 'જિણિન્દાણ વાણી'-જિનેદ્રોની વાણીને દેશીનામમાલાના આરભમા 'અસેસ ભાસ પરિણામિણી' એ વિશેષણ આપી વદના કરતા એવુ અવતરણ આપ્યુ છે કે—

देवा दैवीं नरा नारीं शबराश्चापि शाबरीम् ।
तिर्यंचोऽपि हि तैरश्चीं मेनिरे भगवद् गिरम् ॥

૭ બૌદ્ધ ભાષાએ સસ્કૃતનો અધિક આશ્રય લીધેલ છે, સિક્કાઓ તથા લેખોની ભાષા પણ તેવી છે શુદ્ધ પ્રાકૃતના નમૂના જૈન સૂત્રોમા મળે છે. અહીં બે વાત બીજી ધ્યાનમા રાખવાની છે (૧) એકતો

જે કોઈએ પ્રાકૃતનું વ્યાકરણ બનાવ્યું તેણે પ્રાકૃતને ભાષા સમજીને વ્યાકરણ નથી લખ્યું. સામાન્ય વાતો જેવી કે પ્રાકૃતમાં દ્વિવચન અને ચોથી વિભક્તિ નથી એ વાત એક બાજુપર રાખીએ તો બધાં પ્રાકૃત વ્યાકરણો કેવળ સંસ્કૃત શબ્દોના ઉચ્ચારણમાં શું શું ફેરફાર થાય છે તેની પરિભાષા-સૂચિ માત્ર રૂપે છે (૨) બીજી વાત એ છે સંસ્કૃત નાટકોની પ્રાકૃતને શુદ્ધ પ્રાકૃતના નમૂના ગણવા ઉચિત નથી—જે તે પંડિતોએ બોલી ના જાણી ના બનાવેલી પ્રાકૃત છે કે જે સંસ્કૃતમાં મુસદ્દા બનાવી પ્રાકૃત વ્યાકરણના નિયમો પ્રમાણે તેના શબ્દોને ય [illegible] શ્લોકોને એ જેમ મૂકીને મનમાં ફાવ્યું અને તેમ બદલવવામાં આવી છે એટલે કે સંસ્કૃતનું રૂપાંતર કરી મૂકેલી છે પ્રાકૃત ભાષા નથી. અલબત્ત આમના નાટકોની પ્રાકૃત શુદ્ધ ભાષાથી છે જૂના કાળની પ્રાકૃતની રચના કેટલાક નિયત કાળે જ્યારથી કવિ ભાષાવીઓ ખરેખરી બોલાતી મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમાં શૌરસેની પૈશાચી આદિ કેટલ ભાષામાં વિરલ કેટલાક ભાગ રૂપે રહી ગઈ—એવું તે આધારપર પ્રાકૃત વ્યાકરણોમાં [illegible] ધ્યાન દેવામાં આવ્યું છે તે પરથી સિદ્ધ થાય છે ભાષાની અસમાનતા ના આમ પ્રાકૃત બની કેવળ સંજ્ઞાઓ બધ થઈ ગઈ ને પણ એક વાતની છણાવટની ભાષા બની ગઈ

૮ પ્રાકૃત વ્યાકરણોએ મહારાષ્ટ્રીનું ફરી ફરીને વિવેચન કરીને તેને આધારરૂપ માની શૌરસેની આદિના અંતરને તેમનું અપવાદો રૂપે બતાવેલ છે આના અર્થ એ કે દેશભેદથી જુદીક પ્રાકૃત થયા છતાં પણ પ્રાકૃત ગતિમાની પ્રાકૃત-એક જ હતી. જે પછી પદ્ધતિ આગળનું હતું તે મહારાષ્ટ્રીએ ભર્યું આ પરમપ્રાકૃત અને પંડિતજનોનો આદર પામ્યું રાજાઓએ તેની કદર કરી. હાલે (શાલવાહને) તેના કવિઓની મુકેલી રચનાઓ ભેગી કરી સપ્તશતી (ગાથા સપ્તશતી) બનાવી પ્રવરસેને સેતુબંધ કરી પોતાની કીર્તિ તે દ્વારા સામગ્રી ચિરસ્થાયી બનાવી. વાક્‌પતિએ તે આધારમાં ગૌડવધ બનાવ્યો—પરંતુ આ સર્વે પંડિતી પ્રાકૃત અર્થ બનાવવાની નહિ. તેઓએ તેને ધર્મભાષા માની તેનું સ્વતંત્ર અનુશીલન કર્યું

અને માગધીની પેઠે મહારાષ્ટ્રી પણ જૈન રચનાઓમાજ શુદ્ધ મળે છે, અને છન્દો થવાથી જેમ સસ્કૃતનો 'શ્લોક' તે અનુષ્ટુભ્ છન્દનો રાજા છે, તેમ પ્રાકૃતની રાણી 'ગાથા' છે. લાંબા છન્દ પ્રાકૃતમા આવ્યા તો તેનાપર સસ્કૃતની છાયા સ્પષ્ટ જોવામાં આવે પ્રાકૃત કવિતાનું આસન ઉંચુ થયુ

પ્રાકૃત કવિતાનુ ઉંચુ આસન.

૯ એવુ કહેવામા આવ્યુ છે કે દેશી શબ્દોથી ભરેલી પ્રાકૃત કવિતાની સામે સસ્કૃતને કોણ સાભળે છે ? જુઓ—

લલિએ મહુરક્ખરએ જુવઇયણવલ્લહે સસિંગારે ।
સન્તે પાઇયકવ્વે કો સક્કઇ સક્કયં પઢિઉં ॥

—વજ્જાલગ્ગ ૨૯

—લલિત, મધુરાક્ષર, યુવતિ જનવલ્લભ, સશૃગાર–પ્રાકૃત કવિતા હોવા છતા સસ્કૃત કોણ પઢી શકે છે ?

રાજશેખર કે જેની પ્રાકૃત તેની સસ્કૃતની સમાનજ સ્વતત્ર અને ઉદ્ભટ છે, તેણે પ્રાકૃતને મીઠી અને સસ્કૃતને કઠોર કહી દીધી–જુઓ.

પરુસા સક્કઅબન્ધા, પાઉઅબન્ધો વિ હોઇ સુઉમારો ।
પુરુસ મહિલાણ જેત્તિઅ મિહન્તરં તેત્તિય મિમાણં ॥

—કર્પૂરમજરી

—સસ્કૃતની રચના પરુષ અને પ્રાકૃતની રચના સુકુમાર હોય છે જેટલુ પુરુષ અને સ્ત્રીઓમા અતર હોય છે તેટલુ આ બેમા છે.

૧૦ પ્રાકૃત ભાષાનુ મહત્ત્વ જૈન મહર્ષિઓએ ઉંચુ આક્યુ છે, કારણકે જૈન ધર્મ ગ્રથોનો મોટો ભાગ પ્રાકૃત ભાષામા યોજાયેલો અસ્તિત્વ ધરાવે છે પરમપૂજ્ય સિદ્ધર્ષિગણિના વચનો પણ આ વાતને પુષ્ટ કરે છે. ઉપમિતિભવપ્રપચા કથાના પ્રથમ પ્રસ્તાવમા તેઓશ્રી કહે છે કે–

संस्कृता प्राकृता चेति भाषे प्राधान्यमर्हतः
तत्रापि संस्कृता तावद् दुर्विदग्ध हृदि स्थिता ॥५१॥

बालानामपि सद्बोधकारिणी कर्णपेशला।
तथापि प्राकृता भाषा न तेषामपि भासते ॥६२॥

અર્થ—સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત એ ભાષાઓ પ્રધાનપણે યોગ્ય છે તેમાં પણ (કેમકે) પ્રાકૃત ભાષા દુર્વિદગ્ધ પુરુષોના ચિત્તમાં ચિમટાય છે અને પ્રાકૃત ભાષા (તો) બાળકોને પણ સમ્યગ્બોધકારિણી અને કર્ણપ્રિય તેમ જ તથાપિ તે (પ્રાકૃતભાષા) દુર્વિદગ્ધ પુરુષોને રૂચતી નથી.

૧૧ આ ઉપરાંત પણ પોતે તે પદ્ય સંસ્કૃતમાં રચ્યાનું કારણ સિદ્ધર્ષિએ એમ બતાવ્યું છે કે 'उपायें सति कर्तव्यं सर्वेषां चित्त रंजनम्' —એ ન્યાય હોય તો દરેકનું ચિત્તરંજન કરવું જોઈએ તેથી તેમનું મન રંજિત ન થાય તેથી વિચિત્ર કર્યો. 'अजित शांति स्तवन' એ પ્રાકૃત સ્તવન મોટું પણ સુંદર અને શુદ્ધપદ પ્રાકૃત જોઈએ છે કે ન તે ભણે ત્યારે, ઉતાવળમાં ભણતાં વિશ્રામ અને શ્રમ સાથે ભાષા આપી અમારે ચિત્તમાં ઊંડી રીતે નાખી તમ છે

૧૨ કલ્યાણ નામના હિંદી માસિક પત્રમાં ભાષાની પ્રશંસા પ્રસંગે શ્લોક છે તે અત્ર આપવા યોગ્ય ધારી મૂકી (જુઓ ૧૯૧૬ ના મે મહિનાનું ઈંડિયન એંટિક્વરી પૃ. ૧૪૫)

“ यद्यपि भगवतः प्राकृतं संस्कृतादपि ।
मौनीन्द्रैर्णपि हृद्य हि निपुणां कण्ठमापितम् ॥१२॥
को विनिन्दति यां भाषां भारतीमुग्धमापितम् ।
यस्याः प्रवर्त्तते पूर्वो व्याकर्ता भगवानृषिः ॥१३॥
गार्ग्यगालवशाकल्यपाणिन्याद्या यथा पुरा ।
तद्वद्वयाः संस्कृतस्य व्याकर्तारो महत्तमाः ॥१४॥
तथैव प्राकृतादीनां षड्भाषाणां महामुनिः ।
आदिरात्प्रकृतिभाषां व्याकर्ता शाकटायनः ॥१६॥

यथैव रामचरितं संस्कृतं तेन निर्मितम् ।
तथैव प्राकृतेनापि निर्मितं हि सतां मुदे ॥१६॥
यावत् संस्कृतभाषायाः प्राशस्त्यं भुवि विद्यते ।
तावत् प्राकृतभाषाया अपि प्राशस्त्यमिष्यते ॥१७॥
पाणिन्याद्यैः शिक्षितत्वात् संस्कृती स्याद्यथोत्तमा ।
प्राचेतसव्याकृतत्वात् प्राकृत्यपि तथोत्तमा ॥१८॥
तस्मात् संस्कृततुल्यैव प्राकृती चापि भारती ।
मान्यते शास्त्रतत्त्वज्ञैः किमतत्त्वज्ञभाषितैः ” ॥१९॥

અર્થાત્—પૂજનીય સસ્કૃત ભાષાથી પણ પ્રાકૃત વચન પ્રિય હોય છે, કેમકે પ્રૌઢ બોલનાર કરતા પણ બાલભાષિત મનોહર લાગે છે. ૧૨

સરસ્વતીના મુગ્ધ ભાષણરૂપ આ ભાષાની (પ્રાકૃતની) કોણ નિંદા કરે ? કે જેનુ વ્યાકરણ કરનાર **પ્રચેતાનો** પુત્ર (**વાલ્મિક**) ઋષિ છે ૧૩

જેમ **ગાર્ગ્ય, ગાલવ, શાકલ્ય** અને **પાણિન્યાદિ** ઋષિઓ સસ્કૃત વ્યાકરણના કર્તા થયા, તેવી રીતે પ્રાકૃતાદિ છ ભાષાઓના વ્યાકરણનાં કર્તા પણ આદિકવિ સુપ્રસિદ્ધ આચાર્ય (**વાલ્મિક ઋષિ**) થયા છે ૧૪-૧૫

જેવી રીતે સસ્કૃતમા તેમણે '**રામચરિત્ર**' બનાવ્યુ છે, તેવી રીતે પ્રાકૃતમા પણ બનાવ્યુ છે ૧૬

યાવત્ સસ્કૃત ભાષાનુ જેટલુ પ્રશસ્તપણુ જગત્મા વિદ્યમાન છે, તેટલુજ પ્રાકૃત ભાષાનુ પણ છે ૧૭

પાણિન્યાદિ શિક્ષિત હોવાથી જેમ સસ્કૃત ભાષા ઉત્તમ ગણાય છે, તેમ વાલ્મિકે વ્યાકરણ બનાવેલ હોવાથી પણ પ્રાકૃત ઉત્તમ છે ૧૮

અત એવ—સસ્કૃતની બરાબર જ પ્રાકૃત ભાષા છે, એમ

શાસ્ત્રના તત્ત્વજ્ઞ પુરુષો માને છે તો પછી અતત્ત્વજ્ઞ પુરુષોના બોલવા વડે કરીને શું ? ૨

૧૩ ઉપરના શ્લોકોના અર્થ ઉપરથી એમ ચોક્કસ જોઈ શકાય છે કે–પ્રાકૃત ભાષા સંસ્કૃત કરતાં કોઈ પણ રીતે ઉતરતી–કમ મહત્ત્વવાળી નથી એમ જૈનોજ નહિ, પરન્તુ હિન્દુ ધર્માનુયાયી વિદ્વાનો અને ઋષિઓ પણ સ્વીકાર કરી ગયા છે

શૌરસેની અને પૈશાચી (ભૂતભાષા)

૧૪ આ પ્રાકૃતના ભેદોમાંથી આપણે શૌરસેની અને પૈશાચીનો દેશ-નિર્ણય કરીશું એટલે આ બન્ને ભાષાઓ માગધી અને મહારાષ્ટ્રીથી જુદાઈ ધરાવતી હતી અને તેનું વિવેચન વ્યાકરણોમાં ગૌણ યાને અપવાદ રૂપેજ કરવામાં આવ્યું છે તથાપિ હાલની હિંદી આદિ ભાષાઓ સાથે તેને ઘણો સંબંધ છે તેમાં કોઈ મોટો સ્વતંત્ર ભેદ નથી મળતો, પરંતુ તેનું ક્ષેત્ર એ છે કે જે વ્રજભાષા ખડી બોલી અને રેખતાની મૂળ ભૂમિ છે પૈશાચીનું બીજું નામ ભૂતભાષા છે આ ગુણાઢ્યની આશ્ચર્યમય એવી બૃહત્કથાથી અમર થઈ ગઈ છે આ બૃહત્કથા હમણાં નથી મળતી. બે કાશ્મીરી પંડિતો (નામે ક્ષેમેન્દ્ર અને સોમદેવે) કરેલા તેના સંસ્કૃત અનુવાદ (નામે બૃહત્કથામંજરી અને કથાસરિત્સાગર) મળી આવે છે કાશ્મીરનો ઉત્તર તરફનો પ્રાંત પિશાચ (પિશ્–માંસ અને અશ્–ખાવું) યા પિશાચ દેશ કહેવાતો હતો અને કાશ્મીરમાંજ બૃહત્કથાનો અનુવાદ મળવાથી પૈશાચી ત્યાંની ભાષા માનવામાં આવતી હતી. કિંતુ વાસ્તવમાં પૈશાચી યા ભૂતભાષાનું સ્થાન રાજપૂતાના અથવા મધ્યભારત છે માર્કંડેયે પોતાના પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં બૃહત્કથાને કેકયપૈશાચિમાં મૂકેલી છે કેમ તો કાશ્મીરનો પશ્ચિમોત્તર પ્રાંત છે સંભવ છે કે મધ્યભારતની ભૂતભાષાની મૂળ બૃહત્કથાનું કંઈ રૂપાંતર ત્યાં થયું હોય કે જેના આધાર પરથી કાશ્મીરીઓના સંસ્કૃત અનુવાદો થયા હોય (વાકોર-વિયેના ઓરિએન્ટલ સોસાયટીનું જર્નલ પુસ્તક ૬૪ પૃ ૯૫ આદિ)

૧૫ રાજશેખર કે જે વિક્રમ સવતુની દશમી શતાબ્દીના મધ્યભાગમાં હતો તેણે પોતાની કાવ્યમીમાસામા એક જૂનો શ્લોક ઉદ્ધૃત કર્યો છે કે જેમા તે સમયની ભાષા નિવેશની ચર્ચા છે —

"ગૌડ (બગાલ) આદિ સસ્કૃતમા સ્થિત છે, લાટદેશીઓની રૂચિ પ્રાકૃતમાં પરિચિત છે, મરૂભૂમિ, ટક્ક(ટાક, દક્ષિણ પશ્ચિમી પજાબ) અને ભાદાનક (બીજોલ્યાના શિલાલેખમા પણ ભાદાનકનો ઉલ્લેખ છે, તો તે પ્રાત રાજપૂતાનામાજ હોવો જોઇએ) ના વાસીઓ અપભ્રશનો પ્રયોગ કરે છે, અવતી (ઉજ્જૈન), પારિયાત્ર (બેતવા અને ચચલનો ભાગ), અને દશપુર (મદસોર)ના નિવાસી ભૂતભાષાની સેવા કરે છે. જે કવિ મધ્યદેશમા (કન્નૌજ, અતર્વેદ, પચાલ આદિ) રહે છે તે સર્વ ભાષાઓમા સ્થિત છે" રાજશેખરને ભૂગોલ વિદ્યાપર ઘણો શોખ હતો. કાવ્યમીમાસાના એક આખા અધ્યાયમા ભૂગોલનુ વર્ણન આપી કહે છે કે વિસ્તારથી જોવા માટે મારો બનાવેલો ભુવનકોશ જોવો પોતાના આશ્રયદાતાની રાજધાની મહોદય (કન્નૌજ) ઉપર પોતાને ઘણો પ્રેમ હતો કન્નૌજ અને પચાલની તેણે ઠેકાણે ઠેકાણે અતિ પ્રશસા કરી છે. મહોદય (કન્નૌજ)ને પોતે ભૂગોળનુ કેન્દ્ર ગણ્યુ છે અને દૂરતાનુ માપ મહોદયથીજ કરવુ જોઈએ– જૂના આચાર્યો અનુસાર અતર્વેદીથી નહિ– એમ જણાવી (કાવ્યમીમાસા પૃ ૯૪) દીધુ છે આ મહોદયની કેન્દ્રતાને ધ્યાનમા રાખી તેણે બતાવેલા રાજાના કવિસમાજનો નિવેશ ઘણો ચમત્કાર બતાવે છે તે કહે છે કે રાજા કવિસમાજની મધ્યમા બેસે, ઉત્તરે સસ્કૃતના કવિ (કાશ્મીર, પાચાલ), પૂર્વે પ્રાકૃત (માગધીની ભૂમિ મગધ), પશ્ચિમે અપભ્રશ (દક્ષિણી પજાબ અને મરૂદેશ) અને દક્ષિણે ભૂતભાષા (ઉજ્જૈન, માલવા આદિ)ના કવિ બેસે (કાવ્યમીમાસા પૃ. ૫૪–૫૫) આ પ્રમાણે રાજાનો કવિસમાજ ભૌગોલિક ભાષા–નિવેશનુ માનચિત્ર થયુ આ બાજુ કુરૂક્ષેત્રથી પ્રયાગ સુધીનો અતર્વેદ, પાચાલ અને શૂરસેન અને તે બાજુ મરૂ, અવતી, પારિયાત્ર અને દશપુર– આ શૌરસેની અને ભૂતભાષાના સ્થાન હતા.

અપભ્રંશ

૧૬ અભિધા ભેદથી ભલા બાળકની માફક આપણે હવે નદીનું રૂપ ધારણ કરી જોઈ હવે. તેમાં રેતીની માફક પણ આપણે ભાગી જઈ રેતી ભાગ એ બીજું કંઈ નથી પણ ભેદથી ભરેલું પાણી છે અથવા ? પાણી નદી ભાગમાં ભાગી આવ્યું ન ભરાયું નહિ ન. તે પાણી પણ કામ કોઈ વખત ભાગીને નદીમાંથી બહારમાં આવતું હતું. ભરેલું પાણી પણ ધસતું ધસતું અહીં આવ્યું. ભલા હતું હતું પાણી વહેવાથી નદીની ગતિ તેમજ નિમ્નઉન્નતભૂમિ (નીચ નીચ ભલી) અને તેના આશ્રય (તેમાંથી વિભાગ) થયા હતા. હવે નિરાશ્રય નિમ્ન ઉચ્ચ ભ નહિ.

૧૭ સંસ્કૃતિભેદે સંસ્કૃત વર્ત્તમાન રૂપ જોઈએ. પ્રાકૃત રસભાવભેદ આપણને સુગમ અને અનાયાસ ભાસ થાય છે (ભાવાભાવરૂપ જુઓ) આ વિચિત્ર અવર્ણ્ય–વિકાસ પ્રદેશ છે તેથી તેની શક્તિ ભાવ વિચારણ યોગ્ય છે તે ભલી એવું પણ હતું છે કે કોઈ વાત એક આચાર્ય કહેવાથી ભલી થાય છે કોઈ બીજાથી, કોઈ બે ભાગ ભાવના (ભાવપ્રીતિમાં પૃ. ૪૮) તેને સંસ્કૃતનું શરીર ભાગ અને ભાવનું ભાવનું છે તથા સંસ્કૃતને મુખ પ્રાકૃતને બાહુ–હાથ ભાવ અને અપભ્રંશ–ચરણ, પૈશાચને પગ ભાવ મિશ્રને ઉર કહેલ છે

૧૮ વિકમની સાતમી શતાબ્દીથી અગિયારમી સુધી આ ભાષાની રચના રહી ભાવ ભરી ન જૂની હિન્દી–ગુજરાતીમાં પરિણત થઈ ગઈ તેમાં રેતીના રચના જ વિભક્તિઓ પ્રધાન જાય જ ભરી જાય છે ભિન્ન વિભક્તિ હ વા આદિ કેમ લાભ ભરી છે એક શબ્દની વિભ-ક્તિથી બીજાનું પણ કામ ચલાવ્યા કર્યું છે વળી ભાષાની અવિભક્તિક નિર્દેશની વાત પણ આવી ભરી. વિભક્તિઓના ભરી ભલાથી કેટલાક ભલાય ૧ ધ, ગુણ–વિભક્તિક વાળી ભાષા શબ્દના ભલામાં આવ્યા કે જે ભાગવ વા ધ વિભક્તિઓ નથી. વિભક્તિનું ભાગ ન

થયુ. હા એટલું ખરૂ કે તેણે કેવલ પ્રાકૃતના જ તદ્દભવ અને તત્સમ પદ લીધા નથી, પરતુ ધનવલી અપુત્રા માસી (સસ્કૃત)માંથી પણ કેટલાય તત્સમ પદ લીધા છે

[તદ્દભવ પ્રયોગોના અધિક ઘસાવાથીં ભાષામાં એવી અવસ્થા આવે છે કે જ્યારે શુદ્ધ તત્સમોનો પ્રયોગ કરવાની ટેવ પડી જાય છે હિદી કે ગૂજરાતીમા હવે કોઈ જસ કે ગુનવત નથી લખતુ, પણ યશ અને ગુણવાન્ લખે છે બોલવામા પણ ગમે તે રીતે જેમકે મોહનદાસ્ બોલવામા આવશે, પણ લખવામા આવશે મોહનદાસ.]

૧૯ સાહિત્યની પ્રાકૃત, સાહિત્યની ભાષાજ થતી ચાલી હતી તેમા ગતને બદલે ગય, અને ગજને બદલે પણ ગય, કાચ, કાક, કાય (શરીર), અને કાર્ય એ બધાને બદલે કાય વપરાતું હતું આમા ભાષાનુ જે પ્રધાન લક્ષણ સાભળવાથી અર્થબોધ છે, તેનો વ્યાઘાત થતો હતો અપભ્રશમાં બને પ્રકારના શબ્દો મળે છે જોકે શૌરસેની, પૈશાચી, માગધી આદિ ભેદો થયા છતા પણ પ્રાકૃત એકજ હતી, તેવી રીતે શૌરસેની, અપભ્રશ, પૈશાચી–અપભ્રશ, મહારાષ્ટ્રી અપભ્રંશ આદિ થઇને એકજ અપભ્રશ પ્રબલ થઇ હેમચદ્રે જે અપભ્રશનું વર્ણન કર્યું છે તે શૌરસેનીના આધારપર છે માર્કન્ડેયે એક ‘ નાગર ’ અપભ્રશની ચર્ચા કરી છે કે જેનો અર્થ નગરવાસી, ચતુર, શિક્ષિત (ગામડીયાથી વિપરીત) લોકોની ભાષા યા ગૂજરાતના નાગર બ્રાહ્મણો, યા નગર (વડનગર, વૃદ્ધનગર)ના પ્રાતની ભાષા થઇ શકે છે. ગૂજરાતની અપભ્રશ–પ્રધાનતાની ચર્ચા આગળ આવશે, પરતુ તેના તે નગરનુ વડનગર યા નગર નામ પ્રાચીન નથી, તેથી ‘ નગરની ભાષા ’ એ અર્થ લેતા માર્કન્ડેયના વ્યાકરણની પ્રાચીનતામા શકા થાય છે

૨૦ રાજશેખરે કાવ્યમીમાસામા કેટલાક શ્લોકો એવા આપ્યા છે કે જેમા બતાવેલ છે કે કયા દેશનો મનુષ્યકેવી રીતે સસ્કૃત અને પ્રાકૃત બોલી શકે છે અહી આ પાઠશૈલીના વર્ણનની ચર્ચા કરવી ઘટે છે આ વર્ણન રોચક પણ છે અને કેટલાક અશો તે હજીસુધી સત્ય પણ

છે ઉચ્ચારવાની રીત એ પણ એક વિચારણીય વસ્તુ છે તે કવિ કરે છે કે કાવ્યની પ્રત તરફ જે મગધ આદિ દેશના નિયમ છે તે ઘરેકૃત રીત બોલે છે પરંતુ પ્રાકૃત ભાષામાં કુટિલ છે અપભ્રંશભાષાની રુચિ કરતાં નવું એક જૂનો શ્લોક ઉદ્ધૃત કર્યો છે કે જેમાં સરસ્વતી બ્રહ્માને પ્રાર્થના કરે છે કે આપની એવી વિજ્ઞાપના કરું છું કે અને મારો અધિકાર છોડવાની ઇચ્છા થઈ છે—કવિ નાટક ગાથા બોલતા જ એની કે અને નવી તો કોઈ બીજાને સરસ્વતી બનાવી લેવ (याचम विज्ञापयामि त्वां स्वाधिकारजिहासया, गौडस्त्यजतु वा गाथा मन्या वास्तु सरस्वती)

૨૧ લાટ દેશમાં આવેલો ન અતિરૂપ ન અતિસ્ફુટ ન કઠણ ન અતિ કોમળ ન મંદ અને ન અતિતાર—એવા સ્વરથી બોલે છે અને ન રસ રીતિ કે ગુણ નાય પણ ગમે તેવો પાઠ કરી અંતમાં ટકાર દેતા બોલે છે અથ પદ કે ભિન્ન કોઈપણ તનનું કરણ હોય, પણ કવિ કરિ ગાઢ્યનિ? બોલશે. સંસ્કૃતના દ્વેષી લાટ પ્રાકૃતને લલિત સુભગ સ્વર બોલે છે સુરાષ્ટ્ર (મારૂ-ત્રવણ-દક્ષિણાદિ) મરુ (પશ્ચિમી રાજપૂતાના. જોધપુરના રાજા બાઉકના વિ સં ૮૯૪ ના શિલાલેખમાં પોતાના મામા પૂર્વપુરુષ શિલુકે મરુણી અને વલ્લદેશ સુધી પોતાના રાજ્યની સીમા બાંધી હતી એમ જણાવ્યું છે આમાં વલ્લ દેશ તે આજીબાનું જેસલમેર છે અને મરુણી તેની દક્ષિણનો દેશ હોય એમ જણાય) આદિ સંસ્કૃતમાં અપભ્રંશના અંશ ભેળવી એવી રીતે બોલે છે સુરાષ્ટ્રના પ્રમાણથી કાશ્મીરીઓ સુકવિ ખરા છે પરંતુ તેનો પાઠક્રમ જેવો તે કડવું ગળાની પિચકારી છે ઉત્તરાપથના કવિઓ બહુ સંસ્કૃતી છતાં પણ નાકમાંથી બોલે છે પાંચાલ દેશવાસીના પાઠ તો કાનોમાં અમૃત વરસાવે છે તેનું તો બોલવું જ શું ? (मार्गानुगेन निनदेन निधिर्गुणानां, सम्पूर्णवर्णरचनो यतिभिर्विभक्तः, पाञ्चालमण्डलभुवां सुभगः कवीनां, श्रोत्रे मधु क्षरति किञ्चन काव्यपाठः ॥)

૨૨ જૂની અપભ્રંશ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત સાથે મળતી છે, અને પાછળની અપભ્રંશ તે જૂની હિંદી-જૂની ગુજરાતીને મળતી છે. ઉપર બતાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે શૌરસેની અને ભૂતભાષાની ભૂમિ જ અપભ્રંશની ભૂમિ થઈ અને તેજ જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતીની ભૂમિ છે અંતર્વેદ, વ્રજ, દક્ષિણી પંજાબ, ટક્ક, ભાદાનક, મરૂ, ત્રવણ, રાજપૂતાના, અવંતી, પરિયાત્ર, દશપુર અને સુરાષ્ટ્ર-અહીંની જે ભાષા તે એકજ મુખ્ય અપભ્રંશ હતી-જેવી રીતે પહેલાં દેશભેદ થતા પણ એકજ પ્રાકૃત હતી હમણાં અપભ્રંશના સાહિત્યનાં અધિક ઉદાહરણ મળ્યાં નથી, તેમ તે ભાષાના વ્યાકરણ આદિપર હજુ પૂરૂં ધ્યાન આપવામાં આવ્યું નથી

૨૩ અપભ્રંશ ક્યાં સમાપ્ત થાય છે અને જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતીનો ક્યાંથી આરંભ થાય છે તેનો નિર્ણય કરવો કઠણ છે પરંતુ તે રોચક અને અતિ મહત્ત્વનો છે આ બે ભાષાઓના સમય અને દેશના સંબંધે કંઈ સ્પષ્ટ લીટી દોરી શકાતી નથી કેટલાંક ઉદાહરણ એવાં છે કે જેને અપભ્રંશ પણ કહી શકાય અને જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતી પણ કહી શકાય સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં તે લખાઈ તે કારણે અપભ્રંશ અને જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતીની લેખશૈલીની રક્ષા થઈ-નહિતો મુખસુખાર્થ લેખનશૈલીમાં બદલતી બદલતી એવી થઈ જાત કે તેને પ્રાચીન સમજવી અશક્ય થાત તે પ્રાચીનશૈલીને હિંદી કે ગૂજરાતી ઉચ્ચારણાનુસારિણી શૈલીપર લખવામાં આવે (કે જે રીતે તે અવશ્ય બોલાતી હોય) તો અપભ્રંશ કવિતા કેવલ જૂની હિંદી કે જૂની ગુજરાતી થઈ જાય છે અને દુર્બોધ રહેતી નથી. આ પરથી એમ કહી શકાય નહિ કે જૂની હિંદી કે જૂની ગૂજરાતીનો કાલ ઘણો પાછળ હઠાડી શકાય ઉપમાવાચક 'જિમિ' યા 'જિમ'-જિમ, જ્યમ, તેને આવી જૂની કવિતામાં 'જિમ્વૈ' લખેલો મળી આવે છે તેના ઉચ્ચારણમાં પ્રથમ સ્વર સંયુક્તાક્ષરની આગળ હોવાથી ગુરૂ થઈ શકતો નથી (જિમ્મ્વ), કારણ કે જે છંદમાં તે આવ્યો છે તેનો ભંગ થાય

છે. ઉચ્ચારણની રીત એ પણ એક વિચારણીય બાબત છે તે કવિ કહે છે કે કાશીથી પૂર્વ તરફ જે મગધ આદિ દેશોના નિવાસી છે તે સંસ્કૃત ઠીક બોલે છે પરંતુ પ્રાકૃત ભાષામાં કુંઠિત છે. ગૌડવાસીઓની હાંસી કરતાં વળી એક જૂનો શ્લોક ઉતારે છે કે જેમાં સરસ્વતી બ્રહ્માને પ્રાર્થના કરે છે કે આપને એવી વિજ્ઞાપના કરું છું કે મને મારો અધિકાર છોડવાની ઇચ્છા થઈ છે—કાં તો ગૌડવાસીઓ ગાથા બોલવાનું છોડી દે અને નહિ તો કોઈ બીજી જ સરસ્વતી બનાવી લ્યો. (ब्रह्मन् विज्ञापयामि त्वां स्वाधिकारजिहासया, गौडस्त्यजतु वा गाथामन्या वास्तु सरस्वती)

૨૧ લાટ દેશમાં બાળકો ન અતિપરુષ ન અતિમંદ, ન રૂક્ષ, ન અતિ કોમળ, ન મંદ અને ન અતિતાર—એવા સ્વરથી બોલે છે અને તે રસ રીતિ કે ગુણ હોય, પણ પ્રત્યેક કાવ્ય પાઠથી અંતમાં ટહુકો દેતાં બોલે છે. અર્થ, પદ કે ભિન્ન પ્રકારનું ગમે તેનું કામ હોય, પણ સ્વરિત કવિ આભીર બોલીથી સંસ્કૃતના કઠોર અક્ષરોને લલિત સૂરથી સુંદર બોલે છે સુરાષ્ટ્ર (સોરઠ—ત્રવણ—કાઠિયાવાડ), ત્રવણ (પશ્ચિમી રાજપૂતાના જોધપુરના રાજા બાઉકના વિ. સં. ૮૯૪ ના શિલાલેખમાં પોતાના આદ્ય પૂર્વપુરુષ શિવુકે ત્રવણી અને વલ્લદેશ સુધી પોતાના રાજ્યની સીમા બાંધી હતી એમ લખ્યું છે. આમાં વલ્લ દેશ તે [illegible] છે અને ત્રવણી તેની પશ્ચિમનો દેશ હોવો જોઈએ) આદિ, સંસ્કૃતમાં અપભ્રંશના અંશ જેવી મિશ્ર રીતિ બોલે છે. [illegible] કાર્પટિકો ગુંડિત ભાગ છે પરંતુ તેમાં પાઠમ તેજ તો વધે ભાષાની મિશ્રતા છે. ઉત્તરાપથના કવિઓ ભલે સંસ્કૃત બોલે પણ નાકમાંથી બોલે છે. પાંચાલ દેશવાસીના પાઠ તો કાનોમાં મધ વરસાવે છે તેનું તો પૂછવું જ શું! (मार्गानुगेन निनदेन निधिर्गुणानां, संपूर्णवर्णरचनो यतिभिर्विभक्तः, पाञ्चालमण्डलभुवां सुभगः कवीनां, श्रोत्रे मधु क्षरति किंचन काव्यपाठः ॥)

---

૨૨ જૂની અપભ્રંશ સસ્કૃત અને પ્રાકૃત સાથે મળતી છે, અને પાછળની અપભ્રંશ તે જૂની હિદી-જૂની ગુજરાતીને મળતી છે ઉપર બતાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે શૌરસેની અને ભૂતભાષાની ભૂમિ જ અપભ્રંશની ભૂમિ થઈ અને તેજ જૂની હિદી-જુની ગૂજરાતીની ભૂમિ છે અતર્વેદ, વ્રજ, દક્ષિણી પજાબ, ટક્ક, ભાદાનક, મરૂ, ત્રવણ, રાજપૂતાના, અવતી, પરિયાત્ર, દશપુર અને સુરાષ્ટ્ર-અહીંની જે ભાષા તે એકજ મુખ્ય અપભ્રંશ હતી-જેવી રીતે પહેલા દેશભેદ થતા પણ એકજ પ્રાકૃત હતી હમણા અપભ્રંશના સાહિત્યના અધિક ઉદાહરણ મળ્યા નથી, તેમ તે ભાષાના વ્યાકરણ આદિપર હજુ પૂરૂ ધ્યાન આપવામા આવ્યુ નથી

૨૩ અપભ્રંશ ક્યા સમાપ્ત થાય છે અને જૂની હિદી-જૂની ગૂજરાતીનો ક્યાથી આરભ થાય છે તેનો નિર્ણય કરવો કઠણ છે પરતુ તે રોચક અને અતિ મહત્ત્વનો છે આ બે ભાષાઓના સમય અને દેશના સબધે કઇ સ્પષ્ટ લીટી દોરી શકાતી નથી. કેટલાક ઉદાહરણ એવા છે કે જેને અપભ્રંશ પણ કહી શકાય અને જૂની હિદી-જૂની ગૂજરાતી પણ કહી શકાય સસ્કૃત ગ્રથોમા તે લખાઈ તે કારણે અપભ્રંશ અને જૂની હિદી-જૂની ગૂજરાતીની લેખશૈલીની રક્ષા થઈ-નહિતો મુખસુખાર્થ લેખનશૈલીમા બદલતી બદલતી એવી થઈ જાત કે તેને પ્રાચીન સમજવી અશક્ય થાત તે પ્રાચીનશૈલીને હિદી કે ગૂજરાતી ઉચ્ચારણાનુસારિણી શૈલીપર લખવામા આવે (કે જે રીતે તે અવશ્ય બોલાતી હોય) તો અપભ્રંશ કવિતા કેવલ જૂની હિદી કે જૂની ગુજરાતી થઈ જાય છે અને દુર્બોધ રહેતી નથી. આ પરથી એમ કહી શકાય નહિ કે જૂની હિદી કે જૂની ગૂજરાતીનો કાલ ઘણો પાછળ હઠાડી શકાય ઉપમાવાચક 'જિમિ' યા 'જિમ'-જિમ, જ્યમ, તેને આવી જૂની કવિતામા 'જિમ્વૈ' લખેલો મળી આવે છે. તેના ઉચ્ચારણમાં પ્રથમ સ્વર સયુક્તાક્ષરની આગળ હોવાથી ગુરૂ થઈ શકતો નથી (જિમ્મત્વ), કારણ કે જે છદમા તે આવ્યો છે તેનો ભંગ થાય

છે આથી તેને ભલે નિર્મે લખ્યો હોય પણ તેનો ઉચ્ચાર નિવ થતો કે જે નિમ જ છે સંસ્કૃત ઊર્ધ્વ નું નાનરૂપ ઉપજાઈ છે કે જે પછાતી ઉપજાઈ ના રૂપમાં પરિણમે છે હવે આ ઉપજાઈ ને અપભ્રંશ માનવો કે જૂની હિંદી–જૂની ગુજરાતી માનવો? જાઈ ને તેના ઉચ્ચાર અનુસાર લખવાથી ઉપજે થાય છે (સંયુક્ત ય ક્ષરને ક્ષરણ ઉની માત્રાની ગુરુતા માનતાં ઉપજે ખરી રીતે થાય) કે જેને હમણાં હીંદી તરીકે પીછાનીએ છીએ અને ગુજરાતીમાં ઉપજે એ રૂપ સ્વીકારીએ છીએ અને આ રૂપ ઉપજાઈ ઉપજાઇ ઉપજે ઉપજે એમ કેટલી શતાબ્દીઓ સુધી ચાલુ રહ્યું છે

૨૪ આ પુસ્તકના લખનારા સંસ્કૃતના પંડિતો વા જૈન સાધુ હતા. સંસ્કૃત શબ્દોને તો તેમણે શુદ્ધિથી લખ્યા તેમ પ્રાકૃતને પણ લખ્યા, પરંતુ આ કવિતાઓની લેખશૈલીપર ધ્યાન આપ્યું નહિ. કોઇ વખત જૂનું રૂપ રાખવા દીધું, તો કોઇ વખત વ્યવહારમાં પરિચિત થયેલું નવું રૂપ મૂકી દીધું આ આગળના ધાતરોથી જણાવામાં આવશે.

૨૫ આવી કવિતાને માટે જૂની હિંદી–જૂની ગુજરાતી એ શબ્દ ત્રણીભુજને વાપર્યો છે જૂની ગુજરાતી, જૂની રાજસ્થાની જૂની પશ્ચિમી રાજસ્થાની આદિ નામ કૃત્રિમ છે અને વર્તમાન ભેદને પાછળ વધારે ઘડીવી બનાવવામાં આવ્યા છે ભેદબુદ્ધિ દૃઢ કરવા સિવાય બીજું ફલ પણ નથી. કવિતાની ભાષા પ્રાય. સર્વ જગ્યાએ એકજ જેવી હતી. જેવી રીતે નાનકથી લઈને હરિશ્ચન્દ્ર હરિદાસો સુધીની ભાષા વ્રજભાષા કહેવાતી હતી, તેવીજ રીતે અપભ્રંશને જૂની હિન્દી–જૂની ગુજરાતી કહેવી અનુચિત નથી ભલે પછી કવિના દેશ-કાલ અનુસાર તેમાં કોઇ રચના પ્રાદેશિક હો

૨૬ પછીના સમયમાં હિંદી કવિ ચંદ વિદ્યાર્થિઓને માટે એક અર્ધ વ્રજ ગુજરાતી વા પંજાબીમાં લખી પોતાની વાણીઓ ભાષામાં લખતા હતા–જેવી રીતે કહે શૌરસેની, પૈશાચીની છાંટ લઈ કવિતા મહારાષ્ટ્રી

પ્રાકૃતમાં જ થતી હતી મીરાબાઈના પદ જૂની હિંદી કે ગૂજરાતી કે મારવાડી કહેવાય ? કવિની પ્રાદેશિકતા આવ્યા છતા સાધારણ ભાષા 'ભાખા' કહેવાતી હતી જેવી રીતે અપભ્રંશમા ક્યાક ક્યાક સંસ્કૃતનો પુટ છે, તેવી રીતે તુલસીદાસજી રામાયણને પૂરવી ભાષામા લખતા લખતા સંસ્કૃતમા ચાલી ગયા છે (જેવી રીતે-કવિહિં અગમ જિમિ બ્રહ્મસુખ અહમમ-મલિનજનેષુ, રન જીતિ રિપુદલ મધ્યગત પસ્યામિ રામમનામય ઇત્યાદિ) ના છાપખાના, પ્રાંતિય અભિમાન, મુસલમાનોના ફારસી અક્ષરોનો આગ્રહ અને નવા પ્રાંતિક ઉદ્‌બોધન ન હોતતો હિંદી ભાષા અનાયાસે દેશભાષા બની જાત અધિક છાપવા છપાવવા લખવાનુ ચાલ્યુ ને ઝગડાઓ થયા તેથી આ ગતિ અટકી

૨૭ આજકાલ લોકો પૃથ્વીરાજરાસાની ભાષાને હિંદીનુ પ્રાચીનતમ રૂપ માને છે, પણ કહેવુ જોઇએ કે અપભ્રંશની કવિતાઓને જૂની હિંદી–જૂની ગૂજરાતી કહી શકાય તો તે રાસાની ભાષાને રાજસ્થાની યા 'મેવાડી–ગૂજરાતી–મારવાડી–ચારણી–ભાટી' કહેવી ઘટે, હિંદી નહિ. વ્રજભાષા પણ હિંદી નથી અને તુલસીદાસજીની મધુર ઉક્તિઓ પણ હિંદી નથી

૨૮ આ પુરાણી ભાષા અહીં કહીં વિખરેલી મળે છે–કોઈ મુક્ત શૃંગારરસની કવિતા, કોઈ વીરતાની પ્રશંસા, કોઇ ઐતિહાસિક વાત, કોઇ નીતિના ઉપદેશ, કોઈ લોકોક્તિ અને તે પણ વ્યાકરણના ઉદાહરણોમા યા કથાપ્રસંગમા ઉદ્ધૃત કરેલી, આવુ ભાષાસાહિત્ય ઘણુ હતુ એમ જણાય છે. આમા મહાભારત અને રામાયણની સંપૂર્ણ યા તેના આશ્રયપર બનેલી નાની નાની કથાઓ હતી બ્રહ્મ અને મુંજ નામના કવિઓ મળી આવે છે જેવી રીતે પ્રાકૃતના જૂના રૂપ પણ શૃંગારની ચટકદાર મુક્તક ગાથાઓમા (સાતવાહનની સપ્તશતી), યા જૈન ગ્રંથોમાં છે, તેવી રીતે જૂની હિંદી–જૂની ગૂજરાતીના નમુના પણ શૃંગાર વા વીરરસના અથવા કથાઓમા ગુંથાયેલા યાતો જૈન ધાર્મિક રચનાઓમાં મળી આવે છે. હેમચંદ્રજીને મોટી શાબાશી એ દેવાની છે કે તેમણે પ્રાકૃત

[illegible]

[illegible]

[illegible]

લખતા નથી. પોતે જાણતા ન હોય છતા નવા રૂપો લખી મારે છે. ‘તઇસિઇ’ ‘જુગુતિ’ ‘કાલસુભાઉ’ ‘અઉરઉ’ તે બદલે ‘તૈસેહિ’ ‘યુક્તિ’ ‘કાલસ્વભાવ’ ‘ઔરો’ એમ કરી નાખ્યુ છે જે કવિતા મુખની કાને, મુખથી કાને ચાલી આવે છે તેમા તો ઘણોજ ફેરફાર થઇ જાય છે. હેમચદ્રના પ્રાકૃત વ્યાકરણના ૮મા અધ્યાયના ઉદાહરણોમા એક ‘અપભ્રંશ’ યા જૂની હિદી-ગૂજરાતીનો દોહો લઇએ અપભ્રશ અને જૂની હિદી કે જૂની ગૂજરાતી વચ્ચે સીમારેખા ઘણી અસ્પષ્ટ છે, અને કહેવામાં આવશે તેમ જૂની હિદી-જૂની ગૂજરાતીનો સમય ઘણો પૂર્વનો જણાશે.

૩૧ આ દોહો એ છે કે —

વાયસુ ઉડ્ડાવન્તિઅએ, પિઉ દિટ્ઠુઉ સહસત્તિ;
અધ્ધા વલયા મહિહિ ગય, અધ્ધા ફુટ્ટ તડત્તિ

(વિયોગીની કાગડાને ઉડાવવા લાગી કે મારો પિયુ આવે છે તો ઉડી જા. એટલામા તેણીએ અચાનક પિયુને દીઠો કાતો તેણી વિયોગમા એટલી દુબળી હતી કે હાથ લબાવતા જ અરધી ચુડીઓ જમીનપર પડી, અને કાતો પ્રિય દર્શનના હર્ષથી એટલી વધી ગઇ કે બાકીની ચૂડીઓ તડ તડ ફુટી ગઈ]

૩૨. ચારણોના મુખેથી કેલીટગે પેઢીઓ સુધી બોલતા બોલતાં રાજપૂતાનામા આ દોહાનુ હાલ સાફ કરેલુ રૂપ એ પ્રચલિત છે કે —

કાગ ઉડાવણ જાન્તી, પિય દીઠો સહસત્તિ,
આધી ચૂડી કાગગલ, આધી ટૂટ તડિત્તિ

આમા નિશાન ઠીક લાગી ગયુ, ચૂડીઓ જમીનપર ન પડતા કાગડાના ગળામા પહોચી ગઈ, અને ચૂડી તૂટવાનુ અપશુકન મટી ગયુ.

૩૩. એજ વ્યાકરણમાથી એક દોહો બીજો લઇએ —

પુત્તેં જાએ કવણુ ગુણુ, અવગુણુ કવણુ મુએણુ,
જા બપ્પીકી ભુહડી, ચમ્પિજજઈ અવરેણુ

(એ પુત્રના જન્મથી શું લાભ અને મરી જવાથી શુ ખોટ કે જેના રહેવાથી બાપની ધરતીપર બીજો અધિકાર કરી લે

૭૪ આ શેરાનું પરિવર્તન થતાં થતાં એનું રૂપ આ થયું છે.—

મેઘ નયણ સપણ ગુણ, અવગુણ સબ ખિજેણ,
ને ઊભી પર આપણી, મ છંડે અવરેણ

આમાં ખિજેણ શિરમે ધી-પુત્રીરી શબ્દ-રમા ઊભી, પરાત્મરી પ્રા. મહઅન્નમન કરવામાં આવે, છતાંમાં આવે. આ ભાવનામાં મેઘ શેરા છે કે મન શેરામાં 'પુત્રિયા પુત્રરી શું આવશ્યું?' એમ કહેવામાં આવ્યું છે પરંતુ ભાષાની એ જાતિની પ્રત્યે આપમાન બુદ્ધિ નહીં જણાતી અને તેને પ્રત્યુપકાર ન થવાથી 'ધી (નારી સંસ્કૃત દુહિતૃ પરથી ધી)થી શું આવશ્યક?' એમ આ થયું છે. આથી, આવી કથામાં ૭૪ પુરાણી કવિતામાં ભાષ, સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતની આવશ્યક અને મહ આદિના સંબંધમાં ભાગી ગયેલ છે તે પુરાણા નવું વિભાગની શરત મળી ન ગમવાની ભાષાનું ભાનતાય બતાવે છે

પ્રકરણ બીજું

પ્રાકૃત ભાષ ફેરનાની વૃદ્ધિ અને અપભ્રંશની વિશેષતાઓ.

---

૭૫ શ્રીયુત હીરાભાઈ જૈન મનોરમા (ભાગ ૧-૪)માં 'જૈન સાહિત્યમાં હિન્દીની ઝાંખી' એ નામના લેખના પ્રથમ ભાગમાં જણાવે છે કે—

"સંસ્કૃત ભાષા સાથ ભાષાવાચન પ્રાકૃતભાષાને મોટી બનાવ ગુમાં આવી છે અને તે પ્રાકૃત ભાષાનો સ્વતંત્ર પ્રવાહ પણ પ્રાકૃત સાહિત્યમાં મળ મળ્યું છે સંસ્કૃતનો તેના પર કાંઈ પ્રભાવ અવશ્ય પડ્યો પરંતુ તેથી તે પ્રવાહ સંસ્કૃતમય થઈ શક્યો નથી આ સ્વતંત્ર પ્રાકૃત પ્રવાહ આપણને હવે બતાવે છે અપભ્રંશની પ્રગતિ ભાષાઓમાં ભાગ મળે છે તે માટે આ ભાષાઓનો સાચો ઇતિહાસ અને તેનું વિધાન જાણવા માટે આપણે પ્રાચીન પ્રાકૃત ભાષાઓ અને વિશેષ વિશ્લેષણી ભાષાઓની 'પ્રાકૃતોનું' પરિશીલન કરવું જોઈએ.

પાણિનિના સમયમાં સંસ્કૃત ભાષાનો કંઇ એવો પ્રભાવ બ્રાહ્મણ વિદ્વાનો પર જામ્યો કે તેઓએ સમયાનુસાર પ્રચલિત ભાષાઓની કંઇ પણ પરવા ન કરી. તેમણે તેને સાહિત્યનું રૂપ આપવાનો કંઇ પણ પ્રયત્ન કર્યો નહિ. હજારો વર્ષો સુધી તેઓ બરાબર કેવળ સંસ્કૃતનું જ પઠન પાઠન અને સાહિત્ય-વર્દ્ધન કરતા રહી તેમાં દત્તચિત્ત રહ્યા તેઓને પ્રાકૃતભાષાઓ પર કંઇક ધૃણા જેવું થઇ ગયું આ પ્રવૃત્તિ કેટલાક પંડિતોમાં આજસુધી વિદ્યમાન છે, અને શાસ્ત્રાર્થ આદિમાં તેઓ કહેવા લાગે છે કે **'भाषारक्षाया· किं प्रयोजनम्'** આવી અવસ્થામાં જો કેવલ બ્રાહ્મણ સમાજનાજ શિરે અત્યાર સુધી દેશની સાહિત્યરક્ષાનો ભાર રહેત—જેવી રીતે આજથી કંઈ અઢી હજાર વર્ષ પૂર્વે સુધી રહ્યો હતો—તો આપણને અવશ્ય દેશની આધુનિક ભાષાઓના ઉદ્દગમસ્થાન [ઉત્પત્તિ સ્થાન) નો કંઇ પત્તો લાગત નહિ[1], પરંતુ આજથી લગભગ અઢી હજાર વર્ષ પૂર્વે બે અન્ય (બ્રાહ્મણેતર) સમાજોએ દેશની સાહિત્ય રચનામાં ભાગ લેવાનો પ્રારંભ કર્યો—જેથી પ્રાકૃત ભાષાની રક્ષા થઇ શકી વિક્રમની પૂર્વે ચોથી પાંચમી શતાબ્દિમાં પૂર્વભારતમાં પ્રચલિત ભાષાનું જ્ઞાન આપણને બૌધ્ધોના 'પાલી' ગ્રંથોથી થાય છે પરંતુ આ સાહિત્ય પણ આપણને અધિક આગળના વખત માટે સહાયક નથી થતું, કારણ કે એક તો બૌદ્ધ સાહિત્યની 'પાલી' ભાષા પણ સ્થિર રૂપ થઇ ગઈ હતી, અને બીજું બૌદ્ધ ધર્મનું આધિપત્ય પણ લગભગ એક હજાર વર્ષના મહત્ત્વપૂર્ણ ઇતિહાસની પછી તેની જન્મભૂમિ ભારતમાંથી ચાલ્યું ગયું

૩૬ વિક્રમની પૂર્વે પાંચમી શતાબ્દિથી આજ સુધી મુખ્ય મુખ્ય ભારતીય ભાષાઓને સાહિત્ય દ્વારા જીવિત રાખવાનું શ્રેય જૈન આચાર્યોને છે. તેઓએજ પ્રાકૃત ભાષાઓને પોતાના ધર્મપ્રચારનું વાહન બનાવી તેને સાહિત્યનું રૂપ આપ્યું આખું બ્રાહ્મણ સાહિત્ય જોઇ લઇએ તેમાં

° ૧ ડૉક્ટર જેકૉબીએ યોગ્ય કહ્યું છે કે 'Had it not been for the Jains, we would never have known what Prakrit Literature was'—જૈનો વગર આપણે પ્રાકૃત સાહિત્ય શું હતું તે કદી પણ જાણી શકયા ન હત.

રાજશેખર (કે જેનો ઉલ્લેખ પૃ. ૫ ઉપર કરવામાં આવ્યો છે) જેવા મોટા મોટા વૈયાકરણ જેવા કવિઓનાં મતથી કે જેઓએ પ્રાકૃતભાષાની એવી ઠીક ઘણી સમાનુમતિ પ્રાપ્ત કરી હોય અને તેને અપનાવી હોય. આવીના સબ તરફથી તેને તે 'भाषारेखाया किं प्रयोजनम्' નો શુભાશીર્વાદ મળ્યો છે. અભિનવ નાટક પ્રયોગમાં અવશ્ય કંઈ પ્રાકૃતનો વાસ બને છે. ભાસ, શૂદ્રક, કાલિદાસ, ભવભૂતિ આદિ સર્વ મહાકવિઓએ પોતાનાં નાટક ગ્રન્થોમાં થોડી ઘણી પ્રાકૃતની રચના કરી છે પરંતુ સ. ૫૦ વર્ષપર થયાં પ્રોફેસરે કહ્યું છે કે તે વિશેષે કરી કેવલ પંડિતો ના રચેલી વા કૃત્રિમ પ્રાકૃત છે કે જે સંસ્કૃતમાં મૂકેલો બનાવી પ્રાકૃત વ્યાકરણના નિયમોથી ન ની જગ્યાએ ણ અને જ્ઞ ની જગ્યાએ ણ્ણ મૂકી શબ્દ પર રાખી બનાવી દીધેલી છે તે સંસ્કૃત રૂઢિ પ્રયોગના નિયમાનુસાર કોઈ રૂપાંતર છે પ્રાકૃત ભાષા નથી (નાગરી પ્રચારિણી પત્રિકા ભાગ ૧ અંક ૨ પૃષ્ઠ ૮) આવી રચના નાટકોને સર્વથા અસ્વાભાવિક અને તેમાંથી બચાવવા માટે કરેલી છે આ કારણે તેનાથી કોઈ પણ સમયની પ્રચલિત ભાષાનો યથાર્થ બોધ નથી થતો. કેવલ જૈન સાહિત્ય જ ભિન્ન ભિન્ન સમયની પ્રાકૃત ભાષાઓને સ્પષ્ટરૂપે વ્યક્ત કરે છે

૩૭ જૈન આગમોની પ્રાકૃત ભાષાઓ એટલી ભક્તિ રચી છે તેમાં તેમનો કેવો ઉત્સાહ છે અને કયા અભિપ્રાય-ઉદ્દેશથી તેઓએ આ ભાષાઓને પોતાના ઉત્સાહનું અવલંબન બનાવી એ એક પ્રાચીન કથાથી સારી રીતે પ્રકટ થઈ જશે. વિક્રમાદિત્યના સિદ્ધસેન નામના એક મહા તાર્કિક આચાર્ય વિદ્વાન થયા છે તેમણે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે 'જે મને શાસ્ત્રાર્થમાં પરાસ્ત કરશે તેનો હું શિષ્ય થવું સ્વીકારીશ' એકવાર ભૃગુકચ્છપુર (ભરૂચ)માં તેનો એક વૃદ્ધવાદિ નામના જૈન ગુરુ સાથે ભેટો થયો અને તે તેની સાથે શાસ્ત્રાર્થમાં પરાજિત થઈ ગયો. પોતાની પૂર્વપ્રતિજ્ઞાનુસાર સિદ્ધસેનને તેના શિષ્ય થવું પડ્યું તેને જૈન સિદ્ધાન્તના અધ્યયનનો આરંભ કરી દીધો. પરંતુ જૈન સિદ્ધાન્ત પ્રાકૃત ભાષામાં હતાં અને તેને પોતે બ્રાહ્મણ હોવાથી પ્રાકૃતપર

કંઇક ઘૃણા હતી. આથી તે ગર્વમા આવી બોલી ઉઠયો કે હું આ સમસ્ત સિદ્ધાન્તને આ ગ્રામ્ય ભાષામાથી સંસ્કૃતબદ્ધ કરીશ વૃદ્ધવાદિ ગુરૂને પ્રાકૃતની આવી નિન્દા અસહ્ય હતી. તેમણે કહ્યું "બાલ, સ્ત્રી, મન્દ, મૂર્ખ આદિ સર્વે ચરિત્રના આકાંક્ષીઓના ઉપકારાર્થે તત્ત્વજ્ઞોએ સિદ્ધાન્તને પ્રાકૃતમા રાખ્યા છે --

वालस्त्रीमन्दमूर्खाणां नृणां चारित्रकांक्षिणां।
अनुग्रहार्थं तत्त्वज्ञैः सिद्धान्तः प्राकृतः कृतः ॥

તમે પ્રાકૃતની નિન્દા કરી ઘોર પાપ કર્યું " પછી તેમણે આ આ પાપને માટે [૨]સિદ્ધસેન દિવાકરને બાર વર્ષ સુધી મૌન રહી પરિભ્રમણ કરવાનુ 'પારાચિક' નામનુ પ્રાયશ્ચિત્ત આપ્યુ આથી વિદિત થાય છે કે જૈન આચાર્ય પ્રાકૃતને કેટલુ ઉંચું સ્થાન આપતા હતા. વિશેષ અગાઉ પૃ. ૫ થી ૮ ઉપર કહેવાયુ છે)

૩૮ વિક્રમ સવત થી ત્રણ ચાર સૈકા પહેલા, પૂર્વ અને ઉત્તર ભારતમા પ્રચલિત[૩] માગધી અને અર્ધ-માગધી ભાષાઓના જ્ઞાનને માટે

---

૨ સિદ્ધસેન દિવાકર અન્ય કોઈ નહિ પણ વિક્રમાદિત્યની સભાનાં નવરત્નો પૈકી 'ક્ષપણક' હતા. એવુ ડા. સતીશચન્દ્ર વિદ્યાભૂષણનું અનુમાન છે જુઓ તેનો ગ્રથ નામે Midaeval School of Indian Logic જૈન કથાઓમા એ પ્રસિદ્ધ છે કે તેણે મજકુર પ્રાયશ્ચિત્ત પૂરૂં કરતી વખતે પરિભ્રમણ કરતાં કરતા દિવાકરજી ઉજ્જૈન આવી પહોચ્યા ને ત્યાં 'મહાકાલ'ના મદિરમા એક અતિશય બતાવી તેમણે વિક્રમાદિત્ય રાજાને જૈન બનાવ્યો

૩ આ ભાષાઓ સબધે વાંચો વિચારો પંડિત બહેચરદાસજીના લેખ (૧) ગૂજરાતી ભાષા (આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૫ ની પ્રસ્તાવના) (૨) જૈન આગમ સાહિત્યની મૂળ ભાષા કઇ-અથવા અર્ધ માગધી એટલે શું (જૈન સાહિત્યસશોધક ભાગ ૧ અક ૧) (૩) પ્રાકૃત ભાષા અને સાહિત્ય (આર્યવિદ્યા વ્યાખ્યાનમાળા પૃ ૧૯૫ થી ૨૩૧) (૪) અર્ધ માગધી ભાષા (પુરાતત્ત્વ પુ. ૩ અક ૪ પૃ ૩૪૯ થી ૩૬૬) (૫) તેમનું પ્રાકૃત ભાષાઓનું વ્યાકરણ [પ્ર૦ ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ] તથા [૬] મુનિ શ્રી કલ્યાણવિજયજીના લેખ નામે માગધી ભાષા [જૈનયુગ પુ ૧ અક ૧ અને ૨]

આપેલું જૈન શ્વેતામ્બર સંપ્રદાયના મૂલ ગ્રંથોનું અવલોકન કરવું જોઈએ. આ ગ્રંથો વિક્રમની પાંચમી શતાબ્દિમાં દેવર્દ્ધિ ગણિ ક્ષમાશ્રમણના પ્રમુખપણે સૌરાષ્ટ્ર-વલભીપુરમાં મળેલી જૈન પરિષદમાં લિપિબદ્ધ કરવામાં આવ્યા હતા. આ કારણે તેની ભાષા કંઈક વિકૃત થઈ છે તથાપિ તે વિક્રમપૂર્વની કેટલીક શતાબ્દિઓની ભાષા સમજવામાં ઘણી મદદગાર થાય છે. આ ગ્રંથોની ભાષા કેટલેક અંશે બૌદ્ધોના પાલી અને અશોકની ધર્મલિપિઓની ભાષા સાથે ઘણું મળતું આવે છે. આથી આગળ વિક્રમ સંવતના પ્રારંભની પાંચમી શતાબ્દિ સુધીની ભાષાઓના જ્ઞાન માટે આપણે દિગમ્બર અને શ્વેતામ્બર આચાર્યોના રચેલા ગ્રંથોની, મહારાષ્ટ્રી અને લિખિત પ્રાકૃતના અતિ પ્રાચીન લેખો પર આ સંબંધમાં આધાર છે અને તેમાં વિશેષ ખાસ દિગમ્બર જૈનોના કુન્દકુન્દ આદિ રચેલા પ્રતિબોધ વગેરે અને કેટલાક પ્રાકૃત ગ્રંથ તેમજ શ્વેતામ્બરાચાર્ય વિમલસૂરિનું પઉમચરિયં, હરિભદ્રસૂરિની સમરાઇચ્ચકહા ઉદ્યોતનસૂરિની કુવલયમાલા રચના સં. ૮૩૫ આદિ ગ્રંથ આ સમયની ભાષાના વિજ્ઞાનને માટે અત્યન્ત ઉપયોગી છે. નવમીથી સોળમી શતાબ્દિ સુધી જૈન આચાર્યોએ ખાસ રચેલા સેંકડો ગ્રંથ મળી શકે છે કે જે દેશની આધુનિક આર્યભાષા-હિન્દી, ગુજરાતી, મરાઠી, બંગાલી આદિના ઇતિહાસ અને વિકાસ માટે ઘણાં ઉપયોગી છે એટલું જ નહિ પરંતુ બહુ આવશ્યક છે. આ અપ્રકાશિત સાહિત્ય શીઘ્ર સર્વને માટે સુલભ થઈ જાય તેમ છે અને તેનાથી દેશની તાત્ત્વિક ઘણી ઐતિહાસિક બાબતમાં પણ સારી રીતે મદદ મળે તેમ છે. અપભ્રંશ ઉપર ઘણો મતભેદ છે તેથી તે અપભ્રંશની જરાક તપાસ છે તેને સ્પષ્ટ કરી દેવા આવશ્યક પ્રતીત થાય છે. અપભ્રંશનો સમ્પૂર્ણ વિકૃત અર્થ ભ્રષ્ટ અથવા બગડેલી થાય છે. આ શબ્દ ઘણા કાળથી એક ખાસ પ્રાકૃત ભાષાના અર્થમાં વપરાય છે. વરરુચિએ પ્રાકૃત-પ્રકાશ નામના વ્યાકરણમાં તો અપભ્રંશ ભાષાના લક્ષણ આપ્યાં નથી, પરંતુ આચાર્ય હેમચન્દ્ર ને ૮ મા ... પૂર્વના એક પ્રાકૃત વ્યાકરણના કર્તા ચંડાચાર્યે ‘અપ

ભાષાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને તેનુ વિશેષ લક્ષણુ કેવલ એક સૂત્રમાં આપ્યુ છે. (જુઓ ડા આર હોર્નલ સશોધિત કલકત્તા ૧૮૮૦ વાળી 'પ્રાકૃત લક્ષણુની આવૃત્તિમા પ્રસ્તાવના તથા મૂળ–**न लोपोऽपभ्रंशेऽधो रेफस्य** ૩–૩૨૦ પરતુ ડા ગુણે ચડનો કાલ ઈ. સ છઠ્ઠા સૈકા પછીનો આપે છે) કિન્તુ આ અપભ્રશ અને નવમી દશમી શતાબ્દિની અપભ્રશમા બહુ અતર છે. ડૉ હૉર્નલનુ અનુમાન છે કે 'ચડના સમયની 'અપભ્રશ'ના ઉદાહરણુ રૂપે આપણે અશોકની જે પ્રશસ્તિઓ શાહબાજગઢી અને 'મન્સહરા'ની શિલાઓ પર ખોદેલી મળે છે અને જેની ભાષાને સર કનિગહામે ઉત્તરી–ભાષા (northern dialect) કહી છે તે પ્રશસ્તિઓને ગણી શકાય તેમ છે આ ભાષા થોડી ઘણી માગધીનાજ જેવી છે. વિશેષ ભેદ કેવલ એટલોજ હતો કે માગધીમા 'ર' ને સ્થાને 'લ' આદેશ થતો હતો પરતુ અપભ્રશમા 'ર' જ રહેતો હતો. પરન્તુ નવમી શતાબ્દિના પછીની અપભ્રશ પ્રાકૃતમા કેટલીક એવી વિશેષતાઓ છે કે જે તેથી પૂર્વની પ્રાકૃત ભાષાઓમા જણાતી નથી.

૩૯ આ વિશેષતાઓ મુખ્યપણે ચાર છે.

(૧) કારક અને ક્રિયા વિભક્તિઓની ઘણી ખરી મન્દતા. ક્રિયાપદોમા રૂપ બનાવવામા પ્રત્યયો લગાડવાની મદતા. ભાષા લગભગ પ્રત્યય વગરની વલણુ પકડતી જાય છે

(૨) ઘણા એવા દેશી શબ્દો અને રૂઢ શબ્દોનો પ્રયોગ કે જેના સમાન–રૂપ શબ્દો સસ્કૃતમા મળતા નથી.

(૩) ઘણા નવા છદો ઉદ્‌ભવે છે બીજી પ્રાકૃતમાં આર્યા–ગાથા કે શિષ્ટ સસ્કૃત છદો સિવાયના અન્ય છદો સામાન્ય રીતે દેખાતા નથી પણ અપભ્રશમા અસખ્ય નવા છદો વપરાયા અને તે અક્ષરમેળ છદો વપરાયા–માત્રામેળ છદો કે જે વૈદિક કવિતામા જોવામા આવે છે તે નહિ આ અસખ્ય નવા છદોના લક્ષણો તથા ઉદાહરણો 'પ્રાકૃત–પિગલમા મળી આવે છે.

(૪) પ્રાસબંધ છંદનો પ્રાદુર્ભાવ. તેવા પ્રાસાનુબંધ છંદ પરથી બનતા અપભ્રંશમાં મળી આવે છે.[૧]

આમાંની પહેલી અને બીજી વિશેષતાઓ તો કેટલેક અંશે તેનાથી પૂર્વેની પ્રાકૃત ભાષાઓમાં મળી આવે પણ ચોથી વિશેષતાનું ઉદાહરણ તેનાથી પૂર્વે મળતું નથી.

પ્રાસાનુબંધ છંદનો પૂર્ણ વિકાસ આધુનિક ભાષાઓમાંજ જોવામાં આવે છે. કેટલાક યોરપિયનોનો એવો ખ્યાલ છે કે પ્રાસાનુબંધ છંદનો પ્રયોગ ભારતીય કવિઓએ મુસલમાનો પાસેથી લીધો છે. આ મતની વિરુદ્ધ આ સમયે કંઇ પણ નિશ્ચિત રીતે કહી શકાતું નથી. પણ સંસ્કૃત અલંકાર નામે પાદાન્તયમકમાંથી તેનો જન્મ થયો હોય તે વિશેષ સંભવિત છે. વિક્રમની છઠ્ઠી સાતમી સદીની પૂર્વેથીજ આરબ નિવાસીઓનું પશ્ચિમ ભારતમાં પણ આવાગમન થયું છે. મહમદ બિન કાસમની ગુજરાત પર ચઢાઇ ઇ. સન ૭૦૭ માં થઇ હતી અને ત્યાર સુધી પ્રાપ્ત થયેલ અપભ્રંશ ભાષાનું સાહિત્ય, કેવળ આ ભાગ-ગુજરાતના કવિઓ દ્વારા રચાયેલું સિદ્ધ થાય છે. આ વાતનો બરાબર નિર્ણય કરવા માટે આપણે આપણા સાહિત્યની પૂર્ણ મીમાંસા કરવી જોઇએ અને આ વાતનો પણ વિચાર કરવો જોઇએ કે મુસલમાની સાહિત્યમાં પ્રાસાનુબંધ કવિતાનો પ્રચાર ક્યારથી જણાય છે. આ પ્રશ્ન ઘણો મહત્વનો છે."

પ્રકરણ ત્રીજું.

અપભ્રંશ અને તેની ઉત્પત્તિ.

૪ સ્વ. [illegible] અપભ્રંશ એ મથાળા નીચે 'સાહિત્ય' માસિકમાં લખતાં જણાવ્યું હતું કે—

---

૧ હિંદ સંસ્કૃતનો પ્રાસાનુબંધ છંદો બનતો મિશ્ર પ્રકાર પાદાન્તયમક નામના અલંકારમાં મળી આવે છે (દંડિના કાવ્યાદર્શ પ્રકરણ ૩ શ્લોક [illegible]) [illegible] આ અલંકારમાંથી પ્રાસ વિકસ્યો હોય.

"વૈયાકરણોએ છ મુખ્ય ભાષાઓ ગણાવી છે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ, પિશાચિકા, માગધી અને સૂરસેની.

संस्कृतं प्राकृतं चैवापभ्रंशोथ पिशाचिका ।
मागधी सूरसेनी च भाषाः षट् संप्रकीर्तिताः ॥

વાગ્ભટ્ટાલંકારમા સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ અને પિશાચિકા (ભૂતભાષિત) એમ કાવ્યની શરીરભૂત ચાર ભાષાઓ ગણેલી છે.

संस्कृतं प्राकृतं तस्यापभ्रंशो भूतभाषितम् ।
इति भाषाश्चतस्रोपि यान्ति काव्यस्य कायताम् ॥ २-१

અહીંઆ **अपि** શબ્દથી ટીકાકારો **मागधी** અને **सूरसेनी**નો અંતર્ભાવ કરે છે **एका भाषा अपभ्रंशः हरिविजयादि...चतस्रोपि भाषा–काव्यशरीरप्राप्ता इत्यर्थः** જે જે દેશોમા અપર ભાષાથી અમિશ્રિત શુદ્ધ ભાષા તે અપભ્રંશ એવી વ્યાખ્યા વાગ્ભટ્ટ આપે છે.

अपभ्रंशस्तु तच्छुद्धं यद्यद्देशेषु भाषितम् ।

તે તે કર્ણાટ પાંચાળાદિ દેશોને વિશે બોલાતી શુદ્ધ બીજી ભાષાથી અમિશ્રિત ભાષા તે અપભ્રંશ જે દેશને વિષે સ્વભાવથી જે ભાષા બોલાય છે તે અપભ્રંશ માગધી અને સૂરસેનીનો પણ આમાંજ અંતર્ભાવ થાય છે

यत्तेषु तेषु कर्णाटपाञ्चालादिषु देशेषु शुद्धमपरभाषादिभिरमिश्रितं भाषितं सोपभ्रंशः । यस्मिन्देशे स्वभावतो या भाषोच्यते सोपभ्रंशो भवतीत्यर्थः । मागधी सूरसेनी चात्रैवान्तर्गता ॥

૪૧ વાગ્ભટ્ટના કાવ્યાનુશાસન ઉપર ભટ્ટારક નરેન્દ્રકીર્ત્તિના શિષ્ય

મકિ ચેમરાજના પુત્ર માર્કંડની ટીકામાં ૨૭ અપભ્રંશ ભાષાએ ગણાવી છે

> व्राचंडो लाटवैदर्भावुपनागरनागरौ ।
> बार्बरावन्त्यपांचालटाक्कमालवकैकयाः ॥
> गौडोढ्रदैवपाश्चात्यपांड्यकौंतलसैंहलाः ।
> कालिंगप्राच्यकार्णाटकांच्यद्राविडगौर्जराः ॥
> आभीरो मध्यदेशीयः सूक्ष्मभेदव्यवस्थिताः ।
> सप्तविंशत्यपभ्रंशा वैतालादिप्रभेदतः ॥

આ શ્લોક ટીકાકારે ક્યા ગ્રન્થમાંથી લીધેલ છે તે જણાવેલું નથી તેમ ટીકાકારે પિશાચિકાના ૧૧ ભેદ ગણાવ્યા છે

> कांचीदेशीयपांड्ये च पांचालं गौडमागधम् ।
> व्राचंडं दाक्षिणात्यं च शौरसेनं च कैकयम् ॥
> शाबरं द्राविडं चैव एकादश पिशाचजाः ।

આ ઉપરથી જણાય છે કે ભિન્ન દેશમાં (ઉદાહરણ તરીકે વ્રાચંડ) અપભ્રંશ અને પૈશાચિકા બન્ને ભાષાએ બોલાતી હતી. પૈશાચિકા એ પિશાચોની–ભૂતોની ભાષા હતી. જેથી તે દેશની મુખ્ય ભાષા અપભ્રંશ હતી, પરંતુ પિશાચ લોકો પૈશાચિક બોલતા હતા. માર્કંડના પ્રાકૃત સર્વસ્વમાં તથા કૃષ્ણલિમની પ્રાકૃત ચંદ્રિકામાં પણ ઉપરના અપભ્રંશ સંબંધી શ્લોક જણાવેલા છે

૪૭ માર્કંડ આ સત્તાવીશ ભેદોમાંથી વ્રાચંડ, ઉપનાગર અને નાગરને મુખ્ય ગણીને બાકીનાને પ્રાયઃ એકને બીજે પૃથક્ ગણેલ નથી. ઉપરના ત્રણ મુખ્ય અપભ્રંશોનું તેણે વર્ણન કરેલું છે અને બીજાઓની તો ફક્ત નામોને જણાવી છે

ગૌર્જરિ અપભ્રંશ ભાષાનો વિશેષ એટલો જણાવ્યો છે કે તે સંસ્કૃત શબ્દોથી ભરપુર છે અને ટાક્ક ભાષાની સાથે તે નિકટ સબંધ ધરાવે છે.

संस्कृताढ्या च गौर्जरी । चकारात् पूर्वोक्तटक्कभाषाग्रहणम् ॥

व्राचंड અપભ્રંશ સીધમા બોલાતો હતો એવુ માર્કંડેય કહે છે. પરતુ **नागर, उपनागर** અને **टक्क** ક્યા વપરાતા હતાં તે જણાવ્યુ નથી નાગર અપભ્રંશ નગરકોટના પ્રદેશમા બોલાતો હશે, અને ઉપનાગર તે પ્રદેશના નજીકના ભાગની ભાષા હશે. ટાક્કી ભાષા ઉત્તર પજાબમા ટક્ક દેશની ભાષા હતી (જ. રૉ એ. સોસાયટી અકટો. ૧૯૧૩ પૃ. ૮૭૫–૮૮૩) માર્કંડેયના નાગર અપભ્રશ અને હેમાચાર્યના સૌરસેન અપભ્રશને ઘણું મળતાપણુ છે. આ ઉપરથી ડૉ. ગ્રીઅર્સન એમ ધારે છે કે **नागर** અપભ્રશ તે ગૂજરાતમા બોલાતી ભાષા હશે, અને **उपनागर** અપભ્રંશ ગૂજરાત અને સિધની વચ્ચેના પ્રદેશ–**पश्चिम** રજપૂતાના અને દક્ષિણ પજાબના ભાગમા બોલાતો હશે.

હવે અગ્યારમા શતક સુધી અપભ્રશ ભાષા જીવત હતી તેના પુરાવા આપીશું કઇ ભાષા ક્યારે મરણ પામી, એટલે કે તે બોલવાનો વ્યવહાર તૂટી ગયો એ સંબંધી પ્રત્યક્ષ પુરાવા મળવા ઘણા વિકટ હોય છે, તેમ તે મરણ પામ્યાથી તેનુ સાહિત્ય નિર્માણ થઇ શકે છે ઇત્યાદિ વાત જરા દુર્ઘટ છે, તોપણ સુદૈવે અપભ્રશના સબંધમા આપણને પ્રત્યતર પુરાવા પણ મળે છે.

(૧) અગાઉ પૃ ૯ ઉપર ટુકમા જણાવ્યું છે તેમ વિશેષપણે જણાવતા રાજશેખર પોતાના કાવ્યમીમાસામા (ગાયકવાડ ઓરિએટલ સીરીઝ પા ૫૪, ૫૫) પોતાના કવિ–રાજની કાવ્ય પરીક્ષાની સભા કેવી હોવી જોઈએ એ સબંધમાં લખતા જણાવે છે કે—

मध्येसभं वेदिका । तस्यां राजासनम् । तस्य चोत्तरत संस्कृता कवयो निवेशेरन् । तत. परं वेदविद्याविद:

અપિ પિંગળના ગ્રંથ પ્રાકૃતની ટીકામાં ૨૭ અપભ્રંશ ગણાવ્યા છે

प्राचंडो लाटवैदर्भावुपनागरनागरौ ।
बार्बरावंत्यपांचालटाक्कमालवकैकयाः ॥
गौडौड्रवैवपाश्चात्यपांड्यकौंतलसैंहलाः ।
कालिंग्यप्राच्यकार्णाटकांच्यद्राविडगौर्जराः ॥
आभीरो मध्यदेशीयः सूक्ष्मभेदव्यवस्थिताः ।
सप्तविंशत्यपभ्रंशा वैतालादिप्रभेदतः ॥

આ શ્લોક ટીકાકારે ક્યા ગ્રંથમાંથી લીધા છે તે જણાતું નથી, તેમ ટીકાકારે પિશાચિકાના ૧૧ ભેદ ગણાવ્યા છે

कांचीदेशीयपांड्ये च पांचालं गौडमागधम् ।
व्राचडं दाक्षिणात्यं च शौरसेनं च कैकयम् ॥
शाबरं द्राविडं चैव एकादश पिशाचजाः ।

આ ઉપરથી જણાય છે કે એકજ દેશમાં (ઉદાહરણ તરીકે વ્રાચડ) અપભ્રંશ અને પૈશાચિક બન્ને ભાષાઓ બોલાતી હતી. પૈશાચિક એ પિશાચોની–ભૂતોની ભાષા હતી એમ તે કલ્પેલી મુખ્ય ભાષા ન હતી પરંતુ વિશાળ એવા પૈશાચિક બોલતા હતા. માર્કંડેય પ્રાકૃત સર્વસ્વમાં તથા પુરુષોત્તમની પ્રાકૃત ટીકામાં પણ ઉપરના અપભ્રંશ ઘણાખરા ગણાવેલા છે

૪૭ માર્કંડ આ ગણાવેલ ભેદોમાંથી વ્રાચડ, ઉપનાગર અને નાગર। મુખ્ય છે કેમકે માર્કંડેય મહાશય એટલા સિવાય બીજા ભેદ માન્ય નથી. ઉપરના ત્રણ મુખ્ય અપભ્રંશોનું જ વર્ણન કરેલું છે અને બીજાઓના તો ફક્ત નામોલ્લેખ કર્યા છે

ગૌર્જરિ અપભ્રંશ ભાષાનો વિશેષ એટલો જણાવ્યો છે કે તે સંસ્કૃત શબ્દોથી ભરપુર છે અને ટાક્ક ભાષાની સાથે તે નિકટ સબંધ ધરાવે છે.

संस्कृताढ्या च गौर्जरी । चकारात् पूर्वोक्तटक्कभाषाग्रहणम् ॥

व्राचंड અપભ્રંશ સીંધમા બોલાતો હતો એવું માર્કંડેય કહે છે. પરંતુ **नागर, उपनागर** અને टक्क ક્યા વપરાતા હતાં તે જણાવ્યું નથી નાગર અપભ્રંશ નગરકોટના પ્રદેશમા બોલાતો હશે, અને ઉપનાગર તે પ્રદેશના નજીકના ભાગની ભાષા હશે. ટાક્કી ભાષા ઉત્તર પંજાબમા ટક્ક દેશની ભાષા હતી (જ. રૉ એ. સોસાયટી અક્ટો. ૧૯૧૩ પૃ ૮૭૫-૮૮૩) માર્કંડેયના નાગર અપભ્રંશ અને હેમાચાર્યના સૌરસેન અપભ્રંશને ઘણું મળતાપણું છે. આ ઉપરથી ડૉ. ગ્રીઅર્સન એમ ધારે છે કે **नागर** અપભ્રંશ તે ગૂજરાતમા બોલાતી ભાષા હશે, અને **उपनागर** અપભ્રંશ ગૂજરાત અને સિંધની વચ્ચેના પ્રદેશ-**પશ્ચિમ** રજપૂતાના અને દક્ષિણ પંજાબના ભાગમા બોલાતો હશે.

હવે અગ્યારમા શતક સુધી અપભ્રંશ ભાષા જીવત હતી તેના પુરાવા આપીશું કઇ ભાષા ક્યારે મરણ પામી, એટલે કે તે બોલવાનો વ્યવહાર તૂટી ગયો એ સંબંધી પ્રત્યક્ષ પુરાવા મળવા ઘણા વિકટ હોય છે, તેમ તે મરણ પામ્યાથી તેનું સાહિત્ય નિર્માણ થઇ શકે છે ઇત્યાદિ વાત જરા દુર્ઘટ છે, તોપણ સુદૈવે અપભ્રંશના સબંધમાં આપણને પ્રત્યતર પુરાવા પણ મળે છે.

(૧) અગાઉ પૃ ૯ ઉપર ટુંકમાં જણાવ્યુ છે તેમ વિશેષપણે જણાવતા રાજશેખર પોતાના કાવ્યમીમાંસામા (ગાયકવાડ ઓરિએંટલ સીરીઝ પા ૫૪, ૫૫) પોતાના કવિ-રાજની કાવ્ય પરીક્ષાની સભા કેવી હોવી જોઈએ એ સબંધમા લખતા જણાવે છે કે—

मध्येसभं. वेदिका । तस्यां राजासनम् । तस्य चोत्तरत संस्कृताः कवयो निवेशेरन् । तत परं वेदविद्याविदः

प्रामाणिकाः पौराणिकाः स्मार्ता भिषजो मौहूर्तिका अन्येऽपि तथाविधाः । पूर्वेण प्राकृताः कवयः । ततः परं नटनर्तक गायनवादक वाग्जीवन कुशीलवतालावचरा अन्येऽपि तथा-विधाः । पश्चिमेनापभ्रंशिनः कवयः । ततः परं चित्र लेप्यकृतो माणिक्यबन्धका वैकटिकाः स्वर्णकार वर्धकिलोह कारा अन्येऽपि तथाविधाः । ६०

—એટલે મધ્યે રાજ્યાસન, તેની ઉત્તરે સંસ્કૃત કવિ અને તેની પાસે વૈદિક નૈયાયિક પૌરાણિક આદિ પંડિત લોક; પૂર્વે પ્રાકૃત કવિ અને તેની પાસે નટ, નાચનારા, ગાનારા, વગાડનારા આદિ કલાવન્ત લોક. પશ્ચિમે અપભ્રંશ કવિ અને તેની પાસે ચિત્ર કરનાર-રંગ પૂરનાર રત્નકાર આદિ કસબી લોક અને સોની સુતાર લુહાર આદિ કારીગર ઇત્યાદિ.

૪૪ આ સભાની રચના કાલ્પનિક હોય તો પણ પ્રત્યેક સાહિત્યભા-ષાના કવિની પાછળ તે ભાષા જેઓમાં વ્યવહાર સાધન રૂપે બોલાતી હશે છે તેવા લોક રાજશેખરે બેસાડ્યા છે એ તે પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે. સંસ્કૃત કવિ પાછળ પંડિતોનું પૂર, પ્રાકૃત કવિ પાછળ જે નાટકમાં પ્રાકૃત વાપરે છે તેનો વર્ગ નટાદિનું મૂક્યું અને અપભ્રંશ કવિ પાછળ માત્ર વણિકવર્ગ અને કારીગર આદિનો વર્ગ—અર્થાત્ સામાન્ય જનસમાજ—એમ બેસાડવાથી ઉચિત થયું છે. એમ ન હોત તો વ્યાપારી વર્ગ અને ધંધાદારી લોક સંસ્કૃત કવિ પાછળ શા માટે ન બેસાડ્યા અથવા નટ નર્તકાદિ કલાવન્તોના વર્ગને અપભ્રંશ કવિની પાછળ કેમ સ્થાન ન આપ્યું? એવા પ્રશ્નોનો બીજો સમર્પક ઉત્તર નથી. આ પરથી રાજશેખરના સમયમાં સામાન્ય જનસમાજની બોલી અપભ્રંશ હોવાથી તેમનું તેજ ભાષામાં સાહિત્ય હતું એમ માનવામાં હરકત નથી. રાજશેખર ઇ. સ. નવમા શતકના અંતમાં અને દશમાના આરંભમાં થઈ ગયા.'

૪૫. (૨) રુદ્રટના કાવ્યાલંકારના ૨-૧૧ સૂત્ર નામે संस्कृतं प्राकृतं

चान्यदपभ्रंश इति त्रिधा' એ શ્લોક પર પોતાની વૃત્તિમાં ટીકાકાર જૈન **નમિ**સાધુએ અપભ્રંશના જુદાજુદા ભેદ બતાવી તેના લક્ષણ સબંધે જણાવ્યું છે કે **'तस्य च लक्षणं लोकादेव सम्यगवसेयम्'**— એટલે તેનુ લક્ષણ લોકો પાસેથી-માથી જ સારી રીતે સમજી લેવુ. પ્રાકૃત સબધે બોલતા તેનુ લક્ષણ **'ग्रंथान्तरादवसेयं'**-બીજા ગ્રંથોમાથી જાણી લેવુ એમ તે જણાવે છે, આ પરથી **'लोकात्'** એટલે પ્રત્યક્ષ લોકવ્યવહાર પરથી, એવું કહેવાનો તેનો ઉદ્દેશ જણાય છે તે સ્પષ્ટ છે. **નમિ**સાધુ ઇ. સ. અગ્યારમા શતકના મધ્યમા થઈ ગયા તેના સમયમાં અપભ્રંશ જીવત હોવા સિવાય તે **'तस्य च लक्षणं लोकादवसेयं'** એમ કહે નહિ આ પરથી અપભ્રંશ ભાષા અગ્યારમા શતકના મધ્ય સુધી ખાસ જીવત હતી એ કહેવામા હરકત નથી

૪૬. (૩) હેમચદ્રાચાર્યે પોતાના પ્રાકૃત વ્યાકરણના અપભ્રંશ પ્રકરણમા જે અપભ્રંશના ઉદાહરણો અપભ્રંશ કવિતામાથી આપ્યાં છે તેમાથી બે મહત્ત્વના છે.

(અ) 'બાહ વિછોડિવિ જાહિ તુહુ, હઉં તેવઇ કો દોસુ,
હિઅઅટ્ઠિઉં જઈ નીસરહિ, જાણઉં મુંજસુ રોસુ,

—(એકમેકના) હાથ છોડી તું જાય છે, તેમ હું પણ જાઉં છું, (તેમા) કોનો દોષ ? પણ હૃદયમાથી તુ જો નીસરી જશે, તો પછી મુંજનો મારા પર રોષ છે એમ હુ જાણીશ.

૪૭. આમા **મુંજરાજા** પર ફિદા થયેલી તરૂણીના તેને અનુલક્ષીને શબ્દો છે. આમા તેની પ્રશસ્તિ સરખા મહાકાવ્ય જેવો પ્રકાર બીલકુલ નથી શિવાય કે મુંજ જેવો રાજા બીજો થયો નહોતો કે તેના સબધે કોઇ પછીથી પણ કાવ્ય રચે. તેથી મુંજની અને વિશેષત તેના સ્ત્રીલપટત્વની વાત લોકહૃદયમાથી ભુસાઈ નહોતી, તે વખતે લોકમાં રૂઢ થયેલા આ લોકનાં

જ આ દેશ એમ કહેવામાં કશાન નથી. ગુજ ૧૦મા સૈકાના અંતમાં થઇ ગયો તેના [illegible] તરીકે આ [illegible], તો [illegible] અપભ્રંશ [illegible] માં [illegible] હતી એમ [illegible]

૪૮ (ખ) '[illegible] મા [illegible] તે કર [illegible]
[illegible] ના [illegible] '

—[illegible] [illegible] છે [illegible] (નાખી) [illegible] છે

[illegible] વિક્રમ [illegible] ત્યારે [illegible] ત્યારે [illegible] નામના [illegible] પ્રધાન [illegible], તેના [illegible] છે આ [illegible] છે, [illegible] છે [illegible] [illegible] છે આ [illegible] [illegible] વિક્રમ [illegible] ૧૦[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible]

૪૫ (ગ) [illegible] (1) [illegible] છે [illegible] છે [illegible] છે

(૧) [illegible]
[illegible]

મહિઅ ચલતે મહિહર તહ અ સુરઅણા
ચક્કવઇ ચલતે ચલાઇ ચક્ક તહ તિહુઅણા.

—કર્ણ (સંગ્રામમા) ચાલતી વખતે અશરણ (થઇ) કૂર્મ હલે છે, કૂર્મ હલવાથી પ્રાણી માત્રને ભય દેનારી પૃથ્વી હલે છે, પૃથ્વી હલતા પર્વત ડોલે છે, અને તેથી (તે પર રહેલ) સુરગણ હલે છે. (આ પ્રમાણે) ચક્રવર્તી (કર્ણ) ચાલ્યો તેથી (દિશાઓનુ) ચક્ર અને ત્રિભુવન ચલાયમાન થાય છે

૫૦. (ખ) 'જે ગંજિય ગોલા હિવઈરાઉ, ઉદ્દંડ ઉડુઉ સભઅ પરાઉ,
ગુરૂ વિક્કમ વિક્કમ જિણિઅ જુજ્ઝ, તા કણ્ણપરક્કમ કોઇ બુજ્ઝ,

—જેણે ગૌડાધિપતિને ગાજ્યો, ગર્વિષ્ટ ઉત્કલ (રાજા) ને ભયભીત કરી નસાડયો, (જેણે) મોટા પરાક્રમી વિક્રમને યુદ્ધમા જીત્યો, તે કર્ણના પરાક્રમની બુઝ કોણ કરે ?

૫૧. આમા કર્ણ તે કલચૂરિ વંશના ચેદિ રાજા ઇ સ. ૧૧મા શતકના મધ્યના સુમારે થઇ ગયો પ્રાકૃતપિંગલ-ટીકાનો હસ્તલેખિત ગ્રંથ મળ્યો તે સબધી ખુલાસામાં ડૉ૦ સર ભાંડારકર કહે છે કે —

"The last two forms (the Apabhrams'a and the Vernacular forms) must represent the Vernacular speech of the period when the poets wrote, and since they could not have praised the particular princes if they had died and been forgotton at the time when they lived, the conclusion is not un-warranted that the forms of the language used by them were the forms current about the time of Karna i e. in the first half of the eleventh century, the stage of development at which Vernacular tongues had arrived was still that represented by the Apabhrams'a." (Bhandarkar, Report on the search for Mss 1887-94 p. LXXI ff)

—એવાં બે રૂપો (અપભ્રંશ અને દેશી ભાષાનાં રૂપો જ્યારે કવિઓએ વાપર્યાં તે સમયની દેશી-બોલભાષાનાં પ્રતિનિધિરૂપજ હોવાં જોઈએ. અને તે કવિઓ જ્યારે પોતે વિદ્યમાન હોય ત્યારે તે અમુક રાજાઓ જે મરી જઈ ભુલાઈ ગયા હોય તો તે વખતે તે રાજાઓનાં ગુણગાન કરી શક્યા ન હોત, આથી એ નિર્ણય પર આવવું અયોગ્ય નથી કે તે કવિઓએ વાપરેલાં ભાષાનાં રૂપો જે વખતે તે રાજાઓ વિદ્યમાન હતા તે વખતના અરસામાં ચાલુ હતાં. આ પ્રમાણે મુંજના અરસામાં એટલે કે અગિયારમા શતકના પૂર્વાર્ધમાં જે વિકાસક્રમ પર દેશી ભાષાઓ પહોંચી હતી તે અપભ્રંશ ભાષાનો જ ચાલુ વિકાસ હતો.

આ સર્વ વિવેચન પરથી ઇ. સ. ૧૧મા શતકના મધ્યસુધી અને વિક્રમ બારમા શતક સુધી તો અપભ્રંશ ભાષા બોલાતી હતી એ નિર્વિવાદ સિદ્ધ છે. આની પછી નવીન આર્યભાષાનો દેશી ભાષાનો કાળ શરૂ થાય છે એમ કહી શકાય.

વિભાગ બીજો.

અપભ્રંશ સાહિત્ય.

પ્રકરણ પહેલું.

દશમી સદી સુધીનુ અપભ્રશ સાહિત્ય.

પર. અપભ્રશ સાહિત્યનુ સખ્યાપ્રમાણ શુ છે આ પ્રશ્ન દશક વર્ષ પહેલા હાસ્યજનક લાગત કારણકે હજુ હમણા સુધી અપભ્રશનું જે કઇ સાહિત્ય વિદ્વાનોને જ્ઞાન અને માન્ય હતુ તે ફક્ત એટલુ જ હતુ કે ૧. કાલિદાસની વિક્રમોર્વશીના ચતુર્થ અકમાનુ ૨ પિગલ કૃત કહેવાતું પ્રાકૃત પિગલ ૩ હેમાચાર્યનુ વ્યાકરણ સૂત્ર ૪-૩૨૯ થી ૪૪૬ કે જેમા તે જૂદા જૂદા સ્થળોએથી અપભ્રશ ટાકે છે ૪ હેમાચાર્યનું કુમારપાલ-ચરિત્ર અથવા પ્રાકૃતદ્વાશ્રય કાવ્ય સર્ગ ૮-શ્લોકો ૧૪ થી ૮૨ કે જે પોતાના વ્યાકરણના નિયમોના ઉદાહરણ તરીકે મૂકેલા છે ૬ જૈનકથાઓ જેવી કે કાલકાચાર્ય કહા અને દ્વારાવતીના નાશની કહા અને અહીં તહીં અલકારના ગ્રથો જેવા કે સરસ્વતીકઠાભરણ, અને દશરૂપ અને ધ્વન્યાલકાર એ બને પરની ટીકાઓમા મળી આવતી છૂટી ગાથાઓ, આ ઉપરાત થોડી ગાથાઓ વેતાલ પચવિશતિકા, સિહાસન દ્વાત્રિશિકા અને પ્રબધ ચિતામણિ માની. આનો ઉપયોગ પિશલે પોતાના વ્યાકરણમા કર્યો છે. આમા પહેલાં બે સિવાય સર્વ જૈનો રચિત સાહિત્ય છે

પ૩ પિશલના વખત પછી શોધખોળ કરતા અપભ્રશ સાહિત્ય વિશેષ અને વિશેષ જૈનો પાસેથી મળી આવ્યુ છે. તેમા ખાસ કરી ભવિસયત્ત કહા નામનું ધનપાલ કૃત લાબું કાવ્ય ડા. જેકોબીએ અમ-

દાવાદના રા. કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદી વકીલ પાસેથી પોતાના આસ્તના હિંદના પ્રવાસ દરમ્યાન તેની એક પ્રત પ્રાપ્ત કરી જર્મની જઇ તેના પર ખૂબ સંશોધન શોધખોળ કરી વિવેચન પ્રસ્તાવના વગેરે લખી મ્યુનિચમાં સન ૧૯૧૮માં છપાવ્યું તેમાં ગુજરાતી હિંદી આદિ આધુનિક ભાષાની જનની અપભ્રંશ ભાષાનું મહત્વ તેમણે સ્થાપિત કર્યું ત્યાર પછી અપભ્રંશ સંબંધી હિન્દમાં રસ લેવાવા માંડયો. તેનું પ્રચુર સાહિત્ય સાક્ષરશ્રી સ્વ. દલાલે પાટણ અને જેસલમેરના તેમજ શ્રીયુત હીરાલાલ જૈને કારંજાના જૈન પુસ્તક ભંડારો શોધતાં તેમજ બીજે શોધ કરતાં મળી આવ્યું. આ સર્વેની રૂપરેખા સમય સહિત નીચે આપીએ છીએ.

વિક્રમ ૮ મીથી ૧૦ સદી વચ્ચે.

૫૪ હાલ અપ્રકટ પણ મોટા બે અપભ્રંશના ગ્રન્થો હમણાં એક પુસ્તકભંડારમાં જણાયાં છે તેનાં નામ હરિવંશ પુરાણ અને પઉમચરિય છે તેમનું ગ્રંથપ્રમાણ આશરે અઢાર હજાર અને બાર હજાર શ્લોક અનુક્રમે છે બંનેના રચનારનું નામ સ્વયંભૂદેવ છે તેણે બંને અપૂર્ણ મૂક્યા હતા ને તેના પુત્ર નામે ત્રિભુવન સ્વયંભૂએ તે બન્નેને પૂર્ણ કર્યાં હતા. હરિવંશ પુરાણમાં સ્વયંભૂદેવ પોતાને ધવલઇય નો અને પઉમચરિયમાં ધનંજયનો આશ્રિત તરીકે ઓળખાવે છે અને નામો એકજ વ્યક્તિને લાગુ પડતાં હોય એવો સંભવ છે ત્રિભુવન સ્વયંભૂ પોતાને બંદઇય (? ધવલઇયનો પુત્ર કદાચ હોય) ના આશ્રિત તરીકે ઓળખાવે છે હરિવંશ પુરાણના અંતભાગમાં પ્રશસ્તિ પરથી જણાય છે કે તે ગ્રંથનો એક ભાગ ત્રિભુવન સ્વયંભૂએ લખેલો તે અપ્રાપ્ય થતાં તે ગ્વાલિયરના જસકિત્તિ (યશઃકીર્તિ) નામના સં. ૧૫૨૧ લગભગ થયેલા ભટ્ટારકે પુનઃ સ્થાપિત કર્યો હતો.

૫૫. હરિવંશ પુરાણમાં ભામહ, દંડિ, બાણ હરિસેણ અને ચઉમુહના ઉલ્લેખ કર્યો છે અને પઉમચરિયમાં રવિષેણ ભામહ અને દંડિના કર્યો છે આ બધા ગ્રંથકારો ઇ. સ. ૭ મી સદી પછી વિદ્યમાન જણાય

નથી. વિક્રમ ૧૧મી સદીના પુષ્પદન્તે પોતે પોતાના મહાપુરાણમા સ્વયભૂ-દેવનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. આ પરથી એમ નિર્ણય થઈ શકે કે સ્વયભૂદેવે ઈ. સ ૭મી અને ૧૦ મી સદી વચ્ચે કોઇ કાળમા રચના કરી હશે ૫૬ કૃત પઉમચરિય પ્રારભમા એ છે કે

મહણુવ-કોમલ-કોમલ-મણુહર-વર-વહલકંતિ સોહિલ્લ
ઉમહસ્સ પાયકમલ સસુરાસુર વદિય સિરસા	૧

દીહર સમાસનાલં સદ્દલં અત્થ કેસરગ્ઘવિય.
બુહ મહુયર પીય રસ સયભુ કવ્વુપ્પલં જયઉ	૨

તિહુયણુ લગ્ગણુ ખભુ, ગુરૂ પરમેટ્ઠિ નવેપ્પિણ્.
પુણિુ અરેભિય રામ કહા, આરિસૂ જોએપ્પિણ્.	૩

×	×	×	×

ઘત્તા

ઇય ચઉવીસ વિ પરમ જિણુ પણુવેપ્પિણ્ ભાવે
પુણ્ અપ્પાણુઉં પાયડમિ રામાયણ્ કાવે.	૧

વદ્દમાણ્ મુહ કુહર વિણુગ્ગિય, રામકહાણુઇ એહ કમાગય,
અકખર વાસ જલોહ મનોહર, સુયલકાર છદ મચ્છોહર
દીહ સમાસ પવાહા વકિય, સક્કય પાયય પુલિણાલકિય
દેસી ભાસા ઉભય તડુજ્જલ, કવિ દુક્કર ઘણ્ સદ્દ સિલાયલ
અત્થ બહલ કલ્લોલાણિટ્ટિય, આસાસય સમતૂહ પરટ્ઠિય,
એહ રામકહ સરિ સોહતી, ગણુહર દેવહિ દિઠ વહતી
પચ્છઇ ઇંદિભૂઅ આયરિએ, પુણ્ ધમ્મેણુ ગુણાલકારયં,
પુણ્ એવહિ સસારારાએ, કિત્તિહરેણુ અણુત્તરવાએ
પુણ્ રવિસેણા ચરિય પસાએ, બુદ્ધિએ અવગાહિય કઇરાએં,
પઉમિણિુ જણુણિુ ગબ્ભ સભૂએ, મારૂએ એવ રૂપ અણુરાએ,
અઇતણ્ એણુ પઇહર ગત્તે, છિવ્વરણાસેં પવિરલ દત્તે.

ઘત્ત

જિણમહ પુણ્ણુ પવિત્ત કહ કિત્તણુ આયણ્ણહ
જંબુ સમાહિજગત એણુ, જિર જિત્તિ વિદમ્બઇ ૨
ભુવણુ સયલુ પઉ નિવ્વુઇ ભઇ સરિસઉ, અણવણ્ણાહિ કુમઇ,
વાયરણુ કમઇ ન જાણિયઉ જુવ વિવિ સુણુ વક્ખાણિયઉ,
જુઉ પ્પણાહાર કે તત્તિ જિ જુઉ સંભિએવ પરિસુદ્ધિ જિ
જુ ઉ જિણજણઉ સત્ત વિહત્તિયાઉ અજિણઉ સમા સમઉત્તિયાઉ
અક્ખર સ્સરધરણુ સુણ વીસોવસગ્ગ પવણ અણુ,
જુ વયણહ ધાઉ લિંગાણ ગણુ, જુવ લિંગુ ઉણાઇ ગણુ વયણુ
જુઉ જિણુજુઉ પય મહાગ્ગુ જુઉ અરણુ જુ તારખણુ છઉ સગ્ગુ,
જુઉ વુજ્જિઉ પિંગલ પગ્ગાર જુઉ ભરહ કહિય વલઇ
વવસાઉ ગેવિ જુઉ પરિહરમિ નવિ રયણ વુત્તુ કવ્વુ કરમિ

× × × ×

ઇય એત્થ પઉમચરિએ ધણુજ્જયાસિય સયંભુ એવ કએ
જિણુ જમ્મુપ્પત્તિયં પઢમં ચિય સાહિયં પવ્વં ૧

× × × ×

ઇય એત્થ પઉમચરિએ ધણુજ્જયાસિય સયંભુ એવ કએ
જિણવર ણિક્ખમણું ઇય વીયં ચિય સાહિયં પવ્વં સંધિ ૨

* * * *

આયરિઅ અત્તરઇ અવિવેઅઇ મરિયઇ જુણિયત્તુ સાર એણ,
પરમપ્પે જઇ ઉઠ્ઠિઉ આસિ સયંભુ અપાર એણુ. ૨૦
ઇય પઉમચરિયસેસે સયંભુ એવસ્સ કહવિ ઉવ્વરિએ
તિહુયણ સયંભુ રઇય સમાણિયં સીયહીય પવ્વમિણં
વઇય આસિય તિહુયણ સયંભુ કહ કહિય પોમચરિયસ્સ,
સેસે ભુવણ પગાસે તેઆસીમ ઇમો સગ્ગો.
કસતવસ્સ જિણ્ણ સેસિયસ્સ વિત્થારિઉ જો ભુવણે
તિહુયણ સયંભુણા પોમચરિય સેસેણ નિસ્સેસો. સંધિ ૮૩

* * * *

આ ગ્રથ ની સં. ૧૫૨૧ મા લખાયેલી પ્રત પૂનાના સર ભાડારકર ઇન્સ્ટીટ્યુટમા ન. ૧૧૨૦ સન ૧૮૯૪-૯૭ મા છે,

૫૭ ઉપરોક્ત હરિવંશ પુરાણના નમુના તેમાં આદિભાગ એ છે કેઃ—

સિરિ પરમાગમ-ણાલુ સયલ કલા કોમલ દલુ,
કરહુ વિહસિણ કણ્ણે જાયવ કુરુ બહુકુપ્પલુ
પણમામિ ણેમિ તિત્થંકર હો, હરિબલકુલ-નહયલ-સસહર હો-
તઇલોક્કલચ્છિ લચ્છિય ઉર હો, પરિપાલય અજરામરપુર હો.

× × × ×

ચિતવઇ સયભુ કાઇં કરમ્મિ, હરિવંશ મહણ્ણવ કે તરમ્મિ,
ગુરુવયણ તરડ ઉલચ્છુ નવિ, જમ્મહો વિલજ્જે ઇઉ કોવિ કવિ.
ણુઉ ણાઇ ઉ વાહત્તરિ કલઉ, એક્કુવિ ણ ગથુ પરિમોક્કલઉ
તહિ અવસરિ સરસઈ ધીરવઇ, કરિ કવ્વુ દિણ્ણમઇ વિમલમઇ.
ઈદેણ સમપ્પિઉ વાયરણુ, રસુ ભરહે વાસે વિચ્છરણુ,
પિંગલેણ છંદ પય પચ્છાર, ભમ્મહ દડિણિહિ અલંકારુ.
બાણેણ સમપ્પિઉ ઘણ ઘણઉ, ત અક્ખર ઉંબરુ અપ્પણઉ,
સિરિ હરિસેણિય ણિઉ ણિત્તણઉં, અવરે હિમિ કઇહિં કઇત્તણઉં.
છડણિય દુવઈ ધુવએહિ જડિય, ચઉમુહેણ સમપ્પિય પદ્ધડિય.
જય ણુયણાણદ જણેરિયએ, આસીસ એ સવ્વહુ કેરિયએ,
પારભિય પુણ હરિવસકહા, સસમય પરસમય વિચય મહા

આ ગ્રથની સ ૧૫૮૨મા લખેલી પ્રત પણ તે પૂનાની ઉપરોક્ત સસ્થામા ન. ૧૧૭૭ સન ૧૮૯૧-૯૫ની વિદ્યમાન છે તે પરથી શ્રીયુત નાથુરામ પ્રેમીજીની નોંધમાથી ઉપરના અવતરણો લીધા છે.

દશામી સદી.

૫૮ ધનપાલ કવિ—તેણે 'ભવિસયત્ત કહા' અપર નામ 'સુઅ-પચમી કહા' એ નામનું મહાકાવ્ય બનાવ્યુ છે. તે ૨૨ સધિઓ (પ્રકરણો)મા છે. આ કથામા ભવિષ્યદત્ત રાજા એ નાયક છે અને તેમાં

કાર્તિક શુક્લ પંચમી (જ્ઞાનપંચમી)નું ફલવર્ણન એ વિષય છે. આ ગાયકવાડની ઓરિએન્ટલ સીરીઝમાં ૨૦ મા અંકમાં પ્રસિદ્ધ થઇ ગયેલ છે. કવિ પોતાનો પરિચય ટુંકમાં એ આપે છે કે તે ધક્કડ (ધાકડ) વણિકવંશમાં ધનશ્રી માતા અને માએશ્વર પિતાનો પુત્ર હતો. પોતે શ્રુતજ્ઞાનમાં સરસ્વતી દેવીનાં પુત્ર હોવાનું જણાવે છે. આ વણિક કવિની કવિતા ધનપાલ અને પુષ્પદંતની કવિતા જેવી છે. તેની અપભ્રંશ હેમચંદ્રના કરતાં વધારે પ્રાચીન લાગે છે. હેમચંદ્રમાં દેખાતી એવી વ્યાકરણની વિકૃતિ અને રૂપની અનુક્રમતા તેમાં જણાય છે. એ પરથી જણાય છે કે જ્યારે આ ભાષા બોલાતી બંધ નહિ પડી હોય ત્યારે તે સમયમાં ધનપાલે આ રચેલ હશે અને હેમચંદ્રના સમયમાં તે સાહિત્ય રૂપે વિદ્યમાન રહેવા ઉપરાંત વિકૃતભાષા થઇ ગઇ હશે. આથી તેના અને હેમાચાર્ય વચ્ચે ઓછામાં ઓછું બે સૈકાનું અંતર અનુમાનાય. આ ગ્રંથ ડાક્ટર હર્મન જેકોબીએ સને ૧૯૧૮ માં મ્યુનિચમાં રોમનલિપિમાં જર્મનભાષામાં ભૂમિકા સહિત પ્રકટ કર્યો છે ને તેમાં અપભ્રંશ સંબંધી અતિ સુંદર, મહત્ત્વપૂર્ણ અને શોધખોળથી યુક્ત વિવેચન વિસ્તારથી કર્યું છે. ત્યાર પછી સ્વ. સાક્ષર ચિમનલાલ દલાલથી સંશોધિત ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સીરીઝમાં નં. ૨૦ માં સને ૧૯૨૩ માં બહાર પડેલ છે તેમાં સ્વ. પ્રા. ગુણેએ જેકોબીનો આધાર લઇ વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના અને વિવેચન અંગ્રેજીમાં કરેલ છે ને તેમાં શબ્દકોશ પણ ઉમેરી આપ્યો છે. અપભ્રંશનો પહેલો સંપૂર્ણ ગ્રંથ પ્રકાશમાં આ [illegible] આવ્યો.

૫૪—આમાંથી એક નમુનો લઇએ—

ટુહિવિ મહુ અમ્મુભિ ભિઝ મહુ, ગુરિઉ તાય પરિવહ્રિઉ તહુ
મહિત કમયતીઉ વાભિભઉ અમ્હઅ તામ એહુ પઇસેસઉ
ન ભિમ્મુબિવિ પરિવહુ મનિ કસય્મુવયણિ બિન્નુ વિરહાનિ
દુનિરિ ચલિનિ અઅ ત હિર ભિરિંબ વયમુનિ નઉ કરામુ અભિદ્દિઉ
ચોતઉરિ પુત ઉમ અમ્મુભિઉ કિ વહ્નિઉઠણ મમ્મુ ન વાભિઉ
સવિયવિ [illegible] યઉ મુહિ અભિમાનઉ પરિભિનુ પિત પિઉ અભિમાનઉ

અત્થુ વિઢપ્પઇ વિવિહપયારિહિ, વચિવિ કરસન્નાસચારિહિં;
અપ્પુણુ પક્ખે ભડુ સલહિવ્વઉ, અન્નહો ચિત્તુ વિચિત્તુ લહેવ્વઉ,
અપ્પુણુ અગ ણાહિ દરિસિવ્વઉ, અણ્ણહો તણુઉં પરામરિસિવ્વઉ,

ઘત્તા—પરકજ્જે સુણુ તુવિ ણઉ સુણઇ, અપ્પણુ કજ્જહો ણઉ ચલઇ,
ણુ કલાવઇ કેણુવિ ણિયચરિઉ, પરહો અગિ પઇસિવિ કલઇ ૩—૬

—જનની—માતા પાસે જઈ મત્ર કરી—પૂછગાછ કરી ત્વરિત તાત પાસે ગયો, (કહ્યુ કે) તે કનકદ્વીપમા મારે જવુ છે—ને સુખસેવિત સ્થાન છે તેને આવો વિચાર કર્યો છે એવુ જાણી વદનપર કરતલ મૂકી (તાત) હસતો (બોલ્યો) (એક કુશલ વાણીઓ—વેપારી પોતાના ધધાના કેવા નિયમો રાખે છે તે અત્ર બતાવે છે.) જો કઇ ત્રુટિઓ—મુશ્કેલીઓ પ્રાપ્ત થાય—કજીઓ થાય તો એવું ખરેખર કરીએ કે (૧) વચનોમા કરાલ—કઠોર વદવુ નહિ, (૨) હે પુત્ર ! જેમ અજ્ઞાની વાણિજ્યનો માર્ગ જાણતો નથી તેમ બોલજે (૩) સુહૃદ્—મિત્રને હૈયુ આપીશ નહી—ગુપ્ત વાત કરતો નહિ (૪) પરિમિત થોડુ થોડુ બોલવુ (૫) વિવિધ પ્રકારે-હાથની સજ્ઞા સચારથી છેતરી અર્થ—પૈસો કમાવો—મેળવવો (૬) આપણા પક્ષના માલની શ્લાઘા કરવી—વખાણ કરવા, અને અન્યનું ચિત્ત વિચિત્ત કરી નાખવુ (૭) પોતાનુ અગ (પક્ષ, હકીકત) દેખાડવું નહિ, અને અન્યના અગને ખ્યાલમા રાખવુ—વિચારવુ—તેનો પરામર્શ કરવો. (૮ પરકાર્યં સાભળતા છતા ન સુણી—તે પ્રત્યે બહેરા રહી પોતાના કાજ ચલિત ન કરવા—સ્થિર કરવા—દઢપણે વળગી રહેવુ (૯) કોઇને પોતાનુ ચરિત્ર કળાવવુ—જણાવવુ નહિ (રખેને કોઈ કળી જાય) અને અન્યનુ અગ (પક્ષ—હકીકત) તેમા પ્રવેશ કરી કળી જવુ—જાણી લેવુ.

આના વિશેષ ઉદાહરણો આ ગ્રથ મુદ્રિત થયેલ છે એટલે તેમાથી જોઈ શકાશે તેથી અત્ર આપ્યા નથી

• ૬૦—**મહાકવિ ધવલ**—પણ દશમી સદીમા થયો જણાય છે. નિર્ણિત સમય બરાબર કહી શકાતો નથી પરતુ દશમી સદીથી આગળ તેનો સમય લાવી શકાશે નહિ એમ તો જણાય છે. તેણે ૧૨૨ સધિમાં

—અધ્યાયમાં અને ૧૮ ૦૦૦ શ્લોકમાં 'હરિવંશ પુરાણ' રચેલો પ્રકટ ભંડારમાં જણાયો છે, તેમાં 'મહાવીર' અને નેમિનાથ તીર્થંકરોનાં ચરિત્ર વર્ણવ્યાં છે મહાભારતની કથા પણ તેમાં છે

૧૧—આની ભાષાનો બીજો પણ થોડો નમુનો લઈએ. કવિ કુંડગ્રામ (મહાવીરના જન્મગામ)નું વર્ણન કરે છે કે—

જંબૂદીવહિ સોહણુ અત્થેઇ, ઇહ ભરતખેત્તિહિ સુરનિવેસુ,
પવરહરિહિ સરિહિ સુરઉજ્જાણેહિં આસિહિ મઢિસિહિ વર ગોઉલેહિ ૧
ગામિહિ ખેડહિ કોડહિ પૂરેહિ બહુ વિહનામહિ કમલાયરેહિ
સુપસિદ્ધઉ ભુવણિ વિદેહ દેસુ, ભય રહિઉ પસિદ્ધઉ સિરિવિસેસુ. ૨
તહિ કુંડ મહાપુર ભુવણ સાર ઉત્તુંગ મણોહર વરો પયાર
કણરો દીસઈ વણ્ણિઉ ભાઈ મણિમંડિય સુરગિરિ સિહરઠાઉ. ૩
આઇય પુરિય ખિગ્ગલ જણાય, જ પિખ્ખય ઇંદિપુર રહેય;
ધણકણહિ ધયવડિહિ ગયણિ લગ્ગ, પુર દીસઈ જ ઘર બેય મગ્ગ. ૪
દૂતિ પગ સત્ત મુણીસરેહિ, જિણ ભવણિહિ પય પુણ્ણત ઝોહિ,
ગજ્જેવિણુ વીર જિણાગમેણુ, જ જ આણંદ દુંદુહ ધમેણુ ૫

ઘત્તા.

જહુ ધણ્ણુ જહુ રણ્ણુ જહુ સુખ ગુણવઈ
તહિ સિવ સઇ નિત્તુગ્ગામ ભવઇ
જિણ્ણ પસાહિય તહ ધરસાહિઉ
જ સુરલોય મહિહિ અવયરિઉ. ૬

ભાવાર્થ—આ સમસ્ત જંબૂદ્વીપમાં શોભાયમાન સુરલોકની સમાન ભરતક્ષેત્ર છે તેમાં પવન, નદી દેવોદ્યાન આશ્રિમ મઠોથી અને ગોધન તથા ગામ, ખેડ કોટ, પુર અને અનેક વિવિધ નામવાળા કમલાકરોથી (સુસજ્જિત) ભુવન-પ્રસિદ્ધ વિદેહ દેશ છે કે ? ભયથી રહિત અને પૂર્ણ વિખ્યાત છે આમાં કુંડ નામનું એક ભુવન-શ્રેષ્ઠ મોટું પુર છે જેના ઊંચા અને મનોહર વર્ણવાળા મણિમંડિત પ્રાકાર દિસે સુરગિરિ

(સુમેરૂ પર્વત)ની પેઠે ભાસમાન જોવામા આવે છે. (આ પુર)ની ખાઇઓ નિર્મલ જલથી ભરેલી છે

—ગગનચુબી ધવલ પ્રાવાલોથી આ પુર એવુ દેખાય છે કે જાણે તે સુરલોકનો માર્ગ હોય નહિ. બે બે પાચ પાચ સાત સાત ભૂમિ (ખડ) વાળા જિનમદિરોની ઉડતી ધ્વજાઓથી જાણે તે નગર વીર જિનેશ્વરનુ આગમન થવાનુ જાણીને અત્યન્ત હર્ષિત અને સતુષ્ટ બની રહ્યુ હતુ

—આ નગરમા બહુ ધન, બહુ ગુણ, બહુ શ્રુતથી યુક્ત, જિનવચનના ભક્ત, નિત્ય પ્રસન્નચિત્ત નર નારીઓ નિવાસ કરે છે, જાણે તેઓ સુરલોકથી ભૂમિપર ઉતરી આવ્યા છે

૬૨—કવિના ગુરૂનુ નામ **અંબસેન** હતુ અને સુર નામના વિપ્રનો તે પુત્ર હતો. તેનુ નામ દરેક સધિની છેલ્લી કડીમા તેમજ ગ્રથની પ્રસ્તાવનામા આવે છે, કે જ્યા બીજા ગ્રથકારો અને તેમની કૃતિનો ઉલ્લેખ મળે છે—જેમકે ધીરસેન, સમત્તજુત્ત (પ્રમાણ પરના એક ગ્રથનો કર્ત્તા), દેવનદિ (જૈનેન્દ્ર વ્યાકરણનો કર્ત્તા) વજ્રસૂરિ (નય પરના એક ગ્રથનો કર્ત્તા), મહસેન (સુલોચના ચરિતનો કર્ત્તા), રવિષેણ (પદ્મચરિતનો કર્ત્તા), જિનસેન (હરિવશ પુરાણનો કર્ત્તા) જડિલમુનિ, [વરાગ ચરિતનો કર્ત્તા], દિનકરસેન (અનગ ચરિતનો કર્ત્તા), પદ્મસેન, અંધસેન (અમિજારાહમાનો કર્ત્તા), ધનદત્ત (ચદ્રપ્રભા ચરિતનો કર્ત્તા), વિધ્યસેન (ઘણા ચરિતોનો કર્ત્તા), સિહનદિ (અનુપ્રેક્ષાનો કર્ત્તા), સિદ્ધસેન (કે જેણે આગમ ગાયુ ને ભવિયવિનોદ સારી રીતે પ્રકાશ્યુ), રામનદિ (ઘણી કથાઓનો કર્ત્તા), આસગ (વીર ચરિતનો કર્ત્તા), ગોવિદ (સનતકુમાર ચરિતનો કર્ત્તા), શાલિભદ્ર (જીવ ઉદ્યોતનો કર્ત્તા), ચૌમુહ (પઉમ ચરિઅનો કર્ત્તા) અને દ્રોણ આ પૈકી ઘણા ગ્રથકારો અને ગ્રથો સબધી કઇ જણાયુ નથી જેના ગ્રથો બહાર આવ્યા જણાય છે તે સર્વ ઇ. સ ૧૦ મી સદીમા યા પહેલા વિદ્યમાન જણાયા છે. જૈનોએ લોકભાષા પર કેટલો પ્રેમ અને ભક્તિભાવ બતાવ્યો છે તે આ પરથી જણાઇ આવે છે.

આ પૈકી સૌથી પાછળ મૂકેલ વીરસૂરિનો કર્તા આસમ છે કે જે તે સૂરિની કૃતિ પ્રતોપરથી ૬૧૦ ના વર્ષમાં લખેલો દેખાય છે અને તે વરી વિક્રમ સંવત ગણીએ તો ૮૫૩ ઇ. સ. તે સમયનો સમય અનુમાન પણ એ વાત આશ્ચર્યજનક લાગે છે કે પરંતુ આદિપુરાણના પ્રસિદ્ધ કર્તા જિનસેન કે જેનો ઉલ્લેખ ગુણભદ્ર કરે છે તેનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી. પરંતુ ગુણભદ્ર પણ ઉલ્લેખ કરતો નથી તેમ ગુણભદ્ર પ્રસંગે કરતો નથી અને કે બંને પણ સારા કવિઓ છે તેણે એ અવગણેલ છે કે તેઓ નજીકના સંબંધી હોય આથી આ કવિ નરેશમાં વરેલ લક્ષ્મ દિશામાં મૂક્યો છે તે બોધમાં ચોથી અગ્યારમી સદીમાં મૂકે છે.

પ્રકરણ બીજું

અગીઆરમી સદીનું અપભ્રંશ સાહિત્ય

૧૩ સનત્કુમારચરી 'નેમિનાથચરિત' મહેશ્વરસૂરિકૃત છે તેમાં ૩૫ દેશ્ય છે તે અપભ્રંશમાં છે આ ભાગમાં તેના સંસ્કૃત અનુવાદ સહિત પ્રો. ગુણેએ ભાંડારકર ઇન્સ્ટિટ્યૂટના 'એનાલ્સ' માં સને ૧૯૧૯–૨૦ માં વૉ. ૧ ભાગ ૨જામાં પૃ ૧૫૭–૧૬૬ ઉપર ટીકા વિવેચન સહિત આપેલ છે તે ૨૨મી સદીમાં આ મળેલ હશે ઘણું કરીને મહેશ્વરસૂરિ પાસેથી મળ્યા (કે જે પણ અપભ્રંશમાં હતી એવું માને) ની પ્રત સં ૧૧૦૯ માં લખાયેલી જેસલમેર ભંડારમાં છે તે મહેશ્વર કૃત આ કૃતિ પણ હોય તો વળી કાલકાચાર્ય કથાનક કે જે એ મહેશ્વરસૂરિકૃત છે તેની પ્રત સં. ૧૩૬૫ માં લખાયેલી મળી આવે છે

૧૪ આ સનત્કુમારચરી ગાથાઓના નમૂના નીચે છે:—

સ ત્યુ પરમવિરતિ પુણ્ણા મંત્યુ મોક્ખસુવિત
જેહિ ન સ ત્યુ મણિ મણિ તઇ ક્યર સમત ૧

સંજમભાર ધુરંધરહ, સદુચ્છલિઉ ન જાહ,
નિઅ જણણી જુવ્વણ હરણ, જમ્મુ નિરત્થઉ તાહ. ૯

संयमः सुरसार्थः श्रुतः संयमो मोक्षद्वारम् ।
येन संयमो मनि धृतः तेषां दुस्तरः संसारः ॥
संयमभारधुरंधरस्य शब्दः उच्चलितो न यस्य
निजजननीयौवनहरणं जन्म निरर्थकं तस्य ॥

—સંયમના સુરસવાળા અર્થ સાંભળ્યા છે. સંયમ મોક્ષદ્વાર છે. જેણે સંયમ મનમાં ધર્યો નથી તેનો સંસાર દુસ્તર છે.

—જે સંયમરૂપી ભાર ધરવા ધુરંધર છે તેનો શબ્દ જેણે ઉચ્ચર્યો-ગ્રહણ કર્યો નથી તેનો પોતાની માતાના જોબનને હરણ કરનારો જન્મ નિરર્થક ગયો

૬૫—આ ઉપર હેમહંસસૂરિના શિષ્યની કરેલી ટીકા છે તે પણ અપભ્રંશના માટે ઉપયોગી છે તેની પ્રત સં. ૧૫૦૫ ની મળે છે તેથી તે ટીકાકાર તેની પહેલાં અવશ્ય હોવો જોઇએ. તેમાં અપભ્રંશ અવતરણો ઘણાં છે અને કેટલાંક તો લાંબાં છે. નાના સુભાષિતરૂપે છે કે જે ટીકાકારના સમયમાં બહુ સામાન્યરીતે વપરાતાં હોવાં જોઇએ. દાખલા તરીકે—

દિટ્ઠઈ જો ન વિ આલવઈ, કુસલ ન પુચ્છઇ વત્ત
તાસુ તણઇ ન વિ જાઇઇ, રે હયડા નીસત્ત
રાસહુ કંધિ ચડાવિયઇ, લબ્ભઇ લત્ત સહસ્સ,
આપહણે કરિ કમ્મડા, હિયા વિસૂરહિ કમ્સ
મરણુ તિ સિહઈ બપ્પડા, ધમ્મિ જિ મુક્કા રંક,
સુકિઅ સુસચિઅ જેહિ પર, તે તિણિવાર નિસંક

૬૬—એક નગર અને તેના ઉપનગરો-પરાંઓનું વર્ણન તે ટીકામાં આ પ્રમાણે છે—

અહિરામારામનવુજ્જિઅહિ ધરધારદિણમાણુમ ગિરિઠાણિ
જહિ સમર માનીગઉ વરહિ વણુસિરીજ રમણિ કેલીહરઉ.
મયમત્ત મયગલ ગુલગુલંત, વરતરલતુરય પયભયપયંત,
જિહિ રહવર વિરયિ પહરાવ કરાકરા ખાણિ પમપમંત.
જહિ કુવ મનોહર સરવરાહિં નરનારીજણ-મણ-સુહયરાહિં
રમણિજ્જરમણિ જણુ આરુહઇ જહિ વરણ સરિસ ચિરિંગસરાહિં.
જહિ વસહિં સેઠ અંતુરિદવણ, જહિ પઉરુ-નયરિ-નયરણ,
જહિ પવરમણુરમ મનહર જણમણહરિતરસતાપ
જહિ નાગર-સાગર-ગિરિનિવાસ જહિ સીલ કરઉ સોમ્યવિલાસ,
જહિ સુરમંદિર-દેઉલહં જણુ સિદ્ધઇ ઉજ્જીદર-પવાહ

૫૭. આ ગ્રન્થ ૧ ૬ (૨) પાનાં પર તાડપત્રના ગ્રંથ નામે જિનદત્તની કથા આવે છે તે ત્રણ પાનાં સુધી લખાણ એ આવે તે જિનભદ્રસૂરિના પુત્ર પર કથાવે છે તે કથાની શરૂઆત રસિક હોવાથી અત્ર આપી છે.—

અત્થિ નાભિપુ નયર તપસિવ । પડિ-વાણ-નાગ્ધલસિદ્ધભત્તિ-ભિદ્દેદ-સઇ-નકયરદર, હસિયમિગ્ધરિયકુંદમહિલમાલકમલમયરદર ।

પવણકુ કમ્મ-રયણુ-નિહિ, સુરપુરસરિસાયાર
સેસાણવિ કિ હિયઉ, પરિરંભિવિ પાયાર

તહિ તિત્તિકમ્મુ ૨ અત્થિ નરનાહુ । તિણજોઅણવિણાસ । જસિ ધવલ-સમય-અહિરામવિક્કમુ સાયરમસગહિય મયણાહું તિત્તિકમ્મુ ।

તાસુ મ અન્નોરેવિ જિવ, સોમસામવસ્થિઉ
ઇવિ નિરુવિમજસ રસ્મરમણિ, કહુ અવિ ન લહિઉ

૫૮—'રસિદ્દુ કવિ અપાવિઉ' વગેરે તેમ 'લિહિ પઢિમહં પમુહુ મોનસુ પીયઇ'—આની નોંધ આપમત અન્તરજ્ઞો હર્ષ સમાપિત ભાષાઓ જેવાં લાગે છે ને તે સમાસમાં મધ્યમાં પ્રચલિત હશે

જોઇએ તેમજ તે એમ પણ બતાવે છે કે અપભ્રંશનું સાહિત્ય કે જેમાથી વિશેષ પ્રમાણમા તે લીધા છે તે ઘણુ સમૃદ્ધ હોવુ જોઇએ. આ વાતની ખાત્રી આ લાબી કથા અપભ્રંશમાં છે તે પણ આપે છે.

૬૯. પ્રસિદ્ધ જૈનબ્રાહ્મણ પંડિત **ધનપાલ** માલવપતિ મુંજ અને ભોજની વિદ્વત્ સભામાં અગ્રણી હતા. તેમણે સં. ૧૦૨૯ મા પાઇય-લચ્છી નામમાલા નામનો પ્રાકૃત કોષ, અને પ્રસિદ્ધ જૈનકથા તિલકમંજરી ભોજના રાજ્યમા રચી છે.

૭૦. ધનપાલનું **સત્યપુર મંડન મહાવીરોત્સાહ** નામનુ એક ૧૫ ગાથાનું નાનુ સ્તોત્ર અપભ્રંશમા છે, આ ધનપાલ ઉપરોક્ત ધનપાલ હોય તો તેનો સમય અગ્યારમી શતાબ્દિ છે—

રખિ સામિ પસરંતુ મોહુ નેહુડુય તોડહિ,
સુમ્મદંસણિ નાણુ ચરણુ ભડુ કોહુ વિહોડહિ,
કરિ પસાઉ સચ્ચઉરિ વીરૂ જઇ તુહુ મણિ ભાવઇ,
તઇં તુઠ્ઠઇ ધણપાલુ જાઉ જહિ ગયઉ ન આવઇ. ૧૫

[આ ઉત્સાહની પ્રત સં. ૧૩૫૦ માં લખેલી પાટણના શેઠ હાલાભાઇના ભંડારમા છે, તે પ્રતમા સોમનાથ વગેરેના નાશની વાત પણ છે. મહમદ ગીઝનીની સોમનાથપર ચડાઇ સં ૧૦૮૦ મા થઇ, સં ૧૦૬૬ પછી ભોજરાજા ગાદીપર આવ્યા; એટલે તે વખતે ધનપાલ કવિ વિદ્યમાન હતા વળી વિશેષમાં પ્રભાવક ચરિતમા જણાવ્યુ છે કે તેણે 'દેવનિમ્મલ'થી શરૂ થતી સાચોર (સત્યપુર) મહાવીર જિનસ્તુતિ રચી હતી—એટલે સાચોરમા તે ગયેલ હતો એમ જણાય છે. આ પરથી સહીસલામતીથી માની શકાય તેમ છે કે આ ઉત્સાહ પણ પોતાની પાછલી વયમા—સોમનાથની ચડાઇના સમય આસપાસ આ ધનપાલ કવિએજ રચ્યો હતો, આ પરથી સાચોર ઘણું પ્રાચીન ગામ છે અને ત્યાની મહાવીરની મૂર્તિ—મંદિર પણ પ્રાચીન છે.]

૭૧. **મહાકવિ પુષ્પદંત**—અપભ્રંશ ભાષાના આ મહાકવિ માંન્યખેટના રાષ્ટ્રકૂટ વંશી નરેશ કૃષ્ણરાજ (ત્રીજા)ના સમયમા થયો છે. બીજે ક્યાંકથી આવી તેણે રાજાના મંત્રી **ભરત**ને ત્યા આશ્રય લીધો અને

તેના કહેવાથી એ 'મહાપુરાણ'-ત્રિષષ્ટિ મહાપુરુષ ગુણાલંકાર ની રચના કરી. આ ગ્રંથ ત્રેસઠ શલાકા પ્રમાણ છે અને ૧૦૨ સંધિમાં -પરિચ્છેદોમાં સમાપ્ત થયો છે. તેને બે ભાગ 'આદિપુરાણ' 'ઉત્તરપુરાણ'માં વિભક્ત કર્યો છે. તેમાં જિનસેન અને ગુણભદ્રના તે નામના સંસ્કૃત ગ્રંથો છે. તેમાં ૩૭ સંધિ છે. ૬૫ સંધિ છે—તેમાં ૨૪ તીર્થંકરો અને અન્ય મહાપુરુષોનાં વર્ણન વર્ણવ્યાં છે. તેની રચના શક સં ૮૮૭ (વિ. સં. ૧૦૨૨)માં આરંભ થઈ હતી ... (૧૧ મી જૂન ૯૬૫ રવિવારે) સમાપ્ત થઈ હતી. તેના પછી રચાયેલાં આ કવિનાં બે બીજાં નાનાં નાનાં કાવ્યો અનુક્રમે ચાર અને નવ સંધિનાં મળ્યાં છે. તેનાં નામ 'યશોધર ચરિત' અને 'નાગકુમાર ચરિત' છે. તેની રચના કવિએ ભરતમંત્રીના પુત્ર નન્નના કહેવાથી તેના ઘરમાં રહીને કરી છે. કવિએ પોતાના સર્વ ગ્રંથોમાં ભરત અને નન્નની પ્રશંસામાં ઘણું લખ્યું છે. 'મહાપુરાણ' અને કવિવર પુષ્પદંતનો પરિચય શ્રીયુત નાથુરામજી પ્રેમીએ પોતાના એક વિદ્વત્તાપૂર્ણ લેખ દ્વારા કરાવ્યો છે અને તેમાં કંઈ અવતરણો પણ મૂક્યાં છે. (જૈન સાહિત્ય સંશોધક ખંડ ૨ અંક ૧)

૭૨. તે પૈકી થોડાં અવતરણો 'મહાપુરાણ'માંથી

ઘત્તા

પણ્ણુ વાયરણુ સમગુ ણ ... અત્થુ ણિઉ ણિસાણિઉ ...મણિ,
કેણ પણ પાવિઉ તેણ ... ણિસુણિ ... ૨૦
મહુ ... ણયરે ... રાણ ... અરણ ... ૨૧
મણહ ... ણિમ્મલ ... ૨૨
... ૨૩

વટ્ટિયસજ્જણદમણુ વમણે, સુકઇ કિત્તિ કિ દમ્મઇ પિસુણે;
કહમિ કવ્વુ વમ્મહ મહારણુ, અજિયપુરાણુ ભવણ્ણવતારણુ. ૨૪

—(કવિ, મંત્રી ભરતને કહે છે) હું ધનને તરણામઞુ ગણું છું અને તેના ગ્રહણને ઇચ્છતો નથી. હું અકૃત્રિમ ધર્માનુરાગ—અકારણ પ્રેમ (ણિક્કારિમુ) ઇચ્છુ છું; તેટલા માટે (હે) દેવીસુત શ્રુતનિધિ (ભરત!) તમારા મહેલમા રહું છું

—મધુ-વસંતનુ આગમન થતા આંબામા લલિત મહોરકલિકા આવે છે, ત્યારે કોયલ બોલે છે, અને કાનન-વનમાં ભમરા ગુંજારવ કરે છે, ત્યારે કીર-પોપટ (એવો હુ) હર્ષથી શુ બોલવા નથી લાગતો? જિન-ચરણ પ્રત્યેની ભક્તિથીજ મારી કવિતા પ્રસરે છે—સ્ફુરાયમાન થાય છે, નહિ કે નિજ જીવિત-વૃત્તિ-આજીવિકાના ખ્યાલથી. હે વિમલ ગુણાભરણથી જેનો દેહ અંકિત થયેલો છે એવા ભરત! હવે મારી આ રચના સાભળ.

—કમલોની સુગંધ ભ્રમર ગ્રહે છે, નહિ કે નિસાર અંગ વાળા એવા દેડકા, હાથી-હંસની જે ગતિની લીલા હોય છે, તેવી ચાલથી શુ હરણ ચાલી-નામી શકશે?—આજ રીતે જેઓને સજ્જનો પર દૂષણો મૂકવાની ટેવ પડી ગઇ છે એવા પિશુન-દુર્જન શુ સુકવિઓની કીર્ત્તિને હણી શકશે? (હવે હું) મન્મથને સહારનારા (અને) ભવ સમુદ્રને તારનાર અજિતપુરાણ (નામના) કાવ્યને કહુ છુ.

૭૩—યશોધર ચરિતમાંનો વિષય અને તેના સમકાલીન સોમદેવે સં ૧૦૧૬ મા રચેલા યશસ્તિલક ચંપુનો વિષય-બંને સરખા છે. તેને પોતે 'નગ્નના કર્ણોના આભરણ' રૂપ જણાવેલ છે.

તિહુયણ સિરિકંતહો અઇસયવંત હો અરહંતો વમ્મહહો,
પણવિવિ પરમેટ્ઠિહિ પવિમલદિટ્ઠિહિં ચરણ જુયલુ ણયસયમહહો-ધ્રુવક.
કુંડિલ્લ ગુત્તણહ દિણયરાસુ, વલ્લહનરિંદ ઘર મહયરાસુ,
ણણ્ણહુ મંદિરિણિ વસંતુ સંતુ, અહિમાણુમેરુ કઇ પુપ્ફયંતુ.

નિતઈ જે પણ ગુણી કહાએ, પઇઠિઉ કમ દુક્ખપયાએ,
કમ ધમ્મક્રિયહી મતિ મતિ કરિયાઉ જાઇ સિવ સોક્ખાઇમિ.

૭૪—હવે નાગકુમાર ચરિત્ર કે જેની પ્રતિ માત્ર કરંજ ભંડારમાં મળે છે તે લઈએ —

૭૬ ચોપઈ

ગોતમ ગણહર એ વંસિંદુ, સરિ પરંપરાએ ઉવઇટ્ઠ
ણાયકુમાર ચરિત્ત પયાસિઉ, કમ સિરિ પઉમસિંહ મઈ ભાસિઉ ૧
સો ણંદઉ જે પઢઈ પઢાવઇ સો ણંદઉ જે લિહઇ લિહાવઇ
સો ણંદઉ જે વિવરિ વિહાવઇ સો ણંદઉ જે ભાવે ભાવઇ ૨
ણંદઉ સમ્મઇ સાસણુ સમ્મઇ ણંદઉ પયસઉ ણંદઉ ણરવઇ
મિત્તિવિ મિત્તિવિ વરિસ ઉપાઉ ણંદઉ ણયરુ હોઉ દીહાઉસુ ૩
ણંદઉ જો સંઘસ સુપવિત્તહ, જિણ્ણ દસણ ણાણ ચરિત્તઈ
ણંદઉ હોઉ ઉપ્પજ્જ કમ્માક્ખઉ રોગ સોગ ભય કરણ વિણાસઉ ૪

—ગૌતમ ગણધરના વંશમાં સૂરિ પરંપરામાં ઉપદિષ્ટ આ નાગકુમાર ચરિત્ર મેં પ્રકાશિત કર્યું અને શ્રી પદ્મસિંહે તેનું વર્ણન કર્યું જે આને શીખે શીખાવે તેને આનંદ રહો, જે લખે કે લખાવે તેને આનંદ રહો, જે આનું વિવરણ કરે યા કરાવે તેને પણ આનંદ હો. *સન્મતિ એટલે મહાવીરનું શાસન (શુદ્ધ મહાનું શાસન વીરશાસન) સમ્યક્ પ્રકારે આનંદવાન્ હો, રાજાને આનંદ હો અને નરપતિને

* સમ્મતિ-સન્મતિ એ મહાવીરનું બીજું નામ છે. જુઓ ધનંજય નામમાલા.

सन्मतिर्महतिवीरो महावीरोऽन्त्यकाश्यपः ॥११३॥
नाथान्वयो वर्धमानो यत्तीर्थमिह सांप्रतम् ।

—(હવે જે આ જિનેન્દ્રનાં નામ કહે છે —સન્મતિ, મહતિવીર, મહાવીર, અન્ત્યકાશ્યપ, નાથાન્વય, વર્ધમાન, કે જેમનું તીર્થ-શાસન હાલમાં પ્રવૃત છે

આનંદ હો. ચિંતવતા ચિંતવતા (એક) વર્ષ વીતી ગયું (!) નન્ન દીર્ઘાયુષ્ય થાઓ અને આનંદ કરો નન્નને સુપવિત્ર અને નિર્મલ 'દર્શન,' 'જ્ઞાન' અને 'ચારિત્ર' (જૈનોના રત્નત્રય) ઉત્પન્ન હો. નન્નને સર્વ રોગ-શોક-ક્ષય-કારી પંચ કલ્યાણ હો.

કવિએ પોતાનો ટુંક પરિચય કરાવ્યો છે તે જોઇએ.

સિવભત્તાઈંમિ જિણ સણ્ણા સે, વેવિ મયાઇ દુરિયા ણિણ્ણાસે,
બંભણાઇ કાસવ રિસિ ગોત્તઇ, ગુરૂ વયણામય પૂરિય સોત્તઇ ૧
મુદ્ધા એવી કેસવ ણામઇ, મહુ પિયરાઈં હોતુ સુહ ધામઈં,

—હું શિવભક્તિ . .... કાશ્યપ ગોત્રીય બ્રાહ્મણ હતો જૈન ગુરૂના વચનામૃતથી માંગ શ્રોત્રો પૂરાયા, ત્યારે હું જૈનભક્ત થઇ ગયો મુગ્ધાદેવી અને કેશવ(ભટ્ટ) નામના મારા માતપિતા સુખના ધામ બનો.

૭૫—તેના 'પુરાણો'માંથી વિશેષ હકીકત મળે છે તે એ છે કે મેવાડિ (મેલપાટી અથવા માન્યખેટ)ની વાડીમાં લાંબા પ્રવાસથી શ્રમિત થઇને અને પોતાને થયેલ અપમાનથી ખિન્ન થઇ પોતે થાક લે છે. તે નગરના બે જનો તેને લઇ રાજા શુભતુંગદેવ (વલ્લભરાય)ના મંત્રી ભરત સાથે ઓળખાણ કરાવે છે ભરત પોતાના મંદિરમાં રાખી તેની કાવ્યપ્રતિભાથી મુગ્ધ થઇ મહાપુરાણ' લખવા પ્રેરે છે કવિ તેના આ આશ્રયદાતાનો ઉપકાર પોતાના આ વીરરસ કાવ્યની દરેક સંધિના અંતે તેનું નામ જોડી અને ઘણે સ્થળે તેની પ્રશંસા કરી સ્વીકારે છે તેના પિતાનું નામ કેશવભટ્ટ અને માતાનું મુગ્ધાદેવી હતું તેનું શરીર કૃશ અને રૂપ કુરૂપ હતું પુષ્પદંત પોતાને માટે બહુ અભિમાની હતો અને 'અભિમાનમેરૂ' એ નામનું બિરૂદ પોતે ધારણ કરી વાપર્યું છે

૭૬—મોટે ભાગે અપભ્રંશ કાવ્યો સંધિમાં (પ્રકરણમાં) વહેંચાયાં છે તે પ્રમાણે આ કવિએ સંધિમાં પોતાના મહાપુરાણને વહેંચેલ છે. સંધિ ૧ મા ૭ મો ૭૬ છે તેમાં પ્રવરસેનના સેતુબંધનો તેમજ સાથે સાથે રામાયણનો ઉલ્લેખ કર્યો છે નવમા ૭૬મા કપિલ અને વ્યાસ

ઉપરાંત ઐતિહાસિક એવા ભારવી અને ભાસનો ઉલ્લેખ કર્યો છે વળી તે અન્યત્ર રુદ્રનો તેમજ બીજા ચતુર્મુખનો ઉલ્લેખ કરે છે જેવા કે ચતુર્મુખ (ચતુર્મુખ-કવિ) ભરત (નાટ્યશાસ્ત્ર કર્તા) પતંજલિ, ભાસ, કાલિદાસ હર્ષ, વિમલ, ભામહ, કુમ્ભાંડ, દ્રોણ, સ્વયંભૂ. આમાં દ્રોણ તે એજ છે કે જેનો ઉલ્લેખ હેમચાર્યે દેશી નામમાલામાં પ્રમાણ તરીકે 'અવિપુયવઇ ઇતિ દ્રોણ. ૧-૧૮ અન્યે એવ ઇતિ દ્રોણ:' ૧-૫ વગેરેમાં ઉલ્લેખ કરે છે તેજ છે. સ્વયંભૂ ને નાટ્ટસમાં નતિકારે-દેશી ભાષકે એમ જણાવેલ છે કે स्वयंभू कवि पद्धडीबद्ध रामायण कर्ता आपणीसंधीय આ પરથી જણાય છે કે તે જૈન છે અને જેણે પ્રાકૃત ૭૬ પદ્ધડીમાં રામાયણ-પઉમચરિય રચેલ છે (કે જેનો આગળ આપણે ઉલ્લેખ કરી ગયા છીએ. પારા ૫૪).

૭૭—શ્રીચન્દ્રમુનિ—તેનો બનાવેલો એક કથા કોશ છે તેમાં ૫૩ સંધિ અર્થાત્ અધ્યાય છે તેમાં લગભગ તેટલી સંખ્યામાં નાની રોચક ઉપદેશ પૂર્ણ કથાઓ કહેલી છે કર્તાની મંગલ અને પ્રશસ્તિ છે તે પરથી જણાય છે કે આ કવિએ આ ગ્રંથ ગૂજરાતની રાજધાની અણહિલપુર પાટણમાં મૂળરાજ નૃપતિના સમયમાં રચ્યો હતો. અણહિલપુરના ચૌલુક્ય (સોલંકી) વંશમાં બે મૂળરાજ થયા—એક વિ.સં. ૯૯૮ થી ૧૦૫૩ સુધી, અને બીજો માત્ર બે વર્ષ સં. ૧૨૩૩ થી સં. ૧૨૩૫ સુધી. સંભવિત રીતે આ કવિ મૂળરાજ પહેલાના સમયમાં થયો છે. તેની ઉપરની સંસ્કૃતમાં પ્રશસ્તિ છે તે પરથી જણાય છે કે કુંદ કુંદાચાર્યના અન્વયની પરંપરામાં શ્રીકીર્તિ શિષ્ય શ્રુતકીર્તિ શિષ્ય ગુણાકર કીર્તિ શિષ્ય વીરચન્દ્રનો શિષ્ય હતો અને તેણે આ ગ્રંથ મૂળરાજ રાજાના ગોષ્ઠિક (સભાસારક મંત્રી) અને અણહિલપુરના વતની પ્રાગ્વાટ જાતિના સજ્જનના પુત્ર કૃષ્ણના કુટુમ્બ માટે રચ્યો હતો.

૭૮—તેની ભાષા પદ્ય આદિ કૃતિઓ જેવી છે પરંતુ ૭૬ કંઈક ભિન્ન છે

પણવેપ્પિણ્ જિણ્ સુવિસુદ્ધમઈ, ચિતઇ ભણિ મુણિ સિરિચ્ચદુ કઇ,
સસારૂ અસારૂ સવ્વુ અથિરૂ, પિય પુત્ત મિત્ત માયાતિમિરૂ ૧
ખણિ દીસઇ ખણિ પુણ્ ઉસ્સરઇ, સપય પુણ્ સપહે અણુહરઇ,
જોવ્વણ્ ગિરિવાહિણિ વેયગઉ, લાયણ્ણુ વણ્ણુ કરસલિલ સઉ ૨
જીવિઉ જલબુબ્બુય ફેણ ણિહુ, હરિજાલુ વરજ્જુ અવજ્જુ ગિહુ

—વિશુદ્ધમતિ જિન (ભગવાન્)ને પ્રણામ કરીને મુનિ શ્રીચંદ્ર કવિ ચિત્તમા ભણે-ચિત્વન કરે છે કે સસાર અસાર અને સવ અસ્થિર છે. પ્રિય પુત્ર મિત્ર માયાના અધકાર સમાન છે. ક્ષણમા દીસે, વળી ક્ષણમા ઓસરી જાય-ચાલી જાય (એવી) સપત્તિ વળી 'સાપ'ને અનુસરતી-સરખી છે જોબન, ગિરિ એટલે પર્વતની વાહિની-નદીના વેગ પેઠે જનારૂ છે, લાવણ્ય વર્ણ-કાન્તિ હાથમાના પાણી જેમ નાશવત છે. જીવન જલના બુદ્બુદ-પરપોટાના ફીણ જેવુ છે, અને ગૃહ ઇત્યાદિ (?) ઇંદ્રજાલ સમાન છે.

૭૯—ધુવડ અને હસની એક કથાનો પ્રારભ જોઇએ —

મગહામડલિ પય સુહય રમ્મિ, પયપાલુ રાઉ પાડલિપુરમ્મિ,
તત્થેવ એકકુ કોસિઉ ઉયારિ, નિવસઇ મયાવિ ગોઉરદુવારિ ૧
સકયાઇ રાય હસહ સમીવુ, ગઉ વિહરમાણ્ સુરસરિહે દીનુ,
એકકેણ્ તત્થ કય સાગએણ્, પુચ્છિઉ હસે વયમા ગએણ્ ૨
ભો મિત્ત ! ત સિ કો કહસુ એત્થુ, આઉમિ પએસહો કહો કિમત્થુ,
ધયરટ્ઠુ હો વયણ્ સુણેવિ ધૂઉ, ભાસઈ હઉં ઉત્તમ કૂલ પસૂઉ. ૩
કયસાવાણ્ગહ ત્રિહિ પયાસુ, આયહો પહુ ! પુહઇ મડલાસુ,
વસવત્તિ સવ્વ સામત રાય. ભહુ વયણ્ કરતિ કયાણુરાય. ૪
કીલાઇ ભમતઉ મહિપ સત્થ, તુમ્હઈ નિએવિ આઉમિ એત્થ,
ઇય વયણહિ પરિઓસિઉ મરાલુ, વિણએણ્ પય પિઉ મઇવિમાલુ ૫

—મગધમડલ દેશમા સુખદ અને રમ્ય પાટલિપુત્રમા પ્રતિપાલ રાજા (હતો), ત્યાજ (તેના) એક કોટના ગોપુર દ્વાર-દરવાજામા એક

જાગતો અને માયાવી યુવક વસતો હતો. તે એક દિવસે વિહરતો હરતો પુસ્સાદ દ્વીપમાં રાજહંસો સમીપ આવી લાગ્યો. ત્યાં એક હ ઓળખિયા-રાજ હંસે સ્વાગત કરીને તેને પૂછ્યું કે મિત્ર! તું કોણ ક્યાંથી આવ્યો. આ પ્રદેશમાં શા અર્થે આવ્યો છુ. મતરાજ (હ નાં વચન સુણીને યુવક બોલે છે કે ઉત્તમ કુળમાં જ મેલો છું વિધિપુરસર મારક અનુગ્રહ કરી (1) હે પ્રભુ! પૃથ્વી (પુષ્પપુર મંડળમાંથી આવ્યો છું સર્વસામંત અને રાજા મારા વશવર્તી છે ર હે રાજા! તેઓ મારા વચનનું બધે પ્રકારે-અનુસારથી પાલન કરે કીધને માટે બમતા રાજાઓ-મહિપોની સાથે હું અહીં તમારા પ્રદેશ આવી નીકળ્યો છું યુવકનાં આ વચનો સાંભળી પરિતુષ્ટ થયેલા વિશાળમતિ મરાલે વિનયપૂર્વક તેના પગ પકડયા.

ઉદાહરણ-જાગતો હઉં-હું યુવ-યુવક.

૮૧—કવિએ બહુ જુદા જુદા વાપર્યા છે તેનાં ઉદાહરણ —(૧) નગર નરેંદ્રવિ સિદ્ધિ મ સમાહિ મરણુ સમત્ત સસાર દુહેસવારણુ પહુ જ્જે જ સરસ નિરન્તર સુહ સઘાતપહુજ્જ અણુપર

(૨) દુવહઉ નામનો છંદ.

તેણુ માઉ વહિઉ પમાઉ
સ મચ્ચ ભાણુ, તવ મરણુ માણુ
સેણુઇ મોહ મિજ્જ નેહ
દ્રિય કસાય, પરિસહ વિસાય.
ઉવસગ્ગ આઇ નિહિવિ અરાઇ
પાવેવિ મોક્ખ, સિરિ પહય દુક્ખ.

(૩) મદનિ છંદ

વિવિહ-રસ-વિસાલે ણેય કોઊ હલાલે;
લલિય-વયણ-માલે, અત્ય-સંદોહ-સાલે.
ભુવણ-વિદિત-નામે, સવ્વ-દોસોવસામે
ઇહ ખલુ કહોસે, સુન્દરે દિણ્ણ તોસે.

૮૨—સ. ૧૦૭૬માસાગરદત્તનુ બનાવેલુ **જંબુસ્વામિ ચારિત્ર** (૨૬૯૦ ગ્રથાગ્ર) તથા તેના ઉપર ટિપ્પન (૧૧૯૦ ગ્રથાગ્ર) બૃહત્ ટિપ્પનિકામા નોધાયેલ છે

૮૩—**પદ્મકીર્ત્તિના પાર્શ્વપુરાણ**મા ૧૮ સધિ છે ને ૩૩૨૩ શ્લોક છે જૈનોના ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથનુ ચરિત્ર તેમા છે. પ્રશસ્તિ પરથી જણાય છે કે તે ચદ્રસેનના શિષ્ય માધવસેનના શિષ્ય જિનસેનનો શિષ્ય હતો તેના કાલનો નિર્ણય હાલ થઇ શકે તેમ નથી. પણ તેના આ ગ્રથની કારજા ભડારમા જે પ્રત છે તેનો લખ્યા સવત્ ૧૪૭૩ ફાલ્ગુણ વદિ ૯ બુધ છે કે જે વખતે વીરભાણુદેવ રાજ્ય કરતો હતો

૮૪—**નયનન્દિના સુદર્શન ચરિત**મા ૧૨ સન્ધિ છે. તેમા સુદર્શનનુ ચરિત્ર છે. પ્રશસ્તિપરથી જણાય છે કે કર્ત્તા કુંદકુન્દાચાર્યગણના પદ્મનન્દિના શિષ્ય વિશાખનન્દિના શિષ્ય રામનન્દિના શિષ્ય માણિક્યનન્દિનો શિષ્ય હતો અને તેણે વિ સ. ૧૧૦૦ મા જ્યારે ભોજદેવરાજા અવતિદેશમા ધારાનગરીમા રાજ્ય કરતો હતો ત્યારે આ ગ્રથ રચ્યો છે. તેનો આદિ ભાગ આ પ્રમાણે છે—

ॐ नमः सिद्धेभ्यः। णमो अरहंताणं। णमो सिद्धाणं। णमो आयरियाणं। णमो उवज्झायाणं। णमो लोए सव्वसाहूणं।

ઇહ પચ ણમોકારઈ લહેવિ ગોવહુવઉ સુદસણુ,
ગઉ મોક્ખહો અક્ખમિતહો ચરિઉ વ ચઉવગ્ગ પયાસણુ.

૮૫—આજ **નયનન્દિએ** કદાચ **આરાધના** નામનો ગ્રથ રચ્યો હોય તેના સબધમા સ્વ૦ સાક્ષર દલાલે જણાવ્યુ છે કે તેના કર્ત્તા નયનન્દિ દિગબર છે ગ્રથ બે ભાગમા—૧ લામા ૫૬ અને બીજામા ૫૮ સધિ છે પાટણ ભડારમા સ્વ૦ દલાલે પોતે જોયેલી પ્રતમા માત્ર ૩૦ અને ૨૭ સધિઓ છે

મુણિવર ણયનદી સણ્ણિ વધ્ધે પસિધ્ધે સયલવિહિણિહાણે એત્થ કવ્વે સુભવ્વે,
અરિહ પમુહ સુત્તુ વુત્ત મારાહણાએ પભણિઉ ફુડુ સધી અટ્ઠાવણ્ણુ સમેત્તિ.

૮૬ કનકામરનું કરકંડુ ચરિત ૧૦ પ્રકરણ કે જેને પરિચ્છેદ નામ આપેલ છે તેમાં છે તેમાં ઋષિ કરકંડુનું ચરિત્ર છે કર્તા તેમાં સિદ્ધસેન સમન્તભદ્ર, અકલંકદેવ સ્વયંભૂ, અને પુષ્પદંતનો ઉલ્લેખ કરે છે તે પરથી તેણે ઈ. સ. ૧૦ મી સદીમાં કે તે પછી કોઈ કાલે તેની રચના કરેલી હોવી જોઈએ.

૮૭ આનો આદિ અંત ભાગ નીચે પ્રમાણે છે

મણ મારવિણાસણહો સિવપુરવાસહો પાવતિમિરહરદિણયરહો।
પરમપ્પય લીણહો વિલયવિહીણહો સરમિ ચરણ સિરિ જિણવરહો.
જય અજ્જવમ સિવસુહ કરણદેવ, દેવિંદ-ફણિંદ-ણરિંદ સેવ,
જય ણાણ મહોદહિ લદ્ધ પાર, પારાવિય સિવપહે ભવિયસાર

* * * *

પુણ કહમિ પયડુ ગુણગણભરિઉ, કરકંડ ણરિંદહો તણઉ ચરિઉ

* * * *

તો સિદ્ધસેણ સુસમંતભદ્દ, અકલંકદેવ સુઅજલ સમુદ્દ,
જય એવ સયંભુ વિસાલચિત્તુ વાએસરિઘર સિરિ પુપ્ફયંતુ

* * * *

સિરિ જિણવરસુપયસરોએણ, અંધરિસિગોવે વિમલએણ
વરિસહિ કુવ્વ દિયવરેણ સુપસિદ્ધણામ કણયામરેણ.
બુહ મંગલ એવ હો સીસએણ, ઉપ્પાઈય જણમણતોસએણ,
આસાઈયણયરિ સંપત્ત એણ જિણચરણસરોરુહભત્તએણ.

આની સં. ૧૫૭૮ માં લખાયેલી પ્રત ઐલક પન્નાલાલ સરસ્વતી ભવનમાં નં. ૨૮ ની છે

પ્રકરણ ત્રીજું

બારમી સદીનું અપભ્રંશ સાહિત્ય.

૮૮ અભયદેવસૂરિ બારમી સદીમાં સં. ૧૧૩૩-૩૫ લગભગ સ્વર્ગસ્થ થયા તેમણે જયતિહુઅણ સ્તોત્ર રચ્યું છે તે પણ અપભ્રંશમાં છે તેમાં ૩૩ ગાથા છે

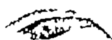
જયતિહુયણ વર કપ્પ રૂક્ખ જય જિણ ધન્નતરિ,
જયતિહુયણ કલ્લાણ કોસ દુરિયક્કખરિ કેસરિ
તિહુયણ જણ અવિલંધિ આણ ભુવણુત્તય સામિય
કુણસુ સુહાઇ જિણેમ પાસ થંભણયપુરિટ્ટિય. ૩

* * * *

એય મહારિય જત્તદેવ ઇહિન્હવણ મહૂસઉ,
જ અણુલિય ગુણ ગહણ તુમ્હ મુણિજણ અણિ મિદ્ધઉ
એમ પસીય સુપાસણાહ થંભણયપુરટ્ઠિય,
ઇયિ મુણિવરૂ સિરિ અભયદેઉ વિણ્ણવઇ અણિ દિય ૩૦

૮૯—સ ૧૧૨૩ મા સાધારણના અક સૂચિત કવિએ ૧૧ સધિ વાળી અપભ્રશ ભાષામા **વિલાસવઈકિહા** રચેલી છે તે 'સમરાઇચ્ચકહા' નામની સુપ્રસિદ્ધ હરિભદ્ર સૂરિની પ્રાકૃત કથામાથી ઉધૃત કરી છે એમ તે કવિએ પોતે જણાવ્યુ છે કથાવસ્તુ જાણવા માટે સમરાદિત્ય કથામાનુ પચભવવર્ણન જોવું ગ્રથકાર પોતે કોટિકગણ—વજશાખામા થયેલા બપ્પભટ્ટિ સૂરિના સતાન છે ને યશોભદ્ર સૂરિના ગચ્છના છે એમ જણાવે છે. કવિ 'સાધારણ' એ નામથી પૂર્વે સુપ્રસિદ્ધ હતા તે નામથી તેમણે અનેક જાતના સ્તુતિસ્તોત્રો રચેલા હતા. પાછળથી પોતાનુ નામ **સિદ્ધસેનસૂરિ** એ નામથી પ્રતિષ્ઠિત થયુ એ પણ તેમણે જ જણાવી દીધુ છે આ 'અપભ્રશ' કથાની પ્રત જેસલમેર ભડારમા છે તેનું આદિ આ પ્રમાણે છે.

બહુરયણમણોહર નિમ્મલપયહર સગુણ સુવન્ના હિટ્ટિયઉ,
જ(ભ?)ણુ કસ્સ ન સોહઈ નયણ મોહઇ કવ્વહાર કઠટ્ટિયઉ ૧
પઢમ પણમેપ્પુ(વિ?)ણ ઉસહસામિ પુણ અજિઉ વિર્વિન(ણિ ?)-
જિજયઉ થુણામિ,
સંભવુ ભાવેવિણ ભવવિણાસણ વદિવિ અભિનદણ ગુણનિધાણ.
—જેસલમેર ભડાર સૂચી પૃ ૧૪ પ્રસ્તા. પૃ ૪૫

૪૯ માણિક્ય પ્રસ્તારિકા પ્રતિબદ્ધરાસનો ઉલ્લેખ સં. ૧૧૭૪ માં યશોદેવ ઉપાધ્યાયના રચેલા નવતત્ત્વભાષ્ય વિવરણમાં કરેલો છે ને તે સંધિ (અપભ્રંશ ગ્રન્થ) ૧૮ છે (जगपोम विशेषविधि मुकुट सप्तमी मणिबन्ध माणिक्य प्रस्तारिका प्रतिबद्ध रासका व्याख्यातसेयः) આ પરથી જણાય છે કે ગુજરાતીમાં જેમ ગ્રન્થને રાસ કહે છે તેવી રીતે અપભ્રંશ તથા પ્રાકૃત ભાષામાં રાસો હતા

૫૦ સં ૧૧૬૦ માં શાલિભદ્રસૂરિના શિષ્ય વર્ધમાનસૂરિએ ઋષભચરિત્ર રચ્યું છે તેમાં કેટલેક ઠેકાણે અપભ્રંશ ભાગ આવે છે

૫૧ સાક્ષર સાક્ષર શ્રી જિનવિજયે અપભ્રંશ સંબંધી સાહિત્ય માસિકમાં લખતાં જણાવ્યું છે કે —

અત્યાર સુધીમાં અપભ્રંશ ભાષાનાં જે ઉદાહરણો મળ્યાં છે તે હેમાચાર્યના પ્રાકૃત વ્યાકરણ તથા કાવ્યમાંથી છે કેવળ અપભ્રંશ ભાષામાં રચાયેલાં કથાત્મક ગ્રન્થો તથા મોટા જૈન ભંડારોમાં તાડપત્ર ઉપર લખેલાં મોજુદ છે આ ઉપરાંત ૧૦ મા ૧૧ મા તથા ૧૨ મા શતકમાં રચાયેલા પ્રાકૃત ગ્રન્થોમાં પણ અપભ્રંશમાં રચાયેલો કેટલોક ભાગ માલુમ પડે છે હેમાચાર્યના ગુરુ દેવચંદ્રે સં ૧૧૬૦ માં શાન્તિનાથ ચરિત્ર નામનું ૧૨૦૦૦ શ્લોકનું ગ્રન્થ રચેલું છે તેમાંથી કેટલોક અપભ્રંશ ભાગ નીચે આપ્યો છે

૫૨ આ ભાગમાં શાન્તિનાથના જન્મ વખતે દિશા કુમારીએ જે ઉત્સવ કર્યો હતો તેનું વર્ણન છે—

---

૫ આ ગ્રન્થના પ્રારંભમાં પ્રાચીન કવિઓને નમસ્કાર કરવાની પ્રથા હોય છે તે પ્રમાણે દેવચંદ્રસૂરિ ઉત્તમ સ્વામિ ઉપમાપ્રપંચ વસુદેવ કથા (વસુદેવહિંડી)ના કર્તા ભદ્રબાહુ સમરાદિત્ય કથાના કર્તા હરિભદ્રસૂરિ, કુવલયમાલાના કર્તા દાક્ષિણ્ય ચિહ્નસૂરિ તથા ઉપમિતિભવ પ્રપંચના કર્તા સિદ્ધસૂરિને નમસ્કાર કરે છે વસુદેવહિંડી સં પચાસ વર્ષ પહેલાંની બનાવેલી છે પરન્તુ આમાં તે ભદ્રબાહુએ રચેલી છે તથા તેનું પ્રમાણ સવાલક્ષનું છે તે વિશેષ છે

કવિરાયચક્કવટ્ટિં વંદે સિરિ ઇન્દભૂઇમુણિનાહ ।
જસ્સ જસે તેલમ્મિ વ વાણી મવ્વત્થરચ્છ વિચ્છરઇ ॥ ૬

વન્દામિ ભદ્દબાહુ જેણ ય અઇરસિયબહુકહાકલિય ।
રઇય સવ્વાલક્ખ ચરિય વસુદેવરાયસ્સ ॥ ૭

વંદે સિરિહરિભદ્દ સૂરિ વિઉસયણ નિગ્ગયપયાવ ।
જેણ ય કહાપબન્ધો સમરાઇચ્ચો વિણિમ્મવિઓ ॥

દક્ખિન્નઇંદસૂરિં નમામિ વરવન્નભાસિયા સગુણા ।
કુવલયમાલેવ્વ સુહા કુવલયમાલા કહા જસ્સ ॥ ૯

પણમામિ સિદ્ધસૂરિં મહામતિ જેણ મન્નૈછ્વાણ ।
પવ્વરકપિ વ ગઇય ભવસ્સ રુવ કહાબધે ॥ ૧૦

જય જય તિહુયણદીવયદાઇ એ, જય જય અસેસહ માઈ એ ।
જય જય તિહુયણસૂરવિયાઈ એ, જય જય અચ્છરિયપસાઇ એ ॥ ૪

મ બીહિસિ પરમેસરિ સામિણિ, જમ્હે દિસાકુમારિ ગયગામિણિ ।
જમ્મકમ્મુ જિણવરહ કરેસહં, અપ્પઉં સિવપુરિપથિ ધરેમહમ્ ॥ ૬

અવિ ય તિહુયણનાહહ કુચ્છિધરિ જય જય સામિણિ દેવિ ।
અમ્હેહિ તુહ પયપકયઇં વદિય સિરહ નમેવિ ॥ ૭

જય જય અઇરાદેવિ તુહું સતિજિણદહ માએ ।
પણમહ તુહ પયપકયઇ સિરિતિહુયણવિક્ખાએ ॥ ૮

જય જય તિહુયણદીવુ તઇ દસિયસયલપયત્થુ ।
દિતિય સામિણિ તાડિયઉ ભવિયહ મોહુ સમત્થુ ॥ ૯

જય જય જગગિહખભુ જિણુ દિતિય સામિણિ સોઇ ।
સજ્જોઇયભવભીયજણુ સયલસુહ સંજોઇ ॥ ૧૦

સયલદુરિયદંદોલિદવજાલાવલિજલવાહુ ।
દિતિય તિહુયણમાયપઇ કેડિઉ અગહ દાહુ ॥ ૧૧

જય જય પડિબોહયરુ વિન્નિયપુન્નિમચદુ ।
માય મહાભઇદેવિપઇ દિઉ ભવિયહ આણદુ ॥ ૧૨

જલ જલ મરમાતમલિંગમાલાયવેરિયુ ।
કિંપિ કિં કેમાક ૪ં બાપદ મઝિમ્ભમંગુ ॥ ૧૮
જલ જલ મઝિંપુ ગુણ મુકે દાસ લિકુમ્પમંદુ ।
મહિમાગુ વણે મમયદ ધિ ? કેંઝમ દિ, ॥ ૨૯
મપલિંમું વિંદમુ ઉરદ મુ વિંદ મવિમળમુ ।
?મલિયવિણ્ડે ધ્રમુ ઉરદ મઝિમુ ઉરદ મદ્ધુ ॥ ૩૬
ક્રમ, ઉરવ તમાતાય માઇ, વ મયમગુ ।
મોંડુ ઉરવ ઠમિંમુ વિંનું મળકે વિરવ કહિમગુ ॥ ૩૭
મંચાવાગકુમુમાવ મુગુ મુગ મેવિલમવિ ।
૩મિં ભવાવામગુ મરગુમુ મહિંદવિ ॥ ૪૮
મવ મણેવઉ મુગુ ઌ દાસ મુણુમગ્પદિ ।
વિ વારે મમામ વિર મઝિમુ વિજ્ઞાયવિ ॥ ૫૧
વહિવેરિવિગુ મહિમાગુ મઝવિમઝવિવિવિ ।
મવિવિમંવિગુ દુરમાકે કેમગી વમ્મતિ ॥ ૭૧
કેમમવિમવિમ વિમગુ મુક્કમુઃ મેમ ।
કો વિર મહમ ઉવ્વમરદ મવિ કોવિ મવેમ ॥ ૭૬
મઝમ મુણિમાવમોદાકમુણિમ મદરમમવિ મઝિમમ રવિમ ।
મઝવિ મમ ઉવ્વમરંમુ ને મમમવાકુમરમાકુ ॥ ૧૨
મિમતંદિ મગી દરમાઝગી મ ઉવિદમુમમામાવદિવ ।
મગ્ગુમુમ્મવિદ મહિમમર્ઝ. મુમમવિ મિવઝિ મહિવ ॥ ૧૩
મમુમમરમુમમરમમરમવિમમવિવિમવિમમ ।
મમમમમમુકદિવ મમેગુદ્દમકમોદિવ ॥ ૧૪
મવીકઝિ મમ્હઝતે મદરમવેન મકેમુદ્દમ્હતરે ।
મમમમમમ મરમક મમુતરે મીરકે રમમમમમ મુગ વિરે ॥ ૧૫
મમવ મરેઝિદિ મદ મુરવિવિદિ મમારદ ઉમ્મુકર મહિમકર ।
વિરૂ મદ્દવિરમાવિમે વિમઝિમુમવિમે કેમમાવિવઝિવદમ ॥ ૧૧૪

જયહિ જિણનાહયા કમ્મવણદાહયા પણયસુરનાહયા સિદ્ધિગમવીહયા ।
જયહિ સુભકારયા મોહનિદ્ધારયા દુરિયસયવારયા ચત્તસસારયા ॥ ૧૨૩
જયહિ ગયસમયા કામભડધસયા નીરૂનવદસયા ભુવનઅવયસયા ।
જયહિ હવપાવયા કહિયવરભાવયા દુરકત્તણુલાવયા સજલપ્પણુરાવયા ॥ ૧૨૬

૯૩—આ **દેવચંદ્રજી** કૃત **સુલસાખ્યાન** અપભ્રશમા છે તેમા ૧૭ કડવક છે.

એહ સધિ પુરૂપત્થ વસત્થિય દેવચદસૂરીહિ સમત્થિય,
ઇય બહુગુણ ભૂસિઉ જિણસુપસસિઉ સુલસ ચરિઉમ્મત્થિયહ
નિસુણત પઢતહ ભત્તિએ સત્તણુ મોક્ખુ મોમ્ખત્થિયહ.

૯૪ **હેમચદ્રજીના વ્યાકરણમાથી** તેમજ **કુમારપાલ ચરિત દ્વાશ્રય-પ્રાકૃતકાવ્યમાથી** ઘણુક અપભ્રશ સાહિત્ય મળી આવે છે તેના સબધે હવે પછી જૂદા વિભાગ અને પ્રકરણમા જણાવીશુ.

૯૫ સસિપાલક કુલસભવ પાર્શ્વનદન **ધાહિલના પઉમસિરિ ચરિત્રમા** ચાર સધિમા પદ્મશ્રી સતીના શીલનું વર્ણન છે. આ ક્યારે રચાયેલું છે તે જણાયલુ નથી પરતુ પાટણ ભડારની પ્રતનો સવત્ ૧૧૯૧ નો છે, તેનો આદિ ને અતભાગ નીચે પ્રમાણે છે–

ધાહિલુ દિવ્વદિહિ કવિ જપઇ, અહુ જણુરોલુ મુએવિણુ સપઈ,
નિસુણહુ સાહમિ કન્નરસાયણુ, ધમ્મ કહાણુડ પહુગુણ ભાયણુ.

× × × ×

સસિપાલક વુક્ય આસિ નાહુ, જસુ વિમલુ કિત્તિ જગિ ભમઇ સાહુ,
તસુ નિમ્મલિ વસિ સમુપ્ભવેણુ, પઉમસિરિ ચરિઉ કિઉ ધાહિલેણુ
કવિ **પાસહનદણુ** દોસવિમદ્દણુ સુરાઇહિ મહાસઇહિ.
જિણુ ચલણુહ ભત્તઉ તોયઇ પોત્તઉ દિવ્વ દિટ્ઠિ નિમ્મલમઇહિ.

• ૯૬ **સંદેશરાસક**–આ રાસક પ્રાકૃત તથા અપભ્રશમા છે તેમા દોહા, ગાથા, રડ્ડા, પદ્ધડિકા, ચડ્રાયણુ, અર્ધ વગેરે છદો વાપરેલા છે પાશ્ચાત્ય દેશમા મ્લેચ્છ દેશમા મીરસેણુના સબધીનો પુત્ર અદ્દહમાન

નામનો હતો. તેની ઓળખાણ આપ્યા પછી પ્રતિને પોતે તેના ઐરથી આ વિરહિણી સંદેશ વિશક સંદેશ રાસક રચેલ છે. તેની એક ભાગ આ રહ્યો છે:

> પચ્ચાએસિ પહુઓ પુવ્વપસિદ્ધો ય મિચ્છદેસોત્થિ,
> તહ વિસએ સંભૂઓ આરદ્દો મીરસેણસ્સ. ૩
> તહ તણઓ કુલકમલો પાઇય કવ્વેસુ ગીય વિસએસુ
> અદ્દહમાણ પસિદ્ધો સંનેહયરાસયં રઇયં ૪

૯૦ ચર્ચરી નામની જિનવલ્લભ સૂરિની સ્તુતિ જાણે જિનદત્તસૂરિ અપભ્રંશમાં રચી છે. જિનવલ્લભનો સ્વર્ગવાસ સં. ૧૧૬૮ માં થયો ને તેના શિષ્ય જિનદત્તે તેના પછી પાટ સંભાળી આ સ્તુતિ રચી હોય તેમ અનુમાનાય છે. જિનદત્તને આચાર્યપદ સં. ૧૧૬૮ માં મળ્યું અને તેમનો સ્વર્ગવાસ સં. ૧૨૧૧ માં થયો. તેનો આદિભાગ—

> નમિવિ જિણેસર ધમ્મહ તિહુયણ સામિયહ
> પાયકમલુ સસિનિમ્મલુ સિવગય ગામિયહ,
> કરિમિ જહટ્ઠિયગુણથુઇ સિરિ જિણવલ્લહહ
> જુગપવરાગમસૂરિહિ ગુણિગણદુલ્લહહ. ૧

—ત્રિભુવનના સ્વામી, શિવગતિગામી એવા જિનેશ્વર ધર્મનાથના શશિ જેવા નિર્મલ પાદકમલને નમીને યુગપ્રવર આગમસૂરિ ગુણિગણ-દુર્લભ એવા શ્રી જિનવલ્લભની યથાસ્થિત ગુણસ્તુતિ કરું છું.

> પરિહરિ લોયપવાહુ પયટ્ટિઉ વિહિવિસઉ
> પારતંતિ સહુ જેણ નિહાલિઉ કુમયમઉ
> દલિઉ જેણ દૂસમ-સુસમ અંધારઉ
> વદ્ધમાણ જિણિ જિણઉ નિરંતરુ. ૨

—જેણે લોકપ્રવાહ તે પરિહરી—તજી પરતંત્રતા ત્યાગ કરી વિધિમાર્ગ સ્થાપ્યો ... જેણે નાશ કર્યો મત અને ભાંગ્યો સમ

એતુ—એ વચ્ચેનુ અતર બતાવ્યુ અનેવર્ધમાન—મહાવીર જિનના તીર્થને નિરતરનુ—અવિચ્છિન્ન કર્યું.

૯૮ જિનદત્તસૂરિની બીજી બે અપભ્રશ કૃતિઓ નામે ૨ ઉપદેશ (ધર્મ) રસાયન રાસમા ૮૦ ગાથા છે અને ૩. કાલસ્વરૂપ કુલકમા ૩૨ ગાથા છે આમાની છેલ્લી કૃતિની ત્રીજી ગાથામા 'વિક્કમસ વચ્છરિસય બારહ હુયઇ પણટ્ઠૂઉ સુહુ ધરવારહ ' આવા શબ્દો છે તેથી તે કૃતિ વિક્રમના તેરમા સૈકાના પ્રારભના ૧૧ વર્ષમા કોઇપણ વખતે બની હોવાનુ અનુમાન કરી શકાય કારણ કે વિ સ. ૧૨૧૧મા જિનદત્તસૂરિનો સ્વર્ગવાસ થયો છે છતા આ સર્વને સામાન્ય રીતે ૧૨ મી સદીની કૃતિ તરીકે લેવામા વિશેપ હરકત જેવુ નથી

૯૯ આ ત્રણે જિનદત્તસૂરિના કાવ્ય 'અપભ્રશ કાવ્યત્રયી' એ નામથી ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સીરીઝમા પ્રકટ થનાર ગ્રથમા મૂકવામા આવ્યાં છે, અને તેમા પ્રથમના બે કાવ્યો પરની જિનપાલ ઉપાધ્યાય (જિનપતિસૂરિ શિષ્ય)ની સં ૧૨૯૪ ની રચાયેલી સક્ષિપ્ત સસ્કૃત વૃત્તિ પણ દાખલ કરી છે છેલ્લી કૃતિપર ઉપાધ્યાય સુરપ્રભ (જિનપતિ સૂરિ શિષ્ય)ની વિવૃત્તિ છે, સાથે એ ત્રણે કાવ્યની સસ્કૃત છાયા તે ગ્રથના સપાદક પડિત લાલચદ્ર ભગવાનદાસ ગાધીએ કરીને મૂકી છે. તેમા સપાદક સાક્ષર જે પ્રસ્તાવના અને પરિશિષ્ટ મૂકવાના છે તે બહાર પડવાથી વિશેપ પ્રકાશ પડશે

૧૦૦ **વાદિદેવસૂરિ** એ મહાપ્રભાવક જૈનાચાય થઇ ગયા તેમણે પોતાના ગુરુ મુનિચદ્રસૂરિ (સ્વ સ ૧૧૭૮) ઉપર તે સમયની બોલાતી ભાપા—અપભ્રશ ભાષામા **સ્તવન** રચ્યુ છે (મુદ્રિત—જૈન શ્વે કૉ હેરલ્ડ પત્રનો ઈ સ ૧૯૧૭ ના સપ્ટે. થી નવે નો ખાસ અક પૃ. ૩૩૧—૩૩૫) તેનો આદિ અને અતભાગ નીચે પ્રમાણે છે—

નાણુ ચરણુ સમત્ત જસુ રયણુત્તઉ સુપહાણુ,
જયઓ સુ મુણિસુરિ ઇત્થુ, જગિ મોડિ અવમ્મહખાણુ   ૧

×   ×   ×   . ×

જાહે પસન્ના તુહ નયણ, તહ મણુયહ સમ્મત્ત,
કિલકલ્ચિઅ સુહ સંપયહિ અનુ ફિટ્ટહિ દુહજાલ. ૨૪
દૂસમ રયણિહિ સૂર જિમ્વ, તુહ ઉઠ્ઠિઉ મુણિનાહ.
સિરિ મુણિચંદ મુણિંદ પરમહુ દેઈ સુપ્પાહ. ૨૫

આની હાલની ગૂજરાતી ભાષા ૫. મહેશ્વરલાલે આ પ્રમાણે આપી છે –

જ્ઞાનચરણ સમ્યક્ત્વ જેનું રત્નત્રય સુપ્રધાન
જયો સ મુનિસૂરિ આજી જગે, ભાંડ્યો મન્મથમાણ. ૧

× × × ×

જ્યારે પ્રસન્ન તવ નયનો તથા મનુજોને સમ હળ,
કલકલ્ચિત સુખ સાંપડે વળી ટળે દુઃખજાળ. ૨૪
દુઃષમ રજનિમાં સૂર જેમ તું ઉગ્યો મુનિનાથ,
શ્રી મુનિચંદ્ર મુનીંદ્ર પરમ દે સુપ્રસાદ. ૨૫

(૧. ચરણ—વિશુદ્ધપ્રવૃત્તિ, સમ્યક્ત્વ—શ્રદ્ધા, ભાંડ્યો—ભંજિત-ભગ્ન-મોડિત-મરડી નાંખ્યો, મન્મથમાણ-કામરૂપ મલ્લ. ૨૪—સાંપડે-સંપદ્યતે—સંપજે—સંપત્તિ—સંપ્રાપ્ત—મળે. ૨૫. દુઃષમ રજની—આ પંચમ દુઃષમ નામના આરા રૂપ રાત્રી. સુપ્રસાદ-સુપ્રસન્ન.]

૧ ૧ લક્ષ્મણ ગણિએ સુપાસનાહ-ચરિઅ એ નામનો પ્રાકૃત ગ્રંથ સંવત્ ૧૧૯૯માં માઘ શુદ ૧ ગુરુને દિને શ્રી મંડલીપુરીમાં શ્રી કુમારપાલના રાજ્યમાં રચ્યો છે તેમાં ક્યાંક ક્યાંક અપભ્રંશમાં છંદો છે–

સરણમતિચ્છાભિચ્છાનરોસમયા, કુણહિ કિલેસર વય નસ્સતયા,
કેવિ મુણતિ મહારસુમરણોદર ગબ્ભ સમિત્તિસમેલ સુમસ્સુદર ૨૬૮
કેવિ ભમવ સમ્મતિ કમાઉર અવરિ ગમતિ સુદ્ધાસવ સુંદર
કેવિ ઉપાયણવાઉલ રસણ કુણહિ કરનચ્ચિવ અવરિ વરહાસય ૨૬૯
કેવિ દરિસિહરા નિયસમણ હોઉર કુણહિ દવરેસિવ કેવિ સુહામ્બુર
કેવિ મયમચ્ચિય કુણહિ મયનિભય અન્ન મુણહિ પદરતિ
પરત્થીનર ૨૭૦

કેવિ ફોડિતિ વક્કરિય ઉક્કેરય, કેવિ કુવ્વતિ કઠીરવુન્નાયય,
કેવિ તક્ખણિણ ખીરોયજલ ભતિય, કલસસુવણ્ણિતિ તિયસા
હરિયતિય ૨૭૧

—ત્યા ગુરૂભક્તિના ભરથી ઉદ્‌ભિન્ન રોમાચ થયા છે જેના એવા નાચતા (દેવતાઓ) તીર્થેશ્વરને સ્તવે છે. કેટલાક (દેવો) સુગધથી વશ થઇ જ્યા સુમનોહર ભમરો થોકબધ ભેગા થાય છે એવા મદાર નામના પુષ્પોનો ભર-ઢગ ફેકે છે, કેટલાક મલ્લોની માફક ક્રમદર્દુર ? સજ્જ થાય છે, જ્યારે બીજા સારા કઠરવથી સુદર ગાય છે કેટલાક ઉંચા નીચા તાલવાળા **રાસ** કરે છે, બીજા હાથના નૃત્યવાળુ સુંદર હાસ્ય કરે છે, કેટલાક હર્ષથી મસ્ત બની. કરે છે, કેટલાક કણુને બધુર એવા ઘોડાના હણહણવાનો અવાજ કરે છે કેટલાક હાથીની ગર્જના કરે છે, બીજા ભૂમિતલને મુઠીથી મારે છે, કેટલાક . . .અને કેટલાક દેવતાઓ તેજ ક્ષણે ખીરના જલવાળા કલશો ઇદ્રિ પાસે લઈ જાય છે

૧૦૨ બીજો નમુનો એ છે કે—

ચઉપ્પઇ.

જહિ ઉપ્પજ્જઈ જલણુ ત નિશ્ચિય તા ડહઇ,
પાસટ્ઠિઉં પુણિ ગિહિ ડહઇ નવા ડહઈ,
જસુ પુણુ કોહ સુ અપ્પઉં જણુ ડહિઉ,
હાણિ કરેઈ પરત્તહ જિણવરિ ઇહ કહિઉ. ૨૭૦
રોસિણ અબ્ભુકખાણુ જુ વિયરઇ અવરજણિ,
સો તેણવિ પરિભવિયઈ ડજઝઇ અત્તુમણિ,
તો ત સો ઇહ લોઇવિ વઇરિઉ ભણિ હણુઈ.
આલિ જુ દિન્નઇ પાવુ અયાણુઉ ન ત ગણુઈ. ૨૭૧
રોસાનલિણ પલિત્તુ મુહુત્તિણ ડહઇ નરૂ,
નિયધમ્મહ ભડારૂ સુસઠિઉ જો સુચિરૂ,
રોસપિસાઇણુ ગહિઉ ન ભુજઇ ન ય સુયઈ,
અઈવિલ્લહ ધણુ માણુસુ વિણુ દોસિણુ મુયઇ. ૨૭૨

જહ કુંડલ કેઉર કિરીડ વિહૂસણુ વિહૂસિઉ
વિણયવિહૂણઉ સોહ ન પાવઇ નરુ કહવિ,
તહ પંડિઉ દાયારુ તવસ્સી જઇવિ તહવિ
ન લહઇ મુગ્ગમગ્ગુ સરોસિઉ નરુ કહવિ. ૨૦૭

—આ અગ્નિ ઉપજે—ઉત્પન્ન થાય તેને પોતે રહે ત્યાં સુધી બાળે, (પણ) પાસે પડેલાને (પોતાના) તણખાથી બાળે કે ન પણ બાળે; જ્યારે કોપ જેને થાય છે તે પોતાને તથા બીજાને પણ બાળીને બી ? સ્વર્ગે પણ હાનિ કરે છે એમ જિનવરે કહ્યું છે.

—જે (જન) રોષથી બીજા મનુષ્યોમાં અભ્યાખ્યાન ચાડી દેવાને છે તે તે (રોષ)થી પણ પરાભવ પામે છે -(અને) પોતાના મનમાં બળે છે તેથી તે આ લોકમાં પણ તેને વેરી ગણી મારે છે જે ખોટી રીતે પાપ કહેવામાં આવે છે તે અજાણપણે (પાપ) ગણાતો નથી.

—જે ઘણા કાળ સુધી સુસંસ્કારમાં સ્થિત હોય એવો મનુષ્ય રોષરૂપી અગ્નિથી પ્રદીપ્ત થઈને (એક) મુહૂર્તમાં નિજધર્મનો ભંડાર બાળી નાખે છે રોષરૂપી ભૂત જેને ભરાયો હોય તે ઓળખતો નથી તેમ સાંભળતો નથી અને અતિ પ્યારું ધન મનુષ્યને વિનાશકાલે છોડી જાય છે જેમ કુંડલ, કેયૂર, કિરીટ (મુગટ)થી વિભૂષિત થયેલો નર વિનયવિહીણો (હોવાથી) કોઈ રીતે શોભા પામતો—શોભતો નથી તેવી રીતે કોઈ માણસ પંડિત, દાતા તપસ્વી હોય છતાં પણ રોષવાળો હોય તો મુક્તિનો માર્ગ પ્રાપ્ત કરતો નથી.

૧ ક આ કવિએ બીજાનું સુભાષિત પણ મૂક્યું છે અને તેથી તે તેના સમયથી પ્રાચીન હોવું જોઈએ. યત ઉક્તમ.—

અપ્પત્થિયઇં ઇતિ જહ દુક્ખઇં સહસા પરિણમંતિ તહ સુક્ખઇં
પુવ્વનિબદ્ધઇં પરિવિ કો સક્કઇ સપ્પુરિસહ ચિત્તવિ ન ચમક્કઇ

—જેમ દુઃખો અપ્રાર્થિત (વણમાગ્યાં) આવે છે તેમ સુખો સહસા—એકદમ પરિણમે છે પૂર્વોપાર્જિત કોણ અટકાવી શકે ? સત્પુરુષોનું ચિત્ત જરાય ચમકતું નથી—ચમત્કાર પામતું નથી—આશ્ચર્ય પામતું નથી.

૧૦૪. આવા અપભ્રશ ભાષામા અમુક ભાગો પૃ. ૫૦, ૧૯૦, ૨૧૩, ૨૮૯, ૨૯૬, ૪૪૦ થી ૪૪૨, ૪૬૮, ૫૭૦, ૬૨૫, ૬૩૨, ૬૪૭ પર છે જુઓ સુપાસનાહ ચરિઅ-સંસ્કૃત છાયા કરીને સશોધક પડિત હરગોવિન્દદાસ અને પ્રકાશક જૈન વિવિધ સાહિત્ય શાસ્ત્રમાલા અક ૪, ૮, ૧૨, કાશી

પ્રકરણ ૪ થું.

તેરમી, ચૌદમી અને પદરમી સદીનુ અપભ્રશ સાહિત્ય.

૧૦૫—યોગચદ્રમુનિના રચેલા યોગસાર ગ્રથમા ૧૦૫ દોહા ૧ સોરઠા ને ૧ ચોપઇ છે તેને દોહાસાર પણ કહે છે તેનો વિષય અધ્યાત્મોપદેશ છે યોગચદ્રમુનિનો સમય નિર્ણિત થયો નથી કોઈ કહે છે કે વિક્રમની બારમી સદી અથવા વધુમા વધુ તેરમી સદીનો પૂર્વ ભાગ સિદ્ધ થાય છે, પણ ભાષા સરલ તેથી આધુનિક ભાષાને એટલી બધી મળતી છે કે તેને તેટલો પ્રાચીન સમય આપવાનો સ્વીકાર કરવા ક્ષોભ ખચાય, છતા જ્યા સુધી તેનો સમય નિર્ણીત રીતે સિદ્ધ ન થાય ત્યા સુધી તેને અત્ર સ્થાન આપવુ યોગ્ય ધાર્યું છે (આ ગ્રથ પ્રકાશિત થઈ ગયો છે માણિકચદ્ર જૈન ગ્રથમાલા અક ૨૧) તેના દોહાની ભાષા આપણી હાલની દેશી ભાષાનું પૂરાણુ સ્વરૂપ બતાવે છે, અને તે અપભ્રશની સરલ ભાષા છે તેથી તેને જૂની ગૂજરાતી કે જૂની હિંદી નિશ્ચિતપણે આપણે કહી શકીએ ઉદાહરણ તરીકે—

અજર અમર ગુણગણણિલઉ, જહિ અપ્પા થિર થાઈ,
સો કમ્મહિ ણવિ બધયઇ, સચિયપુવ્વ વિલાઇ   ૧

—અજર અમર ગુણગણ નિલય, જે આત્મા સ્થિર થાય,
તે કર્મો નવિ બાધશે, સચિતપૂર્વ વિલાય

જેમ કે—આદર અમર ગુણના મમતનું સ્થાન (સેવે) આમાં એના સિવાય પણ છે તેને ત કર્યાં અધિકાર-ગમન કરતા નથી પૂર્વના (ન) અંતિમ (તે) વિકાર પામે છે નાશ પામે છે

અપ્પ મરવર ને સ્થાન ઝઘરિ નામ નવાર,
એ અભ્યાસી દયા મનુ પાચાં ભવપાર
—આમ સ્થાપે ? સ્ત્રી છતિ મનુ અપ્પદર
ન મમ્મસૂપિ પના પાન આપ ભવપાર
(ઝઘરિ-ઓ'ન મ—મનુ-શોક સમયમાં આ ચીમ પ્રચાલણી)
જદ સમિભનુ જ મિપ્પય્ય કમહમ્મિ પત સ્વતિ
તદ કમ્મેણ ય મિપ્પયા, જયા સર્વ અપ્પ મહાવિ.
—જયાંથી થાન ન લિંત અપમ, કર્મિ તેથી પય ઘણિ
કર્યાથી ભાન ન ચિમ લાભ, વધિ રતિ આહારમાર.
કમ ઉપનતઈ મરા કુવિ ક્રુ મુ, ઝુજતા માર
પુરપ વર્વિ કમ મિલ તર મિન્ચપન કારૂ ૪
—આમાં ઉપર મરત આ દુખ સુખ ભોગવે જીવ
નરક લાય ચથી મા છત લાભ મુક્તિ પણ જીવ.

૧૦૬—આમાં ગોતમ ઝડ પણ છે
છત્ર છવડ ભર ઘર ગયણે મા ચરિવય
ચોરાય મરણ મિત્ર વયણે જેમ જેમહિ અમિત્ર.

—છત્ર અને આછણ ભેદ ? જેરે છે ને જાનુ છે (આધાર તેવા ત્યારી છે) ચોરનું મરણ ભેદ છે (જેમ) ચોથી (ગોત્તમ) કરે છે (કે તે) પાણીમાંથિ કરેલ છે

પગ્ગુ વ્ય પઢિય ઠેરા પગ્ગુ ય પેમ્મમ વિમ્મરાય
પગ્ગુ વ્ય અદિય ચલેવિ પગ્ગુ ય મુમ્મા મુમ્મરાય
—પગે ! ઠાવે પમ પુષ્પપુષ્પિથી પમ નવ
મધિ મનેરને પમ નવ, આ ભેળવે નવ પમ છે

(આમા પૂછાપૂછી, મઢિ (મઠ), મુચ્છા (મુછ) વગેરે દેશી શબ્દો છે)

૧૦૭—આ ગ્રંથમા એક ચોપઇ પણુ છે —

કાસુ સમાહિ કરઉ કો અચઉ, છોપુ અછોપુ કરિવિ કો વચઉ,
હલસહ કલહિ કેણુ સમ્માણુઉ, જહિં જહિ જોવઉ તહિ
અપ્પાણુઉ. ૨૦

—કેની સાથે સમાધિ કરૂ, કોને અર્ચૂં (પૂજૂં), છૂત અછૂત કરીને કેની વચના કરૂ, ભલા કેની સગાથે કલહ ભોગવુ, જ્યા જ્યા જુઓ ત્યા આત્માજ છે.

આ દોહાસારને મળતોજ શ્રાવકાચાર નામનો ગ્રંથ છે કે જેનો ઉલ્લેખ આગળ કરવામા આવ્યો છે

૧૦૮—પ્રાય. આ કવિનો **પરમાત્મપ્રકાશ** નામનો ઉત્તમ આધ્યાત્મિકગ્રંથ છે તે પણુ આજ પ્રકારનો છે તે ભટ્ટ પ્રભાકરની વિનતિથી રચવામા આવ્યો હતો તેમા પણુ દોહા છંદનો ઉપયોગ કર્યો છે. દાખલા તરીકે —

જઇ ણિવિસધ્ધુવિ કુઇ કરઇ, પરમપ્પઇ અણુરાઉ,
અગ્ગિકણી જિમ કટ્ઠગિરિ, ડહઈ અસેસુવિ પાઉ. ૧૧૫

—જો (એક) નિમિપ-ક્ષણુની અર્ધી પણુ કોઇ પરમાત્મપ્રત્યે અનુરાગ કરે-રાખે, તો જેમ અગ્નિની એક કણી લાકડાનો પર્વત-મોટો ઢગ બાળી નાખે છે તેમ તે અશેપ-સર્વ પાપ પણુ બાળી નાખે છે

હરિહર બ્રહ્મુવિ જિણુવરવિ, મુણિવરવિંદવિ ભવ્વ,
પરમણિરંજણિ મણુ ધરિવિ, મુક્ખુ જિ ઝાયહિ સવ્વ ૧૩૪

—હે ભવ્યો ! હરિ, હર, બ્રહ્મા પણુ (તેમજ) જિણુવરો પણુ (અને) મુનિવરના સમૂહો પણુ પરમનિરંજનમા મન રાખી મોક્ષનેજ ધ્યાય છે.

જ જિણવયણ વિરુદ્ધ, સચ્છંદ બુધ્ધેણ જ મએ રઇયં,
ત ખમહ સઘસવ્વ, મિચ્છામિદુક્કડ તસ્સ ॥૨॥
મદમઇ મૃઢ બુધ્ધેણુ, કુડ લિહિય જ ચ વિસ્સરિય,
બહુ સુએય સોહિયવ્વ, ભવિય જીવાણુ ચ બોહિવ્વ ॥૩॥
—ગ્રથાગ્રથ સખ્યા ૨૦૫૦ પ્રમાણુ–પાના ૫૫–૧૩ અનત

આ ઢુઢક મતના ખડન માટે મરસ ગ્રથ છે. પત્ર ૫૨ શ્લો. ૧૮૫૦ દા ૨૧ લીં મા છે

આ વિક્રમના સત્તરમા સૈકામા અનેક ગદ્યકૃતિઓ–બાળાવબોધો–ચર્ચાઓ–વગેરે થયેલ છે પણ તે સર્વ જોઇ તપાસ્યા વગર તેના રચ્યા સવત્ તથા રચનારના સમય નક્કી થઇ શકે તેમ નથી, કેટલેક સ્થળે રચ્યા સવત્ મળી શકતો નથી પણ લખ્યા સવત્ મળી આવે છે આ સર્વ ગદ્યકૃતિઓ ઘણી છે પણ તેમાની જે કાઇ નજરે રચ્યા કે લખ્યા સવત્‌ની ઉલ્લેખિત માલૂમ પડી યા આ સૈકામા વિદ્યમાન એવા રચનારની જણાઇ તેજ માત્ર નામનિર્દેશરૂપે નોધી છે—

લ સ. ૧૫૭૫	મેરુસુંદરઉપાધ્યાય	(૧)શીલોપદેશમાળા	બા.૧૩–૪૦૦	દા ૨૧લીં.
લ. સ ૧૬૦૮	,,	,,	બા.૧૩૧–૬૦૦૦	દા.૧૪ ,,
	,,	,,	૧૯૦	પા. ૩
	,,	,,	૧૨૨–૬૪૬૫	પા. ૪
	,,	,,	૧૭૬–૬૪૮૫	ખ ૧
	,,	,,	૨૨૨–૮૪૮૫	દા. ૨૮ લીં.
	,,	(૨) કલ્પપ્રકરણ બા	૧૧૦–૬૨૬૯	પા ૪
	,,	(૩)પુષ્પમાલાપ્રકરણબા.	૧૬૬–૪૫૯૦	પા ૪
	,,	,,	૧૩૯–૬૦૯૦	લીં
	,,	,,	૭૦–૧૫૦૦	લીં.
લ. સ ૧૫૨૯	,,	,, નર્મકોશની પ્રસ્તાવનામા ઉલ્લેખિત.		
	,,	(૪) કર્પૂરપ્રકર બા.	૧૨૧–૫૨૭૦	પા. ૪
	,,	(૫) ષષ્ઠીશતક બા	૧૬—૬૦૦	પા. ૪

કેમ અનંતા જીવ દ્વાદશાંગી આરાધી મોક્ષ પહુતા, અનેક પુદ્ગલૈઈ અનંતા મુક્તિ જાસ્યઈ ઇમ જાણી સિદ્ધાંતની આજ્ઞાના ધણી સૂત્ર સર્વ સદ્દહીઈ સમ્યક્ત્વનું ઉપમ કરિઈ એતલઈ તપની આરાધના. સંક્ષેપમાત્ર લિખી વલી વિશેષ સૂત્ર અર્થના ભાવ પ્રીછવો અનઈ સૂત્રના અર્થ નિર્યુક્તિ વૃત્તિ ચૂર્ણિ ભાષ્ય પઇન્ના પ્રકરણ જે અનુભવ—પરંપરાઈ માનીઇં તે પુણ માનવા. નેદમાંહિં ૭ હેતુ પ્રકરણ ઉત્સર્ગ ઉપવાદ કુઈ તે સદ્દહીઇ કદાચિત કર્મયોગ ઊપરિ આસતા નાવઈ તો અપ્રાપ્તિ છઈ અનુભૂત કરઈ અનુસારમાંઇં સમ્યક્ત્વ ભેદિઇ ઉથાપીઈ નહીં. અસમદહવાઈ અલખ્યુંવદ ન બોલીઈ હેતુપ્રકરણ સૂત્રે લખ્યાં દીસઈ છઈ તે જિમ સદ્દહીઈ છઈ તિમ નિયુક્તાદિકના હેતુકરણ સદ્દહીઈ. કદાચિત ન પ્રીછીઈ તો અધ્યારથ સ્વીઈ અદ્ભુત પૂછી કહીઈ પાઠીઈ. પણ એકાંતિ ઉથાપીઇ નહીં. પણ સ્યૂ લિખીઇ થોડઈ લિખીઇ ઘણું જાણજો. લિખ્યાં જે ધર્મશાનિ સૂત્ર થકી બીજા સૂત્ર નિર્યુક્તિ પઇન્ના વૃત્તિ ભાષ્ય છેદસૂત્ર ચૂર્ણિ પ્રકરણ નામ દેખઈ તે માટઈ તે સૂત્રના બોલ નથી લિખ્યા. કહિમાંહિ પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠા પૂજા આલોયણા અનેક બોલ ઘણા છઈ. અંત પઇન્નામાંહિ ૪ ગ્રંથમાંઈ તે નથી લિખ્યા, સ્યા માટઈ, જે માટઈ વૃત્તાંતઈ પ્રતીતિ નથી ૨ સૂત્રના બોલ રચ્યા માત્ર લિખ્યા છઈ, એહવા સૂત્રના ભાવ ગંભીર પ્રીછી, કુમત કદાગ્રહ મૂકી સાચા જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રતપ પાલિવા, એ પાલ્યા વિના મોક્ષ નથી શ્રી ઉત્તરાધ્યયને ૨૮ માંહિં, નાણ ચ દંસણ ચેવ, ચરિત્ત ચ તવો તહા, એવમગ્ગમણુપત્તા જીવા ગચ્છંતિ સુગ્ગઈં ૧ જિનવચન વિરુદ્ધ ભાવ બુદ્ધિ કરી હેતુયુક્તિની રચના કરીહુઇ તે શ્રી સંઘ સાખે ખમાવવું, મિચ્છામિદુક્કડં વલી ૨ ગ્રંથ મતમતિ મુહમતિ ચીસારીઈ કુમ ઇક લિખ્યું હુઈ તે બહુશ્રુતે સોધવું, ભવ્યજીવને [illegible]

અંત. ॥ [illegible]

કુલબાલિક સુરણ તસ્સ સીસસ્સ સહજકુશલેણ,
મતિસારુ બોહણત્થ ઉદ્ધરિય સુત્તસદ્દાઉ ॥૧॥

૨ સં ૧૭૦૦ ધનવિજય (ત. કલ્યાણ કર્મગ્રંથ બા. ૫૪ દા.૬૨ હા. ભ.
વિજય શિ) પાટણ.
પદ્મસુંદર ઉ.(વૃ ત *ભગવતીસૂત્રબા.૭૬૨ પ્ર કા.
ધનરત્નસૂરિ-રત્નસુંદર
શિ.) ૯૩૮-૧૬૦૦૦ પા ન ૨
૮૮૫-૪૦૦૦૦ જે
૩૨૯હા. ૯ અને દા ૮ હા ભ પા.
૯૮૮ દા ૧૦ ,,
સૂરચંદ ચાતુર્માસી વ્યાખ્યાન બા ૧૨ પા ૧
શ્રીસાર ગુણસ્થાનક્રમારોહ બા ૩૧ પા ૩
ગુણવિજય અલ્પબહુત્વ ૧૩ પા ૩
રાજહંસ ઉ (ખ દશવૈકાલિક બા જિન ૫૮ } દા ૩૬ હા.
હર્ષતિલકગણિ શિ) રાજસૂરિ રાજ્યે) ૬૦ } ,, ભ.પા

---

*આ બાલાવબોધ-સ્તબુક-ટબો ઘણુ ઉત્તમ અને સુંદર અર્થવાળો પદ્મસુદરે કર્યો છે. પાટણમા હાલાભાઇના ભડાર દાબડા ૮ માની પ્રત સ. ૧૭૫૨ મહા વદ ૭ શનિવારે અવરગાબાદમા લખેલી છે તે શુદ્ધ છે દાબડા ૧૦ માની પ્રત સ ૧૭૬૫ ના ચૈત્ર વદિ ૧૩ રવિએ બારેજા નગરમા પદ્મવિજયગણિ શિષ્ય સુમતિવિજયે લખેલી છે તેના અક્ષરો બહુજ સુંદર અને સુવાચ્ય છે

ઉપરના બાળાવબોધો પૈકી મેરૂસુંદરકૃત લખ્યા સ. ૧૫૨૯ અને ૧૫૭૫ ના મળી આવે છે તે પરથી મેરૂસુદર તેની પહેલાં થયેલા નિશ્ચિત થાય છે તેથી તેમની ગદ્ય કૃતિઓને વિક્રમ સોળમા સૈકાની ગણવાની છે કારણકે માડવગઢમા સ ૧૫૨૫ ના વૈશાખ સુદિ ૫ ના દિવસે આજ મેરૂસુંદરે (ખરતરગચ્છીય વાચનાચાર્ય રત્નમૂર્ત્તિ ગણિ શિષ્ય) સઘની પ્રાર્થનાથી શ્રી ષડાવશ્યક વાર્ત્તા-બાલાવબોધ તરૂણ પ્રભાચાર્યના બાલાવબોધને અનુસારે કર્યો હતો. (ઐ રા. સં ભાગ ૩ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૭ ની ફુટનોટ.)

એમ અનંતા જીવ દ્રવ્યલિંગી આરાધી મોક્ષ પહુતા અનેરા પણ સીઝઈ, અનંતા મુક્તિ જાસ્યઈ એમ જાણી સિદ્ધાંતની આશાતના ટાલી સૂત્ર સૂત્ર સદ્દહીઈ સમ્યક્ત્વનું ઉત્તમ કહિવઉ એતલઈ તેહની આરાધના, સંક્ષેપમાત્ર લિખી વલી વિશેષ સૂત્ર અર્થના ભાવ જાણિયે, અનઈ સૂત્રના અર્થ નિર્યુક્તિ વૃત્તિ ચૂર્ણિ ભાષ્ય પઇન્ના પ્રકરણ ને અનુભવ— પરંપરાઈ માનઇચ્છઇ તે પુણ્ય માનવા. તેહમાંહિ જે હેતુ કારણ ઉત્સર્ગ અપવાદ હુઈ તે સદ્દહીઇ ક્વચિત કર્મયોગ થિકી અશક્તતા નાવઈ તો અપ્રાપ્તિ છઈ અનુભૂત કાઇ અનુસારમાઈ સમ્યક્ત્વભક્તિ ઉપાધિ નહીં અસમર્થપણઈ અનર્થદંડ ન બોલીઈ હેતુકારણ સૂત્રે પણઈ દીસઈ છઈ તે જિમ સદ્દહીઈ છઈ તિમ નિક્ષેપાદિકના હેતુકારણ સદ્દહીઇ. ક્વચિત ન પ્રીછીઇ તો મધ્યસ્થ રહીઈ અનુભવ પૂછી કહીઇ પરીક્ષા વિણ એ મતિ ઉત્થાપીઇ નહીં ઘણૂ સૂ લિખીઇ થોડઈ લિખીઇ ઘણૂ પ્રીછયો. વિસ્તર ને પરમાર્થ[illegible] સૂત્ર ટાલી બીજા સૂત્ર નિર્યુક્તિ પઇન્ના વૃત્તિ ભાષ્ય ઉત્સૂત્ર ચૂર્ણિ પ્રકરણ નામ દેઈઈ તે માટઇ તે સૂત્રના બોલ નથી લિખ્યા ઇહાંમાંહિ અનિત્ય અવિરત પૂર્વ આલોયણ અનેક ભેદ ઘણા છઈ અતિ પઇન્નામાંહિ ... પ્રયોજન તે નથી લિખ્યા સ્યા માટઇ, જે માટઇ પ્રત્યક્ષની પ્રતીતિ નથી ૩ સૂત્રના બોલ ઇહાં આગ લિખ્યા છઈ, એહવા સૂત્રના ભાવ ગંભીર પ્રીછી કુમત કદાગ્રહ મૂકી સર્વ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રના પાલિવા એ પરમ જિન બોલ્યા નથી શ્રી જિનશાસનને ૨૮ મહિ, નામ ચ દસણ ચેવ, ચરિત્ત ચ તવો તહા, એવમગ્ગમણ પત્તા જીવા ગચ્છંતિ સુગ્ગઈ ૧ જિનશાસન વિશેષ ભાવ જાણી કાઇ હેતુ યુક્તિની રચના કરીઇ તે શ્રી સંઘ સાથે ખમાવવું. મિથ્યાદુક્કડ વલી ૨ કાંઇ મતમતિ મૂઢમતિ વીસારીઇ કુમ ... લિખ્યું હુઇ તે અનુમતે શોધવુ, અમ્હતણે ગુરુવર્ગ

અંત. ॥

કુમભાયિકા શ્રમણ તસ્સ સીસસ્સ સકલકુશલેષુ,
અવિરલ બોધકુલ ઉદધિ સુમનસ્સુતઃ ॥૧॥

" (૬) ચેગપ્રકાશ ૯ ૨૭—૭૫૦ પા. ૪

લ. સ ૧૬૧૧ વિશ્વશ્રીનિધાનકૃત ભાણાવબોધ મૂળ ગૂ. પ્રભૃતિ ૩૦ ન ૪૬ લીં.

સ્તિંભાસ્તવા૫ર માં ૩૫ કડી

ર.સ ૧૬૨૫ સોમવિમલસૂરિ (૧)કલ્પસૂત્ર ભા. ૧૩૩-૪૫૦ પ. ૮ લીં.

(લ. સ ૧૬૫૪)

" " (લ.સ ૧૬૭૮)૧૧૩-૫ પ.૧૨ લીં.

" " ૧૭૧ ગ

" (૨) દશવૈકાલિક ભા. ૪ ગ

લ. સ ૧૬૨૭ વિપાકસૂત્ર ભા. ૫૨ પ. ૧૫ લીં.

લ. સ ૧૬૪૫ ગૌતમપૃચ્છા ભા. ૪ પ. ૨૧ લીં.

(સપ્તધાર્ત્રરૂપે)મૂળ ગાથા ૬૪

લ. સ ૧૬૫૪ લઘુ ભાષ્ય ભા. ૧ પ. ૨૩ લીં.

લ. સ ૧૬૪૫ તંદુલવેયાલી ભા. પ. ૩૯ લીં.

ર.સ ૧૬૫૫ કનકકુશલ વરદત્તગુણમંજરીકથા ભા. ૧૯-૧૪૭ લીં.

" " " સૌભાગ્યપંચમી ૯ લીં.

" " " જ્ઞાનપંચમીકથા ૧૨ પા. ૨

લ. સ ૧૬૬૩ ટૂંક. દશના ત્રીસ બોલ ૨ -૭ પ.૨૯ લીં.

ર. સ. ૧૬૬૪ શ્રીપાલઋષિ(?) દશવૈકાલિકસૂત્ર ભા. ૫૭-૨ ૩૧પ. ૬ લીં.

" ૫૩-૩ ક. ૯. મો. મુંબઈ

લ. સ ૧૬૬૪ નદિસૂત્ર ભા. ૫૫- પ.૧૨ લીં.

ર. સ ૧૬૭૬ રત્નચંદ્રગણિ સમ્યક્ત્વસપ્તતિ ભા. ૧૪૮-૫૫૫૨ ગ

(શાંતિચંદ્રશિષ્ય) " ૧૪૫ "

(લ. સ ૧૭૭૩)" " ૧૬૮-૫૫ પ.૨ લીં.

ર. સ. ૧૬૯૨ દયાપ્રમોદ(ભ.) ઉપાસકસ્તોત્ર ભા. ૫૪-૩ ૩૧ ક. ૯. મો. મુંબઈ

" " ૫૪ પ. ૧૩ હા. ભ. પાટણ

કવિઓની અનુક્રમણિકા.

કવિનાં નામ અક્ષરાનુક્રમે આપ્યાં છે ને તેની સામે મૂકેલા બે આંકડા પૈકી પહેલો આંક તે કવિનો નંબર સૂચવે છે અને બીજો આંક પૃષ્ઠ સૂચવે છે

અનુક્રમણિકામાં ભૂલથી રહી ગયેલા કવિઓ.]

ણિઠ્ઠુરવયણુ સુણેવિ જિય જઇ મણિ સહણુ ણ જાઇ
તો લહુ ભાવહિ બંભુ પરુ જિં મણુ ઝત્તિ વિલાઇ ૩૧૫

—હે જીવ ! જો નિષ્ઠુર વચન સાંભળી મનમાં સહન થાય નહિ તો પરબ્રહ્મને લઘુ—અલ્પ ભાવ—તેની ભાવના કર કે જેથી મન ઝટ વિલીન થાય—દ્રવીભૂત બને.

આમાં ૩૪૫ છંદ છે તેમાં ૩૪૩ દોહા છે ને બાકીના બે જુદા છંદમાં છે તે પૈકી—

જં તત્ત ણાણરૂવં પરમમુણિગણા ણિચ્ચ ઝાયંતિ ચિત્તે,
જં તત્ત દેહચત્તં ણિવસઇ ભુવણે સવ્વદેહીણ દેહે
જં તત્ત દિવ્વદેહં તિહુવણગુરુગં સિજ્ઝએ સંતજીવે
તં તત્તં જસ્સ સુદ્ધં ફુરઇ ણિયમણે પાવએ સો હિ સિદ્ધિં ૩૪૪

૧૦—ઉપરનાં ઉદાહરણો મૂલ માત્ર પરથી લીધાં છે તેના પર સંસ્કૃત છાયા કે કોઈ ટીકા ટિપ્પણી વગેરે મળતી નથી તેથી કેટલાક કેટલાક શબ્દો યા પદોના અર્થ સ્પષ્ટ સમજાયા નથી. વાચક પોતાની મેળે તે પર વિચાર કરી લેશે. આ થોડાં ઉદાહરણોથી સ્પષ્ટ થશે કે વિક્રમની નવમી સદીથી પંદરમી સદી સુધીનું અપભ્રંશ—પ્રાકૃત સાહિત્ય, ગૂજરાતી, હિન્દી આદિ દેશી ભાષાના મૂળનો પત્તો લગાડવામાં કેટલું ઉપયોગી છે

૧૧—ઉક્ત પરમાત્મપ્રકાશ નામનો ગ્રંથ પ્રકટ થયો છે (રાયચંદ્ર જૈનશાસ્ત્રમાલામાં) તેમાં કર્તાનું નામ યોગીન્દ્રદેવ આપ્યું છે તેજ આ યોગચંદ્રમુનિ એમ સંભવે છે આ કૃતિની ભાષા પણ અપભ્રંશની સદી અને ઉચ્ચ સ્થિતિ સૂચવે છે ઉપરની અને આ કૃતિની ભાષા સાથે સાથે એક પ્રવાહમાં અખંડપણે સરલતાથી એવી વહે છે કે જાણે તત્કાલિન બોલાતી ભાષામાં રચાઇ હોય એવું જણાય છે તેના પર ટીકા બ્રહ્મચારી દેવે સંસ્કૃતમાં રચી છે વળી આ પરમાત્મપ્રકાશ પરથી શ્વેતામ્બરીય ધર્મમંદિર ગણિએ ગૂજરાતીમાં તેજ નામની કૃતિ સં. ૧૭૪૨

[ઉપરની અનુક્રમણિકામાં ભૂલથી રહી ગયેલા કવિઓ.]

કૃતિઓની અનુક્રમણિકા

ના કાર્તિક શુદ ૫ ગુરુવારે મુલતાનમા રચી પૂર્ણ કરી છે જુઓ જૈન-ગૂર્જર કવિઓ ભાગ બીજો.

૧૧૧—દશમી સદીમાં દોહાની રચના થતી હતી એવું માલૂમ પડે છે, પણ તે જોઇએ તેવી સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિ અને પ્રતિષ્ઠા પામી નહોતી એ પણ સાથે સાથે જણાય છે

દેવસેન આચાર્યે દર્શનસાર, નયચક્ર, ભાવસંગ્રહ આરાધનાસાર અને તત્ત્વસાર નામના પ્રાકૃત ગ્રથ રચેલા તે પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂક્યા છે. તે પૈકી દર્શનસારની રચના વિ સ ૯૯૦ મા ધારાનગરીના શ્રી પાર્શ્વ-નાથ ચૈત્યાલયમા સમાપ્ત થયાનુ તેની પ્રશસ્તિપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે, તેથી આ આચાર્યનો સમય દશમી સદીમા થવાનુ નિશ્ચિત છે. 'તેમણે નયચક્ર નામનો ગ્રથ દોહા છદમા એટલે તે સમયની અપભ્રશ-પ્રાકૃત ભાષામા રચ્યો હતો પરતુ તેના સમયમા સમાલોચકોને તે છદ પસંદ ન પડ્યો તેથી તેના શિષ્ય **'માઇલ્લ ધવલે'** તેના દોહાને ગાથાઓમાં ફેરવી નાખ્યા—આ વાત તે ગ્રંથની બે છેલ્લી ગાથાઓ પરથી વિદિત થાય છે—

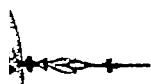
સુણિ્ઉ ણિઉ દોહરત્થ સિગ્ઘ હસિઊણ સુંહકરો ભણઇ,
એત્થ ણ સોહઇ અત્થો, ગાહાબધેણ ત ભણહ

—દોહાબદ્ધ ગ્રથને સુણીને શીઘ્ર ' શુભકરે ' હસીને કહ્યુ, આ (છદ)મા અર્થ શોભતો નથી તેથી ગાથાબદ્ધ કરો.

દવ્વસહાવપયાસ દોહયબધેણ આસિ્જ દિટ્ઠં
તં ગાહાબંધેણ રઇય માઇલ્લધવલેણ.

—સ્નેહથી આ દ્રવ્ય સ્વભાવનો પ્રકાશ (ગ્રથ) કે જે પહેલા દોહા બદ્ધ જોવામા આવ્યો હતો તે **માઇલ્લ** ધવલદ્વારા ગાથાબદ્ધ રચ્યો.

૧૧૨—દોહા છદનો તે વખતે સામાન્યપણે નવો નવો પ્રયોગ હતો તેથી ' શુભકર ' મહાશયે તેને પસદ ન કર્યો આ દોહાબદ્ધ ગ્રથ હમણા મળતો નથી કોણ જાણે આ જાતના બીજા

નાની કૃતિઓની અનુક્રમણિકા.

(આમાં એક નંબર છે તે પૃષ્ઠ સૂચવે છે)

સંવત્વાર અનુક્રમણિકા.

[આ૦=આશરે, આસપાસ પ૦=પહેલા, લ૦=લખ્યા સંવત્, લે૦=લેખક. ચો ચોપાઇ, બા૦=બાલાવબોધ, ટબો સ્ત=સ્તવન+=મુદ્રિત.]

સંવત્	કૃતિ	કર્ત્તા	પૃષ્ઠ
,,	+ દેવરત્નસૂરિ ફાગ	દેવરત્ન શિ.	૨૮
,,	વિક્રમચરિત્ર કુમાર રાસ	સાધુકીર્ત્તિ	૩૫
આ૦૧૫૦૦	ઋષભ રાસ	ગુણરત્ન	૨૯
	ભરત બાહુબલી પ્રબંધ	,,	૩૦
	,,	તેજવર્દ્ધન	૩૫
	મંગલકલશ ચો.	સર્વાનન્દ	૩૫
	પેથડ રાસ	મંડલિક	૩૬
૧૫૦૧	ષડાવશ્યક બા૦	હેમહંસગણિ	૧૮૦
,,	ભવભાવનાસૂત્ર બા	માણિક્યસુંદર	૧૮૦
આ૦૧૫૦૧	જાવડભાવડ રાસ	દેપાલ	૩૭
	રોહિણીયા ચોર રાસ	,,	,,
	આર્દ્રકુમારનું સૂડ	,,	,,
	,, ધવલ	,,	૩૯
	ચંદનબાલા ચો	,,	૩૮
	હરીયાળી	,,	૩૮
	સ્થૂલિભદ્ર કક્કાવાળી	,,	૩૮
	,, ફાગ	,,	૩૮
	+ સ્નાત્ર પૂજા	,,	૩૯
	થાવચ્ચા કુમાર ભાસ	,,	૪૦
આ૦૧૫૦૧	+ આદિનાથ જન્માભિષેક	રત્નાકર	૪૦
૧૫૦૧	સુદર્શન શ્રેષ્ઠીરાસ	મંત્રવિમલ	૪૨
,,	પુણ્યસાર ચરિત્ર	સાધુમેરૂ	૧૩૨
૧૫૦૨	સુરંગાભિધાન નેમિફાગ	ધનદેવ	૪૩
૧૫૦૫	સમ્યક્ત્વ રાસ	સંઘકલશ	૪૪
આ૦૧૫૦૫	ગૌતમપૃચ્છા બા૦	વિશાલરાજ	૧૮૦
૧૫૦૭	+ ધર્મલક્ષ્મીભાસ	આનંદ	૪૫

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
૧૪૧૨	+ ગૌતમ સ્વામી રાસ	વિનયપ્રભ	૧૫
૧૪૧૩?	મયણરેહા રાસ	હરસેવક	૧૭
૧૪૧૫	ત્રિવિક્રમ રાસ	જિનોદયસૂરિ	૧૭
	જિનોદયસૂરિ પટ્ટાભિષેક રાસ	જ્ઞાનકલશ	૧૮
૧૪૩૨	જિનોદયસૂરિ વિવાહલો	મેરુનન્દન	૧૮
	અજિત શાંતિ સ્ત.	"	૧૯
આ ૧૪૪	કાકબંધિ ચો.	દેવસુંદરસૂરિ શિ.	૨૦
૧૪૫૫	શાલિભદ્ર રાસ	સાધુહંસ	૨૨
લ ૧૪૬૨	પહેલાં ચિહુંગતિ રાસ	વસ્તિગ	૨૩
આ ૧૪૬૨	ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ	જયશેખર	૨૪
આ ૧૪૭૦	મ.ધવલ ધર્મકથા (સં)	માણિક્યસુંદર	૩૫
૧૪૮૫	વિદ્યાવિલાસ પવાડો	હીરાનંદ	૨૫
	દશાર્ણભદ્ર રાસ		૨૬
	કલિકાળ		૨૭
૧૪૮૫	ઉપદેશમાલા બા	સોમસુંદર	૩૨
	નેમિનાથ નવરસ ફાગ		૩૨
	આરાધના (રાસ ?)		૩૨
૧૪૮૬	ધમ્મત્ત ચરિત્ર	દયાસાગર	૨૭
૧૪૮૯	વજ્રસ્વામી રાસ	જયસાગર	૨૭
	કલ્યાણમંદિર ભાષા	"	૨૭
૧૪૯૫	જંબુસ્વામી વિવાહલો	હીરાનંદ	૨૭
	તીર્થમાળા સ્ત.	મેઘો	૨૮
૧૪૯૬(?)	ષષ્ટિશતક બા	સોમસુંદર	૩૨
આ ૧૪૯૬	મહાવીર સ્ત.	સોમસુંદર શિ.	૩૩
૧૪૯૯	રાણકપુર સ્ત.	"	૨૮

કેટલાક એવી ભાષા 'પુરાની હિંદી'ની કૃતિ ગણે છે (ગુલેરીજી ના. પ્ર. પ. ભા ૨-૩ પૃ ૨૪૧-૨૪૩)

૧૧૩ આ સર્વ પહેલાંની જૂના એક અમુદ્રિત ગ્રંથ નામે 'શ્રાવકાચાર' દેવસેન સૂરિએ રચેલો કારંજાના જૈન મંદિરમાં ઉપલબ્ધ થયો છે આમાં લગભગ ૨૫૦ દોહામાં શ્રાવક ધર્મનું વર્ણન છે તેમાંથી અહીં બે ચાર દોહા લઇએ—

ણમેવિણુ પંચગુરુ દુરિયવિણાસણદેઉ
સાવયધમ્મહં અક્ખમિ ભાવિય ધમ્મુ. ૧

—(જેણે) દુષ્કર્મના દુરિતનો નાશ છે (એવા) પંચ ગુરુને નમસ્કાર કરી મધ્યમાં [illegible] શ્રાવક ધર્મને કહું છું—વ્યાખ્યાન કરું છું (ણિવૂ-પૂર્વકાલની ક્રિયા સૂચવે છે અને 'અક્ખમું' તથા 'અક્ખમુ'માં ઉ ન કર્તા સૂચક છે)

* * *

[illegible]
[illegible]

—(જે) [illegible] (તે એવું છે કે) જેના વિના

1 [illegible]

2 [illegible]

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
આ૦૧૫૧	? ભગદત્ત રાસ	ક્ષમાકુસાગર ?	૪૭
આ ૧૫૧	રત્નચૂડ રાસ	રત્નશેખર	૪૭
૧૫૧૨	નલ દમયંતી રાસ	ઋષિવર્દ્ધન	૪૮
લ ૧૫૧૩	પહેલાં દંસવસઝ્ઝા ચો	આસાયત	૪૯
૧૫૨૪	ધન્નારાસ	મતિશેખર	૪૯
	નેમિનાથ વસંતફુલડાં		૫૦
આ ૧૫૧૫	ધન્ના રાસ	જિનવર્દ્ધન	૫૧
૧૫૧૬	વિદ્યાવિલાસ ચો	ન્યાયસુંદર	૫૧
"	જંબુસ્વામિ રાસ	રત્નસિંહસૂરિ શિ.	૫૨
આ ૧૫૧૭	શાલિભદ્ર રાસ	રાજતિલક	૫૨
૧૫૨	હરિવંશ રાસ	બ્ર જિનદાસ	૫૩
	યશોધર રાસ		૫૫
	આદિનાથ રાસ		૫૫
	શ્રેણિક રાસ		૫૫
૧૫૨	જીવભવસ્થિતિ રાસ	જ્ઞાનસાગરસૂરિ શિ.	૫૬
૧૫૨૨	ચિત્રસેન પદ્માવતિ રાસ	ભક્તિવિજય	૫૬
આ ૧૫૨૨	પાર્શ્વનાથ દશભવ વિવાહલો	પેથો	૫૬
આ ૧૫૨૨	સુરપ્રિય કુમારરાસ	લક્ષ્મીરત્ન	૫૭
૧૫૨૨	વજ્રસ્વામી ચો.	દેપાલ	૩૮
	જંબૂ પંચભવ ચો		૪
૧૫૨૩	જીવભવસ્થિતિ રાસ	જ્ઞાનસાગર	૫૮
આ ૧૫૨૩	મૃગાંકલેખા રાસ	વચ્છ	૬૩
	+ નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથ કલશ	વચ્છભંડારી	૬૫
૧૫૨૫	મંગલકલશ રાસ	મંગલધર્મ	૫૯
	પદ્માવતક આ	મેરુસુંદર	૬૩

(ફુટનોટ)

સંવત્	કૃતિ	કર્ત્તા	પૃષ્ઠ
૧૫૨૯	ક્ષેત્રસમાસ બા૦	દયાસિંહગણિ	૧૮૦
લ૦ ,,	શીલોપદેશમાળા બા૦	મેરૂસુંદર	૬૦૧
૧૫૩૧	સિદ્ધચક્ર-શ્રીપાલ રાસ	જ્ઞાનસાગર	૫૮
,,	ધન્નાશાલિભદ્ર રાસ	દેવકીર્તિ	૬૦
આ૦૧૫૩૧	રૂપકમાલા	પુણ્યનંદી	૬૧
લ૦ ૧૫૩૨	વિદ્યાવિલાસ પવાડો		૨૬
૧૫૩૭	કુરગડુ રાસ	મતિશેખર	૫૧
,,	મયણરેહા રાસ	,,	૫૧
લ૦ ૧૫૩૮	સમ્યક્ત્વ રાસ	લે લાવણ્યધીર	૪૫
લ૦ ૧૫૪૦	પહેલા કુમારપાલ રાસ	કર્ત્તા દેવપ્રભ	૬૧
લ૦ ,,	,,	લે ચરણનંદન	૬૨
૧૫૪૩	સિદ્ધાંત ચો	લાવણ્યસમય	૬૯
૧૫૪૪	વિચારચોસઠી	નન્નસૂરિ	૯૬
૧૫૪૫	નંદબત્રીસી	નરપતિ	૮૮
૧૫૪૮	સારશિખામણ રાસ	સંવેગસુંદર	૬૬
૧૫૪૮-૧૫૬૮	મૃગાપુત્ર સ	હેમવિમલ	૬૮
૧૫૫૦	મુનિપતિ ચરિત્ર	અજ્ઞાત	૯૦
આ૦૧૫૫૦	સાગરદત્ત રાસ	શાંતિસૂરિ	૯૧
૧૫૫૧	સનત્કુમાર ચો	કીર્તિહર્ષ	૯૧
	કુલધ્વજ કુમાર રાસ	કક્કસૂરિ શિ	૯૨
૧૫૫૧	સુંદર રાજા રાસ	ક્ષમાકલશ	૯૩
૧૫૫૩	લલિતાંગકુમાર રાસ	,,	૯૩
,,	ગજસુકુમાર સંધિ	મૂલપ્રભ	૯૫
,,	મત્સ્યોદર રાસ	જયરાજ	૯૫
,,	સ્થૂલભદ્ર એકવીસો	લાવણ્યસમય	૭૧
,,	દશશ્રાવક બત્રીશી	નન્નસૂરિ	૯૭

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
	નાથ પ્રબંધ	લાવણ્યસમય	૮૫
૧૫૬૫	મંદોદરી સંવાદ	અજ્ઞાત	૧૧૨
,,	વિદ્યાવિલામ પવાડો	હીરાનંદ	૧૧૨
,,	પૂર્વદેશચૈત્ય રાસ	હંસસોમ	૧૧૩
,,	વિક્રમસેન રાસ	ઉદયભાનુ	૧૧૩
લ૦ ,,	વિદ્યાવિલાસ પવાડો	લે હીરાણંદ	૨૬
૧૫૬૭	સુરપ્રિય કેવલિરાસ	લાવણ્યસમય	૭૫
,,	સુમિત્રકુમાર રાસ	ધર્મસમુદ્ર	૧૧૬
લ૦ ૧૫૬૮	પહેલા શાલિભદ્ર વિવાહલુ	લક્ષ્મણ	૧૧૬
૧૫૬૮	+ વિમલપ્રબંધ	લાવણ્યસમય	૭૬
૧૫૬૯	ઋષિદત્તા ચો	દેવકલશ	૧૨૦
૧૫૭૦	પહેલા બારવ્રત રા૦	અનંતહંસ	૧૨૦
	ઇલાપ્રાકારચૈત્ય પરિપાટી	,,	,,
૧૫૭૦	ઇલાતીપુત્ર સ.	સહજસુંદર	૧૨૦
૧૫૭૧	રત્નચૂડ મણિચૂડ રાસ	રત્નસિંહ સૂરિ શિ.	૧૩૨
,,	વત્સરાજ દેવરાજરાસ	લાવણ્ય રત્ન	૧૩૦
૧૫૭૨	ગુણ રત્નાકર છંદ	સહજસુંદર	૧૨૧
,,	ઋષિદત્તા રાસ	,,	૧૨૩
આ ૧૫૭૨	જંબુ અંતરંગ રાસ	,,	૧૨૮
૧૫૭૩	યશોધર ચરિત્ર	લાવણ્યરત્ન	૧૩૦
લ ,,	સુદર્શનરાસ		૪૩
૧૫૭૪	મત્સ્યોદરરાસ	લાવણ્યરત્ન	૧૩૧
	કલાવતીરાસ	,,	,,
	કમલાવતીરાસ	,,	,,
૧૫૭૫	કરસંવાદ	લાવણ્યસમય	૭૯
,,	નવતત્ત્વરાસ	ભાવસાગર (સૂરિશિ.)	૧૩૨

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
સ. ૧૫૭૬	નેમિનાથ વસંત ફુલડાં	બે. ક્ષિવલાભ	૫૧
આ. ૧૫૭૭	રસાઉલો	મુનિચંદ્ર સૂરિ	૧૩૯
૧૫૭૮	ચંપકમાલારાસ	સૌભાગ્યસાગર-સૂરિશિ.	૧૩૩
આ ૧૫૭૯	કયવન્નારાસ	સાધુરત્ન સૂરિ	૧૩૮
૧૫૮	કલાવતી ચરિત્ર	ભુવનકીર્તિ (૧)	૧૩૪
૧૫૮૨	રત્નસાર કુમાર ચો.	સહજસુંદર	૧૨૪
	આત્મરાજ રાસ		૧૨૬
"	રૂપકમાલા બા.	પુનરંગ	૬૧
સ.	વિક્રમચરિત્ર-પંચદંડ		૬૬
૧૫૮૩	ધનસાર પંચશાલ રાસ	લાભમંડન	૧૩૫
૧૫૮૪	અગડદત્ત રાસ	ભીમ (૧)	૧૩૮
"	કુલધ્વજકુમાર રાસ	ધર્મસમુદ્ર	૧૧૭
	રાત્રિભોજન રાસ		૧૧૮
૧૫૮૫	સુરપ્રિય ચરિત્રરાસ	જ્ઞાનનિધાન	૧૩૭
	ધર્મદત્ત ધનપતિરાસ	"	૧૩૭
૧૫૮૫	અંતરીક્ષ પાર્શ્વછંદ	લાવણ્યસમય	૮
૧૫૮૬	રૂપકમાલા	પાર્શ્વચંદ્ર	૧૩૭
૧૫૮૮	૨૪ જિન નમસ્કાર	સમરચંદ્ર	૧૫૧
	મેઘમુનિરાસ	"	૧૫
૧૫૮૯	+નેમિ-બલિભદ્ર-યશોભદ્ર રાસ	લાવણ્યસમય	૮
	+દેવરાજ વત્સરાજ રાસ	"	૮૩
	સુમતિ સાધુ વિવાહલો વગેરે		૮૫
૧૫૯૧	ધમ્મિલરાસ	સોમવિમલ સૂરિ	૧૮૫
૧૫૯૨	આરાધના મોટા	પાર્શ્વચંદ્ર	૧૪૩

	સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
	૧૬ ૪	સુબાહુ સંધિ	પુણ્યસાગર	૧૮૮
	૧૬ ૫	રાજસિંહ રાસ—નવકાર ચો.	વિમલચારિત્ર (?)	૧૮૮
	"	વૈરાગ્ય વિનતિ	સહજરત્ન	૧૯૯
	૧૬ ૬ (૧૬૨૨)	જંબુ રાસ	રાજપાળ	૧૮૯
	૧૬ ૬	૩૪ અતિશય સ્ત.	કમલસાગર	૨
	"	અમરદત્ત મિત્રાનંદ રાસ	દેવપ્રભ સૂરિ શિ.	૨
લ.	૧૬ ૮	શીલોપદેશ માળા	મેરુસુંદર	૬ ૧
	૧૬ ૯	ધન્નારાસ	ક્ષેમરાજ	૨ ૨
લ.	૧૬૧૧	વિચારસ્તવ બા		૬ ૨
	૧૬૧૧	પ્રકાશ મહાવીરસ્તો	દેવીદાસદ્વિજ	૨ ૨
લ.	૧૬૧૧	મોહાદિ રાસ	લે. [illegible]	૮૩
	૧૬૧૨	સુમતિ નાગિલ રાસ	અક્ષો (જિનદેવ સૂરિ)	૧૫૮
		ભારમલ રાસ	પ્રીતિવિજય	૨ ૩
લ.	"	રસાઉલો	લે. સારંગ	૧૩૯
	૧૬૧૩	સીમંધર સ્તોત્ર	પ્રમોદશીલ શિ.	૧૯૧
	"	૧૭૦ જિનસ્ત		૧૯૨
		સુરસેન રાસ	રૂપરાજ	૨ ૪
લ.	"	મેઘિક રાસ	લે૦ વસા વડુ કાયસ્થ	૫૫
	૧૬૧૪	શૃંગાર મંજરી	જયવંત સૂરિ	૧૯૩
		૨ વિરહમાન જિન સ્ત.	સહજરત્ન	૧૯૯
લ.	"	સુરપ્રિય કેવલી રાસ		૭૬
	૧૬૧૬	સિંહાસન બત્રીશી	સિદ્ધિ સૂરિ	૨ ૫
	"	માધવાનળ કથા	કુશળલાભ	૨૧૧
	૧૬૧૭	મારૂ ઢોલાની ચો.		૨૧૭
	"	રામકૃષ્ણ ચો.	લાવણ્યકીર્તિ	૨૧૭
	"	ગજસુકુમાલ રાસ		૨૧૭

સવત્		કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
	,,	સોમચંદ ચો	વિજયસાગર	૨૧૮
		ચિત્રસેન પદ્માવતી રાસ	,,	,,
	૧૬૧૭	કીર્તિધર સુકોમલ પ્રબંધ	માન	૨૧૯
	૧૬૧૮	સત્તર ભેદી પૂજા	સાધુકીર્ત્તિ	૨૧૯
લ	,,	મુનિપતિ ચરિત્ર		૯૦
	૧૬૧૯	+વેતાલ પચવીસી	દેવશીલ	૨૨૧
	,,	+સોમવિમલ સૂરિ રાસ	આણુંદસોમ	૨૨૩
આ	૧૬૧૯	શાબ પ્રદ્યુમ્ન ચો	જિનચંદ્ર સૂરિ	૨૨૯
લ.	,,	નલદવદંતી રાસ		૪૯
	૧૬૨૧	શ્રેણિક રાસ	ભીમ	૨૨૬
	૧૬૨૨	પહેલા નવતત્ત્વ જોડ	સોમવિમલ	૧૮૬
	,,	સ્થૂલભદ્ર સ૦	આણુંદસોમ	૨૨૫
	,,	પંચોપાખ્યાન ચો.	રત્નસુંદર	૨૩૦
લ	,,	ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ	લે જયસિંહ સૂરિ	૨૫
	૧૬૨૩	શિવદત્ત રાસ	સિદ્ધિ સૂરિ	૨૦૭
	,,	યશોધર રાસ	જ્ઞાન	૪૮૦
	૧૬૨૪	આષાઢ ભૂતિ પ્રબંધ	સાધુકીર્ત્તિ	૨૨૦
	,,	સમ્યક્ત્વ કૌમુદી રાસ	હીરકલશ	૨૩૪
	,,	ધન્નાશાલિભદ્ર રાસ	અજ્ઞાત	૨૪૧
લ	,,	મૃગાંકલેખા રાસ	લે. લક્ષ્મીસૌભાગ્ય	૬૪
	૧૬૨૫	ધર્મપરીક્ષા	સુમતિકીર્ત્તિ	૨૨૭
	,,	કલ્પ સૂત્ર બા૦	સોમવિમલ	૬૦૨
લ.	૧૬૨૬	લલિતાંગ રાસ		૯૫
,,	,,	બિલ્હણુ પંચાશિકા		૧૭૪
લ	૧૬૨૭	વિપાક સૂત્ર બા૦		૬૦૨
લ.	૧૬૨૮	મૃગાંકલેખા રાસ		૬૪

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
આ. ૧૬૩	શાંતિનાથ રાસ	હીરવિજય સૂરિ	૨૪૧
૧૬૩૧	ઙ ૪૪રત.	કમલ વિજય	૧૧૩
૧૬૩૨	કનકશ્રેષ્ઠી રાસ	ભાવરત્ન	૨૪૫
૧૬૩૩	સુલ્લક કુમાર રાસ	સોમવિમલ	૧૮૬
	ચાર મતવો રાસ	જિનચંદ્ર સૂરિ (શિ)	૨૨૯
લ. ,,	રાત્રિ ભોજન રાસ	બે ચારિત્રોદય	૧૧૯
૧૬૩૬	સિંહાસન બત્રીસી	હીરકલશ	૨૩૫
	મહીપાલ ચો.	હેમરત્ન સૂરિ	૨ ૮
	મુનિમાલિકા	ચારિત્રસિંહ	૨૪૨
૧૭૩૭	સનત્ કુમાર રાસ	પુણ્ય રત્ન	૨૪૪
	નરવર્મ રાસ	નયસુંદર	૨૪૪
લ. ,,	જગડુચ રાસ	બે. સત્યલક્ષ્મી	૧૮૨
લ.	ધમ્મિલ રાસ		૧૮૬
૧૬૩૮	શુક બહોત્તરી	રત્ન સુંદર	૨૩૨
	આષાઢ ભૂતિ સ	કનકસોમ	૨૪૫
,,	વિક્રમખાપરા રાસ	મંગલ માણેક	૨૪૭
,,	અંબડ ચો.	,,	૨૪૮
	શત્રુંજય રાસ	નયસુંદર	૨૫૦
૧૬૩૯ પહેલાં	પુણ્યપાલ રાસ	હરખજી	૨૪
૧૬૩૯	ત્રિભુવન પ્રબોધિકા	સારમ	૩ ૩
લ. ,,	વસુદેવ ચોપાઇ		૧ ૨
	નેમિરાસ		૨૪૪
૧૬૪ પહેલાં	મહાબળ રાસ	લાભના શિ.	૨૪
૧૬૪	– રાસ	હીરકલશ	૨૫૩
	રાસ	નયસુંદર	૨૫૮
,,		પદ્મરાજ	૬૩

	સંવત્	કૃતિ	કર્ત્તા	પૃષ્ઠ
	૧૬૪૧	જય વિજય ચો,	ધર્મરત્ન	૨૬૭
	,,	સિદ્ધપુર ચૈત્ય સ્ત૦	કુશલવર્ધન	૨૬૮
લ	,,	મૃગાંકલેખા રાસ		૬૪
લ	,,	ગજસિંહ રાસ		૧૦૧
લ	,,	વજ્રસ્વામી રાસ		૧૧૦
	૧૬૪૨	સમ્યક્ત્વ કૌમુદી રાસ	વચ્છરાજ	૨૬૯
લ	,,	મુનિપતિ ચરિત્ર		૯૦
	૧૬૪૩	પહેલા મૃગાવતી	સકલચંદ્ર	૨૭૫
	૧૬૪૩	દેવરાજ વચ્છરાજ ચો	કલ્યાણદેવ	૨૭૫
	,,	યશોભદ્ર ચો	વિનયશેખર	૨૮૫
	,,	રત્નકુમાર રાસ	,,	૨૮૫
લ.	૧૬૪૩	મૃગાવતી આખ્યાન	લે મહીપાલ	૨૭૬
	૧૬૪૪	આર્દ્રકુમાર ચો	કનકસોમ	૨૪૬
	,,	કનકાવતી આખ્યાન	હેમશ્રી	૨૮૬
લ.	,,	ઉત્તરાધ્યયન સ		૧૫૭
લ	,,	તેજસાર રાસ	લે સહજવિમલ	૨૧૫
લ	,,	યશોભદ્ર ચો	લે. કર્ત્તા વિનય શેખર	૨૮૫
	૧૬૪૫	સાગર શ્રેષ્ઠી કથા	રત્નમાગ	૨૮૭
લ	૧૬૪૫	ગૌતમ પૃચ્છા બા૦		૬૦૨
લ	૧૬૪૫	તંદુલવેયાલી બા૦		૬૦૨
લ	,,	ગુણ રત્નાકર છંદ	લે ગુણીયલ	૧૨૩
	૧૬૪૬	+સુરસુંદરી રાસ	નયસુંદર	૨૬૧
	,,	+વિનયદેવ સૂરિ રાસ	મનજી	૨૮૭
	,,	વૈતાલ પચીસી	હેમાણંદ	૨૮૮
		ભોજચરિત્ર ચો	,,	૨૮૯
લ.	૧૬૪૬	સિદ્ધાંત ચો.	લે કલ્યાણતિલક	૭૧

શ્રાવકના ગુણ હોય (થાય-ઉદ્‌ભવે) નહિ, (કેવી રીતે?) જેવી રીતે (યોગ્ય) સામગ્રી છોડીને (રહિત) કોઇ કાર્ય સીઝતુ-સિદ્ધ થતું નથી. ('ણુવિ'માનો 'વિ' પાદની પૂર્તિ માટે અથવા 'ન' પર જોર દેવા માટે વપરાયો છે)

× × × ×

સચ્ચ સગ્ગેણુ વિજાણિયહ, ધમ્મુ ણ ચઢઇ મણે વિ,
દિણયર સઉ જઇ ઉગ્ગમઇ, ઘૂવ્વઉ અધઉ તો વિ

—તે સત્યથી વિશેષપણે જાણીને (જાણ્યા છતા) ધર્મ મન ઉપર ચઢતો નથી (જેવી રીતે) તે દિનકર-સૂર્ય ઉગે, તો પણ ઘુવડ આંધળો (હોય છે.) (મન ઉપર ચઢવુ-ગળે ઉતરવુ, કોઇ વાત પૂરી જાણી લેવી એ અર્થમા હાલની આપણી ભાષામા વપરાય છે આ વાણી વ્યવહાર અને ઘૂવ્વઉ-ઘુવડ એ શબ્દ સર્વથા દેશી છે)

× × × ×

ખચઇ ગુરૂ વયણકુસઇ, મેલ્લિ મ ઢિલ્લઉ તેન,
મુહ મોડઉ મણ હત્થિયઉ, સજમ ભર તરૂ જેન.

—(કોઇ વિરક્ત પુરૂષ પોતાના મનને સબોધે છે-) ગુરૂ વચન રૂપી અકુશોથી ખેચે છે, તે માટે ઢીલું મેલીશ-મુકીશ મા-મન! તુ ઢીલુ પડીશ મા હે મનરૂપી હાથી! સયમ રૂપી ભરેલા તરૂ-ઝાડ પ્રત્યે મો ફેરવ! (આમા ખેચે છે, ઢીલું મેલમા-મૂક મા, મો મોડ-ફેરવ એ આપણી દેશી ભાષાના રૂઢ છે.)

× × × ×

એહુ ધમ્મુ જો આયરઇ, ચઉવણ્ણહ મહ કોઇ,
સો ણરણારી ભવ્વયણ, સુર ઇય પરવહ સોઇ.

—આનું ગૂજરાતી દોહામા રૂપાતર આ રીતે મૂકી શકાય—

એહ ધર્મ જે આચરે, ચતુર્વર્ણમા કોઇ,
તે નરનારી ભવ્યજન, સુરપતિ પામે તેહ.

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
લ ,,	ગુણધર્મ કનકાવતી	લે રામા	૪૬૦
૧૬૬૪	+સમેત શિખર રાસ	જયવિજય	૩૧૯
,,	+નલદવદંતી રાસ	મેઘરાજ	૪૦૧
,,	ઉપદેશ રાસ	હીરાનંદ	૪૬૬
,,	દશવૈકાલિક બા૦	શ્રીપાળ	૬૦૨
લ ૧૬૬૪	નંદીસૂત્ર બા૦		૬૦૨
આ ૧૬૬૪	+સમ્મેતશિખર તીર્થમાલા	વિજયસાગર	૪૬૪
આ ૧૬૬૫	વિજયવિજયા પ્રબંધ	હર્ષકીર્ત્તિસૂરિ	૪૬૯
૧૬૬૫	ગુણસુંદરી ચો	ગુણવિનય	૩૨૯
,,	+નલદમયંતી ચરિત્ર	નયસુંદર	૨૬૨
,,	+ચાર પ્રત્યેક બુદ્ધરાસ	સમયસુંદર	૩૩૮
,,	નેમિફાગ	ગજસાગરસૂરિ શિ૦	૪૦૩
,,	સુરપતિકુમાર ચો	દામોદર=દયાકુશલ	૪૦૩
,,	રાવણ મંદોદરી સં	શ્રીધર (જૈનેતર)	૪૬૬
૧૬૬૬	પુણ્યસાર રાસ	પુણ્યકીર્ત્તિ	૪૦૫
,,	વ્રતવિચાર રાસ	ઋષભદાસ	૪૦૯
૧૬૬૭	આદીશ્વર આલોયણ સ્ત૦	ઋષભદાસ	૪૫૨
,,	નેમિનાથ નવરસો	,,	૪૧૭, ૪૫૧
,,	વ્રતવિચાર રાસ	,,	૪૦૯
,,	સગાલશાહ રાસ	કનકસુંદર	૪૬૦
,,	+ગોડી પાર્શ્વ સ્ત૦	શાંતિકુશલ	૪૭૧
લ ,,	સુમિત્ર રાસ	લે લલિતસાગર	૧૧૭
૧૬૬૮	મૃગાવતી ચો	સમયસુંદર	૩૪૩
,,	કર્મછત્રીશી	,,	૩૭૩
,,	સુમિત્ર રાજર્ષિ રાસ	ઋષભદાસ	૪૧૩
,,	સ્થૂલિભદ્ર રાસ	,,	૪૧૫

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
લ. ૧૬૫૯	અંબડ ચો.		૧૭
૧૬૬ પહેલાં	મહાવીર હીંચ	સકલચંદ	૨૮૧
૧૬૬	૨૪ જિન કલ્યાણક સ્ત	વિદ્યાવિજય	૩૯૩
	મૃગાંક ચો	જયવિજય	૩૯૪
લ.	મહાવીર હીંચ.	લે. હીરચંદ	૨૮૨
૧૬૬૧ પહેલાં	ગજસુકુમાર રાસ	સુધર્મરુચિ	૪ ૮
	આષાઢ ભૂતિ રાસ		૪૦૭
૧૬૬૧	સૂરધ્વજ ચો	પદ્મકુમાર	૪૬૨
લ.	પહેલાં ઉદાયી રાજર્ષિ સંધિ	(સમય (મૂર્તિ)	૪૬૨
"	"	લે. વાલજી	
૧૬૬૨	અંજના સુંદરી પ્રબંધ	ગુણવિનય	૩૨૮
	દાનાદિ સંવાદ (સંવાદ શતક)	સમયસુંદર	૩૩૫
	ધંધાણી તીર્થ સ્તો		૩૩૬
	જિનધર્મ મંજરી	જિનચંદ્ર સૂરિ શિ.	૩૪૬
	આત્મશિક્ષા રાસ	પ્રેમવિજય	૩૪૭
લ. ૧૬૬૨	કુમ્મા માળવી રાસ	વચ્છ (જૈનેતર)	૪૬૩
લ. "	વિદ્યાવિલાસ ચો		૫૧
૧૬૬૩	અંજનાસુંદરી રાસ	વિમલચારિત્ર (૨)	૩૯૮
			૪૬૪
લ.			
લ. "	ઢંઢણા ત્રીસ બોલ (ગદ્ય)	કુશલ	૬ ૨
લ.	ગુણધર્મ કનકવતી પ્રબંધ	કનકસુંદર	૪૫૮
લ.	અંજનાસતી	સાધુમુનિ	૪૬૩
લ.	કર્પૂરમંજરી	કનકસુંદર	૪૬
લ. "	પરદેશી રાજા રાસ	લે. તેજપાલ	૧૨૭
લ.	ચંદ્ર સુંદરી રાસ	લે. ધર્મરત્ન સૂરિ	૨૧૨
લ. "	નરસેન રાસ	લે. કુંવરજી	૩૧૫

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
૧૫૫૩	તીર્થમાલા સ્તો૦	મનહં	૩૧૭
લ૦ ,,	શ્રેણિક રાસ		૧૧૭
લ૦ ,,	પ્રભાવતી રાસ		૨૧૧
૧૫૫૪	+ રસરત્ન રાસ	જયચંદ	૩૧૩
લ૦ ,,	[illegible] બા૦		૧૦૨
૧૫૫૫	+ અષ્ટપ્રકારી પૂજા	પ્રીતિવિમલ	૨૯૪
,,	મોહશાસ્ત્ર ચો	નર્બુદાચાર્ય	૩૨૧
,,	ચં[illegible] રાસ	લલિતપ્રભ	૩૨૦
,,	+ કર્મચંદ્ર પ્રબંધ	ગુણવિનય	૨૬
,,	વરદત્ત ગુણમંજરી બા૦	કનકકુશલ	૧૦૨
,,	સૌભાગ્ય પંચમી	,,	,,
,,	જ્ઞાનપંચમી કથા	,,	,,
લ૦ ૧૫૫૬	દીગ્વિજય સ	લે જયહર્ષ	૩૧૨
લ૦ ૧૫૫૭	+ દેવરાજ વચ્છરાજ ચો.	વેગમાલ	૮૪
લ૦ ,,	વસુદેવ ચોપાઇ		૧૦૨
લ૦ ,,	શીલરાસ		૧૪૯
લ૦ ,,	ભોજપ્રબંધ ચો	લે ચારિત્રવિમલ	૩૦૬
૧૫૫૮	ચોવીશી	સમયસુંદર	૩૩૧
,,	જિનપાલ જિનરક્ષિત રાસ	મુનિશીલ	૩૯૨
૧૫૫૮-૫૯	દાનશીલાદિ રાસ	પ્રીતિવિમલ	૨૯૪
૧૫૫૯	ગુણરત્નાકર છંદ	સમયસુંદર	૩૩૧
,,	સાંબ પ્રદ્યુમ્ન પ્રબંધ	,,	૩૩૧
લ૦ ,,	,,	લે હેમચંદ	૩૩૪
૧૫૫૯	સનત્ કુમાર	પદ્મરાજ	૩૯૩
લ૦ ,,	હંસવત્સકથા ચો.	લે મનોહર	૪૭.

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
૧૬૪૭	ગોરાબાદલ કથા (પદ્મણી ચો.)	—હેમરત્ન	૨૮
સ. ,,	મૃગાવતી આખ્યાન	લે. વીરવિમલ	૨૦૬
૧૬૪૮	નીતિશાસ્ત્ર-પંચાખ્યાન ચો.	વચ્છરાજ	૨૦૭
,,	કર્મવિપાક રાસ	અતિશેષ	૨૯
૧૬૪૯	મંગલકલશ ચો.	કનકસોમ	૨૪૬
,,	રામ સીતા રાસ	નયવિમલ	૨૯
	વિક્રમાદિત્ય ચો	નરપતિ	૨૬૧
,,	મૃગાંકકુમાર પદ્માવતિ ચો	કીર્તિવિમલ	૨૬૩
	લાભોદય રાસ	દયાકુશલ	૨૬૬
આ. ૧૬૫૦	હરિબલ માછી રાસ	ધનવિજય	૨૬૬
સ.	નલદવદંતિ રાસ		૪૮
૧૬૫૧	કુંજનશાહ બાવની	કૃષ્ણદાસ	૩
,,	ભોજપ્રબંધ ચો.	સારંગ	૩૩
૧૬૫૨ પહેલાં	તીર્થમાલા	પદ્મવિજય	૩૪
,,	પુરંદર ચો.	માલદેવ	૩૫
	ભોજપ્રબંધ	,,	૩૧
આ. ૧૬૫૨	પાર્શ્વનાથ સંખ્યા સ્ત.	રત્નકુશલ	૩૪૨
સ. ૧૬૫૨	સુદયવચ્છ (સદેવંત) ચરિત્ર	અજ્ઞાત	૬૮૧
,, ,,		સે. પદ્મરાજ	
સ. ,,	સમ્યકત્વ કૌમુદી રાસ	લે. વીરદાસ	૨૭૫
સ.	પુરંદર રાસ	લે. શિવચંદ	૩૦૬
૧૬૫૨	હીરવિજયસૂરિ નિર્વાણ	પરમાનંદ	૩૧
સ.	,,	લે. સમીદાસ	૩૧
	રાસ	વિવેકહર્ષ	૩૧૧
,, પછી +	,, સલોકો	કુંવરવિજય	૩૧૩
+	પુણ્યખાણિ સ.	જયવિજય	૩૧૭

સંવત્	કૃતિ	કર્ત્તા	પૃષ્ઠ
લે. ,,	ગુણધર્મ કનકાવતી	લે રામા	૪૬૦
૧૬૬૪	+સમેત શિખર રાસ	જયવિજય	૩૧૯
,,	+નલદવદતી રાસ	મેઘરાજ	૪૦૧
,,	ઉપદેશ રાસ	હીરાનંદ	૪૬૬
,,	દશવૈકાલિક બા૦	શ્રીપાળ	૬૦૨
લ ૧૬૬૪	નંદીસૂત્ર બા૦		૬૦૨
આ ૧૬૬૪	+સમ્મેતશિખર તીર્થમાલા	વિજયસાગર	૪૬૪
આ ૧૬૬૫	વિજયવિજયા પ્રબંધ	હર્ષકીર્ત્તિસૂરિ	૪૬૯
૧૬૬૫	ગુણસુંદરી ચો	ગુણવિનય	૩૨૯
,,	+નલદમયંતી ચરિત્ર	નયસુંદર	૨૬૨
,,	+ચાર પ્રત્યેક બુદ્ધરાસ	સમયસુંદર	૩૩૮
,,	નેમિફાગ	ગજસાગરસૂરિ શિ૦	૪૦૩
,,	સુરપતિકુમાર ચો.	દામોદર=દયાકુશલ	૪૦૩
,,	રાવણ મંદોદરી સ	શ્રીધર (જૈનેતર)	૪૬૬
૧૬૬૬	પુણ્યસાર રાસ	પુણ્યકીર્ત્તિ	૪૦૫
,,	વ્રતવિચાર રાસ	ઋષભદાસ	૪૦૯
૧૬૬૭	આદીશ્વર આલોયણ સ્ત૦	ઋષભદાસ	૪૫૨
,,	નેમિનાથ નવરસો	,,	૪૧૭, ૪૫૧
,,	વ્રતવિચાર રાસ	,,	૪૦૯
,,	સગાલશાહ રાસ	કનકસુંદર	૪૬૦
,,	+ગોડી પાર્શ્વ સ્ત૦	શાંતિકુશલ	૪૭૧
લ ,,	સુમિત્ર રાસ	લે લલિતસાગર	૧૧૭
૧૬૬૮	મૃગાવતી ચો.	સમયસુંદર	૩૪૩
,,	કર્મછત્રીશી	,,	૩૭૩
,,	સુમિત્ર રાજર્ષિ રાસ	ઋષભદાસ	૪૧૩
,,	સ્થૂલિભદ્ર રાસ	,,	૪૧૫

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
લ. ૧૬૫૯	અંબડ ચો.		૧૭
૧૬૬ પહેલાં	મહાવીર હીંચ	સકલચંદ	૨૮૧
૧૬૬	૨૪ જિન કલ્યાણક સ્ત	વિદ્યાવિજય	૩૯૩
„	[illegible] ચો.	જયવિજય	૩૯૪
લ.	મહાવીર હીંચ.	લે. હીરચંદ	૨૮૨
૧૬૬૧ પહેલાં	ગજસુકુમાર રાસ	સુધર્મરુચિ	૪૮
	આષાઢ ભૂતિ રાસ		૪૭
૧૬૬૧	મૃગધ્વજ ચો.	પદ્મકુમાર	૪૬૨
લ.	„ પહેલાં ઉદાયી રાજર્ષિ સંધિ	(સંયમ (મૂર્તિ)	૪૬૨
„	„	લે લાલજી	„
૧૬૬૨	અંજના સુંદરી પ્રબંધ	ગુણવિનય	૩૨૮
	દાનાદિ સંવાદ (ધ વાદ શતક)	સમયસુંદર	૩૩૫
	ધંધાણી તીર્થ સ્તો		૩૩૬
	જિનધર્મ મંજરી	જિનચંદ્ર સૂરિ શિ.	૩૪૬
	આત્મશિક્ષા રાસ	પ્રેમવિજય	૩૪૭
લ. ૧૬૬૨	કુમ્મ માળારી રાસ	વસ્તા (જૈનેતર)	૪૬૩
લ.	વિદ્યાવિલાસ ચો		૫૧
૧૬૬૩	અંજનાસુંદરી રાસ	વિમલચારિત્ર (૨)	૩૪૮
લ.	„		૪૬૪
લ.	„ [illegible]ના ગીત બોલ (ગદ્ય)	[illegible]	૬૨
લ.	ગુણધર્મ કનકવતી પ્રબંધ	કનકસુંદર	૪૫૮
લ.	અંજનાસતી	માલમુનિ	૪૬૩
લ.	કર્પૂરમંજરી	કનકસુંદર	૪૬
લ. „	પરદેશી રાજા રાસ	લે તેજપાલ	૧૨૭
લ. „	+સુર સુંદરી રાસ	લે. ધર્મરત્ન સૂરિ	૨૧૨
લ. „	+રસરત્ન રાસ	લે.	૩૧૫

સંવત	કૃતિ	કર્ત્તા	પૃષ્ઠ
લ. ,,	ગુણધર્મ કનકાવતી	લે રામા	૪૬૦
૧૬૬૪	+સમેત શિખર રાસ	જયવિજય	૩૧૯
,,	+નલદવદંતી રાસ	મેઘરાજ	૪૦૧
,,	ઉપદેશ રાસ	હીરાનંદ	૪૬૬
,,	દશવૈકાલિક બા૦	શ્રીપાળ	૬૦૨
લ ૧૬૬૪	નંદીસૂત્ર બા૦		૬૦૨
આ ૧૬૬૪	+સમ્મેતશિખર તીર્થમાલા	વિજયસાગર	૪૬૪
આ ૧૬૬૫	વિજયવિજયા પ્રબંધ	હર્ષકીર્ત્તિસૂરિ	૪૬૯
૧૬૬૫	ગુણસુંદરી ચો	ગુણવિનય	૩૨૯
,,	+નલદમયંતી ચરિત્ર	નયસુંદર	૨૬૨
,,	+ચાર પ્રત્યેક બુદ્ધરાસ	સમયસુંદર	૩૩૮
,,	નેમિફાગ	ગજસાગરસૂરિ શિ૦	૪૦૩
,,	સુરપતિકુમાર ચો	દામોદર=દયાકુશલ	૪૦૩
,,	રાવણ મંદોદરી સં	શ્રીધર (જૈનેતર)	૪૬૬
૧૬૬૬	પુણ્યસાર રાસ	પુણ્યકીર્ત્તિ	૪૦૫
,,	વ્રતવિચાર રાસ	ઋષભદાસ	૪૦૯
૧૬૬૭	આદીશ્વર આલોયણ સ્ત૦	ઋષભદાસ	૪૫૨
,,	નેમિનાથ નવરસો	,,	૪૧૭, ૪૫૧
,,	વ્રતવિચાર રાસ	,,	૪૦૯
,,	સગાલશાહ રાસ	કનકસુંદર	૪૬૦
,,	+ગોડી પાર્શ્વ સ્ત૦	શાંતિકુશલ	૪૭૧
લ. ,,	સુમિત્ર રાસ	લે લલિતસાગર	૧૧૭
૧૬૬૮	મૃગાવતી ચો	સમયસુંદર	૩૪૩
,,	કર્મછત્રીસી	,,	૩૭૩
,,	સુમિત્ર રાજર્ષિ રાસ	ઋષભદાસ	૪૧૩
,,	સ્થૂલિભદ્ર રાસ	,,	૪૧૫

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
અ. ૧૬૫૯	અંબડ ચો.		૧૭
૧૬૬૦ પહેલાં	મહાવીર હીંચ	સાધ્યચંદ	૨૮૧
૧૬૬૦	૨૪ જિન કલ્યાણક સ્ત	વિદ્યાવિજય	૩૯૩
	સ્નાન ચો	જયવિજય	૩૯૪
અ.	મહાવીર હીંચ	વે. હીરચંદ	૨૮૨
૧૬૬૧ પહેલાં	ગજસુકુમાર રાસ	સુધમાનિ	૪૮
	આષાઢ ભૂતિ રાસ		૪૭
૧૬૬૧	મૃગધ્વજ ચો.	પદ્મકુમાર	૪૧૨
અ.	પહેલાં ઉદાયી રાજર્ષિ સંધિ	(સંયમ (મૂર્તિ)	૪૧૨
"	"	વે. લાભ	"
૧૬૬૨	અંજના સુંદરી પ્રબંધ	ગુણવિનય	૩૨૮
	દાનાદિ સંવાદ (સવાદ શત)	સમયસુંદર	૩૩૫
	ઘંઘાણી તીર્થ સ્તો	"	૩૩૬
	જિનધર્મ મંજરી	જિનચંદ્ર સૂરિ શિ.	૩૪૧
	આત્મપ્રતિમા રાસ	પ્રેમવિજય	૩૪૭
અ. ૧૬ [illegible]	ફૂલા માલણી રાસ	વચ્છ (ભંડારી)	૪૧૩
અ.	વિચારવિષય ચો.		૫૧
૧૬૬૩	અંજનાસુંદરી રાસ	વિમલચારિત્ર (?)	૩૨૮
અ.			૪૧૪
અ. "	[illegible] (૫૮)	[illegible]	૧૨
અ.	[illegible] પ્રબંધ	[illegible]	૪૫૮
"	[illegible]	માનમુનિ	૩૧૩
અ. "	[illegible]	[illegible]	૩૧
અ. "	[illegible] રાસ	વા. નેમચંદ	૪૧૦
અ. "	[illegible] રાસ	ન. પદ્મસાગર સૂરિ	૪૧૬
અ. "	[illegible] રાસ	[illegible]	૪૧૯

	સંવત્	કૃતિ	કર્ત્તા	પૃષ્ઠ
	૧૬૭૧ પહેલા	નાના દેશ ભાષામા સ્ત૦	પરમાણુંદ	૪૮૦
	૧૬૭૧	વંકચૂલ રાસ	ગંગદાસ	૪૦૩
લ.	,,	પરદેશી રાજા રાસ	લે. લઘૂ ખોખા	૧૨૭
	૧૬૭૧ પછી	+વિજયસેન સૂરિ નિર્વાણ રાસ	વિદ્યાચંદ	૪૮૨
	૧૬૭૨ પહેલાં	વિમલાચલ સ્ત૦	ક્ષેમકુશલ	૪૬૯
	૧૬૭૨	પ્રિયમેલક (સિંહલસુત) ચો.	સમયસુંદર	૩૪૭
	,,	વિદ્યાવિલાસ ચો.	આનંદોદય	૩૯૭
	,,	+નેમિસાગર નિર્વાણ રાસ	કૃપાસાગર	૪૮૪
	,,	લવકુશ રાસ	રાજસાગર	૪૮૫
લ	,,	સુંદરરાજા રાસ	લે જિનદાસ	૯૩
લ.	૧૬૭૨	ચંપકમાલા રાસ	લે ભાવશેખર	૧૩૩
લ	,,	શ્રેણિકરાસ	લે રવિહંસ	૨૨૭
	૧૬૭૩	પુણ્યસાર ચરિત્ર	સમયસુંદર	૩૪૮
	,,	નલદવદંતી રાસ	,,	૩૪૯
	,,	જ્ઞાતા ધર્મ ૧૯ અ૦ સ૦	લાલવિજય (૧)	૪૮૭
	,,	નેમિનાથ સ્ત૦	કલ્યાણ	૫૧૧
લ	,,	વિક્રમાદિત્ય કથા		૨૯૨
	૧૬૭૪	અંચલમત વર્ણન ચો.	ગુણવિનય	૩૨૮
આ	૧૬૭૫	ચંદનમલયાગિરિ રાસ	ભદ્રસેન	૫૯૬
	૧૬૭૫	ધ્વજભુજંગ આખ્યાન	ઉદયમંદિર	૪૯૦
	,,	ચંપકસેન રાસ	મતિસાર	૫૦૩
	,,	નેમિરાસ	ધર્મકીર્ત્તિ	૪૯૧
લ	,,	મૃગાંકલેખા રાસ	લે વછા	૬૫
	૧૬૭૫(?)	ત્રિપુરમર્દનરાસ	વિવેકવિજય	૪૯૨
	૧૬૭૬	જીવવિચાર રાસ	ઋષભદાસ	૪૨૦

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
„	૧૭૦ જિનનામ સ્ત	સુખવિજય	૪૭૨
લ. ૧૬૬૮	અધ્યાત્મબાવની	હીરાનંદ	૪૧૧
લ.	સુરપ્રિય ચરિત		૧૩૭
લ.	અધ્યાત્મબાવની	બે હીસનદાસ	૪૧૭
૧૬૬૯ પહેલાં	ભગવતી ગીતા	વિદ્યાકમલ	૪૭૦
૧૬૬૯	શીલશિક્ષા રાસ	નયસુંદર	૨૬૭
„	શીલાદિ છત્રીશી	સમયસુંદર	૩૦૩
	મદન મો.	દયાકુશલ—નામોદર	૪ ૪
„	આયંબિલ સ્ત	સંઘવિજય	૪૦૪
	દેસરાજ વચ્છરાજ પ્રબંધ	વિજયમેરુ	૪૭૮
લ.	શીલ રાસ.		૧૫૯
લ. „	પુરંદર રાસ	બે. કલ્યાણ	૩૫૯
લ.	અંજના સુંદરી પ્રબંધ	બે. જયકીર્તિ	૩૨૯
લ.	ગજસુકુમાર રાસ	બે. મેઘા	૪ ૮
આ ૧૬૭	સપ્તભેદી પૂજા	મેઘરાજ (૨)	૪૬૭
આ.	ચૈત્યવંદન	મૂલાવાચક	૪૬૮
૧૬૭૦	કુમારપાલ રાસ	ઋષભદાસ	૪૧૭
લ.	મૃગાવતી આખ્યાન	બે. દરજી	૨૭૬
લ.	શાંબપ્રદ્યુમ્ન મો.		૩૩૫
લ. ૧૬૭	સમાચાર્યાદિ રાસ		૪૬
„	આત્મસ્ત.	બે કર્તા સિંઘવિજય	૪૦૪
„	ઓગણીસ રાસ		૪૮
૧૬૭૦—૧૬૭૪	હરિબલ મો.	હીરનંદ	૪૮૨
૧૬૭૦—૧૬૭૩	૨૭ ઢીલબંધ સ્ત	શુભવિજય (૧)	૫૬૩
૧૬૭ —૧૬૭૮	ચૈત્યવંદન	નયસાગર	૫૬૨

૧૧૪ આ માતૃકાચઉપઈની ભાષા જોતાં તે ઘણી મોડી જેટલી જૂની ન હોય અને નથી તેના અને તપગચ્છના કર્તા ભિન્ન ભિન્ન દેવસેનસૂરિ હોય શકે પરંતુ તપગચ્છની ઉત્પત્તિ બે સૈકા પછી એમ તો જણાય છે કે દેવસેનસૂરિએ પ્રાકૃતમાં રચના કરી હતી, અને માતૃકાચ્ચર ઉપદેશમાં છે તો તે પણ તેમની કૃતિ હોય શકે તેમ હોય તો પછી ઘણી મોડી જેટલી જૂની ભાષા તેમાં નથી જણાતી તેનું કારણ તેની નકલ ભાષામાં પછીથી ફેરફાર થયેલ હોય એવો સંભવ જોઈએ એમ માનવું પડે

૧૧૫. વડગચ્છના જિનચંદ્રસૂરિ શિષ્ય શ્રી ચન્દ્રસૂરિશિષ્ય હરિભદ્રસૂરિએ નેમિનાહચરિય સં. ૧૨૧૬ના કાર્તિક શુદ ૧૩ને દિને અણહિલવાડ નગરે કુમારપાલના રાજ્યમાં પ્રાકૃત અપભ્રંશ ભાષામાં ૮૦૩૨ શ્લોકમાં સંપૂર્ણ કર્યું છે અને તે તથા બીજાં રચેલાં ચરિત્રો હતાં છે તેના પ્રથમ ભાગમાં અરિષ્ટનેમિ અને રાજીમતિના નવ પૂર્વ ભવોનું વર્ણન છે અને પછી તેનાથી નાના ભવમાં આ તીર્થંકરનું ચરિત્ર છે કે જેમાં કૃષ્ણ અને પાંડવોનાં ચરિત્રો ઓતપ્રોત છે આ ગ્રંથ પ્રો. જેકોબી સંશોધિત કરી પ્રગટ કરવાના છે તેથી અપભ્રંશ ભાષા અને મહિનાથ ચરિત્રનો પ્રથમ પાઠ. તેનો આરંભ આ પ્રમાણે છે—

દુહ વિણાસિયરણ ભાવ
દુહઉવિસય મહિવિ દુહનાસવિહિયવાલ્ક
દુહમમભૂમમ દુહમણવારણ પયાવ
અહ અહ નિયરે નિમઅપ્પમિનિમ્મહિરિયબિંદુ
અપ્પઅમુહકણાગલિગમણુ જિણવરિંદુ ૧

વિશેષ માટે જુઓ જેસલમેર ભાંડાગારિય ગ્રંથ સૂચિ (ગા. ઓ. સી. નં. ૨૧) પૃ. ૬૭

૧૧૬ સં. ૧૨૩૮ માં સિદ્ધરાજ સમક્ષમાં વાદિ દેવસૂરિના શિષ્ય રત્નપ્રભસૂરિ (રત્નાકરાવતારિકાના કર્તા) એ ઉપદેશમાલા પર દોઘટ્ટી વૃત્તિ રચી છે તેમાં કેટલાક અપભ્રંશ ભાગ છે

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
	નવતત્ત્વ રાસ	,,	૪૨૨
	સ્તવન સં	લાલવિજય (૧)	૪૮૮
	ભાવના સંધિ	જયસોમ	૪૯૩
,,	યશોધર ચરિત્ર	મનોહરદાસ	૪૯૪
,,	ગુણકરંડ ગુણાવલી	જ્ઞાનમેરુ	૪૯૫
	સંગ્રહણી	મતિસાગર	૪૯૬
	બોધસાગર	ગુણસાગર	૪૯૭
	કૃતપુણ્ય (કયવન્ના) રાસ		૫
	સમ્યક્ત્વ સપ્તતિ બા	રત્નચંદ્ર	૬ ૨
લ.	રત્નસાર ચો.	લે. વિજયમૂર્તિ	૧૨૫
લ.	ચંપકમાલા રાસ		૧૩૩
લ. ,,	ઢોલા મારવણી ચો.	લે. ગુણરત્ન	૨૧૪
લ. ૧૬૭૬	સિંહાસન બત્રીશી	લે. લાભમૂર્તિ	૨૩૮
૧૬૭૭	કુમતિ વિધ્વંસ ચો.	હીરકલશ	૨૩૮
	અજાપુત્ર રાસ	ઋષભદાસ	૪૨૪
	ઝાંઝરીઆ મુનિ સ	શાંતિકુશલ	૪ ૧
,,	ભગવતી સાધુવંદના	પ્રભસેવક	૫ ૩
	જંબૂદ્વીપ સ્ત	સુધનહર્ષ	૫ ૪
,,	નયપ્રકાશ રાસ	પુણ્યસાગર	૫૩
૧૬૭૮	તીર્થમાલા સ્ત.	દયાકુશલ	૨૯૭
	ભરત બાહુબલી રાસ	ઋષભદાસ	૪૨૪
	સમકિતસાર રાસ	,,	૪૨૫
	બારઆરા સ્ત		૪૨૮
	સિંહાસન બત્રીશી	સંઘવિજય	૪૭૭
	સ્થૂલિભદ્ર ચો.	મતિસાર	૫ ૧
	કુલધ્વજકુમાર	અમરચંદ્ર	૫ ૬

સંવત્	કૃતિ	કર્ત્તા	પૃષ્ઠ
,,	નર્મદા સુંદરી ચો.	કર્મસિંહ	૫૦૯
,,	પ્રિયંકર ચો	ગુણવિજય (૧)	૫૧૯
,,	કુલધ્વજ રાસ		૯૨
,,	અજાપુત્ર રાસ		૧૦૯
૧૬૭૯	અમરસેન વૈરસેન આખ્યાન	સંઘવિજય	૪૭૫
,,	સીતાવિરહ	અમરચંદ્ર	૫૦૮
,,	અગડદત્ત રાસ	લલિતકીર્ત્તિ	૫૦૯
સ ,,	વ્રતવિચાર રાસ	લે. કર્ત્તા ઋષભદાસ	૪૧૩
સ. ,,	સમકીતસાર રાસ	લે. કાનજી	૪૨૭
૧૬૮૦	હંસરાજ વચ્છરાજ રાસ	જિનોદય સૂરિ	૫૧૧
,,	ઉપદેશમાળા રાસ	ઋષભદાસ	૪૫૧
સ. ,,	૧૮ પાપસ્થાન ભાષા	લે વિમલદાસ	૧૫૬
૧૬૮૧	વલ્કલચીરી રાસ	સમયસુંદર	૩૫૩
,,	કુમાર (રૂપચંદ) રાસ	પુણ્યકીર્ત્તિ	૪૦૬
૧૬૮૨	૬૩ શલાકા પુરૂષ સ્તોત્ર	દયાકુશલ	૨૯૯
,,	વસ્તુપાલ તેજપાલ રાસ	સમય સુંદર	૩૫૪
,,	પૂજાવિધિ રાસ	ઋષભદાસ	૪૨૯
,,	શ્રેણિક રાસ	,,	૪૩૦
,,	હિતશિક્ષા રાસ	,,	૪૩૩
,,	સીમંધર સ્ત૦	કમલવિજય	૫૧૩
,,	વિજય વિજયા રાસ	રાયચંદ (૧)	૫૧૪
સ ,,	રાવણ મંદોદરી સંવાદ	લે રાઘવ	૮૩
સ ,,	નલ દમયંતી ચ૦		૨૬૬
૧૬૮૩	અયમત્તા રાસ	,,	૫૧૫
,,	અંતરંગ રાસ	,,	૫૧૫
,,	કુંડરીક પુંડરીક રાસ	,,	,,

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
	મેઘિક રાસ		૫૨૧
૧૬૮૩	+રામ યશો રસાયન રાસ	કેશરાજ	૫૨૨
ઘ. ,,	પુરંદર રાસ	લે. ચરિત્રવિમલ	૩૦૯
૧૬૮૩	(૭) જયચંદ રાસ	પ્રભુવિજય	૫૧૯
	+ઢોલાર રાસ	,,	૫૨
૧૬૪૮	શેઠક્રિયા રાસ	ગણપતદાસ	૪૩૭
,,	હીરવિજય ૧૨ બોલ રાસ	,,	૪૩૯
	શત્રુંજય મહાત્મ્ય રાસ	સહજકીર્તિ	૫૨૫
	આનંદ શ્રાવક સંધિ	શ્રીસાર	૫૩૪
ઘ.	રાત્રિભોજન રાસ		૧૧૮
ઘ.	સમ્યક્ત્વ કૌમુદી રાસ	લે. કુંવરજી	૨૦૧
ઘ. ,,	વંકચૂલ રાસ	લે. સૌભાગ્ય વિજય	૪૮૪
૧૬૮૫	પરમહોત્સવ રાસ	દયાકુશલ	૨૬૬
,,	વિજયસિંહ સૂરિ રાસ	,,	૨૬૮
	[illegible] રાસ	સમયસુંદર	૩૧૫
,,	મલ્લિનાથ રાસ	ગણપતદાસ	૪૪૧
	હીરવિજય સૂરિ રાસ	,,	૪૪૨
,,	ધન્ય વિલાસ રાસ	જ્ઞાનકુશલ	૫૨૬
,,	અગડદત્ત રાસ	સ્થાનસાગર	૫૨૮
	જ્ઞાનચંદ ચોવીશી	જ્ઞાનચંદ	૫૨૯
ઘ.	યશોધર ચરિત્ર		૪૬૫
ઘ.	અગડદત્ત રાસ	લે. કર્તા સ્થાનસાગર	૫૩
૧૬૮૬	ગૌતમપૃચ્છા	સમયસુંદર	૩૧૫
	+શત્રુંજય રાસ		
	+જ્ઞાનચંદ રાસ	વાનો	૫૪૨
	મેઘકુમાર ચો.	શુભવિજય	૫૪૧

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
,,	પૃથવીચંદ્ર	દેવચંદ (૧)	૫૭૯
લ. ,,	શાબ પ્રદ્યુમ્ન ચો.	લે. ગંગદાસ	૩૩૫
૧૬૮૭	સીતારામ પ્રબંધ ચો	સમયસુંદર	૩૫૫
,,	આરામ શોભા ચો.	રાજસિંહ	૫૪૬
,,	અભયકુમાર રાસ	ઋષભદાસ	૪૫૦
	ઋષભદેવ રાસ		૪૫૧
	ક્ષેત્રપ્રકાશ રાસ		
	સમય સ્વરૂપ રાસ		
	દેવગુરૂ સ્વરૂપ રાસ		
	શત્રુજય રાસ		
	કુમારપાલનો નાનો રાસ		
	જીવ તસ્વામી રાસ		
	શ્રાદ્ધવિધિ રાસ		
	આર્દ્રકુમાર રાસ		
	પુણ્યપ્રશંસા રાસ		
	કયવન્ના રાસ		
	વીરસેન રાસ		
૧૬૮૮	ધન્નાચરિત્ર	પુણ્યકીર્ત્તિ	૪૦૬
,,	પ્રીતિ છત્રીશી	સહજકીર્ત્તિ	૫૨૬
૧૬૮૯	સ્થૂલભદ્ર ગીત	સમયસુંદર	૩૮૮
,,	અંજનાસુંદરી રાસ	પુણ્યસાગર	૫૩૦
,,	નેમિરાજુલ બાર માસ	લાભોદય	૫૩૪
,,	મોતી કપાસીયા સંવાદ	શ્રીસાર	૫૩૬
,,	સારબાવની	,,	૫૩૭
,,	અંજનાસુંદરી સંવાદ	લુણસાગર	૫૪૭
,,	શ્રીપામની ભાનુમૃગાવતી ચો	ચંદ્રકીર્ત્તિ	૫૪૭

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
	શ્રેણિક રાસ		૫૩૧
૧૬૮૩	+રામ યશો રસાયન રાસ	કેશરાજ	૫૨૨
લ.	પુરંદર રાસ	લે. ચારિત્રવિમલ	૩૬
૧૬૮૩	(૭) જયાનંદ રાસ	ગુણવિજય	૫૧૯
	+કોચર રાસ	”	૫૨
૧૬૪૮	[illegible]ક્રિયા રાસ	ઋષભદાસ	૪૩૭
”	હીરવિજય ૧૨ બોલ રાસ	”	૪૩૯
”	શત્રુંજય માહાત્મ્ય રાસ	સહજકીર્તિ	૫૨૧
	આનંદ શ્રાવક સંધિ	શ્રીસાર	૫૩૪
લ.	રાત્રિભોજન રાસ		૧૧૮
લ.	સમ્યક્ત્વ કૌમુદી રાસ	લે. કુંવરજી	૨૦૧
લ. ”	વંકચૂલ રાસ	લે. સૌભાગ્ય વિજય	૪૮
૧૬૮૫	પદ્મમહોત્સવ રાસ	દયાકુશલ	૨૯૬
”	વિજયસિંહ સૂરિ રાસ	”	૨૯૮
	[illegible] રાસ	સમયસુંદર	૩૧૫
”	મલ્લિનાથ રાસ	ઋષભદાસ	૪૪૨
	હીરવિજય સૂરિ રાસ	”	૪૪૨
”	ધન્ય વિલાસ રાસ	કલાકુશલ	૫૨૬
	અગડદત્ત રાસ	સ્થાનસાગર	૫૨૮
”	[illegible]	[illegible]	૫૦૨
લ.	યશોધર ચરિત્ર		૪૯૫
લ.	અગડદત્ત રાસ	લે. કર્તા સ્થાનસાગર	૫૩
૧૬૮૬	ગૌતમપૃચ્છા	સમયસુંદર	૩૧૫
	+શત્રુંજય રાસ		
	+જયાનંદ રાસ	વાનો	૫૦૨
”	મેઘકુમાર ચો.	[illegible]	૫૩૧

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
,,	પૃથ્વીચંદ્ર	દેવચંદ્ર (૧)	૫૭૯
લ. ,,	શાંબ પ્રદ્યુમ્ન ચો.	લે. ગંગદાસ	૩૩૫
૧૬૮૭	સીતારામ પ્રબંધ ચો	સમયસુંદર	૩૫૫
,,	આરામ શોભા ચો.	રાજસિંહ	૫૪૬
,,	અભયકુમાર રાસ	ઋષભદાસ	૪૫૦
	ઋષભદેવ રાસ		૪૫૧
	ક્ષેત્રપ્રકાશ રાસ		
	સમય સ્વરૂપ રાસ		
	દેવગુરૂ સ્વરૂપ રાસ		
	શત્રુંજય રાસ		
	કુમારપાલનો નાનો રાસ		
	જીવતસ્વામી રાસ		
	શ્રાદ્ધવિધિ રાસ		
	આર્દ્રકુમાર રાસ		
	પુણ્યપ્રશંસા રાસ		
	કયવન્ના રાસ		
	વીરસેન રાસ		
૧૬૮૮	ધન્નાચરિત્ર	પુણ્યકીર્ત્તિ	૪૦૬
,,	પ્રીતિ છત્રીશી	સહજકીર્ત્તિ	૫૨૬
૧૬૮૯	સ્થૂલભદ્ર ગીત	સમયસુંદર	૩૮૮
,,	અંજનાસુંદરી રાસ	પુણ્યસાગર	૫૩૦
,,	નેમિરાજુલ બાર માસ	લાભોદય	૫૩૪
,,	મોતી કપાસીયા સંવાદ	શ્રીસાર	૫૩૬
,,	સારબાવની	,,	૫૩૭
,,	અંજનાસુંદરી સંવાદ	લૂણસાગર	૫૪૭
,,	શ્રીયામની ભાનુમૃગાવતી ચો	ચંદ્રકીર્ત્તિ	૫૪૭

	સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
		+પ્રેમલાલચ્છી રાસ (અપ્રચરિત)	દર્શન વિજય	૫૧૪
લ.	,,	શ્રી અરિત્ર રાસ	લે. પ્રીતિવિજય	૪૮૦
લ.	૧૫૯	બાર આરા સ્ત		૪૨૮
	૧૫૯૧	જંબુ સ્વામી રાસ	ભુવનકીર્તિ (૨)	૫૧૧
લ.	,,	વેતાલપચીસી	લે કલ્યાણ	૨૨૧
લ.		સીતારામ ચો.	લે રૂપા	૩૧૫
	૧૫૯૨	મંગલ કલશ રાસ	પ્રેમમુનિ	૫૧૭
		જંબૂ ચો	કમલવિજય (૨)	૫૧૭
	,,	નેમનાથ રાસ	કનકકીર્તિ	૫૧૮
		ઉપાસક દશાંગ બા	દયાવલ્લભ	૬ ૨
લ.		વાસુ પૂજ્યરાસ		૨૭૭
લ.		શાંબ પ્રદ્યુમ્ન ચો.	લે નયસુરિ	૩૩૫
	૧૫૯૩	દ્રૌપદી રાસ	કનકકીર્તિ	૫૧૯
લ.		જંબૂપંચભવ વર્ણન ચો.	લે. ઉમા	૪૧
	૧૫૯૪	વૈદકસાર રત્નપ્રકાશ	લક્ષ્મીકુશલ	૫૭૨
લ	,,	જિનપાલ જિનરક્ષિત રાસ		૩૯૩
લ	,,	સીમંધર સ્ત.		૫૧૪
	૧૫૯૫	+ કાપડહેડા રાસ	દયારત્ન	૫૭૩
		નર્મદાસુંદરી રાસ	રાજરત્ન	૫૭૪
		શત્રુંજયતીર્થ પરિપાટી	દેવચંદ્ર (૧)	૫૭૬
	૧૫૯૬	ધનદત્ત ચો.	સમયસુંદર	૩૧૮
		ગોડીપાર્શ્વ સ્ત.	સુમતિસિંધુ	૫૭૪
		વાસુપૂજ્ય મનોરમ રાસ	કલ્યાણચંદ્ર	૫૭૫
		ધ્યાનસ્વરૂપ ચો.	ભાવવિજય	૫૮૧
લ	,,	સુબાહુસંધિ	લે. ગોપીદાસ	૧૮૮
લ		શિવદત્ત આચાર્ય રાસ		૫૮૬

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
૧૬૯૭	સાધુવંદના	સમયસુંદર	૪૭૦
,,	+ વિજયતિલકસૂરિ રાસ	દર્શનવિજય	૫૫૧
,,	અમરગુપ્ત ચરિત્ર	કલ્યાણશા	૫૭૬
,,	સુરપાળનો રાસ	વિવેકચંદ્ર	૫૭૭
,,	ધર્મબુદ્ધિ રાસ	મતિકીર્ત્તિ	૫૭૭
,,	હરિશ્ચંદ્ર રાસ	કનકકુશલ (?)	૫૮૩
,,	,,	કનકસુંદર	૫૮૩
,,	શિવજી આચાર્ય રાસ	ધર્મસિંહ (૧)	૫૮૫
સં૦ ૧૬૯૭	સુદયવત્સ (સદેવંત) રાસ	કીર્ત્તિવર્ધન	૫૮૬
લે૦ ,,	સિંહાસન બત્રીશી		૨૩૭
લે૦ ,,	નેમિરાસ	લે. કીકા	૨૪૪
લે૦ ,,	મૃગાવતી ચો-	લે સૌભાગ્યવિમલ	૩૪૮
લે૦ ,,	આષાઢભૂતિ રાસ	લે. કુશલવિજય	૪૦૮
લે૦ ,,	શ્રેણિક રાસ	લે. વર્ધમાન	૪૩૩
૧૬૯૮	આલોયણ છત્રીશી	સમયસુંદર	૩૮૯
,,	પ્રસન્નચંદ્ર રાસ	રાજસાગર	૪૮૬
,,	શીલવતી ચો	દેવરત્ન (૧)	૫૮૫
,,	અમરસેન રાસ	ત્રિકમ	૫૮૯
સં૦ ૧૬૯૮	પ્રદેશી રાજા રાસ	જ્ઞાનચંદ	૫૮૭
,, ,,	+ સમ્મેતશિખર તીર્થમાળા	લે. ચંદ્રકુશલ	૪૬૫
૧૬૯૯	ગુણધર્મ રાસ	મતિસાર	૫૦૩
,,	ગજસુકુમાર રાસ	જિનરાજસૂરિ	૫૫૩
,,	રૂપચંદ ઋષિરાસ	ત્રિકમ	૫૮૮
,,	+ વૈકુંઠ પંથ	ભીમ	૫૯૮
લે૦ ,,	પાંચ પાંડવ સ.	લે સુમતિરુચિ	૧૫૯
લે૦ ,,	તેજસાર રાસ	જયસાગર	૨૧૬

	સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
વ	,,	ચંપાઓની ચો		૩૧૮
વ	૧૬૯૯	રૂપચંદ રાસ	કે પંચાયણ	૫૮૯
	૧૭૦	દૃષ્ટી સંબંધ	સમયસુંદર	૩૭૦
		અનાથી સ.	પ્રેમ	૫૬૨
		કર્મમંચ બા૦	ધનવિજય	૬ ૨
વ	૧૭ ०	વિક્રમરાસ	હીરાનંદ	૫૧૭
		અમરદત્ત રાસ	કનકસાગર	૪૮૯
વ	૧૭	નરભવીસી	+ [illegible]	૮૯
વ૦	૧૭૦૧	મૃગાવતી ચો.	કમલવિજય	૩૫૬
વ	૧૭૦૧	અંજનાસુંદરી રાસ	કે. દીપા	૪ ०
સ	૧૭ ૧	અંબરિષમુનિ સ	કે [illegible]	૫૭૨
	૧૭ ૨	વાસુપૂજ્ય રોહિણી સ્ત.	મીસાર	૫૪
વ	,,	કુમારપાલ રાસ	કે. [illegible]	૬૫૩
વ		[illegible]		૫૬૧
	૧૭૦૩	[illegible]કુમાર ચો.	[illegible](૨)	૫૧૩
વ		[illegible] પ્રબંધ	કે [illegible]	૩૧
વ	,,	[illegible]રાસ		૨૧૭
વ	૧૭ ૪	કુમારપાલ રાસ	કે. [illegible]	૫૧૯
વ	૧૭ ૫	[illegible]	[illegible]	૧૧૨
વ		[illegible] પ્રબંધ		૩૪૨
	૧૭ ૬	અંજનાસુંદરી રાસ	[illegible] (૨)	૫૧૪
	,,	[illegible] રાસ	[illegible]	૫૮૯
વ	૧૭૦૬	[illegible] રાસ	કે. [illegible]	૫૧૯
વ		[illegible] રાસ		૧૬૭
વ	૧ ૧	[illegible]	કે [illegible]	૨૩૯
વ	૧૭૧૧	[illegible]	કે	૫૬૧

૧૧૭—વરદત્તનું વૈરસામિચરિઅ ફક્ત બે સંધિનું છે ને તે દરેકમા ૧૨ અને ૯ અનુક્રમે કડવક (કડવા) છે કુલ ગ્રથાગ્ર ૩૦૦ છે તેની પ્રત પાટણ તેમજ ખભાત ભડારમા મળે છે તેનો આરભ આ પ્રમાણે છે—

અહો જણ નિસુણ્ણુ(ણિ)જ્જઉ કન્તુ, ધરિજ્જઇ(હુ) વઇર સામિ
મુનિવર ચરિઉ,
સાહઉં સુમણોહરૂ ભવિયહસુદરૂ, નિં જિણ રયણુ સમુદ્ધરિઉ ૧
તુંબવનનામિ પુરવરૂ વહાણુ, અત્થેત્થુ ભરહિ વરગુણ નિહાણુ,
જિણ ભવણિહિ સુદર કિઉ પવિત્તુ, દેઉલવિહાર મડિઉ પવિત્તુ. ૨
નદનવણુ મરિસરવરેહિ રમ્મુ, પાલહિ નર નિત્થુ જિણદ ધમ્મુ,
તહિ નયરિ અત્થિ ધણ નાઉ મેટ્ઠિ, જો હત્થુ ન ઉડ્ડઇ કસુ વિ હેટ્ઠિ ૩
તસુ ધણુગિરિ નામિ પહાણુ પુત્તુ, પુરમડણુ અત્થિ સુગુણેહિ જુત્તુ,
સાવય વસુપ્પવઉ સુદ્ધ ભાવઉ, નિમ્મલગુણમદિરૂ સમિય પાઉ ૪
ઉવસતમોહમોક્ખાભિલાસિ, અહિલાસુ ન બધઈ ગેહવાસિ,
જા કાવિ વરિજ્જઇ તાસુ વાલ, નવજોવ્વણવરનયણ વિસાલ ૫
પડિમેહઇ સો મુનિ જેમ નારિ, નિયજોયણુ મ અકયત્થ હારિ,
પવજ્જ લેસુ નિવ્વિન્નકામુ, મઇ મફલુ કરેવિણુ માણુયજમ્મુ ૬
અન્નઇ પમણિજ્જઇ સુદરી એ, નિયતાયજણણિ ખામોયણીએ,
હઉ અવમવ સિત્તણિ કરિસુ એહુ, મહુ મણુઇટ્ઠુ એહુ વર વરેહુ ૭

ધત્તા

એહુ જઈ ન વરેમઇ, નવિ પરણેસઈ, તો મઇ માઇ મરેવઉ,
એહુ નયણુસુદર. રૂવપુરદર, અવમ નાહુ કરેવઉ ૮

× × × ×

અતે—

મુનિવર વરદત્તિ, ગુણુદમત્તિં વઇરસામિગુણરચરિઉ,
આહિજ્જઉ ભાવિ, મુચહુ પાવિ, નિં તિહુયણુ નિયગુણભરિઉ.

સંવત્		કૃતિ	કર્ત્તા	પૃષ્ઠ
લ૦	,,	ગજસુકુમાલ રાસ	લે. દયામૂર્ત્તિ	૫૫૫
લ૦	૧૭૬૦	+ પ્રેમલાલચ્છી રાસ (ચંદરાસ)		૫૫૧
લ૦	૧૭૬૨	નીતિશાસ્ત્ર પંચાખ્યાન ચો	લે. મગયલસાગર	૨૭૪
લ૦	,,	+ ચોવીશી	લે. સુખહેમ	૫૫૮
લ૦	,,	દ્રૌપદી રાસ	લે કહાનજી	૫૭૨
લ૦	૧૭૬૩	શુકરાજ સાહેલી	લે પદ્મવિજય	૧૨૮
,,	,,	મૃગાપુત્ર સ	લે ધર્મવિલાસ	૫૯૨
લ૦	૧૭૬૪	અંબડ કથાનક ચો		૨૫૨
લ૦	૧૭૬૫	વેતાલપચીસી	લે સુજાણહંસ	૨૮૯
લ૦	,,	પુન્યસાર રાસ	લે. કુશલચંદ	૪૦૬
લ૦	,,	+ હંસરાજ વચ્છરાજ રાસ	લે. સદારામ	૫૧૨
લ૦	૧૭૬૬	શીલરાસ	લે. લાલચંદ્ર	૧૪૯
લ૦	,,	નલદવદંતી રાસ	લે. જીતકુશલ	૩૫૧
લ૦	,,	નવતત્ત્વ રાસ		૪૨૪
લ૦	૧૭૬૭	ગોરાવાદલ-પદ્મણી રાસ		૨૧૧
લ૦	૧૭૬૭	ગજસુકુમાલ રાસ	લે માનચંદ	૪૦૯
લ૦	૧૭૬૮	કુલધ્વજ રાસ	લે અમરવિજય	૫૦૮
લ૦	૧૭૬૯	જંબુચરિત	લે કુશલચંદ	૫૬૩
લ૦	,,	+ શત્રુંજય પરિપાટી	લે ગુણચંદ્ર	૫૮૧
લ૦	૧૭૭૦	+ચાર પ્રત્યેકબુદ્ધ ચો	લે. સમયધીર	૩૪૨
,,	,,	સુમિત્ર રાજર્ષિ રાસ	લે ધનજી	૩૪૨
,,	,,	+ નેમિસાગર રાસ	લે વિનીતવિજય	૪૧૫
લ૦	૧૭૭૧	+ ચાર પ્રત્યેકબુદ્ધ ચો	લે જયસૌભાગ્ય	૪૮૫
લ૦	,,	અભયકુમાર રાસ		૪૫૧
લ૦	૧૭૭૮	રત્નસાર ચો.	લે. દોલતચંદ્ર	૧૨૫
લ૦	૧૭૮૧	ધર્મબુદ્ધિમંત્રી ચો.	લે. રંગપ્રમોદ	૫૭૯

	સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
હ	૧૭૩૫	શીલ રાસ		૧૪૯
,,		વિજયસિંહસૂરિ રાસ	વે ક્ષમાવિજય	૨૪૯
હ	૧૭૩૬	નેમિરાસ		૨૪૪
હ	૧૭૩૭	સિદ્ધચક્ર (શ્રીપાલ) રાસ		૫૯
હ	૧૭૩૮	પ્રભાવતી રાસ		૧૫
હ	૧૭૪૧	હરિબળ રાસ	વે. જ્ઞાનસાગર	૧૩૦
હ	૧૭૪૨	તેજસાર રાસ	વે. પ્રેમવિજય	૨૧૫
હ	૧૭૪૩	જ્ઞાનપંચમી સ્ત.	વે. આણંદસુંદર	૩૦
હ	,,	ગજસુકુમાલ રાસ		૫૫૪
હ	૧૭૪૪			૪૫૫
હ૦	૧૭૪૬	શાલિભદ્ર રાસ	વે. ખેમાવિજય	૫૨
હ	૧૭૪૭	+ દાનાદિ સંવાદ		૩૩૬
હ	૧૭૪૮	આષાઢભૂતિ રાસ		૪૮
હ	૧૭૪૯	ધનદત્ત ચો.		૪૬૪
હ	૧૭૫	શુકનદોરી	વે. જ્ઞાનવિજય	૨૩૩
હ	૧૭૫૧	હરિબલ રાસ		૪૫
હ૦	,,	તીર્થમાળા સ્ત.	રાયચંદ	૨૨૮
હ	,,	મહાવીર સ્ત.	,,	૩૭૫
હ	૧૭૫૨	+ હંસરાજ વત્સરાજ રાસ		૪૧૨
હ	૧૭૫૩	સિદ્ધચક્ર (શ્રીપાલ) રાસ	વે. રૂપનાથ	૫૯
હ		અંજનાસુંદરી રાસ	વે. ધર્મસુંદર	૫૩૩
હ	૧૭૫૫	ગજસુકુમાર ચો.		૫૧૪
હ	૧૭૫૮	જિનધર્મ મંજરી		૩૪૭
હ	૧૭૫૯	કુમતિ કુમ્મસ ચો	વે. ઉદ્યમવિજય	૨૪
હ		મેઘિક રાસ	સે. રામવિજય	૪૩૩
હ૦	૧૭૫૯	હીરવિજયસૂરિ રાસ		૪૧૯

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
લે૦ ૧૮૨૮	પુન્યસાર રાસ	લે. સુજ્ઞાનસાગર	૪૦૬
લે૦ ૧૮૨૯	વૈતાલ પચીસી	લે કૃષ્ણવિજય	૨૨૩
લે૦ ,,	રાવણ મંદોદરી સં.	શ્રીધર (જૈનેતર)	૪૬૬
લે૦ ૧૮૩૦	નલ દવદંતી રાસ	લે કનકરુચિ	૩૫૨
,, ,,	સત્તરભેદી પૂજા		૪૬૭
લે૦ ૧૮૩૩	+ હરિશ્ચંદ્ર રાસ	લે. જ્ઞાનરાજ	૫૮૪
લે૦, ૧૮૩૭	+ નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથ કલશ	લે. કાંતિકુશલ	૬૬
લે૦ ૧૮૪૦	સુદર્શન ચો		૧૫૫
,, ,,	શુકબહોતરી		૨૩૩
,, ,,	પુરંદર ચો		૩૦૯
લે૦ ૧૮૪૨	તીર્થમાલા	લે વિનોદરુચિ	૩૦૪
લે૦ ૧૮૪૨	વાસુપૂજ્ય રોહિણી સ્ત	લે પ્રમોદસાગર	૫૪૦
લે૦ ૧૮૪૩	આનંદસંધિ	લે અમોલકચંદ	૫૩૫
લે૦ ૧૮૪૪	નલ દવદંતી રાસ		૩૫૨
લે૦ ૧૮૪૫	કુમારપાલ રાસ		૪૧૯
લે૦ ૧૮૪૫	શત્રુંજય માહાત્મ્ય		૫૨૫
લે૦ ૧૮૫૨	આનંદસંધિ		૫૩૫
લે૦ ૧૮૫૫	+ શત્રુંજય રાસ	લે લખમીચંદ	૨૫૮
લે૦ ,,	તીર્થમાલા		૩૦૪
લે૦ ,,	હિતશિક્ષા રાસ	લે ગ્નાનચંદ્ર	૪૩૭
લે૦ ૧૮૫૬	કૃતપુણ્ય રાસ		૫૦૧
લે૦ ૧૮૬૧	મહાવીર નિર્વાણ સ્ત	લે ગોવિંદરત્ન	૫૯૫
લે૦ ૧૮૬૪	નલદવદંતી રાસ	લે. શિવજી	૩૫૨
લે૦ ૧૮૬૭	ગજસુકુમાલ રાસ		૨૧૮
લે ૧૮૭૦	+સુરસુંદરી રાસ	લે. જેચંદ	૨૬૨

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
સં૦ ૧૭૮૨	ઝાંઝરિયા ચો.		૩૨૫
સં૦ ,,	ગજસુકુમાલ રાસ		૪ ૮
સં૦ ,,	જંબૂ ચો.	લે. ખેમજી	૫૧૭
સં ૧૭૮૪	ચામની બાબુ મૃગાવતી ચો.	લે. મહિમા	૫૩૪
સં ૧૭૮૫	+ હંસરાજ વચ્છરાજ રાસ	લે. કુશલજી	૫૧૩
સં ૧૭૮૭	શાંબપ્રદ્યુમ્ન ચો.	લે. પ્રતાપવિજય	૩૪૬
સં ૧૭૮૯	મૃગાવતી ચો.		૩૪૮
સં ૧૭૯૨	શાલિભદ્ર ચો.	લે. મનોહરસાગર	૫૦૨
સં ૧૭૯૩	મહાવીર ૨૭ ભવસ્ત.		૫૪૪
સં ૧૭૯૮	શ્રીપાલસાગર		૧
સં ૧૭૯૯	પ્રદેશીરાજા રાસ		૫૮૮
સં ૧૮	વિક્રમાદિત્ય ચો.		૨૯૧
સં૦ ૧૮ ૩	મૃગાવતી ચો.		૩૪૮
સં ૧૮ ૮	રાત્રિભોજન રાસ	લે. પ્રસિદ્ધસાગર	૧૧૯
સં	ગજસુકુમાલ રાસ	લે. ખુશાલચંદ	૫૫૫
સં ૧૮૧	શાલિભદ્ર રાસ	લે. રત્નમજી	૫ ૩
સં૦ ૧૮૧૧	ગૌડી પાર્શ્વ સ્ત.		૨૬૬
સં ૧૮૧૨	ગજસુકુમાલસાગર રાસ	લે. ભાનુવિજય	૫૬૭
સં ૧૮૧૩	(ઇલાચી) કુમારરાસ		૪ ૬
સં૦ ૧૮૧૫	વીર જિનવેલી		૨૮૧
સં ૧૮૧૮	મૃગાવતી ચો.		૩૪૮
સં ,,	શાલિભદ્ર ચો.	લે. લાધવિજય	૫ ૨
સં ૧૮૧૯	સત્તરભેદી પૂજા		૨૨
સં ૧૮૨૧	ઉપદેશ સત્તરી	લે. જિનલાભ	૫૩૪
સં૦ ૧૮૨૫	સત્તરભેદી પૂજા		૨૨
સં૦	હીરવિજયસૂરિ રાસ	લે. [illegible] ૪૧૯	૪૫

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃ
સં. ૧૮૭૩	રત્નસાર ચો.		[illegible]
સં. ૧૮૭૬	અપકમેળી ચો.	લે. વિવેક	[illegible]
સં. ૧૮૭૭	સંગ્રહિણી		[illegible]
સં. ૧૮૮૪	દાનસાગર	લે. હીરાચંદ	[illegible]
સં. ૧૮૮૬	સીતારામ ચો.	લે. ક્ષમાવર્ધન	[illegible]
સં. ૧૮૮૯	વાસુપૂજ્ય રાસ		[illegible]
સં. ૧૮૯૫	અંતરિક્ષ પાર્શ્વ છંદ	રૂપવિજય (!)	[illegible]
સં. ૧૮૯૯	+ચાર પ્રત્યેક બુદ્ધ ચો.	લે. [illegible]	[illegible]
સં. ૧૯ ૧	સિંહાસન બત્રીસી		[illegible]
સં. ૧૯ ૭	+ગૌતમ પૃચ્છા ચોપઇ		[illegible]
સં. ૧૯ ૮	ગજસુકુમાલ રાસ		[illegible]
સં. ૧૯૧૨	જિનપ્રતિમા સ્ત.		૪૪૧
સં. ૧૯૧૭	સૌભાગ્ય પંચમી સ્ત	લે. [illegible]	૫૯૫
સં. ૧૯૨૨	આનંદ સંધિ		૫૩૫
સં. ૧૯૩૧	સુર બત્રીશી		૧૪૧
સં. ૧૯૩૨	નેમિચંદ્રાવળા	લે. ધર્મવિજય	૩૧૭
સં. ૧૯૪૨	+રામયશો રસાયન રાસ	લે. નારાયણ	૫૨૪
સં. ૧૯૭૫	પૂજાવિધિ રાસ		૪૩

૧૧૮ તેરમા શતકમાં ધર્મસૂરિના શિષ્ય રત્નસૂરિ થયા તેને કોઇ રત્નસિંહસૂરિ નામ આપે છે પણ સ્વ. દલાલ તે ગુરુશિષ્યનાં નામ ધર્મપ્રભ અને રત્નપ્રભ જણાવે છે અને તેજ યોગ્ય લાગે છે—

૧૧૯. 'અંતરંગ સંધિ'—ધર્મપ્રભાચાર્યના શિષ્ય પંડિત રત્નપ્રભની અંતરંગ સંધિના નવ અધિકારો (૯ કડવા)માં મન અને આત્માના સંવાદ રૂપે તથા મોહસેના તથા જિનસેનાના યુદ્ધ રૂપે અંતરંગ રિપુઓના વિજયનું વર્ણન છે આની પાટણભંડારમાં એક તાડપત્ર તથા બીજી કાગળની એમ બે પ્રતો છે

૧૨૦ સુરત ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદના અહેવાલના ગ્રંથ પ્રદર્શનના વિભાગના પૃ ૬૨-૬૩ પર રત્નસિંહસૂરિ (? રત્નપ્રભ) માટે જણાવેલ છે કે—

પોતાના ગુરુ ધર્મસૂરિનાં ગુણગાનનાં ૩૭ કુલક રત્નસિંહ ? સૂરિએ રચ્યાં છે તેમજ બીજા પણ કેટલાંક કુલક પોતાની ભાષા (અપભ્રંશ)માં રચ્યાં છે તે સુરત ગોપીપુરાના જ્ઞાનભંડારમાં તાડપત્ર ઉપર લખેલાં છે તેમાંથી થોડાંએક કુલકોની નકલ (ઉક્ત પરિષદના) પ્રદર્શનમાં મૂકી હતી. નમુનો આ પ્રમાણે—

સિરિ સિવસૂરિ ગુરૂ ગણહરહ પયપઉમ પણમેવિ
ધમ્મસૂરિ સૂરિહિ રઇસિહઉ દેસણ ગુણ વન્નેવિ.
પરમિયપારઇઉં મણુ જગિ દેસણ સરિસુ ન હવુ,
સા ધમ્મસૂરિ ગુરુ વનિતઇં જિણ અમય સહ ગૂંસહુ. ૨

× × × ×

અમિઉ યયઉ એઉ જણુ, કલિજુગિ વટ્ટઇ સોઇ,
ધમ્મસૂરિ સન્નિહુ વર સાહુ, મગ્ગુ મિલિય કિ કોઇ ૫
ધમ્મસૂરિ સુવિહિએ અનિયસમ, કન્નજલિહિ પિએઇ
સો જિ જિણ ભવભયપસ્સીં સિવસોક્ખઇં લેઇ ૬

ધ્રય પઉમનાહ ગણિણા બાવત્તિરિ જિણવરાણ સથવણુ,
કુમરવિહારઠ્ઠિયાણા વિહિય મિણ કુણઉ કલ્લાણુ. ૧૪
જમોવિ તાણ સહલો સંસારે ભોયણાણ તાણ ફલ,
અણુહિલ્લવાડ નયરે રહજત્તા જેહિ સચ્ચવિયા ૯
અણુહિલ્લનયર ગયણે નદઉ કયરહ વિમાણુ વર જત્તો,
કુમર નરિંદ મયંકો, સંપ્રસમુદ્દ સુહા ચિંતો.

× x × ×

બારસ સત્તત્તી (?વી)સે, સુદ્દા સેક્કારસીહ ભદ્દવએ,
ચદ દિણે સામિતુમ, સુરમંદિ મવણ જાઉ ૩૪

× × + ×

સિરિ ધમ્મસૂરિપહુણો, નિમ્મલ કિત્તીઇ ભરિય ભુવણસ્સ,
સીસલવે હિ કુલયં, રઇયિ સિરિ રયણસૂરીહિ. ૩૨

આ કુમારપાલ રાજાના સમયમાં–પાટણમાંજ કુમાર વિહાર મંદિરમાં સં ૧૨૨૭ માં રચાયેલ જણાય છે, નહિ કે સં. ૧૨૩૭ માં કારણકે કુમારપાલ સં. ૧૨૩૨ માં સ્વર્ગસ્થ થયેલ છે.

૧૨૧ **મહાવીર જન્માભિષેક.** ૧૮ ટુંક તેના કર્ત્તા વાદિદેવ-સૂરિના શિષ્ય રામચંદ્રસૂરિ શિષ્ય **જયમંગલસૂરિ** છે. નમુનો —

તારડ ડરડકિક, શૃંગ ઢલકિકય, ફુટ્ટિઅ તુટ્ટિઅ ટાલ,
ત્રાટક ત્રટકિક, રણણ રણકિક, રણણિઅ ઝણણિઅ ઝોલ,
તા ગજ્જિઅ, અબર વજ્જિઅ, જલનિહિ ગુજિઅ નિજઝરણાઈ,
તા કાયર કવિય, કામિણિ ઝુક્કિય, તુટ્ટિઅ આભરણાઈ ૧૧
તા કુમ્મ કડુક્કિઅ, સેસ ધડુક્કિઅ, થરહારિઉ વારાહ,
સાયર ઝલહલિઆ, ગિરિ ઢલઢલિઆ, હુ નટ્ઠે નરનાહ,
દિગ્ગય ગડગડિઆ, ગિહ ખડખડિઆ, જહુ નટ્ઠો મત્તંડ,
સહસક્ખુ ચમક્કિઅ, સુરગણ સક્કિઅ, કિરફુટ્ટો બભડ ૧૨

× × × ×

તા તેહ મગધ વિસય મંડિણિ વીર જિણુવિ અપ્પિઉ,
તા સયલ સુરવર રાણિ પુણુતલ રયણ જડિય કિર થપ્પિઉ. ૧૭
તા વાસિય દેવસૂરિ પાય પણમવિ, અનઇ પુણ દેવસૂરિ વન્નિ
× × સુંદર સુગુરુ રામચન્દ્રસૂરિ જનિ ભદ્દ મ ગણસૂરિ મુણિતિલ. ૧૮

૧૨૨ વાદિદેવસૂરિ (જન્મ સં ૧૧૪૩ દીક્ષા સં ૧૧૫૨ રામચન્દ્રમુનિ નામ, આચાર્યપદ સં ૧૧૭૪ માં નામ દેવસૂરિ પાડ્યું સં ૧૧૮૧ માં દિ. કુમુદચંદ્ર આચાર્ય પર સિદ્ધરાજની સભામાં જીત મેળવી સં ૧૧૯૯ માં ૨૪ શિષ્યોને આચાર્યપદ આપ્યું સં ૧૨ ૪ માં ફલોધીમાં પાર્શ્વનાથ પ્રતિષ્ઠા. સ્વ. સં ૧૨૨૬) આથી તેમજ જયમંગલ સૂરિએ સં ૧૩૧૯ માં સૂંધા પહાડપરના ચાચિગદેવના લેખની પ્રશસ્તિ રચી તેથી આનો સમય તેરમી સદીનો અંત વિનાદરગને મૂકી શકાય.

૧૨૩ સં. ૧૨૪૧માં સોમપ્રભાચાર્યે કુમારપાલપ્રતિબોધ નામનું કાવ્ય રચ્યું છે તેમાંથી ઘણું અપભ્રંશ પ્રાપ્ત થાય છે તેના સમ્બન્ધમાં હવે પછી જુદા વિભાગમાં જુદા પ્રકરણમાં જણાવીશું

૧૨૪ મહાકવિ અમરકીર્ત્તિ—આ મહાકવિ ચૌલુક્ય કૃષ્ણ (કાન્હ ?) રાજાના વખતમાં એટલે વિ. સં. તેરમી શતાબ્દીમાં વિદ્યમાન હતો. તેણે વિ. સં. ૧૨૪૭ (૭૪)માં ભાદરવા વદ ૧૪ શનિ 'છક્કમ્મુવએસો' નામનો ગૃહસ્થીનાં ષટ્કર્મોના ઉપદેશ સંબંધીનો ગ્રંથ, ગૂર્જરના મહીઅડના ગોદહય (ગોધરા) નામના ગામમાં રચેલ છે આ ગ્રંથની રચના તેણે નાગરકુલ અને કાન્ટૂર (સોંપુર ?) વંશના ગુણપાલ અને ચચ્ચિણિના પુત્ર મહામાત્ય અમ્બપ્રસાદ (આમ્રપ્રસાદ)ની પ્રાર્થનાથી કરી છે અને તે અપભ્રંશ ભાષામાં છે

૧૨૫. આ કવિએ ઉક્ત અમ્બપ્રસાદને પોતાના લઘુબંધુ તરીકે ઓળખાવેલ છે એથી કવિ નાગરજ્ઞાતિના હોવાનું જણાય છે જ્યાં તે જૈન ધર્મની દિગમ્બરી દીક્ષિત થયો હતો. તે ગુરુ તરીકેની અતર સ્થાનમાં માથુરસંઘ (દિગમ્બરી)ના ચન્દ્રકીર્ત્તિનો શિષ્ય હતો, કે જે ચન્દ્રકીર્ત્તિ ૫ અમિતગતિ (મુંજ-ભોજના સમયમાં થયેલ)ના શિષ્ય શાન્તિષેણના અમરસેનના શિષ્ય ૫ શ્રીષેણસૂરિનો શિષ્ય હતો.

૧૨૬. કવિએ ૧૪ સધિમય પ્રાય અઢીહજાર ગાથા પ્રમાણ ઉપરોક્ત છક્કમ્મુવએસો (ષટ્કર્મોપદેશ) ગ્રથને એક મહિનામા રચ્યો હતો તેની છેવટની પ્રશસ્તિમા પોતાની આ કૃતિ સાથેની આઠ કૃતિઓનાં નામ આપ્યા છે. ૧ નેમિનાથ ચરિત્ર, ૨ મહાવીર ચરિત્ર, ૩ યશોધર ચરિત્ર (પદ્ધડિયાબધ), ૪ ધર્મચરિત ટિપ્પન, ૫ સુભાષિત રત્નનિધિ (સ્વાધ્યાય-સઝાય, શ્લોક વિગેરે રૂપ), ૬ ચૂડામણિ (ધર્મોપદેશ), ૭ ધ્યાનોપદેશ (ધ્યાનશિક્ષા), અને ૮ ઉકત છક્કમ્મુવએસ આ સિવાય લોકોને આનદ પમાડનાર સસ્કૃત પ્રાકૃત કાવ્યો તેણે ઘણા રચ્યા હતા આ ઉપરથી તેનુ સસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અપભ્રશ ભાષામા કેટલુ પ્રાવીણ્ય હશે, તે આપણે કઇક કલ્પી શકીએ તેમ છીએ.

૧૨૭. છક્કમ્મુવએસો ગ્રથની સ ૧૫૪૪ મા લખાયેલી સાક્ષર શ્રી કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવની પ્રતિ ઉપરથી હમણા લખાવેલી એક પ્રતિ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરામા છે આ ગ્રથ પ્રકાશિત થયો નથી, પણ પ્રકાશિત થવાની જરૂર છે આ ગ્રથમા આપેલી કેટલીક કથાઓ વિ સ. ૧૧૨૭ મા પ્રાકૃતમા રચાયેલા વિજયચદ કેવલિચરિય (અષ્ટપ્રકારી પૂજા વિષયક કથાઓ)ના અનુકરણ રૂપ જણાય છે, કે જેના કર્તા શ્વેતામ્બર ચદ્રપ્રભ મહત્તર છે

૧૨૮ આ છક્કમ્મુવએસો ગ્રથનો આદિ ભાગ નીચે પ્રમાણે છે—

અવ **ગુજ્જર** વિસયહો મજ્ઝિ દેસુ, ણામેણ **મહીયડૂ** વહૂપએસુ

ણયરાયર વરગામહિ ણિરુધ્ધુ, ણાણાપયારસ પઇસમિધ્ધુ

તહિ ણયરૂ અત્થિ **ગોદહય** ણામુ, ણ સગ્ગુ વિચિત્ત સુરેસ ધામુ

પાસાયહ પતિઉ જહ સહતિ, સરયબ્ભહો તિસાણ વહતિ

ધયકિકિણિ કલરવેહિ સરિદ્ધિ, ણ કહઇ સુરહ પાસિયઇ સિદ્ધિ.

* * * *

૦તહિ **ચાલુક્કવસિણુ** ય જાણુઉ, પાવઇ કણ્હણુરિદ પહાણઉ

જો ભજ્જુતરારિ વિદ્ધસણુ, ભત્તિએ સમ્માણિયચ્છદસણુ,

* * * *

રિસહો જિણેસરો તહિ સેયંકર કુણઇ સયલસોક્ખઇં ચ્ચ સયસઇ
—આની ગુજરાતી છાયા.

અથ ગૂર્જર વિષયની મધ્યે દેશ નામે મહીતટનકુપ્રદેશ
નામસાર-વર ગામો એ નિરૂપ્યો નાનાપ્રકાર સંપત્થી સમૃદ્ધ,
ત્યાં નગર છે મોઢેરા નામે જાણે સ્વર્ગ વિચિત્ર સુરેશધામ,
પ્રાસાદની પંક્તિઓ જ્યાં શોભે શરદ્‌ની ઘટા (શોભા ?)ને વહે છે
ધ્વજ-કિંકિણીના સ્વરવોએ સ્વાગત જાણે કરે છે સુરોની પાસે સિદ્ધિ

* * * *

ત્યાં શ્રીમુનિચંદ્રનો જાણે પાસે કલ્પ (કલ્પ ? કલ્પ) નરેન્દ્ર પ્રધાન
જે બાહ્યાભ્યંતરારિ-વિધ્વંસન ભક્તિએ સન્માને છએ કાલન

* * * *

ત્રાણ જિનેશનું ત્યાં ચૈત્યગૃહ તુંગ સભા શોભતો જાણે ચન્દ્ર.

૧૨૯ આ ગ્રંથના અંતનો ભાગ નીચે પ્રમાણે છે—

અબ્ભપસાએ મણિવિક્કુપુત્તે નિરુવમ્મકમ્મપવિત્તિચિત્તે
ગુણવાલએ સુએણ વિરયાવિઉ અવરેહિવિ મણેણ સમાણિઉ.
બારહસયપઇ સત્તમવારીહિ, વિક્રમ સંવચ્છરહો વિસાહિહિ
એપહિમિ આયસહો પાખતરિ ગુરુવાસરમ્મિ મશુદસિ વાસરિ

—ગુજરાતી છાયા.

અભ્યપ્રસાદે માણિક્કસિંહ પુત્રે સુકર્મ વૃત્તિપ્રવૃત્તિપવિત્રે
ગુણપાલના સુતે વિરચાવ્યો અવરે પણ મનથી સમાપ્ત્યો;
બારસો સાત સાથ જ્યારે (૧૨૦૭ ?) વિક્રમ સંવત્સરના વિશાખે,
મધ્યે આષાઢના પક્ષાંતરે ગુરુવાર અને ચતુર્દશ વાસરે
એક માસે એમ સમાપ્યો સ્વયં લખ્યો આયસ આપ્તરીતે.

(આ ઉપરના પારા ૧૧૧ થી ૧૧૬ ની સર્વ ઉદ્ધૃત પંક્તિ વાસ્તવિક ભગવાનદાસ મોદી, સેંટ્રલ લાયબ્રેરી વડોદરા વાળાએ કૃપા કરી બધી નકલ પૂરી પાડી છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે)

૧૩૦ કેટલીક નાની નાની કૃતિઓ સધિ યા રાસુ એ નામથી અપભ્રશ છે. તે પૈકી કેટલીક અત્ર નોંધીએ છીએ —

ચઉરંગ સંધિ—તેમા ૫ કડવક છે. તેમા ચાર શરણનુ વર્ણન છે

ભાવનાસધિ—**જયદેવ ગણિ** (શિવદેવસૂરિ શિષ્ય) કૃત ૭ કડવામા છે મારી પાસે મુનિ અમરવિજયજીએ ઉતારી મોકલેલી નકલ છે તેમા ૬૨ ગાથા છે. તેનુ આદિ—

પણુમવિ પુણુસાયર ભુવણુદિવાયર, જિણુ ચઉવીસઇ ઇક્કિમણિ,
અપ્પ પડિબોહઇ મોહ નિરોહઇ, કોઇ ભવ્વ ભાવણુ વિસણુ. ૧
રે જીવ! નિસુણું ચ્ચચલ મહાવ, મિલ્હેવિણુ સયલવિ વજ્ઝ ભાવુ,
નવભેય પરિગ્ગહ વિવહ જાલ, સસારિ અત્થિ સહુ ઇદિયાલુ. ૨

× × × ×

અંતે—

નિમ્મલગુણભૂરિહિ સિવદિવસૂરિહિ પઢમ મીસુ જયદેવમુણિ,
કિય ભાવણસધી સિમાવુ સુગધી નિસુણઉ અન્નવિ ધરઉ મણિ ૬૨

૧૩૧ સ ૧૩૬૧ માં **મેરૂતુગસૂરિએ પ્રબધચિંતામણિ** વઢવાણમા રચ્યો છે. તેમા અપભ્રશ ઘણુ મળે છે તેનો વિસ્તાર હવે પછી કરવામા આવશે.

૧૩૨ તેરમા શતકના અતે તથા ચૌદમાના પ્રારભે થયેલા આગમગચ્છના જિનપ્રભસૂરિએ કેટલાક સધિ-ટુકા ગ્રથો રચેલા છે તેમા કેટલાક તો શત્રુજયપર રહીને બનાવ્યા છે

(૧) **મદનરેખા સધિ**—૫ કડવામા મયણરેહા સતીનુ ચરિત્ર સ ૧૨૯૭ મા રચ્યુ છે—

એસા મહાસઇએ સધી સધી વ સજમનિવસ્સ,
જે નમિ નિવરિસિણા સહ સસક્કરા ખીરસજોગા.
બારહસસત્તાણુઉએ વરિસે આસો અસુદ્ધ છટ્ઠીએ,
સિરિ સધ પત્થણા એ એય લિહિય સુયાભિહિયં.

(૨) જ્ઞાનપ્રકાશકુલક ૧૨૫ ગાથા ઝગુજન ઉપર રચ્યું

સિરિજિણપહસગ્ગા ભવ્વવગ્ગા સમગ્ગા
પરમપયસુહાણુ લહઈ તે નિહાણુ

(૩) ચતુર્વિધ ભાવના કુલક ૧૧ કડી.

ઉજ્જમુ કુણુ જિણપહિ ભણિઉ
મોક્ખમગ્ગેસુ વિવેકિહિ જણિઉ

(૪) મહિસચરિત્ર ૫૧ ગાથામાં મરાઠમાં ગણ્ઠી સાધ્વીની વિજ્ઞપ્તિથી રચેલું છે

એગૂણવીસમ મલ્લિજિણંદ ચરિઉ ઇમ જંપિઉ
સાહુણિ ધમ્મવિણ્ણત્તિએ વિન્નત્તિ વિરઇઉ.
સુવિહિ સંઘહ દેઉ મંગલ સગ્ગ અપવગ્ગહ
નિરવસગ્ગ અણુ વિયગ્ગ વગ્ગ સિરિ જિણપહ સગ્ગહ.
મરાઠ વિક્કિરિમય મહ માનુ પચાસ,
મલ્લિ સુપસુત સુપસુતહ વિ ભવિયહ પૂરઉ આસ.

(૫) છન્નાતુરશાસ્તિ સંધિ ૧૮ ગાથા.

ઇમ વિવિહ પયારિહિ વિહિ અણુસારિહિ ભાવિહિ જિણપહુ અણુસરઇ

(૬) નેમિનાથ રાસ ૧૧ કડી.

જિણપહિ વણિઉ ભાવઇ વીનવઇ જિણવર આણુ સો વહીનઇ
જ નિયુ આણુ નિગમુ કિપૂ એક ગણહરિહિં સહિત પરમપૂ ૧૧

(૭) યુગાદિ જિનચરિત્ર કુલક—૨૭ ગાથા.

ઇમ ભગવાન વિમલપહુણિ ઝાણમ પયડુ ગમિઉ
દેવસૂરાણ જણ મોક્ખિ સજ્જુ પાવિઉ
સિરિઉ અરિઉ સયવાલુ ઝસિપ્પોરહિ ને દેઈ
સો સિરિ જિણપહ સગ્ગ સગ્ગુ અપવગ્ગુ વિ દેઉ. ૨૭

(૮) ભવ્યચરિત્ર—૪૪ ગાથા.

જિણપહ મેઘલિઉ સરણુ ન દેઇ પુણ્ય ભગ્ગઈ સરણુ વિ છટ્ટઇઈ.

(૯) **ભવિયકુડંબ ચરિત્ર**–૩૪ ગાથા ૭૬ ચતુષ્પદી દ્રવિડી ભાષામા ગવાય છે.

ચઉવઇ બંધેણુ ઇમ ભવિયકુડબસ્સ સતિય ચરિય,
સેત્તુજ તિત્થગએણુ સિરિ જિણપહ સૂરિણા રઈય. ૩૬

(૧૦) **સર્વચૈત્ય પરિપાટિ સ્વાધ્યાય.**

જિણપહસારહિ જો કરઈ સુ લહઈ મિદ્ધિ પવેસુ

(૧૧) **સુભાષિત કુલક**—૩૨ ગાથા

(૧૨) **શ્રાવકવિધિ પ્રકરણ**–૩૨ ગાથા.

ઇયિ આગમવિહિ સાવગઇ, પઇ દિણુ કિરિયા સારૂ
જાણિઉ જિણપહિ રઇ કરહ, જિમ છિનઉ સસારૂ ૩૨

(૧૩) **ધમ્માધમ્મ વિચાર કુલક** ૧૮ ગાથા

આગમ આણુસારિહિ જિણપહસૂરિહિ ધમ્માધમ્મ વિયારૂ કિઉ. ૧૮

(૧૪) **વયરસ્વામિ ચરિત્ર** ૬૦ ગાથા સ. ૧૩૧૬

ચદગચ્છિ દેવભદ્દસૂરિ દરક, કુરઈ જિણપહસૂરિ સમગુણનરક
નાણિચરણિ ગુણિ કિત્તિ સમદ્ધ, દેઉ વયરમામિ ચરિઉ આણુદુ. ૫૮
સોહગ્ગ મહાનિહિણો ગુરૂણો સિરિવવરસામિણો ચરિય,
તેરહ સોલુતરએ રઇય સુહકારણુ જયઉ ૫૯

(૧૫) **નેમિનાથ જન્માભિષેક** ૧૦ ગાથા

(૧૬) **મુનિસુવ્રત સ્વામિસ્તોત્ર** ૧૩ ગાથા

(૧૭) **છપ્પન દિશાકુમારિ જન્માભિષેક** ૧૫ ગાથા

(૧૮) **જિનસ્તુતિ** ૨૪ ગાથા.

૧૩૩ આ ઉપરાત જિનપ્રભનુ નામ આપેલુ નથી, પણ ઘણુ કરીને જિનપ્રભનાજ બનાવેલા કેટલાક ઉપરનાજ તાડપત્રના પુસ્તકમા લાગ્યા છે —

(૧) **પટ્ પચાશદ્ દિક્કુમારિકા સ્તવન** ૨૫ ગાથા

(૨) **મહાવીર ચરિત્ર**–૨૪ ગાથા.

(૩) જમ્બુચરિત્ર ૨૦ ગાથા ધન્યાશ્રી ભાષામા ગવાય છે સ. ૧૨૯૮

ભાદ્રવ નવ્વાણુઉમ્મિ ભાવસિર સઢિવ સુરિ સમુહસિં,
પમાણી ભાવમે કવિજન્ન ઇપમાકમ્મે. ૨૦

(૪) શ્રીજિનપ્રભુ મોહરાજ વિજયોક્તિ ૨૧ ગાથા.

(૫) જિનકલ્યાણક–૪ કડવાંમાં તેમાં પહેલું ભાસ રાગમાં, બીજું જયમાલથી ભાષામાં ત્રીજું દેશુનિ ભાષામાં ચોથું ગુડ્ડી ભાષામાં.

(૬) મુનિસુવ્રત ચરિત્ર ૧૮ ગાથા.
તેર દુસત્ત વરિસે સિરિ વીર જિણિંદ મોક્ખ સંપત્તે,
સંઘાય કુમુદ ચંદ સહ સમત ગુણ તણ ભવ્વણ. ૨

(૭) જિનસ્તુતિ ૨૦ ગાથા.

(૮) ભાવની સ્તુતિ (વેલાઉલ રાગમાં) ૩૫ ગાથા.

(૯) ગુરુસ્તુતિ ચાચરિ (ગુર્જરી રાગમાં) ૧૫ ગાથા.

ચૌદમા શતકમાં. —— ——

૧૩૮ આ શતકમાં નીચેના ગ્રંથો મળી આવેલ છે

નર્મદાસુન્દરી સંધિ. જિનપ્રભ શિષ્ય કૃત ૭૧ ગાથા સં
૧૩૨૮ તેરહ સયઅડવીસ વરિસે, સિરિ જિણપહ પસાએણ
એસા સંધી રઇયા જિણણાણગુરુણુસારેણ ૭૧

ગૌતમસ્વામિ ચરિત્ર–જિનપ્રભ શિષ્યકૃત ૨૮ ગાથા–સં
૧૩૫૮ ગોયમ નામિદિ આવઆરિય રૂઅ પસમરીએ ભાવએ,
કવિય ભાવાનાએ અજીવન સુ વરિઆઇ. ૨૮

અનેરા રાસ–જિનપ્રભસૂરિકૃત ૧૧ કડવાંમાં

અમ્બિકા કર્તા મોહરાજ ૩૮ ગાથા, ઇલાચીપુત્ર ૫૮ ગાથા, શાલિભદ્ર કક્ક (કકો) કર્તા પઉમ–પદ્મ ૬૪ ગાથા વગેરે કે જેનો ઉલ્લેખ આ પુસ્તકમાં અનુક્રમે પૃ. ૧૨ ૧૧ ૨૧ ૫૨ કરવામાં આવ્યો છે તે ભાગમાં (પૂની મુ ત્રાણી)માં લઇ શકાય તેમ છે

૧૩૯ ચતુર્વિંશતિ જિન કલ્યાણક ૧૩ કડી, સ્થૂલિભદ્ર ચરિત્ર ૨ કડી જન્માભિષેક સ્તુતિ ૫ કડી, અવન્તિસુકુમાર

સધિ ૧૧ કડવા આ ગ્રંથો વિશેષમા પાટણના ભડારમા જોવામા આવ્યા છે.

૧૩૬ પંદરમા શતકના ઉત્તરાર્ધમાં નીચેના ગ્રંથો છે

શીલસધિ જયશેખરસૂરિ શિષ્યકૃત ૩૪ ગાથા.

ઇય શીલસુસધિ ભાવસુઅંથી જયસેયરસુરી સીસકય,
ભવિઅઉ નિસુણેવિણુ હિયઇ ઠવેવિણુ સિલધમ્મિ ઉજ્જમિ કરહુ ૩૪

ઉપદેશસધિ-હેમસારકૃત ૧૯ ગાથા.

ઉવએસ સધિ નિરમલબધિ હેમસર ઇમ રિસિકર એ
જો પઢઈ પઢાવઇ સુહમણિ ભાવઇ, વસુહ સિદ્ધિ વૃદ્ધિ લહએ

૧૩૭. **પદરમા શતકના અતમાં** રચાયેલ

તપ સધિ-સોમસુદર શિષ્ય **વિશાલરાજસૂરિ શિષ્ય**કૃત પર ગાથામા. આની પ્રતીક લખ્યા સવત્ ૧૫૦૫ ની પાટણ ભડારમા છે.

સિરિ સોમસુદર ગુરુપુરદર પાયપકય હસઓ,
સિરિ વિશાલરાયા સૂરિરાયા ચદગચ્છવતસઓ,
પય નમીય સીસિઇ તાસુ મીસિઇ એસ સંધી વિનિમ્મિઆ,
સિવ સુક્ખકારણુ દુહ નિવારણુ તવ ઉવએમિઈ વન્મિઆ પર

૧૩૮. **નાનીકૃતિઓ**-કેશીગોયમ સંધિ ૭૦ ગાથા એ નામનો ગ્રંથ છે અને આ સિવાય મૃગાપુત્રકુલક ૪૦ ગાથા, વીરજિન પારણુઉ ૪૭ ગાથા, ઋષભપચ કલ્યાણક ૧૪, નવકારફલ ૩૦, ઋષભધવલ ૨૬, સીતાસતી ૨૦, આરાત્રિક ન્હવણાદિ ૨૦, ચતુર્વિંશતિ જિનકલ્યાણક ૩૬, લઘુ અજિતશાતિ કવિ વીરગણિકૃત ૯, ચતુર્વિશતિ જિન પ્રતિમાકોશ ૧૧, જિન ચૈત્ય સ્તવન ૧૫, બુદ્ધિસૂરિ (પૂર્ણિમાગચ્છના) સ્તુતિ, જિનસ્તુતિ ૨૦, વીરવિજ્ઞપ્તિકા ૧૩, સોમસૂરિકૃત કલ્યાણક સ્તોત્ર, દાનાદિકુલક, દગ-ડઉ, શાકુન ૩૦, ધર્મસૂરિગુણ, ધર્મસૂરિ બાર માસ વગેરે પરચુરણ ગ્રંથો પાટણના ભંડારમા છે, વળી ખભાતના તાડપત્રના ભડારમા મહાવીર ચરિત્ર વગેરે ત્રણ ચાર ટુકા ગ્રંથો અપભ્રંશમા છે. આ સર્વનો સમય-નિર્ણય થઈ શક્યો નથી, પણ તે પૈકી કેટલાયે તાડપત્રપર લખાયલા

હોવાથી તે ૧૧ કે ૧૨ મા શતકના હોવા ઘટે એવું અનુમાન થઈ શકે છે

૧૩૪ અપભ્રંશ સાહિત્ય ઘણું વિશાલ હશે. તેમજ એ આ પરથી પ્રતીત થાય છે પરંતુ દુર્લક્ષથી નાશ પામી ગયેલું લાગે છે અહીં તો ગ્રંથોના નામ માત્ર થોડાક ઉતારા સાથે આપેલાં છે પરંતુ તેમા વપરાયેલા છંદો તથા ભાષાસ્વરૂપના નમૂના જોઈ તેમાંથી ઘણું લખી-ખેળવી શકાય. સદ્ગત સાક્ષરશ્રી દલાલ એ પર લખવા ઇચ્છતા હતા પણ તેમનું અકાલ અવસાન થતાં તે બની શક્યું નથી. ઉપરના પૈકી જે શ્વેતાંમ્બરીય સાહિત્ય જણાવ્યું છે તે મુખ્યતે તે સાક્ષરશ્રીના નિબંધ નામે પાટણના ભંડારો અને ખાસ કરીને તેમાં રહેલ અપભ્રંશ તથા પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય (સુરત ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ માટે તૈયાર કરેલ)માંથી લીધુ છે

પ્રકરણ ૫ મું

સોળમી સદીનું અપભ્રંશ સાહિત્ય.

૧૪ રત્નમંદિર ગણિએ ઉપદેશ તરંગિણી નામનો સંસ્કૃત ગ્રંથ રચેલ છે તેમાં સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત અવતરણો ઘણાં છે તેમાં લગભગ ૨૫ ફકરા શુદ્ધ અપભ્રંશમાં છે અને બીજા થોડા એવા છે કે જેને અપભ્રંશ અને જૂની ગુજરાતી—અથવા ડા. ટેસિટોરી જેને જૂની પશ્ચિમ રાજસ્થાની કહે છે તેની વચ્ચેની સીમા પર મૂકી શકાય. તે પૈકી થોડા અત્ર ટાંકીએ છીએ—

પય પક્ખાલઇ કિ કરુ કિજ્જઇ મજ્જ વાઉ
કિ પરિસિવિ અમ્બુહર, જોઇ સમહિ સમાહિં
હરિ મણિ કમ્મિવિ ચઉ કર મિલિવિ કિવાયર,
દુમિયઇ મહિઇમિણ પટ મેરુ જાણ્જિણ સાયર,

સુહડકોડિ થરહરિય કૂર કૂરમ કડક્કિઅ,
અનલ વિનલ ધસમસિઅ પુહવિ સહુ પ્રલય પલહિય.
ગજ્જ તિ ગયણુ કવિ આમ ભણિ, સુરભણિ સુરભણિ ફણમણિ ઇક્કઅ
મામહિ હિમ ગહિમ મગહિમગહિ, મુચ મુછ જયસિહ તુહ
સુદર સર અસુરાહ, જલ પીધુ વયણેહિં,
ઉદય નરિદહિ કડ્ડીઉ તીહ નારીનયણેહિ,

૧૪૧ આ છેલ્લો દોહો અપભ્રશ અને જૂની ગૂજરાતી વચ્ચેની ભાષાનો છે જે રત્નમદિરગણિએ **ભોજપ્રબધ** સ ૧૫૧૭મા રચ્યો તેજ આ હોવા ઘટે તેથી તેમનો સમય સોળમી સદીના પ્રારભમા છે.

૧૪૨ **યશઃકીર્ત્તિ**કૃત **ચંદપ્પહ ચરિય**મા પ્રારભના બે પદ્ય પ્રાકૃતભાષામા છે શેષ સર્વ ગ્રથ અપભ્રશ ભાષામા છે આ **યશઃકીર્ત્તિ** પ્રાય એજ હશે કે જેણે સ્વયભૂનુ હરિવશપુરાણ, વિમલ(કીર્ત્તિ)કૃત જગસુન્દરી પ્રયોગમાલા, યોનિપ્રાભૃત વગેરે ગ્રથોનો પોતાના સમયમા અનુપલબ્ધ ભાગ જાતે રચી પૂરો કર્યો હતો, અને તે, અને માથુરસઘ પુષ્કરગચ્છના આચાર્ય ગુણકીર્ત્તિના શિષ્ય ને રઇધુના ગુરુ યશ કીર્ત્તિ કે જે ગોપાચલ-ગ્વાલિયરની ગાદી પર હતા તે-બને એકજ હશે-ને તેમ હોય તો આનો સમય સ ૧૫૨૧ આસપાસ હોવો ઘટે

૧૪૩ ઉક્ત **ચંદપ્પહચરિય** ગ્રથનો આદિભાગ નીચે પ્રમાણે છે —

ણમિઊણ વિમલકેવલલચ્છી સવ્વગદિસ્સ પરિરંભ,
લોયાલોયપયાસ ચદપ્પહસામિય સિરસા ૧
તિક્કાલ વદ્દમાણ પચવિ પણિટ્ઠિ એતિ સુદ્ધાહં,
તહ નમિઊણ ભણિસ્સ ચદપ્પહસામિણો ચરિય. ૨
જિણ ગિરિગુહણિગ્ગયા સિવપહસગયા સરિસય સરિસુહ કારણિય,
મહુ હોઉ પસણ્ણિય ગુણહિરવાણિય તિહુવણુજણુમણુહારિણિય ૩
હુંબડ કુલણહયલિ પુપ્ફયત, વહુ દેઉ કુમરસિહ વિ મહત,
તહુ સુઅ ણિમ્મલ ગુણગણવિસાલુ, સુપ્રસિદ્ધઉ પભણઇ સિદ્ધપાલુ. ૪

જસકિત્તિ વિજ્જાહરિ ગુરુ પસાઇ ભવિ પુરિ પાઉમ કવ્વ ભાઇ
ત ત્રિભુવિણિ સોભા સેઇ મહ પગ્ગુણ તોડે સાઈ હેમ સહુ ૪
ઇકિ રૂપ ભરૂ ઝગ્ગહર જાણવત, જિણભવણપસાયણ વિરચરત,
અપ્પિ કુકુરે વમ્મણ ઝગ્ગુ, ઇ વણુણ સઝઇ ઇમર જગ્ગુ, ૬
કવિકવિ ભેણુ સસિ મિહિર જાણ સઇ નિરુમ નિવાણતપાણુ
જાણે સમવભાણુવિ મુણિઙ્ગ અઝમિગ્ગમહ ણ પુણ્ણિમહિ મહુ ૭
જિ રંજિવ રાયા સહોદિ, જિણમુણિ ભિણિ સિવપિઠ હેમિ,
સ્વયંમ્ભુ જાઈ પમ્મસાણુ જાણુ, ? તારા દેવિહિ વણિજ મણુ. ૮
ઉજ્જલિય સાસણુ જણ મહિઉ, જિણાદિ વિયમિણ સયલ ગુણ,
સિરિ દેવસૂરિ મુણિ ભરૂ પહાઉ, જસુ જાણ ભાવિ જાસોર પાઉ. ૯
જસપુત્તિય અવાણમય પાય સમરણુ ભિણિ તાયણિ ણ આય,
જિણસેણુ સિદ્ધસેણુવિ ભયત, પસ્તાઇ દેયમાણુ ભત. ૧૧
ઇય પમુદ્ધ જહિ વાણી નિવાઇ, તહ અમ્હહ કહ કેમી પમાઇ
જહિ કુમાર દ્વીપસર ભરૂ ઉચ્ચાહર, ભઇ સહસ મુણિસિરિ આઇ
તહિ પર જિણ મરણુઇ સિવસુહકરણુઇ જિ સંપુણ્ણઇ સમિ આઇ ૧
× × × ×

—ઇય સિરિ ગચ્છપઉમસરિસિ મહાકઇ જસકિત્તિ વિરઇએ મહા ભવ્વ સિધૂ સિદ્ધપાલ સવણ્ણભૂસણે સિરિ પઉમચરિઉસ પઢમો સંધી સમ્મત્તો. ૧ ગ્રંથાગ્ર ૧૬૨.

૧૬૪ ઉક્ત ગ્રંથનો અંતભાગ નીચે પ્રમાણે છે:—
ગુજ્જર દેસહ ઉમ્મત ગામુ, તહિ છ કુઉ સુમ ણામુ,
સિદ્ધઉ તહુ ણંદણુ ભવ્વબંધુ, જિણ ધમ્મભારિ જિં દિણ્ણુ ખંધુ
તહુ સુઉ જિણુંઉ ભહુ દેઉ ભવ્વ, ને ધમ્મ કમ્મિ વિવાહિંઉ ભવ્વ,
તહુ ભહુ જાયઉ સિરિ કુમારસિંહુ, કલિકાલ કરિંદહુ હણણ સિંહુ.
તહુ સુઉ હરણવઉ સિદ્ધપાલુ જિણ પુજ્જ(?)દાણુ ગુણગણ રમાલુ.
તહુ ઉવરોહે ઇય કિયઉ ગંથુ, હઉ ણ મુણમિ કિંપિ વિસત્થ મંથુ ॥
ભા મઇ કિયાપર સમ્મવિસમ્મર ભાંડુ વ મમ્મ ભવ્વાઇ
તા મેહુ પયાઉ કિયાઇ વઠુહુ, સરસઇ દેવિહિ મુણિતિઅઇ ૨૯

—ઇય સિરિચંદપ્પહ ચરિએ મહાકઈ જસકિત્તિ વિરઇએ મહા સિદ્ધપાલ મવણભૂસણે સિરિ ચદપ્પહ માભિ ણિવ્વાણગમણે ણામ એયારહમો સધી સમ્મત્તો ॥૧૧॥ ગ્રથાગ્ર ૩૦૦ (?) એવ સર્વ ૨૩૦૬ સવત્ ૧૫૬૯ (?) શ્રાવણ વદિ ૧ શનિ દિને

આ ગ્રથની પત્ર સખ્યા ૭૪ પ્રતિપત્રમા લીટી ૧૩ ફરૂખનગરના દિગમ્બર જૈન મન્દિરની પ્રતિ પ્રાચીન અને જીર્ણપ્રાય છે.

૧૪૫. **સિહસેનનુ મહેસર ચરિઅ** મેશ્વર ચરિત, હજુ અપ્રકટ છે તેને 'આદિપુરાણ' પણ કહેવામા આવ્યુ છે, દરેક સધિને છેવટે 'મહાભવ્ય–ખેમસી–સાહુ–ણામ ક્રિએ' એમ જણાવેલુ છે તે પરથી જણાય છે કે તે ચરિત ખેમસિહ યા ખેમરાજ માટે લખ્યુ છે, કવિનુ બીજું નામ 'રઇધુ' હતુ તે હરસિહ સિઘઇનો પુત્ર અને ગુણકીર્ત્તિ શિષ્ય યશ કીર્ત્તિનો, શિષ્ય હતો આ યશઃકીર્ત્તિ ગ્વાલિયરમા ઈ. સ ૧૪૬૪ (સ. ૧૬૨૧ મા) રાજ કરતા તોમર વશના કીર્ત્તિ-સિહ રાજાના સમયની આસપાસ વિદ્યમાન હોવાનું જણાયુ છે તેથી સિહસેન યા રઇધુએ પણ તેજ સમય આસપાસ આ ગ્રથ રચ્યો હોવો જોઇએ. પોતાના ગ્રંથમા તેણે ગુણાકર, ધીરસેન, દેવનદિ, જિન-વરસેન, રવિષેણ, જિનસેન, સુરસેન, દિનકરસેન, સ્વયભૂ, ચૌમુહ અને પુપ્ફયત (પુષ્પદત)નો ઉલ્લેખ કરેલ છે

૧૪૬ રઇધુએ એક બીજુ નાનુ કાવ્ય **દહલક્ખણ જયમાલ** (દશલાક્ષણિક જયમાલા) રચ્યુ છે તેમા સર્વમળી ૬૮ અપભ્રશ ગાથા એ છે—જૈનધર્મના દશ પૈકી દરેક લક્ષણ પર ૬ થી ૭ આપી છે. રઇ-ધુની આ બંને કૃતિઓ સિદ્ધ કરે છે કે અપભ્રશ ભાષા વિ સ. ૧૬ મા સૈકા સુધી દિગબર જૈનોમા પણ સાહિત્યના વાહન તરીકે ચાલુ હતી. આ નાના કાવ્યનો અતભાગ આ છે,—

બાહિરફંસેદિય સુહ રક્ખહુ, પરમ બભુ અબ્ભતર વિક્ખહુ,
એણુ ઉવાએ લબ્ભઇ સિવહર, ઇમ રઇધુ બહુ ભણઇ વિણય ધર.

જિણપય ભવિકઉ મુણિ ભાવિભરેઉ ૧૮ સામાન પાલિયઈ જિણ
એ પ્રેમસીહસિર ભાવ જિણ લગ હોઇ ય ભવ ઘર કરઉ જિણ
ઘર કઇ જિણહર ? ઇણતિ ભવિયણ
નીરસ અવસરહ તે સંતિ ધામ ઘર ૧
તેમ એક્કુ ઇમુ તપવિરઇમઈ મા પમ્મએ એદ્દઉ કિંકિય
ભામ ખમ્મઈવઇ તુમર દેરઉ ભાઉ પામઇ ભાવઇ ભાઉ.
સમ્મ ધરમ્મ મય સંગમ ઇમુ દુવિહ મહાનમ ભાવ દુધભાવુ
સંવિદ ભાઉ પસારિય પરમપ્પ પીડિય ભાવહોય છપ્પાયપ્પ
જિણમહોદ સા ઇસ કામપુ, ધુરપુર વર ખેયર ઇંદ સમઇયુ,
દિપુપાદ રિદ સમપ્પિગ્ગદુ, દુદ એમ તવુ ભવ પરિગ્ગહુ
ભવમેરુ છાયઈ દુહારિદ સાયરમ નિયરેહિ સમાગિઉ
એદદ પમ્મ-રામ લાભિભવઈ છવરણ વયણહિ રમિભવઈ
અપુઅપુ બધારઉ જિણવઇ મિચ્છ ભાઉ પવેસણુંકિભવઇ
સીમસલિલ ધારહિ મિમિભવઇ એમ પાવે ભણુઇરિભવઇ

ધત્તા.

સોહાનય સુરકઉ, દેવ ગુરુકઉ, ભવ ઉઠિઉય સિઉં જઈ
[illegible] ધમ્મ મહારા [illegible] ઇમુ મુણિઉં જઈ

૧૪૭ આ ગ્રંથ જૈન ગ્રંથ રત્નાકર કાર્યાલય મુંબઈ તરફથી ૧૯૨૩ માં મુદ્રિત થયેલ છે. તેની પ્રસ્તાવનામાં નાથુરામ પ્રેમીએ જણાવ્યું છે કે-સંસ્કૃત કવિના રચેલા અન્ય ગ્રંથોનો ઉલ્લેખ મળી આવે છે-શ્રીપાલ ચરિત્ર પ્રદ્યુમ્નચરિત્ર, નવકાર ધારણ ગુણપ્રશંસી રત્નમણિ ઉપમેયપદેશ રત્નમાલા અરિષ્ટનેમિચરિત્ર ચારુદત્તચરિત્ર-આ સર્વ ગ્રંથો પણ અપભ્રંશ ભાષામાં હશે એમ જણાય છે.

૧૪૮ આ પેઠે અપભ્રંશ શ્રીપાલચરિત્ર અને બીજાં ગ્રંથ નામે સમ્મત્ત ગુણનિધાન મુંબઈના શેઠ પન્નાલાલ સરસ્વતિ ભવનમાં જોયા તે આધારોમાં છે તેમાંથી નમૂના આપીએ છીએ

શ્રીપાલચરિત્રનો આદિભાગ

સિદ્ધહ સુપસિદ્ધહ વસુગુણરિદ્ધહ હિયઇ કમલ ધારેવિ ણિરૂ,
અક્ખમિ પુણુ સારઉ સુયસયસારઉ સિદ્ધચક્કમાહપ્પવરૂ.
છાગે માહ ણુ વમિ અલિકઉ, મુણિવર ગુણભાવઇ ણિમ્મસિકિઉ,
વાટૂ સાહુહુ પુત્ત ધુરધરૂ, જિણણાહહુ પયપયરૂહ મહુયરૂ.
દિવચદહી મજ્જિદિ પુણુ જો વરૂ, દાણે તિવિહપત્ત પોસણયરૂ,
કમ્મસિ ધણદેણુ, સમાણઉં, મોહઇ મહિયલિ ઉણઇમાણઉ.

૧૪૯ સમ્મત્તગુણ નિહાણમાથી.

સિવ પયસુહ સાસણુ, કુણયવિણાસણુ તિજયપયાસણુ ભયહાણુ,
પણવિવિ સદ્દવસણુ દુગ્ગયભસણુ વિહુણિય જમ્મ જરામરણુ.
—ઇયસિરિ સમ્મત્તગુણિણિહાણે સવેય નિરવેમ ભાવ સુપહાણે
સિરિ બુહ રઇધૂવિરઇએ સિરિ મધાદિવ કમલસીહણામકિએ ણિક્કસ્વા
ઉવગૂહણુત ગુણવણ્ણણો ણામ તીઓ સગ્ગો છમો સિદ્દો.

× × × ×

ણદઉ વીરજિણેસહુ સાસણુ, લોયાલોયસરૂવ પયાસણુ,
ણદઉ સૂરિચરિત ચરતઉ, મિરિ જમકિત્તિ મહાતવ તત્તઉ.
ણદઉ વસુણાહિઉ વસુધારઉ, ચણવણ્ણસ્સ સતિ પયચારઉ,
ણદઉ સયલુ મહાયણુ સારઉ, યયણિય માયર કલિમલુ હારઉ.

૧૫૦ શ્રેણિક ચરિત્ર (સેણિય ચરિય) જયમિત્ર હલ્લકૃત 'સિરિ વદ્ધમાણ કવ્વ'મા અતર્ગત છે તે અપભ્રશ ભાષામા છે. તેમા જ્યા પ્રત્યેક સધિ સમાપ્ત થાય છે તેમા છેલ્લા ધત્તા છદમા 'હરિઇંદુ' એ કવિનુ અકિત નામ આપેલુ છે. તે સધાધિપ (સઘવી–સઘી) હોલિવમ્મા–હોલુ માટે રચેલુ છે. અને તે હોલિવમ્મા, અને રઇધુએ દશલક્ષણજયમાલામા ઉલ્લેખિત ખેમરાજના પુત્ર હોલુ–બને એકજ હોવા સભવ છે.તે હોય તો આનો સમય સોળમી સદી ગણાય

પણવેવિ અણિદહો ચરમ જિણિદ હો વીર હો દસણણાણુ વહા,
સેણિય હો ણરિદહુ કુવલયચદ હો ણિ સુણહો ભવિય હો પવર કહા.

આઇ ચેવિણ રસ હે લલિઉ સહાય હો સમ્મુ મઉપ્પઉ સુહગર
કુવલય આસાસણુ તમપ્પિસ્સાસણુ ઉવઉ અસિમલુ (૯) હિમયર
—ઇય પવિત્તસિરિ જયપિન હલ્લ વિરઇય વદ્ધમાણાન્વે પયડિયગ.
વમ્મ રસાન્વે મેહિણઅભાવચરિયે ભવિયણુ જણમણહરસે સયાહિય
લોહિયમ્મ ક્રમણહરસે જીવદયસિદ્ધિલાહ સગમો અમઇકુમાર જમ્મુજ્જણ
વણણો ણામ ચઉત્થો સંધિ પરિચ્છેઉ સમ્મત્તો સધી ૬

× × × ×

ચોળુક્ક જો સિમભવિમલરુક્ખ વીરચરિત્તુ વિમલુ મય જસરુક્ખ
ચોળુક્ક જો સિદ્ધ વિહાય રસ રસ્યું જો જઇ પવાર્ઇ
જો પયઉ પયડેવિ સુસાસણ મણિ સદ્દલણુ કરેઇ સુસાવગ
ગુણ દેવરાય ગુણણુ ઘર, લોહિયમ્મ મણવર ઉજ્જલધાર,
એહ ચરિત જેણ વિયરાણ બેહવિ વિ મુણિયણુ ઉ વયારિય.

૧૫૨. આના અંતમાં નીચેનું આપેલ છે—

આાસ સાહ સાહ સુમહણુણણુ સજ્જણ જણમણ ણુણણાણુણ
હેઉ વિસાઉ સહિય કુલ મંડણુ, મમ્મણુ જણુ દુહ દોર વિહંડણુ
હોહ ઘત સયલ પરિવારહ ભત્તિ ભણઉ સુગ્ગમ પારહ
પઉમાણુદ મુણિવાહ ગચ્છિહ, ગરણુ સરણુ ગુરુ કહ હરિચ્છિહ
જ ચિંતામણિ ક્રમરસરહ પઉ વિરમઉ સમ્મઉ આવિયપહ
ત ગુણવણુ દેવિ નમસારી મહુ આવસહ ખાવઉ ભયારી.

ઘત્તા

સધમ્મ ધમ્મણુ વિમલ સાવણુ વિમલુત હો જિણુ ઉં હુ
જ હોઇ સમમણુ હઉ ભવિ ભવણુ ત સુહ જમિ હરિચ્છિહુ
—ઇતિ સિરિચંદ્રમાણુ ઇત્યાદિ—એગારહમો સંધી પરિચ્છેઓ સમ્મત્તો. ૧૧

૧૫૨ આની પ્રત ઘર ભાંડારકર ઇન્સ્ટિટ્યૂટ-પૂનામાં છે ને તેમાં છેવટે એમ છે કે ઇતિશ્રી મેઘિણ ચરિત સંપૂર્ણ. સંવત્ ૧૭૧૬ વર્ષે ભાદ્રવ વદિ ૫ ભગુ આચાર્યશ્રીમસ્મે શ્રી પાટણ નગરિ સ્થાને લિખિત આર્યા કુશલસાગર તચ્છિષ્ય લિખિત પંડિત પ્રેમરત્ન શ્રી.

૧૫૩. દિગંબર નિત્ય વિધિમા ૪૦ ગાથા વપરાય છે તે શુદ્ધ અપભ્રશમા છે તેમાની ૮ દેવજયમાલ ૧૩ શાસ્ત્ર જયમાલ, ૧૩ ગુરૂ જયમાલ અને શેષ ૬ પચપરમેષ્ઠિ જયમાલ થાય છે. તેમાની પહેલી તો અગાઉ જણાવેલ પુષ્પદન્તના યશોધર ચરિત્રમાથી ઉધૃત કરી લીધી છે અને બાકીની પણ સભવિત રીતે બીજામાથી લીધી હોવી જોઇએ, પણ ક્યાથી લીધી તે હમણા જાણી શકાયુ નથી

૧૫૪ તેના નમુના નીચે પ્રમાણે છે —

દેવજયમાલ

વત્તાણુટ્ઠાણે, જણુધણુદાણે, પઇપોસિઉ તુહુ ખત્તધર
તુહુ ચરણુ વિહાણે, કેવલણાણે તુહુ પરમપ્પઉ પરમપરૂ ૧
જય રિસહ રિસીમર ણુમિય પાય, જય અજિય જિયગમરો સરાય,
જય સભવ સભવ કયવિઓય, જય અણિહદણુ ણુદિય પઓય. ૨

શાસ્ત્રજયમાલ

સપઇ સુહકારણુ, કમ્મવિયારણુ, ભવસમુદ્દ તારણુ તરણુ,
જિણવણિણુમરસમિ સત્ત પયાસમિ સગ્ગમોક્ખ સગમકરણુ ૧

ગુરૂ જયમાલ

ભવિયહ ભવતારણુ, સોલહ કારણુ, અજ્જવિ તિત્થયરત્તણુ હ,
તવ કમ્મ અસગઈ, દય ધમ્મગઇ, પાલવિ પચ મહાવ્વયહ. ૧

પચપરમેષ્ઠિ જયમાલ

મણુય ણુ ઇન્દ સુરધરિય છત્તયા, પચ કલ્લાણુ સુક્ખાવલી પત્તયા
દંસણુ ણાણુ ઝાણુ અણંત બલ તે જિણા દિંતુ અમ્હ વર મગલ ૧

—નિત્યપૂજા (જૈ. ગ્ર ૨. કા મુબઇ)

૧૫૫ જસવતસાગરના જૈન મદિરમા એક હસ્ત પ્રતમા નાની ૩૭ સસ્કૃત અને પ્રાકૃત કૃતિઓ છે તેમા ૧૦ અપભ્રશ છે નામે સુઅધ દસમી કહા, રોહિણિ વિધાન કથા, મુક્તાવલિ વિધાન કથા, અનતાવ્રતા કથાનક, નિર્દોષ સપ્તમી કથાનક, પાશપઇકહા, જિનપુરદર કથા, ઉદ્ધરણુ કથા, જિનરાત્રિ વિધાન કથાનક અને સોલહકારણુ જયમાલ.

આમાંની પહેલી બે બીજા કરતાં લાંબી છે કારણ કે તે દરેકમાં બે સંધિ છે રોહિણિ વિધાન કથાના કર્તાનું નામ દેવનંદિ મુનિ છે બીજી કૃતિઓના કર્તા સંબંધી કંઇ જણાયું નથી.

૧૫૬ સુઅંધ (સુગંધ) દસમી કથામાંથી નમુનો

જિણુ ચઉવીસ ણવેપિણુ, હિયઈ ધરેપિણુ, દેવહ ચઉવીસહ
પુણુ કહુ આહાસમિ ધમ્મુ પયાસમિ, વર સુઅંધ દહમિહિ ફલુ

* * * *

જહિ કેસુય લોહુ, સુહિયુ વિરોહુ, જિણ જર મરણુ વિવજ્જિઉ
જહિ હસિય વિસાઉ, પુણ્ણુ ણ પાઉ તહિ સિવવાસુ મહુ દિજ્જઉ *

રોહિણિ વિધાન કથામાંથી

જિણવર વંદેવિણુ, ભાઉ ધરેવિણુ, જિણ વાણિ ગુરુ ભત્તિએ
રોહિણિ ઉવવાસહો દુરિયવિણાસહો, ફલુ આહાસમિ ણિય સત્તિએ.

૧૫૭ આ સિવાય દિગંબર જૈનનાં અપભ્રંશ સાહિત્ય સુરતની ગુજરાતી પરિષદમાં મૂકયાં હતાં તેની નોંધ લઈશું તેનો સમય નક્કી નથી તેથી તેના રીપોર્ટના પરિશિષ્ટમાંથી જેમ છે તેમ અત્ર મૂકેલાં છે

આદિજિનપ્રબંધ (?) વીર જિનવરાસ જણાય છે

વડ્ઢમાણુ જિણુ ણવેવિ ભાવેં કમ્મમલ મુક્ક વિવજ્જિઉ પાવે
સમ્માએવિ આયરસહ મુંડુ, જસુ જમ્મણવણિ આયઉ ઘરેઉ
વિઉ મેર સિહરિ તહ લોયણુ કુ, આઉ–વિસમ–કમ્મ–વમ્મ–મમ્મ–મણુ,
કારોહિ પવાસઉ સિંહાસણત્યુ, જસુ ચામરેહિ વિજ્જિઉ પસત્યુ
ભાવઉ તિઊએવિ ઉચ્છિત્ત દામ, જસુ સહ પાસિઉ હિયઈ જામ,
તા અવણિ જીવણ પરિકપ્પિયઉ, તે મેર અણુગ્ગઈ ચપ્પિયઉ
ભરહરિસ ધરણિ ણ મહુ ખસિઉ, ગિરિ કંપિયઉ સુર સમહ તસિઉ.

ધત્તા.

પરમેટ્ઠિ પયાસણુ, તિહુયણ સાસણુ, ઉરે વણિય જસુ ગુરુ
જિણવરુ વેવિ પઅટે, કાસિ કિયચ્ચે, ગુણ અણુમિય કમ્મેણ જસહ.
જય વડ્ઢમાણ સિવ હરિ પહાણુ, તઓયણ પયાસણ વિમલણાણ:
જય મયણ દહણ નિરુવમ સમત્થ, જય લોયરવિ મહુ ગુણ પસત્થ.

૧૫૮. નિશિભોજન સબંધે એક કાવ્ય છે તેના નમુના

જો ધમ્મુ કરઇ, જિણુણાહુ ણુવઇ, ણુસ સાવઉ જણે અપ્પાણુ ચવઇ,
જોણુ વિરય નિહિ ભોયણુ કરેઇ, મણુ ખચિવિ ઇંદિય ણિજ્જિણેવિ
રયણિ ભુજતહ દોસુ હોઇ, એરિસુ મુણિવર જપતિ લોઇ,
જહિ ભમઇ ભૂયર ખસિ રમતિ, જહિવિ તર મેયઈ સંચરતિ.
જહિ દિટ્ઠિ ન પસરઇ અંધુ જેમ, તહિ ગાસુ સુદ્ધિ ભણુ હોઈ કેમ,
કિમિ કીડ વયગઈ જિઝ ગુરાઇ, પિપ્પીલઇ ડસઈ મછરાઈ,
ખજ્જુરઇ કણુ સલાઇયાઇ, અવરઈ જીવઈ બહુ સયાઇ,
અણુાણે ણિસિ ભુજત એણુ, પસુ સરિસુ ધરિઉ અપ્પાણુ તેણુ.

* * * *

ઘત્તા

જો ભોયણુ ભખઇ, અપ્પુણુ રખઇ, માણુ ભઉ જડબુદ્ધિ ગમઇ,
બાહિહક દતઉ, અઇ વિલવતઉ, બહુ સસાર પરિભમઇ. ૭
જહિ વઇરિ ભેય બહુ સચઇતિ, તહિં રયણિહિ બુહ ભોયણુ ન લિંતિ,
વસિકરણુ દિણુાયઉ વગ્વ વાલુ, જાણિજ્જઇ પયડઉ ણુવિ વિસાલુ

* * * *

પુણ્ણે જીઉ ણિવ્વાણે જાઇ, ચોરાસિ મારિ કમ્સવણુભાઇ,
પુણ્ણે પુરદર હવઇ સગ્ગે, પુણ્ણે પજ્જલિય ન દહડ અગ્ગિ
પુણ્ણેણુ હોતિ ચક્કવઇરાય, પુણ્ણે ણુ લગ્ગહિ સમરે ઘાય,
પુણ્ણે સિહાસણુ ચમર ધારિ, કરે કણુયદડુ પડિહાર બારિ,
પુણ્ણે રહ ગય ઘડ તુરય થટ્ટ, ધય સિધ ભેરી નીસાણુ ઉટ્ટ

ઘત્તા

ધણુ ધણણુ પહુત્તણુ જણિમ્મલું તણુ, જણુણિ જણુણુ સુય સોયરઈ,
તે ધમ્મપહાવેં જિણુમય ભાવેં, લહઈ જીઉ સોખઈ વરઇ.

૦ ૧૫૯. **દોહાકોશ** એ ગ્રંથ ડા હરપ્રસાદ શાસ્ત્રીએ પોતાના બગાલી ગ્રંથ નામે 'બૌદ્ધગાન ઓ દોહા' મા પ્રગટ કરેલ છે તેમા અપભ્રંશ ઘણું છે, અને તે શાસ્ત્રી તેને જૂની બગાલી (બાગલા) ગણે છે. આ

[illegible] ([illegible]) [illegible]

૧૫૦ [illegible] નમૂના—

[illegible]

[illegible] ૧

[illegible] પૃ. ૧૧૮

[illegible] ૧૧૯

૧૫૧ [illegible]—

એક્કં ન કિજ્જઇ મતુ ન તંતુ, ણિઅઘરણિ લઇ કેલિ કરંતુ,
ણિઅઘરઘરિણી જાવ ણ મજ્જઈ, તાવ કિ પચવગ નિહરિજ્જઇ. ૨૮
પૃ. ૧૩૧

એસ જપહોસેં મડલકમ્મેં, અનુદિન અચ્છસિ કાહિઉ ધમ્મે,
તો વિણુ તરૂણિ નિરંતર નેહેં, વોહિ કિ લાહઇ એણ વિ દેહે ૨૯ પૃ. ૧૩૧

જિમ લોણુ વિલિજ્જઈ પાણિએહિ, તિમ ઘરિણિ લાઇ ચિત્ત,
સમરસ જાઈ તક્ખણે, જઈ પુણુ તે સમ ણિત્ત ૩૨

૧૬૨ ભારતના પૂરા-છેક પૂર્વભાગ-બગાલમાથી આ ગ્રથ મળી આવે એ હકીકત ઉપયોગી છે અને મહત્ત્વપૂર્ણ છે તે એટલુ બતાવે છે કે સસ્કૃત અને મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત સાથે અપભ્રશ કેટલીક સદીઓ સુધી તાપીના ઉત્તરના સમસ્ત હિદના ચારે ખુણામા સાહિત્યની ભાષા હતી. તે સાહિત્ય શૃગાર તેમજ ધર્મ-મય હોવાથી લોકપ્રિય થયુ જણાય છે. તે ગ્રથ એ પણ સિદ્ધ કરે છે કે તેની ભાષા પશ્ચિમની અપભ્રશ-વિશેષ સભવિત રીતે મહારાષ્ટ્ર અપભ્રશ હતી કે જે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતની પેઠે એટલી ઉંચી કોટિએ લઇ જવામા આવી હતી કે સાહિત્યની શિષ્ટ ભાષાની સ્થિતિએ લાવવામા આવી અને તેનો ઉપયોગ પશ્ચિમ અને પૂર્વના કવિઓએ સરખી રીતે કર્યો છે.

૧૬૩ જૈન ગૂર્જરકવિઓમા તેમાથી પદરમી-સોળમી સદીના આવેલ સાહિત્યમાથી અપભ્રશને મળતુ-જૂની ગૂજરાતી ભાષાનુ સાહિત્ય છે તેના નમુના અત્ર આપ્યા નથી

૧૬૪. આ સર્વ અપભ્રશ સાહિત્યનો વિભાગ તેના નમુના-ઉદાહરણ સહિત આપ્યો છે તે પરથી વિશાલપણે સ્પષ્ટ થયુ છે કે —

"Under the socalled Prakrit literature, especially of the Jains with published and unpublished, much valuable Apabhrams'a lies buried. Some works, which in the catalogue are simply dubbed prakrit, might turn out to be Apabhrams'a, and

others rightly called Prakrit might still contain some Apabhramsa quotations and stories of value from both the linguistic and literery points of view It is also likely that the treasures at Patana Khambhayat and other strongholds of Jainism might contain Apabhramsa works yet unknown even to their blessed possessors. It is the duty of all rightminded Jains to make such works available to scholars who would publish them according to approved methods and subject them to literary and historical criticism." Prof. Gune's Introduction to Bhavisayatta Kaha.

—જે ઘણું અપ્રગટ સાહિત્ય રહેલ છે તે અને ખાસ કરી જૈનોનું અપ્રગટ સાહિત્ય-ગદ્ય તેમજ પદ્ય બન્નેમાં પણ કીમતી અપભ્રંશ સાહિત્ય ધરાવે છે. કેટલાં બધાં છે ? જેસલમીર-ધીણોજ આદિ ગામ કે ન નહિ નહિત છે તે ભંડાર જ્યાં ચીતરાં અને લિપિ પુસ્તક જ અને બીજાં ન જળવાયેલું બીજાંબહાર અપ્રગટ ગ્રંથોમાં કેટલાં ભંડાર ભરાયાં અને ભાષાવિજ્ઞાન તેમજ સાહિત્યની દ્રષ્ટિએ ખાસ ઘણી વાર્તાઓ પણ હોય કે જે પણ મહત્ત્વ છે કે થાય જૈનોના અને બીજા જૈનધર્મના કેન્દ્રસ્થાનોના ભંડારોમાં કેટલાક એવા ભંડાર ભર્યા હોય કે જેની હજુ સુધી તેના માલિકોને પણ ખબર ન હોય. સર્વ ધર્મનિષ્ઠ જૈનોની એ ફરજ છે કે આવા ગ્રંથો વિદ્વાનોને દરતાજા કરાવે કે જેઓ માન્ય પદ્ધતિ પ્રમાણે તેને છાપે અને તપાસે સાહિત્યવિષયક તેમજ ઐતિહાસિક વિવેચન કરે. (પ્રો. ગુણેની ભવિસયત્ત કહાની પ્રસ્તાવના પરથી)

વિભાગ ત્રીજો.

હૈન યુગ.

પ્રકરણ પહેલું.

હેમચંદ્રજીનું વ્યાકરણ.

પાણિનિ.

૧૫૫—"શોભના ખલુ પાણિનિના સૂત્રસ્ય કૃતિ-(પતજલિ ૨-૩-૬૬)-સસ્કૃત વ્યાકરણમા જે યશ પાણિનિને મળ્યો તે કોઇના ભાગ્યમા નહોતો. એવુ સર્વાગસુદર પૂર્ણ વ્યાકરણ કોઈ કાલમા કોઇ ભાષામા બન્યુ નહિ. મહામહોપાધ્યાય હરપ્રસાદશાસ્ત્રી એમતો કહે છે કે[૭] મૅકડોનલે (મુગ્ધાનલાચાર્ય) હાલ પાણિનિ જેવુ જ વૈજ્ઞાનિક વ્યાકરણુ સ્વતત્ર રીતિથી બતાવ્યુ છે, પરતુ આ વ્યાકરણુની રચના પાણિનિના વ્યાકરણ હોવાથી જ સભવી નિભુ આકાશ, સમુદ્ર કે વિષ્ણુની પેઠે પાણિનિના વ્યાકરણુનુ માપ ન ઇદ્દકતાથી કે ન ઇય-ત્તાથી થઈ શકે તેમ છે તેતો તે જ છે. એમ કહી શકાતું નથી કે તે આવુ કે આટલુ છે જેમ પાણિનિ પોતાની પહેલાના સર્વસસ્કૃત

૭ The Professor's Vedic Grammar is unique work in so far as he has done it without Panini's Vaidika Prakriya He has evolved the grammar from the language itself and is as scientific as his great predecessor Panini

—એશિયાટિક સોસાયટી બગાલના વાર્ષિકોત્સવ વખતનું પ્રમુખ તરીકે વ્યાખ્યાન.

વૈયાકરણોનો સમાસ છે તે જ પ્રમાણે તે પોતાનાથી આગળના સર્વ વૈયાકરણોનો ક્રમ છે. પોતાથી પહેલાના જે વૈયાકરણોનાં નામ તેણે, મતભેદ બતાવવાને માટે યા ૮પૂજાર્થે આપ્યાં તેનાં નામ માત્ર પણ રહી ગયાં, બાકીનાં નામોનો પણ પત્તો નથી. પૂર્વાચાર્યોની જે સંજ્ઞાઓ તેણે પ્રચલિત સમજી ગ્રહણ કરી લીધી તે રહી ગઈ. બાકીના જૂના સિદ્ધ પાણિનિની નવી ટંકશાલની મહોરો આગળ ટક્યું નહિ ને નાસી ગયાં. પહેલાનાં વ્યાકરણોનો એકદમ અભાવ જોઈને કોઈ એવી કલ્પના કરે છે કે પાણિનિ શબ્દશાસ્ત્રમાં જે વૈયાકરણોને ટાંકતો ગયો તેના ગ્રંથોને જાણતો ગયો. કોઇ કહે છે કે શિવજીના ડમરુ-વાજાથી જે પાણિનિના ઢૂમલ પક્ષની હિમાયત ઉપર રચવામાં આવ્યાં હતાં તે નષ્ટ થયાં. કોઇ કહે છે કે સર્વ વૈયાકરણ વિશ્વામિત્રની વ્યુત્પત્તિ વિશ્વનો અભિન્ન ગણુ એમ કરવાથી વિશ્વામિત્રના શાપભાજન થયા જ્યારે પાણિનીએ મિત્રે ચર્ષૌ સૂત્ર ૬-૩-૧૩૦ એમ કહી તેની ખુશામત કરી તેથી તેનો વર મેળવ્યો. પાણિનિને આમ જાણવાની કે શિવકોપ યા વિશ્વામિત્રાનુગ્રહની જરૂર નહોતી. સ્વયમેવ પોતાના તેજની આભાથી તે વ્યાકરણો ટકી ન શક્યાં.

હેમચંદ્ર

૧૫૫—શ્રી હેમચંદ્રનું વ્યાકરણ સિદ્ધહૈમચંદ્ર શબ્દાનુશાસન યા સિદ્ધહૈમ કહેવાય છે. સિદ્ધરાજ જયસિંહને માટે બનાવ્યું, તેથી 'સિદ્ધ' અને હેમચંદ્રનું હોવાથી 'હૈમ'. આમાં ચાર ચાર પદોના આઠ અધ્યાય છે અને તેમાં લગભગ ૪૫૦૦ સૂત્ર છે. શૈલી કૌમુદિઓ જેવી છે અર્થાત્ વિષયવિભાગથી સૂત્રોનો ક્રમ રાખેલો છે. સાથે સાથે

---

૮ આપિશલિ ૬ ૧-૯૨, કાશ્યપ ૧-૨-૨૫, ગાર્ગ્ય ૮-૩-૨૦, ગાલવ ૭-૧-૭૪, ચાક્રવર્મણ ૬-૧-૧૩૦, ભારદ્વાજ ૭-૨-૬૩, શાકટાયન ૩-૪-૧૧૧, શાકલ્ય ૧-૧-૧૬, સેનક ૫-૪-૧૧૨, સ્ફોટાયન ૬-૧-૧૨૩, ઉત્તરી (ઉદીચ્ય) ૪-૧-૧૫૩, કોઇ (બીજાં) ૮-૩-૧૮, પૂર્વી (પ્રાચ્ય) યા જૂના ૪-૧-૧૭

તેણે પોતાની ટીકા નામે બૃહદ્વૃત્તિ બનાવી છે હેમચદ્રનો ઉદ્દેશ સરલ રીતિથી પોતાનો સપ્રદાય, પોતાનો આશ્રયદાયક રાજા તથા પોતાના ગૌરવને માટે એવુ વ્યાકરણ બનાવવાનો હતો કે જેમા કોઇ વાત રહી ન જાય. તે જૈન શાકટાયન પાછળ લીટે લીટે ચાલેલ છે પરતુ બીજા અનુકરણ કરવાવાળાની પેઠે તેણે માત્ર અનુકરણ કર્યું નથી. તેણે સસ્કૃત વ્યાકરણ સાત અધ્યાયોમા લખી આઠમો અધ્યાય કેવલ પ્રાકૃતના પૂર્ણ વિવેચન માટે કર્યો છે પાણિનિએ પોતાની પાછળ દૃષ્ટિ નાખીને વૈદિક સાહિત્યને મેળવી 'પોતાના સમય સુધીની ભાષા'નુ વ્યાકરણ બનાવ્યું, પછી વેદ તેનાથી છૂટી-નિકળી ગયો ને સ્વર પણ છુટી ગયો હેમચદ્રે પાછળ ન જોતા આગળ દૃષ્ટિ નાખી અહીથી નીકળ્યુ તો અહી વધારી લીધુ ને 'પોતાના સમય સુધીની ભાષા'નું વિવેચન કરી નાખ્યુ. આ **પહેલુ મહત્ત્વ** હેમચદ્રનુ છે કે બીજા વૈયાકરણોની પેઠે કેવલ પાણિનિના વ્યાકરણના લોકોપયોગી અશને પોતાના સચામા બદલાવીને તે સતુષ્ટ ન રહ્યા, પણ તેણે પાણિનિની પેઠે પાછળ નહિતો આગળ દૃષ્ટિ નાખી પોતાના સમય સુધીની ભાષાનું વ્યાકરણ બનાવ્યુ. તેના પ્રાકૃત વ્યાકરણ અર્થાત્ આઠમા અધ્યાયનો ક્રમ શુ છે તે નીચે બતાવવામા આવ્યુ છે

૧૬૭ શ્રીહેમચદ્ર કહે છે કે—**प्रकृति संस्कृतं, तत्रभवं, तत आगत वा प्राकृतम्।** આ **ભવ** અને **આગત** કહેવુ તે ઠીક-બરાબર નથી વરરુચિ સસ્કૃતને શૌરસેનીની પ્રકૃતિ અને શૌરસેનીને મહારાષ્ટ્રી અને પૈશાચીની પ્રકૃતિ કહે છે 'ષડ્ભાષા' એ નામ આપણે ત્યા ઘણા જૂના કાળથી ચાલ્યુ આવ્યુ છે એક પ્રાકૃત વ્યાકરણ ષડ્ભાષાચદ્રિકા કહેવાય છે લોષ્ટદેવ કવિની પ્રશસા કરતા મખ કહે છે કે '૬ ભાષાઓ તેના મુખમા સદા વિરાજે છે.[૯] જયાનક સોમેશ્વરના પુત્ર પૃથ્વીરાજનુ માહાત્મ્ય કરતા કહે છે કે '૬ ભાષાઓમા તેની

૯...**मुखे यस्य भाषाः षडधिशेरते । ..लोष्टदेवस्य...** (શ્રી કઠ્ચરિત, છેલ્લો સર્ગ)

ગણિત હતી.[૧૦] પૃથ્વીરાજ રાસાના કર્તા, હિંદીના ઇતિહાસ લેખકોને એનું કવિ નજરમાં નોંધી ગએલ છે કે

ષટ ભાષા પુરાન ચ કુરાન કથિત મયા.[૧૧]

અને તેઓ આમાં પંજાબી મારવાડી, રાજસ્થાની ઉમેરવા કરે છે ઓગણીસમી સદીનો જુદીજો કવિ—જ્ઞાનાકરનો કર્તા—ભીમજી ચારણ, સૂરજમલ પણ છ ભાષાઓ મુખે પડી ગયો હતો એમ જણાવે છે[૧૨] શામળ, પણ એક છપ્પામાં જણાવે છે કે—

સંસ્કૃતભાષા સરસ માગધી મોટે મૂળે
ચાહેરી શુભનીપ, અપભ્રંશી તે તુલ્યે,
દેશી ભાષા લેખ, પિશાચી પ્રભને પ્રીતે
ચારણ ચોથી ભાખ, ગર્જરે શુભ રીતે,
એ આઠ ભાષ જે જોઈને, પરી જોતાં પણ છે
કવિ શામળભટ સાચું કહે બોલી તેના બાપ (ભાખણ) છે

૧૫૮—તો આ છ ભાષાઓ સંબંધી શું આધાર છે?

संस्कृतं प्राकृतं चैव शूरसैनी तदुद्भवा
ततोऽपि मागधी प्राग्वत् पैशाची देशजापि च

—સંસ્કૃત, તેમાંથી પ્રાકૃત, તેમાંથી ઉત્પન્ન શૌરસેની, તેમાંથી માગધી, પહેલાની માફક પૈશાચી અને દેશજ એ છ ભાષા.

૧૫૯—માલૂમ પડે છે કે પ્રકૃતિ શબ્દના અર્થમાં ભ્રમ થવાથી તત્ આગત તદ્ભવ્ય અને તત્. આદિની કલ્પના થઈ પ્રકૃતિનો

---

૧ वाक्येऽपि कीर्तिसितताराकापि
गीर्वाणवाणिर्म्युपकारकाणि ।
अर्थेति सोमेश्वरचंद्रमस्य
वर्ण्या गिरां शक्तिमतो यशांसि ॥
—પૃથ્વીરાજવિજય પ્રથમ સર્ગ.

૧૧ જુઓ ઝવેરી મહાશયનો લેખ પ્રતિભા પૃ. ૪ પૃ. ૨૩૪–૫.
૧૨ મંગળ શ્રી સ્વામિની પ્રીતમીથી ઉતારા.

અર્થ અહી ઉપાદાનકારણ નથી. જેમ ભાષ્યકારે બહુ સુંદર ઉદાહરણ આપ્યુ છે કે સોનામાથી રૂચક બને છે, રૂચકની આકૃતિને તોડીતોડીને કટક બનાવવામા આવે છે, કટકોમાથી વળી ખેરના લાકડાના અંગારથી કુંડલ બનાવવામા આવે છે, સોનાનું સોનુ રહી જાય છે, તેવીરીતે ભાષાથી ભાષા કદિ બનાવવામા નથી આવી. અહી પ્રકૃતિ શબ્દ મીમાસાના રૂઢ અર્થમા લેવો જોઇએ ત્યા **પ્રકૃતિ** અને વિકૃતિ શબ્દ વિશેષ અર્થોમા લેવામા આવ્યા છે સાધારણ નિયમ, નમૂનો, મોડલ, ઉત્સર્ગ એ અર્થમા પ્રકૃતિ આવે છે. વિશેષ, અલૌકિક, ભિન્ન, અંતરિત, અપવાદ—એ અર્થમા વિકૃતિ આવે છે અગ્નિષ્ટોમ યજ્ઞ પ્રકૃતિ છે, બીજા સોમયાગ તેની વિકૃતિ છે. આનો અર્થ એ નથી કે બીજા સોમયાગ અગ્નિષ્ટોમમાથી નિકળ્યા કે આવ્યા છે. અગ્નિષ્ટોમની જે રીતિ છે તેને બીજા સોમયાગોની રીતિ થોડીઘણી મળતી છે ને કંઇકંઇક ભિન્ન છે. સાધારણ રીતિ પ્રકૃતિમા બતાવી ભેદોને વિકૃતિમા ગણી દીધા છે. પાણિનિએ ભાષા (વ્યવહાર)ની સંસ્કૃતને પ્રકૃતિ માની વૈદિક સંસ્કૃતને તેની વિકૃતિ માની છે, સાધારણ યા ઉત્સર્ગ નિયમ સંસ્કૃતના માની વૈદિક ભાષાને અપવાદ બનાવ્યો છે અહી પ્રકૃતિનો ઉપાદાન કારણ એવો અર્થ માની શું વૈદિક ભાષાને 'તત આગત' યા 'તદુદ્ભવ' કહી શકાય?—ઉલટી ગંગા વહી શકે? શૌરસેનીની પ્રકૃતિ સંસ્કૃત અને મહારાષ્ટ્રીની પ્રકૃતિ શૌરસેની કહેવાનો આશય એ છે કે તેના સાધારણ નિયમ સંસ્કૃત યા શૌરસેની જેવા અને વિશેષ નિયમ પોતપોતાના ભિન્ન છે પ્રકૃતિ સાથે જ્યા સમાનતા હોય છે, તેનો વિચાર વ્યાકરણોમા નથી, જ્યા ભેદ છે ત્યા બતાવવામા આવેલ છે. હેમચંદ્રજીએ પહેલી (મહારાષ્ટ્રી) પ્રાકૃતનું વ્યાકરણ લખ્યુ. પછી શૌરસેનીના વિશેષ નિયમ લખીને જણાવ્યુ કે 'શેષ **प्राकृतवत्**' (૮-૪-૨૮૬), પછી માગધીના વિશેષ નિયમ જણાવી કહ્યુ કે '**शेषं शौरसेनीवत्** (૮-૪-૩૦૨), અર્દ્ધ-માગધીને આર્ષ માની તેનું વિવેચન કર્યું નહિ પછી પૈશાચીનું વિવેચન કરી દાખવ્યુ કે

શેષં શૌરસેનીવત્ (૮-૪-૩૨૩). તે પ્રમાણે ચૂલિકા પૈશાચી ના નિયમ-વિશેષ બતાવી કહ્યું શેષં માગધવત્-એટલે પૈશાચીવત્ (૮-૪-૩૨૮). અપભ્રંશના વિશેષનિયમ લખી કહ્યું શૌરસેનીવત્ (૮-૪-૪૪૬) અને ઉપસંહારમાં સર્વ પ્રાકૃતોને લક્ષમાં રાખી લખ્યું કે શેષં સંસ્કૃતવત્સિદ્ધમ્ (૮-૪-૪૪૮) તો આ પરથી શું આનો અર્થ એમ કરવામાં આવે કે આ ભાષાઓનું કુટુંબવૃક્ષ થયું? શું પહેલી ભાષા જનક થઇ અને પછી પછીની તેમાંથી આગત અથવા તેમાંથી ઉદ્ભૂત થઈ? નહીં. સાધારણ નિયમ પ્રકૃતિ થી સમજાવ્યો અને વિશેષ નિયમ વિકૃતિ થી. આ પ્રકૃતિ અને વિકૃતિનો પ્રકૃત-પ્રસ્તુત અર્થ છે.

૧૭ સંસ્કૃત અને બીજી પ્રાકૃતોના વ્યાકરણમાં તે હેમચંદ્રે પોતાની વૃત્તિમાં ઉદાહરણોની પૈં ગાથ. નામ અથવા પદ જ આપેલ છે પરંતુ અપભ્રંશના અંતમાં તેણે પૂરી ગાથાઓ પૂરા ૭૬ અને પૂરાં અવતરણ આપ્યાં છે આ થી હેમચંદ્રનું બીજું મહત્ત્વ છે. આવી રીતે તેણે એક અતિ ભારે સાહિત્યના નમૂના સ્મરંત રાખ્યા છે જે તે એમ ન કરત તો નષ્ટ થઇ ગયા હતા. આમ કરવાનું કારણ શું? જેમ હવે પછી કહેવામાં આવશે તેમ જે શ્વેતામ્બર જૈન સાધુઓને માટે યા સર્વ સાધારણ જન માટે તેણે વ્યાકરણ લખ્યું તેઓ સંસ્કૃત પ્રાકૃતના નિયમોને, તેનાં સૂત્રોની સંગતિને પદો યા વાક્યખંડોમાં સમજી લેત-તેણે આપેલ ઉદાહરણોથી ન સમજત તો સંસ્કૃત અને માગધી-પૈશાચી-પ્રાકૃતનું વાઙ્મય તેમની પાસે હતું-પ્રાપ્ય હતું તેમાંથી નવાં ઉદાહરણો શોધી લેત, પરંતુ અપભ્રંશના નિયમ એવી રીતે સમજમાં આવી ન શકત. અંભમ પુરુષને માટે 'જહ' શબ્દમાં ઝ ની જગ્યાએ જ લખવો સરલ, અને મહાપુરુષોના અનુકરણ જેવાં પૂરાં ઉદાહરણ આપ્યા વગર સમજમાં આવતાં નથી (જુઓ પછી ઉદાહરણ નં. ૫૬ ૮૮ ૧૪૪) જો હેમચંદ્રે પૂરાં ઉદાહરણ ન આપ્યાં હોત તો થીબનારાઓ કે જેઓ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતના આકર ગ્રંથો સુધી પહોંચી જાય, પરંતુ જેઓ આવા

સાહિત્યથી સ્વાભાવિક રીતે નાક ચઢાવતા તેઓ તે 'ભાષા'ના નિયમોને સમજત નહિ.

૧૭૧. આ સર્વે ઉદાહરણોનો સંગ્રહ અને વ્યાખ્યાન આ પછી જૂદા ૬, ૭, અને ૮ પ્રકરણમા આપેલા છે. આ ઉદાહરણ અપભ્રંશ કહેવામા આવે છે કિંતુ તે તે સમયની જૂની હિંદી-ગૂજરાતીના જ છે. વર્ત્તમાન હિંદી કે ગૂજરાતી સાહિત્યથી તેનો પરંપરાગત સંબંધ, વાક્ય અને અર્થને સ્થાને સ્થાને સ્પષ્ટ થશે. એ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે આ ઉદાહરણ શ્રી હેમચંદ્રના પોતાના રચેલા નથી કોઈ વાક્યો સિવાય સર્વે તેનાથી પ્રાચીન સાહિત્યના છે. તે પરથી તે સમયની જૂની હીંદી-ગૂજરાતી સાહિત્યના વિસ્તારનો પત્તો લાગે છે. જો સંસ્કૃત સાહિત્ય બીલકુલ રહ્યું ન હત તો પતંજલિના મહાભાષ્યમા જે વેદ અને શ્લોકોના ખંડો ઉદ્ધત છે તે પરથી સંસ્કૃત સાહિત્યનુ અનુમાન કરવુ પડત. આ કામ આ દોહાઓથી થાય છે. હેમચંદ્રજીએ મોટી ઉદારતા કરી કે આ પૂરા અવતરણ આપી દીધા તેમા શૃંગાર, વીરતા, કંઇ રામાયણના અંશ (જેવડુ અન્તરૂ૰ ૧૦૧, દહમુહુ ભુવણ૰ ૫), કૃષ્ણકથા (હરિ નચ્ચાવિઉ પંગણહિ-૧૨૨, એક મેક્કઉં જઇવિ જોએદિ૰ ૧૨૯), કંઇ બીજા મહાભારતના અંશ (ઇત્તિઉં બ્રોપ્પિણુ સઉણિ૰ ૭૮), વામનાવતાર કથા (મઈ ભણિઅઉ બલિરાય૰ ૫૬), હિંદુ ધર્મ (ગંગ ગમેપ્પિણુ૰ ૧૬૬, ૧૬૭, વ્રાસ મહારિસિ૰ ૯૧), જૈન ધર્મ (જેપ્પિ ચઇપ્પિણુ ૧૬૫, પેક્ખેવિણુ મુહુ જિનવર હો૰ ૧૭૦), અને 'હાસ્ય (સો એવા પર વારિઆ૰ ૧૫૯)—એ સર્વના નમૂના મળે છે મુંજ (૧૬૨) અને બ્રહ્મ (૧૦૩) કવિઓના નામ મળી આવે છે કેવુ સુંદર સાહિત્ય આ સંગૃહીત છે ! કવિતાની દૃષ્ટિથી, આટલા વિશાલ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત સાહિત્યમા પણ, શુ 'ભલ્લા હુઆ જુ મારિઆ ૩૧, જઇ સસણેહી તો મુઇઅ પર, લોણુ વિલિજ્જઇ પાણિએણ ૧૧૫, અજ્જવિ નાહુ મહુજ્જિ ઘરિ ૧૪૪'—આદિની જોડીની કવિતા મળી શકે તેમ છે ?

૧૭૨-હેમાચાર્યનુ ત્રીજું મહત્ત્વ એ છે કે તે પોતાના વ્યાકરણના

પાણિનિ અને ભટ્ટોજીદીક્ષિત કેવાની સાથે સાથે તેના ભટ્ટિ પણ છે તેણે પોતાના સંસ્કૃત પ્રાકૃત દ્વ્યાશ્રય ગ્રન્થમાં પોતાના વ્યાકરણનાં ઉદાહરણ પણ આપ્યાં છે તથા સિદ્ધરાજ જયસિંહ અને કુમારપાળના ઇતિહાસ પણ લખ્યા છે ભટ્ટિ અને ભટ્ટ ભૌમકની પેઠે તે પોતાના ગ્રંથોના ક્રમથી આપ્યા છે સંસ્કૃત દ્વ્યાશ્રય ગ્રન્થના વીસ સર્ગ છે તેમાં સિદ્ધરાજ જયસિંહ સુધીના ગૂજરાતના સોલંકી રાજાઓના વંશ વૈભવ આદિનું વર્ણન અને સાથે સાથે હેમચંદ્રના (સંસ્કૃત) શબ્દાનુશાસનના સાત અધ્યાયોનાં ઉદાહરણ છે આઠમા અધ્યાય (પ્રાકૃત વ્યાકરણ)નાં ઉદાહરણોને માટે પ્રાકૃત દ્વ્યાશ્રય ગ્રન્થ (કુમારપાલ ચરિત)ની રચના થઇ છે કે જેમાં આઠ સર્ગ છે સંસ્કૃત દ્વ્યાશ્રયની ટીકા અભયતિલક ગણિએ તથા પ્રાકૃત દ્વ્યાશ્રયની ટીકા પૂર્ણકલશ ગણિએ લખી છે કે જે સંવત્ ૧૩ ૭ ફાલ્ગુન કૃષ્ણ ૧૧ પુષ્ય રવિવારને દિને પૂર્ણ થઇ કુમારપાલ ચરિત આ પ્રાકૃત દ્વ્યાશ્રય ગ્રન્થના આરંભમાં અણહિલપુર પાટણનું વર્ણન છે રાજા કુમારપાલ છે મહારાષ્ટ્ર દેશના જરી તેની કીર્તિ વખાણે છે રાજાની દિનચર્યા દરબાર, અશ્વક્રમ કુંજરશાળા, જિનમંદિર યાત્રા જિનપૂજા આદિના વર્ણનમાં બે સર્ગ પૂરા થાય છે ત્રીજામાં ઉપવનનું વર્ણન છે— વસંતની શોભા છે ચોથામાં ગ્રીષ્મ અને પાંચમામાં અન્ય ઋતુઓના વિહાર આદિનું સાક્ષાત્કાર વર્ણન છે રાજા અને પ્રજાની સમૃદ્ધિ તથા વિલાસોના ચિત્ર કવિઓની રીતિ અનુસાર દેવામાં આવ્યાં છે છઠ્ઠામાં ચંદ્રોદયનું વર્ણન છે રાજા દરબારમાં બેઠા છે સાંધિવિગ્રહિકે વિજ્ઞપ્તિ કરી કે જેમાં કુંકણના રાજા મલ્લિકાર્જુનની સેના સાથે કુમારપાલની સેનાનું યુદ્ધ અને પછી વિજયનું તથા મલ્લિકાર્જુનના મર્યા જવાનું વર્ણન છે આગળ કહ્યું કે એવી રીતે કુમારપાલ દક્ષિણનો સ્વામી થઇ ગયો. પશ્ચિમનો સ્વામી સિંધુપતિ જયનદેવ, ઉચ્ચ (? ઉચ્ચ), કાશી, મગધ ગૌડ કાન્યકુબ્જ દશાર્ણ, ચેદિ, રેવાતટ, મથુરા, જંગલ દેશના રાજાઓની અધીનતાનું વર્ણન છે કુમારપાલ શયન કરે છે સાતમા સર્ગના આરંભમાં રાજા ઉઠીને પરમાત્મચિંતા કરે છે તેમાં ક્રમ, અ

આદિની નિદા, જૈન આચાર્યોની સ્તુતિ, નમસ્કાર પહેલા અને પછી શ્રુત દેવીની સ્તુતિ છે શ્રુતદેવી કુમારપાલની સામે પ્રકટ થઈ અને રાજાની સાથે તેનુ ધર્મવિષયક સભાષણ ચાલ્યુ. આખા આઠમા સર્ગમા શ્રુત-દેવીનો ઉપદેશ છે.

૧૭૩–શ્રી હેમચન્દ્રે પ્રાકૃત વ્યાકરણ (સિદ્ધહૈમ શબ્દાનુશાસનના આઠમા અધ્યાય) અને કુમારપાલ ચરિતનો સબધ નીચેના કોઠાથી જણાવવામા આવે છે

લક્ષ્ય	લક્ષણ	ઉદાહરણ
પ્રાકૃત ભાષા	અષ્ટમાધ્યાય	કુમારપાલ ચરિત.
	પાદ ૧ સૂ૦ ૧–૨૭૧	સર્ગ ૧, ૨, ૩, ૪ ૫, ૬, ૭
	પાદ ૨ સૂ૦ ૧–૧૨૮	ગાથા ૧–૯૩
	પાદ ૩ સૂ૦ ૧–૧૮૨	
	પાદ ૪ સૂ૦ ૧–૨૫૬	
	અષ્ટમાધ્યાય	કુમારપાલ ચરિત
શૌરસેની	પાદ ૪ સૂ૦ ૨૬૦–૨૮૬	સર્ગ ૭ ગાથા ૯૪–૧૦૨
માગધી	પાદ ૪ સૂ૦ ૨૮૭–૩૦૨	સર્ગ ૮ ગાથા ૧–૭
પૈશાચી	„ „ ૩૦૪–૩૨૪	„ „ ૮–૧૧
ચૂલિકા પૈશાચી	„ „ ૩૨૫–૩૨૮	„ „ ૧૨–૧૩
અપભ્રશ	„ „ ૩૨૯–૪૪૮	„ „ ૧૪–૮૨

૧૭૪ આ પરથી સ્પષ્ટ થશે કે જે ભાષાનુ વ્યાકરણ કહ્યુ છે તેમા કુમારપાલચરિતના તે અશની રચના કરવામા આવી છે. જૂની હિદી–ગૂજરાતીના વ્યાકરણના વિશેષ નિયમોના ૧૨૦ સૂત્ર છે, ઉદાહરણોમા જે ઉદાહરણો પ્રાચીન કવિતામાથી આપવામા આવ્યા છે તે ૧૭૫ અવતરણ છે, કોઇ પદો, વાક્યો અને દોહરાઓ અવતરણોની ગણનામા નથી, (કેટલાક દોહાના ખડ વારવાર ઉદાહરણોની પેઠે કેટલાક સૂત્રો ઉપર આપવામા આવ્યા છે), પરતુ સ્વરચિત ઉદાહરણોમા તે સર્વ વિષય ૬૯ છદોમા આવી ગયેલ છે આનુ કારણ એ છે કે એક એક છંદમા કેટલાયે ઉદાહરણ સમાવ્યા છે. હેમચદ્રજીને એવી રચના પ્રિય હતી.

પ્રકરણ બીજું

દેશી નામમાલા અને કુમારપાલ ચરિત.

૧૭૫. હેમચંદ્રએ **દેશીનામમાલા** નામનો એક કોશ પણ બનાવ્યો છે કે જેમાં પ્રાકૃત રચનામાં આવનાર દેશી શબ્દો આપ્યા છે. સંસ્કૃતના બીજા કોશોમાં વિષય વિભાગથી (સ્વર્ગ, દેવ, મનુષ્ય આદિ) શબ્દોનો સંગ્રહ થાય છે યા તો અંતના વર્ણો (જેવા કે ક્રાન્ત, ખાન્ત આદિ) ના વર્ગોથી સંગ્રહ થાય છે પરંતુ આ દેશીનામમાલા વર્તમાન કોશોની પેઠે અક્ષરાદિ ક્રમે બનેલ છે તેનું પણ કારણ એ છે કે વ્યાકરણમાં આપ બતાની કવિતા પૂરી ઉદાહૃત કરવાની છે સંસ્કૃત પ્રાકૃત કોશોની પેઠે દેશી કોશને કોઇ મોઢે ભણતા નથી. જ્યાં પ્રાકૃત કવિમાં દેશી પદ આવ્યા ત્યાં જોવાને માટે આ કોશનો ઉપયોગ છે ત્યાં અક્ષરાદિ ક્રમથી જ કામ ચાલી શકે છે[૧૪] તે ક્રમની અંદર પણ એક-અક્ષર દ્વિ-અક્ષર આદિનો ક્રમ છે જે અક્ષરથી આરંભ થનાર શબ્દ જ્યાં ગણવામાં આવ્યા છે ત્યાં તેવા નાનાર્થ શબ્દ પણ ગણવામાં આવ્યા છે ત્યાં જેટલા શબ્દોનાં ઉદાહરણ એક ગાથામાં આવી શક્યાં તેટલાનિ કવિ ભરવામાં આવ્યા છે. અક્કોડુંભિઆ (એટલે ભૂપ, આદર, કઠણ ઓછી) કચ્છા (ગુમાની ઘાટી) કણ્ણરિવ, કતરિવ (વ્યાકેલ) કઉણ (બાંધે) આ શબ્દોને સાથે ગુંથી એક ગાથા બનાવવામાં કરી તેમાં અર્થ હોય તો પણ ક્રમ સુસ્તા આવતી કરણ છે કેમ

૧૪. પાદલિપ્તાચાર્ય આદિ વિરચિત દેશી શાસ્ત્રો હોવા છતાં પણ આ (દેશી નામમાલા) ના આરંભનું પ્રયોજન. .. 'વર્ણક્રમ સુબોધ' આવવા વર્ણક્રમ સુબોધ .. વર્ણક્રમથી નિર્દિષ્ટ શબ્દ અર્થનિર્દેશમાં સહાય થતાં સુખથી સ્મરણ અને ધ્યાન કરી શકાય છે વર્ણક્રમને છોડી અકેલથી સુખથી અવધારણ થઇ શકતું નથી તેથી વર્ણક્રમનિર્દેશ આવ્યાન છે (ડૉ. પિ શ.-દેશી નામમાલા-બીજી આવૃત્તિની ટીકા)

દ્રજીએ આ પર એક માનિની ખંડિતાની ઉક્તિ બનાવી છે કે હે દાંતોથી ફાડેલા અધરવાળા, નખોથી કાપેલા અંગવાળા, મારી ચદર છોડ, તે ઘડા જેવા સ્તનો વાળી પાસે જા કે જે ઠાઠડીને પણ યોગ્ય નથી (દેશી નામવાલા ૨૦). આ ઉદાહરણ બનાવવાની કઠિનતાથી વિવિધ અર્થો માટે ઉદાહરણ-ગાથાઓ તેણે બનાવી નથી. આજ રીતે કુમારપાળ ચરિતમા કેટલાક ઉદાહરણ એક એક દોહામા મૂકેલા છે, કિંતુ ત્યા શ્રુત દેવીનો રાજાને ધર્મ વિષયનો ઉપદેશ એ એકજ વિષય છે, તેથી કવિને થોડીઘણી સ્વતંત્રતા મળી છે આ ૬૯ છંદોમા જે છંદો આવ્યા છે તે એ છે કે વદનક ૧૪-૨૭, ૭૭, ૭૮, દોહા ૨૮-૫૪, ૮૧, માત્રા ૭૫, ૭૮, વસ્તુ વદનક કર્પૂર (=ઉલ્લાલા ?) નો યોગ ૭૬, સુમનોરમા ૮૨. આમાથી નમુના તરીકે કંઈક આગળ ઉદાહરણના પ્રકરણમા આપેલા છે, જૂના અપભ્રંશના ઉદાહરણોથી આ કંઈક ક્લિષ્ટ છે તેનુ કારણ સ્પષ્ટ છે ને વિશેષ હવે પછીથી જણાવીશુ અને તે સ્પષ્ટ છે કે આ હેમચંદ્રજીએ પોતે રચેલી જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતી છે.

૧૭૬. હેમચંદ્રજીની દેશીનામમાલામા કઇ શબ્દો તે સમયની રીતિ રિવાજ અને વિનોદ આદિના સૂચક છે તેનો સંગ્રહ પાઠકોના મનોવિનોદ અને જ્ઞાન માટે અહીં આપવામા આવ્યા છે. હેમચંદ્રે જે અર્થ કરેલ છે તેનો અનુવાદ અહીં કર્યો છે અને કંઈ ટુંક વિવેચન સાથે જરૂર પડી ત્યાં આપ્યુ છે.

અંવેટ્ટી (૧-૭) મુઠ્ઠીનો જુગાર (હિંદી-મુઝાવૈલ)

અણ્ણાણ (૧-૭) વિવાહ કાલમા જે વધૂને આપવામા આવે છે (પહેરામણી) યા જે વિવાહને માટે વધૂ પોતે વરને આપે છે. (સામી મો દેખામણી ?)

આણંદવડ (૧-૭૨) પતિથી પ્રથમ યૌવન હરણ થતા સ્ત્રીના રૂધિરથી છંટાયેલ વસ્ત્ર. તે બાંધવોને આનંદિત કરે છે તેથી આનંદપટ કહેવામા આવે છે. (કેટલીક જાતિયોમા હજુ પણ એવી રસમ

છે કે આવા વરમાં મિલાઇ રાખીને નાતમાં વેંચવામાં આવે છે)

ઉન્મદ (૧-૮૧) ઉન્માદ ઉન્માદાવસ્થા.

ઉદ્દીપન (૧-૧૩૭) પરણેલી અગ્નિ ગ્રસ્યો

એમિલિમ્બા (૧-૧૪૫) તે સ્ત્રી કે જેનું શરીર સૂતરથી માપી તે સૂતર ચારે દિશામાં ફેંકી દેવામાં આવે છે કોઇ દેશની એક જાતની રસમ છે (સ મા પરથી મીનાતિ મિનોતિ).

એલ્ચુડી (૧-૧૫૩) સંતાઇને રમાતી રમત, જેમાં છોકરાઓ સંતાઇને રમે છે આ અનુસ્યામન ક્રીડા (આંખ મીંચામણી, સંતાકૂકડી)

એકીબેકી (૧-૧૫૬) એક જાતની રમત કે જેમાં નથી નથી એમ કહેવામાં આવે છે

કન્યા૫ (૨-૪૬) સ્ત્રી રહસ્ય.

ખિડખરી (૨-૭૩) યુગનાને માટે શાકડી કે જે દેવ આદિ એકઠા માટે રાખવા રહે છે કે બીજા લોક તેને જાણે નહિ (રજવાડામાં અસ્પર્શ્ય જાતિઓ ગામમાં કે ફરેનું ઘર આ રીતે શિર પર રાખે છે).

ગમિલ્લ (૨-૮૮) નવી પરણેલી વહુ

ગલ્લેમિલ્લ (૨-૧૧) ઘાસ સ્થાનમાં અસ્પર્શ્ય, જેનું લોક ભાષામાં મિલ્લમિલ્લવિલ્લ ૧૮ પ્રવેશ છે (મહામચીઆ).

છિપ્પ રમણ (૩-૩૦) આંખ મિચામણી.

ત્રિમંડિરા (૩-૬) રમતના જેવો ખેલ કે જેમાં કન્યાઓ (અથવા બાળક) નાચે કૂદે છે (રાસ).

ધૂતકથા (૪-૨૧) એક રસમ કે જેમાં સ્ત્રી પતિનું નામ પૂછાય છે અને તે ન લી કહેતી તેથી તેને પગાઠવડાથી મારવામાં આવે છે (રાજપૂતાનામાં ક્યાંક ક્યાંક વિવાહ પર ગૂઢી વખતે સ્ત્રીઓ આ રમત હજી પણ કરે છે હેમચંદ્રે એક શ્લોક આનો અર્થ સમજવા માટે ઉદ્ધૃત કરેલ છે તે પરથી જણાય છે કે સ્ત્રી

BHĀRATĪYA VIDYĀ
Volume IX
1948

EDITED BY

ACHARYA JINAVIJAYAJI MUNI
DR R C MAJUMDAR
DR A D PUSALKER
PROF JAYANTAKRISHNA H DAVE
PRINCIPAL V N BHUSHAN
PROF RAMNARAIN V PATHAK
PROF H C. BHAYANI

BHARATIYA VIDYA BHAVAN
BOMBAY

Published in August 1949

Price Rupees Fifteen

Printed by G. R. Sardesai, B.A., LL.B., Navin Samarth Vidyalaya
Samarth Bharat Press 41 Budhwar Peth, Poona 2.
AND
Published by R. H. Ramen for Bharatiya Vidya Bhavan,
Chaupatty Road, Bombay 7

FOREWORD

The Bharatiya Vidya Bhavan conceived the idea of presenting Shri Munshiji a volume of essays on various aspects of Indian history and culture and allied subjects of study written by distinguished scholars all over India in celebration of his having completed 60 years An editorial committee consisting of Acharya Jinavijayaji, Dr R C Majumdar, Dr. A D. Pusalker, Prof Jayantakrishna H Dave, Prin. V N Bhushan, Prof Ramnarain V Pathak and Prof H C Bhayani was appointed with this object in view. They issued an appeal and received about sixty papers It was decided to publish this Diamond Jubilee Commemoration Volume in two parts, the first of which the Committee have now the great pleasure to offer to the public

The response to the Committee's appeal has been both generous and representative This will be evident from the number and variety of papers included in this volume It will be invidious to single out particular names, but the Committee are proud to feel that the contributors include a large number of scholars whose name and fame have spread far beyond the boundaries of India The articles also cover a wide variety of subjects dealing with history, politics, philosophy, religion, art, science and literature This is a fitting tribute to one whose versatile talents and achievements in various fields of activity such as law, politics, diplomacy, literature, education and social service have earned for him a unique place in India of to-day The Committee take this opportunity of conveying their heartfelt thanks to the band of scholars who have contributed to make this volume a rich and suitable offering to a great genius and a distinguished Indian

Little need be said here on the life and activities of Shri K. M Munshi They are too well known all over India and have been discussed from different points of view in a volume entitled "Munshi—His Art and Work" published on the occasion of the Diamond Jubilee of Shri K M Munshi But such

is the dynamic personality of Shri Munshi that he has won new laurels in fresh fields even during the short period of two years that have passed since its publication. The far-sighted statesmanship which he displayed as the Agent General of the Government of India to Hyderabad is still fresh in our memory and when the true history of this premier state of India in its last phase comes to light the world will perhaps learn with agreeable surprise the extent to which Shri Munshi contributed to the final happy solution of this acute and perplexing problem by his tact judgment and personality

Shri Munshi is still full of life and vitality and it would not be too much to hope that the writer of the Foreword to the Second Part of this volume will have again something new to add to his brilliant achievements. With this hope and prayer I beg to offer to Shri Munshi this humble offering of his countryman in token of respect and admiration and of gratefulness for his splendid services to the cause of our common motherland.

March 15 1949 R. C. MAJUMDAR

[illegible]ACE

' and I[illegible] …dic and Vedic Aryans.

The Diamond Jubilee of Shri K M. Munshi was the most happy event for the Bharatiya Vidya Bhavan, and the Bhavan decided that one of the ways to celebrate the memorable occasion was to present a volume of Indological Studies to our President. The Editorial Board accordingly sent Circular Letters inviting contributions to various scholars The response was very encouraging The Editorial Board, however, regrets the delay in publication owing to unavoidable circumstances It is indeed an unfortunate contrast to the readiness and promptitude with which the learned contributors responded to our request It has now been decided to publish the volume in two parts, and we have great pleasure in issuing the first part

The volume comprises of about 60 articles contributed by learned scholars each of whom has written on the subject of his special study These articles cover a wide range of subjects in the field of Indology, and are bound to make the volume a very useful publication with its appeal to a variety of intellectual interests and aptitudes We tender our grateful thanks to all contributors Particular mention must be made of scholars outside India, viz Drs Carpani, Dumont, Eliade, Pisani, Renou, and Ruben, who sent their papers at a short notice

It is a matter of deep regret to us that two of our valued contributors, Dr A K Coomaraswamy and Dr B M Barua, passed away while the volume was in print Both were scholars of international reputation and authorities in their respective fields Dr Coomaraswamy was the greatest interpreter and historian of Indian Art, and Dr Barua was the doyen of Pali and Buddhistic scholars Their death has been a serious loss to Indian scholarship

Munshiji's life and life-work, his universal interests, his services to the cause of Aryan Culture, Bhagavadgītā and Sanskrit Learning, his various social, educational, literary and political activities, and above all, his unique role in the creation of the Bharatiya Vidya Bhavan and in bringing it to its present standard, are too well known to be dealt with here

nshi Munshiji's excursions in the domain of Indology are not as widely known as his achievements in other fields and hence for the information of the general reader it is thought necessary to refer in brief to his important and valuable con tributions to Oriental and historical research.

In Gujarāta and Its Literature " a standard and authoritative work dealing critically and comprehensively with the Literature of Gujarat during the last twelve hundred years Munshiji has for the first time fixed the chronological position of Narasimha Mehta who was till then placed in c. 1450 A C and supposed to have flourished before Caitanya. Munshiji has shown that the Bhakti of Narasimha bears traces of the Vṛndāvana School, and he could not have preceded Caitanya.

" Early Aryans in Gujarāta which formed the subject of the Thakkar Vasanji Madhavji Lectures under the auspices of the University of Bombay contains Munshiji s views about the comparative value of the Vedic Texts and the Purāṇas the early Vedic tribes, the career of Paraśurāma the Bhṛgu-Haihaya conflict and the historicity of the Bhārata War H has shown that the Śaryātas and the Bhṛgus were the earliest Aryan colonisers of Gujarāta and Śaryāti was th first Aryan connected with it. Māhiṣm ti of the Kārtavīryas generally identi fied with Onkar Mandhata Mandala or Maheshwar has been located on the basis of sound reasons, somewhere near Broach. Munshiji has also attempted t show that the story of the Mahābhārata is historically unreliable and is based on the traditions grown up round the Dāśarājña and the great con flicts of Par śurāma In support he has also adduced the evi dence of the conspiracy of silence of the Vedic Texts about the Bhārata W r nd the heroes participati g therein

Munshiji pursued the same subj ct in its wider application in " The Aryans : Pre-Vedic and Vedic which forms the m jor part of the first volume of the " Glory that was Gūrjara deśa This secti n surv ys the home and the international contacts of the early Aryans during pre-Vedic period. Munshiji proves on a variety of grounds that Saptasindhu is th original home of th Aryans. He finds three main layers viz. pre

Varuṇa, Varuṇa, and Indra, in the pre-Vedic and Vedic Aryans Munshiji's conclusions show that the Atharvan Aryans were the earliest in the field, and may be connected with the Indus Valley Civilisation They evolved the same tradition in Persia and India, which was later replaced by Varuna worship Panis were connected with Atharvan Aryans Vedic Aryans, either directly or through Atharvan Aryans of the West Coast, were in contact with the Sumerians, who were Indian in type and whose records disclose many features similar to those in Atharvan tradition

The problem of the early Aryan settlers in Gujarat has been further developed in the " Linguistic Provinces and the Future of Bombay" where Munshiji shows that the Kankanas and Bhṛgukacchas who inhabited Gujarāta were the first to introduce Aryan language in the West Coast It is further shown that the Konkani is derived from an ancestor of Śauraseni Prakrit

" Imperial Gūrjaras " which deals exhaustively with the history of Gūrjaradeśa in all aspects from 500 to 1300 A C may be considered as the *magnum opus* of Munshiji The varying boundaries of Gūrjaradeśa have been studied chronologically The panorama of the successive rulers of Gūrjaradeśa, the Pratihāras, the Paramāras, and the Cālukyas, is vividly portrayed Munshiji has taken into account all earlier writers in the field As the result of piecing together all inscriptions and Jain literary works on the subject, he has proved that the Agnikula and the foreign origin theory in connection with the Gūrjaras is untenable Munshiji has established that the Pratihāras, Cāhamānas, Cālukyas and Paramāras were allied clans belonging to Hindu society from the first time they appear in history The Gūrjara-Pratihāras of Kanauj have been shown to have come from the region of Mt Abu, and to have ruled Northern India (including parts of modern Gujarat) for over 250 years The most important and original contribution of Munshiji on the subject is the identification of Bhūyada or Bhūyadeva of Kalyānakataka with the Pratihāra Mihira Bhoja (also known as Bhoja, or Bhūbhṛt, or Ādivarāha) of Kanauj, and the reconstruction of his glorious reign

The real nature of the so-called invasions of Mahmud has

Shri Munshiji's excursions in the domain of Indology are not as widely known as his achievements in other fields and hence for the information of the general reader it is thought necessary to refer in brief to his important and valuable contributions to Oriental and historical research.

In "Gujarata and Its Literature" a standard and authoritative work dealing critically and comprehensively with the Literature of Gujarat during the last twelve hundred years Munshiji has for the first time fixed the chronological position of Narasimha Mehta who was till then placed in c. 1450 A C and supposed to have flourished before Caitanya. Munshiji has shown that the Bhakti of Narasimha bears traces of the Vṛndāvana School, and he could not have preceded Caitanya.

"Early Aryans in Gujarāta" which formed the subject of the Thakkar Vasanji Madhavji Lectures under the auspices of the University of Bombay contains Munshiji's views about the comparative value of the Vedic Texts and the Purāṇas the early Vedic tribes the career of Paraśurāma the Bhṛgu-Haihaya conflict and the historicity of the Bhārata War He has shown that the Śaryātas and the Bhṛgus were the earliest Aryan colonisers of Gujarāta and Śaryāti was the first Aryan connected with it. Māhiṣmati of the Kārtavīryas generally identified with Onkar Mandhata Mandala or Maheshwar has been located on the basis of sound reasons, somewhere near Broach. Munshiji has also attempted to show that the story of the Mahābhārata is historically unreliable and is based on the traditions grown up round the Dāśarājña and the great conflict of Paraśurāma In support he has also adduced the evidence of the conspiracy of silence of the Vedic Texts about the Bhārata War and the heroes participating therein

Munshiji pursued the same subject in its wider application in The Aryans: Pre Vedic and Vedic which forms the major part of the first volume of the "Glory that was Gūrjara deśa" This section surveys the home and the international contacts of the early Aryan during pre-Vedic period. Munshiji proves on a variety of grounds that Saptasindhu is the original home of the Aryas. He find three main layers viz. pre

Varuṇa, Varuna, and Indra, in the pre-Vedic and Vedic Aryans. Munshiji's conclusions show that the Atharvan Aryans were the earliest in the field, and may be connected with the Indus Valley Civilisation They evolved the same tradition in Persia and India, which was later replaced by Varuna worship Paṇis were connected with Atharvan Aryans Vedic Aryans, either directly or through Atharvan Aryans of the West Coast, were in contact with the Sumerians, who were Indian in type and whose records disclose many features similar to those in Atharvan tradition

The problem of the early Aryan settlers in Gujarat has been further developed in the "Linguistic Provinces and the Future of Bombay" where Munshiji shows that the Kankanas and Bhṛgukacchas who inhabited Gujarāta were the first to introduce Aryan language in the West Coast It is further shown that the Konkani is derived from an ancestor of Śaurasenī Prakrit

"Imperial Gūrjaras" which deals exhaustively with the history of Gūrjaradeśa in all aspects from 500 to 1300 A C may be considered as the *magnum opus* of Munshiji The varying boundaries of Gūrjaradeśa have been studied chronologically The panorama of the successive rulers of Gūrjaradeśa, the Pratihāras, the Paramāras, and the Cālukyas, is vividly portrayed Munshiji has taken into account all earlier writers in the field As the result of piecing together all inscriptions and Jain literary works on the subject, he has proved that the Agnikula and the foreign origin theory in connection with the Gūrjaras is untenable Munshiji has established that the Pratihāras, Cāhamānas, Cālukyas and Paramāras were allied clans belonging to Hindu society from the first time they appear in history The Gūrjara-Pratihāras of Kanauj have been shown to have come from the region of Mt Abu, and to have ruled Northern India (including parts of modern Gujarat) for over 250 years The most important and original contribution of Munshiji on the subject is the identification of Bhūyada or Bhūyadeva of Kalyānakataka with the Pratihāra Mihira Bhoja (also known as Bhoja, or Bhūbhṛt, or Ādivarāha) of Kanauj, and the reconstruction of his glorious reign

The real nature of the so-called invasions of Mahmud has

been shown to be mere passing raids and the important role played by the Gūrjara kings in resisting the invaders has been fully explained. Nāgabhaṭa the founder of the Pratihāra dynasty was the first to defeat the Arab armies, and rest re Gūrjaradeśa to freedom The weakening of the Gūrj ra Empire helped Mahm d in his early successes but finally th Emperor Bhoja Paramāra of th on of the branches of Gūrj ras with the help of Bhīma Cālukya f Anahilvada Patan accounted for Mahmud The Gūrjaras not only defended their homeland successfully against pressing invaders but defeated Qutb-ud-din who had advanced to Pāṭaṇa. Gūrjaras was th last power to resist th Muslims and after the fall of the Gūrj ras n power was left in North India to face the invaders Th Retrospect at th end of the book analyses the causes that led to the collapse of North India under the Muslim invaders nd is thought-provoking

Here then is briefly detailed estimate of Munshiji s contribution t Indological studies in this country And even from this it will be clear that though his work has not been very extensive it has been of vital importance One feels that if only Munshiji had more tim to spare for such work he would cer tainly be ne of the top-ranking Ind logists But that may have to remain only as a hope for Munshiji is too far busy with even so many pursuits th t h simply cannot find time to concen trat on scholarship and research. Even so the surprise is that h has found time to do this much important work which bears th characteristic marks of his activities—namely thorough knowledge of the subject firm grasp of details l cid exposition, nd pleasant pres ntation May his work prove to be a source of unerring guide and abundant inspiration to all others in the field !

Our homag to Shri Munshiji – the happy h rvester of rich research !

JINA IJAYA MUNI
R. C MAJUMDAR
A D PUSALKER
J H DAVE
V N BHUSHAN
R. V PATHAK,
H C BHAYANI

—CONTENTS—

ANCIENT INDIAN POLITY AND MODERN CONSTITUTIONAL PROBLEMS

By Dr A S. Altekar

Mr Kanaiyalal Munshi, in whose honour the present volume is being issued, has spent the greater part of his life and energy in discovering and interpreting Ancient Indian Culture and in striving to accelerate the progress of the motherland towards the goal of political independence It would, therefore, be but appropriate that the volume should have a paper describing the general features of Ancient Indian Polity, making its critical and impartial estimate and discussing the lessons it has to teach to us, which may be valuable now in the task of constitution-making in which the country is at present engaged We propose to attempt this in the present paper

A General Estimate

We shall first proceed to form a general estimate of the ancient Indian polity and its achievements While doing so, we shall take an absolutely impartial standpoint We must not, however, forget that ancient kings and institutions cannot be judged by standards then not known anywhere We must make due allowance for the circumstances and surroundings in which the Hindu polity and administration were working and then form our estimate of it We shall also state briefly the lessons deducible from our general survey and estimate; they can be of use for the present and the future

Several types of states like republics, oligarchies, diarchies and monarchies were prevailing in India in ancient times, but eventually monarchy became the order of the day. This phenomenon was not peculiar to ancient India, it repeated itself in ancient Europe also where we find the republics in Greece and Italy being gradually supplanted by monarchies and empires Representative government was not known both to the ancient east and west, and so republics

could prosper only when the state was small and a meeting of its Assembly consisting practically of all the senior members of its privileged order was possible As in the ancient republics of Greece and Rome political power was vested not in the whole population but in the members of a small privileged order mostly consisting of Kṣatriyas and perhaps of the Brāhmaṇas also in a few cases. The Hindu polity worked in a society that had accepted the principles of the caste system which laid down that government was primarily the function and duty of the Kṣatriyas assisted to some extent by the Brāhmaṇas Franchise in the ancient Indian republics could therefore not be extended to the whole population In the modern age which does not believe in the predetermination of one s functions by birth it will naturally have to be extended to all

Democracy is the order of the day at present and we all hope to have a full-fledged republic in India in the near future It will be therefore necessary to understand the causes that led to the disappearance of the republics in ancient India. Generally speaking republics could function successfully in ancient India in smaller states They also presupposed a kind of tribal unity in the governing class republics failed to develop into a purely territorial state of large dimensions Distances are annihilated now the principle of representative government has been discovered and is in universal practice Tribal stage has been passed away long ago and we have now developed a national consciousness There is therefore no reason why India should not function and flourish as a large republic

Growing veneration for a hereditary ruler fostered by the principle of the divinity of king was also partly responsible for the disappearance of the ancient republics. When presidents generals and members of the council became hereditary in republics their polity could not be much differentiated from monarchy Divinity of king is now a dead doctrine and we need not apprehend that it will prejudice the development of the republican spirit or institutions in the modern times except perhaps in the Indian states where the monarchical

traditions are still nourished Ancient Indian polity, however, conceded divinity only to virtuous, conscientious and able rulers, who acted as real trustees for their subjects, and who were prepared to sacrifice their own interests, comforts and funds to promote the well-being of their subjects Monarchy can continue in Indian states only if their subjects are convinced that their monarchs belong to the above category Our political thinkers, it should not be forgotten, condemn incapable, vicious and tyrannical kings as demons incarnate and permit their subjects to dethrone them, and even to kill them

A study of ancient Indian history and polity shows that our republics flourished as long as there was harmony and concord among the members of their Assemblies There was, however, a tendency among them to quarrel. In some republics every member of the Assembly was given the title of *rājā*, often he was not inclined to accept the leadership of a fellow-member, because it presupposed his own inferiority Neighbouring kings used to send spies to foment quarrels and dissensions among the members of the republican bodies. Groups and parties were often formed in the republican assemblies and they spent their time and energy in bringing each other's downfall and incidentally paving the way of an outside conqueror Many of the ancient Indian republics were destroyed by the neighbouring kings and emperors by encouraging feuds and dissensions among the members of their Assemblies The party defeated in the Assembly would often seek outside help and thus seek the ruin of the state Modern India, which seeks to develop republican traditions and institutions may well carve on the gate of its future Parliamentary House the prophesy of the Buddha about the Licchavi rebublic The republic of the Licchavis, said the Buddha, will prosper as long as the members of their Assembly meet frequently, show reverence to age, experience and ability, transact the state business in concord and harmony and do not develop selfish parties engaged in eternal wrangling for their narrow and selfish ends Our modern legislators must never forget this warning if the Indian republic is to prosper.

In the course of time monarchy became the order of the day owing to the causes already explained It cannot be denied that our political writers have placed the highest possible ideals before the kingly order· they can be hardly improved in modern times The king was to be *dhrtavrata* pledged to maintain and defend law order justice and morality he was not above the law but subject to its jurisdiction He was to be something even more than a trustee for his subjects; a trustee has merely to abstain from taking any undue advantage of his position while promoting the interest of the trust the king according to the ancient Indian ideals has to sacrifice his own personal comforts and interests in order to secure the prosperity of the kingdom Divinity was conceded not to the *person* but to the *office* of the king The theory that a king can do no wrong and is accountable to none but God was never advocated in ancient India as in medieval Europe Attention of the king was pointedly drawn to the great necessity of proper training, the absence of which was sure to land him into numerous pit falls that do not come across the path of an ordinary individual. The doctrine of the divinity of the king s office was intended merely to inspire respect for authority and not to encourage autocracy or irresponsibility in the kingly order

It must be however admitted that in actual practice many kings failed to live up to the ideal The percentage of vicious or tyrannical kings in ancient India was however by no means higher than in medieval or modern Europe It would be however useful to understand the causes that were responsible for the non-realisation of the ideal of kingship in a large number of cases

Failure to develop proper secular and constitutional checks on the power of the king was the main reason for the kingly ideals not being frequently realised in practice Like medieval political thinkers of Europe our ancient Indian thinkers did no doubt not say that a bad king was accountable to God alone Nevertheless in actual practice the fear of hell was the only effective deterrent in the case of a tyrant Our writers no doubt permit subjects to migrate *en masse* from

the country, if the king became oppressive, ancient inscriptions supply some instances of kings being brought to their senses by this method This remedy, however, is a very impracticable one and could not be easily resorted to They also sanction regicide in extreme cases Regicide, however, presupposes an open and successful rebellion, as a remedy against day-to-day petty cases of tyranny, it is altogether impracticable and inapplicable Ancient Indian polity failed to develop secular and practicable remedies which could control the actions of a king, who was inclined to disregard the ideal and become tyrannical

This failure was largely due to the disappearance of the *samiti* or Popular Assembly in the post-Vedic period As long as this Assembly functioned, it could effectively control the actions of the king in the day-to-day administration The Vedic literature makes it quite clear that a king could succeed in maintaining himself on the throne only so long as his *samiti* or Popular Assembly was in agreement with him If there was a disagreement, the views of the Assembly generally prevailed, and kings had to submit or abdicate and go into exile

Popular Assemblies, however, gradually disappeared in the post-Vedic period, not because democracy became more and more unsuitable to the Indian temperament, but because the state became bigger and bigger in size rendering the meetings of a Central Assembly more and more impracticable Had Aśoka, Candragupta or Harsa revived the Central Assembly, its members would have had to spend several weeks in reaching the capital in order to attend the Assembly meetings, and an equally long time in returning to their homes The principle of representative government was also unknown in those days, both in the east and the west.

It is possible to try the experiment of a limited and constitutional monarchy in the modern Indian states, if the Popular and Representative Assemblies are allowed to function as in the Vedic period Members of the princely order will have to remember that they will have to submit or abdicate and go into exile, if they cannot carry their Assembly with them

Effective popular Central Assemblies being found impracticable in the case of larger kingdoms ancient Indian political thinkers tried to protect the interests of the people by recommending and bringing about a great decentralisation of the functions of the government Large powers were vested in the district town and village administrations, which could be effectively supervised and controlled by local non-official councils. In the Gupta period the sale of even the waste lands owned by the state required the sanction of the popular district council The powers of town and village councils in ancient India were probably more extensive than those of similar bodies in any other polity eastern or western ancient or modern They collected the revenues on behalf of the Central Government refused to collect oppressive taxes, settled village disputes organised works of public utility and often maintained and financed hospitals poor houses and educational institutions It would be worth-while in the new Indian constitution to entrust larger and larger powers to the district boards and local and village councils A word of warning however must be given The village councils worked successfully in the past because the people had a high regard for truth and character and were instinctively inclined to respect age experience and ability Members of the village councils were not elected they were raised to that position by the consensus of public opinion Democracy of the modern type involving voting and party alignments did not exist and *is new to India It presupposes wide spread of education* which must be immediately brought about. Fear of God and hell which has now disappeared must be replaced by the sense of civic duty which must induce our elected representatives to place the good of the people they represent above every thing else

Village Panchayats of ancient India exercised wide judicial powers. They decided practically all cases excepting those of serious crimes Life in ancient times was simple *Judicial disputes were usually confined to local parties and* transactions and the law to be administered was known to and understood by all Modern law is complicated and presup-

poses technical knowledge and assistance, parties to a dispute may often belong to distinct places. Village Panchayats in modern times cannot, therefore, successfully exercise that wide civil jurisdiction which they did in the past. Nevertheless a beginning must be made by investing them with a limited civil jurisdiction It will be difficult for witnesses to tell brand lies in the presence of their fellow residents in the Panchayat courts, with reference to events and transactions well known to the locality The revival of the Village Panchayat courts will no doubt secure speedier justice There will be, however, some uphill task The faith in God and the dread of hell that helped the cause of justice in ancient times are rapidly dying out Party factions are cropping up in villages due to illiteracy and selfishness So until a proper sense of civic duty and responsibility is developed to replace the faith in god and fear of hell, there will be some difficulty in the successful working of the Village Panchayats.

Ancient India sought to solve the problem of the finance of the local bodies by localising a part of the land revenue. Most of the villages could get back about 15 to 20% of the proceeds of the land-tax, which they collected for the Central Government, as its contribution to the funds of the village councils. This experiment is well worth trying in modern times.

There can be no doubt that ancient Indian political thinkers had evolved excellent principles for taxation The grounds on which remissions were sanctioned and exemptions granted were also, as a rule, sound All will agree that the state should gather the taxes like the bee which sucks the honey without damaging the flower, that trade and industry should be taxed not on gross earnings, but on net profits, that an article should not be taxed twice, that the rise in taxation when inevitable, should be gradual and so on The principles of exemption were also sound. The original idea was to grant exemption only to learned but poor Brāhmanas, who used to impart free education In some cases this privilege was abused, but the states usually did not fail to levy taxes on Brāhmaṇa traders and government servants The cases where

the whole Brāhmaṇa class was exempted were very exceptional In modern times we cannot and should not revive such a concession to any wholesale class determined solely by birth

The taxation was usually determined by the local customs and traditions In the later times however when the *samitis* disappeared from the scene governments would often impose high and arbitrary taxes We often find tugs of war between the central governments which wanted to levy new and oppressive taxes and the village committees which would refuse to collect them. Very often however power prevailed and justice went to the wall we find villagers migrating *en masse* to escape unbearable taxation There can be no doubt that in later times the interests of the average man in the sphere of taxation were not adequately protected when a greedy tyrant was on the throne This happened primarily because there was no *samiti* or popular assembly in later times The importance of a strong and vigilant Popular Assembly as a champion of popular rights and interests cannot be over emphasised

The ancient Indian state was not merely a tax gathering corporation interested only in preserving law and order. It is pleasing and surprising to find that the state in ancient India should have interested itself in a number of ministrant activities of the nation-building type which are being under taken by the modern governments only in relatively recent times. Individual enterprise and initiative was, however not usually affected by the activities of the state because it would usually utilise the services of the guilds of trade and industry to carry out its policy Freedom was also given to experts to chalk out their own plans within certain reasonable limits, and the state would give them substantial subsidies to carry them out if they contributed to further its nation-building activi ties This undoubtedly is a pleasing characteristic of the ancient Indian polity State for instance helped education by giving liberal grants to non-offical colleges and universi-ties it did not care to dictate their policy or courses through a Director of Public Instruction The growing sphere of state socialism threatens to create a conflict between the individual

Chapter I

Siddharāja and the Jains.

Siddharāja was an enlightened ruler on the throne of Anahilavāda. During his reign as well as that of his successor, no man was disabled from holding any office under the crown by reason of his race, language or religion In other words, career was thrown open to talents, and the talented Jains captured many important offices in the state Munjāla, Śāntu, Udayana, Āsuka, Vāgbhata, Ānanda, Prithvipāla and Sajjana, were some of the Jain officers who helped Jayasimhadeva in state affairs [1]

Munjāla was a minister of king Karna and continued to hold office under Siddharāja Karna had married Mayaṇalladevī as his mother desired him to do so, but had not favoured her even with a look Once he happened to see a woman

1 Desai, *Jain Sahityano Itihasa*, p. 224

of low rank and wished to enjoy her He was, however not able to do so as he thought the act below his dignity His minister Munjala coming to know of this dressed up Mayanalladevi in that woman's clothes and sent her after usual monthly ablutions to take the place of that woman Karna thinking that she was the very woman he loved received her ardently and she became pregnant by him. Mayanalladevi had as a proof of the interview taken from her husband his ring Next day, Karna repented for his sinful deed but his minister Munjala explained *to him the stratagem by which he was deceived.* In this way Munjala saved the king from a fall and won Mayanalladevi's secret blessings.[1] This account of Merutunga is not confirmed by a contemporary writer

On another occasion, Munjala helped Jayasimhadeva, Karna's son When the siege of Dhara was indefinitely prolonged, Siddharaja took a vow to refrain from food until he had captured the fort of Dhara The warriors of Gujarat showed great prodigies of valour but were unable to fulfil the king's vow before the end of the day At this time Munjala intervened, and persuaded

1 Merutunga, *Prabandhachintamani*, p. 153; Jinamandana *Kumarapalaprabandha*, p. 4.

Siddharaja to fulfil his vow by breaking into Dhara made of flour[3]

Munjala is said to have taken an impotant part in the capture of Dhara When Siddharaja was thinking of raisingt he siege of Dhara, he posted his confidential emissaries in all the important places in the city They all began to talk on the capture of Dhara, and by this device succeeded in knowing that an attack on the southern gate would crown their labours with success The king, knowing this fact, brought his army to the southern gate tower of the fort, and headed the assault in person His elephant Yaśahpataha, then, broke two of the three gates. Siddharaja entered the city, and taking Yaśovarman prisoner, returned to Anahilavada[4]

Jayasimha's victory over Yaśovarman of Malwa is certainly historical It is confirmed by the Chaulukya copperplates wherein Jayasimha is called Avantinatha as well as by Hemachandra, Arisimha, Someśvara and other chroniclers[5] As Munjala was a minister of Siddharaja, it is credible, as

3 Tawney, *Prabandhachintamani*, p 86 4 Tawney, *Prabandhachintamani*, pp 86–7 5 Prasasti to the *Siddha-Hema*, v 18, *Sukritasankirtana*, II, 34, *Kirti-Kaumudi*, II, 31–32.

Merutunga says that he played an important part in the capture of Dhārā

After taking Dhārā Siddharāja had taken a vow that he would enter Anahilavada, mounted on an elephant, with Yaśovarman holding an unseathed sword in hand on the back seat of the howdah. Minister Munjāla coming to know this pointed out to the king the risk he had undertaken by taking that vow The king was unwilling to break his vow but Munjāla persuaded him to *fulfil it by giving in Yaśovarman's hand a wooden* sword[6]

Śāntu or Sampatkara was another Jain prime minister of Siddharāja He was the prime minister of Karna also. He was probably a native of Baroda His father's name was Varnāga and mother's name Sampuri. In the beginning of his career he was a governor of Lata in Broach. By sheer dint of merit he rose to the rank of the chief minister of Karna. The Karnasundari of Bilhana was acted in his temple His engrossment in state affairs—so much so that he has no time to talk to his children or his newly married wives—his proficiency in state craft and his success in political affairs are specially mentioned by

6 Merutunga *Prabandhachintāmani*, pp 146–7

Bilhana" He is described as surpassing even famous ministers like Yaugandharāyana of the past He had sent an army under general Sachchika to fight the Sultan of Ghazani whom it defeated on the banks of the Indus[6A] This event is not confirmed by other evidence.

Śāntu is said to have put an end to the tyranny of Madanapāla, maternal uncle of King Karna, by compassing his death[7] When Siddharāja had been on a pilgrimage to Somanātha, the reins of Government were in Śāntu's hands. Taking advantage of the king's absence from the capital, the king of Mālwā invaded Gujarāta Śāntu asked him the condition on which he would turn back Yaśovarman told him that if he made over to him the merit which Siddharāja gained by his pilgrimage to the shrine of Somanātha he would return The minister, then, washed the king's feet and throwing into the hollow of his hand a handful of water as a sign of the transference of that merit, induced the king of Mālwā to retire When Siddharāja knew this, he became very angry But his minister propitiated him by saying that the giving away of one's

6A *Kāvyānuśāsana*, II, pp CXCI 7 Merutunga, *Prabandhachintāmani*, p 135.

)

merit had no meaning and that one must try to avoid the enemy knocking at the door[8]

The King of Malwa who invaded Gujarata in Siddharaja's absence was Naravarman and not Yaśovarman Moreover Merutunga's statement that the lord of Malwa was induced to retire by making over to him the merit of Siddharaja's pilgrimage to the shrine of Somanatha is of doubtful validity probably it was gold that induced him to turn back. It must however be said to the credit of Śantu that he knew how to avoid the enemy knocking at the door

Merutunga tells a story which gives us an insight into the character of Śantu Once when minister Śantu went to pray to God in a Jain temple built by him he saw a Jain monk in the *company of a prostitute He paid obeisance to* him according to the rules of his faith sat near him for some time and went his way The Jain monk was so much ashamed that he sincerely repented for his conduct went to Palitāna and practised austere penance for twelve years After some years when Śantu went on a pilgrimage to Palitana, he paid obeisance to the same monk and asked him who his Guru was The

8 Ibid, p. 142.

monk replied that minister Śāntu was his guru because he had helped him to follow the right path [9]

The story shows that Śāntu did not disclose the faults of others and gave an opportunity to the wrongdoer to improve He was aware of many examples of the futility of criticism bristling on a thousand pages of history and so refrained from it Under similar circumstances, the Jains of to-day should follow the example of Śāntu and give the wrongdoer an opportunity to improve.

Udayana was another Jain officer of Siddharāja He was a Śrimāli Baniā of Mārwār At the suggestion of some persons, he went to Karnāvatī and put up at the place of a printer named Lāchhi Fortune smiled upon him and he found much money In course of time, he won name, fame and glory and became a minister [10] Siddharāja appointed him governor of Cambay When Hemachandra entered the order of Jain monks, he attended the ceremony According to the *Prabandhachintāmani*, it was he who persuaded Chāchiga, Hemachandra's father, to consent to

---

9 *Prabandhachintāmani* (Shastri's Translation), pp 162–3 10 Ibid, pp 161–2

merit had no meaning and that one must try to avoid the enemy knocking at the door.[8]

The King :of Mālwā who invaded Gujarāta in Siddharāja's absence was Narvarman and not Yaśovarman. Moreover, Merutunga's statement that the lord of Mālwā was induced to retire by making over to him the merit of Siddharāja's pilgrimage to the shrine of Somanātha is of doubtful validity; probably, it was gold that induced him to turn back. It must, however, be said to the credit of Śāntu that he knew how to avoid the enemy knocking at the door.

Merutunga tells a story which gives us an insight into the character of Śāntu Once when minister Śāntu went to pray to God in a Jain temple built by him, he saw a Jain monk in the company of a prostitute He paid obeisance to him according to the rules of his faith, sat near him for some time and went his way. The Jain monk was so much ashamed that he sincerely repented for his conduct, went to Pālitānā and practised austere penance for twelve years. After some years, when Śāntu went on a pilgrimage to Pālitānā, he paid obeisance to the same monk and asked him who his 'Guru' was The

8 Ibid, p. 142.

ved to the camp where his soldiers finding him weeping bitterly, asked him to break his mind. The minister told them that as he was dying before having rebuilt the temples of Vimalāchala and Bhrigucatchha, he could not contain his grief. His soldiers told him that his sons Vāgbhata and Āmrabhata would carry out his plans. Udayana then asked them to call to his presence an ascetic that he might confess all his sins before him. They, however, not finding one, disguised a servant as an ascetic and carried him to the minister. Udayana then made his final act of faith and passed away.[14] When Kumārapāla heard of Udayana's death, he was much grieved.[15] Udayana is said to have built Udayanavihāra in Karnāvatī.

Another Jain minister of Siddharāja was Āsuka. He was, beyond doubt, a Mahāmātya or prime minister between V. S. 1179 and 1181 or

---

ana, Kumārapālaprabandha, p. 71) Their evidence cannot weigh against that of a contemporary writer who gives the credit of defeating the Saurastra chiefs to Ālhana of Nadul (Epig. Ind., IX, p. 68)
14 Merutunga, *Prabandhachintāmani*, p. 218; Charitrasundar–Kumārapālacharit, VI (IV) 23–30. Jinamandana, *Kumārapālaprabandha*, p. 71. 15 Charitrāsundara, loc. cit., VI, (iv) 23.

the consecration of his son.[11] In the time of Kumarapala, he led an unsuccessful expedition against the king of Saurāstra, (but died in the war). He was known as the maternal uncle of Siddharāja. He built the fort of Jhinjhuwādā.[12]

Udayana was an excellent follower of Jina. When he was sent against the king of Sorath, he kept his army in Vardhamanapur and went to Vimalachala. While worshipping the Jineśvara, he saw a rat with a burning wick entering a hole in the wooden temple. The animal was prevented by the temple servant from carrying the wick in hole; but Udayana, apprehending danger to the wooden temple, made up his mind to build a stone temple, and vowed to take only one meal till the task was accomplished. Then he joined his camp and marched against Sunsara. In a battle that followed, the imperial forces were defeated and Udayana was mortally wounded.[13] He was remo-

11 Ibid, p. 205. 12 Desai, *Jain Sahityano Itihasa*,-p. 224. 13 Merutunga, *Prabandhachintāmani*, p 217. The later chroniclers, however, say that when the imperial forces were defeated, Udayana personally went against Sunsara and slew him in a hard fought duel (Charitrasundara, *Kumarapālacharit* VI, (IV.), 20-22; Jayasimha, *Kumarapālacharit*, VIII, 495-509; Jinamand-

'Ganadharas' or the principal disciples of Jina. The enclosure in which the temple stands contains small cells with images of Jina. On the southern side, there is a small temple with two black images. Behind these images, there is an apartment containing a large white marble image held in great veneration by the Jains. It has a small hole in the shoulder said to have been caused by water that used to fall from the ear, whence it obtained the name Amijharā.

According to the commentator of the *Vāgbhatālankāra*, Vāgbhata was a prime minister of Jayasimhadeva. He was probably a son of Udayana. He is often confused with Vāgbhata, author of the Vāgbhatalankāra and son of Soma[18]. Ananda was another Jain prime minister of Siddharāja[19].

Chandrasūri, the author of the *Munisuvrata charitra*, was the governor of Lata before he entered the order of Jain monks[20].

Siddharāja was a patron of learning and the learned. He had a great thirst for knowledge. As the Jain monks were very well-known for

---

18 *Vāgbhatālankāra*, v. 148. 19 *Prāchina Jaina Lekha Sangraha*, 381. 20 Desai, *Jain Sahityano Itihasa*, p. 226.

A. D. 1122-23 and 1124-5. He attended the famous debate between Devasūri and Kumudachandra. With his advice and assent, Jayasimha made a pilgrimage to the Śatrunjaya hill and gave a grant of twelve villages to the temple of Ādinātha.[16]

Sajjana was another Jain officer of Siddharāja. After the conquest of Sorath, he was appointed governor of the province. This is confirmed by an inscription in Neminātha's temple built by him on Giranāra[17].

Sajjana's temple on Giranāra is the largest temple on this hill. It was repaired in A. D. 1278. It stands in a quadrangular court about 190 ft. by 130 ft. It consists of two halls. The garbhagriha has a large image in black stone of Neminātha, the twenty-second Tirthankara. The principal mandapa in front of this has twenty-square columns of granite. The floor is marbled. Round the shrine is a passage or 'bhamati' containing many images in white marble. The outer hall has two large raised platforms, the upper slabs of which have a close grained yellow stone covered with representations of the feet of the

16 Desai, *Jain Sahityano Itihasa*, p. 225. 17 Bom. Gaz., I (i), p. 176.

'Ganadharas' or the principal disciples of Jina. The enclosure in which the temple stands contains small cells with images of Jina. On the southern side, there is a small temple with two black images. Behind these images, there is an apartment containing a large white marble image held in great veneration by the Jains. It has a small hole in the shoulder said to have been caused by water that used to fall from the ear, whence it obtained the name Amijharā.

According to the commentator of the *Vāgbhatālankāra*, Vāgbhata was a prime minister of Jayasimhadeva. He was probably a son of Udayana. He is often confused with Vāgbhata, author of the Vāgbhatālankāra and son of Soma[18]. Ananda was another Jain prime minister of Siddharāja[19].

Chandrasūri, the author of the *Munisuvrata charitra*, was the governor of Lāta before he entered the order of Jain monks[20].

Siddharāja was a patron of learning and the learned. He had a great thirst for knowledge. As the Jain monks were very well-known for

18 *Vāgbhatālankāra*, v. 148. 19 *Prāchina Jaina Lekha Sangraha*, 381. 20 Desai, *Jain Sahityano Itihasa*, p. 226.

their learning, he invited many of them to his assembly of the learned and treated them as his personal friends. Among his learned friends, was Vīrāchārya, a Jain monk.

According to the *Prabhāvakacharita*, Jayasimha, in the course of a friendly conversation, told Vīrāchārya that the greatness of the learned depended upon royal patronage. Vīrāchārya's self-respect was wounded and so he went to Pāli in Mārwār. Jayasimha repented for his conduct and requested the Sūri to return to his capital. Vīrāchārya did so after an extensive tour in different parts of India, in course of which he defeated several dialecticians-especially Buddhists. He was, moreover, highly honoured by the king of Gwālior.[21]

A dialectician of the Sāmkhya school named Vādisimha paid a visit to Anahilapura and challenged the learned men of the city to meet him in a public debate. Jayasimha, who was very jealous of the honour of his kingdom in matters of learning, approached Vīrāchārya's guru, who sent Vīrāchārya to fight him. The Jain Āchārya is also said to have defeated one Kamalakīrti, a Digambara dialectician.[22] Another learned Jain monk who, at times, attended Siddharāja's ass-

21 *Prabhāvakacharita*, pp. 264-6. 22 Ibid, pp. 266-7.

embly of the learned was Devasūri. He was born at Maddahrit in Ashtādaśasati in V. Samvat 1143 (A. D. 1086-7)[23] He was a a Porwād Bania. His father's name was Viranāga and mother's name Jinadevī. Before he entered the order of Jain monks, he was known as Purnachandra. When he was eight years old, his father migrated to Broach. After a year, Munichandra, a Jain monk, made Purnachandra his disciple. Viranāga was given an annuity by the Jains of Broach.[24]

When Purnachandra entered the order of Jain monks, he came to be known as Rāmachandra. He studied logic and Pramānaśāstra and won victories in various debates. In Dholkā, he defeated a dialectician named Bandha of the Saivadvaita school.[25] According to the *Mudrita-kumudachandra*, however, it was Munichandra, Devasūri's guru, who defeated the Saiva dialectician. It may be that Devachandra might have taken prominent part in helping his guru in the debate with Saivadvaita.[26]

23 The region about Abu was in those days known as Ashtadaśaśati. Maddahrit is probably modern Madna, near Abu. 24 *Prabhāvakacharita*, pp. 270-72. 25 Ibid p. 272. 26 *Kavyanuśāsana*, II, C. C. I. L.

Prabhāchandra, moreover, gives him the credit of defeating Gunachandra, a Digambara, in Nāgpura. This victory of Devasūri is confirmed by the *Mudritakumudachandra*.[27]

According to the *Prabhāvakacharita*, Devasūri also defeated Sivabhuti in Chitor, Gangādhara in Gwālior, Dharanidhara in Dhārā and Krishna in Broach.[28] These victories of Devasūri are not confirmed by the other chroniclers.

According to the same authority, Vimalachandra, Harichandra, Somachandra, Pārśvachandra and Asokachandra were Devasūri's learned friends.[29]

In V. samvat 1174, the dignity of Āchārya was conferred on him. Since then, he was known as Devasūri. In Dholakā, he performed the opening ceremony of Udāvasahi, a temple built by Udaya, and set up the image of Simandharaswāmi in it.[30]

His love for his preceptor was very great. Once when he was going to Sapādalaksha deśa, he came to know that his guru was not well. So he returned to Anahilapura and served his preceptor till his death in V. Samvat 1178.[31]

---

27 Ibid, p. C C I L. 28 *Prabhāvakacharita*, p. 272. 29 Ibid, p. 272. 30 Ibid, pp. 272-3. 31 Ibid, p. 273.

When he was at Anahilapura, Devabodha, a foreign scholar, challenged the learned men of the city to tell him the meaning of a verse in Sanskrit. When no body could explain the verse, Devasūri silenced Devabodha by telling him the meaning of the verse.[32]

In V. Samvat 1179, the sūri performed the opening ceremony of a Jain temple built by Bāhada in Anahilavāda.[33] We do not know who this Bāhada was. He might have been the son of Udayana; but nothing can be said with certainty.

Devasūri then went to Nāgor. Devabodha who happened to be there, praised him very much before king Alhadana who received the sūri with great honour.[34]

In V.S. 1180 (A. D. 1124), Devasuri lived in Karnāvatī in the temple of Ariṣtanemi during the four months of the rainy season and acquired for him great fame as a learned man by his stirring sermons. Kumudachandra, a Digambara dialectician who had won several logical disputes, was at that time in Karnāvatī. He was a southerner and the guru of Jayakeśin, king of Karnātak and maternal grand father of Siddharāja. He was the incarna-

---

32 Ibid, pp. 273-4. 33 Ibid, p. 274. 34 Ibid, p. 275.

tion of pride. He tied to his left foot marionettes of several dialecticians whom he defeated. According to the *Mudritakumudachandra*, his opponents included Buddhists, Bhatta Mimāmsakas, followers of Śankara and Kapilas. It is difficult to say how much historical truth there is in this narration. We know, however, that Digambara Jainism was then rich in philosophers and dialecticians of a very high order, some of whose works have survived to this day. It is credible, therefore, that Kumudachandra who had come from the Deccan to win name and fame in Gujarat, may have won some logical disputes in the Deccan.[35]

Hearing of Devasūri's fame, Kumudachandra went to Devasūri's residence, and threw grass and water in it. Devasuri, at first, did not mind the vauntings of Kumudachandra and rather tried to control his anger. But his co-religionists and disciples did not like to put up with the insult; so when an old man was harassed by Kumudachandra, Devasūri was roused to fight. He told Kumudachandra that he would hold a discussion with him at the Court of Jayasimha in Anahilavāda. Kumudachandra readily accepted

35 Merutunga, *Prabandhachintāmani*, pp. 161-3; *Prabhāvakacharita*, pp. 275-7.

his invitation and went to Anahilavāda where he was well-received by the king. Devasūri, also, went to Anahilavāda.[36]

As Kumudachandra was the preceptor of Mayanalladevī's father, she was doing her best to ensure his victory by giving presents to principal men of the Court. Hemachandra, coming to know of this, represented to her that in the debate that would follow, the Digambaras would denounce whereas the Swetāmbaras would uphold the good deeds done by women. When Mayanalladevī came to know of this, she ceased to favour Kumudachandra, thinking him to be a man utterly unacquainted with the usages of the world.[37]

On the day fixed for disputation, the Court was attended by learned men representing six schools of philosophy. Kumudachandra had also come in great pomp and taken the seat assigned to him by Siddharāja. On the other side, Devasūri and Hemachandra sat. The disputants then entered into a contract by which the Swetāmbaras consented to adopt the views and practices of

36 Merutunga, *Prabandhachintāmani*, pp. 161–4. 37 Ibid, p. 165.

the Digambaras in case of their defeat, while the Digambaras were to leave Gujarat for the Deccan if they were vanquished.[38]

The questions at issue were whether women and monks who put on clothes could liberate themselves. Devasūri maintained that women could liberate themselves, as liberation depended upon a person possessing Sattva and women were known to possess great sattva. Instances were quoted from the Śāstras, of Sītā and others, and as contemporary evidence, the name of queen-mother Mayanalladevī was mentioned. In the course of the debate, Kumudachandra challenged the propriety of the word 'kotākoti' used by Devasūri; he was, however, silenced by Kākala who said that the justification of the three words 'kotākoti', kotikoti' and 'kotīkoti' was established, being set forth in the grammar of Śākatāyana.[39]

The debate lasted for 16 days. At the end of the 16th day, Kumudachandra acknowledged his defeat and had to leave the city of Anahilapura according to the terms of agreement.[40]

38 Ibid. pp. 166-67. 39 *Kāvyānuśāsana*, II, p. CCLiii; *Prabandhachintāmani*, pp. 166-7. 40 Ibid, pp. 166-7.

Siddharāja being much pleased at this victory of Devasūri, conducted him in procession to the temple of Mahāvīra with the emblems of royalty, musical instruments and the conch-shells sounding the notes of victory. Thahada, a Jain layman, held a festival to celebrate the Sūri's victory.[41]

Siddharāja, moreover, wanted to give much money to Devasūri, but as the latter did not accept it, a temple to Ādinātha was built at the suggestion of Āsuka, a Jain minister, in V. S. 1183-A. D. 1126-7.[42]

This victory of Devasūri is certainly historical. Ratnaprabha, a pupil and contemporary of his, makes a reference to it in his commentary on the *Upadeśamālā* (V. S. 1238-A. D. 1181-2)[43] Munichandra also takes note of it in the *Gurvāvali*.[44] According to Prabhāchandra, this victory was won in V. S. 1181-A. D. 1125.

Devasūri wrote the *Pramānanayatattvālokālankāra*, *Syādvādaratnākara* and several other works. Mānikya, Asoka, Vijayasena, Bhadreśvara and Ratnaprabha were some of his pupils. Devasūri died in 1170 A. D. at a ripe old age.[45]

---

41 Ibid, pp. 166-7. 42 *Kāvyānuśāsana* II p. CC LV. 43 *Pramānanayatattvālokālankāra*, Introduction, p, 3. 44 Ibid, introduction, p. 4. 45 *Kāvyanuśāsana*, II, p. CCLV.

Abhayadeva Malladhari was another learned Jain monk of the time of Siddharāja. He obtained the biruda Malladhari from king Karna or Siddharāja of Anahilavāda. He was honoured by king Khengāra of Saurāstra. At his suggestion, a Jain temple was erected in Medatā, near Ajmer, and a pilgrim tax was abolished by Raja Bhuvanapāla. Prithvirāja I, son of Vigraharāja III, is said to have adorned a Jain temple with a golden knob at Abhayadeva's persuasion.[46]

Abhayadevasūri, a pupil of Jayasimhasūri, belonged to the Praśnavāhana kula, Kotikagana, Madhyamaśākhā and Harshapuriya Gatchha. He was a successful missionary and helped many Brahmins to embrace Jainism. He was held in high esteem by Jayasimha, king of Anahilavāda, whom he persuaded to forbid the destruction of life for eight days in Paryushana.[47] According to Peterson, Siddharāja and his retinue attended

46 Desai, *Jain Sahityano Itihasa*, pp. 227-9. 47 Gandhi L. B., "Siddharāja and Jains", No. 8; Hiralal Hansaraj, *Jain Dharmano Itihasa*, I, p. 3. Peterson makes a mistake here. He says that Jayasimha forbade the destruction of life on the 8 th and the 14 th of the bright and dark halves of the month and the fifth of the bright half (Peterson, IV, App, p. 8). The same mistake is repeated by Hiralal Hansaraja (Loc. Cit. I, p. 4) and in the *Abhidhānarājendra*, p. 707.

the Sūri's funeral procession,[48] but the fact is that Siddharāja and his retinue only witnessed the procession from the palace window.[49]

The Sūri lived a life of self-restraint. He performed austere penance and abstained from rich food.[50]

Vardhamānāchārya, pupil of the famous commentator Abhayadeva, wrote the Ādinātha-charita in A. D. 1104 in the glorious reign of Siddharāja. It is divided into five parts and contains 11,000 verses. The whole is in Prakrit, but at times, Apabhramsa is used. It is a very big work on the life of Ādinātha, the first Tirthankara. Our author's other works are *Manoramācharitra* (A. D. 1083-4) and *Dharma-ratnakurandavritti* (A. D. 1115-16)[51]

Sāntisūri, a pupil of Vardhamānasūri of Purnatallagatchha, wrote commentaries on five works [52]

Another Sāntisūri was a pupil of Nemichandra.[53] He founded the Pippalagatchha. He is known

48 Peterson, V, pp. 13 and 30. 49 Gandhi, "Siddharaja and Jains", No. 8. 50 Desai, *Jain Sahityano Itihasa*, p. 229. 51 Dalal, *Jesalmera Catalogue*, introduction, p. 45. 52 Desai, loc. cit., p. 230. 53 Peterson, V, p. 117.

as the author of the *Prithvichandracharitra* which he wrote at the request of his pupil Munichandra in A. D. 1105. Bhandarakar puts this work to the credit of Nemichandra but it is a mistake which is apparent from what is written at the end of the work.[54]

Jinavallabhasūri occupies an important place among the monks of the Kharataragatchha. He was a pupil of Abhayadevasūri, He had many followers in Chitod and Vāgad. King Naravarman of Dhārā honoured him. Jinavallabha became a sūri in 1110-11 A. D. and died after six months.[55]

He is said to have written the *Sukshmārthasiddhāntavichārasāra*,[56] *Āgamikavastuvichārasāra*,[57] *Pindavisuddhiprakarana*,[58] *Sanghapattaka, Dharmaśikshā, Prasnottaraśataka. Chitrakutiya-prasasti, Bhavanivāranastotra, Paushadhavidhiprakarana, Jinakalyānakastotra*,[59] and *Pratikramanasāmāchāri*. *The Jain Granthāvali* ascribes to him several more; but we cannot positively say that they are his works.

54 Peterson, V, p. LXX; Bhandarkar, Second Report etc, p. 27; Dalal, *Jesalmera Catalogue*, introduction, p. 46. 55 Desai, loc. cit., pp. 230-31. 56 Peterson, I, 28. 57 Peterson I, 27. 58 Peterson I, 63. 59 Dalal, *Jesalmera Catalogue*, introd, pp. 40-41.

Jinadattasūri, a pupil of Jinavallabhasūri, converted many Rajputs. He is said to have written the *Gaṇadharasārdhaśataka*, *Sandehadolāvali*, *Gaṇadharasaptati*, *Sarvādhisthāyistotra*, *Sugurupāratantrya*, *Vighnavināśistotra*, *Avasthākulaka*, *Chaityavandanakulaka*, *Upadesarasāyana* and *Kālasvarupakulaka*.[60]

Rāmadevagaṇi, another pupil of Jinavallabhasūri, is said to have written some commentaries. Jinabhadrasūri is said to have composed the *Apavarganāmamāla–Panchavargaparihāranāmamāla*.[61]

Dhanadeva, a Jain layman, is said to have built a Jain temple in Nāgor at the suggestion of Jinavallabhasūri.[62]

Śripāla. From an inscription on an image in the temple of Vimala Shah on Mt. Ābu, we learn that the poet Śripāla belonged to the Prāgvāta race and that his father's name was Shri Lakshmana. We find confirmation of these facts in the *Kumārapālapratibodha*.[63] From the Vadanagarapraśasti of Kumārapāla, we know that Śripāla was famed for composing a great prabandha

60 Desai, *Jain Sahityano Itihasa*, p. 233. 61 Ibid, p. 233; *Jesalmera catalogue*, 64. 62 Desai, loc. cit., p. 233. 63 *Kāvyānuśāsana*, II, pp. CCLVI–VII.

(Literary work) in a day, that he was accepted as a brother by Siddharaja and that he was called a king of poets. The poet had written praśastis for Rudramāla, Sahasralinga lake and the Vairochanaparājaya. Two verses of the lake praśasti are quoted in the *Prabandhachintāmani*. A slab forming the part of the Kirtistambha of the lake bearing on it a fragment of the praśasti, is discovered. Stray verses of Śripāla have been found. From such fragmentary poems, it is not possible to form an estimate of Śripāla's poetic skill. We can, however, say from the available data that Śripāla's verses are marked by chaste and forceful diction.[64]

Śripāla was Siddharaja's poet laureate. He was not on good terms with Devabodha, a favourite of Siddharāja. Unfortunately, he was blind.

Viragani, a pupil of Ishwaragani of Chandragatchha or Sarwālagatchha, wrote a commentary on the *Pindaniryukti*. The work contains 7961 verses. It was composed in Dadhipadra or Dāhod in V. S. 1169 or A. D. 1112–13. Mahendrasūri, Pārśvadevagani and Devachandragani were his colleagues. Viragani's second name was Samudragoshasūri. Before he entered the order of

64 Ibid, II, pp. CCLVII-VIII.

Jain monks, he was known as Vasanta. He was a native of Vatapadrakapura (Baroda) in Lāṭadeśa. He belonged to Dharkata Kula. His father's name was Vardhamāna and mother's name Śrimati.[65]

Devasūri, a pupil of Virachandrasūri, wrote the *Jivānuśāsana*.[66] in Prākrit. The work contains 334 verses.

Dharmaghoshasūri, pupil of Chandraprabhasūri, who founded the Paurnimikagatchha, composed the *Śabdasiddhi* and *Rishimandalastavana*. Siddharāja is said to have praised him.[67]

Samudraghosha, a pupil of Dharmaghoshasūri, showed his proficiency in logic in Mālwa and earned name and fame at the courts of Naravarman of Dhārā, and Jayasimhadeva of Anahilavāda.[67a]

Parśvadevagani was a pupil of Dhanesvarasūri who was a pupil of Śilabhadra of the Chandragatchha. He was the author of the *Nyāyapraveśakavrittipanjikā* in A. D. 1113 and *Nishithachurnivimsoddakavritti* in A. D. 1117. He helped his guru Dhanesvarasūri in the Comment-

65 Desai, *Jain Sahityano Itihas*, p. 238. 66 Peterson, V, 22. 67 Peterson, I, 93. 67a Desai, loc. cit., p. 240.

ary on the *Sardhaśataka* in 1171 (A. D. 1114-15). He was also an ardent devotee of Sarasvatī in the reign of Kumārapāla.[68]

Yaśodevasūri wrote the *Chaityavandanachūrni-vivarana* in A. D. 1118 and the *Pachchakhāna-saruvam* in A. D. 1125-6.[69] He is also said to have written the *Pākshikasutravritti* in A. D. 1123-4 and the *Pindavishuddhivritti*. He belonged to the Chandragatchha and was a pupil of Chandrasūri.[70]

Yaśodeva Upādhyāya was a pupil of Devaguptasūri of Upakeśagatchha. Before he entered the order of Jain monks, he was known as Dhanadeva. On receiving the dignity of Upādhyāya, he came to be known as Yaśodeva. He completed the *Chandraprabhacharita* in A. D. 1121-2. Dr. Bhandārkar ascribes this work to Siddhasūri and puts the date of his composition in V. Samvat 1138 (A. D. 1081-2), but it seems to be a mistake.[71] This work was commenced in Āśapalli when the author was dwelling in the temple of Pārsvanātha and completed in Anahilavāda in the temple of Mahāvira. Our author's

68 Dalal, *Jesalmere catalogue*, introduction, p. 21. 69 Ibid, Nos. 170 (i, ii). 70 Peterson III, p. c; and III app. p. 128. 71 Bhandārakar, 2nd report etc; p. 28.

other works are the *Navapadaprakaranabrihadavritti* in A. D. 1108-9 and the *Navatattvaprakaranavritti* in Samvat 1174 (A. D. 1117-8).[72]

Munichandrasūri was the guru of the famous disputant Devaśūri. He was trained by Vinayachandra Pāthak. He entered the order of Jain monks at an early age. Nemichandrasūri conferred the dignity of Āchārya on him. Munichandrasūri was a very learned man. He performed austere penance. Many jain monks and nuns were at his beck aad call. He was the author of the following works :—

Devendranarakendraprakaranavritti in S. 1168 (A. D. 1111-12) ; *Sukshmārthavichārasārachūrni* in V. S. 1170 (A. D. 1113-14); *Anekāntajayapatākāvrittitippanam* in V. S. 117I (A. D. 1114--15); *Upadeśavritti* in S. 1174 (A. D. 1117-8); *Lalitavistarāpanjikā*; *Dharmabinduvritti*, *Karmaprakrititippana*.

Besides the seven commentaries mentioned above, Munichandra wrote the following original works:-

(1) *Anguliśaptati* (2) *Āvaśyakaśaptati* (3) *Vanaspatisaptati* (4) *Gāthākosha* (5) *Anuśāsanān-*

72 Dalal, *Jesalmere catalogue*, introduction, p. 48.

kuśakulaka (6) *Upadeśāmritakulaka*-Parts I, II (7) *Upadeśapanchāśika.* (8) *Dharmopadeśakulaka* (in two parts). (9) *Prābhātikastuti* (10) *Mokshopadeśapanchāśika* (11) *Ratnatrayakulaka* (12) *Śokaharaupadeśakulaka* (13) *Samyaktvotpādavidhi* (14) *Sāmānyagunopadeśakulaka* (15) *Hitopadeśakulaka* (16) *Kālaśataka* (17) *Mandalavichārakulaka* (18) *Dwādaśavarga.*[73]

Munichandra is also said to have written a commentary of 1200 verses on the *Naishadhakāvya.* He died in Samvat 1178 (A. D. 1122).[73]

Hemachandra Malladhārī was a pupil of Abhayadeva Malladhārı of the Harshapuriyagatchha. Before he entered the order of Jain monks, he was a minister. His name was Pradyumna. He had as many as four wives.

According to Chandrasūri, his pupil and contemporary, Siddharāja attended Hemachandra's sermons with his retinue and lent his ears to what the Sūri said. Even when there was no sermon, he paid occasional visits to his monastery and talked with the Sūri for a long time. Once the king invited the Sūri to his palace, and like 'arati', waved before him flowers, fruits and

73 Desai, loc. cit., pp. 241-3; Dalal, *Jesalmere catalogue*, introduction, pp. 20-21; Peterson, I, 60.

materials of worship. At the persuasion of the Sūri, Siddharāja set up gold knobs on the Jain temples in his kingdom and put an end to the troubles of the Jains in Dhandhukā, Sāchor and other places. The king, moreover, restored the grants to Jain temples at the suggestion of Hemachandra.[74]

Once Hemachandra went on a pilgrimage to Giranāra with the Jain congregation. There were 1100 carts and many horses, camels and bullocks in the congregation. When the congregation halted at Vanthali, Khengār, king of Sorath, wanted to extort money from the pilgrims; so he did not allow the congregation to continue its march. Hemachandra approached Khengār and obtained permission for the congregation to march.[75]

He was the author of the following works:—

(1) *Āvaśyakatippanaka*. It is a commentary on the *Āvaśyakasutra* and contains 5000 verses. (2) *Śatakavivarana*. (3) *Anuyogadwarasutravritti*. It is a commentary on the *Anuyogadwarasutra* and contains 6000 verses. (4) *Upadeśamālāsutra* is the original work of the author. Hemachandra

---

74 Peterson, V, 14–16. This Hemachandra is different from Kalikālasarvagna Hemachandra. 75 Peterson, V, 14–16.

has also written a commentary of 14,000 verses on the same. (5) Jivasamāsavritti of 7,000 verses in V. S. 1164 (A. D. 1107-8) in Anahilavāda. (6) *Bhavabhāvanāsutra* with a commentary of 3,000 verses in S. 1170 (A. D. 1113-14). (7) *Nandisutratippanaka*. (8) *Viśeshāvasyakasutra-brihadvritti* in S. 1175 or A. D. 1118-19. It contains 28000 verses. Abhayakumāragani, Dhanadevagani, Jinabhadragani, Lakshmanagani, Vibudhachandra, Ānandasri and Vīramatī helped the sūri in this work.[76]

Hemachandra was a popular writer. He was never dogmatic. When there was any matter involved in doubt, he frankly admitted that the truth was known to God. Man, he believed, is imperfect, and hence likely to err.

Hemachandra fasted for seven days before his death. Siddharāja attended his funeral procession and in that way showed his respect for the Sūri.[77]

Ānandasūri and Amarachandrasūri were the pupils of Mahendra and Śantisūri of Nagendra-

76 Gandhi, "Siddharāja and Jains," No. 19. Peterson, III, App. p. 155; I App. p. 91; III, app. p. 176, III, App. p. 36; Weber, II, p. 692; Kielhorn, Palm Leaf Report, p. 41. 77 Peterson, V, 14-16.

gatchha. King Siddharāja conferred on Ānandasūri and Amarachandrasūri the 'biruds' of 'Vyāgraśiśuka' and 'Simhaśiśuka' respectively, because they won victories in debates at an early age.[78]

Amarachandrasūri was the author of the *Siddhāntārnava.* Haribhadrasūri, a pupil of Ānandasūri, won the biruda 'Kalikālagautama'.[79] He is known as the author of the *Tattvaprabodha.*

Haribhadra was a pupil of Jinadeva who was a pupil of Mānadeva of the Brihatgatchha. He was a contemporary of Siddharāja and Kumārapāla. From the frequent references to the ruling princes in his works, it seems that he had some influence at the Court. Most of his works were composed in Anahilavāda. He wrote the *Bandhaswāmitva* and a 'tika' on the *Āgamikavastuvichārasāra* of Jinavallabha, while dwelling in the house of Āsapura in Anahilavāda in V. Samvat 1172 (A. D. 1115-16). He also completed the *Munipaticharitra* consisting of 652 gāthās in Prākrit in the same year. He is also said to have written the *Śreyānsanāthacharitra.* The work contains 6584 'gāthās' in Prākrit. It deals with the life of Śreyānsanātha, the eleventh Tirthan-

78. Arisimha, *Sukritasankirtana,* p. 30, v. 20. 79 Peterson, III, 18.

karn of the Jains and was completed in the reign of Jayasimhadeva. In V. Samvat 1185 (A. D. 1128-29), he wrote a Vivarana on the *Prasamarati* of Umāsvāti in Anahilavada. Tradition puts to his credit the biographies of twenty-four Tirthankaras, but the *Chandraprabhacharitra*, the *Mallināthacharitra* and the *Neminathacharitra* only are available to us. The last work was completed in S 1216 (A. D. 1159-60) in the reign of Kumārapāla. Haribhadra's works give us valuable information about the Jain ministers of Gujarāta.[80]

Jineśvara composed the *Mallināthacharitra* in Prākrita in V. S. 1175 (or A. D. 1118-19). The work deals with the life of the nineteenth Tirthankara of the Jains.[81]

Vijayasimhasūri was a pupil of Śāntisūri who was a pupil of Nemichandra in the Chandragatchha. He was the author of the *Śrāvakapratikramanasūtrachurni* in V. Samvat 1183 (A. D. 1126-7). The work contains 4500 verses.[82]

Dharmaghoshasūri was a pupil of Silabhadrasūri of Rājāgatchha. He composed the *Dharma-*

---

80 Gandhi, "Siddharāja and Jains", Nos. 40-41. Haribhadra's *Kshetrasamasavritti* was completed in Anahilavāda in A. D. 1128-29. 81 Desai, loc. cit., p, 250. 82 Peterson, V, 22.

kalpadruma in S. 1186 (A. D. 1129-30).[83] In the same year, Dhavala heard him expound '*parigrahapramāna*.' He was honoured by the King of Śākambhari, a feudatory of Jayasimha.[84] This Sākambhari King was Vigraharāja Visaladeva III who conferred upon our author the title of Vādichudāmani. In S. 1181 (A. D. 1124-5), the Sūri performed the opening ceremony of a Jain temple in Falodhi.[85] His pupil Yaśobhadrasūri wrote the *Gadyagodāvari*.[86]

Mahendrasūri composed the *Narmadasundarikathā* in V. S. 1187 (A. D. 1130-31) at the request of his pupil. The work describes the mahātmya of Śila (conduct).[87]

Āmradevasūri, pupil of Jinachandrasūri of Brihadgatchha, wrote the *Ākhyānamanikoshavritti* in V. S. 1190 (A. D. 1133-4). The work is a commentary on the *Ākhyānamanikosha* of Nemichandra. It was commenced in Yaśonāgaśethavasati and completed in Dhavalakkapura (Dholakā). Nemichandra, Gunākara and Pārśvadevagani helped him in the work which was completed in about nine months.[88]

---

83 Peterson, V, 107. 84 Hiralal Hansraja, Jain History, p. 68. 85 Peterson, IV, 100. 86 Peterson, III; 262. 87 *Jesalmere catalogue*, 54. 88 Peterson, III, 78.

The *Ākhyānamanikoshatikā*[89] was written in Samvat 1190 (A. D. 1134).

Siddhasūri of the Ukeśagatchha was the author of the *Brihatkshetrasamāsavritti* in Samvat 1192 (A. D. 1135-6). He gives the following account of his spiritual descent:—

(1) Kakkasūri
|
(2) Siddhasūri
|
(3) Devaguptasūri
|
(4) Siddhasūri (Our author)

His guru's brother Yaśodeva helped him to select the subject.[90]

In A. D. 1135-6, the palm-leaf manuscript of the *Pushpāvatikathā* was written by Chamuka in Khetaka (Kaira), when Gangila was a minister of Siddharāja.

Vijayasimhasūri, a pupil of Hemachandra Malladhari, completed the *Dharmopadeśamālā* in S. 1191 (A. D. 1135). It contains 14471 verses.

Abhayakumaragani, a pupil of Hemachandra

89 Peterson, III, app. p. 81; IV, p. XXVIII. 90 Peterson, III, app. p. 193. 91 Peterson, V, p. 111.

Malladhāri, helped Vijayasimhasūri in the composition of his work.[91]

Chandrasūri was another well-known pupil of Hemachandrasūri Malladhāri. Before he entered the order of Jain monks, he was the governor of Lāta[92]. At the request of Dhavala, a Porwād Jain of Dholakā, the sūri wrote the *Munisuvratacharita* in Āśāvallipuri (Āsāwalā, near Ahmedabad) in V. S. 1193 (A. D. 1136)[93] It contains 10994 verses. The *Sangrahaniratna* in Prākrit is another work of Chandrasūri. It is based on the Sangrahani of Jinabhadra. Devabhadrasūri, a pupil of Chandrasūri, wrote a commentary on the *Sangrahaniratna*[94].

The third work of Chandrasūri Malladhāri is *Kshetrasamāsa*[95].

Vardhamānasūri, pupil of Govindasūri, wrote the *Gunaratnamahodadhi*, a work on grammar in V, S. 1197 (A. D. 1140-41) He was also the author of the *Siddharājavarnana*[96].

Kalikālasarvagna Hemasūri was the most learned man of this age and the brightest gem

92 Desai, *Jain Sahityano Itihasa*, 253. 93 Peterson, V. 18. (94) Peterson I, 75, Peterson, V. 15; Velankar, Nos, 1673, 1681, 1682.) 95 Peterson, III 20. 96 Desai, loc. cit. 255.

of Siddharāja's court. We shall, therefore, study his life in detail.

Hemasūri was born in Dhandhukapura, modern Dhandhukā in the Ahmedabad District in V. S. 1145 (A. D. 1088-9). on a full-moon night in Kārtika. His father's name was Chachcha and mother's name Pāhini. Before Hemasūri entered the order of Jain monks, he was known as Changadeva.

According to the *Kumārapālapratibodha*, Devasūri once came to Dhandhukā and delivered a stirring sermon. Changadeva, being moved by it, begged that he might be taken in the order of monks. When the sūri inquired about his name and parentage, his maternal uncle Nemināga stood up and said that he was the son of Chachcha and Chāhini. He (Nemināga), moreover, requested the sūri to get permission from Chachcha for Changadeva's consecration and persuaded his brother-in-law to consent to the boy's renunciation, but Chachcha, on account of the

1. The earliest writers Somaprabha and Prabhāchandra say that Chachcha was Hemasūri's father. Merutunga, Rājasekhara and Chāritrasundara give the name Chāchiga. Jinamandana sometimes gives the name Chāchika Somaprabha gives Pāhini instead of Chāhini, as mother's name.

great love he bore to his son, refused his consent. Changadeva, however, with the consent of his maternal uncle, followed the sūri to Cambay and was consecrated in that city[2],

Devasūri seems to have seen the boy before and looking to his tendencies, thought that he would be a successful monk, and in order to get him, used Nemināga as his agent.

On behalf of the Sūri, Nemināga tried to obtain the consent of Chachcha to Changadeva's consecration, but when he failed, the sūri seems to have taken advantage of Chachcha's absence from home and begged the boy from his mother, as the later chroniclers relate. Fearing that he would lose the boy if he stayed any more in Dhandhukkapura, he went to Stambhatirtha to seek the support of Udayana, an influential member of the community. Chachcha seems to have followed him to Stambhatirtha as he did not like that his son should be consecrated and was persuaded to deliver up the boy through

2. Somaprabha, *Kumārapālapratibodha*, pp. 9–10; *Chaturviṁśatiprabandha*, p. 52, *Prabhāvakacharita*, *XXII*, 26, 34, *Prabandhachintāmani* (Tawney's translation), pp. 127–9, *Kumārapālaprabandha*, pp. 10–11 differ in small details. Their accounts are discussed in the subsequent paragraph.

of Siddharāja's court. We shall, therefore, study his life in detail.

Hemasūri was born in Dhandhukapura, modern Dhandhukā in the Ahmedabad District in V. S. 1145 (A. D. 1088-9). on a full-moon night in Kārtika. His father's name was Chachcha and mother's name Pāhini. Before Hemasūri entered the order of Jain monks, he was known as Changadeva.

According to the *Kumārapālapratibodha*, Devasūri once came to Dhandhukā and delivered a stirring sermon. Changadeva, being moved by it, begged that he might be taken in the order of monks. When the sūri inquired about his name and parentage, his maternal uncle Nemināga stood up and said that he was the son of Chachcha and Chāhini. He (Nemināga), moreover, requested the sūri to get permission from Chachcha for Changadeva's consecration and persuaded his brother-in-law to consent to the boy's renunciation, but Chachcha, on account of the

1. The earliest writers Somaprabha and Prabhāchandra say that Chachcha was Hemasūri's father. Merutunga, Rājasekhara and Chāritrasundara give the name Chāchiga. Jinamandana sometimes gives the name Chāchika Somaprabha gives Pāhini instead of Chāhini, as mother's name.

great love he bore to his son, refused his consent. Changadeva, however, with the consent of his maternal uncle, followed the sūri to Cambay and was consecrated in that city[2],

Devasūri seems to have seen the boy before and looking to his tendencies, thought that he would be a successful monk, and in order to get him, used Nemināga as his agent.

On behalf of the Sūri, Nemināga tried to obtain the consent of Chachcha to Changadeva's consecration, but when he failed, the sūri seems to have taken advantage of Chachcha's absence from home and begged the boy from his mother, as the later chroniclers relate. Fearing that he would lose the boy if he stayed any more in Dhandhukkapura, he went to Stambhatirtha to seek the support of Udayana, an influential member of the community. Chachcha seems to have followed him to Stambhatirtha as he did not like that his son should be consecrated and was persuaded to deliver up the boy through

2. Somaprabha, *Kumārapālapratibodha*,pp. 9–10; *Chaturviṁśatiprabandha*, p. 52, *Prabhāvakacharita*, *XXII*, 26, 34, *Prabandhachintāmaṇi* (Tawney's translation), pp. 127–9, *Kumārapālaprabandha*, pp. 10–11 differ in small details. Their accounts are discussed in the subsequent paragraph.

Udayana's mediations. The Consecration ceremony was then performed in a Jain temple and Changadeva received the name Somadeva on consecration, according to common practice.

Merutunga and Chāritrasundara say that the ceremony was performed in Karnāvati, but their evidence cannot weigh against that of Somaprabha, a contemporary of Hemasūri, who says that it was performed in Stambhatirtha and who is closely supported by Prabhāchandra. Later on, Merutunga also admits that Hemasūri was consecrated in Cambay when he accepts the statement of the *Prabhāvakacharita* that Kumarapāla built a 'dikshāvihāra' in Cambay to comemorate Hemasūri's consecration, inspite of his previous contradictory statement that the consecration took place in Karnāvati.[3]

The *Kumārapālapratibodha* says nothing about the age of the boy at the time of consecration. According to the *Prabhāvakacharita*, it was five, while according to the *Prabandhakośa*, the *Prabandhachintāmani* and the *Kumārapālaprabandha*, it was eight. The latter view is acceptable as Jinamandana gives S. 1155 or A. D. 1097–8 as the date of consecration. The dis-

3 *Prabandhachintāmani*, p. 232.

crepancy between the *Prabhāvakacharita* and the later accounts is easily explicable. Devachandrasūri must have come to Dhandhukā in V. S. 1150 or A. D. 1093–4, when his eyes were first cast on the boy Changadeva, and the latter's formal consent also must have been taken at that time. Considerable time, however, must have elapsed before the necessary permission was obtained from Chachcha. The *Prabandhachintāmani* informs us that Changadeva came with Devasūri to Karnāvatī and was brought up with the sons of Udayana. After the father was appeased and satisfied, he gave his consent to the consecration and performed the festival of initiation.

All these arrangements must have taken about three to four years to be completed. Changadeva must have come under the influence of Devasūri in V. S. 1150 or A. D. 1093–4 and must have joined the order of Jain monks in V. S. 1154 or A. D. 1097–8 with the consent of his father.[4]

---

4. *Kāvyānuśāsana*, II, p. CCLXVIII–IX. From the word "Sivanirmālya" put by Merutunga in the mouth of Chachcha when he was offered money, Mr. Rasiklal Parikh infers that Chachcha was a non–Jain. This, however, is not a conclusive proof. Even to-day, many Jains use such words on account of their social relations with the non–Jains. Chachcha is

According to Jain practice, Changadeva changed his name after consecration and came to be known as Somachandra. He studied Logic and Dialectics as well as grammar and poetics, as he was intelligent. When Somachandra had mastered all Sciences, Devachandra had the dignity of Āchārya conferred on him in S. 1166 or (A. D. 1109–10). Dhanada held a festival on this occasion and spent much wealth. Somachandra again changed his name according to the custom of Jain monks and came to be known as Hemachandrāchārya.

We shall now consider how Siddharāja came to be acquainted with Hemachandrasūri. According to the *Prabhāvakacharita*, *Kumārapāla Charita* and *Kumārapālaprabandha*, Siddharāja was once riding an elephant through the streets of his capital and saw Hemasūri standing by a shop near a slope. The king stopped his elephant just by the maund and asked the ascetic

called a 'Mithyātvin.' The latter word is many-a-time used for a Jain who does not rigidly follow the rules of his faith by his orthodox co-religionists. We may, therefore, conclude that Chachcha was not an orthodox Jain, as his wife Chāhini was. The latter entered the order of Jain nuns, some years after Changadeva's consecration.

to recite something. The latter replied immediately in a verse composed on the spur of the moment. The king was so much pleased with the composition that he invited Hemasūri to come to the palace daily at noon to entertain him. Hemasūri accepted the invitation and gradually won the king's favour.[5]

Merutunga knows nothing of this meeting. According to him, when Siddharāja returned to Anahilavāda after his Conquest of Mālwa, Hemachandra and other Jain monks, being invited, went to bless the king. Though all of them were clever, they elected Hemasūri as their representative to pronounce the blessing, and he blessed the king by the following verse:—

"O wishing cow ! sprinkle the earth with streams of your product. O sea ! make a swastika of pearls. O moon ! shine in full splendour. O elephants of the quarters ! take leaves of the wishing tree and with your erected trunks make temporary arches of foliage. For truly Siddharāja is coming, having conquered the world."

When this stanza was explained to the king,

5 *Prabhāvakacharita*, XXII, 64 to 73; Jayasimhasūri, *Kumārapālacharita*. I, 274–9; Jinamandana, *Kumārapālaprabandha*, p. 13.

Jayasimha was much pleased at the ingenuity of Hemachandracharya.[6]

Charitrasundara also gives a some what similar account. According to him, when Siddharaja returned from Malwa, men of different sects went to bless the king, and seeing that the Jain monks were absent, told the king that the Jains had grown haughty and did not even take the trouble of attending the court to bless His Majesty. The Jain ministers told this to Devasūri who consented to go to the court with other monks to bless the king. Coming to the court, Hemasūri who was ten (?) years old said, ' O learned king, may you live long ! May you delight the world for many years ! May you and your servants enjoy health !" The king, hearing the blessing, inquired as to why they were late. Hemasūri said that the Jain monks had been on state business for three days and had returned only then. The king inquired as to what that business was. Hemasūri said that they had been to invite the wishing cow, the sea and the moon, to celebrate the triumphal entry, and then recited the verse which is the same as that of Merutunga quoted above. The king was much pleased

6 *Prabandhachintāmani* (Tawney's Translation), pp. 87–8.

when he heard the verse, and begged from Devasūri that he would perform the Pattābhisheka of Hemasūri.[7]

Prabhāchandra, Jayasimhasūri and Jinamandana also give a similar account, but relate that Hemachandrasūri only renewed his acquaintance with the king. Merutunga, moreover, does not seem to imply that it was the first meeting of Siddharāja and Hemasūri. In his account of the famous debate between Devasūri and Kumudachandra, Merutunga says that Hemasūri was on the side of Devasūri. As the debate took place in V. S. 1181 (A. D. 1125), it is certain that Jayasimha was acquainted with Hemasūri before A. D. 1125.

Several stories are told by the chroniclers about Jayasimha's intercourse with Hemasūri. In a short essay like this, it is not possible to go into their details. They may, yet, be quoted here, in brief, for the sake of completion. The first story told by Prabhāchandra is about a bard who praised Hemachandrāchārya in an Apabhraṁśa-verse and received a handsome reward for it.[8]

---

7 Chāritrasundara, *Kumārapālacharita*, I, (iii), 58 to 74. Chāritrasundara's account, as to the age of Hemasūri when he blessed the king, is unreliable.

8 *Prabhāvakacharita*, XXII, 117–29.

Jayasimha was much pleased at the ingenuity of Hemachandracharya.[6]

Charitrasundara also gives a some what similar account. According to him, when Siddharaja returned from Malwa, men of different sects went to bless the king, and seeing that the Jain monks were absent, told the king that the Jains had grown haughty and did not even take the trouble of attending the court to bless His Majesty. The Jain ministers told this to Devasūri who consented to go to the court with other monks to bless the king. Coming to the court, Hemasūri who was ten (?) years old said, "O learned king, may you live long! May you delight the world for many years! May you and your servants enjoy health!" The king, hearing the blessing, inquired as to why they were late. Hemasūri said that the Jain monks had been on state business for three days and had returned only then. The king inquired as to what that business was. Hemasūri said that they had been to invite the wishing cow, the sea and the moon to celebrate the triumphal entry, and then recited the verse which is the same as that of Merutunga quoted above. The king was much pleased

6 *Prabandhachintāmani* (Tawney's Translation), pp. 87-8.

when he heard the verse, and begged from Devasūri that he would perform the Paṭṭābhisheka of Hemasūri.[7]

Prabhāchandra, Jayasimhasūri and Jinamaṇḍana also give a similar account, but relate that Hemachandrasūri only renewed his acquaintance with the king. Merutunga, moreover, does not seem to imply that it was the first meeting of Siddharāja and Hemasūri. In his account of the famous debate between Devasūri and Kumudachandra, Merutunga says that Hemasūri was on the side of Devasūri. As the debate took place in V. S. 1181 (A. D. 1125), it is certain that Jayasimha was acquainted with Hemasūri before A. D. 1125.

Several stories are told by the chroniclers about Jayasimha's intercourse with Hemasūri. In a short essay like this, it is not possible to go into their details. They may, yet, be quoted here, in brief, for the sake of completion. The first story told by Prabhāchandra is about a bard who praised Hemachandrāchārya in an Apabhraṁśa-verse and received a handsome reward for it.[8]

---

7 Chāritrasundara, *Kumārapālacharita,* I, (iii), 58 to 74. Chāritrasundara's account, as to the age of Hemasūri when he blessed the king, is unreliable.
8 *Prabhāvakacharita,* XXII, 117–29.

The second story in the *Prabhāvakacharita* is about Rāmachandra, a prominent pupil of Hemachandra. It contains the historical fact that Rāmachandra had only one eye.[9] The third story told by Prabhāchandra shows how Hemasūri, by his skill and knowledge, silenced the envious Brahmins who tried to poison the ears of the king against the Jains.[10] The fourth story in the *Prabhāvakacharita* deals with Āmiga who probably served Kumārapāla. The fifth story deals with the ascetic Devabodha who pleased Hemasūri with a verse composed in his honour. The sūri thereupon procured a large sum of money for Devabodha from the king.[11]

This story is not mentioned elsewhere; on the other hand, Jinamandanagani and Chāritrasundaragani mention one Devabodha as Hemasūri's rival in the account of Kumārapāla's conversion. According to the fifth story told by Prabhāchandra and Jayasimhasūri, Siddharāja made a pilgrimage to Somanātha and other holy places in the company of Hemasūri. The sixth story in the *Prabhāvakacharita is about the composition of* the Siddha Hema Once when the officers were showing the king books from the library of

9 Ibid, XXII, 129-39. 10 Ibid, XXII, 140-72. 11 Ibid; XXII, 184-31.

Avanti, Jayasimha's eyes fell upon the 'lakshana pustaka,' a book on grammar. The king asked what it was. Hemasūri answered that it was the *Bhojavyākarana*, the prevalent Grammar of the language, compiled by the Paramāra king Bhoja who was also the author of the works on Sabdaśāstra, Alankāraśāstra and Tarkaśāstra. This aroused Jayasimha's jealousy. He expressed his regret that his treasury contained no similar series of man uals written in his kingdom. Thereupon, all the assembled scholars looked at Hemachandra, thereby indicating that they considered him worthy of becoming Bhoja of Mālwā. The king agreed with them and requested Hemachandrasūri to compile a new grammar as those available did not serve their purpose. Hemasūri expressed his willingness to fulfil the king's desire but begged his aid. The king, then, procured for him eight older grammars from various places, and Hemasūri set himself to the task and finished it within two or three years. When it was recited at the court, it was accepted as criterion by the learned. The king employed 300 Copyists to make copies of the grammar for three years and gave one copy to each of the chiefs of all sects in his kingdom. Moreover, he sent copies throughout India, and appointed a very learned grammarian named Kākala to teach

it in Anahilavada. Every month, a public examination of his pupils was held on the fifth day of the bright half, and whoever came out successful received a shawl, a golden ornament, a sedan chair or sun-shade from the king.[12]

Prabhachandra's account about the composition of the Siddha-Hema is confirmed by Hemasūri himself who says that the grammar was compiled by him at the request of Jayasimhadeva.[13] Meru tunga adds that the grammar was placed on an elephant and taken in procession in Anahilavada.

The Siddha Hema contains eight adhyayas and thirty-two padas and at the end of the commentary of each pada, there is one verse in honour of one of the Chaulukya kings from Mularāja to Siddharāja, whereas at the end of the whole, there are four verses.[14]

Merutunga gives three more stories, two of which show Hemachandracharya's erudition. The third story of Merutunga tells us how Hemasūri pleased the king by telling him that all religions,

12. *Prabhāvakacharita,* XXII, 74-115. 13. Jain Yuga, II, p. 162 14. It is not possible to discuss this grammar in detail in this place. Mr. B. U. Doshi has thoroughly discussed this work in an article in the *Purātattva, IV,* pp. 60 to 100.

if sincerely practised, lead to salvation. It also throws light on the religious and ethical influence that Hemasūri exercised on Jayasimha.

To the stories of Prabhāchandra and Merutunga, Jinamandana adds two more. According to the first story, when the king expressed his desire to listen to a sermon, Hemasūri recommended to the king the common duties acceptable to all. According to the second story, Hemasūri taught the king, when the latter had the temple of Śiva and Mahāvira built in Siddhapura, that the Tirthankara was superior to Śiva.

The stories, quoted above, are quite right as to the manner in which Hemasūri behaved towards the king. Hemasūri would have been invited to the court during the last few years of Jayasimha's reign. Undoubtedly, he would have endeavoured to shine out by his learning and smartness and he would have let no opportunity pass of saying a good word for his sect or for the equal rights of the non-Brahmin sects. At the same time, he will have taken care to emphasize those points in which the Jain doctrine coincides with Brahmanism.

Hemasūri was also a contemporary of the Chaulukya king Kumārapāla. We shall study his relations to Kumārapāla hereafter.

Upto this time, we have dealt with the activities of the Jain ministers, Jain officers and Jain monks and nuns of the time of Siddharāja. There were, however, many Jain laymen who did useful work by spending money freely for the spread of knowledge. The *Jain-pustakaprasastisangraha* compiled by Muni Jinavijaya gives names of many Śrāvakas and Śravikās who gave away large sums of money for writing books. But most of the Prasastis give very little information about the donors. There are, however, some big prasastis in the work. The Prasasti to the *Bhagavatisutra* is one of them.[1] It contains valuable information about the family of a Jain layman named Siddha.

Siddhināga, the great grand-father of Siddha, had four sons named Vodhaka (or Podhaka), Virada, Vaduka (or Vardhana) and Dranaka. The sons of Siddhināga had performed many pious and religious deeds and set up the images of Tirthankaras

Of Siddhināga's sons, Virada had great respect for Jain monks. His wife Dhanadevī was a staunch Jain. Varadeva, Virada's son, was a kind and excellent follower of Jina. He set up an

1 Jinavijaya, *Jain Pustakaprasastisangraha,* No. 3.

image of Mahavira and spent money liberally for writing the *Uttarādhyayanasūtra*-vritti.

Varadeva had a son named Siddha and six daughters named Champushri, Amritadevi, Jinamati, Yasoragi, Pagu and Ambā.

Siddha, son of Varadeva and Lakshmī, had two wives named Rājamati aud Shriyadevī. When Varadeva was on death-bed, he asked his son Siddha to spend money for the spread of spiritual knowledge. Siddha respected the wishes of his dying father by spending money in making the copies of the following ten books containing about one lakh verses:—

(1) *Suyagadanga sutta*, *Nijjutti*, *Vitti.* (2) *Uvasagadashāi Angasutta*, *Vitti.* (3) *Ovaiyasutta Vitti*; *Rāyappaseniya Sutta* (4) *Kappasutta*, *Bhasa.* (5) *Kappachunni.* (6) *Dasaveyaliyasutta*, *Nijjutti*, *Vitti*, (7) *Uvaesamala* (8) *Bhavabhāvanā* (9) *Panchasagasutta*, *Vitti* (10) *Pindavisuddhi Vitti* & *Padhamapanchasaga Chuuni Laghuvirachariya*, *Rayanachudakaha.*

At the time of her death, Rājimati, Siddha's wife, had requested her husband to spend money after her in writing the *Bhagavatisūtra* and its commentary. Her wishes were fulfilled by her

husband. The commentary on the *Bhagavatisūtra* was written in Anahilavāda in V. S. 1187, when Siddharāja was the ruler, and was presented to Chakresvarasūri, a pupil of Vardhamānasūri, who was a pupil of Salibhadrasūri.[1]

We shall now consider which religion Siddharāja professed. Although it would be too bold to assert that he was a staunch Jain, yet it would not be untrue to say that he had some inclination towards Jainism. Firstly, the Arab Geographer Al Idrasi says that Jayasimha used to worship a Buddha image.[97] Secondly, he was trained by his Jain ministers Śantu, Munjala and Udayana. Thirdly, Abhayadevasūri Malladhari, Kalikālasarvagna Hemachandrasūri, Hemachandrasūri Malladhāri, Virachārya and other Jain monks were his friends. He listened to their sermons with great pleasure. On the advice of Abhayadevasūri, he stopped the taking of life for eight days of the Pajusanaparva. At the suggestion of the same monk, he adorned Jain temples with staffs and gold knobs and restored their grants which were withheld by his wicked non-Jain officers. Fourthly, he built a temple to Mahāvīraswami in Siddhapura, and another to Pārśvanātha

1 Jinavijaya, Ibid, No. 3.
97 Kāvyānuśāsana II, C C L XXXII.

in Anahilavāda, when the Swetāmbara doctor Devasūri won a victory over the Digambara Kumudachandra. He is also said to have sanctioned much money for the stone temple which his governor Sajjana erected on Giranāra. Fifthly, he made pilgrimages to Giranāra and Śatrunjaya and made a grant of twelve villages to the temple of Ādinātha.[98]

---

98 Attempts have been made to show that Siddharāja was not favourably inclined to Jainism, and the story of Merutunga that the king did not allow the Jains to hoist flags on their temples for some time, quoted. The story of Merutunga, unconfirmed as it is, does not deserve credence. It is hardly probable that a king who allowed the Musalmans to erect a mosque in Stambhatirtha and took particular care to see that their religious liberty was not invaded, should refuse permission to the Jains to hoist flags.

Chapter II.

Kumārapāla.

Bhimadeva I was the great-grandfather of Kumārapala. He had a son named Kshemarāja or Harapāla who had married Sutarā, a daughter of the king of Marudeśa. Kshemarāja, a lover of art and religion, had a son named Devaprasād who was a great donor. The latter had a son named Tribhuvanapāla who had three sons—Mahipāla, Kirtipāla and Kumārapāla and two daughters Premaladevi and Devaladevi.[1]

1. Ojha, *Rajpulanaka Itihasa*, I, p. 218, f. 3; *Dvyāśraya*, IX, 70–2.

According to the bards, Siddharāja had seven sons. Their evidence, however cannot weigh against that of the *Dvyāśraya* (XV, 55) which clearly says that Siddharāja had no son.

According to Tod, Kumārapāla originally belonged to the Chohāna race and adopted the family name

The accounts of the later chroniclers clearly bring out the fact that Kumārapāla had become a foot-ball of fortune before he came to the throne. The same is confirmed by contemporary evidence. The *Kumārapālapratibodha* says that Kumārapāla, thinking one day that he must practise dharma as he had come to the throne after passing through many vicissitudes of life, told his minister his desire to know real religion.[2] We, moreover, find a reference to his wanderings in a verse in the *Moharājaparājaya* which says, "To whom is this prince of the Gurjaras, the banner of the Chaulukya race not known, who through curiosity wandered alone through the whole world".[3] Hemasūri's silence on this

---

Chālukya after his accession to the throne of Anahilavāda (*Western India,* p. 141). Uncorroborated as Tod's statement is, we shall have to reject it in the light of the evidence of Hemasūri who traces his descent from Bhimadeva. Hemasūri's statement is confirmed by a Chitoda inscription of the reign of Kumārapāla.

According to Merutunga, Kumārapāla's great grand-mother was a courtezan, but the statement is not confirmed by other evidence.

2. Somaprabha, *Kumārapālapratibodha*, P. 5.

3. *Moharājaparājaya*,, I, 28; Kielhorn, Report (1880–81), p. 34.

Chapter II.

Kumārapāla.

Bhimadeva I was the great-grandfather of Kumārapāla. He had a son named Kshemarāja or Harapāla who had married Sutārā, a daughter of the king of Marudeśa. Kshemarāja, a lover of art and religion, had a son named Devaprasād who was a great donor. The latter had a son named Tribhuvanapāla who had three sons—Mahipāla, Kīrtipāla and Kumārapāla and two daughters Premaladevī and Devaladevī.[1]

---

1. Ojha, *Rajputanaka Itihasa*, I, p. 218, f. 3; *Dvyāśraya*, IX, 70-2.

According to the bards, Siddharāja had seven sons. Their evidence, however cannot weigh against that of the *Dvyāśraya* (XV, 55) which clearly says that Siddharāja had no son.

According to Tod, Kumārapāla originally belonged to the Chohāna race and adopted the family name

That Kumarapala wandered away from home to avoid death at the hands of Siddharaja is a well-known fact; so when he heard about Siddharaja's death, he hurried to Anahilavada and saw his brother-in-law Kanhadadeva who helped him to the throne in S. 1199 or A. D. 1143. According to the *Prabandhachintāmani*, he was fifty years old when he was crowned king.

On coming to the throne, Kumarapala generously rewarded those who had helped him in his days of adversity. He made Vagbhata, Udayana's son, his minister and gave the paragana of Chitrakuta with seven hundred villages to Alinga, the potter. Vosiri, his friend, received Lata deśa. Bhima and other culivators were made body guards, and Bhopaladevi was made the chief queen.[5]

As Kumarapala came to the throne at a ripe age when he had gained enough experience of the world by wandering in many countries, he was practically independent of his ministers. But as the latter did not like this, they formed a plot to slay him. Kumarapala, having received information from a friend, avoided the gate

5 Jayasimhasūri, *Kumārapālacharita*, III, 524, 521, 474; *Kumārapālaprabandha*, p. 34.

point has no significance, as he could not have chid Kumarapala for leading a beggarly life before coming to the throne.

Among the persons who had shielded Kumarapala in adversity, there were probably Alinga the potter, Bhimasimha the cultivator, Vosiri, his friend, Udayana, Vagbhata and Hemasūri. It is difficult to be sure about the places visited by him, especially as the later chroniclers add many more. But they are unanimous in saying that he had visited Cambay, Baroda, Broach, Kolambapattana and Ujjain. It need not, however, be supposed that these were the only places he visited. In those days when travelling was difficult, he must have halted at many places. The story of the miserly rat[4] occurs in the accounts of all the chroniclers, and Rajsekhara who does not say anything about the king's early career, also knows it, as he credits him with having built a Mushikavihara out of repentance for causing the death of the mouse. The statement that he paid a visit to the shrine of Siva in Ujjain and read the verse *referring to him* is probably historical, as it is *known to all the* chroniclers and the verse is *preserved in their* works in the same version.

4 *Prabandhachintamani*, p. p. 192-3

When Kumarapala received this news, he sent Kaka against Ballala and himself led an army against Anna. On the way, he was joined by king Vikramasimha of Abu. In the battle that followed, Anna was defeated. He acknowledged Kumārapāla as his overlord and gave his daughter Jalhanā in marriage to the king.[9]

This victory of Kumārapāla over the Sapāda-laksha king is certainly historical, as it is confirmed by the Chaulukya copperplates as well as by Someśvara, Arisimha, Bālachandrasūri, Udayaprabhasūri and other chroniclers.[10]

Like Kumārapāla, his general Kāka who was sent against Ballāla of Avantī, was also successful. Ballāla had bought off the king's sāmants–Vijaya and Krishna. At first, the imperial forces fled before the furious charge made by Ballāla but the Brahmin senapati Kāka brought them under the banner of Anahilavāda by his stirring address. The Gujarata army then fought with

9. *Dvyāśraya*, XVI, 24 to XIX, 60.

10. Ind. Ant., VI, 194; Ibid, VI, 146; Vadanagara-prasasti, v. 9.; Someśvara, *KirtiKaumudi*, II, 46; Arisimha, *Sukritasankirtana*, II, 43; Bālachandra, *Vasantavilas*, III, 29; Udayaprabha, *Sukritakirti-kallolini*, V. 61.

where the assassins were posted, and seizing the intriguers, put them to death.[6]

As the king's brother-in-law had helped him to the throne, he became very haughty and cut Jokes at him in the presence of others. When Kumārapāla's warnings fell on deaf ears, the king put out his eyes.[7] This exemplary punishment had its desired effects and from that day, all other nobles feared the king and did not disobey his commands.[8]

Kumārapala spent the next few years of his reign in consolidating his kingdom and in conquering new territories. Accordig to the Dvyāśraya, Anna, king of Sapādalaksha, hearing of Jayasimha's death, thought that the government of Gujarat had become weak and planned an invasion of that country. He formed a confederacy against Kumārapāla. It was arranged that Ballāla, king of Avantī and Anna of Sapādalaksha with other members of the confederacy should simultaneously attack Gujarat.

6. Merutunga, *Prabandhachintāmani*, p. 196; *Kumārapālaprabandha*, p. 34.

7. Merutunga, Ibid, p. 196; Jayasimha, *Kumārapālacharita*, III, 492–513.

8. Chāritrasundara, *Kumārapālacharita*, III, (ii), 10–11.

When Kumārapāla received this news, he sent Kāka against Ballāla and himself led an army against Anna. On the way, he was joined by king Vikramasimha of Abu. In the battle that followed, Anna was defeated. He acknowledged Kumārapāla as his overlord and gave his daughter Jalhanā in marriage to the king.[9]

This victory of Kumārapāla over the Sapādalaksha king is certainly historical, as it is confirmed by the Chaulukya copperplates as well as by Someśvara, Arisimha, Bālachandrasūri, Udayaprabhasūri and other chroniclers.[10]

Like Kumārapāla, his general Kāka who was sent against Ballāla of Avantī, was also successful. Ballāla had bought off the king's sāmants–Vijaya and Krishna. At first, the imperial forces fled before the furious charge made by Ballāla but the Brahmin senapati Kāka brought them under the banner of Anahilavāda by his stirring address. The Gujarata army then fought with

9. *Dvyāśraya*, XVI, 24 to XIX, 60.

10. Ind. Ant., VI, 194; Ibid, VI, 146; Vadanagara-prasasti, v. 9.; Someśvara, *KirtiKaumudi*, II, 46; Arisimha, *Sukritasankirtana*, II, 43; Bālachandra, *Vasantavilas*, III, 29; Udayaprabha, *Sukritakirti-kallolini*, V. 61.

great enthusiasm and put the Malava soldiers to flight. Five kings fell Ballala on the ground in the presence of Kaka and before the latter could prevent them, some wicked Brahmins put him to death.[11] According to Mt. Abu inscription of *Bhima II dated* V. S. 1287 (A. D. 1230-1), Paramara Yaśodhavala, a king of Abu and feudatory of Kumarapala, was one of the kings who fell Ballala on the ground.[12]

This victory of Kumarapala's general over Ballala is certainly historical, as it is confirmed by contemporary evidence as well as by chroniclers like Someśvara and Balachandrasuri.[13]

---

11 *Dvyāśraya,* XIX, 94-126. Mr. Forbes, here, makes a mistake. He says that Kumārapāla personally went against Ballala and defeated him. (*RasMala,* I, 180). The same mistake is repeated in the Ind. Ant., IV, 268.

12 *Historical Inscriptions of Gujarat,* II, No. 167. According to the *Dvyāśraya* the king of Ābu who fought on the side of Kumārapāla was Vikramasimha. We do not find this name in the inscription mentioned above. It seems, therefore, that Vikramasimha was on the throne for a short time, and as Prabhāchandrasūri says, was deposed by Kumārapāla for acting against his interests. The same authority informs us that Kumārapāla gave the throne to Yaśodhavala, Vikramasimha's nephew (*Prabhāvakacharita,* XXII, 574).

13 Vadanagara Prasasti of the reign of Kumāra-

It is difficult to say who this Ballāla was. We also do not know how he became the king of Mālwā. He was probably one of the rebels who took advantage of anarchy in Mālwā after Yaśovarman's death and seized the reins of Government. Mr. D. K. Shastri fancies that Ballāla who was killed by Kumārapāla's general was the Hoysala king Ballāla of Dwārasamudra who lived between V. S. 1229 and 1268 (A. D. 1173 and 1212)., but it seems to be a mistake,[14] because the victory over Ballāla was won before V. S. 1208 or A. D. 1151-2 and contemporary evidence clearly proves that Ballāla was killed in the battle.

It seems, however, equally probable that Ballāladeva may be another name for Jayavarman, successor of Yaśovarman because the Vadanagara Prasasti takes credit for destroying him.[15]

Other evidence shows that Anna and Ballāla were defeated before V. S. 1207 and 1208 respectively.[15A]

---

pala (G. I., VIII, p. 221), *KirtiKaumudi*, II, 48; *VasantaVilasa*, III, 29.

14 *Gujaratano Madhyakalina Rajputa Itihasa*, II, p. 210. 15 E. I., VIII, p. 211.

15A. *Bharatake Prachina Rajavamsa*, I, p. 242; Vadanagara Prasasti.

The chroniclers record another successful expedition of Kumarapala against Mallikarjuna. According to Merutunga, a bard, once, sang the praises of Mallikarjuna in the Court of Kumarapala and called him "Rajapitamaha" or the grandfather of Kings. The king becoming very angry on hearing the high praises bestowed on the king of Konkana, looked at his samants. A *minister named Āmbada, son of the famous Udayana*, reading his mind stood before him with hands folded and requested the King to give him orders to march against the proud king of Konkana. King Kumarapala, being much pleased with him, gave him the command of an army that marched against Mallikarjuna. By a series of marches, Āmbada reached Konkana and crossing the river Kalavini (probably Kaveri, flowing by Valasada and Chikhali) that was in flood, encamped on its bank. Hearing of his arrival, King Mallikarjuna came with an army to meet him. In the battle that followed, the Gujarata army was put to flight and Ambada was forced to return to Anahilavada. Being ashamed of his defeat, he pitched a black tent, and putting on black clothes and adorning his crest with a black umbrella, lived outside the city. Kumarapala, once seeing the black tent, asked his men whose en-

campment it was, and coming to know that it was Āmbada's, called him to his presence and sent him for the second time against Mallikarjuna with a large army. This time Āmbada's efforts were crowned with success. Mallikarjuna was defeated and killed and Āmbada returned to Anahilavāda with large booty.[16]

The credit of defeating Mallikarjuna given to Āmbada by the Jain chroniclers is not undisputed. Jayānaka in the *Prithvirājavijaya* gives this credit to Someśvara, son of Arnoraja, by his wife Kanchanadevī of Gujarat.[17] In an inscription in Tejahpāla's temple on Mt. Ābu, Dhārāvarsha,

16. *Prabandhachintāmani*, p. 203; Chāritrasundara-*Kumārapālacharita* III, (iii), 1-56.

17. *Prithvirājavijaya*, VII, 15. Jayasimha was the maternal grand-father of Someśvara. Hearing from the astrologers that he would be an incarnation of Rāma to perform certain duties, Siddharāja took him to his court. His successor Kumārapāla brought up the child and thus made his name significant. He received the name Pratāpalankeśvara, and married Karpuradevī, daughter of the Kalachuri king of Tripuri. He built five temples at Ajmere and several others in a village Ganganaka. He founded a town and named it after his father. His inscriptions dated V. S. 1226, 1228, 1229, 1230 and 1234 show him to be a contemporary of

the Paramara king of Ābu, is said to have made the wives of the king of Konkana weep.[18] This Dhāravarsha was a feudatory of Kumarapala and seems to have accompanied Āmbada in his expedition against Mallikarjuna.

Other evidence shows that Āmbada was the Governor of Lata deśa. *It seems, therefore, that* Āmbada was given the command of an army sent against Mallikārjuna and Dharāvarsha and Someśvara accompanied him. In the decisive battle that was fought against Mallikarjuna, Someśvara and Dhāravarsha seem to have performed prodigies of valour and that is why Jayānaka and Someśvara (author of the Prasasti in Tejahpāla's temple) give credit of defeating Mallikārjuua to Someśvara, son of Arnorāja, and Dhāravarsha respectively. The chroniclers give the credit of defeating Mallikārjuna to Āmbada because he was the commander of the army.

This Mallikarjuna was the Silhara King of Thāna. He was the son of Harapala Silhāra.

Kumārapāla and Ajayapāla. Someśvara gave the village of Revana to Pārsvanātha. When he died, his son was a minor (Journal, Bengal Asiatic Society, N. S. XXV, p. 195).

18. *Prachina Lekha*, No. 65; *Gujaratano Madhyakālina Itihasa*, II, p. 296.

His two inscriptions dated A. D. 1126 and 1160 show him to be a contemporary of Kumārapāla.[19] He held sway over Thānā and Colābā Districts. He was a weakling and that is the reason why the Chaulukya Copperplates do not take notice of his defeat.

This Victory of Kumārapāla is certainly historical as it is confirmed by his contemporāry Hemasūri as well as by Someśvara, Arisimha, Udayaprabhasūri, Jayasimhasūri and Bālachandra.[20]

Merutunga records another expedition of Kumārapāla against Sumvar of Kāthiāwāda. Udayana was given command of army against Sumvar, but he received mortal wounds and died.[21] Alhanadeva Chohāna of Nadula defeated the rebels in Saurāstra according to the wishes of Kumārapāla.[22]

---

19. Bom. Gaz., I, (i), 196; Moraes, *Kadamba Kula*, 156. Mr. Moraes thinks that he succeeded in ousting the Hoysalas from Haugal and Bānavāsi for the time being. 20. Hemasūri, *Kumārapāla charita*, II, 49, Arisimha, *Sukritasankirtana*, II, 43; Udayaprabhasūri, *Sukritakirtikallolini*, V. 65; Vastupāla-Tejahpāla Prasasti-V. 26; Bālachandra, *Vasanta Vilāsa*, III, 29. 21. *Prabandhachintāmani*, p. 217. 22, E. I., IX. 68. 23. *Prabandhachintāmani*, p. 217.

Merutunga says that Udayana had taken a vow to build a stone temple on the Satrunjaya Hill, when he was sent against the rebel chief in Saurāstra. As the temple was built in V. S. 1211 or 1213 by Vāgbhata,[23] expedition against the rebel chief was certainly sent before V. S. 1211 (or A. D. 1154-5).

Merutunga and Jinamandana record a second contest with the Sapādalaksha king (who must be either Ana's son Jesangadeva or his grandson Ano). According to Jinamandana, the cause of the war was the refusal of the Sapadalaksha king to send Uttarāsana (or a piece of cloth used by the Jains at the time of worshipping an image of a Tirthankara). It is difficult to be sure of the cause given by Jinamandanagani. It is probable, however, that non-payment of the tribute by the Sapādalaksha king may have led to war with that king.[23A]

Chāhada was given command of the army

---

23 In an inscription of Someśvara dated V. S. 1226, it is recorded that Vigraharāja IV invaded Nadula and burnt Jabalipura of Ālhanadeva, a Samant of Kumārapāla. This may have been one of the causes of the second expedition against the Sapādalaksha king (Journal, Bengal Asiatic Society, V. 55, p. 41).

sent against the king. After a few marches, he reached Bamberā and invested the ramparts of the city with 2800 soldiers. Hearing from the people of the town that on the very night of his arrival the marriage ceremonies of seven hundred maidens had begun, he suspended operations during that night and in the morning stormed and took the fort where he found much gold. Establishing the authority of Kumārapāla in the country and appointing new officers, Chāhada returned to Anahilavada with 700 weavers, many men and much gold. Kumārapāla appreciated Chāhada's services and gave him the title of 'Rājagharatta' or the king's whet stone.[24]

Up to this time, Kumārapāla was engaged in conquering new countries and in consolidating his empire and had no time to think of religion. When this work was almost over, he desired to know the truth about religion; so his minister Vāgbhata requested him to receive instructions from Hemasūri.[25] The king accepted the advice

---

24 Jinamandana, *Kumārapālaprabandha*, p. 76. Merutunga knows of this title but he does not say that Chāhada became Rājagharatta' after his triumphal return from Bamberā.

(25) Somaprabha, *Kumārapālapratibodha*, p.p. 5-6.

of his minister and paid daily visits to the monk who explained to him the necessity of abstaining from flesh and preventing the taking of life.

This need not lead us to believe that Hemachandra and Kumārapāla first met after the work of conquest was over.

From certain verses in the Mahāviracharita of Hemasūri, Dr. Buhler comes to the conclusion that Kumārapāla's acquaintance with Hemasūri began, according to the verse 53, in the time when the empire had achieved *its greatest expansion* and when the war-expeditions and conquests were over" (Buhler–Hemachandra, p. 34). It seems, however, that "the learned doctor draws a conclusion from the verses based upon *an implication which they do not carry*"; *for* the order of narration of events does not necessarily imply their chronological order, and when we study the verses carefully, we find that no such sequence is intended.

Another argument of Dr. Buhler that the Prabandhas though mention early acquaintance do not describe the relationship of Hemachandra and Kumārapāla immediately after the latter became king, does not bear examination for various reasons. Firstly, we *cannot infer anything from the absence of* mention, and secondly, Kumārapāla, in the beginning of his reign was too busy subduing his internal and external *enemies* and *consolidating* and *extending* his Empire to think of religious meetings with Hemachandra.

Hemasūri's sermon had its desired effects. Kumārapāla made up his mind to refrain from killing, flesh-eating and hunting till the end of his

---

(*Kāvyānuśāsana,* II, p.p. CCLXXXIII-IV). The utmost that can be said in favour of Dr. Buhler's view is that Hemasūri and Kumārapāla's intimate contact must have begun after the greatest expansion of his empire, and Kumārapāla must have found time for "doing honour daily to that monk" after war expeditions and conquests were over. The question arises as to when Kumārapāla and Hemachandra first met. According to Jinamandanagani, Kumārapāla once went to Pattana to wait upon Jayasimha and saw Hemāchārya seated on a lion-seat before the king. He felt that as the learned Jain monk was being respected by the king, it would be a meritorious thing to meet him; so he went to the lecture-hall of Hemasūri and asked him what the best virtue was. Hemachandra asked him to behave as a brother towards the wives of others. *Kumārapālaprabandha,* p.p. 18-22.

There is nothing improbable or incredible in the account of Jinamandana. Kumārapāla must have been attending the court of Jayasimha to wait upon the king before he came to know of the evil intention of Siddharāja, and as Hemasūri attended Jayasimha's court frequently, Kumārapāla must have seen him. Moreover, as Hemāchārya was much respected by Jayasimha, Kumārapāla must have thought it advisable to see him.

days and forbade the taking of life throughout the kingdom. The offerings of living animals to gods were also stopped.[26]

That Kumarapala, realising like Akbar under Jain influence that it is not meet that man should make his stomach the grave of animals, forbade the destruction of life in his kingdom, is proved by other evidence also. According to the Dvyās'raya, king Kumarapala seeing a man taking four or five half-dead goats to a butcher, felt much that the people in his kingdom killed beasts, and so forbade the taking of life in his kingdom. Animal sacrifices were stopped. As the result of this edict, the ascetics in Pāli land (Marwad) did not get the skin of the deer to use as a covering, and the people of Panchaladeśa, though formerly great destroyers of life, were prevented from taking life.

We, therefore, come to the conclusion that Kumārapāla and Hemachandra must have met in the reign of Jayasimha before Kumārapāla was forced to wander to save his life.

The Prabandhas relate that Hemasūri had helped Kumārapāla in his days of adversity and forecast that he would be a king of Gujarat.

(26) Somaprabha, *Kumārapālapratibodha*, . p. p. 40-41.

The *Mahāviracharita* adds that pigeon racing and cock-fighting were stopped. Kumārapāla insisted upon the care of all living creatures, whether they lived in water, on the land or in the air. Even a man of the lowest birth was not allowed to kill bugs, lice and the like.[27]

---

27 *Mahāviracharita, XII*, 65-74 It is a mistake to suppose that injury to living creatures was forbidden for certain days in the year. Mr. Shastri D. K. quotes the Kiradu inscription in which Ālhanadeva had forbidden injury to living creatures for six days in a month. The inscription bears the date S. 1209; so its evidence cannot be used to decide for how many days injury to living beings was forbidden, because Kumārapāla's contemporary Yaśahpāla clearly states that injury to living creatures was forbidden for a period of twelve years (14 years according to Merutunga). Thus from the *Moharājaparājaya* it is clear that injury to living creatures was forbidden in V. S. 1216. It is, therefore, a mistake to expect a reference to an event that had occurred in V. S. 1216 in an inscription of V. S. 1209.

On the other hand, it is quite probable, as the Kiradu inscription of V. S. 1209 says that injury to living creatures was forbidden for a few days in a month, in the beginning, and by V. S. 1216, complete injury to living beings was forbidden throughout the year.

From the *Moharājaparājaya*, it is clear that injury to living creatures was forbidden in V. S. 1216. (or A. D. 1160)

Though Kumarapala proclaimed 'amāri', he did not wish that butchers and others who made a living by taking life or killing creatures should suffer; so he generously compensated the butchers by giving them three years' income.[28]

The later chroniclers also relate that Kumārapāla proclaimed 'amāri' for a period of fourteen years. They further state that this edict was strictly enforced. The story is told of a merchant of Sapādalakshadeśa, who was compelled to build the Yukāvihar for killing a louse.[29] The *Mahāviracharita* (XII, v. 66) seems to confirm this story.

Hemasūri, then, impressed upon the king the necessity of abandoning gambling by enumerating its numerous vices and telling him the story of Nala.[30] At its end, Kumārapāla asked the sūri whether he could play at dice for the sake of pleasure; but when the sūri replied in the negative, the king took a vow to refrain from

28 *Dvyāśraya*, XX, 4 to 37. 29 *Prabandhachintāmani*, p. 232. 30 Somaprabha, *Kumārapālapratibodha*, p. 47.

the same. At his minister's request, Kumarapala issued edicts declaring gambling illegal in his kingdom.[31] The above account of Somaprabhasūri is confirmed by the *Mahāviracharita* (XII, v. 73).

Hemasūri then, dwelt at great length upon the necessity of behaving as a brother to the wives of others and told the king the story of Pradyota. At its end, Kumārapāla told the sūri that he was always averse to the wives of others, and never tolerated any one in his kingdom who thought of them.[32]

The Sūri, then, advised the king to give up the company of courtezans and drinking. Kumārapāla accepted the sūri's advice and enforced prohibition in his kingdom.[33] This account of Kumārapāla's contemporary is confirmed by the *Mahāviracharita*[34] and the *Dvyās'raya*. The latter work adds that the king generously compensated those who had suffered by his edict by giving them three years' income.[35]

At the sūri's desire, the king next gave up the practice of confiscating the property of a man

31 Somaprabha, Ibid, p. p. 76-7. 32 Ibid, p. 84.
33 Ibid, p. 92. 34 Ibid, *Mahāviracharita*, XII, 70-1.

dying without leaving a child.[36] This account is confirmed by the *Dvyās'raya*, the *Mahāvīracharita* and the *Kīrtikaumudī*.[37]

Like a skilful missionary, Hemasūri had, at first, not insisted upon the more particular doctrines of Jainism, but had confined his attention to the teaching of the common principles of Hinduism and Jainism. When, however, he scored victory in his work, he proceeded to instruct the king in the particular doctrines of his faith. He told the king that 'Arhat' was omnipotent, omniscient and free from internal enemies, and should, therefore, be worshipped in eight different ways.[38]

After explaining 'devatattva' to tha king, Hemasūri proceeded to explain Dharmatattva and 'gurutattva' He told Kumārapāla that there were four main forms of 'Dharmatattva'–'Dāna' (generosity), Śīla (good conduct), Tapa (penance) and Bhāvanā (good intention) and dwelt at great length upon the three sub-divisions of

36 Somaprabha, *Kumārapālapratibodha*, p. 114.
37 *Dvyāśraya*, *XX*, 36-85. *Kīrtikaumudī*, II, 43; *Mahāvīracharita*, *XII*, 14.

38 Somaprabha, *Kumārapālapratibodha*, pp. 117, 122, 129–30.

dāna—jnānadāna (or imparting knowledge to others), 'abhayadāna' (saving the lives of others) and dharmopastambhadāna which consisted in giving food, drink, clothing, beds, seats and other accommodations to the Jains. Thereupon the king opened a satrāgāra for the Jains and appointed Abhayakumāra, son of Nemināga, as its superintendent.[39]

Hemasūri next proceeded to explain the king the twelve vows of a Jain layman. As to the practical results which followed the taking of the first vow, Jinamandana says that besides forbidding the destruction of life in his eighteen provinces, Kumārapāla persuaded the princes of fourteen states to pass similar edicts in their kingdoms. Moreover, he declared the use of unstrained water illegal, and like Silāditya of Molapo, gave strained water to his horses and elephants. Hemasūri then gave him the biruda of 'Śaranāgatatrātā.[40]

After taking the second vow, Kumārapāla spoke sweet, truthful and measured words. His dealings with friends, wives, enemies and preceptors were marked with straight forwardness.

39 Ibid, p. p. 219-20.

40 *Kumārapālaprabandha*, p. 81.

If he told a lie unconsciously, he performed penance out of repentance for the same.[41]

When Kumarapala took the fourth vow, all his *queens except Bhopaladevī had died*; later on, when the last queen died, the king refused to marry another, eventhough persuaded by his men to do so.[42]

Realizing that contentment is the key to happiness, Kumarapala, *while taking the* fifth anuvrata, vowed not to keep more than six crore gold coins, eight crore rupees, one thousand tolas of precious jewels, two thousand pots of ghee and oil, two thousand khandis of corn, five lac horses, one thousand camels, one thousand elephants, eighty thousand cows, five hundred houses, five hundred shops, besides an army of eleven hundred elephants, five thousand chariots, eleven lac horses and eighteen lac foot soldiers.[43]

At the time of taking the first Gunavrata or the sixth vow of a *Jain layman*, Kumarapala had vowed not to stir out of the capital in the monsoon, as there was the possibility of the destruction of many lives in that season.[44]

---

41 Ibid, 84–5. 42 Ibid, p. p. 84–5. 43 Ibid, p. 85.

44 These details of Jinamandanagani are not confirmed by contemporary chroniclers.

When Kumārapāla took the second gunavrata or the seventh vow of a Jain layman he gave up the twenty-two 'abhakshyas' and thirty-two 'anantakāyas, or in short, the food forbidden by the śāstras or Jain Scriptures. He further vowed to take all things after offering them to God. Of the things called 'sachitta', he took only eight 'pans' of 'Nāgaravela'. In the rainy season, he gave up all oily substances except ghee, and did not use green vegetables. With certain exceptions, he took his food only once a day, and did not enjoy his wife by day or on 'parvas'. He also abolished taxes on trees, cars and other things.[45]

When the King took the first 'Siksha vrata' or the tenth vow of a Jain layman, he vowed to perform two 'sāmāyikas' daily.[46]

In fulfilment of the Poshadhopavāsavrata or the eleventh vow of a Jain layman, the king performed 'poshadhas' on holy days, and observing complete fast, did not sleep at night. Most of his time, he spent in meditation, and while observing the vrata, he took particular care to see that no life was destroyed.[46]

When Kumārapāla took the twelfth vow of a

---

45 Ibid p. 87. 46 Ibid, p. 88. 46 Ibid, p. 88.

Jain layman, he repealed a tax collected from the Jains and asked Ābhada Sheth to improve the condition of the Jains by distributing one thousand gold coins among the deserving. He also requested Hemasūri to keep him constantly informed of the condition of poor Jains. Ābhada Sheth *had, under Kumārapāla's instructions*, spent one crore in a year; he was, however, unwilling to have that sum from the king, but the king, in order that his twelfth vow might not be broken, persuaded him to accept that sum on his behalf.[47]

That Kumārapāla did keep the twelve vows of a Jain layman is confirmed by other evidence. Somaprabhasūri, a contemporary of Kumārapāla informs us that the king received praises from Hemasūri *for taking the twelve vows*[48]. Merutunga and Chāritrasundarasūri also make a passing reference to this fact. It is certain that the taking of these vows must have been followed by some relevant conduct on the part of Kumarapāla and there is nothing improbable or incredible in the above details furnished by Jinamandanagani.

Kumārapāla then showed his zeal for Jainism

47 Ibid, p.p. 88–9.

48 *Kumārapālapratibodha*, p. 319.

by making pilgrimages to the holy places of the Jains with the Jain Sangha. The chroniclers, though differing in details, leave us in no doubt that Kumārapāla had undertaken his pilgrimages after hearing the 'tirthamahātmya' from Hemasūri. They further agree in saying that he had visited the holy hills—Śatrunjaya and Giranāra. It is certain, as Somaprabhasūri, a contemporary of Kumārapāla, states that the king did not climb Giranāra owing to old age. The chroniclers are, moreover, unanimous in saying that Kumārapāla constructed a trunk road on Giranāra. The officer appointed to superintend the work was Āmradeva, the governor of Saurāstra, as Somaprabha and Jinamandana say, and not Vāgbhata as some of the later chroniclers relate. It is also certain that Hemasūri, king's guru, was with him along with the Jain Sangha. There is, however, some difference of opinion as to the route followed by Kumārapāla. Somaprabhasūri who places the pilgrimage before the administration of the twelve vows of a Jain layman, says that the king went first to Giranāra and then to Śatrunjaya, while the others say that he first went to Satrunjaya and then to Giranāra. The third view is that he visited these places via Dhandhukā. The probable solution is that

Jain layman, he repealed a tax collected from the Jains and asked Ābhada Sheth to improve the condition of the Jains by distributing one thousand *gold coins among* the deserving. He also requested Hemasūri to keep him constantly informed of the condition of poor Jains. Ābhada Sheth had, under Kumārapāla's instructions, spent one crore in a year; he was, however, unwilling to have that sum from the king, but the king, in order that his twelfth vow might not be broken, persuaded him to accept that sum on his behalf.[47]

That Kumārapāla did keep the twelve vows of a Jain layman is confirmed by other evidence. Somaprabhasūri, a contemporary of Kumārapāla informs us that the king received praises from *Hemasūri for taking the twelve vows*[48]. Merutunga and Chāritrasundarasūri also make a passing reference to this fact. It is certain that the taking of these vows must have been followed by some relevant conduct on the part of Kumārapāla and there is nothing improbable or incredible in the above details furnished by Jinamandanagani.

Kumārapāla then showed his zeal for Jainism

47 Ibid, p.p. 88-9.

48 *Kumārapālapratibodha*, p. 319.

Hemasūri who says, "In almost every village, he, whose wealth is innumerable, will adorn the earth with temples of the Jains."[51] Merutunga says that Kumārapāla built 1440 temples, while Chāritrasundaragani puts to his credit 1400 temples. The numbers of Merutunga and Chāritrasundara seem to be exaggerated at first sight; but if we examine them in the light of statements of Somaprabhasūri and Hemasūri, they appear to be not far from the truth. It is probable, however, that Merutunga and Chāritrasundara may have included in their numbers temples erected with state grants.

The chroniclers then enumerate the important temples of the King. The Dvyāśraya speaks about the Kumāravihāra in Anahilavāda and one more to Pārśvanātha in Devapattana.[52] Yaśahpāla says that the king built the Tribhuvanavihāra thirty-two temples as penance for the sins of his teeth.[53] Merutunga adds a few more—the Dikshāvihāra in Cambay where Hemasūri was consecrated as a monk and the Jholikāvihāra in Dhandhukā on the site of Hemāchārya's

51 Hemasūri, *Mahāviracharita*, XII, 75.

52 *Dvyāśraya*, XX, 98-9. 53 *Moharājaparājaya*, p. 93, introduction p. IX.

Kumarapala had made two or three pilgrimages to these holy places at different times. There are various reasons for holding this view. Firstly, Kumarapala had been under the influence of Hemasūri for a period of more than fourteen years; secondly, Jinamandanagani, in the general outline of Kumārapāla's work, says that the king made seven pilgrimages; thirdly, Rājasekhara puts to his credit two pilgrimages—one to Satruñjaya, Giranāra and Devapattana and the other to Cambay. We may, therefore, give credence to the statement of Jayasimhasūri, Jinamandanagani and Rajasekhara that Kumarapala visited Devapattana and paid obeisance to Chandraprabhu.[49]

Besides proclaiming *'amāri,'* and taking the twelve vows of a Jain layman, Kumarapala showed his zeal for Jainism by erecting numerous temples in various places. Somaprabhasūri, his contemporary, says that Kumarapala built so many temples to the Tirthankaras that it was impossible to count them.[50] He is supported by

49 The details of Kumārapāla's pilgrimages are given in the *Kumārapālapratibodha*, p. p. 75-8, *Prabhāvakacharita, XII*, 838-47) *Prabandhachintāmani*, p. p. 238-9, *Kumārapālaprabandha*, p. p. 99 to 104 and other works.

50 *Kumārapālapratibodha*, p.p. 144-5.

Hemasūri who says, "In almost every village, he, whose wealth is innumerable, will adorn the earth with temples of the Jains."[51] Merutunga says that Kumārapāla built 1440 temples, while Chāritrasundaragani puts to his credit 1400 temples. The numbers of Merutunga and Chāritrasundara seem to be exaggerated at first sight; but if we examine them in the light of statements of Somaprabhasūri and Hemasūri, they appear to be not far from the truth. It is probable, however, that Merutunga and Chāritrasundara may have included in their numbers temples erected with state grants.

The chroniclers then enumerate the important temples of the King. The Dvyāśraya speaks about the Kumāravihāra in Anahilavāda and one more to Pārśvanātha in Devapattana.[52] Yaśahpāla says that the king built the Tribhuvanavihāra thirty-two temples as penance for the sins of his teeth.[53] Merutunga adds a few more—the Dikshāvihāra in Cambay where Hemasūri was consecrated as a monk and the Jholikāvihāra in Dhandhukā on the site of Hemāchārya's

---

51 Hemasūri, *Mahāviracharita*, XII, 75.

52 *Dvyāśraya*, XX, 98-9. 53 *Mohārājaparājaya*, p. 93, introduction p. IX.

birth place.[54] The sites of these temples in Dhandhukā and Cambay can be seen even to-day.

Kumārapala's temple on Giranāra is situated in the vicinity of Bhīmakunda. The Mulanāyaka or the principal deity of the temple is Abhinandanaswami or the fourth Tirthankara. The temple has a big sabhāmandapa in the walls of which are several 'Devakulikās' containing images of Tirthankaras. It seems there was, at one time, a corridor round this temple. In the compound of the temple, there are a garden and a step-well.

The temple seems to have suffered at the *hands of an iconoclast. An inscription of A. D.* 1824 shows that it was repaired by Ānandaji Kalyānaji and Hansarājā Jethā.

Kumārapāla's temple on the Śatrunjaya Hill is one of the oldest on the hill. It is roofed and forms a fine block with low towers. It is dedicated to Ādinātha, the First Tirthankara. The door is of yellowish stone beautifully carved. The garbhagriha has a beautiful canopy of bluish marble over the head of Rishabhadeva. There is a big hall where the devotees offer prayers. In the niches, we see the images of different

54 *Prabandhachintāmani*, p. 232.

Tirthankaras. On Jain holidays, the images are profusely adorned. The images of Śāsanadevatās are supposed to guard the temple. The Jinālaya is kept in such a state of constant repairs that it is difficult to say how much of it belongs to the time of Kumārapāla.

Kumārapāla's temple on the Tārangā Hill (near Mehsāna) is dedicated to Ajitanātha, the second Tirthankara. At the main entrance, there are eight pillars of the biggest size with carving at the bottom as well as at the top. On the north and the south, the entrance is supported by two similar pillars, The temple has a big sabhā-mandapa which is used by the devotees as a prayer Hall. In the walls of the Sabhāmandapa, there are several niches containing the images of Tirthankaras and Śāsanadevatās. The central dome is supported on eight pillars beautifully carved. Eight statues with various musical instruments are represented as standing on the pillars. Near the garbhagriha, however, there are two simple pillars. In the gabhārā, there is a colossal idol of Ajitanātha. On both the sides of it, ladders are provided for its worship. The image which we see to-day in the temple is not the one originally set up by Kumārapāla. It

was set up by Govinda Sanghavi in A. D. 1423, and seems to have suffered, though not much, at the hands of an iconoclast.

Besides the idol of Ajitanatha, there are several images of Tirthankaras, which must have been replaced after A. D. 1423. Unlike other Jain temples, we do not find here a 'bhamati' or corridor. The height of the temple is about forty-two yards.

Inside the temple, there is a way up the labyrinth where it is not advisable to go without a lamp or with children. Moreover, it is not possible for three or four men to go there at a time and in a line One noticeable feature of this labyrinth is the 'kegara' wood which is used in it.

Outside the temple, there is beautiful carving on the walls. On all sides, there are statues of men and women as well as gods and goddesses. Men are adorned with bracelets, armlets, anklets and ear-ornaments; some of them are represented with a loin-cloth only, probably because they are going to the temple to worship the Tirthankara's image. Statues of women are represented in full dress, profusely adorned with bracelets, armlets, anklets, necklaces and earrings. It is interesting to note that none of them has

ornaments for the nose, probably because in those days their use was uncommon. Some images of gods and goddesses are in a meditating posture; others are represented as going to the temple with materials of worship. Some of these statues are mutilated, but most of them are well-preserved. All these statues are bare-footed.

The *Mahāviracharita* speaks of one superb edifice of Kumārapāla in Anahilavāda. According to Hemasūri, Kumārapāla once heard from his guru about the Jaīn statue consecrated by Kapila and formed a desire to dig up the sandy place and bring the all consecrating statue to Anahilavāda. With the consent of his preceptor, he ordered his officials to dig up the sandy place and bring the statue. The place of Vitabhaya was dug up and the statue was brought to Anahilavāda in great pomp. Then erecting a superb temple in a pleasure-house near his palace, the king set up the image and worshipped the same thrice a day.[55]

Kumārapāla gave one more proof of his devotion to Jina by instituting car-festivals. In the Kumāravihāra, he held the Athaimahotsava or the eight days' festival, performed "snātra" puja and sat by the side of his preceptor with

55 Hemasūri, *Mahāviracharita*, XII, 72 to 74.

folded hands. On the full-moon day of Chaitra, a monster procession attended by the king, his feudatories, public servants, and citizens started from the Kumāravihāra. An image of Pārśvanātha was set up in a car and exhibited to the Public eye. When the procession came to the palace gate, Kumārapāla worshipped the image of Pārśvanātha set up in the chariot, in the presence of the congregation and waved lights before it. The chariot of the Jina driven by elephants was led in procession for eight days and exhibited to the public eye. In the month of Āśvin, also, the king celebrated the car-festival for nine days and asked his feudatories to glorify Jainism. The latter obeyed royal commands by building Jain temples, holding car-festivals and honouring Jain monks.[56]

Somaprabhasūri's account of the car-festivals is confirmed by Hemasūri. In the *Mahāviracharita*, it is said, " On the whole earth, as far as the ocean, he will cause the statues of the Arhat to be borne in procession, on cars, in every village, in every town. "[57] The verse adds to our knowledge by informing us that the car-festivals were not

56 *Kumārapālapratibodha*, p. p. 174-5.

57. Hemasūri, *Mahāviracharita*, XII, 76.

confined to the capital only, but were caused to be instituted " in every village, in every town " in the kingdom.

In spite of this widespread activity in the spirit of the Jain doctrine, it is said that as in some inscriptions he is described as 'Umāpati-varalabdhaprasad' or prospering through the favour of Śiva or as an ardent devotee of Siva, he had not embraced Jainism but only cultivated regard for it. It is true that in an inscription of his dated V.S. 1220 or A.D. 1163-4, he is described as prospering through the favour of Siva. Other inscriptions in which he is so described are either prior to the date of his conversion or belong to later reigns. The epithet, however, seems to be traditional and does not convey the meaning which it is sought to imply. It seems to have been first borne by Mularāja who was, beyond doubt, an ardent devotee of Śiva and later on applied to his successors without discrimination. In support of this view, a parallel from History is quoted. Before the Reformation found a footing in England, Henry VIII (1509-1547 A. D.) had written a book against Martin Luther, a German monk, who was trying to reform the Church; and the Pope, as a mark of favour, had conferred on Henry VIII the title

of the "Defender of the Faith" which he continued to hold eventhough he had revolted against the Faith, and which his successors have borne even upto this day, although it has ceased to imply what its grantor meant. In the same way, it is by no means improbable that Kumārapāla who had obtained the throne after passing through many vicissitudes of life and who had during the early years of his life made some grants to Śiva temples may have been described "Umāpati-varalabdhaprasad," when it ceased to have any meaning. Other evidence also leads us to the same conclusion. Firstly, an inscription of his reign dated V. Samvat 1221 or A. D. 1165 describes him as "Paramārhat" or the excellent follower of Jina.[58] Secondly, in the Praśasti to the Śāntināthacharita of V. S. 1227 or A. D. 1170-71, Kumārapāla is called "Paramaśrāvaka" or an orthodox Jain. Thirdly, Yaśahpāla, a contemporary of the king, has written the *Mohaparājaya*, an allegorical drama to celebrate the conversion of Kumārapāla to Jainism. Fourthly, Somaprabhasūri, another contemporary of the king, has written the *Kumārapālapratibodha* entirely dealing with the teaching of Jainism to

58. Epig. Ind., XI, 35; *Prachina Jaina Lekha Sangraha*, No. 352.

Kumārapala by Hemasūri. Fifthly, the later chroniclers including the Brahmin Someśvara are unanimous 'in saying that Kumārapāla had embraced Jainism.[59] Sixthly, Someśvara who describes the relations of his ancestors to the Anahilavāda Kings in the *Surathotsave* says nothing about their intercourse with Kumārapāla, probably because the king who had embraced Jainism was not much concerned with his Brahmin Purohita. Seventhly, tradition has preserved his name in the list of excellent followers of Jina. He is remembered twice a day by the Jains in their temples–in the morning at the time of worshipping the Jineśvara with flowers[60] and in the evening at the time of Ārati or the waving of lights before the image.[61] In the light of all this evidence, we unhesitatingly conclude that Kumārapāla had embraced Jainism.

Though Kumārapāla had embraced Jainism, he did not forget the royal duty of encouraging his subjects in their pious and religions works; so when Bhāva Brihaspati requested him to

---

59. *Kirti Kaumudi*, II, 43, 50, 51.

६० पंच कोडीना फूलेड, जेना सीज्यां काज ।
राजा कुमारपालने, आप्या देश अढार ॥

६१ आरती उतारी राजा कुमारपाळे ।

repair the temple of Somanatha, he readily consented to do so [62]

We shall now say a few words about Kumarapala's principal officers. In those days, the heads of different departments of the state, provincial Governors, prime ministers and 'Dandanāyakas' were known as mantris or ministers and acted as commanders of the army.

According to the Dvyāśraya, Vāgbhata was a Prime Minister of Kumarapāla.[63] This fact is confirmed by the Nadola copperplates of V. S. 1213 [64] It is difficult to say who this Vāgbhata was. Probably he was the son of Udayana who built a stone temple to Ādinātha on the Śatrunjaya Hill in V. S. 1211 (or A. D. 1154-5) and founded Vāgbhatapura at the foot of the hill. In this city, Vāgbhata built a temple of Pārśvanātha and called it Tribhuvanavihāra after the King's father.[65]

Āmbada or Āmrabhata was another, 'mantri' of Kumarapāla. He was the second son of Udayana. We have already seen him in connection with his expedition against Mallikārjuna. He

62. *Bhavanagara Inscriptions*, p. 187, v. 11.

63. *Dvyāśraya*, XX, 91-2. 64 I. A. (1912), p. 203.

65. *Prabandhachintāmani*, p. 220.

built the Śakunikavihāra in Broach in V. S. 1211 (or V. S. 1222)[66] The Jains of Broach believe that the remains of this temple are found in a mosque.

The Udepur inscription of V. S. 1222 informs us that Chāhada was a dandanāyaka of Kumārapāla in Mālwā.[67] He was probably Chāhada, third son of Udayana. From an inscription on Giranāra, it seems he had seven sons, the eldest of whom was a treasurer of Kumārapala.[68] By dint of merit, he (the eldest son) rose to the rank of Prime Minister. From the Praśasti to the *Prithvichandra-charita* of Śantisūri, it is clear that Kumārasimha, Chāhada's eldest son, was the Prime minister in V. S. 1225.[69]

The Kirādu inscription of V. S. 1209 and the Bāli inscription of V. S. 1216 speak of Mahādeva as the Prime Minister of the king.[69A] We do not

---

66. Jayasimhasūri, *Kumārapālacharita*, VIII, 642; Jinamandana, *Kumārapālaprabandha*, p. 74; as the temple was built according to the wishes of his father, it is more probable that it was built sometime after his death in V. S. 1211. 67. I. A., XVIII, 344. 68. *Prāchina Jaina Lekha Sangraha*, introduction, p. p. 92–4. 69. Dalal, *Jesalmer Catalogue*, p. 11. 69A. *Prachina Jaina Lekha Sangraha*, No 346 ; *Gujaratano Madhyakalina Rājput Itihās*, II, p. 318.

know much about this Mahadeva. He was probably the son of Dadaka, a Prime Minister of Siddharaja, and the governor of Ujjain in V. S. 1195. He does not seem to have held the post of the Prime Minister from V. S. 1209 to V. S. 1216, because the Nadola Copperplates inform us that Vagbhat was the Prime Minister in V. S. 1213. Mahadeva seems to have fallen from power after Kumarapala's formal conversion to Jainism in V. S. 1216, because Yaśodhavala was the prime minister between V. S. 1218 and 1220[70] Kumarasimha, about whom more has been said above, was the Prime minister in V. S. 1225 and Vadhuyana in V. S. 1227.[71] The Praśasti to the Mallinathacharita informs us that Prithvipala was a Prime Minister of Kumarapala.[72] This Prithvipala repaired Vimalashah's temple on Mt. Abu.[73] The names of Kapardi and Aliga are also recorded in the 'prabandhas'

In V. S. 1202, Sahajiga was the dandanayaka of Saurastra;[74] in V. S 1207, Sajjan was the

70. Desai, *Jain Sahityano Itihasa*, p. 279; I. A., XVIII, p. 343. 71. *Jesalmer Catalogue*, p. 17, p. 39. 72. *Apabhramsa Kavyatrayi*, p. 79. 73. *Prachina Jaina Lekha Sangraha*, No. 157 74. *Revised List of Antiquarian Remains in the Bombay Presidency*, p. 246.

dandanāyaka of Chitoda.[75] We do not know who this Sajjana was. He was probably the dandanāyaka of Saurāstra in the time of Siddharāja and built the stone temple on Giranāra. In V. S. 1210, 1213 and 1216, Vaijaladeva was the dandanāyaka of Nādola.[76] In V. S. 1222, Āmbaka, son of Rāniga, was the dandanāyaka of Saurastra.[77]

Among the sāmants of Kumārapāla, there were Vapanadeva of Godhra, Paramāra Someśvara of Kirādu, Ālhaṇadeva of Nadola and many others.[78] They were required to serve their overlord personally and many a time lived at Anahilapataka We have already seen how Dhārāvarsha of Chandrāvati accompanied Āmrabhata, in his expedition against Mallikārjuna and Alhanadeva went against the rebel chiefs of Saurāstra. If they incurred the displeasure of their overlord, they were deposed.

Like his predecessor Siddharāja, Kumārapāla was a great patron of learning and the learned. The most learned man of this age

75. Epig. Ind., II, p. 422 76. *Prachina Jaina Lekha Sangraha*, No. 326; *Gujaratano Madhyakalina Rajput-Itihas*, II, p. 320. 77. *Prachina Jaina Lekha Sangraha*, Nos. 50-51. 78. *Gujaratano Madhyakalin Itihasa*, II, pp. 323-4.

was Hemasūri, his preceptor. We have already dealt with the *Siddha-Hema*, a very well-known work of this remarkable Jain monk. The Success of the *Siddha-Hema* induced Hemasūri to write many more works intended to give the students of Sanskrit compositions complete instructions for expressing themselves elegantly and correctly. In this series, come the *Abhidhānachintāmani*: the *Anekārthasangraha*, the *Alankārachudāmani* and the *Chhandānuśāsana*. The *Dvyāsrayamahākāvya* was also written to illustrate the rules of his grammar as well as to give the history of the Chaulukyās His other works are the commentaries on the *AbhidhānaChintāmani*, *Anekārthasangraha*, and *Nāmamāla*, *Yogaśāstra*, *Trisashtisalākāpurushacharita*, *Vitarāgastotra*, *KumārapālaChariyam*, *Nighantu Sesha*, *Arhanniti*, *Dwātrimsikā*, *Mahādevastotra* and many others.

Hemasūri died in V. S 1229 (1172-3 A D)

Rāmachandrasūri was a prominent pupil of Hemasūri. He wrote the *Dravyālankāravritti* in V. S 1202 (A D. 1145-6). He is called Śataprabandhakartru or the author of a hundred works, but it is more probable that he wrote a book called the Śataprabandha. His other works are the *Kumāravihāraśataka*, *Kaumudimitrā-*

nandanam, *Dwātrimsaka*, *Nalavilās*, *Nirbhayabhimavyāyoga*, *Rāghavābhyudaya*, *Yādavābhyudaya*, *Mallikāmakarandaprakarana*, *Rohinimrigānkaprakarana*, *Vanamāla Nātikā*, *SudhaKalaśa*, *Haima–BrihadvrittiNyāsa*, *Vyatireka Dwātrimsika*, *Ādidevastava*, *Munisuvratastava*, *Nemistava*, *Sādhārana Jina stava*, etc.[79]

Rāmachandra was the Joint author of the *Dravyālankāravritti* and *Nātyadarpanavritti*. Siddharāja had conferred on him the biruda Kavikatāramalla. Merutunga says that he was one-eyed. After Kumārapāla's death, he was made to sit on red hot copper when he joyfully met his death by biting his tongue.[79A]

Gunachandra, Mahendra, Vardhamāna, Devachandra, Udayachandra and Bālachandra were the pupils of Hemasūri. Of these, Gunachandra was the joint author of the *Dravyālankāravritti* and *Nātyadarpanavritti*. Mahendrasūri wrote the *Anekartha Kairavākarakaumudi* in V. S. 1241 and Vardhamānagani composed the *Kumāravihāraprasasti*. Devachandra was the author of the *Chandralekhā vijayaprakarana*. Bālachandra was

---

79. *Desai*, *Jain Sahityano Itihasa*, pp. 321–3; *Jesalmer Catalogue*, Introduction, p. 27. 79A. Merutunga, *Prabandhachintāmani*, pp. 247–8.

a rival of Ramachandra. After Kumarapala's death, he took the side of Ajayapala and caused the death of Ramachandra. He is said to be the author of the Snatasya, a poem very well-known to the Jains.[80]

Besides Hemasūri and his pupils, there were many persons who did render "glorious and meritorious" services to the devotees of Sarasvati. Jinabhadramunindra, pupil of Śalibhadra, was the author of the *Malapagaranakahā* in Samvat 1204 (A. D. 1148 ,[81]

Jinasekharasūri was the pupil of Jinavallabha and guru of Padmachandrasūri. He belonged to the Kharataragatchha and founded the Rudrapaliya Kharatara śakha in V. Samvat 1204 (A. D. 1148). He was the author of the *Samyaktva-saptatika*, *Śilatarangini* and the *Praśnottaramālā vritti*.[85]

Chandrasena, pupil of Pradyumna, was the author of the *Utapādasiddhiprakaraṇa* in V.

80. Desai, Loc. cit, p. 324. 81. Peterson, IV, p. XXXIX; Hiralal Hansaraja, *Jain Dharmano Prāchina Itihasa*, I, p. 37. 82. Ind. Ant, XI, p. 248; Hiralal Hansaraja, Loc. cit, I, p. 39; Peterson, IV, p. XLIII; Weber II, p. 1088.

Samvat 1207 (A. D. 1151). He was assisted by Nemichandra in this work.[83]

Śrichandrasūri, pupil of Śalibhadra and Dhaneśvarasūri, wrote a commentary on the *Jitakalpa* in V. S. 1207 (A. D. 1151). He was also the author of the *Pratishthākalpa.*[84]

Govindagani, pupil of Devanayasūri (?), wrote a commentary on the *Karmastava* before V. S. 1218 (A. D. 1162).[85]

Paramānanda was the author of a commentary on the *Karmavipāka* of Garga. He gives his spiritual genealogy as follows :—

(1) Bhadreśvarasūri (2) Śāntisūri (3) Abhayadevasūri (4) Paramānanda. He flourished in V. S. 1221 (A. D. 1165) in the reign of Kumārapāla in which year a copy of the *Tiloyasundarikahā* of Devendragani was written at the expense of certain Jains[86] who had profited by his instructions.

Vimalachandra was a 'Bandhu' of Vadi

83. Peterson, III, app. p. 209; IV, p. XXVIII; Hiralal Hansaraja, Loc. cit., I, p. 32. 84. Peterson, V, p. LXXXIV, V, app. p. 64. 85. Hiralal Hansaraja, Loc. cit. I, p. 31; Peterson, V, p. XV. 86. Peterson, IV, p. LXXVI.

Devasūri of the Brihadgatchha. He was the author of the Praśnottararatnamālikā and flourished about V. S. 1226 (A. D. 1170)[87]

Chandrasūri was a pupil of Vijayasimhasūri who was a pupil of Hemachandra Malladhari, and belonged to the Harshapuriyagatchha. He was the author of the Sangrahaniratna in Prākrit. He wrote commentaries on the Āvasyakasutra and Niryavali in V. S. 1222 (A. D. 1166) and S. 1228 (A D. 1172) respectively.[88]

Haribhadrasūri, pupil of Ānandasūri and Amarachandrasūri and guru of Vijayasimhasūri in the Nāgendra gatchha was called Kalikalagautama. He was the author of the *Tatvaprabodha.*[89]

Pradyumnasūri, pupil of Mahendrasūri who was the pupil of Vadi Devasūri, wrote the *Vādasthalam.* He flourished in the first half of the 13th. century of Vikrama

Jinapati, pupil of Jinachandra and guru of Jineśvara in the Kharataragatchha, was the author of the commentary on the *Panchalingiprakarana* of Jineśvara.[90] His other works are the *Charcharik*

87. Peterson I, app. p. 15; Hiralal Hansaraja, Loc. cit., I, p. 120. 88 Peterson, III, app. pp 8, 133, I, app. p. 75, p. 3, IV, p. XXVIII; Hiralal Hansaraja, Loc. cit, I, p. 31. 89. Peterson, IV. p. CXL. 90. Peterson, III, app. pp. 222 and 323.

a stotra and commentary on the *Sanghapattaka* and *Samāchāripātra*. His dates are: birth, A. D. 1154, diksha, A. D. 1162, padasthāpana by Jayadevāchārya in A. D. 1167 and death in A. D. 1221. According to the *Tirthakalpa*, Jinapati consecrated an image of Mahāvira in Kalyān in A. D. 1177.[91]

Ratnaprabhasūri, pupil of Bhadreśvara who was a pupil of Devasūri of the Brihad gatchha, was the author of a commentary on the *Upadeśamālā* of Dharmadāsagani. He also wrote a commentary on the Syādvādaratnākara of Devasūri.[92]

Somaprabhasūri was a pupil of Jayasimhasūri who was a pupil of Devasūri of the Tapa Gatchha. He was the author of the *Sumatinātha charita*, *Suktimuktāvali*, *Śatārthakāvya* and *Kumārapālapratibodha*.[93]

The last work contains an authentic account of the conversion of Kumārapāla to Jainism. The work is of great historical value because our author was a contemporary of Kumārapāla

91. Peterson, IV, pp. XXXVI; *Jain Itihāsa*, p. 106. 92. *Jain Itihāsa*, p. 105. 93. Desai, *Jain Sahityano Itihāsa*, pp. 283–4.

and Hemasūri. He is also said to have written the *Sringāravairāgyatarangini*.[94]

Malayagiri was a great commentator. He wrote commentaries on the Āgamas. He was the author of the following works:—[95]

(1) *Āvaśyaka Brihadvritti*

(2) *Oghaniryukti vritti*

(3) *Chandrapragnapti tikā*

(4) *Jivābhigama vritti*

(5) *Jyotiskaranda tikā*

(6) *Nandi tikā*

(7) *Pindaniryukti vritti*

(8) *Pragnāpana vritti*

(9) *Brihatkalpa Pithikā*

(10) *Bhagavati DwitiyaŚataka vritti*

(11) *Rajaprasniya vritti*

(12) *Viśeshāvasyaka vritti*

(13) *Vyavahārasūtra vritti*

(14) *Suryapragnapti vritti*

(15) A commentary on the *Kshetrasamāsa* of Jinabhadra.

94. Hirālāl Hansrāja, loc cit, I, p. 136. 95. Desai, Loc cit., p. 274.

(16) *Karmaprakriti*

(17) *Dharmasangrahani tikā*

(18) *Dharmasāra tikā*

(19) *Panchasangraha vritti*

(20) *Shadaśiti vritti*

(21) A commentary on the *Saptatikā*

(22) The *Sabdānuśāsana* (an original work on grammar containing 6000 verses.)

Lakshmanagani wrote the Supārśvanātha Charita in Mandalipuri (Māndala). The work Contains 10,000 verses and deals with the life of Supārśvanātha, the seventh Tirthankara of the Jains. This Lakshmanagani was a pupil of Hemachandrasūri Malladhari[96]

Siddhapāla, son of Sripāla, was a great poet. Many learned Jain monks lived in his Upāsraya or monastery. He was a favourite of Kumārapāla and the latter, at times, listened to his sermon. The *Kumārapālapratibodha* of Somaprabhasūri contains one such sermon. Siddhapāla flourished between V. S. 1211 and 1250 (A. D. 1155 and 1194.)[97]

Chandrasūri, pupil of Devendrasūri of Chandra-

96. Desai, Loc. cit., p. 275. 97. Ibid; p. 275.

gatchha, composed the *Sanatkumāracharita* in Anahilapatana in V. S 1214.[98]

Durlabharaja mantri, son of Narasimha and grandson of Jahilamantri, composed the *Sāmudrikatilaka* in V. S. 1216.[99] He belonged to Prāgvāta race and rose to the rank of a minister in the time of Kumarapala.

Padmaprabhasūri was the author of the *Bhuvanadipaka* in V. S. 1221. He was a pupil of Vadi Devasūri.[100]

Muniratnasūri was a pupil of Samudraghoshasūri of the Chandra—Paurnamikagatchha. He wrote the biography of Amamaswami, a future Tirthankara, in V. S. 1225, in Anahilavāda. Our author's other works are the *Āmbadacharita* and *Munisuvratacharita.*[101]

Jagadeva, son of Yaśodhavala of Srimalakula, spent much money to glorify Jainism. Hemasūri had conferred on him the title of 'Balakavi.'[102]

The literary activities of the reign were not confined to the authors mentioned above. There

98. Ibid, p. 277. 99. Ibid, p. 277-8, Velanakara, No. 401. 100. Velanakara No. 372. 101. Peterson III, 144; Desai, Loc. cit., p.p. 281-2. 102. Desai, Loc. cit., p.p. 281-2.

were many Jains who could not write books themselves but who spent much money in making copies of the books written in this as well as previous reigns. Kumārapāla, himself, was a patron of learning and the learned and opened twenty-one Libraries in his kingdom. He had, moreover, employed 700 copyists to make copies of the works of Hemasūri.[103]

The Praśasti to the *Śāntināthacharita* of Devachandrasūri contains valuable information about the family of Rāhad of Prāgvātavamśa. Siddhināga was the ancestor of Rāhad He had a wife named Ambini. Siddhināga and Ambini had four sons-Podhaka, Virada, Vardhana and Dronaka. The sons set up an image of Śāntinātha in the temple of Śāntinātha in Dāhoda. The image was worshipped in Dadhipadra or Dāhoda at least upto V. S. 1227 or A. D. 1169-70.

Podhaka had three sons-Ambudatta, Ambuvaradhana and Sajjana. He set up two images of Pārśvanātha and Supārśvanātha in the temple of Mahāvira in Madahrit (modern Mudhara, near Ābu). Podhaka's two daughters entered the order

103. Jinamandanagani, *Kumārapālaprabandha* p.p. 96-7.

of Jain nuns and came to be known as, Yaśahśri and Śivadevi.

Sajjana had a wife named Mahalatchhi who was a great donor, and five sons–Dhavala. Visala, Desala, Rahada and Bahad. Dhavala had two sons–Virachandra and Devachandra and a daughter named Siri. Virachandra had five sons named Vijaya, Ajaya, Raja, Ambu and Salana.

Bahada had a wife named Jinamati and a son named Jasaduka.

Rahada was intelligent, popular religious and noble-minded He worshipped the image of Jina according to the rules of his faith, praised the Jain monks, listened to their sermons, gave money in charity to the poor, performed penance to the best of his abilities and observed the vows of a Jain layman. Rahada had four sons named Chahad, Bohadi, Asada and Asādhara, and five daughters—in-law, named Asvadevi, Mundhi, M-adu, Teguya and Rajuka. Yaśodhara, Yaśodhira, Yasahkarna, were Rahad's grandsons and Ghuya, Jasuka and Jayantuka his grand-daughters.

Bohadi, second son of Rahada, was cut off in the prime of life. So the *Śāntināthacharita* was

written at the request of Rahada in V. S. 1227 or A. D. 1170-71, in the reign of "Suśrāvaka Kumārapāla".

The *Prabandhachintāmani* gives us information about Ābhada, a rich Jain, of the time of Kumārapāla. Ābhada began life as a poor man. Once fortune smiled upon him and he became very rich. He was a follower of Hemasūri, and performed the religious ceremonies of the Jains with great faith. He was a great donor.[104]

Chhadaka Sheth and Kubera were Jain multi-millionaires of the time of Kumārapāla. According to Yasahpāla, a contemporary of Kubera, Kubera had six crore gold coins, 8000 mans of Silver, 80 mans of Jewels, 50,000 horses, 1000 Elephants, 80,000 cows, 500 ploughs, 500 shops, 500 carriages etc.[105]

In the *Mahāviracharita*, Hemasūri lets the Tirthankara make the following prophecy to Prince Abhaya about the extent of Kumārapāla's Empire:—

" He will conquer the region of Kubera (i. e.

---

104. *Prabandhachintāmani* (Shastri's Translation), p.p. 181-2. 105. *Moharājaparājaya,* III, 39-42. These details are not confirmed by other evidence.

the north) as far as the kingdom of the Turushkas, that of Indra (the East) as far as the Ganges, that of yama. (South) as far as Vindhya, and the west as far as the Ocean." (XII, v. 52).

This statement of Hemasūri, Kumārapāla's contemporary, is substantially justified. Kumārapāla's victory over the Sapādalakha deśa added the territories of the Chohana King to his Empire. The defeat of Mallikārjuna gave him Thana and Colaba Districts over which the Silhara King held sway. :He had inherited Gujarata, Cutch, Kathiawada, Malwa and Mewad from Siddharāja, his predecessor.

The Sodhadi vav inscription of this reign gives us valuable information about the custom duties. At the custom house of Māngrol, duties were levied on carts full of corn, donkeys loaded with goods and camels loaded with betel leaves. Owners of fields had at times to pay certain duties. These were payable in cash. At times, duties were payable in kind.[106]

Kumarapala was poisoned by his nephew Ajayapāla and died in S. 1229 (A. D. 1172-3). He was the greatest of all the Solanki kings

106. *Bhāvanagara Inscriptions*, p. 158.

that adorned the throne of Anahilavāda. In his reign, the empire reached its zenith. Kumarapala maintained the same with a firm hand. His predecessor Siddharāja, though a great and popular king, cannot merit comparison with him. He did not hold sway over as large a territory as Kumārapāla. Konkana was not conquered by him, and the Sapādalaksha king was his friend, and ally rather than his feudatory. He was not a great statesman in as much as he did not make proper arrangements for the defence of the capital when he went on a pilgrimage to Somanātha with his mother. Naravarman invaded Gujarat and Śāntu Mantri had to give him gold to induce him to retire. The Chāhmāns, moreover, claim that they, for some time, succeeded in occupying the capital under the leadership of Yojaka.[107]

Madanavarma of Mahobakapura defeated him. This is one of the reasons why Merutunga calls him a coward in battle. Jayasimha's personal character, morever, was not good. He relentlessly persecuted Kumārapāla for no fault of his. Merutunga's statement that he was not a 'paradāra-sahodara' or a brother to the wives of others is very suggestive. The same seems to be confirm-

107. E. I.; IX, p. 75.

ed by the bards who speak at great length about Jayasimha's undesirable relations to Jasama and other women.

In Jayasimha's reign, "peace, safety, tranquillity and good government" of Gujarat were in danger for some time; in Kumarapala's reign, on the other hand, no invader dared knock at the gates of Gujarat. Jayasimha, moreover, was engaged in wars and conquests for the major part of his reign. His great victory over the King of Malwa, was won in V. S. 1192-3, only a few years before his death. He must have, therefore, found very little time for reforms. Most of the conquests of Kumarapala, on the other hand, were over before V. S. 1208, and he had considerable time at his disposal to think of the welfare of his people. By enforcing prohibition, he improved the condition of the middle classes and labourers. By forbidding injury to living creatures, he encouraged agriculture and lowered the cost of living. By declaring gambling and adultry illegal, he raised the tone of public morals. The king won the blessings of weeping widows and his other subjects by giving up the practice of confiscating the property of a person dying without an heir.

Kumarapala's character was spotless. Meru-

tunga says that he was a 'paradārasahodara' or a brother to the wives of others and the same is confirmed by Mahmud Ufi, a Muslim historian.[108] The latter chronicler says that Kumārapāla "surpassed all other rulers in Hindustan in good qualities and amiable disposition" and exercised power "with a right appreciation of the duties of a ruler." Remembering his own days of adversity, Kumārapāla "afforded full protection and Justice to his subjects, ruling with impartiality and equity."[109]

The above account of Mahmud Ufi deserves our full credence as it comes from a historian who had no reason to exaggerate, and as it is confirmed by Hemasūri, a contemporary chronicler, who says that "he will lead his people to the highest welfare, protecting it as a father."[110]

In fine, we conclude that Kumārapāla was the greatest king of the Solanki dynasty of Anahilavāda and that he must rank very high in the list of good rulers of India.

After Kumārapāla's death, Ajayapāla came to the throne. He was the worst king on

108. Elliot, *History of India*, II, pp. 169-70.
109. Elliot, *History of India*, II, pp. 168-69.
110. *Mahāviracharita*, XII, 47.

the throne of Anhilavada. The policy of religious toleration followed by Mularaja and his successors since 942 A. D. was, for the first time, given up after 231 years. There was no freedom of conscience. The temples of Kumarapala were demolished one after another and used as gambling houses till Silana, a jester, persuaded the king to desist from the work of destruction.(A)

The reign of terror had commenced. Kapardi, a minister of Kumarapala, was put to death. Ramachandrasūri, a prominent pupil of Hemasūri, was made to seat on a heated plate of copper, and Āmrabhata was asked to prepare for battle in which he died (B).

Ajayapala's reign of terror was cut short by Vaijaladeva, a doorkeeper, who stabbed him in A. D. 1176.

Yasahpala was a Jain minister of Ajayapala. He completed the *Mohaparājaya*, an allegorical drama, celebrating the conversion of Kumarapala to Jainism, in this reign. His father's name was Dhanadeva and mother's name Rukmini. Dhanadeva was a minister of Siddharaja or Kumarapala.(C)

(A) *Prabandhachintāmami*, p.p. 245-6.

(B) Ibid, p.p. 246-8.

(C) Merutunga, Ibid, p. 249.

Narapati, son of Āmradeva of Dhāra, completed the *Narapatijayacharchā* in Anahilāvāda in V. S. 1232, (A. D. 1176).(D).

Pradyumna, pupil of Mahendrasūri, who was pupil of Vādi Devasūri, wrote the *Vādasthala*. In reply. Jinapatisūri of the Kharataragatchha wrote the *Prabodhyavādasthala*. Jinpati's other works are the *Tirthamālā*, *Sanghapattaka tikā* and *Panchalingivivarana*.(E).

Ratnaprabhasūri, pupil of Bhadreśvarasūri who was a pupil of Devasūri of the Brihad Gatchha, was the author of a commentary on the Upadeśamālā of Dharmadāsagani in V. S. 1238 (A. D. 1182). He also wrote a commentary on the *Syādvādaratnākara* of Devasūri.[F]

Ajayapāla was succeeded by his son Bāla Mularāja who ruled for only two years. The latter was succeeded by his brother Bhima II. During these two reigns, the policy of Ajayapāla was given up and people had full freedom of Conscience. The Jains could peacefully worship

(D) Velankara, Nos: 380-4.

(E) Peterson, IV, p.p. XXXVI-VII; Hirālāl Hansrāja, *Jain Itihāsa*, p. 36.

F. Peterson, IV, p. CII; Hirālāl Hansarāja, Loc. Cit, p. 36.

their Vitarāga Deva and *Sarasvati*, the goddess of learning.

Hemaprabhasūri, pupil of Yaśoghoshasūri, wrote the *Praśnottararatnamālā vritti* in V. S. 1243 (A. D. 1187) at the request of Haripāla mantri. He belonged to the Paurnamika gatchha.[G]

Āsada was the son of Katukarāja and Ānaladevī of Śrimāla vamsa. He was an orthodox Jain. Abhayadevasūri, the " Kalikalagautama," was his guru. Āsada's works are the *Upadeśakandali*, *Jinastotras*, and a commentary on the *Meghaduta* of Kalidasa. Rajada, Āsada's son, died a premature death; so Āsada wrote the *Vivekamanjari* to ease himself. He was known as " Kavisabhāsringāra."[H]

Udayasimha wrote a commentary on the *Dharmavidhi* of Sriprabhasūri in V. S. 1253.[J]

Devasūri of Jhaliharagatchha was a pupil of Devendra and Haribhadrasūri. He composed the *Padmaprabhacharita* in Prakrit in V. S. 1254.[K]

Purnabhadrasūri, pupil of Jinapatisūri of Kharataragatchha, compiled the *Panchākhyānaka*.[L]

G *Jesalmere Catalogue*, No. 90.

H. Peterson. V. 48; II, 56, III, 12. J. Desai, Loc. cit., p. 339. K-L. Ibid, p. 340. Purnabhadra's other works are The *Atimuktacharita* *Daśaśrāvakacharita*, *Dhannaśālibhadracharita*, *Kritapunyacharita*, etc.

Nemichandra who was converted by Jinapatisūri of Kharataragatchha wrote the *Satthisaya* in Prakrit. His son entered the order of Jain monks and came to be known as Jineśvarasūri.[M]

Malayaprabha, pupil of Mānatungasūri, wrote a commentary on the *Siddhajayanti*, a work of his spiritual preceptor,[N] in V. S. 1260.

Tilakāchāraya of Chandragatchha was a pupil of Sivaprabha. He gives his spiritual lineage as follows:—(1) Chandraprabhasūri (2) Dharmagosha (3) Chakreśvarasūri (4) Sivaprabha (5) Tilakāchārya. He was the author of the *Āvasyakalaghuvritti* in which he was helped by his pupil Padmaprabha in V. S. 1296 (A. D. 1240). His other works are the *Pratyekabuddha-Charita* in V. S. 1261 (A. D. 1205), the *Jitakalpavritti* in V. S. 1274 (A. D. 1218), the *Samyaktvaprakaranavritti* in V. S. 1277 (A. D. 1221), the *Daśavaikālikatikā*, the *Śrāvakaprāyaschitasāmāchāri*, *Pratyākhyānalaghuvritti*, *Srāvakapratikramanasūtravritti*, *Śādhupratikramanasūtra vritti*, and *Pākshikasūtra*.[P]

M. Bhāndūrakara, IV, 149, Velankara, Nos. 1670-72.

N. Peterson, III, 37.

P. *Jesalmere Catalogne*, introduction, p. 20.

Jinapala, pupil of Jinapatisūri of Kharataragatchha, wrote a commentary on the *Shatsthānaka*.[Q]

Dharmaghoshasūri, pupil of Jayasimhasūri of Ānchalagatchha and guru of Mahendrasūri, was the author of the *Saptapadatikā* in V. S. 1263 (A. D. 1207). The book is written in the form of questions and answers.[R]

Devendrasūri, pupil of Dhanesvarasūri of Nagendragatchha, composed the *Chandraprabhacharita* in Somesvarapura (Somanatha Pattana) in V. S. 1254 (or A. D. 1197–8). He is said to have founded Serisa tirth, near Kalol, in the Mehsana District of Bombay State.(s).

Jinadattasūri, founder of the Vāyatiya-gatchha, flourished about V. S. 1265 (A. D. 1209). He helped many persons to embrace Jainism. He is known as the author of the *Sri Jinendracharita*, the *Vivekavilāsa* and the *Śukanaśāstra*. He accompanied Vastupala in his pilgrimage to holy places in V. S. 1277 (A. D. 1221).(T).

Q. Buhlar, VI, No. 776. R. Peterson, 66.

(S) Buhlar, II, No. 347 and III, 164; Jain Yuga, I, p. 188.

(T) Peterson, I, app. p. 2; Hirālāl Hansarāja, *Jain Itihāsa*, p. 36.

(गत्वा, कृत्वाऽऽमन्त्र्य) ને પૂર્વકાલિકની પ્રકૃતિ અને (तत्कृत्य मगत्य)માના य' ને પ્રત્યયની પહેલાં ઉપસર્ગ આવવાથી વિકૃતિ માની છે પરંતુ જૂની સંસ્કૃતમાં આવો ભેદ નથી. તેમાં अकृत्वा અને युक्त એમ બન્ને રૂપો મળે છે જેમાં कृत्वाय મળે છે અને પાલીમાં 'छित्वान' અને 'कातून' મળે છે આથી પાંચ જાતનાં રૂપ મળ્યાં— कृत्वा, कृत्वाय, कृत्वान कतून कर्प(कृत्य). સૂક્ષ્મ વિચાર કરતાં આ અભિપ્રાય નહિ, પરંતુ ण्डु અંતવાળા પ્રાકૃત રૂપની રીતિ અને ચોથીનાં રૂપોનાં હિન્દી 'सें' જેવું છે कृत्वा એટલે કિ કરીને—કરનેસે–કરીને ઇત્યાદિ. પ્રાકૃતમાં त्वा' વિશુદ્ધ નથી પણ 'च છે અને પાલી વાળા त्वान, तून પછી तूण वा ऊण અને મરાઠીમાં ઊન, ઋણુન ત્યાં સુધી પહોંચી ગયેલ છે અને મારવાડીમાં, કરીને, લખીને એમાં રહેલ છે ને ગુજરાતીમાં કરીને, લખીને એમાં પણ તે છે જૂની હિંદી વા જૂની ગુજરાતીમાં અર્થાત્ અપભ્રંશમાં 'પેક્ખિવિ' 'જોઇવિ' આદિ આવે છે ત્યાં પણ व એટલે इवि એટલે इ છે હિંદીમાં व, इ-ના રૂપમાં આવ્યા છે (આઇ સુનિ એટલે આય, સુનકર આયા-य सुना (!) હવે તો इ પણ ઉડી ગયો છે અને कर પ્રત્યય પૂર્વકાલિકનો અનુપ્રયોગ થાય છે જેમકે આ કર=(જૂની હિ) આઇ કરિ=પ્રાચીન આઇ કરિકર આયકર (!) ગુજરાતીમાં इ તથા इने પ્રત્યય છે જેમકે આઇ–આઇને બોલી–બોલીને આવી–આવીને સુણી–સુણીને. (૭)—ગય ગય રહ ગય તુરગ ગય, પાયક્ક નિભિચ્ચ,

સગ્ગટ્ઠિય કરિ મન્તણુ દિન્હઉ (તા !) ક્કણ્ણય.

પાઠાંતર—પાયક્ક, ઠકુર ક્કણ્ણય, ઉંમુણિ મતણુ ભત્ત.

અર્થ—(જેના) ગજ રથ, ઘોડા, પાયદળ ગયેલા ગયા છે અને જે નોકર વગરનો છે (તેવા મુંજને) હે સ્વર્ગસ્થિત દેવકિન ! જોઇતી વ. તારી તરફ મેં કરેલો એનો–ઉન્મુખ હું થું

ગય–ગત ગયા, ગય–ગજ–હાથી, રહ–રથ, તુરગ–તુરંગ–ઘોડા, પાયક્ક–તેમાં આવેલા ક' માટે ન ૧ મા સદેસડે એ પરથી

ઐતિહાસિક સત્ય છે, કારણ કે ચાલુક્યોના બે લેખોમા આ વાતનો સાભિમાન ઉલ્લેખ કરવામા આવ્યો છે મુજના મત્રીનુ નામ રૂદ્રાદિત્ય હતુ—તે તેના વિ સ ૧૦૩૬ (ઈ સ ૯૭૯)ના દાનપત્રથી પ્રકટ છે. મુજનું પ્રથમ દાનપત્ર સ. ૧૦૩૧ નુ છે અને તેનુ મૃત્યુ તેના રાજ-કાલમા દિગંબરાચાર્ય અમિતગતિએ સુભાષિતરત્નસદોહ પૂર્ણ કર્યો તેના વિ સ. ૧૦૫૦ થી અને તૈલપના મૃત્યુ સવત્ ૧૦૫૫ ની વચ્ચે થયેલુ હોવુ ઘટે આ રાજા મુજ વિક્રમની અગ્યારમી શતાબ્દીના બીજા ચરણમા હતો (મુજ તથા ભોજના કાલનિર્ણય માટે જુઓ નાગરી પ્રચારણી પત્રિકા નવીન સસ્કરણ ભાગ ૧ અક ૨ પૃ૪ ૧૨૧ થી ૧૨૫, અને ગૌ૦ હી૦ ઓઝાજી કૃત 'સોલંકિયોકા ઇતિહાસ' પ્રથમ ભાગ પૃ ૭૬ થી ૮૦) પ્રબધ-ચિતામણિમા લખ્યુ છે કે મુજને મારી નાખવાના સમયે તેણે કહ્યુ હતુ કે 'લક્ષ્મી ગોવિદ પાસે ચાલી જશે, વીરશ્રી વીરોને ઘેર ચાલી જશે, પરતુ યશ પુજ એવો મુજ મરી જતા સરસ્વતિ નિરાલબ થશે' આ મુજની રચના ન હોય ને તે સમયના કોઇ કવિની હોય, છતા એમા તો સદેહ નથી કે તે વિદ્યા અને વિદ્વાનોનો અવલબ—આધાર હતો તેના સમયમા ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે અમિતગતિએ 'સુભાષિતરત્નસદોહ' એ ગ્રથ બનાવ્યો. સિન્ધુરાજનાં કીર્તિકાવ્ય, નવસાહસાક ચરિતના કર્ત્તા પદ્મગુપ્ત, ધનપાલ (તિલકમજરીના કર્ત્તા જૈન પ્રસિદ્ધ કવિ), દશરૂપના કર્ત્તા ધનજય અને તેના ટીકાકાર હલાયુધ તેના સમયમા હતા. પ્રબધોમા અને સુભાષિતાવલિઓમા મુજના બનાવેલા કેટલાયે શ્લોક આપ્યા છે અને ક્ષેમેદ્ર કે જે મુજ પછી ૫૦ વર્ષે થયો છે તેણે મુજનો એક શ્લોક ઉધ્ધૃત કર્યો છે.

૨૩૩—હવે એ પ્રશ્ન ઉઠે છે કે જે દોહાઓની વ્યાખ્યા ઉપર કરવામા આવી છે તે શુ મુજે સ્વય બનાવ્યા છે ?—ઉપરના ૧૦ મા નબરના દોહાની વ્યાખ્યામા શાસ્ત્રી કહે છે કે તે 'રિપુનારીવાક્ય' છે, પરતુ તેમા મુજે પોતાનેજ સબોધન કર્યું હોય તો તેમા શુ નવાઇ છે ? પ્રબધ ચિંતામણિકારના સમય (સ —૧૩૬૧) સુધી તો આ ઐતિ-

જા સા-જે તે (નારી જાતિ) સંપજ્જઈ-સ સંપજે. સંસ્થા -સંપજ્જનું સંપજે-કવિતામાં વપરાય છે-સાંપડવું નિસજ્જનં-નિપજ્જવું વેઢઈ-વેરે, હાલિમાળામાં વેઢવું-ખમવું એ અર્થમાં વપરાય છે અને, પન્નામાં વેઢ-વેરેલું મકાન-જનાનો. વેઢો પૂરી-નગરમાં કોરાની વેઢ ભરેલી પુરી. આ સાબિત અર્થ એ છે કે વિઘ્નને કોઇ વ નુ-હાલવું -ખમવું નથી. ટીકા એ અર્થ કરે છે કે કોઇ (મારા માર્ગમાં) વિઘ્ન નાખવું નથી.

(૧)—સાયર પાઇ લઇ અઇ ગઢાઇ કાસિરિ રાય,
ભગ્ગાખય સો અહિ મય મુંજ મ કરિ વિસાય.

અર્થ—સાગર ખાઈ લંકા ગઢ અને ઇસ માથાનો રાજ(રાવણ) તે ભગ્ગ-ભાગ્યનો ક્ષય થતાં તે ભાંગી ગયા—નષ્ટ થયા (તો) હે મુંજ ! વિષાદ-ખેદ મ કર

ગડવઈ-ગઢપતિ. ગઢવી એ શબ્દ બનુ તે પરથી છે કે જેઓ મળ ગઢની રખેવાળી કરતા રાજા પર આ ગઢવીની જાત હાલિમાળામાં છે સરખાવો ગઢપતિ—ગઢવાઈ-ગાવે ભજ્જિજ્જઇ-તૂટી ગયા ભાંગી—ભાંગી ગયા એમાં ભજ્ ધાતુ છે સંસ્કૃતમાં ભજનો અર્થ તૂટેલું ભાંગેલું હારેલું થાય છે તે પરથી હિંદીમાં ભાગના ભનાં, થયું છે ભાગ્યા ઉમેો ભાગ ભગ્ગા ભગ્ગદશા આદિ.

પ્રકરણ ૪ શું

પ્રબંધ ચિંતામણિમાંથી ઉદાહરણો (અનુસંધાન).

૨૭૨—[રાજા મુંજ એ જૂની હિંદી-ગુજરાતીનો કવિ—ધારના પરમાર રાજા મુંજ તે વાક્પતિરાજ બીજો ઉત્પલરાજ અમોઘવર્ષ, પૃથ્વીવલ્લભ અથવા શ્રીવલ્લભ. તેણે સિંધરાજના સાથી રાજા તૈલપ બીજા પર ચઢાઇ કરી અને તૈલપે તેને હરાવી નિર્દયતાથી મારી-ભેળો

ઐતિહાસિક સત્ય છે, કારણ કે ચાલુકયોના બે લેખોમા આ વાતનો સાભિમાન ઉલ્લેખ કરવામા આવ્યો છે મુજના મત્રીનું નામ રૂદ્રાદિત્ય હતુ–તે તેના વિ. સ ૧૦૩૬ (ઈ સ ૯૭૯)ના દાનપત્રથી પ્રકટ છે. મુજનુ પ્રથમ દાનપત્ર સ. ૧૦૩૧ નુ છે અને તેનુ મૃત્યુ તેના રાજ-કાલમા દિગબરાચાર્ય અમિતગતિએ સુભાષિતરત્નસંદોહ પૂર્ણ કર્યો તેના વિ સ ૧૦૫૦ થી અને તૈલપના મૃત્યુ સવત્ ૧૦૫૫ ની વચ્ચે થયેલુ હોવુ ઘટે આ રાજા મુજ વિક્રમની અગ્યારમી શતાબ્દીના બીજા ચરણમા હતો (મુજ તથા ભોજના કાલનિર્ણય માટે જુઓ નાગરી પ્રચારણી પત્રિકા નવીન સસ્કરણ ભાગ ૧ અક ૨ પૃ૪ ૧૨૧ થી ૧૨૫, અને ગૌ૦ હી૦ ઓઝાજી કૃત ' સોલકિયોકા ઇતિહાસ ' પ્રથમ ભાગ પૃ. ૭૬ થી ૮૦) પ્રબધ-ચિતામણિમા લખ્યુ છે કે મુજને મારી નાખ વાના સમયે તેણે કહ્યુ હતુ કે 'લક્ષ્મી ગોવિદ પાસે ચાલી જશે, વીરશ્રી વીરોને ઘેર ચાલી જશે, પરતુ યશ પુજ એવો મુજ મરી જતા સરસ્વતિ નિરાલબ થશે' આ મુજની રચના ન હોય ને તે સમયના કોઇ કવિની હોય, છતા એમા તો સંદેહ નથી કે તે વિદ્યા અને વિદ્વા-નોનો અવલબ-આધાર હતો. તેના સમયમા ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે અમિતગતિએ 'સુભાષિતરત્નસંદોહ' એ ગ્રથ બનાવ્યો. સિન્ધુરાજનાં કીર્તિકાવ્ય, નવસાહસાંક ચરિતના કર્ત્તા પદ્મગુપ્ત, ધનપાલ (તિલકમજ-રીના કર્ત્તા જૈન પ્રસિદ્ધ કવિ), દશરૂપના કર્ત્તા ધનજય અને તેના ટીકાકાર હલાયુધ તેના સમયમા હતા. પ્રબધોમા અને સુભાષિતાવલિ-ઓમા મુજના બનાવેલા કેટલાયે શ્લોક આપ્યા છે અને ક્ષેમેંદ્ર કે જે મુજ પછી ૫૦ વર્ષે થયો છે તેણે મુજનો એક શ્લોક ઉધ્ધૃત કર્યો છે.

૨૩૩–હવે એ પ્રશ્ન ઉઠે છે કે જે દોહાઓની વ્યાખ્યા ઉપર કરવામા આવી છે તે શુ મુજે સ્વય બનાવ્યા છે ?–ઉપરના ૧૦ મા નબરના દોહાની વ્યાખ્યામા શાસ્ત્રી કહે છે કે તે ' રિપુનારીવાક્ય ' છે, પરતુ તેમા મુજે પોતાનેજ સબોધન કર્યું હોય તો તેમા શુ નવાઇ છે ? પ્રબધ ચિતામણિકારના સમય (સ –૧૩૬૧) સુધી તો આ ઐતિ-

હાસિક વાત હતી કે દોહા મુંજના છે જે એક બીજા કવિઓના બનાવેલા જણાવ્યાં આવ્યા છે અને આ પ્રબંધકારોએ બીજા કવિઓ યા ગાથાઓને શિરે ચડાવ્યા છે તે ખરું આવા પ્રસિદ્ધ દોહા પર સંદેહ કરી શકાતો નથી. આવા દોહા દંતકથામાં રહી જાય છે અને દંતકથાઓ સિવાય તેની રચનાના સંબંધમાં કોઈ પ્રમાણ નથી. વીસલદેવના પુત્રી રાજે રાણક નવઘણ સોરઠ લખી મોકલ્યા, માનસિંહને આધારે 'સભી ભૂમિ ગોપાલકી' વાળો દોહો લખી મોકલ્યો નરહરિ કવિનો અહિ હત તૂન મહિ વાળો છપ્પો અકબર આગળ મુખમાં આવ્યો ચાક અને મુન શબ્દ અકબર આદિ દોહા બીરબલનામ છે કુળ-મીવાળી યુક્તિ પ્રયુક્તિ ખાનખાના અને તુળસીદાસ વચ્ચે થઈ હતી—ઇત્યાદિ વાતના ઐતિહાસિક પ્રમાણ સિવાય બીજું શું પ્રમાણ છે !

૨૭૪ તે પ્રમાણે એ માનવાનું છે કે અગ્યારમી શતાબ્દીના બીજા ચરણમાં પ્રસિદ્ધ વિદ્યાપ્રેમી ભોજનો કાકા પરમાર રાજા મુંજ જૂની હિંદી–જૂની ગુજરાતીનો કવિ પણ હતો. એક બીજું પ્રમાણ છે—શ્રી હેમચંદ્રના વ્યાકરણમાં જે અપભ્રંશનાં ઉદાહરણ આપ્યાં છે તેમા એક દોહો એ છે કે—

> જાઇ વિજોઅવિ જાહિ તુહું, હઉં તેવઇ કો દોસુ
> હિઅઅટ્ઠિઉ જઇ નીસરહિ, જાણઉં મુંજ સરોસુ

અર્થાત્—બાંય છિંડી—બળાત્ કરી તું જાય છે હું પણ તેવી રીતે જાઉં છું (તેમાં) શું–ક્યો દોષ છે ! હૃદયમાં સ્થિત થયેલ જો (તું) નીકળી જા, તો મુંજ (કહે છે કે હું) જાણું (કે તું) સરોષ છે. ચોથા ચરણનો આ પણ અર્થ થઈ શકે છે કે તો હું જાણું કે મુંજ સરોષ છે આ બીજો અર્થ સીધો જણાય છે પરંતુ મુંજની કવિતાઓમાં નામ આપવાની રીત જોતાં પહેલો અર્થ પણ અસંભવિત નથી. આ દોહો હેમચંદ્ર પહેલાંનો છે. આથી બેજ પરિણામ આવી શકે છે—એક તો એ કે સાહસ (?)ના

'બાહ છુડાએ જાત હો, નિબલ જાન કે મોહિ,
હિરદે સે જબ જાહુગે, તો મૈ જાનો તોહિ

એ દોહાનો પિતામહ 'બાહ બિછોડવિ' આદિ દોહાનો કર્તા રાજા મુંજ હતો અને આ મુંજના નામથી અંકિત દોહો સં. ૧૧૯૯ (કુમારપાલના રાજ્યાભિષેકનો સમય કે જે પહેલા તો હેમચંદ્રનુ વ્યાકરણ રચાયુ હતુ) થી પહેલા પ્રચલિત હતો, બીજુ પરિણામ એ કે જો બીજો અર્થ લઇએ તો જે નાયિકાએ લપસણી ભૂમિવાળો દોહો (ઉપર સંખ્યા ૩ નો) મુંજને લખ્યો હતો તેની કૃતિ આ પણ હોય અને અવસ્થાઓમા કાતો મુંજને કવિ માનવો પડશે, અને કાતો આ દોહાઓને તેના સમયમા રચાયેલા માનવા પડશે. ઓછામા ઓછુ એ તો માનવુ પડશે કે આ દોહા સં ૧૧૯૯ (પૃથ્વીરાજ રાસોના કલ્પિત સમયથી ૫૦ વર્ષ પહેલા) થી કેટલોક સમય પહેલાની રચના છે જેથી તે સમયે કાતો મુંજે રચેલો અને કાતો મુંજને પ્રેષિત થયેલો માનવામા આવતો હતો.

(૧૧) ભોજને ત્યા એક સરસ્વતી કુટુંબ આવ્યુ કે જેની ખબર ભોજના સેવકે એક સંસ્કૃત-દેશીથી મિશ્રિત શ્લોક બનાવી આપી—

બાપો વિદ્વાન્ બાપપુત્રોઽપિ વિદ્વાન્
આઈ વિઉષી આઇધુઆપિ વિઉષી,
કાણી ચેટી સાપિ વિઉષી વરાકી
રાજન્ મન્યે વિજ્જપુઞ્જ કુટુમ્બમ્

અર્થ—બાપ પણ વિદ્વાન છે, બાપનો પુત્ર પણ વિદ્વાન્ છે, મા વિદુષી પંડિતા છે, માની બેટી પણ વિદુષી છે, બીચારી કાણી દાસી છે તે પણ વિદુષી છે રાજન્! માનું છુ કે કુટુંબ વિજ્ઞોનો પુંજ છે

પાઠાંતર—વપ્પો, વિદ્રી, વિધ્રી, વિદુસી, વિજ્ઞ, વિદૂ કેવલ લેખપ્રમાદ છે.

બાપ—પિતા. આ દેશી શબ્દ છે, પરંતુ હેમકોશના શેષકાંડમા સંસ્કૃત માનેલો છે પ્રબંધચિંતામણિમા તેનું સંસ્કૃત રૂપ વપ્તૃ (વપ્તા-

બીજા પરણનાર) પણ આવ્યું છે (પૃ ૩ ૧) (જુઓ ના. પ્ર. પત્રિકા ભાગ ૧ અંક ૩ પૃ ૨૪૫ ટિપ્પણ ૧૬) આઈ—મા, માતા (મરાઠી આઈ) ધુઆ—પુત્રી સં. દુહિતા પ્ર ધીઆ ધી, વિત્તઉ—વિત્ત.

(૧૨)—રાજાએ તેમાંથી ત્રેજીની પત્નિને સમસ્યા કરી કે—કવણ પિયાવઉ ખીરુ ?—તેણીએ તેની પૂર્તિ કરી કે—

જઇ યહ રાવણુ જાયઉ દહમુહ ઇક્કુ સરીરુ
જણણી વિઅમ્ભી ચિન્તવઇ કવણુ પિયાવઉ ખીરુ

પાઠાંતર—જોઇ

અર્થ—જ્યારે આ રાવણ દશ મુખ અને એક શરીરવાળો જન્મ્યો ત્યારે માતા અચંબામાં (આવી) ચિંતવે છે કે કયા (મુખ)ને દૂધ પીવરાવું ? (જુઓ આ લેખે પૃ. ૨૧૫ ન ૩૪)

જાયઉ—જાયો રાણીજાયો રાયજાયો–રાયજાદો. વિઅમ્ભી–વિસ્મિતા ચિંતવઇ–ચિંતવે, કવણુ–કોણ, કયા, પિયાવઉ–પિવરાવું–પીવાડું કાઠિયાવાડી ખીરુ–સં ક્ષીર, દૂધ. સિંધીમાં ખીર અતિ ? દૂધ છે !

(૧૩)—બીજી સમસ્યા એ કરી કે કંઠિ વિલુલ્લઇ કાઉ ?—આની પૂર્તિ કણ્ણી બેટીએ એવી રીતે કરી કે.—

કણ્ણુ ચિ વિરહકરાલિઅઇ ઉડ્ડાવિઅઉ વરાઉ,
સહિ અચ્ચબ્ભુઉ દિટ્ઠુ મઇ કંઠિ વિલુલ્લઇ કાઉ ?

પાઠાંતર—અચ્ચિબ્બુ, અચ્ચબ્ભુઅ દિઠ ચાલે છે

અર્થ—કોઇ વિરહથી દુઃખિત સ્ત્રીએ બીજાકને બીચારા પતિને ઉડાડ્યો. હે સખિ ! મેં આ અતિ અચરજ જોયું કે (તેણી) હવે કેના કંઠે વળગે ?—કેના કંઠનો આશ્રય લે ?—અથવાંતરિતા પહેલાં તો પતિને ભગાડી દીધો પછી હવે માન ગયું ત્યારે પસ્તાય છે કે હાય ! કેના ગળામાં વળગું ? (જુઓ આ લેખે બીજા ૧૫માં પૃ. ૨૧૬ ન ૩૫.)

કણ્ણુ—કોઈથી ચા કોઈ રીતે કરાલિઅ–કરાલિતાએ પઇ–પતિ, ઉડ્ડાવિઅઉ–ઉડાડ્યો, વરાઉ–બાપડો–બિચારો, બાપડો. અચ્ચબ્ભુઉ–અચ-

દ્ભુત જુઓ ઉપર ન. ૬ દિટ્ઠુ-દીઠો, જોયો. મઇ-મે કર્મ-વાચ્યમા કર્તા કારક કંઠિ-કંઠે-કંઠમા વિલુમ્બિઇ-લટકે, વળગે, કાઉ-કેના

આ બન્ને દોહા કુમારપાલ પ્રતિબોધમા કંઇક પાઠાંતરવાળા બીજા પ્રસંગે છે. અગાઉ જુઓ પૃ. ૨૧૫ અને ૨૧૬.

(૧૪)—એક સમયે ભોજ રાત્રે નગરમા ફરતો હતો ત્યા એક દિગંબરને એક ગાથા બોલતા સાંભળ્યો બિચારો તે દિગંબર તો થઇ ગયો હતો, પણ મનની હોંશ પૂરી થઇ નહોતી. બીજે દિને ભોજે તેને બોલાવ્યો અને તેનો મનસૂબો જાણી પોતાનો સેનાપતિ બનાવ્યો પછી તે કુલચન્દ્રે અણહિલપટ્ટન ઉતી જયપત્ર પ્રાપ્ત કર્યું આ ગાથાનો દોહો એ છે કે—

એઉ જમ્મુ નગ્ગુહ ગિઉ, ભડસિરિ ખગ્ગુ ન ભગ્ગુ,
તિક્ખા તુરિયા ન માણિયા, ગોરી ગલિ ન લગ્ગુ.
પાઠાંતર—આઉ (=આયુ), નિગ્ગહ, નગ્ગહ

અર્થ—આ જન્મ નકામો ગયો, (કારણ કે) ભડ (વીર)ના શિરપર મારી તલવાર ભાગી નહિ, તીખા (તેજી) તુરગ-ઘોડાનો ઉપભોગ કર્યો નહિ તેમ ગોરી (યુવતી)ના ગળે વળગ્યો નહિ.

શાસ્ત્રીએ ‘ ભડસિરિ ખગ્ગ ’ ને એક પદ લઇ અર્થ કર્યો છે ‘ ભટ્ટ શ્રી ખડ્ગઃ ’. તિક્ખાનો અર્થ ‘ તીક્ષ્ણ સ્ત્રી કટાક્ષ ’ કર્યો છે, અને ‘ તુરિયા ’ નો અર્થ ‘ તૂલિકાદિ શય્યોપકરણ ’ (રામાયણની ‘તુરાઈ’) -ગૂજરાતી તળાઇ, ટૅાની ‘ તુરિયા ’નો અર્થ કર્કશ-સ્વર-યુક્ત વાજિંત્ર (સ તૂર્ય) કરે છે.

એઉ—એહ, એ, **નગ્ગુહં**-નિર્ગ્રહ સ નિષ્ફલ.-શાસ્ત્રી કહે છે કે નગ્નોઽહ-હુ નાગો છુ-દિગંબર છુ વા નિર્ગૃહ છુ **ભડ**-કાઠીઆવાડમા ટોણામા વપરાય છે-જો તુ ભડ-ભડનો દીકરો હો તો. મારવાડીમા વીર માટે ‘ભડ’ કહે છે-વિશેષે કરી ટોણુ મારતા ભડવીર એ ગૂજરાતીમા વપરાય છે.

બીજી ધાવનાર) પણ આવ્યું છે (૪ ૩ ૧) (જુઓ ના. પ્ર. પત્રિકા ભાગ ૧ અંક ૩ પૃ ૨૪૮ ટિપ્પણ ૧૯) આઇ—મા, માતા (મરાઠી આઈ) ધુઆ-પુત્રી સં. દુહિતા પ્રાકૃતમાં ધી વિઅજ્જ-વિદ્વ.

(૧૨)—રાજાએ તેમાંથી બીજીની પત્નિ સમસ્યા કરી કે- કવણ પિયાવઉ ખીર ?—તેણીએ તેની પૂર્તિ કરી કે—

જઇ ધઇ રાવણુ જાઇયઉં દહમુહ ઇક્કુ સરીરુ
જણણિ વિઅંભી ચિન્તવઇ કવણુ પિયાવઉ ખીરુ

પાઠાંતર—જેઈ

અર્થ—જ્યારે આ રાવણ દશ મુખ અને એક શરીરવાળો જ જન્મ્યો ત્યારે માતા અચંબામાં (આશ્ચર્ય) ચિંતવે છે કે કયા (મુખ) ને દૂધ પીવરાવું ? (જુઓ આ દોહો પૃ. ૨૧૫ ન. ૩૪)

જાઇયઉ—જાયો, જણિયો, જાયો—જન્મ્યો. વિઅંભી—વિસ્મિતા ચિંતવઇ—ચિંતવે, કવણુ—કોણ, કયા પિયાવઉ—પિવરાવું—પીવરાવું કાઠિયાવાડી. ખીરુ—સં ક્ષીર, દૂધ. સિંધીમાં ખીર અતિ ?-દૂધ છે ?

(૧૩)—બીજી સમસ્યા એ કરી કે કંઠિ વિલુમ્બઉ કાઉ ?—આની પૂર્તિ ત્રીજી ચેટીએ એવી રીતે કરી કે—

કણુ ચિ વિરહકરાલિઅઉ ઉડ્ડાવિઅઉ વરાઉ,
સહિ અચ્ચબ્ભુઉ દિટ્ઠુ મઇં કંઠિ વિલુમ્બઇ કાઉ ?

પાઠાંતર—અચ્ચિબ્ભુ, અચ્ચબ્ભુઅ ઠીક લાગે છે.

અર્થ—કોઇ વિરહથી દુઃખિત સ્ત્રીએ ખીજાઇને બીચારા પતિને ઉડાડ્યો. હે સખિ ! મેં આ અતિ આશ્ચર્ય જોયો કે (તેણી) હવે કેના કંઠે વળગે ?—કેના કંઠનો આશ્રય લે ?—અભ્યાંતરિતા પહેલાં તો પતિને ભગાડી દીધો પછી હવે માન ગયું ત્યારે પસ્તાય છે કે હાય ! કેના ગળામાં વળગું ? (જુઓ આ દોહો બીજા રૂપમાં પૃ. ૨૧૬ ન. ૩૫.)

કણુ—કોઇપી ચ કોઇ રીતે કરાલિઅઉ—કરાલિતાએ પણ-પતિ. ઉડ્ડાવિઅઉ—ઉડાડ્યો, વરાઉ—વરાક—બિચારો, બાપડો. અચ્ચબ્ભુઉ—અત્ય-

પાઠાંતર—ભોજ એત્ત હુ કણ્ઠલઉ, રતભલઉ, ઠચુલ, લચ્છિહિ, કાઇ, ગીમ વિહલી કોઇ, પાઠાંતરોમાં અધિકરણ-કારક વાળા પદ 'ઇ' વગરના પણ છે.

અર્થ—ભોજ! ભણ-કહે તો ખરો, કે આ (તારા) ગળામા કાંઠલો (આભૂષણનુ નામ) કેવો લાગે છે? ઉરમા લક્ષ્મી અને મુખમાં સરસ્વતીની વચમા આ શુ સીમા બાંધી છે? વિદ્વાન્ રાજાના મોમા સરસ્વતી અને પ્રભુના ઉરમા લક્ષ્મી-વચમા કાંઠલો શુ થયો?-જાણે કે બંનેના રાજ્યની મર્યાદા બતાવે છે.

કંઠુલઉ—કાંઠલો, ગળાનુ ઘરેણુ, કેહઉ-કેવો, **પડિહાઇ**-સ. પ્રતિભાતિ. **નિબદ્ધી**-નિબંધાધી, કાંઈ-કા, શામાટે, શુ.

(૧૭)—એક સમય ભોજ વીરચર્યાથી રાત્રે નગરમા ફરતો હતો ત્યા તેણે કોઈ દરિદ્રની સ્રીને નીચેનો દોહો બોલતા સાભળી—

માણુસડા દસદસ દસા, સુનિયઈ લોય પસિદ્ધ,
મહ કન્તહ ઇક્કિજ દસા, અવરિ તે ચોરિહિં લિદ્ધ

પાઠાંતર—માણુસડી, દસ દસ હવઇ, માણુસડા (દસ દસ) દમઈ દેવેહિ નિમ્મવિયાઈ, મુજઝ, નવોરહિ હરિયાઇ, તે વોરહિ હરિયાઇ, નવોરહિં લિદ્ધ પાઠાંતરોથી જણાય છે કે આ દોહાના બે પાઠ છે. એકમાં તો સિદ્ધ લિદ્ધ પ્રાસ છે, બીજામા નિમ્મવિયાઈ હરિયાઇં એમ પ્રાસ છે

અર્થ—મનુષ્યની દશ દશ દશાઓ લોક પ્રસિદ્ધ સભળાય છે અથવા દશ દશ દશા દેવતાઓએ બનાવી છે અર્થાત્ આખા જન્મમા દશ દશા બદલે છે, પરતુ મારા કથની એકજ દશા (દારિદ્રય) છે અને (જે હતી) તે ચોરોએ લઈ લીધી (અથવા બીજી પણ બીજાઓએ લઇ લીધી.)

સરખાવો—હસ્તિના દશવર્ષપ્રમાણા દશ દશા કિલ ભવતિ-(હર્ષચરિતની) સંકેત ટીકા.

માણિઆ—માલ્યાં, ઉપભોગ કર્યો સં. મન્ ન ઈં સરખાવો મારવાડી— સેજ માણીઆ ગોરીને માકુભો રોણ (ગીત). માણી— તાણિઅ માટે સાધારણ શબ્દ છે હજુ પણ હિંદી પંજાબી રાજસ્થાની ગૂજરાતી ગીતોમાં આવે છે હેમચંદ્રે પણ આ શબ્દનો આ અર્થનો ઉલ્લેખ કર્યો છે

(૧૪) પ્રબંધ ચિંતામણિની એક કથામાં તે દેશવાળા કુમાર (કે જે કવિ પણ હતો અને જેને સુંદર કવિતા માટે ભોજે એક સુંદર હસ્તી આપી હતી) નો એક દોહો બીજો આપ્યો છે કે.—

નવ જલ ભરીઆ મગ્ગડા, ગયણિ ધડક્કઇ મેહુ
ઇત્થન્તરિ જરિ આવિસિઇ તઉ જાણીસિઇ નેહુ.

અર્થ—માર્ગ (રસ્તાઓ) નવા પાણીથી (વરસાદના પાણીથી) ભર્યો છે ગગનમાં મેઘ ધડકે છે આ અંતર (અવસર) પર જો (તું) આવશે તો નેહ જાણીશ મુંજની સ્ત્રી તો વરસાદમાં આવવાનો અસંભવ જાણી ભમર નામાને તેની પ્રેયસીને બોલાવતી હતી; પરંતુ કુમાર તેજ—વરસાદના સમયમાં આવવાનેજ સ્નેહની પરીક્ષા માને છે

ધડક્કઇ—ગરેવા મગ્ગડા—જુઓ સંદેશો નં ૧ માં જરિ—જ્યારે સં. યદિ. મારવાડીમાં જર, જદ હમણાં પણ સમજવામાં જ્યારેને માટે વપરાય છે જાણીસિઇ—જાણશે જ્ઞા. સં. સ્ય નો ન્ સિ થયેલ છે

(૧૫)—ભોજે સભામાં બેસી ગૂજરાતીઓના ભોળપણની હાંસી કરી. તેમાં ગુજરાતના એક માણસે કહ્યું કે અમારા ગોવાળીઆ—ભરવાડ પણ આપના પંડિતો કરતાં ચડી જાય તેવા છે આ સમાચાર જાણી ગુજરાતના રાજા ભીમ (સોલંકી) એ એક ગોવાળ ભોજની પાસે મોકલ્યો. તેણે તે રાજાને એક દોહો સંભળાવ્યો જેથી રાજાએ તેને સરસ્વતી કંઠાભરણ ગોપની ઉપાધિ આપી.

ભોય એહુ ગલિ કણ્ઠલઉ ભણ કેહઉ પડિહાઇ
ઉરિ લચ્છિહિ મુહિ સરસતિ સીમ વિબદ્ધી કાઈ.

'કસુ કર' નો અર્થ ટૉનીએ 'કેનો હાથ' એમ કર્યો છે અને શાસ્ત્રીએ 'શું કરું' એમ કર્યો છે પુત્ર કલત્ર' એ બનેને સંબોધન માન્યો છે અને ધી એટલે કન્યાને બને ભૂલી ગયા છે. કસુ કરુ-સં કસ્ય કેરક, ધી-પુત્રી જુઓ ઉપર નં. ૧૧ કરસણ-ખેતી યા કૃત્સ્ન-આખી (શાસ્ત્રી), આઇઓ, જાઇઓ=ટૉનીએ આવું છું, જાઉં છું એમ અર્થ કર્યો છે બે-એજ શબ્દ ગૂજરાતીમાં વપરાય છે

(૧૯). સિદ્ધરાજ જયસિંહ સમુદ્રકિનારે ફરતો હતો. એક ચારણે તેની સ્તુતિની કવિતા કહી તેમાથી એક સોરઠો (?) આપ્યો છે—

કો જાણઈ તુહ નાહ ચિત, તુ હાલેઇ ચક્કવઇ લઉ
લંકહલે વાહમગ્ગુ, નિહાલઈ કરણ ઉત્તુ

પાઠાંતર—કૌ, હાલતુ, લંકકાલે, ચક્કવઇ લહુ

અર્થ—સિદ્ધરાજને સમુદ્ર તરફ જોતો જોઇ ચારણ કહે છે કે નાથ! તમારા ચિત્ત (ની વાત)ને કોણ જાણે છે? તું ચક્રવર્તી (પદ) લઉં એમ ચાલે છે-ચાલ કરે છે-એવી ચેષ્ટા કરે છે, કર્ણનો પુત્ર (સિદ્ધરાજ) લંકા ફલને (લેવા માટે) વહાણનો માર્ગ નિહાળે છે.

હાલેઈ—હાલે છે-ચાલે છે (સં જઘાલ્ચયતિ, શાસ્ત્રી) લઉ-લેવા (સં લબ્ધુ, શાસ્ત્રી) લંકહલે-લંકા ફલને વાહ-વહાણનું ચાલનુ. કરણઉત્તુ-કર્ણપુત્ર ગજસ્થાની કહેણાત પિતાના નામના ગૌરવથી પુત્રને સંબોધન કરવું એ ચારણ કવિતા (ડિંગલ)નું પ્રસિદ્ધ લક્ષણ છે.

(૨૦) સિદ્ધરાજ જયસિંહે વર્દ્ધમાનપુર (વઢવાણ)ના આભીર રાણક-રાણા [૩૪]નવઘન પર ચડાઈ કરી અને કિલ્લાની દીવાલ તોડી તેને દ્રવ્યની વાસણિયો-વાસડીઓ (થેલીઓ)ના મારથી મારી નાખ્યો.

---

૩૪ ગિરનારના ચૂડાસમા યાદવોની રાજાવલીમાં કેટલાય નવઘણ નામના રાજાઓનો ઉલ્લેખ છે સંભવિત છે કે તે ચોથો નવઘન હોય અને ખેગાર તેનું ઉપનામ હોય ફાર્બસે રાસમાળામાં ખેગારને નવઘનનો પુત્ર કહ્યો છે. ખેંગાર અને નવઘન એ નામ આ રાજાઓમાં અનેક વખત આવ્યાં છે

માણુસમ—સમર્થ-પ્રકાર છઠ્ઠીના 'મ્હું' અને 'મ' માટે જુઓ ન ૧ ડી-વધ એકવચનને માટેની નારીજાતિ છે ક્ર-મધુવચન. સ્થવઈ-ઠેય છે સુનિશ્ચઈ-કર્મવાચ્ય-કર્મપ્રયોગ નિમ્મવિઅઈ-નિર્મિત કરવામાં આવી (સ નિર્મીયિતાનિ) પ્રેરણાર્થકમાં ૫(વ)ને માટે જુઓ ના. પ્ર. ૫. ભાગ ૧ અંક ૪ પૃ. ૫૦ ટિપ્પણી ૧૧ મુજ્ઝ-મારૂં સંસ્કૃતમાં મહ્ય તુભ્ય ચોથીના છે ચોથી અને છઠ્ઠીનો પ્રયોગ વૈદિક ભાષામાં કંઇપણ ભેદ વગર થતો હતો. વૈદિક ભાષામાં તુભ્ય - છઠ્ઠીના અર્થમાં પણ વપરાયો છે-જેમ તુભ્ય ય સવનં તાનિસ્થામ-ન્તામ્-મહ, કતહ-તેમાં ઙ સમર્થ-પ્રકારનું ચિહ્ન છે હિન્દી-માં જ તે ગુજરાતીમાં પણ જ વપરાય છે-તેનો અર્થ કેવળ થાય છે હિંદીમાં 'હી' વપરાય છે મારવાડીમાં પણ હજુ સુધી વપરાય છે જેમકે- આપરેજ કામ. એકજ ગૂપો (ગૂપડું) અવરિ-ઓઇ સ અપર છે ઠાની અનુસાર ઉપરિ એટલે ઉપર, અધિક એ અર્થ નથી. નવો-રહિ—નવ+ઓરહિ હિંદીમાં પણ ઓર છે તે અપર એટલે અવરથી બન્યું છે સંવત્ ૧૯૨૨ સુધી જૂના પંડિતો હિંદીમાં અવર એમ લખ્યાં કરતા હતા જેમકે અવર જન આઇસા હોય તન (એક પત્ર પરથી) લિહ-સ લખ. મારવાડી ગુજરાતી લીધી હરિયાઈ-હરી લીધી—લઇ લીધી.

(૧૮). મસ્તી વખતે ગોપને કહ્યું હતું કે રમતાનાચતા વખતે મારા હાથ નનામી બહાર રાખવા. ભોજનું આ વચન લઇને એક નેસ્થાએ કહ્યું કે —

કહ્યુ કરે પુત્ર કલત્ર ધી, કહ્યુ કરે કસણ વાડી,
એકલા આઇબો એકલા જાઇબો હાથ પગ બે ઝાડી.

અર્થ—અરે! પુત્ર, સ્ત્રી, કના કોના છે! પતીયાડી કોના છે! (અથવા આખી વાડી કોની છે!) એકલું આવવું છે ને જવે હાથ પગ ઝાડીને એકલું જવું છે

મીના દુ:ખમા તારી સહાનુભૂતિ જાણી લેવાત, જેવી રીતે શોકમાં ભૂષણ ઉતારી નાખવામા આવે છે તેમ)

તઇ—તે ગરુઆ (સ -ગુરુક) ભારે-મોટા **મારીતાં**-મારતા (ભાવલક્ષણ-ભાવપ્રયોગ) **સિહર**-શિખર **ઢાલિઉ**-ઢાળ્યુ, નીચે પડ્યુ.

(૨૩) જૈસલ મોડિ મવાહ, વલિ વલિ વિરૂપ ભાવીયઇ
નઈ જિમ નવા પ્રવાહ, **નવઘણ** વિણુ આવઇ નહિ

પાઠાંતર—વરૂણ ભાવીયઈ, નવયણ વિન આવૈ નહિ

અર્થ—જૈસલ (જયસિંહ)ના મર્દન કરેલો મારો વાસ-મારૂ ઘર વળી વળી-ફરી ફરીને વિરૂપ જણાય છે જેમ નદીમા નવો પ્રવાહ નવઘન (નવો મેઘ-બીજી બાજુએ રાણો નવઘન) વગર આવતો નથી તેમ.

'જૈસલ મોડિ મવાહ' નો અર્થ ટૉનીએ એવો કર્યો છે કે 'જેસલ, આસુ પાડમા' શાસ્ત્રીનો અર્થ પણ સતોષદાયક નથી એ અર્થ થઇ શકે કે જૈસલનો મોડેલો-તોડેલો (અમારી રાજ્યરૂપી નદીનો) પ્રવાહ ખરાબ લાગે છે, કારણકે ક્યા નવઘનથી થનારો નદીના પૂરનો સુંદર પ્રવાહ અને ક્યા બીજાના પરાક્રમથી તોડેલો પ્રવાહ ?–નવઘનનો અર્થ બને બાજુ લાગુ પડે છે.

મોડિ-મોડીને-મર્દ્ ધાતુ મવાહ-મદ્+વાસ મારૂ ઘર (શાસ્ત્રી), ગુલેરીજીના મતે એમ લેવુ જોઇએ કે જૈસલ-મોડિમ-વાહ=જૈસલનો મોડેલો વામ યા પ્રવાહ **વલિ વલિ**-ફરી ફરી, **નઇ**-નદી સુરવરનઈ (તુલસીદાસ)

(૨૪) વાઢી તો વઢવાણુ, વીસારતા ન વીસરઇ
સોના સમા પરાણ, **ભોગાવહ** પઇ ભોગવીઈ

પાઠાંતર—વાટી તવઉં વઢમાણુ, સૂના, તઈ, ભોગિઆ

અર્થ—હે વઢવાણુ (વર્ધમાન) શહેર ! તુ (શત્રુઓથી) વઢાયુ છે-કપાયુ છે તો પણ વીસારતા પણ વિસરતુ નથી. (હુ મારા) સોના જેવા ભોગાવાને (નદીનુ નામ) પ્રાણોનો ભોગ આપીશ (અથવા હે ભોગાવા ! હુ તને તેનુ ભોજન કરાવીશ).

નવઘનથી રાણી રાણકદેવીનું શોકવાક્ય એ છે કે:—

સહિ નહિ રાણાં કુવાર નહુવડાં ઘ
સહ સઉ ખઈરિસિ પાણઇ વયસાનરિ હોમિઅ

પાઠાંતર—સહ, નહિ રાણુ, ન કુમાર ન કુમાર સહિ, પણ-
ભિન વયસાનરિ હોમિયા.

અર્થ—હે સખિઓ ! તે રાણો પણ નથી, (અમારો) કુંવર પણ
હવે નથી (—નિષ્કુળ) છે (કે) સવી એ ખાસની સાથે પ્રાણોને વૈશ્વાનર
(અગ્નિ)માં હોમ્યું છું.

સહી—સખીઓ—સખિયો. કુ—કુમાર. સઉ—સહી પ્રાણઇ—
પ્રાણને વઇસાનરિ—વૈશ્વાનરમાં—સંસ્કૃતની વૈશ્વાનર. હોમીઇ—હોમ્યું
છું. હોમિયા—હોમ્યા.

(૨૧) સવ્વા સવ્વે વાણિયા, જેસલ મહુરુ સેઠિ
કાહ વણિજડુ માંડીયઉ અમ્મીણા ગઢ હેઠિ.

અર્થ—સર્વ રાજાઓ (નાના) વાણિયા છે જેસલ (સિદ્ધરાજ
જયસિંહ) મોટો શેઠ છે શું વણિજ-વેપાર અમારા ગઢની હેઠે—નીચે
(તેણે) માંડ્યો છે

(ટીકાએ ઉત્તરાર્ધનો અર્થ એમ કર્યો છે કે વાણિયાના પક્ષની
કેવી રીતે શોભા થાય ! અમારો ગઢ નીચે પડી ગયો !)

સવ્વે—સ સર્વે. બહુવૃત્તિ—વડો—મોટો વણિજડુ—જુઓ પદેશ
કઉ ન ૧ મા. માંડીયઉ—જુઓ માંડ્યા ન ૧૪માં. અમ્મીણા—
અમારા જુઓ ન ૧ હેઠિ—હેઠે—નીચે. પગની હેઠ. જેમાં ભેર નેહ
સમ હેઠ (સમાસની).

(૨૨) તઇં ગરૂઆ ગિરનાર, કાહ મણિ મત્સર ધરિઉ
મારીતાં ખંગાર, એક સિંહરુ ન ઢાળિઉ

અર્થ—હે ગરૂઆ—ગુરૂ (મોટા) ગિરનાર (પર્વત) ! તેં મનમાં
શું મત્સર ધર્યો હતો કે ખેંગારને મારતી વખતે (પોતાનું) એક શિખર
પણ ઢાળ્યું—પાડ્યું નહિ ! (કે જેથી શત્રુ મરાયા હોત ના મારા સ્વા

બીના દુખમા તારી સહાનુભૂતિ જાણી લેવાત, જેવી રીતે શોકમાં ભૂષણ ઉતારી નાખવામા આવે છે તેમ)

તઇ—તે **ગરુઆ** (સ -ગુરુક) ભારે-મોટા **મારીતાં**-મારતા (ભાવલક્ષણ-ભાવપ્રયોગ) **સિહર**-શિખર **ઢાલિઉં**-ઢાળ્યુ, નીચે પડયુ.

(૨૩) જેસલ મોડિ મવાહ, વલિ વલિ વિરૂપ ભાવીયઇ
નઈ જિમ નવા પ્રવાહ, **નવ**ઘણ વિણ આવઇ નહિ.

પાઠાંતર—વરણુ ભાવીયઈ, નવયણુ વિન આવૈ નહિ.

અર્થ—જેસલ (જયસિંહ)ના મર્દન કરેલો મારો વાસ-મારૂ ઘર વળી વળી-ફરી ફરીને વિરૂપ જણાય છે જેમ નદીમા નવો પ્રવાહ નવઘન (નવો મેઘ-બીજી બાજુએ રાણો નવઘન) વગર આવતો નથી તેમ.

'જેસલ મોડિ મવાહ' નો અર્થ ટૉનીએ એવો કર્યો છે કે 'જેસલ, આંસુ પાડમા' શાસ્ત્રીનો અર્થ પણ સતોષદાયક નથી એ અર્થ થઇ શકે કે જેસલનો મોડેલો-તોડેલો (અમારી રાજ્યરૂપી નદીનો) પ્રવાહ ખરાબ લાગે છે, કારણકે ક્યા નવઘનથી થનારો નદીના પૂરનો સુંદર પ્રવાહ અને ક્યા બીજાના પરાક્રમથી તોડેલો પ્રવાહ ?—નવઘનનો અર્થ બંને બાજુ લાગુ પડે છે

મોડિ-મોડીને-મર્દ્ ધાતુ મવાહ-મદ્+વાસ મારૂ ઘર (શાસ્ત્રી), ગુલેરીજીના મતે એમ લેવુ જોઇએ કે જેસન-મોડિમ-વાહ=જેસલનો મોડેલો વાસ યા પ્રવાહ **વલિ વલિ**-ફરી ફરી, **નઇ**-નદી. સુરવરનઈ (તુલસીદાસ)

(૨૪) વાઢી તો વઢવાણુ, વીસારતા ન વીસરઇ
સોના સમા પરાણ, ભોગાવહ પઇ ભોગવીઈ

પાઠાંતર—વાટી તવઉ વઢમાણ, સૂના, તઇ, ભોગિત્યા

અર્થ—હે વઢવાણ (વર્ધમાન) શહેર ! તુ (શત્રુઓથી) વઢાયુ છે-કપાયુ છે તો પણ વીસારતા પણ વિસરતુ નથી (હુ મારા) સોના જેવા ભોગાવાને (નદીનુ નામ) પ્રાણોનો ભોગ આપીશ (અથવા હે ભોગાવા ! હુ તને તેનુ ભોજન કરાવીશ).

પૂર્વાર્ધનો ટીકાએ કરેલો અનુવાદ—તે (નવઘન) ના ઉપકારો અ-વાળ્યા (તેને) વીસરતાં પણ નહિ વીસરશે.

વાઢી—સં वृध् ધાતુના બે અર્થ છે—વધવું અને વાઢવું-કાપવું. વાઢવું એ શબ્દ ગુજરાતીમાં વપરાય છે તેવો શબ્દ હિંદી કે મરાઠીમાં નથી. વીસારસ્યઇ—વીસરતાં ધ વિસ્મર્ ધાતુ પરથી વીસરવું સમા-નોત્તર, સરખા. ભોગાવહ—ભોગાવત્ત નામની નદી જેને હાલ ભોગાવો કહે છે પઇ—માં

આ સોરઠાઓમાં ત્યાર પછી નવઘન તથા ખેંગાર બંનેને એક માનવામાં આવ્યા જણાય છે

પ્રકરણ ૫ મું

પ્રબન્ધ ચિંતામણિમાંથી ઉદાહરણો (અનુસંધાન)

(૨૫). હેમચન્દ્રની માતાના ઉત્તર કર્મ કરતી વખતે ગ્રામ કસિયોએ વિમાન-ભંગનું અપમાન કર્યું આથી કોપિત થઇ હેમચન્દ્રાચાર્યે માળવામાં થતું નાંખી પોતા રાજા કુમારપાળની પાસે આવી ઉદયન મંત્રી અને રાજાને પોતાનો પરિચય કરાવ્યો. હેમચન્દ્રે કહ્યું કે

આપણ પઇ પ્રભુ હોઇઅઇ કઇ પ્રભુ કીજઇ હત્થિ
કજ્જ કરિવા માણુસહ બીજઉ માગુ ન અત્થિ.

પાઠાંતર—કજ્જ કરેવા માણુસહ.

અર્થ—કાં તો આપ સમર્થ થાઓ કાં (કો) સમર્થને હાથમાં લ્યો. મનુષ્યોનાં કાર્ય (સિદ્ધ) કરવા બીજો માર્ગ નથી

આપણ—આપ પઇ—આપણ-ના. હોઇઅઇ—હોએ કઇ—કે પ્ર. બીજઉ—બીજો. હાથિમાં કુશરો એમ જૂનો શબ્દ છે. માગુ—માર્ગ. અત્થિ—અસ્તિ (સં. अस्ति) ગુજરાતીમાં ન આવીને નથી એ રૂપ થયું છે રાજસ્થાનીમાં નૂ ન્યાય ન થાય એટલે કઇ છે નહિ

(૨૬). એક દિવસ હેમચંદ્ર કુમારપાલ વિહાર-મંદિરમાં કપર્દી નામના પંડિતના હાથની સહાય લેવાતી હતી ત્યા નાચનારીના કંચુકની દોરી પાછળથી ખેંચીને બાધવામા આવતી હતી તે પર કપર્દીએ એક દોહાનો પૂર્વાર્દ્ધ કહ્યો અને તેજ વખતેજ હેમચંદ્રે તેની પૂર્તિ કરી કે —

સોહગ્ગીઉ સહિ કંચુયઉ, જુત્ત ઉત્તાણુ કરેઇ
પુટ્ટિહિ પચ્છઈ તરૂણિયણુ, જસુ ગુણુ ગહણુ કરેઈ.

અર્થ—સુહાગણીને (યા સુહાગ-સૌભાગ્યને) પણ સખીઓ કંચુક-કાચળીથી યુક્ત-સાથે ઉત્તાન (ઉંચો) કરે છે જેના તરૂણિજન પીઠ પાછળથી ગુણ ગ્રહણ કરે છે. જેના ગુણોનું પાછળથી ગ્રહણ (કથન) કરવામા આવે તે અવશ્ય ઉંચો (મોટો) હોય છે અહીં ગુણ પર શ્લેષ છે. (૧) ગુણ એટલે દોરો અને (૨) ગુણ એટલે સદ્ગુણ

—સોહગ્ગીઉ-સૌભાગ્યવતી પણ-સુહાગણ. હિ-સુહાગન. પુટ્ટિહિ—પીઠથી, પુટ્ટે (પૂઠ) થી સ. પૃષ્ઠ ઋની ઉ શ્રુતિપર ધ્યાન રાખવુ. પીઠ પાછળ-હિ પીઠ પીછે, રાજસ્થાનીમા રૂઢિ પ્રયોગ પૂઠ પીઠે વપરાય છે પચ્છઇ-પછી-પાછળ મારવાડી પાછે. કરેઇ-કરે

(૨૭) સોરઠના બે ચારણ 'દુહાવિદ્યા'મા સ્પર્ધા કરતા અણહિલપુર પાટણમા આવ્યા શરત એવી હતી કે જેની રચનાની હેમચંદ્ર વ્યાખ્યા કરે તે બીજાને હારેલો સમજે હેમચંદ્ર મળતા એક બે સોરઠો બોલ્યો કે —

લચ્છિવાણિ મુહકાણિ ઇયઇ ભાગી મુહ ભરઉ
હેમસૂરિ અચ્છીણિ જે ઇસરતે તે પંડિયા

પાઠાંતર—પયઈ, મરઉ, સૂરિઆ છાણિ.

અર્થ—આ ભાગી (ભાગ્યશાલી હેમચંદ્ર) નુ મુખ લક્ષ્મી અને સરસ્વતી બંનેના મુખથી ભરેલું છે, એવા હેમસૂરિ જેના પર છાના છાના કંઈક પ્રેમ કરે છે તે પંડિત થઈ જાય છે

આ અર્થ કંઇક ખેચીને કર્યો છે કારણ કે સોરઠો સ્પષ્ટ નથી. શાસ્ત્રીએ એક પાઠાતરનો જૂદો અર્થ આપ્યો છે કે જે તદ્દન અવળો છે.

લક્ષ્મી કહે છે કે એ યતિ (એ વર્ણ) વાણીને મુખમાં રાખનારો છે તેથી (લોકની અપેક્ષાથી) હું મરું છું તો હેમસૂરિથી બની (હેમસૂરિ આ બનિ) તે ભાગી ગઇ તેથી જે ઇશ્વર (સમર્થ) છે તે પંડિત છે પંડિત લક્ષ્મીવાન્ નથી.

લચ્છિવાણિ મુહકાણિ—મુખા (સ)=પ્રભૃતિ, આદિ એવાર્થ—એ એવો અરથ-અર્થું-અરેશુ, ઇસિસ્ઠે-ઇચ્છ રહે ? (સ) કમ વણ પ્રેમ કરતાં, ભાવિ—(સ ભ્ર ભય ?) ભાનાં—આમ રીતે સમજવાની—બને.

(૨૮). આ ચારણ તો બેસી ગયો. એટલામાં કુમારપાલ વિહારમાં આરતીના વખતે મહારાજ કુમારપાલ આવ્યા અને તેણે નમન કર્યો એટલે હેમચંદ્રે તેની પીઠ પર હાથ રાખ્યો. આટલામાં બીજો ચારણ બોલ્યો—

હેમ તુમ્હા કર મરઉ જહં અચ્બુભૂ રિદ્ધિ,
જે ચંપ હિઠા મુહા તાંહ ઉપ્પહરી સિદ્ધિ
પાઠાંતર—જિહ અચ્ચુ પુચરિદ્ધિ, જે ચંપઇ હિઠ્ઠ મુહ તીહ ઉપ્પહરી સિદ્ધી.

અર્થ—હે હેમ ! તમારા હાથ જેના પર બેસે—રાખો તેની તો અચબો પામે તેવી રિદ્ધિ થાય છે અને જેનું મોં નીચે હોય છે (યા ? નીચા મોંથી (આપના પગ) નમે છે) તેને આપે સિદ્ધિની ભેટ કરી. આ અર્થ ચાલ્યો અને ટીકા એ બન્નેના કરતાં જૂદો છે અને તેઓના અર્થ સંતોષકારક નથી. ચારણ કુમારપાલની અચબો ઉપજાવે તેવી સંપત્તિને હેમચંદ્રની પીઠ પર હાથ રાખ્યો અને સિદ્ધિની ભેટને નીચા મોંથી પગમાં પ્રણામ કરવાનું કારણ માને છે આ વિરોધાભાસ પણ હોય શકે છે કે મો નીચું અને સિદ્ધિ ઉંચી (ઉપ્પહરી). કવિની આ ઉક્તિ પર રાજા પ્રસન્ન થયો અને તેનો ફરી ફરી બોલાવરાવ્યો. ત્રણ વાર બોલીને ચારણે હિસાબ પાસે ભૂપની પેઠે આશ્ચર્યથી કહ્યું કે શું દરેક પાઠના લાખ આપશો ? રાજાએ ત્રણ લાખ આપ્યા. આ

કહાણી અધૂરી છે, હેમચંદ્રે કોઇને વખાણ્યો નહિ. બન્નેની હોડનું શું થયું તે જણાયું નથી.

તુહાલા—તમારા, પંજાબી તુહાડા, જુઓ નં ૧ **જાહ**–જેમાં, જ્યાં **અચ્ચબ્ભૂ**–અત્યદ્ભુત–જુઓ નં ૬ અને ૧૩ જે **ચંપહ**–જે ચંપાવે છે (પગને) પગચંપી કરાવે છે ગજ્જ્યાની–પગચંપી **જેવ**–જેના **પહ**–પગમાં **હિઠ્ઠ**–હેઠ–નીચેના જુઓ નં ૨૧ **ઊપહરી**–ઉપહાર દેવાયેલી (સં ઉપહૃતા) અથવા ઉપરની, ઉંચી

(૨૯) જ્યારે કુમારપાલ શત્રુંજય તીર્થમાં ગયો ત્યારે ત્યાં એક ચારણને પ્રતિમા સમક્ષ નીચેનો સોરઠો નવ વાર બોલતાં તેને નવ હજાર આપ્યા.

> ઇક્કહ ફુલ્લહ માટિ દેઅઇ સામી સિદ્ધિ સુહુ
> તિણિ સિઉ કેહી સાટી ભોલિમ જિણવરહ.

પાઠાંતર—દેવઇ સિદ્ધિ સુહું .કેહિ સાટિ કટિ(રિ ?), ૨ ભોતિ (લિ ?)મ, તિણિસિઉં.

અર્થ—એકજ ફુલને માટે સ્વામી સિદ્ધિસુખ (અથવા સર્વ સિદ્ધિ) આપે છે, તે પ્રમાણે (તેથી) હે જિનવર ! આપ શા માટે (એટલા) ભોળા છો ? યા જિનવરનું આટલું ભોળપણું કેમ છે ?. ટૉનીએ 'તિણિમઉ'નો અર્થ કર્યો છે કે ' આ નિશ્ચિત છે (તન્નિશ્ચિત !) આ માટે જિનવરને કદી પણ ન ભૂલી જાઓ.

માટિ—માટે. આ શબ્દ ગૂજરાતીમાંજ વપરાય છે હિંદીમાં લિયે, ખાતિર એમ જૂદા શબ્દ છે. **તિણિ સિઉં**–તેથી (આ કારણથી) (સં તન્નિશ્ચયા–શાસ્ત્રી) તે પ્રકારે **કેહી સાટી**–કેના સાટે–માટે. સાટે, સટે ગૂજરાતીમાં વપરાય છે દેખો નં ૫ કેને બદલે **ભોલિમ**–ભોળપણું

(૩૦) કુમારપાલનો ઉત્તરાધિકારી અને ભત્રીજો **અજયપાલ** ઘણો નિર્દયી હતો જૈનોપર જેટલી તેના પૂર્વજોએ ભલાઇ કરી હતી તેટલો અત્યાચાર તેણે કર્યો હતો તેણે ચુંટી ચુંટીને વિદ્વાનો ને પ્રધાનોને માર્યા.

લક્ષ્મી કહે છે કે એ યતિ (એ માઈ) વાણીને મુખમાં રાખનારો છે તેથી (શોકની અદેખાઈથી) હું મરૂં છું તો હેમસૂરિથી બની (હેમસૂરિ આ ભાણિ) તે ભાગી ગઈ તેથી જે ઇશ્વર (સમર્થ) છે તે પંડિત છે પંડિત લક્ષ્મીવાન્ નથી.

લચ્છિવાણિ મુહકાણિ—મુખાઃ (સ)=પ્રભૃતિ, આદિ એવાઈ—એ એવો પ્રસ્થઈ—મરું—મરેહ, ઇસરત્તે—ઇશ્વર ત્વે ? (સ) કઈ પણ પ્રેમ કરતાં, ભણિ—(સ ભન્ય ભપ ?) બનાં—ગ્રમ રીતે, રાજસ્થાની—અને

(૨૮). આ ચારણ તો બેસી ગયો. એટલામાં કુમારપાલ વિહારમાં આરતીના વખતે મહારાજ કુમારપાલ આવ્યા અને તેણે પ્રણામ કર્યો એટલે હેમચન્દ્રે તેની પીઠ પર હાથ રાખ્યો. આટલામાં બીજો ચારણ બોલ્યો:—

હેમ તુહાલા કર મરઉ જાંહ અચ્ચબ્ભૂ રિદ્ધિ,
જે ચંપઇ હિટ્ઠા મુહા તાંહ ઊપહરી સિદ્ધિ

પાઠાંતર—જિહ અચ્ચુ પુણરિદ્ધિ, જે ચપ્પ હિઠ મુહા તીહ ઉપ્પહરી સિદ્ધી.

અર્થ—હે હેમ ! તમારા હાથ જેના પર ભરો—રાખો તેની તો અભ્ભુત થાય તેવી રિદ્ધિ થાય છે અને જેનું મો નીચે હોય છે (યા જે નીચા મોથી (આપનાં પગ) ચાંપે છે) તેને આપે સિદ્ધિની ભેટ કરી. આ અર્થ શાસ્ત્રી અને ઠાકોર એ બન્નેના કરતાં જુદો છે અને તેઓના અર્થ સંતોષકારક નથી. ચારણ કુમારપાલની નમ્રતા ઉપજાવે તેવી સ્થિતિને હેમચન્દ્રની પીઠ પર હાથ રાખવો અને સિદ્ધિની ભેટને નીચા મોથી પગમાં પ્રણામ કરવાનું કારણ માને છે આ વિરોધાભાસ પણ હોઈ શકે છે કે મો નીચું અને સિદ્ધિ ઉંચી (ઉપહરી). કવિની આ ઉક્તિ પર રાજા પ્રસન્ન થયો અને તેનો દોહો ફરી ફરી બોલાવરાવ્યો. ત્રણ વાર બોલીને ચારણે, શિવાજી પાસે ભૂષણની પેઠે અધિકારથી કહ્યું કે શું દરેક પાઠના લાખ આપશો ? રાજાએ ત્રણ લાખ આપ્યા. આ

કહાણી અધૂરી છે, હેમચદ્રે કોઇને વખાણ્યો નહિ. બનેની હોડનુ શું થયુ તે જણાવ્યુ નથી

તુહાલા—તમારા, પંજાબી તુહાડા, જુઓ ન ૧ **જાહ**-જેમા, જ્યા **અચ્ચંભ્ભૂ**-અત્યદ્‌ભુત-જુઓ ન ૬ અને ૧૩ **જે ચપહ**-જે ચપાવે છે (પગને) પગચપી કરાવે છે રાજસ્થાની-પગચપી **જેંવ**-જેના **પાહ**-પગમા **હિટ્ઠે**-હેઠા-નીચેના જુઓ ન ૨૧ **ઊપહરી**-ઉપહાર દેવાયેલી (સ ઉપહૃતા) અથવા ઉપરની, ઉંચી

(૨૯). જ્યારે કુમારપાલ શત્રુજય તીર્થમા ગયો ત્યારે ત્યા એક ચારણને પ્રતિમા સમક્ષ નીચેનો સોરઠો નવ વાર બોલતા તેને નવ હજાર આપ્યા

ઇક્કહ ફુલ્લહ માટિ દેઅઈ સામી સિદ્ધિ સુહુ
તિણિ સિઉં કેહી સાટી ભોલિમ જિણવરહ.

પાઠાંતર—દેવઇ સિદ્ધિ સુહું...કેહિ સાટિ કટિ(રિ ?), રે ભોતિ (લિ ?.)મ, તિણિસિઉં.

અર્થ—એકજ ફુલને માટે સ્વામી સિદ્ધિસુખ (અથવા સર્વ સિદ્ધિ) આપે છે, તે પ્રમાણે (તેથી) હે જિનવર ! આપ શા માટે (એટલા) ભોળા છો ? યા જિનવરનુ આટલું ભોળપણુ કેમ છે ? ટૉનીએ 'તિણિસઉં'નો અર્થ કર્યો છે કે ' આ નિશ્ચિત છે (તન્નિશ્ચિતં !) આ માટે જિનવરને કદી પણ ન ભૂલી જાઓ.

મારિ—માટે. આ શબ્દ ગૂજરાતીમાજ વપરાય છે હિ માં લિયે, ખાતિર એમ જૂદા શબ્દ છે **તિણિ સિઉં**-તેથી (આ કારણથી) (સ તન્નિશ્રયા-શાસ્ત્રી) તે પ્રકારે **કેહી સાટી**-કેના સાટે-માટે. સાટે, સટે ગૂજરાતીમા વપરાય છે દેખો ન ૫ કેને બદલે. **ભોલિમ**-ભોળપણ

(૩૦). કુમારપાલનો ઉત્તરાધિકારી અને ભત્રીજો **અજયપાલ** ઘણો નિર્દયી હતો. જૈનોપર જેટલી તેના પૂર્વજોએ બનાઇ કરી હતી તેટલો અત્યાચાર તેણે કર્યો હતો. તેણે ચુટી ચુટીને વિદ્વાનો ને પ્રધાનોને માર્યા.

ખચિત શાસ્ત્રપટ્ટે સો ગ્રંથ બનાવ્યા હતા તેને તપેલા તાંબાપર ચઢાવી દીધા. નીચેનો દોહો કહી ચંતથી પોતાની જીભ કાપી વેદનાથી તેઓ મરણ પામ્યા.

મહિવીઢહ સચરાચરહ, જિણ સિરિ દિન્હા પાય
તસુ અત્થમણુ દિણેસરહ, હોઉત હોઇ ચિરાય.

પાઠાંતર—જિણિ સિરિ દિના, દિણેસરહ, હોઅઉ હોઉ, ચિરાય.

અર્થ—મહી-પૃથ્વીના પીઠ પર જેણે સચરાચર સર્વ (બ્રહ્માંડ) ના માથે પગ મૂક્યો તે દિનેશ્વર (સૂર્ય)નો અસ્ત થાય છે ને અનાદિ તે વળી કાલે પણ થાય છે

મહિવીઢહ—મહીપીઠ (માં અથવા ના) પીઢ-સં પીઠ. હિ પીઢ સચરાચરહ-માં અથવા ના જિણ સિરિ દિન્હા પાય-આ ચાર્યોએ એવો અર્થ કર્યો છે કે જેણે મા પગ. આપી (?) તસુ-તેને અત્થમણુ-સં અસ્તમન આથમવું આથમણી દિશા (પશ્ચિમ દિશા). રાજસ્થાની આંથૂણી. હોઉત-ભવિતવ્ય. ગોથા ગરબનો અનુવાદ કે-નીએ કર્યો છે કે થવું પડે છે અને પછી કાળ સુધી વરી

(૩૧). સિદ્ધસેન દિવાકરને કૈતમસર ગામ જતાં એક ગોવાળી મળ્યો, તેણે રોકી કહ્યું મારી સાથે વાત કરો સિદ્ધસેને કહ્યું નગરમાં આવે ત્યાં પુસ્તાસી મધ્યસ્થ હશે. ગોવાળીએ કહ્યું આ ગોવાળીઆઓ સભ્ય છે તેઓજ નિર્ણય કરી આપશે. સિદ્ધસેને સંસ્કૃતમાં કંઇક કહ્યું પણ ગોવાળીએ એક ગાથા કહી કે જે સાંભળી ગોવાળીઆઓએ કહ્યું કે તમે જૂની ગયા બીજું કઇ તે જાણે નહિ. તે ગાથા આ છે કે—

નવિ મારીઅઇ નવિ ચોરીઅઇ પરદારગમણુ નિવારીઅઇ
થોવા વિ થોવં દાઇઅઇ તઉ સગ્ગિ ટગમગુ જાઇઅઇ.

અર્થ—મારીએ (હિંસા કરીએ) નહિ, ચોરીએ નહિ પરદાર-ગમન-પરસ્ત્રીગમન નિવારીએ-ઓડીએ થોડામાંથી પણ થોડું દાન દઇએ-એમ સ્વર્ગમાં ટગમગ (સત્વર) જઇએ

નવિ-ન+અપિ, થોવા-થોડા (સ-સ્તોક) ગૂજરાતી તેમજ હિંદીમા થોડામા તે 'ડ' આવ્યો છે. દાધ્ધયઈ-દધએ સગ્ગિ-સ્વર્ગમા, ટગમગુ-ટગુમગુ-ગૂજરાતીમા વપરાય છે ને તેનો જેમતેમ, મુશીબતથી, ધીમે ધીમે-ડગુમગુ એ અર્થ છે હિંદીમા ઝટપટ એવો અર્થ કરે છે.

૨૩૫-(૩૧૬) પ્રબંધ ચિંતામણિમા જેટલી જૂની ગૂજરાતી-હિંદી કવિતા હતી તેનુ વ્યાખ્યાન થઈ ચૂક્યુ. એ પ્રસંગોએ તેમા કંઈક ગદ્ય પણ આવ્યુ. છે અને તેની કથા રોચક છે તે માટે તેનો પણ ઉલ્લેખ અહીં કરવામા આવે છે કુમારપાલના મંત્રી માલ્લ આંબડે કોકણના રાજા મલ્લિકાર્જુનને જીતીને તેના માથા સહિત બીજી જે ભેટ રાજા સામે રાખી તેની સૂચીમા સંસ્કૃત સાથે કંઈક દેશભાષા પણ આપી છે તે એ છે કે-શૃંગારકોડીસાડી (શૃંગારકોટિ સાડી) માણિકઉ પખેવડઉ-(માણિક નામ પખેવડા-પક્ષપટ, દુપટ્ટો યા ઓઢણી. પછેડો. આ શબ્દ કાઠીઆવાડમા તેમ રાજસ્થાનમા વપરાય છે), પાપખઉ હારૂ (પાપક્ષય હાર), . મૌક્તિકાનાં સેડઉ (સેડો ?=સેટક, સેર ગૂજરાતીમા છડો-મોતીનો છડો બરાબર વપરાય છે).[૩૫]

---

૩૫ પ્રબંધ ચિંતામણિમા એમ છે કે શૃંગાર કોડી સાડી ૧, મણિક્કઉ પછેવડઉ ૨, પાપખઉ હારૂ ૩, સંયોગ સિદ્ધિ સિપ્રા ૪, તઠા (મુડા ?=તથા ?) હેમ કુંભા ૩૨ સ્તથા મૌક્તિકાના સેડઉ ૬ ચતુર્દન્ત હસ્તિ ૧ પાત્રાણિ ૧૨૦ કોડી સાર્દ્ધ ૧૪ દ્રવ્યસ્ય દંડ. (પૃ ૨૦૩) આ પ્રસંગના વર્ણનના જિનમંડનના કુમારપાલ પ્રબંધ (સં ૧૪૯૨ ના) માં ત્રણ શ્લોક આપ્યા છે તે પરથી અર્થ સ્પષ્ટ થાય છે —

शाटीं शृंगा कोट्याख्या पट माणिक्य नामकम् ।
पापक्षयंकरं हारं मुक्ताशुक्तित (=सेडउ ?) विषापहाम् ॥
हैमान् द्वात्रिंशतं कुंभान् १४ मनुभारप्रमाणः ।
षण्मूटकां (=सेडउ ?) स्तु मुक्तानां स्वर्णकोटीश्चतुर्दश ॥
विंशं शत च पात्राणां चतुर्दन्त च दन्तिनम् ।
श्वेत सेडुकनामानं दत्वा नव्यं नवग्रहम् ॥

—આત્માનંદ સભા ભાવનગરનું સંસ્કરણ પત્ર ૩૯ પૃ ૨.

બીજો પ્રસંગ એ છે કે એક સમય હેમચંદ્રે કપર્દિ મંત્રીને પૂછ્યું કે તારા હાથમાં શું છે? તેણે જવાબ આપ્યો કે હરડઈ (હરડે). એટલે હેમચંદ્રે પૂછ્યું કે શું હજુ પણ? કપર્દિએ તેમનો આશય સમજી ગયું કે નહીં, હમણાં શા માટે? અતથી આદિ થઈ ગયો ને માત્રા (પત)માં વધ્યો. હેમચંદ્રજી તેની ચાતુરીપર ઘણા પ્રસન્ન થયા. પછી સમજાયું કે મેં હરડઈ નો અર્થ હ રડઈ એટલે હ અર્થાત્ હાર રડે છે એમ લઈને પૂછ્યું હતું કે શું હાર હજુ પણ રડે છે? કપર્દિએ ઉત્તર આપ્યો કે પહેલાં તે પણ માત્રામાં બેઠો હતો, હવે આપના નામમાં નામ પણ થયો અને તે એટલે હ ન રહ્યા પણ સાથે એકારની માત્રા વધી ગયો—તેથી હવે શા માટે રડે?

૨૩૬. આ નામચરિતમાળિકામાંથી ઉતારેલા આખ્યાનો વગેરેમાં જે ઐતિહાસિક વાતોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તેના સમય સમજવા માટે તેના સંવત્ અત્ર ન્યૂનવામાં આવે છે—

વિ. સં. ૯૫ થી ૧૦૦ માં રાજશેખરનો વખેણો આશ્રયત, ભૂત ભાષા-પૈશાચી, અને શૌરસેનીનો દેશવિન્યાસ સં. ૧૨૯ થી ૧૫ વચ્ચેના સમયમાં પરમાર રાજા મુંજનો રાજ્યાભિષેક, સં. ૧૫ થી ૧૫૪ ની વચમાં મુંજનું મૃત્યુ અને ભોજનો રાજ્યાભિષેક—સં

બાપભટ્ટ સૂરિ વિષેના પ્રબંધમાં વાક્પતિ રાજ હતો એમ કે શિલાલેખ જ્યાંહિતનો પિતા થયું (કેટલો કર્યું) જ્યારે સિંધરાજનો રહેન મસ્ત થયો હતો ત્યારે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે બાપભટ્ટ દાર, ન ક ભાગિત નામની કુલક અને શ્રી શિવાક નામની ભગત (ભાનુબંધ) સ્વેરી રહેન કરીશ (પ્રબંધ પત્ર ૪ પૃ ૧) એટલે આ અર્થમાં ગણેદ રહે છે પરંતુ પ્રભાવકચરિતના રાજવિહારનું વર્ણન તેજ પ્રબંધમાં (પત્ર ૪૪ પૃ ૧) છે તેમાં નિ. સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે मुक्तानां मेतिका शिप्या तस्य पीयें मफनिपका (?) भंजाता राज्ञः समसिम्बर्थ वृद्धि सख पतिक्रम —आदी શિવાક ને શેર મે, અને હોય શકે છે. સંભવિત છે કે આ અર્થ 'શિવાક' પણ હોય (ગુજરાતીમાં જેમ કે 'શિવક' ઉપરથી થયો હોય તેમ ભોજક રીતે થાય છે. શિ. ૯ જે)

૧૦૩૬ મા મુળરાજ સોલંકીના હાથે કચ્છના રાજા લાખા ફૂલાણીનુ માર્યો જવુ સ. ૧૧૫૦ મા સિદ્ધરાજ જયસિંહનું ગાદી પર બેસવુ સ. ૧૧૫૦ થી ૧૧૯૯ સુધીમા કોઇપણ સમયે—સ. ૧૧૬૨ (?) મા આભીર રાણા નવઘનનુ મૃત્યુ સ ૧૧૯૯ સિદ્ધરાજ જયસિંહનુ મૃત્યુ ને કુમારપાલનો રાજ્યાભિષેક સ. ૧૨૩૦ મા કુમારપાલનુ મૃત્યુ સ ૧૧૫૦ થી ૧૨૩૦ ની વચ્ચમા—મોગે ભાગ સિદ્ધરાજના સમયમા હેમચંદ્રના વ્યાકરણની રચના. સ ૧૨૪૯ મા પૃથ્વીરાજનુ મૃત્યુ અને સ ૧૩૬૧ મા પ્રબધચિંતામણિની રચના

પ્રકરણ ૬ હું.

પ્રાચીન [૩૬] ગૂજરાતી સુભાષિતો.

૨૩૭ સ્વ૦ ચિમનલાલ ડાહ્યાભાઇ દલાલ એમ. એ. નો આ નામનો લેખ ૧૯૧૪ ના મે માસના 'સાહિત્ય'મા પ્રકટ થયો છે, તે અત્ર આપવામા આવે છે.

૨૩૮ અંગ્રેજીમા સારા ચુટી કાઢેલા ગદ્ય તથા પદ્યોના સગ્રહો ઘણાક બહાર પડેલા છે સસ્કૃતમા પણ આપણા પ્રાચીન વિદ્વાનોએ સારા સારા શ્લોકોના સગ્રહ ગ્રથો રચેલા છે જેમા શાર્ઙ્ગધરની પદ્ધતિ, વલ્લ-

---

૩૬ જૂની ગૂજરાતી તથા મારવાડી ભાષાના પ્રથમ અભ્યાસી ઇટાલીના ડા એલ પી ટેસીટોરી જેમને બગાળાની એશીયાટીક સોસાઇટીએ પોતાના સગ્રહના મારવાડી તથા ગૂજરાતી પ્રાચીન ગ્રંથોનું સંશોધન કરવા બોલાવેલા હતા તેઓએ તેમના " Notes on the grammar of the Old Western Rajasthani with special reference to Apabhramsa and to Gujarati and Marwari " નામના Indian Antiquary Feb 1914 માના લેખમા આ ભાષાનું Old Western Rajasthani એવુ નામ આપેલુ છે.

ભની સુભાષિતાવલી, અમિતગતિનો સુભાષિતસંદોહ અને શ્રીધરદાસનું સદુક્તિકર્ણામૃત એ મુખ્ય છે પ્રાકૃત ભાષામાં હાલની ગાથાસપ્તશતિમાં જૂદા જૂદા ગ્રંથ તથા સ્ત્રી કવિઓની ગાથાઓ ભેગી કરેલી છે આપણાં પ્રાચીન ગૂજરાતી સુભાષિતોનું જ્ઞાન બહુજ મર્યાદિત છે જે થોડાંક સુભાષિતો મળેલાં છે તે પ્રબન્ધચિંતામણિ, કુમારપાળ પ્રબંધ વગેરે ગ્રંથોમાંથીજ છે પરંતુ નીચે આપેલા ગ્રંથો ઉપરથી જણાશે કે પ્રાચીન ગૂજરાતી સુભાષિતોના સંગ્રહગ્રંથો છે આ સંગ્રહગ્રંથો એકલા ગૂજરાતીના નથી પરંતુ તેમાં સંસ્કૃત પ્રાકૃત અને ગુજરાતી એમ ત્રણે ભાષાઓની સૂક્તિઓ છે આ સુભાષિતો સુભાષિતો તરીકેજ નહીં પરંતુ પ્રાચીન ગૂજરાતી તરીકે ભાષાવિવેચકોને ગૂજરાતી ભાષાના વિકાસના નિરૂપણમાં ઉપયોગી થઈ પડશે.

૧. અન્યાસ્થાનક સંસ્કૃત કવિતામય છે પરંતુ તેમાં કેટલીક પ્રાકૃત ઉક્તિઓ આપેલી છે આ ગ્રંથના કર્તા મુનિરત્ન સૂરિએ બીજો ગ્રંથ સં ૧૨૫ ※માં રચેલો છે પ્રતીક નવીન હોવાથી ભાષામાં ફેરફાર તથા અશુદ્ધિઓ જણાશે.

૨ સૂક્તાવલિ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અને ગૂજરાતી સૂક્તિઓનો સંગ્રહ છે સંગ્રહ કર્તાનું નામ તથા રચનાનો સમય આપેલો નથી. પ્રતિ આશરે ૩ વર્ષનો જૂનો લાગે છે

૩ ૧૬ મા શતકના અંતમાં લખાયેલ સિદ્ધચક્રમહિમસ્તવના પાનામાંથી ગૂજરાતી સૂક્તો.

※ અ. અનર્ઘ કથાનક સંવત ૧૧૫ ની આસપાસ રચાયલ છે તેની અમે આગળી બાબત પુસ્તકો જોઈ કરી છે ત્યારથી જ્યાંસુધી જૂની ગુજરાતી(?)ના નમુના ઘણા ઓછા થઈ પડશે એમ આપણે માનવું છે તે વખતની હિંદ ગુજરાતી ભાષા અંગે સહેજ નવી પડતી હતી(?)તો પણ સં વત ૧૧૫માં ગુજરાતી લખાણ કરવામાં આવતું હતું તે માત્ર આપણી ભાષાની ક્રમ વિના સમયનો નિર્ણય કરવામાં જરૂરી છે ને તેટલા માટે જ અહીં આ અભ્યાસમાં આપણીને ગુજરાતી સાહિત્યની સારી સેવા બનતી છે એમ અમે માનીએ છીએ. તંત્રી સાહિત્ય

૪ મન સ્થિરીકરણ સ્વાધ્યાયની સ. ૧૫૬૪ મા લખાયેલી ભવ્યાક્ષરની પ્રતિના અતે આપેલા સૂકતો.

૫ સૂક્તિઓના સગ્રહના પાચ પાના—આ પ્રતીકને તાડપત્રની પેઠે વચમા કાણુ પાડેલુ છે અને તે ૪૦૦ વર્ષ પહેલાનો લખાયેલો લાગે છે તેમાં સસ્કૃત, પ્રાકૃત અને બહુ જૂની ગૂજરાતી સૂક્તિઓ છે

૬ સુભાષિત પત્ર ૬—સસ્કૃત પ્રાકૃત તથા ગૂજરાતી સૂક્તિઓ આશરે ૧૫૦ આપેલી છે પ્રતીક ત્રણુસે વર્ષ જેટલો જૂનો લાગે છે.

૭ સુભાષિતના ૨–૮ પાના સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગૂજરાતી સૂક્તિઓ ઓછામા ઓછા બસે વર્ષ જેટલો જૂનો પ્રતીક લાગે છે.

૮ સુભાષિત પત્ર ૫—ઉપરના જેટલોજ જૂનો.

૯ સૂક્તાવલી—સસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગૂજરાતી સૂક્તિનો સગ્રહ પત્ર ૨–૯ સગ્રહ કર્તા અજ્ઞાત છે પ્રતીક લખ્યા સાલ સ. ૧૬૯૭.

૧૦ સુભાષિતોના પાના ૧૩ સસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગુજરાતી ૩૦૦ વર્ષથી પણુ વધારે જૂના લાગે છે.

૧૧ એકલા પ્રાચીન ગૂજરાતી સૂક્તોનું એક પત્ર તેમા ૧૦૫ સૂક્તો છે. આ પાનુ ઓછામા ઓછુ ૨૦૦ વર્ષ જેટલુ જૂનુ લાગે છે.

૧૨. છૂટક અસબદ્ધ પાના ૨૦૦ થી ૪૦૦ વર્ષ સૂધીના જૂના

૨૩૯ આ સર્વમાથી આપણુને આશરે બધા મળીને ૫૦૦ સૂકતો મળી આવશે. જૂદા જૂદા સગ્રહોમાથી એકજ સૂક્તના અથવા એકજ ભાવાર્થના સૂક્તોના જૂદા પાઠાતરો મળી આવશે

ઉદાહરણતરીકે ૧ દિઠ્ઠા જે નવિ આલવઇ પુછિઇ કુસલ ન વત્ત ।
તાહ તણુઇ કિમ જાઇછિ રે હીયડા નીસત્ત ॥
હસીય ન વયણે આલવઈ કુશલ ન પૂછઈ વત્ત ।
તહિ મદિરિ નવિ જાઇઇ રે જીવતા નીસત્ત ॥

ન. ૧૦ ૩૦૦ વર્ષની જૂની પ્રતિમાથી.
આની સાથે સગ્ખાવો ન. ૧ ના અબડ કથાનકમાનુ

નમી ન મારૂં બેસવું હસી ન મૂકઈ વચ ।
તેહ પરિ કિમ ન જાણીએ રે હયડી નીસત્ત ॥ કિમ=કેમ રીતે

૨ કે પઢીયા કે પંડીયા કે સુરત્મા સુગુધીર ।
નારી તે નચાવીયા જે હૂઈ બાવનવીર ॥ (ન ૧ માંથી)

આની સાથે અમરુ કથાનકમાંનું નીચેનું સરખાવો.

જે પઢિયાં જે પંડિયા જે બલ ઉપર ચઢ ।
તે મહિલાઇ ફેરીએ જીમ ફેરઇ ઘરટ ॥

૩ પાણી પણું વિછોહ કર ગોપણ ન હુતિ ।
નગ્ગુણ જાણ સદેસડઉ નિચ્ચય હુતિ નિ ભંતિ ॥

આની સાથે સરખાવો સૂક્તાવલિમાંનું

નિદ્દાહ ઉવએસડઇ સુણિઆ જતિ ન જંતિ ।
પાણી પણ વિછોહ કર ગોપણ ન હુંતિ ॥

૪ પાણહ વેલા આપણઇ ધમ્મહ મંદિર દેહ ।
આપણુ પોસઇ ચોરડી તઈ કિહ સિરી એહ ॥
જઈ ધમ્મખ્ખર સાંભળી અનુ નાસ્ચે નિર ન ભાઇ ।
વાત કરતા માણુસહ આમકિ રયણિ વિહાઇ ॥

સરખાવો સૂક્તાવલિમાંના ધર્મોપમના તથા પ્રમાદ
ત્યાગના પ્રથમ સૂક્તો.

૫ સાહસીઆં લચ્છી હવઇ નહુ કાયર પુરસાંહ ।
કન્નહ કુંડલ સાવનમય કજ્જલ પુણિ નયણાંહ ।
સીહ સુપખુ ન મઠ ખાહુ ગરાજ્જ નવિ રિદ્ધિ,
એકાકી સહસ ભિડઈ જિહિ સાહસ તિહિ સિદ્ધિ.
(ન ૧ માંથી)

સરખાવો અમરુ કથાનકમાંના પ્રથમ બે સૂક્તો. (કે જે નીચે આપ્યાં છે.)

આનાં ઉદાહરણો ઘણાંજ આપી શકાય પરંતુ વિસ્તારભયથી નહીં આપતાં તેવાં સૂક્તો સરખાવી જોવાનું વાચકને સોંપીએ છીએ.

૨૪૦. અંબડ કથાનકમાંથી ઉદાહરણો.

સાહસ
સાહામીઆ[1] લચ્છી[2] લઈઈ[3] નહુ કાયર[4]પુરિસાણુ ।
કાને કુંડલ રયણમઈ[5], કજ્જલ પુણ[6] નયણાણુ[7]
મીંઢ ન જોઈ ચંદબલ,[8] નવિ જોઈ ઘણુ ઋદ્ધિ ।
એકલડો બહુ આભિડઈ,[9] જો સાહસ તિહા સિદ્ધિ ॥

દૈવ
જન જાણુઈ મન આપણુઈ મન વંછિત પૂરે
દૈવ ભણેરે જીવડા, હું પુણ અવત કરેસુ ॥

સ્ત્રી
સ્ત્રી દીઠઈ મન મોહીએ, કિમ ન[10] વેધીઈ વિલાસ ।
વાગુરિ[11] હરિણુ ઝબકીઇ, કિમ ન પડઈ તે પાસ ॥
જે પઢિયા[12] જે પડિયા, જે જગ ઉપર વટ્ટ ।
તે મહિલાઈ ફેરીએ, જિમ ફેરવઇ ઘરટ્ટ[13] ॥

બાલાની માતા તથા તરૂણીના નાથનું મૃત્યુ
કૂઆ[14] કુંઠઉ મ પડઉ, મ પડઉ, બલીઆ[15] વાહ ।
મ મર બાલા માવડી, તરૂણીકેરા નાહ[16] ॥
કૂઆ કુઠઉ વલી હોઇ, સહીં હો સઇ બલીઆ વાહ ।
મ મર બાલા માવડી, તરૂણીકેરા નાહ ॥
ઉગી ઉગી બાપડી, મુહ ઢંકી મન રોઇ ।

મૃત્યુ
જુ[17] જમ લાગ્યઇ ફિરઇ તુ, ફિરલ ન મગ્ગઇ કોઇ ॥

સત્કાર
નમી ન મૂકઇ એમણુ, હસી ન પૂછઇ વત્ત[18] ।
તેહ ઘરિ કિમ ન જાઇએ, રે હઇડા નિસત્ત[19] ॥

સ્નેહિવિયોગ
સારસડા[20] મોતી ચિણઇ, ચિણઈ તુ મેલ્હઈ કાઇ ।

---

૧ સાહસિક. ૨ લક્ષ્મી ૩ પામે છે ૪ નહિ કાયર પુરૂષો. ૫ રત્નમય ૬ પુનઃ પણ ૮ ચંદ્રમાનું બલ જ્યોતિ શાસ્ત્રાનુસાર ૯ આભ સાથે ૧૦ વિલાસથી કેમ ન વેધાય ? ૧૧ મૃગબંધન ૧૨ ભણેલા ૧૩ કુવાનો ઘરઘટ. ૧૩ કુવાનો કાંઠો ૧૪ બલવાનનો ઘોડો ૧૫ નાથ ૧૬ જો યમ લાંચે ફેરવાય તો ૧૭ વાત ૧૮ છાનું બેસી રહે ૧૯ સારસ મોતીચણે તો શું ચણેલા મોતી મૂકી દે છે ? વાલ્હા માણસ જો મલે તો શા વાસ્તે જુદા થાય ?

વચ્છા માણુસ જુ મિલઈ તુ વિહડઇ કાંઈ ॥
રે વિહિ[1] માયુ[2] કિં પિયુ[3] હંજુ[4] મનવ કિમ દેઇ ।
નેહે[5] નાખ્યાં માણુસાં, આ વિજોહ કરેઇ ॥

રાગી અને રોગિની રાત જાણુ[6] જાણુ કિણુ વયડી, પણિ રયડી ન વિહાય ।
કૈં રાગીની રોગીયી, સહજ સરીખુમાણ ॥

વાણી વાણી જે તડ વખાણ વિસ[7] હરવિસ ઉતરઇ ।
જેહ નાહ ભેષા તેહિ, તેહ નર મેહા હંસી (?) ॥
તો કુણિક કુંભમડપ માંકાઇ ના પડાઇ ગાઢ તણુ
નહિ કાઇ ।
તામ ઇતિમા માગ્લ આવઇ જામ કેસરિ નાદ નથાવે ॥

સુપુરૂષ વચન ઉપર લિહિ ન ઉન્હઇ[8] ઉન્હઇ તઉ વરસાઇ[9] ॥
સુપુરિસ વચણુ ન ઉચ્ચરિહિ,[10] ઉચ્ચરઇ તુ કરેઇ ॥

૨૪૧ સૂક્તાવલિમાંથી ઉદાહરણો.

ધર્મોત્તમ કમ્મહ[11] વાહિ પડવુ, ધમ્મહ[12] મહિમ કેહ ।
આણુ સરસી ગોરડી તિ કિમ સિવી એહ ॥
જે જિણુ ધમ્મહ બાહિરા તે જાણુ વાગ્યારિ
વગી[13] ઉગી ખપ ગયા સસારી સસારિ ॥
વરસહ[14] તે અખિ દીહા જે જિણુ ધમ્મહ સાર ।
તિનિ[15] સયા ઊણુ સઠી, ઇમ્મઇ અવુંઇ ગમાર ॥

---

૧ વિધિ ૨ માતા પિતા ૩ હંસ ખાણુ ૪ તાસ મનર ઇત્ત ગમાવે આપુ ૫ સ્નેહથી નાખેલા માણુસોને વિયોગ ખા કર ૬ દિવસ જાતાથી જાય પણ રાત ન જાય રાગી અને રોગીની જાગી સમાન કથા છે ૭ સાપનું એ વિષે ૮ ઉન્હુ થાય ૯ વરસે ૧૦ ઉચ્ચારે ૧૧ કર્મમાં ૧૨ ધમ માં, કમમાં પ્રધાન પણ ધમમાં મહત્વ ૧૩ ઉગી ઉગીને આસ્ત થયા ૧૪ જિન ધર્મનો સાર જાણે છે તે વર્ષને દહાડા ગણ્યા જાણે છે ૧૫ ગમાર વર્ષ ના ત્રણ્સે દિવસ જાણે છે

ઘણુ ચિંતિઉ તઉ ઉદ્યમકરિ, ધર્મેણુ ધન હોઇ
ઘણુ ચિતતઉ ઝુ મરિ, દુન્નવિ[1] ઇક ન હોઈ
દીહા[2] જંતિ વલતિ નહિ, જીમ ગિરિનીઝરણાઈ
[3]લહૂઅલગિ જીવિ ધમ્મ કરિ, સૂઇ નચિંતઉં કાંઈ ॥
મોહઉ[3] ન મેલ્હિ ઘરતણુ, જઈ શિરિ પલીઆ કેસ ।
વલી વલી જિણુધમ્મહતણા, [4]કો દેશિ ઉવએસ ॥
નિજીવહ ઉવએસડા, સુહી[5]આ જતિ ન ભંતિ ।
પાણી ઘણું વિલોઈઇ, કર ચોપડા ન હતિ ॥
ભારે[6] કમ્મા જીવડા, જઈ બુઝુસિ તા બુઝ્ઝે ।
સર્વં કુટુબ ષાઇસિ માથિ પડસિ તુઝ્ઝે ॥
હાથ ઘસઈ ભુઈ[7] આહણઇ, [8]જીભિ તાલું દિન્ન ।
મરણહ વેલા સભરઇ, મિ નહુ કીધુ ધમ્મ ॥

પ્રમાદત્યાગ જઇ[9] ધમ્મખ્ખર સભલિ, નયણે નિદ ન માઇ ।
વત્ત કરતા હે સહી રયણિ ઝબક વિહાઇ ॥
કમ્મેણુય[10] ઘર વત્તસી, ધમ્મેણુ ય પરલોઅ ॥
જહિ સૂતા રવિ ઉગમઈ, તિહિ નર આઉ તઉઅ ।

વિધિ જવિહ[11]કરઇ સ હોઇ હોઈ, ન જં જીઅ ચીંતવઇ ॥

---

૧ બેમાથી એક ૨ દિવસ જાય છે પાછા વલતા નથી, પર્વતના ઝરણાની માફક ૩ લઘુ વયથી જીવ ધર્મ કર, નચિંતો કેમ રહે છે ? ૪ ઘરનો મોહ ન મેલ્યો જો શિર ઉપર વાળ ધોળા થયા તો પણ ૫ કોણ ઉપદેશ આપશે ? ૬ સુધા (ફોકટ) જાય છે પાણી ઘણું વલોવીએ પણ હાથ ચોપડા-ચિકાસવાળા થતા નથી ૭ ભારે કમ્મીં જીવ જો સમજે તો સમજ; સર્વ કુટુંબ ખાશે માથે પડશે તારે ૮ ભુમિ ૯ આઘાત કરે ૧૦ જો ધર્મના અક્ષર સાંભળુ તો નયનમા નિદ્રા માતી નથી, હે સખી વાત કરતા રાત ઝબકારાની પેઠે જતી રહે છે ૧૧ જે વિધિ કરે છે તે થાયછે નહિ કે જે જીવ ચીતવે છે તે ૧૨ ઘેર શૂરા અને મઠને વિષે પંડિત પુરૂષો પૃથ્વીમાં માતા નથી.

ઇમિ ગીતએથી, આહદ દેસૂર [illegible] ।

વિયોગ — વેરિમ કુટમાહિ, પુત્રવિણ પીપિ નહિ ॥
સાહસ ગુણવંત [illegible] [illegible] દૈવહતાવિ કંપાતિ ।
ધરિ [1]શત્રુ મહિ પડીઆ પુરુષિ પુરિસ ન મંતિ ॥
તે વિરહા જે સામિ [2]અંહ, અવિસર નવિ ગુકતિ ।

સજ્જન — જે ગુણવંતઈ સો નમઇ નિગ્ગુણ [illegible] [illegible] ॥
અવ[3]સિ નમતા ગુણ ગ્રહઇ [illegible] [illegible] [illegible] ॥
સત્ત[4] સાગર પરિભમિઅ સયલ મહી મિ દિઠ્ઠ
તાત પરાઇ જન કરઈ સો [illegible] [illegible] ન દીઠ ॥

ગુણદોષોપલક્ષિત — જેઅ પરાયા [illegible] કરઇ સત અસત ।
દેત વિચ્છઇ આપણા [illegible] ન અત ॥
[5][illegible], [illegible] સિઅહ [illegible] ।
[illegible] [illegible] વિપણ, સરીર[illegible] ॥

નીચ — [illegible][6] [illegible] કુમાણસ, જે [illegible] એક સહાવ ।
જિહિ જિહિ કરઈ અવાસડા [7]તિહિ તિહિ [illegible][8] ॥

ઉપકાર — ગ્રાઆ[9] સ[illegible] ગુણ કરઇ [illegible] [illegible] ન [illegible] ।
કરસણ[1] સિંચિ સરભડી મેહ [illegible] [illegible] ॥

---

૧ સ્વામિનો ૨ [illegible] ૩ સાત સમુદ્ર [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] જે જન [illegible] [illegible] કે તે મેં કોઈ પણ ન દીઠા. ૪ [illegible] [illegible] અનેકજનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ૫ [illegible] [illegible] અને [illegible] ૬ [illegible] ૭ સ્થાન [illegible] ૮ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ૯ [illegible]

૨૪૨. સિદ્ધચક્રમહિમસૂક્તોમાંથી ઉદાહરણો.

દૈવ, કર્મ અને પુણ્ય — અરિ[1] મન આપઉં ખચિ કરિ ચિંતા જાલિ મ પાડિ
ફલ તિત્તઉં પણિ પામીઇ, જિત્તઉં લહિઉં નિલાડિ ॥
[2]અજ્જી ભવતર સચીઉ, પુન્ન સમગ્ગલ જાસ ।
તસુ બલ મઇ તસુ સિરીઅ, તસુ તિહૂઅણુ જણુદાસ ॥
કિહાં માલવ કિહા સખઉર કિહા બબ્બર કિહા નટ્ટ ।
સુરસુંદરિ નચ્ચાવીઈ, દૈવિહિ દલ વિમરટ્ટ ॥
ધણુ[3] જુવ્વણુ સુવિઅઠ્ઠ પુણુ, રોગરહી નિત્ય દેહ ।
મણુ વલ્લહ મેલાવડઇ, પુન્નિહિ લબ્ભઇ એહ ॥

૪

૨૪૩. મન સ્થિરીકરણ સ્વાધ્યાયના પ્રતીકના પ્રાંતેથી.

ઇંદ્રિયસંયમ — ઇંદિ [4] પંચ નવ સિક્ખીઆ, લોભિ નિ દીધી અગ્ગિ ।
મન માકડ નવ મારીઉ, કિમ જાઇ જઈ સગ્ગિ ॥
પ્રમાદત્યાગ — દીહા [5]જતિ વલતિ નહૂ, જિમ ગિરિની ઝરણાઇ ।
લહૂઅલગઇ જીવ ધમ્મ કરઇ, સૂઈ નચિંતઉ કાંઈ ॥

આ પ્રમાણે દલાલનો લેખ પુરો થાય છે.

૨૪૪ ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનો પ્રભાવ બતાવનારી પ્રિયંકર નૃપની કથા વિશાલરાજ સૂરિ શિષ્ય સુધાભૂષણના શિષ્ય જિનસૂરે કરી છે તેમાં દેશી દુહા વગેરે ઉલ્લેખ કરી ટાંક્યા છે તે—

" તાઈ તેલી તેરમો તબોલી તલાર
પંચ તકારા પરિહરો પછે કરો વિવહાર
તાઇ=વસ્ત્રતાનક, શાળવી, તેરમો–મોચી, તલાર=તલારક્ષ.

---

૧ હે મન ચિંતા જાલમાં મ પડ જેટલું લલાટમાં લખ્યુ છે તેટલું ફલ પામીશ ૨ જેને ભવાંતર સંચિત પુણ્ય સમૂહ છે તેને બલ મતિ લક્ષ્મી મળે છે અને તેનું ત્રણ ભુવન દાસ થાય છે ૩ ધન યૌવન સુવિદગ્ધ પુન્ય, રોગ રહિત દેહ મન વર્ણનો મેલાવડો એ સર્વ પુણ્યે મળે છે, પાંચ ૪ ઇંદ્રીઓ રોકીનથી અને લોભને અગ્નિ દીધી નથી અને મનરૂપી માંકડ માર્યું નથી તો સ્વર્ગે કેમ જઇશ? ૫ સૂક્તાવલિમાંના તેજ સૂક્ત સાથે સરખાવો.

બીજી રીતે —

" તાહ લેવી વેરમો, તરૂ તીક સોનાર,
કમ કપૂર બાદિ દ્રવ્ય, જે વિણસિ તે ગમાર
" પવિત્ર્યુ જિણભાતણું નિરચેકતું નિરવાણું;
તુમે દેશાન્તર ચલિયા આમ્હે પણિ આગેવાન ૪
" જિણિ કિણે ચિત્ત ન આપજે તિણિતિણ ચિત્ત ન દેઇ
કમલ સરિખ ચિત્ત પુષ્પ જેમ વિણ વંધરી સોઇ ૪૧
" નવઈ નારિ દૂરગમદ મુગઈસ મઅઇ
પાણી જાઇ ન આવશે ગયું જિણભવણ તાંઇ. ૪૫

કવી પોતે 'આપ્રસત્યાણી બાળ થઈ' એમ કરી કહે છે—
એ બાલક જિરભાગો હેલે ધનની કોડિ
સેવા કરસેં રાત્રદ્દણ સેવા પરિકર જોડિ ૪૪
મૈરવ કરૂ ? આશડી નવિ કો કીર્ધો ન રાખ,
ગરથ વિહૂણુ માણુસા ગાંધરણુથા નામ. ૬૨
ભલા ખગ્ર વર કીઆ અને કીર્ધાં દાન
તે કિમ પામે ઉત્તમ પરભવિ ધન બહુમાન ૬૪
રે મન ! આપણ મયાદિ ચિતા જાણ મ પાઇ
દુખ તેનું જ પામીઈ જેતું લિખ્યું નિલાડ. ૬૫
ધન. મન તેતણું મ માનિ જેતું દેખ પરાયેં
લિખિઆં લેખાં હાનિ આણુલિખ્યું આવે નહીં. ૬૬
ધન. આતમર તણી ઉમિઆ કરી આવસર હવી મ ભૂલિ
વાર વાર તું જાણજે આવસરિ વહિલિ ન મૂલિ ૬૮
ધન ઉઠે હી ઊઠ ચીઆ મ હાનિમ આવવું
કરિ બહુનેરો નેહ મિત્ર તે હવારમેં ૬૧

યતઃ રીહા જંતિ વલતિ નહુ જિમ ગિરિ નિજ ઝરણાંઈ
લહુઅ લગે જીવ ધમ્મ કરિ, સુખ નિચિંતો કાંઇ ?? ૧૦૦

યત અવરં સવ્વ દુહ જણાણુ કાલતરેણુ વીસરઈ,
વલ્લહ વિઓગ દુકખ મરણેણુ વિણા ન વીસરઇ ૧૦૫

યત કે કપડપગિ લહ લહે કે કંચન નીરાંશિ,
રાયમાન કેતા લહે કે ન લહે સામાસિ ૧૧૮

યત વિરલા જાણુતિ ગુણા વિરલા પાલન્તિ નિદ્ધણે નેહ
વિરલા પરકજ્જકરા પરદુકખે દુકિખયા વિરલા ૧૪૨

યત હાથી હાલે હેક, લખ કૂતર ગલીએ લવે,
વડપણુ તણે વિવેક, કદિ ન ખીજે કિસનીયા ! ૧૭૦

યત બજ્ઝઇ વારિ સમુદ્દહ, બજ્ઝઇ પજરિ સીંહ,
જઈ બદ્ધા કુણે કહિઉ, દુજ્જણુ કેરી જીહ ૧૯૨

"આગલિ જાત કોટ જેહિ ન નામી દેવગુરૂ,
માથે વહેસે મોટ ભોજનનો સાસો પડે ૧૯૮

" વાવાણા જણુ બુલણા નાહ ન કીજે રોસ,
નીકે કાપડ ખાયણુ ચાગે ભા માણુસ રોસ. ૨૦૦

" વાર વહતા યામ તુ લે તુ પર ધનઢોર,
એ તિન્નિ વિમાસણુ કરે, વેસા ચારણુ ચોર ૨૦૨

" મુહતા વિણુ રાજ જ કિસ્યુ, રખવાલ વિણુ પોલિ,
પતિ પાખે નારી કિસી, પહિરણુ વિણુ કિસી મોલી ૨૧૭

મોલિ=મોળીયુ.

" જીભે સાચુ બોલિજે રાગ રોસ કરિ દૂરિ,
ઉત્તમસું સગતિ કરિ લાભે જિમ સુખ ભૂરિ ૨૫૫

જિણુવર દેવ આરાહિઅ, નમીય સહગુરૂ ભત્તિ,
સુધો ધમ્મજ સેવિઇ રહીઈ નિર્મલ ચિત્ત ૨૫૬

૨૪૮. વિશાલરાજસૂરિ શિષ્ય જિન (રાજ) સૂરિએ સંસ્કૃતમાં રચેલા ગ્રંથ નામે રૂપચંદ કથામાંથી લાગતા સુભાષિતો.

ઉત્તમ સાથુ મેળવીઇ રાગ રોસ કરિ દૂરિ
ઉત્તમ સિઉં સંગતિ કરે લાભઇ જિમ સુખ ભૂરિ. ૭

જિહાં ગાયક તિહાં પેખણું જિહાં ગોરસ તિહાં ભોગ
મીઠાં બોલા મધુરાં ગામિ વસઇ બહુ લોક. ૩૬

નમણી ખમણી બહુગુણી જિણ ભણિ વાણિ વિશાલ
પુણ્ય વિણ કિમ પામીઇ ઘરિ પદમણી ઘરિ બાલ ૩૯

કંઠિ આંખા નઈ આઉખા વિંહુ સરિખા હુવા હોય
નવણુ ઓઢ શરીર નઉ કોય ન જાણઇ કોઇ ૪૫

ગજરાજ વારિ સમુદ્ર ગજરાજ ગજરિ સીંહ
ને ગજરી કુંજરહ નવી ડુંગર કિરી ઇમ. ૬૧

કર કંપઇ લોચન ગલઇ બહુ રત્ન ગણી ભક્તિ,
ગુણવત્સ ગ્યા ને દીકરા જવી ન આધિ હતિ. ૭૮

જિહાં સગાઈ બુદ્ધિ ભાવ ગુણ ન તિહાં વિશ્વાસ
ઘર સને સેવા કરઈ રહઇ આગલિ જિમ દાસ. ૮૮

પ્રારંભ ગચ્છ સુવિહિતઈ ગ્યાનુ ભગવ્યુ આપ પરાયા
ઉપદેશ એક અવિરાઇ પાળ્યા, આવર ધર્મે સહિ ગ્યા. ૧ ૨

પુત્ર મિત્ર હુઇ અનેરા ન રહઈં નારિ અનેરી
મોહઈં મોહા મૂઢા જંપઇ મહીયા મેરી. ૧૦૩
અતિહિ ગહના અતિ અપારા સંસાર સાયર ખારા
બૂઝઇ બૂઝઈ ગોરખ બોલઇ સારા ધર્મ્મ વિચારા. ૧૦૪
ક્વણહ કેરા તુરગમ હાથી ક્વણહ કેરી નારી
નરગિ જાતા કોઇ ન રાખઇ જોઓ હીઇ વિચારી ૧૦૫

ધર્મ્મ વિહૂણુ ન સુખ વિઆણિઇ, પરઘરિ પાણી ઇંધણુ આણુઇ
ખડઈ દલઇ કરઈ કરિ લોડણુ, તહવિ ન પાવઈ કિંચિવિ
ભોઅણુ. ૧૧૧

દમા (દામ=પૈસો) એવ સુલખણા મણુવછિઅ પૂરતિ
અછઈ પછીઆ પડીઆ કચપચ કરી મરતિ. ૧૧૪

નેહો કહવિ ન કીજ્જઇ અહ કીજ્જઈ રત્ન કબલ સારિખો
અણુવરઈ ધોવમાણો સહાવ રગ ન છડેઈ. ૧૨૬
નેહ માહિ ખડુક્કુ મુઝ મનિ ખરૂ સુહાઇં
મિરીચ મુક્કા બાહિરી ખડન ખાણી જાઇ ૧૨૭

દવ દદ્ધા ખડ પલ વઈ, જિમ વુઠેણુ ઘણેણુ
વિરહ પલત્તહ માણુસહ, તિમ દિઠેણુ પિએણુ, ૧૪૯

બહુત ખરા ન બોલીઇ તાલૂ સૂકઈ જેણિ
એક જ અક્ષર બોલીઇ, બાધ્યુ છૂટઇ જેણિ. ૧૫૫

બેડિમ ખૂટા ટાલિ ખૂટા વિણુ ખીખઈ નહી
દૈવતણુઈ કપાલિ સાહસ કેરૂ હલ વહઇ. ૧૭૩

સીહ ન જોઇ ગૅંધળ નવિ જોઇ ધન રહિ
એકણુ મનુ આગાઇ જાઇ સારસ તાં સહિ. ૧૦૪

જેમહિ મરાઈ ઉમર આણવા ન મરાઈ મહિત નવલાઈ
આણવિ સમાગમ ગઈ પાલિણ ભૂરતી ગલાન ૧૦૫

મરણહ કે કવણ ભય જેણિવિરહઈ જગ જાઈ
મન માહિ ન સમાઉ બિહૂ તેણ રોવાઇ. ૧૯૪

જિહાં ત્રિપુરહ-મગ્ગાવ તિહાં હુય સગળા સેવ
જિહાં ભટ્ટારકશ્રી અલ્લભમણુ, તિહાં વિહાર કરે છે. ૧૯૫
ઉપર વાઈ વાય, આગઇ દીસઈ ધમ તણુ,
નવિ સગળા નવિ સાથ, ઘડીમાંહિ ગાગતલે ૧૯૬
ધ્રુહુત સમિ કરિજ મરણ તેતિણિ વારિ નિરાક
મરણહ ભીહઇ લગાર, ધમ જ મૂકયા રહ. ૧૯૭

સહુ ભાણુ ભાકહિંકિ તણઇ ભણ્યા ધંધેણ
ગુલઈ કોઇવિ સર કરઇ તે ભામણિ ઉંધેણ. ૨૦

જિન જાઈ પણિ વાતડી રાતડી ન જાઈ
એક રાત્રી ની રાગીયા સકલિ સરીરઈ માંહિ ૧
સકલિ કહૂ લીજ્યુ ગયો કરી નિધિ
તે આયાસ કિમ વીસરઇ, જેહવણ રુણ દીધ. ૨
એમા તપ કઇ ભગ કીધા કઇ ઘર રેઢી પાલિ
રેઢાઈ ઘર ઉલાલીઉ પહિલઈ યૌવન કાલિ. ૨૧૮
મદ્દુ મદન રિપિવન કરું કાજળ નીર
ધોઈ કતક ભાકરી એતા હહિ સરીર ૨૧૯

સજ્જન ચિત્તિ ન ઊતરઇ ગયા ચ સુક્ક ઉલાઇ,
મલ નવિ ચુહુટઇ, કચણુહ જઇં વરસાસઉ જાઇ. ૨૧૯

નેહ વિણ્ટ્ઠ્ઇ ગયગમણિ, કિસિ જિ તાણો તાણિ
ભાગુ મોતી જો જડઇ તો મન આવઇ ઠાણિ ૨૫૦

માણુસ માહિ માઠા બલ્યા સાચા નેહ સુજાણુ
જઉ કીજઇ જલ જૂજૂઆ તઉ તતક્ષણુ છડઇ પ્રાણુ. ૨૫૨

વાઈ હાલઈ પાન તરૂઅર પુણુ હાલઇ નહી
ગિરૂઆ એહ પ્રમાણુ એક બોલઇ બીજા સહઇ ૨૫૯

નહી ન ભણીઇ લોઈ દીજઇ થોડા થોડિલુ
ટીપઈ ટીપઈ જોઇ સરોવર ભરીઓ સમુદ્ર જમ. ૨૭૧

વિરલા જાણુતિ ગુણા, વિરલા પાલતિ નિધ્ધણા નેહા
વિરલા પરકજ્જકરા પરદુખે દુખીઆ વિરલા. ૨૮૪

ગ્રહ અબલા વિહિ વકડી દુજ્જણુ પૂરઉ આસ,
આવિ દુહેલા ખધિ ચડિ જિમ સઉ તિમ પચાસ. ૨૯૯

૨૪૬ આવા સુભાષિતો, જે અનેક સુકતમાલાઓ યા સુક્તાવલીઓ જૈન સગ્રહકારોએ એકત્રિત કરી છે તેમાના તેમજ ગ્રથકારોએ પોતાના ગ્રથોમા ઉલ્લેખેલા છે તે સર્વ એકઠા કરતા પુષ્કળ મળી આવે તેમ છે વિસ્તારભયથી અત્ર તે ન ટાકતા અહીં માત્ર વાનગી રૂપેજ ઉપર મુજબ થોડા ટાકવામા આવ્યા છે

વિભાગ છઠ્ઠો.

અપભ્રંશ સંબંધી કેટલીક હકીકતો.

પ્રકરણ ૧ લું

અપભ્રંશ સંબંધી પ્રાચીન ઉલ્લેખો.

૨૪૭. મૃચ્છકટિકની (મિચ્છકટી) અને શાકુન્તલની (શાકુન્તલવિષયક) અપભ્રંશ ભાષાના ઉલ્લેખો મળી આવે છે પરંતુ તે માત્ર નાટ્યશાસ્ત્ર અને કાવ્યશાસ્ત્ર જેવા સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં જ છે. એમજ હોવું જોઈએ કારણકે સંસ્કૃત નાટક પોતાની યોગ્યતા અનુસાર પોતાના સમયના સાહિત્યિક—સામાજિક જીવન પરત્વે પ્રકાશ નાંખે છે અને તેથી તેમાં ઘણા જોવાતા ૧૬ પ્રયોગોને જરૂર માન્ય રાખી લેવાય પડે. આનાં ઉદાહરણ તરીકે જુદી જુદી પ્રાકૃતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે સંસ્કૃત નાટકમાં જે તત્ત્વો છે તેના પર લખનારાએ પણ તેઓના માટે જૂદી જુદી પ્રાકૃતોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે કે જે પ્રાકૃતોમાં અપભ્રંશ એ છેલ્લી અને જૂનામાં જૂની ઠરાવ પામેલી ભાષા છે.

૨૪૮ (૧) પતંજલિ—વ્યાકરણ મહાભાષ્યનો પ્રતિષ્ઠિત રચનાર ઇ. સ. પૂર્વે બીજા સૈકામાં થયો અને આપણે જાણીએ છીએ ત્યાં સુધી ભાષાના સંબંધમાં 'અપભ્રંશ' એ શબ્દનો ઉપયોગ કરનાર તે પ્રથમનો સંસ્કૃત મહાન્ વ્યાકરણકાર છે. પણ તેણે તેનો અર્થ એટલો જ કર્યો છે કે સંસ્કૃત શબ્દનો જે વિકાર—અપભ્રષ્ટ આભીરીના મુખે થાય તે, કારણ કે "एकैकस्य हि शब्दस्य बहवोऽपभ्रंशाः तद्यथा। गौरित्यस्य शब्दस्य गावी गोणी गोता गोपोता लिकेत्येवमादयोऽपभ्रंशाः—એ એક શબ્દના ઘણા અપભ્રંશ

છે. ઉદાહરણ તરીકે—જેમકે 'ગો' એ શબ્દના અપભ્રંશો ગાવી, ગોણી, ગોતા, ગોપોતાલિકા વગેરે છે.. અહીં અપભ્રશનો અર્થ એટલો જ થઇ શકે કે મૂળમા ફેરફાર–વિકૃતિ–ભ્રષ્ટતા. આ ભરતના શબ્દ નામે 'વિભ્રશ' યા 'વિભ્રષ્ટ' સાથે બરાબર સામ્ય ધરાવે છે બંનેનો અર્થ ભાષાનું અમુક ખાસ રૂપ એટલોજ છે. તેથી કઇ વધુ અર્થ નથી 'અપભ્રશ' એ શબ્દને આભીરો સાથે હજુ સુધી લેવા દેવા નથી. તેમજ ત્યાર પછી જે તેનો લાક્ષણિક–વિશિષ્ટ અર્થ થયો તે અર્થમા–એટલેકે લોકોની બોલી કે ભિન્ન ભિન્ન પ્રાકૃતોની પેઠે સાહિત્યનુ વાહન–એ અર્થમા અત્યાર સુધી વપરાયો નથી.

૨૪૯. (૨) **ભરત**—સસ્કૃત નાટયશાસ્ત્રપર પ્રાચીનતમ ગ્રથકાર છે. સંભવિત રીતે ઇ. સ. બીજી કે ત્રીજી સદીમા તે થયો હોવો ઘટે. તેના નાટયશાસ્ત્રમા તે પ્રાકૃતો સબંધી વિવરણ નાટકમા કેટલાક પાત્રોના વિચારોના વાહન તરીકે ૧૭ મા પ્રકરણમા કરે છે અને ૩૨ મા પ્રકરણના ૪૭ થી ૨૪૨ શ્લોકોમા છંદોના નામો અને લક્ષણો ઉદાહરણો સહિત આપે છે કે જે લગભગ સમસ્તપણે પ્રાકૃતોમાં છે ૧૭ મા પ્રકરણના ૫ માથી ૨૩ મા શ્લોક સુધીનો ભાગ પ્રાકૃતના ઉચ્ચારશાસ્ત્ર સબધે છે.

ભામહ અને દડીથી ને ત્યાર પછીના અપભ્રંશ જેને કહેવાલાગ્યા તેનો મૂળ ઉલ્લેખ દોઢ શ્લોકમા છે[૩૮] —

૨૫૦ 'નાટયયોગમા તે ટુકામા ત્રણ પ્રકારે જાણવુ —૧ સમાન (સસ્કૃતમા જેમ છે તેમ) શબ્દોથી, ૨ જે વિકૃતિ પામ્યા છે એવા વિભ્રષ્ટ શબ્દોથી અને ૩ દેશી શબ્દોથી"

૨૫૧. આ પછી અપભ્રષ્ટતાના નિયમો કે જે પ્રાકૃતોમા લાગુ પડે છે અને સામાન્ય રીતે વૈયાકરણોએ આપેલા છે તેને મળતા આવે

---

૩૮ त्रिविधं तच्च विज्ञेयं नाट्ययोगे समासतः ।
समानशब्दैर्विभ्रष्टं देशीमतमथापि वा ॥ १७-३
गच्छन्ति पदन्यस्तास्ते विभ्रमा(ष्टा) इति ज्ञेया ॥ १७-४

છે તે આપ્યા છે. દેશી એ શબ્દથી ભરત જે અર્થ કરે છે તે ૨૪ થી શ્લોકો આપેલ છે તે પરથી સ્પષ્ટ થાય છે[39] —

૨૫૨ આ રીતે પ્રાકૃત અને સંસ્કૃત જણાવ્યું હવે પછી આગળ હું દેશ ભાષાના ભેદ કહીશ. —આ પરથી સ્પષ્ટ છે કે દેશ ભાષા સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત બંનેથી જુદી પાઠ્યમાં આવી છે અને તે ભાષા એ / હોઇ શકે કે જે જુદા જુદા દેશની ભાષા હોય. અને તેથીજ તેનું નામ દેશી આપ્યું હવે તે ભેદ ખાસ કરીને એ રીતે જણાવ્યા છે[40] —

૨૫૩.— અથવા પ્રયોગકારોએ (નાટકમાં) પોતાના છંદ—મરજી પ્રમાણે દેશભાષાનો પ્રયોગ કરવો, કારણ કે નાટકમાં જુદા જુદા દેશમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ કાવ્ય હોય છે

૨૫૪ ત્યાર પછી તે સાત 'ભાષાઓ' જણાવે છે[41] —

—માગધી (મગધની) આવન્તિની પ્રાચ્ય (પૂર્વની), શૌરસેની અર્ધ માગધી, બાલ્હિકા અને દાક્ષિણાત્યી. અને પછી દેશીક વિભાષા—બોલીઓ જણાવે છે[42]

૨૫૫ (પૃથ્વીધર મૃચ્છકટિક પર લખતાં શકાર અને શબર ને લઇને ચાર અને શબર પણ જણાવે છે. શબર એ દુર્બોધ શબ્દને તેથી ઉવેખવા જોઇએ તેમ હોઇ શકે. માગધીમાં શકારીનો અન્તર્ભાવ

---

३९ एवमेतत्तु विज्ञेयं प्राकृतं संस्कृतं तथा
अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि देशभाषा प्रकल्पनम् ॥ १७-२४

४० अथवा छन्दतः कार्या देशभाषा प्रयोक्तृभिः ॥ १७-४६
नानादेशसमुत्थं हि काव्यं भवति नाटके ॥ १७-४७

४१ मागध्यवन्तिजा प्राच्या शूरसेन्यर्धमागधी ।
बाल्हीका दाक्षिणात्या च सप्तभाषा प्रकीर्तिता ॥ १७-४८

४२ शबराभीर चण्डाल सचर द्रविडोद्रजाः ।
हीना वनेचराणां च विभाषा नाटके स्मृता ॥ १७-४९

થવા ઉપરાંત શકારીને જે બોલીઓ શબર, 'આભીર વગેરે જાતો સાથે થોડે ભાગે સબધ ધરાવે છે તેમજ થોડે ભાગે દ્રવિડ, ઓડ્ર જેવા દેશો સાથે પણ થોડે ભાગે સંબધ રાખે છે એવી બોલીઓ સાથે મૂકતા વિલક્ષણ જેવુ લાગે છે શકારી એ નામ તેના ઉચ્ચારની વિશેષતાને અગે એક બોલીને આપેલું છે અને તે મૃચ્છકટિક પછી સભવિત રીતે અપાયેલું છે)

—શબરની, આભીરોની, ચાડાલોની, ચરોની સાથેના દ્રવિડોની, અને ઓડ્રોની અને વનચર-જગલીઓની ઉતરતી-વિભાષાઓ નાટકમા ગણાયેલી છે.

૨૫૬ એ ખરૂ છે કે અહીં અપભ્રશનો એ ખાસ નામથી સ્પષ્ટ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો નથી પણ તેનુ કારણ દેખીતુ છે કે તે સમયની સાહિત્યની ભાષાઓ એટલે 'ભાષાઓ'ને પોતાના ખાસ નામો હતા. પણ 'વિભાષાઓ'ને ખાસ નામ નહિ હતા, તે છતા તેઓને જુદી જુદી જાતોથી બોલાયેલી ભાષાઓ તરીકે માન્ય કરવામા આવી છે૪૩ —

૨૫૭—'શબર ભાષા કોયલા કરનારા, શીકારીઓ, અને લાકડા અને યત્ર પર આજીવિકા કરનારાના મુખમા યોજવી અને કિંચિત્ જગલીની પણ ખરી. આભીરી કે શાબરી ઘોષસ્થાન નિવાસીઓ-જેવા કે ગોવાળો-અશ્વ, અજ પાળનારા, ઉંટાદિ રાખનારા માટે વાપરવી જોઇએ.

૨૫૮. આ રીતે ગોવાળો વગેરેની જગલી જાતની બોલી- માટે આભીરોની જાતિનુ નામ પ્રાપ્ત થયુ છે. હવે આપણે હવે પછી જોઇશુ કે તેણે પોતાને માટે ખાસ જુદુ નામ મેળવ્યુ હતુ અને વળી સાહિત્યવિષયક પ્રાકૃતોમા પણ પોતાનુ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતુ

---

૪૩ अगारकारव्याधानां काष्ठयन्त्रोपजीविनाम् ।
योज्या शबरभाषा तु किञ्चिद् वनौकसी तथा ॥१७-५४
गवाश्वाजाविकोष्ट्रादि घोषस्थाननिवासिनाम् ।
आभीरोक्तिः शाबरी वा द्राविडी द्रविडादिषु ॥ १७-५५

૨૫૯ ભારતના ભાગમાં સમન્વિત રીતે અપભ્રંશ બોલી હતી-(પ્રાય: હતુ તે બોલાતી હતી વર્ધમાન થતી જતી હોય એવી સ્થિતિમાં હતી)—એ વાત જ્યારે આપણે જૂદા જૂદા પ્રતિની ભાષા સંબંધીની વિશાળ વિશેષતાઓ નાટ્યશાસ્ત્રને જણાવવા માટે ભરતે જે શ્લોક છે તે વિચારીએ ત્યારે સ્પષ્ટ માલૂમ પડી આવે છે૪૪:—

૨૬૦—જે જ્ઞાતા છે તેણે ગંગા અને સાગર વચ્ચેના દેશમાં ભાષામાં 'એ' કાર જેમાં બહુ આવે તેવી ભાષા પ્રયોજવી- વિંધ્ય અને સાગર વચ્ચેના પ્રદેશમાં 'ન'કાર જેમાં બહુ આવે એવી ભાષા પ્રયોજવી, સુરાષ્ટ્ર અને અવન્તિ તથા વેત્રવતી નદીની ઉત્તરના દેશોમાં 'ચ'કાર-વાળી હિમાલયની સીમામાં આવેલા અને સિંધુ તથા સૌવીર દેશમાં 'ઉ'કાર બહુ આવે તેવી, અને ચર્મણ્વતી નદીની પેલી પાર અને અર્બુદ (પર્વત) આસપાસના દેશોમાં 'ત'કાર જેમાં બહુ આવે એવી ભાષા પ્રયોજવી.

૨૬૧. આમાં 'ઉ'કાર જે ભાષામાં બહુ આવે તે ભાષા સ્પષ્ટ રીતે પ્રયોજવી એ સૂત્ર છે તેનો 'ઉ'કાર બહુ આવે એવી ભાષા તેજ અપભ્રંશ છે કે જેનું ખાસ લક્ષણ તે છે પણ તે ભાષાનું તે અપભ્રંશ નામ નથી આપ્યું કારણ કે તે નામ તે વખતે પડ્યું નહિ હોય. વળી લખનાર

૪૪ गंगासागर मध्ये तु ये देशाः संप्रकीर्तिताः
एकार बहुलां तेषु भाषां तज्ज्ञः प्रयोजयेत् ॥ ५८ ॥
विन्ध्यसागर मध्ये तु ये देशाः श्रुतिमागताः ।
नकारबहुलां तेषु भाषां तज्ज्ञः प्रयोजयेत् ॥ ५९ ॥
सुराष्ट्रावन्तिदेशेषु वेत्रवत्युत्तरेषु च ।
ये देशास्तेषु कुर्वीत चकार बहुलामिह ॥ ६० ॥
हिमवत् सिन्धु सौवीरान्ये च देशाः समाश्रिताः ।
उकार बहुलां तज्ज्ञस्तेषु भाषां प्रयोजयेत् ॥ ६१ ॥
चर्मण्वती नदीपारे ये चार्बुद समाश्रिताः ।
तकार बहुलां नित्यं तेषु भाषां प्रयोजयेत् ॥ ६२ ॥

ઓએ ને વૈયાકરણોએ જેને અપભ્રશ નામ આપ્યુ છે ને તેને લાગુ પડે છે. હવે તે જે દેશોમા 'ઉ'કાર વાળી ભાષા હતી તે દેશો નોંધવા જેવા છે. હિમાલય પાસેના એટલે ઉત્તર પંજાબ, સિધુ અને સૌવીર. આ સબધમા હવે પછી કહીશુ, પણ તે દેશો એવા તો જરૂર છે કે જ્યા ગાયો, ઘોડાને ઉંટ ચારવાનું બહુ થતુ અને તે ચારનારી જાતિ ત્યા બહુ વસતી ગમે તેમ પણ એટલુ તો ખરૂ કે ઉટને ચારનારા-રાખનારાને સિધુના તીર પર આવેલા રેતાળ પ્રદેશો સિવાયના અન્ય દેશો વધારે સાનુકૂળ ન હોઇ શકે.

૨૬૨ ભરતને અપભ્રશનો પરિચય અમુક સ્વરૂપમા હતો એમ તેણે ૩૨ મા અધ્યાયમાં છંદોની વ્યાખ્યા આપતા આપેલા ઉદાહરણો પરથી જણાય છે તેનું નાટયશાસ્ત્ર પ્રાકૃત ભાગો માટે બરાબર શુદ્ધ સશોધિત થઇ પ્રકટ થયુ હત તો વધારે સારૂ હતું.

(૧) મોકલ્લઉ નચન્તઉ, મ(ન) હાગમે સભત્ત(ન્ત)ઉ. ૬૬

(૨) મેહ ઉદ્વત્તું નઇ(ણુ)જોણ્હઉં, ણિચ્ચ ણિપ્પહે એસ ચદઉ ૭૪

આ એમ જોઇએ કે-મેહઉ હત્તું (?) ણેઈ જોણ્હઉ, ણિચ્ચ ણિપ્પહેએહુ ચદઉ

(૩) એસા હસવધૂ (હૂ) હિ (ઇ)ચ્છા કાણુણુઉ,
ગતુ જુ(ઉ)સ્સુઇયા, કત સગઇયા, ૯૫

(૪) પિયવાઇ વાયતું (ઉ), સુવસતકાલ (ઉ),
પિયકામુકો (કઉ) પિય મદણુ જણુતઉ. ૧૦૮

(૫) વાયદિ વાદો એહ પવાહી રૂસિદ ઇવ ૧૬૯

૨૬૩. આ પરથી જણાશે કે (૧) આખુ અપભ્રશ છે કારણુ કે (ક) તેમા ત્રણુ સ્થળે પ્રથમા એકવચનનો ઉકાર છે, અને (ખ) અન્ય પ્રાકૃતોની જેમ સામાન્યપણે અપભ્રશમા છે તેમ ભ બદલે હ વપરાયો વપરાયો છે. (૨) તે કઇક વિલક્ષણુ છે છતા તેને સુધાર્યા વગર તેમા 'ઉકાર જોઇ શકાય છે, અને ખાસ લક્ષ ખેંચે તેવુ એ છે કે 'જોણ્હઉ'

નામાંતરજાતિમાં છે તે જણાવે છે કે લોકોની ભાષામાં તેટલા પ્રાચીન સમે પણ ભિન્ન-જાતિઓને ધ્યાનમાં લેવામાં નહોતી આવતી. નં. ૨ પણ ધ્યાન ખેંચે છે (૩) પ્રાકૃત ઉચ્ચારણ, સમજવા એ ખાસ અપભ્રંશ છે. (૪) જો કે વાચક અને માવક એ સુધરી શકાય છે છતાં ભ્રષ્ટતરં એ શબ્દથી તે અપભ્રંશ હોવામાં કંઇ જાતનો શક રહેતો નથી. (૫)માં એક અપભ્રંશ છે

૨૫૪ આ પરથી સ્પષ્ટ છે કે જો કે ભરતે અપભ્રંશ એ નામથી સ્પષ્ટ નિર્દેશ [illegible] કર્યો નથી પરન્તુ કે તે હજુ અનઘડ રૂપમાં હોઇ વિભ્રષ્ટ ગણાતું હતું અને આભીરોક્તિ એ નામથી વપરાતું હતું. વળી ભરતના સમયમાં એવી બોલાતી ભાષાતો જરૂર હતી. વળી એ પણ સ્પષ્ટ જણાય છે કે તે બોલનારાનો દેશ પંજાબ અને ઉત્તરનો સિંધ દેશ હતો. તેનામાં પોતાનું કંઈ કહેવું સાહિત્ય હજુ નહોતું. અને બોલનારાનો વર્ગ વનવાસી જાતિઓમાંજ મર્યાદિત હતો કે જે જાતિઓ ધીમે ધીમે પંજાબથી આગળ વધી દક્ષિણ અને પૂર્વમાં પેઠી અને હિંદુ સંસ્કૃતિમાં ભળી ગઈ. તેઓએ જૂની પ્રાકૃતોને અપભ્રંશ રૂપ આપ્યું ભાસે છે

પ્રકરણ ૨ જું

અપભ્રંશ સંબંધી પ્રાચીન ઉલ્લેખો-અનુસંધાન.

૨૫૫. (૧)-ધરસેન—અપભ્રંશના કાળ માટે ઉપયોગી એવો એક ઉલ્લેખ, એક શિલાલેખ [illegible] વલભીના રાજા ધરસેન બીજાનો છે તેમાં કરેલો છે. તેમાં પોતાના પિતા સંબંધી ધરસેને આ પ્રમાણે કહેલ છે—

'संस्कृतप्राकृतापभ्रंश भाषात्रय प्रतिबद्ध प्रबन्ध रचना निपुणतरान्तःकरण'—વગેરે (હ એ [illegible] ઉલ્લેખ

પ્રસ્તાવના પૃ. ૫૫ ૫૨) એટલે 'તેનું મન સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ-એ ત્રણે ભાષામાં છંદોબદ્ધ પ્રબંધની રચના કરવામાં અતિ નિપુણ હતું'. આ ધરસેનનો પિતા ગુહસેન હતો તેના ઇ. સ. ૫૫૯ અને ૫૬૯ ની વચમાંના શિલાલેખો મળી આવે છે. (મુંબઇ ગેઝેટીયર વૉ. ૧ ભાગ ૧ પૃ. ૯૦) આ પરથી જણાય છે કે ઇ. સ. છઠ્ઠા સૈકામાં અપભ્રંશમાં કાવ્યો રચાતા હતા. જો કે હજુ તે સમયનું એક પણ ઉપલબ્ધ થયેલ નથી.

૨૬૬ (૪) ભામહ—સંભવિત રીતે ઇ. સ. છઠ્ઠા સૈકાની અંતે થયેલ છે તે અપભ્રંશના સંબંધી જાણે છે અને તે અપભ્રંશનો સાહિત્યમય કાવ્યના ભાગ પાડતાં ઉલ્લેખ કરે છે[૪૫]—

૨૬૭—'કાવ્ય એ શબ્દ અને અર્થ સહિત છે. તે કાવ્ય પદ્ય અને ગદ્ય એમ બે પ્રકારનું છે વળી તે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને તે ઉપરાંત અપભ્રંશ એમ ત્રણ પ્રકારનું છે.

૨૬૮. આ જાતનો ભામહનો ઉલ્લેખ ઘણો ઉપયોગી છે, કારણ કે એ સિદ્ધ કરે છે કે ઇ. સ. ૬ ઠી સદીના અંતમાં અપભ્રંશનું અસ્તિત્વ હતું, પરંતુ તે ભાષા કોણ બોલતું હતું યા કોણે બોલવી જોઇએ એ સંબંધી તે કંઇ કહેતો નથી. દંડીની પેઠે તેણે તેમ કર્યું હત તો વિશેષ સારૂં થાત.

૨૬૯. (૫) દંડી—તેણે કાવ્યાદર્શ (પ્રકાશિત, બિબ્લિઓથેકા ઇંડિકા સન ૧૮૬૩) એ નામનો ગ્રંથ રચ્યો છે-તેમાં જે સાહિત્ય પોતાના સમયમાં ભણેલાઓમાં પ્રચલિત હતું તેના ચાર ભાગ જણાવે છે, ભામહ ત્રણ પાડે છે ત્યારે દંડી ચાર પાડી આગળ વધ્યો છે.[૪૬]

---

૪૫ शब्दार्थौ सहितौ काव्य गद्यं पद्यं च तद्द्विधा ।
संस्कृतं प्राकृतं चान्यदपभ्रंश इति त्रिधा ॥ १-३६ ॥

૪૬ तदेव वांग्मयं भूय संस्कृतं प्राकृतं तथा ।
अपभ्रंशश्च मिश्रं चेत्याहु रार्याश्चतुर्विधम ॥ १, ३२

૨૭ *આર્યો (વિદ્વાનો) કહે છે કે આ સાહિત્ય વળી ચાર પ્રકારનું છે નામે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ અને મિશ્ર. મહર્ષિઓએ સંસ્કૃતની વ્યાખ્યા દૈવી વાક્-ભાષા તરીકે કરી છે. પ્રાકૃતમાં અનેક ક્રમો છે જેવા કે તે (સંસ્કૃત)માંથી ઉદ્ભવ પામેલ—તદ્ભવ, તેના જેવા તત્સમ અને દેશી (એટલે ગ્રામ્ય ભાષાને લગતા). આભીર વગેરેની ભાષા કાવ્યોમાં અપભ્રંશ તરીકે ગણાઈ છે. શાસ્ત્રમાં (તે છતાં) સંસ્કૃત કરતાં જે બીજી એટલે સંસ્કૃત સિવાયની બધી તે અપભ્રંશ એમ જણાવ્યું છે. સંસ્કૃત કાવ્ય સર્ગો (પ્રકરણો) વગેરેમાં, પ્રાકૃત કાવ્ય સંધિક (ટીકાકાર સંધિને એક પ્રકારનો છંદ જણાવે છે) આદિમાં અને અપભ્રંશ કાવ્ય તે આસાર આદિમાં અને મિશ્ર (સાહિત્યનો ચોથો પ્રકાર) કાવ્ય તે નાટક આદિમાં બદ્ધ થયેલ હોય છે—કથા (મિશ્ર સાહિત્યની એક જાતિ) સર્વ ભાષામાં અને વળી સંસ્કૃતમાં રચાયેલી હોય છે. આશ્ચર્યકારક અર્થવાળી બૃહત્કથા ભૂતભાષામાં છે.

૨૭૧ આ પરથી એ સ્પષ્ટ છે કે અમુક ભાષાઓ સંબંધી દંડી બોલતાં સાહિત્યના દૃષ્ટિબિંદુથી કહે છે નહિ કે ભાષાની દૃષ્ટિએ છતાં આટલું તો પ્રકટ છે કે તે સમયે જે આભીર આદિ જાતિઓ બોલતી હતી તે ભાષાવિશેષનું નામ અપભ્રંશ હતું અને અપભ્રંશનો પ્રયોગ ત સમયે સાહિત્યમાં થતો હતો. આ પ્રયોગ જેમ ભરતના સમયમાં સંસ્કૃત નાટકોમાં અમુક ઉતરતાં પાત્રો પ્રયોગ કરે તેવો પ્રયોગ નહોતો. જો તેમ હત તો દંડી સાહિત્ય-વાઙ્મયના પ્રકાર પાડતાં તેના એક પ્રકાર તરીકે અપભ્રંશ નામનો પ્રકાર જણાવત નહિ. તે સ્પષ્ટ કહે

---

*संस्कृतं नाम दैवी वागन्वाख्याता महर्षिभिः ।
तद्भवस्तत्समो देशी त्यनेकः प्राकृतक्रमः ॥ १, ३३
आभीरादिगिरः काव्येष्वपभ्रंश इति स्मृता ।
शास्त्रे तु संस्कृता दन्यदपभ्रंश तयोदितम् ॥ १, ३६
संस्कृतं सर्गबन्धादि, प्राकृतं संधिकादिकं ।
आसारादीन्यपभ्रंशो नाटकादि तु मिश्रकम् ॥ १, ३७

છે કે અપભ્રંશ કાવ્યમા આસાર આદિ કેટલાક છંદો વપરાતા હતા. નાટકોમા અપભ્રંશ ઘણુજ અલ્પ પ્રમાણમા અને અહીં તહીં ક્યાક ગદ્ય તરીકે વપરાતું અને તેમા પણ નિયમ તરીકે સર્વ નાટકોમા તેનો ઉપયોગ થતોજ એવુ નથી. 'આભીરાદિગિર.' એ આખી પંક્તિ માત્ર અપભ્રંશનુ સર્વ સાધારણ સ્વરૂપ સૂચવે છે એટલે કે કાવ્યમા આભીર જેવા ઉતરતા લોકોના મુખમા જે મૂકવામા આવે છે તે અપભ્રંશ છે, પણ એ પરથી એક લોકજાતિનીજ એ ભાષા હતી એમ કલ્પવુ અનુચિત છે 'આભીરાદિ' એમા 'આદિ' શબ્દજ બતાવી આપે છે કે તે માત્ર આભીર જાતિનીજ ભાષા હતી એમ નથી ઈ સ પૂર્વે થોડા શતકોમા આભિર જાતિ જ્યાથી આવી ત્યાથી તે જાતિ તે ભાષા પોતાની સાથે લાવી નહોતી વસ્તુત સત્ય વાત એ છે કે જ્યા જ્યા તે લોકો અને તેમની સાથે બીજા ગયા ત્યા ત્યા તે તે પ્રદેશની પ્રચલિત પ્રાકૃત ભાષા તેઓ ગ્રહણ કરતા ગયા, અને સ્વાભાવિક રીતે તેથી ઉત્તરોત્તર ઘણે અંશે ભાષાનુ સ્વરૂપ તેમનાથી બદલાતુ ગયુ આ બદલો–પરિવર્તન–અપભ્રષ્ટતાજ ભરતે વાપરેલ 'અપભ્રંશ', 'અપભ્રષ્ટ' અને વળી 'વિભ્રષ્ટ' શબ્દો બતાવી આપે છે (૨) આ સાહિત્યની અપભ્રંશ ભાષાની પાછળ ભાષા હતી કે જે નાના સાહિત્યરસિક સમૂહોનો કે ફિલસુફો, વૈયાકરણો, ખગોળશાસ્ત્રીઓ, ગણિતશાસ્ત્રીઓ, કવિઓ અને અધ્યાપકો આદિ પંડિતોની ભાષા–ટુકામા થોડા વિદ્વાનોની ભાષા નહોતી, પણ ઉતરતા, કનિષ્ઠ વર્ણના, સામાન્યમા સામાન્ય લોકો જેવા કે આભીરો, શબર, ચંડાલો વગેરેની ભાષા હતી આ પરથી જણાય છે કે આ લોકો જે પ્રદેશમા વસતા ગયા તે પ્રદેશ વખતો વખત યા એકી વખતે જેમ જેમ બદલાતો ગયો તેમ તેમ અપભ્રંશમા પણ ફેરફાર પડતો ગયો અને તેથી પાછળના પ્રાકૃત વૈયાકરણોએ અપભ્રંશની જુદી જુદી જાતિઓ બતાવી છે તે બનતી ગઇ

૨૭૨ દંડીનો સમય વિવાદગ્રસ્ત છે પણ તેને ૮ મી શતાબ્દીમાં મૂકી શકાય (જુઓ ના૦ પ્ર૦ પત્રિકા ભાગ ૫ અંક ૨). આ રીતે

જે અમુક લોકજાતિઓની બોલાતી ભાષા ગણાતી અને તેને 'આભીરી ભાષાનું નામ અપાતું તે ભરત અને ભામહ-દંડી વચ્ચેના ચાર પાંચ સૈકાઓમાં વિકસિત થઈ અપભ્રંશ ભાષામાં પરિણમી. આ કાલ, દેશના મોટા ભાગપર આભીરોની સર્વોપરી સત્તા વાળો પણ હતો. એ સ્વાભાવિકપણે ધારી શકાય કે ઈ. સ. ત્રીજા સૈકા અને છઠ્ઠા સૈકાની દરમ્યાન અપભ્રંશ એ નામ, જે બોલાતી ભાષાઓ હિંદુઓમાં આભીર જાતિ ભળી જવાથી પ્રાદેશિક પ્રાકૃતોમાંથી વિકાસ પામી, તેને અપાયું હોવું જોઈએ.

૨૭૩ (૫) રુદ્રટ—ઈ. સ. નવમા સૈકામાં થયો. તે પોતાના કાવ્યાલંકાર (કાવ્યમાલા નં. ૨) માં અપભ્રંશ સંબંધી ઉલ્લેખ કરે છે 'કાવ્ય'ના ગદ્ય અને પદ્ય એમ ભાગ પાડી તેના વળી છ ભાગ ભાષાના ધોરણપર પાડે છે તે કહે છે કે

भाषाभेद निमित्तः षोढा भेदोऽस्य संभवति ॥ २, ११
प्राकृत संस्कृतमागध पिशाच भाषाश्च शौरसेनी च ।
षष्ठोऽत्र भूरिभेदो देशविशेषादपभ्रंशः ॥ २, १२

તેના ભેદ ભાષાભેદ નિમિત્તથી છ પ્રકારના સંભવે છે—પ્રાકૃત સંસ્કૃત, માગધી, પૈશાચિ અને શૌરસેની અને છઠ્ઠો અપભ્રંશ તે દેશ વિશેષે ઘણા ભેદવાળો છે.

૨૭૪ અહીં પણ અપભ્રંશને વધુ જૂની સાહિત્યની પ્રાકૃતો નામે માગધી પૈશાચી અને શૌરસેની સાથે એક ધોરણપર મૂકવામાં આવી છે ફક્ત એક ખાસ ઉપયોગી વાત જણાવે છે તે એ છે કે અપભ્રંશની ઘણી જાતો છે અને તે ઘણી જાતો જૂદા જૂદા દેશ પર તે છે કે જ્યાં તે બોલાતી હોય. વધુ જૂની પ્રાકૃતોના ખાસ ભેદો જણાયા નથી અને જો કે તેમનાં નામો ભૂગોલિક છે જ્યાં તેઓ પ્રાદેશિક મટી ગઈ અને તેથી લોકોથી પણ ખાસ બોલાતી બંધ પડી. અપભ્રંશ તો આ બને રીતિએ તેઓથી ભિન્ન થઈ એટલે કે દેશપરત્વે તે જુદી જુદી થઈ અને લોકોથી તે બોલાતી બંધ પડી નહિ.

પ્રકરણ ૩ જું.

અપભ્રશ સંબંધી પ્રાચીન ઉલ્લેખો (અનુસધાન)

૨૭૫ (૭) રાજશેખર—તેણે પોતાની કાવ્યમીમાસા (ગાયકવાડ ઓરિયેન્ટલ સીરીઝ ન ૧, ૧૯૧૬)મા અપભ્રશ સબધી પુષ્કળ ઉલ્લેખો કર્યા છે. પોતાના પુરોગામી આલકારિકોની પેઠે તે પણ આ ભાષાને સાહિત્યની દૃષ્ટિએ નિહાળે છે તેથી પોતાના કાવ્યપુરૂષના શરીરને વર્ણવતાં જણાવે છે કે—" તારૂ શરીર તે શબ્દ અને અર્થ છે. સસ્કૃત મુખ છે, પ્રાકૃત બાહુ છે. જઘન અપભ્રશ[૪૭] છે, પૈશાચી તે પગો છે અને મિશ્રભાષા તે ઉરૂ એટલે છાતી છે." વળી જ્યારે પોતાનો કવિરાજ પોતાની દરબાર ભરે છે ત્યારે સસ્કૃત કવિઓને (પોતાની ગાદીથી) ઉત્તરમા, પ્રાકૃત કવિઓને પૂર્વમા, અપભ્રશ કવિઓને પશ્ચિમમા, અને પૈશાચ કવિઓને દક્ષિણમા બેસાડવા–એમ જણાવે છે[૪૮] આવીજ રીતે સાહિત્યના ચતુર્વિધ પ્રકાર, તે જે ભાષામા વ્યક્ત કરવામા આવે તે ભાષાપરથી એક સારા કવિ થવા માગનારે કેટલી ભાષામા નિપુણ થવુ જોઇએ એ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતા આ રાજશેખર પાડે છે કે[૪૯] —

૪૭ शब्दार्थौ ते शरीरं, संस्कृतं मुखं, प्राकृत बाहु, जघनमपभ्रश पैशाच पादौ, उरो मिश्रम् । पृ. ६

૪૮ तस्य उत्तरत सस्कृता कवयो निविशेरन् ।...पूर्वेण प्राकृता कवय ..। पश्चिमेनापभ्रशिन कवय । दक्षिणतो भूतभाषाकवयः । पृ ५४

૪૯ एकोर्थं संस्कृतोक्त्या स सुकविरचन प्राकृतेनापरोस्मिन् अन्योऽपभ्रशगीर्भि किमपरमपरो भूतभाषाक्रमेण ।
द्वित्राभि· कोऽपि वाग्भिर्भवति चतसृभि किंच कश्चिद् विवेक्तुं

૨૭૬ એક અર્થ એક સુકવિ સંસ્કૃત ઉક્તિમાં (સારી રીતે) કહી શકે બીજો પ્રાકૃતમાં વળી અન્ય અપભ્રંશ વાણીમાં અને કોઈ ભૂત-પૈશાચી ભાષામાં કહી શકે. કોઈ બીજો બે, ત્રણ, યા ચારે ભાષામાં કોઈ વાણી કહી શકે. જે સુકવિની બુદ્ધિ આ સર્વ ભાષામાં પ્રપન્ન-નિપુણ હોય છે તે આખા જગતને પોતાની કીર્તિથી ભરે છે

૨૭૭ આ કરતાં બીજા વધારે અગત્યના ઉલ્લેખો બીજા બે ફકરામાં આપ્યા છે કે જેમાં પણ ઉક્ત ચતુર્વિધ ભેદ બતાવ્યો છે પરંતુ વિધવિધ દેશ પરત્વે બતાવેલ છે ને તે એવી રીતે કે જે દેશમાં સાહિત્ય જે અમુક ભાષામાં વિશેષે કરી વપરાય છે તે દેશો તે ભાષા સહિત જણાવ્યા છે

૨૭૮ અમુક ખાસ ભાષાઓ અમુક દેશોમાં વાપરવામાં આવે છે—એ બાબત છે અને તે માટે એમ જણાવ્યું છે કેઃ—ગૌડ વગેરે સંસ્કૃતમાં સ્થિત છે પ્રાકૃતમાં લાટદેશના (કવિઓ) રુચિ પરત્વે છે તે પ્રસિદ્ધ વાત છે સમસ્ત મરુ દેશના, ટક્કના અને ભાદાનકના કવિઓ અપભ્રંશનો પ્રયોગ કરે છે અવન્તિ અને પારિયાત્રના કવિઓ દશપુરના કવિઓ સુદ્ધાં ભૂતભાષા વાપરે છે અને જે સુકવિ મધ્યદેશમાં વસે છે તે (આ) સર્વ ભાષામાં નિપુણ હોય છે [૫૦]

૨૭૯ આ પરથી જણાય છે કે રાજશેખરના સમયમાં સંસ્કૃત સાહિત્ય ગૌડ (હાલનું બિહાર)માં, પ્રાકૃત સાહિત્ય લાટ (ગુજરાતના ભરૂચ

यस्योर्ध्वं धीः प्रपन्ना स्नपयति सुकविस्तस्य कीर्ति-
र्जगन्ति ॥ पृ ४८-४९.

५० गौडाद्याः संस्कृतस्थाः परिचितरुचयः प्राकृते लाटदेश्याः
सापभ्रंशप्रयोगाः सकलमरुभुवष्टक्कभादानकाश्च ।
आवन्त्याः पारियात्राः सह दशपुरजैर्भूतभाषां भजन्ते
यो मध्येमध्यदेशं निवसति स कविः सर्वभाषा
निषण्णः ॥ पृ ५१

આસપાસના પ્રદેશ)મા, અપભ્રશ સાહિત્ય આખા મરૂદેશ (હાલનુ મારવાડ), ટક્ક (પૂર્વ પંજાબનો ભાગ)મા, અને ભદાનક (?) મા, પૈશાચી સાહિત્ય અવન્તિ (મધ્ય માલવા)મા, પારિયાત્રા (પશ્ચિમના વિધ્ય પ્રદેશોમા) અને દશપુર (ઉપરનો માલવા–મદસોર આસપાસનો મુલક) મા વધારે ખેડાયેલુ હતુ. આમ છતા એ લક્ષ બહાર ન રહેવુ જોઇએ કે આ ભાષાઓ આ પ્રાતોમા બોલાતી ભાષાઓ હતી એમ રાજશેખર કવિ જણાવતો નથી તે એટલુજ કહે છે કે આ પ્રાતોમા સાહિત્યકારો પોતાના વિચારો આ જણાવેલી ભાષામા પ્રધાનપણે દર્શાવતા હતા.

૨૮૦ અપભ્રશ સબંધી બીજો મહત્વનો ફકરો એ છે કે—“ સુરાષ્ટ્ર, ત્રવણ વગેરે, સૌષ્ઠવ સહિત, પણ અપભ્રશના અશો વાળા સસ્કૃત વચનો પણ બોલે છે. ” ૫૧

૨૮૧ આથી મરૂ, ટક્ક અને ભાદ્રાનકના કવિઓ સાથે સૌરાષ્ટ્ર (કાઠિયાવાડ) અને ત્રવણો (? પશ્ચિમ રાજપુતાના) ને ઉમેરવાના છે–તે સર્વેએ અપભ્રંશ સાહિત્યને ખેડયુ છે પ્રાકૃતભાષાઓ અને તેમાના સાહિત્ય સબંધી આપણું જ્ઞાન અત્યારે દિનપ્રતિદિન વિશેષ થતું જાય છે અને તે રાજશેખરના મતને અને ખાસ કરીને પ્રાકૃત અને અપભ્રશ સબંધીના મતને સ્પષ્ટ રીતે સિદ્ધ કરતુ જાય છે. જે પ્રાતમાં વિશાલ પ્રાકૃત સાહિત્યની શોધ થઇ છે અને હજુ પણ થવા સર્જાયેલી છે, તે ગૂજરાત પ્રાત છે ૫૨તેમા જૈન શ્વેતામ્બરોનો જબરો ફાળો છે

---

૫૧. सुराष्ट्रत्रवणाद्या ये पठन्त्यर्पितसौष्ठवम् ।
अपभ्रंशावदंशानि ते संस्कृतवचांस्यपि ॥ पृ. ३५.

૫૨ જુઓ પાંચમી ગૂજરાત સાહિત્ય પરિષદ્‌નો સદ્‌ગત ચિમનલાલ ડાહ્યાભાઇ દલાલ એમ. એ નો ‘ પાટણના ભડારો અને ખાસ કરીને તેમા રહેલું અપભ્રશ તથા પ્રાચીન ગૂજરાતી સાહિત્ય ’ પર નિબધ, તથા પુનાની પહેલી ઓરિયેન્ટલ કૉન્ફરન્સમાં ફ્રુડાલકરનો ‘પાટણ ભડારના હસ્તલેખિત પુસ્તકોનો અહેવાલ’ એ પર નિબધ

૨૮૨ રાજશેખરના સમયમાં અપભ્રંશ ભાષા સાહિત્યભાષા તરીકે ઘણી લોકપ્રિય હતી અને ખાસ કરી સુરાષ્ટ્ર અને મારવાડમાં જરૂર લોકપ્રિય હતી છતાં તે ભાષાએ પોતાના મૂળ સ્વરૂપ એટલે સામાન્ય જનસમાજની બોલાતી ભાષા આ ભાષાઓ સાથેનો સ્વત સંપૂર્ણ છોડયો નહોતો એ વાત રાજશેખરના બીજા બે ફકરાઓથી જણાય છે તે ફકરાઓ એ છે કે—

૨૮૩ (૧) અપભ્રંશ ભાષામાં પ્રવીણ તે તેના (રાજ કવિના) પુરુષ-પરિચારક વર્ગમાં હોવા જોઇએ, અને પરિચારિકાઓ માગધ ભાષામાં પણ અભિનિવેશ રાખનારી હોવી જોઇએ. અંતઃપુરમાંનાએ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત બંને જાણવી જોઇએ અને તેના મિત્રોએ સર્વભાષા જાણવી જોઇએ. ૫૩

૨૮૪ (૨) તેમની (સંસ્કૃત કવિઓ) પાસે-પછી વેદ વિદ્યાના જાણ પ્રમાણ શાસ્ત્રીઓ, પૌરાણિકો, સ્મૃતિકો વૈદ્યો જોશીઓ તથા તેવા પ્રકારના બેસે. પૂર્વે પ્રાકૃત કવિઓ અને તેની પાસ-પાસે વળી નટ નર્તક નાચનારા, ગાવા વગાડવાવાળા વાણીપર જીવનારા ભાટ આદિ સંગીતના તાલ આપનારા એવાઓ બેસે. પશ્ચિમે અપભ્રંશના કવિઓ, ને તેમની પાસે ચિત્રકામ કરનાર, મણિ-રત્ન બાંધનારા, ઝવેરીઓ, સોનીઓ સુતારો, લુહારો અને એવા બીજા બેસે, દક્ષિણે ભૂતભાષા એટલે પૈશાચી ભાષાના કવિઓ ને તેમની પાસે ગણિકાઓ અને તેના સાથીઓ દોરડાપર નાચનારા, મદારીઓ, જાદુગરો, મલ્લો અને ઘણ ઉપર આશ્ચર્યકારક કરનારા તથા એવા બીજાઓ બેસે. ૫૪

૨૮૫—આ પૈકી (૧) થી ઉપરથી ખાસ જણાય છે કે પુરુષ તેમજ સ્ત્રી પરિચારકને અપભ્રંશ બોલનારા જણાવ્યા છે પહેલાં

---

૫૩ अपभ्रंशभाषाप्रवणः परिचारकवर्गः, समागधभाषाभिनिवेशिन्यः परिचारिकाः। प्राकृतसंस्कृतभाषाविद आन्तःपुरिकाः मित्राणि चास्य सर्वभाषाविन्दि भवेयुः।

૫૪ આ માટે જુઓ આ પ્રકરણનાં ૫ ફકરાને ૨૮ પર મળેલ

મં पैशाचिका भि अवतरण—तेमां विशेषमां छोरा दक्षिणतो भूतभाषा

તો તે સામાન્ય જનસમૂહનાજ છે અને તેથી લોકભાષાજ બોલેજ. બીજુ સામાન્ય જનસમૂહ અને રાજા એ બેની વચમા રહેનારા તેઓ છે કારણ કે તેઓ લોકની ઇચ્છાઓ અને ફરિયાદો રાજાને સમજાવે, અને રાજાનો સંદેશ કે ઉત્તર લોકોને કહે અને તેથી તેઓએ સામાન્ય લોકની ભાષા જાણવીજ જોઇએ આ ઉતારાથી એ ધ્વનિત થાય છે કે રાજશેખરના સમય પહેલાના ઘણા લાબા કાળથી અપભ્રંશ ભાષા સાહિત્યભાષાના દરજ્જે પહોચી હતી છતા તે સમય સુધી એક બોલાતી ભાષા તરીકે બધ પડી ગઇ હતી નહિ તે અપભ્રંશ અને લોકની બોલાતી ભાષા–એ બને વચ્ચે જીવત સબધ હતો. બીજા શબ્દોમા કહીએ તો **અપભ્રંશ ભાષા હજુ બીજી પ્રાચીનતર સાહિત્યની પ્રાકૃત ભાષાઓની પેઠે મૃતભાષા થઇ હતી નહિ**

૨૮૬. ઉપરના (૨) જા ફકરામા સસ્કૃત ભાષા થોડાઓની–એટલે પડિતોની ભાષા ક્યારની થઇ ગઇ હતી પ્રાકૃત ભાષા જાણનારા તેમજ બોલનારાનો મોટો સમૂહ નિર્વિવાદ રીતે હતો અને તે બોલનારામા નાટ્ય સાથે સંબધ ધરાવતી કેટલીક લલિત કળાઓના જાણનાર હતા. પરતુ અપભ્રંશના કવિઓ પાછળ બેસનારાનો અને સ્પષ્ટ રીતે તે ભાષા બોલનારાનો વર્ગ એ પ્રાકૃતભાષી કરતા પણ વધુ જથામા હતો. આ મોટા પ્રમાણનો ઉતરતા વર્ગનો સમૂહ–એટલે સામાન્ય જનસમૂહ છે કે જેમાથી કારીગરો નામે સુતાર, લુહાર, સોની આદિ, તથા બીજો મજુર વર્ગ પ્રાપ્ત થાય છે. અને આ વાત ભાષાવિષયક જે હકીકતો વર્તમાન હિંદની દેશી ભાષાઓના પ્રાચીનતમ સાહિત્યોમાથી મળી આવી છે તેને બરાબર બધ બેસતી છે ઇ સ નવમા સૈકાના અત (કે જે રાજશેખરના કવિત્વ કાલનો સામાન્ય રીતે સમય છે) સુધી દેશી ભાષાઓ પોતાનુ સ્વરૂપ જુદી જુદી બોલાતી અપભ્રંશ ભાષાઓથી ભિન્ન સ્વરૂપ

कषयः, ततपरं भुजगणिका प्लवकशौमिकजंभकमल्लाः शस्त्रोपजीविनो ऽन्ये ऽपि तथाविधाः ॥ पृ. ५४–५५

પાકતી જતી હતી અને પોતાનું વિશિષ્ટ સ્થાન લેવા માટે પોતાનો વિકાસ કરી રહી હતી. (જુઓ આ લેખનું પૃ ૨૮)

૨૮૭ (૮)—નમિસાધુ—જ્યારે કાવ્યાલંકાર ૨. ૧૨ સૂત્ર પર ટીકા કરે છે ત્યારે અપભ્રંશ સંબંધી એવી ટીકા કરે છે કે—

તથા અપભ્રંશ ને પ્રાકૃતજ છે તે બીજાઓએ ઉપનાગર આભીર અને ગ્રામ્ય એ ભેદથી ત્રણ પ્રકારની કહી છે તેનો નિરાસ કરવા માટે કહે છે ભૂરિભેદ. એટલે ઘણા ભેદવાળી એ શબ્દો વાપર્યો છે શા માટે કે ઘણા દેશો હોવાથી, અને તેનું લક્ષણ લોક પાસેથી સમ્યક્ પ્રકારે જાણી લેવું તેમ છે[૫૫] (જુઓ આ લેખનું પૃ. ૨૯)

૨૮૮ આ ફકરો એ રીતે અગત્યનો છે કે નમિ સાધુ (૧) અપભ્રંશને આ પ્રાકૃત તરીકે ગણે છે (૨) પોતાની અગાઉના બીજાઓએ તેના જે પ્રકાર નામે ઉપનાગર, આભીર અને ગ્રામ્ય જણાવ્યા છે તે બતાવે છે (૩) પરંતુ પોતે સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે આ ત્રણ કરતાં વધુ પ્રકાર તેના છે અને સૌથી અગત્યની વાત પોતે કહે છે તે એ છે કે (૪) તે શીખવા માટે લોકો પાસેજ જવું પડે આ છેલ્લી વાત મહત્વની છે તે એટલા માટે કે નમિસાધુ કે જેણે પોતાની ટીકા સંવત્ ૧૧૨૫ (ઈ સ. ૧૦૬૯)માં પૂરી કરી[૫૬] તેના તે સમય સુધી પણ બોલાતી ભાષાની અપભ્રંશ સામાન્ય જનસમૂહથી બોલાતી બંધ પડી નહોતી.

૨૮૯ નમિસાધુએ જે આ વાત કહેલ છે તે ખાસ ધ્યાન દેવા જેવું છે કારણ કે તે પરથી જણાય છે કે અપભ્રંશનો વિસ્તાર પૂર્વમાં ઠેઠ મગધ સુધી હતો. આપણે જાણીએ છીએ કે ભરતના સમય સુધી

---

૫૫ રુદ્રટનો કાવ્યાલંકાર (કાવ્યમાલા ૨, ૧૨) तथा प्राकृतमेवापभ्रंशः । स चान्यैरुपनागराभीरग्राम्यत्वभेदेन त्रिधोक्तस्तन्निरासार्थमुक्तं भूरिभेद इति । कुतो देशविशेषात् । तस्य च लक्षणं लोकादेव सम्यगवसेयं ।

૫૬ पंचविंशति संयुक्तैरेकादशसमाशतैः ।
विक्रमात्समतिक्रान्तैः प्रावृषीदं समर्थितं ॥ ५ १७४

તેનુ બીજ જે આભીરી તે સિંધ, મુલતાન અને ઉપરના પજાબમાં બોલાતી જણાઈ છે. નમિસાધુનુ ઉક્ત વાક્ય એ છે કે[૫૭]

૨૯૦. "આભીરી ભાષા અપભ્રશના પેટામા મૂકાયેલી જણાવવામા આવી છે, ક્વચિત્ તે માગધીના પેટામાં પણ જોવામા આવે છે." આનો એટલોજ અર્થ થાય છે કે મગધમા અપભ્રશની એક બોલાતી ભાષા હતી. આથી એ પૂરવાર થાય છે કે ઈ. સ ૧૧ મી સદી સુધી પણ ભારતના પૂર્વ ભાગમા અપભ્રશ વિદ્યમાન હતી.

૨૯૧. (૯)—ઉપરનાથી બીજા ઓછા પ્રસિદ્ધ અને તેઓના પછી થયેલા લેખકો નામે પૃથ્વીધર (મૃચ્છકટિકનો ટીકાકાર), ગીતગોવિંદપર નારાયણે કરેલી ટીકામા ઉલ્લેખેલા 'રસિકસર્વસ્વ'ના અજ્ઞાત કર્ત્તા, શકુતલા પર ટીકાકારોમાંનો એક શકર, અને બે ત્રણ બીજા થયા છે તે માટે પિશલનુ વ્યાકરણ જુઓ અહીં તેમને વિસ્તારથી બતાવવા નકામુ છે કારણકે તેઓ માત્ર બીજાઓના વિચારો અને કથનો ટાંકે છે, અને પોતાને તો અપભ્રશનો સાક્ષાત્ પરિચય કે સમાગમ નથી.

અપભ્રંશ અને પ્રાકૃત વ્યાકરણો—

૨૯૨. (૧) **વરરૂચિ**—કે જેનો સમય ઇસવી તૃતીય શતાબ્દિ ગણવો અનુચિત નહિ થાય તે અત્યારસુધીના પ્રાકૃત વૈયાકરણોમા, સર્વથી પ્રાચીન માનવામા આવે છે તેના 'પ્રાકૃત-પ્રકાશ'મા અપભ્રશનો કંઇપણ ઉલ્લેખ નથી. તેનું કારણ એમ જણાય છે કે તે સમયે અપભ્રશ સાહિત્યની ભાષા હતી નહિ સાહિત્યની પછીજ વ્યાકરણોની સૃષ્ટિ થાય છે એ સ્વીકારી શકાય તેવી વાત છે.

૨૯૩ (૨) ચડે—'પ્રાકૃત-લક્ષણ'મા અપભ્રશ પર થોડા સૂત્રો લખ્યા છે. ચડનો સમય ઇ. સ. ૬ ઠી શતાબ્દિમા લઇએ તો

---

૫૭. आभीरी भाषापभ्रशस्था कथिता क्वचिन्मागध्यामपि दृश्यते. પૃ ૧૫

દશરૂપ પણ જ્યારે એમ (૨, ૪૨ માં) કહે છે કે આભીરો માગધી બોલનાર પૈકી હતા ત્યારે એમજ સૂચિત કરે છે દશરૂપ તે નમિસાધુ કરતાં બે સૈકા પાછળનું છે.

ઉચિત છે—જોકે ટૉનલ સાહેબ તેને તેથી ઘણો પૂર્વે લઇ જવાનો પ્રયાસ કરે છે

૨૫૪ (૩) હેમચંદ્ર—તેણે પોતાના સિદ્ધહેમ વ્યાકરણમાં પ્રાકૃતની સાથે સાથે અપભ્રંશ ઉપર પણ સારી રીતે લખ્યું છે તેણે અપભ્રંશ પર ૧૨ સૂત્ર આપ્યાં છે ને તે પર લગભગ ૧૮ દોહા ઉદાહરણરૂપે આપ્યા છે અને તે બીજા ગ્રંથોમાંથી સંકલિત કરેલા જણાય છે તેથી તે ઘણા પ્રાચીન છે. તે પરથી જણાય છે કે ૮ મી સદીમાં અપભ્રંશનું સાહિત્ય ઘણું વિસ્તૃત હોવું જોઇએ. હેમચંદ્રનો સમય ૧૨ મી સદી છે અને તેના સમયમાં અગાઉ ઘણું લખાઇ ગયું છે

૨૫૫. (૪) તેની પછીના ત્રિવિક્રમ લક્ષ્મીધર સિંહરાજ અને માર્કંડેય આદિએ પણ અપભ્રંશ પર લખ્યું છે તેમાં ત્રિવિક્રમનું પ્રાકૃત-વ્યાકરણ વિશેષ મહત્વનું છે આ 'સિદ્ધહેમ' સાથે ઘણું ઘણું મળે છે તેમાં લગભગ ૧૧૭ સૂત્ર અપભ્રંશ પર છે માર્કંડેયનું 'પ્રાકૃત સર્વસ્વ' પણ અર્વાચીન છે ઇ. સ. ૧૭ મી સદીમાં તેનો સમય મૂકવો ઉચિત છે આ વખતે તો અર્વાચીન ભાષાઓનો પ્રચાર હતો અત: તેનું કથન વિશેષ મહત્વનું માની નહિ શકાય. હમણાં આ વર્તમાન પંડિત બહેચરદાસે ગુજરાત પુરાતત્ત્વમંદિર તરફથી 'પ્રાકૃત-વ્યાકરણ' બહાર પાડેલ છે તેમાં સર્વના દોહનરૂપે સૂત્રો આપી વ્યાકરણના વિષયને વધારે સુગમ અને માર્ગદર્શક કર્યો છે

પ્રકરણ ૪ થું

અપભ્રંશનો સમય.

૨૫૬ આ રીતે આપણે આશરે ઇ. સ. બીજા કે ત્રીજા સૈકામાં થયેલા ભરતથી માંડીને ઇ. સ. ૧૧ મા સૈકાના મધ્યમાં થયેલા નમિસાધુ સુધીના અલંકાર અને અન્ય પ્રકારના ગ્રંથોમાં અપભ્રંશ

સંબંધી જે ઉલ્લેખો થયેલા છે તે જોયા. આથી આપણે અપભ્રંશના સમય, વિસ્તાર અને પ્રકાર સંબંધી કેટલીક અસંદિગ્ધ હકીકતો એકઠી કરી શકયા છીએ.—

૨૯૭ (૧) આભીરી એ નામથી અપભ્રંશ ભાષા ઓછામા ઓછા ઈસુના બીજા અને ત્રીજા સૈકામા વિદ્યમાન હતી અને તે સિધ, મુલ્તાન અને ઉત્તરના પંજાબ–પંચનદમા મુખ્યપણે આભીરો અને બીજી જાતિઓ કે જે હિંદમા પ્રવેશ કરી ચૂકી હતી અને આ પ્રાંતોમાં સ્થિરવાસ કરી ચૂકી હતી તેઓથી બોલાતી હતી

૨૯૮. (૨) ઈ. સ ૬ ઠા સૈકા સુધીમા આભીરો અને બીજાઓની બોલાતી ભાષા તરીકે અપભ્રંશ તે વખત સુધી પણ ગણાતી હતી તે ભાષાએ 'અપભ્રંશ' એવુ વિશિષ્ટ નામ ગ્રહણ કર્યું હતું, અને પોતાનુ સાહિત્ય પણ ખેડયુ હતુ કે જે સાહિત્ય ભામહ અને દંડી જેવા અલંકારશાસ્ત્રીઓને પણ માન્ય રાખવુ પડયુ હતુ.

૨૯૯ (૩) ઈ. સ. નવમા સૈકા સુધીમા આભીરો, શબરો અને ચંડાલોનીજ ભાષા તરીકે ગણાતી તે બંધ પડી હતી, અને જોકે ઉંચી પંક્તિના સંસ્કૃત બોલતા હતા અને નાટક કરનારા લોકો પ્રાકૃત ભાષાઓ બોલતા હતા, છતા અપભ્રંશ મોટો જે કારીગરનો વર્ગ તેની ભાષા તરીકે પ્રસિદ્ધ થઈ હતી એટલે કે તે લોકોની ભાષા બની હતી. આ સમય સુધીમા તે દક્ષિણમા સૌરાષ્ટ્ર સુધી પણ અને સંભવિત રીતે પૂર્વમા મગધ દેશ સુધી પ્રસરી હતી

૩૦૦ (૪) ઈ. સ. ૧૧ મા સૈકાના મધ્ય સુધી સાહિત્યનિપુણ લોકોને પણ સ્વીકારવુ પડયુ છે કે અપભ્રંશ તે એક ભાષા નથી પણ ઘણી બોલાતી ભાષાઓ છે, કે જેમાની એકે સાહિત્ય ભાષા તરીકે નામ કાઢયુ હતુ. દોહાકોશ (જુઓ ૭ નો અંત) આ સંબંધી સબલ પુરાવો આપે છે.

૩૦૧ અપભ્રંશના સમયની નિમ્નતમ અવધિ સર ભંડારકરના અભિપ્રાય સાથે બરાબર મળે છે પોતાના હસ્તલિખિત ગ્રંથોના રીપો-

જેમાં પિશલ પ્રાકૃતની ન પજ માં નોંધ કર્યાં પછી તેમાંથી કેટલાક ફકરાઓ[૫૭] ટાંકીને તે કહે છે કે—

“ઉપરના ફકરાઓ દેશી ભાષાનાં ત્રણ સ્વરૂપો રજુ કરે છે પ્રાચીન સ્વરૂપ એટલે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત આપણને ૧ ૨ ૩ (૧), ૪ અને ૫ (૧) માં મળે છે તે સંસ્કૃતની પેઠે શિષ્ટ ભાષા બની હતી અને તેથી તે વખતે સાહિત્યના વિષયમાં વપરાઇ શકતી. ત્યાર પછી આપણને બીજું સ્વરૂપ ૬ ૭ (૧) (૨) (૩) માં મળી આવે છે આ અપભ્રંશ સ્વરૂપને મળતું આવે છે કારણ કે આપણને તે હેમચંદ્રે પોતાના પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં જે ઉદાહરણો આપ્યાં છે તેમાં અને વિક્રમોર્વશીના ૪ થા અંકમાંના ઉદાહરણોમાં મળે છે ત્રીજું સ્વરૂપ આપણને ૩ (૨) (૩) (૪) (૫) અને ૫ (૨) માં મળે છે અને આપણે વર્તમાન હિંદનું પ્રાચીનતમ સ્વરૂપ કહી શકીએ—તેમાં હિન્દુસ્તાની (હિંદી) અને ગુજરાતી યા 'બાપડું'-'ત્યારે' એ નવાં રૂપોના નમુના છે કે જે અપભ્રંશના યુગ સુધીના સમયમાં ધીમે ધીમે જૂના પ્રાકૃતો ઘસાતા ગયા પછી બનેલાં છે. જેવાં એ રૂપો જે સમયે કવિઓએ લખ્યું હોય તે સમયની દેશી ભાષા રજુ કરે છે અને તે કવિઓએ પોતાના સમયમાં જે રાજાઓ મરી ગયા ને વીસરાઈ ગયા હોય તેઓનાં વખાણ કર્યાં ન હોવાં જોઈએ તેથી એ અનુમાન કરવું અયુક્ત નથી કે તેમણે વાપરેલી ભાષાનાં રૂપો જ્યારે તે રાજાઓ વિદ્યમાન હતા તે સમયનાં ચાલુ રૂપોજ રજુ કરે છે જેમકે મુંજના સમયની લગભગ એટલે ૧૧ મા સૈકાના પૂર્વાર્દ્ધમાં જે વિકાસક્રમ પર દેશી ભાષાઓ આવી પહોંચી હતી તે અપભ્રંશના ક્રમને તે વખતે પણ રજુ કરતી હતી કે જે

૫૭—ટાંકેલા ફકરાઓ એ છે કે ગાથા ૫૩ (જયેસર), ૧૯ (વિક્રમાદિત્ય) ૭૨ (હમ્મીર), ૬૨ (તે જ) ૧૫૧ (તે જ) ૭૨ (સાહસાંક) ૭૭ (કસીસ), ૧૯૮ (તે જ), ૮૭ ([illegible]), ૬૧ (મુંજ) ૧૨૬ (તે જ) ૧૮૯ (તે જ), કે જે ચંદ્રમોહન ઘોષની આવૃત્તિમાં છે વિક્રમાદિત્ય એટલે [illegible] કે જે બ્રહ્મપુરિ વસાવ્યો હતો ને, ગુજરાતના ભીમદેવ અને મહારાષ્ટ્રના આહવમલ્લનો સમકાલીન હતો.

અપભ્રંશનુ મૂળ લગભગ સાતમા સૈકાપર લઇ શકાય છે, અને દેશી ભાષાઓ લગભગ ૧૨ મા સૈકાના અંતે અને ૧૩ મા સૈકાની શરૂઆતમા—કે જ્યારે કેટલાકના માનવા પ્રમાણે ચંદ કવિ વિદ્યમાન હતો ત્યારે હાલનુ વર્ત્તમાન વલણુ લેતી ગઈ અને તેજ સ્વરૂપ તેઓનું ચોહાણ હમ્મીર (એટલે ઇ. સ. ૧૨૮૩ થી ૧૩૦૧) ના સમયમા હતું.

પ્રકરણ ૫ મું.

અપભ્રંશ અને આભીરનો દેશાનુદેશ વિહાર.

૩૦૨. ઉપર જણાવેલ હકીકત છે તે આભીરના હિંદમા પ્રવેશ ને વિહાર સબધી ઇતિહાસ કે જેણે દેશની બોલાતી ભાષાઓમા આવું પરિવર્ત્તન કર્યું છે તે સાથે બરાબર બંધ બેસતી થાય છે—આભીરો (હવે આહીરો) મહાભારતમા[૫૮] સિંધુ નદિ પર હિંદના પશ્ચિમમા વસતા લોકો તરીકે જણાવવામા આવ્યા છે તેમને એક તિરસ્કૃત જાતિ તરીકે ગણવામા આવ્યા છે[૫૯] પણ તેઓ એક લડાયક જાતિ હતી અને દ્રોણના સુપર્ણવ્યૂહમા તેમને અગ્રસ્થાન આપવામા આવ્યુ છે જ્યારે અર્જુન કૃષ્ણની વિધવાઓને લઇને દ્વારકાથી પાછો ફરતો હતો, ત્યારે આભીરોએ તેના પર પંચનદમા પ્રવેશ કરતાંજ આક્રમણ કરેલુ હતુ. અહીં તેમને લુટારા, ગોવાળીઆ અને મલેચ્છો તરીકે કહ્યા છે મનુસ્મૃતિમા તેમને બ્રાહ્મણ પિતા અને અમ્બષ્ટ માતાથી ઉત્પન્ન થયેલા માનેલા છે.

૩૦૩. આ ઉલ્લેખો પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે બીજી જાતિઓની સાથે આ આભીરોની જાતિએ હિંદમા પ્રવેશ કરીને

---

૫૮ મહાભારત ૨, ૩૨, ૧૧૯૨, ૪, ૨૦, ૭૯૮; ૯–૩૭–૨૧૧૯; ૧૬–૭–૨૨૩

૫૯. મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૯–૧૫ ब्राह्मणात्.....आभारोम्बष्ठकन्यायाम्.

ટેમાં વિભ્રમજ પ્રતિમાની ન. ૧૨૫ માં નોંધ કર્યા પછી તેમાંથી કેટલાક ફકરાઓ[૫૭] ટાંકીને તે કહે છે કે—

"ઉપરના ફકરાઓ દેશી ભાષાનાં ત્રણ સ્વરૂપો રજુ કરે છે: પ્રાચીન સ્વરૂપ એટલે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત આપણને ૧ ૨ ૩ (૧) ૪ અને ૫ (૧) માં મળે છે. તે સંસ્કૃતની પેઠે શિષ્ટ ભાષા બની હતી અને ગમે તે વખતે સાહિત્યના વિષયમાં વપરાઇ શકતી. ત્યાર પછી આપણને બીજું સ્વરૂપ ૬ ૭ (૧) (૨) (૩) માં મળી આવે છે આ અપભ્રંશ સ્વરૂપને મળતું આવે છે કારણ કે આપણને તે હેમચંદ્રે પોતાના પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં જે ઉદાહરણો આપ્યાં છે તેમાં અને વિક્રમોર્વશીના ૪ થા અંકમાંના ઉદાહરણોમાં મળે છે. ત્રીજું સ્વરૂપ આપણને ૭ (૨) (૩) (૪) (૫) અને ૫ (૨) માં મળે છે અને આપણે વર્તમાન હિંદીનું પ્રાચીનતમ સ્વરૂપ કહી શકીએ—તેમાં હિન્દવજ (હિન્દી) અને જાણવું પણ જાણવુંજ્યારે એ નવાં રૂપોના નમુના છે કે જે અપભ્રંશના યુગ સુધીના સમયમાં ધીમે ધીમે જૂના પ્રયોગો ઘસાતા ગયા પછી બનેલાં છે. ઉપલાં બે રૂપો જે સમયે કવિઓએ લખ્યું હોય તે સમયની દેશી ભાષા રજુ કરે છે અને તે કવિઓએ પોતાના સમયમાં જે રાજાઓ મરી ગયા ને વીસરાઇ ગયા હોય તેઓનાં વખાણ કર્યાં ન હોવાં જોઇએ તેથી એ અનુમાન કરવું અયુક્ત નથી કે તેમણે વાપરેલી ભાષાનાં રૂપો જ્યારે તે રાજાઓ વિદ્યમાન હતા તે સમયનાં ચાલુ રૂપોજ રજુ કરે છે એમાંથી એમના સમયની લગભગ એટલે ૧૧ મા સૈકાના પૂર્વાર્ધમાં જે વિકાસક્રમ પર દેશી ભાષાઓ આવી પહોંચી હતી ને અપભ્રંશના ક્રમને તે વખતે પણ રજુ કરતી હતી, કે જે

૫૭—ચોથા ફકરાઓ એ છે કે ગાથા ૫૩ (ભટેસર) ૬૯ (મિઠ્યાક્ષ પ્રતિપતિ) ૭૧ (૬ ભોર) ૬૨ (તે જ) ૧૫૧ (તે જ) ૭૨ (શાહસાંક) ૭૭ (કસીય), ૧૯૮ (તે જ), ૮૩ (અમદ), ૬૧ (કમુ) ૧૧૧ (તે જ) ૧૮૫ (તે જ), કે જ મ ક્રમેલન પામની આવૃત્તિમાં છે ચરિપતિ મેરજી ચરિયો રાજ કે જે સ્વયુરિ વશનો હતો ને, રાજશાના આમરે અને મહારાપૂના આહર ગામનો સમકાલીન હતો.

અપભ્રશનુ મૂળ લગભગ સાતમા સૈકાપર લઇ શકાય છે, અને દેશી ભાષાઓ લગભગ ૧૨ મા સૈકાના અતે અને ૧૩ મા સૈકાની શરૂઆતમાં–કે જ્યારે કેટલાકના માનવા પ્રમાણે ચદ કવિ વિધમાન હતો ત્યારે હાલનુ વર્ત્તમાન વલણુ લેતી ગઈ અને તેજ સ્વરૂપ તેઓનું ચોહાણુ હમ્મીર (એટલે ઇ. સ. ૧૨૮૩ થી ૧૩૦૧) ના સમયમા હતું.

પ્રકરણ ૫ મું.

અપભ્રશ અને આભીરનો દેશાનુદેશ વિહાર.

૩૦૨. ઉપર જણાવેલ હકીકત છે તે આભીરના હિદમા પ્રવેશ ને વિહાર સબધી ઇતિહાસ કે જેણે દેશની બોલાતી ભાષાઓમા આવું પરિવર્ત્તન કર્યું છે તે સાથે બરાબર બધ બેસતી થાય છે–આભીરો (હવે આહીરો) મહાભારતમા[૫૮] સિંધુ નદિ પર હિદના પશ્ચિમમા વસતા લોકો તરીકે જણાવવામા આવ્યા છે. તેમને એક તિરસ્કૃત જાતિ તરીકે ગણવામા આવ્યા છે.[૫૯] પણુ તેઓ એક લડાયક જાતિ હતી અને દ્રોણના સુપર્ણવ્યૂહમા તેમને અગ્રસ્થાન આપવામા આવ્યુ છે જ્યારે અર્જુન કૃષ્ણની વિધવાઓને લઇને દ્વારકાથી પાછો ફરતો હતો, ત્યારે આભીરોએ તેના પર પચનદમા પ્રવેશ કરતાજ આક્રમણ કરેલુ હતુ અહીં તેમને લુંટારા, ગોવાળીઆ અને મ્લેચ્છો તરીકે કહ્યા છે મનુસ્મૃતિમા તેમને બ્રાહ્મણ પિતા અને અમ્બષ્ટ માતાથી ઉત્પન્ન થયેલા માનેલા છે.

૩૦૩ આ ઉલ્લેખો પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે બીજી જાતિઓની સાથે આ આભીરોની જાતિએ હિદમા પ્રવેશ કરીને

---

૫૮ મહાભારત ૨, ૩૨, ૧૧૯૨; ૪, ૨૦, ૭૯૮; ૯–૩૭–૨૧૧૯; ૧૬–૭–૨૨૩

૫૯ મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૯–૧૫ ब्राह्मणात्......आभारोम्वष्ठकन्यायाम्.

પંજાબનો અમુક ભાગ ઇસ્વી શતાબ્દિના પ્રારંભમાં વસાવ્યો હતો (લગભગ ૧૫૦ ઇ. સ. પૂર્વે તેનાથી આગળ નહિ). તેમનો ધંધો ગાય, ઢોર, ઘેટાં આદિ અહીં તહીં ચરાવતા ફરવાનો હતો. તે માટે પંજાબની વિસ્તૃત ઉર્વરા ભૂમિ અત્યંત ઉપયુક્ત હતી

૩ ૪ અપભ્રંશ આભીરોની પોતાની ભાષા નહોતી, પરંતુ તેમના ઉચ્ચારણથી જે સ્થાનિક પ્રાકૃતનું પરિવર્તિત રૂપ થયું તે પાછળથી અપભ્રંશ કહેવાયું આભીરોના પછી આવેલ વિદેશી જાતિઓ હતી. આર્યાવર્તમાં વસી જવાથી તેમણે સ્થાનિક પ્રાકૃતોને બોલવાનો આરંભ કર્યો, પરંતુ તેઓ એક નવીન ભાષાનું ઠીક ઠીક ઉચ્ચારણ કરી શકતા નહોતા, તેથી આભીરો દ્વારા પ્રાકૃતનું એક નવીન અપભ્રંશ રૂપ પ્રકટ થયું કે જે કાલાન્તરે 'અપભ્રંશ' એ નામથી પ્રસિદ્ધ થયું

૩ ૫. આભીર જાતિ ક્રમશઃ પ્રભુતા પ્રાપ્ત કરતી ગઈ તેઓનો ઉલ્લેખ બીજા સૈકાના અને ત્રીજા સૈકાના પ્રારંભ અને મધ્ય સમયના શિલાલેખોમાં[10] મળી આવે છે. પહેલો ઇ. સ. ૧૮૧ ના ક્ષત્રપ રુદ્રસિંહના રાજ્યકાલમાં તે રાજાના સેનાપતિ રુદ્રભૂતિ આભીર હોવાનું જણાવેલ છે બીજો લગભગ ૩૦૦ ઇ. સ. નો નાસિકની ગુફાઓનો છે તેમાં શિવદત્તના પુત્ર-ઇશ્વરસેન નામના એક આભીર રાજાનો ઉલ્લેખ છે ત્રીજો શિલાલેખ ઇ. સ. ૩૬૦ આસપાસનો સમુદ્રગુપ્તનો[11] છે કે જે અલ્હાબાદના સ્તંભપર કોતરેલો છે તેમાં આભીર અને માલવજાતિ રાજસ્થાન, માળવા, અને ગુપ્ત સામ્રાજ્યની પેલીપાર દક્ષિણ-પશ્ચિમ અને

૧૦ જુઓ ડૉ. આર. ભાંડારકરનો લેખ ઇંડિયન એંટિક્વેરી ૧૯૧૧ પૃ. ૧૬ તથા આર. ઇ. એન્થોવનનો ગ્રંથ નામે Tribes and Castes of Bombay પુસ્તક ૧ પૃ. ૨૨ (તેમાં આભીર સંબંધી હકીકત ડી. આર. ભાંડારકરે પૂરી પાડી છે) આના સંબંધી રા. બ. ગૌરીશંકર ઓઝાનો અભિપ્રાય જોવા જેવો છે

૧૧ ઉક્ત ભાંડારકર તથા એન્થોવન કૃત લેખ તથા ગ્રંથ વિન્સેંટસ્મિથની Early History of India પૃ. ૨૮૧

પશ્ચિમના પ્રાંતોમાં નિવાસ-શાસન કરતી પ્રબલ જાતિઓ હતી એમ જણાવેલું છે. ઝાંસીની દક્ષિણે હમણાં 'અહિરવાર' નામનો એક પ્રાંત છે તેનું સંસ્કૃત નામ આભીરવાટ છે-તે પરથી ધારી શકાય છે કે તે જે અલ્લાહબાદના શિલાલેખમાં વર્ણવેલ છે તે આભીરની રાજધાની હોવી જોઇએ. તેથી ૪ થા સૈકા સુધીમાં આભીરોએ માલવામાં કાયમનો પગદંડો ચલાવ્યો હતો આમાંના અમુક ભાગે જંગલનું જીવન મૂકી દઇને કાયમના વસતિસ્થાન કરવામાં અને શાસક થવામાં ઉદ્યત થયા હોય એમ નાસિકના શિલાલેખ પરથી તેમજ પુરાણો[૬૨] પરથી જણાય છે. સંયુક્ત પ્રાંતમાં મિરજાપુર તાલુકામાં એક ભાગ 'અહિરોરા' નામનો છે કે જેનું સમાન સંસ્કૃત નામ 'આભીરવાટ જ છે. આજ સમયમાં અને ત્યાર પછી અપભ્રંશ પોતાનું વાઙ્મય વિકસિત કરવા અવશ્ય લાગી ગઇ હોવી જોઇએ આ વાત ૬ ઠા સૈકામાં જ્યારે અપભ્રંશ એક શાસ્ત્રીય વાઙ્મય ભાષા તરીકે દેખાવ દે છે એ હકીકત સાથે બરાબર બંધ બેસે છે.

૩૦૬ ત્યાર પછીના બે સૈકામાં આભીર લોકો આગળને આગળ દક્ષિણ તરફ અને પૂર્વ તરફ, સૌરાષ્ટ્ર અને તેની નજીકના પ્રાંતો અને મગધ તરફ અનુક્રમે વધતા ગયા હોવાજ જોઇએ, કારણકે ૯ મા સૈકા સુધીમાં અપભ્રંશ, એટલે પ્રાકૃત ભાષાઓએ પરદેશીઓના મુખથી જે સ્વરૂપ લીધું તે અપભ્રંશ, સુરાષ્ટ્ર વગેરેમાં સાહિત્ય માટેની યોગ્ય વાહક ભાષા ગણાઇ આ વાતને ઇતિહાસ પણ ટેકો આપે છે, કારણકે જ્યારે કાઠીઓએ સુરાષ્ટ્ર પર ૮ મા સૈકામાં યા તે લગભગ હલ્લો કર્યો ત્યારે તે કાઠીઓને[૬૩] તે દેશ આભીરોના કબજામાં માલૂમ પડયો

૬૨ આ પુરાણો ઉપરોક્ત ભંડારકર તથા એન્થોવનના કહેવા પ્રમાણે આભીરોને આંધ્રભૃત્ય પછી કાયમના રાજાઓ તરીકે જણાવે છે ૬ ઠા સૈકા સુધીમાં તેમનું રાજ્ય ક્યારનું અદૃષ્ટ થયું

૬૩. જુઓ ઉપરોક્ત એન્થોવનનો ગ્રંથ પૃ ૨૪

આની પહેલાં થોડા વખત આભીરો ખાનદેશ અને નાસિકમાં પણ સત્તાધીશ હતા, એ વાત ફેરિસ્તાએ[૧૪] ખાનદેશમાં પ્રસિદ્ધ દુર્ગ અસીરગઢ આસા નામના આહીરે બંધાવ્યો હતો એમ જે જણાવેલું છે તે પરથી જણી શકાય છે. કાઠિયાવાડમાં હજુ સુધી આભીરોની ઓલાદ— આહેર–આહીર વસે છે ને મુખ્યત્વે પશુપાલન, ગોરસવિક્રયનું કામ— ભરવાડનું કામ કરે છે. મૂળરાજ ચાલુક્યે દુર્મદ આભીરોનો (ગ્રાહરિપુ નામના આભીર ચુડાસમા રાજાનો) વધ કરેલો એમ શ્રી હેમચંદ્ર પોતાના વ્યાકરણની પ્રશસ્તિમાં જણાવે છે. નરસિંહ મહેતાએ આભીરનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.[૧૪] સં. ૧૭૬૭ માં ઉદયરત્ને રચેલા લીલાવતી અને સુમતિવિલાસના રાસમાં લીલાવતીએ વેશ્યાને ત્યાં રહેતા પોતાના પતિને ઘેર લાવી પોતાને ત્યાં આકર્ષી લઈ આવવા 'આભીરડી'[૧૫] મહિયારીનો વેશ લીધો હતો તે જણાવ્યું છે.

---

૧૪ 'પરણ્યો નાગર નરસૈંયો એવે ગાયું આહીરનું આખું'

૧૫. આભીર જની આહીરડી આવતી મોહનવેલ,
રૂપે રંભ હરાવતી, ગજગતિ ચાલે ગેલ.
પાળી પાનડી પહિરણે, વિચવિચ ઘાટા ઘાટ,
કોરે કાળા કાંગરા, ગળે ગુંજનો હાર.
આંખ્યું આંજી શોભતી, તે આગળ સ્યાં મીન,
પોસાકે પટ ઓઢણે, દીસે ડિમ્બ શરીર.
ભરત ભરી સોહે કાંચળી, કસકસે કસ્યા કુચ રોગ,
જાણે જમના તૂંબડી, સરસતીએ ધર્યા સીધ.
નેપુર વાજમ નાચથી, મલ મલ ચાલે મેક,
પગલીઆસો માતંગ, ચાપ અનૂપમ વેશ.
ભીડી ભાભી ડૂબકી, હસે સોમની અંગ,
માતલ પેઠી ને ફૂટી, ઘેવર ઘટેરે અતિ. વગેરે ઉદ ૬ મી.

વિભાગ સાતમો.

જૂની ગૂજરાતી સંબંધી કેટલીક હકીકતો.

પ્રકરણ ૧ લું.

ગુર્જરો અને ગુર્જર દેશ.

૩૦૭ ગુર્જર અર્થાત્ ગૂજર જાતિના લોક વિશેષે કરી ખેતી યા પશુપાલનથી પોતાનો નિર્વાહ કરતા હતા, પરંતુ પહેલાં તેની ગણના રાજવંશોમા હતી હમણા કેવલ તેમનુ એક રાજ્ય સમથર (બુંદેલ-ખંડમાં) અને થોડી જમીનદારીઓ સયુક્ત પ્રદેશ આદિમા રહી ગયેલી છે પહેલા પજાબ, રાજપૂતાના તથા ગૂજરાતમા તેમનુ રાજય હતુ. ચીનનો યાત્રાળુ હુએન્ત્સગ વિ સ ની ૭ મી સદીના ઉત્તરાર્દ્ધમા હિદુસ્થાનમા આવ્યો તે પોતાની યાત્રાના પુસ્તકમા ગુર્જર દેશનું વર્ણન કરે છે અને તેની રાજધાની ભીનમાલ (ભિલ્લમાલ, શ્રીમાલ–જોધપુર રાજયના દક્ષિણ વિભાગમા) બતાવે છે આ પ્રસિદ્ધ યાત્રાળુએ બતાવેલો ગુર્જર દેશ મહાક્ષત્રપ રૂદ્રદામાના રાજયમા અતર્ગત હતો તો પણ તે રાજાના ગિરનારના શક સ ૭૨ (વિ સ ૨૦૭–ઈ સ. ૧૫૦) થી કંઇક પાછળના લેખમા તેના અધીન રહેલા દેશોના જે નામ આપ્યા છે તેમા ગુર્જર નામ નથી, પરતુ તેના સ્થાને શ્વભ્ર અને મરૂ નામ આપ્યા છે, એ પરથી અનુમાન થાય છે કે ઉક્ત લેખ કોતરાવ્યો ત્યા સુધી ગુર્જર દેશ (ગૂજરાત) નામ પ્રસિદ્ધિમા આવ્યુ નહોતુ ક્ષત્રપોના રાજયની પછી કોઇ સમયે ગુર્જર (ગૂજર) જાતિને આધીન જે દેશ રહ્યો તે ગુર્જરદેશ યા 'ગુર્જરત્રા' (ગૂજરાત) કહેવાયો.

૩૦૮ હુએન્ત્સગ ગુર્જરદેશની પરિધિ ૮૩૩ મૈલ બતાવે છે, તે પરથી જણાય છે કે તે દેશ બહુ મોટો હતો અને તેની લબાઈ અનુમાન ૩૦૦ મૈલ યા તેનાથી પણ અધિક હોવી જોઇએ. પ્રતિહાર

(પડિહાર) રાજા ભોજદેવ (પ્રથમ) ના વિ. સં. ૯૦૦ ના દાનપત્રમાં લખ્યું છે[16] કે તેણે ગુર્જરત્રા (ગુજરાત) ભૂમિ (દેશ) ના ડેન્ડવાનક વિષય (જીલ્લા) ના સિવા ગામનું દાન કર્યું. આ દાનપત્ર જોધપુર રાજ્યમાં ડીડવાના જિલ્લાના સિવા ગામના એક તૂટેલા મંદિરમાંથી મળ્યું હતું. તેમાં લખેલો ડેન્ડવાનક જિલ્લો જોધપુર રાજ્યના ઉત્તર-પૂર્વ ભાગમાં આવેલ ડીડવાના જ છે અને સિવા ગામ ડીડવાનાથી ૭ મૈલ પરનું સેવા ગામ છે કે જ્યાંથી તે તામ્રપત્ર મળ્યું છે. કાલિંજરથી મળેલા વિ. સં. ૯ મી સદીની આસપાસના એક શિલાલેખમાં[17] ગુર્જરત્રા મંડલ (દેશ) ના મંગલાનક ગામથી આવેલા જેજ્જુકના પુત્ર દેડ્ડુકની બનાવેલી મંડપિકાના પ્રસંગમાં તેની સ્ત્રી લક્ષ્મીધરા ઉમા મહેશ્વરના પટની પ્રતિષ્ઠા કરાવી એવો ઉલ્લેખ છે. મંગલાનક જોધપુર રાજ્યના ઉત્તર વિભાગમાં મંગલાના ગામ છે કે જે મારોઠથી ૧૫ મૈલ પશ્ચિમે અને ડીડવાનાથી થોડે અંતરે છે. કુમેન્તસગનું કથન અને આ બે લેખોથી જણાય છે કે વિ. સં. ૭ મી સદીથી ૯ મી સદી સુધી જોધપુર રાજ્યની ઉત્તરથી દક્ષિણ સુધીનો અર્ધો પૂર્વ વિભાગ ગુર્જરદેશ (ગુર્જરત્રા, ગુજરાત) માં અંતર્ગત હતો. આજ રીતે દક્ષિણ તરફ વારના રાઠોડો તથા પ્રતિહારોની વચ્ચેની લડાઈઓના વૃત્તાંતથી જણાય છે કે ગુર્જર દેશની દક્ષિણ સીમા લાટ દેશને અડીને આવતી હતી. તે હિસાબે જોધપુર રાજ્યનો અર્ધો પૂર્વ ભાગ તથા તેનાથી દક્ષિણે લાટદેશ સુધીનો વર્તમાન ગુજરાત દેશ પણ તે સમયે ગુર્જર દેશમાં અંતર્ગત હતો. હવે તો કેવલ રાજપૂતાનાથી દક્ષિણનો ભાગજ ગુજરાત કહેવાય છે. દેશોનાં નામ ઘણુંખરું તેનાપર અધિકાર કરનારી જાતિઓના નામથી પ્રસિદ્ધ થતાં ગયાં છે—જેમકે માળવો પરથી માળવા, શેખાવતો પરથી શેખાવાટી, રાજપૂતો પરથી રાજપૂતાના વગેરે—તેજ પ્રમાણે ગુર્જરો

૧૬ ગુર્જરત્રાભૂમૌ ડેણ્ડવાનક વિષયસમ્બદ્ધ શિવા ગ્રામાગ્રહારે—એપિ. ઇં. વૉ. ૫, પૃ. ૨૧૧

૧૭ શ્રીમદ્ ગુર્જરત્રા મણ્ડલાન્તઃપાતિ મંગલાનક વિનિર્ગત૦—એપિગ્રાફિયા ૧ પૃ. ૨૧ ટિપ્પણ.

(ગૂજરો) નો અધિકાર હોવાથી ગુર્જરત્રા (ગૂજરાત) નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

૩૦૯ ગુર્જર દેશપર ગુર્જરો (ગૂજરો) નો અધિકાર ક્યારે થયો ને ક્યા સુધી રહ્યો તે બરાબર નિશ્ચિત નથી, તો પણ એટલું તો નિશ્ચિત છે કે રુદ્રદામાના સમય (અર્થાત વિ સ. ૨૦૭-ઇ સ. ૧૫૦) સુધી ગુર્જરોનુ રાજ્ય ભીનમાલમા થયુ નહોતું. સંભવ છે કે ક્ષત્રપોનું રાજ્ય નષ્ટ થવાથી ગુર્જરોનો અધિકાર ત્યા થયો હોય વિ. સ. ૬૮૫ (ઇ સ ૬૨૮) ની પૂર્વે તેઓનુ રાજ્ય ત્યાથી ઉઠી ગયુ હતું, કારણકે ઉક્ત સવતમા ત્યા ચાપ (ચાવડા) વશી રાજા વ્યાઘ્રમુખનું રાજ્ય હોવાનુ ભીનમાલના રહેનારા (ભિલ્લમાલકાચાર્ય) પ્રસિદ્ધ જ્યોતિષી બ્રહ્મગુપ્તના 'બ્રાહ્મસ્ફુટ સિદ્ધાત' પરથી જણાય છે[૬૮] આ ચાપોત્કટ (ચાપ, ચાવડા) વશ ગુર્જરવશથી ભિન્ન હતો એ લાટદેશના ચાલુક્ય (સોલકી) સામત પુલકેશી (અવનિજનાશ્રય) ના કલચુરિ સવત્ ૪૯૦ (વિ સ ૭૯૬-ઇ સ. ૭૩૯) ના દાનપત્રથી[૬૯] જણાય છે. વિ. સ. ૬૮૫ પહેલા પણ ઉક્ત ચાપ વશના રાજાઓનું રાજ્ય ભીનમાલમાં રહ્યું હોય, તેથી ઉક્ત સવતૂથી ઘણા સમય પહેલા ગુર્જરોનુ રાજ્ય ત્યાથી અસ્ત થઈ ગયુ હતુ અને તેની સ્મૃતિના સૂચક દેશનું નામ ગુર્જરત્રા (ગૂજરાત) માત્ર અવશેષ રહી ગયુ હતુ તેથી ગુર્જરોનુ વિ. સ ૪૦૦ થી પણ પૂર્વે યા તેની આસપાસ ભીનમાલપર રાજ્ય રહેવુ સભવિત હોઇ શકે છે. તે સમયથી અનુમાને ૧૬૦ વર્ષ પછી એટલે વિ. સ. ૫૬૭ (ઇ સ ૫૧૦) લગભગ હૂણોનો અધિકાર રાજપૂતાનામાં

---

૬૮ श्री चापवंशतिलके श्री व्याघ्रमुखे नृपे शकनृपाणां।
पंचाशत्संयुक्तै र्वषशतैः पंचभिरतीतै ॥ ७ ॥
ब्राह्म स्फुटसिद्धान्त सज्जनगणितगोलवित्प्रीत्यै ।
त्रिंशद् वर्षेण कृतो जिष्णु सुत ब्रह्मगुप्तेन ॥ ८ ॥
—ब्राह्मस्फुटसिद्धान्त.

૬૯ तरल...चावोटके मौर्यगुर्जरादिराज्ये.. (ના પ્ર ગ્ર. ભાગ ૧ પૃ ૨૧૦, ૨૧૧ નુ ટિપ્પણ ૨૩) તથા આ લેખનો પારા ૩૧૫ આગળનુ પૃષ્ઠ ૩૧૦

થયો. એથી ગુર્જરોને કોઈ દુઃખ અને વા તે કેવલ કપોલકલ્પના છે તેજ નમાલે કનોજના પ્રતાપી નતિહારો (પ્રતિહારો) નો પણ ગુર્જરો સાથે સબંધ નથી

૩૧ ભીનમાલનુ ગુર્જરરાજ્ય ચાવડાના હસ્તમાં આવ્યા પછી વિ. સં. ની ૧૧મી સદીના પ્રારંભમાં અલવર રાજ્યના પશ્ચિમ વિભાગ તથા તેના નિકટવર્તી નરેશો પર ગુર્જરોનું એક બીજુ રાજ્ય હોવાનો પત્તો મળે છે અલવર રાજ્યના રાજોરગઢ નામના પ્રાચીન શિલાલેખથી જણાયેલ વિ. સ ૧૦૧૬ (ઈ સ. ૯૫૯) પર પ્રતિહાર ગોત્રના ગુર્જર મહારાજાધિરાજ સાવટના પુત્ર, મહારાજાધિરાજ પરમેશ્વર મથનદેવ રાજ્ય કરતો હતો અને તે પરમભટ્ટારક મહારાજાધિરાજ પરમેશ્વર ક્ષિતિપાલદેવ (મહીપાલ)નો સામંત હતો. ૬૯ આ ક્ષિતિપાલ કનોજનો રઘુવંશી પ્રતિહાર રાજા હતો. આ શિલાલેખમાં મથનદેવને મહારાજાધિરાજ પરમેશ્વર લખેલો છે તે પરથી અનુમાન થાય છે કે તે ક્ષિતિપાલદેવ (મહીપાલ)ના મોટા સામંતોમાંથી એક હોય. આ લેખ પરથી એ પણ જણાય છે કે તે સમયે ત્યાં ગુર્જર (ગૂજર) જાતિના ખેડૂત પણ હતા.[૭૦]

૩૧૧ વર્તમાન ગુજરાતના ભરૂચ નગર પર પણ ગુર્જરોનું રાજ્ય વિ. સ. ની ૭ મી અને ૮ મી સદીમાં હોવાનું તેમના દાનપત્રોથી[૭૧] જણાય છે સંભવિત છે કે ઉક્ત સંવતોની પહેલાં અને પછી પણ તેઓનું રાજ્ય ત્યાં રહ્યું હોય અને એ કંઈ નવાઈ નથી કે ભીનમાલના ગુર્જરો (ગૂજરો)નું રાજ્ય પણ ભરૂચ સુધી ફેલાયું હોય અને ભીનમાલનું રાજ્ય તેના હાથથી નીકળી જવાથી પણ ભરૂચના રાજ્ય પર તેઓનો યા તેઓના કુટુંબીઓનો અધિકાર ચાલુ રહ્યો હોય આ ચના ગુર્જર રાજાઓના દાનપત્રોથી પ્રકટ થાય છે કે તે ગુર્જર રાજ્યની અંતર્ગત ભરૂચ જિલ્લો, સુરત જિલ્લાનો ઓલપાડ ચોરાશી અને નાંદોદીનાં પરગણાં તથા તેની પાસેનાં વડોદરા રાજ્ય રેવાકાંઠા અને સચીન રાજ્યના પ્રદેશ પણ હોય

૭૦ એપિ ઇંડિ. વૉ. ૩, પૃ. ૨૬૬
૭૧ ભા. સ. રિ. વૉ. ૬ પૃ. ૭૦

૩૧૨. ગુર્જર જાતિની ઉત્પત્તિના સબંધે આધુનિક પ્રાચીન શોધકોએ અનેક કલ્પનાઓ કરી છે જનરલ કનિંગહામે તેમને યુચી અર્થાત્ કુશાનવંશી હોવાનું અનુમાન કર્યું છે. વિન્સેન્ટ સ્મિથે તેમની ગણના હૂણોમા કરી છે. કેમ્પબેલનુ કથન એમ છે કે ઈ સ. ની ૬ઠી સદીમા ખજર નામની એક જાતિ, જ્યા યુરોપ અને એશીયાની સીમા મળે છે, ત્યા રહેતી હતી તે જાતિના લોક ગુર્જર યા ગૂજર છે. (ઇ. એ. વૉ ૪૦ પૃ ૩૦) અને તેમા મિ૦ દેવદત્ત ભાડારકરે કેમ્પબેલનુ કથન સ્વીકાર્યું છે.[૭૨] પરતુ એ સર્વ કલ્પના માત્ર છે, કારણકે તે સર્વમાં

૭૨ શ્રીયુત ભડારકરે તો સાથે સાથે એ પણ લખી નાખ્યુ છે કે "મુબઈ ઇલાકામા ગૂજર (ગુર્જર) નથી; એમ જણાય છે કે તે જાતિ હિંદુઓમા ભળી ગઇ ત્યા ગૂજર (ગુર્જર) વાણિયા (મહાજન), ગૂજર (ગુર્જર) કુભાર અને ગૂજર (ગુર્જર) સુતાર—કડીયા છે, ખાનદેશમા દેશી કણબી અને ગૂજર (ગુર્જર) કણબી છે એક મરાઠા કુટુબ ગુર્જર કહેવાય છે કે જે મહારાષ્ટ્રના આધુનિક ઇતિહાસમા પ્રસિદ્ધ રહેલ છે કરહાડા બ્રાહ્મણોમાં પણ ગુર્જર નામ મળે છે રાજપુતાનામા ગૂજર ગૌડ (ગુર્જર ગૌડ) બ્રાહ્મણ છે. આ સર્વ ગૂજર (ગુર્જર) જાતિના છે" ઇ એ વૉ ૪૦ પૃ ૨૨) ભડારકર મહાશયને આ નામોથી સામાન્ય ઉત્પત્તિ જાણવામાં પણ ભારે ભ્રમ થયો છે અને તેણે આ સર્વેને ગૂજર ઠરાવી દીધા છે, પરતુ વાસ્તવમાં તેમ નથી જેથી શ્રીમાલ નગર (ભીનમાલ, જોધપુર રાજ્યમા)ના બ્રાહ્મણ, વાણિયા, મહાજન, સોની આદિ બહાર જવાથી પોતાના મૂલ નિવાસ સ્થાનના નામથી અન્ય બ્રાહ્મણો આદિથી પોતાને અલગ બતાવવા માટે શ્રીમાલી બ્રાહ્મણ, શ્રીમાલી મહાજન—વાણિયા આદિ કહેવાયા—ઓળખાયા, તેવીજ રીતે મારવાડમા દધિમતિ (દાહિમ) ક્ષેત્રના રહેનાર બ્રાહ્મણ, રાજપૂત, જાટ આદિ દાહિમે બ્રાહ્મણ, દાહિમે રાજપૂત, દાહિમે જાટ આદિ કહેવાયા, અને ગૌડ દેશના બ્રાહ્મણ, રાજપૂત, કાયસ્થ આદિ બહાર જવાથી ગૌડ બ્રાહ્મણ, ગૌડ રાજપૂત, ગૌડ કાયસ્થ આદિ પ્રસિદ્ધ થયા, તેમજ પ્રાચીન ગુર્જર દેશના રહેનાર બ્રાહ્મણ, વાણિયા, કુંભાર, સુતાર, કડીઆ આદિ ગુર્જર બ્રાહ્મણ, ગુર્જર (ગૂજર) કુભાર તથા ગુર્જર (ગૂજર) સુતાર—કડિયા આદિ કહેવાયા છે એથી ગુર્જર બ્રાહ્મણ આદિનો અર્થ કે અભિપ્રાય એ નથી કે ગુર્જર (ગૂજર) જાતિના બ્રાહ્મણ આદિ તેમના નામની પૂર્વે ગુર્જર (ગૂજર) શબ્દ

કોઈ પણ એવું પ્રમાણ મળતું હોય નથી કે અમુક સમયમાં અમુક ભાગમાંથી આ ગુર્જર જાતિ બહારથી અહીં આવી. ખજરથી ગુર્જર યા ગુજર જાતિની ઉત્પત્તિ માનવી એ એવી કલ્પના છે કે જેમ કોઇ એમ કહે કે સાક્ષેને શબ્દ યુરોપની એંગ્લો-સેક્સન જાતિથી નીકળેલ છે. નવસારીથી મળેલા ચાલુક્ય ગુર્જરવંશી રાજા જયભટ (ત્રીજા)ના કલચુરિ સંવત ૪૫૬ (વિ. સં. ૭૬૨)ના દાનપત્રમાં ગુર્જરોને મહારાજ હર્ષ (ભારતનરેશ)ના વંશમાં થયેલ જણાય છે (આ ૩૦૭ થી ૩૧૨ સુધીની હકીકત રા. બ. ગૌરીશંકર ઓઝાના રાજપૂતાનેકા ઇતિહાસ પ્રથમ ખંડમાંથી લીધેલી છે.)

૩૧૩ ગુજરાતમાં ચાવડા વંશના વનરાજથી પાટણની સ્થાપના ચાવડાવંશ પછી ચાલુક્યવંશ પછી વાઘેલાવંશ અને પછી મુસલમાનોનો ગુજરાતમાં પ્રવેશ અને અધિકાર એ તવારીખની વાત છે એટલે તેનો વિસ્તાર કરવો નિરર્થક છે. શ્રી હેમચંદ્રના સમયમાં અપભ્રંશ ભાષા બોલાતી હતી એમ સમજાય છે. પછી તે ભાષા રૂપાન્તર લેતી ગઇ અને તેરમા સૈકાના સમયમાં ગુજરાતીનું બંધારણ થતું ગયું. ગુજરાત બીજા પ્રાંતોના સંપર્કથી છૂટું પડ્યું ને તેથી તે દેશની ભાષા બીજા દેશની ભાષાથી જુદું સ્વરૂપ લેતી ગઇ અને તે ગુજરાતની દેશી ભાષા ગુજરાતી કહેવાઇ.

તેમના આદિ નિવાસનું સૂચક છે નહિ કે જાતિનું. ઉક્ત મહાશયે એક ગ-ઢવાલ બ્રાહ્મણ કુકુળના મહીના ? સં. ૧૧૫૧ (વિ. સં. ૧૨૪૮)ના દાનપત્રમાંથી ગોકુળ ભગવત પણ આપેલ છે કે જેમાં દાન લેનાર ગોવિંદ બ્રાહ્મણને મસ્તક, અલંકાર અને નેત્ર—આ ત્રણ પ્રવરવાળા ગૌતમ ગોત્રના, અને ગુર્જર ઉપનામવાળા (ગુર્જર સમુપાભિધાન) જણાવેલ છે. જો ગુર્જર જાતિને એશિયાની ખજર જાતિ હોવાનું માનવામાં આવે તો શું તેઓ અહીં પણ ત્રણ અને પ્રવરનો પ્રચાર હતો? તેમણે ગુર્જર વંશની ઉત્પત્તિ સંબંધી પણ લખ્યું છે કે આ નામનું તામ્રપત્ર ગુર્જર જાતિના ગૌડ બ્રાહ્મણ છે પરંતુ વાસ્તવમાં ગુર્જર શબ્દનો અર્થ એવો છે કે ગુર્જર દેશના રહેનાર ગૌડ બ્રાહ્મણ પણ ગુર્જર જાતિના ગૌડ બ્રાહ્મણ નહિ. (રા. બ. ગૌરીશંકર).

પ્રકરણ ૨ જું.

પૂર્વની ભાષા મરીને આપણી દેશી ભાષાઓ નવી બની નથી.

૩૧૪ જૂની પ્રાકૃત-અપભ્રંશ ભાષા મરીને (બોલાતા લુપ્ત થઈને) તે સ્થળે ગૂજરાતી, હિન્દી, મરાઠી, બંગાલી આદિ નવી દેશી-આર્ય-ભાષા ઉત્પન્ન થઈ એમ અમુકનુ માનવુ હોય તો તે અયોગ્ય છે ભાષાનુ પરિવર્ત્તન થયાજ કરે છે એ વાતની સાક્ષી ભાષાનો ઇતિહાસ પૂરે છે, પણ એક ભાષા મૃત થાય અને તેને સ્થાને બીજી ઉદ્ભવે-નવીજ જન્મ પામે એ ભાષાનો ઇતિહાસ પરવાર કરતો નથી. કોઇ એમ કહે કે મોટી ક્રાતિ થાય-રાજ્યક્રાતિ કે ધર્મક્રાતિ કે વિચારક્રાતિ થાય અને તે વખતે એક ભાષા મરણવશ થાય ને તેને બદલે બીજી થાય એ વાત પણ યોગ્ય નથી ઈ સ. ૧૩ માથી તે ૧૫ મા શતકમાં સમગ્ર હિદુસ્થાનમા સતકવિ ઉત્પન્ન થયા ને તેમણે લોકોની ધાર્મિક અને સામાજિક રહેણીકરણીમા ખળભળાટ ઉપજાવ્યો-એ એક સમય, અને બીજો સમય અગ્રેજી વાગ્મયરૂપી વાઘણનુ દૂધ આપણને મળવા લાગ્યુ તે વખતનો,-આ બને સમયમા ખળભળાટ અને વિચાર-ક્રાતિ જગી થયા હતા, પણ એક પણ સમયે નવીન ભાષાનુ નિર્માણ થવુ બન્યું નથી એ લક્ષમા રાખવા જેવી બાબત છે. તે વખતે અતસ્થ વિચારક્રાતિ અને અન્ય ભાષામાથી વિચારોનુ ગ્રહણ એ જરૂર થયુ, છતા તેથી એમ સિદ્ધ થતું નથી કે એક ભાષા મરીને તેની જગ્યાએ બીજી નવી ઉત્પન્ન થઈ ભિન્ન સસ્કૃતિના બે માનવ વશોની અથડામણી થાય ત્યારે એક બીજાની ભાષામા મિશ્રણ થવાનો પ્રસગ આવે છે. તે કારણે સસ્કૃતની પ્રાકૃત ભાષા કેમ થઇ, અથવા પ્રાકૃતની અપભ્રશજ કેવી રીતે બનતી ગઇ તેની સગતિ મળી આવે છે અને તે ભાષાનો ઇતિહાસ સારી રીતે કહી શકે ઇ સ ૧૦ થી તે ૧૩ મા શતકની દરમ્યાન હાલની હિદની દેશી આર્યભાષાઓ ઉત્પન્ન થઇ એવું

આપણને દિસે છે કારણ કે તેરમા શતકમાં ગૂજરાતી હિન્દી મરાઠી વગેરે ભાષામાં વાઙ્મયરચના પ્રથમ જોવામાં આવે છે આ સમયની આસપાસ એટલે ઇ સ. ૧ થી તે ૧૩ મા શતક દરમ્યાન હિંદુસ્થાનમાં અન્ય સંસ્કૃતિના ને જાતિના લોક આવી આપણામાં મિશ્રિત થયા કે કેમ તે ઇતિહાસ પરથી જોવું જોઇએ

૩૧૫ આઠમા શતકથી આરબોની સ્વારી જલમાર્ગે સિંધ કચ્છમાં પ્રથમ આવી તેઓ ગૂજરાત તોડી રાજપુતાના સુધી ચાલી આવ્યા, પણ ત્યાં તેઓને સારો માર પડ્યો ને તેઓ પાછા ફર્યા, પણ તેમણે સિંધ અને મુલતાનમાં પોતાની સત્તા સ્થિર કરી મુસલમાની રાજ્ય સ્થાપ્યું, તેઓએ ગુજરાત, રાજસ્થાનમાં ધૂમ મચાવી.

'तरलतरतारतर वारिदारितोदित–सैन्धव कच्छेल्लसौ राष्ट्र चावोटक मौर्य गुर्जरादि रा(ज्ये) निःशेष दाक्षिणात्य क्षितिपति जिगीषया दाक्षिणापथप्रवेश प्रथममेव नवसारिका विषय प्रसाधनाय यागते (પછી ૭-૮ લીટીમાં વર્ણ વિસ્તર્યો છે તે અહીં આપ્યો નથી) समरशिरसि विजिते ताजिकानीके अवनिजनाश्रय' श्रीपुलकेशिराज ઇ ઓઇ સ. ૭૩૯ નો તામ્રપટ કેમ્પબેલના બૉમ્બે ગેઝેટિયર વૉ. ૧ પૃ. ૧ ૯ પર મુદ્રિત થયો છે તેમાં ચાલુક્યકુળના લાટદેશના શાખા પૈકી પુલકેશીએ નવસારી દેશ જીતવા માટે પ્રથમ આવેલા તાજિક એટલે આરબ સૈન્યનો પરાભવ કર્યાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે સિંધ સિવાય કચ્છ સૌરાષ્ટ્ર ગુર્જર, મૌર્યરાજ્ય (ઉત્તર કોંકણના તે સમયના મૌર્યકુળના રાજાઓ)ની ખરી રીતે ખબર તાજિક–આરબોએ લીધી હતી અને તેઓએ ઇ સ. ૮મા શતકમાં મહારાષ્ટ્રમાં પ્રવેશ કરવા પ્રયત્ન કર્યો હતો તેમ આ તામ્રપટ માંથી સ્પષ્ટ જણાય છે

૩૧૬ આ પછી, પછીના શતકમાં હારુન ઉર રસીદ નામનો ખલીફા યા ખલિફા હતો ત્યારે આરબોની સત્તાનો પ્રચાર ઈરાનમાંથી અફઘાનિસ્થાન અને તાતરી પર ગઈ ત્યાં મુસલમાની ધર્મનાં મૂળ જોરથી રોપ્યાં હતાં પછી અફઘાનીસ્થાન અને તાર્તરીમાં આરબોની

સત્તા ક્ષીણ થતી ગઇ તેથી ત્યા મુસલમાનોનુ ધર્મ તથા રાજ્ય વિસ્તારનુ જોર તૂટ્યુ ને તાર્તારોએ અફ્ગાનિસ્થાન તાબે કર્યું અને હિન્દુસ્થાન ઉપર હુમલો કરવા દશમા શતકથી આરભ કર્યો દશમા શતકને અતે 'સિંધુની પેલી પાર સુધી તેમની સત્તા કાયમ થઇ પણ તેની આ બાજુ તેઓ ઘુમવા લાગ્યા આથી તે બને બાજુ વચ્ચે વસેલા ક્ષત્રિય કુળોમા ખળભળાટ જાગતા આત્મસરક્ષણ માટે તેઓ દક્ષિણ બાજુ તેમજ પૂર્વ બાજુ જઇને હિદુ લોકોમા મળ્યા, કેટલાયે રાજ્યો પણ સ્થાપ્યા આ કુળો ગૂર્જર, પરમાર, ચાલુક્ય, ચોહાણ, ઇત્યાદિના હતા ગૂર્જર, ચાલુક્યના કાઇક ટોળાનો અર્ધો ભાગ એકદા હૂણોની સાથે અન્દર ઘુસ્યો હતો તેણે ગૂજરાતમા અને મહારાષ્ટ્રમા રાજ્ય પણ કર્યું. પણ તેનુ મોટા પ્રમાણમા પ્રયાણ નવમા શતક પછી થયુ. આ ચાલુક્ય રાજ્ય ગૂજરાતમા સ્થાપન થયા પછીજ ગૂજરાતમા 'ગુર્જર' એ નામ મળ્યુ એ વાત અર્ધા ગુર્જરોને સમય ન્હોતો મળ્યો તે પરથી, અને મહારાષ્ટ્રમા 'કલ્યાણકટક' જેવા પોતાના પૂર્વ વસતિસ્થાનનું સ્મરણ આપનાર સ્થળો બીજા ચાલુક્યોએ (તૈલપે) સ્થાપ્યા તે પરથી જાણવામા આવે છે આ ગૂર્જર, પરમાર, ચાલુક્ય, ચૌહાણ મૂળથી પ્રાચીન આર્ય જાતિઓ હતી પ્રાચીન આર્યજાતિઓનુ સૌથી પ્રથમ નિવાસ મધ્ય એશિયામા હતુ ઇ સ નવમા શતકના છેવટથી પછી પરમાર, ચાલુક્ય, ચૌહાણ ઇત્યાદિ ક્ષત્રિય કુળો સમગ્ર હિદુસ્થાનમા (કાનડા, તેલગણ અને નીચેના પ્રાત સુધી) પ્રસર્યા. તેઓ અન્ય ધર્મીય, અન્ય સસ્કૃતિના અને અન્ય ભાષાના હતા. તેઓની અને તેઓ જ્યા જ્યા ગયા ત્યા ત્યાના લોકોનુ સમિશ્રણ થઈને તે કાયમના મળી જવાની ધમાચકડીમા નવીન ભાષા ઉત્પન્ન થવા જેવી પરિસ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ હતી.

૩૧૭ પછી અગ્યારમા શતકના પહેલા ૨૪ વર્ષમા ગઝનવીના મહમદે પોતાના અફ્ગાન, તાર્તર આદિ સૈનિકો લઇને અનેક વેળા હિદુસ્થાનપર સ્વારી કરી અને ઉપર જણાવેલા ક્ષત્રિયોની હીલચાલો અને પ્રયાણને વળી એક જોરથી ધક્કો માર્યો

૩૧૮. ઇ. સ ના ૮ મા શતકમા આરબોની એક સ્વારી સિંધ

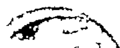
અને સૌરાષ્ટ્ર પ્રાંતમાં આવી ગયાનો ઉલ્લેખ ઉપર કર્યો છે પણ તે ક્ષણિક હોવાના કારણે તેનું ઝાઝું પરિણામ આવ્યું નહિ. પણ ઈ. સ. ના અગીઆરમા શતકથી તે ત્યારપછી તુર્કઆદિ પરધર્મી લોકોનાં અનેક ધાડાંઓ આર્યભૂમિપર આવ્યાં અને તેઓએ અભૂતપૂર્વ ખળભળાટ મચાવી દીધો એમાં શક નથી. ઈ. સ. ૧ ૧ થી ૧ ૨૪ સુધી અનેક વેળાએ હિંદુસ્થાનપર સ્વારી મહમદ ગીઝનીએ કરી. મહમદ ૧૦૨૪ માં મુલતાન-અજમેર માર્ગે અણહિલવાડ પાટણમાં ઉતર્યો અને પછી સૌરાષ્ટ્રમાં સોમનાથપર હુમલો કર્યો. સોમનાથને લૂંટયા પછી તે પુનઃ પાટણપાસે ગયો અને ત્યાં કેટલાક દિવસ રહ્યો. તેણે ત્યાં મસીદો વગેરે બાંધ્યાનો ઉલ્લેખ છે (જુઓ ગેઝેટીયર વૉ. ૧ ભાગ ૧ પૃ. ૧૬૮ ફુટનોટ). મહમદના ધાડાંથી પંજાબ રાજપુતાના ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર—એ દેશોમાં નિઃસંશય ખળભળાટ થયો. જેમનામાં તે સાથે સામનો કરવાનું હિંમત ન હોય તેમણે દેશ છોડી નાસવું. રાજાઓએ પોતાના સગાંસબન્ધીનો આશ્રય લેવો એવું એકંદર થયું પણ તેમાં આશ્ચર્ય નથી. ગુજરાતનો ભીમરાજ (ઈ. સ. ૧ ૨૨ થી ૧ ૬૪) પોતાનું જબરું સૈન્ય હોવા છતાં પણ તે છોડી નાઠો અને કચ્છનો આશ્રય કરી રહ્યો. મહમદ સાથે આવેલા લોકો પૈકી કેટલાક વિદેશી લોક અહીં વસવાટ કરીને રહ્યાનો ઉલ્લેખ વધારે કાંઈ મળતો નથી એ ખરું છે, પણ ગુજરાતના કેટલાક ભાગ ખાનદેશમાં રાજપુતાનાના ઉત્તર ભાગમાં, પંજાબના અટકપ્રાંત પાસે—એ સ્થળોમાં જૂના રહેવાસીઓની ભાગાભાગી માત્ર તેની સ્વારીના કારણે થઈ હોય એમાં નવાઈ નથી.

૩૧૫ આ પછી બીજી ધાડ મહમદ ઘોરીની આવી. તે બારમા શતકની આખર આવી. દિલ્લીના ચૌહાણ ઉપર ઉત્તર હિંદુસ્થાનનું વર્ચસ્વ હતું અને તેનું જોર પણ હતું તેથી મહમદનું ત્યાં ચાલ્યું નહીં. પહેલી ખેપમાં ઈ. સ. ૧૧૯૧ માં થાણેશ્વર પાસે માર ખાઈ તેને નાસી જવું પડ્યું. તેમ છતાં ઉત્તર હિંદુસ્થાનમાં પહેલી ગઝનીથી ફરી ચઢતો ૧૧૯૨ માં આવતાં તેને જય મળ્યો. તેણે પ્રથમ ચૌહાણની આખર કરી પછી બીજાનો નાશ કર્યો.

૩૨૦ મહમદઘોરી મહમદગીઝનીની પેઠે કેવળ લૂટ કરી પાછો ચાલ્યો જવા ન્હોતો આવ્યો, પણ તેને તો હિંદુસ્થાનમા પોતાનુ રાજ્ય સ્થાપવાનુ હતુ, તેથી (૧) એક એ વાત થઇ કે અન્ય સંસ્કૃતિના અને અન્ય માનવવંશના લોકોનો મોટો સમુદાય આપણામા ઘુસ્યો, અને (૨) બીજું એ થયુ કે તેણે ત્યાથી આપણા લોકોને પોતાના દેશમાથી હાંકી કાઢી રાજપુતાના, માળવા, ગૂજરાત—એમા વનવન ભટકતા કર્યા મહમદઘોરી દિલ્લી અને પંજાબ જીતીને હરીઠામ ન બેઠો, પણ તેણે પોતાના સરદાર પૂર્વ બાજુ બંગાલામા અને દક્ષિણ બાજુ માળવા ગૂજરાત સુધી મોકલ્યા. બંગાલ અને બહાર પ્રાંત ૧૧૯૪–૯૫ ના સુમારે મુસલમાનોના તાબામા આવ્યો. ગૂજરાતમા તેઓ ફાવ્યા નહિ, પણ તેના પછીના ગુલામ રાજાએ ગૂજરાતને હેરાન કર્યું ને પછી તેરમા શતકના છેવટમા અલ્લાઉદ્દિને ગૂજરાતના કર્ણરાજાના રાજ્યને ધૂળમા મેળવ્યુ અને મહારાષ્ટ્રમા દેવગિરિના યાદવોનો ૧૨૯૪ મા પરાભવ કર્યો

૩૨૧. મરાઠી સાહિત્યમા મૂળ સાહિત્ય જ્ઞાનેશ્વરીને સંપૂર્ણ થયે ચારજ વર્ષમાં મહારાષ્ટ્રનો મોટો ભાગ મુસલમાનોના હાથમા આવ્યો. મહમદ ગીઝની સાથે અફગાન, આરબ, તાર્તર, અને મહમદ ઘોરી સાથે પણ તેવાજ અફગાન, તાર્તર, તુર્ક ઇત્યાદિ પરધર્મી અને ભિન્ન કુળના લોક અગ્યારમા શતકના આરંભથી તે તેરમા શતક સુધી હિંદુસ્થાનમા આવી ઘુસ્યા. તેઓએ આપણો ધર્મ સ્વીકાર્યો નહિ, પણ તેમને આપણી ભાષા બોલવી પડતી આથી નવી ભાષા ઇ સ. ૧૧ મા શતકથી ૧૩ મા શતક સુધીમા ઉદયમા આવી તે પૈકી કોઇ ભાષાને પોતાનું નિશ્ચિત સ્વરૂપ પ્રકટ કરવામા બીજી ભાષા કરતા વખત લાગ્યો, કોઈએ તેનુ સ્વરૂપ ઝટ સાધ્ય કર્યું એટલેકે એકાદ અર્ધો શતક આગળ પાછળ એમ પરિસ્થિતિ પ્રમાણે જન્મ પામી મરાઠીમા ૧૩ મા શતકમા નિશ્ચિત સ્વરૂપનુ વાઙ્મય મળે છે, ત્યારે તે નિશ્ચિત સ્વરૂપની બોલીના રૂપમા આવી તે પૂર્વે એક બે શતકમા તે ઉત્પન્ન થવી જોઇએ એ ઉઘાડુ છે

૩૨૨. ગૂજરાતીમા પહેલા તેરમા શતકનુ વાઙ્મય પ્રાપ્ત થાય છે,

(જુઓ રેવન્તગિરિ રાસ–જમ્બુરાસાદિ આ ગ્રન્થનું આ પ્રકરણમાં આપેલ વાઙ્મય તેમજ સં ૧૪૫૦ નું (ઇ. સ. ૧૩૯૪નું) મુગ્ધાવબોધ ઔક્તિક કે જે વ્યાકરણનો ગ્રંથ છે ને જેમાં જૂની ગુજરાતીનું વિવરણ છે) તેથી તેના એક બે શતક પૂર્વે તે અસ્તિત્વમાં આવી હોવી જોઇએ આથી ઉક્ત અનુમાનથી હિંદુસ્થાનમાંની ચાલતી દેશી–આર્યભાષાઓ આ ધર્મપરિવર્તનના અને જુદા જુદા માનવવંશના સંમિશ્રણના કાળમાં જન્મ પામી એ ઉઘાડું સિદ્ધ છે મુસલમાનોના હુમલાઓથી સપાદલક્ષ (સવા લાખ–શિવાલીક) એ પર્વતનો ઉત્તરી ભાગ–તેમાંથી અને આસપાસ વસવાટ કરી રહેનારા ક્ષત્રિય લોકોનાં ટોળાં પાછળ પાછળ જતાં આવ્યાં અને તેઓએ દક્ષિણ બાજુ મારવાડ ગુજરાત મહારાષ્ટ્ર અને પૂર્વ બાજુએ બહાર–બંગાલ સુધી સ્થાન કરી વસવાટ કર્યો અને રાજ્યો સ્થાપ્યાં એ ઉપર જણાવેલું છે આ લોકોએ હિંદુ ધર્મ આચાર રીતિરિવાજો ભાષા સર્વ અહીંથી ઉપાડ્યાં. આક્રમણ, તુર્ક તત્તાર આદિએ પોતાનો ધર્મ ન છોડતાં બલિક તરવારથી તેનો પ્રચાર કરીને પુષ્કળ હિંદુઓને વટલાવ્યા, પણ તેઓનો અને આપણો વ્યવહાર ચાલવો જોઇએ તેથી તેઓને આપણી ભાષા સ્વીકારવી પડી અને એ રીતે થયું તેથી ભાષાની દૃષ્ટિએ તેઓનું આપણામાં ભળી રહેવાનું પરિણામ. અને તેઓના હુમલાનું અને તેની પૂર્વે પશ્ચિમથી ચારે બાજુ પ્રસરેલા આવેલા ગુર્જર પરમાર ચોહાણ, ચાલુક્ય ઇત્યાદિ ટોળાંનું આપણામાં ભળ્યા ત્યાનું પરિણામ, સરખું જ થયું એમાં શક નથી.

પ્રકરણ ૩ જું

ગુજરાતી એક સાહિત્ય-ભાષા. (૧૩ મા શતકથી)

૩૨૭ તેરમી સૈકાની સદીમાં ગુજરાતીનું વાઙ્મય નિર્માણ થયું. તેથી ગુજરાતી ભાષા તેરમી સદીમાં હતી એવું જણાય છે ત્યારે તે પૂર્વે એ ભાષા હતી તો તે બોલાતી હોવી જોઇએ એમ અનુમાન કર

વામા હરકત નથી પણ સુદૈવે આ સંબધે કેવળ અનુમાન પરજ તે વાતનો માત્ર આધાર રાખવા જેવુ નથી રહ્યુ, કારણ કે વિદગ્ધ-વાગ્મય અને અન્ય આધાર પણ મળી રહે છે, કારણકે સ ૮૩૫મા રચાયેલી કુવલય માલા છે તેમા મુખ્ય દેશમા સૌરાષ્ટ્ર ને લાટ દેશનો ઉલ્લેખ કરવા ઉપરાત ગૂર્જર લોક ને તેમની ભાષાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે—

ઘયલોણિય પુટ્ઠંગે ધમ્મવરે સધિવિગ્ગહે નિઉણે,

'ન ઉરે ભલ્લઉં' ભણિરે, અહ પેચ્છઇ ગુજ્જરે અવરે

—પછી ગુર્જર લોકોને જોયા. એ લોકો ઘી અને માખણથી પુષ્ટ શરીરવાળા, ધર્મપરાયણ, સધિવિગ્રહમા નિપુણ અને 'ન ઉરે ભલ્લઉં' એમ બોલનારા હોય છે

વળી સાથે લાટપ્રદેશ કે જેનો હાલ ગૂજરાતમા સમાવેશ થાય છે તેનો પણ ઉલ્લેખ છે કે,—

ણ્હાઓલિત્તવિલિત્તે, કયસીમતે સોહિયગત્તે

'અમ્હ કાઉં તુમ્હ' ભણિરે અહ પેચ્છઈ લાડે

—પછી લાટના લોકોને જોયા—એ લોકો (માથામા) સેંથો પાડનારા, લેપન કરનારા, સુશોભિત શરીરવાળા અને 'અમ્હ કાઉં તુમ્હ' એમ બોલનારા હોય છે

૩૨૪ કોઇપણ ભાષા પોતાનુ સૌષ્ઠવ-પ્રૌઢપણુ ઇત્યાદિ ગુણોથી અગર તે બોલનારાની ધાર્મિક સમજણથી શિષ્ટસમત થઇ હોય તો તેનુ રૂપાતર થયા પછી તે સાથે તેમા વાગ્મય-સાહિત્ય ઉપજી શકે છે. ઉદાહરણ માટે સસ્કૃતની વાત કરીએ સામાન્ય જનસમૂહની નિત્ય વ્યવહારની બોલવાની ભાષાની દૃષ્ટિએ જે તેનુ અસ્તિત્વ વિક્રમ સંવત્ પૂર્વે છ સાત શતક ઉપર નષ્ટ થયુ હતુ, છતા પણ વિદગ્ધ વાગ્મયની વાહક તરીકેની દૃષ્ટિએ જોતા વિક્રમ સવત્ પછી ૧૭-૧૮ શતક સુધી તે જીવત રહી છે બીજુ એ છે કે વાગ્મયમાની ભાષાનુ સ્વરૂપ નિર્માણકાલે જેવુ હોય છે તેવુજ પછી રહે એવી ખાત્રી કોઇ આપી શકે તેમ નથી. જુઓ જૂની કૃતિઓ યા મધ્યકાલીન કૃતિઓ-દાખલા તરીકે

નરસિંહ મહેતાની કૃતિઓન્તે શુદ્ધ થતી ગઇ તેનાં જૂનાં, દુર્બોધ સ્વરૂપ ભૂંસાતાં ગયાં અને અત્યારે જે પ્રભાતિયાં વગેરે તેનાં બોલાય છે ને જે સ્વરૂપે બોલાય છે તે સ્વરૂપ કંઇ નરસિંહ મહેતાનું સ્વયંસ્ફુરિત નથી સાહિત્ય એ ભાષાને નામશેષ કરવા દેતું નથી પણ તે તેના ખરાં સ્વરૂપને માટે સાક્ષી પણ થઇ શકતું નથી. શિલાલેખમાં તેમ થઇ નથી પણ ગૂજરાતી તામ્રપત્રમાં જૂના લેખ મળ્યા નથી,

૩૨૫. પશ્ચિમના લોકો એ તેમાં ઈ. સ. પૂર્વે ૩ શતકથી પછી ઘણું સાહિત્ય થયું હવે જણાયું છે બૌદ્ધ લોકોના પરંપરાગત વિશ્વાસ પ્રમાણે બુદ્ધ વચનો પર ઉભી કરેલી તે મગધભાષા છે એટલે પાલિ અર્થાત્ જૂની પ્રાકૃત, બુદ્ધ સુધી પહોંચે છે વિ. સ. પૂર્વે ૧૩૦ વર્ષ સુધી તેને લઇ જવાનો પુરાવો ઉપલબ્ધ નથી. અશોકના વખતમાં તેના કિંચિત્ બદલાતા જતા સ્વરૂપમાં શિલાલેખો લખાતા આવ્યા તે ઇ.સ. પછી એક શતક સુધી લખાતા ગયા. આ બે શતકોની વચમાંજ સંસ્કૃત શિલાલેખો કોતરવા લાગ્યા અને પછી તે વધુ વધુ વપરાતા ગયા. એક બાજુ અશોક શિલાલેખોની પાલી અગર પ્રાકૃત ભાષાથી જઇને મહા-રાષ્ટ્રી હિન્દી, ગૂજરાતી આદિ થઇ નવી ભાષા ઉત્પન્ન થતી ગઇ બીજી બાજુ આ ભાષાઓ નવી હોવાથી તેને પ્રથમ પ્રશસ્તું મહત્ત્વ ન મળે તે સ્વાભાવિક છે તેથી અને સંસ્કૃત ઉપરના અભિમાનથી તથા બૌદ્ધ ધર્મના નાશ કાળ પછી જાગૃતિ જોરથી થઇ ગઇ તેથી સંસ્કૃતજ શિલાલેખોની ભાષા બની, પણ પ્રાકૃતની વૃદ્ધિ ચાલીજ ગઇ અને તેના પોતાનાંજ ખાસ પ્રશસ્તું (એટલે ધાર્મિક રાજકીય નહિ) ગ્રન્થ-સાહિત્ય થવા લાગ્યું.

૩૨૬ પૈશાચી ભાષામાં પહેલા ગુણાઢ્યની બૃહત્કથા, સત્તસઇ ત્રી-જા સૈકામાં રાવણવહો, સાતમા સૈકામાં ગઉડવહો, ૧૧ મા શતકમાં ક-પૂરમંજરી ઇત્યાદિ ગ્રન્થો, એવું લખેલી આપે છે કે ઇ. સ. પહેલા શત-કથી ૧૧ મા શતક સુધી પ્રાકૃત ભાષા જોરમાં હતી. આ દરમ્યાન જૈન ગ્રન્થકારોએ પણ અનેક પ્રાકૃત ગ્રન્થો અને કથાઓનું સાહિત્ય રચ્યું છે

ધાર્મિક, શાસ્ત્રીય નહિ તો કાવ્યાદિ. ગ્રંથ સુદ્ધા જો કે સંસ્કૃતમા પૂર્વ પ્રમાણે થતા હતા, છતા પણ જીવત પ્રાકૃત ભાષાએ પોતાની ચળવળ છોડી નથી, એતુ આ પરથી સિદ્ધ થાય છે આ પછીનો કાળ તેજ હાલની દેશી ભાષાનો કાળ. ઇ. સ. દશથી બારમા શતક સુધી પ્રાકૃતમા કાવ્ય થતાં હતા (તેનુ ઉદાહરણ હેમચન્દ્ર વગેરે) આનુ કારણ, આધુનિક ભાષા તે કાળથી વધતી ગઇ અને વાગ્મય—સાહિત્ય ભાષા થવાની પાત્રતા તેણે પોતાના અંગમાં આણી હતી

૩૨૭ આ '**જૈન ગૂર્જરકવિઓ**'ના પુસ્તકમા કવિઓ અને તેમની કૃતિઓનો વિ સ તેરમી સદીથી પ્રારભ કર્યો છે તેનું કારણ ઉપરથી સમજાશે બારમા શતકથી તે પદરમા સેકાના મધ્ય સુધી અપભ્રશ સાથે ગૂર્જર ભાષાનુ સ્વરૂપ વધારે સબધ જાળવ્યે જતુ હતુ, અને તેથી મારા મિત્ર સાક્ષરશ્રી અબાલાલ બુલાખીરામ જાની બી. એ. તે સમયને 'અપભ્રશ યુગ' એ આપવા દોરાયા લાગે છે. તેમણે ૩૦ મી એપ્રીલ ૧૯૨૬ ને રોજ નડિયાદમા 'પ્રાચીન ગૂજરાતી સાહિત્યના કેટલાક પ્રશ્નો' એ પર મનનીય ભાષણ આપ્યુ હતું તેમાથી અત્ર ઉપયોગનો ભાગ નીચે પ્રમાણે છે—

૩૨૮ 'અપભ્રશ, પ્રાચીન અને અર્વાચીન એમ ત્રણ વિભાગોમા ગૂજરાતી સાહિત્ય વહેચાવા પામ્યું છે વિક્રમ સવત્ બારમા સૈકાથી ૧૪૫૦ સુધીનો અપભ્રશ યુગ ત્યારથી ૧૯ મા સૈકા સુધી પ્રાચીન સાહિત્ય યુગ, અને ત્યાર પછીનો અર્વાચીન સાહિત્ય યુગ છે નરસિંહ મહેતાથી નાકર સુધીનુ સાહિત્ય એ મિશ્ર સાહિત્ય છે હમેશા એક કોટી—યુગમાથી બીજી કોટીમા સક્રાતિ પામતુ સાહિત્ય મિશ્ર હોઇ શકે, ન તે પ્રાચીન સસ્કાર બધા ત્યજી શકે, કે ન તે નવીન પરિવર્ત્તનના સસ્કારો સર્વથા સગ્રહી શકે. આવી સ્થિતિનુ નરસિહ—નારક યુગનુ મિશ્ર ભાષા સસ્કારવાળુ સાહિત્ય છે છતા તે પ્રાચીન સાહિત્યની કક્ષામા ગણાય છે કવિ દલપતરામે વિધાન બાધ્યુ હતુ કે, જે ભાષા નરસિહ મહેતાના વખતમા હતી તેવીજ અત્યાર સુધી ચાલી આવી છે. એવો એક પક્ષનો મત છે, પરતુ તે કેવળ ભ્રમજ છે.

૩૨૯ નરસિંહ મહેતાને આદિ કવિ કહેવામાં આવે છે પરંતુ તે પહેલાં પણ ગૂર્જર ભાષામાં કવિતાઓ લખવામાં આવતી હતી. જૈન અને જૈનેતર-બ્રાહ્મણ કવિઓએ પુષ્કળ સાહિત્ય લખ્યું છે (જૈન કવિઓ માટે જુઓ આ ગ્રંથમાં નોંધેલા કવિઓ અને તેમની કૃતિઓ.)

૩૩૦ આ ઉપરાંત ત્રીજો ભ્રમ એવો છે કે જૈનો અને બ્રાહ્મણોનાં સાહિત્ય જુદાં જુદાં ખીલ્યાં હતાં—પરંતુ સાહિત્યનો ઇતિહાસ લખાયા છતાં વિદ્વાનોએ તેમાં સાવધાની નહિ રાખવાથી એ ભ્રમો ઉત્પન્ન થવા પામ્યા છે."

૩૩૧ ઉપરના તેમજ બીજા અનેક ભ્રમો ગૂજરાતી ભાષા સંબંધે તેના સાહિત્ય સંબંધે તેમજ તે ભાષાની જનની અપભ્રંશ અને તેથી આગળ પ્રાકૃત સંબંધે ઉભા થવા પામ્યા છે તે તે પૈકી કેટલાક ઉભા કરેલા વ્રત છે આ સર્વ આ લેખથી તેમજ આ પુસ્તકમાં વર્ણવેલા કવિઓ અને તેમની કૃતિઓથી દૂર થશે અને સૂજ્ઞ સાહિત્યરસિક ભાષાવિવેકદૃષ્ટિથી યથાર્થ નિર્ણયોપર આવશે. વિશેષમાં તેઓ પ્રામાણિક પણે ઉંડા ઉતરશે તો તેઓ સ્પષ્ટ જાણી જોઇ સ્વીકારી શકશે કે જૈનોએ પ્રાકૃત, અપભ્રંશ અને દેશી-ગૂજરાતી આદિ ભાષાનું વ્યાકરણ રચવામાં, તે ભાષાની રચનામાં પ્રમાણભૂત પુસ્તકો પૂરાં પાડવામાં અને તેમનું સાહિત્ય સમૃદ્ધ જાળવી રાખવામાં પ્રબળ ફાળો આપેલ છે અને તેમ કરી ભાષાને ચિરંજીવતી રાખવાની અને સમૃદ્ધિશાળી બનાવી છે આટલું સમજવામાં સુજ્ઞોને આ નિબંધ તેમજ આ પુસ્તક નિમિત્તભૂત થશે તો તે તૈયાર કરવામાં મેં લીધેલો પરિશ્રમ સાર્થક થશે અને હું કૃતાર્થ થઇશ. પરમાત્મા સૌને શુદ્ધ બુદ્ધિ અને શુદ્ધ હૃદય અર્પો એજ પ્રાર્થના।

તલકચંદ બિલ્ડિંગ, ચંદનબાગ }
મુંબઇ-વિક્રમાર્ક ૧૯૮૨
ના જ્યેષ્ઠ શુદ ૯ શનિવાર
તા ૧૯-૬-૨૬

વિનીત સાહિત્યસેવક
મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇ

જૈન ગૂર્જર કવિઓ.

વિક્રમ તેરમી સદી.

૧ શાલિભદ્ર સૂરિ (રાજગચ્છ—વજ્રસેનસૂરિના પટ્ટધર.)

(૧) ભરતેશ્વર બાહુબલિ રાસ (સં. ૧૨૪૧ ફાગણ પચમી)

આદિ—

રિસહ જિણેસર પય પણમેવી, સરસતિ સામિણિ મનિ સમરેવી,
નમવિ નિરતર ગુરૂ ચરણ,
ભરહ નરિંદહ, તણુઉં ચરિત્તો, જે જગિ વસુહોંડઈ વદીતો,
બાર વરસિ બિહુ બધવહ ૧
હઉં હિવ એ ભણિસુ રાસહ છંદિહિ, તં જણમણહર મણ આણંદિઈ,
ભાવિઈ ભવીયણ સાભળઉ,
જબુદીવિ ઉવઝા ઉર નયરો, ધણકણ કચણુ રયણિહિ પવરો,
અવર પવર કિરિ અમરપુરો ૨

* * * *

અંતે—

રાયહ એ ગચ્છસિણગાર વયરસેણ સૂરિ પાટધર ૨૦૩
ગુણગણહ એ તણુઉ ભડાર, સાલિભદ્ર સૂરિ જાણીઇ એ
કીધઉ એહ તીણિ ચરિતુ, ભરહ નરેસર રાસુ છંદિઈ ૨૦૪
જે પઢઈ એ વસહ વિસોહિ (વદીત), સો નરૂ નિતુ નવનિહિ લહઇએ.
સવત એ બાર એકતાલિ, ફાગણ પચમિઈ એઉ કીઉ એ ૨૦૫

—પા ૧૦ વિજયધર્મસૂરિ ભડાર વ સે.

(૨) બુદ્ધિરાસ.

આદિ—

પણમવિ દેવિ અંબાઈ પંચાણણ ગામિણિ વરદાઈ
જિણ સાસણિ સાનિધિ કરઈ સામિણિ
સુર સામિણિ તું સદા સોહામિણિ ૧
પણમિય ગણહર ગોયમસામિ દુરિત પણાસઈ તેહનઈ નામિ
વર્ધમાન સામીનઉ સીસ પણમ્યાં પૂરઈ સયલ જગીસ. ૨
સહગુરૂવયણે સમક્ત કીજઈ બોલ્યા બોલ સીખામણ દીજઈ
કેઈ બોલ જ લોકપ્રસિદ્ધ ગુરૂ ઉપદેસઈ કેઈ લદ્ધ ૩

* * * *

અંતે—

સાલિભદ્ર ગુરૂ સકવીય એ સવિ સુગ ઉપદેસ તુ,
પઢઈ ગુણઈ જે સાંભળએ તેહ સવિ ટલઈ કિલેસ તુ ૫૩

(પાઠાંતર—પરમ કરઈ સુખ ભાગસ્યું એ અવિચલ સુખ લહેસિ ૬૨)

—સં ૧૬૭૨ વર્ષે માર્ગશિર વદિ ૧૪ સોમે સ્તંભતીર્થે રાજચંદ્રેણ લિખિતં પા. ૨–૧૪ ગ. વિ. ૩–૧૩ મે.

—ઉપાધ્યાય શ્રી મતિકીર્તિ ગણિભિર્લખ્યાં શિષ્ય પં મહિમાકુમારગણિ તત્ શિ જયસાગેન લિખેષ. સુશ્રાવિકા પુણ્યપ્રભાવિકા રાજકુંઅર પઠનાર્થં. આ. ક.

(૩) હિતશિક્ષા પ્રબુદ્ધ રાસ ? ડા. ૭ પ્રત ૧૨ (આ રાસ જોયો નથી. નામ પરથી અનુમાન થાય છે કે ઉપરનો બુદ્ધિરાસ ને આ રાસ એકજ હશે.)

---

૭ ધર્મ (મહેન્દ્રસૂરિ શિષ્ય)

(૪) જંબૂસ્વામિ ચરિત (જંબુસામિ ચરિય) સં ૧૨૬૬

આદિ—

જિણ ચઉવીસઈ પય નમેવિ ગુરૂ ચરણ નમેવી,
જંબુ સામિહિ તણઉં ચરિય ભવિઉ નિસુણેવી

કરિ સાનિધ સરસત્તિ દેવિ, જિમ રય કહાણઉં,
જંબૂ સામિહિ ગુણ ગહણુ સખેવિ વખાણઉં. ૧

* * *

અંતે—

વીર જિણુંદહ તીથિ કેવલિ હૂઉ પાછિલઉ,
પ્રભવઉ અઈસારીઉ પાટિ સિદ્ધિ પુહુતુ જંબુ સ્વામિ,
જંબૂસામિ ચરિત પઢઈ ગુણઈ જે સંભલઈ,
સિદ્ધિ સુખ અણંત તે નર લીલાહિ પામિસિઈ ૪૦
મહિંદસૂરિ ગુરૂ સીસ **ધમ્મ** ભણઇહો ધ્રામીઉ હ
ચિંતઉ રાતિ દિવસિ જે સિદ્ધિહિ ઊમાહીયા હ,
બારહ વરસ સએહિ કવિતુ નીપન **છાસઠઈ**
સોલહ વિજ્જાએવિ દુરિય પણાસઉ સયલસંઘ ૪૧

પ્ર૦ પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સંગ્રહ (પા ૩ પ્ર કા)

[મહેંદ્રસિંહ સૂરિ—(૧) અચલ ગચ્છમા ધર્મઘોષ સૂરિના શિષ્ય અને સિંહપ્રભ સૂરિના ગુરૂ થઈ ગયા છે જન્મ સ ૧૨૨૮ દીક્ષા ૧૨૩૭ આચાર્યપદ ૧૨૬૩ મરણ ૧૩૦૯ તેમણે સ ૧૨૯૪ મા શતપદિકા નામનો ગ્રથ રચ્યો છે (૨) બીજા મહેંદ્રસૂરિ હેમાચાર્યના શિષ્ય સ ૧૨૧૮ મા થયા છે તેમણે હેમચદ્રકૃત અનેકાર્થ સગ્રહ પર અનેકાર્થ કૈરવાકર કૌમુદી નામની ટીકા રચી છે આમાથી આપણા કવિના ગુરૂ પહેલા—મહેંદ્રસિંહસૂરિ લાગે છે]

---

૩ વિજયસેનસૂરિ. (મહામાત્ય વસ્તુપાલના ધર્માચાર્ય. નાગેંદ્રગચ્છના મહેન્દ્રસૂરિ-શાંતિસૂરિ—આનંદસૂરિ-અમરસૂરિ—હરિભદ્રસૂરિ શિષ્ય. તેમણે આબુપર વસ્તુપાલ તેજપાલે કરાવેલી નેમિનાથની પ્રતિષ્ઠાની

પ્રતિષ્ઠા સં ૧૨૮૭ ફાગણ વદિ ૩ રવિને દિને કરી હતી.)

(૫) રૈવતગિરિ રાસો (ગિરનાર પર્વત સંબંધી)

આદિ—

પરમેસર તિત્થેસરહ પયપંકય પણમેવિ
ભણિસુ રાસુ રૈવતગિરે અંબિકદેવિ સુમરેવિ. ૧
ગામાગર પુરવણ ગહણ સરિ સરવરિ સુપએસુ
દેવભૂમિ દિસિ પચ્છિમહ મણહરુ સોરઠદેસુ. ૨

* *

અંત—

રંગિહિ એ રમઇ જો રાસુ સિરિ વિજયસેણિસૂરિ નિમ્મવિઉ એ
નેમિ જિણુ તુસઈ તાસુ અંબિક પૂરઇ મણિ રળી એ ૨

[આ રાસને ૪ કડવમ્ (કડવાં) છે તે દરેકમાં અનુક્રમે ૨૦, ૧૦, ૨૨ અને ૨૦ કડીઓ છે તે વડોદરા ગાયકવાડ પૌર્વાત્ય ગ્રંથ માળામાં પ્રકટ થએલ પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સંગ્રહ એ પુસ્તકમાં પ્રકાશિત થયો છે]

વિક્રમ ચૌદમી સદી.

૪ * વિનયચંદ્ર (રત્નસિંહ સૂરિશિ.)

(૬) નેમિનાથ ચતુષ્પદિકા (પ્ર પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સગ્રહ)

આદિ—

સોહગસુંદર ઘણુલાવન્નુ, સુમરવિ સામિઉ સામલવન્નુ,
ગખિ પતિ રાજલ ચડિ ઉત્તરિય, બાર માસ સુણિ જિમ
બજ્જરિય—૧

નેમિ કુમરૂ સુમરવિ ગિરનારિ, સિદ્ધી રાજલ કન્નકુમારિ—આંકણી.

× × × × ×

અંત—

પચ સખી સઈ જસુ પરિવારિ, પ્રિય ઊમાહી ગઈ ગિરિનારિ,
મખી સહિત રાજલ ગુણુરાસિ, લેઇ દિખ પરમેસર પાસિ ૩૯
નિમ્મલ કેવલનાણુ લહેવિ, સિદ્ધી સામિણિ રાજલદેવિ,
રયણુસિંહ સૂરિ પણુમવિ પાય, બારઇ માસ ભણિયા મઈ ભાય ૪૦
—નેમિકુમરૂ સુમરવિ ગિરનારિ, સિદ્ધિ રાજલ કન્નકુમારિ—

ઇતિ શ્રી વિનયચદ્ર સૂરિકૃત નેમિનાથ ચતુષ્પદિકા —

(આ ૪૦ ટુકનુ કાવ્ય છે, તેમા બારમાસ લઇ દરેક માસે રાજેમતિ પતિવિરહથી કથન કરે છે એવુ કાવ્યમય વર્ણન કવિએ કરેલુ છે આ કાવ્ય જૈનશ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ હેરૅલ્ડમા મુનિશ્રી જિનવિજયજીની નીચેની ફુટનોટ સહિત છપાયુ છે (અક પુ)

---

* આ આચાર્ય હતા તેમણે સ ૧૩૨૫ મા પર્યુષણા કલ્પસૂત્રપર નિરૂક્ત રચેલ છે તેમના ગુરૂ રત્નસિંહ સૂરિ એ તપગચ્છમા થયેલા સૈદ્ધાન્તિક શ્રી મુનિચદ્ર સૂરિના શિષ્ય હતા ને વિક્રમ તેરમી સદીમા વિદ્યમાન હતા તેમણે ટીકા સહિત પુદ્ગલ ષટ્ત્રિંશિકા-નિગોદ ષટ્ત્રિંશિકા આદિ ગ્રંથો રચેલા છે

[વિનયચન્દ્ર] (રત્નસિંહ સૂરિ શિષ્ય)

(૭) ઉપદેશ માલા કથા ક છપ્પય (ઉવએસમાલ કહાણય છપ્પય)

આદિ—

> જિણ નરિંદ નિરિંદ વીર દરિસહિ વય વેવિણુ,
> ધમ્મદાસ ગણિ નામિ ગામિ નયરિહિ વિહરંત,
> નિયપુત્તહ રણસીહરાય પડિબોહણ સારિહિ
> કહઈ એસ ઉવએસમાલ જિણવયણ વિયારિહિ
> સય પંચ્ચાલ ગાહ રયણ મણિહરક મહિયલિ મુણઉ
> સુહભાવિ સુદ્ધ સિદ્ધંતસમ સવિ સસાવુ સાવય સુણઉ. ૧

* * * *

અંતે—

> છપ્પિયરિ સિરિ ઉવએસમાલ કહાણુય
> તવ સંજમ સંતોસ વિણયવિજ્જાઈ પહાણુય
> સાવય સંભરણત્થ અત્થપય છપ્પય છંદિહિ
> રયણસીહ સૂરીસ સીસ પભણઈ આણંદિહિ
> અરિહંતઆણુ અણુદિણ ઉદય ધમ્મ મૂલ મત્થઈ હઉ
> ભો ભવિય ભત્તિસત્તિહિ સહલ સયલ લચ્છિલીલા લહઉ. ૮૧

—પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સંગ્રહમાં.

[અજ્ઞાત કવિ]

(૭૫) સપ્તક્ષેત્રિ રાસુ સં. ૧૩૨૭ માહશુદ ૧ ગુર

આદિ—

> સવિ અરિહંત નમેવી સિદ્ધ સૂરિ ઉવઝાય,
> પનર કમભૂમિ સાધુ તીહ પણમિય પાય. ૧

× × ×

અંતે—

સંવત તેર સત્તાવીસઇ માહમસવાડઈ
ગુરૂવારિ આવી ય દસમિ પહિલઇ પખવાડઈ,
તહિ પૂરૂ હૂઉ રાસુ સિવમુખ નિહાણૂ
જિણુ ચઉવીસઇ ભવીયણુઇ કરિસિઇ કલ્યાણૂ ૧૧૮
જા સિસિ રૂવિ ગયણુગણિહિ ઊગઈ મહિમંડલિ,
તા વરતઉ એઉ રાસુ ભવિય જિણુસાસણિ,
નિમ્મલ જ ગ્રહ નક્ષત્ર તારિકા વ્યાપઈ
જયવંતુ શ્રીસંઘ અનઈ જિણુસાસણુ ૧૧૯

—પ્ર૦ પ્રા ગૂ કા સં.

---

૫ સોમમૂર્તિ.

(૮) +જિનેશ્વર સૂરિ દીક્ષા વિવાહ વર્ણના રાસ-સં ૧૩૩૧ પછી.

આદિ—

ચિંતામણિ મણિ વિ વિયત્થે સુહિયય ધરેવિણુ પાસ જિણુ,
જુગપવરૂ જિણેસર સૂરિ મુણિરાઉ થુણિસુ હઉ ભત્તિ
આપણઉ ૧
ગુરૂ નિયહિયય કવહુ વરમોતિય હારૂ સુગુરૂ જિણેસર સૂરિ-ચરિય,
ભવિય જણુ જેણુ સા મુત્તિવર કામિણી, તુમ્હ વગણુમિ
ઉકકંઠિયએ ૨.

* * *

અંતે—

એહ વીવાહુલઉ જે પઢહિ જે દિયહિ પેલાપેલિય રંગભરિ,
તાહ જિણેસર સૂરિ સુપસન્નુ ઇમ ભણઈ ભવિય ગણિ
સોમમુત્તી ૩૩

આ ૩૩ ટૂંકનું પ્રાચીન કાવ્ય છે. નાયક ખરતરગચ્છીય જિનેશ્વર સૂરિની દીક્ષા ૧૨૫૫ વર્ષે ખેડગામમાં જિનપતિસૂરિ પાસે લેવાઈ અને મરણ સં. ૧૩૩૧ માં થયું તે વખતે પટ્ટધર જિનપ્રબોધ સૂરિ થયા. આથી આ કાવ્ય સં. ૧૩૩૧ પછી તુરતમાં રચાયેલ છે [અને તેથી તે સમયની ભાષાના નમૂનારૂપ છે] પ્ર. જૈ. ઐ. ગૂર્જર કાવ્યસંચય.

૬ જગડુ (જિનેશ્વરસૂરિ શિ)

(૯) + સમ્યક્ત્વમાઈ ચઉપઈ સં. ૧૩૩૧ પછી

આદિ—

સયલ ભવિય માઈ પુરિ જોઈ ધમ્મહ મૂલુ ઉ સમકિતુ હોઈ
સમકિતુ વિણુ જો કિયા કરેઈ તાતઈ લોહિ નીરુ ધાલેઇ ૧

× × ×

અંતે—

કાસાગિરિ ચઉસઠિમિહુ જિણઉ માઇનિયુકે છેવુ મઈ નિસુણ
ઊઠવુ આગમહ કિરિ ભવિઉ જગડુ ભણઈ સયુ સયલુ ખમેઉ. ૬૨
શીનરઇ સમુદ્દયરિ રહઇ નવઉ વિધિ મણિ મનિ હરઈ
નવઉ જિણેસરસૂરિ ગુણિંદુ જ રવિ ઉગઇ ઊગઈ ચંદુ ૬૩
મણ તણુઉ ભાવસાર પુરિ જિણઉ ચઉસઠિ ચઉપઈમાંગુ વિચઉ
સુણઇ મનિ જે નર નિસુણંતિ, ભાવતણુ સિદ્ધિ પાવંતિ. ૬૪

—પ્રાચીન ગૂ. કા. સંગ્રહ.

---

૭ પ્રજ્ઞાતિલક સૂરિ

(૧૦) + કચ્છૂલી રાસ. સં. ૧૩૬૩ કોરટામાં

આદિ—

પણમવિ ને જિણ દુરિઅ નિકંદણુ, રોસનિવારણુ તિહુઅણ નંદણુ
પણમવિ સામીઉ પાસ જિણ,

ઉસિરિ ભદ્દેસર સૂરિહિ વસો બીજી સાહહ વનિસુ રામો, ધમીય રોલુ નિવારીઉ,
સગ્ગ ખડુ જિમ મહીયલિ જાણુઉં, અટ્ટારસઉ દેસુ વખાણુઉં ગોવલિ
ધન્નિ રમાઉલઉ,

અનલ કુડ સભમ પરમાર રાજ કરઈ તહિ છે સવિચાર, આબૂ ગિરિવરૂ
તહિ પવરો.

× × ×

અંતે—

સાત્રીસઇ આષાડિ લખમણ મયધર સાહુ સૂઓ
છીયણી નયર મઝારિ આરિઠવણુઉં ભીમિ કિઓ,
કમલસૂરિ નિયપાટિ સઈ હાથિ પ્રજ્ઞાસુરિ ઠવીઓ,
ધમીઉ ધમાવીઉ જીવુ અણુસણિ આવા સુદ્ધુ કીઓ
પણિ પહુત્તઉ સુરલોઇ ગણહરૂ ગંગાજલ વિમલો
તાસુ સીસુ ચિરકાલુ પ્રતપઉ પ્રજ્ઞાતિલક સૂરે
જિણુ સામણિ નહચંદ સુહગુરૂ ભવીયહ કલપતરો
તા જગે જયવંત ઉમ્હાઉ જા જગિ ઊગઇ સહસકરો
તેરત્રિસઠઇ રાસુ કોરિંટાવડિ નિમ્મિઉ
જિણહરિ દિતસુણંત મણુવછિય પૂરવઉ

—સંવત્ ૧૪૦૮ વર્ષે ચીઆગ્રામે શ્રી નરચંદ્રસૂરિણા શિષ્યેન શ્રી રત્નપ્રભ સૂરીણા બાંધવેન પંડિત ગુણભદ્રેણ કચ્છૂલી શ્રી પાર્શ્વનાથ ગોષ્ટીકા લીંબા ભાર્યા ગઉરી તત્પુત્ર શ્રાવક જસા ડૂંગર તદ્દભગિની શ્રાવિકા વીઝી તીલ્હી પ્રભૃત્યેષા સાહાય્યેન પ્રભુશ્રી શ્રીપ્રભ સૂરિવિરચિત ધર્મ-વિધિ પ્રકરણ શ્રી ઉદયસિંહ સૂરિ રચિતા વૃત્તિ શ્રી ધર્મ્મ-વિધિ ગ્રંથસ્ય કાર્ત્તિક વદિ દશમી દિને ગુરૂવારે દિવસ-પાશ્ચાત્ય ઘટિકાદ્વયે સમયે સ્વ પિતૃ-માત્રો શ્રેયસે શ્રી ધર્મ્મવિધિ ગ્રંથમલિખત્ । (આમ એક પ્રતને અંતે લખેલું છે)

૮ અમ્બદેવસૂરિ (નાગેન્દ્રગચ્છ પાસડસૂરિ શિ૦)

(૧૧) +સમરા રાસો (સમરસિંહ રાસ) સં. ૧૩૭૧

આદિ

પહિલઉ પણમિઉ દેવ આદીસર સેત્તુજસિહરે
અનુ અરિહંત સવ્વે વિ આરાહઉં બહુ ભત્તિભરે ૧
તઉ સરસતિ સુમરેવિ સારયસસિ નિમ્મલીય
જસુ પયકમલ પસાય મૂરખુ માણઉ મન રલીય. ૨
સંઘપતિ દેસલ પુત્ત ભણિસુ ચરિઉ સમરાતણઉ એ
ધમ્મિય રોલુ નિવારિ નિસુણઉ શ્રવણિ સુહાવણઉ એ ૩

* * * *

અંતે—

સંવચ્છરિ ઇક્કહત્તર થાપિઓ રિસહ જિણિંદો
ચૈત્રવદિ સાતમિ પહુત ઘરે નંદઓએ જા રવિ ચંદો. ૩
પાસડ સૂરિહિ ગણહરહ નાઇલગચ્છ નિવાસો
તસુ સીસિહિ અંબદેવસૂરિહિ રચિયઉ એ સમરા રાસો. ૪
એહુ રાસુ જો પઢઇ ગુણઇ નાચિઉ જિણહરિ દેઇ
શ્રવણિ સુણઇ સો બયઠઓએ તીરથએ તીરથજાત્ર ફલુ લેઇ ૫

—પ્રા. ગૂ. કા.

આ રાસ પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સંગ્રહમાં તથા જૈન ઐતિહાસિક ગૂર્જર કાવ્ય સંચયમાં પ્રકટ થયો છે. રાસનો નાયક સમરસિંહ મંત્રિ ઓસવાળ હતો અને તેના ઉપર અલપખાનની મહેરબાની હતી. તેણે સંઘ કાઢ્યો હતો. આ સંઘપતિ સમરસિંહ વિષે સમરાએ કેટલાંક સ્તવનો બનાવેલાં છે. સં. ૧૩૭૧ માં શત્રુંજય પર આદિનાથદેવની મૂર્તિ તેણે પ્રતિષ્ઠિત કરાવી. આ રાસ પણ તેજ વર્ષમાં રચાયેલ છે.

૯ જિનપદ્મસૂરિ (ખરતરગચ્છ જન્મ સં. ૧૩૮૨ ? આચાર્યપદવી સં. ૧૩૯૦ મરણ ૧૪૦૦)

(૧૨) +શ્રીસ્થૂલિભદ્ર ફાગ. (સિરિ થુલિભદ્દ ફાગુ)

આદિ—

પણમિય પાસ જિણુદપય અનુ સરસઇ સમરેવી,
થૂલિભદ્દ મુણિવઈ ભણિસુ ફાગુ બધિ ગુણ કેવી ૧

અંતે— × × × ×

ખરતરગચ્છિ જિણપદમ સૂરિ કિય ફાગુ રમેવઉ,
ખેલા નાચઈ ચૈત્રમાસિ રગિહિ ગાવેવઉ ૨૭

—પ્ર કા, પ્ર૦ પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સગ્રહ

(આ ૨૭ ટુકનુ ટુક કાવ્ય છે પ્રાચીન છે)

---

૯ ક પદ્મ. (૧૪ મો સૈકો)

(૧૩) + સાલિભદ્ર કક્ક (શાલિભદ્ર કાક)

આદિ—

ભલિ ભજણુ કમ્મારિબલ વીરનાહુ પણમેવિ,
પઉમુ ભણઇ કક્ક ખરિણુ સાલિભદ્દગુણ કેઇ ૧

× × ×

અતે—

ઇહ કહિયઉ કક્કહ કુલઉ, ઇકહત્તરિ કડુયાહ,
ભવિયઉ સજમુ મણિ ધરઉ, પઢઉ ગુણહુ નિસુણેહુ ૭૧

પ્ર૦ પ્રા. ગૂ કા સ.

(૧૪) +દૂહામાતૃકા

આદિ—

ભલે ભલેવિણુ જગતગુરૂ પણમઉ જગહુપહાણુ,
જાસુ પસાઈ મૂઢ જિય પાવઈ નિમ્મલુ નાણુ ૧

× × ×

અંતે—

મઝ્ઝમહાસિરિસિરિ સિન્નધ્ધયુ રમ્મુ
દુલ્લાભઉ અભિમઈ પઉમિસિરિ જિણવરધમ્મુ. ૫૭

પ્ર. પ્રા. ગૂ. કા. સં

(માતૃકા એટલે બારાખડી કે વર્ણ ક્રમ તે પર ઉપદેશ આ ૫૭ દૂહાના કાવ્યમાં આપેલો છે. આ પણ કવિ કદાચ જિનપદ્મસૂરિ ન બના પણ હોય, તેમજ આ કાવ્યો ભાષાની પ્રાચીનતા જોતાં ૧૪ મા સૈકાનાં લાગે છે તેથી પણ એમ આ કવિ તરીકે જિનપદ્મસૂરિની નીમેજ માનવામાં આવેલ છે)

---

૧૦ સોલણુ (૧૪ મો સૈકો)

(૧૫) + ચર્ચરિકા.

આદિ—

જિણુ ચઉવીસ નમેવિણુ સરસઇપય પણમેવિ
બારસઈ ગુરુ અપ્પણુઉ અવિસ્સુ ભાવુ ધરેવિ. ૧
કર જોડિઉ સોલણુ ભણઇ ઇવિદ્દ સહગુ કરેસુ,
ગુણિ અવધારહુ ધમ્મિયઉ ચચ્ચરિ દેઉ ગાએસુ. ૨

× × ×

અંતે—

કુમરગિ અવિ કરિ સગ્ગઉ સીયલિ વાઉ
કમ પુણુ નાચર્દદી અનુવિ મિલઇ પસાઉ. ૩૮

—પ્ર. પ્રા. ગૂ. કા. સં

(ભાષાની પ્રાચીનતા જોતાં આ કાવ્ય ૧૪ મા સૈકાનું લાગે છે)

વિક્રમ પંદરમી સદી.

૧૧ રાજશેખર સૂરિ–મલધારી+

(૧૬) નેમિનાથ ફાગ (૧૪૦૫ લગભગ)

આદિ—

સિદ્ધિ જેહિ સઇ વર ચરિય તે તિત્થયર નમેવી,
ફાગુબંધિ પહુ નેમિ જિણ ગુણ ગાએસઉં કેવી ૧

* * * *

અંત—

રાજલ દેવિસઉં સિદ્ધિ ગયઉ સો દેઉ થુણીજઇ,
મલહારિહિ રાયસિહર સૂરિ કિઉ ફાગુ રમીજઇ ૨૭

—પ્ર૦ પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સંગ્રહ

૧૨ જયાનંદ સૂરિ (૧૪૧૦ આસપાસ)

(૧૭) ક્ષેત્રપ્રકાશ રાસ–ડેં૦ રત્ન૦

ગદ્યગ્રંથો–[પંદરમા સૈકામાં બોલાતી ગૂજરાતી ભાષામાં અનેક ટીકા–ગ્રંથો બાલાવબોધો લખાયા તેમાં પ્રથમનો મળી આવતો ગ્રંથ તે તરૂણપ્રભ

[+ રાજશેખર સૂરિ–તે પ્રશ્ન વાહનકુલમાં કોટિક ગણની મધ્યમ શાખામાં હર્ષપુરીયગચ્છમાં મલધારી બિરૂદથી પ્રસિદ્ધ શ્રી અભયસૂરિના સંતાનમાં શ્રીતિલકસૂરિના શિષ્ય થયા છે, તેમણે ઢિલ્લી (દિલ્હી)માં સં. ૧૪૦૫ માં જ્યેષ્ઠ માસની શુકલ પંચમીએ 'ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ'—અથવા 'પ્રબંધકોષ'–ગ્રંથ રચેલ છે તે ઉપરાંત શ્રીધરની ન્યાયકંદલીપર પંજિકા રચેલી છે] આ ઉપરાંત વિનોદ કથાસંગ્રહ એ નામનો ટૂંકી રસપ્રદ અને બોધક કથાનો સંગ્રહ રચ્યો છે કે જેનું ગૂજરાતી ભાષાંતર વિનોદાત્મક કથા સંગ્રહ એ નામથી ભાવનગર જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાએ સં. ૧૯૭૮ માં પ્રકટ કર્યું છે)

સૂરિનો સં. ૧૪૧૧ ની સાલમાં ગૂજરાતના પાટનગર અણહિલ પાટ ણમાં ષડાવશ્યક પર બાલાવબોધ છે અને ત્યારપછી સોમસુંદર સૂરિએ ઉપદેશમાલા યોગશાસ્ત્ર, ષડાવશ્યક આરાધનાપતાકા અને નવતત્વ વગેરે ગ્રંથોના બાલાવબોધો અને મુનિસુંદર સૂરિનો યોગશાસ્ત્ર-ચતુર્થ પ્ર-કાશનો બાલાવબોધ લખેલા મળી આવે છે તે સર્વ ગદ્યગ્રંથો પંદરમી સદીમાં વપરાતી ભાષાપર પ્રકાશ નાંખે તેમ છે]

---

૧૩ વિજયભદ્ર

(૧૮) કમલાવતી રાસ—૩૬ ગાથાનો.

આદિ—

> નમુ વીર જિણેસર જિણેસર અભિનવો દખિ
> ભરત ક્ષેત્રે ભણમચિ નગરની શોભા લાખિ,
> મેઘરથ રાજ રાજકરે ધર્મ જપે
> પુણ્યની રિદ્ધિ જિસી તિસી તસ ઘરિ સોપે. ૧

*　*　*　*

અંત—

ધરણુનિ વચને કંત વૈરાગીઓ એહું સંસાર જિરણમો લાગીઓ
બાપે બેઠાવી બેટો અધીકરી રાજ્ય બેસારી બેટો આદિઇ ધરી.
ભાવક ભાદિ ધરી રાજે થાપિ ધરે વીસ સરસ રદી.
નિદ્રાં યશ છડી જિસી આતી તિસ્યો સીલ લીધિ સહી
ચારિત્ર પાલિ કમ ખાલિ કેવલી ગુણ ને થયા,
વિજયભદ્ર મનિ વર ત્યે મોક્ષ મંદિરમાં ગિયા. ૩૬

—૩—૧૩ લીં.

(૧૯) કલાવતી સતીનો રાસ.

આદિ—

> ભરત ક્ષેત્રિ રે નયરી છિ મગધાવતી
> રાય સાત રે રાજ કરમ તિણિ સગતી

એક દિવસે રે રાઈ મત્રી બોલાવીઉ,
દત્ત મત્રી રે દેસાઉરથી આવીઉ. ૧

* * * *

અંત— (ત્રૂટક)

ભૂપતુ સુત રાજ થાપી લીધુ સયમ સુષ ભરિઇ,
દેવલોકિ બિહુ પુહતા સુગતિ જાસિ અવતરી,
કલાવતીની પઇીય સઝાય, ન પડીઇ સસારસિઉં,
(વિજયભદ્ર મુનિવર સતીય ધ્યાઇ, મોક્ષ જઇઇ લીલસિઉ ૪૯

—સવત ૧૭૩૮ વર્ષે ફાગુણ વદિ ૧ રવૌદિને ૫૦ ગ્ર ૧૨૫
૯—૧૧ (પાલણપુર ભ.)

—ઇતિ કલાવતી ચરિત્ર ગીતિ ૭૬ સમાપ્ત સવત્ ૧૯૨૯ વર્ષે
ચૈત્ર વદિ ૪ દિને. (મ બ)

(૨૦)-હસરાજ વચ્છરાજ સ ૧૪૧૧
-શીલ વિષે સ ૧૪૧૧
+શીલ વિષે શિખામણ સ. ૭૧ સ મા બી

---

૧૪ ×વિનયપ્રભ (વિજયપ્રભ ? ઉદયવન્ત ?)

(૨૧)+ ગૌતમસ્વામિનો રાસ (સ ૧૪૧૨ ખભાતમા)

આદિ

પ્રણવાક્ષર પહિલૂ એ ભણીજઈ માયા બીજઈ સિઅનિ સુણીજઇ,
શ્રીમુખિ સોભા જ સભઇ એ

* * * *

× પ્રસિદ્ધ ગૌતમસ્વામીના રાસના કર્તા તરીકે 'વિજયપ્રભ' (ઉદયવન્ત) એ નામ પ્રચલિત છે, પરતુ વાસ્તવિક રીતે તે સુપ્રચલિત રાસના કર્તાનુ નામ વિનયપ્રભ ઉપાધ્યાય છે એ વાત ફકત રાસમા સુસ્પષ્ટ લખી છે પ્રચલિત મુદ્રિત પુસ્તકોમા 'દેવાધુર અરિહત નમિજે, વિનયપહુ ઉવઝાય થુનિજે' ઈત્યાદિ પાઠમા 'વિનયપહુ લખ્યુ છે એ મુદ્રાના પ્રમાદથી ચાલતો

અંતે—

દેવહ ધુરિ અરિહંત નમીજઇ વિનયપહ ઉવઝાય થુણીજઇ
ઇણિ મંત્રિ ગોયમ નમઉએ ૪૮
પરઘર વસતા કાંઇ કરીજઇ દેસ દેશાંતર કાંઇ ભમીજઇ
કવણ કાજિ આયાસ કર.
પહિ ઉઠી ગોયમ સમરીજઇ કાજ સમગ્ગ તતખિણ સીઝઇ
નવનિધિ વિલસઇ તાસ ઘરે. ૪૯
ચઉદહ સઇ બારોત્તર વરિસે ખંભ નયરિ સિરિ પાસ પસાઇ
(ગોયમ ગણહર કેવલ દિવસે) કીઉ કવિત ઉપગાર પરો.
આદિહિ મંગલ એહ ભણીજઇ પરવિ મહોચ્છવિ પહિલૂ દીજઇ
રિદ્ધિ વૃદ્ધિ કલ્યાણ કરો. ૫૦

ઇતિ શ્રી પ્રથમ ગણધર શ્રી ગૌતમસ્વામિ રાસ
પા ૪—૧૧ ભાગ. પ્રકાશિત.

જે હસ્તલિખિત પ્રત અનુસાર મુદ્રણ થયું છે તેના લેખના ક્રમથી વિનયપ્રભને બદલે વિનયપ્રભુ થઇ ગયેલ છે. મારું તો આ રાસના કર્તા ખરતર ગચ્છીય શ્રી જિનકુશલસૂરિના શિષ્ય વિનયપ્રભ હતા એ વાડીપુર—પાટણમાં શ્રી સંઘવીપાડાના ભંડારને સંઘવી જ્ઞાનભંડારમાં પ્રાપ્ત થયેલ ને પહેલાના છપેલા પુસ્તકમાં વિનયપ્રભ ઉપાધ્યાય મુનિએ લિખું સ્પષ્ટ લખેલું છે તદુપરાંત અમદાવાદના નેમિનાથના મંદિર સંઘના જ્ઞાનભંડારમાં પ્રાપ્ત થયેલ પ્રાચીન પટ્ટાવલિમાં એવો પાઠ છે કે—

"તથા શ્રી પ્રાપ્તિ (શ્રી જિનકુશલ સૂરિભિ) વિનયપ્રભાદિ શિષ્યેભ્ય ઉપાધ્યાયપદં દત્તં યેન વિનયપ્રભોપાધ્યાયેન નિજ ભ્રાતૃસ્ય નિર્ધનત્વાદ સંપત્તિપ્રાપ્ત્યર્થં ગૌતમસ્વામિરાસો વિહિતઃ તદ્ગુણનેન સ્વભ્રાતા પુનર્ધનવાન્ જાત ઇત્યાદિ.

બાકી હસ્તપ્રતના કર્તા સંબંધી કોઇ જાતનો સંદેહ રહેતો નથી. શ્રી જિનકુશલસૂરિ સં ૧૩૮૯ માં દેવલોક થયા તેથી તેના શિષ્યે આના ને હ સ સં ૧૪૧૨ માં હોય તે વધુ સંભવ છે

૧૫ હરસેવક.

(૨૨)+ મયણરેહાનો રાસ. (સ ૧૪૧૩ (?) કુકડીગામમા)

આદિ—

દોહા.

જૂઆ માસ દારુ તણી, કરે વેશ્યાશુ જોષ,
જીવ હિસા ચોરી કરે, પરનારીનો દોષ. ૧

ઢાલ—અનાથીની વૈરાગી દેશીમા

વ્યસન આતમુ પરનારીનુ, પ્રત્યક્ષ પાપ દીખાયુ
રાવણુ પદમોત્તર મણિરથ રાજા, તીનુ રાજ ગમાયુ, ૧
—રાજવીયાને રાજપિયાગે, ભાઈ છેવો પ્યાગે—આકણી

અતે—

ગામ કુકડીએ કર્યો ચોમાસો, સવત ચૌદા તેરા માયો,
કથા કારણ આ ઢાલજ કીની, હરસેવક ચિત્ત લાયો—રા ૧૮૭
સાત્રારે તો મુખ સાભલજો, ચરિત્ર મયણરેહારો,
તિણ ઉપર કોઇ અધિકો ઓછો, મિચ્છાદુક્કડ મહારો—રા. ૧૮૮

(આ ઢાલ એક છે ને તેની કડી ૧૮૮ છે તેમા રાજસ્થાની-મારવાડી ઘણા શબ્દો ને પ્રત્યયો છે ને તે સ ૧૪૧૩ જેટલી જૂની કૃતિ લાગતી નથી તો તેની હસ્તલિખિત પ્રત મળે નહિ ત્યા સુધી સવતની અનિશ્ચિતતા લાગે છે પ્રકાશિત શા ભીમશીમાણેકે કરી છે તેમાથી જેમ છે તેમ અત્ર મૂકેલ છે)

---

૧૬ જિનોદયસૂરિ* (ખ૦)

(૨૩) ત્રિવિક્રમ રાસ સ ૧૪૧૫

* ગુજરાતના પાલણપુરમા વસતા રૂદ્રપાલ અને ધારલદેવીને ત્યાં સ ૧૩૭૫ મા સમર નામે કુંવર જન્મ પામ્યો. તેણે કુવારા સ. ૧૩૮૨

૧૭ જ્ઞાનકલશ
(૨૪)+ શ્રી જિનોદયસૂરિ પટ્ટાભિષેક રાસ સં ૧૪૧૫
આદિ

સંતિકરણુ સિરિ સંતિનાહ પયકમલ નમેવી
કસમીરહ મંડણીય દેવિ સરસતિ સુમરેવી,
જુગવર સિરિ જિણકુશલસૂરિ ગુરુગુણ ગાએસુ
પાટ મહોચ્છવુ તસુ રંગિ તસુ હઉં પભણેસુ, ૧

* * *

અંતિ

મુહગુરુ ગુણ ગાયતુ સયલ સંઘ વંછિય લહએ
રમઈ રાસુ ખડુ રંગિ જ્ઞાનકલસ મુનિ ઇમ કહઈ ૩૭

—આ જિનોદયસૂરિનું મૂળ દીક્ષાનામ સોમપ્રભ હતું તેને સૂરિપદ આપવાની ક્રિયા તરુણપ્રભાચાર્યે ખંભાતમાં સં ૧૪૧૫ માં કરી. તે પટ્ટાભિષેક ક્રિયા આમાં જણાતી છે તેથી આ કાવ્ય સં ૧૪૧૫ માં રચાયેલું જણાય છે પ્ર જૈ ઐ ગૂર્જર કાવ્ય સંચય.

---

૧૮ મેરૂનન્દન. (આ જિનોદયસૂરિ શિષ્યગુરુ)
(૨૫) +શ્રી જિનોદયસૂરિ વીવાહલઉ સં ૧૪૩૨
આદિ

સયલમણવંછિયે કામકુંભોવમ પાસજિણકમલુ પણમેવિ ભત્તિ
સુગુરુ જિણઉદય સૂરિ કરિસુ વીવાહલઉ

સહિય ઉમાહલઉ મુજ્ઝ ચિત્તિ. ૧

* * * *

માં દીક્ષા લીધી. જિનકુશલસૂરિએ દીક્ષા આપી સોમપ્રભ નામ પાડ્યું સં ૧૪૦૬ માં જેસલમીરમાં વાચનાચાર્યની પદવી મળી. સં ૧૪૧૫ માં ખંભાતમાં શ્રી તરુણપ્રભસૂરિએ તેમને સૂરિપદ આપીને જિનોદયસૂરિ નામ આપી જિનકુશલસૂરિની પાટે સ્થાપ્યા. સં ૧૪૩૨ માં સ્વર્ગસ્થ થયા.

અંતે

એહુ સિરિ જિણઉદયસૂરિ નિય સામિણો
કહિઉ મઇ ચરિઉ અઈ મદબુદ્ધિ,
અમ્હ સો દિક્ખગુરુ દેઉ સુપસન્નઉ
દંસણુ નાણુ ચારિત સુદ્ધિ ૪૩
એહુ ગુરરાય વીવાહલઉ જે પઢઈ જે ગુણઇ જે સુણતિ,
ઉભયલોગે વિ તે લહઈ મણુવછિય
મેરૂનંદન ગણિ ઇમ ભણંતિ. ૪૪

—ખ૦ જિનોદયસૂરિ સં ૧૪૩૨ માં પાટણમાં સ્વર્ગસ્થ થયા તેનો છેલ્લો ઉલ્લેખ કરી આ કાવ્ય પૂરૂ થાય છે તે વર્ષે તે રચાયેલું જણાય છે રચનાર પોતે તેના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય છે પ્ર જૈ એ ગૂર્જર કાવ્ય સંચય તેમજ ઐ રા સં ૩ ૧૫ મા સૈકાની ભાષા માટે આ કૃતિ ઉપયોગી છે.)

(૨૬) +અજિત-શાંતિ સ્તવન

આદિ

મંગલ કમલાકંદ એ, સુત્ર સાગર પૂનમ ચંદ એ,
જગગુરૂ અજિત જિણંદ એ, શાંતીસર નયણાનંદ એ ૧
બિહુ જિનવર પ્રણમેવ એ, બિહુ ગુણ ગાઇસિ સંખેવ એ,
પુણ્યભંડાર ભરેસુ એ, માનવભવ સફલ કરેસુ એ ૨

* * * *

અંતે

ઇમિ ભગતિહિ ભોલિમ તણી એ, મિરિ અજિય સંતિ
જિણ થુય ભણીએ,
સરણિ બિહુ જિણ પાય એ, શ્રી મેરૂનંદણ ઉવઝાય એ ૩૨
—પ્ર૦ રત્નસમુચ્ચય અથવા રામ વિલાસ પૃ ૨૧૫-૨૧૯

૧૯ દેવસુંદર સૂરિ શિષ્ય

(૨૭) કાન્હઋષિ ચઉપઈ રચ્યા સંવત લગભગ ૧૪૪

આ ચોપાઈ ૬૫ કડીની છે. કડીના અક્ષરોને અનુક્રમે આદ્યાક્ષર કરીને ચોપાઈ ગુંથી છે. દાન શીલ તપ અને ભાવ એ ચાર જૈન ધર્મના મુખ્ય સિદ્ધાંતોનો ઉપદેશ આપ્યો છે. ચોપાઈ રચ્યાનો સંવત્ લખ્યો નથી પણ પહેલી કડીમાં શ્રી દેવસુંદર સૂરિને વંદના કરી છે એટલે આ ચોપાઈ દેવસુંદર સૂરિના કોઈ શિષ્યે રચી છે એમ ખાત્રી થાય છે. દેવસુંદર સૂરિને સૂરિ પદવી સંવત્ ૧૪૨ માં મળી અને સંવત્ ૧૪૫ સુધી તેઓ હયાત હતા એટલે આ ચોપાઈ સંવત ૧૪૨ થી ૧૪૫ સુધીમાં રચાઈ છે એમ ખાત્રીથી કહી શકાય. આદિ—એની ભાષા પણ તે કાળને અનુરૂપ જૂની છે. શરૂઆત આ પ્રમાણે છે

અરિહંત સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઝાય સાહુ સુગુરુ દેવસુંદરસૂરિ પાય
વંદિય સુય સામણિ સમરેવિ ધમ્મ કહિય ભવિયહ સમેવિ ૧
કરઉ ધર્મ મન ભાવ ભમઉ માણુસ ભવ સઈં આવિ નિગમઉ !
દાન શીલ તપ ભાવન સાર, સુહ ગુરુ વયણુ પાલઈ સવિચાર ૨
કઈં ગુ દી બહુ દાન, તિહાં ચીંતવીઈ નવિ અભિમાન
ચિત્તિ વિત્તિ પત્તિહિ સુવિસુદ્ધ સો એવ સઈં દીજઈ સદ્ધ. ૩
ખરઈ વિત્તિ નામ એકમ વિત્તિ અણુ રસિ પૂરિય ઘટ
પત્ત ગુ પામિઉ પરમ જિણંદુ ચઉઈ સિખ્યા નવિ પાછઇ મંડુ ભિંદુ ૪
આપઈ નૃપતિ ઉદરિ નવિ લેઈ દીધઉ પાત્રિ દાન ભરસહ
ખીર ખાંડ દીધઉ સગમઉ શાલિભદ્ર સોઇ હુઅઉ તિમઈ ૫
ગાહડીયા ધન કલશ નિરૂપિવિ નિસુણઉ લેહર પુન્ન
શુદ્ધ ચિત્તિ દીધું ઘૃત ખીર, દેવલોકિ પહુતા બે વીર ૬
આપણ ઘરિ હુંતિ નારિ, તસ્સ ભિક્ખિ વિરૂપ હુતઉ આરિ,
દાન દેઇ તિમ ચંદનબાલ, જિમ આવીય ભાવઈ તતકાલ. ૭
ધણદ તિમ નહિરાવિઉ ધીય જિમ સંચિઉ નિલાર ખીય,
પાત્રિ દાનિ હુઉ નિસ્તાર આપઇનાહ ધન સારથવાહ. ૮

ધીઉ દાઉ જઉ દીજઇ દાન, તુ રાઉલિ લાભઈ બહુ માન,
દાનિ ભૂતપ્રેત વસિ થાઈ, દાનિ દુક્ખ દુરિઅ સવિ જાઈ. ૯
જિમ કડિ ચિંકુ ઊપજઇ, દાન ઉદારિ તિમ નીપજઇ
દાન વિપઇ જેહ ઊપજઈ બુદ્ધિ, તીહ નર સઇવર આવઇ રિદ્ધિ ૧૦

* * * *

અંતે—છેવટનો ભાગ આ પ્રમાણે છે—
શશિ લછણુ ચંદણુ પીયૂપ, સેવતાનિ હણઇ સવિ દૃખ,
ઇમિ પરિ મનિ ભાવણુ ભાવતા, કર્મ અણુતા ન્યાઈ પત્યા ૫૦
શાલિ દાલિ ધૃત મીઠા હોઇ, એય વાત જાણઇ સહૂ કોઇ,
ધરમુ માહિ તિમ ભાવણુ સાર, એહ વાત પાધરઉ વિચાર ૫૧
ષલકઈ ચૂડિ અતેવર હાથિ, નમિ રાજા પવિસઈ પરમત્થિ,
બહુ મળિએ કલિ કદ્દલ હોઇ, પરમાણુદ લહઇ ઇકે સોઈ ૫૨
પણિ પણિ ચ્યારિ ચઉરાસી જીવ, યોનિ વસઈ સસારિ સદૈવ,
ધરમુ એકુ સવિહ્ આધાર, ધર્મ લગઇ પામીજઇ પાર. ૫૩
સમરથ રાત્રિ દિવસિ મનિ ધર્મ, ધર્મ તણઉ મન છડઉ ભ્રમ,
રાખઇ ધર્મ ચિહુ ગતિ દુક્ખ, ધર્મ લગઈ પામી જઇ મુક્ખ. ૫૪
સાયર મર્યાદા પુણુ રહઇ, ચદસૂર ગયણિ સચરઇ,
કુશલ પચ ને દિ આચાર, સોઇ સહગુરુ બુઝવઇ વિચાર ૫૫
હિવ ગુર જાણુઉ મો મગારિ, જેહ ગુરુ બૂઝઈ વિચાર,
પાલઇ અનઇ પલાવઇ મોઈ, એઉ સુહગુરુ જાણઈ સહુ કોઇ ૫૬
હાથિ ચડિઉં ચિંતામણિ રત્ન, જઉ લાભઈ જિણવરન વચન,
જિણવર દેવ ધર્મગુરુ સાધુ, એય સમકિતુ શ્રેણિકરાઇ લદ્ધ ૫૭
ક્ષણ એકુ મન જઉ થાહર રહઇ, કર્મ વિવર નિશ્ચિ મો લહઈ,
કરમ વિવર સીઝઇ સવિ કાજ, લાભઈ મુગતિ તાગૂ સહ રાજ ૫૮
ક્ષાયક સમકિતુ નિશ્ચલ તાહ ચઉવિહ ધર્મ હીઈ છઇ જાહ,
સોઈ કહીઇ કક્કર કર બદ્ધ, પઢના ગુણતા હુઈ સર્વ સિદ્ધિ ૫૯
—પ્રતિ સકમધિ ચરૂપઈ સમાપ્તા ॥ છ ॥ લિખિત દેવગિરિ નગરે (મ ૨)

---

૨૦ સાધુહંસ (ત૦ જિનશેખરસૂરિ-જિનરત્નસૂરિ શિ૦)

(૨૮) શાલિભદ્ર રાસ સં ૧૪૫૫ આસો શુદ ૧

આદિ— વસ્તુ

દેવિ સરસતિ ૨ સકળ સંસાર
જસ નામિઈ મતિજન સવે બુધિ અતિહિ સરસ વખાણિ
વીણાપુસ્તકધારિણી તે સામિણિ મનમાહિ આણિ
કરજોડી કવીયણ ભણઇ સદગુરૂ પાય પણમેવિ
શાલિભદ્ર મુનિ તણું ચરીય રચેસુ સખેવિ. ૧

× × ×

અંતે— ચુપઈ

તપગછિ શ્રી જયશેખર સૂરિ નામિઈ પાપ પણાસઈ દૂરિ
તાસ પાટિ શ્રી જિનરયણ સૂરીસ, મન શુધિઈ પ્રણમુ નિસદીસ. ૨૧૬
સહિગુરૂ નામ છે હઇડઇ ધરી, શુધઉ ભદ્ર કથા મઈ કરી
સાલિભદ્ર ધનાનુ ચરિત્ર ભણીઇ ગુણઈ અતિહિ પવિત્ર ૨૧૭
ભાવસહિત નરનારી ભણઇ કઇ મનિ હરખિઇ જે સુણઈ
સાધુહંસ મુનિવર ઇમ ભણઈ નવનિધિ તેહ ઘરિ આંગણઈ ૨૧૮
સંવત ચઉદ પંચાવનિ વરસિ આસો શુદિ વિજયાનઈ દિવસિ
જિનવચને કરી સદહિઉ ભાવિઈ ભણતિ કેવઇ ચરિઉ ૨૧૯

—શ્રી શાલિભદ્રનુ પ્રબંધ રાસ અત કાગળપત્ર લિખ્યિત મયામ ૩૨૧ થી (ભ) ધર્મભગતિ સૂરીંદ સાધુ શિરોમણિ જિનચંદ્ર (વિ. ધ ચોપડો પાનાં ૧૪૬ થી ૧૫૭ પંક્તિ ૧૫

—૭-૧૭ લી (આ અને પ્રત મારી મેળવણી કરી ઉપરનું વધેલ છે)

૨૧ વસ્તિગ (વસ્તો) (સં. ૧૪૬૨ પહેલાં)

(૨૯) ચિહુગતિ ચોપઈ*

આદિ—

સેત્તુજ વદિય તીરથરાઉ, ગોયમ (ગુરૂયા) ગુણહર કરઉ પસાઉ,
વાગવાણિ હઉં સમરઉં દેવિ ચિહુ ગતિગમણુ કહ સખેવિ ૧
ચિહુગતિ માહિ કાંઈ નચ્છી સાર, દીસઈ દુખ તણુ ભડાર, ૨
ચિહુગતિ તણુ તીહા નહીં કોઇ ગમુ જિહિ ચિત્તિ એક વસઈ જિણુ ધમ્મુ.

× × ×

અંતે—

મૂરખમાહિ મૂ પહિલી લીહ, જિણુ ધર્મમાહિ વસઉ સવિ દીહ,
કાલઉં ગહિલઉં બોલિ ઠાઉં, તેઉ પુણ્ય સહગુરૂ તણુઉ પસાઉ ૯૩.
રામતિની છઈ મૂ ધણી ટેવ, ગુરૂયા સઘની નિતુ કરૂ સેવ,
અજ્ઞાન પણઇ આસાતન થાઈ, વસ્તિગ લાગઈ શ્રીસઘ પાય ૯૪
(મ બ.)

+ રાત્રિભોજન સ ૫૫ સ મા બી
+ રહનેમી રાજીમતિ સ સ મા મી

---

* પ્રસિદ્ધ જૈન કવિઓમાં આ કવિની ગણના થાય છે આ ચિહુગતિ (ચાર ગતિ-મનુષ્ય, તિર્યંચ, નરક, દેવ) એ સબધીની ૯૪ ટુકની ચોપઇમા અનેક-પ્રકારની યોનિમા ભટકતા જીવને કેવા કેવા ભયકર દુ.ખ ભોગવવાં પડે છે, તેનુ વર્ણન કરીને કવિ કહે છે કે જીવને અરિહત દેવ અને સાધુ ગુરૂ એ મોટા પુણ્યને બળે પ્રાપ્ત થાય છે માટે દ્દઢ ચિત્તે જિન ધર્મ પાળી પાચમી ગતિ (મોક્ષ) ને પામવી (મ બ) સ્વ શ્રીમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલે પાટણના ભડારોમાના સાહિત્ય ના લેખમા આ ગ્રથની પ્રતીક લખ્યા સં ૧૪૬૨ માથી આદિ ને અત આપેલ છે તેથી કર્તા તેની પહેલાનો છે તેમના કથન પ્રમાણે એક બીજી પ્રતમા મગલાચરણથી આદિ આમ મુકી છે-'શેત્રુજ વ દિય તીરથરાઉ, પ્રભરત્ના ગુરૂ કરૂ પસાઉ'—આ પરથી કર્તાના ગુરૂનુ નામ પ્રભરત્ન અથવા રત્નપ્રભ હશે

૨૨ જયશેખર સૂરિ×

(૩૦) +ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ અથવા પરમહંસ પ્રબંધ

રાગ ધન્યાસી.

આદિ—

પણમિય પરમેસર નમી અરિહંત અચિંત્ય જિન,
મમરિમ મમરમિ શ્રીસરી, હંમામણિ મરમતિ. ૧
માનસ સરિ જ નિમ્મળ કરમ ૪૨૮૪ વસ
તા સરમતિ રમિ રદ્ધ્ય જોગી નમ્યાં કરુ. ૨
પણમિ પરમિ માણિક્ય મન મરમતિ મમતિ
ગીમર્ય કમળ કમલ સમી શ્રી મમલ કમળ ૩

• •

[illegible]

અંતે-કલ્પ કામધેનુ એ હોઈ, એ ચિંતામણિ અવર ન કોઈ,
એહ જિ શિવપુરીનઉ પંથ, જીવન એહ જિ સવિ હુ ગ્રંથિ,
મૂલિ મંત્ર મણિ એ મનિ માનિ, તપ જપનઉં ફ્લ એહજ ધ્યાનિ
ઇણિ સવિસપદ આવઈ પૂરિ, ઈમ બોલઈ જયશેહર સૂરિ ૪૪૭
ત્રિભુવનદીપક એહ પ્રબંધ, પાપ તણઉ સાસઈ નઇ ગંધ,
—(પા૦ પાપ તણઉ ન સુહાઈ ગંધ)
જા ગયણાગણિ ધ્રુ થિર થાઈ, જા મહિયલિ દિણયર શશિરાઉ ૪૪૮
—ઈતિશ્રી ત્રિભુવન દીપક પ્રબંધ સમાપ્તમિતિ
શ્રી જયશેખર સૂરિ કૃત શ્રી અચલ ગચ્છે
—પ્ર૦ કા૦, અમ૦,

—સં ૧૬૨૨ વર્ષે આષાઢ માસે બહુ પખે એકાદમી ૧૧ ગુરૂ-વાસરે-શુભ નક્ષત્ર લગ્ને પુસ્તક લિખિત ચ ભટ્ટારક શ્રી પુન્યપ્રભ સૂરિસ્વરાણા શિષ્ય ભટ્ટારક શ્રી જયસિંહસૂરિણા લેખયાચક્રે ૨૮ (મો. સે, લા,), ૪૦–૮ (વિજય ધર્મસૂ૦)

પ્રગટકર્ત્તા—અ ભ ગાંધી સંપાદક પંડિત લાલચંદ ભગવાનદાસ
વિ સં ૧૯૭૭

---

૨૩ હીરાનંદ સૂરિ (પીંપલ ગચ્છ વીરદેવ સૂરિ–વીરપ્રભ સૂરિ શિ૦).

(૩૧) વિદ્યાવિલાસ પવાડો સં ૧૪૮૫

આદિ—

પહિલુ પણમીય પઢમ જિણેસર, સિત્તુંજય અવતાર

ગુજરાતી ભાષા અર્વાચીન જણાઇ આવે છે આમાં જૂની ગુજરાતી છે અને અનેક છંદો જેવા કે દૂહા, ધ્રૂપદ, એકતાલી, ચોપઇ, વસ્તુ, સરસ્વતી ધઉલ, છપય, ગુજરી વગેરે છે આ પરથી જેમ પ્રો. મણિલાલ નભુભાઈ દ્વિવેદીને જણાયું કે 'ગુજરાતી ભાષાને પ્રથમ ગુજરાતીનું રૂપ આપનાર જૈનોજ હોય એમ માનવાને બહુ કારણો છે' તેમ સ્પષ્ટ સમજાય તેવું છે

દક્ષિણદિસિ શ્રી શાંતિ જિણેસર ઉન્નતિ નિમિકુમાર.
ઉજ્જાણિસિ પુરિ પાસજિણેસર, સામઇરે વર્દ્ધમાન
કાસમીર પુરિ સરસતિ સામિણિ, તિણિ મુઝનઈ વરદાન. ૧
પિપલિ ગછિ મિરમા ગુરુ સિરિ વીરપ્રભસૂરિ
નામઈ લીધઈ જાસુ તણું સવિ પાપ પણાસઈ દૂરિ
તાસુ તણઈ પય પ્રણમી બોલિસુ વિદ્યાવિલાસ ચરીઅ,
ભવિયણ હીરાણંદ ભવિયાં નિસુણઉં દાનમાઈ દરા પરીય ૨
વિદ્યાવિલાસ નરિંદ પરાયો દાનઉ મિતર જાણી
અતરાય વિણ પુણ્ય કરી ગુણિ ભાવ પરોપકારી.
× × ×

અંતે—

પીંપલિ ગચ્છ ગુરાઈ ગુણનિલઉં એ
વીરદેવ સૂરિંદ પાટિએ અભય વખાણિએ ૧૫
વીરપ્રભસૂરિ ગુરુ આણીએ પાટિ હીરાણંદ સૂરિ જાણ૦
સવત ૧૪ પચ્ચાસીઇ એ નિરમીઉ ચરિઅ રસાલ—અ

—કુલ ૧૭ પ૦. સામરમ ગુરુ પાગ. પ્રત. સંખ્યા સ ૧૫૩૨ ની
જ નેસ,

—સ ૧૫૧૫ વર્ષ ૧૪૧ ભાદવા સુદિ સાતમી ગુરુ શ્રી મડપ
મહાદુર્ગે પાતિસાહ શ્રી નસીરસાહ વિજયે રાજ્યે શ્રી ભંડાર મઠે
શ્રી લક્ષ્મીસાગર સૂરિ શિ નીતિવિધાન શિ હીરાણંદ લિ ૧૪–૧૧
ન ૧૭૧ ૧૮૮૧–૮૨ ડે. કૉ.

(૩૨) દશાર્ણભદ્ર રાસ.

આદિ—

વીર જિણેસર પય નમીએ
સમરીય સમરીય સારદ રવિ દિ
દમનમાં ગુણ આણિયું એ

હીયડલઇ હીયડલઈ હરપ ધરેવિ કિ—
વીર જિણેસર પય નમીએ ૧

*   *   *   *

અંતે—

ઇણિ પિરિ જિણવર ગુણ થુણુએ નાસઈ કશ્મલ દૂરિ કિ,
બોલઇ બોલઈ હીગણુદ સૂરિ કિ,
ઇણિપરિ જિણવર જિણવર વાદતા એ ૩૧
૩-૧૧ વિ ધ

(૩૩) જબૂ સ્વામીના વિવાહલો સ ૧૪૯૫
(૩૪) કલિકાળ

૨૪ દયાસાગર સૂરિ.

(૩૫) ધર્મદત્ત ચરિત્ર. સ ૧૪૮૬ —મિશ્ર

---

૨૫ જયસાગર.

(૩૬) વયર સ્વામિગુરૂ રાસ ર ૧૪૮૯ જૂનાગઢ

અંત—

જૂનઇગિઢ શ્રી નેમિ પસાઇ,
શ્રી જયસાગર વર કાય ઉવઝાઇ,
ચઉદ નિવ્યાસી વછર હો ૫૪
ઇમિ ગણહર સુવિહાણ શુણીજઇ,
ઉછવ મગલ રાસ રમીજઇ,
શ્રેય શાતિ સપત્તિ કરો ૫૫

પ્ર કા

(૩૭) કલ્યાણમદિર ભાષા (ચો) વિધા

૨૬ મેઘા (મેહો)

(૩૮) શ્રી તીર્થમાળા સ્તવન.

અંતે—

ઓસઉ તીરથ વીસોત્તર નામિ, ભણિ ભણિ હુઈ સવિહુ સખાંમ,
ભાવક મુગતિવિ ધ્રમભ જ્યાં એહ તવન ભણિયે હે ભવા. ૫૧
એહઉ કહઇ મુગતિનું ઠામ સદા મિઉ તીર્થંકર નામ
તીરથમાળા મયુક સાંભલઉ જાઇ પાપ પર હુઈ નિરમળુ, ૫૨
પ્રતિ શ્રી તીર્થમાળા સ્તવન સમાપ્ત મિતિ.
આવિકા શ્રી મેઘી વાચનાર્થે. (પ્ર કા.)

(૩_) પાર્શ્વપુર સ્તવન ૧૪૯૯ કાર્તિક

આદિ—

વીર જિણેસર ચલણે નામી, સરસતી કહઇ સુમતિ મઇ માની
રવિ હોઈ જિમ આપી. ૧

× × ×

અંત—

ભક્તિ કરી માહમ્મી તણી, એવ દરિસણ ધ્યાન.
મિ, સિધિ કીરતી વિસ્તરી એ એ મન ધરણ ધ્યાન
સવન ચઉદ નવાણુઈ એ પુરિ કરી ભલે
એહઉ કહઇ મઇ તવન મિતિ મનરંગ ઉલ્લાસે. ૪૪
પ-૧ નાના પાનાની જુની પ્રત ભાંમરોલ.

---

૨૭ દેવરત્ન સુરિ શિષ્ય.

(૪૦) દેવરત્ન સુરિ ફાગ. સં ૧૪૯૯

આદિ—

પહેલાં સસ્કૃત મંગળાચરણનાં શ્લોક છે પછી

રાસ.

ત્રિભુવન ગગન વિભાસન દિણયર, નયર જીરાઉલિ વાસરે,
નમિય નિરંજન ભવભય ભંજન, સજ્જન રંજન પાસરે,
કવિજન માનસ સરવરહ સીય, સરિસીઅ અવિચલ ભત્તિરે,
ધ્યાઇસુ ભાવિઇ દેવી સારદ, શારદ શશિકરકંતિરે

*   *   +   *

અંતે—

સંવત ચઉદ નવાણુ વરિસઇ, રતુ વસંત જન મહનઇ
દિવસિઇ, મનેરંગિ હિ સુવિશાલ,
ફાગબંધી એ ગુરૂ વિનતી ભાવ ભગતિ
બોલિમ સંજુતી, કીધી રસ ચઉસાલ ૬૪
ગણહર શ્રી દેવરત્ન સૂરિસર, ઇમિ વીનત્તિ કરી
જે નરવર, વદઇ ભગતિહિ સાર,
તિહ ધરિ વિલસઇ નવનિધિ અહનિશિ, અવિ
સુહસંપદ નિતુ હુઇ તીહ વસિ,
વછિય સિદ્ધિ અપાર ૬૫

(આ ૬૫ ટુકનુ જૂદા જૂદા પ્રાચીન છંદમા સુંદર કાવ્યના નમુનાઓ પૂરૂ પાડનારૂ કાવ્ય છે)

પ્ર૦ જૈ ઐ. ગૂર્જર કાવ્ય સંચય

---

૨૮ ગુણરત્ન સૂરિ (નાયલગચ્છીય ગુણસમુદ્ર સૂરિ—ગુણદેવ સૂરિ શિ૦)

(૪૧) ઋષભરાસ

આદિ— પંડિત શ્રી યશોવિમન સદ્‌ગુરૂભ્યો નમ
આદિ અક્ષર ૐકાર સિઉં, અરિહંત પણમ્યોસુ,
રામ બંધ [1]રિસહેસતુ, નવ નવ રસ વન્નેસુ[2]. ૧

---

૧ ઋષભેશ—આદિનાથને ૨ વર્ણવીશ.

અઝ્ઝાઈ કવિઅણ કવિઅ રસ, કવિત કેલા કેડિ
નીય મનિ માનિ કવતાં કવિય મ દેખે ખોડિ. ૨
નાયલ ગચ્છિ ગુરુદેવ ગુરુ સામી સુગુરૂ પસાય,
ગુણરયણ સૂરી ધંમિ ઉધરિ વનિસુ વનિતારાઉ. ૩
વર ઉપાસક દ તવિસુ, આખું અતિ ઘણુ ભતિ,
કુમરાં અણુ ત્રિપદિ મદિ સારસતિ આપુ મતિ. ૪

× × × ×

અંતે—

કવિત કર્મ ક્રિયા ખેધી દાધ પુરિમતાલ પૂરિ કેવલ લાધ
ધ્યાન મહોચ્છવ સુરપતિ કરિ જય જય શબ્દ ત્રિભુવન ઉચરિ. ૧૪૨
કેવલદીપક ત્રિભુવનભાણુ, સમોસરણમાહિ કરિ વખાણ,
ગુણરત્નસૂરી સ્વામી જયવંત, પ્રથમ પ્રબંધ ઋષભ જયવંત. ૧૪૩

–ઇતિ ઋષભચરિત્રે પ્રથમ પ્રબંધ

(૪૨) ભરત બાહુબલી પ્રબંધ.

આદિ— અડતાલ ચોપાઈ

પ્રણમ જિણેસર પાય નમુ નિત સેવું કે દેવ સ્વામિ
અરનેમિ આદિત નામ જપના, દુરમતિ નાસિ નામિ. ૧
પડમાવઈ વર દીધ અનોપમ, નાયલ ગચ્છિ સુરરાય
શ્રીગુણ સમુદ્રસૂરિ ગુરુ ત્રિભુવન મહિમાનિધિ ઘણુ પરતાપ. ૨
તાસ પાટિ તપ તેજ દિવાકર, સાયર જિમ ગંભીર,
શ્રી ગુણદેવ સૂરિ ગુણિયુક્તિ, સમરથ સાહસ ધીર. ૩
તાસ સીસ વીરરાજ જપિ શ્રી ગુણરયણ સૂરિ,
વિસરદેસર કુમર ગુણ માતા, પાય પસાઈ દૂરિ ૪
આદિ કુમરિ કી વીનતી આવી આમ વર દીઠ
ભરત બાહુબલિ તણો પ્રબંધ ઉસ પસાઈ કીજિ ૫

× × ×

અંતે—

સતી ભણઈ સુણિ સાચુ વીરા, ગયવર માન કહિજિ,
એહ થકા ઉતરો અતુલીબળ, જિમ સવિ કર્મ દહિજિ ૩૯૩
બિહિનિ તણઉ પ્રતિબોધ સુણીનઈ, હિઈ ઉપમમ વસિઉ
તાત જુહાર બંધવ વાદ્દ, બાહ એ હૃય વસાસિઉ ૩૯૪
માન તજ્યૂ તવ જ્ઞાન ઉપનુ, અમરે કીઉ ઉચ્છાહ,
સમોસરણિ કેવલની પાંતિ, મિઠો બાહુલી નાહ ૩૯૫
નાભિ મરૂદેવ્યા ઋષભ જિણેસર, સુનદા સુમગલા રાણી,
ભરથ બાહુબલિ બભી મુદરિ, સતી શિરોમણિ જાણી ૩૯૬
એ જપતા અગિ પાપ ન લાગિ, અવિહડ સુખ અનત,
શ્રી ગુણરત્ન સૂરી ઇમિ બોલિ, શ્રી **આદિનાથ** જયવત. ૩૯૭

—ઈતિશ્રી ભરથ બાહુલી સબધે દ્વિતીયો પ્રંપધ મપૂર્ણો ય રાસ લિખિત વિદ્યાવિમલેન સ ૧૭૦૩ કાર્તિક શુદિ ૧૦ શનૌ

(દે૦ લા૦ કમળ વિજય મુનિ પાસેથી) રત્ન૦ ડે૦

કર્તાનો સમય જાણવા માટે વિચાર કરતા જણાય છે કે તે સવત પદરમા સૈકાના અતમા વિદ્યમાન હતા, તેના કારણમા—

(૧) તેમના ગુરૂના શિ–ગુરૂભાઈ જ્ઞાનસાગરની કૃતિઓ ૧૫૩૧ મા જોવામા આવે છે તે માટે જુઓ જ્ઞાનસાગર પહેલા

(૨) તેમના ગુરૂ ગુણસમુદ્ર સૂરિએ અનેક બિબનીપ્રતિષ્ઠા કરાની છે–ઉપલીપાસર ગ્રામમા સ ૧૪૯૨ મા પચતીર્થીના બિબની પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે તેનો લેખ આ પ્રમાણે છે—

સ ૧૪૯૨ મા વૈશાખ શુદિ ૩ ગુરૌ શ્રી શ્રીમાલી જ્ઞાતિય રાજા ભાર્યા જસમાદે સુત માહિરાજે નિજપિતૃ–માતૃ શ્રેયસે શ્રી સુવિધિનાથ પચતીર્થિબિબ કારિત પ્રતિષ્ઠિત નાગેન્દ્ર ગચ્છે શ્રી ગુણસાગર સૂરિ તત્પટ્ટે ગુણસમુદ્ર સૂરિભિ–ઉપલી પાસર ગ્રામે—જુઓ જૈન પ્રતિમા લેખ સગ્રહ ડભોઈના લેખ અક ૫.

બીજો લેખ સં. ૧૫૧૨ નો છે તે આ પ્રમાણે—

સં. ૧૫૧૨ વર્ષે ફાગણ શુદિ ૮ શુક્રે શ્રીમાલ-જ્ઞાતીય મં. આપ્મા ભા. અધિકારદે સુ. સાતિગ્રકેન પિતૃમાતૃ શ્રેયોર્થં આત્મશ્રેયસે શ્રી કુંથુનાથબિંબ કા. પ્રતિ. શ્રી નાગેન્દ્રગચ્છે ભ. શ્રી ગુણસમુદ્ર સૂરિભિઃ ॥ (પંચતીર્થી)—ઉપર મુજબ અંક ૪૫૮

અને ગુણસમુદ્રના ગુરુ ગુણસાગરે સં. ૧૪૮૫ માં પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે. સં. ૧૪૮૫ વર્ષે વૈશાખ શુ. ૬ રવૌ શ્રી ઓસવાલ જ્ઞા ॥ ... સુત સુપ્રકેન શ્રી વાસુપૂજ્યબિંબ કા. પ્ર. શ્રી નાગેન્દ્ર ગચ્છે શ્રી ગુણસાગર સૂરિભિઃ સર્વ દોષ હરણ નિમિત્ત ॥ છ ॥—અંક ૨૧

---

૨૯ સોમસુંદર સૂરિ* (તપા ગચ્છના ૫૦ મા પટ્ટધર)

(૪૩) આરાધના રાસ

(૪૪) + નેમિનાથ નવરસ ફાગ (ગુજરાતી-પ્રાકૃત-સંસ્કૃત મિશ્ર)

આદિ—

આમાં પહેલાં મંગલાચરણના બે સંસ્કૃત શ્લોક છે. પછી

રાસક

સમર વિસારદ સાધ્ધ વિસારદ સારદ થા પર દેવીરે
આણંદ નેમિ જિણિંદ નિરંજન રંજન જનમ નમેવીરે ૩

* જન્મ સં. ૧૪૩૦ દીક્ષા ૧૪૩૭, વાચક પદ ૧૪૫૦ સૂરિ પદ ૧૪૫૭, સ્વર્ગ ૧૪૯૯. આ પ્રતિષ્ઠિત સૂરિનું ચરિત્ર 'સોમ સૌભાગ્ય' કાવ્ય માં વર્ણવ્યું છે. તેમણે સંસ્કૃતમાં આધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ, કલ્યાણકસ્તવ, રત્નકોશ, નવસ્તવી વગેરે કૃતિઓ રચી છે અને ગુજરાતીમાં તેમણે ગદ્યમાં ઉપદેશમાળા બાલાવબોધ (૧૪૮૫), યોગશાસ્ત્ર પર (સં.   ) ષડાવશ્યક પર (સં.   ) આરાધના પતાકા પર (સં.   ) નવતત્ત્વ પર (સં.   ) ષષ્ટિશતક પર [સં. ૧૪૯૬] વગેરે બાલાવબોધ રચ્યા છે. તેમના શિષ્ય મુનિસુંદર સૂરિએ યોગશાસ્ત્ર-ચતુર્થપ્રકાશનો બાલાવબોધ રચ્યો છે.

રવિતલિ વરતઇં સોરીઅ પુરવરં અવય નયર સિગારરે
સમુદ્રવિજય તિહા રાજ કરતિ પતિ રતિપતિનઉ અવતારરે. ૪

× × ×

આમા ત્રણ ખડ છે ત્રીજા ખડની

અતે— આદોલ

પ્રથમ અશોક વિશાલ ફુલ પગર સુકુમાલ, નાદ મનોહરૂએ ચચલ ચામરૂ એ,
હેમસિહાસણ કત ભામડલ ઝલકત, દુદુભિ અબરિએ ત્રિણિ છત્ર ઉપરીએ. ૩૩

ઇમિ પ્રતિહારજ આઠ, કસર જિતો નગુપાડ, રચઇ પુરદરૂએ ભૂરિ ભગતિ ધરૂએ,
પાલીય જિનવર પાસિ, સયમ મન ઉલ્લાસિ, સિવપુરિ પુહૂતી એ રાજમતી એ સતીએ ૩૪

ફાગ

ધવલ આસાઢની આઠમી નાડ મહા મેવ નારી
નેમિ જિણેસર સિવપુરિ બપુરિ ગયુ ગિરિનારિ ૩૬

પછી સસ્કૃતમા બે શ્લોક છે, તેમાના છેલ્લા શ્લોકની અદર કર્તાએ પોતાનુ નામ ' ભૂયાદુજ્જ્વલ સોમસુંદરયશા શ્રી સઘભદ્રકર ' એમા બતાવ્યુ છે

—ઇતિશ્રી નેમિનાથસ્ય નવરસા વિવ્રન ભવિકજનરજન ફાગ સમાપ્ત મિતિ

પત્ર ૪–૧૫ મોરબી પ્ર૦ જુલાઇ–અગસ્ટ ૧૯૧૭માં જૈન કૉન્ફરન્સ હેરેલ્ડ તથા મુનિ ધર્મવિજય તરફથી શમામૃત અને આ સાથે છપાયેલ છે.
[ધનદેવગણીએ સુરગાભિધાન નેમિફાગ સ ૧૫૦૨ મા રચેલ છે]

૩૦ ભાવસુંદર (ત૦ સોમસુંદર સૂરિશિ૦)

(૪૫) મહાવીર સ્તવન—પાન વિહાર મડન સ્ત૦ ઉજ્જનમાના.

આદિ—

પણમવિ સરસય માય પાય, નિતુ બે કરજોડિય,

× × ×

શ્રી સોમસુંદર સૂરિ રાજ્યે નિતુ સમરવિ નામ
જગમ વીરહ સાસ ભણિ જિમ મેઘદસ પ્રભુ
પગ મહાવ્રત ધરણુધાર સૂરિ પગલાયે,
પચેન્દ્રિ વશિકરણ ભાસુ છતરી સપરિવારો ૩
મોહસમો જિણિ નિરદલિઓ છતા આદિ કામ
સા નિરખા ગુણ સમરતાં, નિરમળડીએ
દુરમતિ દૂર જાઈ ૪
× × × ×
અંતે—
ઉધટ રસ મોહ મનિ મોહ મિલિ કરિ ભાવસુંદર,
જિમ નાસઈ અશુદ્ધ સિદ્ધિ સંપજતિ સુખડ પરંપરિ,
ધરનિ ધરપ ધામિએ પ્રકરતિ નર્મ નિરાણ,
ભણિ કુણિ જગિમ જાઈર જિણવર જગ જિમ ભાણ
જા મેરુ ગિરિ જલધરિ સાગર સકલ તાસ મંડણ
સસિ ભાનુ ... અમર ... અમર ધરિ જા મહિમા
તા નિતુ નવી પરિ નિતુ આણંદ ભણિ માન નિધાન
શ્રીમદ સહિત ભણિ તરનઉ સ ... શ્રી વીર જિણિંદએ.

---

૩૧ સાધુકીર્તિ (વડતપગચ્છ—જિનદત્ત સૂરિ શિ૦)

(૪૬) મત્સ્યોદર કુમાર રાસ
આદિ.
અંતે—

વાચક ... શ્રી જિનદત્તસૂરિ, તાસ સીસ ... ગુણભરિ,
સાધુકીર્તિ ગણિ રચીઉ રાસ, ... તસ પૂરઈ આસ. ૧૫૭
—ઇતિ ... લિખિતં ગણિ ... પઠનાર્થે
૯-૧૧ (નિ. ૫)

(આ રાસમા થોડા વસ્તુ છદ અને મુખ્ય ભાગે ચોપઇ છદ છે એક વિવાહછે કે જેમા ચોપાઇને દરેક પાદને અતે એ લગાડયો છે
(૪૭) વિક્રમચરિત્ર કુમાર રાસ સ. ૧૪૯૯ લખ્યાસાલ ૧૬૯૮

---

૩૨ માણિક્ય સુંદર (મેરૂતુંગ શિ૦) ૧૪૭૦ આસપાસ)

(૪૭) ચ ડધવલ ધર્મદત્ત કથા.

---

૩૩ તેજવર્દ્ધન (૧૫ સૈ.)

(૪૮) ભરત બાહુબલી રાસ

---

(૩૪) સર્વાનંદસૂરિ (૧૫ મા સૈકામાં થયા સંભવે છે.)

(૪૯) મ ગલકલસ ચોપાઈ. (પ્રાચીન છે)

આદિ— મ ગલાચરણુ

સયલ મ ગલ સયલ મ ગલમૂલુ મુણિનાહ
આબુગિરિ આદિજિણુ પાય પઉમ પણુમેવિ ભાવિણુ
ફેઓલી મુખમ ડણુ પાસનાહુ ઉરવરિ ધરેવિણુ
વાગુવાણિ સુભ વયણુએ અનતરી અક્ષરમાલ,
મ ગલકલસ ચરિત હિત ભણુસિઉ રલિઅ રમાલ ૧

દુહા—રલિઅ રમાલ નિસુણના મ ગલકલસ ચરિત્ત,
ભવિઆ ભાવિઈ સભલુ કરીઉ સુનિચલ ચિત્ત ૨
નિશ્ચલચિત્ત પસાઉલઈ વિઘન વિલીજઈ દૂરિ,
સુલલિત વાણી ઇમ ભણઈ શ્રી સર્વાનદસૂરિ ૩

—પા ભ

આ રાસના કર્તા સર્વાનન્દસૂરિ કિયા ગચ્છના હતા અને તેમણે આ રાસ ક્યારે રચ્યો તે જણાતુ નથી એક સર્વાનન્દસૂરિએ સ ૧૩૦૨ મા ચદ્રપ્રભ ચરિત્ર રચેલુ છે આ ચોપાઇમા વસ્ત સામેરી દૂપદ

વગેરે રાગો વાપરેલા છે ગૌ. પ્ર.—શ્રીલા સર્વાનન્દસૂરિએ જગડૂચરિત રચ્યું છે આ કૃતિ પ્રાચીન છે ને તે ૧૫ મા સૈકાથી અર્વાચીન નથી એમ જણાય છે તેથી અત્યારે તો તે સૈકામાં મૂકી છે

---

૩૫ મંડલિક
(૫૦) પેથડરાસ

આદિ—

વિશુવનમણિ વીનવઉં દેવિ સામિણિ વાગેસરિ
હંસગમણિ આકાશગમણિ ત્રિદશણિ પરમેસરિ
વીર જિણિંદ હ નમીય ચલણ પણમિવુ શ્રી સુવિહિ
કવણ જણ જણપાપિરાજ સમરીય મનરંગિહિ ૧
મેડીય નયર નિવાસણીય વડડ અંબિકદેવિ
શાસનદેવતિ મન ધરીય ગુરુચલણ નમેવિ. ૨
રાસ રમેવઉ જિણભવણિ તાલમેલ દેવિ ધાઉ
સંઘ તણાવન રોપીઉ એ સમ ગિરિવિગમિરિ મેવિ. ૩

× × × ×

અંતિ—

સોમનાથ યાત્રા વદીય દેખીઉ વડીઉ લાભ
તિણિ પીથાણુ ઠિન મન રહિસઉ મંડલિક ભણઈ ઇમ.
તહિ નામિન.
તિણિ પીથાણુ વેગિ તહિ હરીયાલા સાચા રે
સરનાઠે સઘર મનીયા સાચ રે
—પ્રાગ્વાટ વંશ મંડલિક કૃત પેથડ રાસ સમાપ્ત
(પ્ર. પ્રા. પાટણ.)

[વિક્રમના ૧૩ મા શતકમાં થયેલા પોરવાડ વંશના પેથડશાહના સુકૃતો આ રાસમાં સંક્ષેપમાં વર્ણવેલા છે રાસ ૧૫ મા શતકના આદિમાં રચાએલો લાગે છે પેથડના વિશેષ વર્ણન માટે સુકૃતસાગર કાવ્ય જુઓ. મિ. પ્ર.]

વિક્રમ સોળમી સદી.

૩૬ દેપાલ.× ભોજક સં. ૧૫૦૦ થી ૧૫૨૨ સુધીમાં વિદ્યમાન કવિ.

(૫૧) જાવડભાવડ રાસ-પા. ૪

(૫૨) રોહિણીયા ચોરનો રાસ.

(૫૩) આર્દ્રકુમારનુ સ્ડ.

(દેપાલ ભણિ સાઝ ગઈલા મુગતિ આપુણી ધાનચી
સકતિ સયલ સત્ર પ્રસન) પ્ર. કા

× પ્રસિદ્ધ નામી કવિ હતો તેનુ ટુંકુ નામ દેપો હતું શ્રી ઋષભદાસ કે જે ત્યાર પછી સત્તરમા સૈકામા જૈનેતર કવિ પ્રેમાનંદને પણ ટક્કર મારે તેવા વણિક શ્રાવક કવિ થયો છે તેણે સંવત ૧૬૭૦ મા રચેલા પોતાના કુમારપાળ રાસમા ઉલ્લેખ કરી તેના વખાણ કર્યા છે કે —

આગિ જે મોટા કવિરાય, તાસ ભાય ચરણરજ ઋષભરાય,
લાવણ્ય, લીંબો, ખીમો ખગ, સંકલ કવિની કીરતિ કરૂં
હંસરાજ વાછો દેપાલ, માલ હેમની બુદ્ધિ વિશાલ,
સુસાધુ સમરો સુરચંદ, શીતલ વચન જિમ સારદચંદ

વધુ હકીકત માટે કોચર વ્યવહારી રાસ જુઓ. તેમા જણાવેલું છે કે દિલ્લીના પ્રસિદ્ધ દેસલહરા શાહ સમરો અને સારંગ એમનો તે આશ્રિત હતો.

યાચક તેહના ઘર તણુ વેધક નર વાચાલ,
જાણીતઉ જિનશાસની કહીઈ કવિ દેપાલ

આમા યાચક એ વિશેષણ તેમજ બીજે સ્થલે તેજ રાસમા 'લેયોરે ઠાકુર તુમ જે ભાવઈ' એમ ઠાકુર શબ્દથી સંબોધન સૂચવે છે, કે કવિ ભોજક હતો (વિજયધર્મસૂરિ કૃત ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ ભાગ ૧લો) આના એક કાવ્યની પ્રતિ સં ૧૫૦૫મા લખાયેલી છે દેપાલ ગુજરાતમાં ક્યાં હતો અને ગુજરાતમાં રહીને તેણે ઘણા કાવ્ય રચ્યા હતા એની જે કવિતાઓ મળી છે તે તે કવિતા બીજા ગુજરાતી જૈન કવિઓના જેવીજ ભાષામા છે દિલ્લીની ભાષાની કશી અસર તેમા જણાતી નથી (મ બ)

(૫૪) વજ્રસ્વામી ચોપાઈ સં ૧૫૨૨

(૫૫) મદનબાલા ચરિત્ર ચોપાઈ—

આદિ— વસ્તુછંદ

વીરજિણેસર પાય પણમેવિ પણમિય પરમેસરીય
ઇરખિ લીલા સુખિ હંસગામિણિય
સિદ્ધમણ જિણ ભણુસ્યું વાગવાણિ સરસતિ સામણિ
મદનબાલા ચરિત ગુણ, ગુણિ ભણુ મુનિરાય
સપતાસુઈ સુપસાઉલિઉ કહિઉં સુમતિ ઉપાય.

—પ્ર. ક.

(૫૬) હરિયાળી.

(એ હરિયાળી જે નર જાણે, મુર્ખ કવી ઉપાય વખાણે.)

(૫૭) સ્થૂલિભદ્રની કક્કાવાળી—

એ ભવે ભવેરી અભિરલ ભાવનઇ ધરિ એહિ
આમદિ ભીડીઈ દસમચુઉ ભાવતણી પરિ એહ. ૧
ગણુ અરથા ઈંડઈ વીંટડી અણુપસ્તાર વિચાર,
થૂલભદ્ર મુનિવર ચરીય, કહિસ્યઈ કવિ ઉપાય.
કમળ ભમણ નરવર સ્વણ કવિ ભમણુ ભ.

(૫૮) સ્થૂલભદ્ર ફાગ

આદિ—

પણમિય પાસ જિણિંદપય અનુ સરસઈ સુમરેવી
થૂલિભદ્દ મુણિવઈ ભણિસુ ફાગ બંધિ ગુણ કેવી. ૧
અહિમણંદ રમણુ ગુણમણિ ભડારો,
કમણુ જિમ સાકરત કંતિ સંજમ સિરિહારો
થૂલિભદ્દ મુણિરાઉ નામ મહિયલિ બોલતઉ,
નયરિરાય પાડલિય નયરિ પહુતઉ વિહરંતઉ. ૨

× ×

અંતે—

નદઉ સો સિરિ થૂલિભદ્દુ જો જુગહપહાણો
મલિયઉ જિણિ જગમલ્લ, સલ્લ રઈવલ્લહ માણો,
ચૈત્રમાસિ બહુ હરિસ રંગિઈં જુ મુણિ ગાએવઉ,
ખેલહિ નિયમણિ ઉલટિ હિત સુ ફાગુ રમેવઉ ૨૭

—૨૭ કુંકોનુ સુંદર કાવ્ય છે

(૫૯) આર્દ્રકુમાર ધવલ.

આદિ—

માઈએ નયરહ સીહદુયારિ, પાંચ કન્યા રામતિ રમઈએ,
ચિહુંપણુ વરીજલા થંભ ચિયારિ, વરનવિ પામઈ પંચમીએ. ૧
વાવિ ચઉખંડીએ મ્યારિ એ ખંભ, ચિહુ ચિહુ કુમારી મ્યારઈ વરિયા એ,
રૂપિ નિરૂપમ જેમીય રંભ, ધણુદત્ત ધૂય તેહે ખીજવીય ૨

* * * *

ધન પ્રભાવિઈં કવિ દેપાલ, આર્દ્રકુમર વલી આવિઉ એ ૪

ધવલ ૧

* * * *

અંતે—

અભયકુમાર તૂ મીત્રીઉએ, ન્યાયઈ એ વડબુદ્ધિ તૂ.
અમ્હ પ્રીય વાછતઇ રહાવીઉં એ, રમતલઈં બાર વરીસ તૂ.
અખઇયિ હોઈં જે વાઝ તૂ, વડઉ લેસાલીઉ એ.

(૬૦) +સ્નાત્ર પૂજા.

આદિ

પહેલા, ત્રણ પ્રાકૃત આર્યા–ગાથા છે, પછી ઢાલ–ચાલ
પવિત્ર ઉદક લેઇ અંગ પખાલી, વિવિધ વસ્ત્ર જાદર ચિરમાલી,
કુસુમાંજલિ મ્હેલો આદિ જિણંદા, તોરા ચરણકમળ સેવે
ચોમઃ ઇંદા–કુસુમા. ૧

* * * *

અંતે—

સરસ સેવંતરી માલતી માળા સુણ આવે ઉમિ કવિ દેપાલા.
આગમ અહ્મત સમર સુખમાઈ અનત ચોવીશી જિનની

ઓછમ પાઈ

કુસુમાંજલિ મેલ્હો વીર જિણંદ તોરા ચરણ

વસ્તુ.

જાઈ કુમુદિ જાઈ જુહિદિ કુદ મદાર,
નીલુપ્પલ કમલદલ સિંદુવાર ગયણ સમુજ્જલવન
પસરતુ પરિમલ મિલિય, મહુકર મુકુત મકુપર
મનિ કુસુમાંજલિ જિન ચલણિ, ચિતિન પાવપણાસ
સુકિમ તારાગણ સરિસ (પાઠાંતરે સુકિય તારા ગણસરિસ)

ભવિય પૂરઉ આસ—

(પ્ર. વિવિધ પૂજાસંગ્રહ.

---

(૬૧) થાવચ્ચા કુમાર ભાસ.

આદિ—નયર દ્વારામતી નયણિ નરવર શોભિતો
કુમર થાવચ્ચક નિસાં વસઇ જિણિકિ પુનિમ ચંદો. ૧

* * * *

અંતે—

દેવક બાલકુંમી સાંભલી સુખ રમિઈ ગાઈ
રાતિ દિવસિ સેવા કરઈ તે સિવપુરિ જાઈ

—જિણજી મનિ આસ્થા ધણી. ૧૮

— ૨ ૧૧ લિ. પ.

(૬૨) જંબૂસ્વામિ પંચભવવર્ણન ચોપઈ રચ્યા સં. ૧૫૨૨

આદિ— આસો શુ. ૧૫ રવિ.

સાસણ સુંદર પય નમી આરાહિસુ અરિહંત,
વરધમાન અહનિસ વસઈ મનમ તસુ ભગવંત. ૧

ભવભજણુ ભગવતનૂ આણ અખડ વહેસિ,
સીલ સિરોમણિ ગુણ નિલઉ, જબુ કુમર વણેસુ, ૨

*   *   *

અતે—

સવત પનર બાવીસમઇં એવ રચિઈણુઇ (બાવીસ રવઉ આસોઇ) પૂનિમઇએ,
ભણુઈ ગુણુઈ નરનારિ તેહ મનિ ઉપશમ રસ વસઈ એ ૧૭૮
કાવ્ય—શ્રી જબૂ સ્વામી રિદ્ધિ ગામી ભવહ પચતણુ ચરી,
ઉપગારકારી બુદ્ધિ સારી રચ્યઉ દેપઈ પપ કરી,
જે ભાવિ ભણુસઈ અનઈ સુણિસ્યઈ રહસ જાણી એહના,
જિણુ આણ ધરસ્યિઈ ક્ષમા કરસ્યઇ કાજ સરસ્યઇ તેહના ૧૭૯

(વિ ધ)—અપૂર્ણ પ્રાચીન પ્રત મારી પાસે છે.
—મ ૧૬૯૩ વર્ષે આસો સુદિ ૭ શુક્રે લિખિત મુની જીવા-
મનિ મેહાજલ પઠનાર્થં—ગુ વિ

---

૩૭ રત્નાકર સૂરિ.

(૬૩) + આદિનાથ જન્માભિષેક.

આદિ— વસ્તુ

વિનીયનયરી વિનીયનયરી નાભિ નિયગેહિ
મરૂદેવિહિ ઉયરિસર, રાય હસ સારિચ્છ સામિય,
સિરિ રિસહેસર પઢમ જિણ, પઢમ ગયવર વસહગામિય,
વસહ અલકિય કણય તણુ, જાગો જગ આધાર,
તસુ પય વદિય તસુ તણો, કહિશુ જન્મ સુવિચાર. ૧

*   *   *   *

અંતે—   વસ્તુ.

રિસહ મંડણ રિસહ મહાનંદ પ્રણિ સુરરાય,
ઉપાધિય જય જય કરિય, જનની પાસિ મિરૂવિજય
નંદીશ્વર અટ્ઠ દિવસ કરિય દેવ દેવી નિયઠાણ પત્તા
મણિપરિ સયલ જિનેશ્વરહ, કરુ ન્હવણ બહુભત્તિ
મુનિ રત્નાકર પાટધર, જિન સુમ કિજઇ વરમુત્તિ.   ૧૨

—પ્ર. દેપાલની સ્નાત્ર પૂજામાં અંતર્ગત વિવિધ પૂજા સંગ્રહ.

(દેપાલ કવિના સમકાલીન હોવા જોઇએ તેથી આ કવિને દેપાલ કવિ પછી મૂકેલ છે)

---

૩૮ સંઘવિમલ (બીજા સંઘવી ?) ત૦ મુનિસુંદર શિષ્ય.

(૬૪) સુદર્શન શ્રેષ્ઠિનો રાસ પ્રબંધ સં ૧૫ ૧ [illegible]

આદિ—

પહિલઉં પણમિસુ અનુક્રમિઇ એ, જિણવર ચઉવીસ,
પંચઇ શાસનદેવતાએ દીઇ નામઉં સીસ.
સમરીઅ સામિણિ શારદા એ સાનિધિ સંભારઉં
આગઇ પાતઉ પ્રતિબ ન એ કવિ સિઉં એમ કરઉં.   ૧
તઉ તૂઠી તતખિણિ ભણઇએ દઉં આસિસ અમ્હે
બોધિ સુદર્શન તણઉં રાસ રચિયો મન રમ્મઇ
જંબૂ દીવહ ભરતક્ષેત્ર વસઇઅઇ ચંપી
ચંપા નગરી સુરપુરી અમરાપુરિ છંટી.   ૨

×   ×   ×

અંતે—

તીણઇં અવસરિ ભગવાન તીરથ એ મા. નર અનઇ નારી દઇ, સુ.
ગીત મહાતમ સાંભલી એ મા. વિચારઉં મુનિ કઇ સુ.   ૪૭
તપગચ્છિ ગુરુ ગોયમ સમાએ મા. શ્રી મુનિસુંદર સૂરિ, સુ.
નામઇ સર્વ સિદ્ધિ સંપજઇ એ મા. દુરિય પણાસઇ દૂરિ, સુ.   ૪૮

તાસુ તણુઈ સેવકિ રચઉ એ મા. ગસ હૃદય રૂઈ રગિ, સુ
ચાપિઉ મીલ સોહામાગુ એ મા આનદ ઉપજઇ અગિ. સુ. ४८
સવત પનર એકોતરઈ, મા. જેઠહ ચોથિ વિશુદ્ધિ, સુ
પુષ્પ નક્ષત્ર ગુરૂવાર સિઉ એ, મા ચરિત્ર એ પહુવિ પ્રસિદ્ધ સુ. ૫૦
જા લગઇ મેરૂ મહીધરૂ મા. જા જલ સાયર પૂર સુ
શીલ સુદરિમન ગાઈઈ મા. જા લગઈ મસિ નઈ સૂર, સુ. ૫૧
જે નર શીલઈ નિરમલા એ, મા નારિ નવાહિઆ મૂલ સુ
એ કરજોડી કવિ કહઇએ મા હું તીહ પગની ધૂલિ સુ ૫૨
શીલ હિ સવિ સુખ સપજઈ એ, મા શીલ લગઈ નવનિધિ, સુ
શીલઈ સુર સાનિધિ કરઈ એ મા. શીલહિ સયલ પ્રસિદ્ધિ સુ. ૫૩
શીલહિ ઉત્સવ નિતુ નવા એ મા શીલહિ કોડિ કલ્યાણ, સુ
શીલ લગઈ કહીયઇ કિસો એ, મા પામીઈ પચમ ઠાણ સુ ૫૪
શીલ પ્રબધ જે સાભલઇ એ માલ્હડતડે, નરનારીય તે ધન્ન, સુ.
સુદરિસન રિષિ કેવલી એ, મા૦ ચતુર્વિધિ સઘ પ્રસન્ન, સુણિ સુદ૦ ૨૫૫

—વિ. ધ ચોપડો પા. ૨૩-૩૭)

—સ. ૧૫૭૩ માજ લખાયેલ પ્રત ડેહલાના ભડારમા છે.

—કુલ પાચ ઢાળો અને ૨૫૭ પદ્ય સાગર ભ. પાટણ

[આ કૃતિના કર્તાનું નામ કોઈ પ્રતમાની અશુદ્ધતાને લઇને 'મેલો સઘવી' એવુ હોય એમ ઘડીભર લાગે છે પણ સૂક્ષ્મતાથી વિચારતા સવવિમલ એજ નામ ખરૂ જણાય છે]

---

૩૯ ધનદેવ ગણિ.

(૬૫) સુરગાભિધાન નેમિફાગ. સ ૧૫૦૨

આદિ—

પહેલા, સસ્કૃતમા મગલાચરણ શાર્દૂલ શ્લોકમા છે પછી પ્રાકૃતમા નીચે પ્રમાણે શાર્દૂલ છે—

દેવી દેવિ નવી કવીશ્વર તણી વાણી અમીસારણી.
વિદ્યા સાગર તારણી મય ધણી દસ્રાસણી સામિણી
ચઉ દીપતિ ગમતિ સરસતિ મઉ વીનતી વીનતી
બોલું નેમિકુમાર કેલિની રતિ હાસિઈ કરી રંગની. ૨
સરસતિ સુઝ મતિ દેવીઅ દેવીઅ તું જગિ સારરે,
નીરાગમય ક્ષમ સાગમય જિનવર વરણું નેમિકુમારરે. ૩
કામિન કુમ દાતાર સામી નેમિકુમાર
હાર મનોહર એ મુગતિ રમણિ વર એ

× × ×

અંતે—

જ્ઞાન ઉપનું જાણીય સાચીય રાઇમઈ રમી
ગિરિ સિરિ સામીય નિરખીય હરખીય સા નિજ મની,
સામી કેવલ કામિની કરિ ધરી રાજમતી નારી
સા સતી નિરૂપમ રાજકુમરી, મુગતિઇ ગઈ સા વરી
જે રૈવઇ ગિરિ રાય ઉપરિ ભમઈ શ્રી નેમિ પાયે નમઈ
તે પામઈ સુખસિદ્ધિ રિદ્ધિ ઘરિ રમઈ શ્રી શારદી ભોમણઈ

—ઇતિ શ્રી સુરગાણિશ્ર નેમિફાગ. સંપૂર્ણ સંવત
૧૫૦૨ વર્ષે કૃતો ધનદેવગણિના

[આ સંસ્કૃત પ્રાકૃત તથા ગૂજરાતી એમ ત્રણ ભાષામય છે ફાગુ]

[સોમસુંદર સૂરિએ પણ જુદો નેમિનાથ નવરસ ફાગ એમ ત્રણ ભાષામાં ૨ પો ૭ અને તેજ સમય આસપાસમાં. જુઓ પંદરમી સદીના અંતમાં સોમસુંદર સૂરિ.]

---

૪૦ સંઘકલશ ગણિ (ત૦ રત્નશેખરસૂરિ-ઉદયનંદિશિ)

(૬૬) સમ્યક્ત્વરાસ (૭૯ ભાષામાં) સં ૧૫ ૫ માગસર તલપાટકમાં

અંતે—

તપ ગચ્છનાયક જયતિલક એ માહતરે,

શ્રી સોમસુંદર સૂરિ, સુણિ સુંદરે, શ્રી મુનિસુંદર સૂરિ માલ્હંતડે,
જયવંત જયચંદ્ર સૂરિ, સુણિ સુંદરે * * ૮
શ્રી ગુરરાજ વિશાલરાજ, માલ્હ. ચિહૂં દિસિ કરઇ વિહાર, સુણિ,
સમકિત રયણ પ્રકાસતા, માં૦ સાસણ ભાસ ભાસણ હાસ. સુ૦. ૯
એ ચ્યારઇ ગુરુ તપગચ્છ ગુરુએ, મા૦ રત્નશેખર સૂરિરાય સુ૦
ઉદયનંદિ ગુરુ વંદિઇએ, મા૦ જગમતીરથ પ્રાય સુ૦ ૧૦
સંવત પનર પૂચોતરઇ એ, મા૦ માગસિર રચિઉ રાસ સુ૦,
તલવાડા પૂરિ નિપનુએ મા૦ ગુણરસ કલસ સકાસ. સુ૦ ૧૧
—ઇતિ પં સંઘકલસ ગણિ વિરચિત સમ્યક્ત્વ રાસ સમાપ્ત
સં. ૧૫૩૮ વર્ષે ચૈત્ર સુદિ ૧ દિને, પૂજ્ય પં. જયહેમગણિ
શિષ્ય લાવણ્યધીર ગણિના લિખિત—સા૦ ભ. પાટણ.

---

૪૧ આનંદમુનિ.

(૬૭) + ધર્મ લક્ષ્મી મહત્તરા-ભાસ. સં ૧૫૦૭
આદિ

ઢાળ પ્રથમ

સકલ સદા ફલ વિમલ ગિરિ, જિણ ચઉવીસ પ્રણામ,
કરિસૂ કવિતુ સોહામણૂ એ, ગચ્છ રતનાગર નામ. ૧

*　　*　　*　　*

અંતે—

જાણતી એ ગુરુ ઉવયાર, શ્રી ધર્મલક્ષ્મી મુહત્તરાએ,
મડવૂ એ નગર પ્રવેસિ, સંવત પનર મતોતરઇ એ,
શ્રી મુહત્તર એ ભાસ કરેસિ, ઓસવંસિ આનંદમુનિ ૫૧
શ્રી સંઘૂ એ સિઉં અનદિન, મડણ ભીમ સહોદર એ,
સોની એ ભોજા તન સંઘપતિ માણિક પય નમઇ એ
ધામિણિ એ ઘો આસીસ, શ્રી રયણસિંહ સૂરિ પરિવાર સહ
જીવું એ કોડી વરીસ, શ્રી ધર્મલક્ષ્મી મુહત્તરા એ. ૫૨

દુહો

શ્રી ધર્મલક્ષ્મી ગુરુવરા, અવિચલ જ્ય રસિઆણ,
અહનિસિ એહ ગુણ ગાઈતાં, સિદ્ધિ વૃદ્ધિ કલ્યાણ. ૫૩
—પ્રશમ ઉપ. પ્ર જૈ ગૈ ગૂર્જર કાવ્ય સંચય.

---

૪૨ આસાયત

(૬૮) હંસવત્સકથા ચોપઈ (વત્સરાજ હંસરાજ ચોપઈ)

ર. સં. સ. ૧૫૧૩ પહેલાં

આદિ—

અમરનાથ સમાણ પ્રસન્ન પ્રમાણ અમર નગરાણ
પુર પાણ પચાણ અપ્રમાણ વીર ભાવનયા. ૧

ચઉપાઈ—

શિખર આઠ દસ સહસ પ્રાસાદ કનક કલસ ધજ નરવર નાદ
ગોદાવરીનું નિર્મલ નીર પુર પઇઠાણ વસઈ તસુ તીર.

* * * *

અંતે—

ધર્મઈ લાભઈ અવિચલ ઠામ જ્ઞા પુણ્ય છોડઈ પાપ વિ કર્મ,
દેવ આરાધુ જિણવર નામ, દુખ તણાં તે કેડઈ ઠામ. ૩
અવર દેવ જે પૂજઈ પાપ જિણ પૂજઈ દેવ નિર્મલ થાઈ
જિણવર બોલિઉ ધર્મ તે કરઉ પાપેઈ જિમ હેલા હરઉ ૩૧
ગુણવંત ગુરુ પાય અણુસર મુનિ પુરી મહિ આણુસર
પુર પઇઠાણ વાસતવ વખાણ્યો વત્સરાજ નઈ હંસ ૩૨
ગાઈ શ્રી રાજ રજની કુસુમ કથા ઉજ્જ્વલ ચાતની,
આસ ઠુકુ વસ્તુ મગઈ સુવિસ્તરઈ આદિ ભણીસાં દુઈ ૩૩
અનુમતી જિણસહ વિદ્યાધ નિજ મોદભાવ નમ
ગુણનાં દેવ સદ્ધિ સિદ્ધિ કરઈ ભજઈ આસાઇત નિત આરાધુ કરઈ ૩૪

—૪ ખડ છે દરેકની અત કડીમાં 'અસાઇત' એમ લખેલ છે સ ૧૫૧૩ વર્ષે પોષ વદિ ૧૨ વિપ્ર મુરારિકે—વિવેકવિજય ભડાર ઉદયપુર

—ઇતિ શ્રી હસ વત્સ કથાયા ચતુર્થ ખડ સમાપ્ત. સ. ૧૬૫૮ વર્ષે ભાદ્રવા સુદિ ૮ દિને ઋ૦ ઉદયચદ શિ ઋ૦મનોહર લિ૦ નાદસમા ગ્રંથે પાના ૨૩-૧૨-ન ૫૨. ડે કૉ.

રત્નશેખર ૧૫૧૦ આસપાસ.

(૬૯) રત્નચૂડ રાસ. —ડે૦, ભા૦.

---

૪૪ કલ્યાણસાગર.

(૭૦) વીશી (૨૦ વિહરમાન જિન સ્તુતિ) પેકી ૧૪ જિનસ્તુતિ.

આદિ.

શ્રી સીમધર સાભલઉ, એક મોરી અરદાસ
સુગુણ સોહાવા તુમવિના, રયણી હોઈ છમાસો

—જીવન જગધણી.

× × × ×

અતે—

કલ્યાણસાગર પ્રભુસું રમિઉ, હરીય કરી મુઝ મીટ ૫. ઠ

—ભુજગ સ્વામિ ગીત

[પછીના ૬ જિનના ગીત સૌભાગ્યરત્ને પૂરા કર્યા છે.]
૭-૧૩ આ ક

(૭૧) અગડદત્ત રાસ (૧૫૧૦ આસપાસ મ કી)

---

૪૫ ઋષિવર્દ્ધન સૂરિ (અં. ગચ્છનાયક જયકીર્તિ-સૂરિ શિ૦)

(૭૨) નલદવદંતિ રાસ—નલરાજ ચઉપઈ સં. ૧૫૧૨ ચિત્રકૂટ ગિરિમાં-ચિતોડમાં.

આદિ— ધુરિ દૂહા.

સયલસયલ સુહસંતિકર, પણમીય શાંતિ જિણેસ,
દાન શીલ તપ ભાવના, પુણ્યપ્રભાવ ભણેસ. ૧
સુણતાં સુપરિસ વર ચરિય વાધઈ પુણ્ય પવિત્ત
દવદંતી નલરાયનૂ, નિસુણુ ચાર ચરિત્ત. ૨

× × — — — × ×

અંતે—

શ્રીય અંચલ ગચ્છનાયક ગણધર, ગુરૂ શ્રી જયકીરતિ સૂરીસર
જાસ નામિ નાસઈ દુરિત. ૩૨૮

તાસ સીસ ઋષિવર્દ્ધન સૂરિઈ
હીઈ પવિત્ત મન આનંદ પૂરિઈં નલરાય દવદંતી ચરિત. ૩૨૯
સંવત પનરબારોત્તરે વરસે ચિત્રકૂટ ગિરિનયર સુવાસે
શ્રીસંઘ આદર અતિ ઘણઈ એ.

એહ ચરિત જે ભણઈ ભણાવઈ રિદ્ધિ વૃદ્ધિ સુખ સંપત્ત
આવઈ નિતુનિ મંદિર તસ તણઈ એ. ૩૩૧

—૪૭૧ શ્લોક પૂર છે (સાગરગચ્છ ભંડાર પાલણ.)

—પત્ર ૧૧ લિ. સં. ૧૫૭૫ ભ. શ્રી જિનસમુદ્રસૂરિ.

—ડા. ભ. પાટણ દાભડો ૮

—પ્રયસમિ અનુસમ્યા સતિ શ્લોક વિનિશ્ચિતા
ગાકૃતે નલચરિત્રે પ્રત્યેકાક્ષર સંખ્યયા. ૧

પ્રતિમાં નલપ્રબંધ ગ્રંથરાસ વળી નલરાસ સંપૂર્ણ સં. ૧૬૫
વર્ષે વૈશાખ શુદિ ૭ રવૌ લિખિત શ્રી નાડલ નગરે. ૧૬-૧૭ ગા. ૪
—પૃ. ૧ ગામ.

—સં. ૧૬૬૯ વર્ષે શાકે ૧૪૮૫ પ્રવર્ત્તમાને ચૈત્ર શુદિ ૧ ગુરૌ શ્રી અચલગચ્છે વ્યવ૦ ઉદયકિરણ લિખાપિત (વિ ધ એક ચોપડામા પાના ૧૮૦ થી ૧૯૫. પંક્તિ ૧૮)

---

૪૬ મતિશેખર (ઉ૦ દેવગુપ્તસૂરિ-સિદ્ધિસૂરિ-કક્કસૂરિ-શીલસુંદર શિ૦)

(૭૩) ધન્નારાસ. સં ૧૫૧૪

આદિ.

પહિલઉ પણમી પયકમલ ચીગજિણચંદ દેવ,
ભવિય સુણઉ ધન્નાતણઉ, ચરીય ભણઉં સંખેવિ, ૧
જિણવરિ ચિહુ પરિભાખિયઉ, સામણ્ણિ નિમ્મલ ધમ્મ,
તિહા ધુરિ દાન પ્રસગીયઇ, જિણિ ત્રૂટઇ સવિ કમ્મ ૨

વસ્તુ—

દાન ગિરૂઉ દાન ગિરૂઉ દાનિ જગ કિત્તિ,
દાનહિ વસિ ત્રિણ્ણઇ ભુવન, દાન માન આપઇ નરા હિત,
દાનિ દુરિય નાસઇ સયલ, દાનિ સેત્ર સારઇ સુરા હિત,
દાન જેમ ધનઇ દીધો, પુન્નહિ પામીય પાત,
સાવધાન તુમ્હિ સાભલઉ, પૂરમ ભવ અવદાત ૩

* * * *

અંતે—

શ્રી ઉવએસ ગચ્છ સિણગારો પહિલો રયણપ્પહ ગણધારો,
ગુણિ ગોયમ અવતારો
જકખદેવ સૂરીય પ્રસિદ્ધો તાસ પાટિ જિણિ જગિ જસ લીધો,
સયમ સિરિ ઉરિહારો ૨૬

અનુક્રમિ દેવસુંદર સૂરીસ, સિદ્ધિ સૂરિ નામિ તસ સીસ
મુક્તિ અનુસેવીય પાય

તાસ પાટે સજ્જ ભવિયા આનંદ મહિમા ગુણવતો
—હેમ સૂરિ ગુરુ રાય. ૨૭

સઈ હસ્તિ થાપીય તિણિ ગુણવાસ ગુણરત સીલસુંદર સાર
વારીય જિણિ આણુ એ.

તાસ સીસ મતિશેખર હરસિદ્ધિ પનરસતઈ ગોયમ વરસિદ્ધિ.
ધીપો ભક્તિ અતિશય એ. ૨૮

(વધુ બીજી નતમાં) —જૈનશાળા મ. ઉદયપુર.

એહ ચરિત ધન્નાતણું ભાવઈ ભણઈ ગુણઈ ? સાંભલઈ
જે સમકિત ધર્મ ધ્યાન

તે નર વંછિત ફલ પામઈ વિલસઈ નવઈ નિધાન

—વિ. પ. ચાપડો ૯૧-૧ ૫

—દાદાભાઈની ધારશું રત્ન, અમોદ.

(૭૪) નેમિનાથ વસંત ફુલડાં.

આદિ

સારદ માઈ પાય નમીનઈ માગઉં એક પસાય રે
નેમિ જિણેસરના ભવ ભાખું સાંભલઉ મુજ મનિ રાગિ રે શ્રી યાદવકુલ મંડણું.
યાદવ કુલ મંડણ સ્વામી નેમિ જિણંદ રે.
ભાવઈ જસુ પસાયઈ જુહારઈ સુરવર કિંનર વૃંદ રે.

× × × ×

અંત—

એ પરમેસર કેસર ચંદન ફૂલડાં કુસુમ કપૂરે.
કહઈ મતિશેખર સુણઉ ભવિયણ, જિમ પૂજઈ
મન પૂરે—૧ ૭

વસતમાસ શ્રી નેમતણુઈ ફૂલડે ફાગ પ્રબંધરે,
રંગિ હિ ચંગ લેઇનઈ ગાસઈ, તિહિ દુખ તણુઉ ન ગંધરે. ૧૦૮
—સં ૧૫૭૬ વર્ષે ચૈત્ર માસે કૃષ્ણ પક્ષે ૧ તિથૌ સોમવાસરે
શિવલાભ લિખત—૬—૧૪ વિ. ધ

(૭૫) કુરગડુ (કૂરઘટ) મહર્ષિરાસ. ૨૪૫ ગાથા સં ૧૫૩૭.
—રત્ન, ચ, ડે

(૭૬) મયણુરેહા સતી રાસ. સ. ૧૫૩૭.—ડે૦

[હર્ષસૂરિ (કક્કસૂરિ શિ) કૃત ધન્ના ચોપાઈ સ ૧૫૧૪ માણેક આ પ્રમાણે નોંધાયેલ છે, પણ કર્તાનું ખરૂ નામ તો ઉપરોક્ત મતિશેખર લાગે છે]

---

૪૭ જિનવર્દ્ધન. (સં. ૧૫૧૫ આસપાસ)

(૭૭) ધન્નારાસ (પ્રત સ ૧૮૦૫)—રત્ન, અમ
+ ઉપદેશકારક કક્કો પૃ ૩૩૭ સ મા ભી

---

૪૮ ન્યાયસુંદર ઉ. (ખ જિનવર્ધનસૂરિ શિ.)

(૭૮) વિદ્યાવિલાસ નરેંદ્ર ચઉપઈ. સ ૧૫૧૬.

અંતે—

ઇણિ પરિ પુર (ણ્ય ?) ઉપાલી આઉ દેવલોક પહુતઉ નરરાઉ,
ખરતર ગચ્છિ જિનવર્ધનસૂરિ, તાસુ સીસ બહુ આણુંદ પૂરિ ૩૫૫
શ્રીઅ ન્યાયસુંદર ઉવઝાય, નરવર કિધ પ્રબંધા સુભાય,
સવત પનર સોલ વરસમિ, સત્ર વેયણુ એવિહિય સુરામ ૩૫૬
વિધાવિલાસ નરિંદ ચરિત્ત, ભવય લોય કહ એવ પવિત્ર
જે નર પઢઈ સુણઇ સાભલઈ, પુણ્યપ્રભાવ મનોરથ ફલઈ ૩૫૭
—સવત્ ૧૬૬૨ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદ ૬ રવઉ—ભાવ (પૃ ૧૫૫. ૧૩)

---

૪૯ રત્નસિંહ શિષ્ય (૮૦)

(૭૮) જંબૂસ્વામિરાસ સં. ૧૫૧૬ બીજા શ્રાવણ શુ. સોમ.
આદિ—

સરસતિ સામિણિ સારદાએ ગોયમ ગણધાર,
રાસ ભણિ ગુણવંતડીએ સિરિ જંબુ કુમાર.
જંબૂદીવહ ભરહખેત્ર મગધ વર દેસ,
નયર રાજગૃહિ જાણીઇએ શ્રેણિક નરેસ.
* * * *

અંતે—

સંવત પનર સોલોતરઇએ માસત બીજઇ શ્રાવણ માસિ, સુખિ સું-
ઢિવતિથિ હૂતી ઉજવી એ માસ સોમવારઇ હુઉ રાસ. ૧૦
તપગચ્છિ ગણધર અભિનવાએ માસ શાસનિ ગોયમ સામિ સુ.
રત્નસિંહ સૂરિ પ્રાગઇએ માસ આઠ મહા સિદ્ધિ નામિ. ૧૧
તાસ સીસ મણિ પરિ ભણઇ માસ વિનય કરી અપાર, સુ.
રાસ ભણું રલીયામણુંરે મા પઠ કરી ભવિક ભડાર ૧૧
ગુણિસઇ ભણિસઇ નિસુણિસઇએ જંબૂ સામિનુ રાસ
તસ ઘરિ અમણિ પામીઇએ નવનિધિ તણુ નિવાસ. ૧૨
જઈ સૂરિ ન ઊગમઇએ માસ મેરૂ ગિરિ ધ્રુવ તાર,
તાં લગઇ હરઇ માણમ માસ સામી જંબૂ કુમાર ૧૩

—૬-૧૩ (વિ. ૫.)

---

૫૦ રાજતિલક ગણિ

(૮૦) શાલિભદ્ર મુનિરાસ. આ ૩૫ કડીનો પ્રાચીન રાસ છે
આદિ—

થંભણપુરિ પહુ પાસનાહ પણમેવિણુ ભત્તિએ

હઉં પભણિસુ સિરિ સાલિભદ્દ મુણિતિલયહ રાસૂ.
ભવિયહુ નિસણહુ જેણુ તુમ્હ હુઈ સિવપુરિ વાસુ. ૧

* * * *

અંત—

સેણિય બોહિય ભદ્દા નિય ઘરિ, પત્તા સબ્બર્દ્ધ સિદ્ધિ તે મુણિવર,
રાજતિલક ગણિ સથુણઈ, વીર જિણેસરૂ ગોયમ ગણહરૂ
સાલિભદ્દ નહિ ધન્નઉ મુણિવરૂ, સયલસંઘ દુરિયઇ હરઉ ૩૪
સાલિભદ્દ મુણિ રાસો જે ખેલા દિંતા,
તેસિ સાસણદેવી જણ્યાઉ મિવ સતી ૩૫

[મ બુ.]

[પૂર્ણિમા ગચ્છમા એક રાજતિલક સૂરિ થયેલ છે કે જેના ધાતુપ્રતિમાપરના લેખ સં ૧૫૧૬ તથા ૧૫૨૯ ના મળી આવ્યા છે, તે કદાચ આ કવિ હોય—તેથી તેમનો સમય સોળમા સૈકામા પૂર્વાર્ધ મૂક્યો છે]

---

૫૧ બ્રહ્મજિનદાસ. (દિ૦ સકલકીર્ત્તિ-ભુવનકીર્ત્તિ શિ.)

(૮૧) હરિવંશરાસ સં ૧૫૨૦

આદિ—

અંતે—

લોભવાહિ જીવ ગમાર, મિથ્યા ધરમ થાપ્યો અપાર,
શાસ્ત્ર લોપ્યા બહુ જિનવરતણા, કુમત થાપ્યા તીણે આપણા ૩૫
હુંડા સર્પિણી કાલ વિશાલ, પંચ મિથ્યાત ઉપજે ગુણમાલ,
જિમ પૂનિમ થકી ચંદ્રકલા હાણિ, તિમ પંચમકાલિં જિનવરવાણિ ૩૬
જો(ઇ) લો કાલ તણો પરતાપ, બલિભદ્રે મિથ્યાત કીગો વ્યાપ,
ઈણીપરિ જમ વાધ્યો અતિ ઘણો, બલિ દેવિ નારાયણ તણો ૩૭

તિહાં થકા નારાયણ હવો દેવ પ્રભ એક કરિ અનુ સેવ,
દયા ધરમ છોડયો તીણે ચમ, આચાર તણો અનુ કીધો ભંગ. ૩૮

* * *

જિણ સાસણ નિકલંક અપાર આરમ મુગતિ તણો ભવ પાર,
દિગંબર નિગ્રંથ ગુરુચગ, જીવ દયા દીસે ઉતંગ. ૪૧

× *

નેમી જિનેશ્વર ગિરનાર ઉપર આવી રહ્યા તે સંબંધી કહે છે કે-
સહસ્ત્ર વરસ ભોગવ્યો સ્વામી આય, દશ ધનુષ નિરમલ ગુણ કાય.

* * *

શ્રી મૂલસંઘ અતિ નિરમલો, સરસતિ ગચ્છ ગુણવંત,
શ્રી સકલકીરતિ ગુરુ જાણીઇ, જિણ સાસણિ જયવંત. ૧
તાસ પાટિ અતિ રૂઅડા, શ્રી ભુવનકીરતિ ભરતાર,
રત્નત્રય કરી મંડીઆ, ગુણહ તણા ભંડાર ૨
તે મુનિવર પાય પ્રણમીનિ કીધો સવિ સાર,
બ્રહ્મજિણદાસ ભણે રૂઅડો પઢતાં પુન્ય અપાર ૩
સિષ્ય મનોહર રૂઅડા, મલ્લિદાસ ગુણદાસ,
ભણો ભણાવો વિસ્તરો, જિમ હોઇ સૌખ્ય અપાર. ૪
ભવીયણ જન સંબોધવા કીધો રાસ એ સાર,
અનેક કથા ગુણિ આગલો, ધ્યાતણો ભંડાર ૫
સંવત ૧૫ બીસોતરા વૈશાખ માસ વિશાલ.
શુકલ પક્ષ ચઉદસિ દિનિ રાસ કીધો ગુણમાલ. ૬

વસ્તુ

રાસ કીધો રાસ કીધો સાર મનોહર
અનેક કથા ગુણિ આગલો, હરિવંશ તણો સાર,
એ કવિત કરી સાંભલે ભાવ ધરી મનમાંહિ ઉલ્લાસ,
શ્રી સકલકીરતિ ગુરુ પ્રણમીનિ, બ્રહ્મજિણદાસ ભણિ સાર.

પઢિ ગુણિ જે સાભલે, તેહનિ પુણ્ય અપાર.
—ઇતિ શ્રી હરિવંશરાસ સમાપ્ત સ ૧૭૫૧
વર્ષે માહ શુદિ ૧૪ શનૌ— (મ બ.)

(૮૨) યશોધર રાસ.—ખભાત ૧ ભડારમા

(૮૩) આદિનાથ રાસ.—પા ૨ ભડારમા

(૮૪) શ્રેણિક રાસ.

આદિ— વસ્તુ

વીર જિણવર વીર જિણવર નમુ તે સાર
તીર્થંકર ચઉવીસમુ વાછિત બહુ દાન દાતાર
સારદા સામિણિ વલી તવુ બુદ્ધિસાર હુ વેગિ માગુ
ગણધર સ્વામી નમસ્કર શ્રી સકલકીરતિ ભવતાર
શ્રી ભુવનકીરતિ ગુરૂમનિ ધરૂ કરિસુ રાસ હુ સાર ૧

ભાસ જસોધરની

ભવિયણ ભાવઈ સુણો આજ મનિ નિશ્ચે આણી
શ્રેણિકરાજા તણો રાસ હું કહિસુ વખાણી. ૧

* * * *

અંતે— વસ્તુ

શ્રેણિકરાજા શ્રેણિકરાજા તણો એ રાસ
પઢે ગુણે જે સાભલે એક મના ધરી ભાવ ઉજ્વલ
. .સપડે, સરગ મુગતિ ફ્લ સસાર નિગ્મલ
શ્રી સકલકીરતિ ગુરૂ પ્રણમી . .
બ્રહ્મ જિણદાસ ભવણે નિરમલ સુનતા પુન્ય અપાર ૨૨

—સં. ૧૬૧૩ વર્ષે શ્રાવણ શુદિ ૧૧ શુક્રે કહ્ લિપી બાઇશ્રી માનિક શ્રી શિષ્ય જિનમતિ શ્રી વાઈ લિખિત શ્રી વસા વનુ કાયથા. પા ૫૨ પક્તિ ૧૦ ભાવ

૫૨ જ્ઞાનસાગરસૂરિ શિ (વડતપગચ્છ)

(૮૫) જીવભવસ્થિતિ રાસ સં ૧૫૨ ફાગણ ૧૩ રવિ.

અંતે—

વડતપ ગચ્છ રત્નાગરસાગર જિમ ભરપૂરિ
તિહાં ગચ્છપતિ આચાર્ય વિદ્યમાન શ્રી જ્ઞાનસાગરસૂરિ. ૪
તાસ વયણ સુણ્યાં મન શુદ્ધિઈં તીણઈં બુદ્ધિ હુઓ પ્રકાસ,
કીધુ ઉપગારતણી મતિ જીવભવ સ્થિતિ રાસ. ૫
પનરસેવીસા ફાગુણ સિદ્ધિ તણુ નિવાસ
રવિ પક્ષ અને તિથિ તેરસિ તે ૨ મઈં પુન્યપ્રકાસ. ૬

—પ્રવર ભાઈઓનો ભંડાર

---

૫૩ ભક્તિવિજય

(૮૬) ચિત્રસેન પદ્માવતિ રાસ સં ૧૫૨૨

---

૫૪ પેથો. (જાંબૂગામ વાસી શ્રીમાલ જ્ઞાતિનો શ્રાવક—ગુરુ આંચલગચ્છીય જયકેસરસૂરિ—આચાર્ય ૧૪૯૪ ગચ્છનાયક સં ૧૫ ૧—સ્વર્ગ ૧૫૪૨)

(૮૭) પાર્શ્વનાથ દશભવ વિવાહલો. (સં ૧૪૯૪ પછી અને ૧૫૪૨ પહેલાં)

આદિ—

(માઈ એ નયરહ સીહ કુમારિ—એ ઢાલ)

સરસતિ સામણિ કાલ પસાઉ મુઝ મનિ એહ ઊમાહિયુએ
પણમવિ જિણ પાઇ ભગતિ હાઉં ગાયસુ જિણગુણ હરસિઈંયુએ. ૧
મલયગિરિ પ્રભુ દેવ પાસ, આવિઉ ત્રીજઉ સાંભળુ એ
સાંભળતાં દુખ પુણ્યપ્રકાસ, દશઈ ભવંતર દેવના એ ૨

* * * *

અંતે—   ઢાલ ઉલાલું

જગ ગદિ મનહિ તોઈ, કોડિ વરસ કવિ જોઈ, ૧
તુ લવલેસ ન જાણઈ, મૂરખ કિમ વખાણઈ ૨
મતિ મેઘ ઇમ બોલઈ, આવઇ ન કોઈ તુમ્હ તોલઈ, ૩
તૂ માયા તૂ ત્રાત, ... જિનીપતિ વાત ૪
... તૂ પતિ પ્રસાદિં, તૂ ... ભાવિઉ ૫
... દેવ પસાઉ, ... ૬
ગતિ ... રાગી ... પાપ ...નાગી ૭
... વિનાસો, ... આનંદ ... ૮
પઠત ગણતાનાં સિધિ, આવઇ અવિચલ રિધિ ૯

—વિધિપક્ષના મુખ્યાક નિજપરગનક્ષ શ્રી જયકેસરસૂરિના પ્રતિઓ યા-શ્રી ... વાસ્તવ્ય શ્રીમાલજ્ઞાતીય મહ-શ્રી પેથા સુત ... શ્રી પારિશ્વનાથ પીતાંબરનું કૃત

(વિ ધ. ચોપડો ૧૯૫-૨૦૩ પંક્તિ ૧૮

---

૫૫ લક્ષ્મીરત્નસૂરિ (જયકલ્યાણસૂરિ-વિમલસોમસૂરિ શિ)

(૮૮) સુરપ્રિય કુમાર રાસ.

અંતે—

ગુરૂશ્રી જયકલ્યાણ, સૂરિ સરોમણિ સુંદર, વણઝારા રે ૮૧
તાસ પાટિ જગિભાણ, શ્રી વિમલસોમિ ગહગઉ, વણુ ૮૨
લક્ષ્મીરત્ન સૂરિંદ, તસુ સીશ ઇમ ઉચરઈ, વણુ. ૮૩
જે ખામઈ નિજ દોસ, નિશ્ચઈ ભવસાયર તરઈ, વણુ. ૮૪

—પ્ર. દા, ખ ૧, પા ૩

+અભક્ષ્ય અનતકાયની સ૦ ૧૪૪ સ મા ભી
આઈમિત્તા સ૦ (વીર જિણંદ વાદિને ગૌતમ.) ૧-૧૩ આ. ક.

[જયકલ્યાણસૂરિ એ નામના તપગચ્છમાં આચાર્ય થયા છે તેનો ધાતુ પ્રતિમાપર લેખ સં ૧૫ ૨ નો મળી આવે છે ધાતુ પ્રતિમાલેખ સંગ્રહ ભા. ૧ તે / કવિએ પોતાના પ્રગુરૂ તરીકે ઉલ્લેખેલ હોય. તેથી આને ૧૬ મા સૈકામાં ગણી શકાય]

૫૬ જ્ઞાનસાગર (નાગલ—નાગેંદ્રગચ્છ, ગુણસમુદ્રસૂરિ—આણંદમલસૂરિ ?—ગુણદેવસૂરિ શિ)

(૮૯) જિનવભવસ્થિતિ રાસ. સં ૧૫૨૭ આષા૨૨૩૨ પા. ૫૪ અમ. (આ ઉપર ઉલ્લેખેલ નં ૮૫ નો રાસ લાગે છે)

(૯૦) સિદ્ધચક્ર રાસ.—શ્રીપાલ રાસ સં ૧૫૩૧ માગશર શુદ ૨ ગુરૂ

આદિ— દુહા.

કરજોડ જોઇવિ કરિ, સિદ્ધ સકલ પણમેવિ,
શ્રી શ્રીપાલ નરિંદનઉ રાસ ભણું ભાવેસિ. ૧
મહિમંડલિ મત્ર અનેકિ છઈ પણિ ન યડિ આધાર,
ભવસાગર તુ ઉતરઉ જઉ જપઉ શ્રી નવકાર ૨
શ્રી ગુરૂદેવ પસાઉલઉ રચિસુ કવિત રસાલ
જ્ઞાન ભણઈ સહુ સાંભલઉ, સિદ્ધચક્ર ગુણમાલ. ૩

* * * *

અંતે—

નાગેંદ્ર ગછિ ગુરૂ ગાઈએ ગાજતઉ શ્રી ગુણસમુદ્રસૂરિ
તસ (તાસ) પાટિ સોહામણા એ મા શ્રી આણંદપ્રભસૂરિ
(વડીઈ આણંદ સૂરિ.)-૭૩
ભવિયાં ભાવઈ નિતુ નમઈ એ. મા શ્રી ગુણદેવસૂરિ રાય.
તાસ સીસિ એ રાસ રચિઉ એ મા જ્ઞાનસાગર ઉવઝાય. ૭૪
સંવત પનરએકત્રીસ ઇ (વીમક ભા. ૫ન) માગસિરિએ મા
[illegible] ગુરૂવાર.

રાસ રચ્યો સિદ્ધચક્રનો એ, મા૦ ગાઇઉં શ્રી નવકાર ૭૫
એકમના જે સાંભલઇએ, મા૦ તેહ ઘરિ મંગલમાલ,
રિદ્ધિ અનતી ભોગવઇ એ, મા૦ જિમ નૃપતિ શ્રીપાલ. ૭૬

—સં. ૧૭૧૭ ચૈત્ર સુદિ ૧૦ ખંભાત મધ્યે પોસાલવડી પન્યાસ ધનવિજય લખિત. ૧૫-૧૨ લીં.

—સં ૧૭૩૦ કાર્તિક શુ. ૧૨ ભોમ આગલોડ નગરે ૧૨-૧૩ ધો.

—સં ૧૭૩૭ માર્ગશિર શુ ૧૫ ગુરૂ અહમદાબાદ મધ્યે ૧૭-૧૧ ધો

—હાલાભાઇ ભ. પાટણ, ઉદયપુર ભં.

—શ્રી શેત્રુંજય કરમોચનાદિ સુકૃતિકૃત્ય સુકૃતિકારિ મહોપાધ્યાય શ્રી ૧૯ શ્રી ભાનુચદ્ર ગણિ ચરણાંબુજ ચંચરીકાયમાન પંડિત શ્રી દેવચંદ્ર ગણિ સકલ પંડિત શિરોમણિ પંડિત શ્રી ૧૯ શ્રી વિવેકચંદ્ર ગણિ શિષ્ય પંડિત શ્રી ૫ શ્રી તેજચંદ્ર ગણિ પં. શ્રી ૫ શ્રી જિનચંદ્ર ગણિ શિ૦ ગ. જિવનચંદ્રેણ લિપત સં. ૧૭૫૩ વર્ષે જ્યેષ્ટ શુદિ ૧૦ દિને ગુરૂવાસરે લિખિત પત્તનવાસ્તવ્ય સા૦ વેલા પુત્રી બાઈ ગુલાબબાઈ વાચનાર્થં (ગુ વિ)

+મહાવીર સ્તવન-નાથ કૈસે ગજબુંદકો મેરૂ ઉપાઓ ૫૯૨ જૈ કા સાર.
+ પદ— હરિભજ કારાના ૫૯૬ „
+મહાવીર સ્ત૦ વીરજી સુણોરે એક વિનતિ ૬૧૭ „
+છુટક પ્રભાતી જબલગે સમકિત રત્નકુ પાયા નહિ પ્રાણી ૪૮ જૈ પ્ર.

---

૫૭ મંગલધર્મ (રત્નાકર ગચ્છ જયતિલક સૂરિ-રત્નસિંહ સૂરિ-ઉદયવલ્લભસૂરિ-જ્ઞાનસાગરસૂરિ-ઉદયધર્મ શિ.)

(જુઓ નયસુંદરની પ્રશસ્તિ)

(૯૧) મંગલકલશ રાસ સં ૧૫૨૫

આદિ—

આદિ જિણવર જિણવર સુખદાતાર
શાંતિ જિણેસર શાંતિકર, નેમિનાહ સોભાગ સુંદર
પાસ જિણંદ વિઘનહર વર્દ્ધમાન કલ્યાણમંદિર
પંચ તિર્થંકર સાર નમી સરસતિ અંબિકાદેવિ
સમરવિ મગધસેનનૂ ચરિત્ર ભણિસુ સમેતિ ૧

* × * *

અંતે—

શ્રી ગચ્છ દેવભદ્ર ઉવઝાય તિણિ ઉદ્ધરીઉ કિયા સમુદાય
રત્નસાગર ગચ્છ ગુરૂ ગુણ ભૂરિ, ગુણનિધાન જયાનંદ સૂરિ ૨૬
લક્ષ્મીસિંહ સૂરિ મુનિવર ઘાટિ, ઉદયવલ્લભસૂરિ તેહના પાટિ
જ્ઞાનસાગર સૂરિ ગચ્છાધીશ જગવંત ભવિયાં પૂરઇ જગીસ. ૨૭
[મુનિવર વાચક શ્રી ઉદયધર્મ, જાણિઇ આગમ શાસ્ત્રહ મર્મ.
તાસ પસાઇ કુશલ કર્મ, જ્ઞાનકીર્તિ ભણઇ મગધધર્મ] ૨૮
મગધસેન તણી ચઉપઇ સુણતાં ભણતાં પામીઇ સુખ
પઢઇ ગુણઇ સાંભલઇ વિચાર, તસ ઘરિ ઉચ્છવ જય જયકાર. ૨૯
— કુલ ૫૫ ૩૨૯—સાગર ભં પાટણ.

[ ] આના બદલામાં બીજી પ્રતમાં એ છે કે—
મુનિવર વાચક ઉદયધર્મ જાણિ, તપગચ્છતિ કરિ વખાણ
ગુણે શાસ્ત્રની આગમ મર્મ તાસ પસાઇ રચીઇ ઉપક્રમ. ૪૫
જ્ઞાનરવિ ભણિ મગધધર્મ જે સાંભલતાં આવી શર્મ
—૨-૧૧-થી. (વિ. ૫.)

---

૫૮ દેવકીર્તિ

(૯૨) ધન્નાશાલિભદ્ર રાસ સં ૧૫૩૧ —પત્ર ૧ આગ

---

૫૯ પુણ્યનંદિ (ખ૦ જિનસમુદ્રસૂરિ-સાગરચંદ્રસૂરિ-રત્નકીર્તિ-સમયભક્ત શિ૦)

(૯૩) રૂપકમાલા.

અંતે—

સબલ શીલ મહિમા નિલઉ કુશલસૂરિ સિરિસાટ,
શ્રી જિનસમુદ્રસૂરિ સોહવઈ ખરતલ ગુરૂકઉ પાટ ૩૦
કુસીલ ઉથાપક સુસીલસંસ્થાપક સાગરચંદ
સૂરિ રાયવયણાયરી રયણકીર્તિ ગણિચંદ ૩૧
શ્રી સમયભક્ત વરવાચકા વીર વિણેયાનંદ
રૂપકમાલા શીલની પભણઇ શ્રી પુણ્યનંદિ ૩૨

આનાપર રત્નરંગ ઉપાધ્યાયે સં. ૧૫૮૨ માં બાલાવબોધ લખ્યો છે કે જેની પ્રશસ્તિ નીચે પ્રમાણે છે—

" पुण्य नंद्युपाध्यायेन शीलरूपकमालिका,
चिह्निता भव्यजीवानां चित्तं शुद्धविधायिनी
नेत्र सिद्धि ज्ञान चंद्रे वर्षे नभसि मासि
श्री रत्नरंगोपाध्यायैः कृतावबोधिनी ॥
—इति रूपमाला बालावबोधः

લખ્યો સં. ૧૬૧૫ વર્ષે ભાવ ધર્મ ગણિએ—સાગર ભં. પાટણ.

(જિનસમુદ્ર સૂરિને સૂરિપદ ૧૫૩૦ માં મળ્યું અને તે સં. ૧૫૫૩ માં સ્વર્ગસ્થ થયા તેથી તે બે સંવતમાં આ કૃતિ રચાઈ છે.)

---

૬૦ દેવપ્રભ ગણિ (વીરસિંહ શિ.)

(૯૪) કુમારપાલ રાસ લ. સં. ૧૫૪૦ પહેલાં

અંતે—

મેરુ નગ નઈ ચલઇ જાવ, જા ચંદ દિવાયર
સેસ નાગગંઠ જા ધરઇ, ભૂમિ સાનઇ સાયર,

ધર્મ વિસ ઉ જા ૮ એહમાદિ, પુ ભ નિમલ ઉમ,
કુમર નરિંદ તણઉ રાસ તાં નવ ખેમ ૪૧
સ્રીસિરિસિરિ વીરસિંહ ગુર પાય પસાઈ
બહુ દેવપ્પહ અભિ નરેશ, રચિઉ ભત્તિ સસો ૪૨

—ઇતિ શ્રી કુમારપાલ રાસ. સં ૧૫૪ વર્ષે ચા. પુંજા ભાર્યા જાનુ, સુતા કુંઅરિ પાનાઈ અરઘુનાલ અહિના લિખિત. વીરમગામે ॥

[ગુ. વિ.]

---

૬૧ ઉદયધર્મ (આગમગ. મુનિસિંહસૂરિ-વિજયસિંહ ઉ-મુનિ (મતિ) સાગર શિ.)

[આ કવિએ સં. માં ધર્મકલ્પદ્રુમ રચેલ છે]

(૯૫) મલયસુંદરિ રાસ. સં ૧૫૪૩ આસો શુ. ૩ ગુરુ

અંતે—

જિન શાસન વિબુધ જયવંત, ગચ્છ ચઉરાસી છઈ ગુણવંત,
શ્રી આગમ ગચ્છિ પ્રકાસ દિણંદ, સિરૂઆશ્રી મુનિસિંહ સુરિંદ. ૧૧૮૮
તસ મનરંજન બહુ ગુણ ધામ વાદ વાચક વિજયસિંહ નામ,
તસ શિષ્ય શ્રી ઉવઝાય સુજાણ, શ્રી મતિસાગર મહિમનિધાન. ૧૧૮૯
તસ પય પંકજ સેવા પ્રવીણ, ઉદયધર્મ પંડિત સમભીણ,
કરિઉ કથાનક રંગિ રસાલ, મલયસુંદરિ મહાભાસ ભૂપાલ. ૧૧૯૦
વિસ્તર વસ્તિઉચિતિ અણજાણત, કુકર્મ વિતથ એવ રચી બાલ
પનર ત્રઇતાલઇ તૃતીયા તિથિ, આસો શુદિ ને ગુરુ પખ અતિ. ૧૧૯૧
કરજોડી કવિ ઇમ વીનવઇ જે ચેડિ અધિક ઉણઇ બોલઇ
ક્ષમા ધરે ક્ષમવઉ અન્યાય સાચો સેવઉ શ્રી પસાય ૧૧૯૨
ક નવિ જાણઉં મરમ પખિ ગુણવંતા સવિ ક ધર્મવૃધિ,
રામ નિમલિ અઈ ઇચ્છી કથા, તાં નાં હુઓ મેરુ દ્ર ધ્યા. ૧૧૯૩

મગલ પહિલૂ શ્રી અરિહંત, મગલ બીજઇ શ્રી સિદ્ધ,
મગલ ત્રીજઇ મલય સુંદરી, મગલ ચઉથઇ શાસન નુરી. ૧૧૯૪
કર્મ તણુઉ એ પ્રબંધ પ્રદીક, જિમ જિમ સાંભળીઇ તિમતિમ રસીક,
ભણતા દોષ દરિદ્ર ટલઈ, ગણતા નવનિધિ સંપદ મિલઇ. ૧૧૯૫

—ઇતિ મલયસુંદરી ચતુર્થ પ્રસ્તાવ યથાગ્ર શ્લોકસંખ્યા ૧૮૦૦.

શ્રી સં. ૧૫૯૪ વર્ષે પોષ માસે શુક્લપક્ષે ચતુર્થ્યાં તિથૌ ગુરૂવાસરે તદ્દિને લખિત. મુ આણંદ રત્નેન, પા ૪૪ પં ૧૬ (ગુ. વિ.)

(૯૬) કથા બત્રીસી. ૧૫૫૦ દીવાલી.

અંતે—

શ્રી આગમ ગચ્છ સદા ઉદયવંત શ્રી મુનિસિંહસૂરિ ગુણવંત
તસ પાટિ શીલરત્ન સૂરિ પ્રધાન આણંદપ્રભ ગુરૂ બુદ્ધિ નિધાન ૧૪
જાંહરના મુનિરત્ન સૂરીશ આનંદરત્ન હોયા તસ શીસ,
એ અનુક્રમ ગચ્છનાયક તણ કવિતા નામ લવઈ ઇમ સણ ૧૫
મુનિસિંહ સૂરિ તણુઈ બહુ શિષ્ય શ્રી વિજયસિંહ વણારીસ મુખ્ય,
તસ બંધવ ઉદયરત્ન પંન્યાસ વાચક યતિકીરતિ ગુણવાસ ૧૬
વિજયસિંહ શિષ્ય શ્રી ઉવઝાય મુનિસાગર નામિ મુનિરાય
અનુક્રમિ અમરસાગર ઓઝાય શ્રી શ્રીમાલી ડાભિલ વંસ ૧૭
તાહ ગુરાહી ૫ ઉદયધર્મ લબ્ધિસાગર સાથી અભિરમ્મ,
કહી કથા બત્રીસઇ સાર સોધી જોયો જે સવિચાર ૧૮
પનર પચાસઈ દીપ દિને કરિઉ કથાનક એહ,
સુગધ પણ ઇમઇ કહિઉં અછઇ સોધઇ ઉતમ જેહ ૧૯

—વિજયધર્મસૂરિ ભ

---

૬૨ વચ્છ.

(૯૭) મૃગાંકલેખા રાસ. (લ. સં. ૧૫૪૪ તેથી તે પહેલા)

આદિ—

પ્રથમ મજૂરદ્યપ નમેવિ, નદુ ગુરૂ ઘરેસ (ઘરેપ્ર)
મૃગાંકલેખ સતીય ચરિત્ર (ત) મનિ ધરિ (સંખ) કહેસ(ઝ્ઝ) ૧
સીલઇ સરોમણિ ગુણિ નિપુણે મનિ માન ન આણઇ
મનસા વાચા કાય કરી, તે સીલ વખાણું ૨

× × × ×

અંત—

મૃગાંકલેખ તણુ ચરિત્ર સમકિતસતીમાંહિ પવિત્ર
તેહનુ કવિઉ સત આચારિ અસલ તે મિચ્છકડ સાર, ૪ ૨
ક્ષત અનાદિ જીવ જાણિ વસઇ એ પરિ જીવ ઘણા દુખ દહઇ (દુસિઉ)
ઈમ મિ બ ભાવ લાગી મન કર (રહી) જિ તેહ તણૂ ચરિત્ર વિસ્તાર (રહી) ૪ ૩
અજૂઇ અચૂઈ નઇ ને સાંભલઇ ભણઇ વઉ તિહિ ઘરઇ કલઇ
બીજી સતી તણાં જે નામ તે સવિ ઠનઈ કરૂ પ્રણામ. ૪૦૪

—ઇતિ શીલ વિષયે મૃગાંકલેખા સતી પ્રબંધ સંપૂર્ણ ७ શ્રી.
ગ્રંથાગ્ર ૫૨૫—ભાન. ભં. (પ્ર મ ૧૧૨૮)

—ઇતિ શ્રી શીલ વિષયે મૃગાંકલેખા રાસ સંપૂર્ણ—સંવત ૧૫૮૨ વર્ષે આષાઢ શુદિ ૫ રવા—પૂજ્યારાધ્ય પં. માણિક્યચારિત્ર ગણિ શિષ્ય વિવેકચારિત્ર ગણિના લેખિ ... જ્ઞાતીય સા. નરપાલ ભાર્યા મઠ-લાદિકિ સુતા શ્રા ... પઠનાર્થં સ્વાધ્યાય માને. ભાન. પો. ૧૮ ૫ ૧૩

—સંવત્ ૧૫૨૪ વર્ષે ફાગુણ સુદિ ૮ ગુરૂ કારવાસ ગ્રામ મધ્યે પં. શ્રી ધર્મવર્દ્ધન ગણિ શિ. પં. શ્રી શીલવર્દ્ધન ગણિ શિ. પં. અશોક લક્ષ્મી શિષ્યાય લિ. —આણુસા વાસ્તવ્ય ... જ્ઞાતીય શેઠિ ... પઠનાર્થં પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાત્.—[વિ. પં. એક જૂની ચોપડી-પાની ૧૯૦—૨૩૮ પંક્તિ ૧૨]

—સં ૧૬૪૧ વર્ષે આગરા નગર મધ્યે પુસ્તિકા લિખિતા. (વિ. પં. એક પ્રાચીન જૂની ચોપડી પા. ૧૪૭—૧૫૪

—સં ૧૫૪૪ વર્ષે આસો શુદિ સપ્તમી સોમે મૃગાંકલેખા ચરિત્રં લખિતવાત્ . સં ૧૬૫૯ વર્ષે મા૦ સુ૦ ૫ દિને શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞાતીય સા શ્રી પાસવીર સુત સાહ શ્રી રહીયા પદત્ત પુણ્યાર્થે ૧૨–૧૫ લીં શુદ્ધ જૂની પ્રત જણાય છે

—લિ૦ સગીયાણા નગર મંધ્યે સં ૧૬૨૮ વર્ષે આસૂ વદિ ૧૧ દિને ગુરૂવારે ૨૬–૧૧ લીં

—સં ૧૬૭૫ વર્ષે શ્રાવણ માસે કૃષ્ણપક્ષે દ્વિતીયાયા તિથૌ સોમવાસરે ક્ષત્રીયવંશે રાઠોડ જ્ઞાતિ મહારાજશ્રી સુરસિંહજી વિજય રાજ્યે વછા લીખત નાગોરીં (આમાં વછા એ નામ છે તે ખુદ કવિ નથી કારણ કે ઉપર જુદા જુદા સંવત છે કે જે સં ૧૬૭૫ પહેલાના છે.)

---

૬૩. વચ્છ ભંડારી.

(૯૮) +નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથ કલશ. (મંગલપુર–માગરોળના)

આદિ—

શ્રી સૌરાષ્ટ્ર દેશમંધ્યે શ્રી મંગળપુર મંડણો, દુરિત વિહંડણો,
અનાથનાથ અસરણસરણ ત્રિભુવનજનમનરંજનો,
૨૩ મો તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથ તેહ તણો કળશ કહીશું.

ઢાળ

હારે વાણારસી નયરી વસેય અનુપમ ઉપમ અવદાધાર,
તિહાં વાવી સરોવર, નદીય કૂપ જળ વનસ્પતિ ભાર અઢાર,
તિહાં ગઢ મઢ મંદિર, દિસે અભિનવ, સુંદર પોલિ પ્રાકાર,
કોસીસા પાખલ ફિરતિ ખાઈ, કોટે વિસમા ઘાટ ૧

* . .

અંતે—

(છાપેલી પ્રતમાં)

ભણે વચ્છ ભંડારી અમમન, વસિયો શ્રી અરિહંતોજી,
નીલવરણ તનુ મહિમાસાગર, જયો જયો ભગવંતોજી,

(અન્ય લિખિત પ્રતમાં પાઠાંતર)
ઇમિ ભણે વચ્છ ભણશાલી નિજચિત્ત આમ મન એ અરિહંત
એહવા નીલવરણ નવરંગ જિનેસર, જ્યો જયો જયવંત
—શ્રી પ તિલકચંદ પઠનાર્થ વ પ કાંતિકુશલ સંવત ૧૮૩૦ ના વર્ષે ચૈત્ર શુદ ૧૩ વાર શુક્રે મો. લા., મો.
—પ્ર દેવચંદ્રકૃત સ્નાત્ર પૂજામાં અંતર્ગત-વિવિધ પૂજાસંગ્રહ નવકાર સગ્રહ. પૃ૪ ૭.
[આ કવિ દેશાઇ કવિના સમકાલીન જણાય છે તેથી તેને ૧૬ આ સૈકામાં મૂકેલ છે મૃગાંકલેખા રાસના કર્તા વચ્છ કવિ ને આ બને એક હોવાનો સંભવ છે]

---

૬૪ સર્વાંગસુંદર (વડતપગચ્છ—જયશેખર સૂરિ-જિન સુંદરસૂરિ-જિનરત્ન સૂરિ-જયસુંદર ના શિ.)

(૯૯) સાર શિખામણ રાસ. ૧૫૪૮ માગશર શુદ ૧ માલુણપુરીમાં

આદિ—

ત્રેવીસમા શ્રી પાસનાહ પ્રભુ કેરા પાય
હું પ્રણમું એક ચિત્ત થઇ સહી સગુરૂ પસાય ૧
માતા સરસતિ દેવિ કન્હઇ એક સુવચન માગું
જે કવિરાજ આગઇ હુઆ તેહ ચરણે લાગુ ૨
ધ્યાઉ શ્રી નવકાર મંત્ર મહિમા પુરવ સાર
ગુણ વર્ણતાં એક જીભડીએ ન લહીજઇ પાર ૩
યશ કીરતિ જેહ નિરમલ એ જયસુંદર જેહ,
સને૨નિધિ ગુરૂ ભગતઇએ આરાધું તેહ. ૪
સાર સીખામણ તણુ રાસ રંગસ રસ આણી
તે ભવિયણ તમ્હે સાંભલઉએ અવિચલ ફલ જાણી. ૫

* * * *

અંતે—

વડ તપ ગચ્છ ગયણાગણિ સૂરિ, જેહ વાણી ગંગાજલ પુરિ
શ્રી જયમેહર સૂરિવરો
તાસ પાટ દીપઈ ગુણ ભુરિ, ગચ્છપતિ શ્રી જિનસુંદર સૂરિ,
તપિ જપિ નિરમલ ગણધરૂએ ૨૩૩
તાસ પાટિ પુહુવિ ગુરૂ ગુણનિધિ, જેહનઈ નામિઇ લહીઈ
સવિ સિધિ, શ્રી જિનરયણ સુરિંદ વરો.
શ્રીવિજયરાજ તેહનઈ જે સોહઈ, નિરૂપમ જગહ તણા મનમોહઈ,
ઉવઝાય શ્રી જયસુંદરૂએ. ૨૩૪
તાસ સીસ ગુરૂ લહીય પસાય, શ્રી સર્વાંગસુંદર ઉવઝાય,
રચિઉ રાસ એ રૂઅડો એ
પનરસ અડતાલઇ સંવત્સરિ, માગસિર સુદિ દસમી ગુરૂ માનુષ્યપુરિ,
નિતુ નિતુ મંગલ જયકરૂએ ૨૩૫
એક મના જે હિઇ ધરેસઈ, ભવના સઘના પાતિગ ધોસઈ,
હોસઈ સુખ તેહ અતિ ઘણ એ ૨૩૬
કવિયણ કહઈ મઈ જાણ અજાણિઈ, રચિઉ રાસ એ બુદ્ધિ પ્રમાણિઇ,
નંદ જાવ મેરૂ ગિરિએ
એ હિતસિખ્યા નિતુ હઇઇ ધરસ્યઇ, દુખસાગર તે નિશ્ચઇ તરસ્યઈ,
શિવ સુખ અવિચલ પામસ્યઇ ૨૩૭
—૧૦-૧૪, ૧૨-૧૪ લીં

—હા ભ પાટણમા ડાભડો ૮૦, ખ ૧, પા ૩, માણેક.

[આ રાસમા રાત્રિભોજનનિષેધ, જીવહિંસા ત્યાગ, ગળેલુ પાણી પીવુ, અભક્ષ્ય વસ્તુ ન ખાવી વગેરે શિખામણની વાતો છે ભાષા પ્રાચીન ગુજરાતી છે તેવી હિંદી જેવી જણાય છે પદ્ય ૨૫૦ લગભગ છે જિનરત્નસૂરિના ધાતુ પ્રતિમાપરના લેખ સં ૧૫૧૫, ૧૫૧૬, ૧૫૨૦, ૧૫૨૧, ૧૫૨૭ ના મળી આવે છે અને તેમને શિષ્ય હેમસુન્દર ગણિ પણ હતા. જુઓ ધા પ્ર લે. સં. ભાગ ૨]

૬૫. હેમવિમલ સૂરિ* (ત૦ ૫૫ મા પટ્ટધર.)

(૧૦૦) મૃગાપુત્ર સ. સં ૧૫૪૮ પછી ને ૧૫૫૮ પહેલાં.

આદિ—

સુગ્રીવ નયરી સોહામણીજી રાજન શ્રી બલભદ્ર
તસુ ઘરિ ઘરણી મૃગાવતીજી તસુ નંદન ગુણવંત,
હે માડી ખિણુ લાખીણી જાઈ
ચરિત ચિંતામણિ સમોજી સુણ મનિ અધિક સુહાઈ—હે માડી૦

અંતે—

મૃગાપુત્ર રિષિ રાજીઓજી જે ગાઈ નરનારી
હેમવિમલ સૂરિ ઇમ ભણુજી તે તરસ્યઈ સંસાર
—સોભાગી તુમ્હ સમો અવર ન કોઈ ૨૦
—આ. ક.

---

૬૬ લાવણ્યસમય (ત૦ સોમસુંદર સૂરિ—લક્ષ્મીસાગર સૂરિ—સમયરત્ન શિ૦)

* તપગચ્છમાં સુમતિસાધુસૂરિની પાટપર થયા. જન્મ મારવાડના વડગામમાં સં ૧૫૨૦, પિતા તથા માતાનાં નામ ગંગરાજ અને ગંગા રાણી. મૂલનામ હાદકુમાર. દીક્ષા સં ૧૫૩૮ અને દીક્ષાનામ હેમધર્મ આચાર્યપદ સં ૧૫૪૮ માં ગુજરાતના પંચાસરા ગામમાં શ્રીમાળી પાતુમિ કરેલા ઉત્સવપૂર્વક મળ્યું ને નામ હેમવિમલસૂરિ રાખ્યું. સં ૧૫૫૬માં ઇડરમાં શાહ કોઠારી સાયર અને શ્રીપાલે તેમનો પદમહોત્સવ કર્યો ત્યાં રાય ભાણે બહુ માન દીધો હતો. સં ૧૫૮૩ માં સ્વર્ગસ્થ થયા.

× આ કવિ સંવત્ સોળમા સૈકાના મધ્યમાં એક સમર્થ કવિ થયેલા છે તેનો વંશ આદિનો પરિચય તેના વિમલપ્રબંધની પ્રશસ્તિમાંથી મળી આવે છે મરુદેશના પાલ્હણપુરમાંથી શ્રીમાળી વણિક નામે મંગ

(૧૦૧) સિદ્ધાંત ચોપઈ—લુંકા વદન ચપેટા. સ. ૧૫૪૩ કા. શુ ૮ રવિ.

(આમા મૂર્ત્તિ નિષેધક લોકાશાનુ ખડન છે.)

આદિ—

સકલ જિણુંદહ પાય નમુ, હિઅડઈ હરિષ અપાર,
અક્ષર જોઇ બોલિસિઉં, સાચઉ સમય વિચાર
સેવિઅ સરસતિ સામિણી, પામિઅ સુગુરૂ પસાઉ,
સુણિ ભવીઅણુ જવ વીરજિણુ, પામિઉ શિવપુરિ ઠાઉ ૨
સઈ ઊગણુવીશ વરિસ થયાં, પણુયાલીસ પ્રસિદ્ધ, (વીરાત્)
ત્યાર પછી લુંકુ હુઉ, અસમજસ તિણિ કીધ. ૩
લુંકા નામિઇ મુહતલુ, હુતઉ એ કિઇ ગામિ,
આવી પેટિ બહુપરે, ભાગુ કરમ વરામિ ૪

*　　*　　*　　*

દાવાદ આવેલ. ને તેને ત્રણ પુત્ર પૈકી મોટા પુત્ર નામે શ્રીધર અજદ-પુરામા વસતા હતા શ્રીધરને તેમની સ્ત્રી ઝમકલ દેવીથી ચાર પુત્રો નામે વસ્તુપાલ, જિનદાસ, મગલદાસ અને લઘુરાજ તથા એક પુત્રી નામે લીલાવતી થયા તે પૈકી લઘુરાજ તેજ આપણા કવિ તેમનો જન્મ સ. ૧૫૨૧ શાકે ૧૩૮૬ પોષ વદિ ૩ નો થયો. તેમના જન્માક્ષર સમય-રત્ન મુનિને બતાવતા તે ગુરૂએ જણાવ્યુ કે તે પુત્ર તપનો સ્વામી થશે અથવા તે કોઈ તીર્થ કરશે, કાતો મોટા યતિ થશે અને મહાવિદ્વાન્ થશે ગુરૂના કહેવાથી માબાપને પગે લાગીને એ પુત્ર વૈરાગી થયો. સ ૧૫૨૯ ના જેઠ શુદ ૧૦ ને દિને પાટણમા પાલણપુરી અપાસરામા મહોત્સવપૂર્વક તપગચ્છપતિ લક્ષ્મીસાગર સૂરિ (જન્મ સ ૧૪૬૪ ભાદ્રપદિ વદિ ૨, દીક્ષા ૧૪૭૦, પન્યાસપદ ૧૪૯૬, વાચક પદ ૧૫૦૧, સૂરિપદ ૧૫૦૮, ગચ્છનાયક પદ ૧૫૧૭સ્વર્ગવાસ સ. ૧૫૩૭) એ દીક્ષા આપીલાવણ્યસ-

અંતે—

કોઇ નથી પોષિઉ માઇ રવી, વાત કહીઇ સઘલી છવી,
પોષિઉ શ્રી સિદ્ધાંત વિચાર, તિહાં નિધનું સિઉ અધિકાર. ૧૭૪
જીવ સવે મઝ બાંધવ સમા, પાઇ વરાસિઉ ધરિજ્યો ક્ષમા
જે જિમ જાણી તે તિમ કર પણિ જિનધર્મ પર આદર ૧૭૫

મણ એ નામ આપ્યું સમયરત્ન ગુરૂએ વિદ્યા આપી. કવિ પોતે જણાવે છે કે મેં સરસ્વતી માતાની કૃપા કરવાથી મને સોળમા વર્ષમાં વાણી (કવિત્વશક્તિ) ઉપજી જેનાથી પોતે છંદ, કવિત, ચોપાઇ અને અવદાતવાળા સરસ રાસ રચ્યા વળી અનેક જાતનાં ગીત રાગ રાગણી અને સવાઇ રચ્યાં. (મેં) રસવાળાં કથન કર્યાં છે પણ જુઠાં કથન કહી નથી. મોટા મોટા મંત્રીઓ અને રાજાઓને પણ ખુશી કર્યા છે ઘણા વિશાળ પરદેશમાં જેનો ઉપદેશ પ્રસર્યો છે અને જેના ઉપદેશથી ઘણે ઠેકાણે દેહરાં તેમજ ઉપાશ્રય થયા છે મોટા મોટા મીર (સરદાર) અને મલિક (જમીનદારો-રાજા) જેને નમે છે તેને (પોતાને) પચાવન (સં. ૧૫૫૫)ના વર્ષમાં પંડિતપદ મળ્યું. જે અધિક તપાગચ્છના શણગારરૂપ શોભે છે અને જે દેશ પરદેશમાં વિચરે છે તે સોરઠ દેશમાં ગિરનાર પર જઇને ગુજરાતમાં આવ્યા. અણહિલવાડ પાટણ પાસે ભાભરપુર (પાટણથી પશ્ચિમે પાંચ ગાઉપર ભાભર્યુ ગામ છે તે હશે!) માં ચોમાસું રહ્યા. અહીંના સકળ સંઘે વિનતિ કરી એથી વિમળ રાસનું કથન કર્યું સં. ૧૫૬૮ ના આસો માસમાં પાર્શ્વનાથ જિનેશ્વરની પાસે શુક્લ પક્ષે રવિવારે મૂળ નક્ષત્રમાં વિમળરાસનું વર્ણન પૂર્ણ કર્યું આ કવિની સં. ૧૫૮૯ સુધીની કૃતિઓ આમાં જણાવ્યા પ્રમાણે મળી આવી છે તે પરથી ત્યાં સુધી તેમનો જીવનકાળ અવશ્ય હતો એ સિદ્ધ થાય છે ક્યારે સ્વર્ગસ્થ થયા એ જણાવા કંઇ સાધન ઉપલબ્ધ થયું નથી. વિશેષ હકીકતો તેમની સર્વ કૃતિઓ વાંચી વિચારતાં અંતરંગ પ્રમાણથી મેળવી શકાય તેમ છે

ધન ધન જિનશાસન
અમ્હ ગુરૂ શ્રી સોમસુન્દર સૂરિ, જાસુ પસાઈ દુરિઆ દૂરિ,
તપગચ્છનાયક સુગુણનિધાન, લક્ષ્મીસાગર સૂરિ પ્રધાન ૧૭૬
શ્રી સોમજય સૂરીંદ સુજાણ, જસુ મહિમા જગિ મેરૂ સમાણ,
અહનિસિ હરષિ પ્રણમૂ પાય, સુમતિસાધુ સૂરિ તપગચ્છરાય ૧૭૭
ગુણમંડિત પંડિત જયવંત, સમયરત્ન ગિરૂઆ ગુણવંત,
તસુ પય કમલિ ભમર જિમ રમૂ, ઈણિપરિ ભગતિઈં દિન નીગમૂ ૧૭૮
જસુ મહિઅલિ રૂઅડઉ જસ વાઉ, તે સહિ ગુરૂનુ લહી પસાઉ,
એ ચઉપઇ રચી અભિરામ, લુંકટ વદન ચપેટા નામ ૧૭૯
સંવચ્છર દહ પંચ વિશાલ, ત્રિતાલા વરષે ચઉસાલ,
કાતી શુદિ આઠમિ શુભ (રવિ) વાર, રચી ચઉપઇ બહુત વિચાર ૧૮૦
નરનારી એકમના થઇ, ભણઇ ગુણઇ જે એ ચઉપઈ,
સુનિ લાવણ્યસમય ઈમ કહઇ, તે મનવાંછિત લીલા લહઇ ૧૮૧'

—ઈતિ શ્રી સિદ્ધાંત ચતુષ્પદી લુંકટ વદન ચપેટાભિધાના.

લિખિતા પરોપકારાય શુભં ભવતુ લેખક પાઠકયો:-શ્રી આની સાથે આજકવિનું રચેલું એક ગીત છે (પ્ર. કા.) -૮-૧૩ વિ. ધ.

—સંવત ૧૬૪૬ વર્ષે ચૈત્ર માસે શુક્લ પક્ષે ચતુર્દશી બુધે લખિતં સ્વપરોપકારાય લિખિત ॥ પં૦ કુશલતિલક ગણિ શિષ્ય કલ્યાણતિલક લિખિત ॥ શ્રી શ્રમણસંઘસ્ય શુભં ભૂયાત્-ભાવ. પ્ર. ૨૩-૩૧ પ. ૧૩

(૧૦૨) સ્થૂલિભદ્ર એકવીસો સં. ૧૫૫૩ ની દીવાળી

આદિ—

આવિઉ આવિઉ રે આવિઉ જલહર ચિહુ પખે,
સોહાવિઉરે માસ આસાઢ સુણઉ સખે
નિત સમરૂ રે જેહનુ નામ સદા મુખે
મોઈ સાભીરે સ્થૂલિભદ્ર જો નાવઈ રખે

* * * *

અંતે—

સંવત પનર ત્રિપનઈ સંવત્સરે દિવસ દીવાલી તણુ
થૂલિભદ્ર ગાયુ મન સુધાયુ ઓગણીસ એ ભણુ
ઋષિ મુનિવરરે ભગતિ ભાવ મનાવીઉ
એક જિનવરરે શાસનિ સોહ ચડાવીઉ
જસુ કીરતિરે મહીમંડલિ અતી ઝગમગઈ
ચઉરાસીરે ચઉવીસી જે જગ લગઈ
જગ લગઈ મહીમંડલિ મેરુ સાગર છઈ ચંદ્ર યંપાઉ
નક્ષત્રમાલા રવિકમાલા સીલ જસ તાં જાણીઈ
શ્રી સ્થૂલિભદ્ર મુનીંદ્ર સગલ સિધિ ચોપઈ ગાઈ
લાવણ્યસમય સૂરિ બોલઈ ભણિ નિરમલ થાઈ ૨૧

—વિ. ધ. ૮-૧૪ થી

(૧૦૩)+ ગૌતમપૃચ્છા ચઉપઈ સં. ૧૫૫૪ ચૈત્ર શુ. ૧૧ ગુરુ

આદિ—

સકલ મનોરથ પૂરવઈ ચઉવીસમુ જિણંદ
સોવનવર્ણ સોહઈ સદા પેખઉ પરમાણંદ. ૧

* * * *

અંતે—

ભવિ કહિ હું સિઉ બોલઉં ઘણું, જાણુ ચતુર જગ તુમ્હે સહુ,
પુણ્યકાજ કરિસ્યઈ જે સદા સવિ સુખ લહિસિઈ નિસદિ વિસા. ૮
શ્રી સુધર્મા ગૌતમ પૂજા કરઈ વીર સરિખા સંયમ ધરઈ
ત્રિભુવનિ વાણિ અમૃત સમાન અમૃતવાણી પંડિત અભિધાન. ૯
એ ચઉપઈ રચી ગુરુસાખ ગુણ સંવત નઉ કેહું ભાખ
વરિસ માસ કહિસૂ દિન વાર, જોઉ સેજ્જો જાણુ વિચાર, ૧૦
પહિલું તિથિની સંખ્યા આણિ, સંવત જાણિ કરિ અહિનાણી
બાણ વેદ જગ વાંભંગ નામ, આણું વર્ષ તણું એ નામ. ૧૧

વાસુપૂજ્ય જિણુવર બારમુ ચૈત્રથિ કો માસ જિને નમુ,
અજૂઆલી ઇગ્યારિસિ સાર, તહીઇ સુર ગુરૂ ગિરૂઉ વાર. ૧૨
દુહા ચઉદ અનઈ ચઉપઈ, ઇકિ જપમાલી પુરી હુઈ,
ઉપર અધિકો પાઠ વખાણિ, તે સખ્યાના મણિયો જાણિ ૧૩

* * * *

તપગચ્છ નાયક આણુદ પૂરિ, વદુ સિરિ સોમસુદર સૂરિ,
તસુ અનવઇ સોહઇ ગુરૂચદ, સિરિ લખમીસાગર સૂરીદ. ૧૧૮
અણજાણતા કહિઉ જે અતી, અધિકુ ઓછઉં ખમિઓ વલી,
મુનિ લાવણ્યમઇ કહિ એ ઇસ્યઉં, ધન મન જે જિનચલણે વસિઉં ૧૧૯

—લખ્યા મ ૧૯૦૭ પ્ર કા

—૬-૧૨ ધો —પ્રકાશિત ભીમશી માણેક.

(૨૦૪) આલોયણ વિનતિ સ ૧૫૬૨ વામજ નગરમા

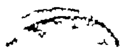
આદિ—

આજ અનતા ભવ તણુંરે, કીધા અતિ ઘણુંરે
મુજ એહજ ટેવ તુ,
પાપ આલોઉં આપણા, સુણિ સમરથરે, સીમધર દેવ તુ ૧
થોડિ સીમધર સામીયા—આકણી
કરૂ વિનતીરે કરૂ બે કરજોડિ તુ,
ઘોડ નહિ કહતો પરૂ ભમ્યો ભવતણીરે કહું કેતલી કોડિ તુ છો. ૨

* * * *

અ તે—

સવત પનરબાસિઠઈ આદિશ્વરરે અલવેસર સાપ તુ,
વામિજમાહિ વીનવ્યો, સીમધરરે દેવદર્શન દાખિ તુ ૫૪ છો
અમિઅ ઠર્યો આણુદ ભર્યો આજ મે કર્યોરે પોતિ
સુકૃત ભડાર તો,

भव भव सागर उतर्यो मोहन धर्मोरे जिन मुक्तिदातार तो
पद छे

प्रभु मारि पाप आलोच्यां जेम दुमन्नां रे छव पेर अनत ते
आलोई जिन केवलि छुं मुक्तीरे जिनराज महत ह म० छे
तुम नामि हुं निर्मल थयो मुझ मि मयोरे पातिक तम्र दूर ह.
मुनि लावण्यसमई भणइ नित वंदसुंरे प्रभु आपइ पूर ह. प० छे

(वि. ध. चोपडो प. १६८-१७) मारी पासे १-१२

(१०५) नेमनाथ हमचडी स. १५६२ (५४)

आदि—

सरस वचन दीयो सरस्वतीरे गायसुं नेमकुमारो
सामलवरण सोहामणो, ते सहुनो भरतारो रे हमचडी १

* * * *

अंत—

हमची हमची हमचडीरे हमची छप्पन सुरासी,
मुनि लावण्यसमय इमि बोलई हमची हरषिं वासीरे-६ ८६
संवत पनर बासठे (भा. सुसठे) रे गायु नेमिकुमारो
मुनि लावण्यसमय इम बोलइ वरतिउ जयजयकारोरे-६ ८७

—मारी पासे ७

(१०६) सेरीसा पार्श्वनाथ स्तव. स. १५६२

आदि—

स्वामि सुखकार श्री सेरीसई पास जिणेसर सोहण दीसइ
दीसई सोहण पास परमइ पुहति अमापूर ए
सेवनां सयवि सुरति ज्योति सजम सकइ नर ए
ए अमत मूरति सरस सूरति आदि कोई न लहु ए.
इमि सयलि वाणी हरष आणी मुझ एम गायतु ए १

x x x x

अंत—

पास अमाणा रसम दीठाई महीयल महिमा पास देवा ए
देवा ए प्रभु पास महिमा सय आवे उमाचे

ધ્વજ પૂજ મગલ આરતી તેણે પાપ પૂરવના ધરચા
સવત પન્નર બાસઠિ પ્રસાદ સેરીસાતણો
લાવણ્યસમે ઇમિ આદિ બોલે નમો નમો ત્રિભુવનધણી ૧૫

(૧૦૭) **રાવણ મદોદરી સવાદ.** સ ૧૫૬૨ (આગળ જુઓ)

(૧૦૮) **વૈરાગ્યવિનતિ** મ, ૧૫૬૨ આસો શુદ ૧૦

આદિ—

જય પઢમ જિણેસર અતિ અલવેસર, આદીસ્વર ત્રિભોવનધણીય,
શેત્રુંજ સુખકારણ સુણિ ભવતારણ વીનતડી સેવક ભણીય ૨

*

અતે—

સેવકમાહિ સમુહતુ થાપુ, આદીસ્વર અવિચલ પદ આપુ
તપગછિ શ્રીય હેમવિમલ સૂરીદ, તાસ વયણિ કીધૂ આણદઈ ૪૬
પનર-બાસઠઇ આદિજિન તુઠઈ, કરી વીનતી ઊલટિ ઘણુઇએ,
આસો મસવાડઇ દસમી દિહાડઇ. મુનિ લાવન્યસમઇ ભણઇ એ ૪૭

—પ્રથાંક ૭૧-વિ ધ., ચોપડો ૧૬૭-૧૭૦ મારી પાસે ૨-૧૭.

(૧૦૯) **સુરપ્રિય કેવલી રાસ** સ. ૧૫૬૭ આસો શુદ રવિ ત્રબા-વતી (**ખભાત**) મા

અતે—

શ્રેણિક હીયડઇ હરષીયા, ૨૭ પરષદિ બાર,
મુનિ લાવણ્યસમઈ ભણઈ, વરત્યઉ જયજયકાર ૧૯૭
સવત **પંનર સત(ડ) સઠઈ** આસો સુદિ રવિવાર [પા સોમવાર]
રચિઉં ચરિત્ર સોહામણુ, ત્રબાવતી મઝારિ ૧૯૮
તપગછિ ગુરૂ ગોયમ સમા, સોમસુંદર સૂરિરાય,
સમયરત્ન સહિ ગુરૂ જયઉ, પામી તેહના પાય ૧૯૯
કાંઈ કવિ મતિ કેલવણુ, કાંઈ શાસ્ત્ર વિચાર
ગાઉં સુરપ્રિય કેવલી, ગુરૂ સરસતિ આધારિ. ૨૦૦

—લિખાપિત ચ શ્રી મિરાકપદે સં. ૧૫૧૪ વર્ષે. પ્ર. સ.
—અભય ૨૭૧ પ્રે ૨ ગ્રંથ ખ

(૧૧૦) + વિમલ પ્રબંધ (રાસ) સં. ૧૫૬૮ આસો શુ રવિ માલ
સમુદ્રમાં

આદિ—

વસ્તુ

આદિ જિણવર આદિ જિણવર પ્રથમ નવુ મોસ,
અમ્બાઇ પુરિ અચુંબ સાસદેવિ શ્રીમત ધ્યાઉં
પ્રમાણવ ચહેસરિ વાગ્વાણિ ગુણ રવિ આઉં
સહિ ગુરૂ આપસ હરિ ધરી આયસ અણગ કરેસિ
કહિ કવિઅણ ક વિમલમતિ વિમલ પ્રબંધ રચેસિ. ૧

ચુપઈ

સરસતિ વરસતિ વાંણિ સાર કહિ કવિઅણ મઝ વસ આધાર,
સરસતિ વિણુ જે જોઅણ જેઅ, તે વખાણિ નવિ ચઉ નિરોધ. ૨

* * * * *

અંતે—

સ્વામી સરસતિ દેવી પસાઇ આવઇ મતિ વિમલ નરસાહ,
રચિઉ રાસ તે પુણ્ય કવિરાજ ભણઇ ગુણઇ તિમ નરહિ આજ ૧
ગુજરદેસ દેસ નાગરમ, પાટણ નગર પ્રસિદ્ધઉં ગામ
સંઘ મુખ્ય શ્રીમાલી મઝ કરઇ પુણ્ય નમિ મોટા ગામ. ૧૧
દીસઇ જૈન આગહરી વાટી, તિહાંથી આવ્યા અમદાવાદિ,
ત્રિણિ પુત્ર તસ કુલ મઝાર પ્રથમ પુત્ર શ્રીધર સુવિચાર ૧૨
અમરાપુરિ કીધા આવાસ, ગમાણ દેવી ઘરણી તાસ
ચ્યારિ પુત્ર તેહનઇ જિનમતી, પ્રથમ પુત્રી લીલાવતી. ૧૩
વસ્તુપાલ નેમિ જિણદાસ બીજુ મંખેન મ મસ્તદાસ
ચતુર સમ ચરિત્ર ઉદયરાજ તેહનઇ પુત્ર સરીખા કાજ ૧૪
ધમ સાધ જિનમંદિરિ પાઠિ સમારંભન ગુરૂ નિ ત્રિ ગુણદિ,
ગનમચોમ દેવડિ વરણ સહિગુરૂ વરસ વિમાસઇ નિતઇ ૧૫

સવત ૧૫૨૧ ધિન્ન, શકે તેર છયાશીઉ પ્રસન્ન,
પોષ વદી દિન ત્રીજ પવિત્ર, આવિઉ અશ્લેષા નક્ષત્ર ૩૬
ઘડી પાછિલી જવ નવગતિ, જન્મ અર્કે ઉગીઉ પ્રભાતિ,
તુલા લગ્ન સરિસુ સંકેત, મૂરતિ મગલ જમલુ કેત ૩૭
વૃશ્ચિકિ બુધ રવિ ત્રીજઈ રહિઉ, શુક્ર મકરિ તે ચઉથઇ કહિઉ,
ગુરૂ શનિ કુંભિ રહ્યા પાચમઈ, મેષિ રાહુ સોહઇ સાતમઇ ૩૮

૨ ઉ ૮ ૯	૭ મ	
શુ ૧૦	શ્રી	૪ ચ
ગુ. શ. ૧૧ ૧૨	૧ રા	૩ ૨

દસમઇ ચદ રહિઉ નિજ ઘરે, જન્મયોગ જોઇઉ સહિગુરે,
હૃદયસ્થલિ રવિ નક્ષત્ર વશિઉં, સહિગુરિ વચન પ્રકાસિઉં ઈશુ ૩૯
સુણુઉ શ્રેષ્ટિ હોશિ તપ ધણી, કઇ એ જાશઇ તીરથ ભણી,
કઈ એ થાશઈ મોટઉ યતી, વર વિદ્યા હોશઇ દીપતી ૪૦
ગુરુવચને વઇરાગી થયુ, માતતાત પય લાગી રહિઉ,
જેઠ સુદિ દિન દસમી તણુઉ, ઉગણુત્રીસઇ ઉચ્છવ ઘણુઉ ૪૧
પાટણિ પાલ્હણપુરી પોસાલ, જગ હુઇ ચઉપટ ચુસાલ,
દિઈ દીક્ષા અતિ આણદપૂરિ, ગચ્છપતિ લખિમીસાગરસૂરિ ૪૨
સવ સજન સહુ સાખી સમઇ, નામ ઠવિઉં મુનિ લાવણ્યસમઈ,
નવમઇ વરસિ દીખવર લીધ, સમયરત્ન ગુરિ વિદ્યા દીધ ૪૩
સરસતિ માત મયા તવ લહી, વરસ સોલમઈ વાણી હુઈ,
રચિઆ રાસ સુદર સબધ, છદ કવિત ચઉપઇ પ્રબધ. ૪૪
વિવિધ ગીત બહુ કરિયા વિવાદ, રચીયા દીપ સરસ સવાદ,
સરસ કથન નહીં આલી કવઇ, મોટા મન્ત્રિરાય રજવઇ. ૪૫

ત્રણ ઉપદેસ હવુ સવિલાસ, અનુ વાનિક દેહરાં પોસાલ
ધીર મહેર તે માંડ્યા વિનાણ પમિન ઘર તે પમાણનઈ ૪૬
સોહઈ મનુ તપ ગચ્છ શણગાર, દેસ વિદેસિંહ કરઈ વિહાર
સોરઠ દેસિ સ્રી ગિરનારિ, પુહુતા ગુજ્જર દેસ મઝારિ ૪૭
આણંદવિમલ પટ્ટ પાસિ, ભાવસમુદ્ર રચિઆ મનઉલ્લસી
એમ સાથ સહિત વીનતિ, વિમલરાસ તેણઈ કરયુ ભવિક. ૪૮
અનુ સમાનિ ભાસો માસિ, કાલેડ પાસ જિણેસર પાસિ,
મૂળ નક્ષત્ર નિર્મલ રવિવાર, પૂરૂ વિમલરાસ વિસ્તાર ૪૯

વસ્તુ

રાસ રચિઉં રાસ રચીઉ નવલ નવ પરિ,
તસ ઉપરિ ઇક અધિક, ધ્યાનિ પાસ મનતીત ધ્યાયુ,
વિમલ શ્રી વર્ધન ચરિત સરસ રાસ પાતક ગાયુ
સંવત પનર અડ સઠ (૧૫૬૮) એ રાસ વિસ્તાર,
તે ભણિ ગુણિ રચિઉં ભાવસમુદ્ર મુઝારિ ૫

* * * *

ચોપાઈ.

વાત કેતલી આગઈ હવી, કેતી વચન કહિયાં કેવી
અધિકે ઓછે ધાયા પાપ સઘ સમક્ષ ખમાવું આપ. ૫૯
ક સવિ મરણ માહિમ પુરી લીલાઈ મતિ નવી તેહવી પરી
જે અમર કવિ તસિ જાણુ તે સવિ સુરમતિ તણુઉં વખાણ ૬૦
જે તણુઈ જિન ધર્મોપાર, તણુઈ કુળ જિનેસર વિસ્તાર,
જે કવિ જાણિ મોટા મત્ર વિદા, તે તેહના પામી રેખુમ. ૬૧

* * * *

દુહા.

દુહા ૭૬ કવિત મિલી, ભાષા વિવિધ વખાણ
વિમલરાસ આઠ આગઈ તેરસયા વખાણ. ૬૭

બત્રીશે અક્ષરિ થિકો, બાંધ્યઇ ગ્રથહ માન,
સત્તરશત લીહિ અગ્રલા, એહ ગ્રથનુ ન્યાન ૬૮

નવરગ નવલા પડ, તે રચીરૂ રાસ અપડ,
જે સુણુત સવિ સચોગ, યે ભણુનલા લહીઇ ભોગ,
જે ભણુત લહીઇ ભોગ ભૂતલિ, ભણુતિ મુનિ લાવણ્યસમઇ,
કિત્તિ વિમલ વાણી વિમલ, વિમલઘરિ રિધિ વૃદ્ધિ રમઇ ૬૯

—સ. ૧૫૮૪ વર્ષે પોપ શુદિ દશમ્યા તિથૌ ગુરૂદિને ભીમેન લિપિન. શ્રી શ્રીમાલજ્ઞાતીય સુશ્રાવક સાહ શ્રી વનછ જૂઠા પઠનાર્થ લિપિનં. સશોધક અને પ્ર૦ મણિલાલ બકોરભાઈ વ્યાસ, ૬૧-૧૫ લીં

(૧૧૧) કરસવાદ—સ ૧૫૭૫ (૪) સાતિનગરમા

આદિ—

પહિલ્ પ્રણુમિસુ સારદા, જસ કરિ વીણા નાદ,
આદીસ્વર આદિઇ કરી, ગાઇસુ કરસવાદ

* * * *

અતે—

મુનિ લાવણ્યમમઈ કહિ જોઈ, જિહા જિહા મપ તિહા રવ હોઈ ૬૫
સપિઇ લહીઇ ધનની કોડિ, સપિઈ અગિ ન લાગઈ ખોડિ,
સપિઈ વયર ન વાત્રઇ રતિ, સપ વખાણુઈ શ્રી જિનમતિ ૬૬

માલવ મરહઠ સોરઠ સાર, ગૂજર દેશ મવિહુ સિણુગાર,
વિનયવિવેક વિચાર વિશેષ, દીસઇ ધમ્મર્તણુરૂ બહુ દેખ ૬૭

જિહા પોઢા જિણુહર પોસાલ, વસઈ લોક દીપતા દયાલ,
શાંતિજ (માતી) નગર મડિ સુવિશાલ, ગાયુ કરસવાદ રસાલ ૬૮

*સવત પનર પચિહુતરઇ, મુનિ લાવણ્યમમઈ ઉચરઈ,
પામી ચ દ્રપ્રભ જિનરાય, બેકર સપિઈ પજ્જઈ પાય. ૬૯

—(મ. ૫)

*બીજી પ્રતમાં—

સવત પનર અઠોતરે એમ જે રાસ સમાપ્ત ભાગ ૨ ના પરથી લાગે છે

(૧૧૨) અંતરીકપાર્શ્વ જિનછંદ સં. ૧૫૮૫ (૮૬) વૈશાખ શુ. ૩

આદિ—

સરસ વચન દો સરસતી માત, બોલીસ આદિ જસ વીખ્યાત
અંતરીક શ્રીપાસનો ધણી, પ્રતિમા પાસ જિનેસર તણી. ૧
ઇક ધણી ને રાવણરાય તેહ તણો મહેતો કહેવાય.
પરાક્રમ નામેં ગુણપાલ, અહનીસ ધર્મતણો પ્રતીપાલ. ૨

* * * *

અંત—

સવત પનર પચ્યાસીયા (પા. છયાસીઇ) વર્ષાંલુ, સુદિ વૈસાખ તણો દિન ભોલુ,
ઉલટ આચારીજે ગાયો ગાયો પાસ જિનેસર જયો. ૫૩
હું સેવક હું તાહરો સ્વામિ હું લીનો હું તાહરે નામ
મુનિ લાવન્યસમે કહે સુણ, તુમ દરિસણ હું વાંછું સદા. ૫૪

—લિ. પાલણપુર નગરે પ. ઋષભવિજય મ. પ. રંગસમેન સ. ૧૮૫૫ શ્રાવણ માસે સીતેતર પક્ષે પુર્ણિમ તિથૌ અખેરાજ વરસાતની ઝડી વરસતે લીખ્યું છે. શ્રી મગ ભલુ (અંતરીક્ષ ક્ષેત્રમાં એકસી- મિર હતું તેમાંથી)

(૧૧૩-૧૧૫) ખિમઋષિ (બોહા) બલિભદ્ર યશોભદ્રાદિરાસ. સં. ૧૫૮૯.

+ ખિમ ઋષિ (બોહા) રાસ ભાવ રવિ. અમદાવાદમાં

આદિ—

ભારતિ ભગવતિ મનિ ધરી સુગુરુ પય નમીય પવિત્ર,
બોલિસુ પુરાઈ આગમહ બોહા તણુઉં ચરિત્ર. ૧
જસ (સવાઇ) ગાઝ ધરૂઉ (ય) પ તિ જસલાલસરિ
શ્રીઆઉ કીર્તિ જિન્દરસિ, નામઇ દૂરીયા દૂરિ. ૨

પ્રહિ ઉગમિ નિતુ પ્રણમતા, લહીઇ નવઈ નિધાન.
ભોજનિ કૂર કપૂર રસ, ભૂપ ભલા બહુમાન. ૩
કવિજન કહિસઈ કેતલા, જેહના જેહવા ઠામ,
સુણજ્યો સહૂ આદર કરી, આઠ પ્રભાવક નામ. ૪

* * * +

અંતે— દૂહા.

બોહુ ખિમ રસિ કિન્હરમિ, બલિભદ્ર જસભદ્ર સૂરિ
ત્રિણિ કાલ પ્રણમ તડા, દુરિઅ પણાસઈ દૂરિ. ૨૧૧

ચોપાઇ

બોલિઉ બોહાનામ પવિત્ર, પરૂઅ જિ પિમરસિ તણુઉં ચરિત્ર,
સઘ સભા સુણિયો જે જાણુ, બોલિસુ બલિભદ્ર તણુઉં વખાણુ ૨૧૨

દૂહા.

મુનિ લાવણ્યસમય ભણઈ, જિહ્વા હુસઈ પવિત્ર,
પ્રથમખડ પૂરૂ કહિઉં, ષિમ રસિ તણુઉ ચરિત્ર ૨૧૩

—ઇતિ પ્રથમ ખડ

(૧૧૪) +બલિભદ્રરાસ—

આદિ— દુહા

પુણ્ય પ્રભાવક જાણીઇ, વિદ્યાવંતિ બલિભદ્ર,
તસુ ચરિત વખાણીઇ, જસ ગુરૂ શ્રી જસભદ્ર ૧

* * * *

અંતે—

બોહો બલિભદ્ર તણુઉં ચરિત્ર, કહિતા કાયા પુહવિ પવિત્ર,
સુણયો સભા પુરૂષ જે જાણુ, શ્રી જસભદ્રસૂરિ તણુઉ વખાણુ ૧૨૪
બોહુ ષિમરસિ કિન્હરસિ, બલિભદ્ર યશોભદ્રસૂરિ,
તિન્નિકાલ સમરતડા, દુરિય પણાસઇ દૂરિ. ૧૨૦
મુનિ લાવણ્યસમય ઇમ ભણઇ, જિહ્વા હુસઈ પવિત્ર,
દ્વિતીય ખડ પૂરૂ કહિઉ, બલિભદ્ર તણુઉ ચરિત્ર ૧૨૬

—ઇતિ દ્વિતીય ખડ

(૧૧૫) જયચંદ્રસૂરિ રાસ—

આદિ—

ભણઈ કરઈ અવધાર જસ, જયચંદસૂરિ ચરિત્ર
ભણતાં ગુણતાં નિસુણતાં, થાય હુઈ પવિત્ર. ૧
સબ ભણઈ સહિ ગુરૂ સુગુરૂ, તે દુખ્યે મુ એકતિ
શ્રીજયચંદ ચરિત્ર અમ્હ, સુણયો પરીખ સુગતિ. ૨
જસ નામઈ જસ વિસ્તરઈ નવુમતા પરહોડિ
મુનિ લાવણ્યસમય ભણઈ સહીઈ સંપતિ કોડિ. ૩

* * * *

અંતે— ઢાલ. દુહા

તપગછિ ગુરૂ ગૌતમ સમા, શ્રી સોમસુંદર સૂરિ સાર,
શ્રી અમરસમુદ્ર ગુરૂ રાજ્યમા શ્રી હેમસમ સાર ૧૬૫
જયવતા ગુરૂ જાણીઈ જાસ નમઈ નરરાય
શ્રી સુમતિરત્ન સહિ ગુરૂ જનુ, પ્રણમીય તેહના પાય. ૧૬૬
સંવત પનર નવ્યાસીઈ, માધ માસિ રવિવારિ
અહિમદાવાદ વિશેષઈ પુર ગુણાદીન મઝારિ ૧૬૭
સબ સુગુરૂ આદેસઈ લિખ્યા કરી પવિત્ર,
બોધા બહિમદ કિન્દરસિ જયચંદ રચિઉ ચરિત્ર. ૧૬૮
સુણતાં ધરિ ગુણખાણિ ઘણી, ભણતાં સહીઈ ભોગ,
ગુણતાં ઘિર કીરતિ હુઈ સુખતાં સવિ સંયોગ. ૧૬૯
તપીગચ્છ જયચંદ ગુરૂ, ચઢીઉં ચરિત્ર પ્રમાણિ,
ધર્મનાથ પસાઉલઈ બોલિઉં સુભાષિતવાણિ. ૧૦
ગચ્છ ભારતી ગચ્છપત, સાધુ સકલ પરિવાર,
ચઉ પતિવિ ? મહાસતી, સંઘ સદા જયકાર ૧૭૧
બોલુ વિમરસિ કિન્દરસિ, બહિમદ જયચંદસૂરિ,
તિણિ કાલ લાવણ્યતાઈ દુરિત ગમાસઈ દૂરિ ૧૭૨

જિનશાસનિ ઉદ્યોતકર, એ રવિ અવિચલ નામ,
મુનિ લાવણ્યસમય ભણઈ, નિતુ પ્રહિ કરૂ પ્રણામ　　　૨૭૩

—ઇતિ શ્રી પડિત લાવણ્યસમય કૃતે બોહા બલિભદ્ર શ્રી યશોભદ્ર ચરિત્રે તૃતીય ખડ સપૂર્ણઃ—મ ૧૬૧૧ વર્ષે માહ માસે કૃષ્ણપક્ષે ચતુર્થી રવૌ વાસરે પ સહજતિલક ગણિ શિષ્ય પ૦ ઇદ્રિસહજ ગણિ લિખિત—પરોપકારાય શુભ ભવતુ કલ્યાણ મસ્તુ ચિર જ્યાત્ પ્ર૦ ચૈ. રાસસગ્રહ ભાગ ૨ જો

(૧૦૭) રાવણમદોદરી સવાદ. સ. ૧૫૬૨ જુઓ પૃ ૭૫

આદિ—　　　રાગ શ્રી રાગ

સૂતેલો સીંહ જગાવીઉ, નડીઓ વાસગ નાગરે,
સીત હરી તિ સ્યુ કર્યું, રૂઠા રામના પાગરે—૧
સાભલિ રાવણ રાજીયા, જાસે મહિયલિ મામરે,
સતી સીતા તઇ કા હરી, વિગી નકડો રામરે—૨ સાભલિ.

*　　*　　*　　*

અતે—

જયજયકાર જગત્રિ હુઉઆ, વરત્યા રગના નાદરે,
સવત પનરબાસઠિ, રચ્યો રાસ સવાદરે　　જ૫૦ ૫૯

×　　×　　×　　×

રામ અજોધ્યા આવીઆ, સોઈ સીત અરધાગિરે,
મુનિ લાવનસમિ ભણિ, મિઠા રાયનઈ રગિરે,　　જય જય. ૬૩

—સ ૧૬૮૨ વરષે ભાદ્રવા વદિ ૮ લિષત ઋ રાઘવ નથા ગ વીરદાસા પઠનાર્થે શુભ ભવતુ ૩—૧૩ મારી પાસે બે પ્રત છે

(૧૧૬) +દેવરાજ વચ્છરાજ ચોપાઈ (વચ્છરાજ કતપુરમા દેવરાજ રાસ)

આદિ—(વસ્તુ)

સકલ જિનવર સકલ જિનવર પાય પણમેવી,
તઉ પણમેવિ ચકકેસરી એક ચિતિ બહુ ભક્તિ કારીઅ,
નિય ગુરૂતણુઈ સુપસાઉલહ રિદયકમલ નિયમતિ વિમાસીય,

સજ્જન સહુ કરી સમતાઈ ચિત્તમાંહે ભાવ ધરીય
એલિસિ નવનવ કવિતરસ સિરિ વજ્રસ્વામિ ચરીય. ૨

* * * *

અંતે—વસ્તુ

પાખિસઈ ભવિ પાખિસઈ ભવિ ભવિ વજ્રસામિ
જીવ દયા પાળી ખરી તિહિં પ્રભાવઈ સિદ્ધ દેસ પામીય
આપદ સવિ સંપદ હુઈ અનઈ વલી બહુ સુખ પામીય
મુનિ લાવણ્યસમઈ ભણઈ ભવીયણ એહ સહૂય.
જીવદયા પાળઉ ખરી, જિમ પામઉ સુખ બહૂય. — ૪૮

—ઇતિ સંવત ૧૫૫૭ પોસ શુદિ ૫ ગુરૌ
ઋષિ વૈરસાષેન—૨૧-૧૧ થી

આ રાસ આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૭ જેમાં છાપ્યો છે તેમાં ઉપરનો અંતનો વસ્તુ ૭૯ નથી. તેમાંથી પ્રશસ્તિની ચાર કડી ઉતારીએ છીએ—

તપગચ્છ નાયક સહિ ગુરુએ, માતઉ તઉ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ,
શ્રી મુખ સરસતિ વાસિ વસે એ માતઉ તઉ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ.

નાભિવે સધ ભરિ-૧

અતિ ગિરૂઆ પંડિત પવર, મા સમયરત્ન ગુરુ સુવિચાર સરિએ
મુખ સરસતિ વાસિ વસેએ, મા ગુણમણિ તણો ભંડાર ૨
શિષ્ય તાસ પયતલિ નમીએ મા નયર કતપુરિ માહિ
સંભવનાથ પસાઉલે એ મા રાસ રચિઓ ઉચ્છાહિ ૩
પહેલો અધિકાર લાભનો એ મા બીજો ભવનો જાણી
ત્રીજો પુણ્યવંત બીજાઈ એ મા આગલિ સમય ઠેકોઈ. ૪
એ કવિ સવિહુ નમી કરીએ મા ઇમ કહે મે કરજોડિ
અધિક ઓછુ બોલતાં એ, મા કુણે મ દેજ્યો ખોડિ. ૫
જ્યાં ગયણંગણિ દિનયર એ, મા જ્યાં શશિહર નિવાસ,
મેરુ મહીધર સાગર એ મા તાં લગે પ્રતપો એ રાસ. ૬

એહ રાસ વછરાજનો એ, મા૦ ભાવ સહિત નરનારિ,
ભણે ગુણે જે સાંભળે એ, મા૦ નવનિધિ તિહિ ઘરબારિ- ૯

—૭ ખડનો રસિક રાસ છે પા ૩, ડે, રત્ન આમ,

(૧૧૭) +સુમતિસાધુ સૂરિવિવાહલો

આદિ—

સરસાત સામિણિ દિઉ મતિદાન મઝ મનિ અતિ ઉમાહલઉ એ,
સુણિજ્યો ભવિયણ ભાવ ધરેવિ ગાયસુ સુગુરૂ વિવાહલુ એ ૧
મહિયલિ મોટઉ દેશ વિમેસ મેદપાટ જગિ જાણીઇ એ,
વારૂઅ વન વનિતા અભિરામ જાઉર નયર વખાણીઈ એ ૨
વાપી કૂપ સરોવર ચગ રગ કરઈ નિતુ જોઅતાંરે,
વાડીઅ વર્ ઉધાન વિવેક હેલા જન મન મોહંતા એ ૩

* * * *

અતે—

લક્ષ્મીસાગર સહિગુરૂ એ માહલતડે, મીસ શિરોમણિ તાસ,
તપગચ્છ મડન સહિગુરૂએ મા૦, પૂરઉ ભવિઅણ આસ ૭૯
સુજન સહુકો સાભલઉ મા૦ પ્રણુમઉં બે કરજોડિ,
સુમતિસાધુ સૂરિ સેવતા મા૦, લહીઈ સપદ કોડિ. ૮૦
પઢસિઈ ગુણસિઇ નિસુણસિઇં મા૦, વીવાહલુ એ સાર,
કવિ લાવણ્યસમય ભણુઇએ મા૦ તસુ ધરિ જય જયકાર ૮૧
નવનવિઅ વાણિહિ મતિ વિનાણિહિ હિયઇ હરિષ ઘણુઉ ધરી
મઈ એક ચિત્તિહિ કરીઅ ભત્તિહિ અગિ આલસ પરિહરી
જા સાત સાયર વર દિવાયર ગયણિ રોહિણિ ચદલુ,
તા એ અનોપમ સુગુરૂ સરિમઉ જયઉ જગિ વીવાહલુ. ૮૨

—ઐ. રા સ. ૧

(૧૧૮) રગરત્નાકર નેમિનાથ પ્રબધ

આદિ—

સ્મૃત્વા શ્રી શારદા નેમે શ્છદોભિ ર્વિવિધૈ ર્વરૈ
પ્રબધ બધુર કુર્વે રગરત્નાકરાભિધ ૧

સારદ સાર દયાપર દેવી તુઝ પય કમલ વિમલ વરેવિ,
માગુ સુમતિ સાર તઈ દેવી દુરમતિ દુરિયકી નિરેવિ. ૨
જિન ૨ એહું એવડી માયા તૂ કવિયણજણ કેરી માયા
બહુ ગુણમણિ તુઝ અંગિ સમાયા અવગુણ અપર અનંત ગમાયા. ૩
તુઝ તણુ સોહઈ ઉજ્જલ કંતિ, પૂનિમ સસિહર પરિ ઝલકંતી
પય ઘમઘમ ઘુઘર ઘમકંતી, કમલમણિ ચાકઈ ચમકંતી. ૪
ચાકઈ ચમકંતી જગિ જાગતી વીણા પુસ્તક ધ્યાર ધરઈ
કરિ કમલ કમંડલ કાજે કુંડલ રવિમંડલ પરિ કંતી કરઈ
હિયડઈ હિત આણી સુધિ મઝ વાણી, જઈ તુ તુઝ બહુ માન લઉં
તુ મન આણંદિઈ નેમિ જિણંદ વંદિઈ નવ નવ છંદિઈ છંદ કહું ૫

* * * *

અંતે—પ્રથમાધિકાર

એમ મન આણંદિ માય સરસતિ સિરનામી
સમયરત્ન ગુરુરાય પાય પણ તેહના પામી
પુહવિ પ્રસિદ્ધ પ્રગટ પ્રથમ અધિકાર સંપૂર્ણિત
નેમિ સહિત પરિવાર નમઈ આણંદિત અતિ
પરિવાર ઉત્સવ બહુ આણિ પૂજ્ય મનની રલી,
લાવણ્યસમય તે મુનિસિંઈ જુ કુસિથ અવસર વલી.
—(મ. બ.)

(૧૧૯) દૃઢપ્રહારી સઝાય.

આદિ—

પય પ્રણમીઅ સરસતિ સરસતિ વચન વિલાસ,
મુનિવર કેવલધર ગાઉસુ મતિમતિવાસ. ૨

અંતે—

ઇતિ દૃઢપ્રહાર કેવલધર કેરું સુણઈ સાસ્વતિ
જિણિ ત્યારઈ કના ઉતારો, સમા કરી ચરિત્ર,

વિબુધ પુરંદર સમયસુંદર તસુ પય પામી,
મીસાલસ લાવણ્યસમયમુનિ જયપાંઝિઇ સિદ્ધિગામી. ૨૪

(૧) ચૌદ સુપનાની સઝાય

શ્રી જિનવરે ભાખીયા, સહે ગોરી સાખીયા એ,
અધિકાર એ રૂઅડોએ,
સુપન તે વારૂ એ મહિમા તે સાર એ,
મુનિ લાવણ્યસમે એ એમ ભણે એ. ૪૬

(૨) +ગૌતમ ૭૬ ૭૨ મ મા ભી. (૩) જીરાઉલા પાર્શ્વનાથ વિનતિ (૪) પંચતીર્થિ સ૦ (૫) રાજમતી ગીત (૬) પંચવિષય સ૦ (૭) આઠમદની સ૦ (૮) સાતવારની સ૦ (૯) પુષ્પફલની સ (૧૦) આત્મબોધ સ (૧૧) દાનની સ (૧૨) મનમાકડ સ. (૧૩) હિતશિક્ષા સ. (૧૪) શ્રાવક વિધિ સ૦

આદિ—

પ્રણમી વીર જિણેસર પાય, વંદી ગોયમ ગણધર રાય,

અંત—

લાવણ્યસમય મુનિવર ઇમિ કહઇ, મુગતિ વધૂ તસ લીલા વરઇ. ૨૦

(૧૫) દાનની સઝાય

આદિ—

એક ધર ઘોડા હાથિયાજી, પાયક સંખને પાર,
મેટા મંદિર માલીઆજી, વિશ્વતણો આધાર—
જીવડા, દીધાના ફલ જોય.

(૧૬-૧૯) +સઝાયો

આત્મ પ્રબોધ, નેમરાજુલ બારમાસો, વૈરાગ્યોપદેશ પૃ ૯૩, ૩૧૪, ૩૭૪, સ મા. (ભી) પુણ્ય પૃ ૩૧ સ મા. સ

(૧૨૦) **પાર્શ્વજિનસ્તવન પ્રભાતી** ૩૭ કુંકનું કાવ્ય.

આદિ—

વામાનંદન જિનવર પાસ, તુતો ત્રિભોવન લીલ વિલાસ,
વિનતિ છોડિ ભવપાશ, હું છુ દેવ તુમારો દાસ ૧

અંતે—

ક આપે સરસ્વ તમનજો રાખો મન ઉલટ આપજો;
મુનિ લાવનસમે ઇમ ભણે, વૃદ્ધ હો નવનિધ આપજો. ૧૭

(૧૨૧) ચતુર્વિંશતિ જિન સ્તવન—ભાસિની છંદમાં ૨૭ કડીઓ અને છેલ્લી ૨૮ મી હરિગીતમાં.

આદિ—

કનક તિલક ભાલે હાર હીઈ નિહાલે
ઋષભજિન પખાલે પાપના પંક ટાલે
અરજ જિનવર આલે ફૂટરે ફૂલ માલે.
નરભવ અજુઆલે રાગ નિઈ રોસ ટાલે,

અંતે—

× × × ×

તપગચ્છ દિનાયર સચિવ સાગર સોમદેવ સૂરીસરો,
શ્રી સોમજય ગણધાર શિરમણિ સમયરત્ન મુનીસરો;
ભાસિની છંદ કરી જિનસ્તવન તવિયા જિન ઉલટ પસાઉ
અઈ ભવિક લાભ અનંત મુનિ લાવણ્યસમય સદા ભણઈ. ૨૮

અભ ૩ દિ. ૫

---

૬૭ નરપતિ

૧૨૨—નંદ બત્રીસી. સં. ૧૫૪૫ સાતમ મંગળવાર

આદિ—

લંબોદર કવિતા સબ ધરનિ, હંસવાહન તે મુખિ વસતિ
અવિ આચાર્જ મુરતિ ગમ, નિરેશી નર નિર્ધ કરૂં પ્રણામ. ૧
કવિતા સારદ કેરો પુત્ર, તે મુખિ બોલિ સાચ તમ,
ગણેશ ભાવ સઉ ભાવે સદા, કવિતા મુરતિ પરતખ્ય સારદા. ૨

કવિતા સારદા તણુ પ્રણામ, નદઅતીસી કરૂ વખાણુ,
સવત પનરસિ પચતાલા, તિથિ સાતિમ નિ મગળવાર ૩

* * * *

અતે—

થોડા ભેદ ઘણુ જાણુજો, અધ્યભાવ ઘણુ આણુજો,
શ્રવણે સુણુતા સુષ અપાર, કવિ નરપતિ ઇમ કહિઈ વિચાર ૯૯.

પઢતા સિધિ બુધિ હો અતિ, ચતુરપણુ તે નર જાણુતિ,
નારી સીયલપણું આણંતિ, કવિતા નરપતિ ઇમ કહતિ ૧૦૦.

—ઇતિ નદઅત્રીસી કથા વિચારવાર્ત્તા સમાપ્તમિતિ. સવત્ ૧૭૦૦ વર્ષે અશ્વની માસે કૃષ્ણુપક્ષે ૧૦ સોમવારે શ્રી ભીલોડાનગરે શ્રી શાતનાથ ચૈત્યાલયે શ્રી મૂલસઘે સરસ્વતી ગચ્છે બલાત્કાર ગણે શ્રી કુદંકુદાચાર્યાન્વયે ભટ્ટારક શ્રી ૫ રત્નચદ્રા, તત્સીષ્ય આચાર્યશ્રી અમરેંદ્રકીર્ત્તિ તત્સીષ્ય સઘ ભીમજી લખિત છ શુભ ભવતુ. ચીર જીયાત્ છ. શ્રી, કલ્યાણમસ્તુ, છ છ શ્રી ૬-૧૬ (મારી પાસે છે)

[આમા મગલાચરણ લબોદર-ગણેશનુ કરવામા આવ્યુ છે તેથી કર્ત્તા જૈનેતર હોવાનો સભવ જણાય પણ (૧) જૈનકર્ત્તાઓ પૈકી કોઇને ગણેશનું મગલાચરણ કરતા મે જાણ્યા છે (જુઓ ન ૮૫ ના કવિના લીલાવતીરાસનુ મગલાચરણ તેમજ ન ૮૯ કવિ) તેથી, તેમજ (૨) આ કૃતિના લેખક-લહીઆ જૈન છે તેથી, અને વળી (૩) આ કથાના ઉપર જરા વિસ્તારથી સ ૧૫૬૦ મા રચનાર સિહકુશળ (જુઓ આગળ) પણ જૈન છે તેથી આ કવિ જન હોવાનો વિશેષ સભવ છે. તે કારણે અત્ર એમનો ઉલ્લેખ કરવામા આવ્યો છે નરપતિ નામના કવિએ વિક્રમાદિત્ય ચોપઈ રચી છે અને તેની પ્રતના બધન પર શક ૧૫૧૪ મા રચી એમ લખાણુ છે તેથી તેને સત્તરમી સદીમાં મૂકેલ છે]

૬૭ ક અજ્ઞાતકવિ

(૧૨૩) મુનિપતિ રાજર્ષિ ચરિત્ર સં. ૧૫૫ વૈશાખ વદ ૭ રવિ.

અંતે—

> મધું વૈરાગ્ય સેઠિનિ ભણ્યો, કરિસ્યુ મન હવિ આપણુ
> મણ્યો મહોચ્છવ મેઠિ કીધ ભાવિ મુનિપતિ મંન્દિ દીક્ષા લીધ. ૧૦
> એહૂ મુનિવર તેહનું ધ્યાન ધ્યવિ પંચે આગલગતાચાર,
> ધ્યાનિ મીન્નતપ ચોસી દેહ, દેવલોકિ દેવ થયા એહ. ૧૧
> તેહનું ધ્યાન હૃબ્બીઆમાહિ આવિયુ, એહૂ એકાવતારી જાણિયુ
> મુક્તિપથ તે જાસિ વહી, શુણ્યુ કથા સંખેપિ કહી. ૧૨
> સંવત પનર પંચાસો જાણિયુ, વદિ વૈશાખ માસ મનિ આણિયુ
> તિથિ સાતમી રચિઉ રવિવાર, ભણિયુ ગુણિયુ નિત હર્ષ અપાર ૧૩

—ઇતિ શ્રી મુનિપતિ રાજર્ષિ ચરિત્ર સંપૂર્ણ—ગ્રંથાગ્રં ૪૨૧ શુભ ભવતુ. સંવત ૧૫૪૨ વર્ષે માગસરિ શુદિ ૧ ભૂમે લખિતં જહાનપુર મધ્યે ઇડરપુરિ શુભ ભવતુ. કલ્યાણ મસ્તુ શ્રી. પત્ર ૨૧ ૪ ૧૫ ભાંડ ૪-૧૧ ની. પા. પ્ર. ગ્ર.

બીજી પ્રતમાં એમ છે કે—

અંતે—

> સંવત આઠ પચ્ચાસીઇ જાણી વૈશાખ વદિ માસ મનિ આણિ,
> દિન સાતમી રચ્યઉ રવિવાર ભણતાં સુણતાં હરખ અપાર ૨૧
> એ ઋષિ મુનિપતિનો ચરિત્ર સાંભળતાં હુઇ દેહ પવિત્ર
> ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ અતિ મંગલાચાર ભણઇ ગુણઇ તિહિ જયજયકાર. ૨૨

—સં. ૧૫૧૮ વર્ષે આશ્વિન માસે.

[પાછળની ટીપમાં ૧૫૮૫ સંવત્ કહેલ છે અને તે વિશ્વસનીય છે પા. ૧૫-૪ ન

૬૮ શાંતિસૂરિ—(સાંડેરગચ્છ સુમતિસૂરિ. શિ.) જુઓ તેમના શિષ્ય ઈશ્વરસૂરિ.

(૧૨૪) સાગરદત્તરાસ (દાન માહાત્મ્ય ઉપર) ૧૫૫૦ આસપાસ.

આદિ—

છદ્દતર કલ્લોલ વન્નજલ સતિ સુરિણા મહિય,
સાયર ચરિઅ સાયર સરિસ સરસ નિસામેહ

[" આ પ્રાકૃત અપભ્રંશ તથા ગૂજરાતીમા રચાયેલો ૧૩૭ ગાથાનો રાસ ખરેખર રસમય હોઈ તેમા ગાથા, રાસઉ, કુંડલિઓ, ધાત (ધત્તા), અડયલ્લ, માલિનીરૂપક, છપ્પય, પાધડી (પદ્ધડિકા) ગસાબધ વગેરે વિવિધ છંદો વાપરેલા છે. કાવ્ય ઉચ્ચ પ્રતિનુ છે અને આ તેમજ તેમના શિષ્ય ઈશ્વરસૂરિ કૃત લલિતાગચરિત્ર રાસ સસ્કૃત તથા પ્રાકૃત કાવ્યોની સરખામણીમા સારી રીતે ઉભા રહે તેમ છે " ચિ ડા દલાલ]—પા આ શાતિસૂરિ સ ૧૫૯૭ સુધી અવશ્ય વિદ્યમાન હતા જુઓ લેખાક ૩૩૫ પ્રાચીન લેખ સગ્રહ

---

૬૯ કીર્ત્તિહર્ષ—(કક્કસૂરિ શિ૦)

(૧૨૫) સનત્કુમાર ચોપાઈ. સ ૧૫૫૧ કાર્ત્તિક શુદ ૧૫ ગુરૂવાર.

આદિ—

સ્વામી જીરાપુલિ નિવાસ, મનિ સમરતા પૂરઇ આસ,
પય સેવઇ આણુદિણુ ધરણિદ, પહિલુ પ્રણમિસુ પાસ જિણદ ૧
સરસતિ સામિનિ કરૂ પસાઉ, કાસમીર મુખમડણુ માઇ,
નામ જપી કેમીય ગણધાર, ચરીય ભણુ શ્રી સનતકુમાર ૨
જિણુમાસિણુ જિણુ ભાખિઉ ઈમ્મ, દાન સીલ તવ ભાવ સુરમ્મ,
ધર્મતણા એ ચ્યારિ પ્રકાર, અધિકુ મહિમા સીલિ અપાર ૩

* * * *

અંત—

શ્રી કક્કસૂરિ ગુરૂઆ ગુણવંત મનશુદ્ધિઇ તસુ નમુ પાય,
સાર શ્રીરંગ તણુઇ આમલઇ રચિઉ પ્રબંધ ભણીઇ સંમઇઇ ૨૩૧
પન્નર એકાવન્ન મઝારિ, મતિ પુન્નિમે નિ ગુરૂવાર
કવિ કીર્તિહર્ષિ મનિ ધરી આણંદ રચિઉ પ્રબંધ જનમત્રાણંદ. ૨૩૨
સીલ પ્રબંધ ભણઇ જે રંગિ સુવિ સુઇ કમલા તસુ ઉછંગિ.
એકમના થઇ જે સાંભલઇ તેહ નરનારી આસ્યાં ફલઇ ૨૩૩
(વિ. ધ. ૯—૧૪—નવીન લખિત.) ગાથા ૨૯૪
પા ૧૧ ભાવનગર ૨

કક્કસૂરિ શિષ્ય ઉપરના કીર્તિહર્ષ હોઈ શકે.

(૧૨૧) કુલધ્વજ કુમારરાસ.

મહિમવંત સોહઇ ગુણમણિ ભૂર ઉવએસ ગચ્છે ગુરૂ શ્રી કક્કસૂરિ
ખટદર્શન નિસ્તારિ, ગુરૂ ગિરૂઆ ગૌતમ અવતાર ૪
નવરસ ભણીઇ મધુર ઉપદેસ, સીસ તિહ તણે અતિ સુવિશેષ,
તાસ પ્રસાદિ કવીયણ કુંમ કહઇ શીલ પ્રબંધ ભણીઇ સહી ઇહઇ

* * * *

—ઇતિ શ્રી કુલધ્વજ કુમારરાસ સમાપ્ત. સં ૧૬૭૮ વર્ષે વૈશાખ શુદિ ૪ પ્રત પ. ૧૭ પં ૧૩ સુ. લિ.

—ઇતિ શ્રી પરસ્ત્રીનિયમે વિષયનિવારણે શીલશીલ પ્રભાવે કુલધ્વજરાસ ચરિત્ર સમાપ્ત. ૯—૧૩ વી. પા. —

(ઉપકેશ ગચ્છના કક્કસૂરિના ધણુ પ્રતિમાંલેખના લેખો સં ૧૪૯૯ થી ૧૫૨૫ સુધીના મળી આવે છે તે ગચ્છની પટ્ટાવલિમાં જણાવ્યું કે આ સૂરિએ સં ૧૪૯૮ માં ચિતોડમાં સાહ સારંગે કરેલા મહોત્સવપૂર્વક આચાર્યપદ મેળવ્યું તેમણે સં ૧૫૪૪ માં કચ્છમાં અમારી પ્રવર્તાવી હતી. તેઓએ સંસ્કૃત પ્રાકૃત ગ્રંથો રચ્યા છે તેમની પાટે દેવગુપ્તસૂરિ સં ૧૫૨૮ માં આવ્યા.)

૭૦ ક્ષમાકલશ–(આગમ ગચ્છ. અમરરત્નસૂરિ–સોમરત્નસૂરિ
–કલ્યાણરાજ શિ૦)

(૧૨૭) સુદરરાજા રાસ–સ ૧૫૫૧ વૈ વદ શનિવાર

આદિ—

દૂહા–રાગ ગુડી

પહિલૂ પરમેસર નમી, આરાહિસુ અરિહત,
ગાઈસુ શીલ સોહામણો સાભલજો એકતિ ૧
સુદરરાય તણા ગુણ કેતા કહુ મુખ એક,
શીલિ કરી જગગાજતુ, કહીઇ તે સુવિવેક ૨

* * * *

અતે—

આગમગચ્છિ જયવતા એ, મા. સોમરત્ન સૂરીંદ,
અહનસિ ભવિયા નિત નમુ એ, મા જિમ હુઈ પરમાણદ ૧૮૮
ક્ષમાકલસ મુનિ ઈમ ભણિ એ મા ભવિયણ સુણઉ એ રાસ,
શીલઈ મિવસુખ સપજઈ એ મા છૂટીઈ કર્મ્મના પાસ ૧૮૯
સવત પનર એકાવનઇ એ મા વદિ વૈશાખહ માસિ,
શનિવાર સોહામણઉ એ મા રચીઉ રાસ ઉલ્હાસ ૧૯૦
શીલ પ્રબધહ જે ભણઇ એ મા, નરનારી સુવિચાર,
હરપઈ જે એ સભલઈ એ મા નેહ ધરિ જયજયકાર ૧૯૧

—સ ૧૬૭૨ કાતી શુ ૧ લખિત ચરમ જિનદામેન ગ્રથાગ્ર શ્લોક સખ્યા ૨૭૫ માઝનાઈ વિ ધ ૮–૧૩.

(૧૨૮) લલિતાંગ કુમાર રાસ—સ ૧૫૫૩ ભાદ્રપદ વદ ૧૧ શનિ
ઉદયપુરમા.

આદિ—

પહિલૂં સરસતિ પય નની, આરાહી મનશુદ્ધિ,
પુણ્યપ્રબધ હૂ ભણિસુ, આણી નિરમલ મત્તિ ૧

અંતે—

શ્રી કક્કસૂરિ ગુરૂઆ ગુરરાય મનસુદ્ધિઇ તસુ પ્રણમી પાય,
સાર શ્રીરંગ તણુઈ આગ્રહઇ રચિઉ પ્રબંધ ભવીઅણ સમઝઈ ૨૩૧
પન્નર એકાવન્ન મઝારિ, પ્રતિ પુન્નિમે નિ ગુરૂવાર
કવિ કીર્તિહર્ષ મુનિ ધરી આણંદ રચિઉ પ્રબંધ જનમનઆનંદ. ૨૩૨
સીલ પ્રબંધ ભણઈ જે રંગિ સવિ સુખ કમલા તાસુ ઉછંગિ
એ મનના ધરૂ જે સાંભલઇ તેહ નરનારી આનંદ કરઇ ૨૩૩
(વિ ધ ૯-૧૪—નવીન લિખિત.) ગાથા ૨૯૪
પ ૧૧ પાટણ ન ૨

કક્કસૂરિ શિષ્ય ઉપરના કીર્તિહર્ષ હોઈ શકે

(૧૨૧) કુલધ્વજ કુમારરાસ.

મતિઘરિ સોહઈ ગુણમણિ ઘર ઉવએસ ગચ્છે ગુરૂ શ્રી કક્કસૂરિ
પાલઇ સંયમ નિરતીચાર, ગુરૂ ગિરૂઆ ગોયમ અવતાર, ૪
નવરસ ભવીઅણ હિઇ ઉપદેસ સીલ વિષયે અતિ સુવિશેષ,
તાસ પ્રસાદિ કવીયણ ઇમ કહઇ કરિ પ્રબંધ ભવીઅણ સવી લહઈ

* * * *

—ઇતિ શ્રી કુલધ્વજ કુમારરાસ સમાપ્ત. સં ૧૬૭૮ વર્ષે વૈશાખ શુદિ ૪ પ્રત પ. ૧૭ ૫ ૧૩ સુ. લિ.

—ઇતિ શ્રી પરસ્ત્રીનિયમે વિષયનિવારણે પ્રકાશીત પ્રબંધે કુલધ્વજરાસ ચરિત્ર સમાપ્ત. ૯—૧૩ વી. પ.

(ઉપકેશ ગચ્છના કક્કસૂરિના પટ્ટ પ્રતિષ્ઠાપરના લેખો સં ૧૪૯૯ થી ૧૫૨૫ સુધીના મળી આવે છે તે ગચ્છની પટ્ટાવલિમાં જણાવ્યું કે આ સૂરિએ સં ૧૪૯૮ માં ચિતોડમાં સાહ સારંગે કરેલા મહોત્સવપૂર્વક આચાર્યપદ મળ્યું તેમણે સં ૧૪૪૪ માં કચ્છમાં અમારી પ્રવર્તાવી હતી. તેઓએ સંસ્કૃત પ્રાકૃત ગ્રંથો રચ્યા છે તેમની પાટે દેવગુપ્તસૂરિ સં ૧૫૨૮ માં આવ્યા.)

પુણ્યતણું ફલ સાંભળુ હઈડિ ધરી બહુ ભાઉ,
એક મનાં આરાધતાં, ટલઈ ભવ દુઃખ દાહ. ૨
દાન સીલ તપ ભાવના, જિણુ ભાષઇ એ ધમ
કવીયણ વલી વલી ઇમ કહઈ સધળ એહનિ મમ ૩
જે પાલઈ મન શુદ્ધિ સિઉં સધી જિણુવર આણ
શીસક ઉપરિ જિન ધરઈ તે નર ખરા સુજાણ. ૪
સીલિ સવિ સુખ સપજઈ શીલિ નિરમલ બુદ્ધિ
શીલિ દુખ સવ્વહ ટલઈ પામીજઈ સવી સિદ્ધિ. ૫

* * * *

રાજા પાસે ફરિયાદ કરવા જનાર શેઠ પોતે ફરીયા અને નેસ્તીઓના નામ ગણાવતાં કવિ કહે છે કે—

આસક પાસક નહીં પાખસી, ભાટ, વણઝ આવઇ હસી,
નેસ્તી તેહતણુ અતિસાર, ભણત તણુઉ ન લહે નહી પાર ૫૩
હાસક હીંડઈ ઉતાવલા, ભોલ્લ ભોલ્લ સદા તોતલા,

* * * *

અંતે—

ધર્મ પસાઈ વંછિત સિદ્ધિ, ધર્મિઈ પામીજઇ નવ નિદ્ધિ.
ધર્મતણુઉ મહિમા છઈ ઘણુઉ કવિ લાભ ભાવિ સહુ સુણુઉ. ૧૬
કુઅર ન જાણુ કઈ બુદ્ધિ, સઘળાં કવીયણની પગધૂલિ,
અધિકું ઓછું કહ્યું જેહ, ક્ષમાવઉ કરજોડી એહ.
સવત ૧૫ પનરત્રઈપન્નવ સાર, વદિ ભાદવા તણુઉ શનિવાર
ચઉદસિ દિનિ રચી ચુપઈ સભા સમક્ષ પૂરી હુઈ ૧૮
આગમ ગચ્છ અછઈ સુવિચાર શ્રી આમરરયણ સૂરીસર સાર,
તાસ પટોધર અતિ ગુણવત શ્રી સોમરત્ન સૂરિદ જયવત. ૧૯
ભવિયણ આણુંદિ વલી જેહ રિદ્ધિ ગ્નાનની પામઈ તેહ,
તાસ પંડિત કલ્યાણ સુજ તસ મુખ બોલિ સીઝઈ કાજ ૨

ઊદયપુરિ જગિ કહીઈ સાર, નિવસઇ શ્રાવક તિહા સુવિચાર,
ચંદ્રપ્રભજિન તણઇ પસાઈ, અલીય વિઘ્ન સવિ દૂરિ પલાઇ ૨૧
ભણઇ ગુણઇ અહિનિશ સંભલઈ, પાપ પડળ સવિ દૂરિ ટલઈ,
ક્ષમાકલસ મુનિ કહઇ સુવિચાર, નિતુનિતુ તેહ ધરિ જયજયકાર ૨૨
—સં ૧૬૨૬ વર્ષે ચૈત્રશુદિ ૫ દિને લિખિત, જેસ૦

(અમરરત્નસૂરિના સં ૧૫૨૪, ૧૫૨૯, ૧૫૩૧, ૧૫૩૨, ૧૫૩૫ અને ૧૫૯૭ ના અને સોમરત્નસૂરિના સં ૧૫૫૨, ૧૫૭૧ અને ૧૫૭૩ ના ધાતુપ્રતિમાપરના લેખ મળી આવેલ છે ધા પ્ર લે સં. ભાગ ૧ અને ૨)

૭૧ મૂલપ્રભ સાધુ.

(૧૨૯) ગજસુકુમાલ સંધિ ઢાલબદ્ધ સં ૧૫૫૩—પાના ૫ અમ૦

૭૨ જયરાજ (પૌ૦ મુનિચંદ્ર સૂરિ શિ૦)

(૧૩૦) મચ્છોદરરાસ સં ૧૫૫૩

અંતે—

પૂનિમ પક્ષ મુનિચંદ્ર સુરિ રાજા, તાસુ સીસ જપઇ જયરાજ,
પનરત્રિપન્ન કીધુ રાસ, ભણઇ ગુણઈ તેહ પૂરિ આસ ૫૭
—ઇતિ શ્રી મચ્છોદર રાસ સંપૂર્ણ સં ૧૬૭૨ વર્ષે શ્રી શાંતિગોપર ગણિ તત્ શિ ઋ૦ કુયરજી લખત (ગુ વિ)

(મુનિચંદ્રસૂરિ એ ચારિત્ર સુંદરસૂરિની પાટે ભીમપલ્લીય પુણિમા ગચ્છમા થયા છે અને તેમના સં ૧૫૫૮ સં ૧૫૭૮ તથા ૧૫૯૧ ના ધાતુપ્રતિમાપરના લેખો મળી આવ્યા છે ધા પ્ર લે સં ૧ અને ૨)

૭૩ સુંદરરાજ.

(૧૩૧) ગજસિંહ કુમાર ચોપઈ—સં ૧૫૫૩—દે૦

૭૪ નન્નસૂરિ (કોરંટ ગચ્છે સર્વદેવ સૂરિશિ૰)

(૧૩૨) વિચાર ચોસઠી—સં. ૧૫૪૪ ખંભાતમાં.

અંતે—

છત્રીપરિ આગ્રહ ધર્મતત્ત, પનર ચુમ્માલિ રચ્યું પવિત્ર,
સુલલિત ચોસઠિ ચોપઈબંધ, ભિન્નભિન્ન હોઈ સંબંધ. ૬૩
એહનો નામ વીચાર ચોસઠી, સુણ બેઠિ કરે જોડી,
ખંભ નયર આનંદ પૂરી, કોરંટ ગછ પભણે નનસૂરી. ૬૪
(સુ. લિ.)

(૧૩૩) ગજસુકુમાર રાજર્ષિ સઝાય—સં. ૧૫૪૮ ખંભાતમાં.

આદિ—

સોરઠ દેશ વખાણીય સોહામણી રે દેખઇ તણુ નિવેસ,
દ્વારિકા નગરી તિહાં ભલી સા. સમરથ કૃષ્ણ નરેસ. ૧
સમરથ કૃષ્ણ નરેશ મુગતિ જસ પિતા વસુદેવ,
દેવકી દેવી ઊઅરિ ધરીયા કરઇ સાનિધિ દેવ;
છઇ દિવસિ પહુતા દેવકી ઘરિ વહિરવા મુનિ દોઇ
તે દેખિ તસુ જે હરખ હુઉ કહી ન સકઇ કોઇ ૨
× × × ×

અંતે—

શ્રી અંતગડદશ આગમા અગમાહિ પવિત્ર
વીર જિણેસર જિમ કહિઉ, ગયસુકુમાલ ચરિત્ર. શ્રી ૪૧
શ્રી કોરંટગચ્છ સહગુરુ શ્રી સાવદેવ સૂરિ
તાસુ સીસ નનસૂરિ ભણઇ મન આણંદ પૂરિ શ્રી ૪૨
તિથિપરિ પનર અડતાલઇ ખંભાતમાંહિ,
ભણુ પાસ પસાઉલઇ રચિઉં ઉછાહિ. શ્રી ૪૩
ગયસુકુમાલ ચરિત્ર એ જે ગાઇ રંગિ
તીહ ઘરિ નવનિધિ સંપજઇ સુખ વિલસઇ અંગિ. શ્રી ૪૪
(વિ. ધ. ચોપડો. ૩૮-૪૧)

(૧૩૪) **દશશ્રાવક બત્રીશી**—સ ૧૫૫૩ ચિતોડમાં
અંતે—

બત્રીશી દશ શ્રાવક તણી ચિત્રકૂટિ રચી ધરમલ ભણી,
પનર ત્રિપનઇ આણદપૂરિ કોરંટ ગચ્છ પભણઈ નન્નસૂરિ. ૩૨
—વિવેકવિજય ભ. ઉદયપુર.

અભક્ષ અનંતકાય સ૦-આદિ દેવગુરૂ કેરૂં લીજૈનામ, અતે૦ નન્નસૂરી વિનતિ ઇમ ભણે, કર્મ ધર્મથી સઘળા હરે, સુધે ભાવે ભણસે જેહ, મુગતિ તણા ફલ લેમ્યે તેહ ૨-૧૦ આ ક

(૧૩૫) **પચતીર્થ સ્તવન.**

આદિ—

(૧) શ્રી સેત્રુજ રળીઆમણા, તીરથ કેરૂ એ રાઉ,—આદિનાથ સ્તવન.
(૨) દહીઉદ્રાપુરિ દીપઇ, જોતા નયણ ન છીપઈ—શાતિસ્તવન.
(૩) ઉજલગિરિ હમો જાઈશુએ, એણિ તીરથિ નિમ્મલિ થાઇશુએ,
—નેમિ સ્તવન.
(૪) સકલ મૂરતિ ત્રેવીસમુ સામિ, ખભાયત પુર મડણુએ-પાર્શ્વસ્તવન.
(૫) સાચુરિ પુરિ વીર્ગ્જ વરગુણતુ ભડાર, મૂરખ હુ કિય પામુ પાર.
—મહાવીર સ્તવન.

કલશ

પચાઈ તિરથ પચ જિણેસર, પચમી ગતિ પુહતા સુદર,
નન્નસૂરિ ઇમ છદે નવનવે, વીનવ્યા સુખદાયક તે સવે.
—ઇતિ શ્રી **પચતીર્થ સ્તવન.**

(સ. ૧૫૪૯ નો લેખાક ૧૨૩ પ્રતિમાપરનો લેખ આ નન્નસૂરિનો મળ્યો છે તે ઉપરાન આ નન્નસૂરિના સ. ૧૫૬૯ ખભાતમા, સ ૧૫૭૩ માતરમા અને સ ૧૬૧૧ અને ૧૬૧૨ ના પ્રતિમાપરના લેખો મળ્યા છે ધા પ્ર લે સ. ૨. આમા લેખાક ૧૨૩ મા સાવદેવસૂરિને અર્થાત્ સર્વ-દેવસૂરિ છે, પણ રત્નસૂરિને બદલે નન્નસૂરિ સુધારવુ ઘટે સર્વદેવસૂરિના

સં. ૧૪૯૨ ૧૫ ૫, અને ૧૪૯૭ ના પ્રતિમા લેખો મળ્યા છે જુઓ શ્રીયુત નાહરકૃત જૈન લેખ સંગ્રહ-પ્રથમ ખંડ. અને સં ૧૪૯૯ ૧૫ ૪ ૧૫૦૯ ૧૫૧૧ ૧૫૧૩ ૧૫૨ ૧૫૨૧ ૧૫૨૫, ૧૫૩ અને ૧૫૩૧ ના લેખો મળ્યા છે જુઓ ધા. ૨ લે. સં. ભાગ ૧લો. આ પરથી જણાય છે કે તે સર્વદેવસૂરિ નન્નસૂરિના સંતાનીય અને કક્કસૂરિના પાધર હતા. આ સંબંધમાં આપણા કવિ નન્નસૂરિનો સં ૧૫૪૨ નો લેખ મળ્યો છે. જુઓ લેખાંક ૮૬૨)

---

७५ हंसधीर (त. हेमविमलसूरि-हानवर्द्धन शि०)

(१३६) +श्री हेमविमलसूरि-फाग. सं. १५५४ आसपास.

आदि—

> अहो मन धरी सरस ते सरसती सरसती अविरल वाणि,
> सिरि तपगच्छपति गाइस्युं भगतिस्युं नित सुविहाणि. १
> हेमविमल सूरीसर असर फिर अवतार,
> भवअलिय भयभंजण, तारण संसार संसार. २
>
> * * * *

अंते—

> हेमविमल गच्छनायक हायक सुमति विलास,
> सत पूज सिरि सहर, कमल सिरि कविलास. ५५
> हानवर्द्धन वर पंडित, कहित वाणीय धीर,
> चरण कमलि अलिय मति ओ रमलि ओ रसि हंसधीर ५६
> सवंत पनर ओ सडिपनाई चेपनाई सुदि प्रकासि,
> फाग रचिउ समसुतराई पूरताई आसण मासि. ५७
>
> ५७ ટૂંકનું સુંદર કાવ્યભાવવાળું ફાગ છે. પ્ર. જૈ. ઐ. ગૂર્જર કાવ્ય સંચય.

---

૭૬ જિનહર (?) (ખ૦)

(૧૩૭) વિક્રમચરિત્ર. પંચદંડ સં ૧૫૫૬ વૈ વદ ૨.

આદિ—

જયુજયુ પાસ જીરાઉલઉ, જગમંડણુ જિનચંદ.
જાસ પસાઈ પામીઇ, નિતુ નિતુ પરમાણંદ ૧
વરકાણઇ જાણઈ સહૂ, ત્રેવીસમઉ જિણેસ,
જેહતણી સહ્ઈ વહઇ, આણ જિસી પરિમેસ • ૨
પાલ્હણપુરવર મંડણઉ, વાજા દેવિ મલ્હાર,
પાસ નામ પુહવી તિલઉ, સીડઉ પાલ્હવિહાર ૩
મહિમવંત ગિરૂઉ ગુણિ, દહીઉ દૃ સિરિ મંતિ,
જિમ જિમ જિણવર પૂજીઇ, તિમ તિમ પુહચઈ ખંતિ ૪
હંસાસણિ સરમતિ નમી, પામી તાસ પસાય,
સુગુરૂ મુખિ હું સાંભલી, ગાયસું વિક્રમરાય ૫

ચઉપઈ

મહિઅલિ મંડણ માલવદેશ, જિહાં નવિ કરઇ દુકાલ પ્રવેશ,
ન્યાયવંત વલી લોક, ધરિ

* * * *

બીજઇ દિન સાસૂનઇ મિલી, કહઈ વિક્રમ પુહુતી મનરૂલી,
મઈ આદેશ તુમ્હારૂ કરિઉં, પાંચમાહિ પહિલઉ મુખ ધરિઉ ૯૩

—આ પ્રમાણે ૯૩ ટુકનો પહેલો આદેશ પૂરો થયો બીજો આદેશ ૯૩ ટુકનો, ત્રીજો ૭૩ નો, ચોથો ૪૮ ટુકનો અને પાંચમો ૧૧૨ ટુકનો છે કર્ત્તાનું નામ બરાબર મળતું નથી લાગતું-છેવટ નીચે પ્રમાણે છે.

* * * *

અંતે—

વિક્રમના ગુણ હિઅડઈ ધરી, પંચદંડ છત્રહનુ ચરી,
પનર છપન્નઇ માસિ વૈશાખિ, કીધુ બીજઇ ઝુલઇ પાખિ. ૧૧૨

અનુપ સુરૂપ નહીં ને સામાય તેહમાં સકલ સવિ કહીં
રાજઋદ્ધિ નહીં રૂડી બુદ્ધિ તે પામઈ અષ્ટ મહાસિદ્ધિ. ૧૧૨

—પ્રતિ સંવત્ ૧૫૮૨ વર્ષે આસો વદિ ૪ સોમે શ્રી પત્તન વાસ્તવ્ય શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞાતીય પ. ક્ષ્મા સુત પ. માધા પઠનાર્થે. (મ.જ.)
(શામળભટની પદ્મકની વાત આ સાથે સરખાવી શકાય.)

---

૭૭ નેમિકુંજર—

(૧૩૮) ગજસિંહરાય ચરિત્ર રાસ. સં. ૧૫૫૬ ન. જે. સુ. ૧૫

આદિ— (દોહા)

પાસજિણેસર પય નમી તેત્રીસમો જિણંદ
એ સુર સપતિ દીજઈ જસુ ભજઈ સુર નર ઇંદ. ૧
કાસમીર મુખ મંડણી સમરી સરસતિ માય
શીલતણા ગુણ વર્ણવઉં આણંદ ગજસિંઘરાય. ૨
નવરસ નવરંગ વર્ણવઉં હાસ્ય માહિં ને પ્રેમ
ચ્યાર કથા રસ વર્ણવઉં તિણિ સુણતાં સુખ હોઈ ૩

* * *

ચ્યારિ ખંડ ચઉ બુદ્ધઈ કરી એકઈ ચ્યારિ નારિ તિણિ વરી
સંપ તણી ને ઉત્તમમતિ સદય તો કવિ કથા કહાંતરિ કહઈ ૧
—પ્રથમ ખંડ સમાપ્ત.

ચ્યારિ ખંડ ચઉ બુદ્ધિ કરી, એનઈ સ રૂડી વરી
સંપ તણી ને ઉત્તમમતિ સદઈ કથા કહાંતરિ તો કવિ કહઈ ૧ ૬
—દ્વિતીય ખંડ સમાપ્ત.

દસરથ નગરી અછે ઉત્તમ કરઈ રાજ તિહાં ગજસિંઘરાઉ
સાત નારિમિઉ ભૂપ ભોગવઈ નેમિકુંજર કવિ કહિજાતરિ કહઈ ૧
ચ્યાર ખંડ ચઉ બુદ્ધે કરી, એનઈ નવ નારી તિણિ વરી,
સંપ તણી ને ઉત્તમમતિ સદય કથા કહાંતરિ તો કવિ કહઈ ૧ ૨
—તૃતીય ખંડ સમાપ્ત.

અંતે— (દુહા)

ગજસિંહ કુમરતણો, ચરિ મઇં તે કહીઉ સષેવિ,
ભણઇ ગુણઇ જે સાભલઇ, સુખ સપતિ દે દેવિ ૧૮
(ચોપઇ) ૧૯
સદ્‌ગુરુ તણા નામ મનિ ધરી, બોલા શ્રીગજસિંહચરી,
જે પડિત નર પુન્ય કરતિ, રાજસુદર (?) તે ઇમિ બોલતિ ૨૦
સવત પનર છપન્ને સહી, પ્રથમ જેઠ પુનિમ દિન લહી,
બુદ્ધવાર અનુરાધામાહિ, કીયો ચરિત એ મન ઉછાહિ. ૨૭
—પા૦ (નેમિકુજર એ રચ્યઉ ઉછાહિ (ગુ વિ.)
—ચતુર્થ ખડ સમાપ્ત
(વિ ધ ચોપડો ૧૦૫-૧૨૯)

(આ ચોપડાના છેવટે સખ્યા સવત્ ૧૬૪૧ છે. આમા ચોથા ખડને અતે રચનાર તરીકે રાજસુદર એ નામ આપેલ છે પણ આજ રાસના ત્રીજા ખડને અતે નેમિકુજર એ નામ સ્પષ્ટ લખ્યુ છે. વળી મુનિ ગુલાબવિજયના ભડારની પ્રતમા છેલ્લા ચોથા ખડમા પણ નેમિકુજર એ નામ રચનાર તરીકે જણાવ્યુ છે એટલે આ રાસના કર્ત્તા નેમિકુજરજ છે એમા શક નથી રચ્યા સવત પણ બને પ્રત સરખાવતા સ ૧૫૫૬ જ છે.)

—ગુ વિ. પ્રતમા છેવટે એક કડી મૂકી છે કે—
સવત **સોલ છયસીઉ** જાણિ, માસ કાર્તિકિ દિન ઉત્તમ આણિ,
શુકલ અષ્ટમી નઇ ભાર્ગવવાર, **લિખિ** રાસ તે મન ઉદાર. ૨૬
ઇતિશ્રી ગજસિહ ચરિત્ર ચતુર્થ ષડ સપૂર્ણ ગ્રથાગ્ર ૬૧૫ શ્લોકઃ
શુભ ભવતુ (ગુ વિ)

---

૭૮ લબ્ધિસાગર—

(૧૩૯) શ્રીપાલ રાસ સ ૧૫૫૭.
(૧૪૦) ધ્વજભુજગ કુમાર ચોપઇ રાસ—

---

૭૯ હર્ષકલશ—(ત૦ હેમવિમલસૂરિ-કુલચરણ શિ.)

(૧૪૧) વસુદેવ ચોપાઇ સં. ૧૫૫૭ લાસ નગરમાં.

આદિ—

સકલ મનોરથ સિદ્ધિ કર, પ્રણમિ ચઉવીસ જિણંદ
પય પ્રણમિ સુમતિ કરી, ભવિયણ નયણાણંદ. ૧
હાસગીર મુખ મંડણી, મની સમરૂં એક ચિત્તિ
ભવિયણ વંછિત પૂરણી, સિદ્ધિ વાણી સરસતિ. ૨
જે વસુદેવ સોહામણો યાદવ કુલિ સિણગાર
ચારત્ર સ્યૂં હું તેહનું સાંભલો અતિહિ ઉદાર ૩

* * *

અંતે—

તપગચ્છ કેરઉ સણગાર, શ્રી લક્ષ્મીસાગર ગણધાર.
શ્રી સુમતિસાધુ સૂરીસ, શ્રી હેમવિમલ નિશદીસ. ૩૫૬
વર લાસ નયર પુરિ હરસિં શય પનર સત્તાવન વરસઇં
કુલચરણ પંડિત ગુરુ સીસ, કહઇ હરખકલસ નિશદીસ. ૩૫૭
ધન ધન એ ચરિત્ર વિશાલ ધન ધન જિનધર્મ રસાલ
એહ ચરીત્ર સુણતિ ય, જિમ પામો અવિચલ રંગ. ૩૫૮

—શ્રી ચરિત્ર સંપૂર્ણ સમાપ્ત-સંવત્ ૧૬૫૭ આષાઢ સુદી ૨ રવૌ । મોરબી મધ્યે ।-પાટણ ભં.

—સં. ૧૬૭૨ વર્ષે પોષ સુદિ ૮ રવૌ ગડમે નગરે ૧૧-૧૭ વિજયધર્મસૂરિ

—સં. ૧૬૩૬ પ્ર. ૧-૧૭ લીં.

—પ્ર. ૧ રૂ. (હેમવિમલસૂરિ માટે જુઓ નં. ૬૫ ? ૬૮)

૮૦ સિંહકુશલ (ત૦ હેમવિમલસૂરિ-જ્ઞાનશીલ શિ.)

(૧૪૨) *નંદબત્રીશી ચોપાઈ સ ૧૫૬૦ ચૈત્ર શુદ ૧૩ ગુરૂ.

આદિ— ગાથા.

આગમ વેદ પુરાણ, જાણુતા જે નરા હોય મગ
જ જ કવિત કવીઅણુત, મારદ તુહ પમાઉ પાઉ. ૧

દુહા.

પહિલુ પ્રણમુ સરસ્વતી, ભગવતી લીલ વિલાસ
શ્રી જિનવર શકર નમુ, માગુ બુદ્ધિ પ્રકાશ ૨

આપી અવિરલ બુદ્ધિ ધણુ, જન્મ નિરજ દેહ
નદબત્રીસી જે સુણઉ, ચરિત રચુ પણ તેહ ૩

નયરાગણ્ અહિઠાણુ જે, તેહ ચરિત્ર બોલેસિ.
નદબતીસી 'ચઉપઇ, એહવુ નામ ઠવેસિ. ૪

---

* આ સ્વ. રણછોડરામ વાવાભાઇ મહેતાએ બુદ્ધિપ્રકાશમા ડે. કૉ ની પ્રતમાથી ઉતારી પ્રસિદ્ધ કરવા મોકલેલ હતુ ને તે સન ૧૯૧૬ ના મે માસથી શરૂ થઈ પછીના બે જુદા જુદા અકમા તે માસિકમાં પ્રકટ થયેલ છે તેમા તત્રીએ નીચે પ્રમાણે ટિપ્પણ કર્યું છે—'શામળ પ્રેમાનદ, દયારામ આદિ કવિઓના પ્રસિદ્ધ કાવ્યોની મૂળ વસ્તુ શી હતી, તેમા એ કવિઓએ શાશા અને કેવા કેવા ફેરફાર અને સુધારા વધારા કર્યા, સમકાલિન પ્રચલિત સાહિત્યને અને પુર્વના કવિઓને તેઓ કેટલે દરજ્જે આભારી છે અને તેમની એમના કાવ્યો પર કેવી અસર થઇ છે, તે જાણવાને પ્રથમ મળી આવતા તમામ પ્રાચીન હસ્તલિખિત પુસ્તકોનો સગ્રહ અને તપસીલવાર નોધ થવાની અને તે પછી તેમનો પદ્ધતિસર અભ્યાસ કરવાની ખાસ જરૂર છે, જેથી પ્રાચીન સાહિત્ય અને ઇતિહાસ વિશે ઘણુ નવુ જાણવાનુ મળશે તેમજ એ કવિઓની ખરી મહત્તા અને ખૂબીઓ આપણે પીછાણી શકીશુ

“આવા હેરૂપીજ ઈ સ. ૧૫ ૫-૧ માં સત્વર પ્રસ્તુત વિ. ક્રમબંધનો કેટલોક ભાગ ગુર્જરપ્રાસાદમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો હતો. તે અને શામળભટ્ટની પંચદંડ ની વાર્તા વચ્ચે ઘણું સરખાપણું છે ને સિવાય પંચદંડ એ નામના અન્ય ગ્રન્થો પણ મળેલ છે સોસાયટી હસ્તકના હસ્તલિખિત પ્રતોની યાદી છાપતી વખતે વિનેચટ ની વાર્તાના સંબંધમાં અમે જણાવ્યું હતું કે કવિ શામળભટ્ટની વિદ્યાવિલાસીની નામની વાર્તા લગભગ તેને મળતી છે અને મુખ્ય પાત્રનું નામ પણ વિનેચટ રાખેલું છે

હાલમાં હેમવિમલસૂરિ (?) કૃત નંદબત્રીસી નામનું કાવ્ય અમને મળ્યું છે અને તે શામળભટ્ટ રચિત નંદબત્રીસી ની વાર્તા પર નવીન પ્રકાશ નાંખે છે સાહિત્યના અભ્યાસકોને તે ઉપયોગી થશે એમ સમજીને અમે તે પ્રકટ કર્યું છે

આમાં હેમવિમલ સૂરિ કૃત તરીકે આ કૃતિ તે પ્રમાણે મથાળે મુકી ઓળખાવેલી છે તે ભૂલ છે તે તો તે સૂરિના શિષ્ય જ્ઞાનશીલના શિષ્ય સિંહકુશલ કૃત છે

વિશેષ માટે આની અગાઉના કવિ નરપતિ જુઓ નં ૫૦ પૃ ૮૮

* * * *

અંતે—

તપગચ્છ નાયક એક મુનિંદ જયવો હેમવિમલ સૂરિંદ
જ્ઞાનશીલ પંડિત સુવિચાર, તાસ સીસ કહૂં એક વિચાર ૧૭
સંવત પનર સાઠ મઝારિ, ચૈત્ર શુદિ તેરસ ગુરુવાર
જે નર વિદુર વિશેષ સુણઉ સિંહકુશલ કવિ પર ઇમ ભણઈ ૧૭૧
ભણતાં સુણતાં લહીઇ બુદ્ધિ, ઘર સાત હાથની સિદ્ધિ
બુદ્ધિ કર્યઇ પંડિત સાધ, બુદ્ધિ વિદ્યુ નાવઇ સપધ ૧૭૨
—શ્રી જ આભ. કે. સ.

૮૧ હર્ષમૂર્તિ.

૧૪૩ ચંદ્રલેખા ચોપાઈ. સં ૧૫૬૦ શ્રાવણ શુ. ૧૩.

અંતે—

પનર સઠઇ સંવત્સર જાણિ, શ્રાવણ સુદિ તેરસિ મન આણિ,
તિણિ દીહાડઈ હુઉ વિચાર, ચુપઇ કીધી હરષ અપાર. ૧૫૨
ચંદ્રલેખાનુ લેઇ સંબંધ, સામાયકનુ રચિઉ પ્રબંધ,
હરષમૂરતિ મુનિવર ઇમ ભણઈ ગુણઇ તે સિવ સુખ લહઇ ૧૫૩

—ઇડરની બાઇઓનો ભંડાર

---

૮૨ ઇશ્વર સૂરિ (સાંડેર ગચ્છ- સુમતિ સૂરિ-શાંતિસૂરિ શિ૦) જુઓ શાંતિસૂરિ. નં. ૬૮.

૧૪૪ લલિતાંગ ચરિત્ર સં. ૧૫૬૧ દશપુર (મંદસોર) માં

અંતે—

મહિ મહતિ માલવદેશ, ધણા કણય લચ્છિ નિવેસ,
તિહ નયર મંડવદુગ્ગ, અહિનવઉ જાણુ કિ મગ્ગ ૬૭
તિહ અતુલબલ ગુણવંત, શ્રી ગ્યાસસુત જયવંત,
સમરથ સાહમધીર, શ્રી પાતસાહ નિસીર ૬૮
તસુ રજ્જિ સકલપ્રધાન, ગુરૂ રૂવ રયણ નિધાન,
હિંદુઆ રાય વજીર, શ્રી પુંજ મયણહ ધીર, ૬૯
સિરિમાલ વંશવયંસ, માનિની માનસ હંસ,
સોના રાય જીવન પુત્ત, બહુ પુત્ત પરિવાર જુત્ત ૭૦
શ્રી મલિક માફર પટ્ટિ, હય ગય સુહડ બહુ ચટ્ટિ,
શ્રી પુંજ પુંજ નરિંદ, બહુ કવિત કેલિ સુછંદ. ૭૧
નવરસ વિલાસ ઉલ્લોલ, નવ ગાહ ગેય કલ્લોલ,
નિય બુદ્ધિ બહુઅ વિનાણિ, ગુરૂ ધમ્મકલ બહુ જાણિ ૭૨
ઇમિ પુણ્ય ચરિય પ્રબંધ, લલિ અંગ નૃપ સંબંધ,
પહુ પાસ ચરિયહ ચિત્ત, ઉદ્ધરિય એહ ચરિત્ર. ૭૩

કણપુરહ નયર મઝારિ, શ્રી સંઘનાયક આધારિ,
શ્રીશાંતિ સૂરિ સુપસાય દુહ દુરીય દૂર પલાય ૭૪
ઇય કિમવિ અભિરામ સાર, ગ્રાહકુ અર્થવિચાર,
કવિ કવિત ઈશ્વરસૂરિ, ત ખમઉ બહુ ગુણ ભૂરિ ૭૫
સસિ રસુ (૬૧) વિક્રમકાલ, એ ચરીય રચિઉ રસાલ,
જા ધ્રુવ રવિ સસિ મેર, તાં જયઉ ગચ્છ સડેર ૭૬
વાચંત વીર ચરિત્ત, વિચ્છ રઉ જગિ જય કિત્તિ,
તસુ મણુઅભવ ધન ધન, શ્રી પાસનાહ પસન્ન. ૭૭

—ઇતિ શ્રી લલિતાંગ નરેશ્વર ચરિત્ર સમાપ્ત તદ્રિમ-સમાપ્તે સમાપ્તોયં રાસક ચૂડામણિ પુણ્યનામેયં. તથાત્ર રાસકે શ્રી લલિતાંગ-ચરિત્રે નામ ગાથા ૧ દુહા ૨ રાસક ૩ પદ્ધ ૪ કુંડલિયા ૫ રસા-ઉલા ૬ વસ્તુ ૭ ઇંદવજ્રાપેઇવજા કાવ્ય ૮ અડિલ્લ ૯ મડિલ્લ ૧૦ કામાર્થભાષી ૧૧ અડિલ્લાર્ધ-ભાષી ૧૨ સડ ભાષી ૧૩ વર્ધન ભાષી ૧૪ યમકભાષી ૧૫ છપ્પય ૧૬ સોરઠી (સંવત્ ૧૫૬૧ વર્ષે. પ્ર૦ ભ

[સાગરદત્ત રાસના કર્તા શાંતિસૂરિના શિષ્ય ઇશ્વર સૂરિએ મંડપ દુર્ગના પાદશાહ ગ્યાસુદીનના પુત્ર નસીરના સમય (ઈ સં૦ ૧૪૯૮–૧૫૧૨) માં મલિક માફરના પદે થએલા સોનારાય જીવનના પુત્ર મંત્રિ પુંજાની પ્રાર્થનાથી સં. ૧૫૬૧ માં વિવિધ છંદો–ઉપર ઉતારે આપેલા છે–તેમાં આ કાવ્ય રચેલું છે સાગરદત્તની પેઠે આ પ્રાકૃત અપભ્રંશ તથા ગૂજરાતીમાં છે આ સાગરદત્ત રાસની પેઠે ઉત્તમ પ્રતિનું કાવ્ય છે અને તે સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃત કાવ્યોની સાથે સરખામણીમાં સારી રીતે ઉભું રહી શકે તેવું છે સ્વ. ચિમનલાલ ડાહ્યાભાઇ લેખ]

[સં. ૧૫૯૭ નો એક શિલાલેખ આ ઇશ્વરસૂરિનો મારવાડના નાડલાઇના આદિનાથ મંદિરમાં પ્રસિદ્ધ થયો છે—જુઓ સ્વ. શ્રી જિનવિજયજી મુનિનો પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ—બીજો ભાગ. લેખાંક ૩૩૬ તેમાં જણાવેલ છે કે ચેલે સંડેરક ગચ્છના યશોભદ્રસૂરિના સંતાનીય છે યશોભદ્રસૂરિ (જુઓ તેમનાપરનો લાવણ્યસમયનો ૬૬ નો શ્લોક

રાસ વિજયધર્મસૂરિ નામે પ્રસિદ્ધ થયેલ 'ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ' ભાગ ૨ જો) ના શિષ્ય શાલિસૂરિ તેના સુમતિસૂરિ, તેના શિષ્ય શાંતિસૂરિ અને તેના ઇશ્વરસૂરિ, આવી રીતે અનેક આચાર્ય થયા-તેમાં ફરી એક શાલિસૂરિ થયા, તેમના શિષ્ય સુમતિસૂરિ અને તેમના પુન શાંતિસૂરિ થયા, કે જેમના સમયમાં આ લેખ થયો (જુઓ નં ૬૮) અને તેમના આ ઇશ્વરસૂરિ થયા કે જેમનું દેવસુંદર એ બીજું નામ હતું એમણે નં ૯૬૪ માં ઉપરોક્ત યશોભદ્રસૂરિએ મંત્રશક્તિથી લાવેલી આદિનાથ પ્રતિમાનો પુન ઉદ્ધાર કરી આ મંદિરમાં સં. ૧૫૯૭માં સ્થાપન કરી આ ઇશ્વરસૂરિએ સં ૧૫૮૧ માં દીવાળી દિને નાડલાઇમાં જ રચેલા સંસ્કૃતમાં સુમિત્ર ચરિત્રમાં પોતાના કેટલાક ગ્રંથોના નામ આપ્યા છે-૧ જીવવિચાર પ્રકરણ વિવરણ ૨ લલિતાંગચરિત્ર (આ કૃતિ)-બીજું નામ રાસકચૂડામણી ૩ શ્રીપાલ ચોપાઇ, ૪ સટીક ષટ્ભાષાસ્તોત્ર, ૫ નંદિષેણ મુનિના ૭ ગીતવાળો રાસ, ૬ યશોભદ્ર પ્રબંધ કે જેનું બીજું નામ કાલ્યુ ચિંતામણિ છે, ૭ મેદપાટ સ્તવન સટીક

આ ઇશ્વરસૂરિનો સં. ૧૫૫૭ નો બીજો શિલાલેખ-જુઓ નાહરકૃત જૈનલેખ સંગ્રહ લેખાંક નં. ૫૬૪ છે, તેમજ ધાતુ પ્રતિમાનો લેખ સં ૧૫૬૦ નો મળ્યો છે. જુઓ ધા પ્ર. લે સંગ્રહ ભાગ પેલો લેખાંક નં ૪૫૩

---

૮૩ આણંદ (ત. હેમવિમલસૂરિ-સાધુવિજય-કમલસાધુશિ.)

(૧૪૬) ૨૪ જિન સ્તવન (સં ૧૫૬૨)

૧ ૫ ૬ ૨
ઈંદુ બાણ રસ નયણ પ્રમાણ, એ સંવત્સર સંખ્યા જાણ
તપગચ્છ ગયણ વિભાસણ ભાણ, શ્રી **હેમવિમલ સૂરિ** યુગહપ્રધાન ૨૮
પૂજ્ય શિરોમણિ પંડિતરાય, સાધુવિજય ગિરૂઆ ગુરૂરાય,
કમલસાધુ જયવંત મુણિંદ, તાસ શિષ્ય ભણિ **આણંદ** ૨૯

ઇતિ ચોવીસ તીર્થંકર સ્તવન

—૫ હંસવિજય મ લભીન (પત્ર ૩ પ્ર. કા)
—સં. ૧૫૯૨ શ્રા. વ. ૩ રવૌ. મહ્યાગ્રામ નગરે લિ મુનિ સૌભાગ્યવિમલ પા ર ૫ ૧૨ આ ક

---

૮૪ ધર્મદેવ (પૌ૦ ગુણધીર સૂરિ–સૌભાગ્યરત્ન સૂરિ શિ.)

(૧૪૬) હરિશ્ચંદ્ર રાજાનો રાસ સં. ૧૫૫૪ —રે. રત્ન. ભા.
(૧૪૭) અજાપુત્રરાસ સં ૧૫૬૧ ચોમાસામાં–રીણીજ ગામમાં
આદિ—

> આઇ મહા સિરિ પામીઇ સમરે જેહને નામિ,
> પ્રણમું જિનવર આઠમો, શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામિ. ૧
> સોવન અક્ષર પય નમી, સમરી સારદ માય,
> સહિ ગુરુ વદી વર્ણવું, અજ નપુત્ર વર રાય.
>
> * * *

અંતે—

> પૂનિમ પક્ષિ કરઈ જયકાર શ્રીગુણધીર સૂરિ ગણિ શૃંગાર,
> શ્રી સૌભાગ્યરત્ન સૂરીશ મુનિવર ધર્મદેવ તેહનુ સીસ. ૭૭
> સંવત પનર એકસઠઇ નામિ રહિયા ચઉમાસિ તે રીણીજિ ગામિ
> શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામિ ચરિત્ર, ચોથુ અષ્ટમાસી પુસ્તક તત્ર. ૭૮
> અજાપુત્રની કથા રસાલ, તસ પુરિ આણી જગ સુવિશાલ,
> નિહાં તણું શ્રી સંઘ સુજાણ, વીનવઈ તેહ સુણી વખાણ. ૭૯
> સુલલિત આણી અક્ષર બંધ, એહ કથાનુ કર પ્રબંધ,
> ધર્મદેવ પંડિત કરિઉ પ્રબંધ ભાવિ ભાવિક જન સર્વ સંબંધ. ૮
> પ્રબંધ કાનુ કરિઉ આલોચ, કોઈ નવિ કરુ વચન સંકોચ
> ઉત્તમ પુરુષ સભા મિલી નિસુણઈ નઈ આણી વલી. ૮૧
> પ્રબંધ અજાપુત્ર ભૂપતિ તણું ઉત્તમ આણી ભણીયઈ ભણું
> ભણતાં હુઈ નિર્મલ બુદ્ધિ, ભણતાં હુઈ મંગલ રિદ્ધિ, ૮૨

— સં. ૧૫૬૪ વર્ષે આસો શુદિ ૧ સોમે લિખિતમ (પ. ૫)

—સં. ૧૬૭૮ કા૦ વ૦ રવૌ લિ. મોજલાગ્રામે. ૧૪-૧૫ લી અમ૦

(૧૪૮) વજ્ર (વયર) સ્વામીનો રાસ સ ૧૫૬૩

આદિ—

જિમ સહકારે કોયલ ટહુકે—એ ઢાલ

ત્રિભુવન નાયક નયણાનંદો, પહિલુ પ્રણમુ વીર જિણંદો
તિત્થેસર ચોવીસમો એ, તસુ એકાદસ હુઆ ગણહર,
કેવલ નાણી તે સવિ ગણહર, તે આદિ ગોયમ નમુ એ. ૧

*　*　*　*

અંતે—

હવણા એ ત્રિણિ છે શાખા, ચોથી નિવૃતિ નિવૃતિ એ
ત્રિણ્ય એ કહી મૂલિ વયર શાપા જગ દીપતીએ
તુ હવિએ કોટિ ગણ મુખ્ય વયર શાખા તિણિ ચદ્ર કુલિ એ
ગિરૂઓ એ પૂનિમ પક્ષિ પૂનિમ ચદ્ર જિમ નિર્મલીએ　　૧૦૭

હુઆ એ શ્રી ધર્મઘોષ સૂરિ અન્યય શ્રી ગણધર ગુરૂએ,
તેહને પાટે જયવંત શ્રી સૌભાગ્યરત્ન સૂરિવરિ તેહતુએ,
લહી અ પસાય રંગે ધર્મદેવ મુનિવર ઈ એ,
રચ્યો એ રાસ રસાલ પનર ત્રસઠિ સંવત્સરી એ　　૧૦૮

હુ તો એ મૂરિખમાહિ શ્રી વયર સ્વામીનૂ ચરિ ઘણુએ
એક મુખે એ તે ન કહાઇ કહ્યુ સક્ષેપે કિપિ પુણ,
ભણવો એ ત્રણ કાલ વયર સ્વામિનુ રાસ રસે
ગુણવો એ મગલ કાજિ પર્વ વિવાહ દિવસિ નિસિ　　૧૦૯

નવનિધિ એ શ્રી વયરસ્વામિ રાસે નવા કિમ સૌખ્યભર,
પૂરે એ ચીંતવ્યુ એહ રાસ ચિતામણિ નામધર
અપૂરવ એ એ શ્રીરાસ, ગણુમે જે નિત નારિ નર
લહિસિ એ તે સૌભાગ્ય મગલ રિદ્ધિ સતાન વર　　૧૧૦

—૬-૧૫, ૭-૧૩ લી

—ઇતિશ્રી વયરસ્વામિ ચિંતામણિ રાસ સમાપ્ત. સં ૧૬૪૧ વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ૧ પડવે ગુરવાસરે લીંબાસરી ગ્રામે લિખિત (મ ભ)
—પ ૧ ડે

[પૂર્ણિમા ગચ્છના ગુણધીરસૂરિના ધાતુપ્રતિમાઓના લેખ સં ૧૫૧૬ ૧૫૧૮ ૧૫૧૯ ૧૫૩૮ ના મળ્યા છે-લેખાંક ૧ ૯ અને ૯૬ ૧૬૬ ૧૯ અને ૧ ૨૨ અને ૩૪૬ ધા. પ્ર. લે સ ભાગ ૧ લો અને ૧૫૩૧ નો લેખ ભાગ બીજાના લેખાંક ૭૭ માં છે તે પરથી જણાય છે કે તેઓ ગુણસમુદ્રસૂરિના પટ્ટધર હતા તેમના પટ્ટધર સૌભાગ્યરત્નસૂરિના પટ્ટધર ગુણમેરુસૂરિ હતા કે જેનો સં ૧૫૮૮ નો ઉક્ત ભાગ પહેલાના લેખાંક ૧ ૭ મનો લેખ મળે છે અને સ ૧૫૯૧ નો લેખ ભાગ બીજાના લખાંક ૨૯૨ માં મળે છે]

---

૮૫ કડુઆ (કડુવો) સં ૧૫૬૨ (?)

(૧૪૯) લીલાવતી રાસ.

દુહા.

આદિ—

પ્રથમ વધામન વીનવુ, સમા કડ ગોહિર
સિધિ બુધિ આપુ નિરમળી, ગુણ અનંતિ ગંભીર. ૧
ઈશ્વર દેવનિ પુત્રિ હવા પારવતીના પુત્ર
તમ સમરિ રિદ્ધિ પામીઇ અલુમાંઆં ઘર સત્ર. ૨
બીજી તે સમરૂ સારદા, જે છિ ભાસ્ય ધાર,
ભાવ ઊમરિ અવતરી ચ્યાર વેદ ગુણધારિ. ૩
આદિ તે આદિનાથ સમરીઇ આનંદીઆં આધાર
ગુણ ગાઉ લીલાવતી, સરિસુ સુમતિ વિચાર. ૪

* * * *

અંત—

લીલાવતીનૂ ચરિત્ર સાંભલિ, દુખ દાલિદ્ર તેહના ટલિ,
જે નગનારી ગામિ રામ, ધણીપતિ પૂરિ મનની આમ
કરજોડી કહુકે ઇમ ભણિ, દુખ દાલિદ્ર તે હેલા હરિ,
જે નરનારી ગામિ રામ, સ્વામી પૂરે તેહની આમ
—સં. ૧૭૪૧ વર્ષે પોસ સુદિ ૩ રવૌ-૧૩-૧૧
(પાલનપુર ભં.) ૩

(જે કડવાએ પોતાનો મત સં ૧૫૬૨ લગભગ કાઢ્યો અને તેમા ખરા સાધુઓ વર્તમાનકાલે વિદ્યમાન નથી એવું જણાવ્યું તે કડવો આ કદાચ હોય એમ ધારી તેનો મવત્ લીધો છે)

---

૮૬ પદ્મસાગર (મમ્માહડગચ્છ-મુનિસુંદરસૂરિ શિ.)

(૧૫૦) કયવન્ના ચોપાઈ ૧૫૬૩ ભાદ્રપદ વદી ૮ રવિવાર

આદિ—

મગસ વચન આપે સદા, સરસ્મતિ કવિયણ માઈ
પણમવિ કયવન્ના ચરી, પભણિસુ સુગુરૂ પસાઈ ૧
મમ્માહડ ગચ્છે ગુણનિલો શ્રી મુનિસુંદર સૂરિ,
પદ્મસાગર સૂરિ સીસ તસુ પભણે આણંદ પૂરિ. ૨

*   *   *   *

અંતે—

દાન ઉપર કઇવન્ન ચોપઇ, સંવત પનર ત્રિસઠે થઇ,
ભાદ્ર વદિ અઠમિ તિથિ જાણુ, સહસકિરણ દિન આણંદ આણિ ૨૯
પદ્મસાગર સૂરિ ઇમ ભણંત, ગુણે તિહિ કાજ સરંતિ,
તે સવિ પામે વંછિત સિદ્ધિ, ઘર નીરોગ ઘરે અવિચલ રિદ્ધિ ૩૦
—દાન ઉપર કઇવન્ના ચોપઇ. ૧૮-૧૩ લીં.

(૧૫૧) લીલાવતી સુમતિવિલાસ ૧૫૬૩ — અ.

[મઉઆહડ—મહાહડીય—મડાહડ એમ એ ગચ્છનાં નામ છે તે ગચ્છના મુનિસુંદરસૂરિ એ મુનિસુંદરસૂરિ કે જેનો સં. ૧૫૫૯ નો લેખ—નાહરકૃત જૈ. લે. સં. ભાગ પેહેલામાં લેખાંક ૪૯૫ માં મળી આવે છે તે હોવા જોઇએ. નામ મળતામાં કંઈ સરતચૂક થઈ હોય.]

---

૮૬ ક અજ્ઞાતકવિ

(૧૫૨) મંદોદરી સંવાદ સં. ૧૫૬૫

અંતે—

સંવત પનર પાસઠઈ ઉત્સવ કરમ નિવાસ.
પુરણ આદિ ચોપઈ લિખ્યા જોષી બુદ્ધિ પ્રકાસ. ૨

—સંવત્ ૧૭ ૫ વર્ષે વૈશાખ શુદિ ૧૫ દિને પ્રસનપુર મધ્યે ઋષિ શ્રી રાજપાલજી તત્ શિષ્ય મુની વીરજીલિપિકૃત સ્વયં પઠનાર્થ.

(ઊનાપુર ભ.)

---

૮૭ હીરાણંદ (મલધાર ગચ્છના શ્રી લક્ષ્મીસાગર સૂરિ શિ० ગુણનિધાનના શિ०)

(૧૫૩) વિદ્યાવિલાસ પવાડો. સં. ૧૫૬૫ શાકે ૧૪૩ ભાદ્રવા શુદિ ૭ ને ગુરુવારે મંડપદુર્ગમાં (પૂના ભાંડારકર ઇન્સ્ટિટ્યુટ)

(નં. ૨૩ ના કવિનું નામ પણ હીરાનંદ સૂરિ છે અને તેના ગ્રન્થનું નામ પણ વિદ્યાવિલાસ પવાડો છે ભાગ ફેર એ છે કે નં. ૨૩ ના પીંપલગચ્છના છે અને તેનું ગ્રન્થ સં. ૧૪૮૫ માં રચેલું છે આ ગ્રન્થ બે જાતે એવું નથી પણ બંને એકજ નામના પણ જુદા જુદા કવિઓનાં, એકજ નામનાં પણ જુદાં જુદાં ગ્રન્થ જણાય છે)

[મલધારી ગચ્છના લક્ષ્મીસાગરસૂરિ (ગુણસાગરસૂરિના પાટધર)ના લેખો સં. ૧૫૪૮ અને ૧૫૭૦ ના મળે છે—નાહરકૃત જૈ. લે. સં.

તથા પ્રતિમાલેખો સં. ૧૫૪૯ અને ૧૫૭૫ ના મળે છે-ધા પ્ર. સં.
સ ભાગ ૧ લો. લેખાંક ૨૭૯, ૧૭૩.]

---

૮૮ હંસસોમ (ત૦ હેમવિમલસૂરિ-કમલધર્મ શિ.)

(૧૧૪) પૂર્વદેશ ચૈત્ય પરિપાટિ રાસ સં. ૧૫૬૫

અંતે—

સંવત પનર પાંસઠઈ માં૦ જાત્ર કરી ઉદાર. સુ
સંઘ સહુ ઘરિ આવીઆ એ માં૦ દિન દિન ઉચ્છવ સાર સુ		૫૦
ચિંતામણિ કરિ પામીઉ એ મા'હતડે સુરતરુ ફલિઉ બાર, સુ૦
મુગતિ હુઇ તસ ઢુકડીએ માં૦ સયલ સુખ સંસાર સુ૦		૫૧
કમલધર્મ પંડિત વરૂ એ માં૦ જાત્ર કીધી સંઘસાથ, સુ૦
સફલ જનમ હવઈ મુજ હુઓએ માં૦ મુગતિ હુઇ હવ હાથ		૫૨
તપગચ્છ નાયક શિવ સુખદાયક શ્રી હેમવિમલ સૂરિંદ ગુરૂ,
તસ આણ ધુરંધર વિબુધ પુરંદર કમલધર્મ પંડિતવરૂ,
તસ સીસ નામઇ હંસસોમઈ તીરથમાલ રચિ સુવિમલ,
જે ભવિઅ ભણેસિ ભાવિ સુણેસિ તે નર પામઇ જાત્રફલો		૫૩

—૫૩ ગાથા

---

૮૯ ઉદયભાનુ (પૌ૦ રાજતિલક સૂરિ-વિનયતિલક સૂરિ શિષ્ય]

(૧૫૫) વિક્રમસેન રાસ* (ચુપઈ) સં ૧૫૬૫ જેઠ શુદ.

---

* આ સંબંધે પોતાના સંગ્રહમાં રા. મણિભાઇ બકોરભાઇ વ્યાસ લખે છે કે "આ ૫૬૬ ટૂકનો પ્રબંધ છે તે દરેક રીતે શામળભટ્ટની વાતો સાથે હરીફાઇ કરે તેવો છે, અર્થાત્ આ પ્રબંધની રચના કોઈ પણ રીતે શામળભટ્ટની વાતોથી ઉતરતા પ્રકારની નથી." તેનો સાર તેમણે અધૂરો મૂક્યો છે તે ઘણો ટુંક હોવાથી અત્ર ઉતારી લેવામાં આવે છે—

આદિ—   (વસ્તુ)

દેવી સરસતિ દેવી સરસતિ પાય પણમેવિ,
શારદ શક્તિ મનિ ધરી, કરિસ કવિ નવ નરઈ છંદિ
સિદ્ધિ બુદ્ધિ વર વિઘન હર, ગુણ નિધાન ગણપતિ પ્રસાદિ

પૂર્વ દિશામાં ધન ધાન્ય કંચન થી ભરેલા ભારતદેશમાં અનુપમ ઉજેણી નગર છે ત્યાં પરમાર કુળમાં ગંધર્વસેન રાજાનો પુત્ર વિક્રમસેન રાજા થયો. સાહસથી તેણે વીર આગિયા વેતાલને વશ કરી લીધો હતો. રાજાને એક હજાર રાણીઓ હતી. એકવાર રાત્રિએ રાજા એવો ઊંઘી ગયો કે સવાર થયું તોપણ જાગ્યો નહિ. સવારે સભાજન આવ્યા ત્યારે મંત્રીએ રાજાને જગાડ્યો. જાગતાંની સાથે રાજા ખેદ ચિંતામાં આવી ગયો ને મંત્રીના ધ્યાન કરવા તત્પર થયો. મંત્રીએ કહ્યું કે મહે, આપ રાજા છો, આપને કોઈ અટકાવી શકે તેમ નથી પણ નગર સુખે શામાટે મારો છો! તમને જેમ કરવાનું મન હોય તે કહો. રાજાએ મંત્રીને પોતાનો વિશ્વાસુ જાણીને તેને કહ્યું કે ચંપાનગરીના ચંદ્રસેન રાજાની કુંવરી લીલાવતીની સાથે હું સ્વપ્નમાં પરણ્યો. એના જેવી સ્ત્રી પ્રધાન બીજી કોઈ નથી તે જગાડીને મને વિયોગ પમાડ્યો. તું બુદ્ધિશાળી છે તો હવે ગમે તેમ કરીને મને એ સ્ત્રી મેળવી આપ. રાજાએ છ માસની મુદત આપી. મંત્રીએ સદાવ્રત માંડ્યું અને મુસાફર, સંન્યાસી તપસી, બ્રહ્મચારી, ચિર ભાટ, વનવાસી જોગીઓ, બાવાજીઓ, સાધુઓ જેજે દેશાંતર ફરનારા લોક આવે તેમનો આદર કરીને તેમને દેશાંતરની હકીકત પૂછે એ પ્રમાણે એક મહિનો વીતી ગયો ત્યારે એક અવધૂત આવ્યો તેનો વેશ આ પ્રમાણે હતો—

મસ્તકિ જટા મુગટ મુનિરાજ નિલાડ ભભૂત સોહઈ ભાલ,
કર ગય કંથા વસ્ત્ર ભી ઈ કરિ ગુડલીનું ઠામ.   ૪૩
જોગવટ હરિ મૃગછાલિ હાથ દેવ દેહરા આસ્થાન
વીસ્તાર મુણિ ગેયાર પગપગિ ભસિંગ રૂપ અવધૂતહ વાણી.   ૪૪

જ્ઞાની ઋષિ આગઇ હુઆ જે આગમ પરવેસ,
તસ પમાઈ કવીઅણુ કહઇ, વિક્રમસેન વર્ણવેસુ— ૧

મત્રીએ યોગીને પ્રસન્ન કરી પૂછ્યુ કે આપ ક્યા રહો છો ? યોગીએ કહ્યુ, અમારે કોઈ એક ગામ ઠામ હોતું નથી, મે અડસઠ તીર્થ કર્યા છે. કવિ તીર્થ ગણાવે છે

ગગા ગયા ગોદાવરી હેમપથ હીગલાજ
સાગર સગમ નરમદા, નાહી સાર્યાકાજ, ૪૮
વૈતુરણી સાભરમતી, અચલેશ્વર જગનાથ
કાસી યમના દ્વારિકા, ભેટ્યા શ્રી સોમનાથ ૪૯
વટ પ્રિયાગ જઇ સરસતી, તાપી મહી ભૃગુ ખેત્ર
સારણિ રામેશ્વરિ જઇ, પુહુતા જિહા કુરૂખેત્ર ૫૦
નગરકોટ જ્વાલામુખી, કાસમીર નઇ દેશ,
તીરથ જોયા મઈ ઘણા, મત્રી મઇ મણુઈ વેસિ ૫૧

શભૂ શક્તિના દૂત જેવા સોમદેવ નામના એ ગોગીએ કહ્યુ કે મે કરેલા તીર્થ ગણાવતા પાર આવે એવો નથી, પણ મે એક અચરજ જોયુ છે તે હુ તને કહુ છુ. નવબારી ચપા નગરીમાં ચપકસેન રાજા અને ચપકસેના રાણીને લીલાવતી નામની કન્યા છે. કન્યા અદ્ભુત રૂપવતી છે મત્રીએ પૂછ્યુ કે તે પરણી છે કે કુવારી છે ? ગોગીએ કહ્યુ કે એ એક વિપરીત વાત છે એ પાપિણી પુરૂષ–દૂષિણી છે પૂર્વભવનુ એક જ્ઞાન થયુ છે ને તેથી પુરૂષનો દ્વેષ કરે છે. મત્રીએ કહ્યુ કે ઠીક, ચાલો આપણે રાજા પાસે જઇએ ઊજેણી નગરીની મનોહર રચના જોતો જોતો ગોગી રાજા પાસે ગયો રાજાએ બહુ ભક્તિભાવ બતાવીને ગોગીનું સ્વાગત કર્યું પછી ગોગીએ લીલાવતીની બધી વાત કહી રાજાએ તેને કોટિ સુવર્ણદાન આપીને વિદાય કર્યો, પછી સાગરદત્ત મત્રીને રાજ્ય સોંપીને પોતે . ." (આટલે સુધી સ, ૧૬૬૨ ની લખેલી પ્રતપરથી લખેલ સાર અધૂરો મૂકાયો છે)

અંતે—

પનર પાસઠિ સંવચ્છરિઈં જ્યેષ્ઠ માસિ શુદિ બીજ દિનારઈં,
રચિઉ રાસ એ શાસ્ત્ર પ્રધાન પ્રિય કવિયણુ નિજ ગુરૂનુ દાસ. ૧૧
પૂનિમ ગચ્છિ ગુરૂઅ નિધાન, રાજતિલક સૂરિ જગહ પ્રધાન,
તાસ પાટિ ગુરૂ પૂનિમ ચંદ શ્રી વિનયતિલક સુરિંદ. ૧૨
તસહિ ગુરૂનું અનુમત લહી, કોતક કથા કવીશ્વર કહી,
× × × વાચો વિલસતા ઇમ ભણઈ ૧૩

—સાગર ભ. પાટણ; સૂચ. ૩.

[પૂર્ણિમાગચ્છના રાજતિલકસૂરિના પ્રતિમાલેખો સં. ૧૫૧૧ ૧૫૧૫ સં. ૧૫૨૪ સં. ૧૫૨૫ ના મળ્યા છે જુઓ ધા. પ્ર. લે. સં. ભાગ પહેલો લેખાંક ૧૨૨૨ ૩ ૧ અને ૯૨૪ ૧૨૪૫ અને ૭૭, તથા સં. ૧૫ ૬ તથા સં. ૧૫૨૩ ના મળ્યા છે-ભાગ બીજો લેખાંક ૯૬૧ અને ૭૮૭ તેમાંના એક પરથી જણાય છે કે તેઓ મતિતિલકસૂરિના શિષ્ય હતા.

૯૦ લક્ષ્મણ (લખમણ) પહેલો.

(૧૫૬) શાલિભદ્ર વીવાહલુ ૧૫૬૮ પહેલાં.

અંતે—કરજોડી લખમણ ભણઈ એહ કવિયણ કહરે,
કુડ નિ રહું જગ સ્વીવાભલ્યુએ— ૪૪
જગ ગુરૂ હું અજાણ્યુ, ગુણ નવિ લહુ પાર રે,
પાર નિઉં સાર કરઉ સેવા તણીએ—
૧૫૬૮ વર્ષે લિખિત (પ્ર ક)

૯૧ ધર્મ્મસમુદ્ર ગણિ [ખ૦ જિનસાગર સૂરિની પટ્ટ પરંપરાએ જિનહર્ષસૂરિ-જિનચંદ્રસૂરિ-વિવેકસિંહ શિષ્ય.]

(૧૫૭) સુમિત્ર કુમાર રાસ. સં ૧૫૬૭ નાંદેર નગરમાં

ઢાલ ત્રિપદીનુ

અંતે—

સુવિહિત ખરતરગચ્છ વિરાજઈ, રયણાયર જિમ ગુહિર ગાજઇ,
શ્રી **જિનસાગર સૂરિ** ૩૦

તાસુ પટ્ટિ ગુણ રૂપિહિ સુંદર, ગિરૂઆ ગણધર શ્રી **જિનસુંદર**
બુદ્ધિ કરઇ સુર સૂરિ ૩૧

તાસુ પટ્ટાલંકાર મનોહર, શ્રી **જિનહર્ષ સૂરિ** સૂરીસર,
શ્રી જિન ગોયમ સામિ ૩૨

તાસુ પટ્ટિ ગુરૂ સંપઇ સોહઈ, શ્રી **જિનચંદ્ર સૂરિ** જગ મોહઇ,
દોહગ નાસઈ નામિ ૩૩

વાચક **વિવેકસંઘ** લઘુ સીસ, પ્રભણઈ શ્રી **ધર્મ્મસમુદ્ર** ગણીસ,
આણી બુદ્ધિ વિ છેદ ૩૪

સંવત **પન્નરહસિ સતસઠઈ, જાલઉરિ** નયર **પાસ** સતુઠઈ,
કીઉ કવિત આણંદઈ ૩૫

ચરણઈ ધરઈ જા સેપ ફ્ણિંદ, જા ગયણગણિ તપઇ દિણંદ,
શિવ સિરિ રોહણિ કંત. ૩૬

ગુરૂ પસાઈ એ આગમ વાણી, ચરિત્ર રચ્યુ પરમારથ જાણી,
તા લગઇ ચિર જયવંત ૩૩૭

—ઇતિ દાન વિષયે **સુમિત્ર કુમાર** રાસ સંપૂર્ણ સમાપ્ત સંવત ૧૬૫૩ વર્ષે પોષ સુદિ ૬ બુધે લિખિત ડે ૪

(ડે૦ કૉ ન ૫૧-૧૮૭૭-૭૮) રત્ન. ડે

—જાબુનગરે ઋષિ લલિતસાગર લિખિત સં ૧૬૬૭ વર્ષે આસો શુદિ ૩ સોમે (ઇડર બાઇઓનો ભ)

(૧૫૮) કુલધ્વજ કુમાર રાસ સં. ૧૫૮૪

અંતે—

સંવત પનર ચઉરાસીઇએ, કીધઉ કીધઉ પ્રબંધ સુનામકિ,
સ્વદારા સંતોષ વ્રત ઊપરિઇએ, પાલઉ ર મન કરિ કામકિ
—સંવત પનર ચઉરાસીઇએ ૧૪૨

ચઉરાસીઇ એ રચિઉ મધુકર ગચ્છ ખરતર મંડણો
ઉવઝાય રાય વિવેકસિંહ સુપાય સેવક તસુ તણો.
ઇમ ભણઇ ધરમસમુદ્ર વાચક એહ ભાવ હીઇ ધરી
ખપ કર અહનિસિ ભાવિ ભવીઅણ સીલ ગુણ ઇમ સાંભલી. ૧૪૧
પ્ર કા ભભ.

(૧૫૯) અવંતિસુકુમાલ સ

આદિ—

જિણવર પુરિ ત્રેવીસમોરે પણમી પાસકુમાર
આઠમું હું રચિસામસારે મુણિવર મણિમણિ સાર ૨

* * * *

અંતે— ગુટક

એક અખાડ રોમ ન પત્તે જાગી કરિય મોહ ઞપ ભણુંઇ
નમુ દેવ ખામુ સીસ નામુ કુડ સકટ જિમ ટલઇ
કમાણમંદિર સ્તવન કરતાં વિકર પીઠી અપ્પએ
કવિ કહઇ ધરમસમુદ્રવાચક પાસ પભણ્યા થાય એ. ૩૪
૪-૧ ભા ક

(૧૬૦) રાત્રિભોજન રાસ–જયસેન ચોપાઈ પચ્ચખાણમાં

આદિ—

પણમિઉ સામમ મધુકરરાય સમરી સરસતિ સામિણિ પાય,
રયણી ભોજન દોષ વિચાર, બોલિસુ તે સાંભલુ ઉદાર ૧
એક જિ મનિ અવધાર જુગતિ, માંણુસ દેર કિસી હુઇ વિગતિ,
રાતિ દિવસિ જુ ભરતઉ રહઇ વિરતિ નિરતિ કેહી પરિ (નવિ) લહઇ ૨

* * * *

અંતે—

ખરતર ખરતર ગચ્છિ કિ રાજઉ એ શ્રીજિન ભદ્રજિનસાગર સૂરિ કિ
શ્રી જિનસુંદર સૂરિરાએ નામિએ નામિએ નવનિધિ પૂર કિ ૬૨ ધર-

શ્રીપરૂ રાજીઉ ષરતર ગછિ શ્રી જિનહર્ષ સૂરિ યતીસરો
જયવત શ્રી જિનચદ સૂરિ વર લબધિ ગોયમ ગણહરો
સુવિવેકસિહ સુજાણ વાચક સુગુરૂ પાઉ પસાઉલિ
પ્રતિબોધ ધરમસમુદ્ર વાચક ઘણુઈ ઇમ રગઈ ભણુઈ ૬૩
પુર પુર પચાલસા મડણુએ પચમ પચમ જિણવર રાઉ કિ
સ્વામિ સુમતિ સોહામણો એ સેવઇ એ સેવઇ એ સુરનર પાઉ કિ ૬૪
પચાલસા નયર મડણુ મેવગજ સુનદણો
તેહનણિ સાનિધ્યઇ સઘ આગ્રહિ સદા મનિ આણુદણો
એ અરથ અનુપમ સુણુઈ જે નર ભણુઈ ભવીયણ નઈ કહુઈ
બહુ રિદ્ધિ વૃદ્ધિ વિનોદ ઉચ્ચ સિદ્ધિ સપદ તે લહઈ

—ઉદયપુર ભ

—રાત્રિભોજન વિષયે જયસેન ચોપાઈ સમાપ્ત ઋ-રવિચદ્ર લિખિત્ત સા૦ સત્યલક્ષ્મી પઠનાર્થે ૮-૧૫ મા

—સ ૧૬૩૩ વર્ષે માહ શુદિ ૩ ભોમવારે શ્રી હર્ષપ્રિયોપાધ્યાય શિષ્યેણ વા૦ ચારિત્રોદય ગણિના, પ. વીરકલસ ગણિ-પ૦ હર્ષસાર ગણિના વાચનાય કૃતે ૬-૧૮ (વિ ધ૦), ૧૩-૧૩ લી

—સ ૧૬૮૪ પ્રથમ શ્રા૦ બહુલ ૨ શુક્ર-જીર્ણદુર્ગે ૫-૨૨ બાલ૦

—ગ્રથાગ્રથ ૨૫ શ્લોક સખ્યા (વિ ધ ચોપડો ૧૨૯-૧૪૨.

—સ ૧૮૦૮ વર્ષ આસૂ માસે શુક્લ પક્ષે ૩ દિને લિપિત પ્રસિદ્ધસાગરેણુ ૯-૧૭ ગુ૦ વિ૦

[જિનહર્ષસૂરિના પ્રતિમાલેખો સ ૧૫૩૬, ૧૫૪૩, ૧૫૪૯ અને ૧૫૫૫ ના મળ્યા છે જુઓ લેખાક ૧૩૭૮, ૬૮૬, ૧૧૫૯ અને ૯૨૮ ધા પ્ર લે સ ભાગ ૧ લો આ પૈકી સ ૧૫૪૯ ના લેખમા જણાવેલુ છે કે તેઓ જિનવર્દ્ધનસૂરિ પટ્ટે જિનચદ્રસૂરિ પટ્ટે જિનસાગરસૂરિ પટ્ટે જિનસુદરસૂરિના પટ્ટધર હતા તે સિવાય ભાગ બીજામાં સ ૧૫૧૯-૨૦-૨૨-૨૪-૨૫, ૧૫૩૪-૪૪-૫૨ ની સાલના લેખ મળી આવ્યા છે]

---

૯૨ દેવકલશ (ઉપકેશ ગચ્છીય ઉપાધ્યાય દેવકુમાર શિષ્ય ઉ૦ કર્મસાગર શિષ્ય ઉ દેવકલ્લોલ શિષ્ય.)

(૧૬૧) ઋષિદત્તા ચઉપાઈ સં ૧૫૬૯ માઘ શુદી ૩ ૧ પત્ર ૧૨ ઘ ભ પાટણ લીં

---

૯૩ અનંતહંસ સં ૧૫૭૦ પહેલાં.

(૧૬૨) બાર વ્રત સઝાય.

શ્રી હેમવિમલસૂરિ તસુ પસાય લઘી શ્રી કીધું સઝાય.
શ્રી અનંત હંસ સીસ ધર્મ કરઈ તે ભવે સિદ્ધાંત સર્વ
સિદ્ધિ લહઈ—પ્ર. સ.

(૧૬૩) ઇલા પ્રાકાર ચૈત્ય પરિપાટી (સ્ત) ઈડર સબંધી.

તવ ગચ્છ જિણવર લબ્ધિસાગર સુમતિસાધુ સૂરીસરો,
શ્રી હેમવિમલ સૂરીંદ જિનભક્તિ સુમતિ સાગરો
ગ્રંથવિનો શ્રી ગુરુ અનંતહંસ સીસલેસિ જિણવરો
શ્રી સંઘ મનોરથ સુખ અનુદિન આદિ સિદ્ધિ સુહંકરો. ૪૧

---

૯૪ સહજસુન્દર (ઉપકેશ ગ૦ રત્નસમુદ્ર ઉ૦ શિ૦)

(૧૬૪) ઇલાતીપુત્ર સઝાય સં ૧૫૭૦ જેઠ વા ૫

અંતે—

સંવત પનર હંદિઉ ૭૦ જેઠ વદિ નવમી તિથિ
સુખ ધમસાઈ જે ભાવ ભગુસાઉ ધ્યાન ધરસાઉ મોક્ષગતિ ૩
ગાજી (૨) વર રતિ રાજઓએ આરતિ ૨ મેઘાઈ મીસ કિ
સમા રત્નસમુદ્રગુરુ સુદિન ૨ સુત્ર કરઉ ધર્મ રિ ૩૧
—પ્ર. સ

(૧૬૫) ગુણરત્નાકર છંદ. સ. ૧૫૭૨

[જૂદા જૂદા છંદમા આમા સ્થૂલિભદ્ર ચરિત્ર વર્ણવ્યુ છે કવિનો ભાષા ઉપરનો કાબુ બહુ સારો છે. મ. ૫]

આદિ—

શશિકર નિકર સમુજ્જ્વલ મરાલ મારૂઢ સરસ્વતી દેવી,
વિચરતિ કવિજન હૃદયે અદયે સસાર ભયહરિણી ૧
હસ્ત કમંડળ પુસ્તક વીણા, સુહઝાણ નાણ ગુણ છીણા,
અપ્પાઇ લીલ વિલાસ સા દેવી સરસઇ જયઉ. ૨
ક્ષુદ્રોપદ્રવ હરણં દદાતિ ધન ધાન્ય કાચનાભરણં,
સકલ સમીહિતકરણ, દેવીસરણ નવનવાભરણ ૩
બ્રહ્માણી બ્રહ્મસુતા, તુ જગદમ્બા ત્રિલોચના,
ત્રિપુરા આદિ ભવાની માતા, તુ ત્રાતા તારણી તરૂણી ૪
દિઉ લીલા ગુણ લચ્છી, કરુ દેવિ દયાભર અચ્છી,
શોક હરઉ હરિ સિદ્ધિ, કિત્તિ કઉ માય પરિસિદ્ધિ. ૫

* * * *

પય પણમું સરસત્તી, માતા સુણિ વાત એક વિન્નતી,
મગ્ગઉ અવિરલ વાણી, દેયો વદારન ગુણ જાણી ૧૭
આણી નવનવ બંધ નવનવ છંદેણ નવનવા ભોગા,
ગુણ રત્નાકર છંદ, વન્નિસુ થુલિભદ્દસ્સ ૧૮

* * * *

પાઠક રતનસમુદ્ર ચરણે નામુ સીસહ,
ગુરૂ ગુણનિધિ ભંડાર અમીય રસ વયણિ વરીસહ,
તુઠી સારદમાય પાય પણિ પ્રણમી ભગતિ હિ,
ક્રીડા કામ વિનોદ તેહ મઈ બોલ વિગતિ હિ
અધિકાર એહ બીજઉ હુઉ ભાવ ભેદ નવ નવ કહી,
વયરાગ રંગ આણુ હિવે કહું બોલ અવસર લહી— ૧૬૦

—ઇતિ શ્રી ગુણરત્નાકર છંદસિ દ્વિતીયો ધિકાર સમાપ્ત—

સંભમિય દરશિ સદ્ આપઉ વળી અધિકાર
મુઝ મન તે રંજિઉ થયઉ મિઠઉ સરસ આધાર ૧
ચિત્ત ચોરઈ રયણી સમઈ હિયઈ ધરિઉ બહુ ધ્યાન
સુપનાંતરિ આવી રહી તે સરસતિ પરધાન ૨
ઊઠિ લાગુ પાઉએ દુઉ તે જયજયકાર,
વરદાયી માગઉં સદા તે કરો ઉપગાર ૩
સારા સ્વર ઇથ કરી દિઇ મુઝ અવિરલ વાણિ
જિમ વનમાથી પુહવી મનો રંજઉ વિનાણિ. ૪
દૂરિ જાઈ જાવડિ સવે નાઠઈ અશિવ વિઘન
વાણી રસ દિન કેહવું સુણજ્યો સહુ સજ્જન ૫

x x x x

કરઈ મહોત્સવ નગર માહ-, બાંધિ બારિસ તોલ પાઘડ
રાખઈ કેલિ સનોરણ નીસઉ, ઢોલા રંગ સરોવર ઝીલઉ.
પ્રેમ તણુઉ જણ (ઈ) નામ તા વળી કરઈ વિસ્તાર,
મતિસુંદર મુનિવર ભણઈ એ ગીતઉ અધિકાર ૩ ૩
—ઇતિશ્રી ગુણરત્નાકર છંદસિ વતીપિધિકારઃ સમાપ્તઃ
જગમાં જગમાંહિ પ્રસિદ્ધિ વાણી સરસ વળી મુઝ દીધી-
ધિવસિઉ થઈગઈ અધિકારઇ સુણજ્યો નર કરો જગમઇ
ધણુ લિખઈ પ્રીછઉ ધરિ આણઈ.

* * * *

અંત—

ગચ્છધરિય સાગર તપઈ દિવાયર તેજ કરઈ ન ચંદ
સહિ ગુરૂપય વંદી તેં સમિ નરઉ ગુણરત્નાકર છંદ
ઉવએસ મજ્જમણુ દુરિતનિકંદણુ મિરખા રંગણસમુ
ઉત્તમપુરણ મતિમંદિર મમમાર સુમાઈ. ૮૪
સકલ પવાર ભિવતરે વસ્સે, એમ ઈ છંદ રસિઓ મન હસે,
મિરખો મધુકર નવ નવ છંદ મતિસુંદર બોલઈ આણંદઈ ૮૫

એ ઋષિરાજ સુગુણ જે ગાસઈ, અજર અમર માનવ તે થાસઇ,
ઘરિ મડાણ મહોત્સવ સતતિ, ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ લહિસઇ તે સપનિ ૮૬

કલસ

પાટલપુર સિગડાલ, સઅલ મત્રીશ્વર ભણીઇ,
નંદરાય નરમુગટ સુભટ જસ કીરતિ સુણિઇ,
થૂલિભદ્દ થિર મન્ન કોશિ યુવતી જેણિ તારી,
ચદ્રકલા નિકલક સદા સાસન જયકારી,
વઇરી વિયોગ ભાવ વિહરણ, કરણ રિદ્ધિ મિદ્ધિ સયા,
લીલા વિલાસ રસ રગ દીઓ કરો સહિજસુદર મયા ૮૭

—ઇતિશ્રી ગુણરત્નાકર છદ મહા વિનોદ મનોહરે ચતુર્થોઽધિકાર સપૂર્ણ મિતિ સવત્ ૧૫૪૫ વર્ષે માર્ગશીર્ષ માસે શુક્લપક્ષે ૧૩ બુધે અદ્યે હવમોગ્રામ મધ્યે ભટ્ટારક શ્રી ૪ શ્રી શિવતિલક સૂરિ તત્શિષ્ય મુનિ ગુણીયસેન લિખિત પ્ર કા

—૫૬-૧૭ મા, ૨૮ પ્રે ૨, ૨૧-૨૨ ભાવ, અમ૦

(૧૬૬) ઋષિદત્તા રાસ સ ૧૫૭૨

આદિ—

(પ્રથમ મગલાચરણ છે પછી

× × × ×

ઇદ્રિ સરિખુ પાલઈ રાજ, નિસુણો સીલ તણા ગુણ આજ,
સહેજસુદર મુનિ ઇમ ભણઇ ૭

× × × ×

અતે—

સવત **પનર બહુતિરે** ઉ, ભ૦ રામ કીઉ સુવિચાર ઉ
સૂરિજની કરણાવલી ઉ, ભ૦ જિમ સઘલિઈ પસતિ ઉ
ઇમ એ રાસ સોહામણ ઉ, ભ૦ ચઉપટલી વિચરતિ ઉ

* * * *

(આ કવિએ સસ્કૃત ગ્રથ નામે વ્યાકરણે પ્રથમ પાદ સ ૧૫૮૧મા પોતે લખ્યો છે તેમા આ પ્રમાણે છેવટે જણાવ્યુ છે કે સવત્ ૧૫૮૧

વર્ષે આસ્વીન માસે શુક્લપક્ષે અષ્ટમી તિથિ સોમવારે શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞાતીય મંત્રિ સોમસીહ પુ. મ. અરજુણ જ્યવંતજીત પઠનાર્થ શુભ ભૂષણ મુનિ સકલસુંદરેણ લિખિત પ્ર. મ.)

(૧૬૭) રત્નસાર કુમાર ચઉપાઈ સ. ૧૫૮૨

આદિ—

સરસતિ હંસગમનિ પય નમુમી અવિરલ વાણી પ્રસરે,
શેત્રુંજયપ્રભુ શ્રી રિસહેસર ત્રી (?) સંખેશ્વર પાસરે,
નેમિકુમર ગિરિનારિ અલંકૃત, રાજિમતી ભરતારરે
ધંભનપુર થંભણ પરમેશ્વર કુશલિય પાસ કુમારરે. ૧
ઉવએસ ગછ ગિરૂઆ ગછનાયક સમગુણપંક મુનીસરે
સમતિ શ્રી સિદ્ધસૂરિ નમી બહુ પુરુષ મનહ જગીસરે.
ગુરૂ ગુણ રત્નસમુદ્ર ભરિઉ જિમ વિદ્યા બહુતરગરે
ગુરૂ ગ્યાની ગીતારથ સુરતરૂ ગુરૂ ચિંતામણિ સમરે ૨
ગુરૂ દીવો ગુરૂ દેવતણી પરિ, ગુરૂ રાજ ગુરૂ ધ્યાનરે,
ગુરવિણ પત કુપગન સદ્ધિ ગુરૂ જગમંહિ પ્રધાનરે
સચમ સીલ મહાર ચેસા ઢીલ વિલાસરે.
શ્રી રત્નાગર પુત્ર તણુ હિવ સાંભલયો સહુ રાસરે.
તપ મહાતપ ઉગાર ધીઠિત ગેહતણુ ઉત્તમ ગીતરે
શ્રી જિનશાસનતણી મુખ વાણી, ચઉવિહ જિમ સીનરે. ૬

વસ્તુ—

સકલ સારદ સકલ સારદ પાય પણમેવિ
ચુવીસહ જિણવર નમી, સુગુરૂ પાય પણમેવિ સુકર.
અરથ કહી સિદ્ધાંતનું પાપતાપ પરિહરણ સુંદર,
ઉવએસ ગછિ સિદ્ધસૂરિ ગુરૂ, પય પ્રણમી મન ભત્તિ
રત્નસાર કુમારનું સાંભલયો સુચરિત્ત. ૭

* * * *

અતે—

પ્રથમ ઢાલ.

સયલ સુણી વૃત્તાત રસાલહ ઇહાપોહ કરતિરે
પૂરવિલુ ભવ દેષી સઘલુ, શ્રી ગુરૂપાઈ નમંતિરે,
એટાનઈ સવિ રાજ સમોપી લીધુ સયમ ભારરે,
રાણી તેહ થઈ વઈરાગિણિ, કર્મ ષપઈ સુષ્ખકારરે,
વરસ બહુત્તરિ સયમ પાલી પામીઉં કેવલનાણુરે
અણુસણુ સિઉં આબૂગિરિ સ ( ) મોક્ષપણ્ નિરવાણુરે
અગ અગ્યાર ભણુતા ઉપાઈ ગુણુષાણિરે
રતનમજરિ પુહતી પ્રિય પાસઈ, બીજા અમર વિમાણિરે ૯૭
ચારિત્ર દેસ થકી તે પોપટ, વિરતિ કરઈ ગુરૂ પાસિરે,
દેવતણી લીલા જિણિ લીધી, સોઈ રમઈ સુષ વાસિરે
રયણકુમાર સદા શુભ લક્ષણુ દેવ કરઈ ગુણગ્રામરે,
જયકારી જયમગલ કારણુ સહજ સલૂણુ નામરે. ૯૮
જે ભણુસ્યઈ ગુણસ્યઇ નરનારી તે ઘરિ મગલ ચ્યારિરે,
લહસ્યઈ લીલવિલાસ ઘણી પરિ પુત્ર કલત્ર પરિવારરે,
સવત પન્નર બ્યાસી સવછરિ એ રચીઉ મઇ રાસરે
વાચક સહજસુદર ઇમ બોલઈ, આણી બુદ્ધિ પ્રકાસરે ૯૯

—ઇતિ શ્રી રત્નસાર કુમાર રાસ સપૂર્ણુ લિખિત સવત ૧૮૭૩ વર્ષે કાર્ત્તિક વદિ ૯ શુક્રે પા ૬ ૫ ૧૮ આ ક

—સ ૧૬૭૬ વર્ષે પોસ સુદિ ૧ વાર રવૌ શ્રી પણુઘટ્ટી ગ્રામે વા શ્રી વિજયમૂર્ત્તિગણિના લખિત (મ બ)—કુલ ૩૧૦ પદ્ય ૧૨ પાના હા ભ. પાટણુ ડાબડો ૮૩, સાગરભડાર પાટણુ ન ૨.

—સં. ૧૭૭૮ વર્ષે જેષ્ટ શુદિ ૬ દિને વાર શુક્રે સકલ પડિત શિરોમણિ પંડિત શ્રી ૫ શ્રી જીવણચંદ ગણિ ભ્રાતૃ પંડિતશ્રી ૫ શ્રી દાનચદ ગણિ શિષ્ય ૫ દોલતચદ્ર ગણિ લિખિત શ્રી પત્તન નગરે આત્મીય અર્થે લિખીત (પ્ર. કા. પાના ૧૩), ગાથા ૪૦૦ પા ૯ જેસલ

(૧૬૮) આત્મરાજ રાસ ર. ૧૫૮૨ (વા ૧૫૮૮) (ખરૂં ૧૫૮૨ લાગે છે)

અંતે—

સંવત પનરસઈ બ્યા (બ્યાસિયા) સીઈ, અઈ રચિઉ ર૬ રાસ
આતમરાજ કથા અનુપ તેહનાઈ પરિ રે રંગ લક્ષ્મી નિવાસકિ ભ. સ.
આધિ વ્યાધિ ટલી સવે મિલઇ સુમતિ સંયોગ
સહિજસુંદર વીનવઇ પ્રીતિ (ય) પામીઇ તિહાં ભોગવઇ ભોગ.
કિ ૮ સ.

—પ્ર મ ઘ. નં પાટણ પાનાં ૭ થી ઉપર ભાઉઓનો ભં

(૧૬૯) પરદેશી રાજાનો રાસ.

આદિ—

ત્રિભોવન નયણાનંદકર, ચોવીસમો જિણંદ.
રાય સિદ્ધારથ કુલતિલો પ્રણમું પરમાણંદ. ૧
ભગતિ મુગતિ દાતાર પ્રભુ ગૌતમ લબ્ધિનિવાસ
અધિક પ્રતાપિ કથા કહું, નામે લીલ વિલાસ. ૨
અવિરલ વાણી દેયણ અને વલી શુભ ધ્યાન
સયલ સમારજન કથા દિઇ સરસતિ વરદાન. ૩
રાય પરદેસી તેહનો સાંભળો જિમ સંબંધ
કવિ સુંદર વાચક ભણે સુણિયો સરૂપ સંબંધ ૪

* * * *

અંતે—

ઉવએસ ગચ્છ ગુરૂ ગાજતિ શ્રી સિદ્ધિ સૂરિ ગુણવંત
વાચક શ્રી ધનસારજી મહિમા મેરૂ સમાન. ૨૧૫
તસ પરિ ગુરુ ગણપતી રત્નસમુદ્ર ઉવઝાય,
મનહ ભિન આણંદ તણા ? સેવક સુખદાય. ૨૧૬
લીલા પતિ લક્ષ્મી ગરૂઅ કરઈ કરતિ નિધિ
ગાવતા સુખ સંપદાં, પૂઝઇ મનોરથ વેલિ. ૨૧૭

નરય થકી સ્વર્ગઇ ગયુ, તેન પૂણ્ય પ્રમાણુ,
સ .આંણુ વહતડા, લાભઈ અમર વિમાણુ ૨૧૮
ધરમઇ સવ સુપ સપજઈ, ધરમ કરો નરનારિ,
વાણી સહજસુદર તણી, સફલ કરૂ સસાર ૨૧૯

—સ. ૧૬૬૩ વર્ષે કાતી સુદિ ૧૫ દિન અચલગચ્છે શ્રી પૂજ્ય શ્રી ધર્મ્મમૂત્તિ સૂરીશ્વર વિજય રાજ્યે ૫. શ્રી મુનિશીલ ગણિ વાચનાર્થે લાલણ ગોત્રે સી૦ જેસા તત્પુત્ર સા૦ સૂરા તત્પુત્ર સા૦ રાજપાલ તત્પુત્ર સા માણિક તત્પુત્ર સા૦ વીરદાસ તત્સુત તેજપાલ લિખિત શ્રી જેસલમેરૂ મધ્યે રાઉલ શ્રી ભીમજી વિજય રાજયે શ્રી —ભાવ

—૬-આચાર્યજી ઋ શ્રી ૬ જસવતજીના સેવક ઋ લપ્ર પોપાં લક્ષત સવત ૧૬૭૧ વર્ષે આસો શદિ ૩ (વિ ધ)—૧૪-૧૧ લી

(૧૭૦) શુકરાજસાહેલી.

આદિ—

સરસતી હસગમની સદા, માગુ વચન વિલાસ,
વીરજિણેસર પય નમી, ગોયમ બુદ્ધિ નિવાસ ૧
હરખ ઘણો ગુણ બોલતા, સુણતા સિદ્ધિ બુદ્ધિ હોય,
સુડા ને સાહેલીયા તણી, કથા સુણો સહુ કોય ૨
પુણ્યે રાજહ રગ ઘણુ, પુણ્યે ટલે વિયોગ,
પુણ્યે રોગ ન ઉપજે પુણ્યે સુલલિત ભોગ ૩
પુણ્યે ધણ કણ પૂર ઘણા, પુણ્યે આયુ અનત,
પુણ્યે સહસગુણ મિલે, પુન્યે જય જયવત ૪
સહિગુરૂ સાચા નેહના, જે પામઈ તસ ભેટ,
સુડા ને સાહેલીયા, કર્મકલા તસ ભેટ ૫
આયસ સહિગુરૂનો લહી, કરસ્યુ કવિત્ત રસાલ,
વાચક સહેજસુદર ભણે, સાભલયો સુવિશાલ ૬

* × × ×

અંત—

એ શુકરાજ તણું ચરિત, પ્રેમ ધર્યું મનરંગિ,
મોટો ચરિત થકી સહી, પામ્યો ગુરુ ઉપદેશ. ૧૧૬
જે ભણસે સુણસે મોહની ચઢસે તે સુખવાસ,
વાચક સહિજસુંદર કહે, દિન દિન લીલવિલાસ. ૧૧૭
—સં ૧૭૧૩ વર્ષે પોસ વદી ૫ રવૌ ૫ ધર્મવિજય ગણિ

લિખિત ૭–૧૫ (વિ. ધ.)

(૧૭૧) જમ્બૂ અંતરંગરાસ.

આદિ—

સરસતિ સામિણિ પય નમી, વલિસુ ભવ દુહદંદ,
જમ્બૂ સ્વામી કેરડું, ભાખિસુ વર વીવાહ ૧
ધર્મવંત પુરિ તો લહઇ નવિ સંપઇ સકારિ,
મુગતિ વધૂસિઉં માન મિલઇ અવર અંગઇ નવિ નારિ ૨
આઠઇ નારી વીનવઇ અભયા ભિમઇ ન છોડિ
આઠ જણોડી કારણઇ માણિક પાય મરોડિ. ૩
* * * *

અંતે—

જમ્બૂ અમર પતિ દેવતાએ, સુખસંપતિ લહિઇ સિવતાએ
સંકટ જસ નામિ ટલઇએ વર મંગલિકઈ સદા ઠલઇએ. ૬૨
અવિચલ થાનિક પામીઇએ દિન દિન લીલ વિલાસ,
સહિજસુંદર મુનિવર ભણઈ ભણતાં સુખવાસ. ૬૩
—૪–૧૧ લી

૧૭૨ ચૈત્યવંદનપ્રાસ વાદક

આદિ—

અમર કુમર સુજ સગમ વિમલ કુલ કિતિ વિલાસ ભણ,

આ ગ્રન્થ ૨૫ કુંડ નાર્દ ... રચાઈ છે. ... પાઠાંતર છે ... ચરિત્ર નથી કેવળ અને ... સ્વાદ
આ ગ્રન્થનો વિષય છે ... (મ. ના.)

ધીરવીર ગભીર સધર ગુણવત વિચક્ષણ,
શ્રી સારદ મુખકમલિ રમલિ જિમ કરઈ સુહંસી,
દાનવત ગુણવત ધર્મ ધનવંત સુવશી,
ઉલ્લસિત હસિત લીલા લલિત, કલા કલિત યૌવનસહિત
શ્રી ભોજરાજ ભોગિક ભમર, કરઇ રંજ દૂખર્ણગહિત

*   *   *   *

અંતે—

યૌવનજરા સવાદ ભોજ ભજઇ વચ્ચિ આવિ,
ટાલઈ સેયલ વિરોધ સપ વલિ કરઇ મનાવિ,
ભોગ રગ રસ રોલ, મયણ વિણુ કોઇ ન જાણુત,
જઉ તુ જરા ન હુત્ત ગર્વ્વ તઉ કોઇ ન મુકત,
વઢવાડિ રાડિ સઘલી ટલી મિલ્યા રગિ બેહૂ હસી,
એ ભાવ ભેદ કવિ સહજના કનકપરિ જોજ્યો કસી   ૨૫

—(મ બ)

૧-૩ સઝાયો—કાયા ઉપર (કાયાપુર પાટણ મોકલુ, પેખો ર નવપુર માનરે-એ આદિ, અને મુગતિનારિ પૂર થાવીઇ, સહજસુદર ઉપદેશરે-એ અત) +કાયાપુર પાટણ (પ્ર ૧૬૨ સ મા ભી.) +નિન્દા (પ્ર ૩૭ સ મા. સ.)

૯૫ કુશળસંયમ-(ત. હેમવિમલસૂરિ-કુલવીર અને કુલધીર શિ.

(૧૭૩) હરિબળનો રાસ.

અંતે—

તપગચ્છિ શ્રી ગુરૂ અવિચલ ભાણ, માનઇ પટ્ટ દર્શન જસુ આણ   ૬૫
અભિનવ ગોયમ સ્વામિ સમાન, શ્રી હેમવિમલસૂરિ મહિમાનિધાન,
તાસ સીસ પંડિત કુલવીર, બીજો બાંધવ શ્રી કુલધીર.   ૬૬
શ્રી ગુણ શીલિં સોહામણા, જસુ અગિ ગુણ દીપઈ ઘણા,
તે ગુરૂ પામી વચન વિસેસ, હરિબલ ચરિત્ર બોલિઉ લવલેસ   ૬૭

સાંભળતાં સવિ પાતક ટલઈ ભણતાં મનહ મનોરથ ફલઈ
આદિ ૫ઇ સઉપઇ ચઉસાલ, ચતુર્વિધ બોલિઉ સુવિશાલ. ૧૮
કુશલસંયમ કવિ ઇમ ઉચ્ચરઈ પભણતાં સઘ વિસ્તરઈ

(પત્ર ૨૮ ન. કા.) ૨.

—પં. ભાનુસાગર લિખિત શ્રી સહરાણિ મધ્યે સં. ૧૭૪૧ વર્ષે (વિ. ધ.) (હેમવિમલસૂરિ-આચાર્યપદ સં. ૧૫૪૮ સ્વ. ૧૫૬૮)

---

૯૬ લાવણ્યરત્ન—(ત. હેમવિમલસૂરિ-પંડિત ધનદેવ—સુરહંસ શિ.)

(૧૦૪) વત્સરાજ દેવરાજ રાસ. સં. ૧૫૭૩ દેવગિરિમાં-હેમવિમલ સૂરિ રાજ્યે. હા. ભં. પાટણ નં. ૩.

(૧૦૫) યશોધર ચરિત્ર સં. ૧૫૭૩

આદિ—

રેવગિરિમંડન દેવતા વડી વીરજિણંદ,
ઇંદ્ર સવે સેવા કરે સિદ્ધિ જે પરમાણંદ. ૧
ગોયમ ગણહર ગુરુવરસરણ સરસ કરી મનભતિ,
પતિ સહિત નિમલ નમું સુરહંસ ગુરુ ચિત્ત. ૨
જો ભવીયણ ભાવે સુણો ધર્મતણા આધાર ભંગ,
અર ભાવનાણું સુવાસના સંયમ રંગ અભંગ. ૩
કુણ દશતિ પ્રતિબોધ પામી નર વસેસ
એ સમકિત ભગતિ મેં ભાખિઈ કહે કલેશ. ૪
વીતરાગ સુદેવ ગુરુ જિનવર ભાષિત ધર્મ
કમલસુ સવી છાંને છાં કાનો મર્મ. ૫
વેધપુરાણ કુલ સુવિનઈ જીવ કરે અપમાન,
તે પાતકથી સાતમે નરકે પડે સહિતાત. ૬
જસ પાણી કરે રહે જીવ આઘરે નેહ,
મન ભાવે ભાજે નહિ તેણ પાતક તેહ. ૭

તિહાં યશોધર રાયના નવ ભવ નવરસઅંધ,
લાવણ્યરત્ન કવિ ઇમ કહે સુણો (એહ) સબંધ. ૮

* * * *

અંતે—

શ્રી જિનમતિ અતિ વરતે આણુ, તપગછ ગયણુ વિભાસણુ ભાણુ,
સોહમ પાટે સોમસુંદરસૂરિ, નામે સપતિ સુખ ભરિપૂરિ. ૩૦
મુનિસુંદરસૂરિ તસુ પાટિ, પાપ ટલે નામ્ લેવા માટિ,
સંતિકર સ્તવ કરી જગસતિ, કરી હરી દારુણુ દુહ ભ્રતિ. ૩૧
પાટે રત્નશેષરસૂરિ, મહકે જગ જસ સુજસ કપૂરિ,
શ્રી લષિમીસાગર સૂરીંદ, કુમત તિમિરભરહરણુ દિણેંદ. ૩૨
યુગપ્રધાન ગિરૂયા ગુણધાર, શ્રી સુમતિસાધુસૂરિ ગુણધાર,
તાસુ પાટિ સપ્રતિ વિહરતિ, ભવભય હરત જિણુ ભગવંત. ૩૩
દીમે દિન દિન દીપતિ કલા, ગુરૂ ગુણુ છત્રીસ આગલા,
હેમવિમલ સૂરિસ ઉદયવંતે, અંતરીખ રવિ જા જયવંત. ૩૪
સિરિ ધનદેવ પંડિત શિષ્ય સિરિ મોડ પુહવિ પીઠિ પયાવિયયડ,
આબૂઝાવ ઘણા બૂઝવ્યા, સમકિત વિમલ સલિલ સૂઝવ્યા ૩૫
સૂરહંસ ગિરૂઓ તસુ સીસ, વાદિશ્રેણિ ધૂણાવે સીસ,
તસુ પયકમલે રમલિ જિમ ભૃંગ, લાવણ્યરત્ન નામે મીત્રંગ ૩૬
વિવેકરત્ન શ્રી ભણી આદરિ, સંવત પનર સય ત્રહુત્તરી,
દેવગિરિ નગરે કાતિ માસે, યશોધર ચરિઅ ઉલ્લાસિ. ૩૭
સમકિત સુંદર નામ પ્રધાન, પાપણુ ટાલે સંબંધ,
જા ધ્રૂ મેરૂ મહી થિર રહે, તા રહિજ્યો કવિયણુ કહેઇ ૩૮

—૩૦-૧૧ લી

(૧૭૬) મત્સ્યોદર રાસ મ ૧૫૭૩ (૧૫૭૪) પા ૪ આ રાસ આ કવિના ગુરૂ સૂરહંસને નામે પણ નોંધાયો છે જુઓ સૂરહંસ.

(૧૭૭) કલાવતિ રાસ. —રત્ન, જેસ૦

(૧૭૮) કમલાવતિ રાસ. —જેસ૦

---

૯૬ ક સરહંસ—(ત. હેમવિમલસૂરિ-ધનદેવ શિ.)

(૧૭૬ ક) મત્સ્યોદર નરેંદ્ર ચોપાઈ—૧૫૭૪ દેવગિરિમાં બનાવી જણાવેલ છે

'શ્રીતપા રત્નશેખરસૂરિ- શિષ્ય પ્રતિમોદ્ધ સાત સહસ
સવત્ પનર ચિહુત્તરિ વરિસ,
દેવગિરિનગર કીધઉ રાસ.

—પ્રેમી મ ભડાર

(આ રાસ સરહંસના શિષ્ય લાવણ્યરત્નના નામે પણ નોંધાયો છે જુઓ લાવણ્યરત્ન ન. ૬૬ ની કૃતિ ન ૧૭૬ અને આ નામ લાવણ્યરત્ન લાગે છે

૯૭ સાધુમેરૂગણિ—(હેમરત્નસૂરિ શિ.)

૧૭૯ પુણ્યસારકુમાર રાસ ૫ ૨ ગા. ૬ ૧ સ ૧૫૦૧—આમ.

૯૮ રત્નસિંહસૂરિ

૧૮૦ +રત્નચૂડમણિચૂડરાસ સ ૧૫૦૧ આ. વ. ૨ ને ગુરુ—રત્ન કે. ઇંદ્રમત સ

૯૯ રત્નસિંહસૂરિ શિ૦

(૧૮૧) જબૂસ્વામી—વિ. ૫.

૧૦૦ ભાવસાગર

(૧૮૨) નવતત્વ રાસ સ ૧૫૭૫-વિ. ૫

(૧૮૩) કર્મના પરિણામ ચોપાઈ ૧૫૫ —આમ

૧૦૧ સૌભાગ્યસાગરસૂરિ શિષ્ય-(વડતપ ગ. લબ્ધિસાગર-સૂરિ-ધનરત્નસૂરિ-સૌભાગ્યસાગર)

૧૮૪ ચંપકમાલા રાસ ૧૫૭૮ આસો સુ ૭ દમણમા

આદિ—

આદિ જિનવર આદિ જિનવર આદિ મુનિ ઇસ
શાંતિ નેમિ શ્રી પાસજિન વીર ધીર સેવે સુરાસુર
પચ જિણેસર ચરણ યુગલ ભક્તિભાવ પ્રણમુ ગુણાયર
ગણહર મુષ્ય ઇગ્યારહ ગુરૂ ગોયમ પ્રણમેવિ
ચંપકમાલા સતી તણું ચરીય ભણુ સષેવિ ૧

* * * *

અંતે—

વડતપગછ ગુરૂ ગોયમ સમાએ માલ્હતડે, શ્રી લબ્ધિસાગરસૂરિ
જપતા નામ જ તસુ તણુઉ એ મા૦ નાસઈ દુકૃતદૂરિ. ૫૦૪
પટ્ટ પ્રભાકર જયકરૂએ મા૦ ધનરત્ન સુરીંદ,
સોભાગસાગરસૂરિ ગુણનિલોએ મા૦ જસઉ જસ પૂનિમચદ ૫૦૫
તાસુ સીસ રગિઇ રચ્યો એ મા૦ ચંપકમાલાનો રાસ,
સંવત પનર અઠોતરે એ મા૦ ઉજ્જવલ આસો માસ. ૬
સાયર સખ્યા તિથિ ભલીએ મા૦ રયડો વાર પતંગ,
આશ્રય નામ વિચારજ્યો એ મા૦ તિણિ દિન નક્ષત્ર ચગ. ૭
દમણબદિર રલીયામણો એ મા૦ મડણ આદિ જિણદ,
તાસતણે સુપસાઉલે એ મા૦ નીપનો રાસ આણદ ૮
સતી પ્રબંધ જે ભણે એ મા૦ નર ને નારી સુજાણ,
ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ મદિર ઘણી એ મા૦ તે લહે કોડિ કલ્યાણ. ૫૦૯

—શ્રી ભુજનગરે સ ૧૬૭૨ શ્રી સત્યશેખરગણિ પ વિવેકશેખર ગણિ તત્ શિ૦ ભાવશેખર ગણિ લિ. ૧૭–૧૭ લીં.

—શ્રી સુરેતિ મિદિર મધ્યે અશ્વનિમાસે વિજયદશમ્યા સોમવાસરે સં. ૧૬૭૬ વર્ષે. ઇડર બાઇઓનો ભ.

૯૬ ક સરક્સ—(ત. હેમવિમલસૂરિ-ધનદેવ શિ.)

(૧૭૬ ક) મત્સ્યોદર નરેંદ્ર ચોપાઈ—૧૫૭૪ દેવગિરિમાં આમાં જણાવેલ છે:

શ્રીતપા રત્નશેખરસૂરિ- શિષ્ય મતિમેલમ સાવક સહસ
સવત્ અઢાર મિગુચરિ વરિસ
દેવગિરિનગર કીધઉ રાસ.

—પ્રેમી અં પાટણ

(આ રાસ સરક્સના શિષ્ય લાવણ્યરત્નના નામે પણ નોંધાયો છે જુઓ લાવણ્યરત્ન નં. ૯૬ ની કૃતિ નં ૧૭૬ અને ત્યાં નામ લાવણ્યરત્ન લાગે છે

---

૯૭ સાધુમેરૂગણિ—(હેમરત્નસૂરિ શિ.)

૧૭૯ પુણ્યસારકુમાર રાસ ૫ ૨ આ. ૬ ૧ સ ૧૫૭૧—અમ.

---

૯૮ રત્નસિંહસૂરિ

૧૮૦ +રત્નચૂડમણિચૂડરાસ સ ૧૫૭૧ આ. વ. ૨ ને ગુ—સન. ૨. ડાહ્યાવત સ

---

૯૯ રત્નસિંહસૂરિ શિ૦

(૧૮૧) જબૂસ્વામી—વિ. ધ.

---

૧૦૦ ભાવસાગર

(૧૮૨) નવતત્વ રાસ સ ૧૫૭૫—વિ. ધ

(૧૮૩) છઠ્ઠા પરિણામ ચોપાઈ ૧૫૮ —અમ

---

૧૦૧ સૌભાગ્યસાગરસૂરિ શિષ્ય-(વડતપ ગ. લબ્ધિસાગરસૂરિ-ધનરત્નસૂરિ-સૌભાગ્યસાગર.)

૧૮૪ ચંપકમાલા રાસ ૧૫૭૮ આસો સુ ૭ દમણુમા

આદિ—

આદિ જિનવર આદિ જિનવર આદિ મુનિ ઇસ
શાંતિ નેમિ શ્રી પાસજિન વીર ધીર સેવે સુરાસુર
પચ જિણેસર ચરણુ યુગલ ભક્તિભાવ પ્રણુમુ ગુણાયર
ગણુહર મુખ્ય ઇગ્યારહ ગુરૂ ગોયમ પ્રણુમેવિ
ચંપકમાલા સતી તણુ ચરીય ભણુ સષેવિ ૧

* * * *

અંતે—

વડતપગચ્છ ગુરૂ ગોયમ સમાએ માલ્હતડે, શ્રી લબ્ધિસાગરસૂરિ
જપતા નામ જ તસુ તણુઉ એ મા૦ નાસઈ દુકૃતદૂરિ ૬૦૪
પટ્ટ પ્રભાકર જયકરૂએ મા૦ ધનરત્ન સુરીંદ,
સૌભાગસાગરસૂરિ ગુણુનિલોએ મા૦ જસઉ જસ પૂનિમચંદ. ૬૦૫
તાસુ ગીસ રંગિઇ રચ્યો એ મા૦ ચંપકમાલાનો રાસ,
સંવત પનર અઠોતરે એ મા૦ ઉજ્જવલ આસો માસ. ૬
સાયર સખ્યા તિથિ ભલીએ મા૦ રૂયડો વાર પત્તંગ,
આશ્રય નામ વિચારજ્યો એ મા૦ તિણિ દિન નક્ષત્ર ચગ ૭
દમણુમંદિર રલીયામણો એ મા૦ મડણુ આદિ જિણુંદ,
તાસતણે સુપસાઉલે એ મા૦ નીપનો રાસ આણુંદ ૮
સતી પ્રબંધ જે ભણે એ મા૦ નર ને નારી સુજાણુ,
ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ મંદિર વણી એ મા૦ તે લહે કોડિ કલ્યાણુ. ૬૦૯

—શ્રી ભુજનગરે સં ૧૬૭૨ શ્રી સત્યશેખરગણિ પં વિવેકશેખર ગણિ તત્ શિ૦ ભાવશેખર ગણિ લિ ૧૭—૧૭ લીં.

—શ્રી સુરેતિ મિંદિર મધ્યે અશ્વનિમાસે વિજયદશમ્યા સોમવાસરે સં. ૧૬૭૬ વર્ષે. ઇડર આંઇઓનો ભં.

—ખ ૧ લી.

[બૃહત્તપા ગચ્છના લબ્ધિસાગરસૂરિના પ્રતિમાલેખો સં. ૧૫૫૯-૬૦-૬૧-૬૨-૬૪-૬૫-૬૬ ના મળી આવે છે ને તે પરથી જણાય છે કે તેઓ ઉદયસાગરસૂરિના પટ્ટધર હતા. ધનરત્નસૂરિના લેખો સં. ૧૫૭૨-૭૫-૮૪-૮૭-૮૮-૯૧ ના મળે છે તે પૈકી સં. ૧૫૭૫ અને ૧૫૮૪ ના લેખોમાં ધનરત્નસૂરિ અને સૌભાગ્યસાગરસૂરિ એ બન્નેને સાથે મળી તેમની પહેલાં લબ્ધિસાગરસૂરિ પટ્ટે એમ જણાવ્યું છે એટલા સૌભાગ્યસાગર સૂરિના લેખો સં. ૧૫૭૩ અને ૧૫૮૯ ના મળ્યા છે- જુઓ બને ભાગ ધા. પ્ર. સં. વિશેષમાં સૌભાગ્યસાગરસૂરિનો સં. ૧૫૭૬ નો લેખ છે તેમાં જણાવ્યું છે કે પં. અમરસાગરગણિના પુણ્ય માટે પં. અમરમંદિર ગણિ તથા અમરરત્ન મુનિ સાથે રહી સૌભાગ્યસાગરસૂરિએ શાંતિનાથ બિંબને પ્રતિષ્ઠિત કર્યું-જુઓ નાહટાજી જૈ. લે. સં. લેખાંક ૨૫૩]

---

૧૦૨ ભુવનકીર્ત્તિ-પહેલા (કોરંટગચ્છ કક્કસૂરિ શિ.)

(૧૮૫) કલાવતિ ચરિત્ર સં. ૧૫૮૦ માગ. શુ. ૫ ગુરૂ અમદાવાદમાં
અંતે—

પનર અસી બરસામી, મૃગસર શુદિ પંચમી,
દિવસ ગુરુવાર ભલે, ગુરુ દિન નિર્મલે. ૮૮
કોરંટગચ્છ નભચંદ્ર સરખી શ્રી કક્કસૂરિ,
તાસ સીસ પ્રેમ ભણે, એ ઉદ્ધાર આપણે. ૮૯
ભુવનકીર્તિ ધીર ભાખે કલાવતિ ગુણ ભાખે
દુ:ખ છેદિ રહે એ સંપદા સવિ મિલે. ૯૦
જે ભણે મનરંગ, તિણસેં સુખ તે અંગ,
શીલ સંનિધ કરે એ જિમ મનિ ગહગહે. ૯૧

—કલાવતિ ચરિત્ર સંપૂર્ણ સં. ૧૬૪૬ પોષ શુદિ ૧૨ —પ્ર. સં.

(નન્નસૂરિ માટે જુઓ ન. ૭૪ પૃ. ૯૬ અને કક્કસૂરિના પ્રતિમા લેખસ. ૧૫૯૫ ના મળી આવે છે. જુઓ ધા. પ્ર. સ. પહેલો ભાગ લેખાંક ૪૫૫, ૬૦૭

---

૧૦૩ લાભમંડન (આંચ૦ ભાવસાગરસૂરિ શિ૦)

૧૮૬ ધનસાર પચશાળિરાસ–સ ૧૫૮૩ કાર્તિક શુદ ૧૩ ગુરૂ અમદાવાદમા.

આદિ—

પણમવિ વીરજિણદ, સ્વામી સિદ્ધત્થરાય કુલચદ,
સેવિ સુરનર ઇંદ, જસ નામે હોઈ આણદ ૧
નાભિકમલ જસ વાસ, સમરૂં સરસતિ મનિ ઉલ્હાસ,
કવીયણ કરિવા રાસ, થિરવાસ, ભૂરએ આસ ૨
રાજગ્રહ વરનયરં, રાજા નામેણુ સેણિય સાર,
મત્તી અભયકુમાર ઉત્તમ ગુણ બુદ્ધિ ભડાર ૩
પૂછિ જિનવર પાસે ગૌતમ ગણધર મનિ ઉલ્લાસે,
પામજાઈ સુખ વાસે, સ્વામી તે મઝ દિઉ આસે ૪

* * * *

અતે—

સવત પનરએહ સવત્સર ત્રીસીઇરે, રૂઅડઉ કાર્ત્તિક માસરે,
ગુરૂવાસર દિન તેરસિ કેરડઇ, કીધો એ મનિ ઉલ્હાસિરે
અરિહત ભે. ૮૩
શ્રી વિધિપક્ષ ગછ ગણધર રૂયડારે, શ્રી ભાવસાગર સૂરિરે,
નામિ નવનિધિ હુઇ જેહનઇરે, પાતિગ જાઇ સવિ દૂરિરે. અ૦ ૮૫
તાસ સીસ કહઈ ઉલટ અતિ ઘણઇરે, લાભમડણ વાણારીસરે,
એહ ચરિત જે ભણઈ ભણાવસિઇરે, લહઈ સુખ તેહ
નિસિદીસરે. અ૦ ૮૬

દેસ સવિહુમાહિ જાણીઇએ મા તો ગુજર દેસ પ્રસિદ્ધ,
તિહાં અહિમ્મદપુરવર ભલું મા વાસ જિહાં લખમી કોધ. ૪૭
તીહાં નયરિ વિવહારીયાએ મા સાવક ધરમવંત સુજાણ,
તેહ મહાજનમાહિ મુખ્યએ મા પરિગ્રહ પુરુષ પ્રમાણ. ૪૮
તસ ઘરભમિ રૂપી કહિઇએ, સુત સંઘપતિ સુવિચાર,
જિનવર શાસન ભકિત જિ કરઇએ મા શ્રી શીવરા કુંઆર. ૪૯
તાસ ઘરણિ ભણું મા શીલવતી સવિ માહિ
ઘનરાણિ દીપઇ ઘણુંએ મા અવર નહી સંસારિ. ૫
તસ કુંઅરિ જગ જાણીઇએ મા બુદ્ધિ અભયકુમાર
જસ કીર્તિ જગિ ઝળહળઇએ મા જાણઇ સઘળ વિચાર. ૫૧
સંઘ સહુની રાસજ કીઉએ, પૂરઇ આસ જગીસ,
અમીયસ સાનિધિ કરઇ મા પ્રતપુ કોડિવરીસ. ૫૨

—છાણી ભંડારની પ્રત નં. ૬-૧૧ લી. ૫-૧૪ ભમ

[અચલ-વિધિપક્ષની પટ્ટાવલિમાં ૬ મા પટ્ટધર સિદ્ધાંતસાગરસૂરિની પાટે ૬૧ મા ભાવસાગરસૂરિ થયા. તે મારવાડ દેશમાં નરસાણી ગામે વેશ સાંગાની સિંગારદે ભાર્યાના પુત્ર ભાવડ નામે સં ૧૫૧ માં જન્મ્યા. ૧૫૨ માં ખંભાત નગરે જયકેસરીસૂરિ-૫૯ મા પટ્ટધરને હાથે દીક્ષા લીધી. ૧૫૬ માં માંડલ ગામમાં આચાર્યપદ અને ગચ્છેશપદ મળ્યું. ૧૫૮૩ માં સ્વર્ગસ્થ થયા. ભાવસાગરસૂરિના પ્રતિમા લેખો સં ૧૫૬૦-૬૧-૬૩-૬૪-૬૫-૬૬-૬૭-૬૮-૭૦-૮૧ ના મળ્યા છે જુઓ ધા. પ્ર. સં બીજો ભાગ. તેમજ નાહારના સંગ્રહમાં સં ૧૫૬૨-૬૫-૭૪-૭૬ ના પણ લેખોમાં આવે છે તેમની પાટે ૬૨ મા પટ્ટધર ગુણનિધાનસૂરિ અને તેમની પાટે ૬૩ મા પટ્ટધર ધર્મમૂર્તિસૂરિ થયા.]

૧૦૪ જયનિધાન (ખ૦ રાજચંદ્ર ગણિ શિ.)

(૧૮૭) ધર્મદત્ત ધનપતિરાસ.—પાના ૧૪ અમ.

(૧૮૮) સુરપ્રિય ચરિતરાસ. મ. ૧૫૮૫ આમોવદ ૩ ગુરૂ મુલતાનમા

આદિ—

સરસ મધુર અમૃત જિસી, શ્રી જિનવરની વાણિ,
હૃદયકમલિ ભમરી કરી, કહિસુ કથા ગુણખાણિ   ૧
પાપ કરમ કેઈ જાણતા, અણજાણત તિમ કેઇ,
કરિનઈ પછતાવઈ વલી, ભાવઇ ધરમ કરેઈ   ૨
સુરપ્રિયની પરિ તે સહી, સુખિ હુઇ નરનારિ,
કલિમલ સવિ દૂરઈ કરી, પામઈ ભવનઉ પાર   ૩
સિદ્ધિ રમણિ સઇં વરિ વરઈ, પામી કેવલનાણ,
કથા સુણઉ સુરપ્રિય તણી, ભવિયણ હુઈ સાવધાન.   ૪

* * * *

અંતે—

બાણ(૫) સુર(૮) સર(૫) સસધરઇ(૧), સવચ્છરિરે આમો જઉ માસિ,
સામલ ત્રીજ દિનઇ ભલઈ, કવિ વાસરિરે પુગી મન આસ. ભ. ૬૨
શ્રી જિનમાણિકસૂરિ તણઈ, ખરતર ગછિરે પાટઇ ગુરૂરાય,
શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ સૂરીસરૂ, જુગવર વડરે સહુ સઘ સુહાઇ. ભ ૬૪
તસુ પયકમલ પસાઉલઇ, સુરપ્રિયનઉરે સબધ વિચાર,
મુલિતાનઇ મન રંગસ્યુ વર નયરઇંરે રચિયઉ સુહકાર, ભ. ૬૫
સાગરચદ્ર સૂરીસની સોહઇ સાષઇરે સિરિ વાચક નામ,
રાજચદ્રગણિ ગુરૂતણઈ, સુપસાયઈ રે સીસઈ ગુણ, ઠામ. ભ. ૬૬
જયનિધાન વાચક ભણઈ નરનારીરે જે નિસુણઇ એહ,
રિદ્ધિ વૃદ્ધિ ઘરિ સપજઇ જસ મગલરે સુખ વિલસઇ તેહ. ભ. ૬૭

—ઇતિ સુરપ્રિય ચરિત સમાપ્ત–લિખિત સવત ૧૬૬૮ લાભપુરે પા. ૮ ૫. ૧૪ આ. ક

૧૫૦ ભીમ પંડિત

(૧૮૯) અમરદત્ત રાસ સં. ૧૫૮૪ આષાઢ વદિ ૧૪ શનિ—નડિયાદમાં
—લીં. ભંડાર

---

૧૦૬ સાધુરત્નસૂરિ

(૧૯૦) કયવન્નારાસ. (આખો ચોપાઈ ૭ ઢાળ)

આદિ—

પણમિય વીર જિનેશ્વર દેવ સરસતિ સામિણિ સમરી હેવ
કરજોડિનઈં મું વિસાલ કયવન્નાનઉ રાસ રસાલ. ૧
દાન વડું સુણયો સંસારિ, દાનઈં દુર્ગતિ દૂરઈં વારિ
દાનઈ સુખ સંપતિ સંયોગ દાનઈં મનવંછિત લહીઈં ભોગ. ૨

* * * *

અંતે—

સાધુરતન સૂરી ઇમ ભણઈ કયવન્નાનું ચરિત્ર જે સુણઈ,
ભણઈ ભણાવઈ જે વલિ ગુણઈ, ભદ્રરસાલુ નવનિધિ આંગણઈ. ૧૧૫

—મુનિશ્રી માનસાગર પાસેથી ૫-૧૨ પ્ર.

(આ સાધુરત્ન તે પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ કે જેણે સં. ૧૫૭૨ માં જુદો ગચ્છ સ્થાપ્યો તેના ગુરુ હશે અને જો તે હોય તો તેના પ્રથમ ગુરુની પટ્ટાવલિ ઇંડિયન એંટિક્વેરીના ૧૮૯૪ ના અંકમાં આપેલ પાયચંદ ગચ્છની પટ્ટાવલિ પ્રમાણે પૂર્ણચંદ્રસૂરિ-તેના હેમહંસસૂરિ-લક્ષ્મીનિવાસસૂરિ-પુણ્યરત્નસૂરિ-અને તેના સાધુરત્નસૂરિ અને તેના પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ એ પ્રમાણે છે)

---

૧૦૭ મુનિચંદ્ર સૂરિ. (પો.)

(૧૯૧) રસાઉલો

—સવત ૧૬૧૨ શ્રાવણ વદિ ૧૧ સોમે—શ્રી પુણિમા પક્ષે વટપદ્રિ શાખાયા ભ૦ શ્રી લબ્ધિસુંદર સૂરિ તત્પરિવારે વા૦ શ્રી કરુણા સાગર તચ્છિ૦ વા૦ શ્રીભાનુમેરૂ મુનિ—શ્રી લક્ષ્મીચંદ, મુનિ ભોજકુમાર, લઘુ શિષ્ય સારિંગલિખિત—પૂર્ણિમાપક્ષે મુનિચંદ્ર સૂરિ કૃત રસાઉલો) —હા ભ પાટણ

રાત્રિભોજન સ. પા ૨ પા. ૩

(પૂર્ણિમાગચ્છના ભીમપલ્લીય પક્ષમા મુનિચંદ્ર સૂરિ થયા છે તેના પ્રતિમા લેખો સ. ૧૫૬૦, અને ૧૫૭૮ ના લેખાક ૬૫૦, અને ૩૮૫ ધા સ. ભાગ ૧ લામા, અને સ ૧૫૫૮ ના લેખાક ૧૧૨ ભાગ બીજામા મળી આવે છે તેજ આ કવિ હોય એવો દરેક સભવ છે સ ૧૫૭૭ નો લેખ પૂર્ણિમાગચ્છના મુનિચંદ્ર સૂરિનો પણ મળે છે- નાહરકૃત જૈન લે. સ. ખડ ૧ લો લેખાક ૧૩૨.)

---

૧૦૭ પાર્શ્વચંદ્ર સૂરિ + સં. ૧૫૮૬-૧૬૦૦.

(૧૯૨) સાધુવંદના અને બીજી અનેક ટુંકી કૃતિઓ.

+ હમીરપુર નગરના પ્રાગ્વંશના વેલ્હગશાહ પિતા, વિમલાદેં માતા. જન્મ સ ૧૫૩૭ ચૈત્રશુદિ ૯ શુક્રવારે, દીક્ષા સ. ૧૫૪૬, ઉપાધ્યાય પદ સ ૧૫૫૪. આચાર્યપદ સ ૧૫૬૫, યુગપ્રધાનપદ સ. ૧૫૯૯ અને સ્વર્ગવાસ સ ૧૬૧૨ જોધપુરમા તેમણે મારવાડના રાજા રાવગાગજી તથા યુવરાજ માલદેવજીને પ્રબોધ્યા હતા, તેમ જ ખુણોન ગોત્રના ક્ષત્રિય રજપુતોના ૨૨૦૦ ઘર પ્રતિબોધી ઓશવાલ શ્રાવક કર્યા, તેમજ ગુજરાતમા ઉનાવા ગામમા વૈષ્ણુવ સોની વાણીઆને ચમત્કાર દેખાડી શ્રાવકો કર્યા તે હજુ મોજુદ છે. વળી બીજા અનેક ગામોના શ્રાવકો માહેશ્વરી થયેલા તેમને પ્રતિબોધી ફરી શ્રાવકો બનાવ્યા હતા.

૧ સાધુવંદના

આદિ—

રિસહ જિણ પમુહ ચઉવીસ જિણ વંદિયે
કેવલિ સમાજના દુખ સવિ છિદિયે
પુંડરીકાદિ ગણધાર મુનિ સાધુવી
સાર પરિવાર જસ જાસ મહિમા ઘણી. ૧

* * * *

અંતે—

કલસ.

ઇમ જૈનવાણી જોઈ જાણી હિયડઈ આણી મઈ ભણ્યા,
ભવતરણ તારણ દુખ વારણ સાધુ ગુરુ મુનિ જે સુણ્યા
ઇમ અચ્છઈ મુનિવર જેમ કેસરઈ કવિ અનતઈ જે હુઆ
તે સવ ઋષિ શ્રી પાસચંદ્ર મુનિ ભાવઈ સંથુણ્યા. ૮૮

—લા. ભ. ભાગુ, ડબો ૬. ગો. ન. ૪. ૬-૧૪ માં.

૨. પાક્ષિક (પાખી) છત્રીશી. પૃ. ૪ ગા. ૩૬ આમ.

૩ અતિચાર ચોપઇ. ગા. ૧૫૬ પ્ર સં ૧૬૫૭ માં.

૪ ચરિત્ર મનોરથ માલા.

૫. શ્રાવક મનોરથ માલા.

૬ વસ્તુપાળ તેજપાળ રાસ સં ૧૫૯૭

૭. આત્મ શિક્ષા.

આદિ—રે અભિમાની જીવડા, તું કિમ પામિસિ પાર.
લહુ છઇ નિરખે પારખ તું વિલો અપાર. ૧

× × × ×

અંતે—ઇમ આતમશિક્ષા ભણી, ઠાણા ટોડા એક
પાસચંદ્ર જે નર ભણે, તસ મનિ પરમ વિવેક. ૨૩
(ભાની પ્રાચીન પ્રત નં. ૯ ૨-૧૪ છે)

૮. આગમ છત્રીશી.

આદિ—

સુહ ગુરૂચરણુ કમલ પ્રણુમેસુ, પ્રવચન ગુણુહ કેવિ કહેસુ,
શ્રુત બીજક જોઇ જાણિયે, નામ ગ્રંથ સખ્યા આણિયે. ૧

*　　*　　*　　*

અંતે—

ઇણિપરિ સુવિસાલે પચમ કાલે જે આગમ ગણિ ઉદ્ધરિય,
પુસ્તક લિખિ રાખ્યા જિણુવરે ભાખ્યા ભવિયણુ હિતકારણુ કરિય,
તસુ નામ પભણુ ગુણુઈ પહાણુ બીજક જોઇ સ્મૃતિ ભણિય,
ચિહુંવર છ દિઈ મન આણુ દિઈ, પાસચદ હરષિઈ ભણિય.

—લ. સ. ૧૯૩૧ મિગસર ૬ ધો.

૯. ઉત્તરાધ્યયન છત્રીશી.

૧૦. ગુરૂ છત્રીશી.

આદિ—રિસહ પમુહ જિણુવર ચઉવીસ, વિહરમાણુ તિત્થકર વીસ,
વિહરે દુનિ કોડિ કેવલી, પ્રહ ઊઠી વંદો મન રલી ૧

*　　*　　*　　*

એહવચન સાચા સદ્દવહે, ભવિયણુ આગલિ સાચા કહે,
તે સુહ ગુરૂનો સમરી નામ, પાસચદ નિતુ કરે પ્રણામ. ૩૭

—સં ૧૯૩૧ મિગસર ૬ ભોમ. ધો.

૧૧ સુહપત્તિ છત્રીશી.

૧૨ વિવેક શતક.

૧૩. દૂહા શતક.

આદિ—

જગન્નાથ જગત્રાત, કૃપાસ્પદ કૃપાકર
શરણ્ય ભક્ત સાધાર, શ્રુણુ વિજ્ઞપ્તિકા મમ. ૧

*　　*　　*　　*

જગગુરૂ જિનેસર વીનવું, વિનતડી અવિધારિ,
ત્રિભુવનનાયક એક તું જુગતાજુગતિ વિચારિ

* * * *

અંતે—

જગદીશ્વર પય સમરતાં, પામતા શુભ આય
અકલસ જસ કુમ્મકુમ સહી, જે કુમતિ સુપ્રમાણ. ૯૭

* * * *

૧૪ એષણા શતક
૧૫. સુંદરગ પ્રબંધ.
૧૬ જિનપ્રતિમા સ્થાપના વિજ્ઞપ્તિ.
૧૭ અમરકા સપ્તતિકા.
૧૮ નિયતાનિયત પ્રશ્નોત્તર પ્રદીપિકા.

આદિ—

શ્રી જિનશાસન જગિ આધાર નિયતાનિયત પ્રકરણ સાર,
તેહ છે આહોભાવે વિચાર તે સુણો મનુ કરો પ્રસાદ. ૧

× × × ×

અંતે— દુહા.

એ સત્યશ્રુત ગુરૂ વચને જાણિ જે પાળંતિ
સમકિત પ્રવહણે તે ચઢી, ભવ જલધિ સિ તરંતિ. ૬૩

શ્લોક—નિયતા નિયતા પ્રશ્ન નિર્ણયાર્થપ્રદીપિકા
વિહિતા પાર્શ્વચન્દ્રેણ, શ્રી ગુરૂણાં પ્રસાદત. ૬૪

૧૯ બ્રહ્મચર્ય દશ સમાધિસ્થાન કુલ.
૨૦ ચિત્રકૂટ ચૈત્ય પરિપાટી સ્તo
૨૧ સત્તરભેદી પૂજા વિધિગર્ભિત.
૨૨+૧૧ બોલ સઝાય-સ્વ પ્રાપ્ત. (શ્રી. સ. સ ૧) છેલ્લે જુએ
૨૩ કાઉસગ્ગના ૧૯ દોષ સ.

૨૪ વંદન દોષ ૩૨ કુલક

આદિ—પ્રણમિ પરમાણુદપય, પરમેશ્વર પહુ પાસ,
કરિ સુગુરૂ વંદણતણો, પરમારથ સુપ્રકાશ ૧

* * * *

અં. બત્રીશમો દોષ એ જાણિ, પરિહર સભલિ પ્રવચન વાણિ,
એ બત્રીશ દોષ ટાલિવા, આવશ્યક નિરતા પાલિવા ૨૭
ઇમ ગુણ વંદણુ જે નર કરે, ભવસાયર તે લિલે તરે,
પાસચંદ હરષિઇ તે કહે, ભણુત ગુણુંત પરમારથ લહે ૨૮

૨૫ ઉપદેશ રહસ્ય ગીત.

૨૬ ૨૪ દંડક ગર્ભિત પાર્શ્વનાથ સ્તવન—

આદિ—

પ્રણમુ પાસનાહ પ્રહિ સમઈ, દરસણિ દહે દુરી ઉપસમઈ,
કરૂ વીનતી બે કર જોડિ, આગનિ ગતિ ભવથિકી વિછોડિ. ૧

* * *

અંતે—

પન્નવણા ભગવતી મઝારિ, બોલ્યુ તિહાએ અદ્ભુત વિચાર,
પાસચંદિ વીનવિઉ પાસ, મુઝ મન વંછિત પૂરૂ આસ. ૨૪
—ઇતિ સ્તવન. ટબાસહિત ૩. આ ક [પ્ર. કા.]

૨૭ આરાધના મોટી—(સ ૧૫-૨ માઘ શુદિ ૧૩)

અંતે—

" પનરહ સય બાણુ વરસિ વિક્રમકાલ વિચારિ,
માઘ શુકિલ તેરસિ દિવસિ પુષ્પ રિખ્ખિ ગુરૂવારિ. ૪૦૫
પાલઈ નિરતી જે જિનઆણુ, તે પામઈ વંછિત કલ્યાણુ,
પભણુઈ સાહુરયણ ગુરૂસીસ, પાસચંદ સૂરિંદ મનિ ધરી જગીસ ૨૧૩

૨૮. આરાધના નાની

અંતે—

વિહરમાણુ જગિ દીપતા, પાસચંદ ઉવઝાય,
કીધી સિરિ આરાધના, સમરંમિ ન મનિ ભાય ૪૦

૨૯ ખંધક ચરિત્ર સજ્ઝાય—સં ૧૬ પ્ર. મુ. ૮ શુ

અંતે—

વડતપ ગચ્છિ ગુરુસંયમ નિધાન. સાધુરત્ન પંડિત સુપ્રધાન.
પાર્શ્વચંદ નામે તસુ સીસ, તિણિ કહિઉ મનિ આણી જગીસ ૧૦
સંત ઘણી કીઈ વિવિધ ભેદ, તેહ ભાષો જિનવાણી ગેહ,
અખરસ (૧૬૦) સઇ વરસે ઉજવી, કાર્ત્તિકથી આદિય મનરલી ૧૧
ચુમ્માસિ એ પૂરો કીં મહામુનિવર અવગાહ તહીં
તે મુનિવરનો સંભરી નામ, નિરુપમ સુવિહિ કરે પ્રણામ. ૧૨

૩ આદીશ્વર સ્તવન વિજ્ઞપ્તિકા.

વૃદ્ધિ પ્રસાદિ મુઓ ગરબાલુક, કરજોડી પ્રણમે શ્રી પાસચંદ

૩૧ વિધિશતક

આદિ—વંદિય વીર જિણિંદ, નમિય શાસ સુખકાર,
સમરિય સુહ ગુરુપય પસાય જે મુજ આધાર,
જિન પ્રતિમા પૂજા વિધિ, બોલિસિઉ વિચાર,
સુગુરુ વચને સમજો જિણો તે ચિત અવધાર ૧

* \+ * *

અંતે—

શ્રી ઉત્તમ આનન્દ નરેસર સમતિ સંમતિ સરિસા હુઇ વદે.
એ સુપ્રસન જિણેસર રાય મણના ભમતિ પાસચંદ મુની ભણ કહે એ. ૯૯

ગાથા— × × ×

૩૨ વિધિ વિચાર—

આદિ—વીર જિણેસર પય પ્રણમેવિ સમરવિ કવિજનસુરી સુરતેવી
પભણિસ વિવિધિ તણો વિચાર સમણિ ભવિયણ વહે મન પાર ૧

× × × ×

અંતે—

ભણ સપેખેવિ વિધિ વિચાર, ગુરુ મુખે જોઈ આગમ સાર
બોલ્યા અવિધિવિધિ પોઇ બહુ, તે જિણવાણી ખમિજ્યો સહુ. ૧૫૨

* * *

૩૩. નિશ્ચયવ્યવહાર સ્ત૦—વીકાનેરમા

આદિ—વિક્રમનગરે પુરવર પ્રાસાદિ, જન ગુણ ગાવે મધુરે સાદિ,
ચઉવીસ વટે જિણુવર ચઉવીસ, વંદિસુ પૂરિ સુમનહ જગીસ ૧

* * * *

અંતે—

ઇમ નિશ્ચે વ્યવહારે સુત અનુસારે એ દેખાડિ વાનગીય,
એ નિરતા કરીયે હિયડે ધરીયે ઇણિ વવહારે તા લગીય,
જા નાવે કેવલી થાય ન કેવલિ સમરથ પરમારથ લહિય,
જિન આણા પાલો દુર્મતિ ટાલો પાસચંદ હરષે કહિય. ૫૯

* * * *

(૩૪) વીતરાગ સ્તવન—ઢાલ.

આદિ—

ગાથા-વિહિ જિણુ ભુવણુમિ સયા, વિહિ પડિમા વંદણેણુ ભવ્વાણું,
વિહિ પુવ્વ પૂયણેણુ, સમ્મત્ત સુદ્ધ સમુલ્લસઈ ૧

* * * *

ભાષા-જે રાગ રોસ સરસ વસિ વિચિત્ર, તે જાણે પ્રભુ સવિ મુઝ ચરિત્ર,
અ-ઇમ ત્રિજગનાયક સિદ્ધિદાયક તરણુ તારણુ જિણુવરા,
ભવભીડ ભંજણુ મોહગંજણુ દુરિત તમભર દિણુયરા,
ગુણુ તુમ્હ પામી કેમ સામી પાસચંદે ગાઇએ,
ઇક આણુ વહીયે પાર લહીયે, મનહ વંછિય પાઇયે ૪૧

૩૫ ગીતાર્થ પદાવબોધ કુલ.

આ૦ વીર જિણેસર દુપ્પ સહતર, નિરતો વરતે ધર્મ નિરંતર,
તેહ તણો વિછેદ પયપે, આગમ વયણુ થકી નવિ કંપે ૧

અંતે—

ઇમિ આગમ વાણી ભવિયણુ જાણી, સવેગી ગીયત્થ પય,
સૂત્રારથ સાચો સભલિ રાચો, જિણુ ધ્રર્મિ જિમ લહો સુહ. ૩૧

૩૬ રાસ-મતનો પક્ષ મમ મેલ્હજ્યો.

આ સાર વચન જિન ભાસીઇ એ જ મિલી નહી મીલે કોઈ
હિવે વિમાસી જોયજ્યો સોવન પીતલ સમ કિમ હોઈ કે
મતનો પક્ષ મ મેલ્હજ્યો

* * * *

અંત—

પાસચંદ ઇમ વીનવે જિનપ્રતિમા જિનવરની બુદ્ધિ
એક મના થઈ ધ્યાવતાં લહિજે મનવંછિત સિદ્ધિ. મ ૪૩

૩૭-૩૪ અતિશય સ્તo

આ જિન ચઉત્રીસે અતિસય સુવિ ભણ્યા,
ચઉથી આગે શ્રુતમુખિ મે સુણ્યા
તે હિવે કહિશું હરખ હિયે ધરી સ્વામિ પામી જિમ કેવલસિદ્ધિ. ૧

અંતે—

ઇમ ચ્યાર અતિશય જનમ સાથઇ જાવ જીવિય તે રહે
ઇગ્યાર અતિશય કર્મક્ષયથી, સુતી ગીતારથ કહે,
ઉગણીસ સુરકૃત તીસ ચ્યારે એહ સાધારણ ભણ્યા.
સર્વ જિનને ભગતિ ભાવઇ પાસચંદ્રિઇ સંથુણ્યા. ૫

૩૮ વીસ વિહરમાન જિનસ્તુતિ.

આ સ્વામિ વડુ વિહરમાન જિનવર સીમંધર.

અંતે—

પામી રાજ અહવ્વય ધરી, પામી કેવલ નાણ,
પાસચંદ નિત્ય પ્રહ સમે નમુ સુખનો ઠાણ. ૮

૩૯ શાંતિજિન સ્તo

આ જિનેન્દ્ર શાંતિસ્વર પાય લાગુ ઇમ કને સેવી ચત્ત ભાસ

અંતે— ભાસ.

ઇતિ સ્તુતો જગ જીવરા જીવનાધાર,
અનંત સુખા સ્વામી તિ જિનભિવે

૪૦ રૂપકમાલા સં. ૧૫૮૬ રાણકપુરમા

આ૦ આપિઈ આપ સભાલિએ રે જીવડા વિચારિ,
આજ્ઞા જિનની પાલિએ, શિવ સુખની દાતારિ
આતમા સાર સીખ સુણો

અંતે—

રાણિગપુર રલિયામણો, આદીશ્વર જિનરાઉ,
પાસચંદ ઇમ વીનવે પ્રભુ કરિ એહ પસાઉ ૨૮ આ૦
હોજ્યો નારિનિ રાસમય, પરમાનદ ઉલ્હાસ,
ભવિ ભવી મુઝ મન ભમરને તુમ્હ પય કમલિ નિવાસ ૨૯ આ
સવત પનર છયાસીએ, કીધી રૂપકમાલ,
ઉત્તમ તે કંઠિઈ ધરે, જસુ મને સીલ રસાલ ૩૦ આ

૪૧ સઝાય.—

આ૦ દેવ ગુરૂ સઘ કારણ મુનિવર, ચક્રવત્તિ દલ ચૂરે,

* * * *

અંતે—

ભણે પાસચદ તુમ્હે ચારિત્ર લેઇને, પરિગ્રહથી મન ટાલો
અરિહત વચને સાચ પરૂપો, સુધો સજમ પાલોરે —મુનિવર
હિંસા ધર્મ કાંઈ ભાખો ૯.

૪૨ એકાદશવચન દ્વાત્રિંશિકા—ઉપર ન. ૨૨ જુઓ

પ્ર૦ પ્રણમીય સ્વામી વીરજિણંદ, જસુ દસણ હુઈ પરમાણંદ
કહુ સક્ષેપઈ બોલ ઇગ્યાર, વિગતિ સહિત લહિ ગુરૂ આધાર ૧

× × × ×

અંતે— કલશ

સેવા કરિયઈ ભવજલ તરિયઈ ધરિયઈ હિયડઈ ગુરૂ વયણ.
પરમારથ ગ્રહિયઈ શિવસુખ લહીઈ રહિયઈ આદરિ જિનશરણ,
ઇગ્યાર પદારથ ભાખ્યા સમરથ સાંભલિ ભવિયણ સદ્દહિયે,
જે થાઇ ઇક્રચિત્ત પામઇ સમકિત શ્રી પાસચંદ્ર ધણિપરિ કહુએ. ૩૨

—આ ઉપરના સર્વ એક પુસ્તકમાં છે સિ. સં. ૧૬૩૧ પોસ સુદિ ૨ મડવાસરે લિ. [illegible] સરીમળી મારવાડી પા. ૫૪-૧૨ પ્ર૦ (આ નાની નાની ટુંક કૃતિઓ છે તેના રચનાર પરથી [illegible] ગચ્છ નીકળ્યો છે મૂળ તે નાગપુરીય તપગચ્છ કહેવરાવે છે)

---

૧૦૯ વિજયદેવસૂરિ* (પાર્શ્વચંદ્ર સિરિના મધુર પુસ્તલ ધિ૦)

(૧૯૭) શીલ રાસ

* જોધપુર પાસેના રત્નનગરમાં ઓસવાલ વંશીય [illegible] તેની પત્ની ચાંપલદેથી ભરતરાજ નામનો પુત્ર થયો. તેને [illegible] પાર્શ્વચંદ્રે દીક્ષા આપી ભરતરાજને અને [illegible] (જુઓ તે નામના કવિ નં ૧૧૧) ને અરસપરસ સ્નેહ થયો. બંનેએ આગમોનો અભ્યાસ કર્યો ને ન્યાય આદિ તર્કશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવા દક્ષિણ દેશમાં જવાની ઇચ્છા કરી કોઈ ન જાણે તેમ બંનેએ દક્ષિણમાં વિહાર કર્યો. ત્યાં કોઈ શ્વેતામ્બરાચાર્ય પાસે અભ્યાસ ત્રણ વર્ષ કર્યો. પછી તે ગુરુની રજા લઈ પાછા વળતાં દક્ષિણના વિજયનગરમાં આવી ત્યાંની રાજસભામાં દિગમ્બર પંડિતોને છતી લીધા. ગુરુએ પાસેથી સૂરિમંત્ર લીધેલ હતો, તેથી રાજાએ ઉત્સવ સહિત વિજયદેવ સૂરિ એ નામ ભરતરાજનું રાખી [illegible] પાછી આપી. પછી જોધપુરમાં આવી પાર્શ્વચંદ્ર ઉપાધ્યાયને વંદન કરી તેને સૂરિપદ આપ્યું ત્યાર પછી વિહાર કરતાં ખંભાતમાં આવ્યા ત્યાં રોગ થતાં વિજયદેવસૂરિએ આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું સ્વર્ગવાસ થયાં પહેલાં [illegible] ઋષિને સૂરિમંત્ર આપી તેમનું વિનયદેવસૂરિ એ નામ રાખ્યું ત્યાર પછી વિનયદેવ સૂરિએ સં ૧૬૦૨ માં સુધર્મ ગચ્છ એ નામ રાખી જુદોગચ્છ કર્યો. વધુ માટે જુઓ મનજીઋષિ કૃત વિનયદેવ સૂરિ રાસ. જૈ. ૨૮. સપ્ટે આમ ૩

આદિ—

પહિલઉં પ્રણામ કરઉં જિનરાય,લાગુઉ ગોતમ ગણધર પાય,
સદ્‌ગુરૂ વાણી વલી સાંભલઉ, ભૂલઉ અક્ષર આણિજ્યો ઠાઈ
રાસ ભણિસુ રલિયામણુઉ, જે સુણ્યા સીલ હિયડઈ થિર થાઈ
કોકિલા જિમ કલિરવિ કરઈ, માસ વસંત જિમ અંબ પસાઈ કિ.
કઈ શીલ અખંડિત સેવજ્યો ૧

* * * *

અંતે—

હિવઈ શ્રી પુજ્ય પાસચંદ તણઉ સુપસાઉ, સીસ ધરઇ નિજ નિરમલ ભાઉ,
નયર જાલોરહ જાગતઉ હિવિ નેમિ નમઉ નિતુ બે કરજોડિ,
વીનતી એ હા જિન વીનવઉં સ્વામિ ઇક ખિણિ અમ્હ મનથી નવિ છોડિ
સીલ સંવાતઈ પ્રીતડી હિવઈ ઉત્તરાધ્યયન બાવીસમઉ જોઇ,
વલીય અનેરા ગ્રંથથી અરથ આજ્ઞા વિના જિ કહ્યઉ હોઈ,
વિફલ હોજ્યો મુઝ પાતક સોઈ જે જિનભાખ્યઉ તે સહી
સ્વામી દુરિત નઈ કષ્ટ હરઉ દૂરિ, વેગિ મનોરથ માહારા પૂરિ,
આણુસ્યઉં સંજમ આપિયો હિવઈ વિનવઇ ઇમ શ્રી વિજયદેવ સૂરિ કિ૦
૮૦ સીલ૦

—શ્લોક ૨૭૦ સાધ્વી હરષા વાચનાર્થં શ્રી જૂની પ્રત પા ૯-
૧૧ ક મુ

—લ સં. ૧૬૫૭ પા ૧૨ માણેક

—લ સ ૧૬૬૯. હિહિમાહિત્યના સન ૧૯૦૦ ની ખોજનો
રીપોર્ટ નં ૯૧).

—સં ૧૭૩૫ જેઠવદિ ૪ લિ. ૧૫-૯ મા

—લિ૦ ઋ. ડુંગરસી ગિ લાલચંદ્રેણ સાધ્વી જિઉજી પઠનાર્થં
સં ૧૭૬૬ લૂણકરણસર મધ્યે (-૧૧ ઘો)

—લિ. ઋ ઠાકુરજી તસ્ય શિષ્ય ઋ. આસકરણ સ્વપઠનાર્થં ૮-૧૪
સી. ૧૦-૧૧ બાલ૦; ખ. ૧; વિ ધ (નાના ચોપડામાં)

(આ રાસને નેમિનાથ રાસ, શીલરક્ષા રાસ, શીલરક્ષા પ્રકાશ રાસ આદિ નામથી પણ ઓળખવામાં આવેલ છે]

ઉપદેશ ગીત—

આદિ— સુરતરુની પરિ દોહિલઉરે, લાધઉ નરભવ સાર

અંતે— ખિમાસહિત તુમ્હો તા કરઉ ધર્મ મોક્ષિઈરે વિજયદેવસૂરિ ૧૫

---

૧૧૦ સમરચંદ્ર* (પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ શિ.

(૧૯૪) ષડાવશ્યકરાસ અને બીજી નાની કૃતિઓ.

(૧) મહિનાથ સ્ત.

(૨) પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ સ્તુતિ ને સઝાયો.

(૩-૮) મહાવીર સ્તવન—સં ૧૫ ૭ જેઠ શુદ ૮ અમાતમાં

સત્ત સોલસયવચ્છરા પઢમ વીરદિ જેઠ માસ

સુક્કપક્ષ અઠ્ઠમિ દિણિ તવણુ રચિઉ ઉલ્લાસિ.

પ્રત્યાખ્યાન ચતુઃસપ્તતિકા.

પંચવિંશતિ ક્રિયા સ આવશ્યક અક્ષર પ્રમાણ સ.

શત્રુંજય મંડન આદિનાથ સ્ત૦ સ ૧૫ ૮ મહા શુ. ૮

---

* સમરચંદ્ર—પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છના સ્થાપક પાર્શ્વચંદ્રના શિષ્ય. સિદ્ધપુરપાટણના શ્રીમાલી ભીમશાહના ઘરમાં ભાર્યા ઝીમી શ્રીયેતા પુત્ર. જન્મ સં ૧૫૫૫ માગસર સુદિ ૧૧ દીક્ષા સં ૧૫૭૫ ઉપાધ્યાયપદ સં ૧૫૯૯ આચાર્યપદ સં ૧૬૦૪ સ્વર્ગવાસ સં ૧૬૨૬ ના જેઠ વ ૧ અમદાવાદમાં. એમના સમયમાં શ્રી આનંદમેરૂના શિષ્ય પદ્મમેરૂસૂરિ અને તેમના શિષ્ય પદ્મસુંદર ગણિ થયા કે જેમણે રાયમલ્લાભ્યુદય મહાકાવ્ય પાર્શ્વનાથ મહાકાવ્ય, જંબૂસ્વામિ ચરિત્ર પ્રાકૃત, તથા પ્રમાણસુંદર નામનો ન્યાયગ્રંથ કર્યો—તે ઉપરાંત અકબરની સભામાં ઉત્તમ આસન મેળવ્યું (રચ્યો) ગૂ.ની ભાષામાં કર્યો—તે પદ્મસુંદર આગમ્યુ મિત્ર આશીર્વાદ કરી તેમની રાજસભામાં રહેતા હતા.

શ્રી પાસચંદસૂરિંદ સીસઈ સમરસિંઘ સવચ્છરઈ,
માઘ માસિઈ શુક્લિ આઠમિ સોલસઈઠતુતરઈ. ૧૩

શાંતિજિન સ્તo

ચતુર્વિંશતિ જિન નમસ્કાર. સ ૧૫૮૮

વસુ વસુ બાન પરમ જુગ્યાન તપો અભિધાન વૃદ્ધિ દિન માસે,
જિના ચોવીસ જગત્રય ઇસ શુણ્યા સજગીમ સમર સુલ્લાસે. ૨૫

(૯) બ્રહ્મચારી—તેમા બ્રહ્મચર્યના ગુણનુ વર્ણન છે. કડી ૯૪ અને શ્લો. ૧૧૫ છે. —હાલાભાઇ ભ. પાટણ

આદિ—

ગોયમ ગણહર પાય પ્રણમી કરી,
બ્રહ્મવ્રત થુણસિ ઉં હરપ હીઈ ધરી,
સૂધુ પાલી ભવસાગર તરી,
પ્રીણી પામઇ પામિસિ શિવપુરી. ૧

* * * *

અંતે—

એકેક ઇંદ્રી વસિઈ આઠઇ કર્મ અધિ સુદઢ કરઇ,
અનાદિ અનઈ અનત ચઉત્રઈ કાલ અનતુ સચરઇ,
શ્રી પાસચદ સૂરીંદ સીસો સમરસિંઘ ઇમ ઉચ્ચરઇ,
ઇંદ્રી તણઉ જે કરઇ સવર હેલા શિવરમણી વરઈ. ૯૪

—પ્ર કા.

(૧૦) ઉપદેશસાર રત્નકોશ–૧૧ બોલ સઝાય.

આદિ—

તિથકર ચઉવીસહઉ, વદુ સુગુરૂ સુસાધુ
પ્રવચન જે સૂધો કહે, ષટ જીવ વીરાબાધ. ૧

× × × ×

અંતે—

ઇગ્યાર પદ એ સત્ર સામિઈ, સુગુરૂ મુખી અવધારિયે
આરોપપદ મન વશ કરીઈ આણી હેત વારિયે
એમ વસ્તુ સ્વરૂપ જાણી ધમ્મસ્યુ મન રાખિયે,
સુરીંદ શ્રી પાસચંદ સીસિઈ બ્રહ્મરિસિ એમ ભાખિયે. ૫૧

—પ્રા

૧૧૧ બ્રહ્મમુનિ+—વિનયદેવસૂરિ પાર્શ્વચંદ્ર સૂરિ શિષ્ય

+ બ્રહ્મ—જન્મ સં. ૧૫૬૮ ના માગશર શુ ૧૫ ગુરૂને દિને માલવાના આજણોઠ ગામમાં સોલંકી રાજા જયરાજ પિતા અને સીતાદેમાતાને ત્યાં, નામ બ્રહ્મકુંવર. તે અને તેના મોટા ભાઈ ધનરાજ દ્વારકાની યાત્રાએ સં. ૧૫૭૧ માં ગયા ને ત્યાંથી ગિરનાર ગયા ત્યાં આંચલિક રંગમંડણ ઋષિએ બન્નેને દીક્ષા આપી દીધી. પાર્શ્વચંદ્રના ગુરૂ સાધુરત્નના ગુરૂ પુણ્યરત્ન પાસે બ્રહ્મઋષિએ દીક્ષા લીધી. તે બ્રહ્મઋષિ અને ધનઋષિનો મેળાપ પાટણમાં થયો. પછી ધનઋષિ, બ્રહ્મઋષિ અને બ્રહ્મરાજ ઋષિએ દક્ષિણમાં અભ્યાસ કર્યો. ત્યાંથી વિજયનગર ગયા. ત્યાં દિગંબરોને વાદમાં જીત્યા. ને તે વખતે રાજાએ બ્રહ્મરાજને વિજયદેવસૂરિનું નામ તથા પદ આપ્યાં. વિજયદેવે પાર્શ્વચંદ્રને સૂરિપદ આપ્યું. વિજયદેવે બ્રહ્મઋષિને સૂરિપદ આપી વિનયદેવસૂરિ નામ આપ્યું. આ વિનયદેવ સૂરિએ સુધર્મગચ્છ એ નામથી જુદી સામાચારી સં. ૧૬૦૨ ના વૈ. શુ. ૩ ને દિને બુરહાનપુરમાં આચરી. ચાતુર્માસની પાખી કરવાનું ઉદયાત તિથિ ત્યાગવાનું અને પાખી તથા ચોમાસું જુદું કરવાનું સર્વ વિરૂદ્ધ જાહેર કર્યું કરવા એ છતાએ રોગ આવ્યો. અમદાવાદ, ને ત્યાંથી ખંભાત, પાટણ. પછી અમદાવાદમાં વિજયગચ્છના ક્ષમાસાગર સૂરિ આ સામાચારીમાં આવ્યા. સં. ૧૬૩૬ રનિર, બુરહાનપુર શ્રીપુર, અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ, બુરહાનપુર, મોરસદ, ખંભાત પાસે કંસારી, ખંભાત—એમ વિહાર કર્યો. બુરહાનપુરમાં સં. ૧૬૪૬ સ્વર્ગવાસ. તેના શિષ્ય વિનયકીર્તિસૂરિ નામના હતા. સં. ૧૬૪૬ માંજ મનજીઋષિએ વિનયદેવસૂરિ રાસ રચ્યો તેમાંથી આ હકીકત લીધી છે જુઓ આરેચુમો. જૈ. સા. સં. ભાગ ૩

(૧૯૫) ચાર પ્રત્યેક બુદ્ધિ ચોપઈ. સ. ૧૫૯૭

આદિ—જિણુ ચઉવીસઈ પઈકમલ, મનિ ધરિ હર્ષ નમેસુ,
સુગુરૂ વચન સુભ મત્ર જિ હીયડામાહિ ધરેસુ ૧
મુનિવર જે જગ જાણીઈ, પ્રત્યય દેખી બુદ્ધ,
મન આણુદઈ વદિ કરિ, કહિસ્યઉં તાસ પ્રબધ ૨
જોઈ અસખ ઇણે પરિ થયા, તઉ પુણુ એ મુન ચ્યારિ,
ચવણુ દીખ કેવલ મુગતિ, સાથિ લહઇ સુવિચાર. ૩

અંતે—

સાસણુ દેવત આપઇ લગ, સજમ પાલઇ રિષિ,
તે મુનિવર નઉ મનિ ધરિનામ હર્ષઈ બ્રહ્મકિ કરઈ પ્રણામ. ૬૮

(ગાથા ×) —કરકુડુ ચરિત્ર

—દુમુહ ચરિત્ર વગેરે

છેલ્લે

રતનાકર ગ્રહ સખ વરીસ, સમતિ ચદ સવતઇ જગીશ
પ્રત્યય બુદ્ધ તણુઉ એ ચરી, ભાવિઉ મન આણુદઇ ૭
સુધાસુધ જસ જગત્ર વિખ્યાત, વેલ તાત વિમલાદે માત,
શ્રી **પાસચદ** ગુરૂ સુગુણુ પ્રધાન, તસુ પય સેવ કરઉં તિ જમાન ૮
ઉતરાધ્યયન સખેપઈ કહિઉં, વૃત્તિમાથી વિસ્તર લહાઉ,
તેહથી બોલ્યઉ એ ઉદ્ધાર, ભણુતા લાભઇ શુદ્ધ વિચાર ૯
જિન ભાવિતથી કહિઉં વિરૂદ્ધ, પડિત જન તે કરજ્યો સુદ્ધ,
અમમિલતઉ કરઉ પ્રમાણુ, કરજોડી વીનવઇ સુજાણિ— ૧૦
મેરૂ મહીમડલિ થિર રહઈ, સૂરિજ જાસ ગઇણિઈ વહઈ
ચિહદિસિ રત્નાકર જલે ભર્યા, મિહુ પાસઈ જગતી પરવર્યા ૧૧
જા જગિ જિણુસામણુ થિર થાઈ, તા એ ભણુતા ચિત્ત સુહાઈ,
પ્રામીજઈ સિવ સુખ સપદા, **પાસનાહ** સુપમાઇ સદા. ૧૨

૯ —૧૬—૧૪ ધો અશુદ્ધ પ્રત

—ડે. મ. પુના નં ૩૫ સન ૧૮૭૭-૭૮

(આમાં કર્તાનું નામ આણંદ મુનિ આપ્યું છે તે બરાબર નથી.)

(૧૯૬) +સુધર્મગચ્છ પરીક્ષા.

આદિ— ચોપાઈ

વીર નમું કર અંજલિ કરી, સદ્‌ગુરુતણા ગુણ મનિ સમરી,
સાચા ધર્મ પરીક્ષા ભણી, વિગતિ કહું કહિ ગચ્છ તણી;
વીરતણા અનુસર ઉપગાર નવ ગચ્છ તેહ તણા છમ ધાર
પાંચ અણુવ્રતના ગચ્છ પંચ પંચ પંચસય મુનિવર સંઘ. ૨

* * * *

અંતે—

ગચ્છઆચારતણી ચોપાઈ ભાવ ભેદસ્યો નિપુનેર થઈ
એ સાંભળી સૌધર્મગચ્છ ભ જે ભાવ મતિની સગતિ તજે ૧૭૩
ઇમિ જોઇને જિનવર આણ સત અર્થ સવિકારો પ્રમાણ,
અભિનિવેશ મનનો પરિહરો બહુ કહે જિમ શિવસુખ વરો. ૧૭૪
—પ્ર ભાવ રાજ દેસર, ગામ સાપેલ કચ્છ
—પ્રત—ગ્રંથશ્લોક ૨૮૩ સં ૧૫૩૧ ના માગસર વદ ૫ પા.
૧૧-૧૨ આ ક —વિરાજ

(૧૯૭) સુદર્શન શેઠ ચરિત્ર ચોપાઈ—

અંતે— (સોરઠા)

સબલ પરીસહ અતિ ઘોર, સુદરશણ મહા મુની
ભવ કરમ કઠોર, શીલ પાલ શિવપુર ગયા. ૧
જેહનો ભેદ અધિકાર કહ્યા આગમ ભાસને
સત તણે અનુસાર ભવિયણ દિન કરી સાંભળો ૨
સુદર્શન તણો રી સાર, શીલ પાસે જે નર સદા
તે પામે ભવપાર ઈ વાનમેં સંશય કો નહિ. ૩

જે કોઈ નરનારિ શીલ પાલે લજ્યા કજા
મો ઉપજે દેવ મઝાર ઉવાઇ સૂત્ર જેહની શાખ છે ૪
એમો શીલ નિધાન, ભવિયણ હિત કરી આદરો
જ્યો જાઓ નિર્વાણ દેવલોકમે સામો નહી ૫
એ ખટ દરસણમાહિ શીલ અધિકો વખાણીયો
તપ સજમ ખેરૂ થાય શીલ વિના એક પલકમા ૬
કહા તાઈ કીજે વખાણ શીલકા ગુણ તણો
જોવોને સૂત્ર પુરાણ શીલ સાગેહિ અધિકો કહ્યો ૭
ઋષિરાય બ્રહ્મ ઉલ્લાસ શીલતણા ગુણ વરણવ્યા .
કીયો ચરિત્ર પ્રકાશ સુદર્શનજી ગેઠકો, ૮
અધિકો ઓછો કહ્યો હોય તેહનો મિછામિદુકડ
સૂત્ર પ્રાકૃત જોય જેહને અનુસારે ભાષીયો. ૯
એ શીલ તણો વખાણ પઢે સુણે નર જે સદા
પવિત્ર કરે જીભકાન, સુખ પાવે તે સાસતા. ૧૦

—સર્વગાથા ૮૩૯ લિ સ ૧૮૪૦ જેષ્ટ વદિ ૧૧ વાર ચદ્રવારે ૧૫-૨૭ આગ્રાભડાર

(૧૯૮) અઢાર પાપસ્થાન પરિહાર ભાષા*

આદિ—

સુદર રૂપ વિચાર ચતુરપણ ઉત્તમ કુલ અવતાર,
ભોગ સયોગ સપતિ સવિ અતિ ભલી, પામીઇ અરથ ભડાર
વિવેકી જીવદયા ધર્મ્મસાર, પાલીઇ કીય વિચાર—આકણી
અગ નિરોગ નઇ જીવિત અતિ ઘણૂ, કીરતિ પ્રબલ સોભાગ,
જિનવર ગણધર અમરપતિ ચક્રધર, ઉત્તમ પદ લહિ લાગ વિ

* * * *

અંતે—

સમકિતધર છઈ થોડલા, નહી મિથ્યાતી પાર,
દેખી ઘણા ય રાચ્યમઉ, પરખઉ સમકિત સાર

દોષ અઢાર રહિત ભલા, પરભવ અરિહંત દેવ
સમકિત વ્રત તપ શુદ્ધિ ભર્યા, સાધુ તણી કરૂં સેવ. ૧૪ આ
જિનવર સૂત્ર નભાંખ્યું, તે આરાધું ધર્મ,
તત્ત્વ ખરાં ત્રણિ એ આદરી સમકિત મૂલ એ મર્મ ૧૫ આ
પાપ સતર કહ્યાં જિનવરે, મોટક ભાર મિથ્યાત,
જીવ તણાઈ પોતાઈ આગલ ઘણ અનાદિ વિખ્યાત. ૧૬ આ

રાગ આસાઉરી.

જીવદયા અસત્યવ્રત અનઈ ચોરી, નારિની સંગતિ પાપની ઓરી
સમકિત પાળીઈ એહ વિચાર, મન શુદ્ધિ પરિહરિય પાપ અઢાર,
પરિગ્રહ ક્રોધ વલી માન નિ માયા, લોભ છઈ સબલ દુખતણા પાયા સ
રાગ નઈ દ્વેષ મિલિ કલહ નઈ આલ પિશુનપણું રતિ અરતિ વિશાલ. સ
પર પરિવાદ માયા મૃષા વાણી, વલીય મિથ્યાત સલ્ય પરિહરિ જાણી. સ
એહ તણઈ વસિ જીવ અનાદિ, દુખ પામ્યાં સબલા પામ્ય પ્રમાદિ સ
એહનઈ જેમ કરઈ પરિહાર, મુગતિ તણાં સુખ તે લહઈ સાર સ
શ્રાવક ...કરમ ... ભાવી, સાધુનઈ વચનો ભવિયણ પ્રાણી. સ

—સં ૧૬૮ વર્ષે ચૈત્રવદિ ૧૧ તત્ર દિને લખ્યૂ છે લિખિત પીપાડઈ વાસ્તવ્ય પોરવાડ જ્ઞાતી પારીખ દેવરાજ સુત વિમલદાસ પઠનાર્થ સ્વશ્રેયસે.
—આમોદ. પ્ર. મ

* "આ કવિએ પોતાના નાના નાના ગ્રન્થોને ભાસ એ નામ આપ્યું છે. પ્રાકૃત ભાષા ઘણા ભાગે મળે છે. દેશાખ ભાસના વિચાર પીઠ અને પદ રચના ઉત્તમ પ્રકારની છે. સંવત ૧૫૨૧ માં લખાયેલા એક ગુટકામાં આગલા સૈકાના બીજા દેશાખ રાસ ઉતારેલ છે તે ભેગા આના ભાસ પણ ઉતારેલા છે એ પરથી સમજાય છે કે આ કવિ સોળમા સૈકાની શરૂઆતમાં થયો છે." —સ. મણિલાલ બકોરભાઈ વ્યાસ આમ જણાવે છે પણ ખરું જોતાં કવિ તે સૈકાની અંતમાં ને સત્તરમાના મધ્ય સુધીમાં થયેલ છે

(૧૯૯) જિન નેમિનાથ ૪૪ ઢાલનું વીવાહલુ.
આદિ— રાગ ધન્યાસી.

સારદ સાર દયા કરિ દેવી, હીઅડા ભીતિરિ આણીજી,
નમિ નાથન ધવલ રેચિ સુસ સરસ સુકોમલ વાણીજી

અંતે—

એ ધવલ રચ્યઉં મઈ આણી મનિ આણુંદ,
બ્રહ્મચારી નિરૂપમ ગાયઉ નેમિ જિણુદ,
કહઈ શ્રી બ્રહ્મ સદા જિન વંદઈ બે કરજોડી,
તે અલવઈ પામઇ સુખ સંપતિની કોડી ૨૦૧
પદ અક્ષર માત્રાહીણુ કહિઉં હુઈ જેય,
પંડિત જન જોઈ નિરતઉ કરજ્યો તેય,
સૂત્ર વૃત્તિ ચરિત અનુસારઈ જાણી સાર,
લવલેસઈ ભાખ્યઉં એહ સયલ અધિકાર ૨૦૨

—ગ્રથાગ્ર ૪૭૬ પ્ર કા.

(૨૦૦) ઉત્તરાધ્યયનના સર્વ (૩૬) અધ્યયન સ૦—
અંતે—

છત્રીસઈ ઉત્તરાઝયણુઈ રે, જિણુવર કહઇ,
અમૃત વયણુ, સમત જગસૂં મનિ ધરીયઈ રે,
જેહથી ભવસાયર તરીઈ જિન૦ ૨૦
એ ભાસ સખેપેઈ સારીરે છત્રીસઈ અધ્યયન વિચારી,
બ્રહ્મઉં કહઈ જે જન ભણુસ્યેરે,
મગલ કમલા લહિસ્યઇ ૨૧

—ઇતિ શ્રી જીવાજીવ વિભત્તી ગીત ॥ છ ॥ શુભ ભવતુ । કલ્યાણુ મસ્તુ ॥ છ‌ । ગ્રથાગ્ર ૭૦૦ શ્લોક સખ્યા જાણવી શ્રી શ્રી સં ૧૬૪૪ વર્ષે વૈસાખ વદિ ૭ સોમે શ્રીમાલી જ્ઞાતીય ૫૦ તેજા સુતા ૫૦ લાલજી પઠનાર્થં ॥ છ ॥ છ ॥ (પ્ર કા. પાસેનો ચોપડો)

જંબુદ્વીપ ભરતક્ષેત્ર મઝણ નગર અમરાપુર સોહઈજી
ધન વિક્રમ નૃપતિ તસ્ રાજ્ઞી, ધારણી જન મન મોહઈજી ૧

(૨૦૧) જિનપ્રતિમા સ્થાપન પ્રબંધ—પાનાં ૪ ભમ.

(૨૦૨) સુમતિ નાગિલ રાસ. ૧૫૧૨ સન.

(૨૦૩) અજાપુત્રરાસ.

બીજીકૃતિઓ.

૧-૪ પાર્શ્વનાથ સ્ત૦—આસ મનવંછિત વાસજિન પૂરણ.
આદિશ્વર સ્ત૦—રિષભદેવ છઈ આણંદ નેહનાઈ નમે.
પાર્શ્વનાથ ગીત.—દેવઃ ધ્યાન દિવાકર ભગવત.
ભક્તામરીત પાર્શ્વસ્તવ—સકલ સુરાસુર સેવતિ પાય થભણ પુર મંડણ જિનરાય.

૫. અનશન આરાધના

૬-૭. અવંતી સાધુ ગીત અને પુત્રાપુત્ર ચરિત્ર-પ્રબંધ

૮ અજ્ઝાર્થ વિચાર.

૯. ચઉદમ સ્વામિ ધવલ

૧ ભગવંતનાથ સ્તવન (૭ કડી)

૧૧ ૨૪ જિન સ્ત

૧૨ સિદ્ધાન્તિક વિચાર

૧૩ સતીવની આખ્યા

તદુપરાંત સ્તવનો સઝાયો, દુહા અને ગ્રાસવિક કાવ્યો
સંગ્રહમાં જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ પર ટીકા પામી સ્તુતિ રચેલ છે

---

૧૧૨ કવિયણ (સં. ૧૬૫૨ પહેલાંના-હીરવિજયસૂરિના વખતના)

(૧) ચોવીશી (૨૪ જિનસ્તo)—ચઘાઉલા છદમા

આદિ—

સાહિબા વાલેસર અરિહત કે નિસુણો વિનતીરે લો.
સસનેહા ગુણવંત કે હીયડે જે હતી રે લો. સા.

× × × ×

અતે—

ગિરૂઆરે ગુણ તુમતણા—એ દેશી.
તુઝ ગુણગાઉ કથારસે મે સમકિત ગુણ દિપાવ્યોરે,
કવિયણ જગમા જીતના યણ ગુહિર નિસાણ વજાવ્યારે
—વીર જિનનેરે જાઉ ભામણડે. ૫

—ઇતિ સ ૧૭૮૯ ભા સુ ૧૩ દિને સૂરત બદરે ૮-૧૬ આ ક.

(૨) પાંચ પાંડવ સઝાય

આદિ—

હસ્તનાપુર વર ભલુ, તિહા રાજા પાંડૂ સારરે

અત—

શ્રી હીરવિજયસૂરિ ગછ ધણી, તપગછનો ઉદ્યોતકારરે,
કરજોડી કવિઅણ મુઝ આવાગમણ નિવારોરે;
મુઝ આવાગમણ નિવારો પડવ પચ વદતા મનમોહરે. ૧૯

—સુમતિરૂચિના લેખિ સ ૧૬૫૯ વ. શ્રા સુ ૫ દિને વિક્રમ પુરે નગરે૦ ગ દેવકુશલ પઠનાર્થે. ૧-૧૭ મા.

(૨૦૪) તેતલીપુત્ર રાસ. ૧૫૯૫ (?)-પાના ૧૨, અમ.

(૨૦૫) અમરકુમારરાસ.

(૧૧૩) કલ્યાણ (ત૦ હેમવિમલસૂરિ-સૌભાગ્યહર્ષ સૂરિ શિ૦)

(૨૦૬) કૂર્મ કર્મ રાજાધિકાર રાસ. સં. ૧૫૫૪ પહેલાં.

અંતે—

તપગચ્છ શ્રી ગુરુ દીપતા એ મા. સુવિહિત સૂરિ શૃંગાર
શ્રીશિર્ષ જંબૂ અભિનવાએ મા. ગુરુ ગચ્છ કેરા શૃંગાર. ૬૮
તપગચ્છ શ્રી ગુરુ નાયકૂએ મા૦ શ્રી હેમવિમલ સૂરીંદ
નામિઈ નિધિ પામીઈએ મા. દુરિત જાઈ દૂરિ. ૬૯
તાસ સીસ સૌભાગ્યહર્ષએ મા. તપગચ્છનુ આધાર
નામિ સૌભાગિઈ આગલા એ મા. પામઇ ધર્મ ઉદાર. ૭૦
શ્રીસૌભાગ્યહર્ષ સૂરિ ચિરજયુ એ મા. સંઘ કિ આસીસ,
વિબુધ પુરંદર ગુરુનિસુ એ મા. ધર્મવંત નિશિદીસ. ૭૧
તિણ ગુરુ ચરણ આરાહિઉ એ મા૦ તપ જપિ ક્રિયાનિધાન
શ્રી કલ્યાણ જય જય કરૂએ મા. પંડિત માહિ પ્રધાન. ૭૨
જસ નામિ જસ પામીઇએ મા. કવિજન શિર સરમાન
ચરણ કમલ તે ગુરુ તણુએ મા. શ્રી રાજહંસ સમાન ૭૩
તે ગુરુ નઈ સુપસાઉલઈ એ મા. ગુણ નિધિ કુંડ ભૂ વિચાર
વરસ માસ મધુર ઋતિઈ એ મા. જયા તિથિ ગુરુ વાર ૭૪
રાસ રચિઉ રંગિઈ કરીએ મા. વચન કરૂ કલ્લોલિ
વચન રચન તે મોતીઆ એ મા. અધિકી ઓછી વાત
વૈરાગ્ય શ્રી સંઘ સાંભલિઆ એ મા. મિથ્યા દુક્કડ સાત. ૭૫
નગર અનોપમ જાણીઈ એ મા. મંદિર શ્રી આધાર
ધર્માધિ કરી આગલૂએ મા. દાન દીઇ અનિવાર ૭૭
જિહાં એહવા વિવહારીઆએ મા. પૂજઇ શ્રી વર્ધમાન.
વર્ધમાન જિન પૂજતાએ મા. સુખ પામઈ વર્ધમાન. ૭૮
જયવંતો શ્રી વર્ધમાન જિન એ મા. સંઘ સકલ અનિવાર
દિન દિન પામઇ અતિઘણુંએ મા. માંગલીક જયજયકાર ૭૯

(કલશ)

જા પવર મદિર સકલ સસિહર વિપુલ અંબર મડલ.
ઉદયગિરિ જાં ઉદય કરઉ દિવદિવ રત્ન મહીતલ.
તા એહ શ્રી કૃતકર્મ્મ રાજા તણુ ચરિત્ર સોહામણું.
કંપાણુ જયકર ભવિક નરનઇ અચલ દિઉ વધામણું. ૮૦

(ઇડરની બાઇઓનો ભ)

[સૌભાગ્યહર્ષ સૂરિના પ્રતિમા લેખો સ ૧૫૮૪ અને ૧૫૯૦ ની સાલના મળે છે–જુઓ ધા-સગ્રહ ભાગ ૧ લો લેખાંક ૧૮૬ અને ૭૧૯ આ પૈકી સ. ૧૫૯૦ ના લેખમા સાથે આનદવિમલસૂરિ પણ છે. આ બને સૂરિઓ હેમવિમલસૂરિના શિષ્યો અને બનેની પાટ જુદી થઈ. આણુંદવિમલ સૂરિએ સ ૧૫૮૨ મા ક્રિયોદ્ધાર કર્યો તે વખતે તેમણે ગચ્છનો સમસ્ત ભાર સૌભાગ્યહર્ષને સોંપ્યો હતો સૌભાગ્યહર્ષે લઘુશાલા નામે એક શાખા ચલાવીને પોતાની પાટે સોમવિમલસૂરિને સ્થાપન કર્યા હતા જ્યારે બીજી બાજુ આણુંદવિમલ સૂરિએ પોતાની પાટે વિજયદાન સૂરિને સ્થાપન કર્યા હતા]

---

૧૧૪ ખીમો.

(૨૦૭) +શત્રુજય ચૈત્ય પ્રવાડી. (પરિપાટી).

આદિ— ચુપઇ

આરાહ સામિણિ સારદા, જિમ મતિ તૂઠી દિઇ મતિ સદા,
શ્રી સેત્રજ તીરથ વદેવિ, ચૈત્ર પ્રવાડિ રચસિ સખેવિ ૧
પાલીતાણુઇ પ્રણમૂ પાસ, જિમ મનિ વછિત પૂરઇ આસ,
લલતાસુર વદૂ જિન વીર, સોઇ સાયર જિમ ગુહિર ગભીર ૨

* * * *

અતે—

એહ સ્વામી તુમ્હ ગુણ જેતલા, મઈ કિમ બોલાઈ તેતલા,
તૂ ગુણ રયણાયર સમ હોઈ, એહ સક્ષા નવિ જાણુઈ કોઇ ૩૧

જે તારા ગુણ માહિ સાર, તેહ મરિ મગઘ જ્ઞાનાધાર,
ક તુમ્હ નામિઈ નિતુ આંગણ મેં કલ્પ્રેલી પીપુ અંકુર. ૩૨

—આ સહજસુંદર મુનિ પુસ્તકોમાં અમદાવાદ ૧૧૧૯ માં (સિ. પ. શોધપત્રિ ૧૭૧-૧૭૩) ર પ્રા. તી. સં ૫ ૧૫૫-૧૬૦.

(આ સોળમા સૈકામાં નહિ કવિઓમાંનો એક હશે એમ તેના પછી થયેલ સુપ્રસિદ્ધ શ્રાવક કવિ ઋષભદાસે પોતાના સં ૧૬૭ માં બનાવેલા કુમારપાલ રાસમાં બીજા કવિઓ સાથે આ પ્રાચીન નામ પણ ઉલ્લેખી પોતાની લઘુતા કહેલી છે એ પરથી ભાસે છે—

"આગિ જે મોટા કવિરાય તાસ તણા રજ શ્રાવકાય
શાલસૂર હીરો ઓછો ખરો સકલ કવિની કીરતિ કરો. ૫૪

---

૧૧૫ લીંબો.

(૨૦૮) પાર્શ્વનાથ નામના સવૈયાસ્સ મહાઉલ્લાસ.

આદિ— (રાગ મેવાડો)

સકલ સુરિંદ નમિ સમરે પાસ જિણેસર દેવો
માનવ ભવ પામી કરિ અહનિસિ કીજે સેવો.
અહનિસિ સેવા કરીજઇ જિનવર, તો નિશ્ચય પામીજઇ શિવપુર
તુમ્હ ગુણ જેતાં કહ્યા ન જાઈ સકલ સુરિંદ સદા ગુણ ગાઈ.
છબીછ પાસ જિણંદ દયાલ પામે સામસુંછ
તોરૂં રમણ અમારા નામ લીયતિ સાપસું છ આમ્બી.

* * * *

અંતે—

સઉ મઝ જલનિધિ છુપાઇ તહિ પરિભ્રમણ કરંતિ
જનમ જરા મરણ કરિ, દુખ અનંત સહંતિ
દુખ અનંત સહંતિ અપાર, મેટિ તુમ્હારી પાખઇ જિનવર
કૃપા કરી ભવદુખ નિવારો, મઝ ભવ જલનિધિ પાર ઉતારો. ૪૮

લીંબો કહિ તુમ્હે સાભલોરે, અભય તણા દાતાર
શરણુ તુમ્હારિ આવીઉરે સ્વામી જગદાધાર
સ્વામી ધ્યાઉં શ્રી જિનચંદ, ધ્યાન ધરતા પરમાનંદ
જે છઇ સાસ્વત સુખ અનંત, લીંબાનઇ આપો ભગવંત ૪૯ છ.

—ઇતિશ્રી પાર્શ્વનાથ નામ્ના સવેગરસ ચંદ્રાઉલા સંપૂર્ણા લિખિતં પં૦ રવિવર્દ્ધન ગણિના ધનવર્દ્ધન વાચનાય શ્રીપાટણ મહાનગરે. ૪-૧૫

(વિ. ધ)

[સત્તરમા સૈકામા થયેલ પ્રસિદ્ધ શ્રાવક કવિ ઋષભદાસે લીંબા નામના પોતાનાથી પૂર્વ કવિઓ પૈકી એક તરીકે સભાર્યો છે તે આજ લીંબો હોવો જોઈએ, તેથી તેને સોળમા સૈકાના અંતે મૂકવામા આવેલ છે.

---

૧૧૬ વિજયગણિ.

(૨૦૯) આરાધના રાસ. સં. ૧૫૯૨ માઘ શુ. ૧૩—આમોદમાં.

---

૧૧૭ લાવણ્યદેવ (ત૦ ધનરત્નસૂરિ અને સૌભાગ્યસાગર સૂરિ-ઉદયધર્મ-જયદેવ શિ૦)

(૨૧૦) કર્મ વિવરણનો રાસ.

આદિ— ધુરિ—વસ્તુ

સકલ જિણવર સકલ જિણવર ભગતિ પ્રણમેવિ,
સરસતિ સામિણિ ધરીય મનિય ગોયમ ગણધર સામિય
તાસ પસાઇ હું તનુય ચૌદ ગુણઠાણીય,
ગુરૂ વયણે સુપસાઉલે બોલિસું વચન વિશાલ.
જે સુણતા સુખ સપજે ટલિઈ તિ ભવભયપાસ ૧

* * * *

અંતે—

તપાગચ્છ નાયક જગહ પ્રધાન, ભવિકતા જે કરે વખાણ.
શ્રી ધનરત્ન સૂરિ ગુણધાર, પરભાવા એ સ્વામિ ભંડાર ૬૯

સૌભાગ્યી દીસિ જયવંત શ્રી સૌભાગ્યસાગર સૂરિ ગુણવંત,
પંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ જાણિ આગમ શાસ્ત્ર કરિ વખાણ. ૭૦

ઉવઝાય શ્રી કુશલ ધર્મ સકલ વિદ્યાને જાણે મર્મ.
તાસ શીશ પંડિત શ્રી જયદેવ, તસ સેવક બોલઈ ગુણ હેવ. ૭૧

પાપ નિકંદિત છઇ જેય જપિ થાએ ત્રિભુવનરાય
એ ધ્યાન ધરૂં નિશિદીસ, જિમ અજરામર હુઇ જગીસ. ૭૨

શાસ્ત્ર સિદ્ધાંત વિચાર ભંડાર, તેહતણું નવિ જાણું વિચાર,
ગુરૂ ઉપદેસે કમ ઇ કહ્યાં સંખેપે મે ગુણગ્રામ કીધાં ૭૩

દંન શીલ પ્રભાવે કરી નિર્મલ ચિત્ત હૈયા આદરી
સાત્વકદેવઈ ભવિ ધરિ કરી ભવિક લોકને મંગલ સહી. ૭૪

એ ભણતા મંગલ ઘરિ હોય, ભણતાં સંપત્તિ ઘરિ હોય,
એ ભણતાં ઘુઈ નવનિધાન એ ભણતાં પામે કલ્યાણ. ૭૫

—૨૮—૧૩ લી.

[આમાના ધનરત્ન સૂરિ વડતપગચ્છ—વૃદ્ધ પોશાલિના છે ને તે સં. ૧૫૭ માં ધર્મેશ લબ્ધિસાગર સૂરિના શિષ્ય અને પાટધર થયા. (જુઓ, નયસુંદર સંબંધી મારો લેખ. આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌ૦ ૬ ક.) તેમના સં. ૧૫૭૨ ૧૫૮૭ ૧૫૮૮ ૧૫૯૧ ના પ્રતિમા લેખો મળ્યા છે. ધા. સં. ભાગ ૧ લેખાંક ૧૪૩૫ ૧૬૨ ૬૧૬ ૧૨૬૪ વળી સૌભાગ્યસાગરસૂરિના ધાતુપ્રતિમાના સં. ૧૫૭૪ સં. ૧૫૮૪ ને ૧૫૮૫ ના પ્રતિમા લેખ છે. જુઓ ધાતુપ્રતિમા લેખ સંગ્રહ ભા. ૧ લેખાંક ૧૮૧ ૧૧ ૮ ૬૮૪ તેમ બીજો ભાગ. સં. ૧૫૭૪ અને ૧૫૮૪ ના લેખોમાં જણાવેલું છે કે લબ્ધિસાગરસૂરિ પટ્ટે ધનરત્નસૂરિ શ્રી સૌભાગ્યસાગરસૂરિભિ આપરથી જાને સૂરિ લબ્ધિસાગરસૂરિના પ

ધર શિષ્યો હતા, આ બંનેના સમયપરથી આ કવિ સોળમા સૈકાના અંતમા ગણી શકાય તેમ છે

---

૧૧૮ કુશલહર્ષ. (ત. વિજયદાનસૂરિ-હર્ષસંયમ શિ૦)

(૨૧૧) નાગપુરમંડન શાંતિજિન સ્તવન. પટ્ભાવ ગર્ભિત.

અંતે—

ઇમ તવિઉ નિરમલ સકલ કેવલ કુશલ મંગલદાયગો,
બહુ ભાવ ભેદી તત્ત્વવેદી સુખ પ્રવેદી નાયગો,
સુર જિનવર નમઇ અસુર શ્રી વિજયદાન સૂરીસરો,
શ્રી હર્ષસંયમ ચરણ સેવક કુશલહર્ષ કૃપા કરો. ૩૯

(પત્ર ૪ પ્ર. કા)

(વિજયદાનસૂરિ-આચાર્યપદ સં-૧૫૮૭ સીરોહી, સ્વ ૧૬૨૨)

---

૧૧૯ ધર્મસિંહ ગણિ (ત૦ આનન્દવિમલસૂરિ શિ.)

(૨૧૨) દીવાળી રાસ—પા ૬ અમ,

(૨૧૩) વિક્રમરાસ— -જેસ

(આનન્દવિમલ સૂરિ-આચાર્યપદ સં ૧૫૭૦, ક્રિયોદ્ધાર સં ૧૫૮૨, સ્વ ૧૫૯૬),

---

૧૨૦ દોલતવિજય (ત૦ સુમતિસાધુ વંશે પદ્મવિજય-જય-વિજય-શાંતિવિજય શિ૦)

(૨૧૪) ખુમાણરાસ.

આદિ— ગાહા.

ॐ ऐं મંત્ર અપાર, સારદ પ્રણમામિ માય સુપ્રસન્ન, ૧
સિદ્ધ ઋદ્ધિ બુદ્ધિ સિર પૂર વરવેદ પડિપુન્ન.
વરવેદ પુત્થહત્થા વીણા સુરવદ કમલ કરવિમલા,
હંસગમી હંસરદા, વિજ્જા વૈજંતિયા માલા ૨

દુહા—કમલવદન કમલાસના કવીઉર મુખકે વાસ
વસે સદા વાગેશ્વરી, વિધવિધ કરે વિલાસ
વિદ્યા બુદ્ધિ વિવેકવર, વાચક દાયક વિત્ત,
આગેં જે આઇ તુને, શરણ લગાવે મિત્ત. ૪
સંવરસે સાંનિધ કરો, મહેર કરો મહામાય
ત્રિપુરા ભોર તારકો, સંનિધ કરો સદાય. ૫
આઈ વો આદર અલ્પ, અધિકી બુધ ઉક્તિ
દયાતિલક કીજે દયા સેવક જાણી સક્તિ. ૬
કવિત—આકાશ અંબાવર ભગતિ કીજે ભારતિ,
જાય જાય જગજાણ સત સંનિધ સક્તિ,
સુપ્રસન્ન હોય સુરસત, વયણ વાચ્યા વર દીજે
નાયક મેલે નાક, પીતંબર પ્યાલો પીજે
મહારાજ રાજ રાજેશ્વરી, દયાતલક કીજે દયા,
ધન મોજ મહિર માતંગિની, માય કરો મોયુ મયા. ૭
દુહા—શિવ સુત સુખદાયો સબલ સેવે સકલ સુરેશ
વિઘનવિદારણ વરદીયણ, ગવરીપુત્ર ગણેશ. ૮
કવિત—ભૃકુટિચંદ ભાલકે, મંગ ભાલકે સમુજ્જ્વલ
મોદક ઉજ્જ્વલો, ધુડલ લાવે દુંદલ,
ધુકપ ધૂમે પ્રભાવે, સેસ સલવલે ઉચ્છલ
ધુમ નેત્ર મલકે નાગ ભાલકે અતુલ બલ
ગમ ગમેં વિઘન ટલિ ઇમલ ગમર હવેં ઉજ્જ્વલ કમલ,
સુખદા દેવ રિદ્ધ સિદ્ધ દીયણ, સમરી ગણપતિ સબલ. ૯
દુહા—ઋષભદેવ વનિતાધિપતિ, નાભિનંદ સુખકંદ,
ઉર અંબુજ ભ્રામર પ્રભુ, ચિત્ત ચકોર જિનચંદ ૧૦
અષ્ટિ ધ્રુવ અષ્ટિ પ્રતિમ સમત સામતિ સુહેત,
પારસ પ્રભુ પરમેશ્વર, દેવ હેમ કર હેત. ૧૧

જ્ઞાન જ્યોતિસુ પ્રકાસ ગુરૂ, કર ધરી સાસત્ર કત્થ,
ત્રિભુવનમે તારણુ તરણુ, સૌ વાતો સમરત્થ. ૧૨

* * * *

વચમા. બીજા ખડને અતે

એટલે ખડ એ પૂરો થયો, અલપ બુદ્ધિ મેં ઉદ્યમ કીયો,
સુકવિ સુધારે વાચો સહી, કૂડ સાચ કવિયણુ જે કહી,
ત્રિપુરાસકત તણે સુપસાય, રચો ખડ દૂજો કવિરાય,
તપગચ્છ ગિરૂઆ ગણુધાર, સુમતિ સાધુ વશે સુખકાર.
પડિત પદ્મવિજય ગુરૂરાય, પટોદયગિરિ રવિ કહેવાય,
જય બુધ શાંતિવિજયનો શિષ્ય, જપે દોલત મનહ જગીશ.

—ઇતિ શ્રી ચિત્રકોટાધિપતિ શ્રી રઘુવશે બાપા ખુમાણુ ચરિત્રે રતિસુદરી અભિગ્રહકરણુ ચિત્રકારિકા ચરિત્ર રમણુ, રાજકુમારી પાણીગ્રહણુ, પચસહેલી ચિત્રગઢમિલણુ દોલતવિજયવિરચિતે દ્વિતીય ખડ સપૂર્ણુ —

ત્રીજા ખડને અંતે

જયવિજય એ નામ આપેલ છે. ને તેના શિષ્ય શાતિવિજય ને તેના શિષ્ય દોલતવિજય

(આ રાસ રાજસ્થાની-મારવાડી ભાષાના શબ્દોથી ભરપૂર છે. તેમા ચિતોડના રાણા ખુમાણુ તેના વશજો વગેરેનો ચારણુશાહી ઇતિહાસ મૂકેલો છે, આની પ્રત. ડે. કો લાયબ્રેરીમા છે તેનો ન ૨૫૮ સને ૧૮૮૨-૮૩ આનાં પાના ૧૩૯ છે અને અપૂર્ણુ છે, જૈનસાધુઓ રાજદરબારમા રહી તેના જૂદા જૂદા વર્ણુંનથી ચિત્ત રજન કરતા એ આ પરથી જણાય છે ને તે માટે ગણેશને વદન પણુ કરેલ છે. આની પ્રત ડેક્કન કૉલેજની લાયબ્રેરી હાલ ભાડારકર ઇન્સ્ટીટયૂટ-પુના મા છે)

૧૨૧ વાસણ (વ૦ વિજયદાનસૂરિ શિ૦)

(૨૧૫) +આનંદવિમલસૂરિ રાસ સં. ૧૫૯૭ આસો.

આદિ—

સકલ મધારથ પામીઇ જપતાં શ્રી જિનનામ
પ્રથમ તિર્થેસર પાઇઇ આપણપ ક‌રૂં પ્રણામ.

* * * *

અંત—

શ્રી આણંદવિમલસૂરિસર તસ પટોધર પવિત્ર,
તે શ્રી વિજયદાનસૂરિ ગુણિ નિદ્ધ, વાસણ પ્રણમિ
એ આણી નરમલ ચિત્ત. ધુ ૧૪૧

—આણંદવિમલસૂરિ સં. ૧૫૯૭ ના ચૈત્ર શુ ૭ ને દિને સ્વર્ગસ્થ થયા—તે અરસામાં આ કૃતિ રચાઇ છે જુઓ માટે જુઓ જૈ. રા. સં. ૩

—(આ રાસની માંગરોલ ભંડારમાં પ્રત છે તેમાં છેલ્લે નીચે પ્રમાણે છે.—અને તે રાસનું નામ સાધુગુણરત્નમાલ રાસ આપેલ છે)

સંવત પનર સત્તાણૂઇ આસો આસુર આસો માસ
સાધ નામ ગુણરત્નમાલ એ રાસ.
રચતા એ મનાઈ અતિ ઉલાસ ઉલ્લાસ. ૧૮૮
સુધર રવિ સસિ સોચ સારસતા, મેરુ મહીધર જ્યાં,
વળૂ વધિ સપ્ત પરવાર સવિર, પ્રતપો એ અવિચલ નિદ્ધ. ૧૮૯
અજગતા અજભાન વર શ્રી વિજયદાનસૂરીંદ,
ભટ્ટારક રાજવિજયસૂરિ, કહે વાસણ પ્રણુ આણંદ. ૧૯

—સુધર ઉલસણ સાધના. ૯–૧૧ માં.

૧૨૨ વિનયસમુદ્ર (ઉપકેશગચ્છ સિદ્ધસૂરિ—હર્ષસમુદ્ર શિ૦)

(૨૧૬) અંજનબાળા રાસ.

(૨૧૭) અંબડ ચઉપઈ સં. ૧૫૯૪ માહ શુ ૨ રવિ બિમરામાં

અંતે—

અંબડ મોટઉ હૂયો વિસાલ, તાસુ ચરિત્ર સુણી રસાલ,
શ્રી મુનિરત્નસૂરિનો કહ્યો, તેહથકી ભાવારથ લહ્યો. ૯૧
ચઉપઈ વિધિ કીયો મઈ એમ, ભણતા ગુણતાં ધરિ હુયઇ પેમ,
ઉવએસ ગછિ સપઈ સિધિસૂરિ, તાસુ પસાયઇ આણુદપૂરિ. ૯૨
હરપસમુદ્ર વાચક તસુ સીસ, તિમરા મડણ શ્રી જગદીસ,
પાસ જિણુદ તણુઇ સુપસાઇ, વિનયસમુદ્ર કહ્યો મનિ ભાઈ ૯૩
પનર નિવાણૂ પ્રવર પ્રસિદ્ધ, એ પ્રબંધ મઈ સુલલિત કિદ્ધ,
મહા સુકિલ દ્વિતીયા રવિવાર, રચ્યો તિમરા નયરિ મઝારિ. ૯૪
અધિકો મઈ ઉછો છદમસ્ત, કહતા મઇ ખોલ્યો પરમત્થ,
જે ગીતારથ વરતઈ વલી, પમજ્યો કહજ્યો મુઝ ગુણુ મિલી ૯૫

—ઇતિ અબડ ચઉપઇ સમાપ્ત. ૨૦–૧૫ આ. ક

(મુનિરત્ન તે પૂર્ણિમા ગચ્છના સ્થાપક ચદ્રપ્રભસૂરિના પટ્ટે ધર્મઘોપસૂરિ અને તેમની પાટે સમુદ્રઘોપસૂરિ કે જેમના ત્રણ શિષ્ય નામે સૂરપ્રભ, મુનિરત્ન અને તિલકચદ પૈકીના બીજા શિષ્ય થયા કે જેમણે અબડ ચરિત્ર સસ્કૃતમા ૧૨૬૦ શ્લોકનુ રચ્યુ હતુ તે ચરિત્રમાથી ભાવાર્થ લઇ આ રાસ પોતે રચ્યો એમ કવિ જણાવે છે આજ મુનિરત્નસૂરિએ ભાવી તીર્થંકર અમમસ્વામિનું ચરિત્ર સ ૧૨૫૨ મા અને મુનિસુવ્રતચરિત્ર સસ્કૃતમા રચેલા છે.

(૨૨૮) પદ્મચરિત્ર ૧૬૦૪ (આમા રામચદ્ર અને સીતાજીના ચરિત્ર છે)

અંતે—

શ્રી ઉવએસ ગચ્છ ગુણુ ભૂરિ, ગણુહર ગુરૂ રયણુપ્પહસૂરિ,
તસુ અનુક્રમિ સિદ્ધસૂરિ વસિટ્ઠ, બઇઠા થાપ્યા ગુણુ ગરિટ્ઠ ૫૮
કક્કસૂરિ જયવત ગણેસ, તેહ તણુઉ પામી ઉપદેશ,
વાચક હર્ષસમુદ્ર તસુ સીસ, વિનયસમુદ્રઈ વાણુરીસ ॥ ૬૦
વીકાનયરિઇ વીર જિણુચદ, તાસુ પસાઈ પરમાણુદિ,
ચઉવિહ સઘ તણુઇ સુપ્રસાદિ, સોલ ચિડોત્તર ફાગુણુ આદિ ૬૧

કહ્યો કથા એ સીતા તણી સીતાસતી મહિમા જશ ઘણી,
ભાવઇ ભવિયણ્જનો ભણુ ગુણ સુણી પૂરવ આસ સહુ મન તણી ૯૨
—સં. ૧૫૧૫ વર્ષે આસાઢ માસે શુક્લપક્ષે ૧૪ તિથૌ લિખિ-
તં । શ્રી વિક્રમપુર મધ્યે. ચોપડાનો ભંડાર, ઉદયપુર.

(ઉપરોક્ત ગચ્છના આ સમયના શિલાલેખ સં. ૧૫૦૫
લેખાંક ૧૦૮ ધા ૫ ભાગ ૧ લો અને સં. ૧૫૧૮ ના લેખાંક
૫૩૪ ભાગ ૨ જે-નાહર આપે છે)

---

૧૨૩ જિનમાણિક્ય

(૨૧૯) કૂર્માપુત્ર રાસ
(જુઓ હવે કવિ નં. ૧૨૪ નીચે આનો ટુંક પરિચય)

---

૧૨૪ કનક કવિ (જિનમાણિક્ય શિ૦)

(૨૨૦) મેઘકુમાર ગા. ૫૦ નો ટુંકો રાસ (સં. ૧૫૮૨ ને ૧૬૧૨ ની મધ્યે)

આદિ—
રેણ સમધિમાદિ તણીએ રાજગૃહ નગર નરેશ્મો
સ૦ ૮ કરે રાજ્યભાગ મૈં જીમ ધરમ નરેશ. ૧

* * * *

અંતિ—
તે મુનિવર મેઘકુમાર ઇજો ચરિત પવિત્ર સાર
શ્રી શ્રી જિનમાણિક્ય સીસ, કવિ કનક ભણઈ નિશદીસ. ૫
—૩-૧૩ લી- પ. ૩ ૧ત

જિનમાણિક્યસૂરિ—(નં. ૧૨૩) ખરતર ૬૧ મા પટધર જન્મ
સં. ૧૫૪૯ દીક્ષા ૧૫૬ પટ્ટસ્થાપના ૧૫૮૨ મરણ ૧૬૧૨ આથી
૧૫૮૨ ને ૧૬૧૨ ની વચમાં.

---

૧૨૫ ગજરાજ પંડિત.

(૨૨૧) **હીરવિજયસૂરિના બારમાસ** સં ૧૫૯૬ કા. ૨.

આદિ—   રાગ સામેરી

સરસતી ભગવતી વરસતી, વાણી દીઓ રસાલ,
વીણા હસ્તક ધારિણી, કવિજન દીઓ આધાર.
કરજોડી ગજરાજ પંડિત ભણે, વારજા સુભવેલ,
તાસ તણે ઉસાઉલે, આજ કરૂ રંગરોલ

*   *   *   *

અંતે—   ચાલ

કારતક માસે આવીઓ, ભાવીઆ સરવે પરિવારરે,
અનુમતિ દીધી બેનડી, લેવા તે સંજમભારરે.
શ્રી વિજયદાન સૂરિને હાથે, તે પાટણ નયર મઝારરે,
સંવત ૧૫ છનૂએ, કરતગ બીજે માસરે,
કરજોડી ગજરાજ પંડિત ભણે, વરતો તે જયજયકારરે.
વિમલાદી બેની એમ વીનવે.

—ઉનાના મોરારજી વકીલનો ચોપડો ૧૬૯—૧૭૩.

---

૧૨૬ ગુણમાણિક્ય શિષ્ય (બ્રહ્માણગચ્છ-બુદ્ધિસાગરસૂરિ -વિમલ-ગુણમાણિક્ય)

(૨૨૨) **હરિશ્ચંદ્ર રાસ.**

આદિ—

સરસતિ સામણિ વીનવૂ, ત્રિભુવન જાણણી માય,
રચૂ ચરિત્ર હરિચંદ તણૂ, વલી પસાય. ૧
કૃપા કરૂ મઝ સ્વામિની, વંછિતદાયક દેવ,
એક મનુ નતુ ઉલગ્યુ, સદા કરૂ તમ્હ સેવ.
સીલ સયમ તપ નિર્મલુ, બુદ્ધિસાગર ગુરૂ જાણિ,
ગચ્છ બ્રહ્માણ ગુણનિલુ, શ્રી વિમલેંદ વખાણિ. ૩

તાસ તણુ સિષ્ય અતિભલુ, ગુણમાણિક્ય સુખ લેહ,
તેહ તણૈ સુપસાઉલઈ કવિત કહૈ તે સોય. ૪

* * * *

(ત્રુટક અને પ્રથમનું પાનું મળ્યું છે તેથી કવિનું નામ તેમજ તેમની કૃતિની રચનાનો સમય નિર્ણીત થઈ શકે તેમ નથી.) પત્ર ૪-૫ ...

(આગમ ગચ્છમાં અનેક બુદ્ધિસાગરસૂરિ અને વિમલસૂરિ થયા લાગે છે કારણ કે બુદ્ધિસાગરસૂરિ નામના પ્રતિમા લેખો સં. ૧૩૮ , ૧૩૮૬ ૧૪૨૯ ૧૪૩૯ ૧૪૯૩ ૧૫ ૬ ૧૫૨૮ ૧૫૩૨ ૧૫૪૩ ૧૫૪૯ ૧૫૫૪ ના મળી આવ્યા છે અને વિમલસૂરિ નામના લેખો સં. ૧૨૬૭ ૧૩૬૯ ૧૩૭૧ ૧૪૪૫, ૧૫ ૩ ૧૫ ૮ ૧૫૧૧ ૧૫૧૩ ૧૫૧૫ ૧૫૧૬ ૧૫૧૭ ૧૫૨ ૧૫૨૩ ૧૫૨૪ ૧૫૩૨ ૧૫૪૩ ૧૫૬૧ ૧૫૮૯ ના મળી આવ્યા છે જુઓ ધા. લે. સં. ભા. ૧ અને તથા નાહટાકૃત જૈન લે. સં. ભાગ પહેલો. આ પૈકી બુદ્ધિસાગરસૂરિ તેમના સં. ૧૫૨૮ ૧૫૩૨ ૧૫૪૩ ૧૫૪૯ અને ૧૫૫૪ માં વિમલસૂરિ પટ્ટે થયેલા જણાવ્યા છે અને વિમલસૂરિ તેમના સં. ૧૫ ૩ ૧૫૧૫ ૧૫૧૬ ૧૫૧૭ ૧૫૧૯ માં પોતે બુદ્ધિસાગરસૂરિ પટ્ટે થયેલા જણાવ્યા છે સં. ૧૫૮ માં થયેલ વિમલસૂરિ કે જે બુદ્ધિસાગરસૂરિ પટ્ટે થયેલ તે આ કવિના ગુરુ સમજીએ તો સોળમા સૈકાના અંતે આ કવિને મૂકી શકાય.)

---

૧૨૭ નયસિંહ ગણિ (વડતપગચ્છ-ધનરત્નસૂરિ-મુનિસિંહ શિ.)

(૨૨૩) ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તુતિ. પાલ્હણપુર

—ચંદ્રગચ્છ ગુરુરાજ શ્રી રત્નસિંહસૂરિ, તત્પટ્ટે શ્રી ઉદયવલ્લભસૂરિ, તત્પટ્ટે શ્રી જ્ઞાનસાગરસૂરિ, તદ્ગુરુભ્રાતા શ્રી ઉદયસાગરસૂરિ—તત્પટ્ટે શ્રી લબ્ધિસાગરસૂરિ—તત્પટ્ટે શ્રી ધનરત્નસૂરિ ઉપાધ્યાય શ્રી મુનિસિંહગણિ શિષ્ય પં. નયસિંહ ગણિના પાલ્હણપુરે કૃતા શ્રી ચતુર્વિંશતિ જિનાનાં સ્તવાઃ

(ગુર્જર ભાષામા—આ૦ ભ. પાટણ)

(આ પૈકી લબ્ધિસાગરસૂરિએ ૧૫૫૭ મા શ્રીપાલકથા રચેલ છે. તેના શિષ્ય ધનરત્નના પાટે અમરરત્નસૂરિ અને તેજરત્નસૂરિ થયા ને તેના દેવરત્નસૂરિ થયા કે જેના સમકાલીન નયસુદર ૧૬૨૮–૧૬૬૯ થયા ઉક્ત ધનરત્નસૂરિના પ્રતિમા લેખો સ. ૧૫૭૨, ૧૫૭૬, ૧૫૭૯ ૧૫૮૭, ૧૫૯૧ ના મળી આવે છે જુઓ. [ધા. પ્ર. લે સ. ના બને ભાગ આથી આ કવિને સોળમી સદીના અતમા મૂકી શકાય.]

---

૧૨૮ જ્ઞાનાચાર્ય.

(૨૨૪) બિલ્હણ પચાશિકા. મ ૧૬૨૬ પહેલા ૧૬ મા શતકમા.

આદિ— ચુપાઈ

મકરધ્વજ મહિપતિ વર્ણવૂ, જેહનૂ રૂપ અવનિ અભિનવૂ,
કુસુમ બાણ કરિ કુંજરિ ચડઇ, જાસ પ્રયાણિ ધરા ધડહડઈ ૧
કોદડ કામિની તણુ ટકાર, આગલિ અલિ ઝઝા ઝકારિ,
પાખલિ કોઇલિ કલ રવ કરઈ નિમલ છત્ર શ્વેત શિર ધરઇ ૨
ત્રિભુવન માહિ પડાવઇ સાદ, છઈ કો સુર નર મડઇ વાદ?
અબલા સૈનિ સબલ પરવરિઉ, હીંડઇ મનમથ મચ્છરિ ભરિઉ ૩
માધવ માસ સોહઇ સામત જાસ તણુઈ જલનિધિસુત મિત,
દૂતપણૂ મલયાનિલ કરઈ, સુર નર પન્નગ આણુ આચરઈ ૪
તાસ તણા પય રૂ અણુસરી, સરસતિ સામિણી હઈડઇ ધરી,
પહિલૂ કદર્પ કરી પ્રણામ, ગરૂઉ ગ્રથ રચિસિ અભિરામ ૫

* * * *

અંતે—

આપિ વાર એક અવાસ, મણિ માણિક ધન મૂપૂ તાસ
પૂરવ પ્રેમ મિલ્હિ જણુ ઘણુઉ, પાર ન પામિ કવિ તે તણુઉ ૧૫૧
કામિ કાજિ કીધ ચૂપઈ, ખતિ કરી નિરખઉ થિર થઈ,

મઝિસઉ બિહૂણનુ વાણી તેહ, સ્નાન ભખ્ખ રસિ રાતા એહ. ૧૫૨

—इति कवि बालहणमति बिल्हण पंचाशिका समाप्त । संवत १६८६ वर्षे चै वदि ३ लिखे लिपि ॥ इति बिल्हण-पंचाशिकारास समाप्त ॥ श्रीः ॥ ॥ श्री ॥ ॥

મૂળ ચોપડાના પત્ર ૪૩ થી ૫૮ (નિર૬). શ્લો ૨ ૫, તેમાં ૧૫૨ ચોપાઈ ગુજરાતી ભાષી મઈ સંસ્કૃત (અક્ષરે ૫૧ શ્લો).

(૨૨૫) શશિકલા પંચાશિકા.

આદિ— ચોપઈ

એક દિન ભમરી સચિપુર સાથિ હસિ હરખિ તાલી દેઈ હાથિ,
સખી કહિ સાંભલિ શશિકલા પુછું વાત એક નિર્મલા. ૧
જિમ બિહૂણનિ પરમાર્થ સર્વ તિમ તૂ કહિ મૂકી મન ગર્વ
કહિ કુમરી સુણિજ્યો સહુ તમ્હે તેહની વાત પ્રકાશ અમ્હે. ૨

* * * *

અંતે—

મધુ વિલિખિત છાંડી આમલી, કીધ સુરત દીધ તખ્ખુ વલી,
વાર વાર સંભારૂં તેહ પ્રાણ પાખિ બાહનું વર એહ. ૪

—इति शशिकला पंचाशिकाः समाप्तम् । श्री ज्ञानाचार्य कृतः

—મૂળ ચોપડાનાં પત્ર ૩૯ થી ૪૩ શ્લો ૧+૫૪=૬ તેમાં ૪ ચોપાઈ ગુજરાતી ભાષી અને અન્ય ગુજરાતી મિશ્રિત સંસ્કૃત.

ટૂંકી નોંધ—ચાલુ દેશનો પંડિત કવિ બિલ્હણ જ્યારે કાશ્મીર નીકળ્યો, ત્યારે દેશોદેશ ભમતા ૫ નગરના રાજા ક્ષિતિપતિ ઉર્ફે ક્ષિતિ-પાલને ત્યાં રહ્યો હતો. ને રાજકુમાર તેને ક્ષિતિપતિની પુત્રી સાથે સ્નેહ બંધાયો તે વાત પાછળથી છતી થઈ અને રાજાએ કવિને દેહાંતદંડ કરવો પડ્યો. એ સ્નેહને અંગેની મનોહર બિલ્હણે સંસ્કૃતમાં બિલ્હણ પંચાશિકા રચી, જે અદ્યાપિ એક લોકપ્રિય ગ્રંથ મનાય છે. એ ગ્રંથમાં

આ બિલ્હણ પચાશિકા ચોપઈ ઉપર મ૦ સાક્ષર શ્રી ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલ એમ. એ એ લખેલો લેખ ગુજરાતીના સંવત ૧૯૭૨ ના દીવાળીના ખાસ અંકમા પૃ ૧૯૨૬ પર છપાયો છે તે ઘણી જાણવા જોગ હકીકત પૂરી પાડે છે બિલ્હણ નામના કાશ્મીરી પડિતે ગૂજરાતમા આવી અણહિલવાડમા કેટલોક સમય નિવાસ કર્યો હતો ત્યારે કર્ણદેવ રાજ્ય કરતો હતો. ત્યા તેણે કર્ણસુદરી નામની નાટિકા કે જે અણહિલવાડમા શાન્ત્યુત્સવ દેવગૃહમા મહામાત્ય સપતકરે પ્રવર્તાવેલા

રાજકુમારી સાથે ભોગવેલા ભોગનૂ બિલ્હિણના મૂખનૂ ઉન્માદક ચિત્ર છે

પ્રસ્તુત પચાશિકા કોઇ અણઘડ જોડનારને હાથે કાલાતરે કથીરમા જડાઈ અને विल्हण काव्य નામ પામી. પૂર્વે બિલ્હણ ગૂજરાતમા આવ્યો હતો ને ત્યાથી અત્યત અપ્રસન્ન ચિત્તે ચાલ્યો ગયો હતો, એ વાત એ અરસામા તાજી હતી અને પંજાબના ક્ષિતિપાલની હકીકત વીસારે પડી હતી એને લીધે ઐતિહાસિક ક્ષિતિપાલ તથા તેની પુત્રીને ઠેકાણે बिल्हण काव्य મા ગૂજરાતનો વીરસિહ તથા રાજકુમારી શશિકલા એ બે કલ્પિત વ્યક્તિઓ સ્થાપિત થયેલી જોવામા આવે છે જૈન સાધુ જ્ઞાનાચાર્યે જૂની ગૂજરાતીમા બિલ્હણ કાવ્ય રચ્યૂ છે, તેમા શશિકલાના પિતાનુ નામ પૃથવીચદ્ર આપ્યુ છે ને તેને પાટણનો રાજા કહ્યો છે,

બિલ્હણ કાવ્યમા ગાડી લીધેલી बिल्हण પચાશિકાએ જ્ઞાનાચાર્યને શશિકલાના પ્રલાપના કાવ્યની રચના સૂઝાડી જણાય છે તે સાધુ કવિએ જાણ્યા તરુયા સસ્કૃત સાથે ગૂજરાતીમા શશિકલા કાવ્ય રચ્યુ છે, તેમા વીસ સસ્કૃત શ્લોક અને ચાલીસ ગૂજરાતી ચોપાઇ છે, બિલ્હણ કાવ્ય અને શશિકલા કાવ્યની ભાષાની વિશિષ્ટતા ઉપરથી જ્ઞાનાચાર્ય ઇસવીસન પદરમી સદીમા થયેલ લાગે છે પ્રસ્તુત કાવ્યોની જૈન મરોડના દેવનાગર અક્ષરની હાથપ્રત (મુબઇની દેવચદ લાલભાઈ લાયબ્રેરીની) જે મને મળી હતી તે વિ સ ૧૬૨૬ ની છે

જ્ઞાનાચાર્યની ભાષા મધ્યકાળની ગૂજરાતી છે. એ કવિનુ શશિકલા કાવ્ય ટૂક છે ને કંઈક ફીક્કૂ પણ છે. —કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ

ભગવાન ઋષભનાથના યાત્રામહોત્સવ પ્રસંગે પ્રથમ ભજવવામાં આવી હતી. કર્ણદેવની વિદ્યાધર કન્યા કર્ણસુંદરી સાથે સ્નેહ તથા પરિણય એ તેની વસ્તુ છે. ગુજરાતમાં સોમનાથની યાત્રા કરી પછી રામેશ્વર થઈ ગયો. ઉત્તરે દક્ષિણની ચાલુક્ય રાજધાની કલ્યાણમાં આવ્યો. ત્યાં વિક્રમાદિત્ય ત્રિભુવનમલ્લ રાજાએ તેને પોતાનો વિદ્યાપતિ બનાવ્યો. તેનું વિક્રમાંક કાવ્ય એ ઉક્ત રાજાની પ્રશસ્તિ રૂપ છે. ત્રિભુવનમલ્લના પૌત્ર સોમેશ્વરદેવ ભૂલોકમલ્લે પણ તેનુંજ એક વિક્રમાંકાભ્યુદય નામનું ચંપૂ કાવ્ય રચેલું છે. તેની એક જુની પ્રત પાટણના સંઘવીના પાડાના તાડપત્રના ભંડારમાં છે. બિલ્હણનો સમય ઈ. સ. ૧ ૬૫ થી ૧ ૯૦ નિર્ણીત કરવામાં આવ્યો છે.

ચૌરપંચાશિકા એ પચાશ શ્લોક ૫૦ વસંતતિલકામાં રચેલું ખંડકાવ્ય સંસ્કૃત સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ છે. કેટલાક તેનો કર્તા ચૌર કવિ માને છે. બીજો વર્ગ બિલ્હણકૃત માને છે. આ ૫૦ શ્લોકના પૂર્વ ભાગ તરીકે પૂર્વચૌરપંચાશિકા-નામનું ૭૪ શ્લોકનું નવીન કાવ્ય કોઈએ રચ્યું છે તેમાં પંચાશિકાનો પ્રસંગ એવો વર્ણવેલો છે કે —

અણહિલપુર પત્તનના રાજા વૈરિસિંહ (ઈ. સ. ૯૨૦) ને ભારતપુરના રાજાની પુત્રી સુતારાની કુક્ષિથી શશિકલા નામની પુત્રી થઈ. પુત્રી મોટી થતાં રાજાને અભ્યાસ માટે ચિંતા થઈ. એવામાં કાશ્મીરી પંડિત બિલ્હણ રાજસભામાં આવ્યો. વિદ્વાન્ જાણીને રાજાએ શશિકલાને ભણાવવા વાસ્તે તેને રાખ્યો. વ્યાકરણ, કાવ્ય, સંગીત વગેરે શાસ્ત્રનું અધ્યાપન કરાવ્યા બાદ કામશાસ્ત્ર શરૂ કર્યું. આ અરસામાં તેમને વચ્ચે સ્નેહ વધ્યો અને ગાંધર્વ વિધિથી લગ્ન થયાં. ઉભય કામદેવ-રતિ વિલાસ સુખ ભોગવવા લાગ્યાં. રક્ષકોએ શશિકલાનું વિકૃત રૂપ જોઈને રાજાને આ વાત નિવેદન કરી. રાજાએ બિલ્હણને શૂળી ઉપર ચઢાવવાનો હુકમ કર્યો.

આ પછીની વાત આપણી ગુર્જર-ગૂજરાતી ભાષાન્તરની વાર્તાના સરખીજ છે તે ભાગનો સાર પણ આ લેખમાં આવે છે. આમાં

ઉપર જે મગલાચરણુ આપ્યુ છે તે આપી પછી જણાવે છે કે ઉત્તરદેશમા શ્રી પુરપાટણમા પૃથ્વીચદ રાજા રાજ્ય કરે છે તેની પટરાણીનુ નામ પ્રેમાવતી છે નગરની બાલાઓના નયનો જોનારને વીધીને પાડી નાખે એવા મોહક છે પ્રેમાવતીની કુક્ષિથી શશિકલા નામની પુત્રીનો જન્મ થયો તે શશિકલા ક્રમે કરીને યૌવનદશા પામી. કવિ તેણીના રૂપ તથા વિદ્યાભ્યાસનુ વર્ણન કરે છે. કાવ્યશાસ્ત્રમાં નૈષધ શરૂ થયુ, પણ પાચ સર્ગ ભણ્યા પછી પડિત પચત્વ પામ્યો. બીજા પડિતની શોધ કરતા કલિગ દેશથી બિલ્હણ પડિતની પ્રાપ્તિ થઈ રાજાએ તેને કુમારીના શિક્ષક તરીકે નીમ્યો પરતુ રાજાએ બને યુવાન હોવાથી તેઓ વચ્ચે કઇ કુત્સિત કર્મ ન થાય, તે માટે બ્રાહ્મણને કહ્યુ કે કુમારી આધળી છે અને કુમારીને કહ્યુ કે બ્રાહ્મણ કુષ્ટરોગી છે, અને તે વાસ્તે બંને વચ્ચે પડદો મુકાવ્યો અને કુવરીને પર્યંકે બેસાડી. અભ્યાસ કરાવતા એક કિઠ્ઠ શ્લોક આવ્યો શશિકલાએ તેના ઉપર રહેલી વૃત્તિ જોઇ નહી, તેથી બ્રાહ્મણે કહ્યુ કે, તુ આધળી છે નેથી જોઇ શકતી નથી, કુમારીએ કહ્યુ હુ પોથીમા લખ્યુ છે તે બોલુ છુ બ્રાહ્મણે જાણ્યુ કે આ આધળી નથી, માટે પરીક્ષા કરવાને બે દુહા કાગળમા લખીને તેણીના ઉપર નાખ્યા આ દુહા તે **निरर्थकं जन्मगतं नलिन्यां यदा न दृष्ट तुहिनांशुबिंबं.**

દુહા—જેણિ અણુજિ અબરથિકુ, નિર્મલ ચદ્ર ન દિઠુ
તે કમલિનિ કલિમા રહી, જવારૂ ઘણુ ધઠુ ૩૭
જેણિ મયકિ મહિયલિ થિકી, વિકસતિ નવિણી ન જોઇ,
અવનિમા હિઇ તે અવતરી, નિશ્ચઇ નિષ્ફલ હોઇ ૩૮

કુમારીએ તેનો અર્થ વિચાર્યો અને હૃદયમા રણઝણી રહી પડદો કાઢી નાખ્યો ને બ્રાહ્મણને મદન જેવો જોયો નયણે નયણુ મળ્યા ને દૃષ્ટિ સ્થિર થઈ લજ્જા ટલી ગઇ.

કરિ કટાક્ષ લખઈ શર સર્મિ, ભ્રચુહ ભાવિ કુલાલઈ ભ્રમિ,
ડસણે સરસી અહુરા ડસઈ, વલી કુચકી કરસ્યુ કસઇ ૪૩

ગુણ ભરી કંચન મન ભમિ ભાંતિ કરઇ તે રતન,
આગમ બોલઇ આગઇ જેમ નિરખ્યઉ નાહિ દેખાઇ રત્ન. ૪૪
વાર બેઉ થઉ નીસાઇ આગમા કરઇ અભ્યાસ આસ,
મહિમાકઇ ગરૂઉ થાઅ પ્રીતિ પ્રગટ થઇ કાયુ માઅ ૪૫
કરઇ અરદાસ કીમ દેઉ બોમ બોગરાઇ સુસ્નો સોઇ
આમિ તિ અનગ તજુ ગરવાસ વિસરઉ પતિન વિવિધ વિલાસ. ૪૬
પતિ સુખ સોઇ કુમરિ મિરતિ તેહની ગુણનિ આવી છઇ મિતિ,
મનિ ગમતુ આપઇ માનિની, તેજુ સી વાસર યામિની. ૪૭
સુરભિ રસિ સરૂપ ધ્યાન પતિ શત્રુ પ્રભી રામ
પ્રમ લીધા અભ્યાસ ભગતિ નવ નવ રંગ કરઇ નરનારી. ૪૮

આવી રીતે પતિ તથા કવિતા વચ્ચેના પ્રશ્નો પૂરા થયા અને અરસપરસ સ્નેહ વધતાં બને કલ્પકીય કરવા લાગ્યાં. રાજાએ એક વખત કુવરીને જોઈ અને તેણીના રૂપમાં રૂચકર નિવાસનું સાન કાઢ્યું અને આત્માને બોલાવીને મોકલ્યો અને તેણે સૂક્ષ્મ ખબર આરોપકનો હુકમ કર્યો. સૂક્ષ્મ ખબર આપવાનો પત્રમાં પતિને પોતાના કાલને સ્મરણ કર્યું. પતિને કહ્યું કે ગાઢી કદ રેતના કવિતા છે તેનું દુઃખ ખમ્યું. ... તે ભાવ ભલા ગામનગરે પણી તેનું સ્મરણ કરતાં તેની આંખની રત્નિકામાં સ્મરણ ... છે ... કવિતાની રીત તે પકડ્યો. કવિતાએ કહ્યું કે એને આરક્ષા તો હું મનીષ પ્રધાન રાતે સમજ પે મન આત્માની ... કવિતા ... પ્રગટાવી.

પ્રસ્તુત આચાર્યની સં. ૧૬૭૩ માં લખાયેલી ... પ્રતમાં ૨૦૪ ગાથા સંખ્યા છે ત્યારે પાટણની સં. ૧૬૫૫ માં લખાયેલી પ્રતમાં ૨૦૭ પાટણની વ. (પત્ર ૭ પંક્તિ ૧૫) ... પ્રમાણે છે:—પતિ કવિતા ગુણમણિ શ્રી ... પતિ ... શિષ્ય ... પ્રતિ લખ્યાં ... ગચ્છે સ. ૧૬૫૫ વર્ષ માર્ગશિર વદિ

૮ સોમે લિખિત મત્રિ શ્રી પક્ષ પઠનાર્થા. બ્રાહ્મણની પ્રતના કુલ ૨૮ પત્ર છે આમા બિલ્હણ પચાશિકા ઉપરાત શશિકલાના વિરહ પ્રલાપના ૧૨૩ દૂહા ચોપઈ વધારે છે. પચાશિકાના અતની ટુક ઉપર જણાવી છે તે છે.

'ભણે બિલ્હણ મમ વાણી એહ, જ્ઞાનતણે રસિ રાતો નેહ '

શશિકલાને વિપ્રના બધનની વાત દાસીએ સભળાવી કે, તેણીની આખમાથી સમુદ્રની પેઠે આસુ સરવા લાગ્યા સખીએ સમજાવીને છાની રાખી. શશિકલા વિપ્રની સાથેની પોતાની રતિક્રીડાને સ્મરીને વિલાપ કરવા લાગી. આ વિલાપ પચાશિકાથી જાય તેવો નથી આ પછી તેમાથી ૧૦ મી કડીથી ૨૧ કડી આપી છે ને પછી પ્રલાપનો અત-ભાગ ૧૨૦ થી ૧૨૨ કડીનો આપ્યો છે.

આ કાવ્યના કર્ત્તા સબધી ચર્ચા કરતા દલાલ જણાવે છે કે બિલ્હણ વૈરિસિહના વખતમા નહિ, પણ કર્ણદેવના સમયના થયો જણાય છે. વળી "ગૂજરાતી ભાષાન્તર કર્ત્તાનુ નામ મારી પાસેની પ્રતો ઉપરથી બિલ્હણ હોય એવુ જણાય છે, પણ ગુજરાતીઓમા આવા નામ હોવાનો સભવ નથી જૈનશ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ તરફથી છપાયેલી જૈન રાસમાળા નામની રાસોની યાદીમા બિલ્હણ પચાશિકાના કર્ત્તા તરીકે સારગનુ નામ આપેલુ છે, તે નામ ખરૂ હોય, પરતુ તે પ્રત જોયા વિના નિશ્ચયથી કહી શકાય નહીં. આ ચોપાઇ સવત ૧૬૫૫ ના પૂર્વે મારા ધારવા પ્રમાણે વિક્રમના ૧૬ મા શતકના અતમા રચાયેલી હશે પચાશિકાનો અગ્રેજી કવિતામા અનુવાદ સર એડવીન આર્નોલ્ડે કર્યો છે."

—વધુ માટે જુઓ ગૂજરાતીનો ઉક્ત અક ૭-૧૧-૧૯૧૫

આમા વિશેષ ઉમેરવાનુ એકે આમા ટાંકેલી લેખકની પ્રશસ્તિમા જે સ. ૧૬૨૬ ની છે તેમા બીજી કૃતિ નામે શશિકલા પચાશિકામાં શ્રી જ્ઞાનાચાર્ય કૃત એવુ લખેલુ છે તે જ્ઞાનાચાર્ય કર્ત્તા હોય એવુ બિલ્હણ પચાશિકાના અતની ટુકમા 'જ્ઞાન તણઇ રસિ રાતા નેહ ' એવુ છે

જેમાં જ્ઞાન એ પરથી સંભવિત છે અને તે આચાર્ય જ્ઞાન હોવાનું સહજ શ્રી કેશવલાલ ધ્રુવ જણાવે છે તે વાસ્તવિક ભાસે છે. સારંગ-નામધર રત્નવિજયના ભંડારની ટીપમાં આ ચોપઇ નામે મિથ્યાત્વ પંચાખ્યાન નોંધાઇ છે તે તત હું જોઇ શક્યો નથી. આ સમયમાં સારંગ નામનો કવિ નોંધાયો છે કે જે ખરતર ગચ્છના જ્ઞાનસાગર સૂરિના શિષ્ય પદ્મસુંદર અને તેના ગુરુભાઇ ગોવિંદનો શિષ્ય છે અને જેણે ભોજ-પ્રબંધ ચોપાઇ સં. ૧૬૫૧ માં જ. વ. ૯ જાલોરમાં રચ્યો છે તેના નામ-નીચે આ પંચાખ્યાનને પણ મૂકી છે પણ તે સંબંધી વિશેષ હકી-કત તે પ્રત જોયા પછી મળી શકે.

આ સોળમા સૈકામાં ગદ્યબંધ ભાષામાં નીચે જણાવેલા રચાયેલા જાણવામાં આવ્યા છે:—

૧ સં. ૧૫૦૧ દીપોત્સવદિને તપાગચ્છે સોમસુંદરસૂરિથી મુનિસુંદરસૂરિ શ્રી જયચંદ્રસૂરિ શિ. હેમહંસ ગણિએ ષડાવશ્યક બાલાવબોધ રચી પૂર્ણ કર્યો. (હા. ભં.)

૨ સં. ૧૫ ૧ કાર્તિક શુદ ૧૩ બૃહત્તપાગચ્છના ભટ્ટારક રત્નસિંહ સૂરિના શિષ્ય પંડિત માણિક્યસુંદર ગણિએ ભટ્ટારક શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ રચિત ભવભાવના સૂત્રપર બાલાવબોધ દેવકુલપાટકમાં કર્યો. (હા. ભં.)

૩ તપા મુનિસુંદર સૂરિ શિષ્ય વિશાલરાજે ગૌતમપૃચ્છાનો બાલાવબોધ કર્યો. સં. ૧૫ ૫ આસપાસ. (હા. ભં.)

૪ સં. ૧૫૨૯ માં બૃહત્તપાગચ્છના ભટ્ટારક જયતિલક સૂરિના શિષ્ય પંડિત દયાસિંહ ગણિએ ક્ષેત્રસમાસનાપર બાલાવબોધ ર. પ્રે. (હા. ભં.)

'

વિક્રમ સત્તરમી સદી.

૧૨૯ સુમતિ મુનિ (ત૦ હર્ષદત્ત શિ૦)

(૨૨૬) અગડદત્તરાસ સ. ૧૬૦૧ કાત્તિક શુ. ૧૧ રવિ.

આદિ—

આદિ જિણેસર પ્રણુમી પ્રાય, સમરૂ સરમતિ સામિણિ માય
કરજોડી જાઈ માગુ માન, સેવકનઇ દેજે વરદાન ૧
તુઝ નામઈ હુઈ નિરમલ ગ્યાન, તુઝ નામઈ વાધઇ મવિ વાન,
તુઝ મુખ સોહઈ પૂનિમ ચદ, જાણે જીહ અમીનઉ કદ. ૨
મૃગલોયના કહીઈ સવિશાલ, અધર રગ જિમ્યા પરિવાલ,
વેણી જાણે જિસિઉ ભુયગ, કઠિન પયઉહર અતિહિ ઉતગ ૩
નલવટિ ટીલી રયણે જડી, મસ્તકિ મનમોહઇ રાખડી
કાને કુડલ કરિ બહિરખા, હીઈ હાર સોહઈ નવલખા. ૪
તુઝ તનુ સોહઈ સવિ સણુગાર, પાએ ઘૂઘરનઉ ઘમકાર,
હસગમનિ ચાલઈ ચમકતી, તુ બ્રહ્માણી તુ ભારતી. ૫
તુમ્હ ગુણ કહઇતા ન લહુ પાર, સેવકનઈ દેજે આધાર,
સારદ નામિઈ રચઉં પ્રબધ, સુણિજ્યો અગડદત્ત સબધ. ૬

× × × ×

અંતે—

સારદ નામ હીયડઈ ધરી, ચઉપઇબદ્ધ રાસ જે કરી
અધિકુ ઉછઉં કહિઉં હુઈ જેહ, ભવીયણ જણ સામઇજો તેહ ૧૩૪
શ્રી ચદ્રગચ્છ સૂરીસર રાય, શ્રી સોમવિમલ સૂરિ પ્રણુમુ પાય,
એ ગુરૂ મહિમા મેરૂસમાન, તાં ચિર નદઉ ગયણે ભાણુ. ૧૩૫
સવત સોલ એક કાતી માસી, સુમતિ ભણઈ મઈ કરિઉ ઉલ્હાસિ,
સુક્લ ઈગ્યારમિ આદિત્યવારિ, એ ભણતા હુઈ હરષ અપાર. ૧૩૬

અમરદત્ત મુનિ તસુઇ ચરિત્ર ભણતાં ગુણતાં હુઈ પવિત્ર
પંડિત હર્ષદત્ત સીસ કવિ કહઈ ભણઈ ગુણઈ તે સવિ સુખ લહઈ ૧૩૭
—ઇતિ અમરદત્ત રાસ. ૪-૧૫ ગાં
—સં ૧૬૭૦ વર્ષે આસો શુદિ ૧૨ સોમે ભદડી પાઠક ભંડારે
લખ્યતં ઋ મેઘા લખ્યાપિત પ્ર શ્રી શાન્તલક્ષ્મી મહત્તરા વાચનાર્થ
—૧૦-૧૪ લીં.

---

૧૩૦ દર્શન કવિ

(૨૨૬) ચાડાપચ્ચા રાસ. ૧૬ ૧ આસો સુદ ૧

૧૩૧ જગાઋષિ (ગુણવિમલ) (ત૦ વિજયદાનસૂરિ-શ્રીપતિઋષિ શિ૦)

(૨૨૭) વિચારમંજરી સ ૧૬ ૩

અંત—

શ્રી કમઉ ઉદ્યોતકર વિરી શાખ મનોહર
મનોહર ગા આણંદવિમલ સૂરીસ્વરએ, શ્રીવિજયદાન સૂરીંદએ
દીઠિ દુઇ આણંદ એ
આણંદ સવિ શ્રાવકમાં તસુએ શ્રીપતિઋષી પંડિતમુનિ
કરસ ક્ષિ ત પિતુ પિતુ રત્નાગર ગોભતાએ.
પંડિત જગુઋષી ભણઇ ૧૨૬
સયલ સંઘ નરિષાલરિ ગ્રીવાદ વિચારમંજરી એ રચીએ
એહ ભણી નિત્ય સારિ રે
રત્નત્રય ગુ તે નહિ તે સદિ અનવિમલ પાણી શિવનીએ.
—સં ૧૬ ૫ વર્ષે ચૈત્ર શુદ ૧ અહિમદાવાદ મધ્યે લેખિત
—વિવેકવિજય ભ. ઉદયપુર

કઈ કર્તાનું નામ ગુણવિમલ આપે છે એક બીજી પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે છે

શ્રી કમઉ ઉદ્યોતકર વયરી સાખા મનોહરે,
મનોહર શ્રી આણંદવિમલ સૂરીસ્વરએ

શ્રી વિજયદાન સૂરીંદએ, દીઠઈ હુઇ આણંદએ,
આણંદ એ સાથઈ ચરણકમલ નમુંએ.
શ્રીપતિ રિષિ પંડિત નમું હું, સમકાલઈ ધનધનૂએ,
ધન ધન રત્નત્રય સિર સોભતા એ
એહ ભણીનઈ જે સર્દહઇરે, રત્નત્રય હુ તે લહઈ,
તે લહઇ અવિચલ પદવી સિધનીએ. ૧૨૭
—ગ્રંથાગ્ર ૨૦૪ પા ૮ પ્ર. કા.

---

૧૩૨ સોમવિમલસૂરિ* (ત૦ હેમવિમલસૂરિ-સૌભાગ્ય હર્ષસૂરિ શિ૦)

(૨૨૮) શ્રેણિકરાસ (સમ્યકત્વસાર રાસ) સ ૧૬૦૩ ભાદ્રપદ સુદિ ૧ કુમારગિરિમા

---

* હેમવિમલસૂરિ તપગચ્છના પટ્ટધર-તેમની પાટે સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ થયા, અને તેમની પાટે સોમવિમલસૂરિ ન. ૫૮ મા થયા. તેમનો જન્મ ખભાતમા સમધર મત્રી વશજ રૂપવતને ત્યા તેની સ્ત્રી અમરાદેથી થયો. જન્મનામ જસવત હેમવિમલસૂરિ પાસે સ ૧૫૭૪ મા વૈશાખ શુદ ૩ ને દિને દીક્ષા લીધી દીક્ષા નામ સોમવિમલ. પછી તે સૂરિએ સ.૧૫૮૩ મા સૌભાગ્યહર્ષને સૂરિપદ આપ્યુ ને સૌભાગ્યહર્ષસૂરિએ પડિતપદ સોમવિમલને શીરોહીમા આપ્યુ. અને વીજાપુરમા અમદાવાદના સઘે આવી ઉપાધ્યાયપદ અપાવ્યુ સ ૧૫૯૭ મા આસો સુદ ૫ ને ગુરૂવારે અમદાવાદમા સોમવિમલને આચાર્યપદ આપ્યુ. અને બીજા લઘુ-આચાર્ય સકલહર્ષસૂરિ સ્થાપ્યા. પછી ખભાતમા ગચ્છનાયકપદ સોમવિમલસૂરિને આપવામા આવ્યુ-સ ૧૬૦૫ મહા સુદ પાચમને દિને. આ તેમના શિષ્ય આણદસોમે સ ૧૬૧૯ મા કરેલા સોમવિમલસૂરિ રાસ (પ્ર૦ જૈન ઐ ગૂ કા. સચય-શ્રીજિનવિજયજી સપાદિત) માથી લીધેલુ છે. સોમવિમલસૂરિ સ ૧૬૩૭ માર્ગશીર્ષમા સ્વર્ગભાક્ થયા

(પ્રકાશક—શા. ભિખાભાઈ મગનલાલ—અમદાવાદ.)

આદિ— દુહા

સકલ સિદ્ધિ મંગલકરણ જિન ચોવીસ નમેવિ
બ્રહ્મપુત્રી સરસ્વતી માય-પાય પ્રણમેવિ. ૧
ગોયમ ગણધરને નમું જિણ ન જિગ ભૂભાર
સોહમ સ્વામી નમું સદા જેહ શાખા વિસ્તાર ૨
સાર મદ દલ ગુણ તણા હું અભિનવ પદ
અનુક્રમે પંચાવનમેં જેહ નામે ગહગહ ૩
હેમવિમલ તણા દીપતા શ્રી સોમવિમલ સૂરિ
તેહ તણા ચરણ નમી, હરખે ધરી આનંદ. ૪
આદ પરે મહારી મતિ થાઉ જેહને નામ,
શિષ્ય હીરાનંદ સૂરીશ્વર દરસણિ તાસ પ્રમાણ ૫
મુખ અસાર જે કથા તે સવિ ગુરુ પસાય,
વણ ભાવિજ જેણે શીખવ્યું તેહના પ્રણમું પાય. ૬

વસ્તુ

સકલ જિનવર સકલ જિનવર ચરણ વંદેવિ
દેવી શ્રી સરસ્વતી તણા પાયકમલ મન ભક્તિ જુગતિસ્યું
પ્રણમી ગોયમ સ્વામિવર, સુગુરુપાય કમલ સ્તવો
શ્રેણિક રાજા ગુણ નિપુણ નિર્મલ બુદ્ધિ વિશાલ
રચિસ્યું રાસ હું નવનવો સુણીઓ અતિહિ રસાલ. ૭

× × ×

અંતે—

તપગચ્છનાયક ગણધર એ ભાગ્યવંતો, શ્રીમદાનંદ સૂરિસ,
તસ પાટ મહિમ તે વલિસમિ ભા મુનિસુંદર સૂરિરાય.
તસ શાખા સુંદર એ ભા રત્નશેખર સૂરિંદ,
તસ પાટે ગણધર ઉદયો એ ભા લક્ષ્મીસાગર સૂરચંદ.
સુમતિસાધુ સૂરીશ્વર એ ભા૦ અનુક્રમી ગણધાર

સોભાગી સોહામણુ એ, મા૦ તસ નામે ગહગાટ
હેમપરે જગવલ્લહુઓ, મા૦ શ્રી હેમવિમલસૂરિ,
સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ પાટધરા મા૦, નામિઇ સપદ ભૂરિ ૯૮
સોમવિમલસૂરિ તાસ પાટે, મા૦ પામી સુગુરૂ પસાય,
શ્રી વીરજીણેશ્વર મહિમા ધરીએ, મા૦ ગાયો શ્રેણિકરાય
ભુવન આકાશ હેમકર કલાએ, મા૦ સવત હિ નાણે,
ભાદ્રવા સુદ સોહામણી એ, મા૦ પડવે ચડયો પ્રમાણ
કુમારપાળરાય થાપીઓ મા૦ કુમરગિરિ પુરસાર,
શાંતિ જિણુદ પસાઉલે, મા૦ રચીઓ રાસ ઉદાર
દુહા ચોપાઈ વસ્તુ ગીત મા૦, સર્વ મળી કીધો માન,
છસે એકાશી આગલે એ મા૦ જાણે સહુએ જાણ.
અધકુ ઓછુ મે ભણ્યુ એ મા૦, જે હોય રાસ મોઝાર,
તે પડિત સવે શોધજ્યો એ, મા૦ આગમને અનુસાર
સુણી જે નરનારી ગાયસે એ, મા૦ સુણસે આણિ રગ,
તે સુખ સપદા પામસે એ, મા૦ ભોગ ભલીપરે ચગ.
જ્યા લગે મેરૂ મહીધરૂ એ, મા૦ જ્યા લગે શશધર તાર,
ત્યા લગે રાસ ચિરજયુ એ મા૦ નિત્ય મગલ જયકાર

ગાથા ૬૮૧ લી. પા. ૩-૪, ડે.

લિ૦ શ્રી કુમરગિરિનગરે શ્રી સોમવિમલસૂરિણા શ્રી રસ્તુ-પા-શ્રી નયમધીરગણિ ગુરૂભ્યો નમ શિષ્ય ચેલા જયવત લખિત-શ્રી ॥ છ ॥

—ચેનસાગર ભ ઉદયપુર.

—સ. ૧૬૧૯ શ્રાવણ સુદ ૧૧. ૨૧-૧૬ લી, રત્ન.

(૨૨૯) ધમ્મિલરાસ સ. ૧૬૧૫ (૧૫૯૧ ?) પોષ સુદ ૧ રવિવાર ખભાતમા

અતે—

શ્રી તપગણ શિણગાર, શ્રી રતનશેખર સૂરિસાર,
સિરિ લખિમિસાગરસૂરિ, જસ નામઈ પાતક દૂરિ. ધન ૮૬

શ્રી ગુણનિધાન સૂરિંદ, તસ પાટિ અભિનવચંદ
શ્રી ધર્મનિધાન સૂરિરાજ તસ પ્રણમી પૂરવિ પાપ. ધન. ૮૭
તસ પાટ પુરંદર સિંહ ઘણ [illegible],
શ્રી શ્રીધર્મસિંહ સૂરીશ સકલ શ્રીજિનમ નમીશ. ધન. ૮૮
સંવત સોલ નિધાનથી વિધિ સિદ્ધિ [illegible] સ્તવન,
[illegible] ધન. ૮૯
શ્રી [illegible], [illegible]
[illegible] ધન. ૯૦
—ઇતિ શ્રી આદિનાથ સ્તવન સં. ૧૬૦૭ વર્ષે [illegible]
[illegible] (પ્ર. ક. પૃ. ૪.) ૨.

(૨૩૦) [illegible] ૧૬૦૭ [illegible]
[illegible]

(૨૩૧) ગુણાકર [illegible] ૧૬૦૮ [illegible] ૮ [illegible]
[illegible]

આદિ—

[illegible],
[illegible],
[illegible],
[illegible],
[illegible] ૧

* * * *

અંત—

શ્રી ગુણાકર [illegible] તે [illegible]
[illegible] શ્રી [illegible] ૨૦૨
[illegible]
[illegible] ૨૦૩
[illegible]

ગુરૂ સુમતિ સાધુજનિ રોપઈ શ્રી સુમતિસાધુસૂરિ ઉપઇ. ૪
જિમ હેમવિમલ ગુણ ગેહ તિમ હેમવિમલસૂરિ દેહ,
સઘ નઈ દિઈ સોભાગહરિષ, સૂરિ સોભાગહરિષ. ૫
હેમ સીસ તાસ પટ્ટધાર, સૂરિ સોમવિમલ ગણધાર,
તિણિ તવીઉ ક્ષુલ્લકકુમાર, શ્રી સઘનઈ જયજયકાર ૬
શ્રી ગૂર્જરદેશ પવિત્ર, તિહા નગર અછઇ સુપવિત્ર,
નામિ શ્રી અહમ્મદવાદ, સુરપુરસ્યુ જે લિઈ વાદ ૭
તિહા પુર છઈ પવિત્ર અનેક, સિરિ રાજપુર સુવિવેક,
તિહા રચીઉ રાસ રસાલ, જે ગાતા સુખ વિશાલ ૮
વસ્તુ દૂહા ચોપઈ પરમાણ, મત ત્રિણિ ત્રિડોત્તર જાણ,
શત ચ્યારિ પચવીસ શ્લોક, ભણતા હુઈ પુણ્યમિલોક. ૯
સવત્સર સોલતેત્રીસ ૧૬૩૩ ભાદ્રવા વદિ આઠમિ દીસ,
શ્રી નેમિ જિણેસર સામી, તસુ નામિ નવનિધિ પામી. ૧૦

—ઇતિ શ્રી ક્ષુલ્લકકુમાર રિષિ રાસ સંપૂર્ણઃ—ઇલદૂર્ગ નગરે પુન્યપડિત શ્રી લક્ષ્મીકુલગણિ શિષ્ય મુ૦ રાજકુલ ૮–૧૯ લી.

૧ કુમરગિરિમડણ શ્રી શાંતિનાથ સ્તવન.

આદિ—

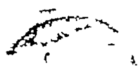
સરમ વચન દિઉ સરસતી, સતિ જિણેસર રાય,
ભગતિઈ ભાખુ વીનતી, પામી શ્રી ગુરૂ પાય. ૧

* * *

અતે—

સા(ડ)ત્રીસે દૂહે કરી, વીનવિઉ અતિ જિણદ,
શ્રી સોમવિમલ સૂરિ ઈમ ભણઈ, કુમરગિરિઈ આણદ. ૩૮

૨ સઝાય—આદિ—કપૂર હોવે અતિ ઉજલુ. (મારી પાસે છે)
૩ સઝાય—આદિ—નગર રતનપુર જાણીયઈ, સુરવર સમવડિ જાણીયઈ (મારી પાસે છે.)

૪ પદાતિ સઝાય— સં. ૧૬ ર—નિધ૦
૫ ક્ષ રહેત ગીતા

આ ઉપરાંત ગદ્યમાં પ્રશ્નોત્તર બાલાવબોધ રચ્યો છે.

---

૧૩૩ પુણ્યસાગર (ખ. જિનહંસ સૂરિ શિ૦)

(૨૩૨) સુબાહુ સંધિ. સં. ૧૬૦૪ જેસલમેરમાં.

અંત—

એમ જ ભવઈ મોહમ સામિહિં, એહ અધ્યયણ ભણઈ સિવ ગામિહિ
નિમ મનય એહ મુનિ ભણિ ઇમારમ અમર ઉપસિઇ.
સંવત સોલ ચ્યાર વરસઈ જેસલમેર નગર શુભ દિવસઈ
શ્રી જિનહંસ સૂરિ ગુરુ સીસઇ પુણ્યસાગર ઉવઝાય જગીસઇ ૮૮
શ્રી જિનમાણિક્ય સૂરિ આદેસઇ સુબાહુ ચરિત ભણિયઉ લવલેસઇ
પાસ પસાયઇ એ રિષિ ગુણ ગાતાં રિદ્ધિ સિદ્ધિ થાયઇ નિતુ ભણતાં ૮૯

લિખિતા ચ શ્રી કલ્યાણનિધાન શિષ્ય પંડિત ગિરધારેન સં. ૧૬૫૬ વર્ષે શ્રી સમ્મેતપુર —જેસલપુર ભ. પ્ર૦ ૪૮

[ખ. જિનહંસસૂરિના નિર્વાણ પ્રભો સં. ૧૫૭૭ અને ૧૫૮૧ ના મળે છે અને તેમના પટધર જિનમાણિક્યસૂરિના સં. ૧૫૮૩ ૧૫૮૪ ૧૫૮૭ અને ૧૫૯૮ ના મળે છે. ખ. સં. ભાગ ૧ અને ૨]

---

૧૩૪ વિમલચરિત્ર (ત૦ હેમવિમલસૂરિ—આણંદવિમલસૂરિ —સોમવિમલસૂરિ—સંઘચારિત્ર શિ૦)

(૨૩૩) રાજસિંહ રાસ—નવકાર મહિમા. સં. ૧૬ ૫ શ્રાવણ સુ. ૧ ગુરુ નારંગ (નડિયાદ)માં.

અંતે—

તપગચ્છ હો સહગુરૂ આણંદવિમલ સૂરિંદ સૂરિ પાટ,
મુનિ સુહરૂ તસ
શ્રી હેમવિમલ સૂરીસરૂ, સા તસ પટિ સોહઈ રાજ. ૬૮

સૈભાગ્યહરિષ સૂરિ ગુણિસરૂરે, મા૦ મહિમા કેર કદ, સુ૦
તસુ પટિ સુવિહિત સુદરૂરે મા૦ **સો**મવિમલસૂરિદ સુ૦ ૬૯
પડિતતારે ચંદલુરે મા૦ બુદ્ધિઈ **અ**ભયકુમાર, સુ૦
સાધુશિરોમણિ દીપતારે મા૦ ચારિત્ર પાલઈ સાર સુ૦ ૭૦
સંઘચારિત્ર નામઈ ભલારે મા૦ મૂરતિ મોહણવેલિ સુ૦
પીહરને પીડયા તણુારે મા૦ સાધુ ગુણ કેરઈ વેલી સુ૦ ૭૧
તાસ તણુઇ સુપસાઉલઈ રે, મા૦ **ન**દ્દપદ્ર રહી ચુમામી સુ૦
રાસ રચીઓ તુકારનોરે મા૦ મીધિઇ હિયર્યા ઉલ્લાસી સુ૦ ૭૨

ચુપઈ

સવત્ **સોલ પચોતેર સાર,** સુદિ પડવઈ સોહઇ ગુરૂવાર
સરવડિ વરમઇ શ્રાવણુમાસ, જગ સઘલાની પુહુચઇ આસ
રાજસિહ રાસઉ જે ભણુઇ, રત્નવતી કથાસુ ગણુઈ
નવનિધિ મગલમાલા મિનઈ, **વિ**મલ ચારિત્રઇ વાછિત ફલઈ

—૧૦—૧૬ પૂજ્યારાધ્ય શ્રી આચાર્ય રા શ્રી વિમલચારિત્ર સૂરિ (પદ) કમલ સેવક શિષ્ય હેમચારિત્ર ગણિ લિખિત (આ પ્રશસ્તિ સ્વ૦ ચિમનલાલ ડાહ્યાભાઇ દલાલ એમ એ એ લખી **મો**કલી હતી આ પ્રત વડોદરાની સેટ્રલ લાયબ્રેરીમા હોય તેમ જણાય છે) હેમવિમલસૂરિ જુઓ ન ૬૫ અને સોમવિમલસૂરિ જુઓ ન ૧૩૦

---

૧૩૫ રાજપાળ (પીંપલક ગ૦ સ્થાપક શાતિસૂરિ તેના સતાન ને પટ્ટપરંપરામાં પૂર્ણચંદ્ર શાખામા ૧૫ મી પાટે પદ્મતિલકસૂરિ–ધર્મસાગરસૂરિ–વિમલપ્રભસૂરિ–શિષ્ય.)

(૨૩૪) જબુકુમાર રાસ સ ૧૬૦૬ (?) માહ વદ ૭ રવિ

આદિ—

સકલ જિનવર સકલ જિનવર સકલ સુખકાર,
સકલકલા સોભિત વિમલ મુખ મયક સમ અમલ સોહે,

સકલ કર્મ ક્ષયોપે કરિ મુગતિ નારિસ્યુ રંગે મોહે,
તસુ પદકમલ નિત નમું આણી મનિ ઉલ્લાસ
ગૌતમ ગણધર પ્રણમતાં આવે બુદ્ધિ રસાલ. ૧

* * * *

અંતે—

પ્રતિબોધ ઉપદેશમાલથી ગુરૂ મુખે દીધે વિસ્તારરે,
તેહ અરથ લહી કરી મેં ગ્રંથિઓ એ રાસસારરે
વિક્રમરાજે થાપીઓ સંવત [illegible] નક્ષેરે
રૌદ્ર ગુણધર સંવત્સરયો માસ અને મધુ આવ્યોરે. ૨૧
કૃષ્ણપક્ષ મુનિ તિથિ ભલી નિધિ દિનિ વારજ રવિવારે,
ગુરૂ વાસર સુપસાઉલે, મતિ રચ્યુ કહે કવિવારે.
[illegible] તણી શાખે હુઆ શાંતિસૂરિ ગુરૂરાયરે,
પીપલ ગચ્છ તેણે થાપીઓ આઠ ચાર સિદ્ધ આયરે. ૨૨
શાસન દેવે મહેશ્વરી ગુરૂને સાંનિધિ આવેરે
મહિમા અતિશય ધારી શાસન જિનનું શોભાવેરે
હવી એ શાખા એ પાટમી પૂર્ણચંદ્ર ગુરૂ નામરે
તેહના પાટે અનુક્રમે પદ્મતિલકસૂરિ નામરે. ૨
શ્રી ધર્મસાગરસૂરિવર તસુ પાટે ગુણ ગાજેરે
શ્રી વિમલપ્રભ મહીશ્વર સોહે જયવંતા એ રાજેરે
તે ગુરૂના પય સ્વામી આપે જય કુમારરે,
મુનિ સહજલાલ ભણે ધર્મ કીજે શુભ આચારરે. ૨૪

કલશ

મુનિ જય સુખને × × ×

—પ૨૭ શ્લોક ૯૫૫ મ.રામ. ૨૫–૧૫ લી સ્લ. ટે.

આ વિમલગચ્છમાં તે બીજા ધર્મસાગરસૂરિ થયેલ અને જેના હસ્ત પ્રતિષ્ઠિત પ્રતિમા પરના સં. ૧૫૧૩ ૧૫૧૫, ૧૫૩ ૧૫૩૧ અને ૧૫૩૫ ના મળી આવે છે તે આ ગચ્છની વિમલશાખા શાખામાં થયેલા

ધર્મસુંદરસૂરિના પટ્ટધર છે, જ્યારે ઉપર પ્રશસ્તિમા જણાવેલા ધર્મસાગરસૂરિ તે પૂર્ણચંદ્ર શાખામા થયેલા પદ્મતિલકસૂરિના પટ્ટધર છે આ રાસનો સવત બરાબર નક્કી થઈ શકયો નથી.

---

૧૩૫ ક હર્ષવિમલ(ત૦ વિજયદાનસૂરિ–આણંદવિમલ શિ૦)

બારવ્રત સઝાય (૧૬૧૦ પહેલા).

અંતે—

તપગચ્છ મંડણ જાણીઇએ, મા૦ **આણંદવિમલ** સૂરીંદ,
તસુ પાટઈ ગોયમ સમાએ મા૦ **વિજયદાન** મુણિંદ. ૬૪
શ્રી **આણંદવિમલ** તણુએ મા૦ **હર્ષવિમલ** ગણીશ,
સીસ કહઇ ભણતા હુઇએ મા૦ નવનિધિ તસુ નિશિદીસ ૬૫
(પ્ર૦ કા૦ ચોપડામા લિ. ૧૬૧૦)

---

૧૩૫ ખ પ્રમોદશીલ શિ૦

૧ શ્રી સીમંધર જિનસ્તોત્ર–વિચાર સંયુક્ત સં. ૧૬૧૩ ફાગણ શુદ ૧૦

આદિ—

સરસતિ સામિણિ બે કરજોડી, ગુણ ગાયસુ આલસ સવિ છોડી,
સીમંધરજિન રાયતુ, જયુજયુ સીમં૦
પુષ્કલાવર્તી વિજયનૂ નામ, પુંડરીકિણી નયરી અભિરામ,
આમ મિ કરીયસુ શોભતુ–જયુજયુ સીમં૦ ૧

અંતે—

અનઇ સોલતેરોત્તરઈ સાર, શુદિ ફાગુણ દસમી ઉદાર.
ઇમિ ગાયુ ઉલટ આણી, તુમ્હે વંદઉ ભવિઅણ પ્રાણી ૩૬
કલસ
ઇય સીમંધર જિનવર નમિઈ, અસુરાસુર બાસુરસમ જિનરાય હુઉ,

દુખ દુર્ગતિ ભજના જનમમરણ રજના ભવિયણ પુરિઇ તુઝ સુદ.
તપગછિ સુધાકર ગુણમણિ આગર, પ્રમોદશીલ પંડિતવર,
તસુ શીસ બોલઇ અમીય તોલઇ સીમંધર જયકાર કર ૩૭

૨ શ્રી ૨૦ વિહરમાન બોલ ૫ સંયુક્ત ૧૭૦ જિનનામસ્તવન.

અંતે— સં ૧૬૧૧ પ્ર. શુ. ૧

સંવત સોલ તરોત્તરઇ એ ફાગણ શુદિ દસમી ભણિઉ,
સત્તરિસુ જિન સંયુતા એ ઉધાર વીરમઇ આણિયુ ૨૪
સત્તરિસુ જિનવરતણુંએ સ્તવન ભણિઇ નરનારિ તુ
તે નર સુખ સંપત્તિ લહિઇ એ નિર્મિઇ તરઇ સંસાર તુ. ૨૫

કલશ.

ઇમ સકલ જિનગુણ દુઃખ નિકંદ વરઇ ભવિયણ ભાવસિઉએ,
દુખ દુર્ગતિ ભજના જનમમરણ જનુ, જિન સુખ ગાઉ દસસિઉએ
તપગચ્છમંડણ દુરીયવિહંડણ સોમવિમલ સૂરિ જયવિએ
પ્રમોદશીલહ સીસ જયઇ સંધ મંગલ સુદાએ ૨૬

૩ વીરસેન સઝાય. (વિનય-વિષયમ).

આદિ—

સરસતિ સામિણિ પહિલું પ્રણમીઇ અવિરલ વાણી જેહ નામિ પામીઇ
પામીઇ વાણી ક નામિઇ તેહના પય પ્રણમી કરી.
નામ સંબંધ સૂત્ર બોલુ સાંભળજ્યો હિત ધરી.
નયરીઅ ચંપા અતિહિ રૂઅડી તિહાં જિતશત્રુ રાજએ.
રૂપ ગામ દેસહ કરી બોલઉ સજસ મહીમહિ ગાજએ. ૧

* × * *

અંતે—

ઇણિપરિ જે નર ઉપસમ આદરિઇ તપ જપ સંયમ ભાવિઇ આપસરિઇ
આપસરી ઉપસમ ધર્મ કરસિઇ સંસારસાગર તે તરિઇ.
ધર્મધ્યાન સદા ભેદ કરિસિઇ મુગતિરમણીસુ તે વરિઇ.
ક્ષમા આણઇ જિનધર્મ કરસિઇ સુખ લહીસે તે નરા
પ્રમોદશીલહ સીસ જપઇ ક્ષમાધર તુમ્હે નરવરા. ૨૫

૪ ખધકસૂરિ સઝાય

આદિ—

પહિલૂ પ્રણમુ સરસતિ સામિણી, ગજગતિ ચાલઈ હંસાગામિણી,
ગજગતિ ચાલઇ હંસાગામિણી.
હંસગામિણિ નમી પહિલૂં પછઇ સહિગુરૂ મનિ ધરૂં,
તે પ્રભાવિઇં ક્ષમાસબંધ શાસ્ત્ર જોઇ હુ કરૂ,
સાવત્થિ નયરી ભલી નયરી રાજા શ્રી જિતશત્રુ એ;
પુર ગામ દેસે કરી મોટઉ ખધક નામિઈ પુત્ર એ. ૧

અંતે—

ખધક સૂરિનિઈ ઘાણુઇ ઘાલી પીલએ,
અગનિકુમાર પદવી પાવએ,
પાવ એ પદવી ક્રોધ કારણિ દેસ તિહા બાલિઉ ઘણુઉ,
દંડકારણ્ય નામ હૂઉં ક્રોધ ફલ એહવા સુણુ,
તેહ તણે શિષ્યે પાચસિઈ તિહા મુગતિ હેલામાહિ વરી,
પ્રમોદશીલહ શીસ જપઇ ધર્મકરૂ ક્ષમા મનિ ધરી ૮

---

૧૩૬ જયવંત સૂરિ* (અપરનામ ગુણસોભાગ્ય. વડતપાગચ્છ વિનયમંડન ઉપાધ્યાય શિ૦)

(૨૩૬) શૃંગારમંજરી સં. ૧૬૧૪ (આમા શીલવતીનુ ચરિત્ર છે.)

---

* વડતપાગચ્છના સ્થાપક વિજયચંદ્રસૂરિ થયા કે જેણે પહેલાં તપગચ્છીય (નવીન કર્મ ગ્રથાદિના કર્ત્તા) દેવેન્દ્રસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી ને ત્યાર પછી સૂરિપદ લઇ તેમનાજ સમયમા જૂદી પ્રરૂપણા કરી અને પોતે ખભાતમા વડી પોશાળમા રહ્યા, તેથી તેમનો ગચ્છ વૃદ્ધ પૌશાલિક તપગચ્છ અને ટુંકમા વડો તપગચ્છ ઓલખાયો (આ સં ૧૩૦૦ ની પછીના ૨૫ વર્ષમા બન્યુ) ત્યાર પછી આ વડતપગચ્છમા રત્નાકર સૂરિ થયા કે જે પ્રસિદ્ધ રત્નાકર પચીશીના કર્ત્તા ગણાય છે, તેમણે સં ૧૩૭૧ મા શત્રુંજયપર સમરાશાહે કરાવેલી ઋષભદેવની

ઇમ દુર્મતિ ભંજન ભવિયણ રંજન ભવિયણ પ્રીતિ પુરંદર,
તપગચ્છ સુધાકર ગુણમણિ આગર પ્રમોદશીલ યતિવર,
તસુ શીસ ભાવ ભાવિ તેહના શ્રીમંધર જયકાર કર ૩૭

૨ શ્રી ૨૦ વિહરમાન ભાસ ૫ સાધુજન ૧૭૦ જિનનામસ્તવન.

અંત—

સં ૧૬૧૬ શ્ર. શુ ૧૦

સંવત શોલ તસાતરઈ એ શ્રાવણ સુદિ દશમી ભણિ
સંતરિસુ જિન મનુષ્યમા એ તેહ નામઈ ભાખિ ૨૪
મતિસિસુ જિનવરતણી સ્તવન ભણિઈ નરનારિ તું
તે નર સુખ સંપતિ વરિઈ એ નિમિઈ તરઈ સંસાર ૩ ૨૫

કલશ

મન માન જિનચંદ દાખ નિરદન ચાર ભવિયણ ભાવનિસિ
ઇમ દુર્મતિ ભંજન ભવ્યભયરંજન જિન મન માંગ વસાવિસિ
તપગચ્છમંડન હીરવિજય શ્રી વિમલવિમલ ગોર જયતિમિ
પ્રમોદશીલહ શીસ ભણઇ મન મોહન સુહાવન ૨૬

૩ વીરવર્ધમાન ગીત (જિન-સ્તવન)

આદિ—

નર વનિ નાભિનરિંદ ઘરિ મરુદેવા મનિરંગ જગી આદિ નાભિ પ્રભાસ
સાભળો સાખી ન નાભિનંદ તેહના પદ પ્રણમી ગી
શાસ નમાર ધૂણ બોલ સાંભળો ભાવ ધરી
નવરંગ મધુ ભણિઇ કવિ જિન જિનતણુ શાસન
ઇર સામ રંગ કી માગ સાહસ મનીષિ માજન ૧

* * * *

અંત—

ભવિજન હે નર વચન આદરિ તપ જપ સાધન ભાવિઈ અનુસરિઈ
અણસણી તપસ્યા પર કરિઈ સંસારસાગર તે તરિઈ
ધર્મધ્યાન સદા ધરિ કરિઈ ગુણનિધિ મુક્તિ ને વરિઈ
સુખ અપાર નિરમલ કરિઈ સુખ સદી વ નમઃ
પ્રમોદશીલ શીસ ભણઈ શાસન સુણો નરવર ૨૫

બીજી પ્રતમા નીચે પ્રમાણે આદિમાં છે.

દુહા—ઉદય અધિક દિન દિન હવઈ, જેહનઈ લીધઈ નામ,
તે પાચે પરમેષ્ઠિને, હુ નિત કરૂં પ્રણામ. ૧
શાસન સોહકરી સદા, શ્રી વિદ્યા શુભરૂપ,
તે મન સમરૂ જેહનેં, સેવે સુરનરભૂપ. ૨

પાઠક રાખી સઘ સાથે ચાલી નીકળ્યા. તે પાઠક પાસે કર્માશાએ ધાર્મિક અભ્યાસ કર્યો, આ ધર્મરત્નસૂરિના બે પ્રધાન શિષ્યો હતા—૧ વિદ્યામડન (કે જેને સૂરિએ આચાર્ય સ્થાપ્યા) અને ૨જા ઉપરોક્ત વિનયમડન

ગુજરાતના બાદશાહ બહાદુરશાહને જ્યારે પોતાનો મોટો ભાઇ સીકદર ગાદીપર હતો ત્યારે ગીમાઇ ચિતોડ ગયો તે વખતે કર્માશાએ એક લાખ રૂપિયાની મદદ કરી હતી, પછી જ્યારે બહાદુરશાહ બાદશાહ થયો, ત્યારે કર્માશાને બોલાવી તેણે બહુ માન આપ્યુ, કર્માશાએ બાદશાહનુ ફરમાન લઇ શત્રુંજય પર ઋષભનાથ તથા પુડરીકની મૂર્તિની સ. ૧૫૮૭ વૈશાખ વદિ ૬ રવિવારને દિને પ્રતિષ્ઠા કરી અને તે આ વિદ્યામડન સૂરિના હસ્તેજ કરવામા આવી આ વિદ્યામડન સૂરિના પ્રતિમાલેખ સ ૧૫૮૭ નો ભાગ બીજામા અને સ ૧૫૯૭ નો ભાગ પહેલો લેખાક ૧૧૦૭ મળે છે આ સૂરિના શિષ્યો નામે જયમડન, વિવેકમડન, રત્નમાગર, સૌભાગ્યરત્ન (પછીથી થયેના સૂરિ કે જેનો પ્રતિમા લેખ ભાગ બીજામા સ ૧૬૩૪ નો મળે છે) અને સૌભાગ્યમડન હતા, કે જે બધા શત્રુજયપર ઉક્ત ઉત્સવ પ્રસગે હાજર હતા. આ પૈકી વિવેકમડને ચિતોડમા પાર્શ્વનાથ અને સુપાર્શ્વનાથના ઉક્ત કર્માશાએ મદિરો બધાવેલા તેમા પ્રતિષ્ઠા કરી હતી

વિનયમડન પાઠક ઉપાધ્યાયે પણ ઉપરોક્ત શત્રુજયના ઉત્સવમા સારો ભાગ લીધો હતો તેમના શિષ્ય વિવેકધીર ગણિ અને આપણા કવિ જયવત સૂરિ વિવેકધીરે ઉક્ત ઉત્સવની પ્રશસ્તિ સસ્કૃતમા રચી. તે ઉપરાંત તેજ સમયમા લાવણ્યસમયે (જુઓ ન ૬૬) આ કર્માશાના ઉદ્ધારની નાની પ્રશસ્તિ સસ્કૃતમા પોતાના હસ્તથી લખી છે (સ. ૧૫૮૭) કે જે પ્રશસ્તિ હાલ શત્રુજયપર કોતરેલી વિદ્યમાન છે વિવેક-

(૨૭૬) ઋષિદત્તા રાસ સં. ૧૬૪૩ માગશર શુ. ૧૪ રવિ.

આદિ— દુહા

નમમ નાભ ઘતા નમમ. જગગુરુ નમમ સુમતિ

નમમ જિણ્દ મધમજ નમૂ, જેણિ કરી નમમ પુણ્યકિ. ૧

* * * *

પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી. આ સૂરિનો ગચ્છ રત્નાકર ગચ્છ કહેવાયો. આ ગચ્છની ભૂગુકચ્છીય (ભરૂચી) શાખામાં અનેક આચાર્ય થયા તેમાં વિજયરત્ન સૂરિ નામના એક પ્રતિષ્ઠિત આચાર્ય થયા કે જેના પ્રતિમા લેખો સં. ૧૫૨૭ ના બા. પ્ર. સં. ભાગ પહેલાના લેખાંક ૩૪ ૫૮ ૫૨૭ માં અને ભાગ બીજામાં સં. ૧૫૧૩–૧૫૨૫ અને ૧૫૩૭ ના અને નાહરકૃત સંગ્રહમાં સં. ૧૫૭ ના મળી આવે છે તે પૈકી એક પરથી જણાય છે કે તેઓ વિજયધર્મસૂરિના પટ્ટધર હતા (વિજયધર્મસૂરિ તે વિજયતિલક સૂરિના પટ્ટધર હતા) આ વિજયરત્નસૂરિના ધર્મરત્નસૂરિ નામના શિષ્ય થયા કે જેના પ્રતિમા લેખો સં. ૧૫૪૪–૫૩–૬૧ ૬૫–૬૬ ના ઉક્ત ભાગ બીજામાં મળી આવે છે આ ધર્મરત્નસૂરિએ સંઘપતિ ધનરાજના સંઘમાં આબુ વગેરે તીર્થોની યાત્રા કરી તે સંઘ સાથે મેદપાટ (મેવાડ) માં જઈ ચિત્રકૂટ (ચિતોડ) પર્વત પર ગયા ત્યાં તે વખતના મહાન્ રાણ (સંગ્રામસિંહ) રાણા (રાજ્ય સં. ૧૫૬૫ થી ૧૫૮૬) એ મહા ઉત્સવથી પુરપ્રવેશ કરાવ્યો તે નગરમાં પ્રખ્યાત કર્માશાના બાપ તોલાશાહ તે સૂરિની ભક્તિ કરવા લાગ્યા. રાજસભામાં તે સૂરિએ પુરુષોત્તમ નામના બ્રાહ્મણને વાદમાં પરાજય કર્યો, તોલાશાહે શત્રુંજય પર પહેલાં વસ્તુપાલે (સં. ૧૨૮૮) કરાવેલી પ્રતિમા અને ત્યાર પછી સમરસિંહ સોનીએ સં. ૧૩૭૧ માં ઉપરોક્ત રત્નાકર સૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલી પ્રતિમા પર મુસલમાનોએ આક્રમણ કરેલ હોવાથી તેનો ઉદ્ધાર કરવાની ઇચ્છા કરતાં ધર્મરત્નસૂરિએ જણાવ્યું હતું કે તે મનોરથ તેના પાંચ પુત્રોમાંથી છઠ્ઠી નાનો કર્માશા પૂર્ણ કરશે અને તેની પ્રતિષ્ઠા પોતાનો શિષ્ય કરશે. પછી ત્યાં સ્વશિષ્ય નામે જિનમંડન

બીજી પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે આદિમાં છે.

દૂહા—ઉદય અધિક દિન દિન હવઈ, જેહનઈ લીધઈ નામ,
તે પાચે પરમેષ્ઠિને, હું નિત કરૂં પ્રણામ. ૧
શાસન સોહકરી સદા, શ્રી વિદ્યા શુભરૂપ,
તે મન ભમરૂ જેહને, સેવે સુરનરભૂપ. ૨

પાઠક રાખી સંઘ સાથે ચાલી નીકળ્યા. તે પાઠક પાસે કર્માશાએ ધાર્મિક અભ્યાસ કર્યો, આ ધર્મરત્નસૂરિના બે પ્રધાન શિષ્યો હતા—૧ વિદ્યામંડન (કે જેને સૂરિએ આચાર્ય સ્થાપ્યા) અને ૨જા ઉપરોક્ત વિનયમંડન

ગૂજગતના બાદશાહ બહાદુરશાહને જ્યારે પોતાનો મોટો ભાઇ સીકંદર ગાદીપર હતો ત્યારે રીસાઇ ચિતોડ ગયો તે વખતે કર્માશાએ એક લાખ રૂપિયાની મદદ કરી હતી, પછી જ્યારે બહાદુરશાહ બાદશાહ થયો, ત્યારે કર્માશાને બોલાવી તેણે બહુ માન આપ્યું. કર્માશાએ બાદશાહનું ફરમાન લઇ શત્રુંજય પર ઋષભનાથ તથા પુંડરીકની મૂર્ત્તિની સં ૧૫૮૭ વૈશાખ વદિ ૬ રવિવારને દિને પ્રતિષ્ઠા કરી અને તે આ વિદ્યામંડન સૂરિના હસ્તેજ કરવામાં આવી આ વિદ્યામંડન સૂરિના પ્રતિમાલેખ સં ૧૫૮૭ નો ભાગ બીજામાં અને સં. ૧૫૯૭ નો ભાગ પહેલો લેખાંક ૧૧૦૭ મળે છે આ સૂરિના શિષ્યો નામે જયમંડન, વિવેકમંડન, રત્નસાગર, સૌભાગ્યરત્ન (પછીથી થયેના સૂરિ કે જેનો પ્રતિમા લેખ ભાગ બીજામાં સં ૧૬૩૪ નો મળે છે.) અને સૌભાગ્યમંડન હતા, કે જે બધા શત્રુંજયપર ઉક્ત ઉત્સવ પ્રસંગે હાજર હતા. આ પૈકી વિવેકમંડને ચિતોડમાં પાર્શ્વનાથ અને સુપાર્શ્વનાથના ઉક્ત કર્માશાએ મંદિરો બંધાવેલાં તેમાં પ્રતિષ્ઠા કરી હતી

વિનયમંડન પાઠક ઉપાધ્યાયે પણ ઉપરોક્ત શત્રુંજયના ઉત્સવમાં સારો ભાગ લીધો હતો તેમના શિષ્ય વિવેકધીર ગણિ અને આપણા કવિ જયવંત સૂરિ વિવેકધીરે ઉક્ત ઉત્સવની પ્રશસ્તિ સંસ્કૃતમાં રચી. તે ઉપરાંત તેજ સમયમાં લાવણ્યસમયે (જુઓ નં ૬૬) આ કર્માશાના ઉદ્ધારની નાની પ્રશસ્તિ સંસ્કૃતમાં પોતાના હસ્તથી લખી છે (સં. ૧૫૮૭) કે જે પ્રશસ્તિ હાલ શત્રુંજયપર કોતરેલી વિદ્યમાન છે વિવેક-

મિથ્યા મુજ વાણીએ તે ટાળી છે ભ્રમ
વળી વિશેષ ટીપણું લિખે રચ્યા રસ આગમ ૩
અતિશય નિર્મલ બુધ તે નિજ મત પ્રમાણ
જાય-આખ્યાન વખાણતા કિધ મુજ નિર્મલ વાણી. ૪
કવિતા મહિમા વિસ્તરે કવીશ વાતા આસ
ભાવ ભણે રંગે લિખ્યો સો લિખ વચન વિલાસ. ૫
વિવિધપરે કૈલાસ નિજ રમતિ અનુસાર
તુજ પસાયથી પ્રસાદથી મતિ વાણી વિસ્તાર. ૬
પૂર્વે છ સારે કર્યા એહના ચરિત્ર પ્રસિદ્ધ
તેહમાં રચિયો નામરે, એ મેં ઉત્તમ કીધ. ૭
કેમ વદી મુજને ગર્વ કરી હર્ષ છે
તે અતિશય સુપ્રશસ્ત સાંભળો બહુ સવિવેક ૮

* * * *

અંત—
વડ તપગચ્છ સોહાકરો શ્રી વિનયભદ્ર સૂરિંદ,
સત્યમ આગ્રહ્યા કે જે મતિ ધર્મમહાય

ધીર મતિ શિલ્પશાસ્ત્રમાં અપ્રતિમ નિપુણ હતા ને તેમણે ઉત્તમ વીધી આરના કાર્યમાં પ્રથમ નિરીક્ષણ શક્તિ વાપરી છે ને શિલ્પીઓના નિભાવપર ઠીક દેખરેખ રાખી છે કે જેનું શાખ લાભ જૈન પ્રજા એમને છે આ અભિનવ શત્રુંજય જયવંત પંક્તિ સં. ૧૬૧૪ માં ગુજરાતી કવિ તામા ગુજાર મત્રી નામનો એક ગ્રંથ બનાવ્યો છે કે જેની રચના તેણી સરસ અને મધુર છે આમાં શીલવતીનું ચરિત્ર વર્ણવેલું છે આ કર્માન સમાર મુનિમહારાજશ્રી જિનવિજયજીના શત્રુંજય તીર્થોદ્ધાર નામની પ્રસ્તાવના પરથી લીધી છે વિશેષમાં તાડપત્રી નોંધ સૌનું આપવા વિશે પણ મહિની ખાત્રી પ્રાપ્ત કરેલી જણાય છે સં. ૧૫૮૭ માં શત્રુંજયોદ્ધાર વખતે ૨ જીની ઉમર એકાદમાં આશરે અને ૧૫૮૩ ની તેમની કૃતિ મળી આવે છે તે પરથી તે એકમાં એકાદ ૨૫ વર્ષ હશે જણાય છે

રૂ૦

જે જગિ ધર્મસહાય ગુણાકર સુવિહિતનઇ ધુરિ, ક્રિય
તસ સીસ ગુણસોભાગ સુનામઈ, જયવતસૂરિ પ્રસિદ્ધ,
તેણઈં રમીકજન આગ્રહ જાણો વિરચઉ સતીસુચરિત્ર,
ઉત્તમ જન ગુણ સુણતા ભણતા, હુઈ જન્મ પવિત્ર ૫૨૮
સવત સોલ સોહામણો હો, સુહાકરૂઉહો ત્રિત્તાલઉ ઉદાર (સ ૧૬૪૩)
માગસિર સુદિ ચઉદસિ દિનઈ હો દીપતુ રવિવાર ૫૬૧

રૂ૦

દીપતુ રવિવાર સુરોહિણિ સસિ, વગતઇ રૂપરાશિ.
એ ઋષિદત્તા ચરિત્ર વખાણિઉ, જયવતસૂરિ ઉહલાસિ,
ન્યૂન અધિક જે કઈ આગમથી મિછા દુક્કડ તાસ,
કવિતા વક્તા શ્રોતાજનની, ફલયો નિતિ દિનિ આસ. ૫૬૨

(પ્ર ૨૨ પ ૧૫ ગુ. વિ) ડે૦ ખ ૧,

—ઇતિ ઋષિદત્તા રાસ સપૂર્ણ ગ્રથાગ્ર ૯૦૦ શુભ ભવતુ પા ૪૯ પ ૯ આ ક,૨૩-૧૩ મા; ૩૫-૧૨ વી પા, ૧૯-૧૭ લીં,

—સ ૧૭૦૬ વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ત્રયોદશી વાર સોમે ગ્રથાગ્ર ૯૦૦. ૨૮-૧૪ બાલવિજયજી, ૧૯-૧૫ લીં.

(૨૩૭) નેમિરાજુલ બાર માસ વેલ પ્રબંધ.

આદિ— રાગ મલ્હાર-ધૂરિ દૂહા—

વિમલ વિહગમવાહિની, માતા ઘઉ વરદાન,
દ્વાદશ માસ સોહામણા, ગાઉં જિન ગુણ ગાન. ૧
વેધક જન મન રીઝવઈ, માનનિ મોહણ વેલિ,
ગુણસોભાગ સોહામણી, વાણી ઘઉ રગરેલિ. ૨
મુગતિ માનિની મનિ ધરી, રાજુલિ છડિ નેમિ,
પિઉ વિછુરત ભોજકુયરિકુ, વિરહ કહઈ જિઉ નેમિ. ૩

× × × ×

અંતે—બાર માસ સુખ વિલસતાં માનો મારો પ્રમાદ
ઋદ્ધિ અનંતી આમણઈ દો સુખનાં દુર્ગ આવાસ
પૂરણ-સુખનાં દુખ આમાર સધઈ જિમમુખ અતિહિં રસાલ
મન નાથ આણિ નેહરું ભજતાં દિન દિન મગમગાય
શ્રી વિનયપ્રભ ઉવઝાય અનોપમ તપગચ્છ ગયણ ચંદ
તસુ શીસ જયવંત સૂરિ ૨ પભણી સુખનાં દુર્ગ આણંદ. ૭૧
—ઇતિ ઋષિસાગર લિખિત શ્રીમહ્યા નગરે સંવત ૧૭૦૫
૧-૨૧ તિ ૫ —પ્રતાપ ગ્રંથ ૧૭૫ ૪-૧૭ થી —હંસવિજય પાલી
૧ આમ.

૩ સીમંધર સ્તવ.

આદિ— રાગ ધનેરી.

સ્વસ્તિશ્રી પુંડરગિરિ ગોરો સુગુણ સીમંધર સ્વામિ
મુઝ મેલ્હતાં અપૂર્ત ઝરે મનોહર મોહન નામ
ગુણ-કામન તોરે વેપીઓ, મન-ભમર મુઝરસ પૂરિ
તુઝ મળવા ભમળે ઘણું કિમ હું આવિ દૂરિ રે
વાહલા તૂ મારે મેં જાય રહિઓ રે.
દૂરિ નયન મેલાવડે વાહલા તૂ. ૧

* * * *

અંતે—
શ્રી વિશેષમણિ ભાગ્યમે તો શ્રી વિનયપ્રભ ઉવઝાય રે.
તાસ સીસ ગુણ આગળે તો, જાણુ પંડિત સાર રે. મેદપારે ગ૮
આસો શુદિ દશમિ દિને તો શુક્રવાર મોઝાર રે.
પ્રથમ જયવંત પંડિતે તો દિખાડ્યો મારગ સની રે—
મેદપારે જુગ ઉમયાળ. ૩૦
—૩—૧૩ માં પ ાા

[આ કવિને માટે જુઓ મારો લેખ આત્માનંદ પ્રકાશ પુસ્તક ૨૧૫ ના ૧ મા અંકમાં પ્રકટ થયેલ છે]

૧૩૬ ક. સહજરત્ન (આં. ધર્મ્મમૂર્તિ શિ૦)

૧ **વૈરાગ્યવિનતિ.** સં. ૧૬૦૫ કાર્ત્તિક શુ ૧૩ રવિ નિધરારી ગામમા

આદિ—

આજ સફલ મનોરથ મનતણા, ભગતિઈ ગુણ ગાઉ જિનતણા,
શ્રીય કુંથનાથ દેવ અતિહિ ચંગ, **ની**ધરારિ નયર છઈ બહુય રંગ. ૧

* * * *

અંતે—

તૂ સ્વામીય દુખભયભંજણ, તૂં અ સ્વામી શિવપુરમંડણ,
સંવત્સર સોલ પચોત્તરઈ કાર્ત્તિક શુદિ તેરસિ રવિ દિનઈ. ૧૩
વિધિ પખિ ગછિ ગિરૂઅડિ ગુણભંડાર, શ્રીય ધર્મ્મમૂરતિ સૂરી સુવિચાર;
આગમ જે સુત્ર વિચારસાર, પડિબોહઈ ભવીયણ તે ઉદાર. ૧૪
ચાલિ—ઈય મંગલકારણ દુરીનિવારણ તરણતારણ જગગરો,
નીધરાર ગામિઈ સુકૃત ઠામિઈ શ્રી શ્રીમાલી જયકરો.
જેહ ભાવ ભગતિઈ એક ચિત્તઈ કુંથનાથ તીર્થંકર,
વણારીસ **સહજરત્ન** બોલઈ, એહ જિનવર સુરતરૂ ૧૫

—સં. ૧૬૧૮ વર્ષે માહવદિ ૧૩ શનૌ. લક્ષત.

(વિ. ધ. ચોપડો પાના ૧૭૦-૧૭૧)

૨ **૨૦ વિહરમાન સ્ત૦** સં ૧૬૧૪ આસો શુદ ૧૦ કાવિઠામા.

આદિ—

સરસતિ દેવીય નમીય પાય, ઊલટ અંગિ આણીય,
મહીયલિ મહાવિદેહ ખેત્ર સાર, જિનવર ગુણ જાણીય.
વિહરમાન વીસહ જિણંદ, સુણિશુ જિન વગતિઈ,
શ્રી સીમંધરિ પ્રથમ દેવ ગુણ ગાઉં ભગતિઈ ૧

* * * *

અંતે—

સંવત સોલ ચૌદોત્તરઈ એ, આસો માસિ ઉદાર,
શુદિ દશમીં વિજયા દિનિહિ શ્રી ધર્મ્મમૂરતિ ગણધાર. ૮

અંતિ-ઇતિ આદિ જિનેશ્વર સમય નિવેશર, જિનરમણ ચીસઈ તમ્માએ
૬ ધ મન રંગિઈ ઉસર મંગિઈ કવિતુનસાર સુગુમ
તેહ ત્રિજગુખપ્રરણ દુરીયનિવારણ તારણ શ્રીમંધિર જિનદ.
વંદીય મુ આણંઈ મહિમા આણંઈ ક્હઈ સ ન્નરત્ન વાચક પ્રવર. ૯

[અગમગચ્છના ધર્મમૂર્તિ સૂરિના નતિમા તેમે સં ૧૫૨૯ ૧૫૪૪ ૧૫૫૪ ના મળે છે જુઓ ધા. સ ભાગ ૧ અને ૨ તેમનો જન્મ સં ૧૫૮૨ મા મગાનની-ખભાતના હંસરાજ વણિકની હંસાદે નામની સ્ત્રીથી થયો. જન્મનામ ધર્મદાસ. દીક્ષા ૧૫૯૯ માં આચાર્ય અમદાવાદમાં સં ૧૬૦૨ માં, અને તે જ વર્ષમાં ગચ્છનાયક પદ. સ ૧૬૭૦ મા પાટણમાં સ્વર્ગસ્થ થયા. જુઓ પટ્ટાવલિ)

---

૧૩૬ ખ. કમલસાગર (વ૦ કનકસાગર શિ)

૨૪ અતિશય સ્ત૦ કડી ૩૬ સં ૧૬ ૬

ઉદ્ધરણ પિંડ ભેદ્યા (૧૬૦૬) વી જિનચંદ્રસૂરિ રાજ્યે ઉપાધ્યાય ઉપાધ્યાયશિષ્ય કમલસાગરે ચઉત્રીસ અતિશય સ્તવન કડી ૩૬નું રચ્યું —મુનિશ્રી જિનવિજયજીની નોંધ. ધમાભાઈ ભંડાર પાટણ દા. ૮૨ માં ગદ્ય પાનાની પ્રતિ છે)

---

૧૩૬ દેવગુપ્તસૂરિ શિષ્ય (ઉપકેશ ગચ્છ)

(૨૩૮) અમરદત્ત મિત્રાનંદ રાસ સં ૧૫૦૫ (ક્ષા. ૧૪૭૨)
વૈ. વ. ૪ રવિ. ઉંઝામાં

આદિ— વસ્તુ—

સકલ સુખનિધિ સકલ સુખનિધિ સકલ જિનરાય,
આચારજ પ્રણમી કરી, અને આવે ભારતી નમેવીય.
સદ્ગુરુ મનમાં ધરી સમરવિ સાર મિત્ર ભવિકજન સેવીય

કર્મફલા ફલ જાણવા મિત્રાનદ ચરિત્ર
ઓલિસિ બહુ બુદ્ધિ કરી સુણુગ્રો સહુ ઈકચિત્ત

*   *   *   *

અંતે—

ઓવદણીક ગચ્છે સહિગુરૂ સાર, સકલ કલા કેરો ભડાર,
શ્રી દેવગુપ્ત વદ્ધ સૂરીસ, કરજોડી કહે તેહનો સીસ   ૧૬
સઘ કથન થયા ઉલટ ઘણો, રચ્યો રાસ મિત્રાનદ તણો,
કુથુ જિણેસર તણે પસાય, રચી ચોપઇ ઉઝામાંહિ,   ૧૭
કુણ સવત્સર કેહે માસ, રચ્યો રાસ તે કહુ વિમાસ
સવત સોલ છિડોત્તરા જાણુ, શાકે ચૌદ બહુત્તરિ વખાણુ   ૧૮
વદિ વૈશાખ ચોથિ તિથિસાર, મૂલ નક્ષત્ર નિર્મલ રવિવાર
તેણે દિને નિપાયો રાસ, સાભલતા સવિ પુહચે આસ   ૧૯
સર્વ ગ્રથની સખ્યા સુણો, દુહા ચોપઈ એકઠા ગુણો
ગાહા વસ્તુ તેહમાહે ભલી, શતકપચ બાવીસા મિલી.   ૨૦
વસ્તુ એક ચોપઇ સો ચાર, વલી એકતાલીસ અધિક વિચાર,
પ્રાકૃત ગાથા જાણો પચ, દુહા પચોત્તરનો સચ.   ૨૧
અધિકો ઓછો કહિયો જેહ, સહિ ગુરૂ સાખે ખમાવુ તેહ
કૃપા કરી કવિ ઉપર બહુ, ખરો કરીને ભણજ્યો સહુ,   ૨૨
ભણે ભણાવે ભાવે જેહ, સકટ નાસે દૂરે તેહ
એક મના સભલિસે જેહ, મુગતિ સવિ લહસે તેહ   ૫૨૩

—રાજકોટ યતિના અપાસરાનો ભડાર.

(દ્વિવદનીકગચ્છ ઉપકેશગચ્છની શાખા જણાય છે, તેમા થયેલ દેવગુપ્ત સૂરિના પ્રતિમા લેખો સ ૧૫૬૭, ૧૫૯૦, ૧૫૭૩, ૧૫૯૩ અને ૧૫૯૮–ધા મ અને ભાગ તથા નાહરકૃત સગ્રહમા મળે છે, તેમા તે સિદ્ધાચાર્ય સતાનીય ઓળખાયેલ છે.

———

૧૪૮ હેમરાજ

(૨૩૯) ધર્મરાસ ૧૬૦૫ પહેલાં

એક હેમરાજ નામના વાચકે ઉપદેશમાલા કથા સહ લખેલ છે (પાટણના ભંડારમાંની પ્રતિ) પ્રશસ્તિ લખનાર તરીકે એમ આપી છે કે - સં. ૧૬૦૫ વર્ષે શ્રી ખરતર ગચ્છે શ્રી જિનમાણિક્ય સૂરિ વિજયરાજ્યે શ્રી વિમલમેરુ વા. શ્રી જિનવર્ધન શિષ્ય વા. હેમરાજ । તો આ અને તે બંને એક હશે લાગે છે

---

૧૪૮ ક દેવીદાસદ્વિજ

+ ૬૪૫(૨૯) ગાંગાણીસ્તવન ર. સં. ૧૬૨૧ આસો સુદિ પૂર્ણિમા ઘા

આદિ—

ગાસ જિનવર પાસ નમી, પામી પરમાનંદ
કેવલ કર જોડિ વીનવું પારસનાથ જિણંદ. ૧

* * * *

અંત— ઉલાલાની ઢાલ.

પ્રભુ ઇંદ્ર ભરીનઈ સ્તવીઉ વીર જિણંદ,
શાગરપુર મંડણ પાય પ્રણમઈ સુરિંદ. ૬૧
એ પુન્ય પસાઈ પામ્યા જિનરાજ
મુઝ પાપપાસ સવિ દૂર ટલિ ગયાં. ૬૨
શ્રી તપગચ્છ નાયક શ્રી વિજયદાન સૂરિંદ
તસ પાટ પ્રણમીનઈ શ્રી હીરવિજય સૂરિંદ ૬૩
તસ નામિ ગુરુનઈ સેવીઈ પરમ વિખ્યાત
મનમાં ધારું જિનધર્મ જગમાં વિખ્યાત ૬૪
સંવત સોલ એક્યાસીતરા વરસઈ ઠેર આણ,
આસો સુદિ પૂનિમિ વાર ઘા શુભ માન. ૬૫

કલશ.

પ્રભુ ગુણિઈ જિનવર વીર સુખકર શાગરપુર મંડણ

તસ પાય પણુમી એમ નામી, દુરિઅદુરગતિખડણૂ,
સેવઈ સુરાસુર, ગુણઇ ભાસુર, ગરભવાસવિઞંજણો.
દ્વિજ ભણઈ દેવીદાસ સેવક, સકલ સઘ મગલકરો ૬૬
—હસ્તપ્રત. સા ભ. પાટણ, પત્ર ૪ અને પત્ર ૩ પ્ર કા, વિ ધ
—ચૈત્ય૦ આદિ સગ્રહ ભા ૩

૧૩૯ પ્રીતિવિજય (ત. વિજયદાનસૂરિ–આનંદવિજય શિ)

(૨૪૦) બારવ્રત રાસ ૧૬૧૨, માગ શુ ૧૩ ગુરૂ. સુહાલીમા.

આદી—

પ્રણમી સાંતિ જિણેસર સ્વામ, સપતિ લહીઇ જેહને નામ,
શાંતિ જિણદતણો ઉપદેશ, સુણજ્યો ભવિકા કહું લવલેશ. ૧
પચ પ્રમાદ રહિત જિનધર્મ, કીજે જિમ ટાલીજે કર્મ,
જતી શ્રાવક ભેદે દોય, ધર્મ કરે તે સુખીયો હોય ૨
પ્રથમ ધરમ જતીનો કહુ, શાંતિનાથ ચરિત્રથી લહુ,
ક્ષિતિપ્રતિષ્ટિત નગર મઝાર, ધનો સાર્થવાહ તિહા સાર ૩

* * * *

અતે—

સવત સોલ બહોતરો માન, માગસિર સુદિ તેરસિ જાણ,
સુહાલા નગરે ગુરવાર, રચ્યો બારવ્રત રાસ ઉદાર. ૧૮
તપગણગગનવિભાસન ભાણ, શ્રી વિજયદાન સૂરિ ગુણમણિ ખાણ,
તાસ સીસ પડિત પરધાન, આનદવિજય ગણિ ગુણહનિધાન. ૧૯
તસ પદપકજ ભ્રમર સમાન, જસ નામે સઘલે જસ માન,
પ્રીતિવિજય કહે ભણતા એહ, વછિત સપદ આવે ગેહ ૨૦
જિહા લગે અવિચલ મેરૂ ભૂધર, ગગને દીપે શશિ દિનકર,
તિહા લગે પ્રતિપો એહ ચરિત્ર, ભણતા સુણતા ચિત્ત પવિત્ર. ૨૧
—ગાથા ૪૬૧. ૧૬–૧૪ લીં.

૧૪૦ હર્ષરાજ (પૌ. વિદ્યાપ્રભસૂરિ-લલિતપ્રભ શિ.)

(૨૯૧) સુરસેન રાસ સં. ૧૬૧૩ જ્યે. શુ. ૨ શનિ. અમદાવાદમાં.

અંતે—

સંવત સોલ તેરોત્તરએ (૧૬૧૩) જ્યેષ્ઠ માસ સુવિચાર,
શુદિ પક્ષિ દિન બીજનું, શનિવાર રચુ રસાલ. ૨૯
શ્રી પાર્શ્વનાથ પસાઉલઈ શ્રી ગુરુનઈ ઉપગારિ
શ્રી પુનિમ પક્ષિમંડણુએ, ઉદયાચલ જિમ દિનકાર. ૩૦
અભિનવ રવિ અવતર્યા એ, શ્રી વિદ્યાપ્રભ સૂરિંદ,
તાસ પાટિ સોહાકરુએ તારકમાંહિ જિમ ચંદ. ૩૧
શ્રી મુનિચંદ્ર સૂરીસરુએ, તાસુ પાટિ ઉદય ભાણિ,
વિનયવંત વિધાનિધુ એ, ચિંતામણિ સુમ ખાણિ. ૩૨

* * * *

નગમાંહિ મહિયલએ ગુણમણિ જિમ મેરુગિરિ,
સં પતિ શ્રી ગુરુ દીપતાએ, શ્રી વિદ્યાપ્રભ સૂરિંદ. ૩૬
તાસ શીસ સોહામણુએ, પંડિત શ્રી લલિતપ્રભ,
રાસ રચિઉ નિજ મનિ કરીએ પંડિત શ્રી હર્ષરાજ ૩૭
ગુણિ મુનિ સુંદર ગુણનિલોએ આગ્રહ અતિરાજ
રૈવરાજ મુનીસરુએ મેલ્યા શાસ્ત્રી સાર. ૩૮
અહિમદાવાદ નગરમાંહિએ વિનય મુહૂર્ત અભિરામ
હર્ષરાજ પંડિત ભણુએ, સીઝઈ વંછિત કામ. ૩૯

—૨૩ પત્ર છાણી ૮૨-વધ ભ-ઘા૧૫, ભ ૨.

(આ પૂર્ણિમાગચ્છમાં વિદ્યાપ્રભસૂરિ-મુનિચંદ્રસૂરિના પટ્ટ પરંપરાના લખ સં. ૧૫૫૬ ની મળી આવે છે જેમાં ૧૬૧૮ માં સં. પદેશ આમ.)

૧૪૧ સિદ્ધિસૂરિ (બિવંદણીકગચ્છ દેવગુપ્તસૂરિ-જયસાગર શિ.)

(૨૪૨) **સિંહાસન બત્રીશી.** સ. ૧૬૧૬ વૈશાખ વદ ૩ રવિ, બારેજા (અમદાવાદ પાસે)મા

આદિ— વસ્તુ છંદ

વિશ્વજનની ૨ પાય પણમેવિ,
અચલ વિશ્વસુખકારણી, મુગ્ધજન બુદ્ધિદાતા,
કવિયણ મન આનદની જગત્રમાહિ તૂંહિ વિખ્યાતા,
કરજોડી તુમ્હ, વીનવુ, દીઓ મુઝ નિરમલ મત્તિ,
કહુ કથા વિક્રમતણી, તે સુણજો એક ચિત્તિ ૧

ચોપઇ.

સરમતિ શુભમતિ દીઓ મુઝ સદા, જિમ વિક્રમ ગુણ ગાઉં મુદા,
પર ઉપગારી રાજ જિય, તારુકથા બોલીસ બહુભિય ૨
ત્રિભુવનમાહિ વિક્રમરાય, સત્વવત ધુરિ સહી કહવાય,
ભૂમડલ ભડવાઈ કરી, જસ કીરતિ ત્રિભુવન વિસ્તરી ૩
તાસ કથા બત્રીસે જેહ, ભોજ ભૂપ આગલિ કહી નેહ,
સવિ સબધ અછે પ્રત્યેક, તે સુણજો સહુ ધરી વિવેક ૪
સિહાસન બત્રીસી તેહ, લોકમાહિ સુપ્રસિદ્ધિ જેહ,
તાસ કથા હુ બોલીસ ભલી, સાભલતા પૂગી મન રલી ૫
પહિલુ સિહાસન ઉત્પત્તિ, સાભલયો તે સહુ એક ચિત્ત,
જોયણ લાખતણે વિસ્તાર, જબુદ્વીપ છે વૃત્તાકાર. ૬

* * * *

અતે—

જે છે સસ્કૃતકથા પ્રબધ, તે કહ્યો ભોજ તણો સબધ,
પ્રાસ રસ અધિકો જાણીઈ, તેહ કારણિ એહ વખાણીઇ. ૬૯
કહી કથા આગે જેહવી, કેતી કથા કહી કેહવી,
કવિ કહે તેહમા મદેષો ખોડિ, ખમાવીઈ સવિહુ કરજોડિ ૭૦

જિન મારગ સિ કીઓ પ્રભાવ ... પરી સુલતાન (?) પ્રભાવ
ગચ્છ પાટને કારણિ કરી કરી કથા વિસ્તરી. ૭૧
ગુજરાત દેસ દેસમાંહિ ગાજ શ્રી આનંદમ પુરસાર સુવિચાર
નામ ખાસ બારેજ સર્વ તેહ ગણધર કઈ કેવઉ. ૭૨
વિજય શ્રી રાયચંદ ઉપદેશ રચી ભાંતિ પરમ વિશાલ
કવિ કરજોડી કહે વિબુધવરે મુજ વિસરા તેથકિ ન વિજરે ૭૩
કહુ સંવત્ છઉરે કેહ ભાગ રચ્યો પ્રબંધ જે મુજ વિચાર
સંવત સોલસ સોલસોતર ગનિ ... માસ જસવંતીઆ નખાવિ ૮
વદિ ધીરા ગીત વિવિધાર મારા નક્ષત્ર નિર્મલ રવિવાર
શ્રી ગુરુચરણ પસાયે કરી મન પ્રબંધ કવિઆ વિસ્તરી. ૭૪
જિનવરેજીગ મઉ મદિ મહાસાર શ્રી દેવગુમરીર ગઉ મણ્ડાર
તાસ શીષ પંડિત ગુણનિધિ શ્રી જયસાગર નામ અભ. ૭૫
નામ ગીમ કરજોડી કહી, વિદ્યાધર પામિ સિદ્ધ મરી
ભાવી ભાવ ભાવભાદિ મિન ગુણની ત્રુખ નવે કરિ ૭૭
ભવિ ભાવીઓ જે મન ભાવે મનિ મનની સિદ્ધ મનભાવે
ના પ્રથમ ભણિતમા જિર ... કથા ગમે મજ ભેદ ૭૮
ના કુ મહાપ તમિ જિનાર સે પરે દિવ્ય મહીમો આજ
વિજ સિ રાગ મધ ... ... કવિ ... ૭૯
વિદ્યાનના ... ... રચ્યો રાસ ... ...
ગુણની ગુણની નવનિધિ સિદ્ધિ ૮
ભાવી ભાવિ પગા ... ભાવિ કરી કથા તે મ ... ...
પામિ ... પરી વિદ્યાનદિ, મન કથા ગુણની ... કરિ ૮૧

ઇતિ વિદ્યા ... ...
(પ્રતિ ... ... સં. ૨૦૫
ની પિલાર ... ...
... ... શ્રી મ... ૪૮-૨૫ ... ... ૧
[... ... ...
૨૦૫) ... ...]

(૨૪૩) કુલધ્વજ કુમાર રાસ. સં ૧૬૧૮ શ્રા વ ૮ રવિ.

અંતે— ઢાલ-માલતડનું.

ત્રિવિદણીક ગચ્છ ગુણનિલુ પામી, શ્રી દેવગુપ્તિ સૂરિરાય, સુ.
ગચ્છપતિ ગણનિધિ ગુણનિલુએ, મા૦ સરોમણિ સીસ કહિવાય, સુ.
પંડિત શ્રી જયસાગરૂએ, મા૦ જ્ઞાનતણુ ભંડાર સુ. ૬૧
તસ પર્ઇકમલજ સેવતુએ, મા૦ સિદ્ધિસૂરિ ગણહાર, સુ.
કરજોડી તિ ઈમ કહિ એ મા૦ સીલ તણુ સુવિચાર સુ ૬૨
કુમર કુલધજ ગાઇઆએ, મા૦ જે જગિ ગુણહ ભંડાર,
સંવત ૧૬૧૮ રોતરઇએ, મા૦ શ્રાવણુ માસ રસાલ.
વદિ આઠસ તિવિ જાણીઇએ, મા૦ રવિવાસર સુવિશાલ ૬૨
તિણઈ દિનિએ રચિઉ રાસએ, મા૦ હરખ ધરી મનરંગિ સુ.
જે ભણઇ સુણઈ નરનારિએ, મા૦ સવિ સુખ તેહનઇ અંગિ ૬૩
તે લહિ વંછિત સંપદાએ, મા૦ તેહ ધરિ હુઈ ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ,
પુત્ર કલત્ર પરિવાર સિઉએ, મા૦ વંછિત પામીઇ રિદ્ધિ ૬૪

ઇતિ શ્રી કુલધ્વજ કુમાર રાસ સંપૂર્ણ-યતિ શ્રી ન્યાનવિજય તત્ શિષ્ય ગ વિનયવિજયેનાલેખી (ગુ વિ.

(૨૪૪) શિવદત્ત રાસ શકે ૧૪૮૮ (સં. ૧૬૨૩) વર્ષે કૃત-લખ્યા પ્રતિ મ ૧૬૬૭ પત્ર ૮ દા૦ ૮૨ હા ભ પાટણ

---

૧૪૨ હેમરત્નસૂરિ (પો૦ દેવતિલકસૂરિ-જ્ઞાનતિલકસૂરિ-રાજગણિ શિ.)

(૨૬૪) શીલવતી કથા. ૧૬૦૩ (૧૬૭૩?) પાલીમા.

અંતે—

પૂનિમ ગચ્છપતિ ગુણનિલો શ્રી ન્યાનતિલક સુરીસ,
જસ પયપંકય સેવતા પ્રણ્યે સયલ જગીસ ૬૯
તસ પટા પંકજ સૂર સમ શ્રી હેમરતન સૂરીંદ,
શીલ કથા તિણિએ કહી પ્રતપો જા રવિચંદ ૭૦

સંવત સોલત્રિસઠિસારે પાલી નયર મઝારિ,
રચિઉ એ રાસ રચી પ્રવચન વચન વિચાર. ૭૧
—ઇતિ મણિ કેશરવિમલ મણિ શ્રી ધર્મદાસ અન્વે–વિ. ધ. ભંડાર

(૨૪૫) લીલાવતી ૧૬૦૩—વિ. ધ.

(૨૪૬) મલ્લિદાસ ચોપાઈ-આષાઢ ૬૬૯ સં. ૧૬૭૬

(૨૪૭) આરામશોભા કથા-પદ્મમણી ચોપાઈ. સં ૧૬૪૭ (૫) પ. વ. ૧૪ ગુરુ સાદીમાં

(રચ્યાં ૧૬૪૫-ચોમાસીય પત્રાંક-સત્તાપુરમાં)

આદિ— દુહા.

સકલ સુરાસુર સદા સિદ્ધિ બુદ્ધિ સહિત ગુણેશ
વિઘનવિડારણ વિઘારણ, પ્રણમી ગુરુ પ્રણમેશ. ૧
અલ વિઘ વિઘન મુખે નિજ સમરૈ જસ નામ,
તિણ દેવી સરસતિ વળી પદપદ્મ કરું પ્રણામ ૨
પાસસામ વાચક નમું, પ્રણમુ સદ્ગુરુ પાય
કેવલ સામી કથા તથા ન લાભે કાય ૩
નવરસ હરીં નવનવા શ્રવણ સભા સિણગાર,
કરીયણ મુઝ મીઠી કૃપા વાત વચણ વિચાર. ૪
વીર રસ શૃંગાર રસ હાસ્ય રસ વિણ દેખ
સાંતિ પ્રમ વિધિ સાંભલો અનુ વાધે તનતેજ ૫
ચીસ સામ જસિ આણિ જસુ પ્રસાદિ થાઈ ટેક
પામજ્ઞિ નિત્ય ધરિ પાલીયા સામનિધી સહુ કોઈ. ૬
ઓરી વાત રિષ્ણ મણિ સિણે સુખકર અભિરત
એહતિમ વાત કહું કથા સાંભળો સમતા ધન. ૭
રત્નસેન રાજા તણું ઉપિ રહી ઇહાં
જિહાં વાસ ધરિયા સતાધારી મુનિવરો ૮
સાંતિ પ્રમ ઝમા માગઝો વીર રસ મનિયો
સદ્ગુરુ મેં ભાખ્યા સહી, રહી પ્રમાદ રે। ૯

યુદ્ધ છતૌ, જસ પટીયૌ, વસુ પુડિ હુઆ વિખ્યાત,
ચિત્રકોટ ચાવૌ કિયૌ, સુણુયો તે અવદાત. ૧૦
નર નર પતિ પડિત સભા, સાભલયૌ સહુ કાય,
પરચા દાભન ધન દીઇ, ધ્રમ સત ધારી કોઇ. ૧૧

અંતે— × × ×

ગોરા વાદલની એ કથા, કહી સુણી પરપર યથા,
સાભલતા મનવછિત ફલૈ, રેગ સોગ દૃપ દોહગ ટલૈ. ૯૦૧
સામ ધરમ સાપુરસા હોઇ, સીલ દ્દિઢ કુલવ ની જોઈ,
હીંદૂ ધ્રમ સત પરમાણુ, વાગા સુજસ તણા નિસાણુ ૯૦૨
ધનિ નારી પદમણિનો સીલ, સકટ માહિ પાલ્યો મીલ,
સીલ પ્રતાપૈ છૂટૈ રાઈ, ગઢ રાખ્યો જસ ક્ર્યો મવાઈ. ૯૦૩
ધનિ પગધારિ નર રજપૂત, સગલી વાતે રાખૈ ભૂત,
ઉતમ પુરસ ચરિત્ર સુપકદ, સુણતા લહીયૈ પરમાણુદ ૯૦૪
પૂનિમ પક્ષ ગિરૂઆ ગણધાર, દેવતિલકસૂરિ સુપકાર,
ગ્યાંનતિલક સૂરીશ્વર તાસ પ્રતપે પાટૈં બુદ્ધિ નિવાસ. ૯૦૫
પદમરાજ વાચક પરધાંન, પુહવી પ્રગટ સકલ ગુણવાન,
તાસ સીસ મનરંગૈ ઘણૈં, હેમરતન વાચક ઇમિ ભણૈ. ૯૦૬
વાત રચી એ વાદલ તણી, સામ ધરમ અતિ સોહામણી,
વીરા રસ સિંગાર વિસેષ, મીલ સધર પદમણિ સુવિવેક ૯૦૭
સુણુતા સુપ ચતુરાઇ વધૈ, નીતરીત સૂરાતન સધૈ,
ઊજમ તેજ હુઇ અતિ ઘણો, વિવિધ કરી જાણૈ મત્રણો ૯૦૮

બીજી પ્રતમા નીચે મુજબ છે

"સવત સોલહસૈ સૈતાલ, શ્રાવણ સૂદિ પાચિમ સુવિસાલ.
પોહવી પીડ ધણ પરગડી, સમલપૂરી સોહૈ સાદડી
પ્રથવી પ્રગટ રાણુ પ્રતાપ, દિન દિન ચઢતે તેજ વિખ્યાત,
તસ મત્રીસર બુધિનિધાન, કાવેઢ્યા કુલતિલક સમાન
સામ ધરમ ધૂર ભાંમોસાહ, વૈરી વસ વિધુસણ રાહ,

તસ શિષ્ય ભાઉ તારાચંદ, અનંતી તણી આનંદીયે છંદ.
પુણ્યિમ અખ્યાત પાટી પરા, સકુ ચેઉ કીધ પાવરા
તસ આદેશ સરી હરખસ વાચનાચાર્ય રચી સરસાર.
સુણી લિખ્યા ભાખ્યા મનમાંધ સાંભ ભરમ નીરસ સંબંધ,

ઉત્તમ આગમ હુવે અતિ ઘણું, મેઘ કમ કર લખ્યું મઝ ઘણું.
સાંભ ભરમ ભાવતાં સદા ધરે નવનિધિ ઘર સંપદા,
[સુર નર સહુ નમસ્કાર કરે, પરમાત્મા તે શિવસુખ વરે] ૬
૧૦ જિન ગાથા ચેઉ સંબંધ મૂળનાં પાંચે આસુઇ કહ.

કલશ કવિત.

હેમરતનની બુદ્ધિ છઠ ચોપાઈ નવમ કીધ,
ભાગ ક્યુ ચરણ જિણિ સુમતિ રાજ્ય સુખ ભવીન,
સુદિ નવ સમાસ સહ જિનવેષ વાસ
કવિત દુહા ચોપાઈ ધરે નૌતન નવી લાસ
મહિમા સમ ઉત્તમ કહી શીતનાથ તણું સ?
રમ રેઃ ભરે શિવાભ સિર સુખ ક્યારી સ્તવન ઉત્તમ મઝે. ૬૧

દુહા

કહ રેવા કરુ ચોપાઈ કરુ કરુ કવિત સુગમ
ચરણ નામનું લિખિ રહે મન હુ જિનેજી શ્રમ. ૬૧૧
અમરરાજ ઉનીધિ સુત, તપે ભાગ દીપતાગ
ચિંતામણિ પ્રભુ પદ મેઘાદિક મહિરાજુ. ૬૧૨
પાઠ ભગત જિસી પુણ્ય સાંભ ભરમ પરધાન
સીપ સુગર કથા સુગમ નિરમલ બુદ્ધિ નિધાન. ૬૧૩
સહાન વેષક ચતુર, ભેદ ભ્રમ ભૂપાલ,
ભય ભજ ભગવાન સાંભ ભ્રમ, ચાલ નું વિરાજ. ૬૧૪
સુગુણાદિક આવક સુગમ, દેન મોક્ષ ઉરિચાર.
સુણિ ચાર રવિ સદા ભાગવિલાસ ભણ. ૬૧૫

તાસ પિઆરી ચોપઇ મનમાની અતિમોજ,
તે દાતા ચિત રીઝવણ બંધે કવિત્ત સચોજ. ૭૧૬
વદિ ચૈતહ સાઠે વરસ તિથિ ચોદસિ ગુરૂવાર,
બંધે કવિત્ત સુવિત્ત પરિ, કુંભલમેર મઝાર. ૭૧૭

—ઇતિ શ્રી ગોરાવાદલરિ એ કોતિક વિપયે પદમણી ચોપઇ સંપૂરણમ્. સંવત ૧૭૬૭ વર્પે પોષ વદિ ૧૦ દિને લિવિચક્રે બ્રહ્મરામપુરવરે. શુભ ભૂયાત્ દીર્ઘાયુષા શ્રીરસ્તુ (પ્ર૦ કા૦)

—વિવેકવિજયનો ઉદયપુર ભ — (દે. લા પુ. ૬૩)

---

૧૪૩ કુશલલાભ (ખ૦ અભયધર્મ શિષ્ય.)

(૨૪૭)+ માધવાનળ કથા—પ્રબંધ-ચરિત (અથવા માધવાનલ કામકુંદલા ચોપાઈ રાસ) સં. ૧૬૧૬ ફાગણ શુ ૧૩ રવિવાર જેસલમીરમાં.

આદિ—

વસ્તુ

દેવિ સરસતિ ર સુમતિ દાતાર,
કાસમીર મુખમંડણી બ્રહ્મપુત્ર કર વિણુ સોહે
મોહન તરવર મંજરી મુખમયંક ત્રિભોવન મોહે
પયપંકજ પ્રણમી કરી આણી મન આણંદ
અરિમ ચરિત્ર શૃંગાર રસ પભણીસ પરમાણંદ
માધવાનલ ર રૂપ મકરંદ. ૧
ચવદહ વિદ્યાધર ચતુર વિદુર જાણિ સુરગુરૂ વિચક્ષણ,
નારદ તું વરનાર ગુણ લહુ અને બત્રીસ લક્ષણ
કલા બહુત્તર અતિકુશલ અભિનવ ઇંદ્ર કુમાર,
સુગુરૂ મુખે જિમ સાંભલ્યુ વિરચિત તેહ વિચાર. ૨

* * * *

અંતે—

સંવત સોલ સોલોત્તરઈ, જેઠ્ઠમેઅ મઝારિ
ફાગુણ સુદિ તેરસિ દિવસે વિરચી આણંદિ ચિત્ત ધારિ ૫૨૫

ભાઇ ફઇ ને સુણજ્યો રતિ કથા સનેધ
કામકંદલા કામિની, માધવાનલ પ્રબંધ. ૫૨૬

કુશલલાભ વાચક કહઈ, સરસ ચરિત સુપ્રસિદ્ધ,
જે વાચઈ ને સાંભળઈ તીણાં મિલઈ નવ નિધિ. ૫૨૭

માઘ (મધસંખ્યા પૂરી છસે) સાત પંચસઈ એ મુખ્ય પ્રમાણ
તાદ (નિત) સુણતાં સુખ લહઈ જિન જિમ (? નર) ચતુરસુજાણ. ૫૨૮

રાજાઘ (રાજેશ) ભાવ સુખ ઘર (ભાન પરોપઘ) કુંવર શ્રી હરિરાજ
વિરચ્યા એહ સિણગાર રસ, તાસ કુતૂહલ કાજ ૫૨૯

સાર સુવચન કરી શીલ તણા અધિકારિ
બાણુઈ સાંભળઈ નેહ નર સુખ પામઈ સંસારિ ૫૩૦

—ઇતિશ્રી માધવાનલ કામકંદલા ચુપઈ રાસ સમાપ્ત.

—ઇતિશ્રી માધવાનલ ચઉપઇ સંપૂર્ણ—ઋષિ કનકસાગર લિખિત

સંવત ૧૭૪૯ વર્ષે ફાગુણ સુદિ ૮ સોમવારે લિખિત કોઠારીયા મધ્યે

(આ પ્રત મુનિમહારાજશ્રી સિદ્ધિ મુનિજી પાસે છે

—લિખત ઋષિ સુમતિવિજય ૧૭ ૧૫ ભા. ક.

—સં. ૧૮૪૮ જેઠ શુદિ ૫ શુકિ ૫ લખ્યો ત. શ્રુ. ધર્મવિજય

૧૯–૧૮ ઘં.

+ સાક્ષરિત માસિકમાં(સને ૧૯૧૫) ના ઘુસર ઘુસર પ્રસિદ્ધ થયેલ છે

(૨૪૮) મધુરોસાની ચોપઈ× સં. ૧૬૧૭ વૈશાખ શુ. ૩ શનિવાર નેસલમેરમાં.

આદિ—

સકલ સુરાસુર સામિની સુણિ માતા સરસતિ,
વિનય કરીને વીનવું મુજ દ્યો અવિરલ મતિ. ૧

જોતા નવરસ પણ જગિ, સવિહુ ધુરિ સિણગાર,
રાગે સુર નર રઝીએ, અબલા તસુ આધાર ૨
વચન વિલાસ વિનોદ રસ, હાવ ભાવ રતિ હાસ,
પ્રેમ પ્રીતિ સંયોગ સુખ, એ સિણગાર આવાસ. ૩
ગાહા ગૂઢા ગીત ગુણ, ઉક્તિ કથા કલ્લોલ,
ચતુર તણા ચિતરીઝવણ, કહિયે કવિ કલ્લોલ ૪

ગાહા—

મણહર નવરસ મંજે સુંદરનારીણ સરસ સંબંધ,
નિરૂવમ કબહિ નિબદ્ધા ગુણ નુ સયણાજણા સુગુણા.
નલવર નયર નરિંદો નલરાય સૂય ઉય સલ્હ કુમરવરો.
પિંગલરાય તસુ ધૂઆ વનિતા મારવણિ વરણ વસ્તુ

* * * *

અંતે—

ગાથા સાતસઈ એહ પ્રમાણ, દૂહા નઈ ચઉપઈ વખાણ,
યાદવ રાઉલ શ્રી હરિ(મેઘ)રાજ, જોડી તારા કુતૂહલ કાજિ ૭૦૦
જેણી પરિ કવિ મુખિ સંભલી, તિણિ પરિ મઈ જોડી મનરૂલી,
દૂહા કેઇ પુરાતન અછઇ, ચઉપઇ બંધ કીઉ મઈ પછઇ. ૧
[અધિકો જે જોડયો છે બંદ, 'કવિયણ તે સાસહજ્યો સંદ,
પાડેયો જિહા વલી પાતરો, તેહ વિચારી કરજ્યો ખરો]
સંવત સોલસય સત્તરોતરઈ, આપાત્રીજિ વાર સુરગુરૂઈ
જોડી જેસલમેર મઝારિ, સુણતા સુખ પામઈ સંસારિ. ૨
ખરતર ગચ્છ સુગુરૂ ગહગહઇ, વાચક કુસલલાભ ઇમિ કહઈ,
મારવણીની એ ચઉપઈ, એ સુણીજ્યો એકમના થઈ. ૩
[સાંભલતા પામે સંપદા, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ સુખ તિતિ સદા]

[મારવાડમા ઢોલામારૂની લોકવાર્ત્તા ઘણીજ પ્રસિદ્ધ છે તેના સંબંધમા જેસલમેરના રાઉલની પચ્છાથી કવિએ આ કૃતિ બનાવી છે. કૃતિ રસભરેલી અને કૌતુકી છે] પાના ૧૭ ડા ૮૨ હા. ભ. પાટણ.

—ઇતિ શ્રેણિક આરાધના સંપૂર્ણ સં ૧૬૭૫ વર્ષે વૈશાખ માસે શુક્લપક્ષે ૧૫ દિવસે ગુરુવારેન લિખિત મિ. જેમ., મ. સી., આગ્રા

પાનાં ૨૪—પ્રે ૭ ૨૨-૧૫ માં.

પ્ર બારોટ કવિ ગોવિંદ ગિરધરભાઈ વાઘેલાના ૧૯૭૭ ના માર્ચ થી ના અંકમાં [૧૭૭] જણાવે છે કે પ્રેમાનંદીની સં ૧૬૧૫ ના વ શુ ૭ ગુરુવારે જેસલમેરના મહારાજ હરરાજજીની આજ્ઞાથી આ કવિએ બનાવેલી શુદ્ધ અને સંપૂર્ણ પ્રત છે આ પરથી તેણે 'માર વાણીની વાતો' ના ગ્રંથમાં વાતા લખી તેમાં પ્રકટ કરાવી છે

(૨૪૮) તેજસાર રાસ—સં ૧૬૨૪ વીરમગામમાં

આદિ— દુહા

શ્રી સિદ્ધારથ કુલતિલુ ગરમ જિનેશ્વર વીર
પાચ્છુ નજુ તરાસ્યા શ્રેણિકજનરિશીર ૧
જિનવર શ્રી મુનિ શિષ્યદિસઈ ભવિક એક સુ કાજિ
જિન પ્રતિમા જિન સારખી ભાખિ શ્રી જિનરાજિ ૨
પ્રતિમા જિનની જિનપરિ આરાધિ એક નિ
અતિ ભવિ પરમવિ સુખ લહઈ છેલિ આરાઈ અરિહંત ૩
જિનપ્રતર જિનવર આગમિઈ પૂરઈ જિનપ્રતિમા પૂજિ
તેજસાર નૃપ તણીપરિ સુખ ભોગવઈ સદૈવ ૪
ચ્યાર રાજ નિજ્જિઇ પામીવા પૂ.ન તણઈ પ્રમાણિ
સર્વારથ સિધિ અનુઈ લહિસિ શિવ નિર્વાણ ૫

* * * *

અંતે—

શ્રી ખરતર ગચ્છિ સહિ ગુરુરાય ગુરુ શ્રી ભાનજાધર્મ ઉવઝાય
ગોલસરુચ્છ મઉલીસિ સાર, શ્રી વીરમપુર નયર મઝાર ૧૫
ભણિયાઈ જિન.ન તણુ વાચા કુશલલાભ કવિ અમ્મુઈ
જે વાંચઈ નઈ જે સાંભલઇ તેહના સહુ મનોરથ ફલઇ ૧૬

—ઇતિ તેજસાર દીપપૂજા વિપયે રાસ સમાપ્ત. સ ૧૬૪૪ વર્ષે પોસ સુ ૧૪ રાજપુર નગરે તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીશ્રી. પરમગુરૂ ભટ્ટારક શ્રી હેમવિમલ સૂરિ, તત્ શિષ્ય મુખ્ય પડિત શ્રી સુમતિમડણુ ગણિ તત્ શિષ્ય (ચેલા) સહજવિમલેન લિખિતો અય રાસ,

(પૃ. ૧૩ પ ૧૫ ગુ વિ) રત્ન ડે, વીર પા.

—સવત્ પાડેશ નવનવતિ મવત્સરે માર્ગશીર્ષ માસે કૃષ્ણપક્ષે ચતુર્થી દિવસે તિથૌ બુધવાસરે વિધિપક્ષ ગચ્છેશ ભટ્ટારક મુગટામણિ શ્રીશ્રી ૫ ગજસાગર સૂરીદ તત્ શિષ્ય પડિતપ્રવર શ્રીશ્રી ૪ લલિતસાગર તત્સિષ્ય ઋપિ મતિસાગર દ્વિતીય ભ્રાતૃ ઋપિ જયસાગર પાર્શ્વે સતિ શ્રી તેજસાર નૃપરાસોડ લિષિતોઽસ્તિ (ઇડર બાઇઓનો ભ')

—૧૬-૧૫ સવત્ ૧૭૪૨ વર્ષે શ્રાવણ વદિ ૧૨ દિને આદિત્યવારે. સકલગણિગજેદ્રગણિ શ્રી શ્રી ૧૦૮ સૌભાગ્યવિજય ગણિ તત્શિષ્ય પ્રેમવિજય લિ૦ કઠારીયા મધ્યે (પાલણપુર ભ)

(૨૫૦) અગડદત્તરાસ. (પ્રત સ. ૧૬૫૩)

૧ સ્તભન પાર્શ્વનાથ સ્ત૦ ખભાતમા.

આદિ—

પ્રભુ પ્રણમુરે પાસજિણેસર થભણો.
ગુણ ગાવારે મુઝ મન ઉલટ અતિ ઘણો
ગ્નાની વિણુરે એહની આદ ન કો લહે.
તોહે પણિરે ગીતારથ ગૂરૂ ઇમિ કહે—'

* * * *

અતે—

ઇમિ સ્તવ્યો સ્થભણ પાસ સ્વામી નયર શ્રી ષભાયતે,
જમ સહા ગુરૂ શ્રીસુખ સુણિઅ વાણિ સાસ્ત્ર આગલ સમતે,
એ આદ મૂરતિ સકલસુરતિ સેવતા સુખ પામીએ,
મનભાવ આણિ લાભ જાણિ, કુસલલાભ પજપયે

૫—૯ આ. ક.

૨ ગોડીપાર્શ્વનાથ સ્તo

આદિ—

સરસતિ સામની આપ સુવાણી, વચન વિલાસ વિમલ ગુણખાણી
સકલ જોતિ સંસાર સમાણી, પદ્મ પરસ્યું જોડિ શુભ પ્રાણી. ૧

× × × ×

કલશ.

અંતે—નેમિ ધરા જલ વ્રજ ઉદધિ નિદ્રા દિપ અસમિન,
વ્યોમ ધરણિ પાતાલ આલ સુર વદે આખણિ,
અસુર ઉ નર અમર વિવિધ ખેચર વિદ્યાધર,
સેવે વ્રજ જાસ સબ ન માગ સુજપે નિરંતર,
જગનાથ પાસ જિનવર જયો મનવંછિત ચિંતામણી,
કવિ કુશલલાભ સંપતિ કરણ પરતખ્ય ગોડીધણી. ૨૩

જૈ. સ. ૧૪નિ પ. ૨-૧૪

૩ નવકાર છંદ—

આદિ—વંછિત પુરે વિવિધ પરે શ્રી જિનશાસન સાર,

અંતે—કલશ.

નિત જપીઈ નવકાર સંસાર સંપતિ સુખદાયક
સિદ્ધમંત્ર શાશ્વતો એમ જપે શ્રી જગનાયક
શ્રી અરિહંત સુસિદ્ધ શુદ્ધ આચાર્ય ભણિજે
શ્રી ઉવઝાય સુસાધુ પંચ પરમેષ્ઠી થુણિજે
નવકાર સાર સંસાર છે કુશલલાભ વાચક કહે
એક ચિત્ત આરાધીઈ વિવિધ ઋદ્ધિ વંછિત લહે ૧૭ (પ્ર. ત્રિ. મ.)

---

૧૪૪ લાવણ્યકીર્ત્તિ (ખ૦ ખેમશાખા ગુણરંગ-જ્ઞાન-વિલાસ શિ૦)

(૨૫૧) રામકૃષ્ણ ચોપાઈ. સ. ૧૬૧૭ વૈ. શુ ૫ વિક્રમપુર (વીકાનેર)મા

અંતે—　ઢાલ નવમી (આઇસઉરે અઇમિત્તઉ મુનિવર ગાઇયઇ)

ભાવ ધરીનઈ ગુણ ગરૂઆ તણા, ગાઇજઇ સમનેહ,
ઉત્તમ સગઈ ઉત્તમ ફલ હુવઈ, વાત કહઈ મવિ એહ　૫૩
તિણિ કારણિ તપ સમકિતનઈ વિષઈ, રામ અનઈ ગોવિંદ,
ચરિનઈ યારૂ મૂલ જનમ થકી, સુણિયઈ સોહગકંદ.　૫૪
રાજઈ સૂરનસિંહ નરિન્દનઈ વિક્રમપુરિ ગહગાહ,
સવત સોલહ સય સતાહુત્તરઈ, સુદિ પચમિ વઇસાહ　૫૫
ખેમ માખિ જાણીતા જગત્રમઈ, વાચક શ્રી ગુણરગ
તાસુ સીસ વાચક ગુરૂ ચિરજયઉ જ્ઞાનવિલાસ અભગ,　૫૬
તાસુ સીસ લવલેસઈ ઉપદિસઇ, લાવણ્યકીરતિ એમ
ભણતા ગુણતા સાભલતા છતા, થાયઇ અવિચલ ખેમ　૫૭
કુસલસુગુરૂ સુપસાયઈ નવમી, ઢાલ ધન્યાસી રાગિ,
લાવણ્યકીરતિ પભણઈ વાચતા અધિક વધઇ સોભાગ　૫૮
ચતુર ચિત્તરજન એ દાખીયઇ ઇમ લઇ છઠઈ ખડ,
ભુવનકીરતિ બધવ સગમ, મદા, દિન દિન સુજસ અખડ　૫૯

—ઇતિશ્રી રામકૃષ્ણ ચરિત્ર પષ્ટમખડ સમાપ્ત. સ. ૧૭૧૩ વર્ષે માગસિર વદિ ૪ દિને શ્રી બ્રહાનપુર મધ્યે લિખિતા ચતુષ્પદિકા ગ્રથાગ્રથ ૧૭૦૦ શ્લોક સખ્યા ગાથા ૧૨૦૦ સર્વ સખ્યા—પા ૪૨-૧૫ આ. ક

(૨૫૨) ગજસુકુમાલ રાસ.

અંતે—

બદીવાન છુડાનીયારે, સગલા નગર મઝારો,
મુહમાગ્યા દીધા ઘણારે, મણુ માણક ભંડારો.
મહમાણ કમહું દીધા દેખી, મનરી અછા કોઇ ન રાખી,
લાવણ્યકીરતી ઢાલ જ ભાખી, ચોથી પાચમાએ તહું સાખી,
જી માતાજી જી હો. ૬

દુહા
હાથીનો હુ તેતાલવો દેવકીસુત સુકમાલ
માય જનમ્યો તેહવો, નામિ ગજસુકુમાલ. ૧
—ઇતિશ્રી ગજસુકુમાલ ... ૫ ઢાલ સંપૂર્ણ લિખિત ... મધ્યે. શ્રી સંવત ૧૮૫૭ શ્રાવણ સુદિ ૧૧ લિપિકૃતા. (પ્ર. ૭ ૫ ૧૭ જ્ઞ. વિ.)

૧૪૫ વિનયસાગર (ખ૦ જિનહર્ષસૂરિ સંતાનીય માન કીર્તિ–દેવકલશ–સુમતિકલશ શિ૦)

(૨૫૭) સોમચંદ રાજાની ચોપાઈ સં ૧૬૧૭ શ્રાવણ શુદિ ૧૫ બુધ જેસલમેરમાં.

અંતે—

સંવત સોલહ સત્તરહરિ, સવચ્છર સુવિચાર,
સાવણ માસ સુહાવનઉરે પૂનિમ તિથિ બુધવાર ૧૫
નગર જેસલપુર જાણીયરે નદી ગોમતી તીર,
સાસ સયાઈ આગહઈરે રચી કથા સુગભીર ૧૬
* * * *
શ્રી જિણમંદિર સોહતોરે, અજિત જિણેસર નામ ૧૭
વડ ખરતર ગચ્છ ભલઉરે, શ્રી જિનહર્ષ સંતાન
શ્રીમાનકીર્તિ પાઠક ભલારે વિદ્યાસવણ નિધાન ૧૮
તાસ શિષ્ય સાહઈ ભલારે દેવકલસ મુનિરાય
શ્રી સુમતિકલસ મુનિ જાણીયઈરે નરવર વઇઈ પાય. ૧૯
તાસ શિષ્ય મુનિ રંગસુરે વિનયસાગર મુનિ નામ,
સોમચંદ ચુપઈ કરીરે કરી કથા અભિરામ. ૨
—૩૨૧ પદ્યો સાગર ભ. પાટણ

(૨૫૮) ચિત્રસેન પદ્માવતી રાસ —૨

૧૪૬ માન (ખ૦ શિવનિધાન શિ.) જિનસિંહસૂરિ રાજ્યે.

(૨૫૫) કીર્તિધર સુકોસલ પ્રબંધ મ. ૧૬૧૭ દિવાલી. પુષ્કરણમાં

અંતે—

શ્રી ખરતરગછ છાજઈ, શ્રી જિનસિંહ સૂરિ રાજઈ,
સંવત સોલહ સત્તરિ, દીવાલી દિનિ ગુણભરિ ૫૦
ગુણિજન સુણિ ઘણ રીજઈ, મૂરખ કિસુય કહીજઈ,
હિયઈ હરખ બહુ આણી, મતિ દેઈ સાંભળઉ પ્રાણી. ૫૧
ગો સબવ રમાલ, સુણતા લીલવિલાસ,
શ્રી શિવનિધાન ગુરૂ સીસ, કહઈ મુનિ માન જગીસ ૫૨
શ્રી પુષ્કરણ ચઉમાસઇ, રહતા ચિત્ત ઉલ્હાસઈ
ભણતા મન સુખદાઈ, સુણતા લીલ વધાઇ ૫૩

—(ઇડર બાઇઓનો ભ)

---

૧૪૭ સાધુકીર્તિ (ખ૦ મતિવર્ધન-મેરૂતિલક-દયાકલશ-અમરમાણિક્ય શિ૦)

(૨૫૬) સત્તરભેદી પૂજા. સં ૧૬૧૮ શ્રા૦ શુ ૫ અણહિલપુરમાં

આદિ— રાગ પરપદી દૂહા

જ્યોતિ સકલ જગિ જાગતી હૈ, સરસતિ સમરસુ ભદ,
સત્તર સુવિધિ પૂજાતણી, પભણિસુ પરમાનંદ

ગાહા

નવણ વિલેવણ વથ જુગ, ગંધારોહણ ચ પુષ્ફરોહણયં,
માલારૂહણ વન્નય ૨, ચુન્નં પડાગાય આભરણે,

* *

અંતે—

અણુહલપુર શાંતિ શાંતિ મન સુખદાઈ, સો પ્રભુ નવનિધિ સિધિ વાજૈ. ૨ ભ.

શ્રી જિનભદ્ર સૂરિ ગુરૂ પરતખિપતિ ધરિ મનમાન તસુ સાને
સંવત સોલ અઢાર ભાદ્રવ સુદિ પંચમિ દિવસ ઉદાર ૩ ભ.
ઉપાધ્યાય ગુરૂ અમરમાણિક્ય (ગુરૂ) તાસ પસાઈ સુવિધિ હું સાર
કરે સાધુકીરતિ કરત જિનદત્તસ્તવ સુણિ લીલા ગતિ સુખ સાર ૪ ભ.
—સં. ૧૮૨૫ મિતિ જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧ શ્રી વિક્રમપુરમધ્યે. (પત્ર ૪ પ્ર. કા.)
—શ્રી બીકાનેર મધ્યે સંવત ૧૮૧૯ વર્ષે મિતિ જ્યેષ્ઠ માસે કૃષ્ણપક્ષ
દ્વિતીયા દિને સોમવારે પા ૮–૯ ક મુ (મારી પાસે છે)
(૨૧૭) આષાઢભૂતિ પ્રબંધ સં. ૧૬૨૪ વિજયાદશમી ચોકિ-
પુરમાં.

અંતે—

ખરતર ગચ્છ વાચક સંવત મતિવર્ધન નામ
મેરુતિલક તસુ સીસ જે ગુણ ગણ અભિરામ ૧૮૨
તાસુ વિનય ગુણી અજ્જ ઉપાધ્યાય સુજગીસ
તાસ શીસ રચ્યા કર્યા સાધુકીરતિ ઇમીસ. ૧૮૩
પરમ ઉલ્લાસ શ્રીજિનચંદ્ર સાચા પોરુષિ ગુરુ ધરિ,
જિનરૂ કિર્તિસિરમી કિઝુ બહુ ચરિત વિનાણ ૧૮૪
એ પ્રસ્તાવ મનોહર નવ રસ સંયોગ
સાધુકીરતિ મુણિવર રચ્યઉ આણંદ પ્રમોદ ૧૮૫
પાપક મિથ્યા પરહરૂ ભવિક શ્રીમાલ
સાંભ તે લોક કરાવિયા સંયોગ રસાલ ૧૮૬
સરિસ્યઈ સુર ? આશિષઈ નરનારી રૂ
કુશલ મંગલ અનુભવ પરઈ સુજન આણંદ. ૧૮૭

૧—ચઉર્ન્મ (ચોપી) ર. ૧૬ કવિનું—

આદિ—

પ્ર પ્રણમી રે જિણવરના શુભ નામ સઉ
પુંડરગિરિ રે ગાજિયુ ગુરુ સુખકારક

* * * *

અંતે— કલશ

ઇમ કરીય પૂજાય થાજો ગહિ સંઘ પૂજા આદરઈ,
સાહમ્મિવચ્છલ કરઈ ભવિયા, ભવસમુદ્ર લીલા તરઈ,
સંપદા સોહગ તેહ માનવ, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ બહુ લહઇ,
અમરમાણિક સીસ સુપરઇ, સાધુકીરતિ સુખ લહઇ. ૧૬

—૧—૧૫ (મારી પાસે છે)

૨-**પ્રભાતી** ૪ કડી.

આદિ— રાગ દેશાખ

આજ ઋષભ ઘરિ આવે, દેખો માઈ૦

અંતે—

ઉત્તમ દાન અમૃતરસ ઊપમ, સાધુકીર્ત્તિ ગુણ ગાવે૦ ૪ આજ૦

(મારી પાસે છે.)

---

૧૪૮ દેવશીલ (સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ-સોમવિમલસૂરિ-લક્ષ્મીભદ્ર-ઉદયશીલ-ચારિત્રશીલ-પ્રમોદશીલશિ.)

(૨૫૮) *વેતાલ પચવીસી રાસ—સં. ૧૬૧૯ બીજો શ્રાવણ વદ ૯ રવિ વડવા ગામમાં.

---

* "આ રાસ સં ૧૬૧૯ માં રચાયેલો હોઇ એની ભાષા ૧૬ માં ૧૭ મા સૈકાની છે, અને વિમલપ્રબંધ તથા કાન્હડદે પ્રબંધની ભાષા સાથે તે ઘણી રીતે મળતી આવે છે, અને આથી તે તે સૈકાની ભાષાનું સ્વરૂપ સમજવાને ઉપયોગી થઇ પડશે કવિ શામળભટ્ટની બત્રીસપચીસીની વાર્તા મૂળરૂપે જૂની ભાષામાં આમાં છે વૈતાલપચીસીનું મૂળ કથાસરિત્સાગર અને બૃહત્મંજરી વગેરે સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં છે, અને તેમાંથી હિંદી, મરાઠી, બંગાલી વગેરે અનેક ભાષાઓમાં તેમાં કંઈ કંઈ ફેરફાર અને વધારા સાથે ગદ્યમાં કે પદ્યમાં ભાષાન્તરો થયાં છે બંગાળાના પંડીત જીવાનંદ બી એ પ્રકાશિત શ્રી જંભલદત્ત પ્રોક્ત પણ સંસ્કૃતમાં એક વૈતાલ પચવિશી છે. એ બધામાં વાર્ત્તાઓની ઘટનામાં કંઈ કંઇ ફેરફાર છે અને કોઈ કોઇમાં એક બીજાથી જુદી જુદી વાર્ત્તાઓ છે. —રા જગજીવન દ. મોદી

આદિ—

સરસતી સામિણિ પય નમી, માગુ ઉચિત પસાય
કાસમીર મુખમંડણી વાંણી દિઉ મુઝ માય. ૧
બ્રહ્મપુત્રીનિ નમુ કમલ કમંડલ સાથ,
એક કરિ વીણા ધરી પુસ્તક જમણિ હાથિ. ૨
હંસવાહનિ હરખિ રમિ કરિ જગદીસ વિલાસ,
જે જન મૂરખ માંનવી તેહની પૂરે આસ. ૩
વીણિ સુખ દુખીઆ નર, સુખીઆ સંપતિ કેડિ
મૂરખનિ વિદ્યા દિઈ એહ સમરે કરજોડિ. ૪

× × × ×

અંતે—

તપગચ્છ નાયક ભુવન દિણંદ શ્રી શ્રી સોભાગ્યહર્ષ સુરિંદ
તસપટિ સોહિ સુગુણેહ જાણતા વઇરી જગમેહ. ૮૧૩
ગુરુ શ્રી સોમવિમલ સૂરિરાય નમુ અહનિસિ તેહના પાય
તસ પંડિત વર પ્રધાન, લક્ષ્મીભદ્ર નામિ સુવિધાન. ૮૧૪
સીસ સીરોમણિ પંડિતરાય ઉદયશીલ ગણી પ્રણમુ પાય
ચારિત્રશીલ પંડિત તસ સીસ, સપરિવાર વંદુ નીસદીસ. ૮૧૫
પ્રમોદશીલ પંડિત ગુરુરાય તેહનિ ગુરુના પ્રણમી પાય
કરી ચોપઈ નામ વેતાલ, પચવીસે એ કથા રસાલ. ૮૧૬
સંવત સોલ ઓગણીસા વર્ષે, બીજે ભાદ્રવ સાંમલ પખ,
શુભ તરસ દિન રવિવાર, નક્ષત્ર પુનર્વસુ આવ્યું સાર ૮૧૭
વાગડ માંહિ સદા સોભાગ, રચિઉ વાસુપૂજ્યનિ પાસ,
શ્રીપૂજ્યના સન્મુખ વિનોદ, સાંભળતાં ઉપજે પ્રમોદ. ૮૧૮
કથા ગાથા બધ ચોપઈ આદિથી જે કહિસ તે હુઈ
સાંભળતાં રાય સવિ ટલે ભણતાં સવિ સુખ આવિ મિલે. ૮૧૯
નવિ ભાષે તસ ધત વેતાલ સાહસ તણી એ વાત રસાલ
વિનોદરસ રચિ દેવસીલ, ભણતાં ગુણતાં લહીઈ લીલ. ૮૨

૬ સવિમાહિ મૂરખ ધરી, હર્ષિ મત નહિ તેહની ખરી,
અક્ષર આઘુ પાછુ કર્યુ, હીન અધિક પાયુ નવિ લઇ ૮૨૧
કરજોડી પ્રણમુ કવિરાય, સોધી અક્ષર કહજ્યો હાય,
જિહા લગે તારા રવિચદ, કથા રહિજ્યો જિહા તપે જિણદ. ૮૨૨

—ઇતિ શ્રી વેતાલપચવીસી રાસ સપૂર્ણ ૧૮૨૯ વર્ષે ચૈત્ર શુદિ ૨ બુદ્ધે સિદ્ધિયોગે પ. શ્રી૫ શ્રી રાજવિજયગણિ શિષ્ય ૫ કૃષ્ણવિજય ગણિ લિપિકૃત સાતલપુરે શાન્તિનાથપ્રસાદાત્ શ્રે —પ્ર. કા

—ઇતિ શ્રી વિક્રમ મહારાજેદ્ર ગુણોત્કીર્ત્તન વેતાલપચવીસી કથાયા વિવિધવિનોદવાર્ત્તાયા પચવિશતિ કથા સપૂર્ણા સવત્ ૧૬૭૧ વર્ષે ફાગુણ શુદ્ધિ બીજ રવૌ શ્રી ૬ પુજ્યજી વરસિંઘજી લગ્નુ તસ્ય શીક્ષ્ય પડિત મગેમણિ ઋ શ્રી ૫ વર્ધમાનજી તસ્ય શિષ્ય ઋ શ્રી ૫ તુલસીદાસ તસ્ય શીષ્ય મુનિ કલ્યાણ લિપિત શુભ ભવતુ

—(ચેનસાગરજી ભ. ઉદયપુર)

(સોમવિમલ સૂરિ માટે જુઓ ન. ૧૩૦)

+ સંશોધન કરી છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા રા જગજીવનદાસ દયાળજી મોદી, સબ ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર ખાસા મહાલ, વડોદરા રાજ્ય સ ૧૯૭૨ કિંમત દોઢ રૂપીઓ

---

૧૪૯ આણંદસોમ (ત૦ સોમવિમલસૂરિ શિ૦)

(૨૫૯) + શ્રી સોમવિમલસૂરિ રાસ. સ ૧૬૧૯ માહ ૧૦, નદુરબારમા.

આદિ—

સકલ સદાફલ સેવીઇ, શ્રી ગૌતમ ગણધાર,
મણહ મનોરથ પૂરણ, લબધિ તણુ ભડાર ૧
સરસતિ સામિણી તુઝ નમુ, માગુ અવિરલ બુદ્ધિ,
જામ પસાઇ સપજઇ, વચન તણી વર સિદ્ધિ ૨

સોમજયગચ્છ મધ્યિ મણિ, સોમવિમલ ગુણધાર,
શ્રી સોમવિમલ સૂરિ તણુ, રચિસુ રાસ વિસ્તાર ૩
સાર સુગુરૂ ગુણ ગાવતાં, દુરિત દૂરિ જાઈ
રિદ્ધિ વૃદ્ધિ સુખ સંપદા નિર્મલ નિત ઘરિ થાઈ ૪
સરસતિ સમ સદ્ગુરૂ સગુણ સાધ્યાર વિચાર
ભાવિ ભગતિ મેરુઉ ભવિક જિમ પામુ ભવપાર ૫

× × × ×

અંતે—

એહી મનુરે જાણે સાગુ ગુરૂ સેવા અહનિશિ માગુ
આણંદસોમ નવમઇ ખાંધ કરિ મંઝ ગુરૂ સુપસાય. ૧૫૦

રાગ—મલ્હાર મેરી આ.ખડી ફરકરે. એ ઢાલ.

સુમ પધાન ગચ્છઈ સહુ, જિનશાસન સુલતાનરે
ગુરૂ ગુણ મારાં કપતા સખી વાચકરિ અધિકુ વાન ૧૫૧
મેરા સદ્ગુરૂ વધાવુરે સોહગુરૂ તપગચ્છરાય
નિત પ્રણમુરે પ્રેમઇપાય જિમ ધીતઇરે વિનરમલ ગાય
જિમ ફૂપરે જાઉં માય મેરા સદ્ગુરૂ વધાવુરે.
જિન શાસનરે દુઃખદી દુષ્ટ કાલ દુખ ખિન્ન રે
ખિન્ન સુગુરૂ ગચ્છઈ દીપીઆ રવિ સુવિકરે સપ સુમમન્ન મે૦ ૫૨
સોમજયસૂરિ ધરિ પદિ જયુ, શ્રી હેમવિમલસૂરિ સીસરે
આનંદિ સપ ભવિ ધરિ ગચ્છઈ જયુ ગજપતિરે કોડિ વરીસ મે૦ ૫૩
જગ દુ સાગર ચંદ્ર ન તપઈ તેજિ દિણુંદરે
તાં સોમવિમલસૂરિ ચિર જયુ સુખ સંપારે દિઈ આણંદ મે૦ ૫૪
આણંદ સોમરસા મિલી, સંવત ઓગણીસઈ માપ માસિરે
દસમી ગુરૂવારિ રચિઉ નગરમાંહિ રે રાસ ઉલ્લાસિ મે૦ ૫૫
મનરંગિ જે ભણઇ ગુણઇ સાંભળઇ રાસ રસાળરે
નવ નિધિ તસ ઘરિ સંપજઈ સખિ દીજઇરે અમર રસાળરે. મે૦ ૧૫૬

પ્ર૦ જૈ૦ શ્રી પૂર્જર જ્ઞાન સંગ્રહ.

(આનો સાર સોમવિમલ સૂરિ ન૦ ૧૩ ની નીચે આપેલ છે)

(૨૬૦) સ્થૂલભદ્ર સ્વાધ્યાય. સં ૧૬૨૨ શ્રાવણ શુદિ ૧૦ વૈરાટમાં.
અંતે—

તપગચ્છિ નિર્મલચંદ્ર, શ્રી સોમવિમલ સૂરિંદ,
તસ સીસ રચિઉ સઝાય, સાભલતા (મન) નિર્મલ થાય
પૃથિવી રસ સંવત એહ, કુચ કર્યું પ્રમાણિ જેહ,
શ્રાવણ શુદી દશમી દિવસિ, વયરાટિ ચુણિઉ મન હરસિ,
જા તારા ગયણિ દિણંદ, જા સાયર મેરૂ ગિરિંદ,
તા પ્રતપુ જાવલી સોમ, ઇમ ભણઇ આણંદસોમ.

—વૈરાટ (બૈરાટ) જયપુર રાજ્યમાં આવેલું છે. (૫૩ કડી પ્ર કા૦)

૧૫૦ વેલામુનિ અથવા મનસત્ય [ત૦ વિજયદાન સૂરિ શિ૦)

(૨૬૧) નવતત્વ જોડિ. (ચોપઇ) સં. ૧૬૨૨ પહેલાં.
આદિ— મંગલ કમલાકંદુ એ ઢાલ

આદિ જિણંદ નમેવિએ, નવતત્ત્વ કહઉં સંખેવિઓ,
જીવતણા દસ પ્રાણ એ, પચઇંદ્રી પંચ પ્રાણ એ ૧

* * * *

અંત—

ઇય નવતત્ત્વ વિચારતા, અધિકી ઉછી ભાખિગે,
વોલી હુઇ અજાણવઇ, તે પામઉ સંઘ સાખિરે ૬૪
તપગચ્છનાયક સિર ગુરૂ, વિજયદાન ગણધારરે
વેલઉ મુનિ તસુ આણધરી કહઇ સ્વપર ઉપગારરે. ૬૫

૮—૧૧ (વિ. ધ.)

બીજી પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે છે તે પરથી રચનાર કવિનું નામ મનસત્ય જણાય છે.

અંતે—

એમ નવ તત્ત્વ વિચારતાં અધિકૂ વઇ ભાખ્યૂરે
ઓછૂં વુઇ અણજાણ્યાઇ તે પાંમૂ સંઘ સાખિરે,
તપગચ્છનાયક શ્રી ગુરતો શ્રી જિનવ્રધન ગુણધારરે
એવૂ મનસુત આણધરસ્યુ તુ કહસ પરઉપગારરે
—સંવત્ ૧૬૫૮ વરસે આષાઢ વદિ ૨ સોમે. લેખક પાઠક શુભ
ભવતુ—પત્ર ૮ પ્ર ભ.
બને નામના કવિઓ એકજ લાગે છે—(જિનવર્ધન સૂરિનું સ્વર્ગ
૧૫૮૭ સ્વર્ગવાસ સં. ૧૬૨૨ તેથી આ કૃતિ સં. ૧૬૨૨ પહેલાંની છે

---

૧૫૧ ભીમ ભાવસાર

(૧૬૨) મૃગાંક રાસ. સં ૧૬૨૧ આ શુ વારપ (વડોદરા) માં
આદિ— રાગ કેદારો.

સોનિમનાથ સિર નામીએ મનવંછિત ફલ પામીએ,
સ્વામીય સેવકની દયા કરીએ. ૧
સારદાનંઇ મસ્તે લાગૂ, સુધિ બુધિ માતા હું માગૂ,
દો મુજનઇ વાણી અનોપમ રુઅડી એ. ૨
ઉલાલો.
દ્રઢી તે વાણી આપો મુઝ માતા સિદ્ધાંત સૂત્ર વિસ્તાર
લાખ જોજન જંબુદીપ, ભરતખંડમાંહિ સાર. ૩

* * +

અંતે—

વારપદ્ર નગર સંવત સોલ એકવીસઇ આ ૫ શુદિ શુભ (વ)
માસ. વારે પ્રારંભ કિસઇ
છઇ એક કવિમતિ, છઇ એક સાસ્ત્રમતિ સાધુમતિ જાણીઇ
મૃગાંક રાસ કીધ અતિ ઉલ્લાસઇ જિનવાણી સિર નામીઇ. ૧

ગઉતમ પાએ, સારદમાએ, ચિત રાખુ ચરણે સમુ,
ભાવસાર ભીમ કરજોડી બોલિ, સાધ સન્તે ચરણે નમ
—સવત ૧૭૦૩ વર્ષે માધ વદિ ૧૪ ભોમે લિખિત [ગુ. વિ] ડે.
—સવત ૧૬૭૨ વર્ષે ફાગુણ વદિ ૮ શુક્રે લિ૦ જોસી સવછ શ્રી સ્તંભતીર્થે સ્થાને લ૦ સુરત બ ગોરછ ગવિદસ૭ દીપહસ૭- છાપરીયા શેરી-સુરત પાસેની પ્રતિ મ૦ બ૦

---

૧૫૨ સુમતિકીર્ત્તિસૂરિ (દિ૦સરસ્વતિગચ્છ જ્ઞાનભૂષણસૂરિશિ.)

(૨૬૩) **ધર્મપરીક્ષા** સ ૧૬૨૫ માગશર શુદ ૨ હાસોટ નગરમા.

આદિ— ઢાલ રાસની.

ચદ્રપ્રભ સ્વામી નમીઈ, ભારતી ભુવનાધાર તુ,
મૂલ સઘ મહીયલિ મહીત, બલાત્કાર ગણ સાર તુ ૧
વિદ્યાનદિ સ્વામી વિબુધ, મલ્લિભૂષણ મુનિરાય તુ,
લક્ષ્મીચદ ગુરૂ ગુણનિલોએ, પ્રણમીય તેહના પાય તુ ૨
વીરચદ ચર્ચિત ચતુર, ભટ્ટારક ભુવિ ભાણતુ,
જ્ઞાનભૂષણ જ્ઞાનિ ભલોએ, વિદ્યાનુ દીઈ દાન તુ ૩
પચગુરના પાય નમીય, રચુ રાસ મન રગિ તુ,
ધરમ તણી પરીક્ષાતણુ એ, શાસ્ત્ર જોઈ નિચત તુ, ૪
ભવીયણ ભલી પરિ સાભલોએ, ધરમાધરમ વિચાર તુ,
દોષ મ લેસ્યો કેહનણાએ, કહિતા ન લહૂ પાર તુ. ૫

* * * *

અતે— દૂહા

મૂલ સઘ મુનિવર ઘણા હવા, સરસતિ ગચ્છિ શૃંગાર,
કુંદકુદાચારિજ કુલિ, પદ્મનદ ભવતાર ૧૧
દેવેદ્રકીરતિ હવા આગલો, તેહ પટોધર ચગ,
વિદ્યાનદિ સ્વામી જયો, મલ્લિભૂષણ ઉત્તગ. ૧૨

લક્ષ્મીચંદ શ્રી ગુરૂ નમૂં, દીક્ષાદાયક એહ
વીરચંદ વંદુ સદા સૂરિવર તેહ. ૧૩
તેહ પાટિ પહોતા, જ્ઞાનભૂષણ ગુરૂરાય
આચારિજ પદ આપીઉં તેહના પ્રણમૂં પાય. ૧૪
તેહ કુલકમલવિકાસપતિ પ્રભાચંદ્ર યતિરાય
ગુરૂ ગચ્છપતિ પ્રતપો ઘણું, મેરૂ મહીધર જામ. ૧૫
સુમતિકીરતિ સૂરી રચ્યો ધર્મપરીક્ષા રાસ,
શ્રમ ઘણો નેમિ કરી કીધુ બહુ પ્રયાસ. ૧૬
સમ્યક્ત્વ રાય રંજવ્યો ભંજ્યો મિથ્યા માન
જિનશાસનીના ઉપશમે કરી બહુવિધ લાભ. ૧૭
મડ્યા કરી ભવ્ય ભણી ધના આદિ ઉપદેસ
ભઈ પ્રેરે પ્રારંભીયો રચીયો નિજ ઉલ્લેસ. ૧૮
પંડિત ન પ્રેર્યો ઘણું, વણુખમ નિ વાસસ
હુંબિડ નગરિ પૂરો કર્યો, ધર્મપરીક્ષા રાસ. ૧૯
સંવત સોલ પચવીસ નિ માર્ગસિર શુદિ બી ત્યાર;
રાસ રૂપે રચીયામણો પૂર્ણ હવો છિ સાર ૨
ભવીયણ ભાવિ ભણિજ્યો કરિ એહ પ્રતિબોધ
શ્રાવક હોઈ ને ટાલિજ્યો મિથ્યા હોઈ સમ્યવિરોધ. ૨૧ (?)
ધર્મ ગુણિ ? સાંભળિ ધર્મ આચારઈ એહ,
(મુગતિ મુગતિ ને વર લહઈ સુર નર સેવઈ તેહ
રૂપે ને રચીયામણો, રાસ રચ્યો છિ એહ.
જો અધિકાર પૂરો હવો ધર્મપરીક્ષા એહ. ૨૩ (?)
—ઇતિશ્રી ધર્મપરીક્ષા ષષ્ઠોધિકાર સંપૂર્ણ સમાપ્ત
પ્ર ૯૩ પં ૧૫ ભા. ૪ ખ ૧ પા ૪

---

૧૫૩ જિનચંદ્રસૂરિ + (ખ. જિનમાણિક્ય સૂરિ શિ૦ ને પટ્ટધર)

(૨૬૪) દ્રૌપદી જેસ૦

(૨૬૫) બાર ભાવના અધિકાર જેસ૦

(૨૬૬) શિયલવતી. જેસ૦

+ જિનબિંબ સ્થાપન સ્ત૦ ૨૪૪. સ મા. બી

(૨૬૭) શાંબ પ્રદ્યુમ્ન ચોપઈ. સ. ૧૬૨૦ આસપાસ.

(૨૬૮) બારવ્રતનો રાસ. સ. ૧૬૩૩ ફા. વ ૫

આદિ— (નિચથી સાધુની ઢાલ)

પાસ જિણેસર પય નમીજી, નામઉં સહગુરૂ સીસ,
દેસવિરતિ હુ આદરૂજી, મનમાહિ ધરિય જગીસ ૧

+ વડલી ગામવાસી રીહડ ગોત્રીય શાહ શ્રીમંત પિતા અને સિરિ-રિયાદેવી માતાથી સ. ૧૫૯૪ મા જન્મ થયો દીક્ષા. સ. ૧૬૦૪ મા લીધી સ. ૧૬૧૨ ના ભાદ્રવા શુદિ ૮ ને દિને જેસલમેરમા ત્યાના રાજા માલદેવે કરેલા ઉત્સવ પૂર્વક આચાર્યપદ મળ્યુ, ત્યાર પછી કર્મચંદ્ર મત્રીના આગ્રહથી વીકાનેરમા જઈ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો ને ત્યાથી અમદાવાદ શત્રુજય જઈ ઉક્ત કર્મચદ્રના આમત્રણથી દીલ્હીમા અકબર બાદશાહને પ્રતિબોધી તેમની પાસેથી આષાઢ શુદિ ૯ થી આષાઢ શુદિ ૧૫ સુધીના સાત દિવસો અમારી–જીવવધનિષેધનો હુકમ બહાર પડાવી ફરમાન લીધું હતું અને તે ફરમાન બાદશાહે પોતાના અગિયાર પ્રાતોમા મોકલી આપ્યુ હતુ. (આ ફરમાન પત્ર હિંદી સરસ્વતી માસિકના ઈ. સ ૧૯૧૨ ના જૂનના અકમા પ્રસિદ્ધ થયુ છે.) વળી બાદશાહે તેમને 'યુગપ્રધાન' એ બિરૂદ આપ્યુ હતું આ મહાપ્રભાવક આચાર્ય થયા છે અને જૈનોન્નતિ માટે અથાગ પરિશ્રમ સેવી અનેક મહાન્ કાર્યો કર્યા છે સ. ૧૬૭૦ ના આસો વદિ ૨ ને દિને બેનાતટમાં સ્વર્ગગ્થ થયા

લક્ષ્મીચંદ શ્રી ગુરૂ નમું ઉવઝાયક એહ,
વીરચંદ વાંદુ સદા શિક્ષાદાયક તેહ. ૧૩
તેહ પાટિ પ્રોઢિમા જ્ઞાનભૂષણ ગુરરાય,
આણંદ કિર જસ ભાખીયુ તેહના પ્રણમુ પાય. ૧૪
તેહ કુમારમતિવિસ્મયનિ પ્રભાચંદ યતિરાય
ગુરુ ગછપતિ તસ્યો ઘણું, મેરુ સરીખા નય ૧૫
સુમતિકીરતિ સુરી રચ્યો ધર્મપરીક્ષા રાસ,
શાસ્ત્ર જોયો જોઈ કરી, ઈસુ બહુ પ્રકાસ. ૧૬
દેવગુરુધર્મ રાય રચ્યો ભણ્યો મિથ્યા ભાવ
જિનમતવર્ધક ઉપદેશ કરઈ બહુવિધ ત્યાગ. ૧૭
અઢ્યા કરી ખારક ભયા ધના આદિ ઉપદેસ,
જઇ ધિરે તારણિયો રચીયો નિર્જ વનેસ. ૧૮
પંડિત ને પ્રેમી ઘણું વયુકન નિ વાગ્દાસ
હાંસોટ નગરિ પૂરો કર્યો, ધર્મપરીક્ષા રાસ. ૧૯
સંવત સોલ પચવીસ નિ માર્ગશિર શુદિ બીજવાર
રાસ કીધ રવીવાસરે પૂર્ણ હવો તિ સાર ૨
ભવીયણ ભાવિ ભાવિઅો ઈણિ એહ નરિભેખ
સાધુ દેઈ ને સાંભળો, નિર્મલ હોઈ સમકિતરેખ. ૨૧ (?)
ભાઈ ગુણિ જે સાંભળે, ભણઈ ભણાવઈ જેહ,
(ભુક્તિ મુક્તિ ને વર લહઈ સુર નર સેવઈ તેહ.
દેશ ને રવીવાસરે રાસ ર ચ્યો તિ એહ
ઓઘ અધિકાર પૂરો હવો, ધર્મપરીક્ષા એહ. ૨૨ (?)
—ઈતિશ્રી ધર્મપરીક્ષા પરેઅધિકાર સંપૂર્ણ સમાપ્ત
પ. ૮૩ ૫ ૧૬ આ. ૩ ભ ૧ પા ૨

---

૧૫૩ જિનચંદ્રસૂરિ + (ખ. જિનમાણિક્ય સૂરિ શિ૦ ને પટ્ટધર)

(૨૬૪) દ્રૌપદી   જેસ૦

(૨૬૫) બાર ભાવના અધિકાર   જેસ૦

(૨૬૬) શિયલવતી.   જેસ૦

+ જિનબિંબ સ્થાપન સ્ત૦ ૨૪૪. સ મા. બી

(૨૬૭) શાંબ પ્રદ્યુમ્ન ચોપઈ. સ. ૧૬૨૦ આસપાસ.

(૨૬૮) બારવ્રતનો રાસ સ. ૧૬૩૩ ફા. વ ૫

આદિ—   (નિચથી સાધુની ઢાલ)

પાસ જિણેસર પય નમીજી, નામઉં સહગુરૂ સીસ,
દેસવિરતિ હુ આદરૂજી, મનમાહિ ધરિય જગીસ   ૧

+ વડલી ગામવાસી રીહડ ગોત્રીય શાહ શ્રીમંત પિતા અને સિરિયાદેવી માતાથી સ. ૧૫૯૪ મા જન્મ થયો દીક્ષા. સ. ૧૬૦૪ માં લીધી. સ. ૧૬૧૨ ના ભાદ્રવા શુદિ ૯ ને દિને જેસલમેરમા ત્યાના રાજા માલદેવે કરેલા ઉત્સવ પૂર્વક આચાર્યપદ મળ્યુ, ત્યાર પછી કર્મચંદ મંત્રીના આગ્રહથી વીકાનેરમા જઈ ક્રિયોદ્ધાર કર્યો ને ત્યાથી અમદાવાદ શત્રુંજય જઈ ઉક્ત કર્મચંદ્રના આમંત્રણથી દીલ્હીમા અકબર બાદશાહને પ્રતિબોધી તેમની પાસેથી આષાઢ શુદિ ૯ થી આષાઢ શુદિ ૧૫ સુધીના સાત દિવસો અમારી-જીવવધનિષેધનો હુકમ બહાર પડાવી ફરમાન લીધુ હતુ અને તે ફરમાન બાદશાહે પોતાના અગિયાર પ્રાંતોમા મોકલી આપ્યુ હતુ. (આ ફરમાન પત્ર હિંદી સરસ્વતી માસિકના ઈ. સ ૧૯૧૨ ના જુનના અંકમા પ્રસિદ્ધ થયુ છે.) વળી બાદશાહે તેમને 'યુગપ્રધાન' એ બિરુદ આપ્યુ હતુ આ મહાપ્રભાવક આચાર્ય થયા છે અને જૈનોન્નતિ માટે અથાગ પરિશ્રમ સેવી અનેક મહાન્ કાર્યો કર્યા છે. સ. ૧૬ ના આસો વદિ ૨ ને દિને બેનાતટમાં સ્વર્ગસ્થ થયા.

સુવિનયશ્રી નામી આણ ધતિ જિન લાખ
મુનિભારમ અતિ રોહિણીરાજ એ સુભિ સિદ્ધિ ઉપાય
—સુવિ૦—એ આંકણી.
તિહ પડિકઉ સમકિત ખરઉં જિમ મંદિર થિર થંભ
સમકિત સુરસુખ પામિયઉ સમકિત સિદ્ધિ સુલભ સુવિ ૨

* * * *

અંતે—

સંવત સોલહ સય તેતીસઈ ફાગુણ વદિ પંચમિ ઉલ્લાસઈ
ખરતર ગચ્છિ ગાયઉ ગુણ રા ર્ઇ શ્રી જિનચન્દ્રસૂરિ ગુરુપાસિ. ૯૨
માનિસ મેલીએ મત લીધા કીધા નરભવ સફલા આજ
પાસ પસાયઉ એ વિધિ કરતાં પામિસિ શિવનગરીના રાજ ૯૩
બારહવ્રત સધા પાલેવા એમ કરઇ પરિગ્રહ પરિમાણ
લીલ વિલાસ સદા સુખ પામઇ વાધઇ દિન દિન કલા વિનાણ. ૯૪

—ઇતિ શ્રી ઇચ્છાપરિમાણવિધિપ્રકરણે સંવત્ ૧૬૩૩ વર્ષે ફાગુણ વદિ પંચમી દિને શ્રીમત્શ્રી ખરતરગચ્છાધિરાજ શ્રી જિનમાણિક્યસૂરિ પટ્ટાલંકાર શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ રાજ્યનાં સ્વહસ્તેન એવી સુમતિવિજય લખીત (કુલ ૯૩ છે છે આમોદના યતિ ચંદ્રવિજય પાસે પ્રત છે)

૧૫૪ રત્નસુંદર. (પૌ૦ ગુણમેરુ સૂરિ શિ)
(૨૬૬) પંચોપાખ્યાન ચતુષ્પદિ ૧૬૨૨ સાબુદમાં.

* * * *

આદિ—

સરસતિ સામિણી મતિ પસાય, પૂનિમપક્ષ પ્રવર સુરરાય,
શિરોમણિ શ્રી ગુણમેરુ સુરીશ વચનસાર તસ ભોએ શીસ ૧૪

દુહા.

વચનસાર અતિ સરસ, કિમ્મો જનરંજન હેત,
વિપનરહિત વિદ્યા વિભવ, આવિ સદા સુખ પેત. ૧૫

સિદ્ધ વેદ આગમ નિગમ, વ્યાકરણ સ્મૃતિ પુરાણ,
તર્ક છદ લક્ષણ ભરહ, જ્યોતિષ વૈદ્ય કુરાણ ૧૭
કામ કાક રતિ રહસ્ય વિધિ, સ્વપ્ન શકુન લગ્ન કોડિ,
નીતિ બુદ્ધિ શ્રુત બલ વિના, નવિ કોઇ જાણે ખોડી ૧૮
શ્રુતસાયરતટ પામવા નીતિ બુદ્ધિ દોઇ નાવ,
ધર્મ કર્મતુ પામીએ, જો હોઇ બુદ્ધિ પ્રભાવ. ૧૯
વિષ્ણુશર્મા વાડવ ભલો, **શ્રીગોડ** નાતિ સુજાણ,
સરસ કથા રસ વીનવે, નામે **પ**ચાખ્યાન ૨૦
નહિ વિદ્યા બુદ્ધિ તેટલી, તો કવિશ્યુ શ્યો વાદ,
કાઇ જે અક્ષર લહુ, તે ગુરૂચરણપ્રસાદ ૨૧

ચોપઈ

પચતત્ર અછે જેહમાહિ, નામે **પ ચાખ્યાન** કહેવાઇ,
જાણ અજાણ જિમ પ્રીછે બાલ, **ઓલિશ ચોપઈમાંહિ** રસાલ ૨૧

આમા પહેલો અધિકાર પૂરો થાય છે તે અને તે અધિકારમા કર્તાનું નામ નથી મળતુ કારણ કે આના જેવુ લખ્યુ હોય છે કે—

પચાખ્યાન પ્રથમ અધિકાર, મિત્ર ભેદ બોલ્યો વિસ્તાર,
પક્ષ પુનિગ શ્રી **ગુણમેરૂસૂરિ**, **સુગુરૂ સીસ બોલે રસપૂરિ.** ૫૨
કુમર રહ્યા મનમા રણઝણી, વચન વિષ્ણુશર્માના સુણી,
પ્રથમ કહ્યો મિત્રભેદ વિચાર, ભણી સુણી લહીએ જયકાર

—ઇતિ શ્રી પચાખ્યાન રાજનીતિબુદ્ધિશાસ્ત્રે મિત્રભેદ પ્રથમો—
ધિકાર સપૂર્ણમ્

પરતુ બીજામા કહ્યુ છે કે

મિત્રપ્રાપ્તિ બીજો અધિકાર, વિષ્ણુશર્મા કહે સુણો કુમાર,
પુનિમ ગચ્છ શ્રી ગુણમેરૂ સૂરિ, **રત્નસુદર** બોલે રસપૂરિ

—ઇતિ શ્રી પંચાખ્યાને રાજનીતિ બુદ્ધિશાસ્ત્રે મિત્રપ્રાપ્તિ દ્વિતીયો-
ધિકાર·—

૩ જા અધિકારની અતે પણ ૧ લા પ્રમાણે છે

૪ આમાં.

પૂજ્ય પૂનિમ શ્રી ગુણમેરુસૂરિ, સુંદર સીસ બોલે રસપૂરિ
૫ ભો અધૂરો આમાં છે

પૂ. ૬૨ (પ્રતિ પ્રશસ્તિ નથી ભો. સે. ભં.)
પૃ ૭૮ આમ દિ. ૫.

(આ. ઠરાવે ષમતન સંબંધી ઘણી જમરી ગ્રંથખોળ કરી છે તે પરનાં સર્વ પુસ્તકો દરેક આપવામાં નેમ જોઈ સિદ્ધ કર્યું છે કે ષમતના મૂળ ઉપાસક જૈન છે આ ચોપાઈ પણ તેમણે જોઈ છે)

(૨૭૦) શુકબહોતરી. ૧૬૩૮ આસો શુદ ૫ સોમ. ખંભાતમાં.

આદિ—

ગાથા.

સયલ સુરાસુર ભાવ ભગત્ત કરંસુ સુગસ જસ નિલય,
વરનિજ્જણગણધરા, સા શારદ પરમ પણમામિ. ૧

છપ્પય.

આદિ રિસહજિણનાહ અજિત સંભવ અભિનંદણ
સુમઈ પઉમ પહ દેવ, સુપાસ ચંદપ્પહ વંદણ.

* * * *

અંતે—

(સરસ્વતી સ્તુતિ મોટી છે પણ ટુંક સ્તુતિ)

વસ્તુ— સુગત ભગત સયલ ભગત કરત જિનરાય,
સાંભળીએ પ્રભુ ભી કરી, ધરિય ચિત્ત સરસતિ સામિણિ
ગુરુ ગોયમ ગણહર નમી, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ સુખિયાં કરણિ,
સરસ કથા પ્રબંધરસ કથું કથા રસાલ
ચતુર તરિ સુણીં આગળ, ભણ્યો ભાવ મીઠ્ઠાસ. ૧૩

દુહા— આગે કવિ કરતાં ૨૮ અધિધિનિ કહ્યું છળ
પરિ છેદો જોતું અધિક હાં કરશું પરિપૂર્ણ. ૧૪

ચોપઇ— સોલસે અઠત્રીસો સાર, આસો શુદિ પચમિ શશિવાર,
પૂનિમપક્ષ ગચ્છપતિ ગણધાર, શ્રી ગુણમેરૂસૂરિ ગુરૂસાર. ૩૫

તાસ સીસ પ્રણમી ગુરૂ પાય, કથા પડિત દેખી સજિ થાય,
કથા તણો કીજે ઉદ્ધાર, દોષ મ દેસો કોઇ લિગાર. ૩૬

કરૂ કવિત પૂરૂ મનકોડિ, યુગતિ સગતિસ્યૂ બાંધી જોડિ,
સરસ વચન સડાના સાર, કવિ મુખ કહતહુ જયો જયકાર.

* * * *

અંતે—

સારદ ગુરૂ પસાઈ કરી, ગુરૂ ગચ્છપતિ પાએ અણુસરી,
શ્રી ગુણમેરૂ સૂરિવર સીસ, રત્નસુંદર સૂરિ કહે જગીસ. ૧૬
ગુજ્જરદેશ ત્રબાવતિ ઠામ, થંભણપાસ તીરથ અભિરામ,
સાનિધિ શ્રી જિન શાસણિ કરી, એ કહી કથા શુકબહોતરી ૧૭
છપ્પય ગાહા દૂહા ચોપઈ, વસ્તુ અડયલ પદ બંધે થઇ,
સખ્યા સર્વ સુણિયો સહી, શત ચૌસીસ ઉપરિ એકહી ૧૮
(પચત્રીસ બાજનઈ)

પ્રસિદ્ધ નામ એ શુકબહુત્તરી, બીજો નામ એ રસમજરી,
મુજ શિરિ બુદ્ધિમતી નહી તેહરી, રચુ કવીશ્વરની પરિ જિસી ૧૯
જા ધ્રુ તારી શશિહર સૂર, જ્યા મહિમેરૂ જલનિધિ પૂર,
ભણો ભણાવો નિર્મલબુદ્ધિ, જિમ લહો મન વચ કાયજ સુદ્ધિ ૨૦
મગલ પહિલો જિન ચૌવીસ બીજો મગલ ગોયમસીસ,
ત્રીજો મગલ ગુરૂ અભિધાન, ચોથો જિનશાસન પરધાન. ૨૧

—ઇતિ શ્રી રસમજરી કથા શુકબહુત્તરી ચોપઇબદ્ધ-લિ સં. ૧૮૪૦ માર્ગ૦ શુ ૭ રવિ શ્રી કાકા મધ્યે. રાજકોટ યતિ અ., ડે.
—પાના ૧૧૦ સ. ૧૭૫૦ વર્ષે વૈશાખ માસે શુક્લ પક્ષે ચતુર્દશ્યા તિથૌ શનિવાસરે શ્રી જસનગર મધ્યે લિખિત ગણિ ગિનાનવિજય ॥ ઉદેપુર યતિ ચેતનસાગરજીનો ભડાર.

(પૂર્ણિમાગચ્છના ગુણમેરુ સૂરિ તે ગુણસમુદ્રસૂરિના ધધર હતા. તેમના પ્રતિમાલેખ સં. ૧૫૮૮ અને ૧૫૯૧ ના મળે છે—જુઓ લેખાંક ૧૦૭ ભાગ પહેલો અને ૨૯૨ ભાગ બીજો ધા. સ.)

૧૫૫ હીરકલશ (ખ૦ દેવતિલક ઉ.–હર્ષપ્રભ શિ.)

(૨૭૧) સમ્યકત્વ કૌમુદીરાસ ૧૬૨૪ માહ શુ. ૧૫ બુધ સવાલખ દેશમાં.

* * * *

અંતે—

(ઢાલ ધમારી અઢાઈરી ઉલિલી)

શાસન નાયક વીરજિણેસર, પૂજે સુર નિતુ નરવર કેસરિ
તસ પટિ સોહમ વંસિ
ગુણ વરણવી ખર કર્ઈ ન જાણવું શાંત વયર કુમરની બાણું
ખરતર ગચ્છિ નરહંસ. ૮૭
શ્રી જિણમાણિકસૂરિ ગુરુપાટ નામ જપતાં સુખ ગહગાટ
શ્રી જિણચંદ સૂરિંદ
જસુનામિઈ સવિ વાદી ભાજઈ કેસરિની પરિ ગુહિર ગાજઈ
રાજઈ મુખિ મુનિચંદ. ૮૮
શ્રી સામરચંદ સૂરિ આચારિજ જગમેં કીધા મોટા જગિ કારિજ
જિણિ કીધાં થિર કુશીલ,
થાપિઉ શીલવંત ગચ્છનાયક એ છઈ મતિમતિ મોટા વાયક
પાઠ નાયક જસુ લીલ. ૮૯
મહિમરાજ વાચક તસુ સીસ, પાટિ તાસુ વલિ વાચકરાસ
દયાસાગર તસુ નામ,
તાસુ સીસ પાઠી ગુણધારી, જ્ઞાનભક્તિ ગુરુ મહાઉપકારી,
પુહવી સારી મામ. ૯

મહીયલિ તામ પાટિ વિખાય, ગુરૂ શ્રી દેવતિલક ઉવઝાય,
તાસુ સીસ સુપદાય,
હર્ષપ્રભુ નામઈ મુનિરાય, હીરકલસ તસ સીસ કહાય,
પામી સુગુરૂ પસાય ૯૧
સંવત સોલહસઈ ચઉવીસ, માહી પૂનિમ બુધ સરીસ,
પુષ્પ નક્ષત્રઈ લેહ,
દેશ સવાલષ નયરી જેહ, ધર્મ્મ તણુઉ જિહા વાધ્યુ નેહ.
તિહા કીઇ ચઉપઇ એહ ૯૨
ઇતિ શ્રી સમકિતકૌમદિ ચરીય, મઈ સંષેપઈ એ ઉદ્ધરિય,
વિસ્તરિ ગુરૂમુષિ વાણિ,
ભણુઈ ગુણુઇ જે સુણુઈ અહોનિશિ, ઘરિ ભઇઠા તસુ થાઇ સવિ વસિ,
રિદ્ધિ વૃદ્ધિ કલ્યાણુ. ૬૯૩

—સં. ૧૬૫૨ વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ૪ ભોમવારે લિ વનાસુત પરીષ વીરદાસ સ્વપઠનાર્થં લષાપિત ગ્રથાગ્ર ૧૦૫૦ શ્લોકઈ ૩૧-૧૬ (વિ ધ.)

(૨૭૨) **સિંહાસન બત્રીશી.** સં. ૧૬૩૬ આસો વદ ૨ સવાલખ દેશમા મેડતામા.

આદિ—

આરાહિ શ્રી રિષભપ્રભૂ, યુગલા ધર્મ નિવાર,
કથા કહિસુ વિક્રમતણી, જસુ સાકઉ વિસ્તાર ૧
સાકઉ વરતિઉ દાનથી, દાન વડો સંસાર,
વલિ વિસેષે જિણ સાસણે, બોલ્યા પંચ પ્રકાર ૨
અભવ્ય સુપાત્ર દાન મિલુ, પ્રાણી મોક્ષ સંયોગ,
અણુકંપા ઉચિય કીરતિ ઉચિત, એ ત્રિહુ દાને ભોગ. ૩

યત ગાથા—

અભય સુપત્તદાણુ અણુકંપા, ઉચિય કીત્તિદાણુંય,
દુત્રિ વિમુખો ભણિઉ, તિન્નિ વિભોગા ઈય હોઇ ૧

મેદ અનત જિનાગમે આવક ઢરવિભાઈદ
ને સવિ વિક્રમ સામમા પ્રસરયા પૂન્ય પસાય. ૫
પરવે શ્રી સિદ્ધસેન ગુરૂ, વિક્રમ ગુણ સબંધ,
કીધી સિંધાસણબત્રીસી, બત્રીસી પરબંધ ૬
સિંઘાસણરી પૂતલી, વિક્રમનૃપ સુવિચાર
ધારાધિપ આગમ કીયો બેઠી સભા મઝાર ૭
હીરકલશ મુનિ તસુ ચરિત્ર, તે આગમ અનુસાર
સરસતિ ગુરૂ સુપસાઉલે કીધ મડપ્પ ઉદાર ૮
પુરપાટણ ગઢ પરગડો માલવદેશ મુઝાર
ધાર નગરી શ્રી ભોજનૃપ, ન નમેઈ સુવિચાર ૯
જાતિ અઢારસી તિહાં વસેં ધન પરગે નિરંકત,
એસ મહાજન તિહા અછિ સાહી ભારદ પંતિ. ૧૦
શ્રીપુર[1] ઉસવા[2] મોઢજ્ઞાતિ[3] પલ્લી[4] પોકરવાલ
જ્ઞાતિ[5] પોર[6] દરસિરિર[8] ડી[9] ડીડુવ્ર[10] ૧૧
વાઘનચેર[11] નરસિંહપુર[12] પડેવે પડેવ[13]
માહી ભારદ જ્ઞાતિ અછિ જિને મોટો મેલ. ૧૨
શ્રીમાલે એસ નામ નગરે પલ્લીપુરે મોઢને
વાગ્યો રતનદિવાંઘુ નગરે પાલ્હણે પુખરે
રાજનરપ ગુરે નરાણુ નગરે ડિંડુકે ભાવે,
પગ પઇસે રથીના લભિના સાર્થે દેશ પ્રકાશ ૧૩

* * * *

અંત—

[રાગ ઢંઢીઆની.

શ્રી ખરતરે ગચ્છ્વર ગુરૂ બાગમ સમાન નિતિ શ્રીરે જિનચંદ
સૂરિ પદ્મનદિ
તસુ ગચ્છરે સમ્પતિ પાટ સુમતિબાર વઇપારીરે શ્રી વિજય—
રાજ ગણપતિવિદ. ૧૪

છંદ

વસુધાતિલઉ તસ સીમ ખેલઈ સધનઈ આગ્રહ કરી,
દિસઈ સવાલિખ મે(ડે)હ નયરા સદા જય આણુંદ ભરી
સવત સોલેસે છત્રીસઈ બીજ આમો વદિ કથા,
તિહ કહિય સિંહાસણ બત્રીમી હીરકલસ સુણી યથા. ૧૫
ઇણી ચરિત્તેરે દૂહા ગાહા ચઉપઇ, સહુ અંકેરે બાવીસસઈ,
(એક પ્રત પનરસઇ ૧૫૨૪) બાવીસ (બાવન) થઈ.
કંઈ અધિકઉ ઉછઉ જે ભાખિઉ અલી, તે સદ્ગુરૂ પાએ
નમિ પામઉ વલી ૧૬

છંદ.

પામઉ વલી હૂ સંઘ સહૂ સુપિ માન છોડિય આપણઉ,
જે શાસ્ત્ર સાથઈ હવઇમિલતાઓ, તેહ નિરતઉ થાપણઉ
એ ચરિત સાભલિ જેય માનવ દાન આપઈ નિજ કરઈ,
તે પુન્ય પસાયઈ સુખી થાયઇ રિદ્ધિ પામઈ બહુ પરઈ ૧૭

—ઇતિ શ્રી કલિયુગપ્રધાન દાનાધિકાર શ્રી વિક્રમરાઇ શ્રી ભોજ-નરેંદ્ર સિંહાસણ બત્રીમી ચઉપઈ સંપૂર્ણં સવત્ ૧૭૧૬ વર્ષે ભાદ્રપદ માસે સિતેતર પક્ષે દિગ્દિશિ તિથૌ પૃથ્વી વારે લિખિત મુનિશ્રી વૈરાગ્ય સમુદ્રેણ શ્રી આગરા નગરે મુનિશ્રી ક્રિયાસાગરગણિ વાચનાય લિખિત. ગ્રથાગ્ર ૩૩૫૧ માજને (ગુ. વિ., વિદ્યા.)

—સં ૧૯૦૧ માહ વ. ૮ લિ માડવી મધ્યે જાની વાસદેવ મુરારજી લિખાવિત ચિરંજીવી પઠનાર્થે તેનેદ પૂસ્તક જ્ઞાનવૃદ્ધિકર. શુભ ભૂયાત ૧૧૨-૧૨ ઘો

—ઇતિ દાનાધિકારે શ્રી વિક્રમરાઇ સિંહાસણ બત્રીમી પ્રબધ ચઉપઇ સંપૂર્ણં સવત ૧૬૯૭ વર્ષે કાતીસુદિ ૧૩ ભુમિ (મ. બ)

—ઇતિશ્રી કલિયુગ પ્રધાનાધિકારે શ્રી વિક્રમરાય સિંહાસણ બત્રીમી ચરિત્ર ચોપઇ સંપૂર્ણં છગ સવત્ ૧૬૭૬ વર્ષે મામે ચૈત્ર વદિ ૧૨ દિને શ્રી અચલગચ્છે વાચિક પ્રવર વાચિક શિરોમણિ વાચનાચાર્ય વા૦

बीय सत्कीर्ति गणिनां भाग्य पंडित जयवंत पंडित शिरोमणि पंडित सिरिअ श्रुतमणि पंडितोत्तम ग ५ श्री श्री गुणवर्धन गणि शिष्य मुनिश्री श्रुत सागर गणि मुनि कनककीर्ति गणि मु जिनचंद्रकीर्ति सहितै लखित पालिग्राम मुगरपाल मध्ये. (म. ना.)

—अधूरी प्रत १२-२ मां (नर्मदासुंदरीनी वार्ता ने नाम छे)

—इति श्री कलियुग व्यांन धर्मविचारि श्री विक्रमराई श्री बो / नरिंद्र सीलसुलु नर्मदासी चरीत्र चउपाई सपूर्ण स १७१ वर्षे भाद्रवा सुदि ४ सोमि दिनि सोमि उत्तरा नक्षत्रि मासा श्री साम जेतारणि श्री समारण मधि. आयुसाती बाधारस आयुसाती लखणा सुत लिखत हीर कोड विक्रम चरीत, सहित ग्रीससत्तर सिद्धोक ऋषि गुणि ईश्वरने पठति लिखा नरवर्जित पोथा. १ समस्त श्लोक ३३७ (मारी पासे ओक ने ते उपर्युं छापुं छे ते परथी)

(२८३) कुमतिविध्वंस चोपाई स १६७७

[आमां अ-मूर्तिपूजक धर्मने कुमति गणी तेनो निरास करवा प्रयत्न कर्यो छे]

* * * *

अंते—

जिन सासन जिन प्रतिमा नमी सिवसासन करि भक्ति रमी,
मुसलमान माने मजिरात, पुछो धर्म हरख करु नाम. ८३
नवि जिन नवि सिव नवि तीरथी मत मांडयो सघलो मनथकी,
न गमे आगम वेद पुराण उत्तर आपे मत पुराण. ८४
जिनप्रतिमा पूछ पूरटी जिहां धर्मने उत्तर सह,
तिण तो पुछ परखण भणी, सुरपासुर करणी भणी. ८५
जयधारण ने आचार, तिहां कहै वणय तणो भडार,
धम जे भाखीजे सम कहीं जिहां तिहां पापी कहै अक्षम. ८६

ખડયો શક્ર સ્તવન ચકાર, ખડયો પડકમણો આચાર
ખડયા આગમ અંગ ઉપાંગ, તે નરનો નવિ કીજૈ સંગ. ૮૭
મુખ બોલૈ એ સૂત્ર ઉદાર, અક્ષર કાના માત મઝારિ,
ઉછઈ ભણતા હોઈ અતિચાર, તે પડિકમિયૈ સુણો વિચાર ૮૮

.. . .

લુંકે એ ઊખાણો ચલ્યો, અક્ષર કાન્હાઈ પણ લહ્યો,
માહા આના વા દોષ ન કોઈ, પાખડિયા ઈમ પ્રગટયા જોઈ. ૯૦
ઇણ મતરી સભલજ્યો વાત, ગુર્જરદેસ અહમદાવાદ,
લુંકો લેહો તિહાકિણ વસૈ, મુનિવર પરત લિખૈ અહ નિસૈ. ૯૧
પુસ્તક લિખી લિયૈ મુહમદી, સુખઇ સમાધઇ વસઈ તિહા નદી,
એક દિવસ નિસુણો તસુ વાત, લિખતા પાના છોડયા સાત ૯૨
મુનિવર પારતિખ દેખી ચુક, લુંકા હાથિ પેઠકી ભુખ,
રીસાણો લેહો મનમાહિ, લુંકા મત માડયા તિણ ઠાઇ. ૯૩
સંવત પનરહસઈ અઠોતરઈ, જિનપ્રતિમા પુજા પરહરૈ,
આગમ અરથ અવર પરિહરઇ, ઇણ પરિ મથ્યિામતિ સંગ્રહૈ. ૯૪
લખમસીહ તસ મળિયો મીસ, વક્રમતી નૈ બહુલા રીસ,
મિત્રિ મિલી નિષેધઇ દાન, વિનય વિવેક આણૈ ધ્યાન ૯૫
પનહર ચોત્રીસે સમૈ, ગુરૂવિણ વેસ ધરી અનુક્રમઈ,
સંઘ માહિ તિણ કારણ નહીં, વીતરાગ ઇમ બોલે સહી ૯૬
પરંપરા નવિ જાણૈ નાથ, જો કિમ લહૈ જિન સાસણ કામ,
તિણ પરંપરા ન લાભઇ ધરમ, કહિ અનુજોગ સૂત્રના મર્મ ૯૭

* * * *

માહોમાહિ મિથ્યાતી કહૈ, જિન વેલા સમકિત કિમ રહઇ,
મોટા ખરતર તપમત વૈર, માહો માહિ ન ભાજૈ વૈર. ૪
બેટા લુંકા બહુ મનમતી, બેટી કહૈ મ્હારૈ પાશ્વદ જતી,
એક એક સહિમો નવિ મિલૈ, તિણ ઘર સમકિત કિણ પર પલૈ. ૫

* * * *

મોહનદેસૈ સંતોતર વાસ કલ્પપુરી નગરી ઉલ્લાસ,
શ્રી પુનિમ ને શુભવારે શ્રી ગ્રંથે નેમ આધાર, ૧
ખરતર ગચ્છ મુનિજન સિણગાર, શ્રી જિનચંદ સૂરિ ગણધાર,
વાચીમત્ન શિષ્ય આધાર, તેહનિ શિષ્ય તસ્યો શ્રેકાર, ૧૧
શ્રી દેવતિલક ઉવઝાય ચરણ નમું તસુ સીસ કહાઈ
નિજ સદગુરુનો આયસ લહી, હીરકલશ એ ચોપાઈ કહી. ૧૨

—ઇતિ શ્રી કુમતિવિધ્વંસન ચોપાઈ સમાપ્ત સં. ૧૬૫૫ વર્ષે ભાદરવા વદિ ૧ દિને પંડિત શ્રી ૫ હર્ષવિજય ગણિ શિષ્ય મુનિ ઉત્તમવિજય લિખિત આસોપ નગર મધ્યે (મ. ભ.)—લિંબ

---

૧૫૬ હરખચંદ ૧૬૩૦ પહેલાં

(૭૭૪) પુણ્યપાલ રાસ (પ્ર. ૧૬૩૪)

---

૧૫૭ લાડિમા ઋષિ શિ. સં. ૧૬૪૦ પહેલાં

(૭૭૫) મંગળગ રાસ (પ્રત સં. ૧૬૪)—લિં.

(હીરવિજય સૂરિના સમયમાં લુંકામતિના મેઘા લુંકામતના મેઘા લુંકામતના આચાર્ય મેઘા ઋષિ હતા કે જેણે ઉલ્લાસ સૂરીશ્વર અને સંઘાડ સં. ૧ ૨૮ મે દીક્ષામાં આવ્યો છે તે અને આ ખડ્ગ ઋષિ એક હોવાનો સંભવ છે. ઉપરોક્ત લુંકામત ઋષિએ સં. ૧૬૩ માં પોતાના ગુરુ પેઠી નથી આવતા એવી હીરવિજયસૂરિને બોરસદમાં ફરિયાદ કરી પણ એવી ફરિયાદ યોગ્ય નથી એમ લુંકામાં ઘણા ન ન સમજ્યો ત્યારે તેને મગન બહાર કર્યો તેથી લુંકમત પોતાનાં શિષ્ય વગેરેને લઈ ચેલાઓ લઈ તેના લોકોને ફરિયાદ કરતાં હીરવિજયસૂરિને પાટણ શ્રીઉઝમ્યો મોકલ્યા વગેરે. આ ૧૬૩ નો સમય ને કૃતિનો સમય સં. ૧૬૪ નો સમય મળે છે)

અજ્ઞાતકવિ—

અંતે—ધન્ના શાલિભદ્ર રાસ. સં. ૧૬૨૪ આસો સુ ૭ રવિ
સંવત સોલચઉવીસા સાર, આસો સુદ ૭ આદિતવાર
રંગી સંઘવીનો સુતજ બોલિ, એહ સરલોક મેરૂતિ તોલિ ૪૬
—ઉદયપુર ભં.

આ કદાચ ઋષભદાસની કૃતિ હોય.)

---

૧૫૮ હીરવિજયસૂરિ

(૨૭૬)શાંતિનાથ રાસ (૧૬૩૦ આસ.)

(૨૭૭) દ્વાદશ જલ્પ વિચાર પૃ ૧૧ ગા. ૨૫૦ અમ

મૃગાવતી-ડે

પ્રભાતીઉ અજબ જ્યોતિ મેરે જિન કી ૩૦૦ જૈ પ્ર,

અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથસ્તવ

આ મહાપ્રભાવક અકબર બાદશાહ પ્રતિબોધક જૈનાચાર્યનુ સવિસ્તર વર્ણન માટે જૂઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્, તેમણે જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ પર ટીકા સંસ્કૃતમા રચી છે તેમનો જન્મ સં ૧૫૮૩ માગશર શુદિ ૯ વૃદ્ધશાખીય ઓસવાલ શા કુરા (કુંવરજી)ને ત્યા ભાર્યા નાથીથી થયો હતો જન્મ નામ હીરજી, દીક્ષા પાટણમા વિજયદાનસૂરિ પાસે સં ૧૫૯૬ કાર્તિક વદિ ૨ સોમે લીધી સં ૧૬૦૭ મા નારદપુરી-નાડલાઇમા પંડિતપદ અને ત્યાંજ સં ૧૬૦૮ માઘ શુદિ ૫ ને દિને વાચક પદ અને સં ૧૬૧૦ પોષ શુદિ ૫ ને દિને શીરોહીમા સૂરિપદ મળ્યું હ' અકબર બાદશાહને ત્રણ વખત મળ્યા હતા, પહેલી મુલાકાત સં ૧૬૩૯ જેઠ વદિ ૧૩ ને દિને ફતેહપુર સીકરીમા લીધી ને બાદશાહે પ્રસન્ન થઈ પુસ્તકોનો ભંડાર ભેટ ધર્યો કે જે આગ્રામા રાખવામા આવ્યો પછીની મુલાકાતથી શ્રાવણ વદિ ૧૦ થી ભાદરવા સુદિ ૬

એમ આઠ દિવસ છતાં આ બંધ ૨૮ ને આઠે બાદશાહે ફરમાનપત્રો
કરવાં હતાં જેથી પાંચે પાંચે બાદશાહના છત્રપતિ ૮ ૪ ભાગી લીધ
હતા અને બાદશાહે પોતાના રાજ્યમાં એક વરસ ૭ માસ સુધી છત-
સો પાળવાના હુકમો જાહેર પણ થ હતા પોષ આર, બાદ મીઠ
અને પાણ વગેરે છૂટનો વધ નિરુપમ બંધ કરાવ્યો હતો. ઘણાં
પક્ષીઓને પાંજરાઓમાંથી છૂટાં કર્યાં હતાં, ઘણા કેદીઓને મુક્ત કર્યા
હતા અને આચાર્યના ઉપદેશના પ્રભાવે છઠ્ઠા વગેરે બંધ કર્યો હતો
અને શત્રુંજયાદિ તીર્થો કરમુક્ત કર્યા હતાં. ને આચાર્યને જગદ્ગુરુ નું
બિરુદ પણ આપ્યું હતું તેમના સમયમાં હીરસૌભાગ્ય મહાકાવ્ય
સંસ્કૃતમાં દેવવિમલ ગણિએ રચ્યું તેમાંથી તેમનું રૂપ રસમય.
જગદ્ગુરુ કાવ્ય વગેરે પરથી અનેક ઉપયોગી હકીકત મળી આવે છે
તેમનું ઉનામાં સં. ૧૬૫૨ ના ભાદરવા શુદિ ૧૧ ના દિવસે
સ્વર્ગવાસ થયો અને ત્યાં તેમના સ્તૂપ માટે અકબર બાદશાહે ચીમ
લીધી જમીન આપી હતી અને ત્યાં શ્રાવકોએ સ્તૂપ બનાવી પગ
સ્થાપના કરી હતી. હાલ તે મોજૂદ છે

૧૫૮ ચારિત્રસિંહ (મતિભદ્ર શિ.)

(૭૬૮) મુનિમાલિકા—ર. ૧૬૩૬ વિમલનાથ દિવસ ભણતાં શિ
  શણગારમાં ૨ રત્નસમુચ્ચય તથા રાસવિલાસ પૃ. ૨૫૧-૨૫૫.

આદિ—

વિમલ સુમ જિન પાયસુમ, વણુ વિઘ્નમાતર ઉ મન ઉલાસ,
પભણીસ શ્રી મૌનમ આદિ મણધર શ્રી મનોરથવિલાસ. ૧

જસ સમય સુખ થાઈ નામ નિત, ભાવી અમરા સુઝાણુ મન્નતત
નામ મંત્ર કરિ આપિ પભાવ, પરમાણુ સુમતિ વિરમત. ૨

× × × ×

અંતે—

સંવત સોલ છત્રીસ એ, શ્રી વિમલનાથ સુરસાલ,
દિક્ષા કલ્યાણક દિનઇ, ગ્રંથ શ્રી મુનિમાલ. મ૦ ૩૧
રાણપુરઇ રલીઆમણઉ, શ્રી શીતલ જિનચંદ,
સૂરવિજય ગચ્છે સદા, સંઘ અધિક આણંદ. મ૦ ૩૨
શ્રી મતિભદ્ર સુગુરૂ તણુઇ, સુપસાયઇ સુપકાર,
ચારિત્રસંઘ વખાણીયઇ, શબ્દ શબ્દ જયકાર મ૦ ૩૩
મનોહર શ્રી મુનિમાલિકા, ગુણ ગણ પરમાતમ પુર,
કંઠ ઠવઇ ઉત્તમ જિકો, પામઇ સુખ ભરપુર મ૦ ૩૪
મહા મુનિવર ગાવતા, સુરનર મહુવ સમણુ,
અષ્ટ મહાસિદ્ધિ ઘર ફલઇ સદા કલ્યાણ
—મહામુનિ નિત નમુ૭ મ૦ ૩૫

—૩-૧૦ (માગી પાસે છે) જેમલ પ્ર૦ રત્નસમુચ્ચય

(જેસલમેરની ટીપમા કવિના ગુરૂનુ નામ જિનચંદસૂરિ ખોટું આપ્યુ છે)

---

૬૬૦ પુણ્યરત્ન (આ૦ સુમતિસાગરસૂરિ—ગજસાગરસૂરિ.)

(૨૯૮) નેમિરાસ-યાદવરાસ

આદિ—

સારદ પાય પ્રણુમી કરી, નેમિતણા ગુણ હીયડઇ ધરેવિ,
રાસ ભણુ રલીયામણો, ગુણ ગાઇસ ગિરૂઆ સંખેવિ ૧
હું બલિહારી યાદવા.
એક રસઉ રથ પાછો વાલિ, અપરાધ ન માંઇ કઉ કીઉ
કાંઇ છોડઇ નવ જોવન બાલ, રાજલ પ્રીઉ પ્રતિ ઇમ કહઇ. ૨
હું બલિહારી યાદવા.

× × × ×

અંત—

સમુદ્રવિજય તનુ ગુણનિધિ સેવ કરઈ જસુ સુરનરરાય
પુન્યરતન મુની વિનવઈ શ્રીસંઘ સુપ્રસન શ્રી નેમિજિણંદ. ૧૫

દુ ખદ્ધિકારી પાતા.

—ઇતિ શ્રી નેમિનાથ રાસ સમાપ્ત સંવત્ ૧૬૩૮ વર્ષે કાતી વદિ ૭ દિને લિખિત પત્ર ૪ (ગુ વિ.)

—ગુ શ્રી હીર લખિત સ ૧૬૯૭ વર્ષે ચૈત્ર શુદિ ૫ શ્રી સ્તંભતીર્થે. ૪-૧૧ (વિ ધ.)

—સ ૧૭૩૫ વર્ષે શુક્લપક્ષે લિખિત શ્રી સર મને ૨ ૧૦ (ભાવી પ્રતિ ૭)

(૬૮૦) સનત્કુમાર રાસ (ગા. ૨૮૧) સ ૧૬૩૦ ૫ પ. ૫

અંતે—

વિધિપક્ષ ગચ્છનાયક રાજન શ્રી આણંદરત્ન સૂરિંદરે
મણ ભરહિં તપ ગુણ નિધિ સેવ હવા જગો વારે જસુ ૧૮
નગ પાંડ ૮રપમિદમહિ ધર્મપીઠ સૂરિ તામ
મદિદ્રઝીઁદ સ્વી ગુણમાર્ગ તેહતણનાય ઉદયા આમ જસુ ૧૯
તિણઈ અનુક્રમિ અવરવા શ્રી ગુણનિધાન સૂરિસારરે
શ્રી ગ /સાગર સૂરિ તસ તણઈ પાટિ તસ્ય દિપારે જસુ ૭
તાસ સિસ એ જપુજ્યો પુન્યરત્ન સૂરિ કઈ રહે
ભાગ ખાઈ ? માનવઈ ત ની 4 ગુરુ અતસારે જસુ ૭૧
મગન તાત ત જાણુઅમી શ્રા ગીસરિ તે મારરે
દેશાન ત વદિ મ ૫ ભો રાસ રચ્યઉ રવિવારરે જસુ ૬૩
મન (/ યા મ ત્રાય લહઈ ભર્યો મધ્ર અનાય વળી હર
આપન ન /નના ર મો વિપન તે નખ કરે જસુ ૭૩
મ નગી નખી ગુન ખી ભાર અખી આતાવિ
તત સિદિ સિદિ ગુનદિ આવી રિદિ ઉદિ તે પામઈ. જસુ ૭૮

ચામ જિનવર અમર સુખકર તરણતારણ તતપરા,
તસ્ય આમ પૂરઇ વિઘન ચૂરઇ સધાસિરવર જિનવરા. જયુ૦ ૭૫

—ઇતિ મનતકુમાર ચક્રવર્તી રાસ સંપૂર્ણ. ૧૪-૧૨ આ. ક. સં.

---

૧૬૧ ભાવરત્ન.

(૨૮૧) કનક શ્રેષ્ઠીનો રાસ સં ૧૬૩૨ આસો વદ ૭ રવિ.

રસને ચદ્ર યુગ્મ ત્રીજે મેલી બાહુ સંવત્સરિરે,
આસો વદિ તીજ ચદ્ર સાતમિરે, શુભયોગિ રવિવાસરિરે.

(પ્ર૦ ૧૬૬૫ ચૈત્ર વદી ૭ લી; ગત, ૩)

---

૧૬૨ કનકસોમ (ખ૦ અમરમાણિક્યશિ૦) જુઓ સાધુકીર્ત્તિ નં. ૧૪૭.

(૨૮૨) આષાઢભૂતિ સ૦ સં ૧૬૩૮ વિજયાદશમી ખંભાત (?)

આદિ—

શ્રી જિનવદનનિવાસિની, સમરી સારદ માયારે
આષાઢભૂતિ ગુણ ગાવતા, સામણિ કરઉ પસાયારે ૧
ચતુર સનેહી મોહના૦
ચતુર સનેહી મોહના, સબગુણજાણ સયાણારે,
આષાઢભૂતિ મહા મુણી, દેખત ચિત્ત લુભાણારે ચતુર૦ ૨

× × × ×

અંતે—

ઇણિ પરિ ભાવન ભાવીજઇ, તપ કરી દાન વલિ દીજઇ,
જિન શાસનનઉ સિણગાર, એ મુનિવર થયા ઉદાર ૫૯
સવત સોલઇ અઠતીસઇ, દિન વિજય દસમિ સુજગીસઇ,
કહિ કનકસોમ સુવિચાર, સબશ્રી સંઘસુ સુપકાર ૬૦

—ચાર ઢાળ=ચોપાઈ પ. ૩–૧૪ ક. મુ (મારી પાસે છે)

—૨૬ તપાગચ્છે ભટ્ટારક શ્રી ભુવનકીર્તિ સૂરિ તત્પટ્ટે ભટ્ટારક શ્રી રત્નકીર્તિસૂરિ શિષ્ય સુમતિવિજયેન સં ૧૭૨૨ વર્ષે શાકે ૧૫૮૦ દિ. શ્રાવણ કૃષ્ણપક્ષે સપ્તમી દિને રાજનગરે લિખિત પ ૬–૧૧ ગુ. વિ. ભ ૧ અમ

(૨૮૩) આર્દ્રકુમાર ચોપાઈ સં ૧૬૪૪ શ્રાવણ પદ્વે અમરરત્ન.

આદિ—

સકલ જનગુરુ જ્યુ પાસ વાસેવ મુત કરંદુ પસાય
ગાઈસુ આર્દ્રકુમર રિષિ રાય જિણિ મુનિ પામી પ્રવચન માય. ૧
સકલ સુજાતા ટળે વધાવા, આર્દ્રકુમર મુનિકે ગુણગાવા
મગધદેશ ત્રિભુવન વિખ્યાતા ગુરુ સત સેઠ રચ્યઉ વિખ્યાતા
વસઈ ગામાગ્રિ નામ કુકુણી, સરસ ચિત્ત માયા ન વિ ભી. ૨

* * * *

સકલ સૂપમકાગચ્છ મે ભગવઉ સગ સગાંધ રસાલ
નિધિ આનંદસાગર પરિમિ આણંઉ ઉપદેશપ્રતિપક્ષ. ધન ૪૭
સંવત સોલ ચમાલા શ્રાવણ પુરઈ નયરિ અમરસૂરિ સાર,
કનકસોમ આણંદ ભગતિઈ ભણુનાં સગ સુખકાર ધન ૪૮

—૩–૧૫ મારી પાસે છે જુની નં.

(૨૮૪) મંગલકલશ ચઉપઈ સં ૧૬૪૯ ભાદરવા શુ મુલતાનમાં

આદિ— રાગ ઢાળ.

સાસણદેવીય સામિણિએ મુઝ સાનિધિ કીજઈ
નિરમલ દય આણાએ સુણતાં મન રીઝઈ
મંગલકલશ તણો સંબંધ કહેવા મુઝ રાગ,
શાંતિનાથ જિનચરિતથી ઉધરિસું ઠામ.

* * * *

અંતે—

સંવત સોલહઇ ઉપરિ ગુણ પચાસ, એ કીધો મંગલકલશ ચરિત્રવિલાસ૦ ૧૩—

(દૂહા)

અધિકઉ ઉણઉ જે કહ્યઉ, મિચ્છા દુક્કડ તાસ,
મુલતાણ માહિ એ રચ્યઉ, મગસિર શુદિ ઉલ્લાસ ૧૪૦
શ્રી જિનચંદ્ર સૂરીંદ ગુરૂ વર્ત્તમાન ગણધાર,
સુવિહિત મુનિચૂડામણિ યુગપ્રધાન અવતાર. ૧૪૧
ખરતરગચ્છ સુહાગકર અમરમાણિક ગુર શીસ,
કનકસોમ વાચક કહઇ મંગલચરિત્ત જગીસ ૧૪૨

—પંડિત સમયકીર્ત્તિ ગણિનાઽલેખિ, શ્રી મેદિની તટે, ચેનસાગર યતિભ ઉદયપુર.

—લિખિત બીકાનેર નયરે પા ૭–૧૩ ક સુ (મારી પાસે)

---

૧૬૩ મંગલમાણેક (આગમ–બિડાલંબગચ્છ મુનિરત્ન-સૂરિ–આણંદરત્ન–જ્ઞાનરત્ન–ઉદયસાગર–ભાનુભટ્ટ શિ૦)

(મુનિરત્નસૂરિના પટ્ટધર આણંદરત્નના પ્રતિમા લેખ સં ૧૫૭૫, લેખાંક ૪૨૧ ભાગ પહેલો અને સં ૧૫૭૬ લેખાંક ૧૯૫ ભાગ બીજો ધા સં મા મળી આવે છે)

(૨૮૫) વિક્રમરાજ અને ખાપર ચોરનો રાસ—સં ૧૬૩૮ મહા સુદ ૭ રવિ ઉજ્જયિનીમાં

અંતે—

વિક્રમ સિંહાસન છઇ બત્રીસ, કથા વૈતાલીણી પંચવીસ,
પંચદંડ છત્રની કથા, વિક્રમચરિત્ર લીલાવઇ કથા ૨૯
પ્રવેસપરકાયની વાત, સીલમતી ખાપરની ખ્યાતિ,
વિક્રમપ્રબંધ અછઇ જે ઘણા, કહઇતા પાર નહી ગુણા. ૩૦

મતિ શ્રીમા, ભવિસુ ધરી, ગુરુ કવિ સત સરણ અનુસરી,
ગધાથા ગુરુ ઉદાર નમિ નમ શીરગ્રુ સાર. ૩૧
વિશાલરાજ આગમ, આણંદસેન સૂરિ અનુપમ,
નામ ગણિ મ નમભદ્રિમ, વચન કરિ કથા અભિમ ૩૨
સકલ મિશ્ર આણંદની નીમ ભાવ ગુરુ સાનિ ગવિ દાસ,
અનુસા શુભશોભિ મ્હી ગે ઉત્તમ કથા એ કહી. ૩૩

—સં. ૧૭૧૦ વર્ષે માઘ વદિ ૧૩ દિને વાર શુક્ર પ્રકાશ પ્યાસ શ્રી ૫ શ્રી વિજયરાજ ગણિ શિષ્ય ગ. શ્રી અભયવિમલ લખિતં લ્યખિતુ સાધે. (પ્ર. કા.)

(૧૮૬) અગ. કથાનક ચોપાઈ ગ્ર કર્તા—૧૬૩૮ ગં શુભ ગુરુ-પૂર્ણ કર્યો ૧૬૩૪ સ. વ. ૧૩ કીર્તિપ્રમોદ-નિગમના મમ્માપા

આદિ—

વસ્તુ.

સુર અસુર સુર અસુર ઇન્દ્ર નિરંતર,
પરમેષ્ઠી પંચહ પ્રણમ દેવાધિ ભારતી પ્રણિત,
આરાધન આનંદમય ભત ભીમ યોગીંદ્ર વંદિત,
અજય નમિ ગુણ અભિરામ, શિવ મીત નિવાસ,
ફૂ નયુમ પરમાત્મા મન સિદ્ધિ સુખવાસ. ૧

દુહા.

પરમ દેવનિ પરમેષ્ઠ ૭ શ્રી ગુરુ સાગર ભાવ,
આદિ કવિવર સત ન, નિત ધર નમ ધાર. ૨

* * * *

અગ્નિશિખ ભવિ ધણા ઉદ, કરી સૌખ્ય ધરિ આરાધ તેહ
તે મુનિ સાધુ તમ્હ વૈરાગ્ય મહી કથા કહુ ધધધ. ૧૨
નિજ શાસ્ત્ર દીપાવળી, કરી અનંત તેજસ્ ધરી,
મુનિ સાંભળો આગર વરી આગમ કથા કહુ રસાળી. ૧૩

વામન પરઈ મંદ હૂ મૂલ, ઉચા ફલ લેવા અનુકૂલ,
વીરકથા કહિવા રસ થાય, તે ગુરૂ ભાનુભટ્ટ મહિમાય ૧૪
વિડાલબીયા આગમ પક્ષ, શ્રી મુનિરત્નસૂરીશ્વર દક્ષ,
અષ્ટવિધાની બિરદ જેહનુ, અબડ ચરિત રચિઉં તેહનુ. ૧૫
ગદ્ય પદ્ય બધી તે કથા, તાસ સીસ સહૂ સમઝઈ યથા,
મગલરૂપ રસિક પાવની, કહઇ વિશેષિઈ જનરંજની. ૧૬
અબડવાત જેણિ નવિ સુણી, તે કિમ નાન ધરાવઈ ગુણી,
નવરસરૂપ સુણઈ જન એહ, અન્ય કથા આદરઈ ન તેહ. ૧૭
સવત સોલ અઠતીસઈ સાર, જેઠ શુદિ પચમિ ગુરૂવાર,
માંડિઉં રામ મૂન સિધિયોગિ, રહી ઊજેણિ પુરી સયોગિ ૧૮
અબડ વિદ્યાધરની કથા, સરસ વિનોદ બુધિમય યથા,
આદર કરી ભણઈ જે નિત્ત, સુણતા સાહસીક હુઈ ચિત્ત ૧૯
ધર્મ્મઈ લખિમી દીરઘ આય, ધર્મિઈ વિદ્યા નિર્મ્મલ કાય,
ધર્મ્મઇ યશ પરમારથ મિધ્રિ, ધર્મ્મઇ અખડ પામિઉ રિધિ ૧૦
તે ક્ષિત્રી કુણ થાનકિ હુઉ, કિહા ગયુ સુખી કિમ થયુ,
કરિઉ કિસ્યુ કાજ કિહા રહી. મૂલ કથા જોઇઈ તે કહી ૨૧

વસ્તુ

વીરઅબડ વીરઅબડ હૂઉ વિખ્યાત,
વારઈ શ્રી જિન વીરનઈ, પ્રથમ વઇ તે હૂઉ નિર્દ્ધન
ધનકારણિ તે સેવિવા, ગયુ પાસિ ગોરષ યોગિનિ,
માતપરઈ તસ હિતકરી, દીધ સત્ત આદેશ,
સાહમ બલિ તેણઈ કીયા, થિઉ બલવત નરેસ. ૨

× × × ×

અત—

ભટીપાન નિઝાંમ પમાય, વિદ્યા ભણી ભાનુભટ પાય,
મિત્ર લાડજી સુણિવા કાજિ, વાચી કથા વિડાલબી રાજિ,

કર્મ વાયક મ મરમાખિયાન અમર કથા રચઈ આખિયાન
તે ગુરૂ કૃપાતણે આદેશ ગ્યાનમાંહિ છો આદેશ

* * * *

શ્રી જિનવીર કથા જિ કરી ઉત્તરાર્ધ સુણઈ તે મુધી
શ્રી પરંપરા સુધી અનુસાર, કરી શુદ્ધિ આણિ પર. ૧૩
તે અમર અનશન ઉચ્ચરી અનશનિ શુભ ધ્યાન ધરી
પંચમ દેવલોકિ ઇમ ગયુ દેવામના ગુણોત્તમ થયું ૧૪

* * * *

તે મારઈ આગો આગળ આગર તૂ છઈ આનંદભર્યો મહારાજ
મઈ તનમિર્ત ચિત્ત મધ્ય કરિ વિચારી ? હૃદય ગયર ૨૮
વિક્રમ સિદ્ધ ધણી મ વાત ગુણક રચિત કીધી મનુ માય
મનરંગિ મયા ચોખિ ધરી કીર્તિ દેશમહિ પન ? ભક્તિ ૨૯
જિહાં ધ્યાન ધરિઉ ધર્યા ઉત્તરાર્ધ ત સમ પાળી કરી
તર અનર ન ગમ ઈ તિમરિ ગુણ હૃદ અનુ પચાય કરી ૩૦
ઉણ સ્થિતિ વિક્રમ વર્ષ દરમ શ્રી મધ્ય તોર નિર્મળતા
તેવો આગમ તેણી વિધિ કોઈ જીવને ? મન વિશ્રામ મિલ્યો ૩૧
શ્રી મતિ વાત તનપુરી ધામ આની ઘુઈ દેખાવ નામ
તપ્યો વાણિ પામ વર્ષ તર વિક્રમનિ ઘ આવિર નિત ધન ૩૨
છત્રદરિ કુ પાનાઈ કરી ભીર સુણી પ્રેમ મનિ ધરી
કુમાર ત ગમ રા ન તનિ મેવી આશ્રમ શુભની વાણિ. ૩૩
તે જિનના ઉપાશ્રય, ઘર ધારરી વિક્રમરાય
વડા તપ આસિરવાદ સૌતનપુરના શિષ વિશાલ. ૩૪
મહિમાવર વિવરણ તેથી આશીર્વાદ તનિત વ મળી
આવિર પાંચિ આઠેનિયા સહિત કરી ભાદિ વેન.૧૦ રવિ ૩૫
નયરિ વિક્રમપુર ન રાવ આપી ભરતખંડ મઝાર
પંચાલ છત્ર નામ વિધિ સિદ્ધિવાર તર ઢાલ. ૩૬
તેમાંઠ પંડિતી જિરાવ કરી આ ર ગામ રચિત તે મળી
રાત્ર મર આપ નરનાથ અવિરત સુમ દેશિ ભઈ પછી. ૩૭

વિક્રમ પછી ભૂમિગત કરિઉ, તે પીઠ ભોજ વાર્ગ નીસરિઉ,
સિંહાસન બઇસણિ મન હુઈ, પૂતળી એ વારિઉ તો રહિઉ. ૩૮
પૂતળી એ વિક્રમગુણના, સુગુણ તણી કીધી વર્ણના,
તથા બત્રીસઈ પૂરી હુઇ, પછઇ પીઠ અદ્રશ્ય થિઉ ભઇ. ૩૯
એ બત્રીસ પૂતળી ચરિત્ર, જે સિંહાસનિ હતી વિચિત્ર,
આદિ થિકી જાણિવી કથા, વિસ્તર કહી પ્રથમ સર્વથા. ૪૦
ઇમ શ્રી ગોરખ યોગિની તણી, પામી કૃપા અમરિઈ ઘણી,
કહ્યું સિદ્ધિ લિધી તેણઇ સાત, જ્યાં આદેશ વિશ્વ વિખ્યાત ૪૧

વસ્તુ.

એક અમર એક અમર, સાત આદેશ,
કેસ ચાન કદંર ઉલત, અમારી યોગી જગજો,
વિમલ મનહર જસગુણ, વળી નવલખી માઢી જાણો,
રવિ ચંદ દીપક સમત, ... ચંદ્ર ...,
મુકુટમાદિ પછે વડઇ, એ સવિ કીધા અપ૬. ૪૨

ચોપઇ

એ ચિત્ર રૂપ આગઇ નવિ હુઆ, ... નહીં તે કીધા ...,
... તેને વિકટ ઉપાય, તે સવિ ... તણો મહિમાય ૪૩
સુવિહિત ગચ્છ આગમીયા નામ, વિશાલ પાટનઈ ઠામ,
તે અણહિલપુર પાટણ પાસિ, ગુર્જર દેશિ ... વાસિ. ૪૪
શ્રી મુનિરત્નસૂરિ ગચ્છ ધણી, આનંદરત્નસૂરિ પટ્ટિ ગુણી,
જ્ઞાનરત્ન ગુરુગુણ ભંડાર, ઉદયસાગર વાચક પરિવાર. ૪૫
તાસ પટ્ટિ મંગલમાણિક્ય, વાચક શિષ્ય રચિ ચરિત્ર,
પઢિત આગલિ તે મતિમંદ, ભાનુભટ્ટ ગુરુ વિદ્યાનંદ. ૪૬
રચી ચઉપઇ તાસ પ્રસાદ, અંબડ કથા તણો અનુવાદ,
લાહુઆ સુત ..., ... સાંભળિ પુણ્ય ... ૪૭
... સાહુ વાચિવા ..., ભણતા ... સમાધિ,
... અધિક અતિ ..., ગુરુ કવિ સુત ... અણુસરી ૪૮

અવનીપ અવસરઈ ભવિ કીધી મિત્રી નવે અભવિ
ઉઠઈ ભવિક કરિ ધર્મ નેહ, ધૂત કરી સત ગુરુ તેહ ૪૯
સાત આદેશ અમ પવ, કરી મેલ્યઈ વસુ થઈ સવ
શ્રેષ્ઠ સદિન સભાઈ સહી, આવીય મઈ અવાને કહ્યું ૫૦
મિત્રઈ મરુસ્થી રાજમહેલ ભીતઈ મિત્રઈ આપી અભેય
મિત્રઈ નમસ્થી શીતઈ નવિ કિમઈ નવિમઈ છઠ વાંચિ ૫૧
ત્રિણ પાલીય પ્રમાદઈ નેઈ છઈ મિત્રઈ કિમસી હૂંસ,
કિમઈ સવાન સાવધઈ વાઈ સાત આદેશ સવઈ ૫૨
વચન મોક્ષ ઉત્કૃષ્ટ્યાશીય, શક્તિ જિન તેરસિ કવિરીષ,
ત્રિવિધેય શ્રી ભવિની અમ ન રાય અરિહં નીવની. ૫૩
અનુના ગુણિ શરીરઈ થાય, ગુણિથિ કઈ સિદ્ધિ સવિ ઠામ,
મિત્રઈ દેવ ધર્મ ગુરુભક્તિ, ગુરુભક્તિથી પામઈ મુક્તિ. ૫૪
નવરસમય અભયકરની આવા વચન નવનવની,
વીરકથા ભાઈ ? કઈ સાધિ પાઠક સદિનઈ સઈ ૫૫
ન કઈ અભય અવની સહ, ભવ વિનાશ સિદ્ધિ છ,
સાગર મેરુ પિનો વાસ, તાં લગિ રહો એ કથા રાસ. ૫૬
ઉપાધ્યાય રત્ની ચોમાસિ, કથા રચી એ શાસ્ત્ર વિમાસિ
વિનોદ ગુણિ વીર રસ વાન, પવિત્ર રચિમઈદિ વિજ્ઞાન. ૫૭
ભણી પાન નવમુનરમ વધાય, વિધા ભણી આપ્ણમાં થાય,
મિત્ર ઉલ્લાસ હુંચઈ થાય ચારી કથા ચિત્રમણી રાજિ ૫૮
કલ્પ વ્યાપ મગનામલિપમ, આખાઢ કથા રસની અચિત્ર
ને ગુરુ કૃપા તણી આદેશ પૂરણ સાન કથા આદેશ. ૫૯

—ઇતિ શ્રી મુનિરત્નસૂરિ વિરચિતે શ્રી મિત્ર ચોપઈની કથા સમાપ્ત અભય કુમાર અનુપમ સંપૂર્ણ.

—ઇતિ શ્રી મુનિરત્નસૂરીશ મિત્રચોપઈની કથા સહિત, અભય કુમારઈ આદેશ કીધી શ્રી કવિય વિમલ સંવત ૧૭૫૪ વર્ષે વશાખ શુદિ [તીથ તિથિ વાર ગુરુ શ્રી શ્રીમેન મંદિર માંહે લિખિતમ.

પા. ૧૦૬ પ ૯ ભા. ક

૧૬૪ હીરકુશલ (ત૦ વિમલકુશલ શિ.)

(૨૮૭) કુમારપાલ રાસ. સં ૧૬૪૦ અક્બરપુરિમાં.

આદિ— દૂહા

પયપંકજ જસ પ્રણમતા, પામીજિ સુરરિદ્ધિ,
ત્રિશલાનંદન દુખ હરઈ, નામ મંત્રિ બહુ સિદ્ધિ ૧
ગજગતિ સરસતિ સમરતા, લહીઈ વચન રસાલ,
કવિ કોટિ સેવા કરિ, નિમીલયાત મરાલ, ૨
નિજ ગુરૂના હૃદયે ધરી, વિમલકુશલ સુપવિત્ર,
હીર કુશલ કહે કવિ જિ સુણીઉ, કુમારપાલ ચરિત્ર ૩
ત્રિહુ ભુવનિ જિશ તેહનુ, શા કીધા તેણિ કામ,
કહિતા કવિજન સાંભલઉ નામ ઠામ તસુ ગામ ૪

* * * *

અંતે—

શ્રી સોમસુંદર સૂરિ સીસ વાચકવરૂ, તેણિ કરિઉ કુમરનૃપનઉ ચરિત્ર,
તેહ ઉપરિ રચિઉ સંવત સોલોત્તરઈ વર્ષ ચ્યાલીસ અક્રમપુરિ
પવિત્ર ૧૬ આ

પ્રવર તપગછપતિ હીરવિજય ગુરૂ, જયવિજય તતુ વિજયસેન સૂરી,
જાણે સોહમ્મ જંબુ સ્વામિગણધરા સેવતા સંપત્તિ સકલ પૂરી ૧૭
સુરવધૂ નૃપનઈ કરિ ભામણા
તસ ગચ્છમાહિ તેજે કરી દીપતુ, ઉપતુ કામરિપુ શીલ શુદ્ધિ,
વિમલ યશ કુમર જસ લીધો ભિધો વિબુધપદ મંડલી
માહિ પ્રસિધ્ધો ૧૮
સકલ સીદ્ધ કમલિ રમઈ ભમર પરિ, વીણિ મકરંદ પીઇ મનહ રંગિ,
હીરકુશલ કહિ કુમર નૃપ કરઉ રાસ ભણતા હુઈ આણંદ અંગિ—
૧૯ સુરવધૂ કુમર

—સં ૧૭૦૨ કારતગ સુદ ૨ દન સન ઝંઝવાડા મધે કોઠારીઃ
અમયા લપ ન ૪૦-૧૩ (આ)

૧૮૫ કનકસુંદર (વડતપગચ્છ ધનરત્નસૂરિ-ભાનુમેરુ ગણિ શિ.)*

(૭૮૮) રૂપચંદ કુંવર રાસ. ર. ૧૬૩૭ માગશર શુદિ ૫ રવિ વીજાપુરમાં

આદિ— શ્લોક

અર્હંતસિદ્ધસત્સૂરિપાઠકાન સાધૂન સાદરં ।
શુદ્ધં નમામિ સત્પંચપરમેષ્ઠિ નમોસ્તુ મે ॥ ૧

ગંભીર ધારક કૃપાળ્યેન વીર ભગવાન: ।
ઈહલોકસ્ય શાંતસ્ય દિશે નમોસ્તુ તે ॥ ૨

વસ્તુ છંદ

આદિ જિણવર આદિ જિણવર અજિત અરિહંત
સંભવ અભિનંદન સુમતિ પદમપ્રભ સુપાસ ચંદ્રપ્રભ (ચંદ્ર પ્રભ)
સુવિધિ શીતલ શ્રેયાંસજિન વાસુપૂજ્ય જિણંદ વિમલ,
અનંત ધરમ શાંતિ કુંથુ અર મલ્લિ મુનિસુવ્રત સ્વામિ
નમિ નેમિ પાસ વીરજિન, ચઉ વીસ જિન કામિ. ૧

પછી ૭ વિહરમાનજિન, પંચપરમેષ્ઠી, ગણધરો, ચોવીસી આદિ દેવોનું ગાન કરીને સ્મરણ કરી પછી સરસ્વતીની તથા ગુરુની સ્તુતિ કરી કવિ નામ જણાવે છે—

ભાવ ધરિ મન સ્વામ ભગતિ, તે મઝને કરી ઉદાર
વિબુધ ભાનુમેરુ ઉપકાર કઈ કનક તણી કરુણે સાર ૩૬

* આ કવિનું ચરિત્ર મેં સવિસ્તર લખ્યું છે તે માટે જુઓ આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૬ (કે જેની અંદર આ કવિના રાસમાંથી (આ રૂપચંદ કુંવર રાસ, નલદમયંતીનો રાસ અને હરિબલ ચાર રાસ આદિ છે) પ્રસ્તાવનામાં કવિચરિત્ર ઉપરાંત મેં આ રૂપચંદ કુમાર રાસનો સાર પણ આપ્યો છે.

કવિત કવિત કરી સહુકો કહે, કવિત ભાવ તો વિરાગ લહે,
સોઈ કવિત જેણે દુસ્મન દહે, પંડિતજન પરખી ગહગહે ૩૭
શારદ માત વસિ મુજ અંગિ, કરશું કવિતા રૂડે રંગિ,
સુણતા મરસ સુવેધક બોલ, હર્ષ તણા વધશે કલ્લોલ. ૩૮
ઇષ્ટદેવ પ્રણમી ગુરૂપાય, ગાઈશું રૂપચંદ-ઋષિરાય,
શ્રવણસુધારસ રાસ પવિત્ર, સાંભળજો રૂપચંદ ચરિત્ર. ૩૯
શ્રોતા કવિ વાણિ મન ધરો, રખે કોઈ વિચ વિકથા કરો,
અપ્રતિબદ્ધ સભામાહિ જોય, કવિ ચતુરાઈ નિષ્ફળ હોય. ૪૦
જિમ નારી મેળે શૃંગાર, આગળ વિફળ અંધ ભર્ત્તાર,
તે ભણી તુમે ચતુર છો સહુ, જાણ પ્રતે શું કહિયે બહુ. ૪૧
નિદ્રા વિકથા છાંડિ દૂર, ઇક ચિત્તે મહુ આણંદપૂર,
રૂપચંદ સુકથા-કલ્લોલ, સાંભળજો સહુ કરી નિરોલ ૪૨

* * * *

અંતે—

ઇમ જે રૂપચંદ મુનિ પરે, ભોગાદિક વિલગી પરિહરે,
સાધે સોઇ કાજ આપણું, ઇહિ ભવે પરભવે સુખ લહે ઘણું ૧
રૂપચંદનો ઇણીપરે રાસ, રચ્યો અંગે આણી ઉલ્હાસ,
કવણ શિષ્ય તે કવિતા હોય, કુણ સંવત્સર કીધો સોય ૨
શ્રી જિનવર શાસન સુવિવેક, હૂવા અભિનવ ગચ્છ અનેક,
ચંદ્રગચ્છ મૂળગો ઉદાર, સકળ ગચ્છમાં સોહે સાર. ૩
તે શ્રી ચંદ્રગચ્છ શિણગાર, શ્રી ધનેશ્વર સૂરિ ઉદાર,
ચિત્રપુરિ દેશન વિખ્યાત, પ્રતિબોધ્યા દિગપટ સયસાત ૪
થાપ્યો ચૈત્રગચ્છ ઇતિ નામ, તિહાં ગુરૂ ભુવનચંદ અભિરામ,
સૂરીશ્વર ગિરૂવા ગચ્છપતિ, તાસ શિષ્ય મહા મુનિવર યતિ. ૫
દેવભદ્ર ગુરૂ ગણિ અવતંસ, વીરવચનમાનસસર હંસ,
સંવત બાર પંચાસીએ ચંગ, શુદ્ધ ક્રિયા તપ કર્યો અભંગ. ૬

શ્રી ગુરુ હેમવિમલસૂરિરાય તસ પટ આણંદવિમલ [illegible]
ક્રિયાઉદ્ધાર તણ કરી જિણમતા તપાગચ્છ કીધી પાવના ૭
તાસ શિષ્ય શ્રી [illegible], [illegible] વિજયદાન [illegible]
[illegible] તપાગચ્છ નામ [illegible] પ્રતાપ [illegible] ૮
તાસ પાટે જિણશાસન [illegible] શ્રી હીરવિજય સૂરીશ્વર [illegible]
[illegible] ૯
પરવાદીમતગંજનસિંહ [illegible]
તસ અનુક્રમે વિજયસેનસૂરિ [illegible] ૧૦
[illegible] નામ [illegible]
તસ અનુક્રમે [illegible] તસ પાટે [illegible] ૧૧
તાસ પટ [illegible] શ્રી વિજયસિંહ સૂરિ [illegible]
[illegible] ૧૨
[illegible] શ્રી ઉદયસાગર સૂરીશ્વર [illegible]
[illegible] ૧૩
[illegible] શ્રી ઉદયસાગરસૂરિ
[illegible] ૧૪
[illegible]
શ્રી [illegible] ૧૫
[illegible]
[illegible] ૧૬
[illegible]
[illegible] ૧૭
શ્રી [illegible]
[illegible] ૧૮
[illegible]
[illegible] ૧૯

લઘુ વિનયી **નયસુંદર** વાણિ, છઠ્ઠો ખંડ ચડયો પરિમાણિ,
મુનિ શકરલોચન રસમાન, ભેળે ઈંદુ (૧૬૩૭)'જો સાવધાન ૨૦
એ સવત્સર સખ્યા કહી, માર્ગશીર્ષ મસવાડો સહી ૨૧
શુદિ પચમી નિર્મળ રવિવાર, નક્ષત્ર ઉત્તરાષાઢ ઉદાર.
વિજય મુહૂર્ત વૃદ્ધિ યોગ કહ્યો, તવ આ રાસ સપૂરણ થયો. ૨૨
વીજાપુર નર નયર મઝાર, રંગ્યો રાસ શારદ આધાર,
હૂ મૂરખ માનવી અજાણ, જે બોલ્યો તે માત્ર પ્રમાણ. ૨૩
જે જગ વિબુધ સત કવિપતિ, કરજોડી તસ કહુ વીનતિ,
અસદ્વચન જે જાણો અહી, તે તમે સૂધો કરજો સહી. ૨૪
કેતો ચરિત્ર માંહેલો ચરી, કેતો કહ્યો સ્વબુધ્ધે કરી,
કેતી વાત સુણી તે કહી, અધિકુ ઓછુ ખામું સહી ૨૫
વીતરાગના વચન વિરૂદ્ધ, જે મે કાંઈ કહ્યુ અશુદ્ધ.
જિનવર સઘ સાખે જાણજો, તે મુજ મિથ્યા દુષ્કૃત હજો. ૨૬
પ્રથમ (શૃંગાર) રસ થાપિયો, છેડો શાતરસે વ્યાપિયો,
બોલ્યા ચાર પદારથ કામ, 'રૂપચંદકુંવરરાસ' રાસ સુનામ. ૨૭
એ ભણતા ગણતા સુખસિદ્ધિ, એ સુણતા વાધે વરબુદ્ધિ,
એ સુણતા જાએ મતિમદ, એ સુણતા ઉપજે આણદ ૨૮
એ સુણતા સવિ આરતિ ટળે, એ સુણતા મનવછિત મિળે
આવે હર્ષતણા કલ્લોલ, એ સુણતા મગળ રગરોળ ૨૯
એકમના આણી ઉલ્હાસ, **નયસુદર** જાણી એ રાસ,
જે નરનારી ભણે સાભળે, તે ઘર નિશ્ચે અફળા ફળે ૩૦

(૨૮૯) શત્રુંજય (સિદ્ધાચલ) ઉદ્ધાર રાસ. સ ૧૬૩૮ આસો શુદિ ૧૩, અમદાવાદમા.

આદિ— વસ્તુ ૭૬

વિમલગિરિવર વિમલગિરિવર, મડણો જિનરાય,
શ્રી રિસહેસર પાય નમિ, ધરિય ધ્યાન શારદા દેવિય,
શ્રી સિદ્ધાચલ ગાયશુએ, હીયે ભાવ નિર્મલ ધરેવિય,

શ્રી શત્રુંજયગિરિ તીરથ વડો, સિદ્ધ અનંતી કોડી
જિહાં મુનિવર મુગતેં ગયા તે વંદૂ બે કરજોડી. ૧

* * * *

અંતિ—

સોલ અઠ્ઠાવીસે આસો માસે, શુદિ તેરસ ગુરુવાર,
અહમ્મદાવાદ નગરમાંહે મેં ગાયો રે શત્રુંજય ઉદ્ધાર રે—ભરતે. ૧૨૧
વડ તપ ગચ્છ ગુરુ ગચ્છપતિ, શ્રી ધનરત્ન સૂરિંદ,
તસ શિષ્ય તસ પટ જયકર, ગુરુ ગચ્છપતિરે અમરરત્ન સૂરિંદ રે—
ભરતે. ૧૨૨
વિજયમાન તસ પટધારે શ્રી દેવરત્ન સૂરીશ
શ્રી ધનરત્ન સૂરીશ તણારે, શિષ્ય પંડિતરે ભાનુમેરુ મુનીશ રે—
ભરતે. ૧૨૩
તસ પદ કમલ ભમર સમો, નયસુંદર (દે) આશીષ,
ત્રિભુવનનાયક સેવતાં, હવે પુગીરે શ્રી સંઘ જગીશ રે— ભરતે. ૧૨૪

કલશ.

ઇમ ત્રીજગનાયક મુગતિદાયક વિમલગીરીમંડણ ધણી,
ઉદ્ધાર ભેદ્યું ? સાર ગાયો, સુણ્યો જિન મુખથી ઘણી,
ભાનુમેરુ પંડિત સીસ, શ્રેય કર જોડી કહે
નયસુંદર પ્રભુ પાય સેવા, દેહી દરીસણ ત્યાંહ. ૧૨૫

—લિ. જામવિજય ભિન્નપુર નગરે-સં. ૧૮૫૫ વૈશાખ વદ ૮
ભ મંગળવાસરે. ૪-૧૭ ન. શા. ભીમસી માણેક નેમજી. પ્ર. સ. મંદિર. પ્રિ. ૧ ફુ.

(૨૯૦) પ્રભાવતી રાસ. સં. ૧૬૪ આસો શુદ ૫ બુધ વિજાપુરી
(વીજાપુર)માં.

આદિ— પ્રથમ ઢાલ વેલિનો—આશાઉરી દુહા.
પ્રથમ નાથ દાતા પ્રથમ, પ્રથમ પ્રથમ જુગાદિ
પ્રથમ જિણંદ પ્રથમ નમું, જેહે કરી પુરાદિ

* * * *

અંતે—

સત્તર સિત્તિરી વિદ્યાપુરીએ, મઇ રહીયા ચુંમાશિ,
શ્રી સંઘને આગ્રહે ઉલહી, જિન વીર વદી ઉલાસી. ૩૨૫
સોલ ચ્યાલિશિ વરષિ હરષે આસો પચમી ઉજલી,
બુધવાર અનુરાધા નક્ષત્રે પ્રીતિયોગે મનિરલી. ૨૬
લઘુવૃત્તિ ઉત્તરાધ્યયનની વર ચૌદ સહસ્ત્રીમાહિ,
અધ્યયન જોઈ અઢારમુ આખ્યાન રચ્યુ ઉચ્છાહિ. ૨૭
આખ્યાન એહ પ્રભાવતીનુ નૃપ ઉદાયી ચરિત્ર,
પદમાદ પરહો પરિહરી, સાંભલો પુણ્ય પવિત્ર. ૨૮
શ્રી વીરશાસન વર વિભાસન ચંદ્રગચ્છ વિશાલ,
ગુરૂ ભુવનચંદ્ર વિનેય ગણીવર દેવભદ્ર દયાલ. ૨૯
સંયમ ક્રિયા શુદ્ધ ઉદ્ધરી જેણે કરિઓ તપ ઉદ્દામ,
સવત બાર પચાશીઈ થાપ્યુ તપાગછ નામ. ૩૦
જુગપ્રવર એ ત્રણિ સીસ તેહના સૂરિ શ્રી જગચંદ્ર,
દેવેન્દ્રસૂરિ સુદક્ષ ગણધર વિજયચંદ્ર સૂરીંદ ૩૧
બૃહત કલ્પ સુવૃત્તિને, અવસાંતે એ અધિકાર,
શ્રી વિજયચંદ્ર સૂરીંદથી વૃદ્ધ તપાગચ્છ ઉદાર ૩૨
મહા પભાવક ગણધર જસ નામે પરમાનંદ,
પાટ્ટાનુપટ્ટ અનુક્રમે શ્રી રત્નસિંહ સૂરીંદ ૩૩
ગુરૂ વલ્લભ જ્ઞાનસાગર ઉદયસાગર સૂરિ,
શ્રી લબ્ધિસાગર ગચ્છપતી પ્રણમતા પાતિક દૂરિ. ૩૪
તસુ પાટિ મહિમાવંત ગણધર શ્રી ધનરત્ન સુજાણ,
શીષ અમરરત્ન સૂરીસરૂ, વ્યાકરણ લીહ પ્રમાણ ૩૫
તેજરત્ન સૂરીવર ગુરૂ, સહોદર તાસ કેરા દોઇ,
શ્રી દેવરત્ન સૂરીસરૂ સહિ ગુરૂ પટ્ટોધર જોઈ ૩૬
ચારિત્રરયણભંડાર બુધ શ્રી ભાનુમેરૂ ગણીંદ,
ધનરત્ન ગચ્છપતિ તણાં સેવક જયુ જા રવિચંદ. ૩૭

તસ શિષ્યમાંહિ મુખ્ય પંડિત મુખ્ય માણિક્યરત્ન,
લઘુ ભ્રાત કહે નયસુંદરો કરે અવિચલધર્મ યત્ન ૩૮
રોહિણી આબુસ જેમ પામી કરો અભ્યાસ દૂરિ
પૂજા કરો જિનરાજની પ્રતિ ઉઠી દૂરિ સૂરિ ૩૯
આર પ્રહરી સતર ભેદી સાધર્મિ જિનની સેવી
પાપ સંઘયે પરિહરી આરાધિ દેવાધિદેવ ૪૦
લખમી લહી કર અવતરો ભમ ભમો પુણ્ય આલ્પ
ખમીર ધન મત મામુખે મ કરજો આપ વખાણ ૪૧
રત્નવાણી સાર જાણી વધુ મીઠી અમારી,
તપ ભાવ ભગવે કરો સમને આચરિ વ્રત અપારી. ૪૨
પરનારિ હેરી રૂપ ઉભેલી, મસ્તક મ કરો ઓઠાડી
અગ્ની અગ્નિ શાંતિ મરજિ ગાન દરશન પાણી. ૪૩
ક્રોધ તાપ શમાવાને આરોગ્ય સરસ સમતા સેવાગ
જિન આણ સાધી કરો વરાગી સિદ્ધિસુખિ મેળા. ૪૪
પરમાંસ આરે લહી દુર્લભ પુણ્ય પાવડીએ ચઢી
પરમાદ પાપી વશિ પડિને રહો નહીં સારથી ૪૫
ઇતિ વાર લાગે ધર્મ જાગે દુઃખ ટાળે પીઆરડી
વારુણ કેરા માર કરિવા જો નિશાન કરો પડી. ૪૬
સાધુ ન મારગે ભજન પદિવી આણુ ધર્મધારડી
આસો સુમતીઆવતિ આગે દયા પ્રાણ પાટડી. ૪૭
શુભ ધર્મી સાધુ સ્થિતિ કેરાં જાણે કર્મ બાંધ્યાં
આખ્યાન સર્વ પ્રભાવતીનું સુકૃત સાધી સાંધ્યાં ૪૮
સુમતિ નરિજન માનવી ? પુરા સતનિ કરે મણિ,
નયનું નિપુણ નયસુંદર કરે જી સબ સુખ મનમાં ૪૯

—ઇતિ શ્રી પવિત્ર શ્રી પ્રભાવતી રાણી આખ્યાન સરસ રાસ આદિ
ઉદયન્ન ગણિ સંપૂર્ણ મેઘ લાભમાણિક્યમાનપ સં ૧૬૫૩ વર્ષે

પોસ માસે શુદિ પક્ષે ચતુર્દશી ગુરૌ લખિત-૧૮-૧૧ લીં (કવિના સમય-માજ લખાયેલુ છે.)

(૨૯૧) સુરસુદરી રાસ. સં ૧૬૪૬ જેઠ શુ ૧૩

આદિ— (રાગ કેદારો-એકતાલી.)

આદિ ધરમને કરવા એ, ભીમ ભવોદધિ તરવા એ
ભરવા એ સુકૃતભડાર ભલી પરે એ,
ભવિયણ ભગત ઉદ્ધરવા એ, કર્મ કઠિન નિરજરવા એ,
વરવા એ શિવસુદરો સ્વયવરે એ ૧

ત્રૂટક—સ્વયવરે શિવરામા વરિવા કરવા ઉત્તમ કાજ,
મરૂદેવી માતાની કૂખે અવતરિયા જિનરાજ,
આષાઢી વદિ ચોથ તણે દિન અજૂઆળુ જિણે કીધૂં,
ગરભ અવતરિ સુપન દેખાડી મહોત માયને દીધૂ ૨

પછી ઋષભનાથની સ્તુતિ છે.

* * * *

શ્રી નવકાર મત્રનો મહિમા આગમે કહિયો જિણદે,
કોડિ વરસસું કોડિ જિવ્હાએ નાવે પાર સુરિદે,
આગે જિણે એક ચિત્ત ધ્યાયો સો પરમાનદ પાયો,
સુરસુંદરી સતીએ સમર્યો તવ તસ કષ્ટ ગમાયો ૭

કવણુ સતી સા હુઈ સુરસુદરી કિમ રાખ્યુ તિણે શીલ
શ્રી નવકાર મત્ર મહિમાયે કિમ સા પામી લીલ,
ચરિત તાસ પવિત્ર પભણેસુ વદી જિણ ચઉવીસ,
શ્રી શ્રુતદેવી કેરે સાનિધિ પૂરો મનહ જગીસ ૮

સુણજો સુઅણુ સરસ શુભ વાણી આણી પ્રેમ અપાર,
કહે કવિજન વિશેષે વારૂ તે સરસતિ આધાર,

* * * *

અંત—

(કડી ૨૦ થી. પ્રથમ ઢાલ, અથવા ધન્યાશ્રી
આનુપૂર્વીથી ચાર ઢાલે એ કહી ઢાલ.) ૬

* * * *

શ્રી વૃદ્ધ તપગચ્છ મુનિપતિ ધનરત્નસૂરિ સુજાણ ૬
તસુ પાટ ઉદયકર શ્રી અમરરત્ન સૂરિંદ
ગુરુ ઉદ્ધાર તસુ તણાએ શ્રી તેજરત્ન મુણિંદ
તસ પાટિ પટોધર પ્રગટથી દેવરત્નસૂરિ વિખ્યાત ૭
તસ ગણ વિભૂષણ ગણપતી આણંદ પંડિત આણ
ઋષિસ શ્રી ધનરત્નસૂરિ, શિષ્ય સકલ સુજાણ. ૮
તસુ શિષ્ય નયસુંદર કહે સાંભળો સાજણ સાથ,
અરિહંત ઇમ આરાધિયેં જિમ સુખ હોય નાથ. ૯

* * *

સંવત સિત્યાશી વરસ વાહુ, ગુરુ શુદિ મંગલથી
તને જિન ધ્યાન ભણું નિશદિન સિદ્ધિ હેને મન હશી ૧૦
એ ભવિક ભવિ ભાર ભણે સુણને જય એહ
ગુરૂદેશી ગણ સાંભળી અનુમોદને મનુ તેહ ૧૧
એ સાંભળી સુખ સંપદ થાવે નવ નિધાન ઘરિ,
ધરણીધર નયસુંદર શિષ્ય ભણે આનંદપૂરિ ૧૨

—સં ૧૬૬૩ વર્ષે વૈશાખ વદિ ૧૦ ગુરૌ લિખિતં શ્રી આગમ ગચ્છ શ્રી હેમ.નાગર શિષ્ય શ્રી ધર્મરત્ન સૂરિ શિષ્ય મુનિ સોમરત્ન પાનાર્થે લેખાપિતં પત્ર ૨૬–૧૪ લીં. ૨ –૧૪ અને ૧૧–૧૭ લીં.

—સં ૧૮૭૦ આષાઢ શુ. ૪ સોમ લિ. પ્રા. ૭૫૬ ધર્મથી થાનેર પત્ર ૯ ૧૧–૧૪ પ્રે.

—(૨૦)—૧૩ પાટ. પ્ર. લા. પાઠશિર આનંદજીકા ભંડાર મંડિત ૩ (૧૯૪) નગરમધ્યતી ભવિક. સં ૧૬૬૫ જિન શુ. ૮ મંગલવાર

આદિ—

આનંદપૂરિ ધરી મન મોહિત નિજ ગણાયુ જિનવરનામકિત

—

પૂરવજનમિ પારેવુ રાખ્યુજી, સો સ્વામી દયાધર્મ ભાખ્યુજી. ૧
ભાખ્યુ દયાધર્મ દુખવિમોચક, સકલજનસુખકાર
સો સોલમ તિર્થેસરૂ, હું નમુ વારોવારિ ૨

ઢાલ ત્રૂટક,

અચિરા ઉયરિ અવતરી, જેણિ કરિઉ હિત એકાતિ,
જગમાહિ અહિત શમાવીઉં, તેણુઇ નામ પામ્યુ શાંતિ. ૩

* * * *

ભારતીલબ્ધપ્રસાદ બુદ્ધ, શ્રી હરખ સરિષા જેહ,
કવિતા રે કીરતિ જેહની, નવિ ત્રપતિ પામિ તેહ ૧૩
માણિક્યસૂરિ મહાયતી, તિણિ કરિઉ નલાયણુ ગ્રંથ,
નવરસ પયોધિ વિરોલિવા, કરિ થયુ જો સુરમંથ ૧૪
સ્વસમય નિ પરસમયનુ, એકત્ર જિહા અધિકાર,
શતસર્ગ જેહના વાચતા, ઉલ્લાસ થાઇ અપાર ૧૫
અનુસરી તેહનિ બુધ્ધિ કરી, અહ્મે જોડિસ્યુ સબધ,
મનરંગ એહવુ ઊપનુ, બોલસ્યુ પુણ્ય પ્રબંધ ૧૬
કિહા સતી પુણ્યસિલોક કીરતિ, કિહા માહરી મતિ,
ઉત્તકીર્ણ્ મુક્તાફલ વિષિ, ગુણતણી પરિ હું ગતિ. ૧૭
કહુ મંદ કિમ કવિયશ લહઇ, કિમ ચઢઇ પર્વત પગુ,
તુલણાઇ કહુ કિમ તોલીઇ, વરસાલિ સરિસુ કગુ. ૧૮
નિજ બુદ્ધિ સારૂ બોલતા, હસતા રખે કવિ સોઇ,
પષીઆ નિજ ભાષા વદઇ, તસ કરઇ વારણુ કોઇ. ૧૯
અનુક્રમિ નલાયન અનુકરી, ભાષસ્યુ નલ અધિકાર,
તિહા સગુરૂ નઇ શ્રુતદેવતા, કવિતણી કરૂયો સાર ૨૦

* * * *

અંતે—

સતી શિરોમણિના ગુણ કહિયા, જેહવા ગુરૂપ્રસાદિ મિ લહિયા,
કહિઉં ધનદસુર પૂર્વચરિત્ર, ગાયુ પુણ્યશ્લોક પવિત્ર ૮૪

એ છિ અભિનવ ગ્રંથસાર ગ્રંથ નવાયન પેખી સાર,
તેમાંહિ જેણી પરિ છિ અધિકાર, ચરિત્ર રાસ સો તેહ અનુસાર. ૮૫
નેમિનાથરાસાદિ ભાષાઈં વલી, કાંઈ એક ભિન્ન કથા સાંભળી
બાદર ઠોર રહે તો વલી, પ્રબંધ છંદ ગુણ ચરિત્ર કરિ. ૮૬
નવમ અનુગત ગુણી કરી સરસ કથા મન સાંભળી ધરી
ગ્રંથ નવાયનનિ અનુસરી, દ્વિતીય પુરુષોત્તમ ધરી, ૮૭
વીતરાગનાં વચન વિરુદ્ધ જિ ભણી કહી કુમતિ અશુદ્ધ,
તે મિથ્યાદુક્કડ વલી વલી, ધર્મ સાખિ કહું કેવલી. ૮૮
ચતુર ચમત્કારિયા ચિત્તમાહિ એ ભણિ ગ્રંથ રચિઉ ઉછાહિ,
ગુણિજન ગુણ જાણી પરસ્પરે વાચ્યા વિશુદ્ધ જન્મ હરસે. ૮૯
સજ્જન દુર્જન છિ જગમાહિં પરગુણ દોષ ગ્રહિ સો ગ્રાહિ
સ્વોચિત કર્મ કરેસ્યઈ તેહ, નહી મત્સર તસ ઉપરિ નેહ. ૯૦
જે ગતપુન ગત મત્સરી, તેહનિ કરુણા પ્રભુથી કરી
અશુદ્ધ કુર્મ નિરો કરજો શુદ્ધ સો મોટઉ ધર્મ સારશુદ્ધ ૯૧
સંવત સોલ પાંસઠઈ જાણી, પોસ શુદિ આઠમી વખાણી,
લિખિઉ દિન મંગલ મંગલવાર, ઉડુ ઉત્તમ અશ્વની ઉદાર. ૯૨
કુ ? તથા તિથિવાર સુયોગ, ભાગ્યની અમૃતસિદ્ધિ યોગ
ઓગણીસમુ અમૃત ઉપયોગ સુંદર સાધ્ય ચિંતઈ ઉદ્યોગ. ૯૩
તેણિ દિનિ ગ્રંથ સંપૂરણ થયુ, કવણ ગચ્છ ગુરુ કવણ કવિ કહિઉ
ભગવંતાદિક જિનવર ચઉવીસ ચરિત્ર તેહનિ નામ સીસ. ૯૪
મહાવીર સાસન જયવંત, પ્રથમ શીષ્ય ગૌતમ ગુણવંત
સ્વામિ સુધર્મા-પંચમ સીસ જંબુસ્વામિ નમૂ નિશદીસ, ૯૫
પ્રભવ શિજ્જંભવ ગુણકેવલી યશોભદ્ર વડુ મનિ રૂલી,
શ્રી સંભૂતિવિજય ભદ્રબાહુ, થૂલિભદ્ર ગુણકેવલી સાધુ ૯૬
આર્ય મહાગિરિ આર્ય સુહસ્તિ, વયરસ્વામિની પ્રગટ નવસ્તિ
વયરસેન તેહના સીસ ચ્યારિ ચંદ્ર નાગેંદ્ર નિવૃત્તિ વિદ્યાધરિ. ૯૭
ચઉથી શાખા વિદ્યાધરી એમાંહિ ચંદ્ર ગચ્છ વિસ્તરી,

એણી શાષાઈ ધનેશ્વરસૂરિ, ચૈત્રગછ થાપિઉ ગુણભૂરિ. ૯૮
ભુવનચદ્ર ગુરૂ કરૂ વપાણુ, દેવભદ્ર ગુરૂ આગમ જાણુ,
કામ પ્રમાદ સકલ પરિહરી, જિણિ જગિ શુદ્ધ ક્રિયા ઉદ્ધરી. ૯૯
પ્રથમ સૂરિવર શ્રી જગચંદ, સૂરીશ્વર બીજા દેવેંદ,
વિજયચદ્ર ગુરૂ ત્રીજા કહૃ, એક એક અધિકા ગુણ લહં. ૧૦૦
વિજયચદ્ર સૂરીશ્વર તણી, વૃધ તપાગછ શાષા ભણી,
ક્ષમાકીર્ત્તિ સદ્ગુરૂ તસ પાટિં, પ્રગ્ના વયરસ્વામિનિ ધાટિ. ૧
બૃહત્કલ્પ ટીકા જેણિ કરી, સહિસ બિતાલીસ જગિ વિસ્તરી,
હેમકલશ રત્નાકરસૂરિ, પ્રગ્નાઈ જીતુ સુરસૂરિ. ૨
મુનિશેપર ધર્મદેવ મુણુદ, અભયસિંહ તપસી સૂરિદ,
જેહના તપનુ ન લહુ પાર, શ્રી જયતિલકસૂરિ ગણધાર. ૩
રત્નસિંહ શ્રી સદ્ગુરૂતણા, અહમદસાહ ગુણ બોલિ ઘણા,
પાતસાહ પ્રતિબોધક સૂરિ, સપ્રભાવ વંદુ મદપૂરિ. ૪
ઉદયવલ્લભ જ્ઞાનસાગર નામ, ઉદયસાગર ગુરૂ કરૂ પ્રણામ,
લબધિસાગર ગુરૂ લબ્ધિ નિધાન, શ્રી ધનરત્ન સૂરીસ પ્રધાન ૫
શ્રી અમરરત્ન સૂરી પ્રણમુ પાય, શ્રી તેજરત્ન સૂરીશ્વરરાય,
જિમ જિમ તે સદ્ગુરૂ સભરિ, તિમ તિમ હર્ષ હીયડિ વિસ્તરી ૬
ગછપતિ દેવરત્ન સૂરિતણા, ગુણ સભારઉં હીયડિ ઘણા,
શ્રી દેવસુંદર સૂરિ આણંદપૂરિ, વિજયમાંન વિજયસુંદરસૂરિ ૭
શ્રી ધનરત્ન સૂરીશ્વરતણા, સીસ સકલ ગુણ સોહામણા,
શ્રી ભાનુમેરૂ વિબુદ્ધગણિરાજ, વંદિ સીઝઇ વંછિત કાજ. ૮
તસ જામેય સીસ દોભાય, માણીક્યરત્ન જ્યેષ્ટ ઉવઝાય,
મહાતપીશ્વર મુનિવરરાય, પરમભાવિ વંદુ તસપાય ૯
નયસુંદર લઘુ બધવ તામ, વાણી થાપિત વચનવિલાસ,
પુણ્યસિલોક મતી અધિકાર, ગાયુ ધનદ પૂર્વ અવતાર ૧૦
જો સમકિતધર નિજ ગુણ સુણી, મનસ્યુ પ્રેમધરી આફણી,
સઘ વિઘ્ન અપહરયો ગુણી, મનિ કામિત દેયો નિધિ ધણી. ૧૧

રાજ્યાદિ રામા અપાર ભરત મહિમા ગ્રંથાદિ અપાર,
ભાવહિ મેદની પ્રગટિ ભણિ એ સુણિ ચકિત પુણ્ય પણિ ૧૨

રાગ ધન્યાશ્રી.

ભણિ પુણ્યરુચિ મુની નરભવ વીતરાગ આરાધિઇ
જિન(ન)રાજ કેઈ મુની દર્શન ભવ ભેદ દુઃખ ટાળિઇ ૧૩
જિનરાજ વાણી ચિત્ત આણી, આગમ કર્મ । ભાંજિઇ
સદ્ગુરુની પુણ્યઘોષ માર્ગ પુણ્ય રિદ્ધિ પામિઇ ૧૪
ઉત્તમ નરસુરસ્વામી (જગી। મિ। થા। નમી

(મોહનલાલ જ્ઞાનભંડાર સુરત. પૃ. ૮૫ ૫ ૧૫)

શ્રીઉ મતમાંથી

ઉત્તમ નરસુર સ્વામી ભવિક પ્રાણિ સુખકાર,
ઉપગાર ભતિ મનિ ધરી રાગ દેશથી દૂરિ રહ્યા
શ્રી શાંતિ જિનવર સુખ સુખકર પ્રગટો સંપ ભજો
એ મહિન ભાવે સુણે ગાવે તાસ ઘરિ પરતા હજો ૨૬

શુભ

મંદ સત્ત્વા હર્ષ વિષ્ણુ સુખ, દયા શ્રીક સત્ય ભાવ જિન
આત્મા ૭૮ પ્રેમ ૨ સમ્યગ તીનરાર્ણ આધાર ૨૭
સત્યાવીસ શ્રીક આનાભાન હવેરી સહુ કરજો માન
એ સમ્યક્ત્વ ક્રિયાગુણ ટ્રાંઈ ભાવસંત વિજય (રા) જોઈ ૨૮
મધ નમાવના ઉપર નમસરીજ નગરમ અમર
વાચક નરસુર સાર પુણ્યભાવ જિનચંદ્ર શિ ગોકુલ પ્રગટ ૨૯

—ઇતિશ્રી નવકાર મહિમા સંપૂર્ણ—સંવત ૧૬૮૨ વર્ષે કાર્તિક વદિ નવમી રવૌ. શ્રી ગચ્છ તરીય શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાત્ ઇતિશ્રી નવકારનો ઘરે નવસરીય રાજ્યમાન પંડિત સકલ મહોપાધ્યાય સર્વમંગલ પ્રતિ લખ્યો નામ મોહન પ્રસાદ ધર્મ મહાન જ્ઞાન પ્ર. ૧૮. (પ્રસિદ્ધ જ્ઞાનભંડાર મહોપાધ્યાય પો. ૬ માં)

(૨૯૩) શીલશિક્ષા રાસ સ. ૧૬૬૯ ભાદ્રપદ (વિજય વિજયા શેઠની કથાગર્ભિત.)

અંતે—

વડતપા ગચ્છ **ધનરત્ન** સૂરીસ કિ, પંડિત શ્રી **ભાનુમેરૂ** ગણિ સીસકિ,
તસ વિનયી **નયસુંદરે** દોઇ કરજોડી કહઇ ઉવઝાઇકિ
સીલવતહતણા નિત નમું પાયકિ—૧૫ સીલ
દેવસુંદરસૂરિ પાટિ પ્રધાન કિ, સૂરિવરિ વિજયસુંદર વિજયમાનકિ,
તાસ આદેસ લહી કરી,
હૃદય થિર રાખિવા રચ્યુ એ રાસકિ, **સોલ ઉગણોતિરૂઈ** ભાદ્રપદ માસકિ—૧૬ સીલ.

કલસ

ઈમી સીલ રખ્યા ગુણ પરિખ્યા સકલ શિખ્યા સંગ્રહી
સિદ્ધાંત વાણી સાર જાણી આપ પર હિતનઈ કહી,
બુધ **ભાનુમેરૂ** વિનેય વાચક વદઇ **નયસુંદર** સદા
મુઝ સુમતિ શુભ ફલ બોધિ નિર્મલ હજ્યો શિવસુખ સંપદા ૧૭

—૪ પ્ર. કા, ખ. ૧.

---

૧૬૬ ધર્મરત્ન (ખ૦ જિનમાણિક્યસૂરિ—માણિકયમંદિર—કલ્યાણધીર શિ.)

(૨૯૪) જયવિજય ચોપાઈ સ. ૧૬૪૧ વિજયાદશમી શુક્રવાર. આગરામાં

અંતે—

ખરતર ગચ્છિ ઉદાર, ચોપડા સાખિ શૃંગાર
પાટ ત્રેવીસમઈ રાજઈ, શ્રી જિનમાણિકસૂરિ ગાજઈ. ૪૦
સીસ તેહનઉ સુંદર ગુણ ગણિ માણિકમંદિર ૪૧
શ્રી કલ્યાણધીર વાચક, નામઈ નાસઈ પાતક

સીસ તાસ વર ભાખઈં પરમાનંદ ગુણ ગાઈં ૪૨
શ્રી જિનચંદ સૂરિ પ્રસાદ કથા કહી ધુર કાઈં
સંવત શશિરસ માનઈ ઉગતાસઈ શુભ પ્રમાણઈં ૪૩
આસૂમાસ ઉદારઈં વિજયદશમી શિનવારઈં
આગરા નગર મઝારઈં સાર તણઈં અધિકારઈં ૪૪
(પ્ર. ૫.)

૧૬૬૪ કુશલવર્દ્ધન (ત. હીરવિજયસૂરિ શિ૦)
સિદ્ધપુર જિન ચૈત્યપરિપાટી સ્ત૦ સં. ૧૬૪૧
અંતે—
સંવત નઈં રસ લખ્યાઈં શુભ ભાવી ચેત્ર વૈશાખિ જોય
તે સંવત્સર નામ કહું શુભ ભાવી આવે શુદિ છઠિ જોઈ

કલસ.

સીધપુર નગર મઝારી જિન ભગતિ ધરિ ભારી ભવી,
? ભણઈં ભવિયણ કહઈ કવિયણ તાસ ઘરિ સંપત્તિ સિદ્ધિ,
તપગચ્છમંડન દુરિતખંડન શ્રી હીરવિજય સૂરીસર
કવિ કુશલવર્ધન સીસ ભાખઈં સકલ સંઘ મંગલકર
ઇતિ શ્રીસિદ્ધપુર જિનચૈત્ય પરિપાટી સ્તોત્ર સંપૂર્ણ

૫૭ અષ્ટહેતુઅભિહિત વીર જિનસ્ત૦ વાણીમાં
આદિ—
સકલ મનોરથપૂરણો વંછિત ફલદાતાર
વીર જિણેસર નાયક જગ જન જયકાર. ૧

* * * * *

આગમના ધરણ આવું તું લખ્યાઈં જિનરાય
મત મૂકતિ આધાર આર, આગમ આધાર ૫
યતાગમ રિતિ કરી કરમ ભેદ વિચારિ
અભય ભાખે ધીર જિન વાણી આધાર ૬

કરમવિપાક તણો ઘણો, અરથ કહ્યો તઈ જેહ,
ગુરૂમુખઈં મઈં શ્રવણઈં સુણ્યો, સુણજ્યો ભવિઅણ તેહ. ૭

* * * * *

અંતે—

કલસ.

઼ઇય વીર જિણવર સયલ સુખકર, નયર વડલી મંડણો
મિ શુણ્યો ભગતિ ભલીય સુગતિ, રોગ સોગ વિહંડણો.
તપગછ નિરમલ ગયણ દિનકર શ્રી વિજયસેન સૂરિસરો,
કવિ કુશલવર્દ્ધન સીસ પભણઈ, નગા ગણિ મંગલ કરો ૫૨

—સં ૧૭૧૦ લિ૦ ગંધાર બંદરે સુશ્રાવિકા મૂલિ પઠનાર્થ
૫-૧૨ આ. ક.

---

૧૬૭ વચ્છરાજ (પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ-સમરચંદસૂરિ-રત્નચંદ (ચારિત્ર) શિ૦)

(૨૯૫) સમ્યકત્વ કૌમુદી રાસ. સં. ૧૬૪૨ માઘ શુદિ ૫ ગુરૂ.
ત્રંબાવતી (ખંભાત)માં

આદિ— વસ્તુ છંદ.

વીર જિણવર વીર જિણવર સુગુણ ભંડાર
સર્વ સંઘ કલ્યાણકર, જાસુ તિત્થ જયવંત જાગઇ,
મનવંછિત ફલ તે લહઇ, જય જીવ તસુ ચરણિ લાગઇ,
અકલ રૂપ તિહુયણતિલઉ, ત્રિભુવનુ આધાર,
ચઉવીસ જિનપતિ નમુ, જિમ લહઉ હર્ષ અપાર. ૧
વડ તપા ગચ્છિ વડ તપા ગચ્છિ શ્રી પાસચંદ સૂરીસર
તસુ પય પ્રણમી હું રચઉં, સરસ સાર સબંધ
શ્રી સમકિત ગુણ કૌમુદી, વિમલકથા પ્રબંધ ૨

ચઉપઈ

ગૌતમ ગણધરનઉ લ્યઉ નામ, શ્રી રયણચંદ ગુરૂ કરૂં પ્રણામ,

જાસ પસાઇં અવિરલ બુદ્ધિ સીઝઇ સઘલી વંછિત સિદ્ધિ ૩
કહઉં સમકિત કૌમુદી વખાંન આગઇ જિમ સાંભલિયો સન.
સમકિત પરતો સુણતાં થાઇ પાપ સવે તે દૂરિ પલાઇ ૪

* * * * *

અંત— ચુપૈ.

શ્રી મહાવીર શાસનસુખકાર તાસ પરંપર આગમ સાર,
ચઉ તપ ગછ નાયક મુનિચંદ, શ્રી પૂજ્ય પાસચંદ સૂરિ. ૪૫
તાસ પટોધર અધિક જગીસ, શ્રી સમરચંદ સૂરીંદ સુજીસ
તાસ પાટિ પ્રભાવક ભણ્યા શ્રી રાજચંદસૂરિ આગી ગણ્યા. ૪૬
શ્રી સમરચંદ સૂરિ સીસ પવિત્ર ગ્રંથક શ્રી રત્નચરિત્ર
તાસ સીસિ રચી ચુપઇ ગુરુપ્રસાદિ પૂરી થઇ. ૪૭
ગુરુપ્રસાદિ લહઇ અજ્ઞાન ગુરુપ્રસાદિ જગિ બહુમાંન
ગુરુપ્રસાદિ સંકટ ટલિ ગુરુપ્રસાદિ મહિમા ભરપૂર ૪૮
ગુરુ દીવઉ ગુરુ તારણહાર ગુરુ જાઇ ત્રિભુવનનુ સિનગાર,
વાચઇ ચઇ ધીઠી જિમ વેલિ તિમ ગુરુથી વાધી રસ કેલિ. ૪૯
નંભાવતી નગરી સુખવાસ થંભણ શ્રી નવપલ્લવ પાસ,
તાસ પ્રસાદિ રચી મુઠામ શ્રી સમકિતગુણ કથા રસાલ. ૫૦
મતિ કહી કથા કેતલી કહિઉ છંદ અધિકઉ ભેલી,
કવિજન વાચુ તે સવ સહિ, ભાખાથી ચોખુ ચિત રાખી. ૫૧
આપણ પાઠઉ અક્ષર જેહ, મિલતુ જોતાં નાખઇ તેહ,
રચિયો ધ્રમિ સોધી કવિ કહિ, કરજોડી કવિ ભાખઇ ગહ ૫૨
નવ નવ રસ ઉત્તમ નવખંડ સમકિત ગુણ રચીયા અખંડ
ભણઇ ગુણઇ નિસુણઇ સાંભલઇ ભાવિ વૃદ્ધિ સુખ તે નર લહઇ ૫૩
ગદ ઘર મોહની આકાસિ સુરગિરિ મુ તારક સુવિકાસ
વર્તમાન અવિચલ એહ લિહા ત્યાં એહ પ્રબંધ જયુ તિહાં લગઇ ૫૪
સંવત સોલઓગણતાલા તણુ માધ માસ અતિ રળીયામણું
બી તિથિ પખિ પંચમિ ગુરુવારિ, સિદ્ધિ યોગ શુભ મહૂર્ત સાર ૫૫

સમકિતકૌમુદી ગ્રંથ નિહાલિ, એહ ચુપઇ કીધી સુવિસાળ,
એહમાહિ અણમિલતુ જોય, સોધી સુધઉ કરિયો તેય. ૫૬
કાવ્ય શ્લોક દૂહા ચુપઇ, વસ્તુ છંદ સવિ એકઈ થઈ,
ચૌદસઈ ચુરાસી હોઇ, એહ ચઉપઇની સંખ્યા જોઇ. ૫૭
સમકિત સહિત જિનભાષિત ધર્મ્મ, આચરતા હુઈ શિવપદ શર્મ,
ઋષિ વજ્રરાજ કહિ આણંદ આણિ, નવખંડ ઊપરિ ચૂલિકા જાણિ. ૫૮

—ઇતિશ્રી સમ્યકત્વ કૌમુદી ચુપઇ સંપૂર્ણ, સંવત સોલ ચઉરાસી વર્ષે પોષ માસે શુકલપક્ષે ચઉથ દિને લિખિતં ઋ કુંવરજી પઠનાર્થં. શુભં ભવતુ (સં બ.)

(૨૯૬) નીતિશાસ્ત્ર પંચાખ્યાન (પંચતંત્ર) ચોપઈ. સં ૧૬૮૮ આસો શુ. ૫ રવિ.

આદિ—

આદિ જિણવર આદિ જિણવર વિમલ ગુણ ગેહ
ત્રિભુવનમંડન જગિ જયઉ, સકલ મંગલ વૃદ્ધિકારક,
લોકાલોકપ્રકાશકર નાણભાણ જગજીવતારક,
નાભિરાય મરૂદેવિ સુત મનવાંછિત દાતાર,
પરમપુરૂષ એ પ્રણમતા સુખસંપત્તિ ફલ સાર. ૧
વિમલદેવી તણ વેલગસુઉ પ્રાગવંશ સિંગાર
સિરિપાસચંદસૂરી ભવિયણ સુહદાયણગો જયઉ ૨
દૂહા—ગુરૂ મોટા ગુરૂ સાગરૂ, ઉત્તમ મેરૂ સમાણ,
ભવિયકમલ પડિબોહિવા, દિનકર મહીમંડાણ. ૩
નિર્મ્મલ મહિમા અતિઘણ, પસરઈ કીરતિપૂર,
શ્રી ગુરૂસેવા સાચવતા, દુરિય પણાસિ દૂરિ ૪
સોમકલા ગુણિ ચંદમા, શ્રી પાસચંદ સૂરિરાય,
ભવજલતારણ પોતસમ, પ્રણમુ તેહના પાય ૫
નમતા શ્રી ગુરૂચરણકમલ, હિયડઈ હર્ષ ન માઇ,
શ્રી ગુરૂનામ સુમંત્ર જિમ, સમરતા સુખ થાઇ. ૬

ગુરૂ આધારઈ પામિયઇ જ્ઞાન કલા અભિરામ,
વિનય વિવેક સવિ સંપજ્ઞ વંછિત સીઝઇ કામ. ૭
જગિ જે જે વિદ્યા અછિ તે સવિ ગુરૂ પ્રમાણિ
તેલબિંદુ જિમ જલિ મિલઇ, પસરઇ સહસ્રમાણિ. ૮
જઉ ગુરૂ વસી ભાવસઉં અક્ષર એક દીયંતિ,
વડશાખના બીજ જિમ સય સાખઈ પસરંતિ. ૯
માતપિતા બંધવ સખા જેતઉ હિત ન કરંતિ,
જગમ તીરથ અતિ ભલા તેતઉ ગુરૂ કરંતિ ૧૦
શ્રી ગુરૂ સરિખઉ ૨૬ રૂપ, આરાધી ચારિત્ર,
સંપ્રતિ રાજ પામિયઉ, રાજ વિશાલ પવિત્ર. ૧૧
કરઉં કહ એસિ હું રૂપની ઉપમારી ઉલ્લાસ,
તે ગુરૂ વંદઉ ભાવસઉ જેહથી જ્ઞાન પ્રકાસ. ૧૨
આલાપય સંઘઉ ધરઇ સીહ જેમ અબીહ,
સત્સગત ગુણ નિર્મલા ધર્મવંત ધુરિ લીહ. ૧૩
મધુકર લીનઉ કમલરસિ જિમ જલિ લીનઉ મીન,
તિમ શ્રી ગુરૂપદકમલઇ મુઝ મન મધુકર લીન. ૧૪
ગુણ ઘણા શ્રી ગુરૂતણા, વાનઇ જિહ્વા એક
નિશિ એક જાણુ વાનગી પંડિત જાણુ સવિવેક ૧૫
શ્રી ગુરૂના પ્રસાદથી અવિચલ આરિઘન વાણિ
કુનમેં સાનિધિ મુઝ ભણી, મયા કરેતા જાણિ. ૧૬
ચુપઇ—શ્રી રત્નહંસ ગુરૂ પ્રણમી કરી આણંદ હિયડઇ અધિકઉ ધરી,
પચ્ચખાણ તણી ચુપઈ રચિસ્યું સાવધાન હું થઈ. ૧૭
કવિતા કવિ મોના ગુણિ વદઈ વિગતા અર્થ વિચારી મહઇ
નિષ્ણુ રસ જુ એમ મિલઈ તુ સવિ મરિજ સહજઈ ઠમઈ ૧૮
પંડિત મોટા આગિ દ્દુઆ, બુદ્ધિપ્રપંચ તેહના જૂજૂઆ
તે આગલિ મુઝ ભાતી બુદ્ધિ, પરી ન લહઉં અક્ષર શુદ્ધિ. ૧૯

ઉત્તમ ગ્રંથ ભણી ઊમાહ, આવઇ મનમાહિ અતુ ઉછાહ,
જેહથી વાધિ બહુલી બુદ્ધિ, લહિયઇ ચિહું પુરૂષાર્થસિદ્ધિ. ૨૦
ગ્રંથજ્ઞાન થોડાઉ છિ ચિત્તઈ, શાસ્ત્રરાગ પ્રેરઇ મુઝ પ્રતિઈ,
કરઇ કોઇલ જે મધુરઉ નાદ, વિકસિત આંબાતણુ પ્રમાદ ૨૧
નીતિશાસ્ત્ર સુણઉ દેઇ કાન, જેહથી વાધિ કીરતિમાન,
સંપત્તિ પામઇ કીરતિવંત, મહિયલિ હુવઇ મહિમાવંત ૨૨
શ્રુતસાગર ઊતરિવા પારિ, નીતિ બુદ્ધિ દોઇ પ્રવહણ ધારિ,
જુ પ્રજ્ઞા બલચિત્તિઈ હોઈ, ધર્મ કર્મ તે પામઇ દોઈ. ૨૩
પંચ અધિકાર ઇહાં જાણિવા, આદર કરિ હિયડઈ આણિવા,
જાણુ અજાણુ જિમ સમઝઇ બાલ, ચઉપઈ તિમ કરિસ્યુ સુવિશાલ ૨૪
વિષ્ણુશર્મ્મા બ્રાહ્મણુ મતિનિલઉ, શ્રીગોડન્યાતિ વડઉ કુલતિલઉ,
સરસકથા તિણિ કહી કેલવી, પંચાખ્યાન આખ્યા અભિનવી. ૨૫
કવિયણુ કલ્પિત બોલ જે કહ્યા, રાજાપ્રજારંજક તે લહ્યા,
જેહથી દુરજન નામઇ સીસ, દિન દિન વાધઇ અધિક જગીસ. ૨૬
તસુ ઉતપતિ ભાખી કુણુ દેશ, ગામ ઠામ કહિસ્યઉં સુવિશેષ,
કથા કવિત રસ હિયડઈ ગ્રહી, વાત વિચારી વિગતિઈ લહી. ૨૭

* * * *

ચઉપઈ નામ કથા કલ્લોલ, પચાઈ તંત્ર રચ્યા અમોલ,
ગુરૂપ્રસાદ સુંદર સંબંધુ, તિણિ પ્રારંભ પૂરઉ નીપનુ. ૪૩
વડતપગછ સોહઈ અતિભલા, શ્રી સાધુરતન પંડિત નિરમલા,
તાસ સીસ શિરોમણિ રાય, શ્રી પાસચંદ સૂરિ કોમલ કાય ૪૪
પોરવાડ વંશઇ સિણગાર, વેલગતાત કુલઇ અવતાર,
વિમલાદે માતા ઉદાર, શ્રી પાસચંદ થયા ગણધાર ૪૫
તાસ પાટિ હુઆ મુનિ સુદ્ધ, શ્રી સમરચંદ સૂરિંદ પ્રસિદ્ધ,
પાટપ્રભાવક તેહના સીસ, શ્રી રાજચંદ સૂરિ અધિક જગીસ. ૪૬
શ્રી સમરચંદસૂરિ શિષ્ય ઉદાર, શ્રી રતનચંદ પંડિત તસ વિચાર,
શ્રી ગુરૂનો પામી સુપસાય, ગણિ વચ્છરાજ જિન પ્રણમઇ પાય. ૪૭

૧૬૮ કલ્યાણદેવ (ખ૦ જિનચંદ્રસૂરિ શિ૦)

(૨૯૭) દેવરાજ વચ્છરાજ ચઉપઈ સં. ૧૬૪૩ વિક્રમપુર (બીકાનેર)માં.

અંતે—

સંવત **સોલત્રયાલી** વરસિઇ, એહ પ્રબંધ કિયઉ મન હરસિઇ,
વિક્રમનયરઈ રિષભજિણેસા, જસુ સમરણ સબિ ટલઇ કિલેસા ૮૪

—રચના સાધારણ છે—માણેક૦

---

૧૬૯ સકલચંદ્ર ઉપાધ્યાય (ત૦ હીરવિજયસૂરિ શિ૦)

(૨૯૮) મૃગાવતી આખ્યાન-રાસ ૧૬૪૩ પહેલા

આદિ—

રાગ ગુડી દેશી દિ દિ દરિસન આપણુ.

સિધારથ નરપતિ કુલિ અષાઢિ સુદિ છઠિ
આયુસુપિના દેખાડતુ, તબ તિસલા હુઇ તૂઠિ. ૧

ત્રુટક.

ચૈત્ર શુદિ તેરસિ જાયુ, સૂરી ગાયૂ હરિ નમિઉ,
મગસિર સુદિ દશમિ વીરો, જો જે નોસયશમિ રમ્યો
વિશાખી સુદિ દશમિ કેવલ, જ્ઞાન ત્રિભોવન યશિ ભમ્યો,
કાત્તિકી વદિ અમાવાસ્યાઈ, તસ નમ્યો જિણિ ભવગમ્યો. ૨

× × × ×

અંતે—

ચેડક મહારાયની પુત્રી શાતિશીલ પવિત્રીજી,
સકલ ચદ્રમુનિ ભાસઇ સમરૂ મૃગાવતી સપ્રવિત્રીજી.
મૃગાવતી સુસતી આખ્યાન, શીલ રખોપા કીજેજી,
સતી સવે નિતુ સુણયો ભણયો, હીરવિજિઈ ગુરૂરાજઇજી.

—ઇતિ પ્રભાવતી શીલવતી મહિમાવતી શીલસ્તુંન આખ્યાન સમાપ્તમિતિ–શ્રી ૧૬૭ વર્ષે આસો માસિ કૃષ્ણપક્ષ ત્રયોદશી શનિવાસરે–શ્રી પૂર્ણિમાપક્ષે ભાર્ગવ શાખાયાં શ્રી શ્રી વિદ્યા ભટ્ટાર શ્રી શ્રી શ્રી પૂજ્યશ્રી વિદ્યાસાગરસૂરિશિષ્ય શિષ્ય દરછ લિખિત એમાવારા માધ્યે લિખિત ૧૩–૧૭ (પ્ર. કા.)

બીજી પ્રતમાં અંતે એમ છે—

અંતે—

કલશ—પાપ પરંપરવ્યાધિ નિવારણ ઔષધિ જિન મન માંહ

સકલમુનિ મંડન પાસ ધનાર્હી, ધ્યાન મ કરિયો માંહ.

શ્રી હીરવિમલસૂરિંદ વદી શ્રુત ભાગ્યું ગાંધ

પ્રભાવતી આખ્યાન સુણતાં ભવ પુણ્યતણું ૫૫. (૪૨૧

—ઇતિ પ્રભાવતી આખ્યાન સમાપ્ત સં ૧૬૪૭ વર્ષે ભાદરવા સુદિ ૧ ગુરૌ માતાવરેણ તામ્રપુર નગરે પંડિત શ્રી વીરવિમલ ગણિ મ ધનવિમલેન. (પ ૧૩ પ ૧૩ પ્ર. વિ.)–મહાવ. ૭૨૫. (પ્ર. કા.)

—સં ૧૬૮૭ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૮ દિને સ ઉગ્રમતીવેં ગણિ–પાઠન ૨૪–૧૧ થી ૧૧–૧૬ થી

(૨૯૯) વાસુપૂજ્યજિન પુણ્યપ્રકાશરાસ (જુદા જુદા રાગમાં છ)

આદિ—

રાગ. ગુડી. ધ્રુ ધ્રુ ક્રીડન આવ્યું–એ દેશ.

ઋષભ અજિત સંભવ જિનેંદ્ર અભિનંદન સુમતીશ

પદમપ્રભ સુપાસ ચંદ્ર ચંદ્રપ્રભ સુવિધીશ. ૧

ઢાલ—સુવિધિ શીતલ જિન શ્રેયાંસ વાસુપૂજ્ય જિનવરે

નમો વિમલ અનંત ધર્મો શાંતિનાથ મુનીવરે.

કુંથુ અરજિન મલ્લિમુનિ નમો શ્રી નમિ નેમરે

પાર્શ્વ જિનવર વીર જગગુરુ ત્રિવિધ મુનિ સમરેમિરે. ૨

× × × ×

અંતે— ઢાલ ૬૧ રાગ ધન્યાસી.

શ્રીમદાનંદવિમલેંદુ ગુરૂવદીઇ, પટ્ટિ તસ શ્રી વિજયદાનસૂરો.
તાસપતિ પ્રગોનો દૂપલો વદીઇ, હીરવિજય ગુરૂ સુગુણિસૂરે શ્રી. ૪૫૩
સકલમુનિ સૂપકરો સકલ સયમધગે દિનકર શ્રી તપાગચ્છ કેરો,
હીરવિજય ગુરૂરાજથી આજ જગિ કોધિ અધિઅકુ ન દીસઇ
અનેરો શ્રી. ૪૫૪
શ્રી વાસુપૂજ્ય પૂન્ય પ્રકાશો વસુ શ્રવણુ હૃદયાંબુજે જાવ સૂરો.
સકલમુનિ ચિતિઉ શ્રીસંઘ સતિઉં નિર્મનો સુરભિ યમ જગિ
કપૂરો-શ્રી. ૪૫૫
નગર ત્રંબાવતી જેણિ બહુ ધનવતી, જયતિ જિહા થાંભણો પાસનાહો
અનત ધરણેદ્ર પદ્માવતી પૂજિતો સકલ મિરિસિધ સુખ વિજય
લાહો શ્રી ૪૫૬

—૨૫-૧૧ (વિ. ધ.) ખ. રત્ન —ઉદયપુર ગોડીજીનો ભંડાર.

—સં. ૧૬૯૨ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદિ પચમ્યા રવિવારેણ. પંડિતશ્રી કીર્તિવિજયગણિ તત્ શિષ્ય મુનિ અમૃતવિજય પઠનાર્થે શ્રીનવાનગર મંડન શ્રી આદિદેવ સુપસાયે પરોપકારાય શ્રી નવાનગર વાસ્તવ્ય શ્રી શ્રીમાલજ્ઞાતીય વસા વસ્તા સુત રાજવર તત્ લઘુભ્રાતા ઋષભદાસ. શુભં ભવતુ-તપાગચ્છાધિરાજ સકલ ભટ્ટારકમાલ તિલકાયમાન ભૂપામિની સકલ ભટ્ટારક પુરંદરશ્રી વિજયદેવ સૂરીશ્વર પ્રભો તસ્ય ગચ્છે મહોપાધ્યાય શ્રી નયવિજયગણિ તત્ શિષ્ય પંડિત શ્રી કીર્તિવિજય તત્ શિષ્યગણિ લબ્ધિવિજય તત્ શિષ્ય મુનિ હર્પવિજયમુનિ અમૃત વિજય મુનિ પીમા વિજય મમસ્તાને વાચનાર્થં ૧૮-૧૭ મા.;—૧૮-૧૪ લીં ૩૪-૯ મો૦

(૩૦૦) સાધુવંદના (જુદા જુદા રાગમા છે)

આદિ—

તુ જિનવદન કમલની દેવી, તુ સરસતિ સુરનરપતિસેવી,
તુ કવિજન માતા સુઅદેવી, દિઇ મુઝ નિર્મલ પ્રતિભા દેવી. ૧

મિઈ મુનિવર સુરવેલી કરેવા તેણિઈ મરખિઈ હું સમરેવી,
જિહાં પુરવમુનિ સેખિ મજેવી તસ ગુણગતિ નિત ભવિક ભજેવી. ૨
ત્રિવિધિઈ તસ કરણી હ્યુ લેવી તેણિઇ નિજ ઘાતક આંખિ દહેવી,
તે મુનિવેલી કંઠે કરેવા તેણિઇ ભવજલનિધિ વહિ તરેવી. ૩

* * * *

અંતે—

સિરિ આણંદવિમલ સુરપટ્ટે સિરિ વિજયદાન સુરપટ્ટ
સિરિ હીરવિજયગુરૂ ટે પરે ત સમયગ્ગ સુરી. ૧૪૪

—સઘુવાના મુનિવર સુરવેલી સમાપ્ત ગ્રંથાગ્ર. ૨૦૦

પા. ૬-૧૭ માં.

(૭૦૧)+ સત્તરભેદી પૂજા.

આદિ—

અરિહંત મુખકજવાસિની ભગવતિ ભારતી દેવિ,
સમરિ પૂજા વિધિ ભણું, હું મુખકજ સેવિ.

ગાથા.

ન્હવણ વિલેવણ અંગમિ ચખુજુઅલ ચ વાસપૂઆએ
પુપ્ફારોહણ માલા, રોહણ તહ વન્નય રોહણ ૧
ચુન્નારોહણ જિણપુ, ગ્ગહણ (ઝુઅારોહણ) આહરણરોહણ ચેવ,
પુપ્ફગિહ પુપ્ફપગર આરત્તી મંગલપઈવો. ૨
દીવો ધૂવઉખેવા નેવજ્જ સુહફલાણ ઢોવણય
ગીય નટ્ટ વજ્જ પૂઆભેયા ઇમે સત્તર ૩

× × × ×

અંતે— કલશ. ધનાશ્રીરાગિણ ગીયતે.

ગુણીયો ગુણીયોરે પ્રભુ હું સરખતિ જેમ ગુણિયો,
તીન ભુવન મનમોહન લોચન, પરમહર્ષ તન જણિયોરે પ્રભુ ૧
ભાવકૃત આઠ કવિત નિત ગાયાભ, શુભભવિ ગુણી ગુણિયો,
ભવિક જીવ હુમ સબ પુઈ કરતાં, દુરિત મિથ્યામતિ ખણિયોરે
પ્રભુ ૨

શ્રી તપગચ્છ અંબરિ દિનકર સરિખો, વિજયદાન ગુરૂ મુણિયો,
જિનગુરૂ સંઘ ભગતિ કરી પસરી, કુમતિ તિમિર સબ હણિયોરે.
પ્રભુ ૩

ઇણીપરિ સત્તર ભેદ પૂજાવિધિ, શ્રાવકકું જિન ભણિયો,
સકલ મુનીસર કાઉસગ્ગ ધ્યાને, ચિંતવિ મઅફલ ચુણિયોરે. પ્રભુ. ૪
—પ્ર૦ કા વડોદરા —પ્ર૦ વિવિધપૂજા સંગ્રહ

(૩૦૨) +એકવીસ પ્રકારી પૂજા.

આદિ— દોહા.

પ્રણમું પ્રથમ જિણંદને, ભગવતી કર સુપસાય,
પૂજા એકવીસ દ્રવ્યશું, ભાવમંગલ ઉપાય. ૧
ન્હવણ વસ્ત્ર ચંદન કરી, કુસુમ વાસ પૂનાર,
માલા અષ્ટમંગલ ભણી, દીપ ધૂપાક્ષત ધાર. ૨
ધર્મધ્વજ ચામર સહી, છત્રે મુકુટ વિશેષ,
દર્પણ દર્શન દાખવે, નૈવેદ્ય ફલ સુગ્રહેશ. ૩
ગીત નટ્ટ વાજિત્રશું, જન પૂજે જિન ઇંદ,
કાઉસગ્ગધ્યાને જોગે કરી, પૂજા સકલ મુનિચંદ ૪

* * * *

અંતે— કળશ

થુણિયો થુણિયોરે, પ્રભુ ચિત્ત અંતરમેં થુણીયો,
ત્રણ્ય ભુવનમાં નહીં તુજ તોલે, તે મેં મનમાં ધરિયોરે પ્રભુ ૧
એકશત પંચ કવિત કરી અનુપમ, તુજ ગુણ ગુંથી ગુણીયો,
ભવિક જીવ તુજ પૂજા કરતાં, દુરિત તાવ સવિ ટળિયોરે. પ્રભુ ૨
એણીવિધ એકવીશ પૂજા કરતાં, શિવ સુખ ફળ સહુ મળિયો,
સકલ મુનીશ્વર કાઉસગ્ગધ્યાને, ચિદનંદશું ભળિયોરે. પ્રભુ. ૩
શ્રી તપગચ્છે દિનકર શોભે, વિજયદાન ગુરૂ ગુણિઓ,
શ્રી હીરવિજય પ્રભુ ધ્યાને ધ્યાતા, હેમહીરા જેમ જડિયોરે પ્રભુ ૪
—પ્ર૦ વિવિધપૂજા સંગ્રહ.

(૭૦૩)+ બાર ભાવના સઝાય

૧ લી ઢાલ—વિમલકુલ કમલના હંસ તું જીવડા.

૨ જી ઢાલ—ભમરલા માલતી ફૂલીરે

અનિત્ય ૧ લી ભાવના-મુઝમાં મુઝમાં મોહમાં જીવ તું
૨ અશરણ ભાવના-કો નવિ શરણ કો નવિ શરણ
૩ સંસાર ભાવના-સવ સંસારના ભાવનું
૪ એકત્વ „ -એ તુંહિ આપ તુંહિ પ્યાલોજ
૫ અન્યત્વ „ -ચેતના ભમિ સહચારિણી
૬ અશુચિ -મલ મલ મૂત્ર રુધિરે ભર્યો
૭ આશ્રવ „ -જેમ શુભાશુભ જેણે કર્મતતિ વેલિને
૮ તપો -તાપે મોક્ષ સખે જિન પ્રાપણ,
૯ ધર્મ „ -ધર્મથી જીવને જય હોવે

—રત્ન રેખ.

પ્ર. સજ્ઝાયસંગ્રહ ભા. ભા. સજ્ઝાય સંગ્રહ પૃ. ૧૫૪ થી ૧૨૮ પૃ (૨).

(૭૦૪) વીરવર્દ્ધમાન જિનવેલી. ૪ ભાસ આદિ અગિયાર ભાવના પંચ વધુ નરથી રત

આદિ— આશાવરી રાગ.

નમતુ ત્રિસલા કુમરતણા પૂરણ મોહ હીરે
તુમ ગુણ લોકમના ગાવતિ સુરનરનારિના વધારે
નમતુ ત્રિસલા કુમરતણા 1

* * * *

ઢાલ ૩—ઉમણીની.

અમરી સરસતી પુરની કુમરી રેહોઈ રતિ અમરી,
પ્રણમતિ ધ્યાનથ ઉમણ્ણી ધુરિ, વીરતણા ગુણ સમરીરે. ઉમણી ૩૫

હમચ્ચી વીરતણી જે ગાતી, નાકે માતી જોતી,
જનની માતા રોતો રાખઇ, ટોલામાથી જોતીરે. હમચડી. ૩૬

× × × ×

અંતે—

વર્દ્ધમાન જિનગુણ સુરવેલી, હીઅડા કરીરે સહેલી,
સકલ કહિ ગુણ મત્સર મેલ્હી, નિસ દિન જિન ગુણ સુરખેલીરે
હમચડી. ૬૫

વીર પટોધર શ્રેણિઈ આયો, હીરવિજય ગુરૂ હીરો,
સકલ કહિ એ સો નિતિ સમરો, ચરમ જિનેશ્વર વીરોરોરે.
હમચડી ૬૬

—લિ૦ ૧૮૧૫ ભાદ્રવી અમાસ સોમવતી, ૩-૧૧ આ ક.
(પ્ર કા)

—વિ ધ ના મારી પાસે આવેલા એક ચોપડામા—ઉદયપુર ગો. ભ

(૩૦૫) ગણધરવાદ સ્તવન.

કલશ.

ઇતિ વિગતમોહ વિજિતકોહ ભુવનબોહ પારગ,
સસારમોહ કુગતિરોહ વિજતસોહ પારદ,
કેવલાલોક નમતલોક વીર પુરૂષોત્તમ વર,
સિરિ વિજયદાન મુણિંદ સેવક સકલચદ શુભાકર.
(પૃ ૩ પઘ ૪૮ પ્ર કા)

(૩૦૬) સાધુ કલ્પલતા. (વિદ્યા)

(૩૦૭) મહાવીર હીંચસ્તવન. સ ૧૬૬૦ પહેલા.

આદિ—

આસીન્મયો યસ્ય રસે પ્રશાતે,
યસ્યાનુલક્ષા ક્ષાતિરભૂદુપાતે,
સુવર્ણકાતે કૃતસ ગવાતે,
નમોઽસ્તુ તે વીર વિભો નિશાતે. ૧

અજ્ઞાન તિમિર નિરમળી જ્ઞાનાંજન જિન વાણી
ગુણ આણંદ આણી શુ ગ્રહી આણંદ મંગલાણી. ૭
તે શ્રાવક તે અભયી, આગમ ગુણ અખાણ,
ગુરુ મુખિ આણી તે રમે, તે શિવસિધિ ખાણ. ૮

* * * *

અંત— ઢાલ. રાગ-ધન્યાસી.

હીરગુર હીરાગર હીરાગર આગરી પ્રભુ વીરરાગ-અભિધા.
જસ તપગચ્છ અજવાળો મુનિવરો, હીરવિજય ગુરુ પટધર
વર્ધમાનજિન ઝાઝમુનિ રાજે, ઝળહળે તપગચ્છ અંબર ઉદયા. ૪૨

—ઇતિ પદ્ય શ્રાવક ધર્મ વિધિ સંપૂર્ણ. સં. ૧૬૬૦ વર્ષે ચૈત્ર વદિ ૮ લખી પત્ર પત્રાંક ૪-૧૦ (વિ. ધ.)

—વિ. ધ. ના ભંડારની પ્રત આવેલ મિશ્રભાષા-મારી પાસ છે

૨ ઋષભ પ્રભુના બારમાસા સ્તવન. ૩૨ કડી

અંત—

ઇમ બાર માસ સુણતા ચિત્તી સમ ધ્યાન ધરી.
અન પાર તાર અમાર આગર તરણ શરણ તરે તરી,
ઇમ નામ રમણ ભરણ શ્રમી શ્રમ ર્ઝણ ગણિ મુનિવરી
વરી જિનરાજાન સુખિ મીત સામાન ગુણ કરી. પ્ર. ધ.)

૩. વીર જિનસ્તવ, અથવા સ્તવન ઉપાધિમ ર૯

આદિ— ઢાલ.

ઉપનિ મીનમ અનુમ ત્રિસલા કુખિ નિધાન
શાસનમ ને અનમિ ધરિ મુખ મધનિઠ ધન. ૧

* * * *

અંત— (રાગ ધન્યાસી-મિશ્ર ઢાલ.)

નરિ મ ન ગુરુ માન ચરિમનો તપ કરો મુનિવરો ગુણનારી.
ઉપના ભણિની ગુણિવર અનુનરો લાભ કરે હીરશા વિમલી.

વિ ધ.

—લિ૦ વૃદ્ધિચદ્રેન શ્રી ગોડીજી મધ્યે છે ૪ાા–૧૨ આ. ક. લ. ૧૭૮૫ વર્ષે, પ્ર. કા.

૩. કુમતદોષ વિજ્ઞપ્તિકા શ્રી સીમધર સ્ત૦

ઇમ સવ શર્મ સુધર્મદાયક કુમત કર્મ સુધાકરો,
મુઝ દભમર્મકુકર્મકર્દમ ધર્મ તુ **સીમધરો**,
નિજ ધ્યાન મદિરિ ધરી વિનવ્યો કરિ સુનિર્મલ કિકરો,
સિરિ **વિજયદાન** સૂરિદ સેવક **સકલચદ** કૃપા કરો.

(પૃ ૨ પ્ર કા.)

૪. ગૌતમપૃચ્છા.

આદિ—

જિનવર રૂપ દેખી મન હરખી, સ્તનમેં દૂધ કરાયા,
તબ મન ગૌતમ હુયા અચબા, પ્રશ્ન કરણકું આયા. ૧
ગણધર એતો મેરી અમ્મા.

* * * *

શ્રી તપગચ્છ નાયક **હીરવિજય** સૂરીશ્વર દીઈ મનોહર વાણી,
સકલચદ પ્રભુ ગૌતમ પૂછઈ, ઉલટ મનમા આણી—ગણધર. ૧૧

(પ્ર. કા.)

૫–૨૩ વૈરસ્વામિસઝાય—સિદ્ધગિરિસીસ ધનગિરિસુતો વયરસામિ ધિન સોઇરે.

આત્મા ઉપરિ ધ્યાનરસ સ૦—તું જિનવદન ભવનની દેવી
સ્વાધ્યાય —પભણુતિ જગગુરૂ ત્રિજગદયાલા.
„ —સકલ જગજતુ તુપાણુાણુ જેતા.
„ ધન્યાસી—જેણિ બહુ ગુણભરી નૈવ કન્યાવરી બ્રહ્મચારી વરો વયરસ્વામી
„ ગુડી—'દિઇ દિઈ દરિસન આપણુ, તું સરસતિ મોરિ માઈ રે.
„ મારૂણી—ગોવિદ હમકુ મારણુ કારણિ, પાપિઆ રે તિ કા સમજ્યા સામી પશુઆરે.

—

" [illegible]—[illegible]

[illegible]

[illegible]—[illegible]

[illegible]

[illegible]—[illegible]

[illegible]—[illegible]

" —[illegible]

—[illegible]

" [illegible]—[illegible]

" [illegible]—[illegible]

[illegible]

" [illegible]—[illegible]

[illegible]

" [illegible]—[illegible]

" [illegible]—[illegible]

[illegible]

" [illegible]—[illegible]

૧૫-૧૧ ([illegible] ૫)

([illegible])

[illegible]

---

૧૭૦ વિજયશેખર (આ ધર્મમૂર્ત્તિસૂરિ–કમલશેખર–સત્યશેખર શિ)

(૭૦૮) રત્નકુમાર રાસ.

(૭૦૯) યશોભદ્ર ચોપઇ. સ. ૧૬૪૩ મહા શુ ૩ રવિ બભણવાડામાં.

અંતે—

વિધિ પખ્ખનાયક મહિમનિધાન તપતે જિહા જગિ ઉદયુ ભાણુ,
દરિસન દેખિઈ પરમાણુદ, વદઉ **ધરમમૂરતિ** સૂરીંદ ૧૩૯
વલિ વદઉ સહિગુરૂ આપણા, જેહનઇ નામિઈ નહી રિધિમણા,
શ્રી શ્રી **કમલશેખર** વણારીસ, સમરૂ નામ તેહનુ નિસિદીસ ૧૪૦
તેહતણા શિષ્ય જગિ જયવત, **સત્યશેખર** મુનિવર ગુણવત,
જેહનઇ વદનિ વસઇ સરસતી, ચિરજીવઉ એહવા વરયતિ ૧૪૧
તાસ પ્રસાદઇ આણુદ અંગિ, એહ અધિકર કહઉ મનરગિ,
સવત **સોલત્રઈતાલઇ વરસિ, મહા સુદ્ધિ તીજ** આદિત્યનઈ દિવસિ. ૧૪૨
દેસ સિરોમણિ જેહ **મેવાત,** નયર અનોપમ તિહા સુવિખ્યાત,
બ્રહ્માવાદ વારૂ અહિઠાણુ, જિહા બહૂ શ્રાવક અછઇ સુજાણ ૧૪૩
તેણિઇ પુરિ જિનવર **શાંતીસરૂ,** સદા સુખ આનદ જય કરૂ,
તસ સાનિધિ વિનયશેખર ભણઇ, એહ સુણતા નવનિધિ આગણઈ ૧૪૪

—શ્રી યશોભદ્ર રિષિરાજ ચુપઇ.

કવિએ પોતેજ લખેલી છે.

સવત **૧૬૪૪ વર્ષે વૈશાખ શુદિ ૧૩** સોમે શ્રી અંચલગચ્છે શ્રી **ધર્મમૂર્તિ** સૂરીશ્વર રાજ્યે વાચનાચાર્ય વા શ્રી **કમલશેખર** ગણિ તત્ શિષ્ય રિપિ શ્રી ૬ **સત્યશેખર** ગણિ તત્ શિષ્ય ઋ૦ **વિનયશેખરેણ** લિખિત શ્રી આગરાનગરે ઉરવારે તૈલાદ રક્ષેત્ જલાદ્રક્ષેત્ રક્ષેત્ સ્થલબધનાત્, પરહસ્તે ગતાદ્રક્ષેત્, એવ પુસ્તિકા. (પ્ર.કા)

૧૭૧ હેમશ્રી (સાધ્વી) (વડત. ધનરત્ન સૂ.—અમરરત્ન સૂ૦—ભાનુમેરૂ—નયસુંદર શિષ્યા)

(૩૧૦) કનકાવતિ આખ્યાન સં ૧૬૪૪ વૈ. શુ. ૭ મંગળ.

મહોપાધ્યાય શ્રી નયસુંદર ગુરુભ્યો નમ—

આદિ— રાગ રામગરી.

સરસતિ સરસ સોભાગ વાસુરિ સેવક ઉપરિ મનુ હિત આણીરે
શ્રી કનકશેખર સીસજ નામીરે, સદ્ધિ ગુરુ કેરી સેવા પામીરે ૧
સેવા પામી સીસ નામી ગાઉં મનહ ઉદાર ધરાક
કથા સરસ પ્રબંધ ભણસ્યું, સજ્જન મનહ આણંદની
કનકાવતીની કથા રસાલી ચતુરનાં ચતરમની,
પીધક રસાલ ગુણી નર જે તેહનાં મનમોહણી ૨

અંતિ—

એણીપરિ તેહ પાલઇ નરનારી તે નેહનું ફલિયુમ
ગુન મધ ધણા જન જુ એહવા, તુ સુખ પરમ સજન. ૩૫૨
ઉધ તપાગચ્છ મંડન હીનાર, શ્રી ધનરત્ન સૂરીશ
અમરરત્ન સૂરિપાટ પટોધર, ભાનુમેરુ સુમ કહઇશ. ૩૫૩
ગુણમણધર પંડિત વાચકરાજી, નયસુંદર રગિરાજ,
વાચક માંહિ મુખ્ય ભણીજઇ તસ સમણી ગુણ ગાજ. ૩૫૪
કથામાંહઇ કહઉં રસાળુ, કનકાવતી સંબંધ
કનકાવતી આખ્યાન સ્વાદ મઇ સજ્જયું સરસ સંબંધ. ૩૫૫
સંવત ૧૬ ચુમાલઇ સંવચ્છરિ વૈશાખ શુદિ ગુરુવાર
સાતમઇ દિનિ સુભ મુહૂરતમ ચોગઇ રચ્યું આખ્યાન એ સાર ૩૫૬
ભણઇ ગુણઇ સાંભલિ જે નાર, તેહ ઘરિ મંગલાચાર
હેમશ્રી દરસ તે ભાઈ સુરત સંયોગ સમાર ૩૫૭
—ઇતિ કનકાવતી આખ્યાન સમાપ્ત. ગ્રંથાગ્ર ભાગે પંડિત સ રત્નવિજય ગણિ (પ્ર. કા.) (નયસુંદર માટે જુઓ નં ૧૫૫ પૃ ૨૫૪)

૧૭૨ રત્નસાર.

(૩૧૧) સાગર શ્રેષ્ઠીની કથા ૧૬૪૫ (માણેક)

---

૧૭૩ મનજી ઋષિ (પા૦ પાર્શ્વચંદ્ર–વિનયદેવ–વિનય-કીર્તિ શિ.)

(૩૧૨) વિનયદેવસૂરિ રાસ. ર. ૧૬૪૬ પોષ શુદિ ૭ મંગળ, બુહરાનપુરમાં.

આદિ—

સકલ સિદ્ધિ આનંદકર, જિનશાસન શૃંગાર,
ચઉદ પૂરવનો સાર એ, જગિ જપઉ મંત્ર નવકાર.

*　　　*　　　*

અંતે—

પૂજ્ય ચઉમાસૂ તિહા રહ્યા એ લોક કરે ધરમ ધ્યાન　મ ૨૩૭
શ્રી વિનયદેવ પટ્ટધર એ, શ્રી વિનયકીરતિ રાય,
સુધરમગચ્છ આજ દીપતો એ, આદરયો મન ભાય.　મ. ૨૩૮
નયર વરહાનપુર જાણીઇ, એ દેશ વિદેશ વિખ્યાત,
સંવત સોલ છ્યાતાલૂઈ એ, સુણયો ભવિયણ વાત　મ ૨૩૯
શ્રી વિનય (દેવ) કીરતિ સૂરીશ્વરએ, રહ્યા તિહા ચઉમાસિ,
એક દિન ઉલટ ઉપનોએ, કીધઉ શ્રીપૂજ્ય ગસ　મ ૨૪૦
પોસ શુદિ સાતમિ જાણીઇએ, ભૃગુવાસર સુવિનાણ,
નક્ષત્ર રેવતી મનિ ધરો એ, શિવયોગ અતિહિ સુજાણ　મ. ૨૪૧
મનજી રિષિ આણંદસૂ એ ચોથો રચ્યઉ પ્રકાશ,
એહ રાસ જગિ નાદયો, એ જા લગિ મેરૂ થિરવાસ.　મ. ૨૪૨
ચઉવિહ સંઘ સહૂ સુણઉ, એ ભણયો નિતુ રાસ,
ધવલ મંગલ ભલ પામીઇ એ, પુહચઈ મનની આસ.　મ. ૨૪૩

નોટ—વિનયદેવ તે બ્રહ્મર્ષિ કે જે પાર્શ્વચંદ્રના શિષ્ય થયા અને જેણે પોતાના ગચ્છનું નામ સુધર્મ ગચ્છ આપ્યું તેનો આમાં વૃત્તાંત છે આ બ્રહ્મ ઋષિની કૃતિ સંબંધી આ સમયમાં જુઓ પૃ. ૧૫૨ થી ૧૫૮ વિશેષ હકીકત માટે જુઓ ઐ. રા. સ. ભાગ. ૩

---

૧૭૪ હેમાણંદ (હીરકલશ શિ૦)

(૩૧૩) વેતાલ પચવીસી સં. ૧૬૪૬

આદિ—

પ્રણમ્ય દેવદેવજ્ઞ વીતરાગ સુરાર્ચિત
યોગિનાં ચ જિનોત્તમ, હરિભોગ્યં કથામિમાં. ૧
નત્વા સરસ્વતી દેવી શ્વેતાંબરસુભૂષિતાં
પદ્મપત્ર વિશાલાક્ષી નિત્યં પદ્માસને સ્થિતા. ૨

ચોપાઈ—

સુવચન સોભાગકરી દેવ, સમરી સરસતી જ્ઞાન પ્રણમેવિ
સરસ વચન મનમાહિ ધરી, બોલીસ વિક્રમ રાજા ચરી. ૧
રાજા વિક્રમના અવદાત, કવિજણ બોલે નવ નવ ભાંતિ,
તેમ હું સજ્જન સાંનિધિ થકા કહિસુ વેતાલપચીસી કથા. ૨
રાજા વિક્રમ ને વેતાલ, એહસ્યુ વખાણંઉ વિશાલ,
કથા કહી નવનવી પચીસ, સાંભલતાં તે થાઇ જગીસ. ૩

* * *

અંત—

ઇતિ વેતાલપચિસીયે વિક્રમ ને વેતાલ
કથા કહી પચવીસમી હેમાણંદ રસાલ. ૧૭

—ઇતિ શ્રી વેતાલપચવીસી ચરિત્રે વિક્રમ કથિત કથા પંચવીસમી સંપૂર્ણ.

ચોપઇ—સાહસવંત નિરખી નૃપરાઈ, તબ વેતાલ કહે તિણિ ઠાઈ,
પર ઉપગારી તો સમ હોય, મે તો અવર ન દીઠો કોઇ. ૧
હુ તો તુઠો તુઝ સાહસૈ, પિણ તુ જોગી મત વેસસૈ,
કોહો તુઝને ઘાલે પાસ, મુખે કહે તુ ગુણહ નિવાસ. ૨
મડ પુછ તુઝ કહસી તત, કરિ પ્રણામ જ્યુ સિઝે મત,
તો કહિયૈ હું ન લહુ ભેય, તુ દિષ લે જ્યુ જાણુ તેહ ૩
તિણ વચનૈ તે થારૈ કાજિ, ફિરી દિષાલે તતખિણ માઝિ,
ષડગ કરી થે છેદો સીસ, જિઉં મન વંછિત થાઇ જગીસ ૪
સુણી સીષ તે લેઈ મડો, આવિ રહિ યોગી મુખિ ષડો,
કરિ પ્રણામ યોગી હરખાવિ, આગલિ બેઠો રાજા ભાવિ, ૫
જોગી કહે સુણો રાજિંદ, દીયૈ પ્રદક્ષિણ હુવૈ આણંદ,
હું નવિ જાણુ વિક્રમ કહૈ, તૈં તે આગૈ ઉઠી વહૈ ૬
રાજાયૈ વૈતાલી વાત, ચીતારીને કીધો ઘાત,
પૂરી વિદ્યા સીધી જીસૈ, સોવનપુરિસો હુઓ તિસૈ ૭
તિણ પુરિસે વિક્રમ રાજેસ, પુહવી ઊરણ કરી વિસેસ,
ગજ પાલિ આઊ આપણું, સરગિ પહુતો સહુકો ભણે. ૮

છંદ—ઇતિ શ્રીય વિક્રમ વેતાલહી કહિ એહ વાત પચીસએ,
તિણવિધહ **સોલે સૈ છયાલ** ઇંદ્રિ ઉછવ દીસ એ,
ગુરૂ હીરકલસ પસાય કરિનૈ હેમાણંદ મુણિ ઉત્તમપુરી,
તિહ રચીય વાત વિનોદની તે સયલ સજ્જન સુપકરી ૯

—ઇતિ વૈતાલ પચવીસી ચરિત્રે પચવીમી ચઉપઈ સંપૂર્ણમ્.
સ. ૧૭૬૫ વર્ષે શાકે ૧૬૩૦ પ્ર૦ ચૈત્ર સુદિ ૫ ગુરૌ લિપિત. પં.
સુજાણહસેન શ્રી જયતારણ મધ્યે ૧૬-૧૭ ચા૦

(૩૧૪) ભોજચરિત્રરાસ રત્ન. ડે.

૧૭૫ +નગર્ષિગણિ (ત૦ હીરવિજયસૂરિ-કુશલવર્ધન શિ૦)

(૭૭૫) રામ સીતા રાસ. સં ૧૬૪૯

ચંદ અનાદ રસ વેદ નિધાન, નંદ ભદ્ર તિમાન.—ઢા. ૫ ખ ૧

૧ અલ્પબહુત્વ વિચાર ગર્ભિત શ્રી મહાવીર સ્તવન.

૩૯ ગાથા.

* * * *

હીરવિજયસૂરીસરો.

કવિ કુશલવર્ધન સીસ આણંદ નગાગણિ વંદીય કરે.

---

૧૭૬ મલ્લિદેવ

(૭૭૬) કર્મવિપાક રાસ સં ૧૬૪૮-આશ્રેક.

+આ નગર્ષિએ ચાણાક્ય કથાન્તર્ગત રચેલ છે તેની પ્રશસ્તિઃ—

चंद्र रस बाणमुनि समवरिसे तवगण विमासहार्णे ।
महारगपुरंदर सिरि विजयसेण सूरीणं ॥१५०
रज्जे विहिओ गणी पंडिपसिरि कु(क)सलवद्धमणसीस ।
सीसेण बालमईणा नगाभिहाणेण परमहिमो ॥१६॥

વળી તેમનીજ લખેલી તેજ પ્રત સાગરગચ્છના ભંડાર (પાટણ)માં છે કે જે ભંડારમાં તેમના હસ્તથી લખેલાં કેટલાંક પુસ્તકો છે તેમાં લખ્યું છે કે—

संवत् १६५७ वर्षे भाद्रपद सित पंचीदवसे वार बुध पूर्वाह्वन लिखितश्च श्री वटपल्लीनगरे नग पंडितेन

આમણે સં માં કલ્પાંતરસૂરિ પણ રચી છે તેમની લખેલી ઉપાસક દશાંગસૂત્ર મૂળની પ્રતિ પાટણના સાગરભંડારમાં છે તેની અંતે લખ્યું છે કે શ્રી જિનસેનસૂરિ કુશલાર્થે સાગરપક્ષિક સભાર ૫ન શ્રી હેમવર્દ્ધન તચ્છિષ્ય પં કુશલવર્દ્ધન તચ્છિષ્ય નગર્ષિગણિ.

૧૭૭ નરપતિ કવિ. જુઓ નં. ૬૭

(૩૧૭) વિક્રમાદિત્ય ચુપઇ. સં ૧૬૪૯ (શાકે ૧૫૧૪).

આદિ—

શ્રી નેમિસર ગુણનિલો, જગજિવન જિનચંદ,
બ્રહ્મચાર ચુડામણી પ્રણમુ પરમાણુંદ. ૧
પુરિસાદાણી પાસજિન, થંભણપૂર થિર ઠામ,
નામ જપતા જેહનુ સીઝે વંછિત કામ ૨

* * * *

અંતે—

એ કહીઈ વિક્રમચરિત્ર સભલતા હુઇ પડ પવિત્ર,
સભલતા ડાહાપણુ આવંત, કવિ નરપતિ એહવઉ કહંત ૯૭૧

—ઇતિ શ્રી રાજા શ્રી વીરવિક્રમાદિત્ય ચઉપઇ સમાપ્ત મિતિ. સવત ૧૮૦૦ વર્ષે શાકે ૧૬૬૫ પ્રવર્ત્તમાને કાર્તિક માસે શુક્લપક્ષે અષ્ટમી તિથૌ ગુરૂવાસરે પ્રથમ પ્રહરે લખિત શ્રી આલાસણુ ગ્રામે પ્રથમ ચતુર્માસિકે શ્રી પુર્ણમા પક્ષે શ્રી હા શ્રી-(અપૂર્ણ)

શાકે ૧૫૧૪ મા રચી એમ ઉપરના બંધનપર લખાણુ છે (પ્ર કા)

[નં ૬૭ ના નરપતિને સં. ૧૫૪૫ માં નંદબત્રીસી રચનાર તરીકે સોળમી સદીમા મૂકેલા છે અને આ કૃતિ નરપતિ નામના કવિએ શક ૧૫૧૪ મા રચી એમ તેની પ્રતના બંધનપર લખાણુ છે તેમા શરતચૂક સંવતને બદલે શક લખવામા થઇ હોય એમ સંભવ છે, તેથી બંને નરપતિ એકજ હોઇ સોળમીમા સદીમા થયાનો સંભવ છે, છતા ઉક્ત બંધન ઉપરનું લખાણુ વાસ્તવિક હોવાનો સંદેહ રાખી બંનેને જૂદા જૂદા એટલે એકને સોલમી સદીમા અને બીજાને સત્તરમી સદીમાં મૂકેલા છે.]

આ કૃતિના તથા કવિના સંબંધમાં બીજી પ્રત પરથી નીચે પ્રમાણે પંડિત લાલચંદ ભગવાનદાસ ગાંધી લખી મોકલે છે—

વિક્રમાદિત્યકથા. (પત્ર ૬૬ છત-પત્ર આદેશ.)

આદિ—

ૐ ઓંકાર તુઝ વીનવૂં સદ્ગુરુ સમરથ,
સિદ્ધ બુદ્ધિ વર અક્ષર નમ, સીઝવ સવિ અરથ. ૧
સીંદૂરઈ કરિ અરિચીઈ સુરિ સેવત્રા બાર,
મૂસાવાહન જેહનઈ મોદિક સદા આહાર. ૨

× × × ×

ભાદ્રવ વદિ આરબીઉ બીજ અનઈ બુધવાર;
સંવત સાઠે ૧ પન્નર, એ સંબંધ અધિકાર ૧૦

× × × ×

અસિદ્ધિ તીરથ જે કરઈ યાત્રા કરઈ અનેક
કવિ નરપતિ ઇમ ઉચ્ચરઈ સહુ પરમારથ એક ૨૧

અંતે—

જેહનું મીઠું પ્રાકૃત હોઈ તે સમજઈ નવિ દીસઈ કોઈ
ગાહા દૂહા સર્વે ગીત, ઉત્પત્તિ જિમ વાલ્હાં રીત. ૮૩૦
કવિતા વિતા મીઠા નામ જે કહ્યાં તેહનઈ પરણામ
જઉ જિહ્વાઈ વસઈ સરસ્વતી, તુ પામઈ કવિજન વરમતી. ૩૧
એ કથા વિક્રમ તણૂં ચરિત્ર સાંભળતાં હુઈ કર્ણ પવિત્ર
ભણઈ ગુણઈ આણંદઈ સંભળાઈ તે નર સફલ મનોરથ થાઈ. ૩૨

ઇતિ વિક્રમરાય કથા સંપૂર્ણ
સંવત ૧૬૭૩ વર્ષે દ્વિતીય આસો સુદિ ૧૧

—સેં લા. બોમ્બેસા પ્રતિ ૫. ૫૧

પત્ર ૧૩ નો (દ્વિતીય આદેશ)—

આમીઆનુ મેરુક ઉપમ રાજ કિહાં સિતઈ કિહાં ભાઈ
નગર સોપારઈ પુરુષ યથા આદિશ્વરનઈ દેહરઈ યથા. ૯

દેહરૂ અછઈ તેહ ચઉમુખ, દરિશન દીઠઇ નાશઇ દુક્ખ,
આદિસ્વ [ર]ની પૂજા કરી, રાજા બઇઠઉ આસન ધરી,

જો કે ૧૩મા પત્રની ઉપર જણાવેલી ૯-૧૦ કડીમા આવત વર્ણન ઉપરથી **નરપતિ** કવિને જૈન તરીકે માનવાના આપના અનુમાનને પુષ્ટિ મળે તેમ છે, પરતુ કવિએ વિસ્તારથી કરેલ પ્રારભ મગલાચરણ અને અન્ય વર્ણન ઉપરથી તે જૈનેતર હોવાનો બહુધા સભવ છે વચ્ચે આદીશ્વરાદિ દેવનુ કરેલુ વર્ણન બીજા જૈન કવિઓએ એ જ વિષયની કરેલી કૃતિઓની છાયારૂપ જણાય છે.

પડિત લા ભ ગાંધી

---

૧૭૮ પ્રીતિવિમલ (ત. આણુદવિમલસૂરિ-ધર્મસિંહ-જયવિમલ શિ૦)

(૩૨૮) મૃગાંકકુમાર પદ્માવતી ચોપઇ સ. ૧૬૪૯

અતે— દૂહા રાગ ધન્યાસી.

હીરજી આમઈ શષિઇ, પ્રીત કહઇ પુન્યપાજ,
અગિ અલછિત આભડઈ, રાંનિ ભમતા રાજિ
લિખ્યો નિલવટિ આપણિ, સ્યુ કરઇ દાલિદ્ર સોય,
પ્રીતિ કહઈ **હીર** નામથી, રાનિ વેલાઉલ હોઈ. ૬૧

ઢાલ—તપગછમડણુ હીરલો **હીરજી**, તાસ પાટઇ **વિજયસેનસૂરી**,
જાસ નામઇ નવનિધિ ઘરિ સપજઈ પૂર્વ પાતિક જાઈ દૂરિ. ૬૨
તાસ સેવક શુભ સાંભલ્યો સાચલો, ગણિ ધર્મસીધુરિ લગઈ ધર્મધોરી,
તાસ સેવક ગણિ જયવિમલ કીર્ત્તિ નિરમલી ગોરી ભો. ૬૩
ગુર્દવચ્ય આમ ગુણધામ ધરણિ, સવત **સોલ ઉગણપચાશઈ**,
સકલ સભલઈસર્વ આસ્યા કલઈ, **પ્રીતિવિમલમુનિ** કહઈ ઉલ્હાસઈ ૬૫

—ઇતિ શ્રી મૃગાકકુમાર પદ્માવતી ચતુપદી સપૂર્ણમ્ ગણિ અમૃતસાગર શિ૦ ગજસાંગરેણ લિપિકૃતા. ૭-૧૫ આ-ક.

(૩૧૯) દાનશીલ તપ ભાવના રાસ. સં. ૧૬૫૮ પછી

આદિ— દુહા–રાગ સારિંગ મલ્હાર

સરસતિ સામિની સમરતાં, આપઇ સુમતિનિધાન
દાનશીલ તપ ભાવના, ભાખુ મન અભિમાન. ૧
સીમંધર સ્વામ સહી, વિચરઇ શ્રી ભગવાન.
કર્મ નિકાચિત ક્ષય કરી, પામ્યાં કેવલજ્ઞાન ૨

અંતે—

સાંભરિયારે ગાવા ગુણ ગુણ દરિઆરે–એ દેશી.

સોહમ સ્વામી પરંપરારે, તપગચ્છ ગણ સુખકારે,
શ્રી આણંદવિમલસૂરિરે, શ્રી વિજયદાનસૂરિંદરે આણંદિ. ૨૮
તસ પાટે પ્રગટ હુઓ ભાણરે શ્રી હીરવિજય સૂરિસભારે,
શ્રી વિજયસેન સોહામણારે, નામઇ નવનિધિ ભાવરે. આ ૨૯
શ્રી વિજયદેવ સૂરિ સદારે, તસ પાટઇ પરધાનરે
મનવંછિત ફલ સુરતરુરે, સમરી સિદ્ધ સાવધાનરે આ ૩૦
શ્રી આણંદવિમલસૂરિ સેવકોરે નામઇ શ્રી ધર્મસિંહરે,
તાસ સેવક કમલાકરરે જયવિમલ પંડિતસિંહરે. આ ૩૧
પ્રીતિવિમલ નિજ ભાવસુંરે, રાસ રચ્યો મોહરરે
ભણતાં સુણતાં ભાવસુંરે, ઉપશમ રસ ભંડારરે. આ ૩૨

—૬–૧૩ ગરીબપર.

(વિજયદેવસૂરિ–આચાર્યપદ ૧૬૫૮ મહારાજ્ય સં. ૧૬૭૧ સ્વ. ૧૭૧૩)

(૩૨૦) અષ્ટપ્રકારી પૂજા રાસ. સં. ૧૬૬૫ ફેબ્રુઆરીમાં.

(પ્ર. ભીમશી માણેક અમદાવાદ.)

આદિ— દુહા રાગ આસાઉરી

પ્રથમ તીર્થંકર પ્રથમ જિન પ્રથમ કરી પરિણામ,
આઠ પ્રકાર પુજા તણા પ્રભાવે કહું અભિરામ. ૧
સાત સુરાસુર કિંનરા, વિદ્યાધરની કોડિ,
ભગ વાન વાણી ભણી પ્રભુને બે કર

સા વાણી મુજને હવે, આપે વર વરદાન.
અલવિ આળસ પરિહરી, સુણુજ્યો સહુ સાવધાન. ૩

× × ×

અંતે—

(દુહા રાગ ધન્યાશ્રી)

તપગચ્છ પતિ ગુણુગિરિ, શ્રી આણુંદવિમલ સુરિસીંદ,
વિચર્યો કુમત વિડારવા, અકંપ અડોલ અબીહ. ૨૭
સંવત **પનર બ્યાશીએ,** યતિ પથ પરગટ કીજ
પરમાદ પરિગ્રહ પરહરી, રોપ્યા સમકિત બીજ. ૨૮
તાસ પાટિ વિજયદાન સુરિ, તાસ પાટિ પ્રભુ હીર,
તાસ પાટિ વિજયસેનસુરિ, સાયર સમ ગંભીર. ૨૯

ઢાલ—સાભળ્યુ આઠ પુજા પ્રબધા ભવી, અટકમ્મ અરિ ભય દુરિ જાયે,
કલ્પતરૂ કામઘટ ધેનુ ચિંતામણિ, આગણે આવીયા પુણ્ય પસાયે. ૩૦
આણુંદવિમલ વિજયદાન સુરીસર, તાસપાટે પ્રભુ હીર હરખ્યો,
સકલજગિ જીવ પાદપ એહ સીંચવી, વચન સુધારસ મેઘ વરસ્યો. ૩૧
તાસ પાટિ વિજયસેનસુરી નિધી, જાગતો જાસ જગિ મજી મહિમા,
તાસ સેવક ગણિ ધર્મસિ ધુરિ લગે, જિનવર લોપી ન સીમા. ૩૨
તાસ સેવક ગણિ જયવિમલ સેવકો, **પ્રીતિવિમલ ક્ષેમપુરી** ચઉમાસે
સવત **સોલ છપન વરસિ** કર્યા, સકલસઘમાહી બેઠો વિમાસે. ૩૩

(ડાંડર તપગચ્છ ભ.)

+**ગોડી પાર્શ્વસ્ત.** પાચ ઢાળનું મોટુ સ્ત૦

આદિ—વાણી બ્રહ્માવાદની, જાગે જગ વિખ્યાત,
પાસતણા ગુણ ગાવતા, મુઝ મુખ વસજ્યો માત ૧
નારંગે અણહિલપુરે, અહમ્મદાવાદે પાસ,
ગોડીનો ધણી જાગતો, પૂરે સહુની આસ ૨
શુભ વેલા શુભ દિન ઘડી, મહુરત એક મડાણ,
પ્રતિમા તીને **પાસ**ની, થઈ પ્રતિષ્ઠા જાણ. ૩

(૩૧૯) દાનશીલ તપ ભાવના રાસ. સં. ૧૬૫૮ પછી.

આદિ— દૂહા-રાગ ધરિમ મલ્હાર

સરસતિ સામિની સમરતાં આપઈ સુમતિનિધાન
દાનશીલ તપ ભાવના, ભાખુ મન અભિમાન. ૧
સીમંધર સામ મુઝ, વિચરઈ શ્રી ભગવાન,
કર્મ નિવારિત ક્ષય કરી, પામ્યું કેવલજ્ઞાન. ૨

અંતે—

સાંભરીઆરે સાથ ગુરુ ગુણ વીસારે-એ દેશી.

સોહમ સ્વામી પરંપરારે તપગચ્છ ગગનદિણંદરે,
શ્રી આણંદવિમલસૂરિરે, શ્રી વિજયદાનસૂરિંદરે આણંદિયા. ૨૮
તસ પાટે પ્રગટ હુઆ ભલેરે શ્રી હીરવિજય સૂરિસરે,
શ્રી વિજયસેન સોભાગીરે નામઈ નવનિધિ થાયરે. આ. ૨૯
શ્રી વિજયદેવ સૂરિ સુખરે, તસ પાટઈ પરધાનરે
મનવંછિત ફલ સુરતરુરે સમર્યો દિઇ સાવધાનરે આ. ૩૦
શ્રી આણંદવિમલસૂરિ સેવકરે નામઈ શ્રી ધર્મસિંહરે,
તાસ સેવક કમલાકરરે જયવિમલ પનોતિરે. આ. ૩૧
પ્રીતિવિમલ નિજ ભાવસ્યું રાસ રચ્યો મીઠરરે
ભણતાં સુણતાં ભાવસ્યુંરે, ઉપશમ રસ ભંડારે. આ. ૩૨

—૧-૧૩ ગરીયાધર.

(વિજયદેવસૂરિ—આચાર્યપદ ૧૬૫૮ ભટ્ટારકપદ સં. ૧૬૭૧ સ્વ. ૧૭૧૩)

(૩૨૦) +અષ્ટપ્રકારી પૂજા રાસ. સં. ૧૬૬૬ ખેમપુરમાં.

(પ્ર. ભેરુલાલ મગનલાલ અમદાવાદ.)

આદિ— દૂહા રાગ આસાઉરી

પ્રથમ તીર્થંકર પ્રથમ જિન પ્રથમ કરી પરિણામ,
અષ્ટ પ્રકાર પૂજા તણું પ્રભાવ કહું અભિરામ. ૧
સકલ સુરાસુર કિંનરા, વિદ્યાધરની કોડી,
જાસ ધ્યાન ધ્યાવી ભાવી પ્રણમે બે કરજોડી. ૨

કોઇ ન્હોતું કે જે તેની આજ્ઞા લોપી શકે. આ રાસમા અકબરબાદશાહે વિજયસેનસૂરિના ઉપદેશથી કરેલા કાર્યોનુ પણ વિસ્તૃત વર્ણન આપેલુ છે. જુઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્ પૃ. ૬૮ અને ૧૬૩.)

(૩૨૩) તીર્થમાલા સ્ત સં. ૧૬૭૮

આદિનાં પાના નથી મળ્યા

અંતે—

મથુરા દેખી મન ઓલસ્યુ, મનોહર થભ જીહા પાસસેહ,
ગોતમ જંબુ પ્રભવો શ્યામ, જિનવર પ્રતિમા ઠામોઠામ. ૪૦
મૂલતીરથ વદૂ અતિ ઘણા, તે સઘલા સેતામ્બર તણા
તીરથની એ રચના જોએ, આપમતે મત રાચો કોએ. ૪૧
સવત ૧૬૪૩ દસી, અધકારી હુઉ દેવમી,
ખમણગ વસહીએ કીધા જેણ, રખે ભ્રમ કો ભૂલે તેણ. ૪૨
ચંદ્રકીરત નામે આ એસ, સમતશિખર ગિરિ કીયો પરવેસ,
મૂકી મૂરત ડીગાબર તણી, **સવત ૧૬ અડતાલે** ધણી. ૪૩
નગ્ન દેખત પતી જો હોય, પરતન્ત્રે ઘર ન વસે જોએ,
જો પણ સાચુ હુવે સહી, ઉપદ તીહાં કો કરવી નહી. ૪૪
તીરથ દીઠે નિરમલ બુધ, તીરથ દીઠે સમકીત સુધ,
તીરથ દીઠે પૂગી રલી, તીરથ હોજો વલી વલી. ૪૫

જૂના તીરથ જે મહે દીઠા, તે સીધાંતે કહીઓ,
વીરપટાધર હીરવિજે ગુરૂ, પૂનપમાએ લહીઓ,
સાહઅકબર સબલ મહીપતી, સુણી તે જસ ગુણ ગાઇઓ,
જીવદયા તરવર પાઇ સીંચ્યા, 'જગગુરૂ' કહી બોલવીઓ ૪૬
મેહ મુનીસર સીસ સિરોમણિ, વિબુધસભાસણગાર,
કલ્યાણકુશલ ગુરૂ તપાગછ મડણ, નિરમલ જ્ઞાનભડાર,
વસુસાગર રસ સસી મિત વરખે કીધી જાત્રા એહ,
દયાકુશલ કહે આણદ આણી, નિત નિત સમરૂ તેહ ૪૭

એ કલશ. તપગચ્છનાયક સુખદાયક શ્રી વિજયસેન સૂરીશ્વરો
તસપાટ ઉદયાચલેં ઉદયો શ્રી વિજયદેવ સુહંકરો,
ઇમ થુણ્યો ગોડીપાસ જિનવર ભાવેં પ્રીતવિમલ જયકરો,
ભણેં ગુણેં તસ ઘર મંગલ જયકારો.

સં. ૧૮૧૧ વૈ. વ. ૧૩ ૩-૧૫ આ. કા. પ્ર. રત્નસમુચ્ચય તથા રાસવિલાસ કે જેમાં છેલ્લો કલશ નથી.

---

૧૭૯ ધનવિજય

(૩૨૧) હરિબલ મચ્છીરાસ. ૧૬૫ આસપાસ—પા

(એક ધનવિજય તે વિજયસેનસૂરિ શિ. હતા ને જેમણે સં. ૧૬૫૪ ના વૈશાખ વદિ ૧૩ દિને પોતાના શિષ્ય ગુણવિજયને વાંચવા માટે અમદાવાદમાં હૈમવ્યાકરણ બૃહદ્વૃત્તિ દીપિકા લખી હતી તે કદાચ આ કવિ હોય.)

---

૧૮૦ દયાકુશલ (ત૦ હીરવિજયસૂરિ–મેઘમુનિ– કલ્યાણકુશલ શિ.)

(૩૨૨) લાભોદય રાસ. સં ૧૬૪૯–વિધા.

[આ રાસ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી છે તેની અંદર હીરવિજયસૂરિ અને અકબર બાદશાહનું વર્ણન છે અને તે રાસ અકબરના મરણ પહેલાં ચાર વર્ષે રચાએ હોવાથી ખાસ મહત્ત્વનો ગણાય. તેમાં અકબર વિષે જણાવ્યું છે કે અકબર બહુ બલી હતો. તેનું નામ સાંભળતાંજ લોક ધ્રુજતા. તેણે ચિતોડ, કુંભલમેર, અજમેર, સાચોર, જોધપુર, જેસલમેર, જૂનાગઢ, સૂરત, ભરૂચ, ધોલકા, સ્વર્ણગિરિ, સ્યાલકોટ અને રોહિતાસ વગેરેના કિલ્લા લીધા હતા. વળી કાબુલ વગેરે પરદેશ પણ સ્વાધીન કર્યા હતા. મોટા મોટા રાજા-રાણાઓ તેની સેવા કરતા. રોમી ફિરંગી હિંદુ મુસલમાન, ૮૦ પ્રાણ અને એવું બીજું

કોઇ ન્હોતું કે જે તેની આજ્ઞા લોપી શકે. આ રાસમા અકબરબાદશાહે વિજયસેનસૂરિના ઉપદેશથી કરેલા કાર્યોનુ પણ વિસ્તૃત વર્ણન આપેલુ છે. જુઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્ પૃ. ૬૮ અને ૧૬૩)

(૩૨૩) તીર્થમાલા સ્ત સં. ૧૬૭૮

આદિના પાના નથી આપડયા

અતે—

મથુરા દેખી મન ઓલસ્યુ, મનોહર થભ જીહા પાસસેહ,
ગૌતમ જબુ પ્રભવો સ્યામ, જિનવર પ્રતિમા ઠામોઠામ. ૪૦
મૂલતીરથ વદ્દ અતિ ઘણા, તે સઘલા સેતામ્બર તણા
તીરથની એ રચના જોએ, આપમતે મત રાચો કોએ. ૪૧
સવત ૧૬૪૩ દસી, અધકારી હુઉ દેવમી,
ખમણુગ વસહીએ કીધા જેણ, રખે ભ્રમ કો ભૂલે તેણ. ૪૨
ચંદ્રકીરત નામે આ એસ, સમતશિખર ગિરિ કીગો પરવેસ,
મૂકી મૂરત ડીગાબર તણી, **સવત ૧૬ અડતાલે** ઘણી. ૪૩
નવ દેખત પતી જો કોઅ, પરતત્રે ધર ન વસે જોએ,
જો પણ સાચુ હુવે સહી, ઉપદ તીહા કો કરવી નહી. ૪૪
તીરથ દીઠે નિરમલ બુધ, તીરથ દીઠે સમકીત સુધ,
તીરથ દીઠે પૂગી રલી, તીરથ હોજ્યે વલી વલી. ૪૫
જૂના તીરથ જે મહે દીઠા, તે સીધાંતે કહીઓ,
વીરપટોધર **હીર**વિજે ગુરૂ, પૂનપમાએ લહીઓ,
સાહઅકબર સબલ મહીપતી, સુણી તે જસ ગુણ ગાઇઓ,
જીવદયા તરૂવર પાઇ સીંચ્યા, 'જગગુરૂ' કહી બોલવીઓ ૪૬
એહ મુનીસર સીસ સિરોમણિ, વિબુધસભાસણગાર,
કલ્યાણકુશલ ગુરૂ તપાગછ મડણ, નિરમલ જ્ઞાનભડાર,
વસુસાગર રસ સસી મિત વરખે કીધી જાત્રા એહ,
દયાકુશલ કહે-આણુદ આણી, નિત નિત સમરૂ તેહ. ૪૭

—શ્રી જામભટ્ટી સંવત ૧૯૫૧ વરષે ભાદ્રવા શુદ ૮ દિને લખ્યા સમેત્તરામે સ૫. લિખિત ભાષા જેવી અને ખાતરે લખાયું હોય તે ભાવનગર-શ્રુત ભક્ત-જ્ઞાતા વકીલ મોરારજીભાઈ પાસેથી આવેલ ચોપડામાંથી ઉતારો લખ્યો છે તે પરથી તે વખતે વાણીઆ કેમ લીટી કરીને ગૂજરાતી લિપિ લખતા તે આ ચોપડા પરથી જણાઈ શકાય તેમ છે

(૩૨૪) વિજયસિંહસૂરિ રાસ. સં. ૧૬૮૫ આસો શુદિ ૧૫ રવિ

આદિ— દૂહા રાગ દેશાખ તથા વેરાડીઃ

સરસ વચન રસ વરસતી સરસતી ભગવતી દેવિ
તુઝ પસાઇં ગુરૂગુણ ગુણું, દીયઉ હરખ ધરેવિ. ૧
માતપિતા ગુરૂ દેવતા ગુરૂ મતિ ગતિ દાતાર,
ગુરૂવિણુ ભવજલ નિધિ તણો કવણ ઉતારે પાર ૨
અનંત તીર્થંકર જે હુઆ હોસે વલી અનંત
તે સહુ સુગુરૂ પસાઉલે, ગુરૂગુણનો નહિ અંત. ૩
ત્રિભુવનમાં જે જે ભલા ગુરૂવિણુ તે નવિ પ્રેમે
જિમ અજવાલું સવિ બીજનો ઉજ્જ્વલ રવિ નવ હોય. ૪
શુદ્ધ પરંપર શુદ્ધ ગુરૂ, પુણ્યે લભ્યે જેહ,
શ્રી તપગચ્છ સ્વજાય જિહાં સદા સચિ તેહ. ૫
ગોયમસમ જે પાટે પ્રગટ આચારજ વિજયસિંહ.
મહામુનીશ્વર તેહના સદ્ગુણ ગાવા મુઝ રંગ. ૬

* * * *

અંતે—

સોલપંચાસી દ્વસીરે આસાઢિ શુદિ પૂનિમ દિને
રચ્યો નિર્માં રવિવાર, રાસ રચ્યો મન ઉલટે એ-૨૩૧

ઢાલ-રાગ ધન્યાશી. હીરજી હીરજી હીરવિજય. એ દેશી.

હીરજી વિરૂો તાસ પટિ અતિ ભલો શ્રી વિજયસેનસૂરીંદ રાજેં
શ્રી વિજયદેવસૂરિ તાસ પટિ નિરમલો ભાગ્ય સૌભાગ્ય વૈરાગ્ય છાજે ૨૩૨

થાપિઓ જેણિં નિજ પાટિ વિજયસિંહ૭, સદા ઉદયવત્ત ગુરૂ એહ ગાયો,
કલ્યાણકુશલ ગુરૂ શિષ્ય સુખરંગ રસ, કહે દયાકુશલ સહી મે જ પાયો. ૨૩૩

—વિજયસેન સૂરીશ્વર શિ. મહોપાધ્યાય શ્રી નયવિજય ગણિ શિ. પ. કીર્ત્તિવિજય પં. વીરવિજય ગણિ પં. વિદ્યાવિજય ગણિ. શ્રી લબ્ધિવિજય ગણિ. પ. ખિમાવિજય ગણિ લિ૦ સ્વવાચનાર્થે સ. ૧૭૩૫ વર્ષે. ૧૧-૧૫ મા.

(૩૨૫) ત્રેશઠશલાકાબદ્ધ પુરૂષ વિચારગર્ભિત સ્તોત્ર. સ. ૧૬૮૨

આદિ— તુહ જિન સમતા સુરલતા એ ઢાલ.

શ્રી જિનચરણ પસાઉલે, મનહતણે ઉમાહલઈ,
હુંથુણ ત્રિહસઠિ શલાકા પુરૂષને એ ૧

* * * *

અંતે— કલશ

તપગછપતિ શ્રી વિજયદેવ ગુરૂ આચારજ વિજયસધસૂરી,
સોલ બિઆસીઈ ત્રિહસઠિ શલાકા પુરૂપતણી મે થુત્તિ લહી,
કલ્યાણકુશલ પંડિત ગુણમંડિત તાસ પસાઇ એહ કહુ,
દયાકુશલ કહે ઉલ્હટ આણી, પરમાણંદ સુખ સહીઅ લહું. ૫૯

—૩-૧૩ મા.

(૩૨૬) પદમહોત્સવરાસ-સં. ૧૬૮૫-વિદ્યા. (તેમા હીરવિજયસૂરિના પદમહોત્સવનું વર્ણન છે.)

જ્ઞાનપંચમી-નેમિજિનસ્ત૦

આદિ— દૂહા.

શારદમાત પસાઉલે, નિજ ગુરૂચરણ નમેવિ
પંચમી તપવિધિ હુ ભણું, હિઅડે હરપ ધરેવિ. ૧

* * * *

અંતે—

એ તપ કીજે લાભ લીજે વદી જે તપગચ્છધણી
પરતક્ષ ગૌતમસ્વામિ સરખી કીરતિ હીરસૂરિ તણી,

તપગચ્છ પંડિત જ્ઞાનમતિ પાપમતિ તું ત્યજે
શુભ કલ્પતરૂકુસમ ગ્રાસેવ કરતાં કપાકુશલ આણંદ વરે. ૩
—ઇતિ શ્રી ઉદિશા.
—સં ૧૭૪૩ વર્ષે માહ વદિ ૮ દિને આણંદ કુશલેન લિ ૨-૧૨ મો.

૧૮૧ વિજયસેનસૂરિ

(૩૨૭) શુભિનદાસ ૧૫૫ ગાસાપાસ.-ડે. રંન

[વિજયસેનસૂરિ—જન્મ ૧૬ ૪ ફાગણ શુદિ ૫ મારવાડના નાડ લાઈ ગામમાં ઓસવાલવંશ જ્ઞાશાખાના શાહ કમાશાહ અને તેના પત્નિ કોડમદે ત્યાં મૂળનામ જયસિંહ. વિજયદાનસૂરિ પાસે ૧૧ વર્ષે ઉમરે સં ૧૬૧૩ જેઠ શુ. ૧૧ ના દિને સુરતમાં દીક્ષા. દીક્ષાનામ જયવિમલ. સં ૧૬૨૬ માં ખંભાતમાં પંડિતપદ, સં ૧૬૨૮ ફા. શુ. ૭ ઉપાધ્યાયપદ અને આચાર્યપદ અમદાવાદમાં, સં ૧૬૩ પો. વ. ૪ ના દિને પાટ ણમાં પાટસ્થાપના આચાર્યમહારાજે સવાઇ નું બિરૂદ આપ્યું સં ૧૬૭૨ માં જેઠ વદ ૧૧ દિને ખંભાતમાં સ્વર્ગવાસ.)

૧૮૨ કૃષ્ણદાસ

(૩૨૮) દુર્જનસાલ બાવની. સં ૧૬૫૧ વૈશાખમાસ. લાહોરમાં.

આદિ—

ઓંકાર અનંત અપાર સુરનર મુનિ ધ્યાવહિ
જિંહિ પરમ પરમિષ્ટ સુનત સબ ઉસિમહિ પાવહિ
મહાયમ ગુપિ ભેદ સિદ્ધ સાધિક સબ જાનહિ
કવિત છંદ અનુગીત પ્રથમ કુનિ કવિતા આનહિ
સો સિવરૂપ નિરમલ બુદ્ધિ દે સરસ ચૈત મન ભાવની
દુરજનસાલ સુ પઢતિ કરઇ વસુધા વિસ્તર બાવની. ૧
નિરમલ જાતિ મોતી રાજસિકાર અધિકઇ
જગસાહકઇ જાસિ અધિક નિસ ઉપમ સિદ્ધઇ

ભઇયા દુરજનસાલ સાહિ અકબરિ થિર થપ્પિઉ,
મુકટમ્મણિ જઉહરી હુકમુ જિસુ સબઇ સમપ્પિઉ,
શ્રી વિમલદાસ હયબર બકસહીરાનદ આનદ દરસ,
સઘાધિપત્તિ નાનૂ સુતનુ તિજિ પુત્ત તિત્રઉ મરસ. ૨

મગ્ગિ ચલહિ નિમ્મલઇ ધમ્મ કારણિ ધનુ અપ્પહિ,
સત્યવચન મુખિ ચવહિ અ ગિ પૌરષ દ્રિઢ થપ્પહિ,
ગરૂઅ ભાર અંગ વહિ જીઅ દુત્થતિયઇ પાલહિ,
આરભ હિતકર હિ જનમ સાવઇ ઉજ્જાલહિ,
પોષઇ સુપાત કઉ જાનિ કરિ ઇતે બોલ અગીકરહિ,
સઘાધિપત્તિ નાનૂ સુતન મેઘરાજ કુલ ઉદ્ધરહિ. ૩

* * * *

અંતે—

સાયરકે ધરિ ચદ સૂરકા સિવ ધરમડન,
મન રાજા ધરિ મદનુ રામ રઘુપતિ દુષપડન
ચદન ધરિ ઘણુસાર ઇસિ ધરિ ભયા વિનાઇક
પવન ધરિ હિ હનવત કરનુ રવિધરિ નર નાઇક,
કહિ કિશ્નદાસ સઘ મુકુટમનિ બુધિનિધાન જગિ ભોનસરિ,
દુરજનમાલ દુરજનદવનુ જડિયા નાનૂ સાહ ધરિ ૫૨
હરષુ ધરિઉ મન મજ્ઝિ જાત સોરીપુર કિદ્ધિ,
સઘ ચતુરવિધિ મેલિ લછિ સુભ મારગિ દિદ્ધિ,
જિનપ્રસાદ ઉદ્ધરઈ સુજસ સસારિહિ સજઈ,
સુપ્રતિષ્ઠા સઘ પૂજા દાનિ છિય દસન રજઇ,
સઘાધિપત્તિ નાન સુતન દુરજનસાલ ધરમ્મધુર,
કહિ કિશ્નદાસ મગલકરન હીરવિજય સૂરીંદ ગુર. ૫૩
લછિન અગિ બતીસ ચારિ દસ વિધા જાણઈ
પાતિસાહિ દૈ માનુ ષાન સુલિતાન બષાણઈ,

સાહગર અર મન્દિર નગર પ્રાસાદ કરાવઉ
વિજયસેન સૂરિ ગચ્છિ ભયો આનંદ સવાયઉ
જબ લગઈ ધર સસિ મેર મહિ ધ્રુ સુરિ જસુ આથા સિધુમ,
કહિ ઋષિદાસ તાં લગ તપઈ દુરજનસાલ પ્રતાપ તુમ. ૫૪
સિતપતિ અકબર પાતિસાહિ જિહ રાજ્જુ કરત
ઉજુવાલા સંવત અઠાર નવરોજ વસંતહ,
સોલહસઈસત્તાવના બીર વિક્રમ મનભર
મીનરાશિ એઇ લીલાસન લિધિ પાવન આખર,
આષાઢ માસ દિન સોમ કઈ સિરિસિ કવિત લિખિયો કથ,
દુરજનસાલ પરવાર સહુ કાયારખ વિજૈ સુખ કહ. ૫૫
મગવામી ભગવાન વીર જિન સાસન સ્વામી
મગધ શ્રી વસુભૂતિ પુત્ર ગૌતમ શિવગામી,
મગધ શ્રી સિદ્ધાર્થ નંદ પુણ્યભદ્ર મુનીશ્વર,
મગધ જડિયા ગોત્ર ઉંસ વસી પુહવીશ્વર,
નિતમગધ મગધ સુખનિધિ પાવન સુધ કવિત રસ,
દુરજનસાલ મગધસા કવિજન કહઇ કરઇ સુજસ ૫૬

—ઇતિ બાવની સાહ દુરજનસાલ જડિયા ગોત્ર તણ સંપૂર્ણ. લિખત ગોતમિ ઋષિદાસ લાભપુર મધ્યે નાહરી ગોકુલદાસ પુત્ર સાહ સતોખી પાનાર્થ. [લિ. પ. નાનો ચોપડો પ. ૭-૧૧]

[કવિ ભોજક હતો—તેણે લાભપુર-લાહોરમાં આ કૃતિ દુર્જનસાલ પર લખી છે તે દુર્જનસાલ ઓસવાલ વંશીય જડિયા ગોત્રનો હતો અને તે રાજાહના વંશમાં થયો હતો. રાજાહને ત્રણ પુત્રો હતા— ૧ નિહાલચંદ, ૨ હીરાનંદ અને ૩ સધરી નામુ. આ નામુનો પુત્ર દુર્જનસાલ. દુર્જનસાલના ગુરુ હીરવિજયસૂરિ હતા અને તેણે શૌરીપુરની યાત્રા કરી ત્યાંની પૂજા ભક્તિ કરી હતી અને જિનપ્રાસાદનો ઉદ્ધાર અને પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવી હતી, લાહોરમાં એક મંદિર કરાવ્યું હતું. આ

સર્વ વાત ઉપરની બાવનીમાથી સિદ્ધ થાય છે જુઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્. પૃ ૨૫૩-૨૫૪.]

---

૧૮૩ સારગ. (મડાહડ ગચ્છ-જ્ઞાનસાગર સૂરિ-પદ્મસુદર તેના ગુરૂભાઈ ગોવિંદ શિ०)

(૩૨૯) ભોજપ્રબંધ ચઉપઈ સ ૧૬૫૧ શ્રાવણ વદ ૯ જાલોરમા.

અતે—

ભોજપ્રબધ તણી ચઉપઇ, સોલઇકાવન વચ્છરિ હુઈ,
વડગચ્છ શાખા ચંદ્ર વિચાર, મડાહડ ગચ્છ ગચ્છ સિણુગાર ૫૪
સૂરિપદ ઈ જયવતઉ જાણુ, ન્યાનસાગર સૂરીશ વખાણુ,
તેહનઇ ગચ્છિ વાચક ગુણગેહ, દીપઈ જસુ ગુણ નિર્મલ દેહ ૫૫
પદ્મસુંદર નામઈ પરગડુ, ધુર લગિ જાસુ અનોપમ ધડુ,
ગુરૂભાઈ તસુ છઈ ગોવિદ, પુરિ જાલોરિ પ્રગટ આણુદ. ૫૬
તાસુ સીસ સારગ સુવાણિ, વિમલ કિઉ નૃપ ભોજ વખાણુ,
શ્રાવણ વદિ નવમી કુજવાર, પ્રકટ કીઉ કૃપા પ્રચાર. ૫૭

લખ્યા—સવત્ ૧૬૫૭ વર્ષે આશ્વિનિ વદિ ૨ રવૌ શ્રી જાલોર મધ્યે પૂર્ણિમા પક્ષે ભટ્ટારક શ્રી વિમલચદ્રસૂરિ વિજયરાજ્યે વા શ્રી વિનયસાધુ શિષ્ય ચારિત્રવિમલેન લિ० સધળા પદ્ય ૪૫૮.

—સાગર ભ પાટણ

(૩૨૯ ક) બિલ્હણ પચાશિકા (જુ, ન ૨૮૭, જુઓ જ્ઞાનાચાર્ય ન.૧૨૮ પૃ. ૧૭૩ સ ૧૬૩૮-(૧૬૪૮) રચેલી.

(આમણે પૃથ્વીરાજે ક્રિસન રૂક્મિણીકી વેલીપર લાખા નામના ચારણે પ્રાચીન પશ્ચિમના રાજસ્થાની (પ્રાચીન ગુજરાતી)મા લખેલી બાલાવબોધ નામની ટીકા પરથી વિ સ ૧૬૭૮ મા પાલ્હણપુરમા ફિરોજશાહના અમલ વખતે સંસ્કૃત ટીકા નામે સુબોધમજરી રચી છે અને તે સ. ૧૭૮૧ મા પ્રતિબિબિત થઇ છે આ અમૂલ્ય ટીકા-

માંથી મ. દેસાઈજીએ થોડા થોડા ઉતારાઓ આપ્યા છે પણ તેમને મળ દીઠા પણ સાથે સાથે છપાતી હોત તો પ્રમાણિક ગણાત ને વિશેષ લાભ થાત. જુઓ ૧૯૭૮ ની દીવાળીનો જૈનયુગનો અંક પૃ. ૭૨)

---

૧૮૪ પદ્મવિજય (ત૦ હીરવિજયસૂરિ શિ૦)

(૪૩૦) તીર્થમાલા (૧૬૫૨ પહેલાં)

આદિ—

સમરસિ સમરસિ સરસતિ ભારતિ વચન વિલાસ
વ. વળી ધ્રુવ આપજે સાચા વચન વિલાસ. ૧
વાણી વાણી [illegible] આપે વ. વળી ઓળતિ
મતિ [illegible] [illegible] [illegible] આપે જ નિ. ૨

* * * *

અંતે— કલશ

એ તીરથમાલા ગુણવિશાલા કંઠિ જે ઠવે
તસ મુગતિ માલા અતિરસાલા વરણ વરમાલા ઠવે
શ્રી હીરવિજય ગુરુ સૂરિપુરંદર શીષ પદ્મવિજય કહે
જે સુગુણ ગુણસે અને સુણસે મનવાંછિત તે લહે
—ઈતિ તીરથમાલા ગુણસ્તવન સંપૂર્ણ

—સં. ૧૮૪૨ વર્ષે કાર્તિક શુદ ૭ બુધવારે લિખિતં સકલ પંડિત શિરોમણિ પંડિત શ્રી ૫ હરિરુચિ ગ. તચ્છિષ્ય પં. હીરરુચિ તત્શિષ્ય મેઘ શિષ્ય પં. વિનયરુચિ ગ. ના શિષ્યથી [illegible] મનજીરામ વાચનાર્થં.

(પ્ર. કા. ભંડાર [illegible] ક્ર.)

—લિ. સં. ૧૯૫૫ [illegible] ૨ પત્રો ૨૦ પ્રે. ૨

---

૧૮૫ માલદેવ+ (વડગચ્છ ભાવદેવસૂરિ શિ)

+આ બહુ માગ કવિ હતા તેનો ઉલ્લેખ ઋષભદાસે પૂર્વના વિદ્વાન્ કવિ તરીકે કુમારપાલરાસમા કરેલ છે (જુઓ મારો લેખ-જૈન કૉ હરેલ્ડના જૈન ઇતિહાસ અક મને ૧૯૧૫ મા ઋષભદાસ ૫૨) આ કવિની રચના સુન્દર અને લલિત છે તેના ગુરૂ ભાવદેવનો ઉપાશ્રય હમણા પણ વિકાનેર રાજ્યમા 'ભટનેર' અને 'હનુમાનગઢ' મા છે તેના શિષ્ય લોક સિન્ધ અને પઞ્જાબના મ'ચમા રહ્યા કરતા હતા

જયરગ કવિએ સ ૧૭૨૧ મા રચેલા કયવન્ના (કૃતપુણ્ય)ના રાસમા માલ કવિના સુભાષિત લીધેલ છે —

" વાલભતણો વિછોહ, કિરતાર તૂ કદિ ભાજગી ?
કહિ તે કદિ સજોગ, કરમી તે નિરખે કહ્યા, ૧
કોકિલને જ્યુ મોર'વનિ, દક્ષણ પવનન્દ નીં,
ચન્દ્રકિરણ તબોલ રસ, વિરહી એ ન સહત ૨
દુસહવેદન વિરહકી, સાચ કહે કવિ માલ,
જિ જિણકી જોડી વિછડો, તિણકા કવણ હવાલ ૩

(૩૩૧) પુરદરકુમાર સ ૧૬૫૨

આદિ—

વરદાયક સુરદેવતા ગુરૂ પ્રસાદ આધાર,
કુમર પુરદર ગાઇસ્યુ શીલવત સુવિચાર ૧
નરનારી જે રસિક તે સુણિયો સને ચિત્ત લાય,
કૃકન કગહુ ઘુમાઇયે વીણા સરસ તરૂવાય ૨
સરસ કથા જે હોય તો સુનહિ સબહિ મન લાય,
જયા સુવાસ હોવે કુસુમ, મધુપ તહાહી જાય ૩

× × × ×

[સુભાષિત]

નામસ્યું ધામસ્યું મનુસ્યું, રવિતણ વિશુદ્ધ
વિણુ પુત્રે ઉંડ ધામએ કરવન કી પરિ સુધ. ૮

મીઠાં ભોજન શુભવચન મીઠા બોલી નારિ,
સજ્જન સંગતિ આથ કહે કિસદિ ન પ્યારે ચ્યાર ૧૧

એક પુત્ર ગુણવંત જો સો સો સહસ સમાણ
જિસ બેનિ ચણ્ણ હોય તા ચંદન કુસુમ (મિશ્રણ) પ્રમાન. ૧૭

મુઓ સુત બિણુ છિ કહે વિસુખ્યો પુનિ નેમિ,
જે જનમ લગુ મુર્ખ સુત, સો દુખ સહીઇ કેમ. (૧૮)

એક પુત્ર સિંહણુ જિસ્યો કોઈ પ્રસવે નારિ
કરિ ઘટિ મદિ આપે રહે તે સુતની વિચાર ૧૯

જોબન સુતા સયણ અરુ ચતુર પરિ દાય
? એ ચ્યારો આથ કહે(તો) સ્વર્ગ ન વંછે કોય ૨

મ તરિ મુખ સવિકાર શુક કર્મ આપો સુપનિ,
નમસિ મિત્ર વિધિના દીઠો અવસર શિર છત્ર ૨૭

આયુ વિત સુદ છિ અરુ મૈથુન ભોજનપાન
મિત્ર ન કહિયો આપણો મદનો અને અપમાન. ૫૧

કામી ક્રોધી માનીયો ફિરે જુઆ રતિ આદિ
અનરથવશ નિજ શુભ અશુભ હિયે વિચારે નાંહિ. ૫૬

તૃષ્ણા તમિ તસ્કીર્ણ મળદી પામ વિચાર
ઇચ્છાથા વિણુ માનવી કિમ તરીઈ સમારે ૪૭

જસ ઘન વિત્ત ન ગરજિ ધામ કરે સવિ કોક
દામ ગુપ કરે એ આથ હું તો ન સમજે લોક ૬

આસ શાસ્ત્ર દામ નહિ નર રવિ એ વિભૂમ કર મેળ
વીણા વાણી મત્ર અરુ કિમતી કુ ભાર દેવ. ૬૩

નિશ્ચોલય પરનારકો સૂર્પક ગયો નિજઠામ
લગી ચોટ ન સમજહિ સો તો મૂરખ નામ ૬૪
સસનેહી તો દુખ સહે માલ તજો પરનારિ
તવલગ મથ મથિએ દહી જબલગ થીયમઆરિ. ૭૦
હરિણા ફાસે ફદ તો જે ચરે પરાયા ખેત
માલ જાનિ ઈ પરિહરો પરનારીશુ હેત ૭૧
પરતિય માલ ન રાચિએ કરહિજ કપટ સનેહ
બાહિર સોનાનો ભરમ ભીતર પીતરિ એહ ૭૪
માલરૂપ પરનારિકો દેષિ ડુલાવો ન ચિત્ત
એ નિશ્ચે વિપવેલિફલ, ખાડ ગલેડે મિત ૭૫
રૂચિ અરૂચિ હુઇ દુવિધે મીસ ધુમાવણુ હોઈ
અરૂચિઅ સત મહત રૂચિ વિરલા જાણે કોઈ. ૮૩
જા મપે તા પ્રાહણો જા આવણુ તા મેહ
જા માસ તા મમરો જા જોબણુ તા નેહ. ૮૯
કોઈ ન દેખ્યાહી ગમે અનદેખ્યા હિ કેય
દેખ્યા આનુદેખ્યા કેઇ સુજણુ ચિત્ત હરિ લેય ૯૦
ગણે વામો પિએણુસ્યુ, વિધિ એતલો કરિજ્જ
ધણુ કણુ કચણુ આલવણુ, જો ભાવે તો દિજ્જ. ૯૮
અતિ પ્રીતમ જે વિછુરે તો ન મગણો જાઈ
હિયડા સાવરમિગ જ્યો દિન દિન નિચુર થાઇ ૧૦૪
સોરઠા—પાણી તણે વિયોગે કાદમદી ફાટે હીઓ
જિમ જે માણુસ હોઈ સાચો નેહો તે જાણીએ. ૧૦૫
એ વાલહો વિયોગ પાણીવાકિણુ નીસરે
સાચો નેહો તે જોઇ જે વાયણુ લાહી વહે ૧૦૬
દુહા—જા સાજણુ તા નેહ જગિ જા અગ્ગે નયણાહ.
ભલા ભલેગ નીમરે ઉઝર થિયા વણાહ ૧૦૯

શીખ કમાવી આપ કહે ઉત્તમ કહે સુખ લીઉ
કમાઈ જાણે વસ્ત્ર કહું રગ ન ચડે મછઠ. ૧૪૬
આપ ન સુખ ભણે રહે નિશદિ રે મતિમદ
સર્પ ઝુરે કરિ ભક્ષિ છિપ્યો રહે બિલિ મદ. ૧૪૮
વસ્ત્ર વિભવવિધિ વચન વપુ સુંદર આકાર
આપ જિહાં તહાં માનીઈ જહ તેહિ પખ વાસર. ૧૪૯
આશા—ખીરસ સરસમે દાખીય મૂલગુરસ સરાગો
કરસ ન ભેદ પડિમાવે પૂમિ નામતણી જો. ૧૫૩
આપ જો કરતવ કીજીએ સો તો તજીએ આપ
સાધુ ન ગોર ન કારસો પાપી સમી પાપ. ૧૯૯
સહતણી રે નારિ આર દીવ કિ (વિર) સુવે સમાન
કર ચલીનપણિ ક્રમિતે પર ઉપગાર નિદાન. ૨૦૮
દુરજનતા ન સદિ સકે પરજન સુખ પરિવાર
વિઘન કરે સુખ દેખતો નીઅત્રો આચાર ૩૧૨
દિન દિન અધિકા ગણા રાજ તેજ સનમાન
મનવચિત્ત સુખ સંપે તેનો પુન્ય પ્રમાણ. ૩૧૭
વાનાચ. દેહિ જસ્મો ઉપરિ નમો તીરથ કહિ આચાર્ય જિસ્યો
મગાર કરે રુ ભરૂ ઉમે આગર કરે તે હવી ભલો ૩૧૫
નિરૂ ચાહ દીપ જિમ જીવ પમ પવિત્ર
જિનગીતા રવિ ભાત કહે (જિમ) તિમ કુલદીપ સુપુત્ર ૩૨૧
અનુરના ગુણરતનુ લિયો પરમ સુખ ભેદ
આત્મભવા રહુ સાપ કરે પ્રિમે ન નમે સનેહ ૩૨૬
શુદ્ધભાવ (ભાવસહિત) આરાધના કરે ભમતિ વિલાસ
નિર્ધાર સમ રેહિને વાસુદેવ સમ (જિમ) ભાસ ૩૩૧
દાનભાવ (ભાવસહિત) વિસ્તર કહે જિન પૂજે નિરાશ
નિર્ધાર પામી લહે મુક્તિ જિમ તે ભાસ. ૩૩૦

ઢાલ—રાગમ વિરાગે
નિરતિચાર સંજમ સદા, મન પાલોરે
કરના કિયવિહાર શીલવત પાળોરે

×　　×　　×　　×

અંતે—

ભાવદેવસૂરિ ગુરુતિલા, વ૦ ભાગ્ય જનવલ્લિપુર શી૦
નામ શિષ્ય શિક્ષા કરે, વ૦ માલદેવ આનંદ　શી૦

—ઇતિ શીલ વિષયે પુરંદર કથા સમાપ્તા, સં ૧૬૬૯ ભાદ્રવાસે શુદિ ૫ આગરા નગરે લિ પૂજ્ય કપૂરચંદ ઋષિ. શિ. કલ્યાણઋષિ.
૨૫-૯ આગરાભંડાર.

બીજી પ્રતમાં છેવટની આ કડી વધારે છે
આગમ મિલતો જે કહ્યો વ અનુમોદ્યો જાય શી૦
જે વિરુદ્ધ કિંચિ લિ કહ્યું ન મિચ્છામદુક્કડં હોય. શી૦

—ઇતિશ્રી શીલવિષયે પુરંદર નૃપ કથા ચઉપાઈ સમાપ્તા ન ૧૮૪૦ ચૈત્ર વદિ ૫ચમી દિન ગુરુવારે.　　　આગરાભંડાર.

—સં. ૧૬૮૩ વર્ષે. શ્રી સુમતિચંદ્રસૂરિ વિજયરાજ્યે વાચનાચાર્ય શ્રી વિનયમાંડુ શિષ્ય ચારિત્રવિમલેન ગમોડય લિખિત સ્વવાચનાય. ૧૬-૧૫ લીં૦

—સં ૧૭૬૭ લિ ૧૩-૧૭ લીં.

—સં ૧૬૫૨ દ્વિતીય અષાઢ શુદિ દ્વિતીયા રવૌ દિને . રીશ્વર વિજયરાજ્યે વા૦ શ્રી ૫ શ્રીમાણિક્યચંદ્ર ગણિ તત શિ ૫. ચિન-ચચંદ્ર ગણિ તત્ શિ ઋષિ શિવચંદ્ર લિ૦ પ્ર. કા

આ કૃતિની સં. ૧૬૬૯ ની પ્રતમાં દોહા ઘાણા, તથા સોરઠા દૂહા-સિવાય નીચે પ્રમાણે ઢાળ છે

૧ ચૂનડી મેરી પાટકી-૨ પ્રાણપિયારે નેમિજી-૩ ઝબકડાની ઢાલ ૪ સલૂડો વાડિહિ વિલ્યો-૫ જોગનાકી ઢાલ ૬ રામચંદકે બાગે

(મધી મોર લીંબડી). ૭ પાર્શ્વજિન સ્તુતિ–૮ રચનારીકે ઉમેદ
એ ૯ થય–રમરસ વિચારે—

(૪૩૨) ભોજપ્રબંધ.

૧૮૬ પરમાણંદ (ત. આણંદવિમલસૂરિ–શ્રીપતિ–હર્ષાણંદ શિ.)

(૩૩૩) હીરવિજયસૂરિ નિર્વાણ સ. ૧૬૫૨

આદિ—

સમરી સરસતિ ભગવતિ શુભમતિ, આપે અવિરલ વાણીજી
હીરવિજયસૂરિ જગગુરૂ ગાઉ પરમાણંદ મિતિ આણીજી
જય જય જય જગગુરૂ ગચ્છપતિ શુભમતિ.

*　　*　　*　　*

અંતે—

સંવત પનર (? સોળ) બાવને આસો વદિ સાતમિ જાણજોરે
પરમાનંદે ઉનામરે રચિઓ હીરનિર્વાણજોરે　　૧૦૦

શ્રી આણંદવિમલ સૂરીસર તસ શ્રીપતિ ઋષિ સીસજોરે
તસ પદપંકજમધુકરો હરષાણંદ બુધ ઈસજોરે　　૧૦૧

તાસ ચરણ સેવા કરે પરમાણંદ ભણે સીસજોરે
ભોળા ગુણ જગગુરૂ તણા જયવંતા જગિ દીસેજોરે.　　૧૦૨

—સંવત ૧૬૫૨ વર્ષે પોષ વદિ અમાસ સો શ્રી ઉનતપુરે ભાર
ણી સખીદાસ લખિત અવિચલ પ્રતની પ્રમાણે. (આ પરથી જણાય
છે કે આ સત કવિના રચના સમકાલીન લખાયેલી છે ૬–૧૧ માં.

૧૮૭ વિવેકહર્ષ (ત૦ હર્ષાણંદ શિ૦)

(૩૩૪) હીરવિજયસૂરિનો રાસ. સં ૧૬૫૨ વીજાપુરમાં
આદિ— રાગ સારંગી.
ઇમ ચિંતી મનહ નઝારિએ, પાટણથી કરઈ વિહાર એ
ગણધાર એ, રાજનગરિ પધારીઆ એ. ૧
નાદનરઉ નાદ સુગર એ, હીરનઇ વદઈ આની આલ્હાદએ
પ્રમાદએ, માગઇ હીરજીની દયા ઘણી ૨

× × × ×

અંતે— રાગ ધન્યાસી.
જયઉ જયઉ જગગુરૂ પટધરો, શ્રી હીરવિજય ગણધારજી.
સાહઅકબર દરગાહમાં જિણિ પામ્યો જય જય કારજી જય૦
જિહાલગિ મેરૂ મહીધરો, જિહાલગિ ગિરવરની રાગિરે
ચિર પ્રતપઉ ગુરૂ ગચ્છધણી, શ્રી વિજયસેન સૂરીસજી. જય૦ ૯૯
હીર પટોધર ઉગિઉ, પ્રગટ પ્રતાપી સૂરજી
કુમતિ તિમિર દૂરઈ કરઈ ભવિઅણ સુખ ભરપૂરજી. જય૦ ૧૦૦
વીજાપુર વરનયરમાં, પાંડવ નયન વરીસજીરે,
હર્ષ આનંદ વિબુધતણો, સીસ દીઈ આસીસ
વિવેક હર્ષ કહઈ સીસજીરે જય૦ ૧૦૧
—પં૦ અમરવિજયગણિ શિ૦ મુનિ ગુણવિજય લિપિકૃત. શ્રી વિદ્યાપુરે પુણ્યપ્રકાશાય. ૬–૨૫ બાલ૦

(૩૩૫) હીરવિજયસૂરિનિર્વાણ સ્વાધ્યાય ૧૬૫૨ લગભગ.
આદિ— ગજવલ્લભ-રાગ.
સરસ વચન ધઉ સરસતી, પ્રણમી શ્રી ગુરૂપાય
ગુણસ્યુ જિનશાસન ધણી, શ્રી હીરવિજય સૂરીરાયરે
જગગુરૂ ગાઈઈ, માન્યઉ અકબરશાહિરે
જસ પટિ દીપતઉ, શ્રી વિજયસેન ગચ્છનાહરે જગ ૧

* * * *

અંતે— કલશ.

ઇમ શ્રી વીરશાસન ગમિનશાસન શ્રી હીરવિજયસૂરીસરો
જસ શાહિઅકબર દત્ત ભાભઈ બિરૂદ સુજસ જગસુરો
જસ પટ્ટ ગયણ પ્રતાપી ઉગ્યો શ્રી વિજયસેન દિવાકરો
કવિરાજ હરસાણંદ પંડિત વિવેકહર્ષ સુહંકરો ૨૨

—ઇતિ સં ૧૬૫૯ વર્ષે આષાઢ સિતાષ્ટમ્યાં ગુરૂવાસરે પંડિત શ્રી ૫ ધર્મ વિજયના શિષ્યમુનિ જયવિજય દેવાસનગરે લિપીકૃતા પ્ર ને એ ગૂર્જર ગ્રન્થ સંગ્રહ

(હીરવિજયસૂરિ સં ૧૬૫૨ માં સ્વર્ગસ્થ થયા આની પ્રતિ ૧૬૫૯ માં લખાયેલી ઉપરપ્રમાણે મોજૂદ છે તેથી આ સ્વાધ્યાય સં ૧૬૫૨ ના અંતમાંજ રચવામાં આવેલી જણાય છે)

---

૧૮૮ ધનહર્ષ (ત હીરવિજયસૂરિ–ધર્મવિજય શિ૦)

(૩૩૬) તીર્થમાલા સ્તોત્ર. (૧૬૫૩)

ધન્યાસી.

શ્રી વિજયસેન સૂરિંદ પટ્ટધર, સૂરિ ગુરુ હીરવિ અભિધાન
નગર ખંભાયતથી જેહ તેડાવિયા, સાહિ શ્રી અકબરિં દીધમાન. શ્રી ૧
ધર્મનું તત્ત્વ પૂછ્યું સુણે તે ગુરુ સાહ કુરાણ અમારિ પળાવિ
અતિ વિનતિ ગાસી કૃપા કિધી ગુરિ તેહ મનમાં ધરી ભૂપતિરિં શ્રીર
ષટ પજ્જૂસણ દિવસ લગઇ સવિ, કુણિ કુલ જીવનો વધ ન કરવો,
જસ્યાં ફુરમાન કરિ સુગ્રાનગ્ર આપિયાં, નહિ કૃપા વિણુ લિસિ જન્મ
તરવો. શ્રી ૩
જસ કાનુ જે સદા જીવ ભર્યું નામ ડાબરસરો જલધિ
શ્રી હેમસૂરિમુનિ વચિન લખી અપિયા આપમેં નમિ ન
કરિ શ્રી ૪
ભાગ નાખી તનુજ વચન આન કાર, જે સાથ જન ઉપરતાસરી,
નામ ગિ ધર્મવિજય જગદીશ ગુરુવરો જે સદા નિરમલર ધરમધારી. શ્રી ૪

તામ પદયુગમચાભોજમધુકર સમો, તાસ શિષ્ય વિબુધ ધનહર્ષ ભાખઈ,
પચ એ શ્રી જિનાધીશ સસ્તૃતિથકી, પ્રગટ હુઆ પુણ્યરસ સુધા ચાખઈ ૬

—ઇતિ શ્રી તીર્થમાલા સ્તોત્ર શ્રી શાંતિ તીર્થંકર સ્તવન નામાધિકાર સપૂર્ણ-શુભ ભવતુ, કલ્યાણમસ્તુ, શ્રીરસ્તુ, આરોગ્યમસ્તુ, દીર્ઘાયુ

(હીરવિજયસૂરિ સ ૧૬૫૨ મા સ્વર્ગસ્થ થયા તે સમયનીજ આ કૃતિ છે)

---

૧૮૯ કુંઅરવિજય (ત હીરવિજયસૂરિ-વિજયચંદ્ર-નયવિજય શિ૦)

(૩૩૬) + શ્રી હીરવિજયસૂરિ-સલોકો સ ૧૬૫૨ પછી

આદિ—

સરસતી વરસતી વાણી રસાલ, ચરણકમલ નમી ત્રિકાલ,
શ્રી ગુરૂપદપકજ ધરાઉ, હીરવિજયસૂરી ગચ્છપતિ ગાઉં ૧

* * * *

અંતે—

હીરજીનો ચેલો વલીય વખાણો, નામે વિજયચંદ્ર પંડિત જાણો,
નયવિજય પડિત જગીસ, તસ સીસ કુંઅરવિજય કહીસ ૮૦
જગગુરૂકેરા જે ગુણ ગાવે, તસ મનવછિત સફલ ફલાઈ,
હીરજી હુઆ જિનસાસણભાણ, નામ જપતા કુશલ કલ્યાણ ૮૧

—પ્ર જૈ ઐ ગૂર્જરકાવ્ય સચય.

---

૧૯૦ જયચંદ્ર (પાર્શ્વચંદ્ર-સમરચંદ્ર-રાયચંદ્ર-વિમલચંદ્ર શિ.)

(૩૩૮) +રસરત્નરાસ સ ૧૬૫૪ ખભાતમા

(આ ગચ્છચંદ્રસૂરિના સબધમા રાસ છે)

આદિ—

ધુરિ પહિલી ૧-વસ્તુછદ.

આદિ જિણવર આદિ જિણવર અજિત જિનનાથ,

શ્રી સંભવ અભિનંદન સુમતિ પદમપ્રભ સુપાસ સાર,
ચંદપ્રભ ઉપગારકર સુવિધિ સીતલ શ્રેયાંસ સાર,
વાસુપૂજ્ય નઈ વિમલજિન અનંત ધર્મ શ્રી સંતિ,
કુંથુ અર મલ્લિ મુનિસુવ્રત નમિ નેમી ધનકાંતિ ૧
પાસ જિનવર પાસ જિનવર સુખકર,
વર્ધમાન ચઉવીસમઉ સાસન સોકદુખરાસિ ભંજઈ
મેરુ મહીધર વસિ કરી ભમણ માનુ ધણ દેવિ ગંજઈ
ગૌતમ ગણધર તેહનઈ લબધિ તણઉ ભંડાર,
સમરણ જાસઈ જેહનઈ હોઈ સુજસ જયકાર, ૨
આસ પૂરણ આસ પૂરણ કલ્પતરુ સાર,
શ્રી પાસચંદ સૂરીસર યુગપ્રધાન મહિમા વિરાજિત,
પદમમહિમ વિલાસ જિણિ સુમતિપક્ષ પ્રસિદ્ધ સુશોભિત
તાસુ તણા પયકજ નમી, આણી મન ઉલ્લાસ,
વર તપગચ્છ ગુરુ ગાઈસિઉં, પૂરઈ મનની આસ ૩

દુહા.

શ્રી રાયચંદ સૂરિસર, પુણ્યતણુ અવતાર,
મનમોહન મહિમાનિલઉ કહ્યા તણઉ ભંડાર ૪
ભવિક કમલ પડિબોહતુ મિથ્યા તિમિર હરંતિ,
છત્રીસી છત્રીસ ગુણ, અહનિસિ જે ધારંતિ. ૫

* * * *

અંતે—

ઢાલ ૨૨ ભલાભલ પચ્ચા કાઉ—ની દેશી

ચિર પ્રતપઉ સૂરીસરુએ જાં લગિ મેરુ ગિરિંદ,
જયચંદ ઋષિ ઉચ્ચરઇએ, ભગતિઇ મન મોહત, જયચંદ ઋષિ.૨૪૭

* * * *

સુલતાનપુર પાસઇ એ, ચિંતામણિ સમ જાણિ,
તાસ તણઈ સુપસાઉલઈ રચ્યઉ રાસ રસાલ. જય. ૨૪૮

સવત સોલ સત્તર્ઠ નઈ એ, સવચ્છરિ અભિરામિ,
ભગતિ ભાવિ મઈ ગાઇયઉ એ, શ્રી રાયચદ સૂરિંદ જય ૨૫૦
દેવેંદ્રાદિક જઇ મિલઈ એ, પાર ન પામઇ તોઇ,
તે ગુણ કેતા હું કહઉં એ, પણિ એ ભગતિ વિચારિ જય, ૨૫૨
જે આગમિયઉ નહુ મિલઇએ, મિચ્છાદુક્કડ તાસુ,
દિન દૂ માગઉ એતલઉ એ, પૂરઉ મનહ જગીસ,
ગણિ જયચદ ઇમ વિનવઈ એ, સેવ કરઉ નિમિદીસ જ ૨૫૫

વસ્તુ

ન્યાન ગુણનિધિ ન્યાન ગુણનિધિ સુગુરૂ વિખ્યાત,
શ્રી રાયચંદ સૂરીસર સકલસાર ગુણદેહ ભૂષિત
તાસુ તણા ગુણ વર્ણવ્યા પાસનાહ સુપ્રસાદિ શોભિત,
મુનિ કુંવરજી ગણિવર પ્રાર્થનિ ભગતિ જગીસ,
ગણિ શ્રી જયચદ વીનવઈ પૂરઉ મનહ જગીસ ૨૫૬

—સં ૧૬૬૩ વર્ષે વૈશાષ વદિ ૬ શુક્રવારે, લિખિત કુંયરજી ગણિના–શ્રી અહમ્મદાવાદ નગરે પ્ર ઐ. રાસ સગ્રહ ભાગ ૧

(૩૩૯) +રાયચદ્રસૂરિ બારમાસ.

આદિ— દૂહા

સુદરરૂપ સુજાણવર, સોહગ મગલકાર,
મનમોહન જિઓ વલ્લહઓ, પરતષિ સુર અવતાર. ૧
શ્રી રાયચદ સૂરીસરૂ, મહિઅલિ મહિમાવત,
ગુણ આગર લીલાપવર, સારદ સસિ જિમ સત ૨

× × × ×

અંતે—

શ્રી રાયચદ સૂરીસરૂ, જે સેવઇ નરનારિ,
ગણિ જયચદ ઇમ ઉચ્ચરઈ, તસુ હુઇ જયજયકાર. ૩૯

—લિખિત કુંયરજી. અહમ્મદાવાદે.

—પ્ર૦ ઐ. રાસસગ્રહ

[આ કવિ વિમલચંદ્ર સૂરિના પટધર હતા. વિમલચંદ્ર સૂરિના ગુરુ રાજચંદ્રના શિષ્યો મધ્યે રાજચંદ્ર પિતા અને મુખ્યપદે માતા. તેની દીક્ષા સં. ૧૫૫૬ વૈ. શુ. ૬ ને દિને અમદાવાદ ખંભાતમાં સં. ૧૫૬૪ વૈ. શુ. ૬ ને દિને પાટણ ને ૧૬૪૪ સં. ૧૬૭૪ ના આષાઢ શુદ ૧૩ ને દિને ગયા આ સૂરિના હાથથી પુનમે સં. ૧૬૭ ના આષાઢ શુદ ૪ દિને રાજનગરમાં દીક્ષા લીધી. તે પુનમે ગયા ગમાર કરી તપની તરફે નિશ્ચિત કરી. તે ઝુન આચાર્યે આપ્યા કવિ તપ મહાસૂરિની પાટે ગાદી તપ કરેલું છે. કુલ ૧૭૩૨૨ ઉપવાસ આ હતા તેની સંખ્યા ઉપાધ્યાય સમયસુંદરજીએ કરેલ પુ. ન. આચાર્યો રામ અને મુનિ ધીરરાજના શિષ્ય લખમ કરેલ પુસ્તક-રાસમાંથી મળી. શાખે લક્ષ્મસૂરિ ગણ શ્રીમંતેશ્વ શ્રીમલ ગણ હતા. તેમનાં માતા પિતાનાં નામ સોનિક અને સોનારે હતાં. તેમને સં. ૧૬૭૪ માં આચાર્યપદ મળ્યું ને સં. ૧૬૯૯ આષાઢ શુદ ૧૪ દિને સ્વર્ગવાસ પામ્યા. આમના વખતમાં અમદાવાદમાં શાંતિદાસ શેઠના પ્રયત્નથી સં. ૧૬૮ માં માગ-ધરા નીકળ્યો.]

પાર્શ્વચંદ્રસૂરિના ૭૭ દૂહા જોધપુરમાં

અંત—

પાર્શ્વચંદ્ર પટધરણ સમરચંદ્ર ગુરુ ચંદ
પરતે તાને જાણીયા ધમ મહાવત પુર ૪૪
સમરચંદ્ર ગુરુ સૂરિવર રાજચંદ્ર વિમલચંદ
પટધર સૂરિ પાટે ભરે પરમાન માન. ૪૫
મનોહરી ગાજે પ્રીર વિમલચંદ્ર વાચાર,
પટધરણ નમીયે જયચંદ જન આધાર. ૪૬
એ રાન ઘર એ જ્ઞાની નામે શીર
જયચંદ આવ્યો જોધપુર પુરી સમાધિ જગીશ. ૪૭

---

૧૯૧ જ્ઞાનસાગર બીજા (ત૦વિજયસેનસૂરિ–રવિસાગર શિ.)

(૩૪૦) નેમિચંદ્રાવલા. સ. ૧૬૫૫ જીર્ણગઢ (જૂનાગઢ)મા.

આદિ—

સરસતિ ભગવતી મન ધરીરે, સમરી શ્રી ગુરૂપાય,
નેમકુમર ગુણ ગાયવારે, મુજ મન ઉલટ થાય
મુજ મન ઉલટ થાય અપાર, સ્તવસ્યૂં યાદવ કુલસિણગાર,
બાવીસમો જિનવર બ્રહ્મચારી, જયજય નેમજી જગહિતકારી. ૧
રાજીમતી ભરતાર, વલી વલી વદીયેરે,
રૈવતગિરિ હિતકાર, દેખ્યા ચિત આણદીયેરે, રાજીમતી૦ ૨

અંત—

સવત સોલપચાવનેરે, જીરણગઢ ચોમાસ,
રૈવતકાચલ ઉપરેરે, ઉજલ સમ કૈલાસ,
ઉજ્જલ સમ કૈલાસ પ્રસાદ, દીઠાથી ટલિઓ વિષવાદ,
નેમિ જિણેસર સામી થુણિઓ, તિહાથી સફલ જમવારો ગણિઓ ૭૨
તપગચ્છ નાયક જગજયોરે, શ્રી વિજયસેન સૂરીંદ,
તપગચ્છમાહિ ગાજતોરે, રવિસાગર મુનિંદ,
રવિસાગર મુણિંદ સોભાગી, તપ જપ કિરિયાસુ લય લાગી,
સેવક ગ્યાનસાગર સુપકારી, સ્તવીઓ નેમિ સ્વામી આચારી ૭૩
(પદ્ય ૧૪૪ પૃષ્ઠ ૫ પ્ર કા વડો)

—લિ. ધર્મવિજે–લક્ષ્મીવિજેજી, સ. ૧૮૩૨ ફા. વ ૯ ભાવ-નગરે ઋષભદેવ પ્રસાદાત્ ૬–૧૪ ધો–પા ૭ પ્રે. ૨

---

૧૯૨ જયવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ–કલ્યાણવિજય ઉ. શિ.)

(૩૪૧) +હીરવિજયસૂરિ પુણ્યખાણિ સઝાય ૧૬૫૨ પછી.

આદિ—

રાગ ગમગિરિ.

પ્રણમિઅ પાસજિણંદ દેવ, સ પયસુહકારણ,
સંખેસર પુરમડણઉ, દુહદરીયનિવારણ,

ઉલાલઉ.

પુન્યપ્રાણિ ગુરૂ હીરજીમિ પભણું મનિ આણંદ
અવિચલ જસ બહુ ધર્મસાગર ગિરુઆ બહુ પરમાણંદ. ૧

*　　*　　*　　*

અંત—

નિરિ ચિરંજયેન સરિસ રાસ મરૂનિ જસવંત
અવિચલ ઇમ પ્રતિપૂર્ણ ચિત્રસ્થ આણંદ.
મુનિદિન જનનિ દિનકરમેં કામારમકઇર,
વિનય શ્રી જેસો વયણ બડસથ (નિ) ભંડાર ૨૨
નારા સ્થાણ નિવાસ મેદ અતિ ઘર મોદઈ
નિરિ કલ્યાણવિજયવાચક પ્રતિ (ઘણ) મન મોદઇ
નામ સીમ કલ્યવિજય અમર્ષ મિ પુર મન જસીમ
નિરિ ચિરંજયેન સરીમક પ્રતિપત્ર કેરિ વરીમ. ૨૩

—પ્ર૦ જૈન ગુર્જર કાવ્ય સંચય.

(૩૯૨) +કલ્યાણવિજયશિષ્યના સંઘ. સં ૧૬૫૫ આસો શુ. ૫

આદિ—

નામ નિર્વિવરણમો સ જનો હિમ જિણંદ
આરત મનર અતિશયજ્ઞ મારસ કર્ના ઠિણંદ ૧
ગુણિ જિણનર મનિ ધરી, વિચાર જિણ સઝારિ
નિવિ વાં રચનામણી વર્ણિયો મનમ આર. ૨

*　　*　　*　　*

અંત— ઢાલ ૨૪

નાં શિરોમણી વરીને શ્રી કલ્યાણવિજય ઉવઝાયરે

*　　*　　*　　*

શ્રી હીરવિજયગણી શુભલેવ કવિપુનિ ગુણ પ્રધાનરે
નાંદ આકાર શાન્તિ પુરવી દીધું ઇમ અભ્યાનરે ઘણું ૨૬૪

જસ પાટ જેસઘજી જયુ, ગૌતમ સમ પ્રતિરૂપરે,
પ્રગટ્યો સવાઇ હીરલો, પરિખીઓ અકમર ભૂપરે સાધુ ૨૬૫
હીરજી શીશ જગિ વલ્લહો, શ્રી કલ્યાણવિજય ગુણગેહરે,
વાચકરાય મે ગાઇઓ, જગમ તીરથ એહરે સાધુ ૨૬૬
જવ લગી શેશ મહી ધરે, જા સુર ગિરિ થિર થાયરે,
જાં રવિ શશિ ગ્રહગણ તપે, તા પ્રતપો મુનિરાયરે સાધુ ૨૬૭
સવત સોલપચાવન, વત્સર આસો માસરે,
શુદ્ધ પખ્ય પચમિ દિને, રચીઓ અનોપમ રાસરે સાધુ ૨૬૮
જગિ જયવતા કલ્યાણ, પૂરો મનહ જગીમરે,
સેવા ચરણકમલ તણી, માગે જયવિજય શીશરે સાધુ ૨૬૯
ભણે ગુણે જે સાભલે, ગુરૂ ગુણ એક ચિત્ત જાણરે,
વાછિત સર્વ સુખ અનુભવે, પામે તે કોડી કલ્યાણરે સાધુ ૨૭૦
—પ્ર૦ મારી જૈન ઐ રાસમાળા ભાગ ૧-, બા.

(૩૮૩)+ શ્રી સમેતશિખર રાસ * સ. ૧૬૬૧.

* "આનુ બીજુ નામ પૂર્વદેશ ચૈત્ય પરિપાટી છે. આમા વિજયદેવસૂરિના સમયમા મથુરાના સઘવી ભિખુએ કાઢેલા સઘનો પ્રસગ છે તે સઘ મથુરાથી નીકળી પીરોજાબાદ, ચદવાડ, રેપડી, સોરીપુર, શાહજાદપુર, કોસાબી, ફતેપુર, વાણારસી, સિહપુરી, ચદ્રાવતી, પાટલીપુત્ર તથા તુગીયા નગરીઓમા યાત્રા કરતો કરતો સેહોર નગરમા આવ્યો ત્યા રાય શિવરામને મળીને રસ્તામા વાટ વિષમ હોવાથી માર્ગદર્શકો તથા રક્ષકો લીધા લગોટીવાલા તથા ઉઘાડા મસ્તકવાળા લોકો, કદલી વગેરે વૃક્ષોના વનો તથા કૌતુકો જોતો જોતો સઘ સમેતાચલ આવ્યો અહીં પાલગજના રાજા પૃથ્વીચદે સાથે આવીને યાત્રા કરાવી સઘ ત્યાથી મગધદેશમા થઇને પાછો ફર્યો રસ્તામા રાજગૃહી, પાવાપુરી, જમીગ્રામ, જકણપુરી, અયોધ્યા, રત્નપુરી અને કપિલપુરમા તીર્થયાત્રા કરીને સઘ સ્વસ્થાને-મથુરામા પાછો આવ્યો" આ કવિ જયવિજયજીએ સસ્કૃતમા શોભનસ્તુતિપર ટીકા (સ ૧૬૪૧)

આદિ— રાગ રામગિરિ

પ્રણમીઅ સદ્ગુરુતણા પાય સુદયાપતિધારી
સરસતિ સામિણિ વીનવું દિઉ મુઝ મતિ સારી
ચૈત્યપ્રવાડી ભણું ભાવિ પૂરવ દિસિ કેરી
જનમભૂમિ જિનવરતણી વંદુ કહેરી

અંતે— કલશ

તપગચ્છ ગયણ દિનમણિ સમવડ શ્રી વિજયસેન સૂરિંદ
તસ પટગયણ વિભાસણ દિનકર શ્રી વિજયદેવ મુણિંદ
વાચક સકલ શિરોમણિ સોહઇ નિરમલ જ્ઞાનનિવાસ
શ્રી કલ્યાણવિજય ગુરુચરણ પસાઈ ફુરો મુઝ મનોઉલ્લાસ. ૮૮
સસિ રસ સુરપતિ વચ્છર આતપ ઓગણિમિ ગુરુવારઇ
સમેતગિર મહાતીરથ કેરું સ્તવન રચ્યું મનિધારઈ ૮૯
ભણઈ ગુણઈ જે ભાવઇ નિસુણઇ તીરથ મહિમા આણઇ
જયવિજય વિબુધ કહઇ ભવિ પામઇ સુખ અનંતા સો પાવઇ ૯

(ર. મીમનલાલ મગનલાલ ઢાલ એમ. એ. વકીલ.) સમ્મેત શિખર તીર્થમાલા એ નામથી પ્રાચીન તીર્થમાલા સંગ્રહ પૃ ૨૨-૩૨માં પણ છપાયેલ છે

૧૯૩ લલિતપ્રભ (પૌ૦ કમલપ્રભસૂરિ-પુણ્યપ્રભસૂરિ શિ)

(૩૪૮) ચંદરાજાનો રાસ. ર સં ૧૬૫૫ ભા૦ શુ ૧ ગુરુ
અણહિલપાટણમાં.

અને કલ્પલિપિમાં રચેલ છે કલ્પલિપિમાનો ઉલ્લેખ કવિ ભાવપ્રભે વીર-વિજયસૂરિરાસમાં કર્યો છે - જયવિજય જયવિજય ઉપાધ્યાય કલ્પલિપિ કોપી ભાગ ૨ ૧ ૮ વીરવિજયસૂરિ આગરાની મુલાકાતે ગયા ત્યારે આ જયવિજય પણ તેમની સાથે ગયા હતા.

આદિ—

મંગલકરણ પ્રણમું સદા, મહામંત્ર નવકાર,
નવપદ ધ્યાતા પામીઇ, સંપદ યશ વિસ્તાર, ૧
સરસતિ ભારતિ મુઝ દીયુ, સુન્દર વાણિવિલાસ,
તુઝ પય ધ્યાનિ કવિય રસ, વિરચઇ મન ઉલ્હાસિ. ૨
શ્રી સદ્ગુરૂ ચરણે નમી, ગાસ્યુ શ્રી રવિરાય,
શ્રી ચંદકેવલિ તે જયુ, નામિ નવનિધિ થાઇ. ૩
આમિલ વર્ધમાનતપિ પામ્યુ ઋદ્ધિ વિસાલ,
ઉત્સર્પિણિ વારે હૂઉ, શ્રી ચંદ સાધુ રસાલ ૪
ગૌતમ ગણધર ભાસિઉં, ચેટક આગલિ જાણિ,
તાસ ચરિત પભણુ હિવઈ, સુણજો ચતુર સુજાણુ ૫

* * * *

અંતે—

ચતુર્થખંડ સંપૂર્ણ
અથ ચૂલિકા—કનક કમલ પગલા ઠવઇએ—એ ઢાલ રાગ ધન્યાસી.
ચંદ્ર ગચ્છિ ગુણ ગાઇએ, તિહા ગચ્છ પૂનિમ સાર,
શ્રી ચંદ્ર પ્રભુ સુરીસરૂએ, ગુણિહિ ગૌતમ અવતાર,
ચંદ્રપ્રભુ સૂરીસરૂએ ૧
પ્રધાન શાખા તિહા જાણીઇએ, તસુ અદ્વિતિય વિશાલ,
કમલવદન કમલાકરૂએ, કમલ નયન પ્રભુ સોઇ, ૨
કમલપ્રભ સૂરિપાટ ભણુ એ, પુણ્યપ્રભ સૂરિરાય
પુણ્યઈ પદમા પામીઇએ, પુણ્યઇ સંપતિ પાઈ ૩
પુણ્યઈ નરપતિ પદ લહે પુણ્યે તેજપ્રકાશિ,
પુણ્યવંત ગુરૂસીસ ભણુ એ, શ્રી વિદ્યાપ્રભસૂરિ જાસ. ૪
વિદ્યાઈ વિત પામીઇએ, વિદ્યા રાય નમે પાય
વિદ્યાઇ દેવ વસિ હુઇએ, અલિય વિઘન સવિ જાઈ ૫
જસ પામે વિદ્યાથિકીએ, વિદ્યા ધરમ ઉદાર
સુગતિ લહઇ પરંપરાએ વિદ્યા સુખ વિસ્તાર. ૬

તસુ શીસને ક્રમ અનુક્રમે શ્રી શાંતિસાગરસૂરિ ભણે ગુ-
શ્રી સ્વામિ ને નમીકરી એમને ઘણું ભણે ગુ. ૭
સવત સોળપંચાવને શ્રી, માઘમાસિ ભવિક જયકારુ
શુકલપક્ષ તસુ જાણીયે, પ્રેમ નિર્મળ ભાસુ ૮
ઉત્તરાદિ રચના કરીને તેરપી છેન તેજ ગુ
અને ગુરે ૭ ભાવસિંહ શ્રી તસુને સુખકર દેવગુ- ૯
અનુક્રમે પાલણ શ્રી કરેસ્યે નહિ ગુ
સુખેથી પાસ પ્રધાનસૂરિ, નિર્મલ ભાવ ભવિક ગુ- ૧૦
તસ ઉપરિ ભ મહિમા કરૂએ તપસી સુખ વિલાસ ગુ મ
તસ મેરુ તેજ જાણીયે તસ છે ગુણ રસાલ. ૧૧
ભવિક ભાવ ભવ્ય ભાવથી ભ, ભાવ ભણી નરનું સાર ગુ.
પાસ જિનેન્દ્ર પસાયથી એ, રચીઉ રાસ ઉદાર ગુ. ૧૨
તસ પુત્ર મહિમા ભવિ ધન્ય એ મુનિને ભણી પ્રેમ ગુ
શ્રી સઘ મુખની ભાવભિક્તિ શ્રી ૮૫ ભવિકા એમ ગુ. ૧૩

—સંવત ૧૬૫૫ પ્રતિ લે સુરતના ભંડારની ભાવપ્રમોદ પ્રત
મ ધી ફ૨ ૧૧-૧૪?, ૨૦.

[આ કવિ પૂર્ણિમાગચ્છની પ્રધાનશાખાના થયા છે એનું પ્રતિમા
લેખ ઉપરથી જણાય છે તેમના ગુરુના ગુરુ પુણ્યરત્નસૂરિનો સં ૧૫ ૮
ના પ્રતિમા લેખ મળી આવે છે જુઓ નાહાર ૧૨૪ અને ગુરુ
વિદ્યાસાગરસૂરિનો પ્રતિમા લેખ સં ૧૫૫૮ ના મળી આવે છે જુઓ નાહાર
૧ ૧ બા. પ્ર. મ. ભા. ૧ વગેરે લેખ આ જણાવે છે—

સં ૧૫૫૮ વર્ષે માઘ વદિ ૧ રવૌ શ્રી શ્રીમાલજ્ઞાતીય શ્રેષ્ઠી
પારસ ભાર્યા ... સુત ... શ્રી સુમતિનાથબિંબ કારિતં
શ્રી પૂર્ણિમાપક્ષે પ્રધાનશાખાયાં શ્રી વિદ્યાસાગરસૂરિ પટ્ટે શ્રી ઉદયસાગર-
સૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં

આ લેખ અમદાવાદ ગામના મંદિરમાં ધાતુની પંચતીર્થી પર છે.]

૧૯૪ નર્બુદાચાર્ય (ત૦ કમલકલશ શાખા-કમલકલશ-સૂરિ-મતિલાવણ્ય અને બીજા-કનક શિ૦)

(૩૪૫) કોકશાસ્ત્ર ચતુષ્પદી. સં. ૧૬૫૬ (શક ૧૫૨૧) વિજયા-દશમી, બુધ બુરહાનપુરમા

અંતે—

હવે કવિ નરબુદ બોલે એ કથા, નામ ઠામ પોતાના યથા,
કવણ વશ માહેં ઉપના, તેહ સક્ષેપ બોલુ અધુના ૫૯

ગુજર દેશમાંહિ અભિરામ, ધર્મ ધ્યાનનો ઉત્તમ ઠામ,
યતિ મતિ તપ આગમ જ્ઞાન, સર્વ લોક વસૈ સાવધાન. ૬૦

કલિયુગ ગગા જા(સા?) ગરમતી, ઉત્તમ નીર વહે સાભ્રમતી,
સદા કાલ જલ પૂરણ વહે, સ્નાન પાપતણા નર દહે. ૬૧

કંઠે નગર વસૈં અભિરામ, અમદાવાદ શ્રી ઉત્તમ ઠામ,
સર્વ વસ્તૂ પામીજૈ જેહ, જબુદ્રીપમાહિ નમલૈ તેહ. ૬૨

શ્રી શ્રીમાલી તિહા વિવહાર, દેવરાજ નામે ઉપચાર,
માન દીયૈ મહમદ સુલતાણ, મહિમા માહિ વડો અધ્ધા ૬૩

તેહ ઘરે કુલવતી નાર, વિપક્ષ પૂરણ કુલવિખાત
રાજુલદે નામે ઉતરે, તેહની કુખે હૂ અવતર્યો ૬૪

કર્મસયોગે મારૂ દેશ, નગર શીરોહિ કીધ પ્રવેશ,
તિહા રહેવાનો કીધો ઠામ, ગોગા થયા લહ્યા ગુણગ્રામ ૬૫

નવમે વરષે શ્રી ગુરૂતણા, પામ્યા ચરણ મનોરથ ઘણા,
દીક્ષા લીધી શ્રી ગુરૂ પાશ, ભવબધણ તે છોડયા નાસ ૬૬

શ્રી તપગચ્છમાહિ જશવત, કમલ કલશ શાખા બોલત,
ગચ્છનાયક શ્રી પૂજ્ય પ્રમાણ, જાણે ગગન ઉદતા ભાણ. ૬૭

ધર્મ ધુરધર શ્રી ગુરૂ નામ, કમલકલશ શિષ્ય અભિરામ,
મહા ગુણવત મહા ગભીર, પચમહાવ્રત યતિ સુધીર. ૬૮

શ્રી ભટ્ટારક પાટિ ધારણી, 'તેની કીરતિ જગમાં ઘણી
મહા ગુણવંત ગણધર જાણ પંડિત શ્રી મતિસાગર જાણ. ૬૯
શીષ્ય પ્રધાન શ્રીધર, ; કૃષ્ણ ઉપાધ્યાય, ( )
ત્રીજા મણિ શ્રીમનિ પ્રધાન કહેતા ભાન પ્રસિદ્ધ પ્રમાણ. ૭૦
મતિસાગરના અનુચર એહ, તેહના નામ કહું જાણું તેહ, -
ગજમતિ ગુણવંત ગંભીર, વલિ જાણ કુમાર નમે ધીર ૭૧
ત્રીજા શ્રી ભટ્ટારક જેહ, કહું છઠમા ગ્રહો તેહ
શિષ્ય નરસુંદર કરણ કરી, દીઠો [illegible] કામ ધરી. ૭૨
[illegible] દીઠો મન, શ્રી સરસ્વતી આપ્યો વચન
ઘણા દિવસ મેં સેવા કરી, શ્રી સારદ કરુણા આણી. ૭૩
[illegible] આપ્યો માન માનથી દીઠો વચન
શ્રી શારદા પસાઈ કરી, કવિજન મતિ નરમલ આગરી. ૭૪
ઘણા દિવસ ગુરુને સેવિયા [illegible] સેવા કરી,
વિચાર કર્યો ચિત્તથી કવિ શ્રી ગુરુની અનુમતિ લીધ ૭૫
[illegible] દેશ [illegible] વિચાર, [illegible] દેશ [illegible]
અનેક [illegible] કવિ [illegible] ૭૬
દેવેશ [illegible] આવ્યા વલી,
[illegible] નગરનો નામ. ૭૭
[illegible]
[illegible] ૭૮
શ્રીસંઘ [illegible] પુત્ર [illegible]
[illegible] ૭૯
[illegible] સોલ [illegible] પનર [illegible]
[illegible] ૮૦
[illegible]
[illegible] ૮૧

ઉત્તરા આષાઢ નક્ષત્ર સુવિચાર, શ્રી નરબુદ બોલૈ કવિરાજ,
કર્કરાશિ ગુરૂ ગ્રહ ભોગવૈ, તુલે શનિ આવણુ ચીતવૈ ૮૨
સુભ માહુરત શુભ વેલા સાર, ઉત્તમ લક્ષણ તણો વિચાર.
શ્રી નરબુદ બોલે કવિરાજ કરી ચોપઇ સપૂરણ આજ. ૮૩
શ્રી ગુરૂ તણી કૃપા આદરી, કોક ચોપઇ સપૂર્ણ કરી,
જે નર હોવે ચતુર સુજાણ, નારિ પ્રેમ વિલુધા પ્રમાણ. ૮૪
તે એ કથા સુણસે સહી, અથવા ન પાસૈ સરગી લહી,
સુણતા ચિત્ત હોઅ્યૈ આણંદ, પરમસુખ પામૈ પરમાણંદ. ૮૫
કોક તણો મદ લેઇ કરી, ચાલ ચોપઈ કવિ ઉચરી,
બુરહાંનપુર નગરમા થઈ, કોકદેવ નામે ચોપઇ ૮૬
દશ પ્રકાર સપૂરણ કીઆ, વિગત કરિ કથા જૂજૂઆ,
શ્રી માતંગીને વરદાન, કરી ચોપઇ અમૃત સમાન ૮૭
જે નર સ્ત્રીઆલુબધા હસે, તેહ નામને ઇણી ગ્રંથે વસૈ,
જિમ કમલ માહિ ભમર રમૈ, ગંધ કેતકી છાંડે કીમૈ ૮૮
નાના ગ્રથ તણા મત જોય, કોક ચોપઇ કીધી સોય,
શ્રી નરબુદ કહે કવિરાજ, એહ ગ્રથ થકિ હસ્યો સમરાજ. ૮૯
જે નર સધે અંતરે સહી, સુધી વિસ્તાર હોસૈ નર લહી,
વિરહી તણા ભાજસૈ દુઃખ, ભોગી જનને પ્રામ સુખ. ૯૦
જિહા લગે રવિ શશિ ગગનં તપે, જિહા લગે મેરૂ મહિમધ્ય જપે,
તિહા લગે કથા રહિસ્યે પુરાણ, કવિ નરબુદ કહે કથા વખાણ. ૯૧
કામશાસ્ત્ર અતિ ઉત્તમ એહ, દેઇ ચિત્તને સુણસે જેહ,
અનંત સુખ પામિસે સદા, શ્રી નરબુદ કહે સુખમપદા. ૯૨

—ઇતિશ્રી, ભજ્જિનાચાર્ય શ્રી, નરબુદાચાર્યવિરચિતે કોકશાસ્ત્રે દશમ પ્રકાર સ્થિતિવર્ણપ્રકાર સપૂર્ણ સ. ૧૭૫૨ વર્ષે કાર્તિક માસે શુકલ પક્ષે દશમી તિથૌ ગુરવાસરે વડગામ મધ્યે.

(પત્ર ૪૬ પ્ર. કા.)

[વધુ પોતાની તપગચ્છપટ્ટાવલીમાં જણાવ્યું છે કે સુમતિસાધુસૂરિએ પ્રથમ ઇન્દ્રનંદી અને કમલકલશ નામના બે શિષ્યોને આચાર્યપદ આપ્યું હતું પરંતુ પાછળથી તેમને સૂરિમંત્રના અધિકારી રહે નહિ કે આ બેને આચાર્યપદ આપ્યું તે ઠીક નહીં થયું કારણકે એઓ ગચ્છનો ભેદ કરશે, તેથી સુમતિસૂરિએ ફરી એક નવા આચાર્ય બનાવ્યા અને તેમનું નામ હેમવિમલસૂરિ એવું આપ્યું. સુમતિસૂરિના સ્વર્ગસ્થ થયા પછી ઇંદ્ર અને કમલે પોતપોતાના જુદા સમુદાયો પ્રવર્તાવ્યા જેમાંથી ઇન્દ્રનંદિસૂરિની શાખાવાળા કુતબપુરા મહેવરાના શાખા અને કમલકલશસૂરિની શાખાવાળા કમલકલશા ના નામથી ઓળખાતા થયા. ત્રીજો સમુદાય પાલણપુરા ના નામે પ્રખ્યાત થયો. એજ કમલકલશસૂરિના શિષ્ય જયકલ્યાણસૂરિ થતા હતા કે જેમણે સં. ૧૫૫૬ ના ફાલ્ગુન શુદિ સપ્તમીએ આબુ પર્વત પર પ્રાગ્વાટ જ્ઞાતિના સં. સહસાએ અચલગઢ ઉપર મહારાજાધિરાજ જગમાલના રાજ્યમાં ચતુર્મુખવિહાર બનાવ્યો તેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી તે વખતે તેમની સાથે ચરણસુંદરસૂરિ આદિ બીજો પણ કેટલોક શિષ્ય પરિવાર હતો. જુઓ લેખાંક ૨૬૭ અને ૨૬૮ મુનિ જિનવિજયજી સંપાદિત પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ ભાગ ૨ જો. કમલકલશ ગચ્છ સં. ૧૭૭૨ માં થયો એવું બીજાપુર વિદ્યાશાળાના ૪૧ મા ગ્રંથમાં એક પટ્ટાવલિ છે તેમાં ચોથે પાને લખ્યું છે]

---

૧૯૫ ગુણવિનય.*

(ખ૦ ક્ષેમશાખા—ક્ષેમકીર્તિ૦—વાચનાચાર્ય પ્રમોદમાણિક્ય—જયસોમ ઉ૦ શિ૦)

(૭૯૮+ કર્મચંદ્ર વંશાવલી પ્રબંધ. સં. ૧૬૫૫ મહા વદિ ૧૦ [illegible]માં.

---

* આ કવિએ સંસ્કૃતમાં ગ્રંથો બનાવ્યા છે તે પૈકી ખંડ પ્રશસ્તિ કાવ્ય ટીકા-વૃત્તિ સં. ૧૬૪૧ નેમિદૂત ટીકા-વૃત્તિ સં.

આદિ—

ફલવધિ પાસ પ્રમાણ કરિ, વાગ વાણિ સમરેવિ.
શ્રી જિનકુશલ મુણિંદપય, હૃદય-મઝિમુ ધરેવિ ૧
શ્રી ખરતર ગચ્છ રાજ્યઉ, યુગપ્રધાન જિણચંદ,
શ્રી જિનસિંહ મુનિશ્વર, જિન ગચ્છિય નૃપચંદ. ૨
તાસુ કથનિ ઉવઝાય ગુરૂ, શ્રી જયસોમ સુગીસ.
વાચનાચારિજ ગુણવિનય, મનધરિ અધિક જગીસ. ૩
જિનશાસન ઉદ્યોતકર, કરમચંદ નૃપચંદ
તેહની વશપરંપરા, પ્રભણું આણંદકંદ. ૪
તે નિસુણઉ હરખાઈ કરી, મત્રીસર પરબધ,
ધરમવત ગુણ ગાવતા, જિમ હુવઈ શુભ અનુબંધ. ૫

૧૬૪૬, રઘુવશ ટીકા સ. ૧૬૪૬, પ્રાકૃત વૈરાગ્ય શતક ટીકા સ ૧૬૪૭ સબોધ સપ્તતિકા વૃત્તિ સ. ૧૬૫૧, વિચારરત્ન સગ્રહ લેખન સ ૧૬૫૭ લઘુ અજિતશાંતિ ટીકા સ. ૧૬૫૯, ઇંદ્રિયપરાજયશતક વૃત્તિ સં. ૧૬૬૪ ઉત્સત્રોદ્ઘટ્ટનકુલકખડન (તપાગચ્છનુ ખડન અને ખરતરગચ્છના મડનરૂપે) સં. ૧૬૬૫. આ ઉપરાંત જેનો રચનાસમય અજ્ઞાત છે એવી બીજી રચનાઓ જિનવલ્લભીય અજિત શાંતિ વૃત્તિ, મિતભાષિણી વૃત્તિ, સબ્વત્ય શબ્દાર્થ સમુચ્ચય ઇત્યાદિ. તે પરથી તે એક સત્તરમા સૈકામા વિદ્વાન્ ટીકાકાર અને સાક્ષર હતા એ નિર્વિવાદ છે વધુ માટે જુઓ ઐ રા. સ ભા. ૩ અને જૈ એ ગુર્જર કાવ્ય સચય. ભાષાનુ કાવ્ય નામે કર્મચદ્ર પ્રબંધ, કર્ત્તાએ બીજો સસ્કૃતમાંનો વશપ્રબંધ જોઇને કર્યો છે. જુઓ ઉપર ટુંક ૨૯૭. તેમણે સ. ૧૬૭૫ માં વિમલાચલ પર જિનરાજ સૂરિએ કરેલી આદિનાથની પ્રતિષ્ઠામા હાજરી આપી હતી. જુઓ એપિગ્રાફીઆ ઇંડિકા ૨-૬૨-૬૩. આ શિલાલેખ માટે જુઓ મુનિ જિનવિજયજી સપાદિત પ્રાચીન જૈન લેખસગ્રહ ભા. ૨ લેખાંક ૧૮-૧૯, ગ્રંથો વિષે સૂચિ માટે જુઓ જેસલમેર ભડાર ગ્રથ સૂચિ. પૃ ૨૯ અને ૫૨

આશે કુમરનંદિના વિમલાત્મજ સુરસાસ:
નીતારથ ગુરૂ મુનિના ગ્રામ સમુચિત સવિશાલ.

× × × ×

અંતે—

સોલસયસય પંચાવન તણુંઇ શ્રી અનુરાધા ચોમાસરે
માસ વદી છઠ્ઠી તિથિ મંગી વચન પ્રયોગઇ રે. ૨૫૩
રાજ કરમચંદ મંત્રી સધર નગર તો સાગરિ
ચ ભગતના પ્રાગ વર્ષ જિહાં સવિ વસિત પ્રમાદરે. ૨૫૪
જિહાં જિનકુશલ સુગુરૂ તણું કરમગતિ કરાવે રે.
શુભ સામ સપનિ કર્મ નિપ્રતિ ને જસવાધો રે. ૨૫૫
પાસ શ્રી જયસોમઠ સુગુરૂ જિહાં મહિમાસદ રે.
શ્રી સમયરાજ આગમ વડી નિપાવ્યા જિન આવાસઇ રે ૨૫૬
તસુ આદેશ લહી કરી કેળી વસમણપીરે,
વાચક શ્રી ગુણવિનય કહિ એહ સરસ સગપંચ રે ૨૫૭
જિનચાંગ ને પ્રબંધ એ ળ અહિ મેર ગિરિદો
શ્રી જિનકુશલ પસાઉલઇ મંગલિક અધિક સિદ્ધિ રે. ૨૫૮
એ ભણઇ પ્રબંધ ને જિનશાસન જ્યાવરો રે.
તે પામઇ સુખસંપદ સોહગમલિરિ સિદ્ધિ આરો રે ૨૫૯

(૩૬૭) અંજનાસુંદરી પ્રબંધ સં ૧૬૬૨ મિગ શુ ૧૩ બુધ

અંતે.

શ્રી ખરતરગચ્છ પ્રગટ પટ્ટધર, યુગપ્રધાન શ્રી જિનચંદ્ર સૂરિ.
તિણ પાટિ શ્રી જિનસિંહ સૂરિ, મહાવાદિ વાદિમદ સર્વસૂરિ.
તસુ દીક્ષા ગુરૂ આચાર્ય શ્રી પ્રમોદ નિરંજન વિદ્યાનંદ
ઉપાધ્યાય શ્રી પ્રેમરાજગણ શિષ્ય શ્રી પરમાનંદ ગુરુ સુખ. ૧
વાચક સુંદર સુખકારી, તાસ શિષ્ય વિજયી ગુણધારી.
શ્રી જયસોમ સુગુરૂ ઉવઝાય, વચનરસઇ રંજિત નરરાય. ૨

અકબ્બર શાહિ સભાઈ જાસુ, દસદિસિ હૂઅઉ વિજયવિકાસુ.
તાસુ શિષ્ય અછઇ વિનીત, ગુણુવિનયતિ જયતિલક સુવિદીત. ૩
તિહા વાચક ગુણુવિનયઇ દીઠઓ, પૂર્વ પ્રબંધ જિસ્યઉ મધુમીઠો.
સોલહસઈ બાસઠ્ઠા વરસઈ, ચૈત્ર સુદઇ તેરમિનઈ દિવસઈ. ૪
તેરમ રવિ યોગઈ બુધવારઇ, ઢાલઇ બધ્યઉ તસુ અનુસારઇ.
શીલવતની વાતજ સુણુતા એહ પ્રબધ ભવી નિતુ ભણુતા ૫

સ ૧૬૬૯ વર્ષે શ્રી આગરા નગરે ,પ. જયકીર્તિ લિખિત
વિવેકવિજય ભ, ઉદયપુર, ખ. ચ'

(૩૪૮) ગુણુસુદરી ચોપાઇ. સ ૧૬૬૫–સે. લા. વડોદરા

(૩૪૯) અંચલમતસ્વરૂપવર્ણન. સ. ૧૬૭૪ માહ સુદ ૬ બુધ
માલપુરમા.

આદિ—

વિમલ પ્રભુ મતિ વિમલ કરિ, જિણુકરિ કરૂઅ વિચાર,
શાસ્ત્રે તણુઉ જિણિ જાણીયઇ, સદ્ અઇ સાર અસારવ, ૧
ઉવજઝાય શ્રી જયસોમ ગુરૂ, દેસિય વિહિ યહ એહ,
દેખાઉ જિણિ અવિહિ યહ, કેરી ભાજઈ ગેહ ૨
અચલ થાપન જિણિ કરી, શાસ્ત્ર વિના નિરમૂલ,
સાભળતા શ્રવણુઈ હુવઇ, શ્રુતધરનઇ સિરિ સૂલ. ૩
વચન માત્ર નિસુણી કરી, મારગ છોડઇ સુદ્ધ,
ધવલઉ સગલઉ મૂઢ મતિ, દેખી જાણુઇ દૂધ. ૪
તેહનઉ ભાવ પ્રકાસ કરિ, નવપહ છોડાવેઉ,
મૂલ મગ્ગ મહિ આણિસ્યુ, સુદ્ધ લોય હિત વેઉ. ૫
ઈગ્યારઇસઇ ગુણુ સઠઇ, પૂનમીયાનઉ પક્ષ,
નરસિંહ પાઠક તેહનઉ, મભલીયઇ પરતક્ષ ૬

× × × ×

અંત—

મોહમહઈ અવિહડતરુઅમિ, માંગત સુકિ ગ્રહિ
ગુણપાત્રઈ નામ પુણ્ય, સુહર રવિ જ્યુ
ગુણરંજન મહિમાનિધાન શ્રી જિનચંદ સૂરિ,
ચંદ્ર ચકોર તસુ સુગંધ તિમિર હરિ સૂરિ.
શ્રી ખરતરગચ્છ જિન સમય એ નવ નિનાદ પરિ જેમ
સાધકાર તસુ ગુણના, અભિનવ સુખ કરિ કેમ ! ૨૩
માલપુરા નગરમાંહિ, મહિમા પુરતી તહિ
ધર્મ નહિ સુખ કર્મ નથી સમય કીધો કેલિ,
ધર્મ નિશ્ચય વિના નહીં એ તેહનો ? રંગ
મિથ્યા દૂષણ નિંદા દુર્જનમિ નહિ રાગ નહિ રેહ
સુખ ભવ નહીં ધરી એ નહિ તસુ ઉપરિ દેવિ,
રવિ પ્રગટ કરું જિમ ઉદિ, ન કરું તસુ છેહ. ૨૪
ધર્મ માર્ગની ભાવ ગુણ તો આણે ભેદ,
તસુ કહી ભવ નહિ આણે એ અતિ ભીષ્મ રેહ,
મોહ ભવ સાગર દુર્ગત એ ભીમ ભવિક,
તો સાગર જિણિ કેળવુ, મિલ નવ રાખી વિધ
નામ એહ નામો તેહમિ નવ કરું ભવ સુરિ
નિજ આત્માની નિર્મલ નિરંતર કરું નિધિ ૨૫
નિર્મલ ઉત્તમ ગુણની જિનની આગમ
ભવિ આત્મા ભક્તિ ભણુ, આગમ પઠિત પર આપ
કરતો પુણ્યવિધિ આપ તસુ સાર
શ્રી પ્રમાણાભિધાન તાસ તણુ શીષ વ્યાકર.
ઉવઝાય શ્રી હર્ષધર્મ ગુરુ તાસુ શીષ ભાખતિ,
ઉવઝાય શ્રી મતિ સુમતિ શ્રી જિનરત્ન પ્રસાદિ. ૨૬

(પ્ર. ગ. ભં.) નં મુનિ શ્રી ૧૦૫ પ્રતમાંથી.

(૩૫૦) લુમ્પકમતતમોદિનકર ચોપાઇ. (લોંકા-અમૂર્તિપૂજકના ખંડન રૂપે)-સે લા વડોદરા

---

(૧૯૬) સમયસુન્દર (ખ૦ જિનચંદ્ર સૂરિ-સકલચંદ્ર ઉ૦ શિ૦)

(૩૫૧) ચોવીશી. સ ૧૬૫૮ વિજયાદશમી અમદાવાદમા

આદિ— રાગ મારૂણી.

રિષભદેવ મેરા હો,
પુણ્યસયોગઇ પામીઆ મઇ, દરસણ તેરા હો. ૧
ઋષભદેવ મેરા હો

× × × ×

અંતે— રાગ ધન્યાસિરી.

તીથકરરે ચઉવીસે મઇ સસ્તવ્યારે,
ઋષભાદિક જિનરાય દાણિપરિ વીનવ્યારે—
વસુ ઇંદ્રી રે રસ રજનીકર વચ્છરઇરે,
અહમદાવાદ મઝારિ વિજયાદશમી દિનઇરે,
ગુણ ગાયા તીર્થંકરના શુભ મનઇ રે ૧ તી.
ખરતર ગચ્છ રે શ્રી જિનચદ સૂરીસરૂરે,
જિનસિંઘ સૂરીસ સકલચદ મુનિવરૂરે,
સુપસાયઇરે સમયસુંદર આણંદકરૂરે— ૨ તી.
—ઇતિ શ્રી ચતુર્વિંશતિ તીર્થંકરગીતાનિ શુદ્ધ પ્રત ૫-૧૧ આ ક.

(૩૫૨) ગુણરત્નાકર છંદ. સં. ૧૬૫૯ —લીં.

(૩૫૩) સાંબપ્રદ્યુમ્ન પ્રબંધ. સં ૧૬૫૯ વિજયાદશમી ખભાતમા.

આદિ—

શ્રી નેમીસર ગુણનિલુ, જગજીવન જિણચંદ,
બ્રહ્મચારિ ચૂડામણી, પ્રણમું પરમાણંદ ૧

પુરસાદણિ પાસજિન ભાભાપુરિ જિર ઠામ,
તાસ તણાં બેહું થીઅઈ વઢિન ઠામ. ૨
વર્દ્ધમાન સામી સપર ધ્યાનપદ્મ નિમઈસુ,
ત્રણવતું તીરથ જેહનું ત્રુમ સદમ બોકીસ. ૩
તાસ શીસ ત્રિભુવનતિલક અભયર ગોતમ સામિ
ભય સઘલિવિ ઠામઈ જિન સમરંતા નામ. ૪
માકતિ નહી મુઝ તેહની બુદ્ધિ નહીં સંપમઠ
વચન વિલાસ નહી નિરખ નિ પણિ પ્રથમ અભ્યાસ. ૫
સંખ પ્રમુખ ગુણરત્નમા સહિત અનેક અપાર
મહત ત્રિભુવિ હું વર્ણવું, પણિ છઈ નિ આધાર ૬
નહી તરતાં નોકાથી સમુદ્ર થાય સુગાય
તિમ મુઝ આલસન આવઈ ઉપર તણુ સુગમાય. ૭
આગઈ જે અર્થ નિ કલા સઘળઈ સમય
પણિ હું પાસજીની ભક્તિ, વિસ્તારવાઈ પ્રમાણ. ૮
નાથ તણા ગુણ આવતાં સમ અર્થતા નેહ,
પ્રથમ પ્રધાન કુમારક્રમ, સાંભળજો સહુ કોઈ ૯

* * * *

ઢાલ ૧૩

× × × ×

સમયપુર મઈ સાધના નિ સુખસાધ ભદ્ર ભણિ
પ્રથમ ખંડ પૂરો થયો નિ ભીલની ભઈ વાણિ ૧૫૧

—સંવત ૧૬૫૪ વર્ષે ત્રિભુવનમાં શ્રી રત્નસિંહ શ્રી ગુર્જરાત્ર મહાધિપ પાદશાહિ શ્રી અકબર પ્રદત્ત યુગપ્રધાન ... પ્રધાનપદધારક શ્રી ૬ જિનચંદ્રસૂરિ સૂરિશિષ્ય પંડિત સકલ ... શ્રી જિનસિંહસૂરિ ... શિષ્ય પંડિત સાગરચંદ્ર ... વા૦ સમયસુંદરગણિ શ્રી ... પ્રમુખ ... પ્રથમ ખંડ

દુહા.

કાસમીર મુખમંડણી, પ્રણમુ તોરા પાય,
હિવિ બીજો ખંડ બોલિસ્યુ, સાનિધિ કરિજ્યે માય ૧
સત્યભામા હરિભામિની, પ્રેખી કુમર પ્રતાપ,
અણુપ અદેખાઈ કરઈ, સઉકિ માં સતાપ. ૨
અન્ય દિવસ ભામાસમી, ત્રસલઉ ચાડિ નિલાડિ,
ત્રુટ મુટલે પાટલઉ, પડી રીસાણી હાડિ. ૩
ગત્રહત્યો દે ગાલસું, નયણે વરસઇ મેહ.
ચિતાતુર બઈસી રહી, દુખિયા લક્ષણ એહ ૪

* * * *

ઢાલ ૨૧.

સત્ર પ્રકરણ તણી સમતિ, ગ્રથ કીધઉ જાણિરે,
દેવગુરૂ મુઝ કરિ સાનિધિ, ચડયઉ તેણ પ્રમાણરે ૧૯

અંતે—

ઢાલ ૨૨ રાગ ધન્યાસરી.

આઠમઈ અગિ એ કહ્યઉ, સબ નઈ પ્રજૂન અધિકાર,
સોહમ સામી ઉપદિસ્યઉ, જબુનઈ સુવિચાર,
સુવિચાર સુંદર મુનિ પુરંદર, સોભાગી મહિમાનિલા,
ચારિત્રપાત્ર મહાત મુનિવર, સકલ સાધુ ગુણે ભલા.
ગિરૂયાતણા ગુણ ગાવતા, મુઝ હીયઉ હરખઈ ગહગહ્યઉ,
ગણિ સમયસુન્દર કહઈ સબધ, આઠમઈ અગઈ કહ્યઉ ૧
સબ પ્રજૂન ગુણ ગાવતા, દુખ દોહગ ગયા દૂરિ,
રિદ્ધિ સમૃદ્ધિ સુખ સપદા, પ્રગટયઇ પુણ્યપડૂર,
પ્રગટિઉ પુણ્યપડૂર ઘરિ ઘરિ રલિય રગ વધામણા,
નવનવા ગીત વિનોદ ઉછવ, ધવલ મગલ અતિ ઘણા.
શ્રી કૃષ્ણનદણ જગઆણદણ, ધ્યાન તસુ મનિ ધ્યાવતા,
ગણિ સમયસુદર કહઈ આણદ, સબ પ્રજૂન ગુણ ગાવતાં. ૨

શ્રી ખરતર ગચ્છ દીપો દિન દિન અધિકાઈ વાની
શ્રી જિનચંદ સૂરીસર, જગમ જુગપ્રધાન,
જંગમ જુગ પ્રધાન, જસી પ્રતાપઈ અકબર દીપઈ
અમારિ ઢમકા તસુ જગમાંહિ ફિરમાણ કિયા.
તસુ સીસ અનુપ પ્રતાપ જિનસિંહ સૂરિ અધિક ઉપાયા,
ગણિ સમયસુંદર કહઈ તિણિ શ્રી ખરતરગચ્છ દીપાયા. ૧
શ્રી સંઘ સુગુરુ જગીસ એ ચીરંજીવ કરજો અપાર,
ધરમનુપાસ પસાઉલિ આગમન સુખકાર,
સુખકાર સકલ સીસ એ ગુરુ યુધિ શિષ્યશાખિ જીવઈ
મેરુનીસ ધરઈ રતન એ સંઘ સકલ મંગલ શુભ મતિ
[(આગલ પ્રતમાં વધુ એ છે કે)
જિનચંદસૂરિ વિનેય પંડિત સકલચંદ સુસીસએ
ગણિ સમયસુંદર એમ જપઈ સંઘ સુગુરુ જગીસ એ. ૪]

—ઇતિ સંવત ૧૬૫૮ વર્ષે શ્રી જિનવલ્લભ દિને શ્રી સ્તંભતીર્થે શ્રી બૃહત્ ખરતર ગચ્છાધીશ્વર શ્રી દિલ્લીપતિ પાતિસાહિ શ્રી અકબર પ્રતિબોધક યુગપ્રધાન પદધારક શ્રી શ્રી ૫ જિનચંદ સૂરીશ્વર શિષ્ય સકલસમસ્ત સ્વગચ્છપરંપરાશોભિતાચાર્ય શ્રી જિનસિંહ સૂરી શિષ્ય શિરોમણિ, શિષ્યમુખ્ય પંડિત સકલચંદ ગણિ તચ્છિષ્ય વા. સમયસુંદર ગણિભિઃ શ્રી જેસલમેર વાસ્તવ્ય નાનાવિધ શાસ્ત્ર વિચારે રચિત સા. શિવરાજમહારાજ્યેન કૃત. શ્રી ... પ્રથમ ... સંપૂર્ણ, ... ગાથા ૬૩૫ ... ૨૧ શ્લોક સંખ્યા ૮ પંડિત શ્રી ૫ માણિક્યચંદ ગણિ શિષ્ય ૫. ટેમચંદેણ લિપિકૃતા આત્મા વાચિ માનિમ દિને ઇતિ મંગલ (દે. લા. ૬ પછી જૂની-રચના સમયની ભાર વિનાની પછીની) જૂ. પિ. ભં., દે., ભાર.

—સંવત ૧૫૮૬ વર્ષે ફાગુન માસે શુક્લપક્ષે અષ્ટમ્યાં તિથૌ શનિવાસરે ભેસી મનસાસ લિખત । ભાઈ ભાના [પંચાઈ ઇ—ઇતિ વિવેક
વિજય (ધુમરાવાળે ઉપાશ્રય) ...

—૩૮-૧૦ અને ૧૯-૧૭ લીં,

—લિ૦ મુનિ દૂદા ૩૨-૧૦ વિ. ધ.

—સકલ પંડિત શિરોમણિ પંડિતોત્તમ પંડિત શ્રી શ્રી શાંતિવિજય ગણિ શિષ્ય પં. પ્રતાપ વિજય લિખિત કૃષ્ણગઢ નગરે ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાત્ સંવત ૧૭૮૭ વર્ષે માસ ચૈત શુદિ ૯ શુક્રવાસરે શ્રીરસ્તુ ભાવ

—સં ૧૭૬૧ પોસ વદિ ૧૩ લિ૦ ૨૫-૧૫ મો૦

—કુલ ૨૩૮ કડી. લિખિતા શ્રી પટ્ટણા નગરે-સંવત ૧૭૧૨ વર્ષે માઘ માસે શુકલપક્ષે ત્રયોદશી તિથૌ મંગલવારે શ્રી ખરતરગચ્છે શ્રી જિનમાણિક્યસૂરિ શાખાયાંવાદીંદ્ર શ્રી ગુણરત્ન ગણિ તત્ શિષ્ય વા૦ શ્રી શ્રી રત્નવિશાલ ગણિગજેંદ્રાણા તત્ શિષ્યમુખ્ય વાચનાચાર્ય શ્રી પં લબ્ધિવિજય ગણીનામંતેવાસિના પં૦ મહિમોદય ગણિના લિખાવિત. લિખિત પં કલ્યાણ મુનિના પરોપકારાય સુશ્રાવિકા પુન્ય પ્રભાવિકા વીરો પઠનાય શ્રી સીમંધર સ્વામિપ્રસાદાત્-૩૧-૧૧ અનંત.

—ગ્રંથાગ્રંથ સંખ્યા ૮૫૦ સંવત ૧૬૯૨ વર્ષે આસોજ માસે સેત પષે ત્રિતીયા તિથૌ સોપર નગરે લિખત ઋક્ષ શ્રી વાણરીરછ ૧૪-૧૬ મારી પાસે છે આ કવિના સમયમાં લખાયેલી છે.

—બે ખંડ-ઉભયખંડ શીલને ગાથા ૫૩૫ ઢાલ ૨૧ શ્લોક સર્વ સંખ્યા ૮૦૦ અંકે આહસિઈ પૂરા સંવત સોલ ૧૬૭૦ વર્ષે કૃ માર્ગસિર માસે કૃષ્ણ પક્ષે પંચમી તિથૌ વાર સોમે લખિત સ્તંભતીર્થં લખિત (સારી પ્રત ને જૂની પ્રત છે) ૩૨-૧૧ લીં

(૩૫૮) +દાનશીલ તપભાવના સંવાદ-સંવાદશતક સં. ૧૬૬૨ સાંગાનેરમાં.

આદિ—

પ્રથમ જિણેસર પાય નમી, પામી સુગુરૂ પ્રસાદ,
દાન સીયલ તપ ભાવના, બોલિસ્યું સરસ સંવાદ. ૧

વીર જિણંદ સમોસર્યા રાજગૃહી ઉદ્યાન,
સમોસરણ દેવે રચ્યો, બેઠા શ્રી વર્દ્ધમાન. ૨
બેઠી બારહ પરષદા સુણિવા શ્રી જિનવાણિ
ધન કહૈ જનિ (? બેઠો, ગુરુને પ્રણમ બખાણિ. ૩

* * * *

અંતે—

સોલેસે બાણુ સમે રે સાચોર મઝાર
પદ્મપ્રભુ સુપસાઉલેરે, એહ ગુણ્યો અધિકારોરે ધર્મ હિયે ધરો.
સોહમસ્વામિ પરંપરા રે ખરતર ગચ્છ કુલચંદ
યુગપ્રધાન ગુરુ પરગડો રે શ્રી જિનચંદ્ર સૂરિંદ રે. ધ
તાસ સીસ અતિ દીપતા રે, જિનશાસન જયવંત
આચારજ મહિમાનિધિ હમારે જિનસિંહ સૂરિ મહંત. ધ
પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂજના રે સકલચંદ તસુ સીસ
સમયસુંદર વાચક ભણે રે સંઘ સદા સુજગીસો રે ધ ૪
દાનશીલ તપ ભાવના રે સરસ રચ્યો સંબંધ
ભણતાં ગણતાં ભાવસું રે રિદ્ધિ સિદ્ધિ સુપસાયો રે ધ ૬
—રત્ન (પ્ર. ૩૫૨ જુઓ પ્ર ૩ જૈન સઝાયમાળા. ભીમ આદિ
સં ભાગ ૩)

—સં ૧૭૭૭ વર્ષે ૫-૧ અનત.

—પંડિત ધનવિજયમ મણિના લિખિત—ગુમાવિજય પુસ્તકભં-
ડાર ભાઈ કેસરી પાનાચં ૫-૧૩ મારી પાસે છે

૨૫ પાણી તીર્થસ્તોત્ર ૪ ઢાલનું સં ૧૬૬૨

આદિ—

પાશ પ્રભુપુરે શ્રી પદ્મપ્રભુ પાસના, ગુણ ગાઉરે આણી મન શુભ ભાવના,
મંડપણૂરે પ્રતિમા પ્રગટ થઈ ઘણી તસુ વંદનપતિરે સુણિજ્યો અધિક મોટાભણી.
મોટાભણી એ વાત સુણજ્યો કુમતિ શંકા આણજ્યે
નિરમલો આગમ શુદ્ધ સમકિત શ્રી જિન શાસન જાણજ્યે

ધ્રમદેસ મંડોવર મહાબલ સુર રાજા સોહએ,
તિહાં ગામ એક અનેક ધાનિક ધંધાણી ગામ ગોહએ. ૧

× × × ×

અંતે—

સંવત સોલ બાસઠિ સમઇ, જાત્ર કીધી હો મઇ માહ મઝારિ,
જન્મ સફલ થયો માહરો, દિવ મુઝનઇ હો સાગી પાર ઉતારિ મો. ૨૩

કલશ.

ઇમિ શ્રી પદ્મપ્રભુ શ્રી પાસ સાગી, થુણ્યો સગુરૂ પ્રસાદ એ,
મૂલગી અર્જુનપુરી નગરી, વરધમાન પ્રાસાદ એ,
ગચ્છરાજ શ્ર જિનચંદસૂરિ, ગુરૂ શ્રી જિનસિંઘ સૂરિસરો,
ગણિ સકલચંદ વિનેય વાચક સમયસુન્દર સુખકરો. ૨૪

—મુ વિ. પાસેથી શા ડાહ્યાભાઇ પ્રેમચંદ મોદીએ મેળવેલી પ્રત પરથી ઉતારેલ નકલ જૈ. શ્વે કો હેરલ્ડના સ ૧૯૭૪ પુ ૧૪ અક ૪–૫–૬ (સને ૧૯૧૮ ના એપ્રિલથી મેના એકત્રિત અક)મા પૃ. ૧૭૮ ઉપર મારી ટિપ્પણી વિવેચના સહિત પ્રકટ થયેલ છે

(ટુકમા સાર એ છે કે ઘઘાણી તીર્થની ઉત્પત્તિ સ. ૧૬૬૨ મા જ થઇ ને તેજ વર્ષના માહ માસમા કવિએ તેની જાત્રા કરી. તે ગામ ધુમદેશ (?) મડોવર (?) સુ રાજાના દેશમા આવેલુ છે (આ સુરરાજા સિરોહીની ગાદીપર સ ૧૬૨૮ થી ૧૬૬૭ સુધી રહેલા મહારાવ સુલતાન જણાય છે. જુઓ સિરોહીકા ઇતિહાસ પૃ ૨૧૭ થી ૨૪૪) તે ગામમા દુધેલા નામનુ તળાવ છે, ત્યા ખોખર નામનું દેહરૂ હતુ, તેની પાછળ ખોદતા એક ભોયરૂ નીકળ્યુ અને તેમાથી પરપરાગત મૂકેલો નિધાન મળી આવ્યો ને તેમાથી પ્રતિમાઓ સ ૧૬૬૨ ના જેઠ સુદ ૧૧ ને દિને નીકળી (ચૈત્રી વર્ષ પ્રમાણે) સઘળી મળી ૬૫ પ્રતિમામા કેટલીક જૈન અને કેટલીક શૈવ હતી, જૈનમા મૂલનાયક પદ્મ પ્રભુ અને પાર્શ્વનાથ હતા, એક ગોમુખ અને ૨૪ જિનની પ્રતિમા

(અજારીપાર્શ્વ) ની. બીજી એતીસ જૈન પ્રતિમા કે જેમાં એક મસ્તક ભિન્ન રહેલ તે સિવાય ઓગણીસ પ્રતિમા બીજા પ્રભુ-જિનની હતી. કુલ આમ ૪૬ જિનપ્રતિમા હતી તે સિવાયમાં છ અન્ય, ઈશ્વર (શિવ), ગણેશ, અંબિકા ક્ષત્રિય અર્ધનારેશ્વરી વિનાયક (સ્વરૂપની) જોગણી, શાસનદેવતા વગેરેની જૈન જૈનેતર હતી. આ જિનપ્રતિમાઓ પાંચ રાજાઓ નામે અજયપાલ કુમારપાલ (જિનપાલ) અજયચંદ્ર કુમાર અને સંપ્રતિ રાજાઓએ ભરાવી હતી અને તે પ્રતિમાઓ પરિકર-ધૂપ ધાણું વગેરે પણ તે સમયનો હતો. એ મુખ્ય પ્રતિમા પૈકી પદ્મપ્રભુની પણ સુંદર હતી. તે સંપ્રતિ રાજા કે જેને આર્યસુહસ્તિસૂરિએ પ્રતિબોધ કર્યો તેમની ભરાવેલી છે વીરાત્ ત્રણસે બાણ આર્યરક્ષિત સૂરિએ અષાઢ ૮ ને રવિવારે શુભમુહૂર્તે પ્રતિષ્ઠિત કરી એવી લિપિ તે પર જણાય છે. બીજી પ્રતિમા પાર્શ્વનાથની શ્વેત-અર્જુન સોનાની છે-એ અર્જુન પાસ આ અર્જુનપુરી-પાટણની નૃપમાદાય છે તે અજયપાલે ભરાવેલી અને વીરાત્ ૧૭૦ માં આર્ય ભદ્રબાહુએ પ્રતિષ્ઠિત કરી છે. આ તીર્થની ઉત્પત્તિ સં. ૧૫૧૨ માં થઈ એટલે આ પ્રતિમાઓ આવી રીતે મળી આવી એટલે પાટણ-અર્જુનપુરી નામના નગરના ગામમાં નવું તીર્થ થયું અને અભિમાનના ન તો ત્યાં આવ્યા લાભ્યા અને મહાવીર વાડીના વાસમના ન ... પામી. પ્રતિમાનાં ... ... હિત ઉપરે એ સ્થાપિત છે. વિશેષ માટે જુઓ જૈન રાજ્ય ઉપદેશ ...)

(૭૫૫) નમનાર મહિકજીનો રાસ સં. ૧૬૬૫ ૭ સુ. ૧૫

આમરાર્ભ.

આદિ—

સિદ્ધારથ કુલિભુવનતિલો મહાવીર ભગવંત
વર્તમાન તારવાની પ્રણમો શ્રી અરિહંત. ૧
તસ ગણધર ગૌતમ નમો લબ્ધિ તણો ભંડાર
શાસન સારદા માની, વાણી નાન વિચાર. ૨

વીણાપુસ્તકધારિણી, સમરૂ સરસ્વત માય,
મૂરખને પંડિત કરે, કાલિદાસ કવિરાય. ૩
પ્રણમો ગુરૂ માતા પિતા, જ્ઞાન દૃષ્ટિ દાતાર,
કીડીથી કુંજર કરે, એ મોટો ઉપગાર. ૪
ગારૂડ ફણીની મણિ ગ્રહે, તે જિમ મંત્ર પ્રભાવ,
તિમ મહિમા મુઝ ગુરૂ તણો, ૬ મતિ મૂઢ સ્વભાવ. ૫
મુઝને સુમતિ જગાઇયો, ઉઠ ઉઠ રે ઊઠ
ગુન વરણવિ ગુરૂવા તણા, દૂ તુઝ પૂરસો પૂઠ. ૬
તિણ મુઝ ઉદ્યમ ઊપનો, પપીને જિમ પપ,
એક લાભ વલિ કહે સુમતિ, દૂધ ભર્યો વલિ શાન. ૭
કરકંડુ રાજા દુમુખ નમિ ને નિગ્ગઇ સુદ્ધ,
ધ્રણ નામે ઉત્તમ હવા, ચારે પ્રત્યેકબુદ્ધ ૮
ચારિ તી આચારે ચતુર, મોટા સાધુ મહંત,
ચિદ્ પડે કહો ચરિત દૂ, જિમ પામ્યુ ભવ અંત ૯
ચાર ખંડ એ ચઉપઈ ચિહું ખંડે પરિસિદ્ધ,
પ્રથમ ખંડ કરકંડુનો સાંભલો મને વિસુદ્ધ. ૧૦

× × ×

અંત-પ્રથમખંડ. ઢાલ ૧૦ રાગ ધન્યાસરી.

ઇમ વૃષભથી પ્રતિબુઝ્યો. વલિ કીધો મસ્તકિ લોચ,
રાજરિદ્ધિ તૃણ જિમ પરહરી, અતિ ભલો એહ આલોચ, ૧
—મુનિવર વંદીયેરે કરકંડુ સાધુ સુબુદ્ધ, પહલો પ્રત્યેકબુદ્ધ—મુનિ૦
કુલપડઉ કીધો મુહપતી દેવતા દીધો વેસ,
વયરાગે સંયમ આદર્યો ધર્મ ભવક જનનઇ ઉપદેસ. મુ. ૨
કરકંડુના કેતા કહ્ એકે જીભે ગુણ વખાન,
એકઠા ચ્યારે થાઇસ્યઇ, એહ ખંડ ચઉથે જાન. મુ. ૩
ગચ્છ વડા ખરતર ગુરૂ વડા, જિનચંદ જુગપરધાન,
જિનસિંહ સૂરિ સુજસ ઘણું, જસ દીયો અકબર માન. મુ. ૪

આણંદરે ધામ દીપતા શ્રીમાલી વંશમાંહ
શ્રી વિમલનાથ પરસાદથી અતિ ઘણી ગહુર મંડાણ. સુ. ૫
સંવત ચૌદસેં બાસઠે વદિ માસ ફાગુન સાર,
એ પ્રથમ ખંડ પૂરો થયો, સિદ્ધ યોગ ને ગુરુવાર સુ ૬
જ પ્રથમ જિન શ્રી પૂનમ ગચ્છ શાખાઈ મુનિંદ,
તે સતગુરુ પસાઉલી દાન શીલ સુણ આનંદ સુ ૭
એ ક્રમ મિ શ્રેણી ભણી પન્યાસિરિ એ રાસ
મહિ વીરચંદ્ર મુનિ ભણે શ્રી સંઘ ઉલ્લાસ સુમાય. સુ ૮
—પ્રથમ ખંડ કરણ રાજર્ષિ સંપૂર્ણ સમાપ્ત, ૧૨૭ શ્લો ૧૧૫
× × × ×
ઢાલ ૮ રાગ કલ્યાણ હિ ૮ વાર—રાહની ઢાલ
કુમર નામ મુનિવર ભણે ભીને પ્રતિબોધીરે
પ્રતિબોધિ કિંચન મત્ય સંયમ પામે મન શોધીરે. ૬ ૧
(અતિ ઉગ્ર પ્રતિબોધના ભા૦)
પરીમ આરંભ આલવી નિગ્રોધ વહિ રેમ પરમોરે
અતિ ઉગ્ર પ્રતિબોધના આપે ધર્મનો ઉપદેશરે ૨
શુભ ભાવ મન મહિમરે પૂરવ જિન ગૌ આધારો રે
ત્યાંથી તે મિથા વૃક્ષ નિર્મલ ગગન સમુત્તિન્નારો રે ૩
પાવન શીલ આચાર શુભે ગૌમ ચઢી નરેમ ધારારો રે
ભાવ ૧૪ રંગ ભરો આતમા નગર મંદરો રે ૪
પંચ મહા વ્રતસમ્યક્, સાર શુભધ્યાન જિનભારોરે
શ્રી જિનચંદ્ર સૂરીશ્વર મનપે નિજ ધરમ મનો રે ૫
શાશ્વત સુખધામ ધિ પગ મલી ચારે
સંઘપરર ભને સાધનો તસ તેજ પ્રતાપ અપારોરે. ૬
ઢાલ ભણી એ આણી પન્યાસિરી રમ રહિરે,
સંઘપરર ૧૬ ભવ્ય, નરનારી મન રહિરે ૭
—બીજ ૧૪ ઢુવકણનો સંપૂર્ણ

ઢાલ ૧૭ રાગ ધન્યાની બગી બજાવે વનાં એ ઢાલ.

મુનિવર પાય નમુ, નમિરાજ રિષિરાય,
નમિરાજા સંજમ લીયો, ચઢતે મન પરમાણુ મુ૦
ચઉથ પડ ચિહું સાધના, ગુણ ગાયસિ અભિરામ. ૧
ઈંદ્રિ પ્રમસા ઇમ સુણી, કીયો નહિ અહંકાર
ત્રીજે પ્રત્યેકબુદ્ધએ, ક્રમ ક્રગ કરે વિહાર. ૨
વિમલનાથ પરસાદથી, શ્રી ઉગ્રસેનપુરમાહિ, મુ૦
ગરૂયો ગચ્છ ખરતરતણો, દિન દિન અધિક ઉછાહ. ૩ મુ
યુગપ્રધાન ગુરૂરાજીયા, શ્રી જિનચંદ મુનિંદ,
સકલચંદ સુપસાઉલૈ, મુઝમન પરમાનંદ. ૪ મુ.
ત્રીજો પડ પૂરો થયો, નમિ રાજા અધિકાર,
સતરમી ઢાલ સુહામણી, સમયસુંદર સુખકાર. ૫ મુ

—નમિ રાજાધિકાર તૃતીયપડ સંપૂર્ણ સર્વ ગાથા ૩૩૩

(પ્રત મ. ૧૮૭૯ ની માથી) (નમિરામ ૧૮-૨૧ વિ. ધ.)

ઢાલસુતા આઠમી. ગુ૦ ત્રુટઇ કરમની કોડિ, સાધુ ગુણ ગુરૂવારે
ચરણ નમઇ ચિહું સાધના, ગુ૦ સમયસુન્દર કરજોડિ. સા૦ ૨૫

ઢાલ નવમી. રિષભપ્રભુ પૂજિઇ એ એહની.

કરકંડુ ૧ દુમુહ ૨ નમીએ ૩, નગ્ગય ૪ નામ પ્રસિદ્ધ,
મહામુનિ ગાઇએ એ
ચિહુ ખડે કરિ વર્ણવ્યા એ, ચ્યારે પ્રત્યેકબુદ્ધ • મહામુનિ૦ ૧
ગાતા પરમાણંદ, મુગતિ સુખ પાઇય એ-પામીએ એ—આંકણી.
ચ્યારે ચઉગતિ દુખ હરઇએ, તારણ તરણ સમત્થ—મ૦
નામ જપતા જેહનઉનો એ, જનમ જપતા જેહનઉએ,
જનમ હુયઇ (હોવે) સુકયત્થ-૨ મ૦ ૨
સોલસઇ પાંસઠિ સમઇએ, જેઠ પૂનિમ દિન સાર, મ૦
ચઉથઉ ખંડ પૂરઉ થયઉએ, આગરા નયરમઝાર. મ૦ ૩
વિમલનાથ સુપસાઉલઇએ, સાંનિધિ કુશલસૂરિંદ, મ૦
ચ્યારે ખડ પૂરા થયા એ, પામ્યઉ પરમાણંદ. મ૦ ૪

દેસ પ્રદેસે દીપતા એ નાગડમોત્ર કુમાર, મ૦
શ્રી સંઘ ભાસ્કરરેખા એ હર્ષવંત પરિવાર મ ૫
ઉપાશ્રય કુળે ભલા એ સપ્તગ્રામ સુવિચાર, મ૦
વૈભવસૂરિ આખંડ કરીએ કીયઉ મહ અપાર મ૦ ૬
શ્રી ખરતર ગચ્છ રાજીઓ એ યુગપ્રધાન જિણચંદ. મ૦
શ્રી જિનસિંઘ સૂરીસરએ મિર પ્રતપઉ રવિચંદ મ ૭
પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂજ્યનઉ એ સકલચંદ મુનિંદ મ૦
તાસ સીસ વાચક ભલઉ એ સમયસુંદર આણંદ. મ૦ ૮
ચ્યારે પ્રત્યેકબુદ્ધના એ એ ચ્યારિ હા ખંડ મ૦
ચ્યારે ખંડ વિસ્તરઉએ જા રવિતેજ અખંડ. મ ૯
સાંભળતાં સુખસંપદા એ ભણતાં અધિક ઉલ્લાસ, મ
દિન દિન સંઘ ઉદય ઘણુઉ એ આનંદલીલ વિલાસ. મ ૧૪

ઇતિશ્રી પ્રત્યેક પ્રબંધન ભાષ પ્રત્યેક બુદ્ધ ચતુર્થ ખંડ સંપૂર્ણ. ચતુર્ભિ ખંડૈ સર્વ ઢાલ ૪૫ સર્વ ગાથા ૮૬૨ સર્વ ગ્રંથાગ્રંથ શ્લોક ૧૧૨ સંવત્ ૧૭૧૨ વર્ષે માગસિર વદિ ૫ દિને સોમવારે શ્રી બૃહદ્ ખરતરગચ્છે શ્રી જિનરાજ સૂરિશિ. શિષ્ય માનવિજય લિખિતં શ્રી દ્રવ્યપુર મધ્યે શ્રીપીરુત્ત શ્રીરસ્તુ કલ્યાણમસ્તુ. ઘણી જૂની પ્રત કરેલી. ૨. એ. પાઠશાળા ભા. ન. ડેલા. ડે. ભા.

—સં ૧૮૫૪ ફાગુણ સુદિ ૧ શનિવાસરે, લિખતમ ગુંસાઈ ભગરામ ધાનાર્થ સચાનંદ દુગડ ઓસવાલ કુલે શુભભવતિ.
(ડે લા એક નાનો ઓખરો.)

—સંવત ૧૭૭ વર્ષે મિતી કાર્તી સુદિ ૭ દિને ૫ સમયધીર મણિ લિખિત શ્રી દરદેસર ગામ મધ્યે પા. ૨૨-૧૭ ભા. ક.

—ઇતિશ્રી નમાઈ મહામુનિ સંબંધ સંપૂર્ણ સર્વગાથા ૨૨૫ ચતુર્થ પ્રત્યેકબુદ્ધ-સર્વ ગ્રંથાગ્રંથ ૧૨ સં ૧૭૭૧ વર્ષે મિત-વદિ ૫ સનૈવારે-લિ. ૫ ધનછોરુ ૨૬-૧૬ ગરીબાપર ।
—૩ -૧૫ લીં. ૩૦-૧૫ અનંત.

(૩૫૬) મૃગાવતી ચોપાઇ સ. ૧૬૬૮

આદિ—

સમરૂં સરસતિ સામિની, પ્રણમુ સદગુરૂ પાય,
બે કરજોડી વીનવું, માગુ એક પસાય ૧
સરસ વચન દીઉ સરસતિ, સુણતા અમીય રસાણ,
સદગુરૂ પણિ સાનિધિ કરો, નિરમલ દિઉ મુજ ન્યાન. ૨
સાંબ પ્રજૂનની ચોપઇ, પ્રત્યેકબુદ્ધ વખાણુ,
જિમ પરમાણઈ ચાડીયા, તિમ ચાડો પરમાણુ ૩
દાન સીલ તપ ભાવના, ચ્યારે ધરમ પ્રધાન,
સીલ સરીખો કો નહી, ઇમિ બોલઇ બ્રધમાન ૪
કનકકોડિ કો દાન દિઇ, કનક તણો જિનગેહ,
સીલ અધિક એ બિહુ થકી, ઇહા કો નહીં સદેહ. ૫
સહસ ચઉરાસી સાધુનઈ, પડિલાભ્યા ફલ જેહ,
સુકલ કસિણ પખિ દંપતિ, જીમાડયા ફલ તેહ. ૬
ચઉચઠિ ઇંદ્રિ સેવા કરઇ, જે પાલઈ સુધ સીલ,
ઇહિ ભવિ પૂજા ફલ લહઇ, પરભવિ પામઈ લીલ. ૭
પ્રહ ઊઠી સહુ કો જપઇ, સીલવતના નામ,
બ્રાહ્મી ચંદનબાલિકા, ઇત્યાદિક અભિરામ ૮
તેણુઇ કારણિ ભગતિ ભણુ, મૃગાવતી ચરિત્ર,
સાવધાન થઈ સાંભલો, જનમ કરઉ સુપવિત્ર. ૯

× × × ×

ઢાલ ૧૩—ઇતિશ્રી મૃગાવતી ચરિત્રે બારડપખી સહરણ, તાપસાશ્રમ ૧૪ વર્ષ નિવાસ, કોસબી નગરી સમાગમ વર્ણનો નામ પ્રથમ ખડ સપૂર્ણ

શ્રી જિનકુસલ સૂરીસર, સુણિ મોરી અરદાસ,
મુઝનઈ આલસ ઉપજઇ, મતિ પણિ નહીં પ્રકાસ. ૧

ઉદાસીન મન ભાવઈ કરી કીમ કાજય લેઈ
તું સાચુ જગિ જાગતો, પુરઈ વંછિત કોડિ ૨
પરતો એક મઈ પેખીઉ નગર મરોટ મઝાર,
ભેદ ભાખ્યો પૂરો તુરત, ઈમ અનેક પ્રકાર ૩
તેહુજ ગુરુનામ મઈ પ્રારંભ્યો સમરથ સાચિમ જાણિ
મઈ બીજો ખંડ માંડીઉ તું હિય આદિ પ્રમાણિ ૪

× × × ×

ઢાલ ૧૩ રાગ ધન્યાસી દેહોરે વાધાઈ નાવન દીઠા એ દેશી.
સીલ પાલઈરી સુખ લીલ મૃગાવતી પાલઈ
સુખ સમાધિ વસ્તુ લોક સઘલા ભવ ઉપજતાં ટાલઈરી. સી
અકસ્માતાદિક ભવિ આવિદિ, વૈરી સંગ્રામ ન હોય
ઉદયન કુમર મૃગાવતી રાણી, નગરમાંહિ સહુ કોઈરી. સી૦
સીલ પ્રભાવઈ સકલ કલઈ સઘલાં સીલ સદા સુખ હોઈ
સીલ રતન રાખો હડી ભરિ સીલઈ નવનિધિ થાઈરી. સી૦
જુગપ્રધાન જિનચંદ્ર સૂરીસર, જિનસિંઘ સૂરી જસવાસ,
બીજો ખંડ અતિહિ પરમાણિ સાગરચંદ્ર સુપસાઉલિરી. સી
તેરમી ઢાલ રાગ ધન્યાસી, સુણતાં આણંદ થાય
બીજો ખંડ થયો એ વાર, સમયપ્રમોદ સુખ ગ્યાભરી સી
—ઇતિશ્રી મૃગાવતી ચરિત્રે દ્વિતીય ખંડ સંપૂર્ણ

અંત—
શ્રી જિનદત્તસૂરિ જાગતો ઉવઝાય પ્રભુ તસ પાય
આપઈ કર અક્ષરધારી, જુગપ્રધાન કવિરાય. ૧
જેની ચોસઠિ જોગિણી ભૈરવ બાવન
નાખઈ ન પડઈ વીજળી, લોક કહઈ ધનધન. ૨
દક બીજઉ સનિધિ કરી, જિમ શ્રી કુશલસૂરિંદ,
તિમ બીજઈ કરજો તુમ્હે હું પભણું અનિમદ. ૩

સાવધાન થઇ સાંભલો, કહું ત્રીજો હવઇ ખંડ,
પીરૂખંડ ધૃતપિણ મિલ્યા, રસ ઉપજઇ પ્રચંડ. ૪
રાગ ધન્યાસી સાતિજિન ભામણઇ જાઉં એ દેશી
'મૃગાવતી રાણી ગુણ ગાયા . ..

* * *

સહર વડા મુલતાણ વિસેષા, કાન સુણ્યા અબ દેખ્યા એ, ૮૦
સુમતિનાથ શ્રી પાસ જિણંદા, મૂલનાયક સુખકંદા એ મૃ ૮૨
ખરતર સંઘ ભલા મુલતાની, નગર મુખ્ય દીવાણી એ
સિંધુ શ્રાવક મહા સોભાગી, ગુરૂગચ્છકેરા અતુ રાગી એ મૃ ૮૩
જાણ શ્રાવક તે જેસલમેરા, મરમ લહઇ ધર્મકેરા, એ
કરમચંદ રીહડ જાણીતા સાહ વસઇ સુવિદીતા એ મૃ ૮૪
સંધિપૂરવ મરૂધર ગુજરાતી, ઢાલ નવીનવ ભાતી એ,
ચતુર વિચક્ષણ તુમ્હે હોઈ, ઢાલ મ ભાગજ્યો કોઈ એ મૃ. ૮૫
ભાગી ચૂડિમઇ નહી સકારા, ત્રુટિ લટિમઈ જયુ હારા એ.
બાગઇ મનિ ન સોહઇ વયરાગી, તિમ ન સોહઈ ઢાલ ભાગી એ. મૃ. ૮૬
કનકમુદ્રડી નગ વિહુણી, રસવતી જેમ અલૂણી એ,'
કંતવિના જિમ નારિ વિરંગી, રાગવિણ ઢાલ ન ચંગી એ મૃ ૮૭
મીઠી ઢાલ રાગસિઉ મેલી, જિમ મિશ્રી દૂધ ભેલી એ,
તેહ ભણી ઢાલ રાગમિઉ કહયો, ચતુર તુમ્હે જસ લેયો એ. મૃ ૮૮

* * * *

અંતે—

બારમી ઢાલ ખંડ ત્રીજાની, સમયસુંદર મનિમાની એ. ૨૧ મૃ.
શ્રી ખરતર ગચ્છમય દિણંદા, યુગપ્રધાન જિનચંદ એ, ૨૨ (૮૯)
શ્રી જિનસિંઘ સૂરિ સોભાગી, પુણ્યદશા જસુ જાગી એ. ૨૩
પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂજ્યા કેરા, સકલચંદ ગુરૂ મેરા એ, ૨૪ (૯૦)
તસુ પ્રસાદિ થયા ગ્રંથ પૂરા, પ્રગટ્યા સુજસ પડૂરા એ. ૨૫

સોલસઇ અડ સઠ વરસે, હુઇ અભ્યાસ પણે ઠરો રે. ૨૬ (૪૧)
મૃગાવતી ચરણ સદા સિદ્ધું ખરૂં પણે આનંદ પામે રે. ૨૭
મોહનવેલિ ચરિત્ર સુણતાં ભણતાં નવ નિધિ સંપજતાં રે. ૨૮ (૪૨)
સમયસુંદર કહઇ એમ આસીસા રિદ્ધિ વૃદ્ધિ સુજગીસા રે. ૨૯ (૪૩)

સર્વગાથા ૨૧૧ ઇતિ મૃગાવતી ચરિત્રે ચતુ. પ્રદ્યોતન વધપ્રસંગ, શ્રી વીરાગમન, મૃગાવતી દીક્ષા ઉદયન રાજ્યાભિષેક, મૃગાવતી ચંદના કેવલોત્પત્તિ. તન્નિર્વાણ વર્ણનો નામ તૃતીયખંડ સંપૂર્ણ ઢાલ ૧૨ ગાથા ૨૧૧ પહેલામાં ૧૩ ઢાલ, ગાથા ૨૫૬ બીજામાં પણ ૨૫૬ ગાથા ને ઢાલ ૧૩ ત્રીજામાં ઢાલ ૧૨ ગાથા ૨૧૧ સર્વ મળી ગાથા ૭૨૪ ઢાલ ૩૮—લી. સં. ૧૬૫૮ । ૨૫ પ ૧૫. સુ. વિ. (કે. રત્ન. જૈ. સ. લી.)

[પ્રતિ શ્રી મૃગાવતી ચોપાઈ સંપૂર્ણ સર્વ ખંડ ૩ ઢાલ ૩૮ ગાથા ૮૫૫ સર્વ શ્લોક ૧૧૧૦ સં. ૧૭૧૫ વર્ષે તિ ભાદ્ર શ્રી આગ રશ્મિ મધ્યે ગણિ વિનીતકુશલ લખિત શ્રીરસ્તુ ભાવ. પ ૨૧ પ ૧૫)
—સં. ૧૭૦૬ આ. વ. ૮ ગુરૌ લિ. વીરમગામ મધ્યે. ૩૦–૧૨

આ.–ક.

—સં. ૧૮૭૧ પો. સુ. ૭
—સં. ૧૬૯૫ વર્ષે આશ્વિન સુદિ ૩ દિને ભટ્ટારક શ્રી ખરતર ગચ્છે । શ્રી યુગપ્રધાન જિનસિંહસૂરિ પ. શ્રી લબ્ધિવર્ધન મુનિ । તત્ શિષ્ય દા । વા. શ્રી હેમ કીર્તિ ઉપાધ્યાય શ્રી ૫ વિવેક તત્શિષ્ય માનકીર્તિ લિખિત—(વિ. ધ. ભ. ધાર) —૩૧–૧૨ જૂની પ્રત. અનંત.

—સંવત ૧૬૭૮ વર્ષે ભાદ્રવા માસે કૃષ્ણપક્ષે ત્રયોદશ્યાં તિથૌ શનિવાસરે શ્રી પૂર્ણિમાપક્ષે પ્રધાન શાખાયાં શ્રી શ્રી શ્રી ભટ્ટારક શ્રી શ્રી શ્રી પૂજ્ય શ્રી ૫ વિદ્યાસાગરસૂરિ શિષ્ય લાલજી લિખિત નેમાવાડા મધ્યે લિખિત શ્રીરસ્તુ—કલ્યાણમસ્તુ દીર્ઘાયુ ભવતુ લખાક પાઠકયો.—૧૩–૧૭ મારી પાસે છે આ પ્રત કવિના સમયમાં લખાયેલી છે

(૩૫૭) પ્રિયમેલક (સિંહલસુત) રાસ. સ. ૧૬૭૨ મેડતામાં.

આદિ— દુહા-સોરઠીય.

પ્રણમુ સદગુરૂ પાય, સમરૂ સરસ્વતી સામિણી,
દાન ધરમ દીપાય, કહિસિ કથા કૌતુકભણી. ૧
ધર્મ્મ માહિ પ્રધાન, દેતા રૂડા દાસિયૈ,
દીધઉ વરસી દાન, અરિહંત દીક્ષા અવસરે. ૨
ઉત્તમ પાત્રનો એહ, સાધુને દીજે સૂઝતો,
લહિયૈ લછિ અછેહ, અઢલક દાન જો દીજીએ. ૪
અતિ મીઠા આહાર. સખરા દેજ્યો સાધુને,
સુખ લહિસ્યો શ્રીકાર, ફલ બીજા સરિખા ફલૈ. ૫
પૃથ્વીમાહિ પ્રસિદ્ધ. સુણિયૈ દાનકથા સદા,
પ્રિયમેલકઅ પ્રસિદ્ધ, સરસ ઘણું સંબધછઈ. ૬
સુણો મિલ્યો જો સચ, એ સુણતા જે ઉંઘસ્યઇ,
ઉ માણુસં અગલિચ, કે મુઝ બચનકો રસ નહિ. ૭

આ રાસની ઢાલો—(જુની પ્રતમાથી) ૧ રાગ રામગરી-નયર દ્વારામતિ કૃષ્ણુ નરેશ. ૨ પાઇલરી—અથવા કરેરે વિલાપ મૃગાવતી, રાય કોય છોડાવે-૩ વાલુરે સવાયો વયર હું માહરૂ જી-મૃગાવતીની ચોપઇની ઢાલ ૪ રાગ આસાઉરી સહજિઈ છેહડો દરજણિ સહજિઈ તેહડો બાલારે ભર જોબનમાતી-એહની ઢાલ ૫ અલએલાની. ૬ રાગ વઇરાડી. જલાલીયાની ઢાલ ૭ સીમંધર સ્વામી ઉપદિસે. અથવા મે વઇરાગી સગ્રહ્યો. ૯ સોહલાની રાગ મલ્હાર ૧૦ રાગ દેશાખ. ૧૧ રાગ મેવાડો ધન્યાસી.

અંતે—

ઢાલ ૧૧ મદનમિ વાસો માહવ માહિઓ રે-એ દેશી.

રાગ ધન્યાસી.

દાન સુપાત્રિ શ્રાવક દીજીઇરે દાને દોલતી હોઇ,
ઠીધારી દેઉલ ચઢિગે સાચ કહિ સહુ કોઈ. દાન. ૨૪

સંવત સોલ બહુત્તરિ, મેડતા નયર મઝારિ,
પ્રિયમેલક વીરચ ચોપઇ કીધી ધન અધિકાર. ધન. ૨૫
કમરો માતા દીતકારે ઉષેમશમેરિ જાયો
મ્હુરે જેસલી રિખિમે ચોપઇ મુઝ આમદ મૂલતાન. ધન. ૨૬
ખંભિ ચોપઈ ભેદ વિશેસની, સમ્વટ સર્વાવ વામિ
બીજા ચોપઈ બહુ દેખજોરે નહિ સમવટનો કામ. ધન. ૨૭
શ્રી ખરતર ગચ્છ સોહાતનાં શ્રી જિનચંદ સૂરીસ
સકલચંદ સદ્ગુરુ દીપતારે સમયસુંદર તસુ સીસ. ધન. ૨૮
જયવંતા ગુરુ રાજિયારે શ્રી જિનસિંહ સૂરિરાય
સમયસુંદર તસુ સાંનિધિ કરીરે ઇમ પભણિ ઉવઝાય. ધન. ૨૯
ભણતાં ગુણતાં ભાવસુંરે સાંભલતાં ચિત્તવિનોદ,
સમયસુંદર કહિ સાંભલિજ્યો રે પુણ્યે અધિક પ્રમોદ. ધન. ૩

—સં ૧૭૮૫ પ્ર. ક્ર કે. ભ્રમ.

—સ ૧૬૯૭ વર્ષે ફાગુણ માસે કૃષ્ણપક્ષે દ્વાદસિ ગુરુવાસરે લખિત સૌભાગ્યવિજયેન ૮-૧૫ વિ. ધ.

—સ ૧૭ ૧ વર્ષે આશ્વિન માસે તૃતીયા ભૌમવાસરે પં લબ્ધિવિજય ગણિશ્રી વીરવિજય તત્ શિષ્ય મુ. ક્ષમાવિજય લપીકૃત શ્રી શામળ પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાત્ ૫-૧૫ પાલનપુર ભ

—સ ૧૭૪૪ વર્ષે માહ શુદિ ૫ દિને લિ ગણિ કુશલવિજયેન શ્રી જિહાનાબાદ નગર મધ્યે સાધ્વી વાચનાર્થ ૧૭-૧૧ પે.

—સ ૧૮ ૩ જ્યેષ્ઠ વદિ ૨ સાધ્વી મહુકોર પઠનાર્થ ૧૩-૧૧ પે.

—૧૧-૧૩ મહીધર ભ

—૯-૧૩ સી પત્ર ૧૮૧૮ સી

—૮-૧૨ આગ્રા ભંડાર શહને ઘણી જૂની પ્રત કર્તાની સ્વયં લિખિત જણાય છે

(૩૫૮) પુણ્યસાર ચરિત્ર સ ૧૬૭૩ -વિયા.

(૨૫૯) નલદવદતી રાસ. સ. ૧૬૭૩
આદિ—

સીમધર સામી પ્રમુખ, વિહરમાન જિન વીસ,
અઢી દ્વીપમાહિ સાસતા, જયવત જગદીસ. ૧
કોડિ હોઇ વલી કેવલી, સહસ કોડિ દોઈ સાધુ,
સપ્રતિ સયમ પાલતા, ગુણમણિ સમુદ્ર અગાધ. ૨
આદિનાથ જિન આદિ દે, ચઉવીસઈ જિણચદ,
સહુ દિસઈ બાવન ચતુર, સહુ ગણધર સુખકદ, ૩
જિન ચઉવીસ તણા યતી, લિખ્યા અઠ્ઠાવીસ લાખ,
અઠ્ઠતાલીસ સહસ અધિક, સૂત્ર સિદ્ધાતઇ ભાખ. ૪
ગણધર પહલી ગુથીયા, પૂરવ ચઉદ પ્રધાન,
તેહનો સાર નમોકાર તે, ધરમ સહુ કો ધ્યાન, ૫
એ સહુનઈ પ્રણમી કરી, પ્રણમી સદગુરૂ પાય,
સમરૂ સરસતિ સામિની, પામુ જેમ પસાય. ૬
નલદવદતી નારિના, સરસ ઘણુ સબધ,
છ ખડે કહિસુ છતા, નિરમલ સીલ સુગધ ૭
દવદતી મોટી સતી, નામ થકા નિસ્તારિ,
ખોટ્ટ બઈઅર બાપડી, કા સરજી કિરતાર ? ૮
આકુલ ફુલે ફુટરે, પગે ન પજા હોઇ,
ચપા ફુલ અમૂલ ગુણ, સિર *ચાડઇ સહુ કોઇ ૯
જીભ પવિત્ર કરવા ભણી, કહીસુ સતીચરિત્ર,
શ્રાવક તુમ્હે પણિ સાભળો, હોસિ કાન પવિત્ર. ૧૦
—સ્વયવરા મડપ. વીવાહવર્ણનો નામ પ્રથમ ખડ સપૂર્ણ
—રાજ્યહારણ દવદતી ત્યાગવર્ણનો નામ દ્વિતીય ખડ સપૂર્ણ,—
નલ સ્વરૂપા કરમવતીકલા પ્રગટ, વિપ્રસમાગમન, દવદતીવિરહવિલાપ,
સાર્થ-ક્ષણ રાક્ષસરજન-વર્ણના નામ તૃતીય ખડ સપૂર્ણ

* ચઢાવે.

—ગુરુઆગમન સાર્થવાહ તાપસપ્રતિબોધ સિંહ કેસરી સાધુ કેવ-લોત્પત્તિ, નગરજનની પૂર્વ-ભવ વર્ણન રાજાની પ્રતિબોધ ધનદેવ સાથ વાદસાહાય શ્રી જયપુર સમાગમે નામ ચતુર્થ ખંડ સંપૂર્ણ

—તાપસમોચન, ચોરમોક્ષન પ્રતિબોધ દક્ષિમિત્રવિજસમાગમન, સ્વયંવરમંડપઆરોહણ, ધર્મિષ્ઠે સાર્થ કુમારસમાગમન પ્રતિબોધ નવમેવાધક નામ, પંચમ ખંડ સંપૂર્ણ

વિદ્યાચારણ કહી એહની, ટીકા સાત હજાર,
દસવિઆલિક મૂલ સૂત્રની મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મઝાર

× × × ×

નમસ્કારની ટેરા ભઈ કયા પાસનેમ ચરિત્ર હો
એ અધિકાર તિહાંથી ઉધર્યો ગમથ કવિત્વ ચિત્ત હો,
કવિત્વ કેરી વિધિમંગ અધૂરી અધિક ઓછું ઓધિ હો,
ચીસર ઓચે ૭ ભ કયો મિચ્છામિ તેહિ હો,
સંઘ સમક્ષ તે મધ આપીઈ નવમી હાથ રસાલ હો
ભણે હો ખજાનચી પૂરી થઈ ચાર વચન વિલાસ હો
સાગરસુંદર આણંદ આનંદ,

અંતે—

ઢાલ ૧ રેસી ગીતની ઢાલ.

સુધર્મા સ્વામી પરંપરા આદ કુશલ વિજયી રાખ,
કેહિક ગચ્છ ગુણ ખરતરો અધરી કીધા સુ આખ.
સુભાગ્ય જગપ્રધાન જિનચંદ્ર પ્રથમ શિષ્ય સિરોમણિ,
જસ ગોત્ર રીહડ નામ પંડિત, સકલચંદ્ર પ્રસિદ્ધિ ધણી
તસ શિષ્ય પભણે સમયસુંદર, ઉપાધ્યાય પ્રતિપરિ
વાચનાચારીજ હરનંદન પ્રમુખ શિષ્યને આદરે
ગોત્ર ગિરિગણ અતગઢે, મોટા નગરિ મઝારિ,
દિન દિન ધર્મ દીપતા, ખરતર ગચ્છ શિણગાર.

સિણગાર ધર્મ તણા ધુરંધર, દેવગુરૂ રાગી ઘણુ,
રાયમલ્લ પુત્ર રત્ન અમીપાલ, ખેતસી નેતસી ભણુ.
રાજસી તેજસી ભત્રિજા તિહાંકણિ નનસી આગ્રહ ઘણુ,
ચઉપઈ કીધી સમયસુન્દરિ નલ દવદતી ચરીત સુણ્યું. ૨

સવત સોલ ત્રિહુત્તરે માસ વસત આણંદ,
નગરિ મનોહર મેડતો, જિહા વાસુપૂજ્ય જિણંદ,

વાસુપૂજ્ય તિર્થંકર પ્રસાદિ ગછ ખરતર ગહિગહિ.
ગછરાય યુગપ્રધાન જિણસિઘસૂરિ સદ્ગુરૂ જસ લહઇ,
ઉવઝાય પભણઈ સમયસુન્દર, કીઓ આગ્રહ નેતસી,
છઉપઇ નલ દવદતી કેરી, ચતુર માણસ ચિત્ત વસી. ૩

—ઇતિ શ્રી નલદવદતી શિલોપરિ ચઉપઈ સપુર્ણ ખડ ૬ સર્વ ગાથા ૯૧૩ શ્લોક સખ્યા ૧૩૫૦ ઢાલ ૩૮ (પ્ર૦ કા૦)

(પ્ર શ્રા. વિદ્યા લી પા ૩)

—ઇતિ શ્રી નલ દવદતી સબધે—તાપસદેવકૃત સસમેટી રવર્ણવૃષ્ટિ નલકોશલા પ્રવેશો ઉચ્ચ નલ દવદની દીક્ષા ગ્રહણ, સ્વર્ગપ્રાપ્તિ કનકાવતી મમીપ હસ સમાગમ કન્કવતી વસુદેવ પરિણાયન, ગ્રહવાસ કનકવતી કેવલોત્પત્તિ, નલ આગામી ભર્વાસદ્ધિ ગમન—૮—વર્ણનો નામ ષષ્ટમ ખડ સપૂર્ણ—

પ્રથમ ખડે ઢાલ ૭ ગાથા ૧૭૧ દ્વિતીય ખડે ઢાલ ૫ ગાથા ૧૩૫, તૃતીય ખડે ઢાલ ૪ ગા૦ ૧૩૦ ચતુર્થ ખડે ઢાલ ૬ ગાથા ૧૨૯, પચમ ખડે ઢાલ ૫ ગાથા ૧૭૬ ષષ્ટ ખડે ઢાલ ૧૦ ગા ૨૦૫ સર્વ ગાથા ૯૪૧ ગ્રથાગ્રથ ૧૦૭૫ પડિન શ્રી ૫ શ્રી કીર્ત્તિકુમંસ ગણિ શિષ્ય ગણિ જીનકુશલ લખિન—સાહ માણિક્દાસ તસુ સુત સાહ શ્રી સાતિદાસ વાચનાય. સવત ૧૭૬૬ વર્ષે કાર્તિ માસે કૃષ્ણપક્ષે તિથિ દસમિ દિને ભોમવાસરે લિ પકૃને. (મુનિશ્રી નીતિવિજયજી પાસેની પ્રત.દે.લા)

—સર્વ ઢાલ ૪૧ સર્વગાથા ૯૩૭ સર્વાંક ૬ ગ્રંથાગ્રંથ શ્લોક સંખ્યા ૧૬૭ શુભ ભવતુ-લિખિત ક્ષ્યોરીયા ગ્રામે રૂપારેલીકે પઠિ ગચ્છે-રાજ્યાધિ ધનિરશીમજી રાજ્યે તત્ શ્રી સોમેશ્વરી ઠાકુરં શ્રી સિંઘ સીંધજી તત્પુત્ર શ્રી અનોપસિંઘ તત્ કુંવર દેવીસિંઘેન રાજ્ય મુખ્ય-પુસ્તિકા લેખીતા શ્રી તપાગચ્છે રૂચિશાખાયાં પંડિત રત્નાકર સાલ પઠિ તોત્તમ પંડિત શ્રી ૧૦૮ શ્રી સુર (?) પ્રાજ્ઞ રુચિજી તત્ શિષ્ય પંડિત નયન મુક્તસૂરિજી તત્ શિષ્ય કનકરુચિ લિપિકૃત સ્વઆત્માર્થં સં ૧૮૩ વર્ષે શાકે ૧૬૪૫ પ્રવર્ત્તમાને માસોત્તમ ચૈત્ર વદી ૧ બુધવાસરે દ્વિતીય પ્રહરે સંપૂર્ણ લિખિતં સર્વ ગ્રંથ ૫ ૪૧૧ ૧૩ ભા. ૯

—પ્રથમ ખંડ ઢાલ ૭ ગાથા ૧૮૧ દ્વિતીય ખંડ ઢાલ ૧ ગાથા ૧૭૧ તૃતીય ખંડ ઢાલ ૫ ગાથા ૧૩ ચતુર્થ ખંડ ઢાલ ૬ ગા. ૧૨૯ પંચમ ખંડે ઢાલ ૫ ગા ૧૭૬ ષષ્ઠ ખંડ ઢાલ ૧ ગાથા ૨૫ સર્વ ખંડ ઢાલ ૩૯ ગ્રંથાગ્રંથ ૧૩૫૦-પ્રતિ-આણિનપાણી પ્રતિ ૯૩. ૭૭-૧૬ ભ.

—૫ ઉદમલ લિપીકૃત-મુક્તબાઈ માટે. (વિ. ધ ભંડાર)

—૩ -૧૧ હી.-૨૩-૧૮ અનંત. સર્વ ગાથા ૨૫ સં ૧૮૪૪ વર્ષે ફાગુણ સુદી ૩ વાર સોમવાસરે

—પૂજ્ય ઋ. માણજી તત્ શિ પ્રાગ તત્ શિષ્ય લિપિકૃત શિ-ષ્ય ચિરંજી માણજી ચેલા મનેરથ ખેમાસિંહ પઠનાર્થં શ્રી ભુજનગરે રા। શ્રી રાજ્યધણ રાજ્યે સ ૧૮૫૯ ના ફાગણ વદ ૫ ગુરૌ-પ. ૧૦ ૨૫ રાજકોટ પૂ. ભ.

—સર્વગાથા ૨૫ સ ૧૮૪૮ વર્ષે ફાગુણ સુદી ૩ વાર સોમવારે પ્રથમ ખંડે ઢાલ ગાથા ૧૭૧ દ્વિતીય ઢાલ ૫ ગાથા ૧૩૫ તૃતીય ઢાલ ૫ ગાથા ૧૨ ચોથા ખ ઢા. ૬ ૧૨૪ પંચ. ખ ઢાલ ૫ ગા. ૧૭૬ છઠ્ઠા ખ ઢા. ૧ ગાથા ૨૫ સરવ ઢાલ ૩૮ ગાથા ૯ સર્વ ૧૩ ધરવ ખંડ ૬ ગ્રંથાગ્રંથ ૧૨૫ શુભ ભવતુ. ૩૨-૧૪ અનંત.

(૩૬૦) વલ્કલચીરી રાસ. (ચુપઈ) ૧૬૮૧ જેસલમેરમા.

આદિ— દુહા

પ્રણમુ પારસનાથનઇ, પ્રણમુ સહગુરૂ પાય,
સમરૂ માતા સરસતી, સદ્ કરયો સુપસાય ૧
વલકલચીરી કેવલી, મોટઇ સાધ મહત,
ચૂપ કરી કહું ચુપઈ સાભલગો સહૂ સત. ૨
ગુણુ ગિરૂયાના ગાવતા, વલિ સાધના વિશેષ,
ભવમાહિ ભમીઈ નહી, લહિયઈ સુખ અલેખ ૩
મઈ સચ્યમ લીધુ કિમઇ, પણિુ ન પલઇ કરૂં. કેમ,
પાપ ઘણા પોતઈ સહી, અટકલ કીજઈ એમ. ૪
તઉપણિુ ભવ તરિવાભણી, કગિવઉ કોય ઉપાય,
વલકલચીરી વરણુ, જિમ મુઝપાતિક જાય ૫

* * * *

અતે—

જેસલમેરઇ જિનપ્રાસાદ જિહા ઘણારે,
સોમ વસુ સિણગાર ૧૬૮૧ વરસ વખાણીયેરે,
ખરતર ગછ રે બિરદ ખર જગિ જાણીયેરે— ૫
શ્રી જિણચદ સૂરિ રે જુગપ્રધાન જગિ પરગડારે,
રે તાસુ પ્રથમ શિષ્ય તેહ, સકલચદ સુયકરૂરે,
સમયસુદર રે, તાસુ સીસ ગોબાધરૂરે— શ્રી. ૬
રાહડ કુલરે જિહા જિણચદ સૂરિ ઉપનારે હોરે,
તિણુ કુલિ જસુ અવતાર મુલતાણુમા વસઇરે,
સાહ કમચદરે જેસલમેરી સુભ જસઇરે શ્રી ૭
પદ સગવટરે વલકલચીરી ચુપઇરે,
હાં રે કર્મચદ આગ્રહ મઈ કીધ,
આણુદ અતિ ઘણુઇરે, સુખ પામઇરે,
સમયસુદર કહેઇ જે સુણુઇરે. શ્રી ૮

સર્વગાથા ૨૨૫ ઇતિ શ્રી વસ્તુપાલતેજપાલની ચુપઈ સમાપ્ત.

(પ્ર. કા. ભી.)

૩૬૦૪ વસ્તુપાલ તેજપાલનો રાસ. સં ૧૬૮૨ (?) તિમરિપુરમાં

આદિ—

સરસતિ સામિણિ પય નમી, પ્રણમી સદગુરૂ પાય,
વસ્તપાલ તેજપાલનો રાસ કહું ચિત લાય. ૧
પોરવાડ વંશે પ્રગટ, જિનશાસન સિણગાર,
કરણી મોટી જિણ કરી, સહુ જાણે સંસાર. ૨
ચ૬ પ્રગટ અનુક્રમે સોમ અને આસરાજ
વસ્તપાલ તેજપાલ બે, તસુ નંદન શિરતાજ ૩
માત કુઅરિ ઉરરતન, પાટણ નગર નિવાસ,
વીરધવલ રાજા તણા મેહતા પુણ્ય પ્રકાશ. ૪
વરસ અઢાર ગયા પછી વરસ અઢાર સીમ
વસ્તપાલ તેજપાલ બે ધર્મકરણી કરે ઇમ. ૫
× × × ×
વરસ બાર સત્યોતરે પહેલી શેત્રુંજ યાત્ર
કીધી સમત પૂરસ્યું, તે કહિઈ અવદાત. ૨૧
* * * *

અંતે—

સરસ્વતીપ્રસાદણ ચિરદ, ગોતીમ એવે ભઇ સુજાણ. ૩૨
દાન દસ કેરા તણી ઠરે તેલ પાળ આતિ મોરી,
સઘળા આડંબર રાખની રીતિ, કપ ચાલે બહુ સતોલી. ૩૩
વસ્તપાલ તેજપાલ વાર સગાળ કરિ પામી પાર
તેહની માટી ભારથ નવ કીધી, શેત્રુંજ સઘલી ખરી લીધી. ૩૪
હવે કહું પુન્યવાસની વાત, જે દાન આરંભ્યું તે દ્યાન.
તેરોજ પાઈ મસિદ બાર, આઠ મહેલ આરામે સાર. ૩૫
સિંહ વાહીએ ઉભા મોભાવ્ય, પુસ્તકે આરંભ્યા ને સહિત
જિનચૈત્યમાં મેરૂ ચરચ્યા આરસિ આગળે શાસનિ પર્વ ૩૬

વસ્તુપાલ તેજપાલ પુણ્ય પ્રધાન, જેહને પગ પગ પ્રગટયા નિધાન,
પુન્યથી પામી તેજમ તુરી, દક્ષિણાવર્ત્ત આસ્યા પુરી ૩૭
ઇમ જાણી સહુકો ધરમ સારૂ, ધન પરચો વ્યવહારિયા વારૂ,
સફલ કરો આપણો અવતાર, જિમ તુમે પામો ભવપાર. ૩૮
શ્રી ખરતર ગચ્છ શ્રી જિનચંદ, શિષ્ય સકલચદ નામે મુણિંદ,
સમયસુંદર પાઠક તસુ સીસ, રાસ ભણ્યો શ્રીસઘ જગીસ ૩૯
સવત સોલે બયા(છ્યા)સીયા વરસે, રાસ કિધો તિમરીપુર હરષે,
વસ્તપાલ તેજપાલનો રાસ, ભણુતા સુણુતા પરમ ઉલ્લાસ. ૪૦

—આગ્રાપ્રત ૨–૧૨. ફાર્બસ સભાના હસ્તલિખિત પુસ્તકોની સવિસ્તર નામાવલિ પૃ ૪૫ મે આગ્રાપ્રત પરથી ઉતારેલી છે.

ગા. ૫૪–ખ. ૩, માણેક.

(૩૬૧) સીતારામ પ્રબન્ધ (ચોપઇ) ૧૬૮૭ મેડતામા

આદિ— દૂહા.

સ્વસ્તિ શ્રી સુખસપદા, દાયક અરિહત દેવ,
કરજોડી તેહને કરૂ, નમસકાર નિતમેવ ૧
નિજગુરૂ ચરણકમલ નમુ, તીન તત્ત્વદાતાર,
ટીડીથી કુજર કીયો, એ મુઝને ઉપગાર. ૨
સમરૂ સરસતિ સામિણી, એક કરૂ અરદાસ,
માતા દેજે મુજ્ઝને કરૂ વચનવિલાસ ૩
સબ પ્રજ્જૂન કથા સરસ (૧), પ્રત્યેકબુદ્ધ પ્રબધ (૨),
નલદવદતિ (૩) મૃગાવતી (૪), ચઉપઈ ચ્યાર સબધ. ૪
આઈ તુ આવી તિહા, સમર્યા દીધો સાદ,
સીતારામ સબધ પણિ, સરસતિ કરે પ્રસાદ ૫
કલક ન દીજે કેહને, વલી સાધને વિશષિ,
પાપ વચન સહુ પરિહરો, દુખ સીતાનુ દેખિ. ૬
શીલ રતન પાનો મદ જિમ પામો જસવાસ,
સીતાની પરિ સુખ લહો લાભો લીલ વિલાસ. ૭

સીતા રામ સંબંધના નવખંડ કહિસિ નિબંધ
સાવધાન થઈ સાંભલો, સીલ વિના સહુ ધંધ ૮

અંત આ પ્રબંધની દરેક ખંડમાંની દેશીઓ આપેલી છે—

*   *   *   *

ઢાલ ૧–સાહેલી આંબિલ મેરીયો–રામ સારંગ, ગૌતમ સ્વામી સમોસર્યા.
ઢાલ ૨–પુરંદરી કિંગે ભાખી–સાધુને આસ કુંયે દીયો.
ઢાલ ૩–સોરઠ દેસ સોહામણો સાહેલડી રે દેવા તણો નિવાસ—
  અયવંતકુમારની ચોપાઇમાંની—
ઢાલ ૪–હરિ આવોરે મનમોહન મોરા.
ઢાલ ૫–બિહારી.
ઢાલ ૬–રામ ગોડી. જાતિ જાડીની વિસખાતી
ઢાલ ૭–જાતિ ત્રાટકવેલિની.

પહેલો ખંડ થયો એ પૂરો સાત ઢાલ સુસબંધ,
જુગ પ્રધાન જિનચંદ ગણિ શિષ્ય સકલચંદ સુપ્રસાદ.
ગચ્છનાયક જિનરાજ સૂરીસર ભટ્ટારક વડભાગ,
સમયસુંદર કહે સીલ પાલતાં પામિ જસ સોભાગ.
—સર્વ ગાથા ૧૪૬ સીતાવિવાહવર્ણનો નામ. પ્રથમ ખંડ—

હિવ બીજો ખંડ બોલસ્યું, ચિત્ત ધરિ ત્યાં પ્રેમ,
સાંનિધિ કરિ ? સરસતી જોવું મેં ગ્રહ જેમ. ૧
સીતારામ સમાગમિ, ભોમવે ભોગ સયોગ
સીતાના એ ભાગિમાંહિ પછું વખાણું ભોગ. ૨

*   *   *   *

ઢાલ ૧ કેવે પૂજ્ય પધારિસ્યે–એ ગીતની.
 ૨ જાતિ જકડીની–નદી તિમરી પાસે વાડ્ડ ગામ–વળી પ્રત્યેક
  બુદ્ધની બીજા ખંડની આઠમી ઢાલ. જંબુદ્વીપ ક્ષેત્ર
  મહિરેલ એહની ઢાલ.
 ૩ રામ ભાસાઉરી સિંધૂયો મિશ્ર. ગરબાંતી ચોપુડા સ્યોં મારે

ચખ કરી રાતા ચાલોરે, વિરતિ દાનવદલ વિચિ, ધાઙ દીયે ધમ-
રોસો—ચરણાલી૦ એહની ઢાલ

૪ વરસાલો સાભરે—
૫ ચેતે ચેતન કરી. અથવા પ્રત્યેક બુદ્ધના પહેલા ખડની આઠમી
ઢાલ-ધન પદમાવતી—એહની ઢાલ
૬ ઓલગડીની—રાગ મલ્હાર
૭ થાકી ઓસો આવેજી.

સાતમી ઢાલ પૂરી થઇજી, રામ રહ્યા વનવાસ,
સમયસુદર કહે સહુ મિલીજી, ભરતને ઘો સાબાસિ ૧૮
બીજો ખડ પૂરો થયોજી, સાનિધિ શ્રી જિનચદ,
સકલચદ સુપસાઉલેજી, દિનદિન અધિક આણદ ૧૯
શ્રી ખરતર ગછ રાજીઓજી, શ્રી જિનરાજ સૂરીસ,
સમયસુદર પાઠક કહેજી, પૂરો સત્ર જગીસ ૨૦

—સર્વ ગાથા ૧૯૨ રામસીતાવનવાસવર્ણનો નામ દ્વિતીય, ખડ

ત્રિણ વિણુ ગીત ન ગાઇયે, ત્રિણ વિણુ મુગતિ ન હોઇ,
કહૂં ત્રીજો ખડ તે ભણી, જિમ લહે સવાદ સહુકોઇ ૧
રામચદ આશ્રમે રહ્યા, પહેલી રાતિ મઝાર,
આવી આગલિ ચાલતા અટવી ડડાકાર ૨

* * * *

ઢાલ ૧-રાગ રામગિરી અમ્હને અમ્હારો પ્રિયુ ગમે—
કાજી મહમદના ગીતની ઢાલ.

૨—રાજમતી રાણી ઇણપરિ બોલે, નેમવિના કુણ ઘુઘટ ખોલે—
એહની ઢાલ

૩—સુણો મેરી સજની, રજની ન જાવેગે એહની ઢાલ, અથવા પ્રિયુડા
માનો બોલ હમારો રે એહની ઢાલ

૪—ચદાયણિની-પણિ દૂહે દૂહે ચાલિ ગગ કેદાર રાગ ગોડી.

૫—રાગ મલ્હાર મેરા સાહિબ હો શ્રી શીતલનાથ કે વીનતિ સુણિ
એક મોરડી એહની—અથવા રાજેસર હો સુણિ વીનતિ એક કે
મનવંછિત પૂરે મારડા.
૬—ઇણિપેરે ઇણિપેરે ઓલગાવ્યુ આવ્યુ ઉલગોરે—આ ઢાલ.
૭—નાહલિયા મમજાએ મેરી રેસ્યુ હો—રાગ મલ્હાર
ત્રીજા ખંડની સાતમી ઢા. ઢાલ પૂરી થઇ તેહ
ત્રીજો ખંડ પૂરો થયો રા. સમયસુંદર કહે એહ. ૨૧.
—સર્વ ગાથા ૧૬૮ સીતારામ સંબંધે વનવાસે પરોપકાર કર્ણનો
નામ તૃતીય ખંડ.
દાન શીલ તપ પણિ ભલા પણિ વિણુ ભાવ ન સિદ્ધિ
તિણુ ભાવેણુ કહુ હિવઇ ચોથો ખંડ પ્રસિદ્ધ. ૧
લખમણુ સીતા રામ સહુ, થયા આવેરા જેમ
ગજવીજ કરિ વરિસવા લાગો જલધર તેમ. ૨

* * * *

ઢાલ ૧—વેસર સોનાકી ઘરિ દે ચતુર સોનાર વે
વેસર મોતી સોનાકી રચે નકુમાર વે—
એક ગીતની રાગ આસાફરી.
ઢાલ બીજી રાગ વયરાડી જા જારે બાંધવ તું વડો—એ
ગૂજરાતી ગીતની ઢાલ.
૩—દેખો માઇ આસા મેરે મનકી સફલ ફલીરે
આનંદ અંગિ ન માય—એ ગીતની ઢાલ.
૪—ચેતનની ઢાલ—રાગ ગોડી.
૫—રાગ ગોડી—આજનો આજનો મંદિરમેં પિયર એ ગીતની જાતિ.
૬—રાગ ગોડી. ઢંભૂદ્વીપ મઝાર—એ સુબાહુ સંધિની ઢાલ.
૭—રાગ કેદાર ગોડી—કપૂર હુવે અતિ ઉજલું રે
વલિ અનોપમ ગંધ એ ગીતની ઢાલ.

સાતમી ઢાલ પૂરી થઈ રે સાભલજ્યો એક મન્ન
ચોથો ખડ પૂરો થયો રે સમયસુદર સુવચન. ૭૬

—સર્વ ગાથા ૨૨૦ દેવલિ મહિમા વર્ણનો નામ ચતુર્થ ખંડ

હિવ બોલુ ખડ પાચમો પાચ મિલ્યા જસવાદ
પાચામાહિ કહીઈએ પરમેસર પરસાદ ૧
સીતારામ સહૂ વલી આગે ચાલ્યા ધીર,
દડકારણ્ય વને રહ્યા, કન્નરવાને તીર ૨

× × × ×

ઢાલ ૧ લી. રાગ કેદાર ગોડી—આવો જુહારો રે, અજારો પાસ, મનની પૂરે આસ—એ ગીતની ઢાલ

૨—સુણોરે ભવિક ઉપધાન વૂહા વિણુ કિમ સૂઝે નવકારજી—એહ સ્તવનની ઢાલ (આ કવિનુ પોતાનુ સ્તવન છે.)

૩—રાગ મારૂણી તોરા કીજો મ્હાકાલાલ, દારૂ પીજો જા,
પડવે પધારો મ્હાકાલાલ, લસરક લેજ્યો જી
તેરી અજબ સૂરતિ મ્હાંકો મનડો રંજ્યોરે લોભી
લજ્યાજી—એ ગીતની ઢાલ.

૪—સેહર ભલો પણિ સાકડો રે, નગર ભલો પણિ દૂરરે, હઠીલા વયરી
નાહ ભલો પણિ નાન્હડોરે, આવિઓ આવિઓ જોબનિયાકો
પૂરરે—હઠીલા વયરી.

હીરોરે હરપાલકોરે લાલ—એહની ઢાલ.
નાયકાની ઢાલ સરિખી છે પણિ આંકણી લહરકે છે

૫—રાગ મારૂણી માઝિરે બાબા વીર ગોસાઈ—એ ગીતની ઢાલ

૬—રાગ બગાલો ઈમ સુણી દૂત વચન્ન, કોપીયો રાજા મન્ન—એ
મૃગાવતીની ચોપઈની બીજા ખડની દસમી ઢાલ

૭—જગે છે ઘણુાય વણેગ, તીરથ ભલાય ભલેરા એ સ્તવનની ઢાલ
એહવે સાતમી ઢાલ, પૂરી થઈ તતકાલ,
સમયસુંદર ઈમ બોલે, સીતાને ન કો તોલે ૫૨

પાંચમો ખંડ રસાલ, પૂરો થયો સાત ઢાલ
સમયસુંદર કહે ભાવે કહતાં દિન ધણા જાવે. ૫૩
—સર્વ ગાથા ૨૪૮ સીતારામરાસનો નામા પંચમઃ ખંડ.
આતમિતા પ્રણમું મુદા, નમ રીમો મુગ્ર તેણુ,
વાંદુ દીક્ષાગુરૂ વલી પરમસ્તન ગ્યિા તેણુ. ૧
વિદ્યાગુરૂ વાંદુ વલી, જ્ઞાનદૃષ્ટિ દાતાર
જન્માદિ મોરા જાણિજ્યો એ તિહુંનો ઉપગાર. ૨
એ તિહુંને પ્રણમી કરી છઠો ખંડ કહેસિ
પાંચ રસ મેલી ખોલા સરખા સ્વાદ લહેસિ.

* * * *

ઢાલ ૧-રાગ રામગિરી ભલે મરોહરી દેશ લાખ સુણિ
—એક ગીતની ઢાલ અથવા ગાયો રાગ ગુણા અડસઠોલ
પંચ-એ બીજા પ્રત્યેક બુદ્ધના ખડની ઢાલ.
૨—રાગ મારુણી ૩ પઢાઢીઉ કની.
૪—રાગ સોરઠ—જાતિ જાંગડાની
૫—ઢાલ એલાની. ૬ પ્રિયતમારી—અથવા સખણી રી.
૭—રાગ મલ્હાર—મગણ માસ સાહાબિયા એ ચોમાસિયાના ગીતની ઢાલ.

—સર્વ ગાથા ૪૪૪ રામરાવણયુદ્ધ મિલાપો કના સમુગત લક્ષ્મણ શક્તિ ૨ શત્રણ સમાગમિત ભલુ રૂપિણી વિવાદિ વર્ણનો નામ ષષ્ઠ ખડ.

સાત ક્ષેત્ર મિષે સાચાં તો સમતા સુખ હોઈ
તિણ કારણિ ક્હું સાતમો ખડ સુણો સહુ કાઈ ૧
હું નહિ માનો આખરને નેહતી એ સ્નેહ,
રામલક્ષ્મણ મોટા મહિ ક્ષુણિ તો અાયસ એહિ. ૨

× × ×

ઢાલ પહેલી. રાગ રામગિરી ભલો ને ડિગાને જાવા. જિણ રહી-એહની.

૨—હા રંગ રલિયા હો રંગ રલીયા–
૩—રે રંગ રત્નાકર હલા મો પ્રીઉ રત્તા આવિ
હુતો ઉપરિ કાઢિને પ્રાણ કરૂં કુરબાણ–સુરંગા
કરહારે, મો પ્રીઉ પાછો વાલિ, મછહા કરહારે–એ ગીતની ઢાલ
રાગ મારૂણી.
૪—રાગ બંગાલો–જાની એતા માન ન કીજે–એ ગીતની ઢાલ
૫—રાગ પરજીયો–કાલહરો મિશ્ર સિહરા શિરહાર મધુપુરીરે, ગઢા વડે ગિરનારિરે, શણ્યા સિરહર રૂકમણીરે, કુંયરા નંદકુમારરે–કંસાસુર મારણ, આવિને પ્રલ્હાદ ઉધારણ રાસ રમણે ધરિ આજ્યો–ધરિ આજ્યો હો ધરિ આજ્યો હો રામજી રાસ રમણે ધરિ આજ્યો–એ ગીતની ઢાલ
૬—રાગ મલ્હાર–વધાવારી ઢાલ
૭—આબો મોર્યં છ હે જિણ ભણે–એહ ગીતની રાગ સારંગ
—સર્વ ગાથા ૩૧૨ રાવણવધ ૧ સીતા પશ્ચાદાનયન ૨, શ્રી રામલક્ષ્મણાયોધ્યાપ્રવેશ ૩, સીતાકલંક પ્રદાન ૪ વર્ણનો નામ સપ્તમ ખંડ

આઠ પ્રવચન માતા મિલ્યા સૂધો સંયમ હોઇ
આઠમો ખંડ કહુ ઇહા સ લહે સીલ મ કોઈ. ૧

* * * *

ઢાલ ૧–રાગ મારૂણી અમા મ્હાકી ચિત્રાલિ ગી જોઈ, અમા અમામ્હાકી, મારૂડે મેવાસીકો સાદ સોહામણોરે લો–એ ગીતની ઢાલ.
૨—રાગ મારણિ ઝાખર દીવા ન બલેરે, કાલરિ કમલ ન હોઈ,
છોરિ મૂરખ મોરી બાહરી, મીયા જોરે પ્રીતિ ન જોઈ. ૧
કન્હઇયા બે, ઇયારલ બાસિયા, જોવન જાસિયા બે, બહુર ન આસિયા–એહની ઢાલ. એ ગીત સંધિમાહે પ્રસિદ્ધ છે.
૩—નોખારા ગીતરી–નોખારા ગીત મારૂયાદિ ઢુંઢાડિમાંહે પ્રસિદ્ધ છે.
૪—ચોપઈની રાગ તિનંગ ધન્યાસિરી કોઇ પૂછો બંભણ જોસીરે, હરિકો મિલણ કદિ હોસીરે–એ ગીતની ઢાલ.

૬—રાગ ખભાયતી સુંદર તું સુહતાણુ, બીજા હો મારા સુંદરાં એસ દ્રો—એ ગીતની દાસ. એ સુંદરાના ગીતની દાસ—જોધપુર મેડતા નાગોર નગરે પ્રસિદ્ધ છે

૭—રાગ ખભાયતી. સોહલાની ઢતિ—અમાં મેરી મોહિ પરવ્રુવ હે અમાં મેરી નેસલમેરા મેરા જાવતાં હે, જાવ મેરા રાજ, જાવ મેરા રાજ હો અમાં મેરી કદિ મોડીને પોડે ચડે હો—એ ગીતની દાસ.

—સર્વ ગાથા ૩૨૩ સીતાપતિનામ ૧ વનવાસ સુધાગમન ૨ કુશલવકુમારયોધ્યાપ્રવેશ વર્ણનો નામ અષ્ટમ ખંડ.

દિવ નવમો ખંડ બોલિસું નવરસ જિહાં નિધાન
મનવંછિત સુખ પામીયે નિરમલ નવે નિધાન. ૧

*   *   *   *

દાલ ૧ તિહડીરા ગીતરી દાલ—મેડતાદિકદેસે પ્રસિદ્ધ છે

૨—રાગ રામગ્રી—અસિવા રે સાજણ મિલ્યા મહારાજ,
રે નયણારે ચોટરે ખજુનારી બાહ, હસિયા પહિ
બોલ્યા નહીં મહારાજ, કહિ મનમાંહિ ખેદરે, ૧
ખજુનારીબાહ, આજ રહો રંગમહોલમે મહારાજ.
એ ગીતની દાસ.

૩—રાગ કનડો હમકિ હમકિ પાવ નેરી બાજને જાગતિ બોલ મ ધ્રુમરે-૧ રમતીની આમણી આરે—એ ગીતની દાસ.

૪—રાગ જૂમની ધન્યાસિરી મિશ્ર, સિંધીકે દરબારમે લખ આવે લખ જાઇ એક ન આવે નારરંગખાન તારી પધરિ હસિ હસિ ભય મો-૧ નારરંગ ખાનરાણીયાબ એ ગીતની દાસ.

૫—રાગ ગોડી જાતિ જાતીની—મી નગીઘર મનિ ધ્યાઇયે-એ ગીતની.

૬—રાગ કેદાર ગાડી. મિશ્ર. વીરા દો મારે મેહરે મેલ્યા પ્રાણ પિયાર ..... ની ગીતડા ગીતરી દાલ.

૭—રાગ ધન્યાસિરી-ગીલ કહે જગિ હુ વડુ, મુઝ વાત સુણો એક મીઠીરે–એ સવાદ શતકની બીજી ઢાલ—અથવા પાસ જિણિંદ જુહારિયે–એ સ્તવનની ઢાલ

ઉપરની ઢાલ ૭ રાગ ધન્યાસિ. સિલ કહે જગ હુ વડો–એહનિ, પાસ જિણુદ જૂહારિઈ એહની

અંતે—

સીતારામની ચોપઈ જે ચતુર હુઇ તે વાચોરે,
ગગ રતન જવહર તણો, કુણુ ભેદ લહે નર કાચોરે સી. ૧
નવરસ પોષ્યા મે ઇહા, તે સૂધડો સમજિ લેજ્યોરે,
જે જે રસ પોષ્યા ઈહા, તે ઠાગ દેખાડિ દેજ્યોરે. સી ૨
કે કે ઢાલ વિષમ કહિ તે દૂષણુ મત ઘો કોઇરે,
સ્વાદ સાખુણી જે હુવે ને લિગ હદે કદે ન હોઇરે. સી ૩
જે દરબારે ગયો હુસે હુઢાડિ મેવાડિ ને ઢિલ્લીરે,
ગુજરાતિ મારૂઆડિમે તે કહિસે ઢાલ એ ભલ્લીરે સી ૪
મત કહો મોટિ કા જોડી, વાચતા સ્વાદ લહેસોરે,
નવ નવા રસ નવનવિ કથા સાભલતા સાબાસ દેસોરે. સી. ૫
ગુણુ લેજ્યો ગુણિયણુ તણો મુઝ મસકતિ સાહૂમો જોજ્યોરે,
અણુસહતા અવગુણુ ગ્રહિ મત ચાલણિ સરિખા હોજ્યોરે સી. ૬
આલસ અભિમાન છોડિને સૂધિ પ્રતિ હાથ લેઇરે,
ઢાલ લેજ્યો તુમ્હે ગુરૂમુખે વલિ રાગનો ઉપયોગ દેઇરે સી ૭
સખર સભામાહિ વાચજે બેજણા મિલિ મિલતે સાદેરે,
નરનારિ સહુ રિઝસે જસ લહમો ગુરૂ પ્રસાદેરે. સી ૮
આદરમાન ઘણો હુસે વલિ ન્યાન દરસનનો લાભોરે,
વાચણહારા નો જસ વિસ્તરસ્યે જિમ જલ આભોરે સી ૯
નવખડ પૃથવિના કહ્યા તિણુ ચોપઇના નવખડોરે,
વાચણુહારાનો તિહા પસરે પ્રતાપ અખડોરે સી. ૧૦

સિતારામની ચોપઈ બાંધીને એ લાભ લેજોરે
સાંભલતાંને ઉમેદે કોઈ સિયલતણું સરેજોરે. સી. ૧૧
જિનસાસન શિવસાસને સિતારામ ચરિત્ર સુણીજેરે
ભિન્ન ભિન્ન સાસનથકી કો એ વાતેં ભિન્ન કહિજેરે. સી. ૧૨
જિનસાસન પણિ જૂજૂયાં આચારિજનાં અભિપ્રાયોરે
સિતા કહિ રાવણ સુતા તે પદમચરિત્રથી કહેવાયોરે. સી. ૧૩
પણિ વિતરાગદેવે કહ્યો તે સાચ કરિ સરદહજ્યોરે.
સિતા ચરિતથી મેં કહ્યુ મારો ઉહદો મત મહજ્યોરે સી. ૧૪
હું મુઢમતિ કિસ્યું જાણું મુઝ વાણિ પણિ ન સવાદોરે
પણિ જે જોડિ મે રસ પાયો તે દેવગુરૂના પરસાદોરે સી. ૧૫
હું સિલવત નહિ નિસેદ, મુઝ પોતે ભણુ સસારોરે
પણિ સિલવતનો જસ કહતાં મુઝ થાસે સહિ નિસ્તારોરે સી. ૧૬
ચપલ કવીસરનાં કહ્યા એક મન ને વચન એ બેહરે,
કવિ કલ્લોલ ભણિ કહે રસના વાહ્યા વહુ તેહરે. સી. ૧૭
ઓછું અધિક પણિ મેં કહ્યુ, કોઈ વિરૂદ્ધ વચન પણિ કેહરે
તે મુઝ મિચ્છામિ દુક્કડ થઉ સાંભલજ્યો સહુ એહરે સી. ૧૮
ભિન્નુ હજારને સાતસે ભાજને સઇ મથતું માનોરે
ભિણતાં ને ભણાવતાં પામિજે જ્ઞાન પ્રધાનોરે સી. ૧૯
ખરતર ગચ્છમાંહિ દિપતા શ્રી મેડતા નગર મઝારોરે
ગોત્ર ચોપડા અમ્રદે સામગ્રીએ સિરદારોરે. સી ૨
નગર ધરે થયો નામ ગ્યું, અતવાર પરોક્ષ હણાયોરે
ગુરૂ ગચ્છના સગી ધર્યું, ઉત્તમ ધરનો આધારોરે. સી. ૨૧
પૂનસ્તવન શાધવાદ તણુ તે કોઈ ધરમીનો સારોરે
અમીપાલને નેતસી ભલો ભત્રીજ રાજસી સારોરે. સી. ૨૨
સીતારામની ચોપઈ એહને આગ્રહ કરિ કીધીરે,
દેશ પ્રદેસે વિસ્તરિ જ્ઞાનાદિક સિભાગ્યનાં સિધિરે સી. ૨૩
શ્રી ખરતર ગચ્છ રાજિયા યુગપ્રધાન જિનચંદોરે,
પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂરણચંદ ગણી સાહનાદ સુખકારોરે. સી. ૨૪

સમયસુંદર સીષ્ય તેહના શ્રી ઉપાધ્યાય કહિજેરે,
તિણ એ કિધિ ચોપઇ, સાજણ માણુસ સલહિજેરે સી. ૨૫
વર્તમાન ગછના ધણી ભટ્ટારક શ્રી જિનરાજેરે,
જિનસાગર સૂરીસરૂ આચારિજ અધિક દિવાજેરે. સી. ૨૬
એ ગુરૂને સૂપસાઉલે એ ચઉપઇ ચઢિ સુપ્રમાણોરે,
ભણુતા સુણુતા વાચતા હુઈ આણુંદ કોડિ કલ્યાણોરે. સી ૨૭

ઇતિ શ્રી સીતારામ પ્રબધે નવમો ખડ સમાપ્ત
ઇતિ શ્રી રામસીતા રાસ સપૂર્ણ

સવત ૧૮૮૬ ના વર્ષે સાકે ૧૭૫૧ નાના પ્રવર્ત્તમાને માસોતમ માસે સુભકારી ચૈત્ર માસે સુકલપક્ષે ત્રીયોદસી તીથૌ ભૃગુવાસરે લીપીકૃત પં શ્રી શ્રી શ્રી ૧૦૮ શ્રી **કલ્યાણુવર્દ્ધન** ગણી તત્ સીષ્ય ૫ શ્રી ૫ **મેઘવર્દ્ધન** ગણી તત્ સીસ્ય ૫ શ્રી ૫ વિવેકવર્દ્ધન ગણી તત્ સીષ્ય ૫ શ્રી ૫ ધર્મ્મવર્દ્ધન ગણી તત્ સીષ્ય પાયરજરેણુસમાન ૫ શ્રી ૫ ક્ષેમાવર્દ્ધન ગણી વાચનાર્થે.

જબ લગ મેરૂ અડગ હે જબ લગ સસીયર સુર,
તબ લગ એ હોતુ તપો લેખક પાઠક હોય

લખીત વઢવાણુ નગરે શ્રી ઋષભદેવ પ્રસાદાતુ શુભ ભવતુ કલ્યાણુમસ્તુ ॥ હે લા પ. કમલવિજય શિ પદ્મવિજય પાસેની પ્રત પ. રૂપા લિખિત શ્રી મહોટકોટ મધ્યે સ ૧૬૯૧ વર્ષે આસૂ સુદિ ૩ દિને પૃ ૮૮ ૫—૧૫ આ ક.પા ૧૧૯ પં—૧૪ આ ઠ આગ્રા ભ૦માં કવિની સ્વહસ્ત લિખિત પ્રત છે

(૩૬૨) બારવ્રત રાસ સ. ૧૬૮૫
(૩૬૩) ગૌતમપૃચ્છા. સ ૧૬૮૬
(૩૬૪)+ શત્રુંજયરાસ સ ૧૬૮૬ શ્રાવણુ શુદ નાગોરમા.

આદિ— દોહા

શ્રી રિસહેસર પાય નમી, આણી મન આનદ,
રાસ ભણું રલિયામણો, શત્રુજય સુખકદ.

સંવત ચાર ચઉત્તરૈં હુઆ ધનેસરસૂરિ,
તિણેં શત્રુંજય મહાતમ કીઉ શિલાદિત્ય હજૂર. ૨
વીરજિણંદ સમોસર્યા, શત્રુંજય ઉપર જેમ,
ઇંદાદિક આગલ કહ્યું શત્રુંજય મહાતમ એમ. ૩
શત્રુંજય તીરથ સારિખું નહિ છે તીરથ કોય
સ્વર્ગ મર્ત્ય પાતાલમેં તીરથ સઘલાં જોય. ૪

× × × ×

અંતે— ઢાલ ૬

શત્રુંજય મહાતમ સાંભલીએ રાસ રચ્યો અનુસાર,
જે ભણી ગાવે ભાવશું એ, આનંદ હોય અપાર. શ. ૨
શત્રુંજય રાસ સોહામણો એ સાંભલજો સહુ કોય,
ઘર બેઠાં ભણજો ભાવશું એ, તસુ જાત્રાફલ હોય. શ. ૨૧
સઘલથી સિર અતિ ભલોએ, દયાવંત દાતાર,
શત્રુંજય સંઘ કરાવીયો એ જેસલમેર મઝાર શ. ૨૨
શત્રુંજય મહાતમ ગ્રંથથી એ રાસ રચ્યો સુખકાર,
રાસ ભણ્યો શત્રુંજ તણોએ નગર નાગોર મઝાર. શ. ૨૩
ગિરૂઓ ગચ્છ ખરતર તણોએ શ્રી જિનચંદ સૂરીશ,
પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પુણ્યનામે સકલચંદ સુજગીસ. શ. ૨૪
તાસ શિષ્ય જગ જસ દીપે એ, સમયસુંદર ઉવઝાય,
રાસ રચ્યો તેણેં રંગસેં સુણતાં આનંદ થાય. શ. ૨૫

પ્ર. ભીમશી માણેક—રત્ન સમુચ્ચય પૃ ૨૭૦—૨૮

(૩૬૫) સપ્તકમેઠીની ચોપઇ ર. ૧૬૬૫ આષાઢમાં

આદિ—

જાલોર માંહે જાગતો પારસનાથ પ્રતાપ
પદ ઉનિત નમુમનાં, સન્નિધિ કરઈ સમાપ. ૧
મા નિધરિ માયડ નિમડ સોવનગિરિ સિણગાર,
મહાવીર પ્રણમું મુખ, દેસ્યા જિનજી ધાતાર ૨

માતપિતા પણિ મનિ ધરૂ, જિણ દીધઉ અવતાર,
નામ લેઇનઇ ગુરૂ નમું, દીક્ષાં ન્યાન દાતાર. ૩
કરજોડી પ્રણમી કરી, કહિસિ ધણુ શ્રીકાર,
ચંપક સેઠની ચઉપઇ અનુકંપા અધિકાર. ૪

*　*　*　*

સહુ કો લોક લહઇ છઇ મરજ્યુ, તે બોલ કેતા વર્યુ,
ઉપમ છઇ ઇમ પણિ ભાવી અધિકુ, સમયસુંદર કહઇ માચુરે ચિ ૨૫
પહિલઈ ખડ થયઉ એ પૂરઉ, પણિ સંબધ અધૂરઉ,
સમયસુંદર કહઈ બીજઇ ખડઇ, સબધ થાસ્યઇ પૂરઉરે. ચિ ૨૬

—ઇતિ શ્રી અનુકંપાદાનાધિકારે ચપક શ્રેષ્ઠિ સબંધે પ્રથમ ખડ સપૂર્ણ—

દુહા—હિવ બીજઉ ખડ બોલસ્યુ, ચપક પામી ઋદ્ધિ,
એ અનુકંપા દાનની, સગલી જાણુ સિદ્ધિ. ૧
છન્નુ કોડિ તણઉ ધણી, થયઉ તે ચપકસેઠ,
વૃદ્ધદત્ત વિવહારિયઉ, તિણિ તઉ કીધી વેઠિ ૨
ચવદહ કોડિ સોનાતણી, આપણી માતા-વૃદ્ધ,
ઉજેણીથી આણિનઈ, સગલી ભેલી કીધ ૩
ચંપકસેઠ ચપાપુરી, ભોગવઈ લીલ વિલાસ,
વ્યાપારઇ વાધ્યઉ ધણુ, પ્રગટયઉ પુણ્યપ્રકાસ ૪

×　×　×　×

અંતે—

ખડ બીજો ઢાલ ૭ મી રાગ ધન્યાસિરી સીતારામની ચઉપઇ એહની ઢાલ.

*　*　*　*

અનુકંપા ઉપરિ કહ્યઉ, ચપક સેઠનઉ દ્રષ્ટાંતોરે,
અનુકંપા સહુ આદરઉ, એહથી છઈ મુગતિ એકાંતોરે. કે. ૧૪

સંવત સોલપંચાસુપઈ મઉ ઝાંયેર માહે એડીરે
ચઉપઈ સેહની ચઉપઈ ભણિ આલસ નઈ ઉંઘ છોડીરે. કે. ૧૫
શ્રી ખરતર ગચ્છ રાઉગચ્છ શ્રી જુગપ્રધાન જિણચંદોરે
પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂન્યના સકલચંદ મુણિંદોરે. કે. ૧૬
સમયસુંદર શિષ્ય તેહના તિણ ચઉપઈ કીધી એહોરે,
શિષ્ય તણુઈ આગ્રહ કરી જે ઉપરિ અધિક સનેહોરે. કે. ૧૭
નરનારી રસિયા કુસલ તે સાંભળિસઈ સદા આવીરે
સુધઇ સુકવી મે જાણુ, વાચજ્યો ભલી વાત બનાવીરે. કે ૧૮

—પૂર્વોક્ત ગાથા ૧૪૪ ગાથા મીલને સર્વ ગાથા ૧૬૧ પ્રથમ ખંડ ૩૪૪ ગાથા મીલને ખડ૬ સર્વ ગાથા ૫ ૬ ગ્રંથાગ્રંથ શ્લોક ૭ સ ૧૬૯૯ આ વ ૫ લિપીકૃતા ૨૩—૧૪ આ. ક

—ગ્રંથાગ્ર ૫ ૬ પત્ર ૧૫— પી. રત્ન. ઉ.

—લિખિતા એષ પંડિત ચારિત્રવિજય —મતિ વિવેકવિજય (ગુમટા-વાળો ઉપાશ્રય) ઉદેપુર ભ

—પંડિતશ્રી ધનવિજયરે ચપાઅલી ચતુર્દશી સંપૂર્ણા—સં ૧૮૦૧ ના વર્ષે શાકે ૧૭૭૨ પ્રવર્તમાને શ્રી નૈવેદિયા નિગર મધ્યે લિ પૂજ્ય ઋષિ માલજી તતુશિ. પંડિત તન્મધ્યે લિ ઋ. શિવજીમાલજી શિષ્યાર્થે પઠનહેતવે પા ૧૩ ૫ ૧૫ રાજકોટ પુ. ભં

(૩૬૬) મનસત્ત ચઉપઈ (વ્યવહારશુદ્ધિ ચોપાઈ) સ ૧૬૯૧ આસોમાં—અમદાવાદમા.

આદિ—

> શાંતિનાથ જિન સોળમો પ્રણમુ તેહના પાય
> વ્યવહારશુદ્ધિ ઉપરિ કહોઉ ચઉપઈ ચિત લગાય. ૧
> ભગવત ભાખ્યઈ ભો ભવિક મોરા સાધનો ધર્મ
> જેહથી શુભગતિ જાયઈ સાસતાં લહિયઈ સમ. ૨
> દીસઈ તે અતિ દોહિલો, સૂરવીર કરઈ તેહ
> શ્રાવકનો ધર્મ સોહિલો, તેહનો મૂળ તેહ. ૩

શ્રાવકના વ્રત તો પલઇ, જો હુંઇ ગુણ ઇકવીસ,
નામ તુમે તે સાભલો, વારૂ વિસવાવીસ. ૪

* * * *

અતે—

સવત સોલ છનું સમઇએ, આસૂમાસ મઝારિ,
અમદાવાદઇ એ કહ્યઇએ, ધનદત્તનઉ અધિકાર
શ્રી ખરતર ગચ્છ રાજીયઉએ, શ્રી જિણચદ સૂરીસ,
પ્રથમ સીસ જગિ પરગડાએ, સકલચદ તસુ સીસ
સમયસુંદર સબધ કહ્યઉ એ, જિનસાગર સૂરિરાજ,
(ભવિજનનઇ હિતકાજ પાઠાંતર)
ભણતા ગુણતા ભાવસુએ, સીજઇ વછત કાજ

—સર્વ ગાથા ૧૬૧ શ્રી સમયસુંદર મહોપાધ્યાયાના પૌત્રેણ પ. હર્ષકુશલગણિના સશોધિતા સા. હરજી ધનજી સુશ્રાવકાગ્રહેણ પત્ર. હા. ભ પાટણ. —લિ૦ સૌભાગ્યવિજય ગણિ (લાલવિજય શિ) લિ શ્રા. કેસરબાઈ વાચનાર્થે ૧૧–૧૧ ઘો —પ–૯ અમ

—સ. ૧૭૪૯ વર્ષે કાત્તિક વદિ ૨ બુધે વ્યવહારશુદ્ધિ વિષયે
૬–૧૯ (વિ૦ધ)

—સ. ૧૭૨૪ વરષે આષાઢ સુદિ ૧૫ દિને લિખિત મહોપાધ્યાય શ્રી ૫ શ્રી અમૃતવિજય ગણિશિષ્ય ગણિ દીપ્તિવિજયેન
(ઉદયપુર ભ)

બીજી પ્રતમા છેવટે નીચે પ્રમાણે છે—

સમકિતનુ ફલ માગીઇએ ધનદત્ત રિષિનઇ પાસિ, સ.
તુમ્હ પામિઉ તે આપજયો એ મુઝ મનિ પૂરયો આસ, સ.
સમયસુંદર સબધિ કહિઉ એ જિનસાગર સૂરિરાજ સ.
ભણતા ગણતા ભાવસ્યુ એ સીઝઈ વછિતકાજ સ.
—વિવેકવિજય (ધુમટાવાલો ઉપાશ્રય) ઉદયપુર ભં.

(૩૬૭) સાધુવંદના સં ૧૫૯૭ —શ્રી૰
(૩૬૮) પુણ્યાઢ્ય રાસ. —કે. સન.
(૩૬૯) મુંસક રાસ.
(૩૭૦) પુંજાઋષિનો રાસ. (મે.)
મયણરેહા રાસ.
જીવરાશી ક્ષમાપના
હવે સર્વે પ્રાણાતી, જીવરાશી ખમાવે,
આ ઉપરનાં બને પ્રત્યેકબુદ્ધ રાસમાં અંતર્ગત છે.
(૩૭૧) કૂપકી સંબંધ સં ૧૭ આ માસ ભાભાપાડમાં.
આદિ— દુહા.
શાંતિનાથ પ્રભુ સદા પ્રભુ ધ્યાઉ પાય,
શ્રુતદેવી સાંનિધિ કરી આગમ રચઉં અંતરાય. ૧
માતપિતા પણિ માનીયઇ જિણ દીધઉ અવતાર,
દીક્ષા ગુરુ વિદ્યાતણ એ મોટા ઉપગાર. ૨

સં ૧૫૭૨માં વિક્રમસંવત સંસ્કૃતમાં શ્લોક છે તેની પ્રશસ્તિ નીચે પ્રમાણે છે:-
શ્રીમત્ખરતર ગચ્છે શ્રીમજ્જિનસિંહસૂરિ ગુરુરાજ્યે
સામાન્ય કુર્વાણે યુગપ્રધાનાખ્ય બિરુદધરે. ૧
વિક્રમસંવતિ લોચન મુનિદર્શન કુરુ માધવ પ્રમિતે
શ્રી પદ્મજન્મ દિવસે પુરે શ્રી મેડતા નગરે. ૨
યુગપ્રધાન સાધી શ્રી આનંદરસાધિકા,
યેભ્યો દત્ત મહાત્મા શ્રી જિનચંદ્રસૂરય ૩
તેષાં શિષ્યો મુખ્ય સકલચંદ્રમુખ્ય સમયસુંદર
તચ્છિષ્ય સમયસુંદરપાઠકૈઃકૃતતત્પ્રતિમ. ૪
—સં ૧૬૨૭ વર્ષે શ્રાવણ વદિ ૪ દિને શનિવારે શ્રી મુલતાણે
પં મહામુનિપાનમુનિનાઽ વાચિતા પં લબ્ધિચંદ્ર મુનિ લિપિકૃત.
(પ્રિ. ૫. ભં.)

પહિલુ સાધુ સતીતણુ, કીધા ઘણા પ્રબંધ,
હિવ વલિ સૂત્રથકી કહું, દ્રૂપદીનઉ સબંધ. ૩
એક સૂત્ર બીજું સતી, ઉત્તમ એહની જોડ,
સુણતા આનંદ ઊપનઈ, કરમની ત્રૂટઈ કોડિ. ૪
વૃદ્ધપણઇ મઇ ચઉપઇ, કરિવા માંડી એહ,
સૂત્ર સતી નઈ સાધસ્યુ, મુઝ મનિ અધિક મનેહ ૫
મત કરઉ ઉંઘ નઈ વારતા, સાંભલતા સહુ કોય,
આપન પ્રીછઇ અન્યનઇ, અન્તરાય પણિ હોય. ૬
જ્ઞાતા સૂત્ર અરથ થકી, ભાખ્યઉ શ્રી ભગવંત,
સુધરમ સામી ગુંથિયઉ, સૂત્ર થકી મતિમંત. ૭
કરજોડી જંબૂ કહઈ, સુધરમ સામિનઈ એમ,
પનરમઉ ધન્નાન કહ્યઉ સોલમઉ અધ્યયન કેમ. ૮
સુધરમ સામી ઇમ કહઈ, સુણિ જંબૂ સુવિચાર,
મહાવીર મુઝનઈ કહ્યઉ, તિમ કહુ તે અધિકાર ૯

× × × ×

અંતે—

ત્રીજો ખંડ ઢાલ સાતમી–રાગ ધન્યાસિરી.
પાસ જિણંદ જુહારીયઇ એહની

સુધરમ સામી પાંચમઉ ગણધર જંબૂનઇ ભાખઇરે,
ન્યાતા સૂત્રનઈ સોલમઉ, એ અધ્યયન સહુની સાખઇરે. ૧
દ્રૂપદીની એ ચઉપઇ મઈ, વૃદ્ધપણઇ પણિ કીધીરે
શિષ્યતણઇ આગ્રહ કરી, મઈ લાભ ઊપરિ મતિ દીધીરે દ્રૂ.
એક સતી વલી સાધવી એ વાત બાઉ ઘણુ મોટીરે,
દ્રૂપદી નામ લેતા થકા, તિણ કરમની ત્રૂટઈ કોટીરે ૨
એક સંખ દૂધમઇ ભર્યઉ, માનીતી સુતમ્યુ મોહઇરે,
સૂત્ર ગુણઇ સખરઇ કરી તસુ સુરનરના સુખ સોહઇરે. ૩

ખરતર જિનપ્રભ વલી એક આપ નઈ સંયમ ધારીરે
વડ ગીતારથ ગુરુ વલી એહની મતિ આપણ સારીરે. ૪
અમદાવાદ નગરમાંહે સંવત સતરસઈ વરસેરે,
માહ માસ વદિ આઠમઈ કીધી મોહનને હરસેરે. દૂ. ૫
વાચક હરસનંદન વલી હરસકુશલઈ સાંનિધિ કીધીરે,
લિખન સોધન સાહાજ થકી, ચિઉ દ્રવ્ય પુરી કરિ દીધીરે. દૂ. ૬
શ્રી જિનચંદ સૂરીસરૂ, શ્રી સકલચંદ તસુ સીસોરે
સમયસુંદર શિષ્ય તેહના, શ્રી સંઘનઈ દઈ આસીસોરે. દૂ. ૭
ખરતર ગચ્છ તણુઉ ધણી, જિનસાગરસૂરિ વિરાજઈરે,
સમયસુંદર કહઈ ચિર જયઉ, દિન દિન પ્રતિ સબલ દિવાજઈરે. દૂ. ૮
ત્રિભુવન કીધુ આઉખઈ વલી અતિ ભલી અડત્રીસ સત્રીસ ઢાલોરે
સમયસુંદર કહઈ વાચના સીખ પાલઉ તેહનઈ નિસ્તારોરે. દૂ. ૯

—ઇતિશ્રી સમયસુંદર મહોપાધ્યાય વિરચિતે દ્રૌપદીસતી સંબંધે ત્રિતીય ખંડ સમાપ્ત. તત્સમાપ્તૌ સમાપ્ત ચેયં ચતુષ્પદી. પ્રથમ ખંડે ઢાલ ૧૫ સર્વ ગાથા ૩૧૧ દ્વિતીય ખંડે ઢાલ ૧૨ સર્વ ગાથા ૧૫૧ તૃતીય ખંડે ઢાલ ૭ સર્વ ગાથા ૧૪૪ સર્વાંગ ઢાલ ૩૪ સર્વાંગ ગાથા ૬ ૬ સંવત ૧૭ ૫ વર્ષે આષાઢ વદિ ૧૩ શુક્રે લિખિત પાનાં ૨ -૧૩ મે. ઘા. વોરાસ.

૯૧ આ સુપ્રતિષ્ઠિત વિદ્વાન્ કવિની નાની મોટી કૃતિઓની ટીપ નીચે પ્રમાણે છે—

(૧) પૌષધવિધિ સ્તવન સં. ૧૬૬૭ માગશર સુ. ૧ ગુરુ મરોટમાં

અંતે—

ઉત્સૂત્રી પોસહ તણી વિધિ કહી ઉપગાર,
જેસલમેરી સંઘનઈ હો, આગ્રહ કરી સુવિચાર. ૩૬
સોલહસઈ સતસઠિ સમઇ નગર મરોટ મઝારિ,
મગસરિ સુદિ દસમી દિનઇ, શુભ દિન ગુરુ ગુરુવારિ. ૩૭

શ્રી જિનચંદસૂરિ હો, શ્રી જિનસિંધ સૂરીસ,
સકલચંદ સુપસાઇ હો સમયસુંદર ભણુઈ સીસ ૩૮
—પત્ર ૩ હાલા. ભ. પાટણ દાબડો ૮૨

(૨)+ કર્મછત્રીસી સ ૧૬૬૮ માહ સુદ ૬ મુલતાનમા

આદિ— રાગ આસાઉરી

કર્મથકી છૂટે નહીં પ્રાણી, કર્મ મબલ દુખ ખાણુજી,
કર્મ તણે વશ જીવ પડયા સહુ, કર્મ કરે તે પ્રમાણુજી. કરમ. ૧

× × × ×

અંતે—

શ્રી મુલતાન નગર મૂલનાયક, પાર્શ્વનાથ જિણુ જોયજી,
વાસુપૂજ્ય શ્રી સુમતિ પ્રસાદે, લોક સુખી સહુ કોયજી. ક ૩૩
શ્રી જિનચંદસૂરિ જિનસિંધસૂરિ, ગચ્છપતિ ગુણુ ભરપૂરજી,
સિંધુ જેસલમેરી શ્રાવક, ખરતર ગચ્છ પડુરજી ક ૩૪
સકલચંદ સદ્ગુરૂ પસાયે, સોલસે અડસઠીજી,
કર્મછત્રીસી એ મઈ કીધી, માહ તણી સુદ છઠ્ઠીજી ક ૩૫
કર્મછત્રીસી કાને સુણીને, કરજો વ્રત પચ્ચખાણુજી,
સમયસુંદર કહે શિવસુખ લેશો, ધર્મતણો પરમાણુજી. ક. ૩૬
—પ્ર૦ ચૈત્ય૦ આદિ સગ્રહ ભાગ ૩ પૃ. ૨૨૯

(૩) શીલછત્રીશી
(૪) પુણ્ય છત્રીશી
(૫) સંતોષ છત્રીશી
(૬) +ક્ષમા છત્રીશી
} સં. ૧૬૬૯ સર્વ પૃ. ૧૦—અમ૦

આદિ—

આદર જીવ ક્ષમાગુણુ આદર, મ કરિશ રાગ ને દ્વેષજી,
સમતાયે શિવસુખ પામીજે, ક્રોધે કુગતિ વિશેષજી. આ. ૧

* * * *

અંતે—

નગરમાંહિ નાગોર નગીનો, જિહાં જિનવર પ્રાસાદ રે
શ્રાવક લોક વસે અતિ સુખિયા, ધર્મતણે પરસાદ રે આ. ૩૪
ક્ષમાકલ્યાણથી અતિ ઘણી, આતમપર ઉપગાર રે
સાંભળતાં શ્રાવક પણ સમજ્યા, ઉપશમ ધર્યો અપાર રે આ. ૩૫
યુગપ્રધાન જિનચંદ સૂરીસર, સકલચંદ તસુ શિષ્ય રે
સમયસુંદર તસુ શિષ્ય ભણે ઇમ, ચતુર્વિધ સંઘ જગીશ રે આ. ૩૬
—જૈ પ્ર. ૩૯૯

(૭)+ અમરસરપુર મંડન શીતલનાથસ્ત. ૧૫ કડીનું

આદિ-મેરા સાહેબ હો શ્રી શીતલનાથજિ વીનતી સુણો એક મોરડી.

અંતે—

ઇમ અમરસરપુર સકલસુખકર ભગત નયનાનંદનો,
સકલાર શીતલનાથ સામી સાસ ભણુ આનંદનો
શ્રી વચ્છરાજ્ઞન વરસ કરણ ૧૫ શુભ શ્રીકરો,
એ તવન કીધઉ સમયસુંદર સુણત જન મન મોહનો. ૧૫
પ્ર. પ્ર. મારી પાસે છે ને રત્નસાગર પૃ. ૧૫૫

(૮)+મહાવીર સ્તવ વિનતિરૂપે-જેસલમેરમાં

આદિ—

વીર સુણો મુજ વીનતિ, કરજોડી હો કહું મનની વાત,
બાળકની પરે વીનવું મોરા સામી હો તું ત્રિભુવન તાત,
વીર સુણો મોરી વીનતી. ૧

અંતે— કલશ

ઇમ નગર જેસલમેરમંડણ તીર્થંકર ચોવીસમો
સાસનાધીશ સિદ્ધારથનંદન સેવતા સુરતરુસમો
જિનચંદ શિષ્યપ્રધાન સકલચંદ પ્રસાદિઓ,
વાચનાચાર્ય સમયસુંદર, સંથુણ્યો ત્રિભુવનતિલો. ૧૫

—શ્રી બખા મધે સં ૧૭૫૧ વરખે ભાદ્રવા શુદ ૮ દનૈ લખતં રાએચદ રાએસધ. ઉનાના વકીલ મોરારજીભાઇના મારી પાસે આવેલા એક ચોપડામા છે —૨-૧૪ આ. ક.

—પ્ર. રત્નસાગર પૃ. ૧૫૪ રત્નસમુચ્ચય પૃ ૧૮૩

(૯) +દાદાજી (જિનકુશલસૂરિ) સ્ત.

આદિ—આયો આયોજી સમરતા દાદોજી આયો.

(૧૦) પ્રતિમા સ્ત૦ ૭ કડી—આદિ-શ્રી જિનપ્રતિમા હો જિન સારખી કહી, એ દીઠા આણુદ

અંતે—

પારસનાથ હો તુઝ પરસાદથી, સદ્દવહના મુઝ એહ,
ભવ ભવ હોજ્યો હો સમયસૂદર કહૈ, શ્રી જિનપ્રતિમાશુ નેહજી શ્રી.

(મારી પાસે છે)

(૧૧) ઉદયન રાજર્ષિ ગીત—૨૦ કડી

અંતે—

મુગતિ પહુતા મુનિવરૂ, ભગવતિ અગ વિચાર મુ૦
સમયસુંદર કહઇ પ્રણમતા, પામીજઈ ભવપાર ૨૦. મુ૦

(મારી પાસે છે)

(૧૨) +શત્રુંજય મંડન આદિ બૃહત્સ્ત૦—૩૧ કડી.

આદિ—

બે કર જોડી વીનવુજી, સુણિ સામી સુવદીત,
કૂડ કપટ મૂકી કરીજી, વાત કહું આપવીત ૧

અંતે— કલશ

ઇમિ ચઢિય શેત્રુજ ચરણ ભેટયા, નાભિનંદણુ જિણ તણા,
કરજોડિ આદિ જિણુંદ આગઇ, પાપ આલોયા આપણા,
શ્રી પૂજ્ય જિણચંદ સૂરિ સદ્ગુરૂ, પ્રથમ શિષ્ય સુજસ ઘણુઈ,
ગણિ સકલચંદ સુસીસ વાચક, સમયસુંદર ગુણ ભણુઈ ૩૧

પ્ર૦ રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૨૩૫ થી ૨૩૭ (મારી પાસે છે)

(આનું બીજું નામ આલોયણ ગર્ભિત આદિ સ્ત૦ છે ન. ચૈત્ય. આદિ સ ભાગ ૨ ને આ સ્તવન પેતે શત્રુંજય યાત્રા કરી ત્યારે કર્યું છે તે માટે શત્રુંજય રાસ પેતે કરી છે તેમાં આલોયણનો ઉલ્લેખ જુઓ)

૧૨ અ +સકલ શાશ્વત ચૈત્યનમસ્કાર સ્ત૦ ૫ કડી.

આદિ—

રિષભાનન ચંદ્રાનન, વરધાનન જિન, વારિષેણ નામે જિણુએ. ૧
તેહતણા પ્રાસાદ ત્રિભુવન સાસતા, પ્રણમું નિત સોહામણા એ ૨

× × × ×

અંતે— કલશ.

ઇમ સાસતા પ્રાસાદ પ્રતિમા સંયુક્ત જિનવર તણા,
ત્રિહું નામ જિનવર તણા ત્રિભુવન સાસ્વત સુહામણા
વાનવ્યન્તરજ્યોતિષિ સમવસરણ ગુણ ભણે અભિરામ એ
ત્રિહું કાલ વિરચણુ શુદ્ધ હેમનો સદા મુઝ પ્રણામ એ.

—પ્ર. રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૨૨૮ થી ૨૩

(૧૩) +અહેવાપુરમંડણ પાર્શ્વનાથ સ્ત૦ (પાર્શ્વનાથનો છંદ) ૮ કડી.

આદિ—

આરણ ઘર આણિ વીસ કરઇ, નિજ પુત્ર કલત્ર પ્રેમ ધરઇ
ઉમ્હે દેસ દેસંતર કાંઈ ફરઈ નિત નામ જપઉ શ્રીના પ્રભુ. ૧

× × × ×

અંતે—

શ્રી પાસ મહેવાપુર નગરે મન મેહણ ત્રિભુવન સ્તવ કરે,
ઇમ સમવસરણ કહઈ ગુણ જોડઇ નિત ૮

પ્ર જૈ પ્ર. પૃ ૨૭૨ (ભણી ચાર્ચો છે)

(૧૪) વીકાનેર મંડણ આદિજિન સ્ત૦

આદિ—

ચાલ ત્રિભુવન વરણે મેહ હો સત્ર વરસાવે પાણી વહે—એ દેશી.

વીકમપુર સિણગારહો લાલ, રિષભ જિણેસર ગુણ ભર્યો, મોરાલાલ,
નાભિરાયા કુલચંદ, મરૂદેવી માતા ઉર ધર્યો–૧ મા
અપૂર્ણ મારી પાસે છે.

(૧૫) પાર્શ્વનાથજિન પંચ કલ્યાણક સ્ત૦ ૫૧ કડી સં. ૧૬૫૬ વૈ સુ ૩ જેસલમેરમા આદિજિન પારણુ દિને.

આદિ—

પુરિસાદાણી પરગડઉ, જેસલમેર જિણંદ,
પંચ યલ્યાણુક તેહના, પભણિસુ પરમાણુંદ ૧
જિનવરના ગુણુ ગાવતા, લહિયઈ સમકિત સાર,
ગોત્ર તિથકર બાધિયઈ, લહુ તરિયઈ સંસાર. ૨
રાગ ભેદ રલિયામણા જાણુઇ ચતુરસુજાણ,
ભાવ ભગતિ ગુણુ ગાવતા, જીવિત જનમ પ્રમાણુ ૩

* * * *

અંતે— રાગ ધન્યાસિરી.

ઈમ થુણ્યઉ જેસલમેરમંડન, દુરિત ખંડન સુભ મનઈ,
રસ કરણ દરસણ તરણિ વરસઈ, આદિ જિણ પારણ વિનઈ.૫૦
જિનચંદસૂરતિ સકલચંદન મૃગમદા કેસર કરી,
પ્રભ સમઇસુંદર પાસ પૂજઈ, તેહની ધન્યાસિરી. ૫૧
૩–૧૧ (મારી પાસે છે)

(૧૬) +તીર્થમાલા સ્ત૦

આદિ—

શ્રી શેત્રુંજે ઋષભ સમોસર્યા, ભલા ગુણભર્યારે,
સીધા સાધુ અનંત, તીરથ તે નમુરે

અંતે—

શેત્રુંજાની કોરણી નવાનગરમાંરે, શ્રી રાજસી ભરાવ્યા બિંબ, તી
તીરથ યાત્રા ફલ તીહા હોજ્યો મુજ ઇહાંરે, સમયસુંદર કહે એમ. તી.
—મારી પાસે છે. પ્ર રત્નસમુચ્ચય ૫૮૫.

(૧૭) સાચોરમંડન વીરસ્ત૦ સં. ૧૬૭૭ માહ માસ

આદિ—

ધન્ન દિવસ મેં આજ જુહાર્યો સાચોરો મહાવીરજી

અંતે—

ઇમ નયરશ્રી સાચોર મંડન, સિદ્ધારથ સુત સુખ કરો
સાહાય મૂરતિ, સકલ સૂરતિ, માત ત્રિશલા ઉરિ ધરો
સંવત સોલસિસે સત્યોતર માહ માસ મનોહરો
વીનવ્યો પાઠક સમયસુંદર પ્રગટ તું પરમેસરો. ૧૪

—મારી પાસે છે

(૧૮) +મુનિસુવ્રત સ્વામી સ્ત૦ ૧૪ કડીનું.

આદિ—

જંબુદીપ સોહામણો દક્ષિણ ભરત મઝાર,
રાજગૃહ નગરી ભલી, અલકાપુરી અવતાર ૧
શ્રી મુનિસુવ્રત સામિજી સમરતાં સુખ થાય
મનવંછિત સહુ પામીઇ દોહગ દૂરિ પલાય.

* * * *

અંતે— કલશ

ઇમ ધન્ય ત્રિભુવન રાય, ૧
મુનિસુવ્રત સામી વીસમો, જિનવરરાય વીસમો,
ત્રિભુવનરાય જગત્ર ગુરુ, ભગવન્ત ભગવંત,
નિરાકાર નિરંજન નિરુપમ અનંતાનંત અરિહંત
શ્રી જિનચંદ્ર મુનીશ સિરોમણી સાહગંદ ગણી સીસ,
વાચક સમયસુંદર ઇમ પભણઇ પૂરઉ મનહ જગીસ. ૧૪
—આ સોમીદાસ ઋષિ લિખિત ૧-૧૫ મારી પાસે છે.

+ રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૧૧૪

(૧૯) +સીમંધર સ્વામી સ્ત૦

આદિ—

ધન ધન ક્ષેત્ર મહાવિદેહજી, ધન પુંડરિક ગિરિનામ,
ધન ધન તેહના માનવીજી, નિત ઉઠી કરેરે પ્રણામ. ૧

× * * *

અંતે—

સમયસુંદરની વંદનાજી, માનજો વારોવાર,
બે કરજોડી વીનવુજી, વીનતડી અવધાર
શ્રીમંદિર સ્વામી કહીઇરે, હુ મહાવિદેહ આવીસ,
જયવંતા જિનવર કહીઇરે, હુ તુંમને વાંદીસ. ૯

—અનંત. સઝાયોમા
જૈ. પ્ર. ૩૧૪

(૨૦) +રાણકપુર સ્ત૦ સં ૧૬૭૬ માગશર જાત્રા કરી.

આદિ—

રાણપુરે રલિયામણોરે લાલ, શ્રી આદીસર દેવ મન મોહ્યુ રે.

અંતે—

સંવત સોલ છિયંતરેરે લાલ, મિગસિર માસ મઝાર, મ૦
રાણપુરે યાત્રા કરીરે લાલ, સમયસુંદર સુખકાર, મ૦ ૭.

પ્ર રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૨૩૨. જૈ. પ્ર. ૭૦

(૨૧) +અષ્ટાપદ સ્ત૦

આદિ—

મનડો અષ્ટાપદ મોહ્યો માહરોજી, નામ જપુ નિશદીશજી.

અંતે—

દેવ ન દીધી મુઝને પાખડીજી, આવુ કેમ હજૂરજી,
સમયસુંદર કહે વંદનાજી, પ્રહ ઉગમતે સૂરજી મ૦ ૫

પ્ર. રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૩૪૨

(૨૨) +એકાદશી સ્ત૦ ૧૩ કડીનું સં ૧૬૮૧ જેસલમેરમાં

ચોપાઈની દેશી.

આદિ—

સમવસરણ બેઠા ભગવત, ધર્મ પ્રકાશે શ્રી અરિહંત
બારે પરખદા બેઠી કહી, માગસર સુદી અગીયારસ વડી. ૧

* * * *

અંતે—

જેસલ સોળ એકાસી સમે, કીધું સ્તવન સહુ મનગમે,
સમયસુંદર કહે દયાલી, માગસર સુદી અગીયારસ વડી. ૧૩

આમાં મૌન એકાદશી પર્વનું મહાત્મ્ય છે—પ્ર૦ ચૈ૦ આદિ સંગ્રહ ભા. ૩ પૃ. ૫૪ રત્નસાગર પૃ. ૧૬૪ રત્નસમુચ્ચય પૃ ૧૦૨

(૨૩) +પંચમી વૃદ્ધ (મોટું) સ્ત૦ (જ્ઞાનપંચમી પર ૩ ઢાલ ૨૫ કડીનું સ્ત.

આદિ—

પ્રણમું શ્રી ગુરૂ પાય, નિર્મલજ્ઞાન ઉપાય,
પંચમી તપ ભણું એ, જનમ સફલ ગિણું એ. ૧

અંતે—

ઇમ પંચમી તપ ફલપ્રરૂપક વર્દ્ધમાન જિનેશ્વરો,
મઇં થુણ્યો શ્રી અરિહંત ભગવત, અતુલબલ અલવેસરો,
જયવંત શ્રી જિનચંદ્રસૂરિજ સકલચંદ નમંસિયો,
વાચનાચારિજ સમયસુંદર, ભગતિભાવ પ્રશંસિયો.

—પ્ર૦ રત્નસમુચ્ચય પૃ ૧૬૮ રત્નસાગર પૃ ૧૩૭ શ્રી જ્ઞાનપંચમી (જૈ ધ. સભા ભાવ.)

(૨૪) +પંચમીપર લઘુ સ્ત૦ ૫ કડી.

આદિ—

પંચમી તપ તુમેં કરોરે પ્રાણી, નિર્મલ પામો જ્ઞાન.

અંતે—

પાર્શ્વનાથ પ્રસાદ કરીને, મ્હારી પૂરો ઉમેદરે,
સમયસુંદર કહે હું પણ પામું, જ્ઞાનનો પંચમો ભેદરે-પંચમી૦
—પ્ર૦ રત્નસાગર પૃ. ૧૭૦, જૈનપ્રબોધ પૃ. ૯૦

(૨૫) +ઉપધાન તપ સ્ત૦ (૭ ઉપધાનનું ટુંક વર્ણન)

આદિ—

શ્રી મહાવીર ધરમ પરગાસે, બેઠી પરષદ બારજી,
અમૃત વચન સુણી અતિ મીઠા, પામે હરખ અપારજી. ૧
સુણો સુણોરે શ્રાવક ઉપધાન વહ્યા વિન કિમ સૂઝે નવકાર.
ઉતરાધ્યયન બહુ શ્રુત અધ્યયને, એ ભણ્યો અધિકારજી. સુ ૨
મહાનિશીથ સિદ્ધાંત માંહે પિણ, ઉપધાન તપ વિસ્તારજી,
અનુક્રમે શુદ્ધ પરંપર દીસે, સુવિહિત ગચ્છ આચારજી. સુ. ૩

*

અંતે— કલશ.

ઇમ વીર જિણવર ભુવણ દિણયર માતા ત્રિશલાનંદણો,
ઉપધાનના ફલ કહે ઉત્તમ ભવિય જન આનંદણો,
જિનચંદ યુગપરધાન સદ્ગુરૂ સકલચંદ્ર મુનીસરો,
તસુ સીસ વાચક સમયસુંદર ભણે વંછિત સુખકરો ૧૮
—પ્ર રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૫૫૧, રત્નસાગર ભાગ ૧ પૃ. ૪૮૨.

(૨૬) +દાનશીલ તપ ભાવ પર પ્રભાતી.

આદિ—

રે જીવ જૈનધર્મ કીજીયે, ધર્મના ચાર પ્રકાર,
દાન શીયલ તપ ભાવના, જગમાં એટલું સાર-રે ૧
પ્ર જૈન સ માળા, ચૈત્ય૦ આદિ સ. ૩.

(૨૭) +માયાપર સ.

આદિ—માયા કારમીરે માયા મ કરો ચતુરસુજાણ.

+જીવરાશી ખમાવવાપર

આદિ—હવે રાણી પદ્માવતી જીવરાશિ ખમાવે.
અંતે—

રાગ વૈરાડી જે સુણે, એ ત્રીજી ઢાલ
સમયસુંદર કહે પાપથી છૂટે તતકાલ. હવે ૩૬

(આ સઝાય સ્વતંત્ર નથી પણ તે ચાર પ્રત્યેકબુદ્ધ રાસમાંથી નેમિરાજર્ષિના ખંડમાં છે)

(૨૮) આદીસર વિનતિ.

આદિ—

આદીસર હો સોવનવાન તેજઈ રવિ જિમ દીપતો
સુર કિંનર હો સેવઈ પાય, મોહ મહાભડ જીપતો— ૧
જે અહનિશિ હો પ્રણમે સામિ, તસ ઘર સદા વધામણા,
જાઈ સઈ દુખ હો દાલિદ્રભાર, જિનવર નામ સુહામણો. ૨
વીનતડી હો ઇક અવધારિ, કરજોડી કવિયણ કહે,
તું સમરથ હો પ્રભુ સંસારિ, તુઝ કીરતિ જગિ મહમહે. ૩

* * *

અપૂર્ણ—મળી આવે છે

૨૯ નાગલા ગીત.

આદિ—ભવદેવ ભાઈ ઘરિ આણીયોરે પ્રતિબૂઝવી મુનિરાજરે,
નવ પરિણીત મુકી નાગલા ભવદત્ત ઘરિ મુનિના કાજરે. ૧
ધર્મમતિ મેરી નાગલા.

અંતે—નારી નાગલાઈ પ્રતિબુઝવ્યોરે, વૈરાગ ધરી મનમાહરે
ભવદત્ત દેવલોક પામીયોરે સમયસુંદર વંદે પાયરે ૭ ધ૦
અપૂરી મળે છે

૩૦ અર્હન્નક સઝાય. ૫ કડી.

આદિ—વેહરણ વેળા પાંગર્યો રે હો, ધૂપ તપે અસરાલ, મેરે નંદના
ધરતી તપી ઓપી બહુરિ, ઈં મુનિવર અતિ સુકુમાલ. મેરે. ૧

અંતે—રાતી શલા અણુસણ લીએરે હા, ચડતે મન પરિણામ મેરે.
સમયસુંદર કહે તેહનેરે હા, ત્રિકરણ સુદ્ધ પ્રણામ મેરે. ૯

(૩૧) +નિંદાવારક સ ૫ કડી.

આદિ—

નિંદા મ કરજો કોઈની પારકીરે, નિંદાના બોલ્યા મહા પાપરે.
પ્ર૦ રત્નસ જૈ. પ્ર.

(૩૨) +અનાથીઋષિ સ. ૯ કડી.

આદિ—

શ્રેણિક રયવાડી ચઢયો, પેખિયો મુનિ એકંત,
વરરૂપ કાંતિએ મોહિયો, રાય પૂછે રે કહો વિરતંત—
શ્રેણિકરાય હુંરે અનાથી નિર્ગ્રંથ.

(૩૩) +બાહુબલ સ. ૭ કડી.

આદિ—

રાજતણા અતિ લોભિયા, ભરત બાહૂબલ ઝઝેરે,
મૂઠ ઉપાડી મારિવા, બાહૂબલ પ્રતિબુઝેરે.
—વીરા મારા ગજથકી ઉતરો ૧

(૩૪) +અરણિક (અર્હંન્નક) મુનિ સ ૮ કડી

આદિ—

અરણક મુનિવર ચાલ્યા ગોચરી, તડકે દાઝે શીશોજી,
પાય ઉવરાણુરે વેલ પરજલેરે, તન સુકુમાલ મુનીસોજી—અરણક ૧

(૩૫) +શાલિભદ્ર સ. —ર. સ.

આદિ—

પ્રથમ ગોવાળિયાનણે ભવેજી, દીધુ મુનિવર દાન.
જૈ. પ્ર ૩૬૯

(૩૬) +મેઘરથરાય સ.

આદિ—

દશમે ભવે શ્રી શાંતિજી, મેઘરથ જીવડો રાય રૂડારાજા.
સ. મા. પૃ. ૧૩૦

(૩૭) +પ્રસન્નચંદ્રઋષિ સ૦

આદિ—

આરંભે મુનિને મિલ્યો ઋષિ કોરે, સુણિ તે સાધુ નિર્મલ આવિસર કોરે ૧

(૩૮) +અજાપુત્રમાલ સ. નગરી દ્વારામતિ જાણીયેજી

(૩૯) +રાજુલ સ. રાજુલ નારી રંગપુરે.

(૪૦) રેવતી સ. સોવન સિંઘાસણ રેવતી—આ. ૬

(૪૧) +શાલિભદ્ર ઘર સઝાય-શાલિભદ્ર તું ચિત્તે મનસું પ્રતિબુઝે-)

સ્થૂલિભદ્ર ગીત-પીઉડા ! માનો બોલ હમારોરે

નલદવદંતી ગીત ૬ કડી

આદિ—

નલદવદતી નીસર્યાં જુવટે હારી દેશ, નલ રાજા,

વનમાંહિ રાતિવાસો વસ્યા, સૂતાં ભૂમિ પ્રદેશ—નલરાજા. ૧

અંતે—

દમયંતી પીહર ગઈ પાલ્યો નિરમલ સીલ ન

સમયસુંદર કહઈ ચિર મિલ્યો, દીધા આશિષ લીલ, ન ૬

(૪૨) +ચેલણા સતી સ. ૬ કડી

આદિ—વીર વાંદી વલતાં થકાં ચેલણા દીઠો રે નિર્ગ્રંથ-

અંતે—સમયસુંદર કહે ચેલણા પામીયો ભવતણો પાર-

વીરે વખાણી રાણી ચેલણા. ૬

મારી પાસે છે

(૪૩-૪૬) +ચાર પ્રત્યેક બુધની સઝાય.

૧ પ્રથમ સ.

આદિ—ચંપા નગરી અતિ ભલી હું વારી, દધિવાહન ભૂપાલ રે, હું

અંતે—સમયસુંદર કહે સાધુને, હું પ્રણમું પાતક જાયરે હું. ૫

૨ બીજી સ. આ—નગર કંપિલાનો ધણીરે, જયરાજ ગુણધામ,

અં—સમયસુંદર કહે સાધુનેરે, નિત નિત પ્રણમે પાય ૬.૮

૩ જાની સ આ—નગર સુદર્શન રાય હોજી, મણિરથ રાજ કરે તિહા,
અ—સમયસુદર કહે સાધુને.
૪ થાની સ. આ—પુડરવર ધનપુર રાજ્યો, મ્હાકી સહિયર, સિધરથ નામ નરેદરે.
અ—સમયસુદર કહે સાધુજી, ચોથો પ્રત્યેકબુધ એ—મ્હા.

(૪૭) ચારેની ભાથે સ૦
આ—ચિહુ દિસથી ચ્યારે આવીયા, સમકાલે હે યક્ષ દેહરામાહિ.
અ—ઉત્તરાધ્યયને તે કહ્યા, સૂત્રમાહે હો ચ્યારે પ્રત્યેક બુધ,
સમયસુદર કહે સાધુના, ગુણ ગાયાહે પાટણ પરિસિધિ.
—મારી પાસે છે.

(૪૮) નમિરાજગીત.

આદિ—
જી હો મથુરા નગરીનો રાજ્યો, જીહો હય ગય રથ પરિવાર,
અત—
જીહો ઉત્તરાધ્યયને એહ છે જીહો, નમિરાજા અધિકાર,
જીહો સમયસુદર કહે વાદતા, જીહો પામીજે ભવપાર. ૭
(મારી પાસે છે)

(૪૯) સનતકુમાર ગીત.

આદિ—
જોવા આવ્યા રે દેવતા, રૂપ અનોપમ સાર,
ગરવ થકી વિણુમી ગયો, ચક્રવત્તિ સનત્કુમાર,
નયણુ નિહાલોરે નાહલા. ૧.
અંતે—
સનત્કુમાર મુનીસરૂ, નાણ્યો નેહ લગાર,
કાજ સમાર્યારે આપણા, સમયસુંદર કહે સાર. ૫ ન.
(મારી પાસે છે)

(૫૦) અષ્ટક ગીત.

અંતે—

ઋષિઅર ભણ્યો મઈ મેળાવ સમવસરણઈ ધ્યાન લેઈનઇ.
૭ પ્ર.

૫૧—૮૬

૩૬ ગીતો—જુદા જુદા રાગમાં પદ જેવાં. સં ૧૬૭ માં કે તે પહેલાં.
(૧) ક્રોધ નિવારણ—જીઉરા તું મ કરિ ક્રોધ રેસ.
(૨) માન નિવારણ—ગરિબ નર કહે તું કસ્ત ગુમાન.
(૩) માન નિવારણ—કિસીકુ સબ દિન સરીખે ન હોઈ
(૪) માયા નિવારણ—કહુ મેરા જીવ તું વિમાસે નહિ કહુ તેરા
(૫) લોભ નિવારણ—રાખા રાખા ધન ધન ભમતાઉ રહઈ તું રાતિ દિન
(૬) લોભ નિવારણ—ચેઉ ચેઉ ઘર ઘર પુસ્તક પાના લોભ મદ
(૭) મનશુદ્ધિ—એક મનશુદ્ધિ વિણ કોઉ મુગતિ ન જાઇ.
(૮) જીવપ્રતિબોધ—જાગિ જાગિ તું જડતણા, તું કાઈ નિચિંતો સોવેરી.
(૯) જીવપ્રતિબોધ—રે જીવ વખત લિખ્યા સુખ લહિઇ
(૧૦) અરતિ નિવારણ—મેરે જીઉ આરતિ કાઈ ધરઇ
(૧૧) નિદ્રાપરિહાર—નિંદ ન કીજઇ જીવ ઘરાઈ નિંદ પાપે પિંડ ભરાઈ
(૧૨) કુમર પરિહાર—જાઈ લઈ ડગર કે કે કે.
(૧૩) કામિની વિશ્વાસ નિવારણ—કામિની કહિ કુણ વેસાસા
(૧૪) જીવ નટવા—દેખિ દેખિ જીવ નટવે અસો નાટક મંડયેરી.
(૧૫) સ્વાર્થ—સ્વારથકી સબ હે રે સગાઈ,
(૧૬) પરકી પ્રેમ નિવારણ—પરકી પ્રેમ તું મ કરિ.
(૧૭) જીવ વ્યાપારી—આયો તીન જણે વ્યાપારી.
(૧૮) ઘડી લાખીણી—ઘડી લાખીણી જાઈ છે, પ્રભુ ધરમ કરો જિન
જાઈ છે.
(૧૯) પરિગ્રહ—ચતુર સુણો જિન વાણી કે કાહ કરે પરિગ્રહ

(૨૦) ઉધમ ભાગ્ય—ઉધમ ભાગ વિના ન ફ્સે, બહુત ઉપાય કીયે
ક્યા હોઇ,

(૨૧) સર્વ ભેખ મુગતિગમન—હા માઇ હરકોઉ ભેખ મુગતિ પાવે,

(૨૨) કર્મ—હાં માઈ કરમથી કો છૂટે નહી,

(૨૩) નાવા (નાવિક)—નાવાની કોરી ચલે નીર મઝાર,

(૨૪) જીવદયા—હા હો જીવદયા ધર્મ વેલડી, રોપી શ્રી જિનરાય,

(૨૫) વીતરાગ સત્યવચન—હા હો જિનધર્મ ધર્મ સહુ કહે,
થાપે અપણી વાત

(૨૬) મરણ નિવારણ—મરણ તણો ડર ન કરિ મૂરિખ, જિણ વાટે
જગિ જાઇરે.

(૨૭) સદેહ—કરમ અચેતન કિમ હુયઉ કર્ત્તા, કહો કિમ શકિયે થાપીરે,

(૨૮) સૂતા જગાવણ—જાગિ જાગિ જાગિ ભાઈ જાગિરે તુ જાગિ,

(૨૯) જગત્ સૃષ્ટિકારણ પરમેશ્વર પૃચ્છા—પૂછુ પડિત કહો કાહકી કત,
આ જગત સૃષ્ટિ કિણ કીધીરે.

(૩૦) ભણનપ્રેરણ—ભણોરે ચેલા ભાઈ ભણોરે ભણો,

(૩૧) ક્રિયાપ્રેરણ—ક્રિયા કરો ચેલા ક્રિયા કરો.

(૩૨) પરમેશ્વર સ્વરૂપ દુર્લભતા—કુણ પરમેશ્વર સ્વરૂપ કહે,

(૩૩) જીવકર્મ સબધ—જીવને કરમ માહોમાહિ સબધ,

(૩૪) પરમેશ્વર લઘુ—હા હો એક તિલ દિલમે આવ તુ,
કરે કરમનો નાશ.

(૩૫) નિરજનધ્યાન—હા હમારે પરબ્રહ્મ જ્ઞાન,

(૩૬) દુખમયકાલે સયમપાલન—હા હો કહો સજમ પથ કિમ પલે,

—આ સર્વ ગીતોની પ્રત તેની છેવટે અનુક્રમણિકા સહિત ૭-૧૧ લ. સ ૧૬૭૦ પ્રથમ ચૈત્રી શુદિ ૧૦ ગુરૂ લિખિતં મારી પાસે છે.

(૮૭) પદ. સુખનીકો સીતલનાથકો,

(૮૮) શાંતિનાથ પદ.

આદિ— આગણ કલ્પ ફ્લ્યોરી હમારે,

(૮૯) ઋષભનાથ ગીત—નીરખી મેરે મન અમૃત વસીરી.
(૯૦) ગૌતમગીત. ૭ કડી.
આદિ—
મુગતિ સમો ભણ્યો કરી, કરે પે વીરજી મુઝ મારગ દિરિ
મેં અપરાધ ન કો કીધો જી વીરજી રહતો ગુરુ હજૂરિ
વીરજી વીરજી કિ(ક)હુ સ(હ)રૂ.
અંતે—
ગૌતમ કેવલ પામીઓ જી. ત્રિભુવન હરખ્યા સુરનર કોરે
સકલચંદ ગૌતમ તણા જી પ્રભુ સમયસુંદર કલ્યાણકારિ. ૭ વી.
(મારી પાસે છે)
દાદા (જિનકુશલસૂરિ) ગીત—દાદો તો દરસણ દીજે
દાદો સેવકના સુખ કીજે.
(૯૧) મન્નારાયણિજ્ય ગીત. ૮ કડી
આદિ—
મનો [illegible] મોહી મમતાને આરેથ ન કરો
રા મુનિવર મ.
[illegible] પરિ [illegible] કરેઉ ૧ રો.
અંતે—
[illegible] મુનિ આતમ મુનિવર કરી
[illegible] સમયસુંદર [illegible] કરેઉ ૮ રા મુનિ
(૯૨) [illegible] લિ. સં. ૧૧૮૪ [illegible]
([illegible])
આદિ—
[illegible]
[illegible] ૧ [illegible]
* * * *

અંતે—

સવતિ સોલ નવ્યાસીયઇ રે, મીર મોજાસુ રાજરે,
અકપુરમાહિ રહીરે, ભાદ્રવઇ જોડી છઇ ભાસરે મન૦ ૫
થુલભદ્ર કોસ્યા પ્રતિબુઝવઇરે, ધરમ ઉપરિ ધરઉ રાગરે,
પ્રેમમધન નેહિ પાકુયેરે, સમયસુદર સુખકારિરે મન૦ ૬

—મારી પાસે છે.

(૯૩) આલોયણ છત્રીશી સં ૧૬૯૮ અહમદપુરમા (અમદાવાદમાં)

આદિ— નગર સુદર્શણ અતિ ભલો એહની ઢાલ.

પાપ આલાયુ આપણા, સિદ્ધ આતમ સાખિ,
આલોયા પાપ છૂટીયે, ભગવત ઇમ ભાખ. પાપ૦ ૧
આલ હીયાથી કાઢજો, જિમ કીધા તેમ,
દુખ દેખિસિ નહિતરિ ઘણા, રૂપી લખમણા જેમ. પાપ૦ ૨

* * * *

અંતે—

સવત સોલઅઠાણુયઇ, અહમદપુરમાહિ,
સમયસુદર કહે મે કરી, આલોયણ ઉચ્છાહિ. ૩૬

—૨-૧૧ મારી પાસે છે. પ્ર કા ન. ૮૬૨.

(૯૪) ચાર શરણાં ગીત.

આ કવિ એક ઘણા પ્રતિષ્ઠિત અને ઉત્તમ કાવ્યકાર થયા છે. સં. ૧૬૪૯ ના ફાગણ શુદ બીજે બૃહત્ 'ખરતર ગચ્છના યુગપ્રધાન જિનચંદ્રસૂરિએ અકબ્બર બાદશાહના કહેવાથી લાહોરમા માનસિંહને આચાર્યપદ આપી તેમનું નામ જિનસિંહસૂરિ રાખ્યુ તે સમયે તેજ જિનચંદ્રસૂરિએ સ્વહસ્તે કવિ સમયસુંદર તથા ગુણવિનય (જુઓ ન. ૧૯૫ પૃ ૩૨૬) એ બે સાધુઓને ઉપાધ્યાય પદ આપ્યુ અકબર બાદશાહે લાહોરથી જિનચંદ્રસૂરિને પોતાની પાસે બોલાવ્યા ત્યારે તે સૂરિએ બાદશાહ પાસે જવા વિચાર કર્યો અને તે વખતે સાથે સમયસુંદર કવિ પણ હતા. આ વિહાર ગૂજરાતથી જાલોર, મેડતા, નાગોર એમ મારવાડમાથી પસાર થઈ લાહોર સુધીનો હતો એટલે ૧૬૪૯ પહેલા કવિ ગૂજરાતમાજ

રચ્યા હતા અને ૧૬૪૯ માં લાહોરમાં ઉપાધ્યાય પદ મેળવી પછી તે બાજુ તે વિશેષમાં મેવાડ-મારવાડમાં પ્રવાસ કર્યો છે અને તેથી તેમની મુખ્ય ગૂજરાતી ભાષામાં અનેક દેશોના પ્રાન્તિક શબ્દો મારવાડી, ફારસી, શબ્દો જોવામાં આવે છે આ વાત તેમણે જે ગ્રંથો રચ્યા તેમાં સ્વ-નાસ્થલ જણાવેલ છે તે પરથી જણાઈ આવે છે તેઓ સંસ્કૃત ભાષાના અચ્છા જ્ઞાતા હતા. તેમણે તેમાં રચેલા ગ્રંથો પરથી તેઓ એક સમર્થ વિદ્વાન, ટીકાકાર, સંગ્રહકાર, શબ્દશાસ્ત્રી છંદશાસ્ત્રી અને અનેક ગ્રંથોના આલેખનકાર હતા. તેમના ગ્રંથોમાં ભાવશતક સં ૧૬૪૧ પુણ્યનંદીકૃત રૂપકમાલા (ગૂ.) પર સંસ્કૃત અવચૂર્ણિ સં ૧૬૬૩ કાલિકાચાર્યકથા સં. ૧૬૬૬ સામાચારી શતક સં ૧૬૭૨ મેડતા, વિશેષ શતક સં ૧૬૭૨ મેડતામાં, ગાથાલક્ષણ સં ૧૬૭૩ મેડતા વિચારશતક સં ૧૬૭૪ અષ્ટલક્ષી શરૂ કર્યો સં ૧૬૪૬ અને પૂરો કર્યો સં ૧૬૪૯ લાહોરમાં કે જેમાં રાજાનો દદતે સૌખ્યમ્ એ વાક્યના આઠ લાખ અર્થો કર્યા છે (જુઓ પીટર્સન ચતુર્થ રીપોર્ટ નં ૧૧૦૪ પૃ.૬૮), વિસંવાદ શતક સં ૧૬૮૫ વિશેષસંગ્રહ સં ૧૬૮૫ લૂણકર્ણસરમાં, ગાથાસહસ્રી સં ૧૬૮૬ જયતિહુઅણ સ્તોત્રપરવૃત્તિ સં ૧૬૮૭ પાટણમાં, દશવૈકાલિક સૂત્રપર શબ્દાર્થવૃત્તિ સં ૧૬૯૧ ખંભાતમાં, વૃત્તરત્નાકરવૃત્તિ સં ૧૬૯૪ જાલોરમાં, તથા કલ્પસૂત્રપર કલ્પલતા નામની વૃત્તિ, રઘુવંશપર વૃત્તિ, સપ્તસ્મરણ ચાતુર્માસિક વ્યાખ્યાન, નવતત્ત્વપર વૃત્તિ અને પ્રશ્નોત્તર સારસંગ્રહ આદિ રચ્યા છે સં ૧૬૪૧ માં ભાવશતક ગ્રંથ રચ્યો અને સં ૧૬ માં ગૂજરાતીમાં ટૂંકમાં કૃતિ સંભવ એ ગૂજરાતી ભાષામાં રાસ રચ્યો ત્યારે ૧૬૪૧ માં ૨૧ વર્ષની ઉમર કવિની અનુમાનીએ, તો ઓછામાં ઓછું ૮૦ એંશી વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવ્યું હોય એમ પ્રાયઃ નિશ્ચિત થાય છે

આ ઉપરાંત એ પણ જણાય છે કે તેમણે સં ૧૬૭૧ માં રાણકપુર (સાદડી પાસે) યાત્રા કરી અને સં ૧૬૮૨ મા જેસલમેર પાસેના અસલ રાજધાની લોદ્રવપુરના વતની થાહરૂ ભણશાલીએ જેસલ-

મેરથી શત્રુજય જવાનો સઘ કાઢ્યો હતો, તેમા પણ તેમણે સઘ સાથે રહી શત્રુજય યાત્રા કરી હતી તેમ બીજા અનેક તીર્થોની જાત્રા કરી હતી. વૃદ્ધપણામા અમદાવાદ અને તે આસપાસ ગૂર્જરાતમાજ રહી સ્વર્ગવાસ કર્યો હોય તેમ સભવે છે તેમની શિષ્યપરપરામા સ્વશિષ્ય હર્પનંદન બહુ વિદ્વાન્ હતા કે જેમણે મધ્યાન્હપદ્ધતિ નામનો ગ્રથ સ ૧૬૭૩મા પાટણમા રચ્યો છે તેમા પોતાની પ્રશસ્તિ આપતા સ્વગુરૂ સમયસુદર માટે વચનકલાકવિકલા-નિષ્ણાત, તર્કવ્યાકૃતિ સાહિત્યજ્યોતિ, સમયતત્ત્વવિદ્ એ યથાર્થ વિશેપણો આપ્યા છે અને વિશેપમા જણાવ્યુ છે કે —

> પ્રજ્ઞાપ્રકર્પ પ્રાગ્વાટે ઇતિ સત્ય વ્યધાયિ યૈ,
> યેપા હસ્તાત સિદ્ધિ સતાને શિષ્યશિષ્યાદૌ.
> અષ્ટલક્ષાનર્થાનેકપદે પ્રાપ્ય યે તુ નિર્ગ્રન્થા
> સસારસકલસુભગા વિશેપત. સર્વરાજાના.

આ પરથી જણાય છે કે સમયસુદર પ્રાગ્વાટ-પોરવાડ વણિક હતા આ હર્પનદને ખરતરગચ્છની લઘ્નાચાર્યીય નામની આઠમી શાખા જિનસાગરસૂરિએ સ. ૧૬૮૬ મા કાઢી હતી તે બહુ વધારી. સમયસુદરના પ્રશિષ્ય હર્પકુશલ ઉપાધ્યાય થયા કે જેમણે કવિની ભાપાકૃતિ ધનદત્ત ચોપઈ સંશોધી હતી. વળી તેમની શિષ્યપરપરામા કુશલચદ ઉપાધ્યાય થયા ને તેના શિષ્ય આલમચદ થયા કે જેમણે સ. ૧૮૨૨ ના માગશર શુદિ ૪ ના દિને સમ્યક્ત્વ કૌમુદી ચતુપદી ભાપામા રચેલ છે જુઓ ઓગણીસમી સદીમા આગળ કવિ આલમચદ.

આ કવિના સબધમા અતિ વિસ્તારથી મે 'કવિવર સમયસુદર' એ નામનો નિબધ ભાવનગરની સાતમી ગૂર્જરાતી સાહિત્ય પરિષદ્માં લખી વાચ્યો હતો અને તે જૈન સાહિત્ય સશોધકના ખડ ૨ અક ૩ મા પ્રકટ થયેલ છે તે જોઈ લેવા વાચકને ભલામણ છે.

૧૯૬ ક રત્નકુશળ (ત. મેઘર્ષિ-હામર્ષિ શિ.)

+ પાર્શ્વનાથ સંખ્યા સ્ત. સં. ૧૫૫૨ આસપાસ.

આદિ—

શ્રી જીરાઉલિ નવખંડ પાસ જગસુરિરે નામઇ લીલવિલાસ
સકલ વિઘ્ન ઉપસર્ગ સવિ દૂરઇં ટલઇરે મનહ કમલઉલ્લાસ. શ્રી. ૧

× × × ×

અંતે—

એણિ સંયોગિ તે પામઇ માનવ નવનવારે જસ તુઠઇ શ્રીપાસ,
ગણિ હામા શિષ્ય રત્નકુશલ ભગતિઇ ભણઇરે આપે સરગઈ વાસ શ્રીર
—પ્ર. પ્રાચીન તીર્થમાલા સં. ૧ પૃ. ૧૫૬-૧૭

(આ કવિએ પન્નવણા વૃત્તિ સં. ૧૫૫૨ આશ્વિન સિત પંચમી દિને રવિવારે ઉક્ત ગામમાં લખી છે તેમાં પોતાને પંડિત મેઘર્ષિ ગણિ શિષ્ય શ્રી હામર્ષિ ગણિના શિષ્ય જણાવેલ છે. અમદાવાદ વિ. ધ. પ્રશસ્તિ સંગ્રહ.)

૧૯૭ મુનિશીલ (આ. વિદ્યાશીલ-વિવેકમેરુ શિ.) ધર્મમૂર્તિ સૂરિના સમયમાં.

(૩૭૧) જિનપાલ-જિનરક્ષિત રાસ સં. ૧૫૫૮ માહ વ. ૮

અંતે—

શ્રી અંચલગચ્છ સુહંકર સુરતરુ ગણિનાયક શ્રી ધર્મમૂર્તિસૂરિ,
તે સહુ ગુરુના ચરણકમલ નિતિ વંદીઇ દોહગ જાઇ દૂરિ. ૧૬
શશિ શર રસ ઇંદુ માસ કુમારશ સાતમીઇ ભણુ આણિ દિન સાર,
મધિ રચી એ સંઘ તણઇ આગ્રહિ કરીઉ રવિ શશિ નગર મઝારિ ૧૭
સત ભરણી જિન ગુરુ મુનિ શીલવિવેક ભણઇ ગાઇસિઇ એહ,
એહના અધિક મિત્ર કુશલ મંગલ સમૃદ્ધિ પામસ્યો તેહ. ૧૮

શ્રી વિદ્યાશીલ સીસ સુપરિ સોહામણિ પંડિત પુહવિ પ્રવીણ,
વિવેકમેરૂ ગણિ સંયમ ગુણ કરિ વિચરતાજી, હું તસ્ય ચલણે લીણ ૧૯
ત્રીજા જિનવર સંભવનાથ પસાઉલિજી મુનિ જંપઇ સુનિશીલ,
જે નરનારી ભણસ્યઇ ગુણસ્યઇ સાંભલઇજી લપિ પરિપામઈ લીલ. ૨૦
—સં. ૧૬૭૪ વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ૧૪ ગુરૂ (ઈડર બાઇઓનો ભં.)

૧૯૮ પદ્મરાજ

(૩૭૨) સનત્કુમાર સં. ૧૬૫૯—વિ. ધ.
(૩૭૩) અભયકુમાર —ડે. ભાવ

૧૯૮ ક વિદ્યાવિજય (ત૦ નયવિજય શિષ્ય)

૨૪ જિનપંચ કલ્યાણક સૂચિત સ્ત૦ સં. ૧૬૬૦

અંતે—

વીર પારગતાય તિમ ગણુઉ સિવ દિવસિ, એહપદ સરવ જિનનામ સાથિ,
ગણુઉ કલ્યાણક દિવસિ પદ સહસબે, તપ કરી હોઈ જિમ મુગતિ હાથિં.
૩૯ પૂ.
ચંદ્રરસ રિતુગગન વરસિ કલ્યાણક તવન કીધું ભવિક ભણત ભાવઈ,
કીરતિ કોટિ કલ્યાણ સુખસંપદા, સિદ્ધિ સૌભાગ્ય મિલી વેગિ આવઈ ૪૦ પૂ.

કલસ

તપગચ્છ અધિપતિ નમત નરપતિ રૂપ રતિપતિ સુંદરો,
શ્રી વિજયસેન સૂરીંદ સુવિહિત મુકુટ ગુણમણિ આગરો
ઉવઝાય શ્રી નયવિજય સીસઇ થુણીયા સકલ જિનેસરો,
દિઉ મુઝ મહોદય વાસ વિદ્યાવિજય સંપદ સુખકરો ૪૧
—૩-૧૪ (મારી પાસે છેલ્લું પાનું છે.)

૧૯૯ જયવિજય (કલ્યાણવિજય શિ૦)

(૩૭૪) શુકન ચોપાઈ ૧૬૬૦ આસો શુ ૧૫ સિરિપુર-વાગડમાં

આદિ—

વાગડ દેશ સિરિરિસપુર નામ, જિહાં પરતક્ષના વિશ્રામ
રાજધાનીનું રૂડું ઠામ, દેશ મધ્ય સિરિપુર વળીઆમ. ૩૭
અડસઠ મંદિર પોખિ સુઠામ, જૈન શિવ પ્રાસાદ ઉત્તમ,
રાજ કરઈ રાજા સુરતાનસિંઘ, દાની માની ભોગી ભજુ. ૩૮
કવિતા મોતા વિસ્તો ભાણુ, સહવીર ધીર પાખિ,
સહસમલ રાજેસ ભૂપાલ પ્રતપી પ્રજાનઉ પ્રતિપાલ. ૪૦
તસ સુત કુમર કરમસીંહ જેહ, મહા વિદ્યા ગુણ ભાખ્યા તેહ,
કીરતિ તેજ અનઈ પરિવાર સત શાખા વાધઇ વિસ્તાર. ૪૧
જસ ઘરિ ગોપી સઘ પ્રધાન, પર ઉપગારી ન ધરઇ માન
પુત્ર પૌત્ર કરઈ નિત કેલિ, મનવંછિતની વાધતી વેલિ. ૪૨
સઘરત્ન પુત્ર લેખમીદાસ, શુભ શાસ્ત્ર કરઇ અભ્યાસ,
તેહનઈ આગ્રહ પ્રતિ કરી પ્રાકૃતબંધ ચઉપઈ એ પરી. ૪૩
ગ્રીષમ રસ રતિ ચંદ્ર વાખિ, સંવછર કહઈ એ આખિ,
સરદરતિ નઇ આસો માસ શુદ્ધ પૂર્ણચંદ્ર પ્રકાસ. ૪૪
વિબુધ પુષ્પ સમ [illegible] પંડિત દેશમ જગિ જાણીઇ
વાસ સહિત કસ્તૂરી કહઈ શુકન ભણતાં સવિ ઘરે વાસ. ૪૫
ભણતાં સવિ સીઝઈ સિદ્ધિ, એ ભણતાં પામઈ વળી બુદ્ધિ,
જયવિજય નઈ પરમાણંદ ભણતાં સુણતાં સદા આનંદ. ૪૬

—ગયાકમલ પંડિતના લિખિત
—ઉદયપુર યતિ ભંડાર

૨૦૦ હેમવિજય ગણિ (ત૦ આનંદવિમલસૂરિના આજ્ઞાવર્તી શુભવિમલ-કમલવિજય પં. શિ૦)

(૩૭૫) +કમલવિજય રાસ સં. ૧૬૬૧ મહેસાણામાં.

આદિ—

સરસ વચન રસ વરસતી, સરસતિ કવિઅણ માય,
સમરિય નિયગુરૂ ગાયસ્યું, પંડિત પ્રણમિય પાય. ૧
કમલવિજય કોવિદ તિલક, સુવિહિત સાધુ સિંગાર,
તાસ રાસ રલિઆમણો, ભણતાં જય જયકાર. ૨

* * * *

અંતે—

શ્રી કમલવિજયવર વિબુધના નામથી મંગલ કલ્યાણના કોડિ,
સંપદા સવિ મિલઇ દુરિત દૂરિ ટલઈ મંત્રમાં મૂલગો એહ કહીઇ ૧૦૭
જાસ વૈરાગ્ય વર વાનગી વાસના શખર સુવિહિત જતી રિદય રાખી
જાસ સંવેગ રસ સરસ સવિ પાછિલા સાધુ ગુણરાસિનો હુઉ સાખી૧૦૮
રૂપરેખા ધરો અસમ સમરસ વરો સાહ ગોવિંદ સુત સાધુ સીહો,
કહતિ કવિ હેમ થિર પેમ એ શ્રીગુરો હોઉ મહ સુહકરો અમિયજીહો૧૦૯

—આ કવિ પ્રતિષ્ઠિત હતા અને તે માટે શ્રાવક ઋષભદાસ કવિએ તેનું નામ પૂર્વના નામી કવિ તરીકે પોતાના 'હીરવિજય-કુમારપાલ રાસ આદિમાં ઉલ્લેખેલ છે. જુઓ તે રાસોની પ્રશસ્તિઓ વિજયપ્રશસ્તિ મહાકાવ્ય ૧૬ સર્ગમાં સંસ્કૃતમાં કરી પોતે સ્વર્ગવાસ કર્યો તેથી તે કૃતિ તેના ગુરૂભાઈ પં ગુણવિજયે બીજા પાંચ સર્ગ રચી પૂરી કરી તેથી પોતે પોતાને 'કવિ' એ ઉપનામ આપે છે તે સાર્થક છે. હીંદીમાં પણ કવિતાઓ તેણે રચી છે. વધુ માટે જુઓ પ્ર. એ રા. સં. ભાગ ૩,

(આ કવિએ કેટલાક સ્તવનો સ્વાધ્યાયો શ્રી વિજયસેનસૂરિ રાજ્યમાં બનાવ્યા છે આની કેટલીક કૃતિઓ પાટણના હાલાભાઇના ભંડારમાં છે)

(૭૭૬) નેમિજિન શ્લોકા

આદિ—

સમરીય સમરસસાગરે ગુણનિધિ ગુરુરત,
શિવાદેવી સુત જાણીએરે મુઝ મનિ લાગી પ્રીતિ.
મુઝ મનિ લાગી પ્રીત ખરી સેવ કરૂં નેમીસર કેરી,
નમે જેહને નરવર સુર ત્યેં દીઠે મતિ આવે ઠામ
એ નેમિ જિનજીરે રાજમતી ભરતાર ભગતે વંદિએરે,
જાસ નામ અભિરામ, સુખી આણંદિએરે—આંચલી.

* * * *

અંતે—

તપગચ્છ મંડણ દીસેરે હીરવિજય મુનિરાજ
નામ જપતાં જેહનુંરે સીઝે સઘળાં કાજ
સીઝે સઘળાં કાજ સીઝે સઘળાં કાજની કોડી,
તેહને નમે સદા કરજોડી
પંડિત કમલવિજયનો સીસ, હેમવિજય મુનિ દે આસીસ. ૪૮

—૪-૧૩ થી પાનાં ૩। પ્રે. ૨.

---

૨૦૧ જિનચંદ્રસૂરિ શિ.

(૭૭૭) જિનધર્મ મંજરી સં. ૧૬૬૨ વિક્રમનગર (બીકાનેર)માં

અંતે—

ભુજ રસ વિજાદેવી વચ્છરમું મધુ શુદિ સાતમી પુષ્યસાથ,
ઇમ વરસે વિક્રમનગર મંડણ, રિષભદેવ જિનેસર
સુપસાય ખરતર ગચ્છનાયક સકલ સુવિહિત સુખકર,
જુગપવર શ્રી જિનચંદસૂરી સૂરિ સુસીસ પય પએ.
શ્રીસમ ૭૩
એમ જિનભાષિત મુક્ખ સમકિત પરમ ગુરુમ મંજરી,
અતિ સુગમ સરસ સુબોધ સુમતા સાત ભવિયણ સિવસિરી.

વિધ કરીય અકબ્બર સાહિવર પ્રતિબોધકારક સુહગુરૂ
આદેશ લહિ કરી ધરમ ધરતા સેય મંગલ સુખકર ૭૪

—સ. ૧૭૫૮ પો૦ શુ ૩ રવૌ લિ૦ ૨૦–૧૨ આ. ક.

---

૨૦૨ આનન્દોદય

(૩૭૮) વિદ્યાવિલાસ ચોપઈ ૧૬૭૨ માણેક.

---

૨૦૩ પ્રેમવિજય (ત૦ વિજયસેનસૂરિ–વિમલહર્ષ શિ.)

(૩૭૯) +આત્મશિક્ષા. સ. ૧૬૬૨ વૈ શુ. ૧૫ ગુરૂ. ઉજ્જેણીમા—

અંતે—

શ્રી વિજયસેન ગુરૂરાયવર, શ્રી વિજયદેવ સૂરિંદ,
વિજયમાન ગુરૂ વંદિએ, જિમ સૂરજ ઉર ચંદ.
તપગચ્છ વાચકમિ વરૂ, શ્રી વિમલહર્ષ શિરતાજ,
નામે નવનિધિ સંપજે, દર્શણ સીઝે કાજ. ૧૭૯
આતમ શિક્ષા ભાવના, તાસ શિષ્ય મનરંગ,
પ્રેમવિજય પ્રેમે કરી, ઉલ્રટ આણી અંગ. ૧૮૦
રત્નહર્ષ વિબુધ મુઝ, બંધુ તાસ પસાય,
તાસ સાંનિધ ગ્રંથ મે કર્યો, મન ધરી હર્ષ અપાર. ૧૮૨
સંવત સોલબાસઠ. વૈશાખ પુન્યમ જોય,
વાર ગુરૂ સહિ દિન ભલો, એ સંવત્સર હોય. ૧૮૩
નગર ઉજ્જેણીમાં વળી, આતમશિક્ષા નામ,
મન ભાવ ધરીને તિહા કરી, સિધા વંછિત કામ ૧૮૪
એકરાત બેશી પાયએ, દુહા અતિ અભિરામ,
ભણે સુણે જે સાંભળે, તે લહે શિવ ઠામ.

(૩૮૦)+શત્રુંજય સ્તવના આદિનાથ વિનતિ ૨૫.

આદિ—

પ્રભુજિન સમરૂં જિણંદ, પાય મન વંછિત કંમિ,
સકલ તિરથનો રાજીઓઇ પ્રભુજી સિરનામિ. ૧

* * * *

અંતે—

તપગચ્છનાયક ગુણનીલોએ, ગુરૂ હીરજી સમા
મનમોહન વિજયસેન સુરી તેહના પ્રભુજી પામા,
વિમલહરખ શિષ્ય પ્રેમવિજય, કહે નિસુણો દેવ,
ભવ ભવ શત્રુંજા ગિરિ તણુંએ મુઝ દેજો સેવ. ૨૨

(કલશ)

ઇમ ગુણ્યો સ્વામી મુક્તિગામી, આદિ જિન જગદેવ એ
નિત નમે સુર નર, અસુર વ્યંતર, કરે અહોનિશ સેવ એ,
જે ભણે ભણતે ભલી સુણે તસ ઘર જય જયકાર એ
કહે કવિયણ સુણો ભવિયણ, ઇમ પામો ભવપાર એ.

(૩૮૧) ધનવિજય પન્યાસ રાસ (ઐ.) ખ-૧
+ સીતા સતી સ. ૫. ૧૩૪ સ. મા. બી.

---

૨૦૪ વિમલચારિત્ર (નાગોરી વડતપ-પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ-સમરચંદ્ર-રાજચંદ્ર-રત્નચારિત્ર શિ.)

(૩૮૨) અંજનાસુંદરી રાસ સં ૧૬૬૩ મગસર શુ ૨ ગુરૂ નાગોરમાં.

આદિ—

શાંતિકરણ જગિ જાણિયે વિશ્વસેનકુ નંદ,
ભાવશ્યુ વંદિ સાલમિઈ અચીરા જગઆનંદ,
આનંદ અચિરા હુઓ અતિઘણો જો વંદિ તેરસ દિને

જન્મ પામ્યા ઈંદે ઉચ્છવ કીધ, સુરગિરિ શુભ મન્ને,
ગર્ભથી જિણે મારિ ટાલી શાતિ થઈ આણુ દિયા,
સજન દેખત નાતિ રગિઈ શાંતિ જિન નામજ દિયા. ૧

મડલપતિ પદવી લહી પહિલોં ભોગવિ ભોગ,
ચક્રવર્ત્તિપદ પામિયા, મિલીઓ સહૂ સયોગ
સયોગ મિલીઓ સાધિ પટ્ખંડ રતન સવિ નવનિધિ લહ્યા,
મુગટ બદ્ધ બત્રીશ ભૂપતિ સહસ સેવે ગહગહ્યા
જેઠ માશિ ઈક સિણુ ચઉદસિ ઈંદ્ર ચઉસઠિ આવીઆ,
કીધ ઉચ્છવ દીખ લીધી વર્ણવે ગુણુ ભાવીયા ૨

પોસ શુક્લ નવમી દિને પામ્યો કેવલનાણુ,
જેઠ બહુલ તેરસિ તિથે પ્રભુ પામ્યો નિર્વાણુ,
નિર્વાણુ પામ્યો શાતિ જિણુવર સિદ્ધિ પદિ સુખસપદા,
પામિયા તસુ ચરણુ પ્રણમો ભગતિસ્યુ ભવિયણુ મુદા,
તેહ સ્વામિ સેવતા સહી રોગ નાવે તનિ કદા
મનહ મનોરથ સર્વપૂરણુ મિદ્ધિ લહિયે સર્વદા. ૩

દૂહા

સુહ ગુરૂ ચરણુકમલ સદા વદો ધરી આણુદ,
ભવિય કમલ પડિબોહવા ઉદયો તેજિ દિણુદ. ૪

ચિહું પ્રકાર ધર્મ વર્ણવ્યો તિહુયણુ જન આધાર,
દાન શીલ તપ ભાવના કરિ તરિય સસાર. ૫

ધર્મે ધણુ કણુ સપજે ધર્મે મોટિમ રાજ.
ધર્મે જશ મહિમા ઘણો ધર્મે સીઝે કાજ. ૬

ધન સુબાહુ ધન્નો સુણો, શાલિભદ્ર કયવન્ન,
શ્રી શ્રેયાસકુમરે દીઓ, દાને લહિઓ ફલ પુન્ન. ૭

સેઠિ સુદર્શન નેમિ જિણુ થૂલભદ્ર નાગિલ્લ,
શીલ લીલ સાધી ખરી, ફલ પામ્યો આગિલ્લ ૮

ચરમ વીર ધન્નો મુની, તપીઓ તપ ઉદાર,
ભરત અનાથી ઋષિ ભવે ભાવી ભાવન સાર. ૯
અંજનાસુંદરી સતી પામ્યો શીલ ઉદાર,
શીલપસાયે સુખ સંપદ પામી નિજ પરિવાર. ૧૦
અંજનાસુંદરી ત્યમ જિમ પામ્યો સિદ્ધિ શીલ
તેમ પ્રેમ કેવું હવી જિમ પામી સુખ લીલ. ૧૧

* * * *

અને—

ઢાલ—અલબેલાપુર કંપિલા રાજ્યમાંરે—એ દેશી.

અંજનાસુંદરીએ પરેરે પામ્યો શીલ આચાર
ભવિયણ જાણ તિમ પામ્યો ભાવસુંરે, જિમ લહો કીરતિ સાર—
શીલ સમાચરોરે. ૩૮૯

* * * *

નાગેર નગરિ સોહે જિનહરરે આદિ શાંતિ જિણ પાસ,
વીર જિનેશ્વર તે પ્રણમી કરીરે ચોપઈ કીધ ઉલ્લાસ. શી. ૩૯૩
વડતપ ગચ્છપતિ જગમાંહિ જાણીઇરે, શ્રી પાસચંદ્રસૂરીસ,
તાસ પટોધર ગચ્છ અધિક આચારરે, સમરચંદ્રસૂરિ જગીસ. શી. ૩૯૪
શ્રી રાજચંદ્રસૂરિ ગચ્છધર ગાજરે, વાચક રતનચારિત્ર,
તાસ પસાઈ ચોપઈ એહ રચીરે, સેવક વિમલચારિત્ર. શી. ૩૯૫
સંવત સોલઉવરસી જેસલમેરરે, માગશિર માસ વિચાર,
સુદિ એઠી બીજે ગુરુ દિનેરે ભણતાં જ્ઞાન પ્રકાસ. શી. ૩૯૬
એહ ચોપઈ સુણિ પાલીઇરે શીલ રૂપ જિનધર્મ,
એહ ભણિ પરભવિ સુખની સંપદારે લહીએ શિવગતિ શર્મ. શી. ૩૯૭

—પ્ર. ૧૭( )૧ નો જૈન હઠી ૪ જિ ભા. ઘોરસી તા. લિ.
ભા. ટીપ કિ. ૧૮-૧૭ આમ ભાડ.

૨૦૫ મેઘરાજ (પાર્શ્વચંદ્ર-સમરચંદ-રાજચંદ-શ્રવણ ઋષિ શિ૦)

(૪૮૩)+ નળદમયંતિ રાસ. સં. ૧૬૬૪

આદિ—

> નગર નિરૂપમ ગજપુરે શ્રી વિશ્વસેન નરિંદ,
> અચિરા રાણી ઉરસરે આવ્યા શ્રી શાંતિ જિણંદ

ઢાલ—

> જિણંદ સર્વાર્થવિમાણહુંતી ભાદ્રવા વદિ સાતમે,
> ચવી જેઠ વદિ તેરમે જન્મ્યા ઉત્સવ હુઓ અનુક્રમે
> દીક્ષા જેઠ વદિ ચઉદશે પોષિ નોમિ શુદિ થયા કેવળી,
> મોક્ષ જેઠ વદિ તેરસ જિણે પુહતી મનિ મનની રળી. ૧
>
> જીવદયા પાળી ખરી, પુણ્ય ભવતર જોયું,
> ચક્રવર્તિ જિનવર રાજિયા, પદવી લાધી તેણું.
> જેણે પદવી દોય લાધી શાંતિનાથ જિણેસરૂ,
> શાંતિ કીધી સર્વહુને અભિનવો જગ સુરતરૂ,
> સેવ કરતા જેહતીરે સંપદા પરગટ હુઇ
> દેવી દવદની તણીરે આપદ દૂરે ગઈ. ૨
>
> દવદતી કહો કુણ હુઇ, શ્યે કરમે દૂખ પામી,
> શીળ રત્ન કેમ પાળિયો, પ્રસન્ન હુઓ કિમ સ્વામી,
> કેમ ઋદ્ધિ સમૃદ્ધિ પામી રાય નળશુ બહુપરે,
> શીળ પવિત્ર વિચિત્ર પાળ્યો જાસ કીરતિ વિસ્તરે,
> એ ચરિત અતિહિ સુજાણ ગુણિયલ સાંભળો આદર કરી,
> વિઘન વારો વરો વાછિત ઉંઘ આળસ પરિહરી ૩

× × × ×

અંતે—

રાગ મેવાડો-ધન્યાશ્રી.

સોળ સતી ચરિત્ર સોહામણુંજી નવ નવ રંગ રસાળ
સાંભળતાં ઉત્તમ સાધુ સતી પરેંજી ધરજ્યો શીલ વિશાળ. ૧
સાધુ સતીનું ચરિત્ર સુણ્યો ભવ્યજી સુણતાં નાસે પાપ,
સારદ મંત્ર ખરો જેમ સાંભળ્યોજી નાસે અધિવ્યાધિ વ્યાપ. ૨
પાર્શ્વચંદ્ર સૂરીશ્વર સાહેબાજી મહિમા વાસ અપાર,
ઉપદેશે જેણે ભવિ તારિયાજી જિનશાસન શિણગાર. ૩
શ્રી સમરચંદ્ર તિણુ પાટે દીપતાજી તેણે પાટે સૂરિંદ,
રાજચંદ્ર સૂરીશ્વર દીપતા જિમ ચંદ્રમા મેરુ ગિરિંદ. ૪
સારણ ઋષિ જેમેં પ્રણમિયો ભદ્રમુનિજી કીધું ઉપગાર કાજ
તે સદ્ગુરુના ચરણ નમી કહેજી વાચક શ્રી મેઘરાજ ૫
સંવત સોળ અઠ્ઠાસઠે સંવચ્છરે બનીઓ નગર સાચિરાજ
ભણજ્યે ગણજ્યે ધર્મ વિશેષજ્યોજી સાંભળતાં વંછિત કાજ સા. ૬
+ ઇ. આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૩

(૩૮૪) સોળ સતીનો રાસ. ૩. ર૦

૧ સાતાસત ભાસ.
પાસચંદસૂરિ શિરોમણિ એ શ્રી સમરચંદ સૂરીંદિ
રાજચંદ્રસૂરિ જગિ જયવંતા એ તેજઈ આદિ જિણંદિ ૨૩
સારણ ઋષિ મોટુ ગણીએ પાટવિ સાચવ ઘણંદિ
તે સદ્ગુરુના પાય નમીને પભણઇ ઋષિ મેઘરાજિ. ૨૪
—શીખ ભંડાર.

૨ રાજચંદ્ર પ્રબંધ સં ૧૬૬૬
૩ પાર્શ્વચંદ્ર સ્તુતિ—છપ્પા—ગીત.
૪ સદ્ગુરુ સ્તુતિ.
—(જેમાં રાજચંદ્રસૂરિનો બાલાવબોધ, અને સ્વામીજીની દીક્ષા સં ૧૬૫૮ માં કર્યા છે)

૨૦૫ક. ગજસાગરસૂરિ શિ૦ (આં.)

(૩૮૪ક)—નેમિચરિત્ર ફાગ. ૧૬૬૫ ફા. ૬ બુધવાર.

અંતે—સોલ પાસઠિ ફાગુણિ છઠિ અનઇ બુધવારિ,
વિધિપક્ષિ ગછિ જાણીઇ શ્રી ગજસાગર સૂરિરાય. ૪૧
તાસ શિષ્ય કહિ નેમિનુ ફાગ બંધ મનોહાર,
ભાવિ ગુણઈ જે સાંભલઇ નેહ ધરિ જય જયકાર. ૪૨

—ઇડર બાઇઓનો ભંડાર.

---

૨૦૬ દામોદર મુનિ. (આં. કલ્યાણસાગરસૂરિ-ભીમરત્ન-ઉદયસાગર શિ.)

(૩૮૫) સુરપતિકુમાર ચોપઈ. મ. ૧૬૬૫ બીજા ભાદ્રવા શુ ૬ સોમ.

આદિ—

પ્રણમુ સ્વામી શાંતિજિન, મનવંછિત દાતાર,
સુરપતિ જસુ સેવા કરઇ, દરસણ હરષ અપાર. ૧
વિહિતનયા જગદીશ્વરી, સમરૂ મનિ સરસતિ,
જસુ નામઇ પામઇ વિપુલ, સેવક નિર્મલ મતિ. ૨
ગુરૂ ગુરૂઆના ગુણ ભણી, ભગતઈ પ્રણમી પાય,
વર્ણ ભેદ જે મઇ લહઉ, તે સદગુરૂ સુપસાઇ ૩
સુરપતિ નામઇ નૃપકુમર, જિણ જગિ ભોગ મહંત,
વિલસ્યા દાન પ્રભાવથી, વિરચિસુ તાસ વૃતંત ૪
ભવસાયર માહે હવી, જિનવરે ગરૂઇ નાવ,
ચારિ ચતુરગતિ તારિવા, દાનશીલ તપ ભાવ. ૫

* * * *

અંતે—

સુરપતિ ચરિત સયલ ચિતિ ધારિ, બોલ્યઉ દાન તણઈ અધિકારિ,
ઇમ જાંણી નરનારી જેહ, દાન દીયઈ ભવિ તરિસ્યઈ તેહ. ૪૫

શ્રી અંચલગચ્છિ રાજ્યનિલઉ, પ્રગટિઉ પાપતિમિરહર ભાણુ
વિદ્યમાન ગુરૂ સુજાણ, શ્રી ધર્મમૂર્તિ સૂરીશ્વરરાજ. ૪૬
તાસ પાટિ સાગર સુખકાર, આચારિજ ગુણમણ ભંડાર
શ્રી કલ્યાણસાગર સૂરીંદ, મિટઇ અશુભ કર્મના કંદ. ૪૭
તાસપખિ મુનિવર અનુસાર પંડિત શ્રીભરતન અનુસાર
તાસ સીસ સકલ શ્રી કત, શ્રી ઉદયસમુદ્ર નમિ ચીમત. ૪૮
તાસ વિનેય વિનયગુણ વાસ મુનિ દયાકર ભણિપદિ કાય
દેવી સરસતિનઇ આધારિ, કથાખંધ કીધઉ મતિ સાર. ૪૯
હુ મઇરિખ મતિ થોડું જાણવું, પંડિત જનનઇ હસિવા ઠાણું,
વચન અશુદ્ધ કહ્યા જ્ઞ જેહ, પંડિત સુધઉ કરિજ્યો તેહ. ૫૦
પ્રમિત વચન કહ્યા બુદ્ધિ જોઈ સરવ સાખિ હૂ આપઈ સોઈ
સુરપતિ કુમરતણી ચોપઇ પદ્માવતિપુર માહે કરી. ૫૧

દુહા.

જસર વિક્રમરાયથી સોલ સત્તે પડશઠિ
ભાદ્રવિ શીઅ શ્વેત પખ્ય, સોમવાર તિથિ છઠિ. ૫૨
ભાવ ભેદ જાણી ચતુર, ભણઈ સુણઈ નર જેહ
પામઈ મનવંછિત સદા, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ કલ્યાણ. ૫૩

—૧૦-૧૮ ભાવ]

(માંગરોળની વતમાં અસ્તિતમાં ચન્દ્રેલો ઠેરેઠેર છે પણ આખ એક છે ભા. ૧૧-૧૪ માં.)

(૩૮૬) મદન રાજર્ષિનો રાસ રત્ન ૨.

---

૨૦૭ દયાસાગર (અં. ધર્મમૂર્તિસૂરિ-કલ્યાણસાગરસૂરિ-ભીમરત્ન-ઉદયસાગર શિ.)

(૩૮૭) મદન શતક ચોપાઈ સં. ૧૬૬૫ આસો શુદ ૧ જાલોરમાં

અંત—

શ્રી અંચલ ગચ્છિ ઉદધિ સમાણ, સધરયણ કેરઉ અધિઠાણ,
ઉદઉ તાસ વધારણ ચંદ, શ્રી ધરમમૂરતિ સૂરીશ મુણીંદ. ૬૦
આચારિજ શ્રી ગુરૂ કલ્યાણસાગર, સાગર સમ ગુણ નાણ,
તાસ પક્ષિ મહિમા ભંડાર, પંડિત ભીમરતન અણગાર. ૬૧
તાસ વિનેય વિનયગુણગેહ, ઉદયસમુદ્ર સુગુરૂ સસનેહ,
તાસ સીસ આણંદઇ ઘણું, શ્રી દયાસાગર વાચક ઈમ ભણુંઇ ૬૨
ગુરૂ ભાઈ લહુડઉ ઋષિ દેવ, વિનયવંત સારઇ નિતિ સેવ,
આદરિ તેહ ભણંઈ એ થઈ, મદનરાજ ઋષિની ચઉપઈ ૬૩
મદન શતકના દૂહડા એકોતર સો સાર,
મદન નરિંદ તણુ ચરિત મઈ વિરચ્યુ વિસ્તારિ ૬૪
સોલહ સય ઉગણોત્તરઈ પુર જાલોર મઝારિ,
આસો સુદિ દશમિ મઈ કીઓ, કથાબંધ ગુરૂવારિ ૬૫

—યતિનો ભ. ઉદયપુર; ડે.

૨૦૮ પુણ્યકીર્ત્તિ–(ખ. મહિમામેરૂ–હર્ષચંદ–હર્ષપ્રમોદ શિ.)

(૩૮૮) પુણ્યસાર રાસ—પુણ્યસાર કુમારચરિત સં. ૧૬૬૬ વિજયાદશમી ગુરૂ–સાગાનેરમાં

આદિ—

નાભિરાય નંદન નમુ, શાંતિ નેમિ જિન પાસ,
મહાવીર ચોવીસમો, પ્રણમ્યા પૂરે આસ. ૧
શ્રી ગૌતમ ગણધર સધર, લીલા લબ્ધિ નિધાન,
સમરી સહગુરૂ સરસતી, વપુષિ વધારે વાન. ૨
ધર્મે ઉંચો કુલ હુવે, કામિની કલા અભ્યાસ,
રાજઋદ્ધિ ધર્મે હુવે, ધર્મે લીલ વિલાસ ૩
ધર્મે સોહગ સંપજે, ધર્મે રૂપ અનૂપ,
સાચા સુખ ધર્મે હુવે, ધર્મે માને ભૂપ ૪

ધર્મે ધ્યાં મન નવ ધરે ઉત્તમ મદ અનેક
રૂપ થકી પુણ્યસારનો, સુણજો સુખ અનેક. ૫

* * * *

અંત—

શાંતિ જિનેશ્વર ચરિત્ર થકી લિયો, એહ કથાનક સાર,
ગ્રંથમાંહિ મતિ આણ્યું ઉપરે ગાથ ૧૨૧ આધાર. ૧ ૩
ખરતર ગચ્છપતિ ગાજીયે જિનચંદ્ર યુગપ્રધાન જિનચંદ,
આચાર્ય મહિમાનિધિ મુનિવર શ્રી જિનસિંહ સૂરીંદ. ૪
શ્રી જિનકુશલ સૂરીશ્વર પરંપરા, મુનીશ્વર નહિમાવત,
શ્રી ભાગ્ય મતિ તેહના ગણી, વિમાવત સુજાવત. ૧ ૫
૧૬૭૩ વર્ષે ૬ ઠેં દિવસ વાચા ૯ પ્રમોદ
નામ લીલ પુણ્યકીર્તિ કમ ભણે મન ધરી અધિક સ્નેહ. ૧ ૬
મગન મીઠે સે પ્રાકૃત સમય વીરે સ્વામી સુજાણ,
આગમે નગર ત્રીવાલનો, પ્રાસ્યો એહ વિચાર. ૭
શ્રી પદમ ગુરુ સુપસાઉલે, સઘ વધતાં ધન,
ચતુર ભાષ વખાણ્યું સુણ સંઘ સદાન. ૮
એહ ચરિત્ર ભવિયણ જે સાંભળ ભણે સુણે નર જેહ,
દિન દિન વધે અધિક દિન ધર્મે નવનિધિ હોઈ તસુ ગેહ. ૯

—ઇતિ શ્રી પુણ્યસાર કુમારચરિત્ર સંપૂર્ણ સંવત ૧૭૧૫ વર્ષે ભાદ્ર માસ શુક્લપક્ષ ૫ તિથૌ શનિવાસરે પાટણ મધ્યે, ઋષિ શ્રી ૫ ધર્મદાસ તત્શિષ્ય ઋષિ જેસંઘ તત્ શિષ્ય ઋષિ કુશલચંદ લિપી-કૃત શ્રી રસ્તુ પ. ૬ ૫ ૧૫ સં. વિ.

—સં ૧૮૩૮ વર્ષે કાર્તિક સુદ ૫ દિને લિખિત મુનિ સુન્દર-સાગરેણ વાચનાર્થં શ્રી પુરબંદર નગર મધ્યે શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રસાદાત્. ૯–૧૭ ધો. મ. ૨

(૮૮૯) પ્રશ્નોત્તરચરિત્ર ૧૬૮૮ આ. શુ. ૧૩ રવિવાર જિનપુર નગરમાં થી.
(૮૯૦) કુમારમુનિ રાસ (પૃ. ૮૧૭) થી.

૨૦૯ સુધર્મરૂચિ. (શુભવર્દ્ધન શિ૦)

(૭૭૧) આષાઢભૂતિ મુનિનો રાસ.

આદિ—

શ્રી શાંતિજિનેસર ભુવણદિણેસર પાય,
પ્રણમી બ૦ ભગતિઇ ગાયસઉં રષિરાય
આષાઢ મુનીસ્વર જેમો જુગહપ્રધાન
નાટક નાચતા પામઉ કેવલનાંણુ ૧
નાટિક નાચતા કેવલ પામ્યુ નિસુણો તેહ વિચાર,
શ્રવણે સુણતા ભાવિ ભણતા લહીઇ ભવનો પાર,
નવકલપી વિહાર કરિ મનરંગિ મુનિવર મહિમાવત,
ગુરૂ આદેસ લહી રાજગ્રહ નગરીમાહિ પહુત. ૨

× × × ×

અંતે— ઢાલ.

નયર રાજગૃહી જાણીઇ, સિંહરથનિ કર ભૂપ,
નાટક તિહા વસઈ માન ભુપતિ બૂહરે—
જિરે જિરે આષાઢ ભુતની, ભાવનાન પરિમાણુરે,
ભરતનુ નાચતાં પામઉ, કેવલ નાણરે— દ્રુપદ જીરે૦ ૫૩
ભુવનસુંદર જયસુંદરા, રૂપઇ મોહનકંદરે,
કોઈ કેતલા દાન તિહા રહઉ, આષાઢભુત મુણેંદુરે. જીરે. ૫૪
શ્રી શુભવર્દ્ધન ગુરૂ તમ્હ તણારે ચલણે અવિચલ વાસરે,
નામઈ નવનિધી પામીઇ ફલઈ મનચી આસરે. જીરે ૫૫
તેહ ગુરૂનઈ સુપસાઉલઈ, હઇડે ધરી આણંદરે,
આષાઢભુતિ ઋષી ગાઇઉ, પામી પરમાણંદરે. જીરે. ૫૬
કેવલ લહિ મુગતી ગયુ, શ્રી સુધર્મરૂચિ ગુરૂ સીસરે,
પાચસઇ પરીવારઇ પરીવરઉ. તેહના સંઘ આસીસરે જીરે ૫૭
જે નરનારી ભાવસૂ ગાઇ રંગી રસાલરે,
તેહ અવિચલ વધામણુરે, ધરી ધરી મંગલમાલરે. જીરે ૫૮

—ઇતિશ્રી અગડદત્તની ચુપ સમાપ્ત

—પંડિત શ્રી ૫ (પૂ) વિવિધચંદ્રગણિ શિષ્યગણ શિષ્ય મુનિ વર કુશલવિજય ગણિ પઠનાર્થે સંવત સેલ સતાણુવા વર્ષે વૈશાખ શુદિ ૭ દિને શનિ વાર શુભ-શુભ ભવતુ. કલ્યાણમસ્તુ આત. પા. ૮ પ-૧૨

—સંવત ૧૭૪૮ વર્ષે પોષ વદિ ૨ ગુરૌ લખિત ઉદય મધ્યે. ૧-૧ પાલણપુર ભ. ભારી પાસે ઉતાર્યું પાનું છે (આ ટૂક ને બીજા રાસમાં પન્નાજી ઠેરાવ, શિષ્યોએ, ખરા પન્નાજી મુદ્રિત છે વિશ્રામ ગાંઠેએ એ પ્રસિદ્ધ કરી આ ગણવી જ)

(૩૯૨) જંબુકુમાર ઋષિ પ્રબ. ૧૦ ઢાળ સં ૧૬૬૯ પહેલા
આદિ—

દેશ સોરઠ દ્વારિકા નગરી જિહાં વાસુદેવોરે,
સમુદ્રવિજય રાજિઉ, નંદન શ્રી નેમિજિણંદરે. ૧
છરે છરે સ્વામિ સમોસર્યા દેશના સોહિતા નાથ એ,
નેમિ વંદ્યુ આણંદે આગળે પાસ સાથ એ. છરેછ ૨

* * * *

અંતે—

શ્રી શુભવર્ધન ગુરુરાજ ભણ તણી તેહના પાય,
ઋષિ જંબુકુમાર મુનિવર, ગુણ ગાયા દુઃખ જાય. ૯૪
(પા. ભણ ગુરુ નેમિવિજય—
શ્રી જંબુકુમાર ? ભણે તે સર્વ વાંછિત ફલ પામે,
ભાવ ધરિ કુશલ મુનિ ભણે નવી અવિચલ પદ પામે. ૯૫

—ઇતિ સંવત ૧૬૬૯ વર્ષે પોષ શુદિ ૩ દિને લખ્યા વે
ખેતા ભગત. સાધ્વી નાથી પઠનાર્થ શ્રીરસ્તુ. પ ૮ ૫ ૧૧ પ્ર. પ્રિ. ખ ૧

—સં ૧૭૮૨ વર્ષે મલિક દેવબાઈ પઠનાર્થ. ૭-૧૧ પાલણપુર ભ.
(પાટણ.)

જયઉ ગયસુકુમાલ મુણીસ, શ્રી સંઘ દિઇ આસીસ,
જસ નામઇ પરમાણંદ, તસુ ગાવતાં હુવઈ આણંદ—

—સંવત ૧૭૬૭ વર્ષે જ્યેષ્ટમાસે કૃષ્ણપક્ષે પંચમીતિથૌ સુભવારે પં માનચંદ લિખતં સુશ્રાવિકાબાઈ આસા પઠનાર્થ ૬-૧૩ મારી પાસે છે

૨૧૦ ઋષભદાસ.

[આ ખંભાતના શ્રાવક કવિએ અનેક રાસાઓ સ્તવન-સ્તુતિ-સ્વાધ્યાય રચેલ છે, અને ઉત્તમ કવિ તરીકે પોતાને સિદ્ધ કરેલ છે. આના સંબંધી વિસ્તૃત વિવેચન 'શ્રાવક-કવિ ઋષભદાસ' એ નામથી નિબંધ સૂરતની ગૂજરાતી સાહિત્યપરિષદમાં મે લખી મોકલેલો તે તે પરિષદના રીપોર્ટમાં પ્રકટ થયેલ છે, તેમજ જૈન શ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ હેરલ્ડના ઇતિહાસ અંકમાં ૧૯૧૫ ના ૭-૯ અંકમાં પણ પ્રસિદ્ધિ પામ્યો છે]

(૩૯૩) વ્રતવિચાર રાસ. સં. ૧૬૬૬ કાતિક વદિ ૦)) (દીવાલી)
ત્રંબાવતિ (ખંભાત)માં

આદિ—　　　　શ્રી વિતરાગાય નમ

દુહા—પાસ જિનેસ્વર પૂજીઇ, ધ્યાઈઈ તે જિનધર્મ્મ,
નવપદ હુરિ આરાધીઈ, તો કીજઇ સુભ કર્મ્મ.　　૧
દેવ અરીહંત નમું સદા, સીદ્ધ નમું ત્રણીકાલ,
શ્રી આચારય તુઝ નમું, શાશનનો ભુપાલ　　૨
પુણ્યપદવી ઉવઝાયની, સોય નમું નસદીસ,
સાદ્ધ સર્વેનિ નીત નમું, ધર્મ વિસા વાહા વીસ,　　૩
ક્રોધ માન માયા નહી, લોભ નહી લવલેસ,
વીષઇ વીષથી વેગલા, ભવીજન દઇ ઉપદેસ　　૪
ઊપદેશિ જન રંજવઈ, મહિમા સરસતિ દેવ,
તેણઇ કાર્ણ્ય તુઝનિ નમું, સાર્દા સારૂ સેવ.　　૫

સમરૂં સરસતિ ભગવતી, સમર્યાં કરજ્યે સાર,
હું મુરખ મતી કેહવું, તે તાહરો આધાર. ૬
પીંગલ ભેદ ન ઉલખુ વિગતિ નહી વ્યાકર્ણ
મુરખપણ મ્હારૂં જાનતી હું સેવું તુઝ ચર્ણ. ૭
કવીત ચઉ ગુણ ગીતનો, જે નવી જાણુ ભેદ
તુ તૂઠી મુજ તેહનિ વચન ચરણ તે વેદ. ૮
મુરખ મોટા રાવલિ, કવી કીધા કાલિદાસ,
છ વીધ્યાતા તેહવો જે મુખ કીધો વાસ. ૯
કીર્તિ કર તુઝ કેહવી, મુઝ મુખ રસના એક
કોડ જિહ્વાઈ ગુણ સ્તવું, પાર ન પામુ રેખ. ૧૦
તોહઈ તુજ ગુણ વર્ણવું, મુઝ મતી સાર અંબ,
નવ મુખ વેલી ધીર ભગત્ય કરી તાહરા ગુણ ગાય. ૧૧

* * * *

અંત—

સારસ્વત આખ્યાતમાં જિ ગ્રંથ મતિસાર,
કવી કો દોષ મ દેજ્યુ, હું છું મૂઢ ગમાર. ૧૨
આગમના કવી આગલિ હું નર છઉં અજાણ
સાગર આગલિ ખાબૂઉં સ્યુ કરસ્યઈ અભીમાન. ૧૩
ખાતકાલ જિમ આગલિ ખોટાઈ ખાણિક કેમ.
તેહમાં સાચુ સ્યુ હસઈ પણિ સરિખુ સોય. ૧૪
ભણતાં ગુણતાં વાચતાં, કવી જોજ્યુ સહી કેમ.
નીરમલ મતિ ગ્રસ્યા જે દોષ મ દેજ્યુ કોઈ ૧૫

ઢાલ-૭૮-ચોપાઈ.

દેઈ દોષ મ દેજ્યુ કોય, નરસાણી તે સરખુ હોય.
ગુરુ અક્ષર તણું ફલ જોય, વસુમતી તે વેલા હોય. ૧૬
સાતમાઈ પૂર્વ કલા હર્ષ હોય, ચાર ગ્રંથ કરઈ તે સુખનુ મોય
એક દશ બીજે ગમ્યું, જિમ મતિ જોઈ સંભલ્યો. ૧૭

હસ સરીષા જે નર હોય, તેહના પગ પૂજે સહુ કોય,
ધ્યન જનુનીઈ તે જગી જણ્યુ, કવીજન લોકે લેષઇ ગણ્યુ. ૩૮
હસ દૂધ જલ માહાથી પીઇ, નીર ખ્યહુઓ મુખ્ય નવી દીઇ,
તિમ સુપરષ ગુણ કાઢી વહઇ, પર અવગુણ તે મુખ્ય નવિ કહઇ. ૩૯
જલ સરીપા જે નર હોય, તેહનુ નામ મ લેસ્યુ કોય,
સકલ લોકમ્હા તે અવગણ્યુ ઋષભ કહઈ નર તે કા ચણ્યુ. ૪૦
જલુ તણી છઇ પરગતી અસી વહુ રગત પીઈ ઉહોલમી,
સપરૂ લોહી મુખ્ય નવી દીઇ, તિમ માઠો નર ગુણ નવી લીઇ. ૪૧
જલુ સરીષા જગમ્હા જેહ, અતી અધમાધમ કહીઇ તેહ,
પર અવગુણ મુખ્ય બોલઇ સદા, ગુણ નવી ભાષઈ તે મુખ્ય કદા. ૪૨

દુહા—

ગુણ અચ્છા ગુણવંતના, જે નવિ બોલઈ રગિ,
પરભવિ દૂષીઆ તે થમઇ, સરજઇ દૂખલ અગ્ય. ૪૩
ગુણ ગાઈ ગુણવતના, તે સુષીઆ સસારય,
પરભવિ સૂર સૂષ ભોગવઈ, જિહા બહુ અપછર નારય ૪૪
જો હીત વછઇ આતમા, તો પરનધા ટાલિ.
મુખ્યથી મીઠુ બોલીઇ, ભટક ન દીજઇ ગાલિ ૪૫
સુગુરૂ વચન સભારયુ, કરજ્યુ પર ઉપગાર,
જઇન ધર્મ આરાધજ્યુ, વ્રત વહઈજ્યુ સિરિ બાર. ૪૬

ઢાલ ૭૯ દેશી—મેગલ માતો રે વનમાહિ વસઇ. રાગ મેવાડો

બાર વરતરે જે નર સિર વહઇ, તે ધરિ જઈ જઇરે કાર,
મનહમનોર્થ તે વલી તસ ફલઇ, મદિર મગલ ચ્યાર ૪૭
બાર વરતનિરે નર સિર વહઇ, આચલી
ભણતા ગુણતારે સપઇ સુખ મલઈ, પોહોચઇ મનતણી આસ,
હિવર હાથીરે પાયક પાલખી, લહીઇ ઊચ આવાસ. બાર. ૪૮
સુન્દર ઘર્ણીરે દીસઈ સોભતા, બહઇની બાધવ જોડય,
બાલિક દીસઇરે રમતા બારણઈ, કુટુબ તણી કઇ કોડય બા ૪૯

અવરી મહિમા રે દીઠઈ ઇણઈ સુરતરુ દીઠરે જાણ
સકલ પદારથ સુખ ધરિ નિ સબ ફિર કાઈ લહીરે નારજ. ભા. ૫૦
મનહ મનોરથ માહરઇ જેહનો તે દીઠો સહી આજ
શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ પાસ પસાઉલઇ ગુરુ કીધાં સાચાં કાજ ભા ૫૧

કલશ

કાજ સકલ સીધાં સહી કરતાં વસ્ત વિચાર,
શ્રી ગુરુનામ પસાઉલઇ સુખ દીઠાં મનહાર. ૫૨

ઢાલ ૮૦ દેશી—ત્રભુવની સરીખી રાગ ધન્યાસી.

સુખ આપણિ મહાશિરહ દીઠા શ્રી ગુરુનામ પસાઉલઇ
ર રિ મુનીવરમાં ભલી ભાત વીરતસેન સુરિરાયઉ ૫૩
સુખ આપણિ સિરિ હરખ દીઠ શ્રીગુરુનામ પસાઉલઇ અંજલી.
જેમુ આગમ રવ તણી હમાર્તા, તેનુ વાર નીસરીઉ,
શાન્તિ સન્નારી પતિ પેખ, મોહ મય લાસ ઢલીઉ ૫૪ સુખ
ગણિ ગમ્માર ગુરૂ જિનશાસન સૂરી નામ ઘરાઉઉ
શાહી આગમ સુખ સિ થાપુ તે જગમાહિ વખાણઉ ૫૫ સુખ
નાસ પરિ સગુ ભેટ ઉપાર, ધર્મવતાઓ સદીઉ
વીરસેન સૂરી નામ કહાઈ રૂપ અનેસે પુરીઉ ૫૬ સુખ
તપાગચ્છ જેમ્પઈ સો ભવજીવાનુ, સુખવાસીઓ દીઠાઈઉ
રમ નિરિ જા મોરચા અગમનો પુન્યપસાઉ તસ તનીઉ ૫૭ સુખ
ઢાલ—૮૧ દેશી દી નરે સિન્ધરે દનુ દીપતાજો. રાગ ધન્યાસી.
પૂન્ય પ્રમાણ ભયુ રે, તો મન્ન સુખ મન્ન સિદ્ધ આની
ચ ૧ રમિ કહુ, સામ ભાર કે નયુ પુણ્યની કેવડી ઘુમ

ઢાલ—૫૮—પૂન્ય પ્રમાણ ભયુ ૨ આંકણી

દેવસમવસરિ જાણિ વા ભાઇણિ સાવિમ સિરિ પિયા ઘરે.
રામ તજ નીપજો આગમિ પિયરો ગામ સુગુરા ગુન પુણ્ય આવે.
પુણ્ય ૫૯

દીપ જંબુઅ માહાખેત્ર ભરતિ ભલુ, દેસ ગુયરાતિમ્હા સોય ગાસ્યુ,
ગય વીસલવડો ચ્યતુર જે ચાવડો, નગર વિસલ તિણઇ વેગી વાસ્યુ.
પૂષ્ય. ૬૦

સોય નગરિ વસઇ પ્રાગવસિ વડો, મઇહઇરાજનો સુત તે સીહ સરીખો,
તેહ ત્રબાવતિ નગરવાશિ રહ્યુ, નામ તસ સધવી સાંગણ પેખો.
પૂષ્ય. ૬૧

તેહનિ નદનિ ઋષભદાસિ કહ્યુ, નગર ત્રબાવતી માહિ ગાયુ,
પૂષ્ય પૂર્ણુ ભયુ કાજ સઘરો થયુ, સકલ પદાર્થસાર પાયુ.
પૂષ્ય. ૬૨

—અતી શ્રી વરતવીચાર રાસ સપૂર્ણ સવત ૧૬૭૫ વર્ષે ચ્યઇત્ર વદિ ૧૩ ગુરવારે લષીત. સઘવી ઋષભદાસ સાગણ૦ ગાથા૦ ૮૬૨ (સ્વલિખિત)

[વિ ધ. ૫૪-૧૧,-ચોપડો નાનો પૃ ૬૦-૧૧૯]

(૩૯૪) **સુમિત્ર રાજર્ષિ રાસ.** સ ૧૬૬૮ પોશ શુદ ૨ ગુરવાર, ખભાતમા.

આદિ— દુહા.

શ્રી જિનધરમ પ્રકાસીઓ, સ્વામી ઋષભ જિણુદ,
દાનશીલ તપ ભાવના, સુણતા અતિ આણુદ ૧
સકલ ધરમ મુખ્ય મડીઈ, જગમા ઉત્તમ દાન,
દેતા નવનિધિ પામિઈ, પરભવ અમર વિમાન ૨
એક દાન તસ પચ ભેદ, સૂણયો સહૂ નરનારિ,
અભયદાન સુપાત્રથી, વસિઇ મુગતિ મઝાર. ૩
ઉચિત અનુકપા કિર્તિથી, જિન કહે ભોગ લહત,
રાજ રિદ્ધિ સુખ સપદા, પામે સુખ અનત ૪
દાન સુપત્તે દેઅતા, કિણિ પામ્યો સુખ વાસ,
રાજા સુમિત્ર સુખીઓ થયો, સુણયો તેહનો રાસ ૫

મન શુદ્ધિ જે ભણે દુમી, સિદ્ધ દેવ તિમ સાર
અલ્પમતિ ભક્તિ નમી, મહિમ પ્રાગ્ય અપાર   ૬

* * * *

અંત— ઢાલ

વિજય કરિ ગુણ તાહરાં મન ધીરઈ ઠરત પધુધે ધાય
ધરમ કરિનિ તાણી પાપ નિ ભાવે મુનીસર વિરચિત.   ૧૬
આની સુણતાં સ્ત્રની ભો દુઃખ જે દીનિ ભતિ આપઈ
ત પતિન ધીમસ્યો ઉમે, મિણિ મન સુખ લહસ્યું અપાર.   ૧૭
ભાવિ મોદ જે ધરિયા, તાસ ભરત સર કવિ વિજયધન,
સૂરત સુમર શિરોમણી સદી, સુર સ્તવઇ ભ ગુણિ સદી.   ૧૮
તે સુર બગમાં મેરૂ ધીર ધીર્યો તેહવે ગંભ નીર,
વિજયાનંદસૂરિ તેહનું નામ જેહિં ઘનિ કરિ વિશ્વમાં કામ.   ૧૯
જગ મ્હાવે ચતુર કુમાર શાલિભદ્ર પ ઘ ભણગાર,
ગરિ વસ્તની જ્ઞ ગુણ્યોદિ વિજયમાનસૂરિ તહની જોડી.   ૨૦
તાસ પાટ ઉપો સો જાણ વિજયદેવ (સિંહ)સૂરિ ચતુર સુજાણ,
સાગર મ ન વગરાભી તેહ સાત મુનિ સિર સોય તેહ.   ૨૧
નદ તણિ ભક્તિ અનુસરી સામાચારિપ્રભાવ કરી
નગર મોસા અસ્યાઢયો જેહિ પ્રેમ ધરિ જિન ભીતર નહિ   ૨૨
જ્યારિ ધરિયા અભ્યાસ ગ્રામનીમાં માવે રામ,
પાલવન ગયે જે ભાવ શાસિનદાન (કવિ) વિજયધન.   ૨૩

કલશ.

કવિ વિજય ગાવો સુનિજ ધ્યાવો સુખ સંપત્તિ સુખપદિ
ઋદ્ધિ તથા ગુણ અભિરામ ભાવે મ મમતા નિત પદિ   ૨૪
તપગચ્છ માટ ગુણ નિરાટ અનિધિ વિમલ જેગુર
મા વિજયસેન સૂરિ સદ્ગુરુ સાથ સંઘ મ મમતા   ૨૫
—અનિયા ઋષિમણ્ડળિ રાસ સપ્તમ સાથ પતિ
શિરોમણી પતિ શ્રી ૧૮ શ્રી ૫ શ્રી રત્નવિજયગણિ મ તત્ શિષ્ય—

૫. જ્યોતિવિજયગણી લિખિતં સ્વવાચનકૃતે મંગલં ભૂયાત્. લેખક પાઠકયો શુભભવતુ. ચિરં નંદતુ ઇયં પુસ્તિકા, શ્રી નવસારીનગરે કલ્યાણમ.)

(ડેકન કૉલેજ લાયબ્રેરી નં. ૯૦૦) ૧૮૯૨-૧૮૯૫.

—ઇતિશ્રી દાનોપરિ સુમિત્ર રાજઋષિ રાસ સંપૂર્ણ. સંવત ૧૭૭૦ વર્ષે આસો સુદ ૭ ભૌમે. પંડિતશ્રી ૫ શ્રી વિમલવિજયગણિ તત્શિષ્ય મુનિ વિનીતવિજયેન લિખિત જાબાલ નગરે ૧૫-૧૫ ઘો.

(૩૯૫) સ્થૂલિભદ્ર રાસ. સં. ૧૬૬૮ દિવાળી, શુક્ર. ખંભાતમાં

અંતે—

ઢાલ-(રામ ભણઇ હરી ઉઠીઇ) રાગ રામગ્યરી.

થુલિભદ્ર ગુણ ગાઇઇ, શ્રી ગુરૂ ચર્ણ પસાયેરે,
શ્રી વિજઇસેન સુરીસ્વરૂ, તે ગ્યરૂઉ ગરૂરાયરે.
સુર જેહના ગુણ ગાયરે, નામિ નવનીધ્ય થાયરે,
અમરિ પાત્યગ જાયેરે, હું વંદૂ તસ પાયરે.
ગુરૂ ગ્યરૂઉ ગુરૂરાજીઓ ૧૭

સાલિ થુલિભદ્ર જોડલી, વઇરાગઇ વઇહરાઈ કુમારરે,
ત્યં મધિ ગઉતમ અવતર્યો, જસ ગુણ અંત ન પારરે.
સયમ ષડાની ધારરે, કરતો ઉગ્ર વિહારરે,
લ્યઇ મુની સ્યુધ તે આહારરે. ગુરૂ. ૧૮

ઉપશમરસમાહિં ઝીલતા, ટાલઇ કુમત અંધાર,
મધુર વચન દીઈ દેસના, વાણી સુધારસ સારરે.
આગમ અર્થ ભંડારરે, પંચ મહાવ્રત ધારરે,
ટાલઈ કામવિકારરે, શાસન રાષણહાર. ગુરૂ. ૧૯

તેહનિં પાટિં પ્રગટીઓ, શ્રી વીજઇદેવ સુરચંદરે,
કુમત તિમરનિ રે ટાલવા, ઉદયો પુન્યમચંદરે,
મોહનવલીનો કંદરે, પેષઈ પરમ આનંદરે,
સેવઇ સકલ સુરચંદરે. ગુરૂ. ૨૦

નય મંડલ નાયક શ્રીજિનરાજ સમાન સહિત મનોહરે,
જ્ઞાનની અનુભવિજય, શ્રીધર્મવિલાસ વારરે.
મણિ સમાન તીરરે, ધીમા વાન હીરરે,
શ્રી આણ્યો શ્રી હીરરે તેનુ અગ્રમ ધીરરે. ભા. ૨૧

૬૯.

વીર તનુ અંગ નમી આગમ ગુણ અભિરામ
ગુણ વર્ણ આદિ મિ કલા સુવિધિ ગુણધામ. ૨૨

હમ કલ્યાણ કરણી તુર ગ્રન્થ સાધ્વી-રામ પંચવસી. ૧

નગન શ્રી સમાચારી વચન ઘણી નય તાર્યા સારરે,
કેઇક દિન લેખની કેરી, સુંદર ભવ્ય લાધ્ય વારરે. ૨૩
રાન રંગ્યા મિ રંગિ ગીર્યા, સમય શ્રી સિદ્ધિ નામીરે
ગુણિજન ગુનીના ગુણ ભાવ્યા જિનશાસન મિં સામીરે.
રાન રંગ્યો મિ રંગિ રીઝી.
૧૧ શ્રી સિદ્ધિનામીરે—આંકણી રાગ રંગ્યા ૨૪
જંબુદ્વીપ અનોપમ ક્ષેત્ર ભરતમાં ભલા નવપુરે,
૬૧ ગુર્જર દેશાદિ અતિ સાર નગર વીસલ પાટણપુરે રાગ ૨૫
નાગ નગરમાંહિ તિહાંકી નામ ભલુ મહિમારે,
સામાયક પોષા તે તિગ કરતા નિત્ય ધારરે રાગ ૨૬
તેહના પ્રાન કિ ગચ્છ સહિત શાંતિનુ સઘળી નામરે
૧ તેહની કરણી ન કરતા પરતા ઉત્તર પ્યાનરે રાગ ૨૭
અનુક્રમિ નયણિ ૨ શાંતિનુ સમાધાનીમાં ઇરરે,
તેહના ગુણ મેં રાગ નીપજ્યાં કવિતા ભલ ભાવરે રાગ ૨૮
૧૧ તિહાંના ભડ શુભ ભ ગે સુરત ભગત કવીશ
ગુણિજન ગુનીના ભાવ અતિ મન ગાત્ર પુત્ર ભામરે. રાગ ૨૯
ન્યાયિક ગંગ રંગ અતિ મિલી ગાવત વારંવાર ભાવરે
ભાવન રસ તીન ગણતા ગુણિજન સમાધિરે રાગ ૩૦

ઇતિ.

(૩૯૫ક) **નેમિનાથ નવરસો** સ. ૧૬૬૭ પો. શુ ૨ ખભાતમા.

આદિ— રાગ ધન્યાશ્રી

સરસતિ સામિની પાય નમીજી, ગાસ્યુ **નેમ** જિણુદ,
સમુદ્રવિજય કુલ ઊપનોજી, પ્રગટયો પ્રનિમચદ,
—સુણો નર નેમ સમો નહિ કોય ૧

× × × ×

અતે—

એહવા જિનવર વંદો મદા, જેહથી લહઇ નર ન આપદા,
રાજુલ તારી જિણુ જિણરાજ, આપ તર્યા સાર્યા સવી કાજ ૭૦
સવત **સોલસડસઠામાંહિ** પોસ માસ સુદ બીજ ઉચ્છાહ,
ખભનયર ગુરરાજ પસાઉ, જિન સથવિઉ મન ઉલ્લાસ ૭૧

કલસ

ઈય **નેમ**જિનવર પુણ્યદિનકર, સકલગુણમણિસાગરો
જસ નામ જપીયઈ કરમ ખપિયે છુટે ભવસાગરો,
તપગછ મુનિવર સયલ સુખકર શ્રી વિજયસેન સુરીસરો
તસ તણો શ્રાવક **ઋષભ** બોલે, થુણ્યો નેમિ જિનેશ્વરો. ૭૨

—લિ શ્રી હર્ષરત્નજી શ્રી બુર્હાણપુર મ'ગે ૫–૧૨ પ્ર. કા ન ૨૫૩.

(૩૯૬) **કુમારપાલ રાસ.** સ ૧૬૭૦ ભા૦ સુ ૨ ગુરૂ ત્રબાવતી (ખભાત)મા.

આદિ—

સકલ સિદ્ધ ચરણે નમુ, નમુ તે શ્રી ભગવત,
નમુ તે ગણધર કેવલી, નમુ તે મુનિવર સત ૧
નમુ તે શ્રી જિન બિંબને, નમુ તે સૂત્રસિદ્ધાત,
નમુ તે ચતુરવિધ સઘને, નમુ તે નર મહત ૨
નમુ તે કિરિયાપાત્રને, નમુ તે તપીઆ પાય,
નમુ તે નર શિલવતને, જ્યમ સુખ શાતા થાય. ૩

નમું તે ગુરૂ મનનો ધણી, નિર્મલ જ્ઞાન અપાર,
મધુર વચન દિયે દેશના, વાણી સુધારસ સાર ૧
વાણીએ જન રીઝવે, મહીમા સરસતી દેવ,
તેહ ગુરૂને નમું, સારદ સારો સેવ. ૨
સમાં સરસતી ભગવતી સમરાં કરે જે સાર,
હું મુરખ મતિ કેળવું, તે તાહરે આધાર ૩

* * * *

અંત—

આદિ જે મોટા કવિરાજ વાલ ભરત ... ના
આગમ સોધિ બીજો ભણે, સાધુ કવિની કીરતિ કરો.
સાગર વાણી દેવાય આણ ઠ્રુમની સુરિ વિલાસ
મુનિસુંદર સમરો ગુરૂચંદ, ધીરજ વચન જિમ સારચંદ.
એ કવિ મોટા બુદ્ધિવિલાસ તે આગલિ હું મુરખ ગમાર
સમર આણી ધરેઅર નીર કહી તોડી આણ્યું નિ નીર ૫૫

* * *

[illegible] પંડિત હવો ધરિ શોભ પંડિત અજિતસેં,
[illegible] તે કહ્યો તપગચ્છ સિરિ હીરા ભયે. ૫૮
કુમારપાલ ... કીધો ધર્મનું નમસારી ચિત ધરો,
... આશીસ, મન કીધી ઘર નામી સીસ
મન ભણ ... ભણે કુમારપાલ આપે સુખનીસો.
... ભવ ... જે ... આપણ નેહ.
... તે નિ લેઇ પીવરી કાલ. ૬૧
એમ સબ કર્યાં વખાણ, મનમાં મત થયો વખાણ
તે પ્રાણની ઉ ... આગમ કહે મે આણ્યું તરણું ૬૨

* * * *

અંતે—

હીચ્યરે હીચ્યરે હીઈહિ ડોલડા—એ દેશી

પુણ્ય પ્રગટ ભયો, પુણ્ય પ્રગટ ભયો, તો મુઝ મનિ મતિ એહ આવી,
રાસ રંગઈ કર્યો, સંસારસાગર તર્યો, પુણ્યની કોટડી મુઝ ફાવી—૫

સોલ સંવત્સરિ જાણુ વર્ષ સીત્યરી,
ભાદ્રવા સુદિ સુભ બિજ સારી,
વાર ગુરૂ ગુણુ ભર્યો, રાશિ ઋષભઈ કર્યો,
શ્રી ગુરૂ સાથઈ બહુ બુદ્ધિ વિચારી ૬ પુ.

દીપ જંબૂઅ મહિખેત્ર ભરતિ ભલો, દેશ ગુજરાતિમા સોય ગાજ્યુ,
રાય વીસલવડો ચતુર જે ચાવડો, નગર વીસલ તિણુઈ વેગ વાસ્યુ.
૭ પુ.

સોય નગરિ વસઈ, પ્રાગવંશિ વડો,
મહરાજનો સુત તે સીહ સરિખો,
તેહ ત્રંબાવતી નગરઈ વાસો વસઈ,
નામ તસ સંઘવી સાંગણુ પેખો. ૮ પુ.

તેહનઈ નંદનઈ ઋષભદાસે કહ્યો,
નગર ત્રંબાવતી માહિ ગાયો,
કુમર નરેસર, રાજઋષિ મિરહ્વર,
નામથી નવઈ નિધાન પાયો. ૯ પુ

—ઇતિ શ્રી કુમારપાલ ઋષિરાસ સંપૂર્ણં સર્વ ગાથા ૪૫૯૮ ગ્રંથાગ્રંથ શ્લોક ૫૮૦૦ સં. ૧૮૪૫ વર્ષે મહા વદિ ૨ દિને બુધવાસરે પૃ. ૧૫૪ પં. ૧૫ આ. ક.

—પંડિત શિરોમણિ પંડિતશ્રી ૫ શ્રી સુરકુશલ ગણિ શિ૦ ચરણુ-પંકજ મધુવ્રતાયમાનેન ગણિ વિબુધકુશલેન, લિપીકૃત. સં. ૧૭૦૪ વર્ષે ફાગુણુ વદિ ૩ ગુરૌ. શ્રી કચ્છદેશે ધમડકા નગરે—મહારાય શ્રી ખિંગારજી વિજય રાજ્યે. ૧૫૮-૧૫ મા

(૩૯૭) જીવવિચાર રાસ સં. ૧૬૭૨ આસો શુદ ૧૫ ખંભાતમાં

આદિ— દુહા.

સરસ વચન દ્યો સારદા તું કવિજનની માય
તું આવી મુઝ મુખ્ય રમેવ, મમ મિટે માય. ૧
વાણી વાહન કારણ આધાર તાસ પિતા રૂપ દેવ
તાસ સુતા સ્વામી નમો તેહના સારા એવ ૨
તેહનું વાહન કારણ છે તે વાહન નમી નેહ,
તે સજ્જન નર જેહને હું સમરૂ નિત તેહ. ૩
સમરિ સુખ જાઉ ઉપરે પ્રણમું પરમાણંદ
કનકવર્ણ જસ દેહમાં પુર્ણ નામ જિણંદ. ૪
પ્રથમ જિનેશ્વર એ સદા મહીઅલિ પ્રતિબોધે રાય
પ્રથમ કરી જેણિ વસી પ્રમતિ નગરીની ઠાય. ૫
પ્રથમ મુનીશ્વર એહ સો, પ્રથમે કેવલજ્ઞાન
પ્રથમ કહે રૂષિ મહુ મહાદેવનું ધ્યાન. ૬
જિણે પામી મતિ નિર્મલી સકલ સુખ ભંડાર
આદિનાથ ચરણે નમી કરિસું જીવવિચાર ૭

° ° ° °

અંત—

રાગ ધન્યાશી

વીરવચન સુણવામાંહી રમતાં મુઝ મનિ અતિ આનંદોજી
જીવવિચાર કહ્યો મિં વિવરી દક્ષિણ પરતર કંદોજી વીર. ૪૮૪
જાણતાં સુણતાં ભણતાં ધરિ જીવ અમરપદ આનંદોજી
જીવવિચાર સુણી જીવ રાખો તેહનિ શિવપુર રાજ્યોજી વીર ૪૮૫
સાત પરમગતિ મુખ મઝ, જીવ દયા તે સાચીજી,
એહ જાણજો નિત રાખો સોમ તણી નરનારીજી ૮૬
ઉપાસક પામતાં નિશ્ચે, નિર્મલ બુદ્ધિ પ્રકાશજી
દીપ આસ તસ રોગ ન આવે ૨૫ મહ સુખ સમ. ૮૭

છેદન ભેદન તે નવી પામે તે કહીઈ નહી દુખીઓ,
જાતે પચેદ્રિય સુપ વિલસે, તે નર સઘલે સુખીઓ ૮૮
દૂ સુખીઓ સૂપ પામ્યો, દૂ સમજ્યો જીવવિચારજી,
પહનો પામ્યમા ગુરૂ આધારજી. ૮૯
શ્રી વિજયાનદ સૂરીશ્વર સમર્યો, તપગછ ઠાકુર વારજી,
હીરપટોધર હાથે દીક્ષા, ભવિક લોકનો તારજી ૯૦
જનમતણો જે છે ભૂમિચારી, પરણ્યો સયમ નારીજી,
ક્રોધ માન માયા નહિ મનમા, આગમ અર્થ વિચારીજી ૯૧
તુઝ ચરણે શિરિ નામે કવિતા, તત્ત્વભેદ લહે સારજી,
ગુરૂ આધારે ગ્યાન લહીને કીધો જીવવિચારજી. ૯૨
સવત સોલછયોત્યેર્યા વરષે, આસો પૂનિમી સારજી,
ષભ નયરમાહિ નીપાઉ, રચીઓ જીવવિચાર ૯૩
સઘવી શ્રી મહિરાજ વપાણૂ, પ્રાગવશ વડવીસોજી,
સમકીત સીલ સદાશ કહીઈ, પૃણ્ય કરે નિસદીસોજી ૯૪
પડીકમણુ પૂજા પરભાવન પોષધ પરઉપગારીજી,
વીવહાર શુદ્ધ ચૂકે નહી ચતુરા શાસ્ત્રસુ અર્થ વિચારીજી. ૯૫
મહેરાજનો સૂત સઘવી સાંગણુ, વીસલ નગરનો વાસીજી,
જૈન ધર્મમાહિ તે ધોરી, ન કરે વિકથા હાસીજી ૯૬
વ્રત બાર ભણાવે હઇનરે, જીન પૂજે ત્રણિ કાલજી,
પરરમણી પરધનથી અલગા ન દીએ પરને આલજી. ૯૭
તપજપ કીરિયા કહીને, ન ચૂકે મૃષા ન બોલે વાહિજી,
કર્મયોગે આવ્યાઉ તે ઉહોરા, નગર ત્રબાવતી માંહેજી. ૯૮
ઋષભદાસ સઘવી સુત તેહનો, જૈન ધર્મનો રાગીજી,
જાણુ હુઓ મુનિવર મહિમાયે, કરે કવિત બુદ્ધિ જાગીજી. ૯૯
સકલ મુનીશ્વરને શરિનામી, પ્રણુમી કવિતા પાયજી,
અરિહતદેવ ભણે આરાધી, સમરી બ્રહ્મ સૂતાયજી. ૫૦૦

ઉપવિચાર એ કીધી મિતે ષોડશી ગતની ભાસઇ,
ભવનાં ગુણનાં માન્ હરિણી અતિરેશ્વાસઇ ગીર. ૫ ૧
આ ભાષા કહે જે નર શુભ તે મહિ રિદ્ધિ ભરાસઇ
ગાયમના સમ જ્ઞાની ગયા દિન દિન તેજ સાઇઉ ગીર. ૫૦૨
—પ્રતિ ૭૧૪-થી

(૪૯૮) ઇલાચીકુમાર ર. સં. ૧૬૬૫ ચૈત્રી રવિવાર, ખભાતમાં
આદિ— દુહા

આદિ પ્રભુ જિનરાજ તપની નમિયાય સુત જેહ
ભારતી પુત્રી બ્રહ્મ સતી સમાઈ તેહ ૧
પદ્માવર નામ જન્મ દીધું તેનો અર્જુન જેસ કાય
એ સાધુ અવરાણિઓ આદીશ્વર આય ૨
રૈતિ સમ્યગ જન્મ દીપનાં એક મુનિ નહિ આઇ
ની ભાર્યા રૈખાદેવો ગુમતિ નગરની માહ ૩
આગમ સિરિ ઉપરિ સદગ કેસ પરિવાર
જ્ઞાનાદિ સુમતિ ભવ મનિ તેનો અવતાર ૪
ગઉ સ ગુરુની ગુનિતા ચોથરી અનુપાર
જિન સાધુ ભાષ્યા નમૂ જ્ઞાનાદિ પરિવાર

× × ×

અંત— ધન્ય એવી મુનિમ જિન

એ રાસ રચ્યા શુભભાવ ગુણ આનિ
ગાન વાળ્યો ખાપ્યો કુંવર મનોરમ રંગિ
તે નર પુણ્યના ઠામ મનોરમ પુરા મન વાંછ્યું આપ્યું તેનું પુણ્ય ભ ગ્રંથ. ૮૮
જિનમંદિર મીઠું કરીને ભાવ આપ્યા સંપત્તિ પ્રાપ્તી કરી ભાવ મહિ આણી
દાન જેમ આદિ તેણી જેમ મધ્ય ભાવ તે નર પુણ્યના નિરમળ
તેનાં ભાવ ૮૯
શ્રી તાપ પૂનિમ ગચ્છ ઉપરિ કેમ ભાગ્યે ભક્તિ પ્રભાતિ ત ભાવ
ભાનંદ કહે નો

પુન્ય પસરઇ જાઝૂ જિમ જલમાહિ તેલ, રૂધિરમણી સુર સુખ સુભ બંધવની વેલિ. ૯૦
ઇંદ્રી તસ નિર્મલ અતિ પોઢુ તસ આય, ફલઈ સુરતરૂ અગણિ કામધેનુ ધરિ ગાય,
મંડપ ધરિ તોરણુ હાથા કુંકમ કેરા, એ રાસ રચતા ફલ્યા મનોરથ મેરા ૯૧
નવતત્ત્વ રચ્યા મિં કવિજન ચરણુ પસાયઇ, કાંઈ દૂષણુ દેખો ટાલેજ્યો તુમ સાહિ,
હું બાલિક વાછો તુમ હસ્તી કવિરાય, તુઝ તુઝ ગલિ ઘટા તેણુઈ કાંઇ તોડિ ન થાય ૯૨
હંસ ગરૂડ પંખી આંબ મર પખિયા જોય, નામઈ સહુ સરીખા અંતર સબલો હોઇ,
આગઈ જે કવિતા હું પણિ કવિતા નામ, ઈહાં અંતર જોજો જિસ્યો નેસડો ગામ. ૯૩
વલિ સરિખો જોજે પીત હાટિકનો રંગ, પણિ અંતર બહુ છઈ જિમ સેઢી નઈ ગંગ,
વલિ એણુઇ દ્દષ્ટાંતઈ હું મુરિખ તુમ આગઈ, કાંઇક બુદ્ધિ પામ્યો ચરણુ તુમારઈ લાગિ. ૯૪

ઢાલ હીંચરે હીંચરે એ દેશી

સકલ કવિ મનિ ધરૂં ભગતિ ગુરૂની કરૂં જેહથી જ્ઞાનના બિંદુ પામું,
વર તપા ગચ્છ પાટિ ગુરૂ હીરનઈ શ્રી વિજયસેનસૂરિ શીશ નામું. ૯૫ સ૦
જેહનઈં પાટ દીધા પછી વાધીઉ, ગચ્છ ગંગજલ પ્રવાહ પ્રરિ
શિષ્ય બહુ શિષ્યણી, શ્રાવક શ્રાવિકા, લીલલક્ષ્મી બહુ તેહ ધરઇ. ૯૬ સ૦
ભુવન મોટા થયા બિંબ ઝાઝા ફલ્યા જ્ઞાન વૈરાગ્ય ક્રીરિયા જ વાધી,
મોઈ ગુરૂ શિરિ ધર્યો રાસ ઋષભઈ કર્યો, રત્નની ખાણિ મુઝ આજ લીધી. ૯૭ સકલ૦
તેહનઇ પાટિ શ્રી વિજયતિલકસૂરિ શીલ નઇ જ્ઞાન બે પક્ષ પૂરા,
અસત્ય બોલઇ નહિ અદૃમ બોલમ નહિ ઇંદ્રીઅ પાચ દમવા જ શૂરા. ૯૮ સ૦

તેહનઈ પાટિ એ પુરૂષ પવિત્ર પ્રગટીઉ નહીં જ નય તસ જિમ પૂરી
મધુર વાણી ભલી ભાખતી મોહરી, નામ શ્રી વિજ્ઞાનસૂરી. ૯૯ સ
આપક તેહનો પ્રાગવંસિ વડો નામ મહિરાજ સંઘવીજ કહીઈ
ધન તસ ઘરિ તપ ભાવના ભાવતી, સમકિત શીલવતધાર લહીઈ ૧૦
તેહનો પુત્ર ભલ સંઘવી સામલ, ધારસવત સમકિત સાથિ
પોસધ પુન્ય ઉપવાસ બહુ આદરઈ અરિહંત પૂજઈ નિત આપ હાથઈ ૧ સ
તેહનઈ તનઈ મહામહોસવઈ કરિયો સંવત સોલઅઠોત્તર ભ્યારિ,
માસ કાર્તિક ભલો દિવસ દીપાલિકા, વાર આદિત ભાખુજ તારિ ૨
રાસ નવતત્ત્વનો એહ સુધારિઓ નગર ત્રંબાવતી માહિ પંચિ
સાધુ બહુ સાંભલી અરથ લીધા વલી, વચન નિરૂપિત્વ્યો હતી લીધિ. ૩
જોઅતાં ભુણ બહુ સંયુત થાતા સહુ વાંચતાં વંચિત થાઉ કહીઈ
રાસ મહારિમિ કીઉ મહામહિમ નામથી પ્રેમ ક્મારૂ ચિરકાલ કહીઈ ૪
—ઇસ્યા કવિ મનિ ધરી ભગતિ સુરની કહી

—સંવત ૧૭૫૬ વર્ષે ચૈત્ર વદિ ૧૫ સ્વૌ. ૪૮–૧૪ પ્ર. ક.
ન ૮૨૩–૩૩–૧૫ શ્રીગુલાબ ભંડારમાં.

(૩૯૮) અભાપુત્ર રાસ સં ૧૬૭૭—મ
(૩૯૯)+ ભરત બાહુબલી રાસ સં ૧૬૭૮ પોષ શુ. ૧ ગુરુ
આદિ— દુહા.

સાર વચન ધો સરસ્વતી તું છે બ્રહ્મસુતાય
તું મુજ મુખ આવી રમે જિમ મતિ નિર્મલ થાય. ૧
તું ભગવતી તું ભારતી તાહરાં નામ અનેક
હંસગામિની શારદા તુજમાં ઘણો વિવેક. ૨
બ્રહ્માણી બ્રહ્મચારિણી, દેવકુમારી નામ,
ષટ્ દર્શનમાં તું સહી, સહુ બોલે ગુણગ્રામ. ૩
ત્રિભુવનની માતા સહી, વાગેશ્વરી તું હોય
તું ત્રિપુરા બ્રહ્મચારિણી નામ જપે સહુ કોય. ૪

હંસવાહિની તું સહી, વાણી ભાષા નામ,
તું આવી મુજ મુખ વસે, જિમ હોય વાછિત કામ. ૫

ઢાલ ૧

કરજે માતા વાછ્યુ કામ, પ્રથમ જપુ હું તાહરૂ નામ,
તું મુજ માતા રાખે મામ, બોલુ ભરતતણા ગુણગ્રામ.

* * * *

અંતે—

ઢાલ ૮૪ મી દેશી–દીઠો દીઠો વામાકો–રાગ ધન્યાસી
કીધો કીધોરે મે રાસ અનૂપમ કીધો,
મહીરાજનો સુત સઘવી સાંગણ, પ્રાગ્વશીય પ્રસિધ્ધોરે કી ૧
દાન શીલ તપ ભાવના ભાવે, શ્રી જિનના ગુણ ગાવે,
સાધુ પુરૂષને શીષ નમાવે, જિનવચને ચિત્ત ભાવેરે કી. ૨
દ્વાદશ વ્રતતણા તે ધારી, જિન પૂજે ત્રણ કાળ,
પોષધ પડિક્રમણા પુન્ય કરતા, જીવદયા પ્રતિપાળરે કી. ૩
સઘવી સાંગણનો સુત કવિ છે, નામ તસ ઋષભજદાસ,
જનની સરૂપાદેને શિર નામી, જોડયો ભરતનો રાસરે કી. ૪
સવત સોળ અઠ્યોતરો આખુ, પ્રગટયો પોસજ માસ,
દશમિ તણો દાહડો અતિ ઉજ્વળ, પહોતી મનતણી આશરે કી. ૫
ગુરૂવારે મે રાસ નિપાયો, અશ્વિની તિહા નક્ષત્ર,
સઘવી ઋષભદાસ એમ ભાખે, ભરતનું નામ પવિત્રરે કી ૬
+ પ્ર૦ આનદકાવ્ય મહોદધિ ભા. ૩.

(૪૦૧) સમકીતસાર રાસ. ર. ૧૬૭૮ જેઠ શુદ ૨ ગુરૂ ત્રબાવતી (ખભાત)મા.

અંતે—

ઢાલ–દેમી કહછણી કર્ણી તુજ વ્યણ દ્રજો.
આશા પોહોતી મુઝ મન કેરી, રચીઉ સમકીત સારજી,
અક્ષર પદ ગાથા જે જાણુ, તે કવીનો આધારજી.
—આશા પોહોતી મુઝ મન કેરી ૫૮

આમિ ને કવી હુઆ ઘણેરા કું તસ પાસે ઘાસજી
તેહના નામ તણા મહીમાથી કવીઓ સમકીત રાસજી આશા. ૫૯
રાસ રચતા દૂષણ દીસઈ તે મતિ માહરી થોડીજી
પૂરા ભેદ નવિ સમજુ સુધા, પણ નવી જાણૂ જોડીજી આશા ૬૦
વૃધ આચારિજ મુનિવિન એહુ સૌભાગ્યદષ્ટિ વૃષ કરયોજી
નિગુણ પણઈ સોઈ સુધ કરજ્યો દૂષણ મુજ મ ધરજ્યોજી
આશા. ૬૧
બિ માહરી મતિ સારૂ કીધો સેવી પડીન પાઉજી
ગુરુ મહિમાથી હુવો મનોરથ, અર્દ્ધ કરપ માહજી આશા. ૬૨
ગુરુથી સુખીઆ ગુરુથી શુભ મતિ ગુરુથી નીજ ગુણ વાધઈજી
ગુરુથી જ્ઞાની ગુરુથી ધ્યાની આગમ અર્થ બહુ લાધઇજી આશા ૬૩
ગુરુથી તરીઆ નર નિસ્તરીઆ અંતરિ ઉપશમ ભરીઆજી
ગુરુથી આગમ ભાખ્યાં નવી ભાખસ્ય ગુરુનામિ ભવ તરીઆજી આશા. ૬૪
તેહવઈ કારણિ નર ગુરુનિ સેવો નમિ વિજાણંદજી
ધનવંત નામ જપતા ઓચ્છવ બહુ આણંદજી આશા. ૬૫
બાલપણા ને સંયમધારી, જનમ તણા બ્રહ્મચારીજી
આગમ દરીઓ ઉપશમ ભરીઓ ન કરિ તાતિ પીઆરીજી આશા. ૬૬
હીર પટોધર વદિ દીખ્યા દેવ સુરીન વાઈ ભીમાજી
મધુર મોહક મધુરસ દેસણ સુણતિ સુર નર સીધાજી આશા. ૬૭
જેહ નીરાગી મુનિ જોગી બાર વિરોધ સમાવજી
વીજ્યાનંદ સુરીનિ સેવઈ તે શુભમાર્ગ પામઇજી આશા. ૬૮
તપગચ્છ કેરી કીરતિ મોરી, દયવંત આચારીજી
ગુણ છત્રીસે 7 નર પુરે જોયુ તાણા નરનારીજી આશા. ૬૯
તે બધિ ગુરના ગુણ પભાતી સેવી સારસતિ પાઉજી
ચોવીસમ જિન ગણધર નામિ સમકીત સાર રચાઉજી આશા. ૭૦
વાણુ વાણવ રસ શશીધર્મા સંવચ્છરી કહિજી
સોવિત ગુણ સફેદર સમપણિ ખાસ મનોહર કહિઇજી આશા. ૭૧

પ્રથમ પક્ષ ચદ્રોદય તૃતીઆ, ગુરૂવારિં મડાણજી,
ત્રબાવતી માહિ નીપાઓ, વિબુધ કરઈ પરમાણજી. આશા. ૭૨
શ્રી સઘની મહઇરાજ વખાણૂ, વીસલનગરના લાસીજી,
વડા વીચારી સમકીત ધારી, મિથ્યા મતિ ગઈ ન્હાસીજી. આશા ૭૩
તાસ પૂત્ર છઈ નયન ભલેરા, સાંગણ સઘ ગજધોરીજી,
સઘપતિ તીલક ધરાવ્યા તેણઈ, વાંધી પૂન્યની દોરીજી. આશા ૭૪
બાર વરતના જે અધિકારી, દાનશીલ તપ ધારીજી,
ભાવિ ભગતિ કરઇ જિનકેરી, નવિ નરખઇ પરનારીજી. આશા ૭૫
અનુક્રમિ સઘવી જે સાંગણ, ત્રબાવતી માહ આવેજી,
પોષધ પૂણ્ય પડીક્રમણ કરતા, દ્વાદશ ભાવના ભાવઈજી આશા ૭૬
શ્રી સવરી સાંગણ સૂત પેખો, ઋષભદાસ ગુણ ગાયજી,
પ્રાગવશ વીસો વીસ્તાર્યો, રીડી માતુ પસાઇજી આશા. ૭૭
ચોવીસઇ જિનનામ પસાયિ, સારદાનો આધારજી,
રીષભદાસ કવી રચના કરતો, કવીઓ સમકીત સારજી આશા. ૭૮
ભણઇ ગુણઇ વાચઇ વચાવઈ, તે ઘરિ ઋદ્ધિ ભરાઇજી,
ઋષભ કહઈ એ રાસ સુણતા, સમકીત નીર્મલ થાઇજી. આશા. ૭૯

—ઇતિ શ્રી સમકીતસાર રાસ સમાપ્ત. ગામ ત્રબાવતી મધ્યે લખીત સંવત્ ૧૬૭૯ વર્ષે વૈશાખ શુદિ ૩ ભુમે ડે કૉ. લાય. ન. ૧૪૭૪-સને ૧૮૮૭-૯૧.

યાદશ પુસ્તક દૃષ્ટ્વા તાદશ લિખિત મયા
યદિ શુદ્ધ મશુદ્ધ વા મમ દોષો ન દીયતે
ભગ્ના પૃષ્ઠી કટીગ્રીવા નેત્રસ્યાયધોમુખ
કષ્ટેન લખિત શાસ્ત્ર યત્નેન પરિપાલયેત્
જલાત્ રક્ષેત તૈલાત્ રક્ષેત, રક્ષેત સ્થલબધનાત
પરહસ્તગતા રક્ષેત્ એવ વદતિ પુસ્તિકા. ૧૩

શ્વેતાબરે લઘુશાખાયા લેખક કાન્હજી લખીત.

(૪૦૨) +બાર આરા સ્તવન. અથવા ગૌતમ પ્રશ્નોત્તર સ્ત૦ ૧૬૭૮ ભાદ્રવા શુ. ૨ ત્રંબાવતી (ખંભાત)માં

આદિ— દૂહા.

સરસતિ ભગવતિ ભારતી ભગવતી કરિ સાર
આરા બાર તણો વલી કહિસ્યું સોલ વિચાર ૧
વરધમાન જિનવર નમૂં, જસ અતિસય ચોતીસ
સમોસરણિ બેઠા પ્રભુ, વાણી ગુણ પાંત્રીસ. ૨
ગોતમ પૂછિ વીરનિ, પરઉપગારા કામિ
અનેક બોલ વિવરી કરી, ભાખિ ત્રિભોવન સ્વામિ. ૩

* * * *

અંતે—

પૂછ્યાં વચન ક્યાં તે વીરિ, ચિત્તમાં ધરીઆં ગૌતમધીરિ
ભણતાં ગુણતાં સુખ શરીરિ, ઋદ્ધિ ઘણી ઘર અરીયા ચારિ ૭૪

કલશ

ઇમ સ્તવન કીધૂં નામ દીધૂં ગૌતમ પ્રશ્નોત્તર સહી
સંવત સિદ્ધિ મુનિઅંગ અતિ ભાદ્રવસુદિ દિતવા તહી ૭૫
તપગચ્છ તિલક સમાન સદ્ગુરુ શ્રી વિજયાણંદ સૂરીસરો,
સાંભળુનો સુત આપણ બોધિ, કહિ ગછ મંગલ કરો. ૭૬

—સંવત ૧૬૯૦ વર્ષે પોસ સુદિ ૨ રવૌ લખિત વિ ૫ ૪-૧૪
—પ્ર. જૈન. આદિ સજ્ઝ. ભા. ૩ જો પૃ. ૧૧૦-૧૨૫.

આમાં દેશીઓ આ છે -ધમાર મનોહર હીરજીરે-રાગ ૩ સરસતી કહિ વિસ્તામી, ૪-આદિ પરમેસર પીરનો ૫-ગ્રામ ધનાદિ વીરસી-૬ સીમંધરણી પરિએ બોલ-૭ પદ્મપ્રભ જિન પૂજ્યતણી-૮ શાલિભદ્ર મોહ્યારે ચિત્તરમણી રમિરે-૯ રામ ભણૂ હરિ ઉઠીએ ૧ પ્રભુમી તુમ સીમ ધરજી-૧૧ મુગધ દેસોઇ રાજ રાજેસર-૧૨ મદમતની.

—સં ૧૭૨૨ આસો શુ. ૧૫ ભોમે લિ. પ ૬-૧ આ. ક. ૫-૧૨ આ. ક.

(૪૦૩) પૂજાવિધિ રાસ. ૧૬૮૨ વૈશાખ સુદ ૫ ગુરૂ ખભાતમા

આદિ— દુહા.

સરસ વચન દિઉ સરસ્વતી, સમરયાં કરજે સાર,
તુ તુઠિ સુખિ આપજે, વાણિનો વિસ્તાર. ૧
પદ પૂર્ણ અખ્યર સમા શબ્દ સાર ગુણ પરમ
આપે સુગણિ સાર દાન લહુ પુરો ભરમ ૨
ભેદભાવ ભલ ઊપજઈ, તુસઈ જો તુ પરાય,
બ્રહ્મસુતા કમલિ વસઇ, તો મનિ ચ્યત્યુ થાય. ૩
વાઘેસ્વરિ વાણિ વિના વચન હોઇ કિમતત,
સૌમ્ય દૃષ્ટિ હોઇ સારદા, વચન વાણિ દીપત ૪
ખ્યોભ ન પામઇ બોલતો, પૂછયા ઉતર દેહ,
સકલ શભા રજાઈ ઘણુ, ચત્યુ કાજ કરેહ. ૫

* * * *

અતે—

મિ મનસ્યુધિ રચીઓ રાસ, ફલ્યો મનોરથ પોહોતી આસ,
ત્રંબાવતિમા જોડ્યો સહિ, સુણી પુરૂપ સહુ ગહમહઇ. ૫૯
સવત બાહુ સિદ્ધિ અગચદ, શબ્દ આણુતા રગ
વહઇષ્યાપ શુદિઇ જલ પચમી, ગુરૂવારિ મતિ હુઈ સમી ૬૦
જોડયો મિ પૂજાવિધિ રાસ, બ્રહ્મસુતાઇં પૂરી આસ
ભાખઇ કવિના ઋષભદાસ, સુણુતા ઘરિ કમલાનો વાસ ૬૧

ઢાલ. કહરણી કહરણી તુઝવિણુ સાચો, રાગ ધન્યાસી.

ઘરિ કમલા કતા નિ ભ્રાતા, માતતાત સુત સાગેજી
હઇ ગઇ રથ અવરિ ગુણવતી, અનિ પોઢો પરિવારોજી. ઘરિ. ૬૨
સાર વસી સઘલી ઘરિ લહિઇ, ગુરૂનામિં ગહગહીઇજી
શ્રી વિજયાણદ સુરી શિરોમણી, નામઇ નવનિધિ સહીઇજી. ઘરિ. ૬૩
તપગછ નાયક સ્યુભ સુખદાયક ઉપશમ રસનો દરિઓજી,
તેહતણા પદપકજ પુજી, રામ પૂજાવિધિ કરિઓજી. ઘ૦ ૬૪

ગામવચમાંહાં સંઘવિ સામળ, જાર વરતનો ધર્મીષ્ટ
દાન પૂન્ય પડીકમણાં કરતા પૂજા કરઇ નીમ સર્મીષ્ટ ૫૦ ૬૪
સંઘવિ સામળનો સુત સાવો મહાબલ ગુણ ગારિષ્ટ
જે જિનની પૂજા આદરશૈ, અનંત સુખ તે પામશે પરિ ૬૬

—ઇમણ ૧૬૭૫ માં લખેલી—પ્ર ૫. ૧૯-૨૫

ચતુર્વિંશતિ જિન નમસ્કાર.
ઉલાઇ અરજુન અનોપર મધે નિમ મેઘકુમાર
કવિ સાધમ કહિ ચીત્તસ્યનથી નવુ જીન પામ્યા પાર ૨૪

—(જયપુર મ. મોદીજીનો)

(૪૦૭) મેઘિકરાસ સં. ૧૬૮૨ આસો સુદ ૫ ગુરુ ખંભાતમાં
આદિ—

આદિ અનાદેઇ સરસતી સદા જપિ ગુરુ માન,
સદ્ગુરુ સેવિ સારદા ભાવ કરિ ગુરુ ધ્યાન. ૧
ઇ હરસપુરાંત સખી, તમારો સંઘવિ વાસ,
કરો કૃપા તો ગાઉંઓ નર મેઘિકનુ રાસ. ૨
સમરૂં સરસતિ ભગવતી, ધ્યાન ધરૂં નવકાર,
આદિ અનાદ અરિહંત જપૂં જગ ધણી ભવિપાર. ૩
સાધ સિધિ સમસ્ત સહી, અનુભવ કરું પ્રણામ
આચાર્જ ઉવઝાયનિ તેમ સીધિ ગુરુ નામ. ૪
સાધ સાધ સુપરિ નમું, કેવલજ્ઞાની સાથ,
સીલવંત મુનીનઇ નમું, ન કરઇ કોઇનઇ ઘાત. ૫
ત્યાગિ તપીયા મુની નમું, જન પાળનો જાપ
આગમ મેરા કવિ નમું નાસઇ પુરવ પાપ. ૬
મેઘજી ધ્યાનઈ મત નરમઈ, મુખ સરસતીનો વાસ
પામ વિસ્તાર એક સઈ મુ મેઘિનો રાસ. ૭

ચોપઈ

નૃપ શ્રેણિકનો ગાસ્યૂ રાસ, ભણતા ગુણતા પોહુચઈ આસ,
કવણ દીપ કોણ ખેત્રે વાસ, કેહેસ્યૂ દેમ નગરવલી તાસ. ૮

× × × ×

અંતે—

રાસ રચ્યો રગિ કરી, નામી કજિન શીશ,
હું બાલક છુ તુમતણો, તુમથી લહુ જગીશ ૧૮૦૭

॥ ઢાલ ॥ ચદનભરીરે તલાવડી રાગ મેવાડુ

તુમ નામિ સુખ પામીઈરે, ગુરુનામિ ગુણ હોઇ સોભાગી,
શ્રી વિજ્યઆનદનિ નમુંરે, તપગચ્છ નાયક સુય સો૦
કરિ કરિ સેવા ગુરુતણી.

તપ તેજિ કરી દીપતુરે, વઈરાગી લઘુવેશ, સો૦
ભવિજન લોકનિ તારવારે, વીચરઈ દેશ વદેશ. સો૦ કરિ૦
માહા ભાગ્યેગ નર એહનુરે, સદકો નમિઉ પાય, સો૦
ઋષભિ રાસ રચ્યો સહીરે, શ્રી ગુરુ ચરણ પસાય સો૦ ૧

॥ દુહા. ॥

ગુરનામિ જસ પામીઉ, બ્રમાણી આધાર,
શ્રી નવકાર મહીમા થકી, વરત્યો જઈ જઈ કાર ૧૧

॥ ઢાલ ॥ હીચોરે હીચો

કામ સીધા સહી, કામ સીધા સહી, શ્રીઅ શ્રેણિકનૃપ રાસ કીધો,
એહ ત્રબાવતી માહિ ગાયો સહી, નગર સઘલા માહિ જે પ્રસીધો,
કોટ ત્રબાતણો દિવ્ય કીધો, કામ સીધા સહી કામ૦ ૧૨

તપન તરપોલીઉં, કોટ બુરજિ ભર્યો, સાયર લહઇરિ બહુ વહાણ આવઇ;
વસત વિવહારીઆ, કનકકોડે ભર્યા, ઉઠિ પરભાતિ જિનમદિર જાવઈ,
શ્રીઅ દેવગુરુતણા, ગુણહી ગાવઈ. કામ૦ ૧

નગર નગર પ્રાસાદ પ્રઅસ્તીઅ પ્રભુમૂર્તિ ભરાઇ પોસાલ મહોત્સવીસ દીસઇ,
ગોપુરી સમમ તે સાધનિ અહોરુચિ ભદીભ રાજતાં મુની મનહી દીસઇ°
તેહ ભણો ભુજંગ વિશાલનીસઇ ઘમ ૧૪
પોસાલ પ્રાસાદ આધાર પાસઇ સદી શાક પાસઇ વીથ સ્થાન રસીઆ,
આપભ મઇ તેહ જગભાહ ધના સદી, જેમ ત્રણાલની માહિ વસીઆદ
રાસ સુણયા નર નેભ રસીઆ ઘમ ૧૫

॥ દુહા. ॥

સકલ કામ સીધાં સદી, સ્થાપિ મહિક રાસ,
મેર મહી સુર ભુવન જિહાં, તવલગિ એહનુ વાસ. ૧૬
॥ ઢાલ ॥ ઉતારે રે આરતી અરિહંતદેવા રાગ ધન્યાસી
સખસવિારે નિશદિન રાસ રમ સાંભલી આંખિજપે પુન્યગ્રહ,
સખીઆવોરે. ૧૭

સંવત બાહુ દીગ ઋષિસઘ મધ્ય ઈ માસ આસો નરનેભ આનંદિ સ ૧૮
ઉજ્વલી પંચમનિ ગુરુવારો મહિરાસનુ કીધ વિસ્તારો. સ ૧૯
સાતઈ ખંડ સપુરણ કીધા આજ મનોરથ સઘલા સીધા. ૨
સાતઈ ખંડ સુણઈ નર જેહો, સાતઈ નરગ નિવારતા તેહો. સ ૨૧
સાતઈ ખંડ સુણઈ નરનારી, સાત ભય દુઃખ તસ પરિ નાસી. સ ૨૨
સાતઈ ખંડ સુણી ભાગો, સાત દુઃખી આપદ નહી આગો. સ ૨૩
સાતઈ ખંડ ઉપરિહિ ચાતો, તસ પરિ દુઃખ સાતઇ છિપો. સ° ૨૪
સાતઈ ખંડ રમઇ નર જેનિ સાતઈ સખ ન મળવઇ તેનિં સ ૨૫
સાતઈ ખંડની સુણતાં વાતો પુન્ય પસરઇ તસ સાતઈ ધાતો. સ ૨૬
સાતઇ ખંડ ભણી ગુણખાણ સાત ઋદ્ધિ તસ્યો સ્વામી થાઇ સ ૨૭
સાતઈ ખંડ સુણિ નરશેખ સાત પ્રેમ તણો નાયક થાયો. સ
સાતઈ ખંડ સુણઇ નર જેહો, સાત હાથી નર થાઈ દેહો. સ ૨૮
સુણતાં ભણતાં ધ્રમ ગુણ થાઈ લખાવતાં પુન્ય અધિક ન જાઇ સ
ધરતા ધણાની સાધનિ આપઇ કાજ ઘણો પુન્ય તે પહિ થાઈ સ
દેસ પરદેસ માંહિ વિસ્તરઇ થાનો સમમ હોઇ તસ કલ્યાણોા સ

જેહ જોડી ગુણ જિન તણ ગાઈ, તેહનુ પુણ્ય કાઇ લખ્યુ ન જાઈ. સ૦
જોડી વીરતણા ગુણ ગાવઈ, તીર્થંકર ગણધર પદ પાવઈ સ૦
ઈદ ચક્રી ઈમિપણ અજે કહીઇ, તિહની રિદ્ધતો હાયમ્હા લહીઇ સ૦
તેણુઇ કારણિ શ્રેણિકનો રાસો, જોડી ગાઇ કવી ઋષભદાસો સ૦
પ્રાગવસિ સવનીજ્ઞ મઈહિઈરાજે, તેહ કરતા બહુ ધર્મના કાજે,
સઘવી સાગણ સુત વલી તાસો, અરિહંત પૂજઇ જિનવીરના દાસો,
સાગણ સુત કવિ ઋષભજદાસો, કરત શ્રેણિક નરરાયનો રાસો
ગણુતા ભણુતા સુણુતા સારો, સકલ સઘનિ જઈ જઇ કારો ૧૮૩૯

— ઇતિશ્રી શ્રેણીકરાસ સપૂર્ણ, શ્રીરસ્તુ સઘવી ઋષભદાસ કૃત રાસની ટીપ લખીઇ છઈ

* * * *

(ટીપ ઉતારી છે.)

સવત ૧૬૯૭ વર્ષે માઘ વદિ અષ્ટમી રવિવાસરે સા યકા વીરાના પાના આણીનિ ઉતારો છ । લખિત ગાંધી માધવસુત વર્ધમાન પઠનાર્થં રામજી.

—સ ૧૭૫૯ વર્ષે માહ વદિ ૧૩ બુધે ભટ્ટારક શ્રી વિજયપ્રભસૂરિ પટ્ટે સકલપુરદર ભટ્ટારક શ્રી વિજયરત્નસૂરીશ્વરરાજ્યે મહોપાધ્યાય શ્રી વિમલવિજય ગણિ શિષ્ય પડિત શુભવિજય ગણિ તત્ શિષ્ય પ રામવિજયેન લિપીકૃત શ્રી સૂર્યપુર નગરે—૬૬-૧૫ પ્ર. કા૦ ન ૩૭૫

(૪૦૫) +હિતશિક્ષા રાસ. સ. ૧૬૮૨ માહ સુદ ૫ ગુરૂ ખભાતમા
આદિ—

કાસમીર મુખમડણી, ભગવતિ બ્રહ્મસુતાય,
તું ત્રિપુરા તું ભારતી, તું કવીજનની માય ૧
તું સરસતિ તુ શારદા, તુ બ્રહ્માણી સાર,
વિદુષી માતા તુ કહી, તુઝ ગુણુનો નહિ પાર ૨
હસગામિની તું સહી, વાઘેશ્વરી તું હોય,
દેવિ કુમારી તુ સહી, તુઝ સમ અવર ન કોય. ૩

માત તું બ્રહ્મચારિણી, તું વાણી રે વાણી,
હંસવાહિની તું સહી, ગુણ સમયાની ખાણિ. ૪
કમલવાસિની તું સહી, તું માતા અતિ રૂડી,
તું રમઝે મુખ મારે, જિહ્વા કમલ કોડ. ૫

ઢાલ ચોપાઇની દેશી.

જિહ્વા કમલ કરેયુ આકાર તુઝ નામે સવિ સરિયાં કાજ
તુઝ નામે બુદ્ધિ પામું સાર, જ્ઞાન વિના કવિત વિસાર. ૧
તે ઘરિડી જનમમાં ભાય, જ્ઞાનરહિત દીસે ગુણહીણ,
અક્ષરહિત તે શાસ્ત્ર રહિત, તે નર નાવે મહારે ચિત્ત. ૨
જ્ઞાની કપડી આગમ કર્યો, મૂરખ મહોટો ભૂષણ ભર્યો,
બહુ આભરણે શોભે નહિ જ્ઞાન ભણે તો શોભે તહીં. ૩
જ્ઞાની નર ધર્મે પૂજાય, નરપાલ નિજ નગરે જ મનાય.
જ્ઞાની ભણે નર એહનું રૂપ, કોકિલ રૂપે કોકિલનું રૂપ, ૪
કોકિલાનું સ્વર મધુરો જેહ, તપસ્વીનું ક્ષમા જ કહેવ
પતિવ્રતા નારીનું રૂપ, કુરૂપને વિદ્યા જ સ્વરૂપ. ૫
અવિદ્યુ રૂપ તે વિદ્યા કહી, શુભ ધન ને વિદ્યા સહી,
ધન મુખની દેખરી એહ વારે ખોવત સરિખી જેહ. ૬
વિદ્યા રાજભવને પૂજાય, વિદ્યાહીન આજ પશુઆ થાય
લક્ષ્મી પણ જુગનો શોભની, જો ઉપર બેઠી સરસ્વતી. ૭
નાણાં ઉપર અક્ષર નહિ તે નાણું નવિ ચાલે કહિ
જિહાં અક્ષરહિતનાં મહત્ત્વ તે બહુ, ઉત્તમ અગ ને ધૂર સહુ ૮
નિત્ય કરણ અધિકી સરસ્વતી, જેહથી સમુધર હુઆ યતી,
આચાર્ય મહોટા ઉપાધ્યાય પંડિત જ તે તુઝથી થાય ૯
મુગતિનસુણી પાણી પણ હોય જ્ઞાન થયું નહિ કહ્યું સોય
જેહથી ધમ્મેત જાણ કહે, સ્વમ નરની વાતો કહે. ૧૦
કહે પૃથિવી સાગરનાં માન, નદી કુમર ને નગર નિધાન
છંદ આઠમના આખે એમ, આખે વિવરી મણરે એમ. ૧૧

જાણે પુણ્ય પાપની વાત, સાધુધર્મ શ્રાવક અવદાત,
ભવ્ય અભવ્ય જ્ઞાની ઓલખે, મૂરખ અણુસમજુ સહુ ભખે. ૧૨
તેણે જ્ઞાન અધિક કહેવાય, લહે શારદતણે પસાય,
વેદપુરાણ પિંગલતો થયુ, પ્રથમ નામ શારદનુ ગ્રહ્યુ ૧૩
કવિત કાવ્ય ને ગાથામાહિ, ભાષા વિણ નવિ ચાલે ક્યાહિ
આગમ ચરિત્ત રાસ ને ભાસ, સચરાચર જગ તારો વાસ ૧૪
તુ પુત્રી છો બ્રહ્માતણી, તાહારી શોભા દીસે ઘણી,
મખરૂ રૂપ સુકોમલ અંગ, તું માતા મુઝ રાખે રંગ ૧૫
ગુણ તાહારા નવિ લાધે પાર, તું કરજે કવિજનની સાર,
આજ હુઓ હૈડે ઉલ્લાસ, નીપાઉ હિતશિક્ષા રાસ ૧૬

* * * *

અંતે—

ઢાલ ઉલાલાની દેશી રાગ ધન્યાશ્રી

કહ્યો હિતશિક્ષાનો રાસ, પહોતી મનડાતણી આશ,
મંદિર કમલાનો વાસ, ઉત્સવ હોયે બારે માસ ૧
સુણુતા સુખ બહુ થાય, માને મહોટા એ રાય,
સંપ બહુ મંદિરમાય, લહે હયગય વૃષભો ને ગાય ૨
પુત્ર વિનીત ઘરે બહુય, શીલવંતી ભલી વહુય,
શકટ ઘણા ઘરે બહુઅ, કીરતિ કરે જગ સહુઅ ૩
એ હિતશિક્ષાનો રાસ, સુણુતા અબલ ઉલ્લાસ,
કર્યો ખંભાયતમા તાસ, જિહા બહુ માનવવાસ ૪

સર્વ ગાથા ૧૮૨૬

ઢાલ ચોપાઈની દેશી

ઘણા લોક વસે છે ત્યાહિ, રાસ રચ્યો ત્રંભાવતી માહિ,
સકલ નગરને નગરી જોય, ત્રંબાવતી તે અધિકી હોય ૧

¹ પછી જેમ હીરવિજયસૂરિના રાસમા છે તેમ આ પછી જુઓ આગલ ખંભાતનુ વર્ણન છે, (પૃ. ૪૪૫–૪૪૭) પછી

પુણ્યવંત પોરવ્ય વસ્તા ત્યાંહિ સાહમ્મીવચ્છલ્ય હોએ પ્રાહિ
એ નગરીની ઉપમા ઘણી, જહાંગીર પાતસાહ જેહનો ધણી,
તે ત્રંબાવતી માંહિ રાસ, જોડતાં મુઝ પહોતી આસ. ૧૬
મુનિસિદ્ધિ અને ઋતુચંદ ૧૬૮૨, જુઓ સંવત્સર ધરી આનંદ,
માધવ માસ ઉજ્વલ પંચમી, ગુરુવારે મતિ હોવે સમી. ૧૭
એ ગાયો હિતશિક્ષા રાસ અમૃતનાવે પૂરી આશ
શ્રી ગુરુ નામે અતિ આનંદ શ્રી વિજયસેન સૂરીંદ. ૧૮

હવે ભારતીની દેશીમાં રાગ ધન્યાશ્રી

વંદિયે વિજયસેન સૂરિરાય નામ જપતાં સુખ સંપદ થાય,
વંદિયે વિજયસેનસૂરિરાય
તપગચ્છ નાયક ગુરુ નહિ પારો મોક્ષ વરી દુઃખ પુણ્ય આધારો. ૨

(આ પછી હીરવિજયસૂરિના રાસમાં પ્રશસ્તિમાં છે તે પ્રમાણે છે તેમાં વિજયસેન સાથે વિજયાણંદ મૂક્યું છે અને એટલો વિશેષ વધારો છે જે કંઇ ફેરફાર છે તે અત્ર આપેલ છે.

સંઘવી સામજીનો સુત વાર ધર્મ આરાધનો રસિયો સાર ૧૨
આતમ હિત તસ નામ કહાવે વ્રત બીજી ગ્રહ્યું વીરના ભાવે. ૧૩
સમજ્યો શાસ્ત્ર તત્ત્વ વિચારો સમકિતસ્યું મન વાસનો ધારો. ૧૪
નર ઊંડી પડિકમણું કરતો બે આસણ વ્રત તે મને ધરતો. ૧૫
ચારે નિયમ સચારી સંઘપું. વીરશાસન રહે મન મુઝ સધુ ૧૬
નિત્ય દશ દેરાં જિનતણાં જુહારી અક્ષત મુઠી નિ (આતમ તારી ૧૭
આઠમ પાખી પોસહમાંહિ દિવસ રાતિ સઝાય કરે ત્યાંહિ ૧૮
વીરશાસન સુણી મનમાં ભેદ પામે વનસ્પતિ નહિ છેદ ૧૯
જૂઠ અદત્ત ન બોલ નહિ પાપ શીલ પાળે મનવચકાય આપ. ૨૦
પાપ પરિગ્રહ ન મિલે માંહિ દિગ્પરિમાણ માન ધરે મનમાંહિ. ૨૧
અનર્થ ભાગીને કર્મબંધ, પામે ન લગે તાં મુઝ ધ્યાન. ૨૨
અનારભક થઇ હું આપ કર્મઠિમાં નહિ મુઝ પાપ. ૨૩
સામાયિક વિરિમન પણ કરિયે પૈસધ અતિથિ સંવિભાગ મનધરિયે. ૨૪

સાતક્ષેત્ર પોષી પુણ્ય લેઉં, જીવકાજે ધન થોડુક દેઉં ૨૫
ઇમ પાલું શ્રાવક આચારો, કહેતા લઘુતા હોયે અપારો. ૨૬
પણ મુઝ મનતણો એહ પરિણામ, કોઇક સુણિ કરે આતમક્રામ ૨૭
પુણ્યવિભાગ હોયે તિહા મહારે, ઇસ્યુઅ ઋષભ કવિ આપ વિચારે ૨૮
પર ઉપકાર કાજ કહિ વાત, ધર્મ કરે તે હોયે સનાથ ૨૯
ઋષભદાસે એ જોડિયો રાસો, સઘ સકલ તણી પહોતી આશો
—વદિયે—૩૦

—ઇતિ શ્રી સઘની ઋષભદાસ કૃત હિતશિખ્યા સપૂર્ણ ગાથા ૧૮૬૨ ગ્રથાગ્રે ૨૩૨૫ સંવત ૧૮૫૬ વર્ષે આસુ માસે કૃષ્ણપક્ષે તૃતીયા તીથૌ નિશાપતિ વાસરે લિપીકૃતમ્ સવિજ્ઞ ૫ શ્રી ૫ ન્યાનચદેણ લિષિતમ્ શ્રી ભાવનગર બદરે શ્રીરસ્તુ ભદ્ર ભૂયાત્–કલ્યાણમસ્તુ. શ્રી ઋષભદેવ પ્રશાદાત્ લેખકપાઠકયો ચિરજીયાત્—પૃ ૬૯–૧૩ આ૦ ક૦
(પછી ટીપ ગ્રથની છે)

—પ્ર૦ ભીમશી માણેક

(આ હિતશિક્ષા રાસનું રહસ્ય જૈનધર્મપ્રકાશમા સારરૂપે શેઠ કુવરજી આણદજીએ લખી કટકે કટકે પ્રકટ કર્યું હતુ અને તે જુદુ પુસ્તકાકારે પણ જૈન ધ. પ્ર સભા તરફથી પ્રકટ થયુ છે આમા સોરઠા દુહા, છપ્પા એ છદો ઉપરાત નયસુંદરના સુરસુદરી રાસની ઢાળો નામે 'સુરસુંદરી કહે શિરનામી,' તેમજ છાનોરે છપીને કતા કિહા રહ્યોરે (આ કા મહોદધિ મૌ ૩ જુ પૃષ્ઠ ૨૭૩), સમયસુંદર કવિની પ્રત્યેકબુદ્ધ રાસ પૈકી પ્રસિદ્ધ ઢાળ નામે 'હવે રાણી પદમાવતી' વગેરે તેમજ વિજયપ્રભના ગૌતમરાસુની 'જિમ સહકારે કોયલ ટહુકે' એમ પોતાના પૂર્વગામી કવિઓની ઢાળો લઇ પોતે ઢાળો–દેશી દેશીઓ કરી છે આ રાસમા પુષ્કળ સુભાષિતો મળી આવે છે)

(૪૦૬) રોહણિઆ મુનિ રાસ સ ૧૬૮૪ પોસ શુ. ૭ ગુરુ ખભાત
આદિ—
દુહા

સારસ કોમલ બુદ્ધિ ભલી, આલે વચન પવીત્ર,
સરસતિ ભગવતી ભારતી, કરજે મુખ પવીત્ર ૧

તપગચ્છ નાયક સવિસુખદાયક, વિજયાણંદ ગુણધારીજી,
મીઠી મધુરી જેહની વાણી, જેણિ તાર્યા નરનારીજી. ૪૧
શ્રવક જેહનો સમકિત ધારી, પૂજઇ જિનવર પાયજી,
પ્રાગવસ સાંગણ સુત સોહઇ, રિષભદાસ ગુણગાઇજી. ૪૨
સવત દિગ દિગ રસ ભૂભાનુ ૧૬૮૪ પોસ માસ તિહા સારોજી,
ઉજવલ સાતમિ દોષ રહિત છઇ, પ્રગટ ઉદય ગુરૂવારોજી. ૪૩
ભલો સવછર વિક્રમ ત્યારિ, વરસિ ઝાઝા મેહોજી,
સુલભ્ય સુગાલ હુઓ જગમાહિ, દીપઈ પુરૂષના દેહોજી ૪૪
શુભ લગનિ નઈ સાર નખ્યત્રિ, કીધો રાસ રસાલોજી,
રિષભ કહિ રોહણિઆનામિ, સુખ પામઇ ચિરકાલોજી. ૪૫

—ગાથા ૩૪૫ સ્વલિખિત પ્રત–વિ ધ ૧૭–૧૦.

આની અદર દેશીઓ આ પ્રમાણે છે—ચોપઇ, ૨ એક આવ્યો અણુનો દાણોરે. ૩ ચદાણ્યની, ૪ લકામા આવ્યા શ્રી રામરે, ૫ ઉલાલાની, ૬ ચોપઈ, ૭ સૂરસુંદરિ કહઇ મિર નામી, ૮ ચાલ્ય ચતુર ચદ્રાનની, ૯ તો ચઢી ધનમાન ગજે, ૧૦ નાચતી જિનગુણ ગાય મદોદરી, રાવણ વેણા વાહઇ–રાગ ગોડી ૧૧ કાહાન વજાડઇ વાસલી ૧૨ ચોપઇ ૧૩ ત્રિપદીનો ૧૪ વીજય કરી ઘરિ આવીઆ ૧૪ ચોપઈ ૧૫ ચોપઈ ૧૬ મુકાવોરે મુઝ ઘરનારિ રાગ મારૂણી ૧૭ પૂણ્યવતા જગી તે નરા. ૧૮ ચોપઇ ૧૯ કહઇણી કરણી તુઝ બ્યણ સાચો

(૪૦૭) હીરવિજય સૂરિના બારબોલનો રાસ. સ. ૧૬૮૪ આ૦ વ. ૨ ગુરૂ.

આદિ— (દૂહા)

ગઉતમ ગણધરગુણ સ્તવુ, સારદ તુઝ આધાર,
બાર બોલ ગુરૂ હીરના. વ્યવરી કહું વીચાર ૧
બાર બોલ કે બાર મેઘ, કઈ બારહ આદીત્ત,
બાર ઉપાગ એહનિ કહુ, હીરવચન બહુ વીત. ૨

બાર વરત માનઇ તણ્યાં આઠમ તારઈ નરનારિ,
બાર ભેદના ધારિ તેમ તારઇ સંસારિ ૩
બાર બોલ શ્રી હીરના આરાધઇ નર જેહ
ભારઈ શરમનાં સુખ લહી, શિવ પામઇ નર તે ૪

* * * *

અંત—

કવિજન વાણિ આગમ જેહ, મઇ મતિ પૂરઈ તેહ
ધર્મ સાગરના કુમતિ જેય હીરવિજય સુગુરુ નેહના સાથ. ૮૯
સંવત સેતર ઉગણીસ અમાવસિ સુદિ આઠમ ચાર માસ શુદ્ધ આઠમ
કુમતપખિ દૂર્ઇ કીધા ચાર ગામ મધ્યે નગર પ્રકાર. ૯૦
સદા નગર વસઈ જેગુણધાર બાર બોલ રચ્યા તવ સાર
ભવતાં સુણતાં જય જયકાર હીરવચન પરિ ગમ્ય ચાર ૯૧

ઇતિ હીરસૂરિ હીરજી-રાસ વખાણ.

ચાર ગમ્ય સદા, ચાર ગમ્ય સદા હીરના નામથી હવઇ લહી,
ભોગવ રચ પામથી સૂરી સુખ મઇ ગુરૂના મહીમા મેદિ ભાખી
ઉત્તમ કરઇ પરિ દેવ નામી ચાર ગમ્ય સદી—૨ આંચલિ.
હીરપાટિ વિજયસેન સૂરીસરૂ શ્રી વિજયતિલકસૂરી તાસ પાટિ
પરિ વિજયાનંદ તાસ પાટિ સદી નામ જપતા સુખી નિયમ વારિ
નામ જપીઇ મનભાવક ભાવિ ચાર ગમ્ય ૩
પરિ વિજયાનંદ મુનિ તસ્ય પાટ સાધુ શાસન શુભ હીરપાટધર
પાયવરસી વધે હીર ગુરુ માનો સંઘ સકલ તણી પૂરી આસોદ
લખી પૂરે મઇ પરિ વાસો, ચાર ગમ્ય. ૪

—ઇતિ શ્રી હીરવિજયસૂરિ બાર બોલ સંપૂર્ણ ગાથા ૧૯૪

નોંધ— આ રાસ ૧૬૪૪ કુંઅરો ૭ ખરતરગચ્છ અને તપગચ્છ
વચ્ચે સંઘ વખતથી રચેલી અને વિખવાદ મચ્યા કરતો હતો એ
વિખવાદ સત્તરમા શતકમાં બહુ વધી જતો હતો. ખરતરગચ્છે અને હિમ

(૪૦૮) મલ્લિનાથ રાસ. સં. ૧૬૮૫ પોષ શુદિ ૧૩ રવિવાર ખભાતમા.

આમા અંતમા ખભાતના તે વખતના ધોરી શ્રાવકોનો પરિચય આ પ્રમાણે આપ્યો છે—

બંગે વચ્ચેનો વિરોધતો બહુ જૂનો હતો, પણ સ. ૧૧૭૬ મા સિદ્ધરાજના દરબારમા વાદિ દેવસૂરિ અને કુમુદચંદ (દિગબર) વચ્ચેના શાસ્ત્રાર્થમા દિગબરોને હરાવી ગુજરાતના રાજ્યની હદપાર કરાવ્યા તે પછી એમને બેઉને કામ કરવાના ક્ષેત્ર બહુધા જુદા પડી ગયા હતા ને તેથી એમના વચ્ચેનો વિરોધ પણ મોળો પડી ગયો હતો, પણ સોળમા શતકમા લુંકામત અને બીજા મત નીકળ્યા પછી એક ત્રીજાજ વિરોધીઓ સાથેનો વિરોધ પ્રબળ થઈ પડયો હતો શ્વેતામ્બર મતના ગચ્છો વચ્ચેની મતામતી પણ પ્રબળ થઈ પડી હતી આવા અનેક વિરોધોને લીધે જૈનધર્મ માનનારા જુદા જુદા મતો વચ્ચે વેરવિરોધ એટલો પ્રબલ થઇ પડયો હતો કે જોખમદાર આચાર્યોને વચ્ચે પડયા વગર ચાલે નહિ. તપગચ્છના આચાર્ય વિજયદાનસૂરિએ (ધર્મસાગર કૃત) કુમતિકંદ કુદ્દાલ ગ્રંથ સભાસમક્ષ પાણીમા બોળાવી દીધો હતો અને તે ગ્રથ કોઈની પણ પાસે હોય તો તે અપ્રમાણ ગ્રથ છે, માટે તેમાનુ કથન કોઇએ પ્રમાણભૂત માનવુ નહિ. એવુ જાહેર કર્યું હતું એ ઉપરાત તેમણે **'સાતબોલ'** એ નામે સાત આજ્ઞાઓ જાહેર કરીને એકબીજા મતવાળાને વાદવિવાદની અથડામણ કરતા અટકાવ્યા હતા, પણ આટલાથી વિરોધ જોઇએ તેવો શમ્યો નહિ એથી વિજયદાનસૂરિની પછી આચાર્ય પદવી પામેલા હીરવિજયસૂરિએ સાત બોલ ઉપર વિવરણ કરીને 'બારબોલ' એ નામે બાર આજ્ઞાઓ જાહેર કરી હતી પ્રમાણ અને દષ્ટાંત વડે એ બાર બોલનો હેતુ સ્પષ્ટ કરવાને ઋષભદાસે આ રાસ રચ્યો છે (મ૦ બ૦) આ બાર બોલ માટે જુઓ જૈન શ્વે. કો હે નો ઐતિહાસિક અંક ૧૯૧૫ ના ભેળા ૭-૯ અંક.

" પહિરિ વછઓ નિ રાછઓ, જસ મહિમા જગમાંહ ગાછઓ,
ભગ્ય વાર રૂપા પૂરણપ્રભિ અમારિ જાગતી ગામેગામિ. ૨૮૨
ઓસવાલ સોની તેજપાલ શત્રુંજય-ગીરિ ઉધાર ગીસાલ
ભાવહરી ઊંચ વાર પરમેદ, શ્રીજીવતનીઓ ચારી તેદ. ૨૮૩
સોભાગ્ય સધરી ઉછરંગ, અધ્યયન રૂપા તે પુણ્યારણ,
ઉસવાલ સંત સીમત અધ્યયન રૂપાદિ પરત્યઇ ભગ ૨૮૪
ચાર જરોશિય અનિ જસમાર, અધ્યયન રૂપા પરમ્ય ધીર
ચાર હીર વાચા જેહ અધ્યયન રૂપા પરમ્ય તેહ. ૨૮૫

આની પ્રત વિ. મ. ભંડારમાં છે પણ તે જોવા મળી શકી નથી તેથી તેની પ્રશસ્તિ તેમજ આદિ મૂકી નથી

(૪૦૯) +હીરવિજયસૂરિ રાસ સં. ૧૬૮૫ આસો શુ. ૧૦ ગુરુ ખંભાતમાં.

આદિ—

સરસતી ભગવતી ભારતી, ત્રિપુરા શારદ માય,
હંસગામિની અપ્સરા, પ્રણમું તોરા પાય. ૧
બ્રહ્માણી બ્રહ્મવાદિની બ્રહ્મચારિણી માત,
કૌમારી ભગવતી તું જગમાં વિખ્યાત. ૨
હંસવાહની હરષતી આપે વચનવિલાસ
વાગેશ્વરી વાને રમે પોતાને મનની આશ. ૩
કાશ્મીર મુખમંડણી, કમળ કમંડળ પાણિ,
મુખમુખ આવી તું રમે, શુભ સરસ્વતી ખાણિ. ૪
આગમ વેદ પુરાણમાં, વલી ઉજ્જ વખાણ,
તું મુખ આવી જેહને તે પંડિત ને જાણ. ૫
પુંડરીક પ્રમુખા વળી ગણધર ગુણવંત,
જિણે પુર સમરી સરસતી, સમરથ તેહ અનંત. ૬
સ્વામિ સુધર્મા વીરનો જેહનો ગણ સુ ભાર,

શારદ ભાષા ભારતી, તે તાહરો આધાર. ૭
સિદ્ધસેન દિવાકરૂ, સુમરિ તાહરૂ નામ,
વિક્રમ નૃપ પ્રતિબોધિયો, જિણે કીધા બહુ કામ ૮
હેમસૂરિ વદને વસિ, હવી વચનની સિદ્ધિ,
ગ્રંથ ત્રિકોટિ તિણે કીઓ, ઈસી ન કેહની બુદ્ધિ ૯
શ્રી હર્ષ તુજને નમે, શારદ નામજ સોળ,
નૈષધ ગ્રંથ તિણે કર્યો, બોલ્યો વચનકલ્લોલ. ૧૦
પંડિત માઘ મહિમા ઇસો, જગ કીરતિ કાલિદાસ,
તુ તુઠી ત્રિપુરા મુખે, પોહોતી તેહની આશ. ૧૧
શોભનબંધુ ધનપાળને, ઉપજાવ્યો આનંદ,
ધારાપતિ તિણે બૂઝવ્યો, વાકો ભોજનરિંદ. ૧૨
એહવી સુંદર શારદા, સમર્યે સીધા કામ,
પઢમ જિનેસ્વર સુખકરૂ, સમરૂ તેહનુ નામ ૧૩
પ્રથમ રાયરિષિ કેવળી, પ્રથમ ગોચરી જ્ઞાન,
યુગલાધર્મ નિવારીઓ, પ્રથમે દીધો દાન ૧૪
દેશ નગર પુર વાસિયા, પરણ્યા પ્રથમ જિણંદ,
કળા કરમ સહુ શીખવ્યુ, સકળ લોક આણંદ. ૧૫
મુગતિ દીધી તે માયને, ઉદ્ધરીઓ શ્રેયાસ,
પુત્ર હુઆ સો કેવળી, ધન ધન તાહરો વંશ. ૧૬
દશ હજાર મુનિસુ વળી, મુગતિ ગયા ભગવંત,
અનેક જનને ઉદ્ધર્યા, ઋષભદેવ ગુણવંત ૧૭
સમરૂ તે ભગવંતને, ગણધર કરૂ પ્રણામ,
કેવલજ્ઞાની મુનિ નમુ, સમર્યે સીઝે કામ ૧૮
શીલવંત તપીઆ મુનિ, હું પણ તેહનો દાસ,
સકળ સિદ્ધ સમરી કરી, રચુ હીરનો રાસ. ૧૯

* * * * *

" પાસિ વછઓ નિ રાછઓ જસ મહિમા જગમ્હા ગાછઓ,
ગાઉ ચાર રૂપઇ પુરસ્થાનિ, આચારિ પ્રગટી ગામોગામિ. ૨૮૨
ઓસવંસિ ષેતી તેજપાલ, મેહુન-વીર ભંડાર વીસાલ.
મહસરી દેશ ચાર તસેદ, શ્રીપાસનિ વાસી તેહ. ૨૮૩
સોભાગ્ય ગ્રહવી ઉછારણ આપણ રૂપઇ તે પુણ્યકારણ
ઉસવંસિ રાજ શ્રીમલ, આપણ રૂપઇ પરમઠ ભલ. ૨૮૪
ઠાર જાલિની અનિ જસવીર, આપણ રૂપઇ પરમઠ ધીર
ઠાર શ્રીસ વાઘ ૭૯, આપણ રૂપઇ પરમઠ તેહ. ૨૮૫

આની નકલ વિ. ધ. ભંડારમાં છે પણ તે જોવા મળી નથી તેથી તેની પ્રશસ્તિ તેમજ આદિ મૂકી નથી.

(૪૦૬) હીરવિજયસૂરિ રાસ. સં. ૧૬૮૫ આસો શુ ૧૦ ગુરુ ખંભાતમાં

આદિ—

સરસતી માતા ભારતી, ત્રિપુરા શારદ માય,
હંસગામિની બ્રહ્મસુતા પ્રણમું તારા પાય. ૧
બ્રહ્માણી બ્રહ્મચારિણી, બ્રહ્માદિની માત,
દેવકુમારી ભગવતી તું જગમાં વિખ્યાત. ૨
હંસવાહની હંસલી આપે વચનવિલાસ
વાગેશ્વરી મને રમે, પોહોચે મનની આશ. ૩
કાશ્મીર મુખમંડણી, કમલ કમંડલ પાણિ,
મુખમંડણ આવી તું રમે, ગુણ સમજાવી ખાણિ. ૪
આગમ વેદ પુરાણમાં, વરણી ઠાર ગોખાણ
તું મુખ આવી ઝલકે તે પંડિત તે જાણ. ૫
પુંડરીક પ્રમુખ વળી, ગણધર ૭ ગુણવંત,
ત્રિણે ગુરુ સમરી સરસતી, સમરતાં હોય અનંત. ૬
આદિ મુખમા વીરનો, રચનો ભગ સુ ભાર,

(ઋષભદાસ.)

દિશિ આગળ લેઇ ઇંદ્રિ ધરો, કાલ સોય તે પાછળ કરો,
ઠવણુ સવત્સર યાગે વળી, ત્યારે રાસ કર્યો મન રલી ૭
(૧૬૮૫)

વૃક્ષમાહિ વડો કહેવાય, જેણે છાહિ નર દુષ્ટ પલાય,
તે તરૂવરને નામે માસ, કીધો પુણ્ય તણો અભ્યાસ. ૮
(આસો માસ)

આદિ અખ્યર વિન કો મમ કરો, મધ્ય વિના સહુએ આદરો,
અતિવિના સિરિ રાવણુ જોય, અજુઆલી તિથિ તે પણ હોય. ૯
(દસમ)

સકલ દેવ તણો ગુરૂ જેહ, ઘણા પુરૂપને વલ્લભ તેહ,
ધરે આવ્યો કરી જયજયકાર, તેણે વારે કીધો વિસ્તાર. ૧૦
(ગુરૂવાર)

દીવાલી પહેલું પરવજ જેહ, ઉદાઇ કેડે નૃપ બેઠો તેહ,
બેહુ મળી હોયે ગુરૂનુ નામ, સમર્યે સીઝે સઘળા કામ. ૧૧
(વિજયાણુંદ સૂરિ)

ગુરૂ નામે મુજ પોહોતી આસ, ત્રબાવતીમા કીધો રાસ,
મકલ નગર નગરીમા જોય, ત્રબાવતી તે અધિકી હોય. ૧૨
સકલ દેસ તણો શિણુગાર, ગુર્જ્જર દેસ નગ પડિત સાર,
ગુર્જ્જર દેસના પડિત બહુ, ખભાયત આગળ હારે સહુ. ૧૩
જિહા વિવેક વિચાર અપાર, વસે લોક જિહાં વર્ણ અઢાર,
ઓળખાયે જિહા વર્ણાવરણુ, સાધુ પુરૂપના પૂજે ચરણુ ૧૪
વસે લોક વારૂ ધનવત, પહેરે પટોળા નર ગુણુવત,
કનકતણા કંદોરા જડયા, ત્રિણ્ય આંગળ તે પુહુળા ઘડયા, ૧૫
હીરતણો કંદોરા તળે, કનકતણાં માદળીયાં મળે,
રૂપક સાકળી કુચી ખરી, સોવન સાંકળી ગળે ઉતરી. ૧૬

અંતે—

(રાગ-ચીત્યારે ચીત્યારે ચીમય ચોમાસડે-એ દેશી.)

સરસ્વતી માયીર નામથી નીપનો એ રચ્યો જિહાં રવિચંદ વસતી,
ઈંદ્ર વિમાન પુર તાં લગિ જાણજો, દોય મધુકર કુધિ જેહ રસતી સર ૧
કવણ દેસે થયો કવણ ગામે કીઓ કવણ રાજ્યે હુઓ એહ રાસો
કવણ પુરે કીઓ કવણ કવિતા ભણ્યો કવણ સંવત્સરે કવણ માસે સર ૨
કવણ દિન નીપનો કવણ વારે પુરે
કહીશ સમસ્યા સહુ એહ જાણો,
ચતુર એણિ અક્ષર ચોમ સહુ સમજસ્યે
નિપુણ પંડિત નરા તેહ જાણે. સર ૩

(ચોપાઈ.)

પાટણમાંહિ હુઓ નર જેહ, નાત ચોરાસી પોષે તેહ,
મોરો પુરુષ જગે તેહ કહેસ તેહની નાતને નામે દેસ.
(ગૂજ્જર દેસ). ૧
આદિ અક્ષર વિન ભીંજે જોય, મધ્ય વિના સહુને સોય
અંત અક્ષર વિન ભુવન મઝારી દેખી નગર નામ વિચાર ૨
(અ[illegible].)
'આદમ' તણો પુરિ અક્ષર એહ અમ્બર પ્રથમનો બીજો જોય,
બીજો કુસુમ તણો તે ભળી, નગરીનાયક કીજે સહી. ૩
(પુરમ ખતરા.)
નિધાન તણા ગુર અક્ષર એહ લઘુ દેખ મધુ પતિના જેહ,
એતી નામ ભણું જે ધામ કવિ કેપે તે કહું વિતાન. ૪
(સાંભળ.)
ચઉ અક્ષર આદિ ધરણી તેહ, ભેળા તણો નયણમેં નેહ
અક્ષર ભવનમે શાલિભદ્ર તણો કુસુમદામમેં વેલ્યો જાણો. ૫
વિમાનમધી અક્ષર આણુમે જોડી નામ કીધો કાં ભણો.
અતા ચોમ એ રસ નીપન, પ્રામાણ વીધો વિખ્યાત. ૬

ઉપાશરો દેહરૂ ને હાટ, અત્યંત દુર નહિ તે વાટ,
ઠંડિલ ગોચરી મોહિલ્યા આહિ, મુનિ અહિ રહેવા હીંડે પ્રાહિ. ૨૯
ધ્રમ્યુ નગર ત્રબાવતી વાસ, હીરતણો તિહા જોડ્યો રાસ,
પાતશા ખુરમ નગરનો ધણી, ન્યાય નીતિ તેહનિ અતિ ઘણી ૩૦
તાસ અમલે કીધો મે રાસ, સાંગણ સુત કવિ ઋષભદાસ,
સવત સોળ પંચ્યાસીઓ (૧૬૮૫) જસે, આસો માસ
દસમી દિન તસે. ૩૧
ગુરૂવારે મે કીધો અભ્યામ, મુઝ મન કેરી પુહુતી આસ,
શ્રી ગુરૂનામે અતિ આણદ, વદુ વિજયાણદ સૂરીંદ ૩૨

ઢાલ–ઉતારો આરતી અરિહતદેવ–રાગ ધન્યાસી

વદીયે વિજયાણદ સૂરિરાય, નામ જપતા સુખ સબળુ થાય. વ. ૧
તપગચ્છ નાયક ગુણ નહિ પારો, પ્રાગવશે હુઓ પુરૂષ તે સારો. વ ૨
સાહ શ્રીવતકુલે હસ ગયદો, ઉદ્યોતકારી જિમ દિનકર ચંદો ૩
લાલબાઈ સુત સીંહ સરિખો, ભવિક લોક મુખ ગુરૂનુ નીરખો ૪
ગુરૂ નામે મુજ પોહોતી આસો, હીરવિજયસરિનો કર્યો રાસો. ૫
પ્રાગવશે સઘવી મહિરાજે, તેહ કરતો જિનશાસન કાજે ૬
સઘપતિ તિલક ધરાવતો સારો, શેત્રુજ પૂજી કરે સફળ અવતારો ૭
સમકિતસાર વ્રત બારનો ધારી, જીનવર પૂજા કરે નીત સારી ૮
દાન દયા દમ ઉપર રાગો, તેહ બાધે નર મુગતિનો માગો ૯
મહિરાજ તણો સુત અતિ અભિરામ, સઘવી સાંગણ તેહનું નામ. ૧૦
સમકિત સાર ને વ્રત જસ બારે, પામ પૂજી કરે સફળ અવતારો ૧૧
સઘવી સાંગણનો સુત વારૂ, રાસ જોડી હુઓ બહુ જન તારૂ ૧૨
એક કહે કરૂ ખરો જબાપો, ઘે ઉપદેશ ચેતે કઇ આપો. ૧૩
અગારમર્દક આચારજ હુઓ, અન્ય તારી પોતે બુડતો જૂઓ. ૧૪
નદિષેણ ગણિકા ઘરિ જ્યારે, આપ બૂડે અન્યને તારે. ૧૫
ઋષભ કહે ભલુ પૂછ્યુ પરમ, બિહુઆ જોટલો સાધીયે ધરમ ૧૬

વધ વાસુજિન જિહાં દાતાર, શાંતુ પાપડી નમિ સાર
ધાંમી ભાર આજુ પંચીસ ભાવિત હરખે કરને શીસ. ૧૭
આદિનાથની એમ આદિ, ઝીલ્યુ ગ(જિ)મા ઘરેથા તે ભક્તિ
ઢગી (છળી) રેશમી કેડે આઠ નવમાર ધન શ્યા તે આઠ ૧૮
ઉપર દીપાયું નમિ કોઇ આર રૂપિયાનું તે એમ
કોઇ ખરેખરી કોઇ પામરી સાડિ (મીઠ) રૂપિયાની તે ભણી ૧૯
પહિરિ રેશમી જેમ કાબ મિ સત રૂપિયા તે ધાય
ધાપે ભદ્રસ્ય ભરૂ મુદ્રિકા આભા નર નારૂં સ્મર્યાદા. ૨૦
ખમે વાસુદ્ધિ ભાતિ સુખમાવ સ્થાન વર્ણું સમજી તે તના.
તેહ રૂપ સાગ્ય ને સ્નાન ભગે વિશેષન નિશ ને ધાન. ૨૧
એવા ઘર ઘણ તેને ઘણિ ઓળી ધોળા કહીએ ન તથા,
કરી રચના ભરૂ જિણ્યાઠ રૂડી ઉત્તર નાંખે ભરતાર. ૨૨

ખ. જિન ઘડી વરે અણુસાર—

પ્રભુ નગર તે ગ ભાવની, સાગર સહર જિહાં ભાવની
વાયજ વખાર તજે નહિ પાર ઘરે ઘેર કરે વ્યાપાર. ૨૩
નગર ઘર ને નિપોળીઉ ભાગ્યાએ ભરૂ ભાણસ જિત્યું,
ત્યારે કુણી (કુળી) ઘણ મિર ભાવે દોલત તેહના તેર. ૨૪
ચોગી સાધ ઉપાય જિહાં વસ ગાન વરે ખાસ નવિ ખમે
આવી પુરા ને કલ્યાણત વાણિજ છાડિ ભાખ્યા તત. ૨૫
ખગ પુરાની પીડ હરે ભાગ નરને સાત કરે
મન ન મરીચીની કરે મનમાં, ભાવ છત્રસ્યા પ્રતિપાળ. ૨૬
પગવાળી જિનના પ્રાસાદ, ધ્વજ તોરણ જિહાં ઘણમાળ

ખ. ઉપૂરીયું કરતા વાત.

પચવીસ જિહાં પૌષધશાળા કરે વખાણ મુનિ વાચાળ. ૨૭
ખ પાઠશાળા જિહાં ભરૂ તાલ
પંડિતજી પોતે પૂજન પુણ્ય કરતા ધર્મ તમ
પ્રભાવના વ્યાખ્યાને ભારિ પ્રાગ્નિ વાચક દીપે મારિ. ૨૮

ઉપાશરો દેહરૂ ને હાટ, અત્યંત દુર નહિ તે વાટ,
ઠહિલ ગોચરી સોહિલ્યા આહિ, મુનિ અહિ રહેવા હીડે પ્રાહિ ૨૯
ઇસ્યુ નગર ત્રંબાવતી વાસ, હીરતણો તિહાં જોડયો રાસ,
પાતશા ખુરમ નગરનો ધણી, ન્યાય નીતિ તેહનિ અતિ ઘણી. ૩૦
તાસ અમલે કીધો મે રાસ, સાંગણ સુત કવિ ઋષભદાસ,
સવત સોળ પંચ્યાસીઓ (૧૬૮૫) જસે, આસો માસ
દસમી દિન તસે ૩૧
ગુરૂવારે મે કીધો અભ્યાસ, મુઝ મન કેરી પુહુતી આસ,
શ્રી ગુરનામે અતિ આણંદ, વંદુ વિજયાણંદ સૂરીંદ ૩૨

ઢાલ–ઉતારો આરતી અરિહંતદેવ–રાગ ધન્યાસી.

વંદીયે વિજયાણંદ સૂરિરાય, નામ જપંતા સુખ સબળુ થાય. વ. ૧
તપગચ્છ નાયક ગુણ નહિ પારો, પ્રાગવંશે હુઓ પુરૂષ તે સારો. વ ૨
સાહ શ્રીવત્તકુલે હમ ગયંદો, ઉદ્યોતકારી જિમ દિનકર ચંદો. ૩
લાલબાઈ સુત સીંહ સરિખો, ભવિક લોક મુખ ગુરનુ નીરખો ૪
ગુરૂ નામે મુજ પોહોતી આસો, હીરવિજયસૂરિનો કર્યો રાસો ૫
પ્રાગવંશે સઘની મહિરાજો, તેહ કરતો જિનશાસન કાજો ૬
સઘપતિ તિલક ધરાવતો સારો, શેત્રુંજ પૂજી કરે સફળ અવતારો ૭
સમકિતસાર વ્રત બારનો ધારી, જીનવર પૂજા કરે નીત સારી. ૮
દાન દયા દમ ઉપર રાગો, તેહ સાધે નર મુગતિનો માગો. ૯
મહિરાજ તણો સુત અતિ અભિરામ, સઘવી સાંગણ તેહનુ નામ. ૧૦
સમકિત સાર ને વ્રત જસ બારો, પામ પૂજી કરે સફળ અવતારો ૧૧
સઘવી સાંગણનો સુત વારૂ, રાસ જોડી હુઓ બહુ જન તારૂ ૧૨
એક કહે કર ખરો જબાપો, ઘે ઉપદેશ ચેતે કઇ આપો. ૧૩
અંગારમર્દક આચારજ હુઓ, અન્ય તારી પોતે બુડતો જૂઓ. ૧૪
નદિષેણ ગણિકા ઘરિ જ્યારે, આપ બૂડે અન્યને તારે. ૧૫
ઋષભ કહે ભલું પૂછયુ પરમ, બિહુઆ જેટલો સાધીયે ધરમ. ૧૬

આબુ રાખ ને ગુરુની જોય ભગવતી તસ કુળ નહિ સોય. ૧૭
ઉત્તમ આદર આચરણ તેહના ધરમની રાશ ન થાય. ૧૮
વીરશાસન ગણી હવે પુણ્ય કીજે તમને ગરે જિન નામ
ભલી રીતે ૧૯
પ્રતિ બીજી પડિક્કમણું કરીય દેવ આરાધ્યું મન આણીયે ૨૦
મન આરંભ નિયમ ધ્યાવો દેહના દેહની નરનારી પારે. ૨૧
નિશ્ચિત પૂજન જિન નિત્ય કરી ધન ધરિ દેવ ધ્યાન
ગુરુ જોડતી ૨૨
નિત્યે દશ દેવા જિનમારગ જોડાઈ આતમ મુખી નિજ
આતમ ત્રાઈ ૨૩
આરંભ પાણી પીતાં પણ ત્રિવિધ રાત સિઝાવ કું ત્યહિં ૨૪
વીતરાગ સુણી મનમાંહિ જોઈ પ્રાણિ વનસ્પતિ નહિ છેદ ૨૫
મધ આગલ ચાખિ નહિ પાપ મીઠા ખાવું તન ધરમે આય. ૨૬
નિત્ય નામ જિન સમરો રચીએ ધાનક આરાધ્યા ઘણા નીમે. ૨૭
દેવ આરાધ્યા ગુરુ ૬ ઠ રીતી આચુખિ છઠિ ધાર આનંદિ કીધી ૨૮
શેત્રુંજ ગિરિનાર શંખેશ્વર યાત્રા રાણા પછી આબુજીની જાત્ર ઉમાહ. ૨૯
શુભમાળા મનીષ આવું દેવ શ્રીપતિ જિન આગમ મિલ ૩૦
નિત્યે ભણ્યા નીમ ત્રિકરણથી ત્યાં કરી અરિહંત નિધાન. ૩૧
તપન આતમ નિર્મળ શમી પુણ્ય પસાયે લીધે બહુ સુખ ધામે. ૩૨
ગીત ગાન નમસ્કાર બહુ કીધા પુણ્ય ભારે લિખી રાખ્યું લેખ ૩૩
કેટલાક બોલતી ઉત્તમ રીતે ધન ત્યાગ તો ધન બહુ દીજે ૩૪
શ્રી જિનમંદિર બિંબ મહાવું બિંબ પ્રતિષ્ઠા પેરી કરાવું ૩૫
ધ્યાનપતિ તિહાં ભંડાર પરાવ્યું દેશ પરદેશ આમહિં કર્યું ૩૬
પ્રથમ ભણાવ્યાને કરી જેઠમ કરી પુણ્ય સહિત નર જેહ તે ઠીક. ૩૭
નિજ પાસ કું જૈન આગમો કહેતાં સુખ બહુત આપે. ૩૮
ધન્ય ધન્ય મનમાં મિલ પ્રભાવે દેખો સુણી કરે આનંદ મહીમા. ૩૯
પુણ્ય નિધાન ધર્મ તન ત્યારે કરું આતમ મનિ આપ વિચારે. ૪૦
પર ઉપકાર કરી ધન, મનનો ધન્ય સહિત જ્ઞાન. ૪૧

ઢાળ-હીંચ્યરે હીંચ્યરે હર્ષિ હીંડોલડે-રાગ ધન્યાસી

વધરે વધરે વધ ગુરૂ હીરને, મત્ર સમાન છે હીર નામો,
જન્મ જ્યારે હવો ઘેર આણુદ ભલો, કરત ઉદ્ધાર કરી આજ તામો.
વધરે ૧

હીરવિજયસૂરિ દીખ દીધા પછી, ગચ્છની જ્યોતિ તે સબળ જાણે,
ગચ્છનાયક વડો રાજવિજયસૂરિ, શ્રી વિજયદાનને પાય લાગે ૨
હીર પદવી લહે જામ જગમા વળી, તામ શેત્રુજ મુગતોજ થાય,
પરિવારસ્યુ પરિવર્યો તિલક મસ્તક ધરી, સાહ ગલ્લો શેત્રુજ જાય ૩
સાધુપૂજા સહિ વિહારવિધિ ભવ થઇ, ધર્મ ને કર્મ તે સુખેજ ચાલે,
હીરરે હીરરે જપે જિકો માલાગે, તેહ જગે ઋદ્ધિ રમણીસ્યુ માલે
વધરે ૭

ઋષભ રગે સ્તવે અગ શાતા હવે, સઘ સકળ તણે સુખ હોયે,
સુરનર નાગીયા પખીયા સુખ લહે, હીરનુ નામ જપતા જિ કોયે
વધરે ૮

—સં ૧૭૨૪ વર્ષે ભાદ્રવા શુદિ ૮ શુક્રે શ્રીમત્તપાગચ્છે ભટ્ટારક શ્રી ૨૧ શ્રી વિજયરાજસૂરીશ્વર રાજ્યે સકલપડિતસભાશૃગારહાર ભાલ સ્તલ-તિલકાયમાન પડિત શ્રી ૭ શ્રી દેવવિજયગણિ શિષ્ય પડિતોત્તમ પડિતપ્રવર પડિતશ્રી ૫ શ્રી તેજવિજયગણિ ગિષ્ય પડિતશ્રી ૩ શ્રી ષિમાવિજયગણિ શિષ્ય મુનિ સૂરવિજયેન લિખિતમ્ શ્રી સાદડી નગરે શ્રી ચિન્તામણિ પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાત્ સ્વય વાચનાર્થ મિતિ શ્રેય —

—સવત્ ૧૮૨૫ ના વર્ષે માસોત્તમ માસે જ્યેષ્ઠ-માસે શુકલપક્ષે પૂર્ણિમાયા હિમવાસરે લિખિતાશ્ચ ૫ અમૃતવિજયેન, શ્રી મુનિસુવ્રત પ્રસાદાત્—ભરૂચ પ્રતિ

—પ્ર–આ કા મહોદધિ મૌ ૫

—ઇતિ **હીરવિજય સૂરીશ્વર રાસ** સપૂર્ણમ્ ॥ સવત ૧૭૫૯ વર્ષે અશ્વિન વદિ ૧૨ બુધવાસરે શ્રી પભાઐત્ય બદિરે લેખકપાઠકયોઃ કલ્યાણમસ્તુ. શ્રીરસ્તુ ॥ લેખકપાઠકયો ચિરજીયાત્.

યાદશં પુસ્તકં દૃષ્ટ્વા તાદૃશં લિખિતં મયા
યદિ શુદ્ધમશુદ્ધં વા મમ દોષો ન દીયતે. ૧
ભગ્નપૃષ્ટિ કટિગ્રીવા, વક્રદૃષ્ટિરધોમુખં
કષ્ટેન લિખિતં શાસ્ત્રં યત્નેન પરિપાલયેત્. ૨
મંગલં ભગવાનો વીરો મંગલં ગૌતમો ગણી
મંગલં સ્થૂલિભદ્રાદ્યા જૈનધર્મોસ્તુ મંગલં ૩
ભગ્ન પૃષ્ટિ કટિગ્રીવા ઉર્ધ્વદૃષ્ટિ રધોમુખં
કષ્ટેન લિખિતં શાસ્ત્રં યત્નેન પરિપાલયેત્ ॥ ૪—પા. ૧૦૭-૧૫ આ. ક.

—સં ૧૮૨૫ માર્ગોત્તમ માસે જ્યેષ્ઠ માસે શુક્લપક્ષે પૂર્ણિમાયાં દિનવાસરે લિ. પં. અમૃતવિજયેન શ્રી મુનિસુવ્રતપ્રસાદાત્ ૪૪-૧૪ ભં૦

(૪૧૦) અભયકુમાર રાસ. સં ૧૬૮૭ કાર્તિક વદ ૯ ગુરૂ ખંભાત

અંતે—

રચ્યો રાસ એ ભાવનીભક્તિ, જિહાં બહુ જિનનો વાસોજી
ત્રંબાવતી જિનમંદીર મોટાં, સાધુ તીરથ આવાસોજી—મુ. ૧
પોરવાડ સ્વામીવચ્છલ પૂજા મહોચ્છવ થાઈજી
તેહથી ખાનકિ એ રાસ રચ્યો મેં સિદ્ધ (સદ્ધિ) ગુરુ મહમ પસાઈજી—મુ. ૧૦ ૧

તપગચ્છ નાયક શ્રીમહિમાનિધાન વિજયાનંદ સૂરિ ધારીજી
ભાગી આપૂરી જેહની વાણી જેહ તાર્યાં નરનારીજી—મુ ૧૦ ૨
ભાનુ તેહનો સમકાલધારી પૂછે જિનવર પાઈજી
પ્રાગવાટ ચાંપજસુત સીંઘ રીષભદાસ ગુણ ગાઈજી—મુ ૧ ૩
સંવત્ ઉગણીસ ૮૬ ૮૨ ૧૬૮૭ કાર્તિક મહિનો સારોજી
અજુઆળી તિથિ નવમિ ગુરૂવારે મુહૂર્ત શ્રીન પારોજી—મુ ૧ ૪
અભયકુમાર મહીધર કેરો કવિ રાસ રચાયોજી
રીષભ કહે રંગે ? હરખે તે સાંભળતાં ગીરાજીજી—મુ ૧૦ ૪
મુનિ પૂરીચાઈ ગીતેસિ

—ઇતિ શ્રી રિષભદાસ વિરચિતે અભયકુમાર રાસ સંપૂર્ણં. લેખક પાઠકગો ચિરંજીયાંત્ ॥ બરહાનપુરે ॥ સવત્ ૧૭૭૧ વર્ષે અશ્વિન વદી ૨ ભૌમે

[Deccan College Library No. 1577 of 1891-95]

—ભાવ૦ કુલ કડી ૧૦૧૪) અમ

(૪૧૧) ઋષભદેવનો રાસ.
(૪૧૨) ક્ષેત્રપ્રકાશ રાસ.
(૪૧૩) સમયસ્વરૂપ રાસ.
(૪૧૪) દેવગુરૂ સ્વરૂપ રાસ.
(૪૧૫) શેત્રુંજય રાસ
(૪૧૬) નવતત્વ રાસ
(૪૧૭) કુમારપાલનો નાનો રાસ.
(૪૧૮) જીવત સ્વામીનો રાસ
(૪૧૯) ઉપદેશમાલા રાસ.
(૪૨૦) શ્રાદ્ધવિધિ રાસ.
(૪૨૧) આર્દ્રકુમાર રાસ
(૪૨૨) પુણ્યપ્રશંસા રાસ.
(૪૨૩) કઇવન્નાનો રાસ.
(૪૨૪) વીરસેનનો રાસ. હવે ટૂકી કૃતિઓ જોઇએ

૧.+ નેમિનાથ સ્ત. સ ૧૬૬૭ પોશ શુ ૨ ગુરૂ ઋષભનગર (ખભાત)મા.

જુઓ અને મરખાવો કૃતિ ન. (૩૫૫ ક.) પૃ ૪૧૭.

આદિ—

સરસતિ સામિણિ પાયે નામીજી, ગાયસ્યુ નેમિજિણંદ,
જાદવકુલમંડણુ ઉપનોજી, પ્રગટયો પૂનમચંદ,
સુણો નર નેમ સમો નહિ કોઅ.

અંતે— કલશ.

વરો વરોરે નેમિનાથ બાવીશમા, જેહનો કીધોરે સુયશ ઉદાર
એ નમારી શુભ મતિરે પોતા સુગતિ મઝાર.
વરો વરો નેમનાથ બાવીશમોરે, સંવત સોળબોંતેર એ મેં થુણ્યોરે
—પાઠાંતર સોળસોસાઠ—સંવત છે
પોસ માસ શુદ બીજ ગુરુ મહોરે રિખવનયરમેં સથુણ્યોરે.
ઇમ નમિ જિનવર પુણ્યદિવાકર સકલ સુખસંપત્તિસાગરો,
જસ નામ જપીએ કર્મ ખપીએ, છૂટીએ ભવસાગરો.
તપગચ્છ મુનિવર સકલ સુખકર શ્રી વિજયસેન સૂરીસરો
તસ તણો ભાવક રીખવ બોલે, થુણ્યો નેમિ જિણેસરો.

—કવિ ભાને અધુ આણુ લખૂ ઉંચે તે મળમ હોવો છે ભાના
વખત મોગરજી ભાવી, ચોપડામાંથી પૃ. ૪૫-૫૨

—જૈ. એ. ઇ. ના ભંડારમાં.

—ઉદયપુર ભંડાર

૮ જૈન આદિ સ ભાગ ૩ પૃ. ૧૫૧-૧૫૭

૭ આદીશ્વર આલોયણ સ્તવ૦ સં. ૧૬૬૬ શ્રાવણ શુદ ૨ ખંભાતમાં.

આદિ— રાગ ચોપાઈ

શ્રી આદીશ્વર વંદુ પાય, વીનતડી નરપી કેડી રાય,
રિષભ ગીરકર શ્રીઆદિજિણંદ, જસ મુખ દીઠે અતિ આણંદ. ૧
તેહ તણા પાય ઉપર સરી પાપ આલોઉં પરગટ કરી,
ચૌગતિ માંહે ભમતો જેહ કીધાં કરમ દુકરમ તેહ. ૨

* * * *

અંતે—

પુરવ પુણ્ય તણા અંકુર, પ્રગટ થયા મુજ આજરે
ગિરુઆ સ્વામિ નયને નિરખ્યો, સરિયાં મુજ કાજરે.

સવત ૧૬ છાસઠા વરસે, સાવણ સુદિ દન બીજેજી,
નંબાવટીમાહે જન સાખે, પાપ પખાલી રીઝેજી. ૫૫

કલસ.

તુ તરણ તારણ દુરિતવારણ, સ્વામી આદિ જિણંદએ,
પ્રભુ નાભિનદન નયણ નિરખી હુઓ અતિ આણંદએ. ૫૬
તપગચ્છ ઠાકર વચન સાકર શ્રી વિજયસેન સૂરિતણો,
સાંગણ તણો સુત રીખભ બોલે, પાપ આલોઉં આપણો ૫૭

—ઉનાવાળા મોરારજી વકીલના ચોપડામાથી ૬૪–૬૮.

૩. મહાવીર નમસ્કાર.

આદિ—

વીર જિણંદ ચોવીસમો, ત્રિશલા જેની માય,
ભૂપ પિતા ભગવતનો, નર સિદ્ધારથ રાય ૧
સિદ્ધારથ કુલ ઉપનો, વર્દ્ધમાન જિન નામ,
તે જિણવરના ગુણ સ્તવૂ, પ્રેમે કરૂ પ્રણામ. ૨

* + * *

અંતે—

સંજમ ચોખુ પાલિઉં, નિરમલ ગગાનીર,
સકલ પાપનો ક્ષય કરી, મોક્ષ ગયા મહાવીર,
અરિહંત દેવ જે સિદ્ધ હુવા, સોય નમૂ નિસદીસ,
રીખભદાસ જિનને નમે, શ્રી સઘની પૂરો જગીસ.

—ઉનામા મોરારજી વકીલનો ચોપડો પૃ. ૭૧–૭૨.

૪. આદીશ્વર વીવાહલો.

આદિ—

આદિ ધર્મ જિન ઉદ્ધર્યો, અવનિપતિ આધાર,
જુગલા ધરમ નિવારીઓ, પ્રથમ ધર્મ (જિન) અવતાર. ૧
પ્રથમ મુનીશ્વર જે હૂવા, પ્રથમ તે કેવલજ્ઞાન,
પ્રથમ હૂઆ ભિખ્યારૂ, પ્રથમ દીયા જેણે દાન. ૨

નાભિરાય કુલિ ઉપનઉં મરુદેવ્યા જસ માય
ઋષભદેવ સુત જનમિઉ, સુરગિરિ ઉચ્છવ થાય. ૩
અષ્ટપ્રકાર કલશા કીયા, સાઠિલાખ એક કોડિ
નીર સુગંધઈ તે ભર્યા, ન્હવણ કરઇ કરજોડિ. ૪
પૂજી પ્રભુની સુર ઈંદ્ર વીવર કુસુમ સાર
જિનવર જિનપતિ મૂકીયા, દિખાઈ હરખ અપાર. ૫

* * * *

અંતે—
૧૨ તપગચ્છપતિ પ્રભુ પ્રગટીઓ શ્રી વિજયસેનસૂરિ પૂરી આશો,
ઋષભના નામથી સકલ સુખ પામીએ કહે તે કવિતા નર
રીખભદાસો. ૧૫

—શ્રી ઉદેન ભણિ લખ્યો છે સંવત ૧૭૫૨ માહ વદ ૧૩ દિ.
મેસરાજ ભાઈનો ચોપડો ૭૮-૮૩

—સુમતિવિમ પાસેં મતિવિમ ઉમેદ પઠનાર્થે સં. ૧૭૭૧ વર્ષે પોષ વદિ ૧ રવૌ લિખિત પ. સં. —૩-૧૭ હે. ભં. નં. ૪૬૪

૫. શ્રી શત્રુંજય મંડણ શ્રી ઋષભદેવ જિનસ્તુતિ
અંતે—
શ્રી વિજેસેન સૂરીશ્વરરાય, શ્રી વિજયદેવ સુરના પ્રણમું પાય,
રીખભદાસ પ્રભુ ગાય. ૪ (જૈ. પ્રા. તીર્થમાળામાં.)

૬+ સ્થૂલિભદ્ર સઝાય (સ્થૂલિભદ્ર ને કોશાનો સંવાદ)
આદિ—
શ્રી સ્થૂલિભદ્ર મુનિગણમાં શિરદાર જો,
ચોમાસું આવ્યા કોશ્યા આગાર જો
ચિત્રશાળી રહ્યાં તપ જપ આદર્યાં જો. ૧
અંતે—
પરની ભાને તસ્તી માત્રી પ્રીતજો, ઉજ્જવલ ધ્યાને તે ગયા દેવલોક જો.
ઋષભ કહે નિત્ય ચેને પ્રણમે પ્રાણજો. ૧૭
—ચૈત્યઆદિ સં. ભાગ ૩ પૃ. ૪૧૫

૭+ ધૂલેવા શ્રી કેસરીયાજી સ્ત. (?)

આદિ—

ધૂલેવા નગરમાહિ ઋષભ જિનેશ્વર, જગભૂલો કાંઈ ભટકે છે

અંતે—

પ્રત્યક્ષ દેવ પરમગુરૂપાયો, ઋષભદાસ ગુણ રટકે છે. ધૂલેવા ૪

૮+ માનપર સઝાય-૧૬ કડી

આદિ—

માન ન કરશોરે માનવી, કાચી કાયાનો શો ગર્વરે
સુરનર કિન્નર રાજીયા, અંતે મરીગયા સર્વરે માન ૧

અંતે—

અસ્થિર સંસાર જાણી કરી, મમતા ન કરો કોઈરે
કવિ ઋષભનીરે શીખડી, સાંભલજો સહુ કોઈરે. માન ૧૬

—ચૈત્ય૦ આદિ સ. ભાગ ૩.

આણંદજી કલ્યાણજીના ભંડારની હિતશિક્ષાની પ્રતમાં છેવટે નીચેની ટીપ આપી છે—

સંઘવી ઋષભદાસ કૃત રાસની ટીપ લખીઈ છે.

૧ શ્રી ઋષભદેવનો રાસ ઢાલ ૧૧૮ ગાથા ૧૨૭૧ ગ્રંથા ૧૭૫૦ છે.
૨ શ્રી ભરતેસ્વર રાસ ઢાલ ૮૩ ગાથા ૧૧૧૬ ગ્રંથ ૧૫૦૦ છે.
૩ શ્રી જીવવિચાર રાસ ગાથા ૫૦૨ ગ્રંથ ૭૧૪ છે.
૪ શ્રી ક્ષેત્રપ્રકાશ રાસ ગાથા ૫૮૪ ગ્રંથ ૮૫૬ છે.
૫ શ્રી અજાપુત્રનો રાસ ગાથા ૫૬૯ ગ્રંથ ૭૭૫
૬ શ્રી શેત્રુંજ રાસ ગાથા ૩૦૧ ઢાલ ૨૦ ગ્રંથ ૪૧૨ છે.
૭ શ્રી સમકિતસાર રાસ ગાથા ૮૭૯ ગ્રંથ ૧૧૮૨ છે.
૮ શ્રી સમયસ્વરૂપ રાસ ગાથા ૭૯૧ ગ્રંથ ૧૦૦૦ છે.
૯ શ્રી દેવગુરૂ સરૂપ રાસ ગાથા ૭૮૫ ગ્રંથ ૧૦૫૮ છે
૧૦ શ્રી નવતત્વ રાસ ગાથા ૮૧૧ ગ્રંથ ૧૧૨૭ છે.

નાભિરાય કુલિ ઉપનઉ મરૂદેવા જસ માત
ઋષભદેવ સુત જનમિઉ પુરિમિહિ ઉજ્જલ ઘાત. ૩
અનપાર મહિમા ભીમ માહિમાય મિલ કેલિ
નીર ગુણપતિ ન ભવી ન્યાય કરઈ કરમેનિ. ૪
પંચ પ્રભુની સુર ઈર્ષ ગીતર ક્રમ મોર
જિનરાજ જિનપતિ મૂરતિ ત્રિભુવન વરઈ અપાર ૫

* * * *

અંતે—
૧૨ તપગચ્છપતિ શ્રુ પ્રભાવિક, શ્રી વિજયદાનસૂરિ પૂરી આશા
આગમના નામથી ભાગ સુખ પામીએ કહે તે કવિત નર
ધીરવિમલ ૫૫
—આ વિજય સંઘ જ્યા ઉ મવત ૧૬૮૨ માહ શુ ૧૩ તે
માસાઇ ભટ્ટ મીરેતો ન૮-૮૩
—ગુર્જરિત્રા પત્રમાં ગાવિતા હરજાણ પાલણ સ ૧૦૩૧ ગો
૧૨ વદિ ૧૦ દવા લિખિત પ સ. —૩-૧૭ મે. ભા. ન ૪૬૪
૫ શ્રી હીરવિજય મ જ શ્રી રૂપવિજય વિજયગણિ
અંત—
આ જિનમત નગીધરાય શ્રી વિજયદેવ મુખના સહુએ પુણ્ય
ધીરવિમલ ગુરુ ભાસ ૪ (ગ અને તીર્થમાળા.)
૧ ઋષભજિનવ મહારાજ (૨ જિનદ ન ડોળાના મવન)
આદિ—
શ્રી ઋષભજિન મુનિમનમાં વિરાજે
ભાવ ૩ આપ્યા ભે ા ભાવાશન ।
જિનમન્ત્ર ગાજે નવ વર ભાવરીએ વન ૧
અંતિ—
૧૦ દ્દઢ જો નવ ગુણી જિન્વ ગર્વનભાજો તે મધ દેવાજે
શ્રીમ ૧૪ જિન નવ ધીર મહત તેિ. ૧૭
—ભવિત ભાઈ સ ભાગ ૩ ૪ ૩૧૪

શ્રી પૂજાવિધિ રાસ ગાથા ૫૭૧, શ્રી આર્દ્રકુમાર રાસ ગાથા ૯૭, શ્રી શ્રેણિકરાસ ૧૮૩૯, તવન ૩૩, નમસ્કાર ૨૨, થોઓ ૨૭, સુભાષિત ૪૦૦, ગીત ૪૧, હરિયાલી ૫, શ્રી હીરવિજયસૂરિનો રાસ ગાથા . શ્રી મલ્લિનાથ રાસ ગાથા ૨૯૫, શ્રી પુણ્યપ્રશસા રાસ ગાથા ૩૨૮, કઇવન્નાનો રાસ ૨૮૪, શ્રી વીરસેનનો રાસ ગા ૪૪૫,

(કવિ ખંભાતના શ્રાવક હતા. પોતાના વતન ખભાતનુ વર્ણન થોડા વિસ્તારથી પોતાની કૃતિઓની અંતે આપેલુ છે તે પરથી સવત સત્તરમી સદીમા તેની રચના, ત્યાની જનસ્થિતિ, રાજસ્થિતિ, લોકોનો પહેરવેશ કેવા પ્રકારના હતા તે જણાઇ આવે છે આ નગરના ખભનગર, ઋષભનગર, ત્રબાવતી, ભોગાવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી એ જૂદા જૂદાં નામ કવિએ કહ્યા છે તે વાત પણ તેની ઐતિહાસિક બીનામા વધારો કરે છે. આપણે ત્રબાવતી નગરી અને તેમાના માણેકચોક વિષેની લોકવાર્તાઓ ઘણી સાંભળી છે તો તે જનકથાનું વર્ણન કદાચ આ ખભાત નગરની અપેક્ષાએ હોય. કવિ પોતે વીસા પ્રાગ્વશીય (પોરવાડ) વણિક હતા તેમનો જન્મ ખભાતમા માતા સરૂપાદે અને પિતા સાગણથી થયો હતો તેમના પિતામહનું નામ મહિરાજ હતુ. મહિરાજ વિસલનગર કે જે રાજા વિસલદેવે વસાવ્યુ હતું ત્યાના મૂલ વતની હતા અને પછી તેના પુત્ર સાગણ ખભાતમા વસ્યા ને સમૃદ્ધિ પામ્યા. મહિરાજે સઘ કાઢી શત્રુજયની જાત્રા કરી હતી અને સાગણે પણ તેજ પ્રમાણે 'સઘવી' (સઘપતિ) તરીકે ખ્યાતિ મેળવી હતી કવિ પોતે શ્રાવકના જે આચાર જૈનશાસ્ત્રમા જણાવેલા છે તે ઘણી દૃઢતાથી પાળતા, મુનિઓની શુશ્રૂષા કરી તેમની પાસેથી બોધ લેતા અને જિનની પૂજા મન્દિરમા જઇ હમેશ કરતા તેમણે શેત્રુજય, ગિરિનાર, શખેશ્વરની યાત્રા કરી હતી અને ઘણા વિદ્યાર્થીઓને ભણાવ્યા હતા. આપરથી જણાય છે કે તેઓ ધર્મચુસ્ત, સસ્કારી, બહુશ્રુત અને શાસ્ત્રાભ્યાસી હતા પોતે 'સઘવી' એ વિશેષણ પોતાને આપે છે તે પરથી તેમણે પણ સઘ કાઢ્યો હોય એમ જણાય છે પોતાને સુલક્ષણી પત્ની, બહેન, બાધવ, અને [illegible]ારે બાળકો

૧૧ શ્રી થૂલિભદ્ર રાસ ગાથા ૭૨૮ ગ્રંથ ૧૦ છે
૧૨ શ્રી નવતત્ત્વવિચાર રાસ ગાથા ૮૬૨ ગ્રંથ ૧૨૧૨
૧૩ શ્રી સુમિત્ર રાજાનો રાસ ગાથા ૪૨૪ ગ્રંથ ૫૨૫ છે
૧૪ શ્રી કુમારપાલ રાજાનો રાસ ગાથા ૪૫૦૬ ગ્રંથ ૫૮
૧૫ શ્રી કુમારપાલનો નાહનો રાસ ગાથા ૨૧૫૨ ગ્રંથ ૨૭૫૦
૧૬ શ્રી જીવંત સ્વામીનો રાસ ગાથા ૨૨૩ ગ્રંથ ૨૭૫ છે
૧૭ શ્રી ઉપદેશમાલા રાસ ગાથા ૭૧૨ ગ્રંથ ૧ ૧૮
૧૮ શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ રાસ ગાથા ૧૬૨૪ ગ્રંથ ૨૨૫
૧૯ શ્રી હિતશિક્ષા રાસ ગાથા ૧૮૬૨ ગ્રંથ ૨૩૨૫ છે
૨ શ્રી પૂજાવિધિ રાસ ગાથા ૫૬૬ ગ્રંથ ૭૫ છે
૨૧ શ્રી આર્દ્રકુમારનો રાસ ગાથા ૯૭ ગ્રંથ ૧૨૫
૨૨ શ્રી બિંબનો રાસ ગાથા ૧૮૩૫ ગ્રંથ ૨૩
૨૩ સ્તવન ૩૩ ૨૪ નમસ્કાર ૧૩ ૨૫ થોઈ ૭ ૨૬ વીસવિહરમાન ગીત ૨૪
૨૭ ગીત ૩૧ ૨૮ સુભાષિત ૩૭૯

એવ સર્વ એ જોડિ શ્રી ઋષભદાસકૃત સમજી આગ્રાલ્લસે ટીપી લે ખી છે જી લિ. મુનિ ન્યાનસાગર. આ. ક. હિતશિક્ષાની પ્રતમાં.

વળી એક હસ્તલિખિત પાનામાં નીચે પ્રમાણેની ટીપ મળી છે—

સંઘવી રીષભકૃત રાસની ટીપ લખી છે. ॥ શ્રી રીષભદેવનો રાસ ગાથા ૧૨૭૧ શ્રી ભરતેશ્વર રાસ ગાથા ૧૧૨૬ શ્રી ક્ષેત્રવિચાર રાસ ગાથા ૫ ૨ શ્રી ષેત્રપ્રકાશ રાસ ગાથા ૫૮૪ શ્રી અભયકુમારનો રાસ ગાથા ૫૫૪ શ્રી શેત્રુંજ રાસ ગા. ૩ ૧ શ્રી સમકીતસાર રાસ ગા. ૮૭૯ શ્રી સમ્યક્ત્વ સ્વરૂપ રાસ ગા. ૭૯૧ શ્રી દેવગુરુ ગા. ૭૮૫ શ્રી નવતત્ત્વ રાસ ગાથા ૮૧૨, શ્રી થૂલિભદ્ર રાસ ગાથા ૭૨૮ શ્રી ક્ષેત્રવિચાર રાસ ગા. ૮૬૨ સુમિત્ર રાજાનો રાસ ગાથા ૪૨૬ શ્રી કુમારપાલ રાસ ગાથા ૪૫ ૬ કુમારપાલનો નાનો રાસ ગાથા ૨૧૫૨ શ્રી જિવંત સ્વામીનો રાસ ગાથા ૨૨૩ શ્રી ઉપદેશમાલા ગાથા ૭૧૨ શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ રાસ ગાથા ૧૬૨૬ શ્રી હિતશિક્ષા રાસ ગા. ૧૮૫૪

શ્રી પૂજાવિધિ રાસ ગાથા ૫૭૧, શ્રી આર્દ્રકુમાર રાસ ગાથા ૯૭, શ્રી શ્રેણિકરાસ ૧૮૩૯, તવન ૩૩, નમસ્કાર ૨૨, થોઓ ૨૭, સુભાષિત ૪૦૦, ગીત ૪૧, હરિયાલી ૫, શ્રી હીરવિજયસૂરિનો રાસ ગાથા .. શ્રી મલ્લિનાથ રાસ ગાથા ૨૯૫, શ્રી પુણ્યપ્રશસા રાસ ગાથા ૩૨૮, કઇવન્નાનો રાસ ૨૮૪, શ્રી વીરસેનનો રાસ ગા. ૪૪૫,

(કવિ ખંભાતના શ્રાવક હતા. પોતાના વતન ખભાતનુ વર્ણન થોડા વિસ્તારથી પોતાની કૃતિઓની અંતે આપેલુ છે તે પરથી સવત સત્તરમી સદીમા તેની રચના, ત્યાની જનસ્થિતિ, રાજસ્થિતિ, લોકોનો પહેરવેશ કેવા પ્રકારના હતા તે જણાઇ આવે છે આ નગરના ખભનગર, ઋષભનગર, ત્રબાવતી, ભોગાવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી એ જૂદા જૂદાં નામ કવિએ કહ્યા છે તે વાત પણુ તેની ઐતિહાસિક બીનામા વધારો કરે છે. આપણે ત્રબાવતી નગરી અને તેમાના માણેકચોક વિષેની લોકવાર્ત્તાઓ ઘણી સાંભળી છે તો તે જનકથાનુ વર્ણન કદાચ આ ખભાત નગરની અપેક્ષાએ હોય. કવિ પોતે વીસા પ્રાગ્વશીય (પોરવાડ) વણિક હતા તેમનો જન્મ ખભાતમા માતા સરૂપાદે અને પિતા સાગણથી થયો હતા તેમના પિતામહનુ નામ મહિરાજ હતુ મહિરાજ વિસલનગર કે જે રાજા વિસલદેવે વસાવ્યુ હતું ત્યાના મૂલ વતની હતા અને પછી તેના પુત્ર સાંગણ ખભાતમા વસ્યા ને સમૃદ્ધિ પામ્યા મહિરાજે સઘ કાઢી શત્રુજયની જાત્રા કરી હતી અને સાગણે પણુ તેજ પ્રમાણે 'સઘવી' (સઘપતિ) તરીકે ખ્યાતિ મેળવી હતી. કવિ પોતે શ્રાવકના જે આચાર જૈનશાસ્ત્રમા જણાવેલા છે તે ઘણી દઢતાથી પાળતા, મુનિઓની શુશ્રૂષા કરી તેમની પાસેથી બોધ લેતા અને જિનની પૂજા મદિરમા જઈ હમેશ કરતા તેમણે શેત્રુજય, ગિરિનાર, શખેશ્વરની યાત્રા કરી હતી અને ઘણા વિદ્યાર્થીઓને ભણાવ્યા હતા આપરથી જણાય છે કે તેઓ ધર્મયુક્ત, સસ્કારી, બહુશ્રુત અને શાસ્ત્રાભ્યાસી હતા પોતે 'સઘવી' એ વિશેષણ પોતાને આપે છે તે પરથી તેમણે પણુ સઘ કાઢયો હોય એમ જણાય છે પોતાને સુલક્ષણી પત્ની, બહેન, બાધવ, અને એકથી વધારે બાળકો

હતા. પેર આમ એસ ઝુઝતી હતી અને હસ્તી પણ પ્રસન્ન હતી. નેમિ-કુંવર કર્તા વિક્રમ કે જે પોતાને સાંગણનો પુત્ર જણાવે છે તે ખાસ આ કવિના ઓળખ હોય. કવિ તરીકે ગૂર્જર પ્રાચીન કવિ શિરોમણિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ પ્રેમાનંદ, શામળ અને અખાના પૂર્વગામી પોતે છે અને પોતાની વર્ણનશૈલી શબ્દરચનાકૃતિ, ભાષાગૌરવ તે કવિઓની સરખામણીમાં ઉતરતા હોઈ શકે તેમ નથી. સરસ્વતી દેવી પ્રત્યે સંપૂર્ણ ભક્તિ હોઈ તેમની હમેશાં સ્તુતિ કરી પોતાની કૃતિઓનો પ્રારંભ કરેલ છે અને જનશ્રુતિ પ્રમાણે તેમણે તે દેવીને આરાધન કરી પ્રસન્ન કરી હતી અને દેવીનો પ્રસાદ મેળવ્યો હતો. પોતે શ્વેતામ્બર તપગચ્છના હતા અને પોતાના ગુરૂ તરીકે પ્રસિદ્ધ જિનસેન સૂરિને અજિતદેવસૂરિ હતા. અને તેમની પછી વિજયદેવસૂરિને પોતે સમય સોમમાં પછી વિજયતિલકસૂરિ અને તેમની પછી વિજયાણંદસૂરિને ગચ્છનાયક તરીકે લેખ્યા હતા તેમના સમકાલીન પ્રખ્યાત ધર્મસાગરગચ્છના ... પછી થયો. દેવ અને આણસુર-આણંદ પક્ષો થયા કે જે ... સ્વાપ ઐતિહાસિક રાસમાળા ભાગ ૪ થામાં આપેલ વિજયતિલકસૂરિરાસ પરથી સ્પષ્ટ જણાશે. કવિએ ઘણી કૃતિઓ રચી છે તેમાં કેટલીક સંસ્કૃત ચરિત્રો પરથી પોતાની કવિ-કલ્પનાથી સુંદર અને અલંકૃત બનાવી છે અને કેટલીક સ્વતંત્ર છે. આ કવિની સર્વ કૃતિઓ પ્રસિદ્ધ થવા યોગ્ય છે. વિશેષ વિસ્તારથી હકીકત મારા આ કવિ સંબંધીના નિબંધ પરથી જાણી લેવી.]

---

૨૧૧ કનકસુંદર (વડતપગચ્છ દેવરત્નસૂરિ-વિદ્યારત્ન શિ.)

(૪૨૫) ગુણધર્મ કનકવતી પ્રબંધ ર. સં. ૧૬૬૩ પહેલાં

આદિ— દૂહા

સકલ ભગતિમ સારદાસુ, ત્રિભુવનરાય વાનિ મહિ ગણી,
સદગુરૂ સાહુ ગંધર્વ ગ્રપતી, આપિ મઝ સરસ ગુણવણી. ૧

દુહા

જે નવ રસ સરસ સહુ સુણઈ, પતિ ધરી બહુ જન,
મહિમા જનમાંઈ હુઇ, સરસતિ જુ સુપ્રસન્ન. ૨
કવીયણ આગિ જે હુયા, તે ધ્રુરિ સમરી માઇ,
હુયા હુસિ જે કવીયણ, થાસિ તુઝ પસાઈ ૩

* * * *

અંતે—

ભાણેજને યુવરાજ દેઇ, એ ઢાલ

ઇમ સુણી પ્રાણી ચિત આણી, વિષય છડઉ વાડ
પરમાદ પાચઈ દૂરિ કીજઈ, દીજઇ નગર કપાટ. ૩૬૧
એ સીલ સુધુ પાલતારે, ચુરીઇ ભવખાડ,
રોગ સોગહ સવિ નાસઇ, નવિ નડિ કો કોઈ નાડ ૩૬૨

* * * *

ચોપાઇ.

ઇમ જાણી સંસાર અસાર, ગિરૂયા મુકઈ વિષય વિકાર,
વડતપગછિ ગોયમ અવતાર, શ્રી ધનરત્ન હુઆ સમારિ. ૩૬૪
તસ પટધારક ગુણે કરી ભુરિ, ગછપતિ શ્રી સુરરત્નહસુરી,
પટ પ્રભાવક વદિત ઇશિ, શ્રી પુન્ય દેવરત્ન સુરીસ ૬૫
સહતાથી તે ગછપતિ તણા, વાચક વિદ્યારત્ન ગુણ ઘણા,
અતેવાસી તેહનો મુખ્ય, કનકસુદર નામે છે શિષ્ય. ૬૬
શાંતિ જિણેસ્વરતણુ ચરિત્ર, કથા પ્રબધિ કરી વિચિત્ર,
વાચતા આવ્યો સંબંધ, ચતુરે જાણ્યો ભલો પ્રબંધ. ૬૭
ભુ પીઢિ તે ચતુરસુજાણ, લહુડા તુહિ પામઈ માંણ,
માવ સતુણા કેતકી પત્ત, હરખિ નાહના રજાઇ ચિત્ત ૬૮
તેહના વચન લહી આમર્ણુ, રચ્યો રાસ સુપદાતા કર્ણુ,
પંડિત કનકસુંદર ઇમ કહઇ, ભણે સુણઇ તે સુપજ લહઈ. ૬૯

—ઇતિ કુસુમાભ્યં જ્ઞાનવતી શ્રમ પતિવ્રત શીતલ પ્રબંધ ચતુર્થી-ધિકાર સંપૂર્ણ. સં ૧૬૬૩ વર્ષે કાર્તિક વદિ ૧૪ તનો લિ સા. શ્રી ૫ રામાભાવચ્છ સ્થ પ્રનાર્થ. ૧૩-૧૭ ની

(૪૨૬) કપૂરમંજરી ર. ૧૬૬૩ (પા ૪)

(૪૨૭) મગાસસાહ રાસ સં ૧૬૬૭ વૈશાખ વદ ૧૨

આદિ— શ્રી ગુરુભ્યો નમ

સકલ સુરપતિ સકલ સુરપતિ નમઈ જસ પાય,
મુનીસર તિથેસર તાસ નામ હું ચિત્તિ ધ્યાઉં
સરસતિ સામિણિ મનિ ધરી, સુગુરુ શુભ પસાઉ પાઉં,
સત્યાસરસ ગુણ સમસ તસ ધારક વર્ણવેસ,
વંસિ વિશુદ્ધ તે કુલ નિરમલ ગુણ લેસ 1
× × × ×

અંતે

અન્ન આરાધિ સમાવીરથ કરઇ ને ફલ હોઈ
સાહમી સમાલ શ્રે રાસ સુણતાં સોઈ. ૪૮૩
વલી જૈન તીરથ કરઇ ને એહ જન તે સુણઇ એ રાસ
અધિક ફલ એ સાંભળઈ ગુણ હોની એ આસ,
સુણી એકન્ત ધર્મમહિમા કહઈ ગુણ ને એકમત,
તે લહઇ સંપત્ત સાસ્ય અવિચલ, થાઈ નિર્મલ હેતવત. ૪૮૪
એ રાસ ભણતાં હર્ષ ધરઇ સુણતાં સુણતાં પાતિક
વલી આસપૂરણ સકલ હુઇ અનઈ વંછિત કામિઇ
સોલ સંવત સતસઠઈ માસ વૈશાખ વદી,
વદિ બારસઈ એ રાસ પૂરણ હુઇ શુભ મનની રલી. ૪૮૫
વૃદ્ધશાખ ગુણવિશાલા, વિધાસ્ત મંગલવતી,
તસ આણુધારક કનકસુંદર કહઈ ભાવઈ વતી
વિસ્તાર મગાસાસ સુણતાં, કહઇ ભાવ સું આણુંપે,
રાસિ સરસ તણઈ તો જન રાસ એહ વખાણુંપે. ૪૮૬

—સંવત ૧૬૭ લખિત ૧૬–૧૭ (મારી પાસે ૭)

(પ્રસિદ્ધ સાક્ષર શ્રી કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવે મને જણાવ્યુ કે " એક બધુકાર્ય માટે વીનતી છે. ચેલૈયા કિવા સેલયાની કથા જાણીતી છે. ભોજાભગતે સેલૈયા આખ્યાન લખ્યૂ છે. એક બીજા કવિએ ' શેઠ સગાળમા સાધુને સેવે ' એ શબ્દોથી શરૂ થતો ગરબો લખ્યો છે. આ બે છપાઈ ગયેલ છે. જૈન સાહિત્યમા પણુ એ કથા હશે એને અવલબીને જે કઈ જૂના જૈન સાહિત્યમા લખાયૂ હોય, તેની મને ચોકસ માહીતી આપશો " કારણુકે તેમને બી એ. વર્ગમા ભોજાભગતનુ સેલૈયા આખ્યાન શીખવવાનુ હતુ, એટલે મે આ કનકસુદરકૃત સગાળશાનો રાસ મૂળ મોકલી આપ્યો, વળી તેમને અમદાવાદના વકીલ કેશવલાલ પ્રેમચદ મોદીએ ત્યાના જૈનભડારમાથી બીજી પ્રત આથી ભિન્નજ મેળવી આપી બને વાચી ગયા પછી તેઓશ્રીએ મને ૧૧-૨-૨૫ ના પત્રથી જણાવ્યુ કે ' તમે કનકસુંદરકૃત સગાલસાહ રાસ મારા ઉપર મોકલાવ્યો હતો-એ મને સગાલસાહની ઉત્પત્તિ શોધવામા બહુ ઉપયોગી થયો . રા રા કેશવલાલ પ્રેમચદ મોદીએ પણુ સગાલસાહ ચૂપઇની એક હાથપ્રત મને મેળવી આપી હતી. એ ચૂપઈ કવિ વાસુની કૃતિ છે. તમારી પાસેની પ્રત કરતા તે જૂની છે. કનકસુંદરે રાસ સ ૧૬૬૭ મા રચ્યો છે ત્યારે આ ચૂપઇની નકલજ સ ૧૬૪૭ ની છે-પ્રત જૈનને માટે ઊતરાયલી છે, પરતુ ચૂપઈ કોઇ બ્રાહ્મણુની કૃતિ જણાય છે રાસ અને ચૂપઈમા ઘણી પક્તિઓ એકની એક અથવા સરખી છે. જો તમે રાસ છપાવવા ઇચ્છતા હો, તો વાસુ કવિની કૃતિ જોઇ જવા જેવી છે " ત્યારપછી રૂબરૂ મળતા આ સબધે કેટલીક રસભરી વાત થઇ હતી, અને કેટલાક ને ખાસ કરી નરસિહરાવભાઈ જેવા સગાલસાહનો મૂળ અર્થ શૃગાલ (શિયાલ) સાહ કરે તે અક્ષતવ્ય છે. ખરી રીતે સગાલશાહ (એવો શાહ-શેઠીઓ કે જેને ત્યા હમેશાં સુકાલ હતો, દુષ્કાળ હતોજ નહિ) એ નામ યથાર્થ રીતે સત્ય છે.)

---

૨૧૨ પદ્મકુમાર (પ. પૂર્ણચંદ્ર શિ.)

(૪૨૮) મૃગાંકધ્વજ ચો૦ ર. સં ૧૫૫૧ પહેલાં

અંતે—

મૃગાંકધ્વજ મુનિ તણુ ચરિત્ર, સુણતાં હુઈ જનમ પવિત્ર
શ્રી નેમિનાથ વારઈ એહ તિણિ કહ્યો ગુણ ગણગેહ. ૮૩
ધન ધન મૃગધ્વજ મુનિરાય, પુહ ઉઠી નમું પાય,
તસુ નામઈ નવઈ નિધાન પામીજઈ બહુ સંતાન. ૮૪
ખરતરગચ્છ સહ ગુરુરાય શ્રી પૂર્ણચંદ્ર ઉવઝાય,
તસુ સીસ સા મુનિસાર, ઇમ બોલઈ પદ્મકુમાર. ૮૫
સા. તેજપાલ લખિત પ્રત ન ૧૫૫૧ (વિ. ધ.) ભાગ.

૨૧૩ સંયમ (મૂર્ત્તિ) (વિનયમૂર્ત્તિ શિ.)

(૪૨૯) ઉદાઈ રાજર્ષિ સંધિ ર. સં ૧૫૫૨ પહેલાં

અંતે—

ઉદય મુનિવર ગુણ નિતિ મનિ ધરઈ સાધુ સુભાવા સુર તે અણુસરઈ.
અણુસરઈ ગ૯ સુર તેહ અહિનિશિ જે તિહિ ગુણ મતઈ
મો તારસ્યી વરી જગહી પ્યારઇ તે સુર યાતઈ
ઉવઝાય શ્રી વિનયમુનિ સીસ સંજિમ ઇમ કહઈ
ે બાઈ ભાવઈ સિવ પાતઈ સરસ સુખ મરનિ વહઈ ૪૩
—શાહ તેજપાલ લિખિત સં ૧૫૫૨ વર્ષે જ્યેષ્ટ શુદિ ૧૨ શનૌ ભાગ.

[બીજા સંયમમૂર્તિ એ નામના ઉપાધ્યાય આ કવિથી ભાગે સાથે છે તેમનું ઉપદેશમાલા વિવરણ મળ્યું છે તેમાં તેમનો પરિચય આ પ્રમાણે આપ્યો છે—વિધિ ગચ્છ શ્રી ગચ્છ નાયક શ્રી ભાવસાગરસૂરિ શિષ્ય શ્રી વિદ્યાસાગરસૂરિ તો શિષ્ય પં. મહિમાસાગર તચ્છિષ્ય સંયમ સાગર નિર્મલચિત્ત ઘણી ૧૧ પ્રતની નકલ ભાવસૂરિ પાટણના ભંડારની જાણેલા ધનાધ ૪૮ આ છે મુનિરાજ શ્રી જિનવિજય પાસેનો સૂચિમાં ભાગ.]

૨૧૩ ક વલ્હપંડિત (જૈનેતર લાગે છે.)

(૪૨૯ ક) **કુકડા માર્જારી રાસ.** લ. સં ૧૬૫૨ પહેલા.

આદિ—

પ્રથમ કિ પ્રણમો ગણપતિ દેવ. કાજ સિદ્ધિ જિઉ કુરઈ તતખેવ,
ગવરીશકર મલઉતપતિ જાસ, કહઈ વલ્હ પડિતકઉ દાસ ૧
પુનિ દૃજઈ સારદ મનિ ધરઈ, કવિત કાવ્ય તસ તઠઈ કરઈ,
લાડુ કુસમમાલક કરલેઈ, વિનાયકુ હમ સિદ્ધિ બુદ્ધિ દેઈ ૨
અવરે માઇપિતા પ્રણવાઉ, હઉ બલિહારી તિમકઇ જાઉ,
જિનપ્રસાદ દીઠો સંમાર, તિન ગઠા હુઇ મોક્ષ દુવાર. ૩

* * * *

અંતે—

માજરી તણી સોક રતિ કરઈ, જિણિ છદિ લીઅઉ તિણિહિ ઉતરઇ.

—ઇતિ કુકડામજગી ચઉપઇ સમાપ્ત. સં ૧૬૫૨ વર્ષે અશ્વિનિ માસે શુક્લપક્ષે ચતુર્થ્યા તિથૌ શુક્રવાસરે શ્રી નાગપુર મધ્યે લિખિત પાતિસાહ શ્રી અકબર રાજ્યે ૬-૧૨ ડે કો. ન. ૨૫૪ A. ૧૮૮૨-૮૩

---

૨૧૪ માલમુનિ.

(૪૩૦) **અજનાસતી રાસ** ૧૬૬૩ પહેલા

આદિ—

સરસતિ સામણી પ્રણમીયઇ, ગોતમ સ્વામિના પાયરે,
અજનાસુદરીની કથા, નારિનર સુણહુ મન લાઇરે ૧
સીલ ભવિયણ ભલઈ પાલીયઈ, પાઇયઈ સુજસ સસારિરે
સબ કુસગતિ વલી ટાલીયઇ, જાઇયિઇ ભવસમુદ્ર પારિરે
સીલ ભવિયણ ભલઈ પાલીયઇ ૨

× × × ×

અંતે—

ધન ધન શ્રી (નાગપુરી), સુમિરો મિત નિશદીરે
સીસ ભણો તિણે પાલીયો, જય આવઈ મુનિ માસરે
સીલ ભણો જગિ પાલીઈ

—સંવત ૧૬૬૭ વરસિ ચૈત્ર સુદિ સાતમી બુધ દિને લિખિત
... મધ્યે મોહણ પઠનાર્થ ૮–૧૩ અનંત.

—સંવત ૧૭૨૪ વર્ષે પોષ સુદિ કૃષ્ણપક્ષે પ્રતિપદા ભૃગવા દિને
પુણ્યમસ્તિ. ૧–૧૫ અનંત.

૨૧૫ વિજયસાગર (ત૦ વિદ્યાસાગર–સહજસાગર શિ૦)

(૪૩૧)+ સમ્મેત શિખર તીર્થમાળા સ્ત૦ સં. ૧૬૬૪ આસપાસ

આદિ—

સ્વામીય રષભ પરમેસરઉ આગરા નગર સિણગાર કઈ પાસ ચિંતામણિ
મંડલિણ પરતા એ પૂરવઈ સુમતિ મનસિદ્ધાતાર કઈ પા. ૧
એકવાર એ સિર નામીઈએ પામીઈ સિદ્ધિ ભંડાણ કઈ પા.
સામી સેવા કર સહુ સહઈએ મહમદઈ પરિમલ કપુર કઈ પા. ૨
આનંદપાલ આગરઈએ દેવ દેહરાસર સાર કઈ
મંડિત હીરગર થાપીયાએ સંવત સોલ આસપાસ કઈ પા. ૩
રાજધાનિમ ઋદ્ધિ રમણીએ રાય રમણિ રમેરિ
મિરઆ૩ મધવર સેરકીએ મસ્જતા મન ગ્રાવેસિ.
દેર પ્રભુપાસ સુપસાઉલેએ તપગચ્છ ગ્રાકુલ વાસ,
નગર સ્નાગર આગરેએ સ્તીભ ચેતાલિ ઉલાસિ. ૪
પંચાસ્યાણ ભૂમિ એ કરસતાં કલ અહુ જોઈ
પૂરવ ઉત્તર પૂરવઈ એ નિંદ્ર જિન ચૈત્યનિમ દેઈ. ૬
સારા ગીતારથ સુમિ સુણી એ પુસ્તક મન પરતીતિ,
નેમ ચ્યાણ મેદિનીએ આદર્યો હું નિજ ચિત્ત. ૭

વદીય દશદોય દેહરેજી બિબ બહુ ધાતુમય માણિ,
દરસણ કરીય દેહરાસરેજી આગરા પ્રથમ પ્રયાણ　　૮

પુન્યવતા જગિ જે નરાજી તે કરઈ તીરથ બુદ્ધિ,
જિમ જિમ તીરથ સેવીઇજી તિમ તિમ સમકિત સુદ્ધિ　　૯

*　　*　　*　　*

અંતે—　　　　કલસ

ઇતિ તીરથમાલા અતિ રસાલા પૂરવ ઉત્તર વર્ણવી
સમકિતવેલી સુણિ સહેલી સફલ ફલી નવ પલ્લવી,
તપગચ્છ રાજા બહુ દિવાજા વિજયસેન સૂરીસરો
તસ પટ્ટિ પૂરો જિસો સૂરઓ વિજયદેવ યતીસરો,　　૨૩
તપગચ્છિ રાજે ભવિ નિવાજે વાચક વિદ્યાસાગરો,
તસ સીસ પંડિત સુગુણમંડિત સહજસાગર ગણિવરો,
વીસાસઓ ચોવીસ જિનવર કલ્યાણક યાત્રા કરી,
તસ સીસલેસિ પૂરવદેશિ વિજયસાગર બહુ સુખકરી,
થુઈ ભણી બહુ સુખ ધરી　૨૪

—સંવત્ ૧૬૯૮ વર્ષે ફાગણ સુદિ પૂર્ણિમા દિને લિખિત શ્રી પાડલીપુર મધ્યે તપાગચ્છે પંડિત શ્રી જગકુશલગણિ શિ. ચંદ્રકુશલગણિના ૩–૨૨ પ્ર કા ન ૧૪૪

—સકલ પંડિતમંડિતાખંડલાયમાન પંડિત શ્રી ૧૯ વિજયસાગર ગણિ શિષ્ય ગણિ હેતુસાગર લિપીકૃત શ્રી કૃષ્ણગઢ મહાનગરે સંવત્ ૧૭૧૭ વર્ષે શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાત્–શુભ ભવતુ.

—પ્રા૦ તી સ પૃ ૧ થી ૧૩

(આમા પાલગંજ સમેતશિખરના રક્ષક રાજાનુ નામ પૃથ્વીમલ્લ આપ્યુ છે અને સં ૧૬૬૧ મા બનાવેલી જયવિજયકૃત સમ્મેતશિખર તીર્થમાળામા પણ પૃથ્વીચંદ્ર (પૃથ્વીમલ્લ) આપ્યુ છે એટલે આ તીર્થમાળા તે સમયની એટલે સં ૧૬૬૧ આસપાસની હોવા સંભવ છે)

---

૨૧૫ ક શ્રીધર (જૈનેતર)

સવજી મહેશ્વરી સવાદ. સ ૧૬૬૫

—પત્ર ૨૪ મહભાન ૨ ૬ લખ્યા સ ૧૮૨૯. પ્રમાણે ૨૨ લી. ભડાર અા ગોપાલ તથા દુહામાં છે કુલ દુહા ૨ ૬ છે

---

૨૧૬ હીરાનદ શ્રાવક (સંઘપતિ)

(૪૩૧) અધ્યાત્મ બાવની—સ ૧૬૬૮ લ. સ પ્રદેશ.

આદિ—

ઓંકાર સરૂપરૂપ કહિ અલખ અગોચર,
અતરધ્યાન વિચારિ પાર પાવઇ નહિ કે નર,
ધ્યાન મૂલ મનિ જાણિ આણિ અ તરિ ઠહરાવઇ
આતમ તત્ત્વ અનૂપ રૂપ તસુ તતખિણુ પાવઇ
ઇમ કહઇ હીરાનદ સઘપતિ અમલ અરથ ઇહ ધ્યાન વિધિ
સુધ સુરતિ સહિત મનમાંહિ ધરઇ સુમતિ મુમનિ ઇણિ વિધિ ૧
ન મઇ મુગધ મતિ નિહિ ભરમ મનિ મહે અંગ્રેજી
પેરિ રજત સમ સીપ મૂઢ મનિ રજતહિ લખઇ
ત્યમ તઇ કરઇ વિચારસાર પરમારથ પેખઇ
ભ્રમ ભાવઈ વિન મલિન મઇ તમ દૂરિ ઉવેખઇ
ચિદાનંદ નિજ ચિતિ ધરિ વિસહ સાગ કહુ દૂરિ તજિ
ઇમ કહઇ હીરાનદ સઘપતિ સમઝિ નિજ રૂપ ભજિ ૨

× × ×

અંતે—

બાવન અક્ષર સાર વિવધ વરનન કરિ ભાખ્યા
ચેતન જડ સબધ સમઝિ નિજ ચિતમાંહિ રાખ્યા,
ગ્યાનવાનૂ નહિ પાર સાર એ અક્ષર કહિયઇ
નવ નવ ભાંતિ બખાણ સુતઇ પંડિતપદ લહિયઇ

વહ ભેદ વિજ્ઞાન વિવેક રસ સમરસ તઈ યહ અધિક ગણિ,
આતમ લબદ્ધિ અનુ સુજસ જગિ પઢત ગુણુત હીરાનદ ભણિ. ૫૬
મગલ કરઉ જિન પાસ આસ પૂરણુ કલિ સુરતર,
મગલ કરઉ જિન પાસ દાસ જાકે સબ સુર ૧ર,
મગલ કરઉ જિન પાસ, જાસ પય સેવઈ સુરપતિ,
મગલ કરઉ જિન પાસ, તાસ પય પૂજહ દિનપ્રતિ,
મુનિરાજ કહઈ મગલ કરઉ, સપરિવાર શ્રીકાન્હસુઅ,
બાવન બરન બહુ ફલ કરહુ સઘપતિ હીરાનદ તુઅ ૫૭

—ઇતિશ્રી અધ્યાતમ બાવની સપૂર્ણુ–સવત ૧૬૬૮ વર્ષે આષાઢ સુદી પચમી દિને–લાભપુર મધ્યે–લિષત ભોજિગ કિસનદાસ સાહ બેણીદાસ પુત્ર—સાહ સતોષી પઠનાર્થં.

[વિ ધ નાનો ચોપડો પા. ૧૧૧–૧૨૫]

(૪૩૩) ઉપદેશરાસ સ. ૧૬૬૪
(૪૩૪) વિક્રમરાસ પ્રત લખ્યા સ ૧૭૦૦

---

૨૧૭ મેઘરાજ ૨. (અં. ધર્મમૂર્ત્તિ–ભાનુલબ્ધિ શિ.)

(૪૩૫) સત્તરભેદી પૂજા.

આદિ—

सर्व्वज्ञं जिनमानम्य नत्वा सद्गुरुमुत्तमं ।
कुर्व्वे पूजाविधिं सम्यक् भव्यानां सुखहेतवे ॥
વદી ગોયમ ગણુહરે સમરૂ સરસતિ એક
કવિયણુ વર આપે સદા, વારે વિઘન અનેક ૧

* * * *

અંતે—

ગીત રાગ ધન્યાસી

બોલી બોલીરે બોલી પૂજાની વિધિ નીકી
સતરભેદ આગમે જિન ભાખી, શિવરમણી સિરટીકીરે. બોલી. ૧

જીવાભિગમે જ્ઞાતા ધરમે પ્રાપપસેણી નસીહી
વિજ્યદેવ કુમારીએ પૂજ્યા સ્રીયાભે જિણુ હાથીર. ૨
અંચલ ગચ્છે દિન દિન દીપે, શ્રી ધર્મમૂરતિ સૂરિસર્વા,
તાસતણે પખે મહીમા સિરે ભાનુલબ્ધિ ઉવઝાયરે. ૩
તાસ સીસ મેઘરાજ પયંપે, જિરતરો જન ચતુરે,
જે પૂજા જે ભણુસે ગણુસે તસ ઘર હોઇ આણુંદરે મેલી. ૪

—સં ૧૮૩૦ વર્ષે મા શુ. ૧૪ ગુરૂવાસરે શ્રી નવાનગરે શ્રી અંચલગચ્છે શ્રી શાંતિનાથપ્રસાદાત્ સા ૨૫ સી રત્નપાલ પ્રમુખ પઠનાર્થ. ૪–૧૪ મ

[ધર્મમૂર્તિ સૂરિ અંચલગચ્છની પટ્ટાવલિમાં ૬૩ મા પટ્ટધર-૧૬ ૨ મા આચાર્ય અને ગચ્છનાયક પદ સં ૧૬૭ માં સ્વર્ગવાસ પામ્યા.]

(૪૩૬) ત્રિભુવન

આદિ—

> વિધુમ નગરી વિધુમ નગરી નાભિ નિવસેહ
> મરુદેવી ઉયરસરે રાયહંસ સારીસ સામીય
> રિસહેસર પઢમજિણુ પઢમ રાયવર વસહ ગામીય,
> વસહ અલંકિય લંછણુ, જયો જુગ આધાર,
> તસુ પાય વંદી તણુજાયો, કહિસું જનમ સુવિચાર ૧
>
> *   *   *   *

અંતે—

---

૭૧૮ મૂલા વાચક (આં. ધર્મમૂર્તિસૂરિ શિ) સં ૧૬૭૦ પહેલાં

(૪૩૭)+ ચૈત્યવંદન. ૮ ઢાલનું ૩૨—૩૨૬ જૈ પ્ર. વિવિધ પત્ર પ્ર. સંગ્ર

આદિ—

> દેવાનાણિ શ્રી નિરવાણી સાગર મહાજસ વિમલ તે જાણી
> સર્વાનુભૂતિ શ્રીધર ગુણખાણી, દત્ત દામોદર વંદો પ્રાણી. ૧

અંતે—　　　　　　　કલસ

છન્નુએ જિનવર છન્નુએ જિનવર,
　　　　　　　　　　　અધો ઊર્ધ્વને લોક તીર્છે જાણૂ એ,
સાસય અસાસય જૈન પડિમા તે સવે વખાણુએ.
ગચ્છ વિધિપક્ષ પૂજ્ય પરગટ, શ્રી ધર્મમૂર્ત્તિ સૂરિંદુ એ,
વાચક મૂલા કહે ભણતા, ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ આણંદુએ.

૨૧૮ક. ક્ષેમકુશલ (મેઘમુનિ શિ.) ૧૬૭૨ પહેલા.

વિમલાચલ સ્ત૦

શ્રી **હીરવિજય** સુરિંદ રાજિ, **વિજયસેન** સૂરીશ્વર,
શ્રી પંડિત **મેઘ** મુણિંદ સીસઇ, થુણ્યો **ક્ષેમકુશલ** કર　　૪૨

—ઇતિ શ્રીમત સકલતીર્થ મસ્તક મુકુટાયમાન વિમલાચલસ્ય કાલબદ્ધમાનેકવિંશતિ નામ સપ્તોદ્ધારં સંઘપતિ સિદ્ધસંખ્યાસૂચિત વિચારમય સ્તવન મહા મંગલમય મિતિ ભદ્રં સંપૂર્ણં, સમાપ્ત

(વિજયસેનસૂરિ—આચાર્યપદ સં ૧૬૨૮ સ્વ ૧૬૭૨)

૨૧૮ખ. હર્ષકીર્ત્તિસૂરિ (નાગોરી ત૦ ચંદ્રકીર્ત્તિસૂરિ શિ.)

વિજયશેઠ વિજયાશેઠાણી સ્વલ્પ પ્રબંધ. ૨૪ ટુંકનું કાવ્ય. સં. ૧૬૬૫ આસપાસ.

આદિ—

ભરતક્ષેત્રેરે સમુદ્રતીરે દક્ષિણ દિસે,
કચ્છ દેશમારે વિજયશેઠ શ્રાવક વસે,
શિયલ વ્રતરે અંધારા પક્ષનો લિયો,
બાલાપણેરે એહવો મન નિશ્ચય કિયો.　　૧

*　　*　　*　　*

જીવાભિગમે જ્ઞાતા ધરમે રાયપસેણી પ્રસીદ્ધી
વિજયદેવ કુમરીએ પૂજ્યા સૂરીયાભે જીણ કીધીરે. ૨
અંચલ ગચ્છે દિન દિન દીપે, શ્રી ધર્મમૂરતિ સૂરિરાય,
વાસતણું ધ્યે મહીયલ ચિરે ભાનુલબ્ધિ ઉવઝાયરે. ૩
તાસ સીસ મેઘરાજ પયંપે, જિનતણી જાં ચાહે,
જે પૂજા જે ભણસેં ગણુસે તસ ઘર હોય ઉછાહરે મેરી. ૪
—સં ૧૮૩ વર્ષે મા શુ. ૧૫ ગુરૂવાસરે શ્રી નવાનગરે શ્રી અંચલગચ્છે શ્રી શાંતિનાથપ્રસાદાત્ સા ૧૫સી રતનપાલ લખિત પઠનાર્થં ૪-૧૪ મ

[ધર્મમૂર્તિ સૂરિ અંચલગચ્છની પટ્ટાવલિમાં ૬૩ મા પટ્ટધર-૧૬ ૨ મા આચાર્ય અને ગચ્છનાયક પદ સં ૧૬૭ માં સ્વર્ગવાસ પામ્યા.]

(૪૩૬) ઋષભજન્મ.

આદિ—

વિશ્રીમ નયરી વિશ્રીમ નયરી નાભિ નિવસેદ,
મારેવી ઉગ્રસરે રાજહંસ સાહિબ સામીય
સિદ્ધેસર પરમજિણુ પ્રથમ રાજવર વસઇ ગામીય,
વસઇ અમરતિમ સુખતણ, લહૈ ગુણ આધાર,
તસુ ઘર વરી તસુ ઘણાં કુક્ષિ જનમ સુવિચાર ૧

* * * *

અંતે—

---

૭૧૮ મૂલા વાચક (આં. ધર્મમૂર્તિસૂરિ શિ) સં ૧૬૭૦ પહેલાં.

(૪૩૭)+ ચૈત્યવંદન. ૮ લાસનું ૩૨૦—૩૨૬ દે પ્ર વિવિધ પૂજા પ્ર. સંગ્ર

આદિ—

નિત્યપ્રતિ શ્રી જિનવાણી સાગર મહારસ વિમલ તે જાણી
સમ્યગ્મતિ મીઠ ગુણખાણી, જગ હમેશાં વદી પ્રાણી ૧

૨૧૯ક. શાંતિકુશલ (ત. વિજયદેવસુરિ-વિનયકુશલ શિ.)

૧+ ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્ત. સ. ૧૬૬૭.

આદિ—

સારદ નામ સોહામણુ મનિ આણી હો અવિહડ રંગ,
પાસ તણો મહિમા કહૂ જસ તીરથ હો જિમ ગાજૈ ગંગ ૧
ગોડી પરતા પૂરવિ ચિંતામણુ હો તું લીલવિલાસ,
અંતરીક મોરે મને વરકાણે હો તુ સોહે પાસ. ગો ૨

× × × ×

અંતે—

અલખ નિરંજન તુ લિખ્યો અતુલી બલ હો તલભાણુ,
શાંતિકુશલ ઇમ વિનવઇ તુ ઠાકુર હો સાહિબ સુલતાણુ. ૩૦
તપગછ તિલક તડોવડિ પાય પ્રણમી હો વિજયસેનસૂરીસ,
સંવત સોલસતસઠેં વીનવીઓ હો ગોડી જગદીસ ૩૧

કલસ.

ત્રેવીસમો જિનરાજ જાણી હિઈ આણી વાસના,
નર અમર નારી સેવ સારી ગાઇ ગુણુ શ્રી પાસના,
વિનયકુશલ ગુરૂ ચરણુ સેવક ગોડી નામઈ ગહગહઈ,
કલિકાલમાહિ પાસ પરગટ સેવ કરતા સુખ લહઈ ૩૨

—પ્રા તી. સ. પૃ ૧૯૮-૨૦૦.

૨. ઝાંઝરીઆ મુનિની સઝાય. સ ૧૬૭૭ વૈ વ ૧૧ બુધ સ્યાણામા (છાણી?)

અંતે—

સંવત સોલસત્તોતરે, શ્યાંણા નગર મઝારિ હો,
વઇશાખ વદિ એકાદસી, થુણિઉ મિ બુધવાર હો ૧૦૦
વિજયદેવસૂરીસર, ગણધરપદ ગણધાર હો,
તપગચ્છ નાયક ગુણનિલઉ, જિનસાસનનઉ સિણગાર ઝા ૧

અંતે—

તેહના ગુણ ગાવે ભાવે જે નરનારિ,
તેહનો વંછિત પામે સંપતિ લચ્છિસારિ,
નાગોરિ તપ ગચ્છ આચારજ સુરિરાય,
શ્રી સાધુકીર્તિ સુરિ પ્રણમું તેહના પાય
શ્રી હર્ષકીર્તિસુરિ પભણે તાસ પસાય. ૨૨

કલસ.

ઇમ કૃષ્ણપક્ષે શુક્લપક્ષે જેણિ વિજય પામ્યો નિરમલો
તે દંપતિના ભાવ શુધ્ધે સદા શુભગુણ સાંભલો. ૨૩
જેમ દુરિત દોહગ દુરિ જાય સુખ થાયે બહુ પરે,
સકલ મંગલ મનહ વંછિત કુશલ નિત્ય ઘરે અવતરે. ૨૪

—પં. હર્ષવિલાસેન લિપીકૃત—૨-૧૩

—ડિ. ગુ. સભા. ૨-૧૨ ને પ્રત મારી પાસે છે

(પાર્શ્વચંદ્રગચ્છના રાજચંદ્રસૂરિ (જન્મ સં. ૧૬૦૬ આચાર્ય ૧૬૨૬ સ્વ. ૧૬૬૯) ના સમકાલીન રાજરત્નસૂરિ શિષ્ય ચંદ્રકીર્તિસૂરિ હતા. તેના શિષ્ય આ હર્ષકીર્તિસૂરિએ પોતાના ગુરુના નામની સારસ્વત વ્યાકરણની ટીકા, નવસ્મરણની ટીકા, સિંદૂરપ્રકર ટીકા, શારદીય નામમાલા કોશ, ધાતુતરંગિણી, યોગચિંતામણિ, વૈદ્યકસારોદ્ધાર, વૈદ્ય સારસંગ્રહ, શ્રુતબોધવૃત્તિ, [illegible] અને બૃહત્ શાંતિપર વૃત્તિઓ તેમજ સં. ૧૬૬૩ માં અનિટ્કારિકા વિવરણ અને સં. ૧૬૬૮ માં કલ્યાણ મંદિરસ્તવ વૃત્તિ આદિ અનેક ગ્રંથ સંસ્કૃતમાં રચ્યા છે)

---

૨૧૯ વિદ્યાકમલ.

(૪૩૮) ભગવતી ગીતા. સં. ૧૬૬૯ ની પહેલાં.

૨૧૯ક. શાંતિકુશલ (ત. વિજયદેવસુરિ-વિનયકુશલ શિ.)

૧+ ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્ત. સ. ૧૬૬૭.

આદિ—

સારદ નામ સોહામણું મનિ આણી હો અવિહડ રંગ,
પાસ તણો મહિમા કહું જસ તીરથ હો જિમ ગાજૈ ગંગ ૧
ગોડી પરતા પૂરવિ ચિંતામણ હો તુ લીલવિલાસ,
અંતરીક મોરે મને વરકાણે હો તુ સોહે પાસ ગો ૨

× × × ×

અંતે—

અલખ નિરંજન તુ લિખ્યો અતુલી બલ હો તલભાણુ,
શાંતિકુશલ ઇમ વિનવઇ તુ ઠાકુર હો સાહિબ સુલતાણુ. ૩૦
તપગછ તિલક તડોવડિં પાય પ્રણમી હો વિજયસેનસૂરીસ,
સંવત સોલસતસઠે વીનવીઓ હો ગોડી જગદીસ. ૩૧

કલસ.

ત્રેવીસમો જિનરાજ જાણી હિઈ આણી વાસના,
નર અમર નારી સેવ સારી ગાઇ ગુણ શ્રી પાસના,
વિનયકુશલ ગુરૂ ચરણ સેવક ગોઢી નામઈ ગહગહઈ,
કલિકાલમાહિ પાસ પરગટ સેવ કરતા સુખ લહઈ ૩૨

—પ્રા તી. સ. પૃ ૧૯૮-૨૦૦.

૨. ઝાંઝરીઆ મુનિની સઝાય. સ. ૧૬૭૭ વૈ. વ ૧૧ બુધ સ્યાણામા (છાણી?)

અંતે—

સંવત સોલસત્તોતરે, સ્યાંણા નગર મઝારિ હો,
વઇશાખ વદિ એકાદસી, થુણિઉ મિ બુધવાર હો ૧૦૦
વિજયદેવસૂરીસરૂ, ગણધરપદ ગણધાર હો,
તપગચ્છ નાયક ગુણનિલઉ, જિનસાસનનઉ સિણગાર હો. ઝા ૧

विनयकुशल पंडितवर, पंडित जा सिरताज हो
शांतिकुशल भाविइं भगुई सकल सकल दिन आज हो. २

—इति श्री अंजरिया ऋषिसंबंध संपूर्ण गणि श्री भावकुशल शिष्य मुनि कुसकुशलेनालिखि गणि श्री ५ श्री रविकुशल शिष्य गणि श्री रामकुशल पठनार्थे स. १७ १ वर्षे पोष सुदि १५ दिने ॐ+ सनतकुमार स. (सरसति सामिणि पाये लागु) ४ ३ स. आ. भी. (आ क.)

४ भारती स्तोत्र. ३३ कडीनु
आदि—

सरस वचन समता मन आंणी, अक्षर पहिलो धुरि लांणी.

अंते— कलश.

सुललित सरस साकर समी, अधिक अनोपम वांणी,
विनयकुशल पंडित तणी, करी सेव मे जाणी वांणी,
कवि शांतकुशल शिष्य भणी, निज चीतडे आणि,
कीधो छंद मनरंगई अक्षर, समरी शारद वखांणी
तव बोली शारद जो छंद कीध, भली भगतें वामा भाकरी
कुं ग्री मे वर दीधो तु, लीला करिस अास हरखी ताहरी. ३३
—शेठ मेलसी वागजी. २–१४ मारी पासे छे.

---

२१९ ख गुणविजय (त० कमलविजय अने विद्याविजय शि०)

१-७२० जिननाम स्त० स १६९८ चैत्र रवि. जालोरमां
आदि—

सरसति सरस वचन बरसती, सानदेस अमरपति मसकपति
समरी सकल जिन जगदीस, सातसयां ऊपरि वली वीस. १
भरत ऐरावत दुई दुई क्षेत्र, अनुक्रमि सुभि भाविनी नेत्र
जंबू धातकि पुष्कर जाण, बली दीप अढाइ प्रमाण. २

અતીત અનાગત નઇ વર્त्तता, ચઉવીસી જિનવર વિહરતા,
ચોવીસીઇ જિન ચોવીસ, દસ ક્ષેત્ર ચોવીસી ત્રીસ ૩

× × × ×

અંતે—

એ જિનનામ પ્રસાદથકી તુ ભ૦ પૂત્ર કલત્ર પરિવાર તુ
ભાગ સોભાગ સોહામણા તુ ભ૦ લહિઇ જય જય કાર તુ,
તપગચ્છપતિ ગુરૂ મલ્હપતો તુ ભ૦ સકલસૂરિ સિરતાજ તુ,
શ્રી **વિજયસેન** સૂરીસરૂ તુ ભ૦ શ્રી **વિજયદેવ** યુવરાજ તુ.
તસગછિ ગુણરયણાયરૂ તુ ભ૦ સુવિહિત પડિત સીહ તુ,
શ્રી ગુરૂ કમલવિજય જયુ તુ ભ૦ **વિદ્યાવિજય** બુધ લીહ તુ,
તાસ ગીસ ઇણિપરિ કહિ તુ ભ૦ ચૈત્રી દિન રવિવાર તુ,
સવત **સોલ અડસઠિ** તુ ભ૦ ગઢ **જાલોર** મઝારિ તુ, ૭૯

કલસ

ઇમ સાધુ સિંધુર ભુવનબધુર જિનધુરધર ધ્યાઇયા,
કરકમલ જોડી માન મોડી ભગતિ જુગતિ ગાઇયા,
શ્રી કમલવિજય મુણિદ વાચક ગુણવિજય કહિ જિનતણા
નિત નામ ભણતા શ્રવણિ સુણતા ઘરે રગ વધામણા ૮૦

—ઇતિશ્રી ઐરવત ક્ષેત્ર ૧૫ ચોવીસી સ્ત૦ પચભરત પચ ઐરવત ૩૦ ચોવીસી ૭૨૦ જિનનામ સ્તવન લિખિત શ્રી રવિવર્દ્ધન ગણિભિ

૨-સામાયક સ૦ આદિ—ગોયમ ગણહર પ્રણમી પાય

અંતે—

સામાયિક કરજ્યો નિસદીસ, કહિ શ્રી કમલવિજય ગુરૂ સીસ. ૧૩

—ઉપરના બનેની પ્રત ૩-૨૩ જૈ. એ. ન. ૧૧૫૦

૨૨૦ સિદ્ધિવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ-કવિવિમલ અપર નામ ઉદ્યોતવિજય-ગુણવિજય શિ.)

(૪૭૯) શ્રી ઋષભદેવાધિદેવજિનરાજ સ્ત. સં ૧૬૬૪ આસો શુ. ૩

આદિ—

દુહા

સરસતિ ભગતિ ભારતી, કવિજન કેરી માય,
અમૃત વચન નિજ ભગતનઈં આપો કરી પસાય.
શાસનદેવી ચિત્તિ ધરૂં, પ્રણમું નિજગુરૂ પાય,
પ્રથમ તીર્થંકર વર્ણવું, શ્રી રિસહેસર રાય. ૨
ભવ તેરહ સ્વામીતણા, હું સંખેપિ ભણેસ,
રચું તવન સોહામણું, સફલ જન્મ કરેસ. ૩

* * * *

અંતે—

સંવત સસિ રસ કાય નિધાન એ સંવચ્છર કહ્યો પરધાન,
આસો માસિ તૃતીયા ઉજ્જવલી, કર્યું તવન પૂરણ મનિરલી. ૬૯
જિહાં લગુ અવિચલ મેરુ ગિરિંદ, જિહાં ગ્રહ નક્ષત્ર રવિચંદ,
તિહાં લગઈ શ્રી ઋષભચરિત્ર, ભણતાં સુણતાં તસ જન્મ પવિત્ર. ૭૦

(કલશ)

એ પ્રથમ નરપતિ પ્રથમ મુનિવર પ્રથમ ભિક્ષાચર હવો
એ પ્રથમ જિનવર પ્રથમ કેવલી ભાવ આણી મઈં સ્તવ્યો,
તપગચ્છપતિ શ્રી વિજયસેનસૂરિ શ્રી વિજયદેવસૂરિ પટોધર
ગણિ ગુણવિજય શિષ્ય સિદ્ધિવિજય કહિ સયલ સંઘ મંગલ કર. ૭૧

—ઇતિશ્રી ઋષભદેવાધિદેવ જિનરાજ સ્તવન સંપૂર્ણં. લિખિત સંવત ૧૬૭ વર્ષે માઘ માસે શુક્લપક્ષે પૂર્ણિમાતિથૌ સર્વસુદિવસે ગણિશ્રી ગુણવિજય શિષ્યગણિ સિદ્ધિવિજયેન લિખિત શ્રી અણહિલ્લપત્તન મધ્યે શ્રી ચિંતામણી પાડે વાસ્તવ્ય ગુમાસ્તા પુન્ય પ્રભાવક શ્રી દેવગુરુભક્તિકારક સાહ નાનજી પઠન કૃતેતિ ભદ્ર ભૂયાત્ શ્રી-૩-૧૪ (વિ. ધ.)

(સઘવિજય ગણિએ કલ્પસૂત્રપર પ્રદીપિકાવૃત્તિ સ. ૧૬૭૪ મા રચી છે અને તેની સ. ૧૬૮૧ મા લખેલી પ્રત લીંબડી ભડારમા પત્ર ૧૫૫ અને ગ્રથમાન ૩૩૦૦ ની ૧૨ મા દાબડામા છે.

(૪૪૦) અમરસેન વૈરસેન રાજર્ષિ આખ્યાનક. સ. ૧૬૭૯ માગ શુ ૫.

આદિ—

સકલ સિદ્ધિ સુખ સપદા, લહીઈ બુદ્ધિ વિનાણ,
પચપરમેષ્ટી પ્રણમીઈ, હુઈ ઘરિ કોડિ કલ્યાણ ૧
શ્રી **આદીશ્વર શાંતિજિન**, યદુપતિ **નેમિ** જિણુદ,
પાસ વીર પ્રભુ પાય નમુ, પચતીરથ સુખ કદ ૨

× × × ×

અમરસેન વયરસેનનઈ પૂર્વે ભવ અધિકાર,
દાન પૂજાલાભ ગુરૂઈ કહ્યો, તેણઇ લહ્યા સુખ અપાર, ૧૪

× × × ×

પ્રકરણ પુષ્પમાલા તણી, ગાથા ભણી સુજાણિ,
રસિક સબધ શ્રવણે સુણ્યો, રાસ રચ્યુ શુભવાણિ ૧૬

ઢાલ ૨૭ રાગ આસાઉરિ.

સરસતિ માત સાનિધિ કરી, રચ્યો સબધ રસિક
શાસ્ત્ર અનુસારઈ વર્ણવ્યો, નવિ ભણ્યો બોલ અલીક ૪૮૯
પટ્ટપરપર વીરનો ક્રમઈ હવો યુગહપ્રધાન,
શ્રી **હીરવિજય** સૂરીશ્વર અકબ્બર નૃપ દીઈ માન. ૪૯૦
બિરુદ જગગુરૂ તેણુઈ દીઉ, તીરથ શેત્રુજ ગિરિનારિ,
મુગતા ચાટ કારાવીઆ, જાત્ર કરઈ નરનારિ. ૪૯૧
છોડાવ્યો જેણુઈ જીજીઓ, મુકાવ્યુ જગિ દાણુ,
બધ લાખ મેલ્હાવીઆ, હીરગુરૂ વચન પ્રમાણ ૪૯૨
ઉદય અધિક શ્રી ગુરૂતણો, રાજનગર મઝારિ,
સોલઅઠાવીસઈ આવીઆ, **મેઘજી** ઋષિ ઉદાર. ૪૯૩

સુધામન મૂકી કરી, કુમતિ કીધ પરિણામ,
મન વચન કાયા કરી, ધર્મ તણો મનિ રામ. ૪૯૪
જિનપ્રતિમા જિનસારિખી, શ્રી નવમનિ અધિકાર,
સદ્વહણા સાચી ધરી, આવી તસ હઈ મઝારિ ૪૯૫
આચારિજ પદનો ધણી નહિ અભિમાન લગાર,
હીરસૂર મસ્તકે જઈ નમું મનસ્યું કર્યો વિચાર. ૪૯૬
આવ્યા ગચ્છ મિઠાન સવિ, પંડિત નખુ સુત જોડિ,
આશીસ ઋષિસ્યું પરવર્યા, આવી વંદ્યા મન કોડિ ૪૯૭
પુનરપિ ચારિત્ર આદરઈ વિશુદ્ધ હીરસૂર હાથિ
પંચમહાવ્રત ઉચ્ચરઈ આશીસ ઋષિનાથ સાથિ. ૪૯૮
ઋષિ મેઘજી ઉદ્યોતવિજય નામ અનોપમ દીધ
ઋષિનો તે ગુણવિજય દીધુ નામ પ્રસિદ્ધ ૪૯૯
નામ થાપના અનુક્રમઈ કીધી શ્રી ગુરુરાજિ
પાંચે ઠામ ગુરુ અતિશયો સારયાં તસ નિજ કાજ ૫

શ્રી હીરવિજય સૂરીશ્વર, સુગુણવંત તસ તણો સીસ
શિષ્યો ગુણવિજય પંડિત ગુરુઆણ વહઈ નિજ સીસ. ૫ ૧

તસ વિનયી વચ્છા વિબુધ, સહજવિજય પ્રણમુ વિ
સરસ સબંધ શ્રોતા સુણઈ પૂરઈ વાંછ્યા મન ખંતિ. ૫ ૨

સુખ સંપજઈ સુણતાં થકાં તાસધ તાસ ઉચાટ
ભણઈ ગુણઈ મનિ ભાવસ્યું, તસ ઘરિ સુખ થાટ ૫ ૩

આ કથા ઉદધિનિધિ વરસે મૃગશિર માસ,
સુદિ પંચમી ઉત્તરાર્કિ પૂરણ રચીઉ રાસ. ૫ ૪

અવિરાધ શારદસુખી જિહાં ધ્યાન પ્રણમુ કરજોડિ,
અધિક ન્યૂન જે મઈ કહ્યું મુઝ મમ દેજો ખોડિ. ૫ ૫

જિનેશ્વરગુણ આનંદસ્યું શોભા જેહને વખાણ,
આભરમનિ ધ્યાન તે કરજે સત સુજાણ. ૫ ૬

ઢાલ અઠાવીસ માની ૨૮, ઢાલ કડવાની જાતિ
એહ રાસ કીધો લાભ લીધો મીધુ વંછિત કાજ,
જોગુઈ દાન દીધુ હવુ પ્રસિધુ લાધુ ત્રિભુવનરાજ. ૫૦૭

* * * *

અંતે—

કલશ-રાગ ધન્યાસી.

શ્રીવીરથી અનુક્રમિ પાટિ તપગચ્છિ શુદ્ધ પરંપરા,
શ્રી વિજયદાન ગુરૂ હીર જેસગજી, વિજયતિલક સૂરીશ્વરા.
તસ પટોધર ઉદયગિરિ જિમ ઉદયો અવિચલ દિનકર,
અભિનવો ગૌતમ ભવિક વંદો, વિજયાણંદ સૂરીસરૂ ૫૧૮
સંપ્રતિ વિચરઇ યુગપ્રધાન ગુરૂ છત્રીસ ગુણ અંગઇ ધરઈ,
સાધુ પુરંદર મહિમામંદિર અમૃતવાણિ મુખિ ઉચરઈ,
શ્રી હીરવિજય સૂરીંદ સેવક ગુણવિજય ગણિ મુનિવરૂ
તસ સીસ સંઘુણ્યા રાજઋષિ હોય સકલ સંઘ મંગલ કરૂ. ૫૧૯

—મહોપાધ્યાય શ્રી ૫ શ્રી નંદિવિજય ગણિ શિષ્ય શિરોમણિ ગણિશ્રી ધનવિજયગણિ શિષ્ય મુ૦ ભક્તિવિજયેન લિખિત સ્વવાચનાય સં ૧૬૯૭ વૈ વ ૧૩ દિને શ્રી અમ્હદપુરે ૨૦-૧૫ વિ વ.

(૪૪૧) સિંહાસનબત્રીસી.

અંતે—

તપગછ નાયક ગુણનિલો શ્રી હીરવિજય સૂરીંદ
જૈનધરમ દીપાવીયો જસ પય નમૈ સુરીંદ ૯૦
લુંકાપતિ ઋષિ મેઘજી અઠાવીસ ઋષિ પરિવાર
આની હીરગુરૂ વંદીયા આણી હર્ષ અપાર ૯૧
કુમતિ તજી સુભમતિ ભજી સાર્યા આતમકાજ
ઉદ્યોતવિજય વિબુધ પદ દીઉ ધન ધન હીરગુરૂરાજ ૯૨
અઠાવીસ માંહે મુખ્ય સિસુ ગુણવિજય ગણિરાય,
તસ સીસઇ ઉત્તમ કરી પ્રબંધ રચ્યો સુખદાય ૯૩

કુકવિત મૂકી કરી, કુમતિ કીધ પરિનામ
મન વચન કાયા કરી, ધર્મિ તણ્યો મનિ રાગ. ૪૯૪
જિનપ્રતિમા જિનચારિત્રી કરી સ્થાપિ અધિકાર,
આગમસ્યું સાખી ધરી, આણી તસ હૃદય મઝારિ ૪૯૫
આચારિજ પદનો ધણી નહિ અભિમાન લગાર
હીરગુરુ સરખે [illegible] મનસ્યું કર્યો વિચાર. ૪૯૬
ભાગ્યા ભગ્યા વિદ્વાન મનિ, પંડિત બહુ સુત જોડિ,
આશીષ સઘલિસ્યું પરવરયા, આવી વન્દે મન કોડિ ૪૯૭
કરરુપિ ચારિત્ર આદરઈ વિશુદ્ધ હીરગુરુ હાથિ,
પન્નાસધમત ઉચ્ચરઈ આશીષ ભણિતઅ સાથિ. ૪૯૮
ઋષિ મેઘજી ઉદ્યોતવિજય નામ અનોપમ દીધ,
ઋષિનિ ને ગુણવિજય દીધું નામ પ્રસિદ્ધ ૪૯૯
નામ થાપના અનુક્રમઈ કીધી શ્રી ગુરુરાજિ
પાંચે ખાસ ગુરૂ આણિપણે સારથો તસ બહુ કાજ ૫૦૦
શ્રી હીરવિજય સૂરીશ્વર ગચ્છપતિ તસ તણ્યો સીસ
શિષ્યો ગુણવિજય મનિ, ગુરુઆણ વહઈ નિશ દીસ. ૫૦૧
તસ વિનયી વચના વિબુધ શ્રી ધર્મવિજય ગણપતિ
અરસ સરસ બોલઈ સુધા પ્રણમઈ ભવ્ય મન રંગિ. ૫૦૨
શુભ સજ્જાઈ સુગુણના મહિમા તાસ તણ્યો ઉપગાર,
ભણઈ સુણઈ મનિ ભાવસ્યું તસ ઘરિ સુખ ભંડાર ૫૦૩
સંવત [illegible] ઉદધિનિધિ વરસે ધનતેર માસ,
શુદિ પંચમી ઉત્તરાફા [illegible] રચીઉ રાસ. ૫૦૪
કવિજન આગલિ [illegible] કરજોડિ
અધિક ન્યૂન જે મઈ કહ્યું [illegible] રેખે જોડિ. ૫૦૫
[illegible] ભાવ [illegible],
[illegible] ૫૦૬

પુણ્યે ધણ કણ સપજે, પુણ્યે સુખ આનંદ
પુણ્યે અરિ કેશરિ નમે, પણમે સુરનર ઇંદ. ૩
પુણ્યે લખમી વસિ હુવે, દિન દિન અધિક પડૂર
પુણ્યે ગ્રહ પીડા ટલે, જાગ્યે પુણ્ય અકૂર ૪
પુણ્ય તણા ફલ છે બહુ, પુણ્યે જસ વર ચિત્ત
હંસરાજ હંછરાજવર, હંસાવલી ઢાલ ચરિત્ત. ૫
સરસ પ્રબંધ છે એહનો, વલિ અધિક ઢાલ રસાલ,
કવિયણ સુણતા ગહગહી, ચ્યાર ખડ સુવિશાલ ૬
એ ચરિત્ર જલધર સમો, વચન અમૃત જલબિંદુ
મધુર સ્વરે તે ગાઇ જતુ ભવિક મોર સુખ કદ. ૭
રસ કલા કર સરજિકા, સુગાતા શ્રવણ સુહાય
સાભલિજ્યો ગુણિયણજના, જો આવૈ તુમ દાય. ૮

× × × ×

અંતે—

ખરતરગચ્છ અતી દીપતો, શ્રી જિનચદ સૂરિંદ
તાસ સીસ અતિ દીપતો, શ્રી જિનસિંહ મુણિંદ ૧૦૩ નિ૦
સોલસઇં ઉગણહુત્તરઈં લાહોરનયર મઝાર
સાંતિનાથ સુપસાઉલઇં કીધો પ્રબધ અપાર ૪
વાચનાચારિજ દીપતો, રાજાસાર સુણ જાણ
મણિરયણ કલાનિલો, શિષ્ય મુખ્ય સુજાણ ૫ નિ૦
હેમધર્મ ગુણ સાનિધઈં, મુઝ સદા સુખ આનદ,
વિનયમેરૂ મુનિવર કહઇ, સુણતા શ્રાવકવૃંદ. ૬
ચ્યારિ ખડ એ ચઉપઇ, સરસ પ્રબધ ઉલ્હાસ,
કવિયણ જનમન ગહગહઈં, ગાવતા લીલવિલાસ. ૭

—ચાર ખડ ગ્રથાગ્ર ૮૯૦ પ્રમાણ. ૧૧-૧૮ સે. લા વડોદરા.

(હીરવિજય સં. ૧૬૫૨ માં સ્વર્ગસ્થ થયા. તે તે સમયમાં)
(જયપુર ભં.)

—પ્રસિદ્ધ હીરવિજયસૂરિ પાસે મેઘજી ઋષિએ લોંકામતનો ત્યાગ કરી સં. ૧૬૨૮ માં દીક્ષા લીધી અને મેઘજીનું નામ ઉદ્યોતવિજય રાખ્યું. આ પ્રસંગે અમદાવાદના જૈનસંઘે મોટો ઉત્સવ કર્યો હતો. આ દીક્ષા અવસરે મેઘજીની સાથે તેના ત્રીસ (બત્રીસ) શિષ્યોએ પણ તપાગચ્છની દીક્ષા લીધી તે પૈકી ગણેશ નામના શિષ્યનું ગુણવિજય નામ રાખ્યું અને તેમના શિષ્ય તે કવિ સંઘવિજય. હીરવિજયસૂરિના એક શિષ્ય સંઘવિજય નામના હતા. તેનું સંસારપક્ષે સંઘજી નામ હતું. તે પાટણનો એક રહેવાસી હતો. તેની સ્ત્રીથી એક પુત્રી થઈ હતી. પોતાને ૩૨ વર્ષની ઉમર થતાં હીરવિજયસૂરિના ઉપદેશથી દીક્ષા લેવાનું મન થતાં સ્ત્રીની અનુમતિ વિના લઈ પોતાની પુત્રીનું લગ્ન કરી આપવા માટે મોટી સભા વગર દીક્ષા લીધી અને તેની સાથે બીજા સાત જણાએ દીક્ષા લીધી. સંઘજીનું નામ સૂરિજીએ સંઘવિજય રાખ્યું હેવ સંઘવિજય અને આપણા કવિ-ગુણવિજયના શિષ્ય એ જુદા જ એમ છે તે ખાત્રીથી કહી ન શકાય. કારણ આપણા કવિનું નામ સિંઘવિજય-સિંહવિજય પણ હોઈ શકે. તેથી અને તો બંને જુદા હોવાનું વધારે સંભવિત લાગે છે. જુઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્ પૃ. ૨૧ અને ૨૨૫.)

---

૨૨૧ વિજયમેરૂ (ખ૦ સાગચંદ-મણિરત્ન-હેમધર્મ શિ૦)

(૬૮૨) હંસરાજ વચ્છરાજ પ્રબંધ. સં. ૧૬૬૯ આસોમાં.

આદિ—

દુહા.

વીર જિણેસર ચરમ જિણ પ્રણમું, પય અરવિંદ સહસ પય પણમું.
વલિ ભવિ ધરિ પરમાણંદ. ૧

જિનવર વદન નિવાસની, પ્રણમું સારસતિ દેવ
પુસ્તકલા લહ ભારતી, સંનિધિ કરિ સુતદેવ. ૨

ભારમલ્લરાજા વડ દવાજા કરી થાપ્યા જિનવર,
શ્રી વિજયસેન સૂરીંદ સેવક પંડિત પરમાણુદ જયકર, ૭૭
૪-૧૫ (વિ. ધ.)

(કચ્છનું વિજયચિંતામણિ મંદિર.)
(વિજયસેનસૂરિ સ્વર્ગ ૧૬૭૧ તો તે પહેલા.)

---

૨૨૪ અજ્ઞાતકવિ.

(૪૪૬) સુદયવચ્છવીર ચરિત્ર લ સ ૧૬૫૨ પહેલા.

અંતે—

સુદયવછનું એહ ચરિત્ર, જે નર નિસૂણઈ સદા પવિત્ર,
તાહ તણુંઈ મનિ પૂજઇ આસ, લહઈ સિદ્ધિ સુહ લચ્છિ વિલાસ ૬૧

—સંવત્ ૧૬૫૨ વર્ષે આસોજ માસે શુકલપક્ષે પ્રતિપદાયા તિથૌ દેવાલીનગરે રાણા શ્રી પ્રતાપસિંઘ વિજયરાજરે શ્રી સંડેર ગણે ભટ્ટારિક શ્રી યશોભદ્રસૂરિ સંતાને ગચ્છાધિપ ભટ્ટારક શ્રી ઇશ્વરસૂરિભિ ચિરજીયાત તત્ શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી વિજયસુંદર વા૦ શ્રી પદમરાજ લિપતં.
(વિ. ધ)

---

૨૨૫ હીરનંદન (ખ૦ જિનસિંહસૂરિ શિ૦)

(૪૪૭) હરિશ્ચંદ્ર ચોપાઈ. સ ૧૬૭૦ થી ૧૬૭૪ ની વચ્ચે

આદિ—

શુભમતિ આપો સારદા, સરસ વચન સરસત્તિ,
બ્રહ્માણી સહુ વિઘન હરિ, ભલો કરે ભારતિ. ૧
ચઉવીસે જિણવર ચતુર, નામ હુવઇ નત નિધિ,
શ્રી ગૌતમ ગણધર સધર, સદા કરો સાનિધિ ૨
આદીસર જિણ ઉદય કરિ, શાંતિ જિણંદ સુખવાસ,
નિરમલ મતિ ઘો નેમિજિણ, પરતા પૂરઉ પાસ ૩

૨૨૨ જ્ઞાન (રાસ.)

(૪૪૩) શ્રીચરિત્ર રાસ. ૧૫૭ પહેલાં રત્નાગર પુરમાં.

અંતે—

નવરસ એહ નાટિક રચિઉ રત્નાગર પુરમાંહિ
પંડિત શ્રી નિરાગભ્યો આપ્યુ મનિ ઉચ્છાહિ. ૧૮

જ્ઞાન કહુ હો ભાખ્યો શ્રીચરિત્ર અપાર
જે ભણસ એહને ઉતરસ તે નર પન્ન અવતાર. ૧૯

—સં ૧૫૮૫ આસો વદ ૧૩ હસ્તાર્કે દિને પંડિત શ્રી જ્ઞાનવિજયગણિ શિ. મુ. પ્રીતિવિજય લિખિત

(પ્રવર્ત્તી આણંઓનો ભ)

—પ્રત સંખ્યા સ ૧૫૭ અમ.

(૪૪૪) યશોધર રાસ —?

---

૨૨૩ પરમાનંદ (ત૦ વિજયસેનસૂરિ શિ)

(૪૪૫) નાના દેશદેશીભાષામય સ્ત૦ (સ ૧૫૭૨ પહેલાં)

આદિ—

જે ત્રિભુવનતારણ તીરથ પાસ ચિંતામણીરે
કિ વિજય ચિંતામણીરે
ચાલિ ચતુર ચિંઉ ચાંતિ જાઇઇ પ્રેમ ઘણુ ભામનીરે
પ્રિય સેજ વાસિ જો તારા ચિંહિ પવધ પુરવેશરે
તસ સીંગિ સોવન ચોકિ કિ ધમ ઘમ ઘુઘરારે ૧

* * *

અંતે—

પ્રેમ સાર તીરથ સનમ સમરથ પાસ ત્રિભુવનનુ ધણી
તપગચ્છિ વિજયક જયકાર દીસુ ત્રિજ્યઇ વિજય ચિંતામણી.

અતે— કલસ.

જગમાહિ મહિમા ગુરૂતણુઉ જે, અતિઘણુઉ છઇ મઇ સુણ્યઉ,
દોઇ હાથ જોડી બુદ્ધિ થોડી, હામિ કોડી સઉ ગુણ્યઉ,
શ્રી વિજયદેવ સૂરિંદ નદઉ ભાવિ વદઉ વલી વલી,
વર વિબુધ વીપા મીસ વિદ્યાચદ આશા મવિ ફલી. ૫૭

—૫૭ ટુંક આમા છે પ્ર જૈં એ ગૂર્જં કાવ્ય સચય.

૧ +રાવણ મદોદરીએ આપેલ ઉપદેશ સ૦ ૩૯૧ સ. મા. ભી.

---

૨૨૭ ગંગદાસ (ખ૦ જિનસિંહ-કીર્તિરત્નસૂરિ-હર્ષધર્મ-હર્ષવિશાલ-સાધુમંદિર-વિમલરંગ-લબ્ધિકલ્લોલ શિ.)

(૪૪૯) વકચૂલ રાસ. સ. ૧૬૭૧ શ્રા૦ શુ. ૨ ગુરૂ પાતિ ગામમા.

આદિ—

સતિ જિણેસર ચિર જયતુ, સતિકરણ જિનરાજ,
વંકચૂલ રાજા તણુઉ, ચરિત કહિસુ હિતકાજ ૧
સૂધઇ મન જે પાલિસ્યઇ, ગુરૂમુખ લેઇ નીમ,
વકચૂલ જિમ પામિસ્યઇ, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ નિસ્સીમ. ૨
ગુરૂવિણુ કો જાણુઈ નહી, ધરમાધરમ વિચાર,
સુઘટ ઘાટ સોનાર વિણુ, લાધ મિલઈ લોહાર. ૩
રૂપિ કિમઇ ન રજીયઈ, જઉ વિધિ રજનહાર,
કઠન કિમ યઅરિયઇ, જઉ વરસઇ જલધાર ૪
ચ્યારિ નીમ ચાવા ચતુર, લીધા ગુરૂનઈ પાસ,
ચમતકાર ચિત ઊપજઇ, સુણુતા મન ઉલ્હાસ. ૫

* * * *

અત—

અવત સોલઈકહુત્તરિ જાણિ, પાતિગામ સુઠામ વખાણિ,
શ્રાવણુ સૂદિ બીજઇ ગુરૂવારિ, ગાયઉ વકચૂલ સૂખકાર. ૧૨૧

વિઘન હરો શ્રી વીરજિણ સુખ સંપદ દાતાર,
પરતીરથ જગિ પરગડા, નયરુ પ્રકાસમિ સાર ૪
ખરતર આમનાય વરો, જગમ જુગપરધાન
શ્રી જિનસિંહ સૂરીસરુ, નમીયઇ સુગુણનિધાન. ૫
જિનચંદ વિદ્યાનિધો, શિષ્ય હીરનંદન નામ,
ગુરુ સુપસાઇ ગાયસું, રચઇ હરખપ્રકામ. ૬

× × × ×

અંતે—

એટલું પાનું નથી. પ્ર. ૭૬ ૫ ૧૫ આ. ક

---

૨૨૬ વિદ્યાચંદ (ત૦ વીધા શિષ્ય)

(૪૪૮) +શ્રી વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણ રાસ. ૧૬૭૧ પછી

આદિ—

સરસતિ મતિ વડ નિરમલી, મુખિ વસ વચન વિલાસ,
ગાઉં તપગચ્છ રાજવી વિજયસેન ગુણરાસિ. ૧
જગમાં જગગુરુ હીરજી હુઓ અધિક સોભાગ
મહિમા મહીમંડિ પ્રગટ, જિમ રામચુની મહાભાગ. ૨
તાસ પાટિ ઉદયાચલિં, ઉગ્યું અભિનવ ભાણ
શ્રી વિજયસેન સૂરિસરુ, જેહથી નિતસુ વિહાણ. ૩
ભાગ્ય વડું શ્રી પૂજ્યનું, કુમતિ ન ખંડી આણ,
જિનશાસનમાં જાગતો, પુણ્ય અધિક મહાણ. ૪
ભરત પ્રતિમા પૂજાવી, સવ તીરથ ઉદ્ધાર,
સુખ-ભાસ-ગતિ મરણથી, તે સુણજ્યો અધિકાર ૫
એહનાં ને નિર્વાણના કહું ઉલ્લેખ વિચાર,
તાત માત ગુરુ આગની નામ થકી સંભાર. ૬

* * * *

અતે— કલસ.

જગમાહિ મહિમા ગુરૂતણુઉ જે, અતિઘણુઉ છઇ મઈ સુણ્યઉ,
દોઇ હાથ જોડી બુદ્ધિ થોડી, ઠામિ ઠોડી સઉ ગુણ્યઉ,
શ્રી વિજયદેવ સૂરિંદ નદઉ ભાવિ વદઉ વલી વલી,
વર વિબુધ વીપા સીસ વિદ્યાચદ આશા સવિ ફલી. ૫૭

—૫૭ ટુક આમા છે. પ્ર જૈ. એ. ગૂર્જર કાવ્ય મચય

૧ +રાવણ મદોદરીએ આપેલ ઉપદેશ સ૦ ૩૫૧ સ. મા. ભી.

૨૨૭ ગંગદાસ (ખ૦ જિનસિંહ–કીર્તિરત્નસૂરિ–હર્ષધર્મ–હર્ષવિશાલ–સાધુમંદિર–વિમલરંગ–લબ્ધિકલ્લોલ શિ.)

(૪૪૯) વકચૂલ રાસ. સ. ૧૬૭૧ શ્રા૦ શુ. ૨ ગુરૂ પાતિ ગામમા.

આદિ—

સતિ જિણેસર ચિર જયતુ, સતિકરણુ જિનરાજ,
વંકચૂલ રાજા તણુઉ, ચરિત કહિસુ હિતકાજ ૧
સૂધઇ મન જે પાલિસ્યઇ, ગુરૂમુખ લેઇ નીમ,
વકચૂલ જિમ પામિસ્યઇ, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ નિસ્સીમ. ૨
ગુરૂવિણુ કો જાણુઈ નહી, ધરમાધરમ વિચાર,
સુઘટ ઘાટ સોનાર વિણુ, લાષ મિલઈ લોહાર ૩
ભૂરિષ કિમઇ ન રજીયઈ, જઉ વિધિ રજનહાર,
ઠઠન કિમ સઅરિયઇ, જઉ વરસઇ જલધાર. ૪
ચ્યારિ નીમ ચાવા ચતુર, લીધા ગુરૂનઈ પાસ,
ચમતકાર ચિત ઊપજઇ, સુણુતા મન ઉલ્હાસ. ૫

* * * *

અત—

સવત સોલઈકહુત્તરિ જાણિ, પાતિગામ સુઠામ વખાણિ,
શ્રાવણ સૂદિ બીજઇ ગુરૂવારિ, ગાયઉ વકચૂલ સૂખકાર. ૧૨૧

ગુણવર શ્રી જિનચંદસૂરિ પાટ, સેવઈ સુરનર મુનિવર થાટ,
ખરતાણી ભંજન સિરિ સાટ, શુદ્ધ પરૂપઈ જિણવર વાટ. ૧૨૨
યુગવર શ્રી જિનસિંઘ સૂરીસ વિજયમાન પ્રતાપઉ સુજગીસ,
રાયરાણા માનઈ જસુ આણ એહના કેતા કરૂં વખાણ ૧૨૩
ભૂમિતલ મોટા અવદાત, યુગ મહેવઈ જસુ વિખ્યાત,
આચારિજ આચારઈ ભલઉ હીરકિરતન સૂરિ જગતિલઉ. ૧૨૪
હરખપ્રભ વાચક તસુ સીસ, વાચક હરખવિશાલ મુનીસ,
તસુ પાટક પરગઉ ગુણનિલઉ, સાધુમંદિર વાચક સિરિતિલઉ. ૧૨૫
તાસુ વિનેય વિમલરંગ ગણી વિનયવંતમાંહિ મહિમા ઘણી.
તિહનઉ સીસ વિનયગુણ જાણ વાચક લબધિકલ્લોલ વખાણ. ૧૨૬
તાસ પસાઈ એહ રસાલ વાંચ્યુંસ ભાખ્યઉ ગુણમાલ,
સુણતાં ભણતાં લીલવિલાસ, એહ સંબંધ કહ્યઉ ઉલ્લાસ. ૧૨૭
જિહાં સાગર જલ ગગનતરંગ જિહાં કનકગિરિ વર ઉત્તુંગ,
તિહાં લગિ નંદઉ એહ સંબંધ સુણતાં થાઈ કરમહ બંધ. ૧૨૮

—સં. ૧૬૮૪ પોષ વદિ ૧ ભાઉવાસરે પૂર્ણિમાપક્ષે યુગપ્રધાન શ્રી ૫ યુગવર ભટ્ટારક લક્ષ્મીચંદ્રસૂરિ–પ્રથમ શિ. પંડિ. શ્રી વીરવિમલ ગણિ વાચક વાચનાચાર્ય વા. શ્રી લબ્ધિવિજય તત્ શિષ્યાસ શિ. સૌભાગ્યવિજય લખિતં–શ્રી સત્યપુરવરે. વિ. ધ. ૫–૧૪

---

૨૨૮ કૃપાસાગર (નેમિસાગર–વિદ્યાસાગર શિ.)

(૪૫૦)+ નેમિસાગર ઉ. નિર્વાણ રાસ. સં. ૧૬૭૨ માગ. શુ. ૧૨
ઉન્નતપુરમાં

આદિ— વસ્તુ.

સારદ ભગવ સાર પગવ ગ્રહ ભગવંત,
શાંતિ જિણેસર સામીઉ રિદ્ધિવૃદ્ધિ સવિસિદ્ધિ કરણ,

મહિમડલ મહિમાનિલો, પાપ વ્યાપ સતાપ વારણુ,
ઉજ્જેણીપુર જિન જયો, પ્રગટ અવતી પાસ,
કામકુમ્ભ જિમ પૂરવે, કવિયણુ કેરી આમ ૧

નેમિસાગર ર નામ અભિરામ,
કામિતપૂરણુ અભિનવો કલ્પવેલિ સમ સદા કહીઈ,
જપતા જગિ જસ વિસ્તરિ લલિત લીલ આનદ લહીઇં,
વર વાચક પદવીધરૂ, અગિર્ય ગુરૂ આણુ,
જિમ હૂઉં તિમ કવિ કહિ, તેહતણૂ નિરવાણુ ૨

× × × ×

અતે—

ઢાલ ૧૦ મી. રાગ ધન્યાશ્રી

જય જય સાધુ શિરોમણી, નેમિસાગર વર નામોજી,
કામિતપૂરણુ સુરતરૂ, વાચકવૃદ લલામોજી. ૧૨૮

× × × ×

સવત સોલ બિહુત્તરઇં નયર ઉજ્જેણી મઝારજી,
માગસિર શુદિ બારસ દિનેં થુણિઉ શ્રી અણુગારોજી ૧૩૪
વાચક વિદ્યાસાગરૂ, તાસ પચાયણુ સીસોજી,
વિબુધ કૃપાસાગર કહિ પૂરો સકલ જગીસોજી. ૧૩૫

—લિ૦ સ ૧૭૭૦ શ્રાવણુ વદિ ૫ બુધે મુનિ જયસૌભાગ્યેન
પા ૬-૧૩ ન ૩૪-સન ૧૮૭૭-૭૮ ડે કો

૨૨૯ રાજસાગર ઉ. (પીં. ધર્મસાગરસૂરિ-વિમલપ્રભ-સૂરિ-સૌભાગ્યસાગરસૂરિ શિ.)

(૮૫૧) લવકુશ રાસ. ર. ૧૬૭૨ જેઠ સુદિ ૩ બુધ

અંતે—

સવત સોલ વરસ અઠ્ઠુત્તરી જેઠ સુદી ગુરુવાર,
તિથિ ત્રીજતિ દિનિ રાસ પૂરણ એહવું સમાચાર ૨
નગર વિરપુર રમ્ય જિહાં કરઇ કમલાવાસ,
જિહાં વસઇ વ્યવહારીઆ અતિ ધર્મ ઉપરિ ભાસ,
ચોવીસ અધિક સુ વાર શ્રી શાંતિસૂરિ સુજાણ
ગતિબોધીઆ કુલ સામઈ શ્રીઆણંદપુર અભિરામ. ૩
તાસ અનુક્રમિ પાટિ પ્રગટ્યા શ્રી ધર્મસાગર સૂરિ,
શ્રી વિમલસમ સરીસ નામું, દુર્ઘ પાખંડ પૂરિ,
વિપુલ વિદ્યા ધરમતા અધિક જસુ ઉપગાર,
જેણિ દાખ્યા જિન કરી આગમવાનના અધિકાર ૪
જેણિ થાપ્યા સૂરિ શ્રી કલ્યાણસાગર સૂરિ,
જિનશાસન મારગ દીપાવઈ સોહમ પુણ્યક થાય,
વીનતી વાચક રાજસાગર રાસ એહ રચિ સુખ
નરનારિ ભાવિ ભણઈ તસુ સોભાગ્ય ઘરિ સંપદ. ૫ ૫

—ઇતિશ્રી વસુધા રાસ સંપૂર્ણ—ગાથા ૫૦ પત્ર ૧૨ લા. મ. પાટણ ડાભો ૮૩

(૪૫૨) પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ રાસ. સં. ૧૧૫૮
પત્ર ૧૪ લા. મ. પાટણ ડા. ૮૩

૭૨૮૬ કીર્તિવિજય (ત૦ કાનજી શિ.)

વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણ સજ્ઝાય.

આદિ—

ત્રેવડી મધ્યરે ભાવ મહાવીરો—એ દેશ
સારદ્ય ભગવતિ જિન પાટિ, પ્રણમી વિજય ચારે

હીર પટોધર ગાયતા રે મુઝ મનિ આણંદ થાયરે,
તુ મનમોહન જેસગજીરે. ૧

× × × ×

અંતે— કલશ.

હીર પટોધર સધ સુખકર વિજયસેન સૂરીસરો,
મે થુણ્યો સૂર સવાઇ અવિચલ બિરૂદ મહિમામંદિરો,
જસ્ પાટિ પ્રગટ પ્રતાપ દીપે વિજયદેવ દિવાકરો,
કાનજી પંડિત સીસ કીરતિવિજય વંછિતકરો. ૪૭

—૪-૯ મા.

(વિજયસેનસૂરિ—સ્વ૦ ૧૬૭૨ મા થયા ત્યાર પછી તે સમામા આ થયેલ છે.)

---

૨૩૦ લાલવિજય (૧) (ત. વિજયદેવસૂરિ-શુભવિજય શિ.)

(૪૫૩) જ્ઞાતાધર્મ ઓગણીસ અધ્યયન સઝાય. સ ૧૬૭૩
આપાડ વદ ૪ રવિ છીઆડામાં.

અંતે—

સવત **સોલત્રિહુંતરિ** સવત્સરે, આદિતવારે આસાઢ માસે,
શુભવિજય શિષ્ય લાલવિજય એણિપરે કહે ભણે ગુણે
તે સુખીય થાશે. ૧૦

—ઇતિ પુંડરીક કુંડરીક રિષી સઝાય

તપગચ્છ પાટ પરંપર આવ્યા, સુધર્મ ગુરૂથી ભાવ્યા,
શ્રી વિજયદેવ સૂરીશ્વર રાજે, સોલત્રિહુતરિ છાજે. ૬
આસાઢ વદિ ચોથે દિન આવે, છીઆડા માહે ગાવે,
રવિવારે એ અર્થ વિચારે સાંભળતા સુખ થાયે ૭
શુભવિજય પંડિત સુખકારી, તાસ પ્રસાદિ જાણી,
સઝાય એકવીસ આસ પુરો મુજ, **લાલવિજય** કહી વાણી. ૮

સિદ્ધાંત વાણી સરસ જાણી આદર આણી ભણીએ
ભાવે ભણીસ્યું કહે એમ કવિયણુ પ્રેમ તેહને સુણીએ. ૯
—સર્વરસ સઝાય સંગ્રહ ઉપા૦ પ્ર. મ.

(૯૫૪) નંદન મણિયાર રાસ. વિધા.
૧+ શ્રી સઝાય. ૧ ૨ સ. મા. ભી.
૨. સુરસાન મ સ ૧૬૭૬ ભાગ્યર—કડીઓ.

આદિ—

શ્રી સુરસાન નમી હું માગું વચન વિલાસ
સુદર્શન શિષ્ય વખાણીએ હું પું પ્રભુ પાયે દાસ.

× × × ×

અંતે—

સંવત સોળ સિત્તોતરે માગશિર કરી મઝારિ
શ્રી પાર્શ્વનાથ પસાઉલે શીખે પ્રેમ કીધું ઉદાર ૪૧
જે ભાવે ભણિ નિરમલા તે પામે સંપદ કોડિ,
શ્રી ગુણવિજય શિષ્ય પ્રેમ ભણુઇ લાભવિજય નમે કરજોડિ. ૪૨
ભા. ૬

—લિ. ભા. વીરજી પાનાચંદ ભા. પ્રેમજી ૨-૧૪ મારી પાસે
પ્રત ૭

૩. વિચાર સ. ૫ કડી.
આદિ—પ્રથમ ધરું સદગુરુ નામ, જિમ મનવંછિત કામ,
અંતે—ગુણવિજય શીશ લાભવિજય કહે સુખવાસ પતિની સદા ૫
૪ ભરતબાહુબલ સ. ૩૧ કડીની.

અંતે—

તપગચ્છનાયક સુંદરે, શ્રી વિજયસેન સૂરિરાય,
સોહમ નિંદી વાણાણરે શ્રી કલ્યાણવિજય ઉવઝાય.

શ્રી કલ્યાણવિજય ઉવઝાયા સીસ, શુભવિજય પ્રણમે નિસિદીસ
લાલવિજય કહે ધણિ ધ્યાને રહી, બાહુબલિની પરિ મુગતે જઈરે ૩૧

—પત્ર ૨ શ્લો. ૩૦ દા ૨૩ લીં., ૨-૧૯ મારી પાસે છેલ્લુ પાનુ છે

૫ કયવન્ના ઋષિ સ. ૧૪ કડીની

અંતે—

એ હવે વિર આવ્યા, સાતે સ્ત્રી જૂઓ સાથે,
દીક્ષા લીધી તિહા સાચા શ્રી ગુરુ હાથે.
પાલે એકમન્ના કરમ સવે તિહા ટાલી,
કેવલ પામીને લહસ્યે મુગત લટકાલી
લટકાલી તિણે મુગતજ પામી, તેનો દાન પ્રભાવે,
ઉતમના ગુણ લેઇ દેઇ કર્યો સઝાય સુભભાવે
શુભવિજય પડિત પાય સેવી, લાલવિજે કહે પ્રાણી,
ભાવસહિત દીઓ દાન ભલીપરે, હીયડે ઉલટ આણી. ૧૪

(આમ દરેક કડી ૮ ટુકની છે) લિ૦ શ્રી પુરબદિરે. ૩-૧૧ મારી પાસે છેલ્લુ ત્રીજું પાનુ છે.

કલ્યાણસાગરસૂરિ. (આ) જુઓ ન. ૪૪ પૃષ્ટ ૪૭.

વીસ વિહરમાન સ્ત૦

પત્ર ૪ દા ૨૩ લીં.

અગડદત્તરાસ (સ. ૧૬૪૫ થી ૧૭૧૮ સુધીમા.)

(અચલગચ્છના પાટ પર ૬૪ મા કલ્યાણસાગરસૂરિ થયા. લોલાડા ગામે કોઠારી નાનિગની સ્ત્રી નામિલદેના કોડણ નામે પુત્ર સં. ૧૬૩૩ મા જન્મ્યા સ. ૧૬૪૨ મા ધવલપુરે દીક્ષા લીધી. સં. ૧૬૪૯ માં અમદાવાદમા આચાર્યપદ, સ. ૧૬૭૦ મા પાટણમા ગચ્છેશપદ પામ્યા. તેમણે કચ્છદેશના અધિપતિને પ્રતિબોધ આપી આહેડ-શિકાર મૂકાવ-

સિદ્ધાંત વાણી સરસ જાણી આદર આણી ભવિપ્રાણીએ
ભાવે ભવીયણ કહે એમ કવિયણ મન રંગે સુણીએ. ૬
—સર્વરસ સઝાય સંગ્રહ ભ૫ પ્ર. ક.

(૪૫૫૪) નન્દન મણિયાર રાસ. વિમ.

૧+ થી સઝાય. ૧ ૨ સ. ભા. ભી.

૨. સુદર્શન સ સ ૧૬૭૬ ભાગ્યાર-કડીમાં.

આદિ—

શ્રી ગુરુપદપંકજ નમી હું માગું વચન વિલાસ,
સુદર્શન શિયલ વખાણિસિં હું પું ઉમ્હ પારે દાસ.

× × × ×

અંતે—

સંવત સોળ સિત્યોતરે ભાગ્યાર કડી મઝારિ
શ્રી પાર્શ્વનાથ પસાઉલઈ કીધો પ્રબંધ કીધું ઉદાર ૪૧
જે ભાવે ભણિ નિરમલા તે પામે સંપદ કોડિ,
શ્રી શુભવિજય શિષ્ય કહે ભાવુક લાભવિજય નમે કરજોડિ. ૪૨
ભા. ૬.
—લિ. ભા. વીરજી પાનાથે ભા. પ્રેમજી ૨-૧૪ ભરી પ્રે
પ્રત ૭

૩. વિચાર સ. ૫ કડી.
આદિ—પ્રણમ પાર્શ્વ સદગુરુ નામ, જિમ મનવંછિત કામ,
અંતે—શુભવિજય શીસ લાભવિજય કહે સુણમાંત પતિણી ઘણી ૫

૪ ભરતબાહુબલ સ. ૩૧ કડીની.

અંતે—

તપગચ્છનાયક સુંદરે શ્રી વિજયસેન સૂરિરાય,
સોહમ સિંહ વાચનાતરે શ્રી કલ્યાણવિજય ઉવઝાય.

શ્રી કલ્યાણવિજય ઉવઝાયા સીસ, શુભવિજય પ્રણમે નિસિદીસ
લાલવિજય કહે ઇણિ ધ્યાને રહી, બાહુબલિની પરિ મુગતે જઇરે. ૩૧
—પત્ર ૨ શ્લો. ૩૦ દા ૨૩ લીં, ૨–૧૬ મારી પાસે છેલ્લુ પાનુ છે

૫ કયવન્ના ઋષિ સ. ૧૪ કડીની

અંતે—

એ હવે વિર આવ્યા, સાતે સ્ત્રી જૂઓ સાથે,
દીક્ષા લીધી તિહા સાચા શ્રી ગુરૂ હાથે.
પાલે એકમન્ના કરમ સવે તિહા ટાલી,
કેવલ પામીને લહસ્યે મુગત લટકાલી
લટકાલી તિણે મુગતજ પામી, તેનો દાન પ્રભાવે,
ઉતમના ગુણ લેઇ દેઇ કર્યો સઝાય સુભભાવે
શુભવિજય પડિત પાય સેવી, લાલવિજે કહે પ્રાણી,
ભાનસહિત દીઓ દાન ભલીપરે, હીયડે ઉલટ આણી. ૧૪

(આમ દરેક કડી ૮ ટુકની છે) લિ૦ શ્રી પુરબદિરે. ૩–૧૧ મારી પાસે છેલ્લું ત્રીજું પાનુ છે.

કલ્યાણસાગરસૂરિ. (આં) જુઓ ન. ૪૪ પૃષ્ઠ ૪૭.

વીસ વિહરમાન સ્ત૦

પત્ર ૪ દા ૨૩ લી.

અગડદત્તરાસ (સ. ૧૬૪૯ થી ૧૭૧૮ સુધીમા)

(અચલગચ્છના પાટ પર ૬૪ મા કલ્યાણસાગરસૂરિ થયા. લોલાડા ગામે કોઠારી નાનિગની સ્ત્રી નામિલદેના કોડણ નામે પુત્ર સં. ૧૬૩૩ મા જન્મ્યા સ. ૧૬૪૨ મા ધવલપુરે દીક્ષા લીધી. સં. ૧૬૪૯ મા અમદાવાદમા આચાર્યપદ, સ ૧૬૭૦ મા પાટણમા ગચ્છેશપદ પામ્યા. તેમણે કચ્છદેશના અધિપતિને પ્રતિબોધ આપી આહેડ–શિકાર મૂકાવ-

રાખ્યો. તેમના ઉપદેશથી નવાનગરમાં સં. ૧૬૭૫ માં લાલન ગોત્રે ઓસવાલ જ્ઞાતિના શા. વર્દ્ધમાન પદમસીએ નવલાખ મહમુદી ખર્ચીને એક મોટો જિનપ્રાસાદ કરાવી તેમાં ૫૧ મોટાં બિંબ ભરાવ્યાં તથા ૫૦૧ બીજા બિંબ ભરાવ્યાં તેમજ તે શેઠે શત્રુંજયપર એક મોટું જિનાલય કરાવ્યું ને બીજા સાત દેરાસરની ત્યાં પ્રતિષ્ઠા કરાવી. વળી સં. ૧૬૭૫ ના વૈશાખ શુદ ૮ રવિદિને નવાનગરવાસી ઓસવાલ જ્ઞાતિના નાગડગોત્રના શા. રાજસીએ ૫૦૧ જિનબિંબ ભરાવી એક મોટું બાવન જિનાલયવાળું ચૈત્ય કરાવ્યું તેની પ્રતિષ્ઠામાં આ આચાર્ય હતા. તે રાજસીએ એક દેરાસર ઉપર નવ લાખ મહમુદી ખર્ચી અને બીજા મોટા ૨૧ પ્રાસાદ કરાવ્યા તેનીપર ૯૪ લાખ ફરી ખર્ચી આ આચાર્ય આગરામાં ચોમાસું હતા ત્યાં એમના ઉપદેશથી કુંરપાલ અને સોનપાલે ઘણું ધન સાતક્ષેત્ર વાપરી—શ્રી સમ્મેતશિખરજીનો સંઘ કાઢ્યો ને યાત્રા કરી સં. ૧૬૭૧. આ આચાર્ય સં. ૧૭૧૮ માં ભુજમાં ૮૫ વર્ષની ઉમરે સ્વર્ગસ્થ થયા. વધુ વૃત્તાંત મોટી પટ્ટાવલિમાં તેમજ તેમ નાપર ઉદયસાગરે રાસ સં. ૧૮૨૨ માં રચેલો પ્રગટ થયો છે તેમાંથી જોઈ લ્યુ. પૃ. ૪૭-૫૨ કલ્યાણસાગર આપેલ છે તેજ આ અચલગચ્છીય હોવા ઘટે તેથી આને જુદો નંબર નથી આપ્યો.

---

૨૪૧ ઉદયમંદિર (અં. કલ્યાણસાગરસૂરિ-પુણ્યમંદિર શિ૦)

(૪૫૫) ધ્વજભુજંગ આખ્યાન સં. ૧૬૭૫ મ. શુ. ૧૩ સોમ
સેલારપુરમાં

અંત—

સંવત સોલપંચ્યોતેરે રે, કાર્તિક માસ મઝારિરે
શુદ્ધ તેરસ અતિ ઉજ્જલીરે સોમ સુતન ભલે વારરે. ૧
વિધિપક્ષ ગચ્છ રાજ્યોરે, સોહે નિર્મલ નામરે
જિનજિન મહિમા દીપતોરે, જિમ ઉદયાચલ ભાણરે. ૧૧

કલ્યાણસાયર સૂરીસરૂરે, સકલકલા ગુણ ઠામરે,
નાનિગનદન સુદરૂરે, મોહન (કોડણ) શ્રીગુરૂ નામરે. ૧૨
તાસ પક્ષ પડિતવરૂરે, પુન્યમદિર મુનિરાયરે,
વિનય તેહના વીનવેરે, ઉદયમદિર ધરી સાયરે ૧૩
રાસ રચ્યો ખતે કરીરે, સેરવાટપુર માહિરે,
નરનારી જે સાભલેરે, તસ હોઈ અધિક ઉછાહિરે ૧૪

—સકલપડિત શિરોરત્ન ભૂભામિનીભાલસ્થિતોપમાન પડિતોત્તમ શ્રી ૨૧ શ્રી લબ્ધિવિજય ગણિ શિષ્ય સકલગણિગજેદ્રગણિ સુદરવિજય ભાઈશ્રી ૫ શ્રી શાતિવિજય ગણિ લિખિત મુનિશ્રી નેમવિજય વાચનાર્થે લિખિત પુસ્તક શ્રી શાતલપુર નગરે (પત્ર ૭ પ્ર. કા.)

૨૩૨ ધર્મકીર્તિ (ખ૦ ધર્મનિધાન શિ.

(૪૫૬) નેમિરાસ સ ૧૬૭૫ ફા શુ. ૫ રવિ

આદિ—　　　હુ બલિહારી જાદવા એહની ઢાલ

સરમતિ માતા મુઝ ભણી, દેજે અવિરલ બુદ્ધિ વિસાલકિ,
નેમિ તણા ગુણ ચિત્ત ધરી, પભણુ રંગઇ અતિહિં રસાલ કિ ૧
મીલસિરોમણિ નેમિજી, ગાઇસુ હુ જિણવર સુખકારકિ,
સીલ સુજસ જગિ વિસ્તર્યંઉ, જાદવકુલનઉ એ સિણગારકિ સીલ ૨

*　　　*　　　*　　　*

અતે—

ખરતરગછિ ગુરૂ ગુણનિલઉ, જુગપ્રધાન જિણચદ મુણિંદ કિ,
પાઠક ધરમનિધાનજી, ધરમકીરતિ મનિ ધરિઅ આણુદકિ ૭૦
સોલહસયપચહુત્તરઈ ફાગુણ સુદિ પચમિ રવિવારકિ,
રાસ ભણ્યઉ જિણવર તણુઉ, સયલ સઘનઈ મગલકારકિ. સી ૭૧

—૩-૧૫ સે લા. ન ૨૨૩૩

૨૩૪ વિવેકવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ-ઋદ્ધિવિજય-ચતુરવિજય શિ.)

(૪૫૭) રિપુમર્દન રાસ. ૧૬૭૪ (?) વાસવસીમાં

આદિ—

ધનજયપુર વરપાસ જિન, હું પ્રણમું તુમ પાય
વામાનંદ નામથી, પરમ પામું સુખદાય. ૧

સરસતિ ભગવતિ આપજો, મુઝનઈ બુદ્ધિ પ્રકાસ
કાલિદાસ જિમ આપ તિમ, તિમ પો વચનવિલાસ.

* + * *

અંતે—

ઢાલ આવો આવોરે સહીઓ ઉપાસરે આવો એ દેશી.

ગાયા ગાયારે ઉત્તમના ગુણ ગાયા, સુખસંપતિ બહુ પાયારે
ઉત્તમના ગુણ સુણસેં ભણસેં તસ ઘર ઋદ્ધિ સવાઈરે. ૧
ધન સીલ તપ ભાવના કહીઈ એ ચ્યારે સહી ધ્યારેરે.
એ ચ્યારેથી અધિક લહીઈ સીલ વડો સુખકારરે. ગા. ૨
સીલ ઉપર રિપુમર્દન રાજા તે તસ સિદ્ધિ સધાઈરે
ધર્મ આરાધિ સંયમ પાળે પ્રાણી તુમે સહુ કેહરે. ૩
શ્રીભગવંતભાખ્યાથી લહિ, એહનો સહી અધિકારરે.
પંડિત કોઈ દેખીનિ કરજો, ને હોવે ઓછ અધિક ૪
જેહવી બુદ્ધિ તેહવી ચતુરાઈ આવે તેહવી વાંચીરે
૨૬ ભાષે હું પનગત સમજો, તે સહિ મધ્યા ભાખીરે. ૫
અધિકું ઓછું જે મેં ભાખ્યું, તે મુઝ મિચ્છા દુક્કડરે,
એક ધ્યાને કરી જોજો, એહનો રાસ ઘણું આણંદરે. ૬
સંવતસોલસ ચુમ્મોતેર ચોમાસું વાસવ માંહે સારરે,
ગામ વાસવની અતિ ઘણું સારું પરમી દેવ ઘણારે. ૭

સંભવનાથ તણેં પરસાદે, ચોપઇ સરસજ કીધીરે,
શ્રી જિનનો દીદાર લહીને મુઝ મનવછિન સિદ્ધિરે, ૯
સંવત ચૈકસૈલાદિક રાગા, જ્ઞાની નામ ધરીજેરે,
માસ વ્યંક અજુઆલીતિથ સીવા, વાર ભલો ભૃગુ લીજેરે, ૧૦
સકલ ભટ્ટારક અનોપમ સોહે શ્રી હીરવિજય સૂરીરાયારે,
અકબરને બોધ દઇને, શ્રી જિનધર્મ પતાયારે ૧૧
તાસરે શીસ અતિ ધણુ રૂડા, ઋદ્ધિવિજય સુખકારરે,
તાસરે શીસ પડિત ગુણભરીઆ, ચતુરવિજય શિષ્ય સારરે. ૧૨
રાગ ધનાસી ઢાલ સતાવીસ, રિપુમર્દન ગુણ ગાયારે,
વિવેકવિજય કહે સુણતા સહુને, આણુંદઋદ્ધિ સવાયારે. ૧૩

—૧૮-૧૫ પ્રથમાન ૭૦૦ નં ૩૭ દા ૨૫ લીં.

---

૨૩૪ જયસોમ (ખ. પ્રમાંદમાણિક્ય ગણિ શિ)

(૪૫૮) ભાવના સધિ સ ૧૬૭૨ વીકાનેરમા.

આદિ—

આદીસર જિણવર તણા, પદપકજ પણમેવિ,
પભણિસુ બારહભાવના, સાનધિ કરિ શ્રુતદેવિ ૧
દાન દયા જપતપ ક્રિયા, ભાવ પખઇ અપ્રમાણ,
લૂણ વિણા જિમ રસવતી, એ શ્રી જિનવરવાણિ ૨
દાન શીલ તપ દોહિલા, કરતા દૂસમકાલિ,
ભાવના ભાવઉ ભવિકજન, પુણ્યસરોવરપાલિ. ૩
અનિત્યપણઉ અશરણપણઉ, ભવસરૂપ એકત્વ,
અન્યથઉ વલિ અશુચિપણુ, આશ્રવ સવરતત્ત્વ. ૪
નવમી નિર્જ્જરા ભાવના, ધર્મ્મ સુરલોક સભાવ,
બોધિ દુલભ પરભવ દસી, બારહ ભાવન ભાવિ. ૫

* -- * * *

૭૩૩ વિવેકવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ-ઋદ્ધિવિજય-ચતુરવિજય શિ.)

(૪૫૭) રિપુમર્દન રાસ. ૧૬૭૫ (?) પહેલાં

આદિ—

પદમપ્રભુ પરમેશ જિન, હું પ્રણમું તુમ પાય
વામાનંદન નામથી પરમ પામું સુખકાય. ૧
સરસતિ ભગવતિ આપજો મુજનઈં બુદ્ધિ પ્રકાસ,
કાલિદાસ જિમ ભાખ તિમ તિમ દો વચનવિલાસ.

* + * *

અંતે—

રાગ આવો આવોરે સહીઓ ઉલાસરે આવો એ દેશી.

સાધ સાધરે ઉત્તમના ગુણ સાધ, સુભાષિત મધુ પધારે
ઉત્તમના ગુણ સુણજ ભવ્યમે તસ ઘર ઋદ્ધિ સવારે. ૧
ધન ભીમ તણ ભામના કીર્તિ એ જગમાં સદા સારેરે.
એ આરેથી અધિપ લખ્યું, ભીમ વંશ સુભારરે. સા. ૨
શીલ પામ્યું રિપુમર્દન રાજા, તો તસ રિદ્ધિ સવાઈ
કમ લચ્છિ ભગવ પામ પામી ગુણે ધનું કેરી. ૩
શ્રીતારંગભ્યથી લીલ, એહવો મહી અધિકારે.
પંડિત મનું સાથે કરેો, તે ઉદ્ધ ચોપઇ ભાખર ૪
જેતી બુદ્ધિ તેહવી ભાખી મારે તેહવી વર્ણવી
રા ગણ કુ ધનાન ધ્યાય. તે મતિ ચંપ લખી ૫
અધિક ઓછું જે મેં ભાખ્યું તે મુજ મિચ્છા દુક્કરે
ઓ પાને શ્રી ભોરો, એહમે રામ વધુ આપુંરે ૬
અનાગમ ગુણાની મહત્વ ચતુ નાનો ધારો
ગમ ચપતી અતિ ધનું ભા ધારી આ ધરારે ૭

ગુરૂ મુખથી જાણ્યો જેહવઉ, તેહવઉ રચ્યો નહી કાંઇ નવઉ.
એ સબધ સદા સુખકાર, ભણતા સુણતા જયજયકાર ૪૪
સંવત સોલછહત્તરઈ સાર, શ્રાવણ વદિ ષષ્ટિ ગુરૂવાર,
દશપુર નવફણ પાસ પસાય, રચ્યો ચરિત્ર સબધ સુખદાય. ૪૫
વિજયગછિ ગુણસૂરિ સૂરીંદ, જશ દરસણ હુઇ પરમાણુદ,
શ્રી મુનિ દેવરાજ સુખકદ, તાસ શિષ્ય મલ્લિદાસ મુનીંદ ૪૫
તસ પદપકજ સેવક સદા મનોહરદાસ કહઈ મુનિ મુદા,
જા મદિર અવની થિર રહઇ, તા લગિ એ ચરિત્ર ગહગહઈ. ૪૬
રાય જસોધરતણો ચરિત્ર, સાભલતા હુઈ પુણ્ય પવિત્ર,
એ ચરિત્ર નરનારી ભણઈ, તેહનઇ લિક્ષમી ઘર આગણઈ. ૪૭
—સ ૧૬૮૫ વરષે આસાઢ સુદિ ૯ રવિવારે લિખિત રામપુરા મધ્યે ૩૧-૧૨ સે લા વડોદરા ન ૨૨૧૪

૨૩૬ જ્ઞાનમેરૂ (ખ૦ સાધુકીર્ત્તિ-હેમસૂરિ શિ.)

(૪૬૦) ગુણકરંડ ગુણાવલી સ. ૧૬૭૬ આસો શુ ૧૩ વિગયપુરીમા.

આદિ— રાગ અસાવરી

પ્રણમુ ચોવીસે જિનપાય, વાલી ભાવિ વદુ ગુરૂ પાય
પુન્યતણા ફલ કહિસુ હેવ, સાનિધિ કરયો શ્રી શ્રુતદેવ ૧
પુન્યઇ ઘણા કણ કંચણ રિધ્ય, પુન્યઈ પામીજિ સર્વ સિધ્ય,
પુન્યઈ ઇઠ મિલિ સયોગ, પુન્યઈ હોઇ મનવછિત ભોગ. ૨

* * * *

અતે—

૧૬ મી ઢાલ ધન્યાસીરાગ.

× × × ×

સવત્ સોલ છોતિરઈ પ્રથમ મેહઇ આસો માસ,
વિગયપુર તેરસ્ય દિનઈં, સઘ અનુમતિ ઉલ્હાસ ૧/૨

અંત—

કલશ.

મણિપરિ આદર ભાવન જાણી, આણુ જિનદત્તણી મનિ આણી.
અહનિસિ જેહ ધરઈ મનમાંહિ, તે શ્રી જિનવરધર્મ આરાહઈ ૭૦
રસવાધિધિ રસ શશધર વરસઈ વીરમપુરિ નયરિમન હરસઈ
શ્રી જિનચંદસૂરિ ગુરુરાજ એહ વિચાર ભણ્યઉ હિતકાજ. ૭૧
પ્રમોદમાણિક્ય ગણિ સુહગુરુ સીસ, ગણિ જયસોમ કહઇ સુજગીસ.
આદરિસર સુરતરુ સુપસાઇ એહ ભણુતાં સવિ સુખ થાઇ. ૭૨

—૪-૧૧ ક. આ. (મારી પાસે છે)

---

૨૩૫ મનોહરદાસ (વિજયગચ્છ ગુણસૂરિ-દેવરાજ -મહિદાસ શિ)

(૬૫૮) યશોધર ચરિત્ર સં. ૧૬૭૬ મહા શુ ૫ ગુરુ હરપુર (મંદસોર)માં
આદિ—

વસ્તુ

ઋષભ જિણવર ઋષભ જિણવર નાભિનંદ,
મરુદેવ્યા ઉયરિ રયણ કોડિ દેવ જસુ સેવ સારઇ
છઇ અંક સેવઇ સદા અજિત વિઘન સબ દૂરિ વારઇ
શ્રી શાન્તીશ્વર ચક્રિસર પાસ જિણંદ દયાલ,
તસ પદપંકજ નમવિ કરિ, અરિત રચિસ સુવિશાલ, ૧
વીર જિનવર વીર જિનવર પ્રણમિ બહુ ભાવ,
સાસનપતિ જિનવર જયો કીકરિ સુમરણ નિરંતર,
ભક્તિભાવ નિજ્જર સદા, નમઉં મહાનંદ મયુધર,
પુંડરીક ગૌતમ પ્રમુખ, નમીઇ સાધુમુણિંદ.
રાય જસોધર અરિત વર, પભણિસ પરમાણંદ. ૨

* * * *

અંત—

શ્રી જિન વીર કહિઉ સંબંધ ગૌતમ ગણધર એહ પ્રબંધ,
કિસ્યા વરુ દયા આણી, જિમ ભવસાગર કેરો તર ૪૨

ગુરૂ મુખથી જાણ્યો જેહવઉ, તેહવઉ રચ્યો નહી કાંઇ નવઉ.
એ સબધ સદા સુખકાર, ભણુતા સુણુતા જયજયકાર. ૪૪
સંવત સોલછહત્તરઈ સાર, શ્રાવણ વદિ પદિ ગુરૂવાર,
દશપુર નવકણુ પાસ પસાય, રચ્યો ચરિત્ર સબધ સુખદાય. ૪૫
વિજયગછિ ગુણસૂરિ સૂરીંદ, જશ દરસણુ હુઇ પરમાણુદ,
શ્રી મુનિ દેવરાજ સુખકંદ, તાસ શિષ્ય મલ્લિદાસ સુનીંદ. ૪૫
તસ પદપકજ સેવક સદા. મનોહરદાસ કહઈ મુનિ મુદા,
જા મદિર અવની થિર રહઇ, તા લગિ એ ચરિત્ર ગહગહઈ ૪૬
રાય જસોધરતણો ચરિત્ર, સાભલતા હુઈ પુણ્ય પવિત્ર,
એ ચરિત્ર નરનારી ભણઈ, તેહનઇ લિક્ષમી ઘર આગણઈ ૪૭
—સ ૧૬૮૫ વર્ષે આસાઢ સુદિ ૯ રવિવારે લિખિત રામપુરા મધ્યે ૩૧-૧૨ સે લા વડોદરા ન ૨૨૧૪

---

૨૩૬ જ્ઞાનમેરૂ (ખ૦ સાધુકીર્ત્તિ-હેમસૂરિ શિ.)

(૪૬૦) ગુણકરંડ ગુણાવલી સ. ૧૬૭૬ આસો શુ ૧૩ વિગયપુરીમા.

આદિ— રાગ અસાવરી

પ્રણમુ ચોવીસે જિનપાય, વાલી ભાવિ વદુ ગુરૂ પાય
પુન્યતણા ફલ કહિસુ હેવ, સાનિધિ કરયો શ્રી શ્રુતદેવ ૧
પુન્યઇ ધણા કણુ કચણુ રિધ્ય, પુન્યઈ પામીજિ સર્વ સિધ્ય,
પુન્યઈ ઇક મિલિ સયોગ, પુન્યઈ હોઇ મનવછિત ભોગ. ૨

* * * *

અતે—

૧૬ મી ઢાલ ધન્યાસીરાગ.

× × × ×

સવત્ સોલ છોતિરઈ પ્રથમ મેહઇ આસો માસ,
વિગયપુર તેરસ્ય દિનઈ, સધ અનુમતિ ઉલ્હાસ ૧૮૨

શ્રી ખરતરગચ્છ નાયક ભલા, શ્રી જિનરાજ સૂરીંદ,
શ્રી જિનભદ્ર સાખી વડા, જિહાં વાચક મુણીંદ. ૧૮૩
શ્રી સાધુકીરતિ પાઠક વર, નામ ગરથ ભંડાર,
શ્રી હેમસૂરિ વાચક વર તાસ વિનય ગુણધાર ૧૮૪
તસ પય પંકજ સેવક જ્ઞાનમેરુ કહિ એમ
દાન પંચાસી ચોપઇ, સુણતાં હોવઇ સવ ખેમ. ૧૮૫
પઢઇ ગુણઇ તે સુખ લહઇ સુણીઇ ભાવના ભાવંતિ,
રિદ્ધિ વૃદ્ધિ સંપદ સવે મનવંછિત આવંતિ. ૧૮૬

—તૃતીયખંડે તપોધિકારે ગુણાકર ગુણાવલી અધિકાર–સં ૧૭૦૨ પો. સુ. ૫ ગુરૌ લિ. ૮–૧૩ (વિ. ધ.) પાનાં ૬–૪૫.

—પંડિત અમરકુશલ લિખિત સંવત ૧૭૧૧ વર્ષે શ્રાવણ શ્રી ભાવે (૨) ભાગઢ દુર્ગ મધ્યે લિખિત પ–૧૭ જૈ. એ. નં. ૧૧૩૫

૨૭૭ મતિસાગર–(આગમ ગ૦ ગુણમેરુ શિ.)

(૪૧૧) ક્ષમાધિણી-રાસબંધ સં ૧૬૭૫ પોષ માસ.

આદિ—

અરિહંતાદિક પંચ જે પરમેષ્ઠી પ્રધાન,
નમું નિરંજન નિતપ્રત્યે, આણી અવિચલ માન. ૧
કાશ્મીરનિવાસિની સરસતિ સમરું મન
તાસ ચરણ આલંબઇ નમી, કરું કવિત ઉલ્લાસ ૨
સદ્ગુરુ પદપંકજ વલી, વાંદુ આણ સંવેગ;
તસ તણો સુપસાઉલેં વાધે અવિચલ મતિ. ૩
એહ મનોં આરાધીઇ શ્રી ઉદયરત્ન સૂરીંદ,
તસ પટોધર દીપતો આગમ ગચ્છ દિણંદ ૪
શ્રી સોભાગ્યસાગર સૂરિની અનુમતિ લહી ઉલ્લાસિ.
શ્રી સંમકશ્રી ચરિત્ર, રાસ રચું સુપ્રકાસ. ૫

પહેલુ દ્વાર ચઉત્રીસ જે, અનુક્રમે કહુ વિચારિ,
સાવધાન સહુ કો સુણો, બોલુ સૂત્ર અનુસાર. ૬

* * * *

અંતે—

આગમ ગચ્છિ મુનિવર મુગટ, શ્રી ઉદયરયણ સૂરિરાય,
શ્રી સોભાગસુદર સૂરિગરૂ, ધધુકીઆ કહિવાય ૪૩
તસુ પરિવારઇ ગહગહઇ પડિત શ્રી ગુણમેરૂ,
સકલ કલાઇ દીપતા, મહિમા જસ ભડમેરૂ. ૪૪
તાસુ સીસ ભાવિઈ કરી, રચિઓ રાસ સુવિચાર,
સવત સોલ પચોત્તરઇ, પોષ માસ ઉદાર. ૪૫
પહિલુ અક્ષર મન તણુ, બીજઓ યતિનું જાણિ,
મનસા ત્રીજુ આણુગો, ચુથઈ વઇરાગ આણિ ૪૬
વઇરાગરનુ પંચમુ, એહજિ કવિના નામ,
શ્રી જીરાઉલિમડણુ, કરૂ તેહનઇ પ્રણામ ૪૭

—ઉપાધ્યાય શ્રી રતનસાગર ગણિ શિષ્ય પદમસાગર ગણિ શિષ્ય ધર્મસાગર પઠનાર્થં. (ચેનસાગર ભ ઉદયપુર)

—સ ૧૮૭૭ ના વર્ષે માહ સુદિ ૧૫ દિને ભૃગુવાસરે તૃતીય પ્રહરે શ્રી પાલણપુર નયરે શ્રી પાલવીયા પાર્શ્વનાથજી પ્રસાદાત્ લિખિત ગ્રથાગ્રથ ૮૨૩ શ્લોક-૨૮-૧૨ પ્ર કા ન ૯૯૨

૨૩૮ ગુણસાગર સૂરિ (વિજયગચ્છ-વિજય ઋષિ-ધર્મદાસ-ખેમજી-પદ્મસાગર સૂરિ શિ.)

(૪૬૨) ઢાલસાગર સ ૧૬૭૬ શ્રાવણ શુ ૩ સોમ કુકટેશ્વર ગામમા.

આદિ—

શ્રી જિન આદિ જિનેશ્વર, આદિતણો દાતાર,
યુગલા ધર્મ નિવારણો, વરતાવણ વિવહાર ૧

શાંતિ સકલ સુખદાયકો, શાંતિકરણ સંસાર,
અરતિ અસુખ દુખ આપદા હરિ નિવારણહાર ૨
નેમિનાથ મતિ નિરમલી, અનમન ભાખ્યું દેવ,
બાલ બ્રહ્મચારી પ્રભુ, સુરનર સારઈ સેવ. ૩
પારસ પારસ સારિખઉ, સુખ સંપતિ દાતાર,
સુમેરુસમ ઠાવ્યો, નામિ સદા જયકાર ૪
વીરસ્વામિ ત્રિભુવનતિલો, ગુણમણિનુ ભંડાર,
તીર્થંકર ચઉવીસમુ, શાસનનો સિણગાર ૫
કાલ અતીતઇ જે હુઆ, વર્તમાન જિન છઇ
હોસ્યઇ તે સહુઅના, ચરણ નમું નિસદીસ. ૬
ગણધર ગૌતમ ગુણનિધિ, લબ્ધિપાત્ર મુનિશ્વર
જસઈ સમરિ નિતઅતરાં, લીધાં લેખાં ભાર ૭
કામધેનુ જૈ શબ્દથી, કલશ તપ સુરતરુ,
ગમઈ જ્યુ મણિ ચિંતામણિ, ગૌતમ સ્વામિ નમામ ૮
દેખિ દેવાંતર મં ભમઈ, મુનિ ધ્યાન ભગવાન,
ધરિ મનમાં હરિ પોરસો ગૌતમ કેરો ધ્યાન. ૯
બ્રહ્માણી બ્રહ્મસુતા, સારદમાત પ્રણામ,
કરિ મન મતિ નિર્મલી, જિમ પામું કવિ નામ. ૧૦
કવિજનણી વાર કરી જસ તૂઠી તું માત
તસ તણા ત્રિભુ મેળવશે, મુનિમાદિ કાજ. ૧૧
ચઉદ ગુણવૃદ્ધિ મતિ આગલા, રાજસભા સનમાન,
લહઈ નિવાજ્યા તાહરા, મોટિમ મેર સમાન. ૧૨
માત મયા કરિ સાંભળે, સેવકની અરદાસ,
તિમ કરિ જિમ પહુંચઇ સહી, માહરા મનની આસ. ૧૩
ગુરુ નમીયઇ ગુરુવાણથી, ગુરુવિણ જ્ઞાત નાહિ,
ગુરુ જનની પ્રગટ કરઈ મોહ તિમિરા માંહિ. ૧૪

ગુરૂ કારીગર સારિખા, ટાંકી વચન વિચાર,
પાથરથી પ્રતિમા કીયા, પૂજા લહઇ અપાર. ૧૫
અંધકાર અજ્ઞાનતા, જ્ઞાન શલાઈ સાર,
ફેરિ કીયા જગિ દેખતા, ધનિ ગુરૂના ઉપગાર. ૧૬
તીર્થંકર ગણધર સહુ, સારદ સગુરૂ સકામ,
સહૂ મિલી મુઝ આપિયો, કાવ્ય કલા અભિરામ. ૧૭
ઉત્પત્તિ શ્રી હરિવંશની હલધર કૃષ્ણનરેશ,
નેમ મદનયુગ પાંડવો, ચરિત્ર ભણુ સુવિશેષ. ૧૮
યાદવ કથા સોહામણી, જે સુણિસી નરનારિ,
તીર્થંનો ફલ પામસે, નહિ સંદેહ લગાર. ૧૯

× × × ×

અંતે—

ગચ્છ સ્વચ્છ પ્રણામસૂરે, વિજયવંત વિશેષ
શ્રી વિજયગચ્છ રાજીયા, કાઇ દીપેરે ગુરૂધર્મ નરેસ. કિ ૧૯
વિજયઋષિ વિદ્યાબલીરે, ધર્મદાસ મુનીશ
ક્ષિમાસાગર ખેમજી, કાઇ જેહનીરે જગમાહિ જગીસ. ૨૦
પદ્મસાગર સૂરિજીરે, સુજસ જસુ ભરપૂર,
પાય પ્રણમી પ્રભૂતણા કાઇ, પભણેરે ગુણસાગર સૂરિકિ. ૨૧
સંવત્સર સોલ છહોતરીરે માસ શ્રાવણ સુદ્ધિ
તિજ સોમ સમુત્તરા, કાઇ વાસરકે વાર અનિરૂદ્ધ. ૨૨
કુર્કટેશ્વર નગરમારે, પાસ સામી પસાય
અધને ઉચ્છકપણઇ કાઇ રચિયોરે મે ચરિત સુભાય કે. ૨૩
ઢાલસાગર નામથી, હરિવંશનો વિસ્તાર,
શુદ્ધ ભાવે સાભલે, કાઈ પામેરે સુખ સંપતિસાર કે. ૨૪
એકસો એકાવનેરે, ઢાલનો સોભાગ,
આદિતો આસાવરી, કાઇ અંતેરે ધન્યાસી રાગ કે, ૨૫

જામ લગિ ગિરિ મેરૂઠરે સાયર ગિરવર શ્રી સદી. જૈન ગૂર્જર કવિ
તામ લગે હરિબલ એ, કંઠ પાલ્નોરે ચિર વિસ્તાર.

કલશ. પુરસ્કાર.

શ્રી હરિબલ ગાયો સુજસ પાયો, દાનગુણિ ગાયસનો રસ
પાપ નાઠો ગયો નાઠો, પુન્ય આયો આસનો
કરત પુત્ર કલત્ર કમલા ઘન સુજસ સોભાગ્યો,
પૂન્યમી ગુણસૂરિ જંપે સયરગ વધામણો.

—લબ્ધિસાગર હરિબલ પ્રબંધે નવમો અધિકાર—સમાપ્ત શ્લો. ૫૦૫૦
સં. ૧૭૪૮ માગશરમાસોત્તમ માસે પૂર્ણિમા ગુરૂ ભોમવાસરે લિ

—લિખિત મુનિ રૂપચંદેણ—પઠનાર્થં સમસ્ત શ્રી નાનજી તત્પુત્ર
સ શ્રી કિસનદ તદ્ભાર્યા અનેક ધર્માનુષ્ઠાન કર્તા સંઘવણિ મનરમાદે
શ્રીરસ્તુ, કલ્યાણમસ્તુ, લેખક પાઠકયો શુભ ભૂયાસ્તાં ૧ ૧–૧૫ અનંત

—ઇતિશ્રી લબ્ધિસાગર હરિબલ પ્રબંધે નવમોધિકાર સંપૂર્ણ સં
૧૭૨૯ કાર્તિક સિત ૧૩ દિને ગુરૂવારે પં શ્રી ૫ વિજયકલ્યાણગણિ શિ
ગણિ સૌભાગ્યવિજયેન લિખિતા પ્રતિરિયં સ્વશિષ્ય મુનિ પદ્મવિજય વાચ-
નાર્થં ૮ –૧૮ મો ખ ૧ મ

—સં ૧૮૮૪ ના આસો શુદિ ૨ શુક્રવાસરે લિખિત સા. સોભાગ્યજી
સમરથ શીષ સા. પ્રેમજી ત. સા. હીરાચંદજી મી. જેતપુર મધ્યે રાસ
પુરો લખ્યો છે પ. ૧ ૭–૧૪ મારી પાસે આ અધૂરી પ્રત છે આ
સિવાય બીજી બે પ્રતો છે પણ તેપણ અધૂરી છે ૧

(૪૬૩) કૃતપુણ્ય (કયવન્ના) રાસ સં ૧૬૭૧
અંતે— ૨ મી ઢાલ. ૧૧

* * * *

ધન સુણી વયરસીઉજી જેહ નહી વાધિ ૧૨
ધરતીઈ આરિ ધન ઘાતમાઇ એ ધન અદ્રુશ્ય આપિ.
વધમાન જિન દાખિ વીખિ, કયવન્નઈ અનગાર, ૧૩
પ્રમાનઈ ગેય બ્રાહીઈ પામીસ્યઇ અનપાર.

૧૪

ગુરૂ કારીગર સારિખા નીસમીજી, દાન દીયાથી જોઇ,
પાથરથી પ્રતિમા ૪ સૂરિજીરે, સુધરઇ છઈ ભવ દોઈ. મ૦ ૩૦
અધકાર અજ્ઞાન પત્ર વગરની પ્રત મારી પાસે છે ૮-૧૫ આમાં
ફેરિ કીયા ૪ સંવત નથી છેલ્લો કલશ ઉડાડી દીધો લાગે છે બીજી
તીર્થંકર ગ્ર ૧ ૧૮૫૬ ની છે, રત્ન ચ, ડે, લીં
સન્તનાથ છદ.
નતિજિનવિનતિરૂપ સ્ત૦ ૧૭૪ જૈ પ્ર

---

૨૩૯ મતિસાર (ખ૦ જિનસિંહસૂરિ શિ.)

(૪૬૪)+ શાલિભદ્રમુનિ ચતુષ્પદિકા (રાસ) સં. ૧૬૭૮ આસો વદ ૬

આદિ—

દૂહા

સાસણનાયક સમરીયઇ, વર્દ્ધમાન જિનચંદ
અલિય વિઘન દૂરઇ હરઇ, આપઇ પરમાણંદ ૧
સહુકો જિનવર સારિષા, પિણ તીરથધણી વિશેષ,
પરણીજઇ તે ગાઇયૈ, લોકનીતિ સંપેષિ ૨
દાન શીલ તપ ભાવના, શિવપુર મારગ ચ્યાર,
સરિષા છઈ તોપિણ ઇહાં, દાનતણુઉ અધિકાર. ૩
શાલિભદ્ર સુખસંપદા, પામે દાનપસાય
સુ તાસુ ચરિત વષાણતા, પાતિક દૂરે પુલાય. ૪
તિ તાસ પ્રસંગે જે થઇ, ધન્નાની પણ વાત,
કુ સાવધાન થઇ સાંભલો, મન કરજ્યો વ્યાઘાત. ૫
મધ્યેન * * * *
ઢાલસા
શુદ્ધ ચરિત કહિવા મન તરસ્યે, તિણ એ ઉદ્યમ ભાખ્યો હરષેજી
એકસો ૬ સત અઠહત્તર વરસ્યે, આસૂ વદિ છઠિ દિવસ્યજી
આદિતો
—શાલિભદ્ર ધન્નો રિષરાસ. ૮

શ્રી જિનસિંહસૂરિ સીસ મતિસારે ભક્તિજુગતિ ઉવઝાયેજી
શ્રી જિનરાજવચન અનુસારઇ ચરિત કહ્યો સુવિચારઇ ૧૫
અધિકો ઓછો અસંગત જે હુવે કહ્યો જે મિચ્છા મન આવેજી
ભણિસ ગિણસ તસ દૂરિ પલાવે મનવાંછિત સુખ પાવેજી ૧
એહ સબંધ ભવિક જે ભણસ્યે, એકમના સાંભલિસ્યેજી
દુઃખદોહગ સબ દૂરિ ગમસ્યે, મનવાંછિત ફલ લહિસ્યેજી ૧૭

—સર્વગાથા ૫૨૬ જૈ એ. ન ૧ ખ૬ પાના ૨૯ સુ. વિ, ૨૧-૧૩ લી, પાનાં ૨૩ ત. ૬૫ ખ ૧ ભા., વી. પા.

—સં ૧૭૨૨ વરસે શ્રાવણ વદિ ૧૩ દિને લિખિત કે. વા. કમલવિજય મુનિ પાસેની

—સં ૧૭૨૬ આસો શુદ ૭ દિને લિ ૫ વેમાવિજયેન. શી-ભાભામે પાશ્વનાથપ્રસાદાત ૧૫-૧૫ આ. ક

—સં ૧૭૭૨ કાર્તિક શુદ ૫ ગુરૂ પુન્યપુર નગરે ૫ શ્રી કેસરસાગરજી શિ. લાલસાગર શિ. મનોહરસાગરેણ લિખિત પ્ર. કા.

—પ્રતિમાં શાલિભદ્ર મહામુની ચરિત્રં ભેટલિખિત સીમાવત સીવમાન નિસ્તમાન મહિમાનિધાન નિનિમાનવસીમિતાન સાવધાન પ્રધાન વિદગ્ધાન દૃઢિતસમાના પિમ અર્ચિત વિધારમાન શ્રી ચતુર્વર્ણમાલિકેશ્વર પ્રતિષ્ઠાવિધાન સમ્યમાન યુગપ્રધાન* શ્રી જિનરાજસૂરીભિ રચયાંચક્રે સાધનુ હાપ્ય સાસાનુરબર્હનાય મમર્ફ મિર નવાન્ વિ સં ૧૮૧૮ વર્ષે શાકે ૧૬૮૪ પ્રવર્તમાને જ્યેષ્ટ સુદિ ૧ શનૈશ્ચરે વઢીયાર નગર મધ્યે શ્રી શાંતિજિન પ્રસાદાત્ સકલ પંડિત પ્રવર પંડિત શ્રી પુન્યવિજય શિ. રત્નવિજય ગણિ શિ. ભાણવિજયેન ૧૫-૧૫ અરીયાપર મ

* આ કૃતિ જિનરાજસૂરિએ રચી એમ અહીં લખ્યું છે પણ ખરી પ્રતમાં શ્રી જિનસિંહસૂરિ સીસ મતિસારે એ રચ્યો છે જ્યારે શ્રી જિનરાજ વચન અનુસારે એ શબ્દોમાંની જિનરાજ પરથી ભ્રાંતિથી લેખક છે એમ લાગે છે

—લિખિતે વરૂપ સ્વામજી લુંકાગચ્છે. સં.૧૮૧૦ માઘમાસે શુક્લપક્ષે તૃતયાય્યા શનૌ શુભવેલાયા કચ્છી દ. ઓ. પાઠશાલા મુબઇ ભ.

—૧૯-૧૫ અનત કે જેની આદિમા શ્રી કુબેરાય નમ સકલ પડિતોત્તમ પડિત શ્રી ૧૦૮ શ્રી હસ્તિસાગરગણિચરણકમલેભ્યો નમઃ એમ લખ્યુ છે

+આ કૃતિ પ્રસિદ્ધ થઇ ગઈ છે જુઓ આનદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૧ લુ

(૪૬૫) ચપકસેન રાસ ૧૬૭૫ પા. ૩.

(૪૬૬) ગુણધર્મ રાસ ૧૬૭૯ વિધા

(૪૬૭) ચદરાજા (ચો) ૬૫૬ શ્લો. લી.

૨૩૯ ક પ્રભસેવક (સુખશોધનગચ્છ)

(૪૬૭ ક) ભગવતી સાધુવંદના સં. ૧૬૭૭

આદિ—

स्तवीमि वीरं जीतसूरमंडलं, प्रतापविस्तारितभूमि मंडलं
सुवर्णकान्ति नतदेवमंडलं चमस्कृतं ताविष राजमडल॥१

दहा-पंचम पंचम गणधर नत्वा परमगणींदुं
वक्ष्ये भगवती भाषितान् मुनिवरान् मुनींदुं ॥२॥

સાધુ તણા ગુણ ગાવતા, પામૂ સુખ અનત,
દુષમ કાલિ આલબન, ભયભજન ભગવત ૩

* * *

અતે— કલશ

સાધૂતણા ગુણ ગાવત મુઝનિ જે પરમાનદ સાર
તે મુઝ જાણિ જીવ અનિ વલી કિઅેગ નાણી પાર
નિ કારણ જગબધૂ મિ ગાયા, મુનિ મુનિ સોલ સુશરદ
સુખશોધન ગછિ વદિ પ્રભસેવક, મગલકારણ વરદ ૫૯

૬-૭ (વિ ધ)

૨૪૦ સુધનહર્ષ (ત. હીરવિજયસૂરિ–ધર્મવિજય શિ.)

(૪૬૮) જંબૂદ્વીપ વિચારસ્તવ. સં. ૧૬૭૭ માગસર ફાલ્ગુ પોસ શુ. ૧૩

આદિ—

ઢાલ આસાઉરી

શ્રી જિન ચઉવીસઈ પ્રણમીનઈ વલિ પ્રણમી ગુરૂ પાઈ રે
ભાગ્યધનીનઈ કરીય વીનતી, સુગુરૂ તુસો ભાઈ રે. ૧
જંબૂદ્વીપ વિચાર લિખેસ્યું, ક્રિપિ ભગવા કામિરે
યથા પ્રકાસ્યો વીર જિણંદિ, પૂછઈ ગૌતમ સ્વામિરે જં ૨

અંતે—

સંવત સોલ સત્યોતરઈ એ સંક્રાંતિ મકરિ રવિ સંચરઈ એ,
પોસ મહુલ રવિ તેરસિએ ભણિ ઢાલ બાર ભલિ વસિએ. ૭
જેઈ ઘરિ જિહથી સાખએ તે પોસ શુદિ નામા તણએ,
લિખ્યો જંબુદ્વીપસ્તવોએ ભવિ એ વિચાર ભાવિ ભણજ્યોએ ૮
જે કોઈ સમય વિરૂદ્ધ એ, પંડિત તે કરયો શુદ્ધ એ,
વીનતડી અવધારયો એ, વલિ એ સ્તવન વિસ્તારયોરે. ૯
સાહ હીરજી અનુમતિ ભણિ એ વલિ સાનતિ લખી ધર્ણીએ,
જોડીઉ એહ વિચાર એ ધારયો કંઠિ જિમ હારએ. ૧
વિધિ ધરિ ભણી સાંભળે વલિ એ અમૂલ્ય ગુણ સંપજ્જએ,
મહુ પસાઈ પુણ્યનો થઈએ વલિ એ અમૂલ્ય આણએ. ૧૧

ઢાલ ૧૩ ધન્યાસી રાગ.

હીરજી દીઠો હીરજી દીઠો, હીરજી દીઠો સુગુરૂ મેરો
શ્રી તપાગચ્છ તે સુગુરૂ સમ ભાવઈ અગમાઈ જેહ તેજિ ભલેરો.
—હીરજી દીઠો એ. ૧
માત નાથી ઉદરિ અવતરિયા ઉપનો શ્રી વિજયદાનસૂરિ હાથિ આવ્યો,
શુભ લખી સુગુરૂ મનિ તે થાપિયા, તે ભલી સુગુરૂ તે ગચ્છ થાપ્યો. હી. ૨
શ્રી શુભવિજયપાટ ઉપર્યો, તેહિ જસ કીર્તિ જિન અવધિ નિરખી,
દર્શનઈ સભાઅસ્તિો પો ગુરૂ, નિજ સભિયે ભવિકચિત્તરખી હી. ૩

ધર્મઉપદેશ ગુરૂમુખથકી સાભલી, પાપકી વાસના બહુત ટારી,
પર્વ પજૂસણિ સકલ નિજ દેસમા, તિણિ નૃપિ જીવ હિસા નિવારી. હી. ૪
તેહ ગુરૂ હીરના શિષ્ય સોહાકરા, ધર્મવિજયાભિધા વિબુધચદા,
તાસ શિશુ ઇમિ કહઈ ક્ષેત્ર સુવિચારએ, ભાવિ ભણુતા સુદ્ધનહર્ષવૃદા.
ભણુતલા સુણતલા પુણ્યવૃદા—હીરજી. ૫

(પત્ર ૫ પ્ર કા.)

—પડિત શ્રી ધનહર્ષ ગણિભિ કૃત. સવત ૧૭૧૮ વર્ષે આષાઢ વદિ ૮ રવિ દિને શ્રી બાઈ નાથબાઈ પઠનાર્થ ૬–૧૦ જે. એ. ન ૧૧૫૩.

દેવકુરૂક્ષેત્ર વિચાર સ્ત૦

આદિ— દૂહા

આગમ સવિ તુઝથી હુઆ, વલી એ વેદ પુરાણુ,
દેખાવઈ સવિ અર્થ તુ સહસકિરણુ જિમ ભાણુ. ૧
જિનવર વિમલ મુખાબુજિ, દીસઈ તાહરો વાસ,
વિષ્ણુ બ્રહ્મ શકર નમઈ, સુરનર તાહરા દાસ. ૨
તું સરસતિ અવધારજે, હું છુ સયાઅયાણ,
જ મુઝ મુખથી નીકલઈ, ત સવિ કરે પ્રમાણુ. ૩

* * * *

અતે—

હીરવિજયસૂરિ શિષ્ય સોહાકર, ધર્મવિજય બુધ ચદ,
શિષ્ય તેહનો ઈણિપરિ જંપઈ, ધર્મ થકી આણુદરે–
ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ ધનહર્ષ મહોદય, શિવપદ હોવઈ ધર્મિ
જનમન સકલ સમીહિત પૂરઈ, વલિ સુખ હોઈ ધર્મિરે.

—ત્રણુ પાનામા આ છે આ અને ઉપરનુ જબુદ્વીપ વિચારસ્તવનની ભેગીપ્રત ૯ પાનાની પ્રત જે એ પાસે છે ન ૧૧૫૩

(૪૬૯) મદોદરી રાવણ સવાદ.

સેનાપુરમા.

અંતે—

મહાસેન વદના હિમકર હરિ, વિક્રમ નૃપસંવત્સરિ
જેમ મધુ નામિ માસ કહિજઇ તેથી શુદ્ધ શુદ્ધ માસ લહિજઇ ૫૩
તિથિ સંખ્યા ત્રિક વખિ જાણો ધર્મી જનક વસિ બાર વખાણો
રિતિ પક્ષિ ઉડુ યામક લહવે, સિદ્ધિયે મનો મરઇ કહવે. ૫૪
મહામહેત્ર કરઇ અનુમાનિ શ્રી સેનાપુર નગરિ આણિ
૭૨ રચ્યો મઇ એમજ ઠાણઇ ચતુર હોઇ તે તત્ખિણ જાણઇ. ૫૫
સર્વ ૧૩
હીરવિજય સૂરીશ્વર કેરો ધર્મવિજય બુધ શિષ્ય ભલેરો.
તસ શિષ્ય ભુવનધર્મ ઇમ કહઇ ધર્મધારી સુખસંપત લહઇ ૫૬

ઇતિ શ્રી મન્દોદરી રાવણ સંવાદ સંપૂર્ણ. (પ્ર. ક.)

પાછળથી ભાષાનમાં સુધારી મૂકેલ છે કવિએ પોતેજ સુધારેલ લાગે છે

---

૨૪૧ અમરચંદ્ર (ત. સહજકુશલ–સકલચંદ્ર–શાંતિચંદ્ર શિ.)

(૭૦૦) કુલધ્વજકુમાર રાસ ૧૬૭૮ માઘ શુ ૧૫ રવિ સાંગાપુરમાં

આદિ—

જિન ચઉવીસ પ્રણમ્ય નમી, ભાખે રૂડી શિક્ષા વાત
શ્રી શ્રી કુલધ્વજ ભણ્યો, શ્રમણસંઘ વર અવદાત ૧
આવઇ ભવિયણ ? તમે, સાંભળો જિનપુર ગ્રામ,
તિણિ ચરિત્ર ભાવઇ કરી, કરો સહુ પુણ્યધામ. ૨

* * * *

અંતે— ઢાળ મનમોહનની

શ્રી જિન વીરશરૂપા, મન મોહનમેરે અનુક્રમે કુળે અણગાર, મન૦
સ્થવિર [illegible] કુળ મ મહિમાનિધિ અનગાર ૨૬૩
વરસ ગાર [illegible] કરી મ તપ ઇતિ [illegible] મ
સકલ [illegible] મ એ દ્રષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ મ ૨૬૪

અનુક્રમિ તપગણુ રાજીઓ મ૦ હેમવિમલ સૂરીરાય મ૦
તમ પટ્ટિં ગુરૂ દીપતો મ૦ જગિ જસ મહિમા સવાય મ૦ ૨૬૫
સવત પન્નર બ્યાસીઈ મ૦ કીધો ક્રિયા ઉદ્ધાર મ૦
દુરગતિ પડતા લોકને મ૦ સમઝાને સુવિચાર મ૦ ૨૬૬
આનદવિમલ સૂરીસરૂ મ૦ ત્રિભુવન સૂર સમાન મ૦
તસ પટ્ટે ગુરૂ ગાજતો મ૦ સૂરિસર વિજયદાન મ૦ ૨૬૭
તામ પટોધર પરગડો મ૦ હીરવિજયસૂરી હીર મ૦
અકબર નરવર બૂઝવ્યો મ૦ વાણીસુધા રસખીર મ૦ ૨૬૮
તમ પટ્ટાબરદિનમણી મ૦ શ્રી વિજયસેન સૂરીસ મ૦
વિદ્યાએ સુરગુરૂ જીરયો મ૦ જગિ જસ અધિક જગીસ મ૦ ૨૬૯
મન સ્યાદ્વાદ થાપી કરી મ૦ પામ્યો જિણે જસવાદ મળ
અકબર ભૂપતિ દેપતા મ૦ ઉતાર્યા દ્વિજનાદ મ૦ ૨૭૦
તસ પટ્ટિ પ્રભુ પ્રકટીઉ મ૦ શ્રી વિજયદેવ સૂરીંદ મ૦
સપ્રતિ તપગચ્છ માગરે મ૦ ઉગ્યો અભિનવો ચદ મ૦ ૨૭૧
શ્રી સહજકુશલ પડિતવર, કુશલ હુઇ જસ નામિ
કુલટા કામની પરિઇં ભમઈ, જસ કીરતિ ઠામો ઠામિ ૨૭૨

ઢાલ ગિરૂયારે ગુણ૦

તામ સીસ ગુરૂ ચિર જયો, શ્રી સકલચદ્ર ઉવઝાય
કવિકુલકમલ વિકાસવા, પ્રભુ પ્રકટયો એ દિનરાયરે તાસ૦ ૨૭૩
તાસ સીસ વાચકવરૂ, શાંતિચદ્ર ગુરૂ સીસરે,
સુરગુરૂની પરિ જિણિ વિદ્યાઇં, રાખી જગમા લીહરે. ૨૭૪
રાય નારાયણ રાજ સભાઇ, ઈડર નયર મઝારિરે
વાદીભૂષણ દિગપટ જીતી, પામ્યો જય જય કારરે. ૨૭૫
વડ તરૂઅર પરિ પુહવી પરગટ, જાણઇ સહુ સસારરે
સીસ પરપર જેહની જાચી, શત શાખા વિસ્તાર, ૭૬
જબુદ્વીપ ઉપાગની, પ્રમેયરત્ન મજૂષારે.
વૃત્તી રચી રલીઆમણી, સકલશાસ્ત્ર શિરભૂષારે. ૭૭

તસ પાયકમલસેવા રસીક અમરતસૂરિ પરિભાસઈ
અમરચંદ કવિ ઇમ આનંદિ કુલધ્વજ રાસ પ્રકાસઈ ૨૬
સંવત વસુમુનિ રસ શશી, મૃગશિર સિતપક્ષરે
પૂર્ણિમાતિથી રવિવારઈ પુષ્યે જોગ લેહો હારે. ૨૭
શ્રી નયગુણવિજયગણિ ઇશિન કેરો આગ્રહ અધિક જાણીરે
રાસ રચ્યો મઈ સાદડીપુરમાં, મનમાં આનંદ આણીરે. ૨૮

—ઇતિ શ્રી કુલધ્વજ રાસ લિ. સમાપ્ત પ. જિતવિજયગણિ શિ. પં. અમરવિજયગણિશિ. સં. ૧૭૬૮ વર્ષે વૈ. શુ ૧ -૧૨-૧૭ પત્રસંખ્યા ૨૮ ન. ૩૩ ઇ. ૨૫ લી. નયગુણવિજય માટે જુઓ ૧ ૫૧૫.

(૯૭૧) સીતાવિરહ સં ૧૭૭૫ બીજે આષાઢ શુદ ૧૫

આદિ—

સ્વસ્તિ શ્રી સુખસંપદા, જિહાં છે વર આરામ.
રામ લિખે સીતાપતિ વિરહ લેખ અભિરામ. ૧
નાભિકિત વલી મુદ્રિકા, આપે હનુમત સાથિ,
લેખ સહિત તું આપજે જનકસુતાને હાથિ. ૨

× × × ×

અંતે—

સંવત ચોસઠ ઉભયવાસીઈ બીજે માસ આષાઢ રે
લેખ લિખ્યો મેં પુનિમ દિવસિ મઘા ઉત્તરાષાઢરે. ૫૫ સુ.
વાચતા જનને મન રીઝવવું સીતાને સુખકારી રે
વિરહીનિ મન દુખ ઓલવવું, લિખ્યો લેખ વિસ્તારીરે ૬ સુ.
અમરચંદ કવિ ઈણિપરિ બોલે, નરનારી સુણજો સાચોરે.
વિરહ તણાં દુખ ટાલવા, લેખ અનોપમ વાંચોરે. સુણજો ૫૭ સુ

—૨—૧૪ મો.

(લોંકાગચ્છે સિદ્ધાંત હુંડી—સિદ્ધાંતયુક્ત હુંડિકા નામે સારો ગ્રંથ જૈન આગમ ઉપર આદિનાં પ્રમાણો ટાંકી ભાષા ગદ્યમાં રચેલ છે અને તેમાં તેમણે પોતાના ગુરુ તરીકે કુશલ ભક્તિનું નામ આપ્યું છે

૨૪૨ કર્મસિંહ–(ઉપકેશ ગ. સિદ્ધસૂરિ–દેવકલ્લોલ–પદ્મસુંદર ગણિ–દેવસુંદર ગણિ–પુન્યદેવ શિ.)

(૪૭૨) નર્મદાસુંદરી ચોપઈ--સ. ૧૬૭૮ ચૈત્ર શુદ ૧૦ સોમ દશાડામા –અમ૦

૨૪૩ લલિતકીર્તિ–(ખ૦ કીર્તિરત્ન–હર્ષવિશાલ–હર્ષધર્મ–વિનયરંગ–લબ્ધિકલ્લોલ શિ૦ જિનરાજસૂરિના વારામા.)

(૪૭૩) અગડદત્ત મુનિરાસ ૧૬૭૯ જેઠ શુ ૧૫ રવિ ભુજમાં

આદિ— દૂહા

નાભિ મહીપતિ સિરિતિલઉ, આદીસર અરિહંત
મન વચનઇ કાયા કરી, પણમી શ્રી ભગવંત ૧
વચન સુધારસ વરસતી, સરસતી પ્રણમી પાય,
કાલિદાસ નઈ તઈ કીયઉ, મૂરખથી કવિરાય ૨
હિતકારણ માતાપિતા, વલિ વિશેષ ગુરૂરાજ
એ તીનેઇ પ્રણમુ સદા, સાગઇ વંછિત કાજ. ૩
શ્રી ગૌતમ ગણધર પ્રમુખ, નિજ તીરથ સિણગાર
સેવકનઇ સાંનિધિ કરઇ, એ મોટઉ ઉપકાર. ૪
દ્રવ્યભાવ નિદ્રા તજી, જિણ જીતઉ પરમાદ,
અગડદત્ત ગુણ ગાવતા, નાપિ દીયઉ વિષવાદ ૫
સાધુ તણા ગુણ ગાવતા, રસના હોઇ પવિત્ર
નવનિધિ રિધિ સિધિ સંપઇ, કવણકારિયા પુત્ર ૬
ભારંડ પખીની પરઇ, જે વિચરઇ અણગાર,
અગડદત્ત રિષિની પરઇ, લહિસ્યઇ સુખ અપાર. ૭
રસિકતણા મન રંજીયઈ, સુણતા એહ સંબંધ
ચતુરાઈ વાધઇ અધિક, ટલઈ કરમનઉ બંધ. ૮

સાહસીક શિરસેહરઉ, જસુ મોટા અવદાત,
એહના ગુણ જે સાંભલઈ, અમરકુમારની વાત. ૬

× × × ×

અંતે—

સંવત સોલ ઇગ્યાસી વરસઇરે શ્રી જુનાગઢ મઝારિ
જેઠ સુદિ પુનમ રળિયામણી રે દિનકર મોટો વાર
શ્રી ખરતર ગચ્છનાયક દીપતો રે શ્રી જિનરાજ સૂરિંદ ૧૨ ભ.
તેહનઈ રાજ્ય પ્રસિદ્ધ મુનિવર તસુરે ગુરુ નામ આણંદ. ૧૩ ભ.
સકલ આચારજ માંહિ દીપતો રે કીરતિરતન સૂરીસ,
જેહની સાખા ગચ્છમાંહિ અછઈ રે પૂરઈ મનહ જગીસ. ૧૪ ભ.
હરખવિશાલ સુવાચક તેહનઈ રે પાટઈ હુઓ ભાણ
હરખધરમ વાચક પતિ તસુ તસુરે સાધુમંદિર ગુરુ જાણ. ૧૫ ભ.
તેહનો સીસ વિનય ગુણ આગલો રે વિમલરંગ મુનિ તાસ.
લબધિકલ્લોલ ગણિ વાચક તે સોભતારે તાસ સીસ ઉલાસ. ૧૬ ભ.
ભ૦ લલિતકીરતિ કહઇ ભવિયણ સાંભલોરે સહુ તસુ ગુણ ગાઇ
રચના કીધ પવિત્ર એહ આચારજસૂરિ લબધિકલ્લોલ સુપસાય. ૧૭ ભ.
સાંભલતાં ભણતાં ગુણ સાંભલનારે, રોમ રોમ સુખ થાય
નિતુ નિતુ રંગ વધામણા રે અવિચલ સંપદ થાય. ૧૮ ભ.

—સર્વ ગાથા ૩૩૯ શ્લોક સંખ્યા ૫૪૩ લિખિતા પં. ભક્તિવિજયેન, સાધ્વી મનભાવા શિ. કીર્તિમાલા વાચનાર્થં. ૧-૧૭ મારી પાસે જૂની પ્રત છે

—સં. સત્તરસ ચાલીસ વર્ષે આસો શુદિ તેરસિ શુક્ર ... લિખિતં સેવક કુશલો. જિનધર્મ સૂરિ ભંડાર, વિમળ.

૨૪૩ ક કલ્યાણમુનિ–(લોં. વરસિંહ–જસવંત–પકરાજ–કૃષ્ણદાસ શિ૦)

નેમિનાથ સ્ત૦ સં. ૧૬૭૩ આસો શુ. ૬ સિદ્ધપુરમા.

અંતે—

શ્રી નેમિ જિનવર સયલ સુપકર દુખહરણ મગલ મુદા
શ્રી રૂપ જીવજી પાટિધારક શ્રી વરસિધજી સુવર સદા.
શ્રી વરસિહ પાટિ શ્રી જસવત સોભર જિગમ તિર્થ જાણીએ.
તાસ સીસ પવર મુનીવર શ્રીપકરાજ વપાણીએ,
તાસ પાટિ પડિત સોભિ શ્રી કૃષ્ણદાસ મુનીસરા,
તાસ મીસ કલ્યાણ જંપઈ સકલસઘ અણદ ક્યાં
સવત ૧૬ સોલ ત્રહુત્તરા વર્ષે આસો શુદિ છઠિ સારએ,
ગુરૂ સવારિ નેમ ગાઉં સિદ્ધપુર મઝારિએ.
ભાવ ભણસઇ જેહ સુણસઈ તે પામિ સુપ અવારએ,
કહિ મુની મન હરપ આણી સઘ જઇ જઇકારએ.

—લક્ષત્ર ઋ. લપ્ર, વિ. ધ ભ.

(લઘુવરસીંગજી ૧૬૨૯ મા ગાદીએ બેઠા ને ૧૬૬૨ મા દીલ્લીમા સ્વર્ગસ્થ થયા તેની પાટે જસવતજી થયા.)

---

૨૪૪ જિનોદયસૂરિ બીજા (ખ૦ ભાવહર્ષસૂરિ–જયતિલકસૂરિ શિ.)

(૪૯૪) હંસરાજ વચ્છરાજનો રાસ સ. ૧૬૮૦ વિજયાદશમી રવિ

આદિ— દોહા–આશાવરી રાગ.

આદીશ્વર આદે કરી, ચઉવીસે જિણચદ,
સરસ્સતી મન સમરૂં સદા, શ્રી જયતિલક સૂરીદ ૧
સદગુરૂ પય પ્રણુમી કરી, પામી ગુરૂ આદેશ,
પુણ્ય તણા ફલ બોલશું, કહીશુ હુ લવલેશ. ૨

પુણ્યે શિવસુખ સંપજે પુણ્યે સંપતિ હોય,
રાજ ઋદ્ધિ લીલા ઘણી, પુણ્યે પામે સોય. ૩
પુણ્યે ઉત્તમ કુલ હુવે પુણ્યે રૂપ પ્રધાન,
પુણ્યે પૂર્ણ આઉખું પુણ્યે બુદ્ધિ નિધાન. ૪
પુણ્ય ઉપર સુણજો કથા, સુણતાં અચરિજ થાય
હંસરાજ વત્સરાજ નૃપ હુઆ પુણ્ય પસાય. ૫

* * * *

અંતે—

ખંડ ૪—ઢાલ ૧૬ ધન્યાશ્રી.

* * * *

શ્રી ખરતર ગચ્છ ગુરુનિર્મોહ શ્રી ભાવહર્ષ સૂરીંદ,
ગચ્છ ચોરાસી પરગડો ચાહુ મહિ મુણીંદ. ૬
તસ પાટે મહિમાનિધો શ્રી જિનતિલક સૂરિરાય,
મહીયા મહીયલ ભૂપતિરો પ્રણમે જેહના પાય. ૭
સંવત સોલસ એંસીએ સમેઓ આસો શુદિ રવિવાર,
વિજયાદશમીએ સંપૂર્ણો શ્રી સંઘને સુખકાર ૮
ઓડ નગર સોહામણો કહે શ્રી જિનોદયસૂરિ,
ભણે ગુણે ગાવે સુણે તિણ ઘરે આણંદ પૂર. ૯
ચાર ખંડ ચોપાઈ કરીછ શ્રી સંઘ સુણવાકાજ
પુણ્યે શિવસુખ પામિયાછ હંસ અને વચ્છરાજ ૧૦

—સર્વગાથા ૯૨૯ (પ્ર ૪૨ પ્ર. કા. ભં. રત્ન ડે. ભા.)

—(સ. સ ૧૮૭૧ ... સ. ભ)

—સં ૧૭૩૫ વર્ષે માગશિર માસે આઠમાં તિથૌ લિખિત શ્રી વિજયગચ્છે શ્રી પૂજ્ય શ્રી ૧૦૮ શ્રી કલ્યાણસાગર સૂરિજી તત્ શિષ્ય ઋષિ શ્રી ૨૦ શ્રી રામચંદ્રજી તત્ શિષ્ય લિપીકૃત મેઘ સ્વાર્થે આચાર્યે (ઝિંઝુવાર ભ.)

—સં ૧૭૫૨ મૈ. વ. ૮ ૩૨-૧૫થી ૩૪-૧૩ તથા ૨૬-૧૧ અનત.

—સ. ૧૭૮૫ વર્ષે માહ માસે કૃષ્ણપક્ષે ૧૨ તિથૌ શુક્રવાસરે નવાનગર મધ્યે લખીત પુજ ઋષિ શ્રી ૫ આસકર્ણજી તત્ શિષ્ય શ્રી ૫ મેઘજી તત્ શિષ્ય મુનિ કૃષ્ણજી આત્માર્થે પાના ૨૩-૧૯ રાજકોટ પૂ અપાસરો. પ્ર૦ ભીમશી માણેક.

---

૨૪૫ કમલવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ-વિજયસેનસૂરિ શિ.)

(૪૭૫) ૬૭ક સ્તવન. સ. ૧૬૩૧

(૪૭૬) સીમધર સ્વામિ વિજ્ઞપ્તિરૂપ સ્ત. સ ૧૬૮૨ દીવાલી ગુરૂવાર ઝાલોરમા વિજયદેવ રાજ્યે-કુલ ૧૦૫ પદ્ય

(સાગર ભ પાટણ)

આદિ—

સ્વસ્તિ શ્રી પુ ક્લવતીજી, વિજયઈ વિજય જયવત,
પ્રગટપુરી પુડરિગિણીજી, જિહા વિચરઈ ભગવત ૧
સોભાગી જિન સાભલયો સદેશ,
હુ તઉ લેખ લિખુ લવલેશ
મુઝ તુઝ આધાર જિનેશ, સાહિબજી સુણજ્યો તુઝ સંદેશ. સો ૧

* * * *

અતે— ઢાલ

સવત **સોલઇ બ્યાસીઈરે,** સુર ગુરૂવાર પ્રસગિ,
દીવાલી દિવસઈ લિખ્યોરે, કાગલ, કાગલ મનનઈ રગિ ૮

કલશ

સિરિ તવ ગણ ગયણગણ દિણયર સિરિ વિજયસેણ સૂરીણ,
સીસેણ સથુણિઉં, સહ રિસ કવિ કમલવિજએણ. ૧
ચઉતીસાઇ સયતિહી, અડ મહા પાડિહેર પડિપુણો,
સુરરઇઅ સમવસરણો, તિહુઅણ જલલોઅણાણદો. ૨
પુખલવઇઇ વિજએ, સામી પુડરિગિણીઇ નયરીએ,
સીમધર જિણચદો, વિહરતો દેઉ મે ભદ્દમ્ ૩

—ઇતિ શ્રી સીમંધર સ્વામી સેવ્ય સ્તવન. સિ. માંડવુર્મે.
૫—૧૩ આ. ક. ૩—૧૬ ગ્ર૦

બીજી પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે—

અંત—

સંવત સોલ બ્યાસીઈ ૧૬૮૨ શ્રી જાલોર મઝારિ
ચૈત્ર ધવલ પાંચમી દિનઈ ભગવાર ગુરૂવાર. ૧
તપ ગચ્છ રતન કરશિ વિજયદેવ બાનુ કરિં
વિજયસેન ગુરૂ પાટધર વિજયદેવ ગુરૂ રઈ ૨
વિવિધ પરિ મિ વીનવ્યો સીમંધર સુવિલાસ
કમલવિજય મુનિ ઇમ કહિ પૂર પૂરણ આસ. ૩

—સંવત ૧૬૫૪ વર્ષે માહ સુદિ ૧૨ ગુરૂ વાદી ગામ મધ્યે મુ. કેસર વિજય ગણિ શ્રી દેવવિજયજી તત્ શિષ્ય ગણિ દીપવિજય વાચનાર્થે (યતિ ગુલાબવિજય મ. ઉદયપુર)

---

૭૪૬ રાયચંદ પહેલા—(પદ્મસાગર-ગુણસાગર શિ૦)

(૪૭૭) વિજયશેઠ વિજયાસતી રાસ. સં. ૧૬૮૨ મા. શુ. ૫ ગુરૂ સોપરમાં

અંત—

સંવત સોલ બ્યાસીયઇ માગ્રી સુદિ પંચમિ ગુરૂવાર તમો,
શ્રી સોપરમાં મઈ ભણઉ રાસ રચ્યો મન હરષ અપાર તઉ ૫ ૮૮

(કલશ)

મન હરષ આણી સરસ વાણી શીલ એમ વખાણીયે
મંડુ પાપ સઘ જેમા નાશ પુન્ય પોતઇ આણીયે
શ્રી પદ્મસાગર પાટિ મનોહર શ્રી ગુણસાગર પ્રભુ સદા
રાયચંદ મુનિ તસ પાય પ્રણમી ૨ ચે પ્રુત ધરિ મુદા

—વિજયધર્મ. ભ.

---

૨૪૭ નારાયણ-(સમરચંદ શિ૦) રત્નસિંહ સૂરિનાવારામાં.

(૪૭૮) અયમુત્તા કુમારરાસ. ૧૬૮૩ પોષ વદિ બુધ કલ્પવલીમા.

આદિ— રાગ અસાઉરી

વીર જિણુદ નમૂ સદા સુખ સપત્તિકારી
શ્રી જિનવાણી શારદા નિજ મનિ સભારી ૧
ગછનાયક ગણી રત્નસીંહ તસ ગુણ બલિહારી,
નેમ રાજિમતીનામા લઈ સોહે બભયારી ૨
લઘુ-વય સયમ આદરી, જેણે કીર્ત્તિ વિસ્તારી
પ્રાતુ સમય નિત વદીએ શુભ ગુણ ભડારી ૩
અમરચદ મુનીશ્વરૂ, ગુરૂ પર ઉપગારી
ચરિત્ર રચૂ હુ તેહનુ ચરણે ચિત્ત ધારી ૪
આઠમે અગે કેવલી ભાખે સુવિચારી
કુમરે અઇમત્તુ ગાયસુ સુણજ્યો નરનારી. ૫

× × × ×

અંતે— ૨૧ ઢાલ છે-નાની નાની

કલશ.

અરિહતવાણી હૃદય આણી પૂરી પ્રીતિ નિજ આસ એ
શ્રી રત્નસીંહ ગણિ ગછનાયક પાય પ્રણમી તાસ એ ૧૩૩
સવત સોલ ત્રિહાસીઆ વર્ષે બુધિ વદિ પોસ માસ એ
કલ્પવલ્લીમાહિ રગે રચ્યો સુદર રાસ એ ૧૩૪
ચાવા ઋષિ શિષ્ય સમરચદ મુનિ વિમલ ગુણ આવાસ એ
તસ શિષ્ય મુનિ નારાયણ જપે ધરી મનિ ઉલ્હાસ એ ૧૩૫

—૮—૧૧ લીં, માણેક૦

(૪૭૯) અંતરગ રાસ સ ૧૬૮૩-લીં

(૪૮૦) કુંડરિક પુંડરિક રાસ સ ૧૬૮૩-અમ૦

(૪૮૧) મેઘિક રાસ

આદિ—

પરમ પુરૂષ પ્રણમું સદા, શ્રી મહાવીર જિણંદ
ત્રિશલાનંદન જગગુરૂ સીદ્ધારથ કુલિ ચંદ. ૧
પટ કલ્યાણિક જેહનાં સુણતાં પાતિક જાય
વર્ણવતાં ધી વિસ્તરઈ મનવંછિત સુખ થાય. ૨
આષાઢી સુદિ છઠિ દિનિ હસ્તોત્તરા નક્ષત્ર,
પુંડરીક વિમાનથી સુરવર પુણ્ય પવિત્ર. ૩
દેવાનંદ માહણી તરત ઉયરઈ અવતાર,
બીજું અમર જિનેશ્વરઈ સુપન લહ્યાં દસ ચ્યાર ૪
ઉપદેશઈ દેવતા હરણેગમેસી નામિ,
આસોવદિ તેરસિ દિનિ કરસપુર મેલી સ્વામિ. ૫
ત્રિસલા કુખઈ જિન ક્રમ્યા પુહુવી સયલ જગીસ
ચૈત્ર સુદિ તેરસિ દિનિ જનમ્યા શ્રી જગદીસ. ૬
માગસિર વદિ દસમી તણુઇ દિવસિઇ શ્રી મહાવીર,
એકાકી સયમ લીઇ મેરૂતણી પરિ ધીર ૭
વૈશાખી સુદિ દસમી દિનિ પામ્યા કેવલજ્ઞાન
સમવસરણ સુરવર રચ્યઉ બાઠઇ શ્રીવર્દ્ધમાન. ૮
કાત્તિ વદિ પખિ નક્ષત્ર અમાવાસ્યા અભિરામ,
સ્વાતિ નક્ષત્ર યોગઈ પ્રભુ પામ્યા અવિચલ ઠામ. ૯
સો પરમેશ્વર સદા પ્રભુ સમય અભિધાન
જગના પાતિક પરજલિ, વાધઇ મહિમાવાન. ૧૦
તારણનાથ જગપતિ ભવિક પ્રતિઇ ભગવંતિ,
કામક મમહિ આપીઇ ? સિદ્ધિ સુખ અનંત. ૧૧
અનતાગુણથી કહ્યા ચારુ ભેદ કાય,
ભણાવશી એ રાસ હમ આણિ નિરાય. ૧૨

સમકિત મિશ્રજ મોહની મિથ્યા મોહની જેહ,
સાત ક્ષાયકી જે કરઇં, ક્ષાયક સમકિત તેહ. ૧૩
એ ક્ષાયક સમકીતથી શ્રી શ્રેણિક ભૂપાલ,
તીર્થંકર પદ પામસઈ, લહિસિ સુખ વિશાળ. ૧૪
પદ્મનાભ ઇતિ જેહનુ હોસિઈ નામ ઉદાર.
અનાગત ચુવીસીઇ પ્રથમ જિણેસર સાર ૧૫

ચુપઇ રાગ ગુડી.

પ્રથમ જિણેસર શ્રેણિક સાર, હોસઇ ભરતક્ષેત્ર મઝારિ
તેહતણુ છઇ ચરિત્ર રસાલ ભણતા સુણતા મગલમાલ ૧૬
કહિસિ કવિતા ગ્રથાધારિ, કિંચિત નિજમતિથી વિસ્તારિ,
તે અધિકાર અછઇ જૂજૂઆ, આગઇ કવિજન મોટા હુઆ. ૧૭
તેણે રચ્યા છઇ ભલા પ્રબંધ, શ્રેણિક રાયતણા સબંધ,
તુહિ મુઝ મતિ હુઉ કોડ, શ્રોતા કોઇ મ દેજો ખોડિ ૧૮
ચુહુટઇ વેચાઇ સુખડી, જે લિઇ તસ ભાજઇ ભૂખડી,
તિમ જેણઈ શ્રેણિકનૃપ તણા, રચ્યા ચરિત્ર અતિ સોહામણા ૧૯
જેણે પુન્ય ભર્યા ભડાર, મુઝનઇ પણ છઈ મોદ અપાર,
કોઇક શ્રોતા કહિસિઇ અશુ, એહ કથાનુ કારિજ કશુ ૨૦
ત્યણિ તે જોયો હૃદય વિચારિ, ષટ દર્શનનાં શાસ્ત્ર ઉદાર,
સઘલિ નિજ મતિનઇ અનુસારિ, કથા કેલવી કહિવિ સારી ૨૧
ધર્મકથા સુણતા સુખ હોય, મનસુદ્ધિઇ કવિ ભાખે સોય,
આદિઅત સુણસઇ જે એહ, ભાવ ભેદ સર્વ લહિસિ તેહ ૨૨

* * *

રાગ ધન્યાસી–વિરાગી ધનિધનિ રતનમુણિદ એ ઢાલ
શુભમતી સજતી રત્નસીંહ ગછપતિ રતિપતિ વશિ કીયો હેવ,
ભવિક જણ રજણુ દુર્મતિગજણુ વદણુ યોગ્ય નરદેવ વિ૦ ૬૨

પંડિત કનકવિજયતણા, પ્રણમી પદ અરવિંદ,
ભણિ ગુણવિજય ભણિ ગુરુ, પામીજે પરમાનંદ. ૨
ગિરૂઆ મન નિધાનના, દીઠ જિમ સનખ,
રાસ રચ્યઉ એ રંગભરિ, ભણું સ્વર્ગ ભખ. ૨
સંવત સોલસિત્યાસીઈ આસો મહીનઈ એહ,
નવ દિવસે રચના કરી, દીસઇ આણંદિ. ૨
નર કુંસી હરતા પણી, ધનવ તિનો દીનેદ.
ભણો ગણો સહુ સાંભળો, તેમ પરીનઈ તેહ. ૨

—ઇતિ શ્રી કથી દેશપીઠ શ્રી જગવાદ રાસ.

(પ્ર. કા.)

(૪૮૪) +કેસર વ્યવહારી રાસ ર. ૧૬૮૩ (૭) આસો વ. ડીસામાં

આદિ—

પંડિત કનકવિજય તણા, પ્રેમિ પ્રણમી પાય,
કવિ ગુણવિજય કહઈ ગુરુ મુઝનિ હરખ ન માય.
ચઉદ અતિશયો ઉપના, સુણજો સહુ નરનારિ,
રાસ રચઈ કેસરતણુ, કરૂનાઈ અધિકારી.
વિધાનદી આપુ, કવિજન કેરી માય,
ભગવતી વાગીસરી, નમરંગી નિરમાય.
ગણધર પરિમાણીઈ આગમ ઉત્તમ આગ,
આગમ જેહનઈ હેઇ ભણ, આગમ વિમલવિવેક.
તે સરસતિ સમરી કરી, સદગુરુ આધારિ,
ગુણ ગાઉં કેસર તણા, કીધી જેહ આધારિ.
તપગચ્છપતિ ગૌતમ અવતાર સુમતિસિંધુ ગુણમતિવિસ્તાર,
વસન ગુણમણિ કેરઉ ઘણા, વરતિ નઈ આગમાઘ વારિ.

* * * *

અંતે— ધન્યાસી.

શ્રી તપગછનાયક ગુરૂગિરૂઆ, વિજયસેન ગણધારરે,
શ્રી હીરમાનંદન મનમોહન, મુનિજનનો આધારરે. ૧૧૮
તાસ વિનેય વિબુધકુલમંડન, કનકવિજય કવિરાયરે,
જસ અભિધાનિ જાગઈ શુભમતિ, દુર્મતિ કુરિત પલાઇરે. ૧૧૯
તસ પદ પંકજ મધુકર સરિખો, લહી સરસતિ સુપસાયરે,
ઇમ ગુણવિજય સુકવિ મનહરષિં, કોચરના ગુણ ગાયરે, ૧૨૦
સંવત સોલસિત્યાસી વરસે, ડીમાનપર મઝારિરે,
આસો વદિ નુમિએ નિરૂપમ, કીધઉ રાસ ઉદારરે ૧૨૧
ભણિઈ ગણિઈ ભાવ ધરીનઇ, અતિ રૂડો એ રાસરે,
પાતકવૃંદ પુરાતન વિઘટઇ, પુણ્ય પ્રકાસરે ૧૨૨
ઉત્તમ ગુણ ગાતો રંગિ, રસના પાવન થાયરે,
શુભ ભાવન આવઈ મનમાહિં, વિઘન વિલય સવિ જાઇરે ૧૨૩
મંગલમાલા લચ્છિ વિશાલા, લહીઈ લીલા ભોગરે,
ઇષ્ટ મિલઈ વલી ફલઇ મનોરથ, સિદ્ધિ સકલ સંયોગરે. ૧૨૪

—પ્ર કા, પ્રસિદ્ધ ઐ. રા સ. ભાગ ૧

(૪૮૫) +**વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણ સ્વાધ્યાય.** મેડતામાં

આદિ—

સરસતિ ભગવતિ ભારતીજી, ભગતિ ધરી મનિ માય,
પાય નમી નિજગુરૂ તણાજી, ગુણસ્યુ તપગચ્છરાય,
જયકર જેસગજી ગુરરાય, નામિ નવનિધિ પામિઇજી,
દર્શનિ દારિદ્ર જાય, જયકર જેસગજી ગુરૂરાય.

* * * *

અંતે—

સઘલા પંડિત માહિં વડો, શ્રી કમલવિજય ગુરૂસીહ,
તાસ સીસ વિદ્યાવિજય, સુવિહિત પંડિત લીહારે ગુરૂ૦ ૫૧
વીર હીર દુઇ દીપતા, મેડતા નગર મઝાર,
તસ પસાય પામી કરી, ગાયો એ ગણધારેરે. ગુરૂ૦ ૫૨

તારાપણ કંદ સમુદ્રસુત નિર્મલ વંદતાં પાતિક જાય
ગ્રહગણ નક્ષત્ર પરિવારિ જિમ ઉડુપતિ સોહએ તિમ ગણિરાય.
વિ. ૮૬૩

સાસન સોહકર સમરચંદ મુનિવર ધરમધુરંધર ધીર
અતિહિ ઉદાર સદ્ગુરુ તેહને નિતિ રમઈ કવિ મનઠાર વિ. ૮૬૪
તાસ શિષ્ય ઋષિ નારાયણ હરખે કમ ભણઈ વચન રસાલ,
જેહ ભાવિઈ ભણઈ મેહ આણી સુણઈ તેહનઈ મંગલમાલ વિ. ૮૬૫
ખંડ પહિલા તણી રચ આણી ભણી, ઉગણચ્યાલીસમી ઢાલ,
દ્વિતીય ખંડઈ એહતણુ તણી ભાખશુ સરસ કથા સુવિશાલ. વિ. ૮૬૬

ચુપઈ

શ્રેણિક અભયકુમાર ચરિત્ર, ભણતાં સુણતાં અતિહિ પવિત્ર,
મુનિ નારાયણ કહિ શુભવાણિ, પ્રથમ સંપૂર્ણ જાણિ. ૮૬૭
—ઇતિ શ્રી શ્રેણિકકુમાર ચરિત્રે પ્રથમ ખંડ સમાપ્ત.

દુહા.

શ્રી જિનશાસન નાયક વંદુ હું જગઆધાર,
વર્દ્ધમાન સ્વામી જગુ સેવક જનહિતકાર ૧
ગણનાયક ગુણ આગલા રત્નાગર ગણિરાજ
[illegible] તેહના પ્રણમુ પ્રેમઈ આજ ૨
શ્રી શ્રેણિક મહિપતિની કથાનક વિચઈ સાર,
દ્વિતીયખંડ રચુ હવઈ સદ્ગુરનઈ આધારિ ૩
સમરચંદ ઋષિ નિતિ નમું સંયમ ગુણઆધાર,
તાસ પ્રસાદઈ વર્ણવુ સરસ કથા સુવિચાર. ૪

* * *

અંત— ૫૮ મી ઢાલ.

આગમની ઢાલ સુંદર, રાગ ધન્યાસી સાર,
] ગુણ સદા સોહાગુ, તિમ ગુણઈ રે ભણુ ધર્મધુરંધર ધન્ન. ૩૭

રત્નાગર ઋષિરાય સુંદર ભુવનભુષણ સ્વામિ,
યુગપ્રધાન જગિ દીપતા, સુખ લહીઇરે સહિ ગુરજનિ નામઇ ૩૮
નેમ યદુપતિ જામલિ દુષ્કર મહાવ્રત ઘાટ,
શ્રી સદ્ગુરૂ સુપસાઉલિઇ, મિ રચીઉ રે ખંડ બીજુ સારરિ ૩૯
સાસન સોહકર સમરચંદ મુનીવરા, ધર્મધોરંધર ધીર,
અતિ ઉદાર સહિક ગુણ તેહને નિતિ નિતિ મર કવી મનધીર. ૪૦
તસ શિષ્ય ઋષિ નારાયણ હરપસુ, ઇમ ભણિ વચન રસાલ,
જેહ ભાવિ ભણઇ મોદ આણી, તેહનઇ મગલમાલ. ૪૧

—ઇતિ શ્રેણિક ખંડ બીજઉ સ. પઠનાર્થે શ્રીમાલી જ્ઞાતી સાહા શ્રી ૫ નાવા ઘરે ભાર્યાબાઇ પૂજાનો બેટઉ શ્રી શ્રી ૫ આણંદજીની બહિન આર્યા શ્રી ૫ સોભા લિખત. ધોલકઇ વાસ્તવ્ય પોરવાડ જ્ઞાતી વડી શાખાયા પા. ઋક્ષિ શ્રી ૫ દેવરાજ સુત વિમલદાસ સવત્ ૧૭૦૯ વર્ષે ફાગણુ વદિ ૧૧ સોમે પૂરૂં કીધૂ છઇ ૩૪—૧૭ આ. ક.

---

૨૪૮ ગુણવિજય પહેલા (ત. વિજયસેનસૂરિ-કનકવિજયશિ.

(૪૮૨) પ્રિયકરનૃપ ચોપઇ—સં ૧૬૭૮ પાના ૧૫ અમ.

(૪૮૩) જયચંદ (જયતચદ) રાસ. સં. ૧૬૮૩ (૭) આસો શુ. ૯ ડીસામા.

આદિ— દૂહા.

બ્રહ્મસુતા ભલ ભગવતી, બ્રહ્માણી વિખ્યાત,
કવિજનની જનની નમઉં, નિર્મલ જસ અવદાત. ૧
ઉતપતિ નૈષધકાવ્યની, વિગતિ સયલ કહેસિ,
નૃપ જયતચંદ્રહ તણુઉ, સરસ પ્રબંધ રચેસિ ૨

અંતે—

શ્રી તપગચ્છનો રાજીઓ, વિજયસેન સૂરિંદ,
વિજયદેવ સૂરીસર, વિજયસિંહ મુનિચંદ ૨૭૨

પંડિત કનકવિજયતણા, પ્રણમી પદ અરવિંદ,
મણિ ગુણવિજય ભણિ મુદા પામીએ પરમાનંદ. ૨૭૩
શિક્ષા મન નિસુણતાં, દીઠા જિમ સનબંધ
રાસ રચ્યઉ એ રંગભરિ જેહ સ્વરૂપ બંધ. ૨૭૪
સંવત સોલસિત્યાસીઈ આસો અજૂઆલી એહ,
નવ દિવસે રચના કરી, ડીસઈ આણંદિ. ૨૭૫
નર કુંપી કરતા પણી, સમજ જિનો દીએ
ભણો ગણો સહુ સાંભળો, તેહ પરીતઈ તેહ. ૨૭૬

—ઇતિ શ્રી સતી દેશપ્રીત શ્રી [illegible] રાસ.

(પ્ર. પ્ર.)

(૪૮૭) +કેશર વ્યવહારી રાસ સં. ૧૬૮૭ (?) આસો વ. ૫ ડીસામાં.

આદિ—

પંડિત કનકવિજય તણા, પ્રેમિ પ્રણમી પાય
કવિ ગુણવિજય કહઈ મુદા, સુમતિ દરસ ન માય. ૧
ભાર અતિઘણો ભવનાં, સુણયો સહુ નરનારિ,
રાસ રચઉ કેશરતણુ કહણાઈ અધિકારી. ૨
દિવાનડી ભવજુ, ભવિજન કેરી માય,
બ્રહ્મસુતા વાગેસરી, નવરંગી નિરમાય. ૩
મધુરવચન પરિમલઈ અદ્ભુત ઉજ્વલ અંગ,
ભમરે જેહનાઈ દેહ ભમ ભાસન વિમલવિહંગ. ૪
તે શારદા સમરી કરી, સદ્ગુરુ આધારિ,
ગુણ ગાઉં કેશર તણા, કોપી જેણ ભાંભારિ. ૫
તપગચ્છપતિ શ્રી આણંદ અવતાર, સુમતિસાધુ ગુણભવિસ્તાર,
વાચન સુમતિ કેરી ધર નરપતિ નામઈ અગણિભાગ પતિ. ૬

* * * *

અંતે— ધન્યાસી

શ્રી તપગચ્છનાયક ગુરૂગિરૂઆ, વિજયસેન ગણધારરે,
સા હુકમાનદન મનમોહન, મુનિજનનો આધારરે. ૧૧૮
તાસ વિનેય વિબુધકુલમંડન, કનકવિજય કવિરાયરે,
જસ અભિધાનિ જાગઈ શુભમતિ, દુર્મતિ કુરિત પલાઇરે. ૧૧૯
તસુ પદ પંકજ મધુકર સરિષો, લહી સરસતિ સુપસાયરે,
ઇમ ગુણવિજય સુકવિ મનહરષિં, કોચરના ગુણ ગાયરે, ૧૨૦
સંવત સોલસિત્યાસી વરષે, ડીસાનયર મઝારિરે,
આસો વદિ નુમિએ નિરૂપમ, કીધઉ રાસ ઉદારરે. ૧૨૧
ભણિઈ ગણિઈ ભાવ ધરીનઇ, અતિ રૂડો એ રાસરે,
પાતકવૃંદ પુરાતન વિઘટઇ, પુણ્ય પ્રકાસરે ૧૨૨
ઉત્તમ ગુણ ગાતો રંગિ, રસના પાવન થાયરે,
શુભ ભાવન આવઈ મનમાહિ, વિઘન વિલય સવિ જાઇરે. ૧૨૩
મંગલમાલા લચ્છિ વિશાલા, લહીઈ લીલા ભોગરે,
ઇષ્ટ મિલઈ વલી ફલઇ મનોરથ, સિદ્ધિ સકલ સયોગરે ૧૨૪

—પ્ર કા, પ્રસિદ્ધ ઐ રા સ. ભાગ ૧.

(૪૮૫) +વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણ સ્વાધ્યાય. મેડતામા

આદિ—

સરસતિ ભગવતિ ભારતીજી, ભગતિ ધરી મનિ માય,
પાય નમી નિજગુરૂ તણાજી, ગુણસ્યુ તપગચ્છરાય,
જયકર જેસગજી ગુરૂરાય, નામિ નવનિધિ પામિઇજી,
દર્શનિ દારિદ્ર જાય, જયકર જેસગજી ગુરૂરાય

* * * *

અંતે—

સઘલા પડિત માંહિ વડો, શ્રી કમલવિજય ગુરૂસીહ,
તાચ સીસ વિદ્યાવિજય, સુવિહિત પડિત લીહારે. ગુરૂ૦ ૫૧
વીર હીર દુઇ દીપતા, મેડતા નગર મઝાર,
તસ પસાય પામી કરી, ગાયો એ ગણધારોરે. ગુરૂ૦ ૫૨

અક્ષર ભણ્યો વ્યાકરણ ભણ્યો, રાગજ ભણ્યો એહ,
પર્યાં આગે વંચતાં રે ઉપજિસિ અતિનેહ. ૫૮
જાંલગિ સાયરનો જલ ગાજે જાં લગિ સુરચંદ,
કેશરાજ કહે તાં લગે પ્રબંધ કરો આનંદ. ૫૯

કલશ.

ઇમ શુભ લક્ષ્મણ અને રામ, સતી સીતાની ચિરી,
કહી ભાખી ચરિત સાખી વચન રચના કરી ખરી,
સંપ રંગ વિનોદ વક્તા અને શ્રોતા સુખ ભણી
કેશરાજ મુનીંદ જંપે સદા હરખ વધામણી. ૧

—લ. સં. ૧૭૭૨ વૈશાખ શુ. ૮ ચતાણું ઉપાધ્યાય નારવજી નૈણસાગ લખાવીત મુનિ માણકગચ્છ આદ્ય પત્રાદિ આમાં ઉપરની પ્રશસ્તિની કડી ૫ થી ૫૩ મી નથી. પત્ર-૫૬-૨૧ વિ. સં. ભ. ભીજી તાની પત્ર ૧૧૬ ૫ ૧૪ આમાં પણ તેમજ છે લ. સં. ૧૯૫૬ જેઠ શુ. ૬ બુધ લ. ભાવસાર પીતાંબર કરી રહેવાસી મોહનલાલ.

(પ્રસિદ્ધ થયું છે—આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૨ જું)

[આ કવિના ગુરુ ગુણસાગરે શાંતિજિન વિનતિરૂપ ઢાળ ૨૧ કડીમાં રચ્યો છે કે જેની આદિ

શારદમાય નમું શિરનામિ હું ગાઉં ત્રિભુવનનો સ્વામી, છે અને અંતે એમ છે.

પદ્મસાગર ગુરુરાજ પસાયા, શ્રી ગુણસાગર કે મન ભાયા.
નરનારી ? નિત ગાવે તે મનોવાંછિત નિત પાવે ૨૧

આ સ્તવન જૈનપ્રબોધમાં તથા અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ થયું છે

—વિજય ... ભાષાસ્તોત્રના અંતે જણાવેલ છે કે સંવત્ ૧૭૦૩ તે શ્રી વિજયગચ્છે શ્રી આચાર્ય શ્રી પૂજ્ય શ્રી સુમતિસાગરસૂરિજી તત્ શિષ્ય સૂરિ વીરગચ્છ આદિથી ભાનવિજયગચ્છ આદિથી ખામગચ્છ ... શિષ્ય સૂરિ ગુરાગચ્છ તત્ શિષ્ય આદિથી મધગચ્છ આશોજ

માસે કૃષ્ણપક્ષે દ્વાદશી તિથૌ રવિવાસરે ભીમચનગરે લિપીકૃત -પીતાંબર
શ્રી મહારાજાધિરાજ રાણા શ્રી અમરસીંઘરાજ્યે —ઉદયપુર ભ.

૨૫૦ સહજકીર્ત્તિ (ખ૦ ક્ષેમશાખા જિનસાગર-રત્નસાર-રત્નહર્ષ-હેમનંદન શિ૦)

(૪૮૭) શત્રુંજય માહાત્મ્ય રાસ સં. ૧૬૮૪ આસણિકોટમા

અંતે—

શ્રી ખરતરગચ્છસૂરિ જિણેસર, વીરપાટ દીપાવઈ,
ખરતર બિરદ લહિઉ ગુણસાયઇ, જસકપૂર મહકાવઇરે. ૬૯
અનુક્રમિ તસુ પાટઈ જસ ખાટયઉ, જુગપ્રધાન ગુણચાવઇ,
શ્રી જિનચંદ સૂરીસર સદગુરૂ, નામ મંત્ર જસુ ધ્યાવઇરે ૭૦
શ્રી જિનસિંહ સિંહ જિમ દિપ્યઉ, તસુ પાટઈ ચિત લાવઈ,
અકબરસાહિ સભામન રંજી, જલનિધિ મીન છુડાવઇરે. ૭૧
વિજયમાન ગુણ જાણ ભટારક શ્રી જિનરાજ સુહાવઈ,
વિધાબલ અતિસય બલ સબલઉ, સહુનઈ આણ મનાવઇરે ૭૨
આચારિજપદ ધાર અમૃતરસ, મીઠા વચન સુણાવઇ,
શ્રી જિનસાગર સાગર જિમ નિજ, ગુણ ગભીર ગવાવઇરે. ૭૩
ષેમ સાખ દિનદિન ઉદયવંતા, મહિમા અધિક વધાવઈ,
રતનસાર વાચક ગુણનિધિ ગુરૂ, અતિસય અધિક જણાવઇરે ૭૪
રતનહરષવાચક હેમનંદન, સીસ ભગતિ ચિત ઠાવઈ,
સહજકીરતિવાચક વિમલાચલ, ગિરિવર એમ મલ્હાવઇરે. ૭૫
સંવત સોલ ચઉરાસી વરસઈ, શ્રી **નમિનાથ** પ્રભાવઈ,
આમણિકોટ શ્રાવક બહુ સુખીયા, ધરમઈ ચિત્ત લગાવઇરે. ૭૬
વાચાસ્રર અધિક ગુણવંતા, ધરમપક્ષ સમઝાવઈ,
અધિક આનંદ અધિક રંગરંતીયા, શ્રી જિન ધરમ વધાવઇરે ૭૭
છઠઇ ખંડઈ ઢાલ એ દશમી, પુણ્ય રૂપહો પાવઇ,
સહજકીરતિ પુંડરીક મધુરસ, ગુણજલધર વરસાવઇરે. વિ૦ ૭૮

કલશ.

ક્રમ ગુરુઓ ગણધર સાધુસિંધુર, ભુવનભોધર ગુણધરો
શ્રી વિજયસેન સૂરિંદ સુંદર, સકલ સંઘ સુહંકરો
તસ પદ ભૂષણ ધ્રસિત દૂષણ, વિજયદેવ દિવામણી,
ગુણવિજય પંડિત ક્રમ પંકજ મિલતો તપગણી. ૫૩

—પ્ર. દૂ૬ છે ૮ જૈ મ ઉંટવાળ સમય તથા ઐ સજ્ઝાયમાળા ભાગ ૧

---

૨૪૯ કેશરાજ (વિજયગચ્છ—વિજયઋષિ—ધર્મદાસ—ક્ષમાસાગર—પદ્મસાગર—ગુણસાગર શિ૦)

(૪૮૧) રામયશોરસાયન રાસ ર. ૧૬૮૩ આસો શુ. ૧૩ અંતરપુરમાં.

આદિ—

દેશાખ રાગ—દૂહા.

શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામીજી ત્રિભુવનતારણ દેવ
તીર્થંકર પ્રભુ વીસમા, સુરનર સારે સેવ. ૧
પુત્ર સુમિત્ર નરિંદનો, પદ્માદેવી તસ માય,
જનમભોમિ જિનવરતણી, રાજગૃહી કહિવાય. ૨
અનંતરિધ હરિવંશમેં હરિ સમાવિયા સાર
કછવાહ પરિ ભલા, નામ સદા જયકાર. ૩
શાસનમાં તેહના નમી રામ સુરાભિરામ
સીતા ને લક્ષ્મણતણો ચરિત્ર રચું સુખધામ. ૪
સુખદાયક સહુ લોકને રામકથા અભિરામ
ભાવ ભગત ધરે સદી, મનના વંછિત કામ. ૫
રા ઉચ્ચરતાં મુખથકી, પાપ પુલાઈ જાય
મનિ ફિરી આવે નેડથી 'મ' મો કમાડી થાય. ૬
પાતાલમેં પાવન ભયા દક્ષિણદેશનુ સાર.

મોક્ષ પથનો માગનો, ભવ્યજન જીવનો માર ૭
વીસમા થાનક ભતો, એમ કુગલકો દાગ.
બીજા ધર્મતરૂવર તણો, શ્રી રામચન્દ્ર નામ. ૮
લક્ષ્મણ રાવણ ગણ્યા, તીર્થંકર પદ પામ
મુગતિપુરી જઇ ચાપર્ન્ય, મકલ જગતકા ગમ ૯
સત્યવતી સાચી સતી, શીલતણી અવદાત
સ્વર્ગે પોહતી બારમે, વસુધામેં વિખ્યાત. ૧૦

* * * *

અંતે— ઢાલ ૬૨

સવત સોલે ચાસીયે રે, આછો આસુ માસ,
તિથિ તેરશી અંતરપુરમાહિ, આણી અધિક ઉલ્લાસ ૪૯
વિજયગચ્છ ગચ્છનાયક ગિરિનો, ગોયમનો અવતાર,
વિજયવત વિજય ઋષિરાજ, કીધો ધર્મ ઉદ્ધાર, ૫૦
ધર્મમુનિ ધર્મનો ધોરી, ધર્મતણો ભડાર,
ખિમા દયાગુણ કેરા નાયક, સાગરએમ ઉદાર. ૫૧
શ્રીગુરૂ પદ્મ મુનીશ્વર મોટા, મોટા જેહનો વશ,
ચઉરાસી ગચ્છમાહિ જાણીતો, પ્રગટપણે પરશસ ૫૨
તમ પાટોધર ગુણ કરી ગાજે, ગુણસાગર ગુણવત,
કડસુતન કલપતરૂ કલિમે, સૂરિ શિરોમણિ સત ૫૩
એ ગુરૂદેવ તણે સુપસાયે, કીધી રચના જાણ,
અથગુણે ગિરિમેરૂ સરીખો નવરસમાહિ વખાણ ૫૪
એવ બાસઠિ ઢાલ સુધારી, વચન રચન સુવિશાલ,
રામ યશોરે રસાયણ નામા, ગ્રથ રચિઓ સુરસાલ ૫૫
કવિજનતો કરજોડિને, પડિતસુ અરદાસ,
પાચો આગે વાચેવોજો, દેવે રાગ અભ્યાસ ૫૬
અક્ષર ભાગે ઢાલજ ભાગે, રાગજ ભાગે સોઇ,
વાચતારે વચનને ભાગે, રસ નહી ઉપજે કોઇ ૫૭

કલશ.

ઇમ ગુણ્યો ગણધર સકલસિંધુર, ભુવનભાસુર ગુણધરો
શ્રી વિજયસેન સૂરિંદ સુંદર, સકલ સંઘ સુહંકરો.
તસ પટ ભૂષણ દલિત દૂષણ વિજયદેવ દિવામણી,
ગુણવિજય પંડિત ઇમ પયંપઇ વિસ્તરો તપગચ્છધણી. ૫૧

—પત્ર ૮૬ છે. ન. જૈ. ઐ. ગૂર્જરકાવ્ય સંચય, તથા જૈન સજ્ઝાયમાલા ભાગ ૧

---

૨૪૯ કેશરાજ (વિજયગચ્છ—વિજયઋષિ-ધર્મદાસ-ક્ષમાસાગર-પદ્મસાગર-ગુણસાગર શિ૦)

(૪૮૬) રામયશોરસાયન રાસ સં. ૧૬૮૩ આસો શુ. ૧૩ અંતરપુરમાં

આદિ—

કેદારા રાગ—દૂહા

શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામીજી ત્રિભુવનતારણ દેવ
તીર્થંકર મહા વીસમા, સુરનર સારે સેવ. ૧
પુત્ર સુમિત્ર નરિંદનો, પદ્માદેવી તસ માત,
જનમભોમિ જિનવરતણી, રાજગૃહી કહિવાત. ૨
અવતરિયા હરિવંશમેં હરિ સમવિયા સાર,
કચ્છપ પાયે ભલા, નામ સબ ભંડાર ૩
ભરતખંડમાં તેહના નમી, રામ સુલક્ષણ રાય.
સીતા ને રાવણતણો, ચરિત્ર રચું સુખદાય. ૪
સુખદાય સહુ લોકને રામકથા અભિરામ
ભણતાં સુણતાં કરે સહી, મનના વંછિત કામ. ૫
'રા' ઉચ્ચરતાં મુખથકી, પાપ પુલાઇ જાય
મતિ ફિરી આવે તેહથી મ તે કમાડી થાય. ૬
ધ્યાનમેં ધ્યાન ધરો, અતિભયહરણ અપાર.

માસે કૃષ્ણપક્ષે દ્વાદશી તિથૌ રવિવાસરે ભીમચનગરે લિપીકૃતં પીતામ્બર શ્રી મહારાજધિરાજ રાણા શ્રી અમરસીંઘરાજ્યૈ—ઉદયપુર ભ.

૨૫૦ સહજકીર્ત્તિ (ખ૦ ક્ષેમશાખા જિનસાગર-રત્નસાર-રત્નહર્ષ-હેમનંદન શિ૦)

(૪૮૭) શત્રુંજય માહાત્મ્ય રાસ સ. ૧૬૮૪ આસણિકોટમા

અંતે—

શ્રી ખરતરગચ્છસૂરિ જિણેસર, વીરપાટ દીપાવઈ,
ખરતર બિરદ લહિઉ ગુણસાચઇ, જસકપૂર મહકાવઇરે. ૬૯
અનુક્રમિ તસુ પાટઈ જસ ખાટયઉ, જુગપ્રધાન ગુણચાવઇ,
શ્રી જિનચંદ સૂરીસર સદ્દગુરૂ, નામ મંત્ર જસુ ધ્યાવઇરે. ૭૦
શ્રી જિનસિંહ સિંહ જિમ દિપ્યઉ, તસુ પાટઈ ચિત લાવઈ,
અકબ્બરસાહિ મભામન રંજી, જલનિધિ મીન છુડાવઇરે ૭૧
વિજયમાન ગુણ જાણુ ભટારક શ્રી જિનરાજ સુહાવઈ,
વિદ્યાબલ અતિસય બલ સબલઉ, સહુનઈ આણુ મનાવઇરે ૭૨
આચારિજપદ ધાર અમૃતરસ, મીઠા વચન સુણાવઇ,
શ્રી જિનસાગર સાગર જિમ નિજ, ગુણ ગંભીર ગવાવઇરે. ૭૩
ખેમ સાખ દિનદિન ઉદયવંતા, મહિમા અધિક વધાવઈ,
રતનસાર વાચક ગુણનિધિ ગુરૂ, અતિસય અધિક જણાવઇરે ૭૪
રતનહરષવાચક હેમનંદન, સીસ ભગતિ ચિત ઠાવઈ,
સહજકીરતિવાચક વિમલાચલ, ગિરિવર એમ મલ્હાવઇરે. ૭૫
સંવત સોલ ચઉરાસી વરસઈ, શ્રી નમિનાથ પ્રભાવઈ,
આસણિકોટ શ્રાવક બહુ સુખીયા, ધરમઈ ચિત્ત લગાવઇરે ૭૬
વાચાસૂર અધિક ગુણવંતા, ધરમપક્ષ સમઝાવઈ,
અધિક આનંદ અધિક રંગરતીયા, શ્રી જિન ધરમ વધાવઇરે ૭૭
છઠ્ઠઇ ખંડઈ ઢાલ એ દશમી, પુણ્ય રૂખહો પાવઇ,
સહજકીરતિ પુંડરીક મધુરસ, ગુણજલધર વરસાવઇરે વિં૦ ૭૮

અક્ષર જાણી સમજ જાણી, રાગજ જાણી એહ
પરમારથ આગે ધારતાં રે ઉપજિસિ અતિનેહ. ૫૮
જ્યાંલગિ સાગરનો જલ ગાજે જાં લગિ સુરજચંદ,
હેતરાજ કહે તાં લગએ ગ્રંથ કરો આનંદ. ૫૯

કલશ.

ઇમ સુભ લક્ષમણ અને રાવણ, સતી સીતાની ચિરી
કવી ભાખી મતિ સાખી વચન રચના કરી ખરી
સંઘ રંગ વિનોદ વક્તા અને શ્રોતા સુખ ભણી
હેતરાજ મુનીંદ જંપે સદા હરખ વધામણી ૧

—લ. સં. ૧૬૪૨ વૈશાખ શુ ૫ બધવાર ઉપાધ્યાય નારણજી નેમરાજ લખાવીત મુનિ ભાગ્યચંદ્ર આત્મ પઠનાર્થ શ્રીમદ ઉપરની પ્રશસ્તિની કડી ૫ થી ૫૭ મી નથી. પત્ર–૫૯–૨૧ પિ. સં. ભ. નીઉ તોની પત્ર ૧૧૬ પ ૧૪ આમાં પણ તેમજ, ઉ લ. સં. ૧૬૫૫ જેઠ શુ. ૬ બુધ લ. ભાવસાર પીતાંબર હરી રહેવાસી ગોધરા.

(પ્રસિદ્ધ થયું છે—આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૨ જું)

[આ કવિના ગુરુ ગુણસાગરે શાંતિજિન વિનતિરૂપ ૩૬ ૨૧ કડીનો રચ્યો છે કે જેની આદિ

વારુભાવ નયું વિશ્વામિ, હું આવ્યાં ત્રિભુવનમાં સ્વામી, ઉ અને અંતે એમ છે.

પદ્મસાગર ગુરુરાજ પસાયા શ્રી ગુણસાગર કે મન ભાયા.
નરનારી જે ચિત્ત ભાવે, તે મનોવાંછિત નિધ પાવે ૨૧

આ સ્તવન જૈનપ્રબોધમાં તથા અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ થયું છે

—ગૌતમ પૃચ્છા બાલાવબોધના અંતે લખેલ છે કે સંવત્ ૧૭૬૩ વર્ષે શ્રી વિજયગચ્છે શ્રી ભટ્ટારક શ્રી પૂજ્ય શ્રી સુમતિસાગરસૂરિજી તત્ શિષ્ય ઋષિશ્રી નીરચંદજી ઋષિશ્રી ભવાનીદાસજી ઋષિશ્રી ભાવચંદજી ૧ શિષ્ય ઋષિશ્રી ભગુજી તત્ શિષ્ય ઋષિશ્રી ભગવાનજી આલેખિત

માસે કૃષ્ણપક્ષે દ્વાદશી તિથૌ રવિવાસરે ભીમચનગરે લિપીકૃત પીતાંબર શ્રી મહારાજધિરાજ રાણા શ્રી અમરસીધરાજ્યે—ઉદયપુર ભ.

૨૫૦ સહજકીર્ત્તિ (ખ૦ ક્ષેમશાખા જિનસાગર-રત્નસાર-રત્નહર્ષ-હેમનંદન શિ૦)

(૪૮૭) શત્રુંજય માહાત્મ્ય રાસ. સ. ૧૬૮૪ આસણિકોટમા

અંતે—

શ્રી ખરતરગચ્છસૂરિ જિણેસર, વીરપાટ દીપાવઈ,
ખરતર બિરદ લહિઉ ગુણસાચઇ, જસકપૂર મહકાવઇરે. ૬૯
અનુક્રમિ તસુ પાટઈ જસ ખાટયઉ, જુગપ્રધાન ગુણચાવઇ,
શ્રી જિનચંદ સૂરીસર સદગુરૂ, નામ મત્ર જસુ ધ્યાવઇરે. ૭૦
શ્રી જિનસિંહ સિંહ જિમ દિપ્યઉ, તસુ પાટઈ ચિત લાવઈ,
અકબ્બરસાહિ સભામન રંજી, જલનિધિ મીન છુડાવઇરે ૭૧
વિજયમાન ગુણ જાણ ભટારક શ્રી જિનરાજ સુહાવઈ,
વિદ્યાબલ અતિસય બલ સબલઉ, સહુનઈ આણ મનાવઇરે ૭૨
આચારિજપદ ધાર અમૃતરસ, મીઠા વચન સુણાવઇ,
શ્રી જિનસાગર સાગર જિમ નિજ, ગુણ ગભીર ગવાવઇરે ૭૩
ષેમ સાખ દિનદિન ઉદયવતા, મહિમા અધિક વધાવઈ,
રતનસાર વાચક ગુણનિધિ ગુરૂ, અતિસય અધિક જણાવઇરે ૭૪
રતનહરષવાચક હેમનદન, સીસ ભગતિ ચિત લાવઈ,
સહજકીરતિવાચક વિમલાચલ, ગિરિવર એમ મલ્હાવઇરે ૭૫
સંવત સોલ ચઉરાસી વરસઈ, શ્રી નમિનાથ પ્રભાવઈ,
આસણિકોટ શ્રાવક બહુ સુખીયા, ધરમઈ ચિત્ત લગાવઇરે ૭૬
વાચ્યાસૂર અધિક ગુણવંતા, ધરમપક્ષ સમઝાવઈ,
અધિક આનદ અધિક રંગરતીયા, શ્રી જિન ધરમ વધાવઇરે ૭૭
છઠ્ઠઇ ખડઈ ઢાલ એ દશમી, પુણ્ય રૂખહો પાવઇ,
સહજકીર્ગતિ પુડરીક મંગુરસ, ગુણજલધર વરસાવઇરે વિ૦ ૭૮

—ઇતિ શ્રી ત્રિભુવન આહલ્યે શ્રી પાર્શ્વનાથ આશ્રિત વર્ણન શ્રી ભાવમેલિત જાગ્ય સમય તત્કૃતોદ્ધાર વર્ણન કરી સમયે તત્ સુતસ્તોદ્ધાર વર્ણન. પગમારસંગ સ્થિતિ વર્ણન. દુસ્સહ નામા સ સુપ્રધાન વર્ણન. તત્ આત્મ વિમલવાહનવિદ્વિનોદ્ધાર વર્ણનાધિકારો નામ ષટ્ ખંડ સમાપ્ત. સં. ૧૮૪૫ ભા શુ. ૫ દિને મીરાસા મધ્યે.
(પ. ૧૨૮ ૪—૧૪ મુ. વિ)

પ્રીતિ છત્રીશી ૨. ૧૬૮૮ વિજયદશમી સાંગાનેરમાં.
આદિ—

ઉપશમ રસ અથવા રસ વીજાઇ-એહની ઢાલ.
પ્રીતિ ન કિજીઇ કઈ જ્યાઈ પ્રાસવિણુ અરિહંતઇ
ભાઈ કિંઠિ ઉપાય કરઈ પ્રેમ લાગઈ મત ન તતઇ પ્રી. ૧

* * *

અંત
સંવત સોલસવરસ અઠ્યાસી, વિજ્યો કુક સમત સુસંતઇ
વિજયદશમિ શુભવારે (ને) ૨ પુરવરિ, એહ વિચાર રસાલઇ. પ્રી ૩૫
પ્રીતિ છત્રીસી એ નગરામિ, ભવિક ભવિ હિતકારઇ
વાચ્ય સકલકીરતિ કહઇ ભાવઇ શ્રી સંઘ જય જયકારઇ ૩૬
—ઇતિ શ્રી પ્રીતિ ષટ્ત્રિંશિકા-૫ રાજકીર્તિ ગણિ-તત્ શિષ્ય ૫ તિલકવિજય-તત્ શિષ્ય ગેલા લિખિત શ્રાવિકા સમબદે પઠનાર્થ.
૨—૧૪ પ. સ. ન ૮

૨૫૧ કલ્યાણ ભીલ

(૪૮૮) ધન્યવિલાસ રાસ. સં ૧૬૮૫ જેઠ શુ ૫
આદિ—
પ્રથમ જિનેશ્વર પ્રણમીઈ પ્રથમ કરી જિણે આદિ
પ્રથમ ધર્મ પ્રકાસીઉ તે પ્રથમ નમુ સુઆદિ

શાંતિ જિનેસર સોલમઈ, ગરભ થિકી કરી શાતિ
મારી નિવારી દેસથી, પસરી ઘરિ ઘરિ શાતિ. ૨
યદુનદન જગમા જયો, બ્રહ્મચારિ શણગાર,
નામિ નવનિધિ સપજઇ, ધન ધન નેમિકુમાર ૩

× × × ×

અંતે—

ઢાલ ૪૩ રાગ ધન્યાસી સક્લ મગલતણી એ દેશી

દાન કલ્પતરૂ દાનમણી સુદર, દાનથી વછિત ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ,
દાનથી નરસુખ દાનથી સુરસુખ, દાનથી અનુક્રમે હોઇ સિદ્ધિ. ૧
દાનથી નરભવે દેવ ભોગીપણુ, ભૂપ ક્રિયાણુ જેણુ કીધુ,
રાજછત્રગણી નારિ ક્રમિ પરહરી, ભગનીપતિ વચનથી વ્રત લીધુ ૨
દાનથી ઋષભદેવો ત્રિભોવનધણી, સાધુનિ પ્રાગ ભવિ હવિપદાન્,
બાક્લડા બદલિજુઓ દાનથી, ચદનાઇ પણિ કેવલ લીનુ. ૩
દાનથી ધન્યનિ ઋદ્ધિ બહુલી હવી, દાન દીઉ ભવી ભાવ આણી,
ધન્યવિલાસનો તુર્ય પ્રસ્તાવ એ, ભણત ગુણત લહિ સુખ પ્રાણી ૪
ધન્યવિલાસ કીઓ ચરીત્રાપરિ, અલ્પબુદ્ધિથિ હુ પ્રેમ આણી,
ન્યૂનતા અધિકતા જે હુઇ એહમાહિ, સોધયો પડિતો પ્રીત આણી ૫
ધન્યવિલાસના ચ્યાર પ્રસ્તાવ છે, ઢાલ ત્રહતાલીસ તસ પ્રમાણ,
શત એકાદશ ગ્રથનો માઝનો, જિનપ્રસાદે સેવક કલ્યાણ. ૬
સવત સોલપચ્ચાસી ૧૬૮૫ સવત્સરિ જ્યેષ્ટ શુદિ પચમી પુણ્યમાણ,
ધન્યવિલાસ થયો સપૂર્ણ દિન દિન સઘનિ મગલમાલ

—ઢાલ ૪૩ પ્રમાણ લિ૦ ગણિ લાલવિજયેન પ. શ્રી હર્ષવિજય-ગણિ શિષ્યેણ–વાવિનગરે ૨૨–૧૭ ગ્રથ ૧૧૦૦ ન ૩૩ દા. ૨૫ લીં, ડે૦
(આ કદાચ ૨૪૩ ક ન ના કલ્યાણમુનિ હોય. જુઓ પૃ. ૫૧૧)

---

૨૫૨ સ્થાનસાગર (આ. ગુણસાગર સૂ.–કનકસાગર સૂ.–વીરસાગર સૂ. શિ.)

(૪૮૯) અગડદત્ત રાસ સં. ૧૬૮૫ આસો વદ ૫ (ખંભાત) મળાવીમાં
આદિ—

શ્રી ગુરૂ પાર્શ્વનાથ નમઃ ॥ શ્રી ભગવત્યૈ નમઃ
શ્રી જિનશાસન નમી સમરી સરસતિ માય
વીણાપુસ્તકધારિણી, પ્રણમઈ સુરનર પાય. ૧
હંસગામિનિ હંસવાહિની, આપે બુદ્ધિ વિલાસ
જે નર સરસતિ પરિહરઈ, તે નર મૂરખ થાય. ૨
ભવજલધિ શુભસાર થઈ આપો અવિરલ વાણિ,
કાલિદાસ કવિતા હુઈ તે તુઝ શક્તિ પ્રમાણિ. ૩
ત્રિહું ભુવનિ જસ તાહરો ગાવઈ સુરનર કોડિ,
આગમ અતુલ બલ તું સદા, નાવઈ કો તુઝ હોડિ. ૪
શ્રી ભારતી ભગવતી નમી, લહી નિજ સદ્ગુરુ પસાય,
જ્ઞાનદૃષ્ટિ આપઈ સદા પ્રણમઈ સવ સુખ થાઈ ૫
ચઉ મહામંત્રિ કરિ અગડદત્ત ગાઈઈ જેહ
અગડદત્ત નૃપ કેરો, ચરિત ગુણ ધરી નેહ. ૬
ગુણ તે અગડદત્ત નૃપ કિમ લીધું ચારિત્ર
તસ સંબંધ વખાણસિઉં જિમ હોઇ જન્મપવિત્ર ૭

* * *

અંતે— ઢાલ ૩૫ રાગ ધન્યાશ્રી દેશી પદ્મિનીની
નગરી ત્રંબાવતી જાણીઈ અલકાપુરીય સમાન,
દેવભુવન સોહામણાં, જાણુ દેવ વિમાન. ૭૫૧
મન રંગઈ ભવિયણ સાંભળો હો, એહ સંબંધ રસાલ,—મન.
ધનવંત ધનપતિ ઘણાં, સોનિન ભાંતિ અપાર,
કામિની જનમન મોહતી, સોહતિ ગજગતિ નારિ. મ૦ ૭૫૨
પુન્યવંત નર તિહાં વસઈ પાળઈ નિજ આચાર,
જિન મંદિર તિન રૂયડાં, પૂજા રચઈ નરનારિ મ૦ ૭૫૩

વડ વ્યવહારી જાણીઇ, ભૂપ દીઇ જસ માન,
સાવત્થા સુત નાગજી, ઉત્તમ પુરૂષ પ્રધાન. મ૦ ૫૮
દૃઢ સમકિત નિત ચિત્ત ધરઈ, સારઇ જિણવર સેવ,
ભક્તિ કરઇ સાહમી તણી, કુમતિ તણી નહીં ટેવ મ૦ ૫૯
રૂપવત સોહઇ સદા, સુંદર સુત અભિરામ,
સકલ કના ગુણ આગરૂ, સોહઈ જિમ્યો કામ મ૦ ૬૦
મુનિસુવ્રત પસાઉલે, દિન અધિકુ નૂર,
વિધિપક્ષ ગછિ સોહાવીઉ, પુન્યતણુ કરિ પૂર મ૦ ૬૧
તસ આગ્રહ જાણી ઘણો, ચરિત રચિઉ મનોહાર,
અગડદત્ત ઋષિરાયનો. એહ સબધ ઉદાર મ૦ ૬૨
શ્રી ગોડીપાસ પસાઉલઇ, સીધા વછિત કામ,
રાસ રચિઉ મહારિષિ તણો, સમવસરણ સુભ ઠામ. મ૦ ૬૩
વિહરમાન ગણધર ભલા શ્રી કલ્યાણસાગર સૂરીરાય,
અંચલ ગછપતિ જાગિ જયો. દેપનિ પાતિગ જાય મ૦ ૬૪
વિમલવશ વાચકતણો, કીરતિ જસ સુપ્રકાસ,
પુન્યચદ્ર વાચક વરૂ, ધર્મ તણો મનિ વાસ મ૦ ૬૫
તાસ સીસ સુદરૂ સોભાગી, પાલઈ સાધનો પથ,
કનકચદ્ર વાચક ગુણિ ભરીયા, મહામુનિ એહ નિગ્રથ મ૦ ૬૬
તાસ સીસ વિદ્યાના આગર, વાચક શ્રી વીરચદ,
તપ જપ સજિમ કિરિયા પાલઇ, સુદર એહ મુણિદ મ૦ ૬૭
તસ પદપકજ મધુકરની પરિ, રહઈ સદા એક ચિત્તિ,
વિનયવત નઈ વિમલ મનઈ નિત, રગી કરઇ ગુરૂ ભત્તિ મ૦ ૬૮
તાસ તણુ સુપસાય લહીનઈ, ચરિત રચિઉ મન ભાય,
થાંનસાગર મુનિવર ઇમ જપઇ, ભવિજન સુણઉ ચિત્ત લાય મ૦ ૬૯
સંવત શશિરસ જાણીઇ, સિદ્ધિ તણી વલી સખ,
મહાવ્રત પદ આગલિ ધરઉ, સમકરી ગુણો સવિ અક. મ૦ ૭૦

૨૫૨ સ્થાનસાગર (આ. પુણ્યરત્ન સૂ.-કનકરત્ન સૂ.-વીરરત્ન સૂ. શિ.)

(૪૮૯) અગડદત્ત રાસ સં. ૧૬૮૫ આસો વદ ૫ (ખંભાત)ત્રંબાવતીમાં.

આદિ—

શ્રી ગુડી પાર્શ્વનાથ નમઃ ॥ શ્રી ભગવતી નમઃ
શ્રી જિનશાસન નમી, સમરી સરસતિ માય,
શ્રી પુણ્યરત્નસૂરિ, પ્રણમું સુરનર પાય. ૧
હંસગામિનિ હંસવાહિની, આપે બુદ્ધિ વિલાસ,
જે નર સરસતિ પરિહર્યા, તે નર કીધ ખાસ. ૨
મેઘકુમાર સુપ્રસન્ન થઇ આપો અવિરલ વાણિ,
અવિરલ કવિત હુઈ તે તુઝ શક્તિ પ્રમાણિ. ૩
ત્રિહું ભુવનિ જસ તાહરો ગાઈ સુરનર કોડિ,
અક્ષર અનુભવ તું સદા, નાચઇ કો તુઝ હોડિ. ૪
શ્રી ભારતી ગરુઉ નમી, લહી નિજ સુગુરુ પસાય,
જ્ઞાનદૃષ્ટિ આપઈ સદા પ્રણમઈ સવ દુખ જાઈ ૫
ગુણ મણિમાણિક મંદિર અધ્યયન અગ્યારઈ જેહ,
અગડદત્ત નૃપ કેરડે ચરિત સુણ્યુ ધરી નેહ. ૬
ગુણ તે અગડદત્ત નૃપ જિમ કીધુ ચરિત્ર,
તસ સંબંધ વખાણસિઉં જિમ હોઇ જનમપવિત્ર. ૭

* * *

અંતે— ઢાલ ૩૫ રાગ ધન્યાસી દેશી પ્રભાતિની.

નયરી ત્રંબાવતી જાણીઇ અલકાપુરીય સમાન,
દેવભુવન સોભઇ ભલાં, જાણે કે ઉદ વિમાન. ૭૪૫
મન રંગઈ ભવિયણ સાંભલો હો, એહ સંબંધ રસાલ,—મન.
ધ્વજિત પતાકા ભલાં, સોભિત ગાદિ અટાલિ,
કામિની જનમન મોહતી, સોહતિ ગજમતિ ચાલિ. મ ૭૪૬
પુન્યવંત નર જિહાં વસઈ આપઈ નિજ આચાર,
જિન મંદિર નિત રચ્યાં, પૂજા રચઈ નરનારિ. મ ૭૪૭

પવનજઇ રાજા તણી, અંજનાસુંદરી નારિ,
તાસુ કથા સુણતા થકા, હોસ્યઇ અલ્પ સમાર. ૮

સતિ શિરોમણિ અંજના, શીલવિભૂષણ દેહ,
નામ જપતા પ્રહ સમઈ, આપે સિદ્ધિ છેહ. ૯

તિણગે સખર સબંધ છઇ, મીઠો સાકર શાખ,
રસ લેજ્યો ભવીયણ તુમ્હે, ભાષે કવીઆ ભાષ. ૧૦

જિમ તિણ સુણો મન કરી, કીધો શીલયતન,
સવે રસ લેજ્યો ભવિયણ તુમ્હે, સાભલના સુવચન . ૧૧

અંતે— ૮ મી ઢાલ ફાગની.

(આહે) અંજના કેરીય ચુપઇ, પુણ્ય કીધી એહ,
જે નર ભણસીઇ ભાવસિઉ, મંગલ લહઇસ્યે તેહ.
(આહે) સતીયાનિ સિરિ અંજના, વખાણિયે કવિરાય,
સાભલના મન ઉલસઈ, હીયડઇ હર્ષ ન માય. ૧

પટ દરશનના ગ્રંથમિઈ, અંજના કેરી વાત,
પવનસુત હનુમતરાય, પ્રકટ ઘણા અવદાત
(આહે) ગુણયશતા સુવખાણિયઈ, જાનુ વદ્ધે સમાર,
આપણે નામ સોઇજ લહઈ, જે હોઇ મૂઢ ગમાર ૨

(આહો) જનમાદિ ઠામિ ઠામિ, દીસઈ એ અધિકાર,
પણિ પરમારથ જુજ્આ, નામ તણા નિરધાર,
(આહે) શીલતરગીણી ગ્રંથથી, એ રચીઉ સંકેત,
કાઇક કવીમતી કેલવી, તિનકા સુઈઈ હેત. ૩
(આહે) તે દુપણ મન કાઢજ્યો, ગ્રહજ્યો કવિ ગુણરંગ,
સો મિઇ તો મઈ આણીઉ, લાગઇ સરસ સુચંગ.
શ્રી મુનિસુવ્રત સામિરઈ, વારઈ હુઇવાત,
ચ્યાર વઢિ જિણ વરચીઆ, કુણ જાણઇ અવદાત ૪
*(વાચે જગગ્રહુ વહી ગયા-પાઠાંતર)

અષ્ટનિભક્ષિ મનોહર, પૂરી તિથિ વસી લખિ
અજિત પ્રભાની એ સહી, ભણત વર વખાણ. ૭૧
એહ ભક્તિ જે સાંભળઈ તેહ ઘરિ લીલવિલાસ
સાધુ તણા ગુણ ગાવતાં, પુણ્ય હો મનતણી આસ. ૭૨

—સંવત ૧૬૮૫ વર્ષે જ્યેષ્ઠમાસે સિતપક્ષે પંચમ્યાં રવિવાસરે લિખિત શ્રવણપુરે મુનિ રત્નસાગરેણ. પત્રસંખ્યા ૨૪-૧૫ થી ભ. પોથી ન. ૫૩૨૯ કવિની હસ્તલિખિત પ્રત છે.

---

૯૫૩ પુણ્યસાગર (પીંપલગચ્છ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ-વિનયરાજ ને ધર્મસાગર શિ.)

(૯૯૦) નયપ્રકાશ રાસ સં. ૧૬૭૭

(૯૯૧) અંજનાસુંદરી રાસ સં. ૧૬૮૯ શ્રાવણ શુ. ૫

આદિ—

શ્રી આતમ આધાર પ્રભુ, એકચિત્ત અભિરામ,
મનવંછિત સુખ સંપજઈ નિત સમરતાં નામ ૧
પ્રથમ ઉપગારી મહીઈ, મતિ દીપકતિમ કુ,
તિમ કરસિ પરિણા નમું શ્રી ગણધર સુખકાર. ૨
સરસતિ ભગવતિ સદા, પુત્ર ને કરજોડિ
વચન કલા ઉત્તમ ધરું ભાત । મ આપે ખોડિ. ૩
સેવકનિ સાનિધ કરી દેજો અવિરલ વાણિ,
જિમ વેગે સિદ્ધિ સહુ કાજ આ ઈમિહ કાણિ. ૪
વલિ પ્રણમું સદ્ગુરુ વડા, જેહથી લહું સુનાણ
પાપ પડલ જાઈ કરી જ્ઞાન પ્રકાશે રે ધાણ. ૫
જગમાહિ મિથ્યાત્વ અંધકારનો હરનાર
નહિ જાણી નહી જાય તેહ અપાર. ૬
અનંતપિ મનુ ધ્યાની કરી, કરું સતી વખાણ
અંજના એ ભામિની વરિ જિમ હોય જન્મ પ્રમાણ. ૭

પવનંજય રાજા તણી, અંજનાસુંદરી નારિ,
તાસુ કથા સુણતાં થકાં, હોસ્યઇ સ્મરણ મસાર. ૮

સતિ શિરોમણિ અંજના, શીલવિભૂષણ દેહ,
નામ જપતા પદ સમઇ, આપે રિદ્ધિ અછેહ ૯

તિણિ અખર સબંધ કહું, મીઠા સાકર દ્રાખ,
એમ બોલ્યો ભવીયણ તુમ્હે, ભાવે કીજ્યો ભાખ. ૧૦

જિમ તિમ સુણો મન કરી, કૃપિ ગોત્રપતન,
સવે રસ હોસ્યો ભવિયણ તુમ્હે, સાંભલતા સુવચન. ૧૧

અંતે— ૮ મી ઢાલ ફાગની

(આહે) અંજના કેરીય ચુપઇ, પુરણ કીધી એહ.
જે નર ભણસીઇ ભાવસિઉ, ભગત લહસ્યઇ તેહ.
(આહે) સતીયાનિ સિરિ અંજના, વખાણિપે કવિરાય,
સાંભલતા મન ઉલ્લસઈ, દીપકઇ હાં ન માય. ૧

ષટ દરશનના ગ્રથમિઇ, અંજના કેરી વાત,
પવનસુત હનુમંતરાય, પ્રકટ ઘણા અવદાત
(આહે) ગુણયશતા સુવખાણિયઇ, જાસુ વરઈ સંસાર,
આપણો નામ ગ્રોપઇ લહઇ, જે હોઇ મૂઢ ગમાર. ૨

(આહો) જનમાદિક ઠામિ ઠામિ, દીસઇ એ અધિકાર,
પણિ પરમારથ જાણજ્યા, નામ તણા નિરધાર,
(આહે) શીલતરંગીણી ગ્રંથથી, એ ચરીત્ર સંકેત,
કાઇક ઢીમતી કેલવી, તિનકો ચુકઈ હેત ૩
(આહે) તે દુપણ મત કાઢજ્યો, ગ્રહજ્યો કવિ ગુણરંગ,
સો મિઇ તો મઈ આણીઉ, લાગઇ સરસ સુચંગ
શ્રી મુનિસુવ્રત સામિરઈ, વારઈ હુઇવાત,
ચ્યાર વહિ જિણ વરચીઆ, કુણ જાણઇ અવદાત ૪
(વાચે જગઆઉ વહી ગયા—પાઠાંતર)

શ્રી વડગચ્છ ગુરૂ ગાજઈ શાંતિ સૂરિ ગણધાર,
ચક્કેસરી પદમાવતી, ભગતિ કરઈ વારવાર
વાગડ દેશહ (ભગવન્નાટણ) ભાવીયુ, પૃથ્વીપટ સહેત,
કુટુંબ શ્રીમાલી સાતસઈ ઊબાર્યો ગુણ હેત. ૬
સોળ સુરસી રાજગઈ હુઆ બાલ વિશાલ,
શાસન જિન સોભાગીઉ વાદી બિરૂદ વેતાલ.
તિણ ગચ્છ પીંપલ થાપીઉ, બાઈ શાખ વિસ્તાર,
સંવત ઈગ બાવીસઈ સમઈ હુઉ સુખકાર. ૭
તે ગચ્છ દીપક દીપતુ, નગર સાચોર મઝારી,
વીર જિણેસરનુ તિહાં, તીરથ પ્રગટ ઉદાર
તાસ પાટી અનુક્રમઈ હુઆ શ્રી સૌભાગ્યસાગરસૂરી
વિનયરાજ કરમસાગર, વાચક દોય સનૂર. ૮
તાસ સીસ પુણ્યસાગર વાચક અભયદ એમ,
અંજનાસુંદરી સુખઈ ગુણ બંધઈ પ્રેમ.
સંવત સોલ નેવ્યાસીઈ શ્રાવણ માસ રસાલ,
સુદિ તીથિ પંચમી નીરમલી ઋધિવૃધિ મંગલ માલ. ૯

—ઇતિશ્રી અંજના સુંદરીની સુખઈ સંપૂર્ણ
(અપૂર્ણ) ૧૮—૧૧ ભા. ૩ ઉદયપુર ભ—ભાવેક.

—ઇતિશ્રી અંજનાસુંદરી પવનંજય કુમાર સંબંધે પૂર્વ ભવ વર્ણન માતામહપુરે સમાગમન પવનંજયાગમન અંજનાસુંદરીત્યજન વિદ્યાધરકૃત હનુમાનપ્રતિકૃતિ માતામહપુરે સમાગમન અંજના મિલન પુન પવનંજય અંજનામિલન પુનઃ સંસારત્યાગ દીક્ષા મોક્ષગમન સુરલોકગમનાધિકારવર્ણનો નામ તૃતીયખંડ સંપૂર્ણ. પંડિત શ્રી ૫ શ્રી અમૃતવિજયગણિ શિષ્ય મુનિ દેવવિજય પઠનાર્થે. ૧૨—૧૪ લી

—પ્રથમ ખંડે ઢાલ ૪ ગાથા ૧૮૨ દ્વિતીય ખંડે ઢાલ ૭ ગાથા ૨, ૭ તૃતીયખંડે ગાથા ૨૪૩ ઢાલ ૮ સર્વ ઢાલ ૨૨ ગાથા સર્વ ૧૩૨

ગ્રથાગ્રંથ શ્લોક સંખ્યા ૯૦૫ સ. ૧૭૫૩ વર્ષે મા સુદિ ૮ દિને સંપૂર્ણ કીધો શ્રી સોહીગ્રામ મધ્યે દેરધા લિ૦ ગણિ કેસરવિજયેન. ૧૭—૧૮ લીં.–ગ્રથાગ્ર ૯૩૯ રાજસુદર લખીકૃતા (૧૭૦૦ ની આસપાસ. મ બ)

બીજી પ્રતમા પ્રશસ્તિ કઇ જૂદી આપી છે ને નીચે પ્રમાણે છે –

શ્રી જિનરાજસૂરિ પાટિ દિનકરા, આગમ અર્થ નિધાન,
શ્રી જિનરંગ સૂરીસરૂ સત્યવર જાણે, સર્વ નિધાન.

તાસુ આદેશ સવત **સોલ ચોરાસીઈ**, ઉદેપુરિ સોમાસિ,
જગતસઘ રાણો ગાજે તિહાકણિ, હાદુ ઉપતા જસવાસ.

સઘ કથન ધરી માઘ સુદિ તૃતીયા દિને શુભયોગે ગુરૂવાર
અવિછિન રસ ઇણિમે લેજ્યો જોઇને અધિકારે અધિકાર.

પુણ્યભુવન કહે ભાવ ધરી ઘણો, ગિરૂયાનો જસવાસ,
અધિક ઓછો ઇહાકણિ જે કર્યો, હુવે મિછામિ દુક્કડ તાસ

શીલ સમકિત ગુણ દેહ પ્રતિધારને દિન પ્રતિ કોડિ કલ્યાણ,
તિણિએ ભણે ગુણે સુણે ભાવસુ, જીવિત જનમ પ્રમાણ

—લિ. ૧૭૪૫ આસો વ૦ ૧૩ ગુરૂ કલ્યાણપુરમા.
રાજકોટ પૂજ્યના અપાસરાનો ભડાર.

આમા કર્ત્તાનુ નામ પુણ્યભુવન (ખ૦) આપેલ છે ને રચ્યા સાલ સં. ૧૬૮૪ માહ શુ ૩ ગુરૂ, ઉદયપુરમા જગતસિહ રાજ્ય કરતા હતા ત્યારે, એમ જણાવ્યુ છે. મને તો પુણ્યસાગર (પી. ગચ્છીય)ની પહેલી પ્રશસ્તિ વિશ્વસનીય ભાસે છે.

—મારી પાસે મોટા અને સારા અક્ષરવાળી ૨૭ પાનાની પ્રત છે, પણ તેમાથી કર્ત્તાનુ નામ ઉડાડી દીધુ છે. ૨૭—૧૨

—પત્ર ૨૨ ગ્રંથમાન ૬૦૦ ન. ૩૧ દા. ૨૫ લી કે જેમા કર્ત્તાનુ નામ પુણ્યસાગર સ્પષ્ટ છે.

૨૫૩ ક લાભોદય

નેમિરાજિમતિ બારમાસ. ૧૪ કડી સં. ૧૬૮૯ આસો શુ. ૧૫
આદિ—

સખીરી સાંભલિ હે તૂ વાણી, ઇમ બોલે રાજુલ રાણી,
નેમજી મુઝ છાંડન પ્રાણી, તિણ તોડી પ્રીતિ પુરાણી હે લાલ
નેમજી નેમજી કરતી, નેમજી નિજ ધ્યાન ધરતી હે લાલ. ૧

* * * *

અંતે—

સખીરી સંવત સોલસૈ નિવ્યાસી, આસુ પૂનિમ ઉજાસી,
ભણતાં ગુણતાં સુખ આસી, લાભોદય લીલ વિલાસી હે લાલ. ૧
નેમજી નેમજી કરતી.
—(મારી પાસે પ્રત છે)

---

૨૫૪ શ્રીસાર (ખ૦ ક્ષેમશાખા રત્નહર્ષ વાચક શિષ્ય)

(૭૯૨) આનંદ શ્રાવકસંધિ. સં. ૧૬૮૪ પુષ્કરણી નગરીમાં.
આદિ—

વર્દ્ધમાન જિનવર ચરણ, નમતાં નવ નિધિ હોય
સંધિ કરું આણંદની સાંભલિજ્યો સહુ કોઈ. ૧

* * * *

અંતે—

ઢાલ ૧૫ આખ્યાન કરતુ એ જગિ આણીમઈ—એહની.
ધન ધન સુધી શ્રાવક એહવા નાંદે નવ નિધિ થાય
સે મુનિ ધીર વખાણતા એહને પ્રણમે સુરનર પાય. ૨૪૧ ધ.
નિરતિ ચાર વ્રત પરિપાલીયા, ન લગાયા અતિચાર,
આવીખરૈ વિધિસું આનંદજી, પ્રતિમા વહી ઇગ્યાર. ૨૪૨ ધ.
ધર્મધ્યાન તપ જપ ન આલસ કીધા ચરમ અનેક
અણુપરિ આતમ ભાવ્યો ચિત્તે, આણંદ નિધિ ચિત વિવેક. ૨૪૩ ધ.

માસ તણી કીધી સલેષણા, સમરૈ જિનવર નામ.
સાઠ ભગતઇ છેદ્યા અણુસણૈ, સૂધૈ મન પરિણામ. ૨૪૪ ધ.
પાપ ઠામ આલોઇ પડિક્કમી, કાલ માસ કરિકાલ,
સૌધરમૈ દેવલોકઇ સાસતો, સુર અપચ્છર સુવિશાલ. ૨૪૫ ધ.
ઈદ્રિ વિમાનથકી અતિ દીપતઉ, કૂણુ અછે ઈસાણુ,
આણુદ ગાથાપતિ હિવ ઊપનઉ, તિણુ અરૂણાભવિમાન. ૨૪૬ ધ.
પલ્યોપમ ચિહુનૈ આઉષો, સુષ ભોગવૈ અપાર,
મહાવિદેહ તિહાથી સીઝિસ્યૈ, કરિસ્યૈ એક અવતાર. ૨૪૭ ધ.
સાભલિ જબૂ સોહમ ઈમિ કહૈ, સાતમ અગ મઝાર,
પ્રથમ અધ્યયનૈ ભાખ્યા એહવા, વીરજિણુદ વિચાર. ૨૪૮ ધ.
જિમ જિમ ચરિત સુણીજૈ એહવા, તિમ તિમ મન થિર થાય,
થિર મન રાખ્યા લાભ હુવૈ ઘણો, પાતક દૂરિ પલાય. ૨૪૯ ધ.
પુહકરણી નયરી અતિ દીપતી, શ્રાવક ચતુરસુજાણુ,
આદીસર જિનવર સુપસાઉલે, રાજપ્રજા કલ્યાણુ. ૨૫૦ ધ.
સવત દિશી સિદ્ધિ રસ સસિ ૧૬૮૪ તિણુપુરીમઈ કીધી ચઉમાસિ,
એ સબધ કીયૌ રલિયામણઉ સુણુતા થાઇ ઉલ્લાસ ૨૫૧ ધ.
રત્નહરષવાચક ગુરૂ માહરઉ, હેમનદન સુખકાર,
હેમકીરતિ ગુરૂ બધવનૈ કહૈ, પભણૈ મુનિ શ્રીસારિ. ૨૫૨ ધ.

ઇતિ શ્રી આણુદસધિ સમાપ્ત

(ભાવ૦ શુદ્ધ અક્ષરની પ્રત પા ૭ પ-૧૮ અને બીજી પ્રત પા. ૧૮ પ-૯) ૧૫-૧૧. આ ક. ૧૨-૧૩ આ ક

—સ ૧૮૫૨ જેષ્ટવદિ ૧૧ દિને લિ૦ પ અખેચદ ૧૦-૧૫ ઘો.

—સ. ૧૯૨૨ લિ પ ગુણુસોમ વાલોચર મધ્યે ૧૯-૧૧ ઘો.

—(વિ. ધ. ભંડાર)-સ. ૧૮૦૩ માગશર વદ ૧૧ પ્રે. ૨.

—લિ૦ શ્રી ૧૦૮ શ્રી પુજે મલુકચદજી, તત્ સીષ પુજયે શ્રી મ્હાસીઘજી, તત્ સીષ લિષત અમોલકચદ કાત્યાસની મદ્ધિ સહેર મેડતા સૌહી ક્રાસ દોય, સવત ૧૮૪૩ માસ અસૂદ વદી ૬ વાર બુધવારિ કિસ્નપક્ષે

લિખતં મેઘરી કુશલેમાલજી નાન્હા રાસદિ. અશુદ્ધ પ્રત. ૧૮-૧૧ અનત.

(૪૯૩) મોતી કપાસીઆ સંબંધ સંવાદ સં. ૧૬૮૯ ફલોધીમાં

આદિ— દુહા

ૐકાર રૂપ સોહામણો આદિસર અરિહંત
પરતા પૂરણ પ્રણમીઈ, ભયભંજણ ભગવંત. ૧
જિણવર ચોવીસે નમી, સમરૂં સરસતિ માય,
એક સંબંધ ચોંપે સરસ, શ્રી સદ્ગુરુ સુપસાય ૨
આદિનાથ આપણઉં, હથિણાઉર મઝારિ
વિચરઈ જિનવર ગોચરી, ન લહે સુધ આહાર. ૩
વરસે લાગી પારણું, મોતીયડે ભરિ થાલ
મોતીયાં કરે નિમંત્રણા, લોક સહુ સુવિસાલ. ૪
મોતી ગરબઈ ગહિગહ્યાં હું મોટો સંસાર
મો સમવડિ કોઈ નહીં, હું સબલ સિરદાર. ૫

* * * * *

અંતે—

ઢાલ ૮ રાગ ધન્યાશ્રી. ધન ધન આજ કુમર વર લેખની. દેશી.

સંપ હુઓ મોતી કપાસીઈં મિલિયા માહોમાંહિ
પાપ એ મચ્છરે આદર્યો, અણુર નર ચિત્ત આહિ. સંપ. ૧૧
કપાસીઆને મોતી ખમાવે, થઈ બેઉ આપ
તું સિરમોર ભાઈ ભલેરો, ખમજે મુજ અપરાધ. સંપ. ૧૨
તુઝ કીર્તિ સોભા છે અતિ ઘણી મુજ કરી તાહરી સોભ
ઓપી મહી લાખ સવા લહે, પ્રગટ્યો છે લોભ. સંપ. ૧૩
ધર્મભાઈ હિવે તૂ છે માહરો, આપો અધિક પ્રીતિ,
પણિ અરિતો મૂ તું નિરમલ નહીં માને મુજ પરતીત. સંપ. ૧૪
કપાસીઓ મોતી પણિ પરિ આવ સરણ તણો સબંધ.
સવન સોભાગ્યપ્રસીધ કરિ એક પ્રમાણ. સંપ. ૧૫

શ્રીફુલવર્ધપુર નગર સોહામણો, જિહા શ્રાવક સુવિસાલ,
ન્યાયવત ચિહુ ખખિ નિરમલા, જીવદયા પ્રતિપાલ. સંપ. ૧૦૬
શ્રી ખેમસાખા વાચક દીપતા, રતનહરખ મુનિરાય,
નામ લીયા સુખ સપજે, તિણિ સહગુરૂ સુપસાય, સપ. ૧૦૭
એ સબધ સરસ સોહામણો, કીધૂ મુનિ **શ્રીસાર**,
સુણતા ખ્યાલ્ર સને ઉપજે, ચતુર નરા ચમત્કાર. સપ. ૧૦૮

૬-૧૩ ક મુ (પા ૪. પ્રે. ૨.-વિધા)-૬

—સ ૧૭૩૩ પોમ વદિ ૧૩ દિને શ્રી સિણધરી ગ્રામે પ. શ્રી ઉદયહર્ષ ગણિવરાણા શિ૦ મતિવિમલેન લિ. ૩-૧૫

(૪૯૪) સારબાવની મ ૧૬૮૯ આસો શુદિ ૧૦ પાલીમા.

(પ્રાસ્તાવિક કવિનોનું આ કાવ્ય મારવાડી ગૂજરાતી (પ્રાચીન ગૂજરાતીનુ એક રૂપ) ભાપામા છે કાવ્યમાં દરેક ટુકમા અધાક્ષર કક્કાને અનુક્રમે લઈને એક એક કવિત રચ્યુ છે. કવિનુ અતિમ લક્ષ્યબિદુ 'ભક્તિ' અને 'ભગવંત' છે. મ૦ બ૦)

આદિ—

ૐ ૐકાર અપાર પાર તસુ કોઇ ન લબ્ભોય,
સવ્વક્ખર સિરતાજ મત્ર ધુરિ કવિયણ ગબ્ભય,
અર્ધચદ આકારિ ઉવરિ મીડઉ જસુ સોહઈ,
જે સેવઈ ચિત લાઇ તિકે તિહુઅણ મન મોહઈ,
સાધિક સિદ્ધ જોગી જતી, જાસુ ધ્યાન અહનિસિ કરઇ,
કવિ સાર કહઈ ૐકાર જપિ, કાંઇ સયણ ભુલ્લો ફિરઇ ૧

× × × ×

મહીયલિ ઉ નર અચલ, જિકો પર *તાત ન જાણઇ,
મહીયલિ ઉ નર અચલ જિકો આપો ન વિખાણઇ,
મહીયલિ ઉ નર અચલ દીયઈ પર દેખે પગલા,
મહીયલિ ઉ નર અચલ જિકો ×સાસઈ સગલા,

* તત-નિદા × આશ્વાસન આપે.

એકવીસ પુરુષ અવિચલ જિકે આપ સંપદ એહ ભલ,
કવિ સાર કહે ભરે ભવ્ય, મહિ મંડલ સો નરભલ. ૪

* * * *

ઓ ઓખણ આવ્યો, જિણે ઉપગાર ન જાણ્યઉ
ઓ ઓખણ આવ્યો, જિણે ગૂઢી વિધિ તાણ્યઉ
ઓ ઓખણ આવ્યો, જિણે ગુણ પેતઉ ખાઉ
ઓ ઓખણ આવ્યો, જિણે કવિતઇ નહિ જાણ્યઉ
ઓઓ સુ બુદ્ધિ કમલ કરે મુંહ મિલિયાં સુરાસ નથી
કવિ સાર કહઇ ઓખણ તિણે, જિણે વાત મગજ નથી. ૧૯

* * * *

અંતે—

કિતિમંડન કિતિતિલક સહર પાલ્હણપુર સોહઇ
અચલ મંદિર જિહાં, ખાસ વાડી મન મોહઇ
રાજ કરે જગનાથ સર સામંત સવાયો
સોભાગિરિ સુપસાય, સુજસ વસુધા વધાયો
સંવત સોલ નિવ્યાસીયઇ, આસુ સુદિ દસમી દિનઇ
શ્રીસાર કવિત બાવન કહ્યા સાંભલિજ્યો ચતુરઇ મનઇ. ૫૪
ભલે કહ નમ. સિદ્ધ અ આ ઇ ઈ ઉ ઊ,
ઋ ૠ ૡ ૡ વર્ણ વલે એ ઐ ઓ ઔ અં અઃ,
[illegible]
[illegible] તેમ અક્ષર સમજ
બાવન એહ અક્ષર આદ લિયા કવિત પુરિ સોહી,
ઘમિમાર સાર ક્ષમિ ઉચ્ચરઇ સાંભલતાં પૂરે રહી. ૫૫

—સં. ૧૭૦૭ વર્ષે આસોજ સુદિ ૫ તિથૌ શ્રી ખરતર ગચ્છે યુગપ્રધાન શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ વિજયરાજ્યે મહોપાધ્યાય શ્રી શિવનિધાન ગણિવરાણાં તશિષ્ય વા. મતિસિંહગણિ તશિષ્ય વા. શ્રી

રત્નજય ગણિભિ તત્શિષ્ય પ. રત્નવર્દ્ધનજી પ. દયાતિલકેન લેખિ. શ્રી ચુસગ્રામે કોઠારી રાયપાલજી તત્પુત્ર વરદ્ધમાન કોઠારી પઠનાર્થમ્.
(મ. બ. ની નોંધ.)

૧ ઉપદેશ સત્તરી=જીવઉત્પત્તિની સઝાય=તંદુલવેયાલી સૂત્ર સં૦
આદિ—

ઉત્પત્તિ જો જો આપણી મનમાહિ વિમાસ
ગર્ભાવસિ જીવડો વસિયો નવ માસ ૧ ઉત્પત્તિ.

* * * * *

અંતે— કલશ

એહ જૈન ધર્મ વિચાર સાંભલી લીયે સયમ ભાર એ
વલિ સીહની પરે સદા પાલઇ નિયમ નિરતિચાર એ
સંસારના સુખ સકલ ભોગવિ તે લહઇ ભવ પાર એ
શ્રી રત્નહર્ષ સુસીસ રંગે ઇમ કહે **શ્રીસાર** એ. ૭૧

—લિ ૧૮૨૧ માગ૦ વ ૧૧ સોમ. ઋ. ચિરપાલા આર્યા માહુ વાચનાર્થે નાગોરી લુંકે ગચ્છે અકબરાબાદ મધ્યે. ૩–૧૪ (ચા) ×–૫–૧૨ મા, ૩–૧૬ (મારી પાસે છે) પ્ર, જૈ. પ્ર. ૩૯૩–૩૯૯.

૨ દશ શ્રાવક ગીત—કડી ૧૪ (આદિ–પહિ પડી પ્રણમું દશે શ્રાવક જેમ પાતક જાઇરે . અંતે–સાતમઇ અંગઇ ઉપદિસ્યઉ એ, કહઇ મુનિ શ્રીસાર રે.)

—આની એક એક પાના વાળી બે પ્રત મારી પાસે છે.

૩ ફલોધીપાર્શ્વનાથ સ્ત.
આદિ—

પરતાપ પૂરણ પ્રણમીયઇ, અરિગંજણ અરિહંત,
સાચઉ સાહિબ તું સહી, ભયભંજણ ભગવંત ૧
વામાનંદન વંદીયઇ, દઉલતિનઉ દાતાર,
કીડીથી કુંજર કરઇ, મેવક નઇ સાધાર ૨

* * * * *

ઓછવઇ પુણ્ય અતિશય જિસે, આગલ સોપ એક ભણ,
કવિ સાર કહૈ ભરે અચ્ચર, મહિ મહક સો નરભમ્મ. ૪

* * * *

જો ઓછવઇ આતમી, જિણે ઉપગાર ન જાણ્યું
જો ઓછવઇ આતમી, જિણે ગૂઢી વિધિ તોલ્યું
જો ઓછવઇ આતમી, જિણે ગુણ પોતઇ સાચ્યું
જો ઓછવઇ આતમી, જિણે કહિનઇ નહિ ભાખ્યું
ઓછો સુ બુદ્ધિ ક્યાક્રમ કરે મુહ બિહિનં સુખમાં નહી
કવિ સાર કહઇ ઓછવઇ તિકો, જિણે વાત મહઇ ભણી. ૧૯

* * * *

અંતે—

ક્ષિતિમંડન ક્ષિતિતિલક સહર પાલીપુર સોહઇ
અલખ મંદિર ચઉક ભામ વાડી મન મોહઇ
રાજ કરે જગનાથ સૂર સામંત સવાયો,
સોનિગિરઇ સુખમય, સુજસ વસુધા વરતાયો,
સંવત સોલ નિવ્યાસીયઇ, આસુ સુદિ દસમી દિનઇ
શ્રીસાર કવિત બાવન કહ્યા સાંભળિયો સાચઇ મની. ૫૪

ભલી ભલ નામ સિદ્ધ અ આ ઇ ઈ અક્ષિરા ભ
ઉ ઊ ઋ ૠ લૃ લૄ વર્ણ વલે એ ઐ નઇ ઓ ઔ,
ક ખ ગ ઘ ઙ ચ છ જ ઝ ઞ ટ ઠ ડ ઢ ણ ત થ દ ધ ન પ ફ બ ભ,
મ ય ર લ વ શ ષ સ હ ળ ક્ષ તેમ અક્ષર સાહત.
બાવન એક આખર આદ કિત કવિત બુદ્ધિ સંકેલી,
મુનિશ્રાર સાર કવિ ઉચ્ચરઇ સાંભળતાં પૂગે રલી. ૫૫

—સં. ૧૬૭૭ વર્ષે આસોજ સુદિ ૫ તિથૌ શ્રી બૃહત્ શ્રી ખર-
તર ગચ્છે યુગપ્રધાન શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ વિજયરાજ્યે મહોપાધ્યાય શ્રી શિવ
નિધાન ગણિવરાણાં તચ્છિષ્ય વા. મતિસિંહગણિ તચ્છિષ્ય વા. શ્રી

રત્નજય ગણિભિ તત્શિષ્ય પ. રત્નવર્દ્ધનજી પ. દયાતિલકેન લેખિ. શ્રી ચુસગ્રામે કોઠારી રાયપાલજી તત્પુત્ર વરદ્ધમાન કોઠારી પઠનાર્થમ્.
(મ. બ. ની નોંધ.)

૧ ઉપદેશ સત્તરી=જીવઉત્પત્તિની સઝાય=તંદુલવેયાલી સૂત્ર સ૦

આદિ—

ઉત્પત્તિ જો જો આપણી મનમાહિ વિમાસ
ગર્ભાવસિ જીવડો વસિયો નવ માસ ૧ ઉત્પત્તિ.

* * * * *

અંતે— કલશ

એહ જૈન ધર્મે વિચાર સાભલી લીયે સયમ ભાર એ
વલિ મીહની પરે સદા પાલઇ નિયમ નિરતિચાર એ
સસારના સુખ સકલ ભોગવિ તે લહઇ ભવ પાર એ
શ્રી રત્નહર્ષ સુસીસ રગે ઇમિ કહે **શ્રીસાર** એ. ૭૧

—લિ ૧૮૨૧ માગ૦ વ ૧૧ સોમ. આ. થિરપાલા આર્યા માહુ વાચનાર્થે નાગોરી લુંકે ગચ્છે અકબરાબાદ મધ્યે. ૩-૧૪ (ચા) ×-૫-૧૨ મા, ૩-૧૬ (મારી પાસે છે) પ્ર, જૈ પ્ર ૩૫૩-૩૫૯.

૨ દશ શ્રાવક ગીત—કડી ૧૪ (આદિ-પહિ પહી પ્રણમુ દશે શ્રાવક જેમ પાતક જાઇરે . . અંતે-સાતમઇ અગઈ ઉપદિસ્યઉ એ, કહઈ મુનિ શ્રીસાર રે)

—આની એક એક પાના વાળી બે પ્રત મારી પાસે છે.

૩ ફલોધીપાર્શ્વનાથ સ્ત.

આદિ—

પરતાપ પૂરણ પ્રણમીયઇ, અરિગજણ અરિહત,
સાચઉ સાહિબ તું સહી, ભયભજણ ભગવત ૧
વામાનદન વદીયઇ, દઉલતિનઉ દાતાર,
કીડીથી કુંજર કરઈ, સેવક નઈ સાધાર ૨

* * * *

અંતે— કલશ.

ઇમ પૂરો આજ સુપરિ સેવક સાધારક
જિણવર પાસ જિણંદ, સદા હું સેવક થારક
અગરકથી અધિક કૃપા મો ઉપરિ કીજઇ
શ્રી અસ્સસેન સુત ન મણી મુઝ ઉત્તમતિ દીજઇ
રતનદેવ સુપસાઉલઇ શ્રીસાર નિભાગ ઉચ્ચરઇ
કૃતવર્ષી સમ મોટો ધણી, સેવકનઇ સાનિધિ કરઇ ૨૧

—૧ સિદ્ધિવિધાસમણિ લિખિત ૧-૧૫ (મારી પાસે પ્રત)

૪ વાસુપૂજ્ય રોહિણી સ્ત૦ સં ૧૭૦૨

આદિ—

સાસણ દેવિ સાંભળીએ, મુઝ સાનિધ કીજે
ભૂમે અક્ષર માનિ મણીએ સમઝાવી દિજે ૧
મોટો તપ રોહિણિ તણો એ તેહના ગુણ ગાઉં,
જિમ સુખ સંપદ સંપદાએ મનવંછિત પાઉં. ૨

× × × × ×

અંતે— કલશ.

ઇમ ભગત રોપ મુનિચંદ્ર વરણી, મહિમા ગુરુ ગુણ સાંભળી,
વાસુપૂજ્ય સામિને મયા સુપ્રસન જિનની ચિંતા ટળી,
પ્રભુ પરિ રોહિણિ તપ આરાધઇ જે ભવિયણ મનિ રળી,
શ્રીસાર જિનગુણ ગાવતાં દિને સકલ મન આશા ફળી. ૧૦

—૨ જયપુરે પં. શિવવિજયેન. ૧-૧૦.

—સં ૧૮૭૨ ચૈત્ર સુદિ ૭ ગુરૌ શ્રી સુરતિ બંદિરે લિખિત
પ્રેમસાગર મુનિ॥ વરત્યાઈ પ્રાનાઈ. ૭-૧૩) જે. પ્ર.

૫ ગૌતમપૃચ્છાનો સ્ત૦

આદિ— (પ્રભુ પ્રણમુરે પાસ જિનેસર થંભણો એ દેશી.)

પ્રભુ પ્રણમુરે પરમેસર ત્રિભુવનતિલો
સુખદાયક રે સાસનનાયક ગુણનિલો

મુખ દીઠોરે મીઠો લાગે તાહરો,
તિણ મિલવારે ઉમાહ્યો મન માહરો. ૧

અ. (કલશ)

ઇમ વીર જિનવર તણે આગે, પ્રથમ ગણધર અટકલી,
ચાલીસ ને વલિ આઠ ઉપર પ્રશ્ન પૂછ્યા મન રલી,
નિધિ ૨ કલા યુગ ચંદ્ર વરસે, આદિજિન પારણ દિને,
શ્રીસાર પાઠક તેહ વખાણે, સાભલો સાચે મને ૩૩

૨ા-૧૫ આ. ક

૬ જિન પ્રતિમા સ્થાપન સ્ત૦

આદિ—

સમકિત દૃષ્ટિ જિનપ્રતિમા સેવા, ન કરો વાદવિવાદને ભાઈ,
જિનપૂજક પચમ ગુણ ઠાણે, નવી પુજે તે મિથ્યાતી રે ભાઇ સ. ૧

* * * *

અતે—

હસતણી પરે કરો પરિખ્યા, મકરો કૂડા વાદ રે ભાઇ,
કહે શ્રીસાર ધરો સમતા રસ, સુગુરૂતણો સુપસાયરે ભાઇ. સ. ૨૭

—લિ ૧૫૧૨ આસો સુ ૧૩. ૨ા-૧૧ આ ક.

૨૫૪ક બાલચંદ (રૂ૫૭-કુંવર-શ્રીમલ્લ-ગંગદાસ શિ.)

+બાલચદ બત્રીશી ૧૬૮૫ દીવાલી અમદાવાદ

આદિ—

સકલ પાતિક હર, વિમલ કેવલધર, જાકો વાસો શિવપુર
તાસુ લય લાઇયે.
નાદબિંદ રૂપરંગ, પાણિપાદ ઉત્તમંગ, આદિ અંત મધ્ય ભંગા
જાકૂ નહિ પાઇયે,
સયેણ સહાણ જાણ, નહિ કોઈ અનુમાન, તાહીકો કરત ધ્યાન
શિવપુર જાઇયે,

અંત—
કલસ.

ઇમ પૂરો આજ સુપરિ સેવક સાધારઉ
ત્રિભુવન પાસ જિણંદ, સદા હું સેવક થારઉ
કરૂણાકરી અધિક કૃપા મો ઉપરિ કીજઇ
શ્રી અસસેન સુતન્ન ધણી મુઝ દરિસન દીજઇ
સ્તવનઇં સુખસાગરઇં શ્રીસાર એમજ ઉચ્ચરઇ
કૃપાપર્યાં રામ મોરો ધણી, સેવકનઇ સાંનિધિ કરઇ ૨૧

—૫ સિદ્ધિવિલાસગણિ લિખિત ૧-૧૫ (મારી પાસે છે.)

૪ વાસુપૂજ્ય રોહિણી સ્તo સં ૧૭ ૨

આદિ—

સારદ દેઈ સામણિએ, મુઝ સાંનિધ કીજે
રૂડો અક્ષર આણિ ભણીએ સમઝવી દિજે ૧
મોટો તપ રોહિણિ તણોએ તેહના ગુણ ગાઉં,
જિમ સુખ સંપદ સંપજએ, મનવંછિત પાઉં. ૨

× × × × ×

અંત—
કલસ.

ઇમ ભગત રોહ મુનિચંદ વરણી, મહિમા ગુણ પણ સાંભળી,
વાસુપૂજ્ય આગને ઋષ સુપ્રસન ચિત્તની ચિંતા ટળી,
પ્રભુ પરિં રોહિણિ તપ આરાધઇ જે ભવિયણ મનિ રળી,
શ્રીસાર જિનગુણ ગાવતાં દિયે સકળ મન આસ્યા ફળી. ૧૦

—લ સંઘસુરે ૫ લિપિકૃતેન. ૨-૧૫

—સં ૧૮૪૨ શ્રા શુદિ ૭ ગુરૌ શ્રી સૂરતિ મધ્યે લિખિતં પ્રમોદસાગર મનિસ વક્રમાં પાનાર. ૭-૧૩) મેં એ.

૫ આત્મપ્રબોધનો સ્તo

આદિ— (પ્રભુ પ્રણમું રે પાસ જિનેસર થંભણો એ દેશી.)
પ્રભુ પ્રણમું રે પરમેસર ત્રિભુવનતિલો,
સુખદાયક રે સાસણનાયક ગુણતિલો

હંસાસનિ સેતું સદા, કવિયણની આધાર,
સરસ કથા જયાનંદની, આવી કરજે સાર. ૩

કમળ કમંડળ ધારિણી, વીણા પુસ્તક હાથ,
કવિયણને હિતકારિણી, નિશ્ચે આવે સાથ. ૪

તુજ સમવડ જગ કો નહીં, ત્રિહું ભુવને તુજ વાસ,
કવિજન આશા પૂરણી, તુ સહી કરજે રાસ. ૫

તું જગદંબ ત્રિપુરા સતી, તુ કવિયણની આસ,
સ્વપ્ને જે નરને મિલી, તેહને કિયો પ્રકાસ. ૬

ક્વણ જયા તે કિહાં હવો, ક્વણ ગામ કુણ ઠાણ,
શ્રી વિજયાનંદ મુખથકી, લહું તે મધુરી વાણ. ૭

કુણ સંવત્સર કુણ દિને, હુવો કેમ હુલ્લાસ,
સંવત સોળે છયાસિયે, ગુરૂ બારેજે ચોમાસ ૮
સંઘ સહુ આદર ઘણે, વાવે વિત્ત સુઠામ,
દિનદિન ઉત્સવ બહુ થયા, પસર્યા ઠામોઠામ. ૯
શ્રી જયાનંદતણું ચરિત, શ્રી ગુરૂનો ઉપદેશ,
સરસ કથા કવિયણ કહે, જેહના ગુણહ અશેષ. ૧૦

* * *

અંતે—

માતા ભારતિ તણુઇ પસાય, મઇં સ્તવી ક્યુ જયાનંદરાય,
શ્રી વિજયાણંદ ગુરૂ ઉપદેશ, કરી ચુપઇ એ લવલેસ. ૫૦
પંચમ ગણહર સોહમ સ્વામિ, જાય પાપ તસ લીધઇં નામિ,
તેહ તણુ પટિ સહી દિનકાર, જગચંદ્રસૂરિ થયા ગણધાર. ૫૧
બાર વરસ આંબિલ તપ કરી, પુન્યતણુ ભંડાર ભરી,
ચિહુંતાલીસમઇ પાટઇ જયકાર, તપા બિરૂદ ધરાવિઉ સાર. ૫૨
અનુક્રમિં ગુરૂ ગચ્છપતિ જેહ, શ્રી મુનિસુંદર કહીઇ તેહ,
એકાવનમઇ થાનકિ કહિયા, પિમાદયા વિદ્યાવંત લહિયા ૫૩

નિધુઅ ગુરુઈ મગન કીધા મહુ કહતાં પાર ન આવઈ તેહ તણુ
શ્રી જગાનંદનું ચરિતજ સાર કીધું શાસનનાં હિતકાર. ૫૪
આઠ સહસ તે કીધું વલી, તે વાંચઉ સહુઈ મનિ રલી,
પઢિ ઓરાદ્ધિમઉ ઉત્તમ મામ શ્રી વિજયાણંદ ગુરુ મુખની વાણિ ૫૫
તસ મુખાગમથી એ લહી વાણિ, મઇ રાસ કીઓ સહિ તણિ
ખારેજા વસનગર મઝારિ આસ શુદિ કીયો ગુરુ આધારિ ૫૬
મુરખ માત્ર હું જાણું નહીં સહગુરુ વચને રચિતજ થાઇ
ભણઇ ગુણઇ તસ નાઇ નિધાન કરમરી કવિ બોલઇ વાન. ૫૭
જિહાં મહીઅલિ પરઇ વલી મેર, ક મગલ આવઇ નહીં સેર,
જિહાં લગઇ તારા નઇ રવિચંદ, તિહાં લગિ રાસ કરો આણંદ. ૫૮
વરતુ પાંચ સુધઇ હું વલી, નવસઇ પચ્ચોતરિ મનની રલી,
દુહા નિસઇ સતાવીસ જોઇ બારસઇ સાત તે પુરા હોઇ ૫૯
એ કવિ મનાઇ કહિ, સરખ સરખી જોજો જોડિ,
વિબુધ ખરો કરજ્યો સહી, કરજોડીનઇ વાણી કહી. ૬૦
સંવત ૧૬ સોલ છયાસીઇ ૮૬ જાણિ, પોસ સુદિ તેરસિ અતિ પમાણ,
વાર ગુરૌ સર્વાંગ સાર, ભણઇ ગુણઇ તસ જય જયકાર, ૬૧

—ઇતિ શ્રી જગાનંદ ચરિત્રે રાસ-પ્રબંધે વાના કવિ વિરચિતે ચારુપુર દિક્ષામહોત્સવ મોક્ષપ્રાપ્તિ, શ્રી જગાનંદ રાજ્યપાલન દિક્ષામહોત્સવ નિર્વાણગમનો પંચમોલ્લાસ. સમાપ્તઃ—ઉલ્લાસ ૫ ત ૨૪ ઢિ ૨૭ ત્રિ ૨૮૪ ચ ૨૪૪ પ ૧૬૧ એવં સર્વાંક ૧૨ ૭ શુભ ભવતુ લેખકપાઠકયોઃ આ વાના કવિની સ્વહસ્ત લેખિત પ્રતિ લાગે છે. ન ૩૨/૧૮૭૭-૭૮ ડે. કા. પાનાં ૭૧-૧૧

+પ. આનંદઘન મહોદધિ મૌક્તિક ૪થું.

[વિજયાણંદ સૂરિનો જન્મ સં ૧૬૪૨ માં મારવાડના રોહ ગામમાં થયો હતો. પિતાનું નામ શ્રીવંત પોરવાડ, માતાનું નામ શિણગારદે અને પોતાનું મૂળ નામ કલો હતું. સં ૧૬૫૧ માં દીક્ષ-

વિજય સૂરિએ દીક્ષા આપી કમલવિજય નામ રાખ્યુ અને સોમવિજય ઉપાધ્યાયના શિષ્ય બનાવ્યા સ ૧૬૭૦ મા વિજયસેનસૂરિએ પડિત પદ આપ્યુ ને સ ૧૬૭૬ ના પોષ સુદિ ૧૩ દિને વિજયતિલકસૂરિએ શિરોહીમા આચાર્યપદ આપી વિજયાણુદ સૂરિ નામ સ્થાપ્યુ.

વિજયદેવસૂરિ સાગરના પક્ષમા ભળી જવાથી સોમવિજય ઉપાધ્યાય વગેરે સમુદાયે મળીને બીજા આચાર્ય નામે વિજયતિલકસૂરિને સ્થાપન કર્યા હતા, તેમની પાટે વિજયાણુદસૂરિ થયા તેમને ચાલતા ક્લેશ તરફ અણુગમો હતો તેથી સપના સર્વ પ્રયત્નો કર્યા હતા અને કહેવા પ્રમાણે અમદાવાદમા વિજયાણુંદસૂરિએ વિજયદેવસૂરિને વદના કરી મેળ કર્યો હતો આ મેળ સ ૧૬૮૧ ના પ્રથમ ચૈત્ર સુદિ ૯ ને દિને થયો આ રીતે સપ કેટલોક વખત ચાલ્યો પણ પાછળથી મમ ત્વની મારામારીથી બનેમા ભેદ પડતા વિજયાણુદસૂરિને પણ પોતાની પાટ ઉપર વિજયરાજસૂરિને સ્થાપવાની ફરજ પડી હતી વિજયાણુદ સૂરિએ તેર માસિક તપ, વીશ સ્થાનકપદની આરાધના, સિદ્ધચક્રની ઓળી અને છુટક છઠ્ઠ અઠ્ઠમ વગેરે તપસ્યાઓ ઘણી કરી હતી વળી તેમણે એક વખત ત્રણ માસનો તપ કરી ધ્યાન પણ કર્યું હતુ. તેમણે છ આબુની, પાચ શખેશ્વરની, બે તારગાની, બે અતરીક્ષ પાર્શ્વનાથની બે સિદ્ધાચલની અને એક ગિરનારની એમ યાત્રાઓ કરી હતી તેમજ તેમણે જિનબિબોની પ્રતિષ્ઠાઓ પણ ઘણી કરી હતી એકલા કુપરવા-ડામાજ એક સાથે અઢીસો બિબોની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી છેવટે સ. ૧૭૧૧ ના આષાઢ વદિ ૧ ને મગળવારે ખભાતમા સ્વર્ગસ્થ થયા હતા ઋષભદાસ કવિએ પણ આ સૂરિની આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરી હતી. આ વાના કવિને બદલે એક ઠેકાણે ભડારની ટીપમા ચાન્તક નામઆપ્યું તે બરાબર લાગતુ નથી)

૨૫૬ સુમતિહંસ (ખ૦ જિનચંદ્રસૂરિ–હર્ષકુશલ શિ૦)

(૪૯૬) મેઘકુમાર ચોપઇ સં. ૧૬૮૬ વિજયદશમી. પીપાડીમાં

અંત—

સંવત સોલહસય છયાસીયારે, વિજયદશમિ બુધવાર,
રાજઇ શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ સાજીરે ખરતરગચ્છ સિણગાર,
ચંગી સરસ સુધારસ ઉપસમરે ક્રમ સોભમ અવતાર ૭ મે.
તાસ સીસ સદા ગુણમણિનિધિરે શ્રી હરખકુશલ સુખકાર.
વાદીભંજ પંચાનન સારિખારે રૂપૈ મદનકુમાર ૮ મે.
તાસ સીસ સનેહ કરી સદ્ગુરે સુમતહંસ મતિસાર,
વામાનંદન પાસ પસાઉ લહીરે શ્રી પીપાડિ મઝારિ ૯ મે.
સદ્ગુરુ શ્રી જિનચંદ્રસૂરીસનીરે સાંનિધિ સમ મઝાર,
પરમપ્રમોદ કર્મ અઘક્ષયરે નવ ઋદ્ધિ પરિવાર ૧૧ મે.

—યતિ ચેતનસાગરજી ભં. જયપુર.

---

૨૫૭ રાજસિંહ (ખ. નયરંગ વાચક–વિમલવિનય શિ.)

(૪૯૭) આરામશોભા ચોપાઈ સં. ૧૬૮૭ જેઠ શુ. ૫ વાહડમેરમાં

આદિ—

સકલ કલા સુખ આગલા આદીસર અરિહંત
નાભિરાય કુલસેહરૂ, પ્રણમું શ્રી ભગવંત. ૧
શાંતિનાથ જિન સોલમું, બાવીસમું જિન નેમિ,
પાર્શ્વ વીર જિન જિમ સુખ નમતાં લહીએ એમ. ૨

× × × ×

અંતે— ઢાલ ૨૭ વેસી વાલ્હા વેણુ ઓલની.

સંવત સોલહ સત્યાસીઈ રે જેઠ માસ શુદ પાખ ૫
પાંચમી તિથિ દિન ભલઇ [illegible] પૂગી મન આસ. મ ૧

બાહડમેર નિત ગહગહઈ નિ૦ શ્રી સુમતિનાથ જિણરાય ધ૦
તસ પ્રસાદિ મઈ રચ્યું હાં એ૦ શ્રી સંઘનઇ સુપસાઇ ધ૦ ૬
શ્રી ખરતરગચ્છ રાજીઉ હાં રા૦ શ્રી જિનરાજ સૂરીંદ
વિજયમાન શ્રી પૂજ્યજી શ્રી૦ એહ રચ્યુ સુખકંદ. ધ૦ ૭
જિનભદ્રસૂરિ સાખા વડી શા૦ વાચક શ્રી નયરંગ ધ૦
તાસ સીસ વાચકવરૂ, શ્રી વિમલવિનય અતિચંગ ધ૦ ૮
તાસ સીસ હરષિઈ ભણ્યું હા રાજસંઘ આણંદ ધ.
એહ સબંધ સોહામણુ હા શ્રુ. વાચ્યમાન ચિરનંદ ધ ૯
જે ગાવઈ ભાવઇ ભનઈ, ભણિ જે ચિત સુહાઈ ધ
તિહા ઘરિ સુખસંપતિ ઘણી, સ૦ દિન દિન અધિક દિપાઇ ધ. ૧૦

—ગ્રંથાગ્ર ૫૫૧ વિમસેન લિ૦ ૧૬-૧૬ ની પા

(૪૯૮) વિનયરાસ.

---

૨૫૮. લૂણસાગર.

(૪૯૯) અંજનાસુંદરી સંવાદ. સં. ૧૬૮૯

---

૨૫૯ ચંદ્રકીર્તિ. (ખ૦ કીર્તિરત્નસૂરિ-લાવણ્યસમય -પુણ્યધીર-જ્ઞાનકીર્ત્તિ-ગુણપ્રમોદ-સમયકીર્ત્તિ-વિનયકલ્લોલ-હર્ષકલ્લોલ શિ.) જિનરાજસૂરિ રાજ્યે.

(૫૦૦) શ્રી ચામની ભાનુ મૃગાવતી ચૌપઇ. સં. ૧૬૮૯ આસુ શુ. ૭ બુધ. બાહડમેર (જેસલમીર)મા.

અંત—

કથાકોસથી મે કહ્યઉ એ, મૃગાવતી ચામની ભાન,
સબંધ સોહામણુઉએ, સુણતા સફલ વિહાણુ. ૨૮
અધિકઉ ઓછઉ જે કહ્યઉ, મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ,
સંઘ સદ્ સંભલઉએ, કનીયણુ કહીયઉ જેહ. ૨૯

૨૫૬ સુમતિહંસ (ખ૦ જિનચંદ્રસૂરિ–હર્ષકુશલ શિ૦)

(૪૯૬) મેઘકુમાર ચોપાઈ સં. ૧૬૮૬ જિનરાજસૂરિ. પીપાડિમાં.

અંત—

સંવત સોલઇસઇ છયાસીયઇરે, જિનરાજસૂરિ સુપ્રસાદ,
રાજ્ય શ્રી જિનરાજસૂરિ રાજ્યઇરે ખરતરગચ્છ સિણગાર,
વાંણી સરસ સુધારસ ઉપસિરઇરે કમ ગૌતમ અવતાર, ૭ મે.
તાસ સીસ સહુ ગુણરયણનિધિરે શ્રી હરખકુશલ સુખકાર
વાદિમજ્જ પંચાનન સારિ આરે દર્પઇ આનંદકાર ૮ મે.
તાસ સીસ સસ્નેહ કરી ભણઇરે સુમતિહંસ મતિસાર,
પાભાનન પાસ પસાઉ લહી શ્રી પીપાડિ મઝારિ ૯ મે.
સરસ શ્રી જિનકુશલ સૂરીસનિરે સાંનિધિ સહ મઝાર,
પરમપ્રમોદ થયા આણંદઇરે નંદઉ સહિ પરિવાર. ૧૧ મે.

—યતિ ચેતનસાગરજી ભ. ઉદયપુર.

---

૨૫૭ રાજસિંહ (ખ. નયરંગ વાચક–વિમલવિનય શિ.)

(૪૯૭) આરામશોભા ચોપાઈ સં. ૧૬૮૭ જેઠ શુ. ૪ નાડુલમેરમાં

આદિ—

સકલ કલા ગુણ આગલા, આદીસર અરિહંત
નાભિરાય કુલસેહરૂ, નમુ શ્રી ભગવંત. ૧
શાંતિનાથ જિન સોલમુ, બાવીસમુ જિન નેમિ,
પાર્શ્વ વીર જિન વિમલ ગુણ, નમતાં લહીએ પ્રેમ. ૨

× × × ×

અંતે— ઢાલ ૨૭ વસી વાજ્ય વેણુ એહની.

સંવત સોલહ સત્યાસીઇ હો જેઠ માસ ગુણ વાસ મ
ખરતી તુંબિ જિનાર ભલ્લ ચઉં દિ કવિત પૂરણાશ પાસ. મ ૫

૨૬૦ દર્શનવિજય (ત. રાજવિમલ-મુનિવિજય ઉ. શિ.)

(૫૦૬)+ પ્રેમલાલચ્છીરાસ અથવા ચંદચરિત. સં. ૧૬૮૯ કાર્તિક શુ ૧૦ બર્હાનપુરમાં (પ્રસિદ્ધ-આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૧ લું.)

આદિ—

શ્રી સુખદાયક જિનવરૂ, નામિ પરમાણુંદ,
પ્રણુમી ગૌતમ ગણુધરૂ, શ્રી વસુભૂતિ-નંદ　　　　૧
સારદ સાર પસાઉલઇ, ચિન્તીન કવિત કરાય,
માતા ! રસ મુજ વાણીઈ, દેજો બહુ સુખ થાય　　　　૨
શ્રી વિજયાણુંદ સૂરીસરૂ, તપગચ્છપતિ સુપ્રસાદિ,
વાચક મુનિવિજય ગુરૂ, ગુણુ સમરૂ આલ્હાદિ.　　　　૩
શીલપ્રભાવિ સુખ ઘણું, શીલ સુમતિદાતાર,
શીલિ શોભા અતિ ઘણી, શીલ સદાનંદ નાર　　　　૪
શીલ અધિકાર કહઈ કવિ, દેવગુરૂ ધર્મ પસાય,
ચંદનરેશર મનિ ધરી, રાસ રચું સુખદાય.　　　　૫
નવ અધિકારઈ વર્ણના, નવ રસમાહિં પ્રધાન,
ચંદચરિત સુણુતા લહો, કમલા સુખ સંત્તાન　　　　૬
સાંભલતાં સુખ ઉપજઈ, વિસ્મય પામઈ મન્ન,
પહેલઈ અધિકારઈ વર્ણવું, ચંદચરિત્ર રતન્ન.　　　　૭

*　　　*　　　*　　　*

અંતે—

ધન્ય ધન્ય ચંદમનિ મહામુનિ...ઢાલ ૫૩. રાગ ધન્યાસી.
જુઓ જુઓ સાઅલ મહિમા નહિ મંડલિ, જાગતા આજપણિ એમ દીસઈ,
શ્રી ગુરૂ હીરવિજયસૂરી જયકરૂ, નામ સુણુતા ઘણું હઇયિ હું હીસઈ.　　૫૧

ખરતર ગચ્છમાંહિ સોભતાએ કીર્તિરત્ન સૂરીસ
પાટ ઉવઝાય થયા એ લાવણ્યસમય તસુ સીસ. ૩૦
તાસ સીસ વાચક થયાએ, શ્રી પુણ્યધીર પ્રધાન,
શિષ્ય વાચક ભલઉએ જ્ઞાનકીરતિ. ૩૧
વાચક શિષ્ય વલિ તેહના ગુણપ્રમોદ શિરામ
વાચક શિષ્ય તે ભલઉ સમયકીરતિ સુપસાય. ૩૨
પંડિત શિષ્ય સદા ભલઉ વિનયકલ્લોલ નિધાન
પંડિત વિદ્યમાન છ એ હર્ષકલ્લોલ પ્રધાન. ૩૩
શિષ્ય તેહના ભાસતાએ, ચંદ્રકીરતિ મોવતિ
ઉપગારઃ ભલઉં સકમરાજ ગુણવંત. ૩૪
શિષ્ય ભણ્યા બે તેહનાએ ધર્મરાજ સુખકર
તાસ આગ્રહ કરીએ, મઈ જોડી સાર ૩૫
શ્રી ખરતર ગચ્છ રાજીયા એ શ્રી જિનરાજ સૂરિંદ,
સોલસૈ નવ્યાસીયૈં એ આસુ સાતમિ ચંદ. ૩૬
પ્રથમ પહુર ગુરુવાસરઈ એ પ્રથમ ઘડી સિદ્ધ યોગ,
અલ્પ સુધીય વર્ષેએ બાહડમેર રસભોગ. ૩૭
વિધિ ચૈત્યાલય પુણ્યેએ શ્રી સુમતિનાથ જિણંદ,
સંઘ પૂરવ થયો ભણતાં સુખ આણંદ. ૩૮
દશ ઢાલ ઇમ ચોપઇએ લિખી છમાસી એહ
શ્રી ચંદ્રકીરતિએ ભણત ગુણત ઉછાહ ૩૯

—ઇતિ શ્રી ધામની ભાનુ પ્રભાવની ચોપઇ સંપૂર્ણં વાચનાચાર્ય શ્રી ૧ ૬ શ્રી જિનહંસસૂરિ શિષ્ય પં મહિમાહંસલિપિકૃત સં ૧૭૮૪ વર્ષે માગશ શુદિ ૧૪ દિને ભીમરસા મધ્યે.

(૧૨ પ ૧૪ ગુ. વિ)

સીલધારી બહુ સુગુણ ગુણ ગાયતા, શુદ્ધ પરિણામિ સવિ
આરતિ ભાજિ. ૬૧
ચરિત એ ભણતા સુણતા સુણતા સદા હોઈ કલ્યાણકારી દેવ,
સવત **સોલ નિવ્યાસી** કાર્તિક સુદિ દસમી વાર ગુરૂ પુષ્પ તે
દિવસમેવ ૬૨
શ્રી બર્હાનપુર નયરવરમડણો જાહા મનમોહન પાસ રાજઈ,
સધ જય જયકર ભવિકજન દુપહર દેવસેવા કરઈ બહુ દિવાજઈ. ૬૩
તત્ર શાષા પુરઈ દલપુરવરે જિહા જિનરાજ સદા દેવ સુપાસો,
ધ્યાન તસ ચિત ધરી ત્રિકરણ શુદ્ધિ કરી, જગતની જ્યોતિ જગમાં
વિસેસો. ૬૪
તાસ સુપસાયથી સીલ ગુણે કરી, ગાઇયો સરસરસ એહ રાસો,
જિહા લગઈ સરસસિ ભુમિ થિર થાયશે, વિસ્તરો જગમાહિ ગુણ
વિલાસો. ૬૫

—ઇતિ શ્રી સીલાધિકારો ચદમુનિ પ્રેમલાસતી રાસ સપૂર્ણઃ ૧૭૩૧ વર્ષ જ્યેષ્ટ વદિ ૧૦ દિને રવિવાસરે લષિત પડિત શ્રી ધર્મહર્ષેણ શ્રી રાજનગર શ્રી વીર પ્રસાદાત્-(ગુ વિ.). ઇતિ શ્રી ચદાયણિ નામરાસે નવમો ષિકાર શ્રી શીલાધિકારે ચદમુનિ પ્રેમલાલચ્છી સતીરાસ સપૂર્ણ-ગ્રથાગ્રથ ૨૧૦૧ શ્લોક મખ્યા સવત ૧૭૫૦ વર્ષે આસો વ. ૭ શુક્રે (દે લા પા. ૫૪)

(૫૦૨)+ વિજયતિલકસૂરિ રાસ. સ. ૧૬૯૭ પોસ સુદિ રવિ
બુરહાનપુરમા.

આદિ—

ઉદય અધિક મહિમા ઘણો, મનમોહન પાસ,
સઘ સયલ આણંદકર, સુખ સપદ બહુ વાસ. ૧
નયર બુરહાનપુરમંડણો, મૂરતિ દીઠે મોદ,
પ્રણમુ પ્રભુપ્રતિ હઇડે ધરી પ્રમોદ. ૨

જેહને ગજપતિ આગ્રહ ભૂપતિ તેહ પતિ જુગવિ પ્રવર લીધે
પદ આચારિજ ખાસ અકબરપતિ, જગ જનતાઈ ઉપગારી કીધે. ૫૨
તાસ પાટિ પ્રગટ પુણ્ય પૂરણ પ્રભુ જેહને આગ્રહ સભાઈ પ્રસીધો,
વિવિધ વાદિ ભટ ઝીપી જસ પામીઓ શ્રી વિજયસેનસૂરી જગ
પ્રસીધો. ૫૩
પાટિ તસ શ્રી વિજયતિલકસૂરી શુભ મતી જેહની જગિ કુમત
મત દૂરી ટાલ્યો,
જ્ઞાન વૈરાગ્ય જગિ દીપતો નિરમલ શુદ્ધિ ગુરુ વચન પાલ્યો. ૫૪
તાસ પટોધર ભવિકજન સુખકર દર્શન કુમતિ જેણ દીપઈ
અતુલ સૌભાગ્ય જગત્રય અધિકો પ્રભુ સકલ ભટારક માન છીપઈ. ૫૫
શ્રી તપગચ્છપ્રભુ સૂરિકુલાગ્રણી, શ્રી વિજયાણંદસૂરી સોહિ
તેહના જેહ સેવ અહનિસિ કરઇ તે ભવિકજન તણું સાસ દોહે. ૫૬
વિજયઆણંદસૂરિ તસ શ્રમિ જગિ જયકર વાચકપતિ સિર છત્ર સોહે,
અતિહિ સુપવિત્ર ચારિત્ર જગિ જેહનું ચાલતો ઘણું વૈરાગ કેરી. ૫૭
સાર આચાર ઉપશમમય જેહનો જેહના ગુણતણી ઓપિ ઘણી
મતિમતિ તેહ પ્રભુ જગમાં કીર્તિ કરી, ગુણમય ભવિ જનમનિ જગિ
ગુણખાણી. ૫૮
શ્રી મુનિવિજય ઉવઝાય શુભધ્યાનથી, સાસનિ જસ તસ ધ્યાન
ધ્યાતો
સકલ તસ સીસ સરેહમાં પ્રભુ સમો શ્રી ગુરુ કૃપાદિતે અતિહિ
રાતો. ૫૯
સીસ અધિકરઈ એ શ્રમણમુનિ અનુમુનિ સુવીર પ્રેમભર સુમતિ
પ્રસીધી,
સકલ ભાવસૂરી સાર કેવલસુરી અનુક્રમિ પામીઆં સકલ
સિદ્ધિ. ૬
કવિ દર્શનવિજય વિસ્તારસહિત એમ ભાખ્યું ભાવિ સચ્ચર
નિરધાર ભવિ

સીલધારી બહુ સુગુણ ગુણ ગાયતા, શુદ્ધ પરિણામિ સવિ
આરતિ ભાજિ. ૬૧

ચરિત એ ભણતા સુણતા સુણતા સદા હોઈ કલ્યાણકારી દેવ,
સવત **સોલ નિવ્યાસી** કાર્તિક સુદિ દસમી વાર ગુરૂ પુષ્પ તે
દિવસમેવ ૬૨

શ્રી બર્હાનપુર નયરવરમડણો જાહા મનમોહન પાસ રાજઈ,
સઘ જય જયકર ભવિકજન દુપહર દેવસેવા કરઈ બહુ દિવાજઇ. ૬૩
તત્ર શાષા પુરઈ દલપુરવરે જિહા જિનરાજ સદા દેવ સુપાસો,
ધ્યાન તસ ચિત ધરી ત્રિકરણ શુદ્ધિ કરી, જગતની જ્યોતિ જગમા
વિસેસો. ૬૪

તાસ સુપસાયથી સીલ ગુણે કરી, ગાઇયો સરસરસ એહ રાસો,
જિહા લગઈ સુરસસિ ભુમિ થિર થાયયો, વિસ્તરો જગમાહિ ગુણ
વિલાસો. ૬૫

—ઇતિ શ્રી સીલાધિકારો ચદમુનિ પ્રેમલાસતી રાસ સપૂર્ણ· ૧૭૩૧ વર્ષ જ્યેષ્ટ વદિ ૧૦ દિને રવિવાસરે લષિત પડિત શ્રી ધર્મહર્ષેણ. શ્રી રાજનગર શ્રી વીર પ્રસાદાત્–(ગુ વિ.) ઇતિ શ્રી ચદાયણિ નામરાસે નવમો ધિકાર શ્રી શીલાધિકારે ચદમુનિ પ્રેમલાલચ્છી સતીરાસ સપૂર્ણ–અથાગ્રથ ૨૧૦૧ શ્લોક મખ્યા સવત ૧૭૬૦ વર્ષે આસો વ. ૭ શુક્રે (દે લા પા. ૫૪)

(૫૦૨)+ વિજયતિલકસૂરિ રાસ. સ. ૧૬૯૭ પોસ સુદિ રવિ બુરહાનપુરમા.

આદિ—

ઉદય અધિક મહિમા ઘણો, મનમોહન પાસ,
સઘ સયલ આણુદકર, સુખ સપદ બહુ વાસ. ૧
નયર બરહાનપુરમંડણો, મૂરતિ દીઠે મોદ,
પ્રણમુ પ્રભુપ્રતિ હઇડે ધરી પ્રમોદ. ૨

ભાવિઆગમ સપ્રતિ વંદુ જિન ચોવીસ,
ચ્યાર નિક્ષેપ શાશ્વત વિહરમાન વળી વીસ. ૩
કરમ ખપી મુગતિ વસ્યા સિદ્ધસિદ્ધ અનંત,
તે અહનિસિ આરાધિઈ અનંત જ્ઞાન ગુણવંત. ૪
ગુણ છત્રીસે નિરમલા સોહે અંગ અનૂપ.
આચારજિ નિત વંદીઈ કલિમાં જિનરૂપ. ૫
સૂત્ર અર્થ સિદ્ધાંત તે ભણે ભણાવે સાર,
વાચક ગુણ પચવીસસિઉં આરાધુ સુખકાર. ૬

* * * *

અંતે—

રાગ ધન્યાસી.

શ્રી નગર ગુરરાજ પધાર્યા, ભવિયણ મનિ આણંદજી
ધર્મધ્યાન બહુ મન ઉલ્લાસ પામે પરમાણંદજી ૮૭
દાન દીએ બહુ ગુરુ ઉપદેસે પાળે શીલ સુભાવેજી
તપ તપે વર ભાવન ભાવે ધન વાવરે ગુરુ આવેજી ૮૮
વાચક વિબુધ બહુ મુનિ પરવરીઆ, રાજે શ્રી ગુરરાજજી
વિજયતિલકસૂરિ પાટ પનોતા દીપાવે ધર્મરાજજી ૮૯
ઉદયવંત અધિકો મહિમાએ પ્રતપો જગ ઉપકારીજી
મેરુ મહીધર મહી રવિ સસિ કર સાગર થિરતા ધારીજી ૯૦
સિદ્ધિ વર્યો એ આસીસ અનોપમ ત્યાં બહુ નરનારીજી
એ ગચ્છધારી બહુ હિતકારી સાચો પર ઉપગારીજી ૯૧
સંવત શશિ રસનિધિ મુનિવાસિ પોસ શુદિ રવિ કર યોગેજી
રાસ રચ્યો એ આદર કરીનિ સાંભળ તણે ઉપયોગેજી ૯૨
વીસલનગર કેસવસા નંદન જિન સોભાગ્ય મહાજી
શ્રી જ્ઞાનવિમલ વાચક સીસ અનોપમ મુનિવિમલ ઉવઝાયજી ૯૩
તાસ સીસ જાણો બહુ ભગતે દર્શનવિજય જયકારીજી
નગર બારહાનપુર માંહે મેડિ શ્રી મનમોહન પાસજી ૯૪

તાસ પ્રસાદે એ વિસ્તરયો, મહિમંડલિ એ રાસજી,
જે ગીતારથ જગ હિતકારી તેહતણો હું દાસજી,
ધર્મવ્રત વલી ગુણના રાગી આણી અધિક ઉલ્લાસજી ૯૪
કૃપા કરી મુઝ ઉપરિ સહુએ કરવો શુદ્ધ પ્રબંધજી,
કાનો માત્ર ગાથા છંદે જેહ અશુદ્ધ હોઇ બંધજી. ૯૭
જિહા લગે એ શાસન શ્રી જિનનું, જિન આણાના ધારીજી,
તિહા લગે એ ભણુયો સુણુયો રાસ વિજય જયકારીજી ૯૮

—તપાગચ્છાધિરાજ શ્રી હીરવિજયસૂરિ વચનારાધક ભટ્ટારક શ્રી વિજયતિલકસૂરિ રાસ સાગર હુંડી ગર્ભિત સંપૂર્ણ ચિરજીયાત્ શ્રી બરહાનપુર નગરે લિખિત પં દર્શનવિજયેન-સ્વાન્ય પરોપકાર બુદ્ધિયુકતેન કુમત નિરાકરણાય, કર્મ્મ નિર્જરણાય ચ-શ્રી રસ્તુ-કલ્યાણ ભવતુ. (આ પ્રત કવિના સ્વહસ્તની છે) —૬૯-૧૭ લી.

(પ્ર૦ એ૦ રાસસંગ્રહ ભા ૪.)

---

૨૬૧ જિનરાજસૂરિ. (ખ૦)

(૫૭૩) ગજસુકુમાલ રાસ. સ. ૧૬૯૯ વૈશાખ, શુદ ૫. અમદાવાદમા.

આદિ— દૂહા.

નેમીસર જિનવરતણા, ચરણ કમલ પ્રણમેવિ,
સાધુ સાધુ ગુણ ગાવતા, સાનિધિ કરિ શ્રુતદેવિ. ૧
સૂધઉ મારગ ઉપદિસઈ, પાલઇ વિસવાવીસ,
દૂસમ કાલઈ તઉ મિલઇ, જે તૂસઇ જગદીસ. ૨
દૂઆ અપૂરવ પૂરવઈ, ચારિતધર ચઉસાલ,
ગાતા જિમ તિમ ગુણ હુવઇ, જાતા જિમ મઉસાલ. ૩
કહઈ કેવલી કેવલી, સ્યૂ ન કહઈ એ સાર,
સાધુ ધરમ દસવિધ તિહા, ક્ષમા તણુઇ અધિકાર ૪

સોહમ વચન વિચાર ધરી, અવધ્યુમાલ ચરિત્ર
કહિવા મુઝ મન ઊમહ્યો, કરિવા જનમ પવિત્ર. ૫
તાસ પ્રસંગિ અનીક જ્યા, પ્રમુખ ચરિત્ર વિચારિ,
ચતુર ચતુરવિધ સંઘ મિલી, સુણજો આણંદ મતિ ધારિ ૬
સરસ વચન તેહવા ન હુઈ વિણુ સરસ ચરિત્ર હુઈ તાસ
સાકર કેલવણી પખઈ સ્યૂં ન ધરે મીઠાસ. ૭

(ચિત્રણ પ્રત)

* * * *

અંત—

ઢાલ ૭ રાગ ધન્યાસી-શાંતિજિન ભામણડે જાઉં એ દેશી.

* * * *

સંવત સોલનિધાન વરસઇ, વૈશાખે શુભ દિવસિ,
સુદિ પંચમિ સુભ દિને સુભ વારે એહ રચ્યો સુખકાર૦ ૧૨
શ્રી જિનસિંઘસૂરિ ગચ્છધારી ખરતર ગચ્છ ઉદાર,
શ્રી જિનરાજ તાસુ પટધારી, ધરમનિધિ મુનિરાજ ગાજે ૧૩
એહ સંબંધ સદા સાંભલિસ્યે, તસુ મનોરથ ફલિસ્યે
આગમિ અગમનિ અનુસારે જોડિ સ્વમતિસારે ૧૫
કવિ કલ્પન ને અધિક રચી નૈ મિચ્છાદુક્કડ તેહ
શ્રી જિનધરમસૂરિ સુપસાયે, અધિક સદા જસવાદે. ૧૮
ગચ્છ સુખશોભન પાંમી જિનવર આણ્યું નમીને
પહિલી જોડ શ્રી જિનરાજે સાધી શિવપુર રાજ
શ્રી જિનરતન તસુ પાટ વિરાજે ખરતર ગિરૂઆ સમુદાય ૨૧
સાધુકીર્તિ આનંદ ભાખે

—ઇતિશ્રી અવધ્યુમાલ મહામુનીશ્વર અનુપમ સમાપ્ત સં ૧૭૪૩ વર્ષે જ્યેષ્ઠ માસે શુક્લપક્ષે નવમીતિથૌ તિથૌ રવિવારે લિખિત અજિપુર મધ્યે શ્રી જિનધર્મસૂરિ વિજય રાજ્યે.

તે પરથી સં. ૧૯૦૮ મા લખી ૧૧૧-૯ ગુ વિ. ૩ રત્ન.

—ઢાલ ૩૦ ગ્રંથાગ્ર ૭૫૦ લિખિતં-સંવત્ ૧૭૪૫ વર્ષે પોસ શુદિ ૧ દિને શ્રાવિકા કપૂરબાઈ વાચનાર્થં.

શ્રીરસ્તુ પા. ૩૫ ૫. ૧૧—આ. ક.

—દૂહા ૩૦ ગાથા ૫૦૦-૫૪ સંવત ૧૮૦૮ વર્ષે આસોજ સુદિ વિજય ૧૦ દિને બુધવાસરે સંપૂર્ણં કીધો શ્રીમદ ચંદ્રગચ્છાધિરાજ ભટ્ટારક ૧૦૮ શ્રી નન્હ સૂરિજી તત્પટ્ટે ભટ્ટારક ૧૦૮ શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિજી તતસિષ્ય ખુસ્યાલચંદેણુ લિપિત શ્રી ઉદયપુર નગરે પા ૧૭-૧૪ આ ક.

—સં ૧૭૫૯ વર્ષે જ્યેષ્ટ માસે કૃષ્ણપક્ષે દસમી તિથૌ શ્રી સ્વર્ણગિરે પંડિત દયામૂર્ત્તેન લપીચક્રે ૧૭-૧૭ હ ભ ન ૧૭૮૩

ધોરાજી પ્રતિમાં

અંતે—

આજ નિહેજો દીસૈ નાહરે—એ જાતિ

ઇણિપરિ ગજસુકુમાલ મહામુણી, ધ્યાની થિર કરી ચીત,
રહિ સમસાનૈ ષટવિધ જીવસૂ, મીતપણું પરચીત ઈ૦ ૧
ઢાઈ કરમ ગઢ કેવલ સંપદા, લહિ પહુતો નિરવાણિ,
સ્રીનર પંડગ વેદ જિહા નહી, આતમરૂપ વખાણિ ઈ. ૨
ગરૂઅઉ પિણુ ગુણિ અગુરલઘુપણે, લીન કરૈ સંસાર,
ચઉપપણું ગુણ કહતા એહના, ઉત્તમ હુઇ અવતાર ઇ ૩
પદ્મનાભ વચનૈ જિણ આદર્યો, ઇસપણો દિન એક,
જિનવર વચને તે તજિ, વ્રત ભજ્યો રંગતણી ધરિ ટેક. ઈ. ૪
સૂરિ જસ સહર બેઉ સાષિયા, જીવૈ રાખ્યા જાણિ,
પૂરિ કરણી હરણી ભવતણી, કીધી સુણિ જિણવાણિ. ઈ. ૫
સંવત સોલહસૈ બિણાણવૈ, રાજનગરિ વૈસાખિ
સુદિ પાચમિદિનિ **અઠમઅંગની**, સાખિ ખરી મનરાખિ. ઈ. ૬
સોહમ જંબુપાટિ અનુક્રમે, **ખરતર** ગુરૂ સિરદાર,
શ્રી **જિનચંદ** જયો જિનસાસને, જુગવર પદવી ધાર. ઈ. ૭

આગ્રનગરસાહિ મલ્યો જિણ રીઝવી ભારથ મેઘઅમોલ,
દીપાવ્યો જિનધર્મ ઘણુંપેં ભાવનિ ગુણુદિ અમોલ. ધ ૮
જહાંગીર સાહે ગુણ જોઈને જુગપ્રવર પદવી જાસ
આપી થાપી અમારિદિવસ ષટ્, કીરતિ કરી પ્રકાસ. ધ. ૯
શ્રી જિનસિંહ સૂરિ સુપસાઉલે પ્રગટ્યો શ્રી જિનરાજ
સંઘ તણાં ગુણ કરતાં ગીતનાં, સીઝે આતમ કાજ ધ ૧૦
પૈંસ વિમલ વિનય નયકરિ ભલો રજગવિનય કપ્યુ નામિ,
વાસ તણો મણિ ભાતર ધરિ મન્યો, તિમ જિન સુખરત્ન પામિ. ધ. ૧૧
ધુરિથી અક્ષર લહી પાવદે, કર્મરિ કુધ વીન
અનુક્રમિ વાચી નામ કીતિઓ, પામે જ્યો લયલીન. ધ. ૧૨
મગલાપ મહામુનિ નામ છે, નવતત્ત મગ્ગ કાજ
દીપક દીપકથી કુશ કહિણિથિ અચરિજ વાત ન લાજ. ધ. ૧૩
એહ સબંધ નિલય શ્રાવકનો, સાંભળિ સિરણુ સાર,
તત્ત્વભક્તિ કરિ કરિવો મનથકી ટેલીનો પરિહાર ધ. ૧૪
ઘણુ પરિહારે ઉપશમ વિસતરે ક્ષમાદિક ગુણ વિસ્તાર,
વિસ્તારે વિસ્તાર સુજસતણો સુજસે જયજયકાર. ધ ૧૫

—ઇતિશ્રીમદુપશમ નિરખમ ગુણરત્નાકર કીરધીસ્તામસ્તર વિશ્રામ (?) ભંડાર પસિદ્ધ અભિધાન મહાસ્તવન. સુધાધારતુલ્ય મહોત્સવ પરીક્ષ સકલ મહાજન હર્ષ સુવિનય કમ ઉપશમતાવનમાન સમાધ પદાંસિ દેવદાનાદિ શ્રી વસુદેવદેવકી સુત સંબંધ નિબંધ પવિત્ર વિસ્તાર નામ વાચરી લખિત શ્રી અભયકુમાર ચરિત્ર ભણિત દ્વાદશમાન શ્રી વસુદેવ દેવકી ચરિત્ર સહિત શ્રીમજ્જી જિનરાજસૂરિશ્વર વિરચિત ગુણપૂરિત મહિત શ્રાવ્ય વિસ્તાર વિસ્તાર મતસ્ત પ્રાકૃષ્ટ પ્રશંસાત્ સમવાદ્ય મધ્યાસીન ગુણાસીન થાપિત ધ્યાયન લખ. લિ શ્રી પાટણ નગરે ૧૭–૧૭ પિ (આ જૂની પ્રત વાંચે છે)

ધન્નાશાલિભદ્ર રાસ. સ ૧૬૭૮ નો આ કવિએ રચ્યો છે એમ તેની પ્રશસ્તિ પરથી જણાય છે. જુઓ પ્રતિસાર

ન ૨૩૯ પૃ ૫૦૧ કદાચ મતિસાર એ મૂળનામ યા તખલ્લુસ હોય ને પછી જિનરાજસૂરિ નામ પડયુ હોય. આ વિચારવા ગ્યોગ્ય છે)

(૫૦૪) +ચતુર્વિંશતિ જિનગીત (ચોવીશી)

આદિ—

મન મધુકર મોહી રહિઉ, રિષભચરણુ અરવિંદરે,
ઊડાયો ઊડઇ નહી, લીણુ ગુણુ મકરંદરે—મન૦ ૧
રૂપઈ રૂડે ફૂલડે, અલવિન ઊડી જાયરે,
તીખાહી કેતકીતણા, કટક આવઈ દાયરે—મન૦ ૨

* * * *

ચઉવિહસુર મધુકર સદા, અણુકૃતઇ ઇક કોડિરે,
ચરણકમલ જિનરાજના, સેવઇ બે કરજોડિરે—મન૦ ૫

—આદીશ્વરી ગીત.

* * * *

અંતે—

વીરગીત સમુ ગીત રચ્યા પછી.

ઇણ પરિ ભાવ ભગત મનિ આણી, સુખ સમકિત સહિનાણીજી
વર્તમાન ચઉવીસી જાણી, શ્રી જિનરાજ વખાણીજી ૧
જો મૂરતિ નયણે નિરખીજે, જો હાથઇ પૂજીજઈજી,
જો રસનાયઇ ગુણ ગાઇજઈ, નરભવ લાહો લીજઇજી. ઇણ. ૨
યુગવર જિનસિંહસૂરિ સવાઇ, ખરતર ગુરૂ બરદાઇજી,
પામઈ જિનવરના ગુણગાઈ, અવિચલ રાજ સદાઇજી. ઇણ ૩
પહલી પરત લિખાઇ સાચી, વારૂ ગુરૂમુખિ વાચીજી,
સમઝી અરથ વિશેષઇ રાચી, ઢાલ કહેજ્યો જાચીજી. ૪
કેઇ ગુરૂમુખિ ઢાલ કહાવઉ, કેઇ ભાવન ભાવઉજી,
કે જિનરાજતણા ગુણ ગાવો, ચઢતી દઉલતિ પાવઉજી. ૫

—ઇતિશ્રી ચતુર્વિંશત ગીતમ્ ૨૫ શુભભવતુ શ્રી સંવત્ ૧૭૬૨ વર્ષે આસ્વનિ માસે કૃષ્ણપક્ષે ૧૦ તિથૌ શનિવાસરે શ્રી બૃહત્ ખરતર

ગચ્છે શ્રી સાગરસૂરિ સંતાનીયે પં. શ્રી ૫ મહિમામેરુગણિ તત્શિષ્ય-
મુખ્ય ૫ પ્રવર શ્રી કલ્યાણસાગરજી તત્ શિષ્યમુખ્ય ૫ પ્રવર
દેવચંદ્ર, તત્ શિષ્ય સુખહેમ લિપીકૃતે શ્રી કેરા મધ્યે. શુભં ભૂયાત્
(પાછળથી બીજાના અક્ષરમાં ઉમેર્યું છે કે સાધ્વી શ્રી સરૂપચંદ્ર શિષ્યણી
મિરઝા સજ્જનાં પઠનાર્થં શુભં ભવતુ) પ-૧૫ ક. મુ. (મારી પાસે છે).
૨ ચોવીશીવીશી સંગ્રહ.

(૫૦૫) +વીસવિહરમાન જિનગીત (વીશી)

આદિ—

સીમંધર જિનસ્ત

મુજ હીયડો હેજાળુઓ ભામર મધુ ન મીન
આવે જાવે એકલો, કરવા તુમ્હસ્યું પ્રીત. ૧
સીમંધર કરજ્યો મયા ધરજ્યો અવિહડ નેહ
અમ્હસ્યા અવગુણ જોયને, રખે દિખાડો છેહ. સીમંધર ૨

× + × ×

અંતે—

અજિતવીર્ય જિનસ્ત

મિલ્યાવોરે મિલ્યાવોરે, શ્રી અજિતવીરજ પ્રભુ આવોરે. મિલ.

* * * *

જિનભગતિ વસી પ્રીતિરે માનવભવ લાહો લીજેરે
જિનરાજ સદાઈ દીજીયે મતિ વંછિત સુખ પામીજેરે મિલ. ૫

કલશ ઢોલસાગરની જાતિ.

વીસ જિનેસર જગ જયવંતા જાણીયેરે અઢીદ્વીપ મઝાર,
પણ તે આગમ પુર વિહરતારે સહુપરે પરિવાર— વીસ.
વાસુદેવ આદેશ ભગતિ નિત સાંભરેરે, હરિવંશ ભગવાન વીર,
ચોરાસી પૂરવ લખ પ્રભુનો આઉખોરે, પ્રભુ ગાવા ગંભીર— વીસ.
સમકિત ધણી વહુની આગમવાણીરે, ધનુષ્ય પંચ પ્રમાણ,
સમવસરણ આરંભ ધરમ પ્રતિબોધતારે જગગુરુ અમૃતવાણ—વીસ.

ધન ધન તે જીહા, પ્રભુગુણ ગાઇયેરે, આણી મન આણંદ,
ધન ધન તે દિન જિણ દિન ભાવે ભેટીયેરે, વિહરમાણ જિણચંદ—
વીસ.

ખરતર જુગવર શ્રી જિનસિંહ સૂરીંદનેરે, શીસે ધરીય જગીસ,
શ્રી જિનરાજવચન અનુસારે સંથુણ્યારે, વિહરમાણ જિનવીસ—
વીસ.

—શ્રી વીકાનેર મધ્યે લિપીકૃત પઠનાર્થં ૭–૧૧ ક. મુ (મારી પાસે)
પ્ર૦ ચોવીશીવીશી સંગ્રહ, આમા આ છેલ્લી ઢાલ નથી

ગોડી લઘુસ્ત૦ ૭ કડીનુ.

આદિ—

વાલ્હેસર મુઝ વીનતિ, ગોડીચા, અલવેસર અવધાર હો ગઉડીચા રાય,

અંતે—

વલિ અલવેસર સંભારિજ્યો ગ૦ ઇમ જંપે જિનરાજ હો ગ ૭ વા૦

—વ્યલેખિતુ લછીદાસગણિના–૧–૧૨ મારી પાસે છે

[આ જિનરાજસૂરિ–પિતા વોથરા ગોત્રીય શાહ ધર્મસિંહ અને માતાનું નામ ધારલદેવી જન્મ સ. ૧૬૪૭ વૈશાખ શુદિ ૭, દીક્ષા સં ૧૬૫૬ માગશર શુદિ ૩ વીકાનેરમા, દીક્ષાનામ રાજસમુદ્ર, વાચકપદ સ ૧૬૬૦ જિનચંદસૂરિએ આસાઓલી શહેરમા, આચાર્યપદ સ ૧૬૭૪ ફા શુ ૭ મેડતામા ચોપડાગોત્રીય શાહ કરણે કરેલા મહોત્સવપૂર્વક લઈ નામ જિનરાજસૂરિ રાખ્યુ પછી તેમણે ભણુશાલી થેરૂ શાહે ઉદ્ધાર કરેલા શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના ચૈત્યની પ્રતિષ્ઠા જેસલમેરમા કરી–જુઓ પ્રશસ્તિ જેસલમેરના પુસ્તક ભંડારની સૂચિ (ગાયકવાડ ઓરિયેન્ટલ સીરીઝમાની) પૃ.　　ત્યાર બાદ સ. ૧૬૭૫ વૈશાખ શુદ ૧૩ શુક્રવારે અમદાવાદના પોરવાડ સંઘપતિ સોમજીના પુત્ર રૂપજીએ શત્રુંજય પર બનાવેલા ચતુર્મુખ દેવાલયમા શ્રી ઋષભ ચોમુખજી આદિ ૫૦૧ જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરી આ માટે જુઓ લેખાંક ૧૪ થી ૨૦, ૨૩ અને ૨૪ મુનિ શ્રી જિનવિજયજી સંપાદિત પ્રાચીન

જૈન લેખ સંગ્રહ ભાગ બીજો. તે સિવાય બીજા ઘણું સ્થળોએ જિનબિંબની પ્રતિષ્ઠા ને સ્થાપના કરી. સં. ૧૬૮૨ નો શત્રુંજય પર શિલાલેખ માટે જુઓ લેખાંક ૨૧ સં. ૧૬૭૭ ના મેડતાના મંદિરનો લેખ જુઓ લેખાંક ૪૩૪ ૪૩૫ ઉપરોક્ત સંગ્રહ. આમણે અંબિકા દેવીએ વરદાન આપ્યું હતું. તેમણે ઘંઘાણી નગરમાં ઘણો વખત ત્યાં જમીનમાં રહેલી પ્રતિમાને પ્રશસ્તિના અક્ષરો જોઈને વાંચ કરી હતી. તેમણે તો વ્યાકરણ, છંદ, અલંકાર, જ્યોતિષ કાવ્યાદિનો સારો અભ્યાસ કર્યો હતો તથા શ્રી હર્ષના નૈષધી મહાકાવ્ય પર જનરંજની નામની સંસ્કૃત ટીકા રચી હતી. એમના વખતમાં ખરતરગચ્છમાં સં. ૧૬૮૬ માં જિનસાગર સૂરિથી લઘુ આચાર્ય ખરતર શાખા નીકળી. પોતે સં. ૧૬૯૯ ના અષાઢ શુદિ નવમીને દિવસ પાટણમાં સ્વર્ગે ગયા. તેમની પછી તેમના પટ્ટધર (૬૨મા) જિનરત્નસૂરિ થયા. નાહરકૃત જૈ. લે. સં. માં સં. ૧૬૭૭ ૧૬૮૬-૮-૯ ના શિલાલેખો તેમના મળે છે તે પૈકી સં. ૧૬૭૭ માં એક લેખમાં આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે—શ્રી બૃહત્ખરતર ગચ્છાધીશ્વર સાધુપદ્ધતિકારક પ્રતિબોધિત સાહિ શ્રીઅકબર પ્રદત્ત યુગપ્રધાનપદધારક શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ જહાંગીર સાહિ પ્રદત્ત યુગપ્રધાન પદધારક શ્રી જિનસિંહસૂરિપટ્ટ પૂર્વાચલ સહસ્રકરાવતાર પ્રતિષ્ઠિત શ્રી શત્રુંજયાષ્ટમોદ્ધાર શ્રી ભાણવડ નગરથી શાંતિનાથાદિ જિન પ્રતિમા સમર્થિત-સ્વર્ણ(ગ)ધાર શ્રી પાર્શ્વપ્રતિહાર સાક્ષ ભટ્ટારક ચક્રવર્તિ શ્રી જિનરાજસૂરિ શિષ્ય-કુમારસાર ગુણોપાધ્યાન પ્રધાને. ॥ તેજ વર્ષના બીજા લેખમાં એમ છે કે—

શ્રી જિનસિંહસૂરિ પટ્ટોત્સવ લબ્ધશ્રી અંબિકાવર પ્રતિષ્ઠિત શ્રી શત્રુંજયાષ્ટમોદ્ધાર પ્રકટિત ભાણવડ મધ્યે પ્રતિષ્ઠિત શ્રી પાર્શ્વપ્રતિમા પીયૂષવર્ષક પ્રસાદ બોધિત વરમહન ઘમતી ધારકે નન્દન ભટ્ટારક ચક્રવર્તિ શ્રી જિનરાજસૂરિ શિષ્ય-આચાર્ય શ્રી જિનસાગરસૂરિ પ્રમુખ યતિરાજૈ-પ્રતિષ્ઠિત ભટ્ટારક શ્રી જિનસજ્જસૂરિ પુરંદરે શ્રી મેડતા નગર મધ્યે. સં. ૧૬૮૬ અને ૮૮ ના લેખમાં જ. આણસુધર્મ હતા

અને સ. ૧૬૯૦ ના લેખમા પોતાની સાથે ઉ, કમલલાભ, પ લબ્ધ-કીર્તિ, પ. રાજહસ વગેરે પરિવાર હતો એમ જણાવ્યુ છે

---

૨૬૨ ભુવનકીર્તિ બીજા (ખ૦ ખેમશાખા સ્થાપક ક્ષેમ-કીર્તિ સંતાનીય શિવસુંદર પાઠક-પદ્મનિધાન-હેમસોમ-જ્ઞાનાનંદ શિ.)

(૫૦૬) જંબુસ્વામી. સં ૧૬૯૧ આ શુ ૧૧

આદિ—

જ્યોતિ પુરાતન મન ધરિ, કરી ત્રિકાલ પ્રણામ,
તુરત ફલે સવિ તેહના, મનના વછિત કામ. ૧
ધ્યાન ધરો તિણુ તેહનો, વિઘ્ન સહુ જિમ જાઇ,
દીપક દીપે કિમ તિહા, અધારે રહિવાઇ ૨
પ્રણમુ વીર જિણુંદના, ચરણસરોરુહ દોઇ,
છત્રછાયા થઇ જેહની, વસીયે નમીયે સોઈ. ૩
પિરિયે દેખી માનીયે ચેવર નઉમી હાસ,
તિમ સદ્ગુરુને નામ ગઇ, શિષ્ય તણો જસવાસ ૪
નામ ગ્રહુ ઇણિ કારણે, શ્રુત નિધિ સોહમ સ્વામિ,
આજમમે જે સાધુજન, તે વરતે જસ નામિ ૫
પાથર સરિખો પ્રાણિયો, પ્રતિમા જિમ પૂજાઇ,
ગુરુ કારીગર હાથ વસે, પ્રણમુ તેહના પાય ૬
જેઅ કતપિય ભોગરસ, સઇ વસિ લહિ છોડતિ,
ત્યાગી તે ઇમ આગમી, આગમ માહિ કહતિ ૭
ઉક્તાચ જે અકતે પિએણુતીય,
ત્યાગી જનસિરઇ, વહનો અધિક વખાણુ,
બાલ વયે અધ્યહનો, તિમ કિધો પચખાણુ ૮

જ ગુણસાગિર સુવિહિતો, રચિ ઇ રાસ રસાલ,
સાંભલિજ્યો વિકથા તજી ભાવ તણા ગોપાલ. ૯
જે ભિવ કેઇ ભાવઇ ભવિ ભઇ અનેક
તોહી ઇચ્છા આપણી, પાવન કરવા વિવેક. ૧૦
જિનધર્મ ગુણ ગાવતાં લાભ હુવે અપાર,
પાપ ટલે ચિર કાલનાં, તરીયઇ સહુ સંસાર. ૧૧

અંતે—

ઢાલ ૫ ગીતા છંદની.

સોહમ જંબુ પટ અનુક્રમે કોટિક ગણ કુલચંદ હિવઇ રમે,
વયરી શાખા ખરતર ગચ્છપતિ, શ્રી જિનરાજ સૂરીશ્વર ભાવતિ
માયક જતી જતિની શ્રાવિક સેવા કરે
પાતસાહિ શ્રી સલિમ જાસ પૂરણ પુણ્ય અતિશય ને ધરે.
ગુણરાગિઓ ભાગ્યભરણ ભાખે કવિ વખાણે ઘર ઘર
કુમતિ હઠિ વાદઇ ભાગલિ ભયા બીહતા ભાયા ૧
વાદિ માતંગ મદ ગાલણ ભણી, કેસરિ સમાવડિ સોભ લહઇ ઘણી.
સરસતિકંઠાભરણ ભયાભણે અવિરલ વાણી મધુર સુહામણે,
સોહામણે સહુ સૂરિમાહે ભેલ લીધા નિરવહઇ
જિનરાજ સૂરિશ્વર સદાઇ જે તદત્ત રંગિ ભગતઇ.
તેહનિ શાસનિ શિષ્યભાને ધર્મ વીરમ પુરવરે
શ્રી પદ્મકીર્તિ પાસજિનનો લહિ પસાય ભલી પરે ૨
શ્રી જિનકુશલ સુગુરૂ સતામીયા, જિમ કીરતિરત્ન ગણુ માનથા
ધરણિંદ પદમાવતિ નિતુ જેહને સાંચે સાંનિધ કરતા તેહનું
ઇંગ્યા ઇસે (પા. તેહને સહુ ઇચ્છે) છઇ અધિકા સીસ ભણિયા થયા,
ખરતરે મચ્છે કીધ ઉન્નતિ કીર્તિ સુરની લહિ મયા.
તિહા થકી પસરી ખેમશાખા તિહાં પટ ભાયા તણા,
પર ભાગ્ય લીધ પ્રતીત જિહના કહે કવિયણ ગુણ ઘણા. ૩
શ્રી રહીરસાર પાટ સોસમે વાચક પદ્મનિધાન સુશીસમે

હેમસોમગણિ તસુ શિષ્ય સુસજતી, જ્ઞાનનંદિ ગુરૂવાચક વરમતિ,
વરમતી તાસુ સુશિષ્ય પાઠક ભુવનકીરતિ ગણિવરો.
કહે સરસ જંબુરાસ નવનવ ઢાલ બંધે સુંદરો,
આગ્રહે ભાવોદય ગણીને રાજરંગ તણે તથા,
વર જ્ઞાનરંગ સુબુદ્ધિ વાધે નિસુણતા જંબૂ કથા ૪
સંવત ×સોલસહહે એકાણુયે, શ્રાવણ શુદિ ઇગ્યારસિ વાસરે,
દૂહા ઢાલ તણી ગાથા મિલી, તેરહસય ગુણહત્તરે ૭૬ છે વલી,
છે વલી ઢાલ ઇહા પંચાવન ચ્યાર તિમ અધિકાર એ,
પરિશિષ્ટ પર્વ તણી અહી છે સાખિ ઇલા કિણિ સારએ,
પુણ્યાઢ્ય પુરપ તણા કથાનક જિમ કહીજે ઊમહી,
તિમ થાઈ રંગરલી વધાવા નવ નવી સાતા મહી ૫

*

—સર્વ ગાથા ૫૫ ઇતિ શ્રી ભુવનકીરતિ વિરચિતે જંબુચરિતે ચતુર્થોધિકાર–જંબુ ચતુષ્પદી સંપૂર્ણ સં. ૧૭૫૯ વર્ષે મૃગશીર્ષ માસે કૃષ્ણપક્ષે ત્રયોદશી તિથૌ રવિવાસરે પાટણ મધ્યે ઋ૦ શ્રી પઉત્તમચંદજી શિ૦ ઋવેલજી ઋ. કુશલચંદેન લિ૦ પા ૨૭–૧૯ (સારી પ્રત છે)
રાજકોટ પૂ૦ અ

(૫૦૭) **ગજસુકુમાલ ચોપાઇ** સંવત ૧૭૦૩ માહા વદ ૧૧ ગુરૂ ખંભાતમાં.

અંતે—

ગજસુકુમાલ મહામુનિ આ ચૌપૈરે ઉપસમને અધિકાર
સાભલ ગુણ એહજ ધરજ્યો જીવમેરે પરમ રહસ્ય વિચાર. ૨

× પાઠાંતર–સંવત સતરૈસે પચોત્તરે, આમ અનંતનાથજી ભંડારની પ્રતમાં છે. તે સંવત ૧૯૨૫ રા વર્ષે શાકે ૧૭૯૦ પ્રવર્ત્તમાને માસોત્તમ માસે ઉત્તમ માસે ગેષ્ટ માસે કૃષ્ણ પક્ષે દ્વિતિય ૬ તિથૌ બુધવાસરે લપીકૃત શ્રીમત્તપાગચ્છ ૫. ગંભીરસાગર ગ૦ નાગોર નયર મધે ૪૨–૧૭ અનંત.

તીન ગગનિ રિસ સસિ વદિ ભય ફાગુણીરે મઘનક્ષત્ર ગુરવાર
ધનવરિષ પુરિ ધનસુખાસ પસાઉલેરે ધ્યાન કિયેં તસુ ધાર ૩
ગોડમ સાંમિ પરંપર પાટિ અનુક્રમેરે કૌટિક ગચ્છ ઉલ્લાસ
વેરી સાખા ચિંદ્ર કુલાં વાટે તોરે ખત્તર ગિચ્છ સુપાસ. ૪
અભયદેવ જિનવલ્લભ દત્ત જિણંદ ચંદરે કુશલ સૂરિંદ સરીસ
જીવનમી જિનરાજ પટોધર પરગડોરે ગુર ધર્મે નિરભીક ૫
સમ્યષી શ્રી સાદજદાંન ત્યાનમેરે જ્ઞાનાદે સિરદાર
તાસ પાટ ઉદયો જગત તણોં ધણીરે ગચ્છપતિ ગુણમણિ ધર ૬
મરુસાખ શ્રી જિનરત્ન સૂરીસરૂરે વિદ્યમાન ગણરાજ
ખેમસાખ ખરતર આગમ ક્ષરવાઈરે ઉવઝાય સિરતાજ ૭
શ્રી સિવસુંદર શિષ્ય પ્રવર વાચક ભટેરે પદ્મનિધાન ગણીસ
હેમસોમગણી ગેલક વાચક ગુણનિધારે આનનંદ ગુરસીસ. ૮
ભુવનકીરતિ કહે પાઠક ભાષ્યો અતિધણોરે ઉપસમ ધરિ સંબંધ
ભિવ ભગત ભાવેસ્યે ભવિને આતરેરે લહિવા સુખ અનુબંધ. ૯

(કલશ)

શ્રી વીરજિનવર પાટધારે ગચ્છ ખરતરસેં ધણી
શ્રી જિનરત્ન સૂરિરાજે ધેમસારેં શિરમણી,
શ્રી આનનંદ ગણિ વાચક ગરથ સેવક તાસ એ
શ્રી ભુવનકીરતિ કહે ગજસુકુમાલ મુનિનો રાસ એ. ૧

—સંવત ૧૭૫૫ વર્ષે આસો સુદિ ૧૧ બુધે શ્રી ઉદયપુર મધ્યે લિખિતં (ધીર ભાણજીનો ભ.) ૩. ૨૦.

(૫૦૮) અંજનાસુંદરી રાસ ર. ૧૭૦૬ માહ શુ. ૩ ગુરૂ ઉદયપુર
૯ શ્રીમત્ ઋષભદેવાય નમઃ. શ્રી ગોડી પાર્શ્વનાથાય નમઃ

આદિ—

દોહા કેદાર રાગે.

કરતાં સમરી સારદા, ચતુર ગુરૂ કલ્યાણ,
હું ભિવ ઇણવિધિ તે ભણી, નામ નહીં ગુણખાણ. ૧

અરિહંતા સરીરગા, આચારિજ ઉવઝાય,
મુનિવર પહિલે અક્ષરે, મિલિ ઉપપની થાઇ. ૨

ઉંકાર અપાર જસુ, મહિમા કહી ન જાઇ,
સર્વ મંત્ર પહેલે પુરઇ, લીજઇ નીમ ચઢાઇ. ૩

વિઘનવિડારણ એહનઇ, ધ્યાન ધીયઇ દઢ ગાંપિ,
રહેમસૂરિ કૃત પંચમવર, ચરિત્ત તણી ઘર આપિ ૪

* *

અંતે—

મહાવીર શાસનતણું પટ્ટમહરે વયરી શાખિ પ્રસિદ્ધ
કોટિક ગણ કુલચંદ કહાનિલોરે ખરતર ગચ્છ વિશુદ્ધ. ગી ૨
શ્રી જિનરાજ સૂરીસરૂ પાટઈ દિનકરૂરે આગમ અરથનિધાન
શ્રી જિનરંગ સૂરીસર સરસતિવર વસઇરે જાણે સરવ વિધાન ગી ૩
તસુ આદેસઇ સંવત સતર છત્રીસરઇરે ઉદયાપુર ચોમાસ
જગતસિંઘરાણો ગાજઈ જિહારે દિદપતિ તસ વાસિ. ગી ૪
જંબુવતી જસ માતા જગમિ પરગડીરે તેહતણા પરધાન
કેસરિ મંત્રતણા સુત કેસરીરે જિહા તિહા લહતા માંન ગી. ૫
દેવભગતિ ગુરૂભગત યથા સગને કરીરે ગચ્છ દીપાવણહાર,
મંત્રીસર મનમોટઇ હાસો માનીયઇરે તસ બંધવ જડધાર ગી ૬
ત્યાગ ભોગ સોભાગગુણે કરી આગલોરે ગુણરાગી નિતમેવ,
શ્રી સુપાસજિણંદ તણી એકણપગઇરે સાધે મન સુદ્ધ સેવ. ગી ૭
જાચક ભમર ભમે જસુ પાપલઇરે મઉજ (મોજ) દીયઈ મકરંદ,
ભાગચંદ વડભાગી વિકસિત સુખિ સદારે નિરૂપમ જૈ અરવિંદ ગી ૮
તસ કથનિ સુદિ માઘ તણી તૃતીયા દિનઇરે સુભજોગિ ગુરૂવાર,
અછઈ નવેરસ ઇણ મેલેયો જોઇનેરે અધિકારઈ અધિકાર. ગી. ૯
ખરતર ગચ્છ સદાઈ સુરતરૂ સારિષોરે સાખિ વડી એમ સાખિ,
ફલ સરીષા ગુરૂ હૂઆ ઇણિમઇ વડવડારે મીઠા હીયમઇ રાખિ. ગી. ૧૦

હેમસોમ ગુરરાય સુરીસ તિર્ણતણૈરે વાચક ખાવી ધાર
આનનદી ગુરરાજ તતખ સુખસાઉસરે અનવતી પરિવાર. સી. ૧૧
કમિ શ્રી ભુવનકીરતિ ગ્રહિ આવધરી મધુરે મિરમાનો જસવાસ,
ગતિમે એમએ ભાવિયુ ભેહ હોરે સુતધરે મિમગ્રહ તાસ. સી. ૧૨
સીસ પ્રમાણઈ સમકિત સુણુનઈ ધારસિરે કિનમતિ મિતિ હર્ણાયુ,
તિરિ એ ભણતાં સુણતાં સુણતાં સુણતારે ઇચ્છિત જનમ પ્રમાણુ. સી. ૧૩

દૂહા સોરઠીયા.

સાત અધિક સઇ સાત, દૂહા આથા દુઈ મિલ્યાં
એહ તણુ સંખ્યાત, સાધિક એક સહસ ભઈ ૧
તિમ ભઈ હમ ગયાસ, નવરી અતઈ નિરભિમનો
આનંનાધરિત ઉરાસ ભુવનકીરતિ કવિપરિ અઈ ૨
—સર્વ ગાથા ૨૫૩ અધિકાર ગયાસ સર્વગાથા દૂહા ૭૭૭ પ્રમાણુ.

—સંવત ૧૭૫૩ વર્ષે મિતી વૈશાષ વદિ ૧૩ દિને શ્રી ખરતર ગચ્છે શ્રી જિનભદ્રસૂરિ શાખાયાં શ્રી જિનભદ્રસૂરિ વિજયરાજ્યે વાચનાચાર્ય ધુર્યવર્ય ગણિર્ય વા. શ્રી ૧૦૮ શ્રી શ્રી શ્રી હ્યાસીયરજી ગણિ ગર્જેશ્વર, વા. શ્રી શ્રી ૧૦૮ શ્રી શ્રી શ્રી ક્ષમાસુદરજી ગર્જેશ્વર તત્ શિષ્ય પં. ન્ર. શ્રી પદ્મસિધરજીમુનિ તચ્છિષ્ય પં. ધર્મસુંદર લિખિત (વિવેકવિજય ભં. ઉદયપુર)—(૩.)

—સંવત ૧૭૨૬ વર્ષે કાર્તિક વદિ ૬ દિને સોમવાસરે શુભવાસર. શ્રી અંચલગચ્છે શ્રી પંડિતશ્રી પં. રવિસાગરજી ગણિ તત્ શિષ્ય મુનિશ્રી હિતસાગરજી ગણિ તત્ શિષ્ય મુનિ દીપસાગરેણ લપીકૃત ગુરુવાતર્ષે મહારાજા શ્રી રાજસિંઘનાથ રાજ્યઈ સોજત લિપીકૃત કોથી. મેવાડ દેશ મધ્યે શ્રી ૐ હ્રીં શ્રી ક્લીં નમઃ ૨૮-૧૪ અનત.

---

૨૬૩ પ્રેમમુનિ પહેલા

(૫૦૯) મગલ કલશ રાસ સ. ૧૬૭૨—લીં.

---

૨૬૪ કમલવિજય જુઓ પ્રશિષ્ય મેઘવિજય આગળ
(ત૦ કનકવિજય–શીલવિજય શિ.)

(૫૧૦) જબૂ ચોપાઇ સ. ૧૬૭૨ સિવાણામા.

* * *

અતે—

તપગચ્છ મડણ મહિમામદિર સકલપડિત પરધાનરે
કનકવિજય ગુરૂ ગુણમણિ દરિયો મહિમા મેરૂ સમાનરે. પા૦ ૪૧
સકલશાસ્ત્ર સિદ્ધાત વખાણૈ શીલવિજય ગુરૂગયરે,
જસ કીરતિ જગમાહિ જયવતી નામૈ નવનિધિ થાયરે પા૦ ૪૨
તાસ શીસ બુદ્ધિ કમલવિજૈ કીયો એહ પ્રબંધ રસાલરે,
જે નરનારી ભણૈ સુણૈ નૈ તિહા ઘરિ મગલમાલરે પા૦ ૪૩
ગોત્ર ગદહીયા પુહવી પસાટ જાણૈ સહુ નરનારિરે,
વંશ વિભૂષણ વિનયાદિક બહુ ગુણ કેરો ભડારરે પા૦ ૪૪
કુમતિ માન મદન પ્રગટયો પ્રબલ પચાયણ સીહરે,
ત્રિપુરદાસ નામૈ શ્રાવક ગુણ પૂરણ અકલ અબીહરે. પા૦ ૪૫
તાસ તણી વીનતડી વારૂ આણી ચિત્ત મઝારિરે.
સહર સિવાણામાહિ કીધો એહ પ્રબંધ વિચારરે પા૦ ૪૬
પર્વતરાસિ રિપુચદ્ર ઇણપરિ સખ્યા એહ કહાયા,
એ સવચ્છર જાણી લીજૈ ચરણકમલ લય લાયા. પા૦ ૪૮

—સવત્ ૧૭૮૨ વર્ષે આસોજ વદિ ૫ લિપીકૃત રિષ ષેમછ
—(વિ ધ)

---

૨૬૫ કનકકીર્ત્તિ (ખ૦ જિનચંદ્રસૂરિ-નયનકમલ-જય મંદિર શિ.)

(૫૧૧) નેમનાથ રાસ. સં. ૧૬૯૨ માહ શુ. ૫ બીકાનેરમાં.

આદિ— દૂહા.

સકલ જૈન સુર પ્રણમું પાયાં, શ્રુતદેવી પદપંકજ ધ્યાઉં
શ્રી ગુરુચરણ કમલ ચિત લાઉ, નેમકુમર આખ્યાન ગુણ ગાઉં
મનવંછિત સુખ સંપતિ પાઉં. ૧
સોરઠ દેસ સદા સુખ આગર નારી પુરુષતણો ભલ સાગર,
જિહાં વિમલાચલ તીર્થરાયા, ઉજ્જયંત ગિરિ દીઠઇ મન ભાયા. ૨
દ્વારવતી નગરી નગરેશી, ધનદ નીપાઈ સુજન સુરંગી,
કમલભવન માંહ ભેદ વિરાજઇ જિહાં દીઠઇ અલકાપુર લાજઇ. ૩
રતનજડિત કોસીસાં સોહઇ તીન ભુવન જનતા મનમોહઇ
આનંદપુર આણંદ જિનેસર, રાજ કરઇ તિહાં કૃષ્ણ નરેસર. ૪

× × × ×

અંતે— ઢાલ ૧૩

* । * * *

કુણ રો સુરગિરિ કર ધરઇ કુણ ધરઇ જલનિધિ નીર,
કુણ ગગન સમ લાય પરિમવઇ, કુણ ગણઇ નિજ ... સા. ૨૭
કુણ નાગરાજભણી મઇ કુણ સિંધ ... માનિ.
કુણ સાત વસુધા વસ કરઇ કુણ તારા કરઇ માન. સા. ૨૮
તિમ નેમજિન ગુણ કુણ કરઇ કહતાં ન પામઇ પાર,
તઉ પણ જિમ તિમ ગુણ ભણ્યા તાસ ધારા અનુસાર સા. ૨૯
નેમનાથનાં ગુણ ગાવતાં, પામીયઇ પરમાણંદ
અશુભ કરમ દૂરઇ ટલઇ નાસઇ દુરમતિ દંદ. સા. ૩૦
ધન ધન શિવાદેવી સતી, કરજોડ કરું પ્રણામ,
સમુદ્રનેમ ભારમ આશીષઇ, નામ રહેસઇ જગિ નામ. સા. ૩૧

સવત સોલહ બાણુવઇ, સુદિ માહ પાચમ જાણુ,
બડનગર બીકાનેરમઈ, રાસ ચઢયઉ પરમાણુ. સા. ૩૨
દીપતઉ ગચ્છ ખરતર તણુઉ, જિહાં નામ જાદ સુરિંદ,
જિનદત્ત જુગવર સારિષા, શ્રી જિનકુસલ મુણિદ સા. ૩૩
અનુક્રમઇ પાટ પરપરા, જિનચદ સૂરિ સુજાણુ,
પદ દીયઉ યુગવર જેહનઈ, અકબર નૃપ સુરતાણુ. સા. ૩૪
જિન ટેક રાખી જૈનરી, જિનચદ સૂર દયાલ,
જહાગીર ભૂપતિ રઝયઉ, ષટ દરસન પ્રતિપાલ. સા. ૩૫
તસ પાટ પરગટ ગુણનિલઉ, જિનસિધ સૂર પ્રધાન,
જિણુ કુમતિગજ ભજિયા, સાચઉ મિઘ સમાન સા ૩૬
તસુ પાટિ સૂરજ સારિષઉ, પાય નમઈ જસુ નરરાજ,
ગચ્છરાજ્યમાંહિ દીપતઉ, ચિર જીવઉ જિનરાજ. સા ૩૭
જિનચદસૂરિ સુરિદઝ, તસુ નયનકમલ સુસીસ,
તસુ સીસ જયમદિર જયઉ, પૂરવઇ મનહ જગીમ સા ૩૮
તસુ સીસ પભણુઈ ભાવસું, એ નેમરાસ રસાલ,
કનકકીરતિ વાચક કહઇ, ફલઈ મનોરથ માલ. સા ૩૯
કલ્યાણુકમલા સુખ લહઇ, મનતણી પૂરઈ આસ,
એ રાસ જે નર સાભલઇ, પામઇ લીલવિલાસ. સા ૪૦
ચઉવીસ જિનવર ધ્યાવતા, થાયઈ સદા જયકાર,
જિનરાજસૂરિ પ્રસાદથી, દિન દિન મગલ ચાર સા ૪૧

—સવત્ ૧૭૧૪ વર્ષે લિષત પાંડે જાદે લિપાવત આ૦ ગૌર્યા શુભ ૧૨-૧૬ અનત, ચ માણેક

(૫૧૨) દ્રૌપદી રાસ. સ ૧૬૯૩ વૈશાખ શુદ ૧૩ જેસલમેરમા
અતે—

ઢાલ ૩૯ ધન ધન આદ્રકુમાર વરસયતી આજને વધાવો
ગચ્છપતી મોતીએ—એ દેશી

ધનધન શીલવતી સતી દ્રૂપદી, પાચે પાંડવ નારિ,
શીલ પ્રભાવે લહસ્યે માસતા, શિવપુર સુખ અપાર. ૧ ધન.

સીસે હુઇ સુખ સંપદ સાહિબા, સીસે અવિચલ લીલ,
કૃપા સુતા જિમ પાલ્યો નવિ ખંડ્યો નિજ સીલ. ૨ ધન.
(સંવત્ રસ રસ નયન નિધનથી) રસ સસિ,
સંવત ઇસરસ્યન નિધાનથુ રસ સસિ વૈશાખ માસ. ૧૬૯૭
સંવત ઇસરસ્યન નિધાનગ્રુ રસ સસિ વૈશાખ માસ,
શુદિ તેરસિ કીધી એ સુકૃત્ય સફલું લીલવિલાસ. ૩ ધન.
શ્રી ખરતર ગચ્છ મેરૂ અમૂલિક ગચ્છ ચોરાસી મૂલ,
કમલા માંહિ જિમ સુરભ રૂડો, સહસકમલદલ ફૂલ. ૪ ધન.
ગણધર સુધરમ સામી પરંપરા, શ્રી ગચ્છ પ્રતિપાલ,
અભયદેવ જિનવલ્લભ સારિખા થયા સૂરિ ભૂપાલ. ૫ ધન.
યુગપ્રધાન જિનદત્ત સૂરીસર, ચઉસઠિ જોગિણી છત્ત,
પંચ પીર દીધા જોગણી ગુરુ આણાધર વદીત. ૬ ધન.
શ્રી જિનકુશલ સૂરીસર દીપતા, સાહસ સાંનિધકરિ
સેવક જનસંપત્તિ પૂરવૈ ગુરુ સુરતરુ અવતાર. ૭ ધન.
અનુક્રમે શ્રી જિનમાણિક ગણપતિ હુવા સુગુરુ ગણધાર.
તસુ પાટે જિનચંદ સૂરીસર, ભાગ્ય વિધિ લબ્ધિ ભંડાર ૮ ધન.
તસ પટધારી સૂરિ શિરોમણિ, શ્રી જિનસિંઘસૂરીંદ
વિધિવાચન કલા સમતા ઘણી, નમિઆ જાસુ નરિંદ, ૯ ધન.
યુગપ્રધાન તસુ પાટે દીપતો સુરરાય જિનરાજ,
જિનરાજ ગુરુ સુરગુરુ સારિખા, સાહસકરિ તાજ ૧૦ ધન.
રીહડ વંશ સરોવર જિનમણિ યુગપ્રધાન જિનચંદ,
સૂરિશિરોમણી આગમની સમા, મુનિજન સુરતરુ કંદ. ૧૧ ધન.
અસ્ખલનસાદ જિણે પ્રતિબોધિયો, ઘણું કીધા ભગવંત,
ભાવહર્ષ જિણને આચારીયો સ્વામી જગિ અભિધાન. ૧૨ ધન.
તસુ સીસ સવેગી શિરતાજે, નયકુમલ ગણિ જાણિ,
તસુ સીસ જયમંદિરગણિ જંપે, સાંભલતાં સુખસંપ. ૧૩ ધન.

તાસુ સીસ ઇમ ભાખે ચઉપઈ, દ્રૂપદીની સમનેહ,
કનકકીરતિ વાચક મન રંગસ્યો, શીલતણા ગુણ એહ. ૧૪ ધન.

નવ નવ રાગ સુરંગી ચઉપઇ, ઓગણ ચ્યાલીસે ઢાલ,
સખર સાદ શુ જો ગાઇઇ, તો લહીઈ ગુણમાલ. ૧૫ ધન

જેસલમેર નગર રલીઆમણો, જિહા જિનપર ચઉસાલ,
પાસ જિણુંદ તણો વલી દીપતો, સેવક જન સુરસાલ. ૧૬ ધન.

શ્રાવક જહા દીવે ધન દીપતા, ધર્મ્મ મર્મ્મના જાણ,
સરમ વચન સહિનાણ. ૧૭ ધ.

જિનવચને રાતા જિમ ચોલજ્યુ, માને જિનવર આણ. ૧૮ ધ.

સમક્તિ ધારણ છે જિહા શ્રાવકા, એક નમે જિનરાજ,
બીજા દેવ ન માને પાતરી, એક પથ દો કાજ ૧૯ ધ.

શ્રી જિનરાજસૂરીશ્વર ગચ્છ ધણી સોમ નિજ રમહુ થોક,
તાસુપસાઈ સરસી ચઉપઈ, થઇ વખાણી લોક ૨૦ ધ.

વાચ્યા માનનદ ચઉપઇ, જા લગે સાસનવીર,
ખરતરગચ્છ જા લગે દીપતો, જા લગે સુર ગિરિધીર. ૨૧ ધ.

ઓછઉ અધિકો જે મે ભાપીઉં, મિચ્છા દુક્કડ તેહ,
આગમ મિલતો તે સાચો, સહી, કવિજન વાણી એહ ૨૨ ધ.

ભણસ્યે ગુણર્સ્યં થુણસ્યે ભાવશુ, જે નરનારી આણ,
દ્રૂપદ સુતારી એ છે ચઉપઈ, થાસ્યૈ તાસુ કલ્યાણ ૨૩ ધ.

સુરનર કિન્નર તાસુ પ્રણમે સદા જે નર પાલે શીલ,
જસ પરિમલ મહકે ત્રિહુ લોકમે પામે શિવસુખ લીલ ૨૪ ધ

એ સબંધ કહ્યો જિમ સાભળ્યો, ગુરૂ મુખમતિ અનુસાર,
શીલ તણા ગુણ ગાવણ મનરલી, કનકકીરતિ સુખકાર ૨૫ ધ.

લ૦ સ ૧૮૦૦ આશ્વિન વદ ૩
(પ્ર કા અમ. ગુ વિ)

—સં. ૧૭૧૨ વ. ૧૦ ૧૧ ભેવાડ દેશ કપડવંજ મધ્યે લી૦ પુણ્યઋષિ ૪વરાજ—આ. રાધનપુર—કલ્યાણ ભ. સ. નં. ૨૮-૧૫ આ. ક રત્ન. ૯

ભરતબાહી સ. (ભરતેશ્વર વર્ણની ભરતજી) ૫ ૫૫ સ. મા. ભી. આ ક્રતિ સં૦ર્યુતમાં મિલકુતપર લીધ. કથા છે

---

(૨૬૬) લક્ષ્મીકુશલ (ત૦ સોમવિમલસૂરિ—હંસસોમસૂરિ—વિશાલસોમસૂરિ—જિનકુશલ શિ.)

(૫૧૪) વૈદ્યકસાર રત્નપ્રકાશ સં. ૧૬૯૪ ફા. શુ. ૧૩ ગુરુવાર. ઈડર પાસેના ગામમાં

અંતે—

ભણે અક્ષર વિસર્યું જેહ સો જાનિ સવિ કરજ્યો તેહ,
તપગચ્છ માંહ્ય નગુરી પોસાલ જાણિ જેહનિ ભાલસ્થાલ. ૪૯
વીરપાટિ પરંપર ઘણા, પાર ન પામું તેહ ગુણતણા
સત્તાવનમિ પાટિ ભાર શ્રી સુમતિ સાધુ સૂરિ અણગાર. ૫૦
તાસ પાટિ હેમવિમલસૂરિ, જેહ સમરિ પાપ જાઈ દૂરિ.
તાસ પાટિ સૌભાગ્યહર્ષ જાણિ તપસંયમ કરી ગુણખાણિ. ૫૧
તાસ પાટિ અતિ ગુણ ભંડાર, આચારિ શિરોમણિ સાર,
શ્રી સોમવિમલસૂરિ તે ભણું, જસ નામિ સંપતિ હોઈ ઘણું. ૫૨
તેહતણો પટોધર જેહ, હેમસોમસૂરિ નામિ તેહ.
તાસ પાટિ વિમલસોમસૂરિ જસ નામિ દુરિત જાયે દૂરિ. ૫૩
તાસ પાટિ પટોધર ભયો શ્રી વિશાલસોમસૂરિ ગુણનિલો,
પ્રતિપો તેજસ્વી સદા ભવિયણ ગુણસિંધુ કહી. ૫૪
આચારજિના ગુણ જેતલા શ્રી વિશાલસોમસૂરિમાં તેતલા,
પ્રેમ પરિવાર તેહનો સાર પંડિત તણો નહિ આવઇ પાર. ૫૫
જિનકુશલ પંડિત તેહમાં જાણ, અકલમાંહિ દીપઇ જિમ ભાણ,
લક્ષ્મીકુશલ તસ કેરો શિષ્ય, ગુરુ પ્રસાદ પુગ્ઇ જગીસ. ૫૬

ગુરૂવિણ માઇ પ્રસન્ન ન હોઈ, ગુરૂવિણ જ્ઞાન ન પામઈ કોઇ,
ગુરૂ પ્રસાદિ સર્વ સિદ્ધિ મિલઇ, અલીય વિઘ્ન સવિ દૂરિ ટલિ ૫૭
અડસઠિ તીરથ બોલ્યા સાર, માત ગંગા નિ ગુરૂ કેદાર,
પિતા પુષ્કર જાણો સહી, શાસ્ત્રઇ એહવી વાતજ કહી ૫૮
રાયદેસ જગમાહિ પ્રસિદ્ધ, ઈડરનગર અછઈ સમૃદ્ધ,
તે પાસઈ છઇ ઓડા ગામ, ધર્મતણા જિહા મોટા ઠામ ૫૯
જિનમંદિર અભિનંદન દેવ, પ્રાગવંશ સહુ સારઈ સેવ,
ગુરૂતણો આદેશજ લહી, લક્ષ્મીકુશલ ચઉમાસું રહી. ૬૦
સંવત સોલચુરાણુ જેહ, ફાગુણ સુદિ તેરસ વલી તેહ,
શુક્રવાર સંયોગઈ સહી, લક્ષ્મીકુશલઈ એ ચઉપઈ કહી ૬૧
દેવગુરૂ પ્રસાદિં કરી, રત્નપ્રકાસ એ ચઉપઈ પરી,
આત્રેયનિદાન સુશ્રુતનુ સાર, અપર ગ્રંથતણો ઉદ્ધાર ૬૨
ગ્રહી નામ રતન તે જાણિ, શાસ્ત્ર વિચારી બોલી વાણી,
હિતકારિણી એ ચઉપઇ સાર, રચ્યા એકાદશ અધિકાર ૬૩

—સં. ૧૭૧૮ વર્ષે ફા વદિ ૨ સોમે શ્રી સધપુર ગ્રામે લિ૦
(ઈડર બાઇઓનો ભં)

---

૨૬૭ દયારત્ન (ખ. જિનદેવસૂરિ-જિનસિંહસૂરિ-જિનચંદ્ર-સૂરિ-જિનહર્ષસૂરિ શિ૦)

(૫૧૪) +કાપડહેડા રાસ. સં ૧૬૯૫

આદિ—

હુ બલિહારી **પાસજી**, કાપડહેડા સામિ સયબ કિ
ગુણ ગાવણ મનિ ગહગહૈ, આપો સદગુરૂ વચન અચબ કિ-હુ ૧
નયણે નિરખી નેહસુ ઇણજુગિ એહ અચંભમ વાત કિ,
પરગટ આપ હુતા પ્રગટ, બહુવે જાણુ દીઠી વિખ્યાત કિ.-હુ ૨
આચારજિયા નખઅવલ ગછ ખરતર રાજે ગુણવત કિ,
શ્રી જિણચંદસુરિંદજી મનિ આસ તિ મોટા મહંત કિ-હુ. ૩

સવત સોલ સત્તરે પ્રમાણ હુઈ પરમાણ કિ
જોધનયર મંદિર ભગતા ભાવે પ્રતિવિધિ અહિઠાણ કિ. ૬ ૪

* * * *

અંતે—

ધરતો દીઠો ધ્યાસરે પરભિ નવલે આણ પૂર કિ
કાપડહેડે તિણ દિયો હરખી સેંસી સસ હજૂર કિ. ૬ ૪૧

ભવિક ભાવ જે રાસ ભણ કાને વલિ સાંભલે વખાણ કિ
મનવંછિત સમસા ફલે હુવે નવી નિધિ ઘણ કિ ૬ ૪૨

સવત સોલ પચાસવે રતે શ્રી હરસ સૂરીશ કિ
પાસતણ ગુણ ગુરિયા સભિદિ ઉવારતન સુરીસ. કિ ૬ ૪૩

નોધ—કાપડહેડા—જોધપુર રાજ્યમાં એક કાપરડ નામનું ગામ છે તે. ત્યાં સ્વયંભૂ પાર્શ્વનાથનું મંદિર સં ૧૬૮૧ માં પૂરું થતાં પ્રતિષ્ઠા થઇ તેનું રૂડ વર્ણન આ રાસમાં છે વધુ માટે જૂઓ એ રા. સ ભાગ ૩

---

૨૬૮ રાજરત્ન ઋષિ

(૫૧૫) નર્મદાસુન્દરી રાસ સ ૧૬૯૪ આસો.

---

૨૬૮ ક સુમતિસિંધુ (મતિકીર્તિ શિ૦)

ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્ત૦ ૨ કડી સ ૧૬૯૬ માહા શુદ ૮

આદિ—

પ્રાણિવંશ ઉગમાર શ્રી ગોડી પ્રભુ પાસ.

અંતે—

સવત સોલ છયાણુવઈ માહા હે આઠમિ દીન ઉદારકિ
ભેટયા હે ગોડી પાસજી મુખ મેવા હે મનના સઘ્યા દે પારકિ

૧૭ મે.

સેરીસઇ સખેસરઇ ખભ નયરઈ હે જાગઈ થભણ પાસ કિ, ભે.
ગામ નગર પટ્ટણ પુરઈ રહેવા પૂરઈ હે નિજ ભગતાની હે આસ
કિ, ભે ૧૮

કલસ

ઇમ આસપુરઈ પાસ ગઉડી, સમરિઉ સાનિધિ કરઇ,
શુભ વાસ ખાસ નિવાસ આપઇ દુખ દૂરઈ પરિહરઇ,
પાઠક મતિકીરતિ પ્રસાદઇ, સીસ સુમતિસિંધુર કહઈ
જે કરઈ જાત્રા ભલઈ ભાવઇ, મનવછિત ફલ તે લહઇ. ૨૦

—લિખત પ. દયાવર્દ્ધન ગણિવરાન્ સ, ૧૭૫૪ વર્ષે.

૧—૧૮ મારી પાસે છે.

મતિકીર્ત્તિ માટે જુઓ ન. ૨૭૧ પૃ ૫૭૭.

---

૨૬૯ કલ્યાણ (કડવા ગચ્છની આઠમી પાટે તેજપાલનો શિ.)

(૫૧૬) વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ સ. ૧૬૯૬ માહ શુ ૮ સોમ.
થિરપુર-થરાદમા

આદિ—

સરસ્વતી નમસ્કૃત્ય, પ્રણમ્ય સદ્ગુરૂનપિ,
વક્ષ્યે મનોરમ ફાગ, વાસુપૂજ્યજિનસ્ય ચ સ ૧

ઢાલ ૧ પ્રથમ અઢીયા.

પ્રણમીઅ જિન ચઉવીસ, પાય નમાડીઅ સીસ,
વાસપૂજ્ય જિનતણઉએ, ફાગ રલીઆમણઉઅ,
ફાગુ તે ફાગુણમાસિ, લોક તે રમઈ ઉહલાસિ,
રામતિ નવનવીએ, કિમ જાઇ વર્ણવીએ. ૨
બાધઈ કરમની કોડિ, ન સકઇ કાઇ વછોડિ,
તે રામતિ કમી એ, રાગમતિ જસ વસીએ. ૩
થિન થિન શ્રી વાસપૂજય, ફાગ રમતાંયી રમ્ય,
સજિમ આદરઇએ શિવરમણી વરઈ એ. ૪

ત્રિણ ભવની સુણ્યુ વાત, તીરથપતિ થયા વિખ્યાત,
સહુકો સાંભળજ્યો મુઝ આખ્યાજ્યો ૪

× × × ×

અંતે—

અહનિશ સેવધી વાસપૂજ્યનઇ, દીઇ સેવકનઇ કમાઉ. ૯
જિનચંદ્રસૂરિ જગિ રાજઇ, નમિઇ સદા નવનિધિ,
સોલસસતાણુઇ અભર વાસઇં એક ભવિક સદાસદા સિદ્ધિ ૧૦
જિનરાજ તસુ પાટિ સોહઇ સતર સતાવીસ માન,
અનુક્રમિ પાટ તે માસઇ ભાવ કુંપસક ગુણનિધાન. ૧૧
સોલછન્નૂ ભાષાએ સુદિ નઉમી સોમવાર
મનોરમ ગ્રામ વાસ પૂજ્યનઇ સેવક કબ્યાસુધર ૧૨
સહુ લઘુ મહાવીર પસાઉં ચિરપુર કીઇ ઉચ્છવ
કહુકભઇ સદા દીપાતા મદ સહુ જિહાં જયમાળ ૧૩

—અભયભંડાર ગચ્છ ભંડાર ૧૫ ભંડાર અનુક્રમ ૭ સં ૧૮૮૫
પોષ માસે શુક્લપક્ષે તિથિ ૮ રવિવાસરે શ્રી વિરમગામ મધ્યે. ર –૧૧
સેં લા વધા. નં ૫૩૨૨

(૫૧૭) અભર ગુપ્ત ચરિત્ર. સ ૧૬૯૭ પોષ સુ. ૧૩ સોમ-
અમદાવાદમાં.

આદિ—

પરમાદિક ચઉવીસ જિન, નામિક નિત નિત રમ,
વેર વિરોધ ને પરિહરઇ, સમતા અમરતરંગ. ૧
વેર ન કીજઇ ભવિકજન વેરઇ વર વિરુદ્ધ,
સુંદર સુરપ્રીતની પરઇ મુક્ત થયી સમંધ. ૨
એક પશુ ભાવવ નહી, તેથી દુઃખ અપાર
સમરાદિત્ય શ્રી પાસનઇ ચિત ધરવ અધિકાર ૩
એક પણ વૈરાગી, સમભાવઇ પ્રબંધ,
તેર ભવ ચરિત્ર, સુણજો તેહ સબંધ. ૪

અમરગુપ્ત તે કિહા હવઉ, કિમ લહી કેવલરિધ,
સકલ કરમ નિરમુક્ત થઈ, મણુ પામી જિમ સિદ્ધિ. ૫

* * * *

અંતે—

કડુકગચ્છિ સાહ કડુઉનાયક, ષીમ વીર જીનરાજજી,
તેજપાલ રત્નપાલ જિણદાસો, જેહની કીરતિ આજજી,
અષ્ટમા પાટિઇ સાહ તેજપાલો, પડિતમા શરદારજી,
તાસ સીસ તે સહુ કો જાણઇ, સેવક કલ્યાણકારજી. ૨
પોસમાસ નર્ઇ સોલ સત્તાણુ (૧૬૯૭) સુદિ તેરસિ ભોમવારજી,
અમરતરગ કીઉ મનિરગઈ, સુખસપદ તારજી,
અમદાવાદ હબનપુર માહઈ, ચદ્રપ્રભુ પસાયજી,
કડુકગણુ સદા જયવતુ, સેવે કલાણુ થાયજી ૩

—વિ ધ ૨૪-૧૧, અમ૦

૨૭૦ વિવેકચંદ્ર (ગુણુચદ્ર ગણિ શિ.)

(૫૧૮) સુરપાળનો રાસ. સ ૧૬૯૭ પોસ શુ ૧૫ ૬૦૦ શ્લો -રત્ન૦

૨૭૧ મતિકીર્ત્તિ (ખ. જયસોમઉ-ગુણવિનય શિ)

(૫૧૯) ધર્મબુદ્ધિ મત્રીશ્વર ચોપઈ સ. ૧૬૯૭ રાજનગરમા

આદિ—

આણી આણદ અંગમઇ, પણુમિ પાસ જિણુદ,
ફલદાઇ ફલવધિપુરઇ, કલિયુગિ સુરતરુકદ ૧
વચન સુધારસ વરસતી, શ્રુતદેવી સુખકાર,
મનિ ધરિ મધુર વચન સુણી, ચરિત કહિસ સુવિચાર. ૨

કુમતકારણ જિનકુશલ ગુરૂ, જિમ વિદારણ વીર,
સુખઇં મન નિત સમરતાં ભવ્યઇ કરઇં પ્રભુ ભીર. ૩
ભોર ધર અજુઆલણા કનક કરઇ કોલ,
પુણ્ય પસાયઇ પામીઇ રાજરિદ્ધિ રંગરોલ. ૪
નિસાસણ જિમ નિરમલઉ જસ જીયઇ જગમાહિ,
ભવ પામીજે અતિ પ્રબલ, માણુભઇ જિમ માંહિ. ૫
અરદાઇ અતિ ચાતુરંગ ચિત ચોરણ ચોસાલ,
સાહજઇ સુંદર સપભઇ સોહઇસિર સુવિસાલ. ૬
ચિંતામણિ જિમ ચિંતવણી, ચિંતા ચૂરણહાર,
સુરતરુ જિમ સુખ દે સદા, પરમ ભીડ નિરધાર ૭

× × × ×

અંતે—

સંવત મુનિ નિધિ રસ સસિ વરસઇ
એ સંબધ રચ્યો મન હરસઇ
રાજનગરિ સંઘ ભરિ સરસઇ જયુ રોભા મુકુંદપુર કરસઇ
આપતણી મતિ હરખ પરિસઇ સત કુસમ તિતઇ પરિહરસઇ
પુણ્યતણુઇ ફલ સુભિ મનિ ધરસઇં અતિઘાગર જિમ તે સુખ
વરિસઇ-૫

પુણ્યતણુઇ ફલ જેહ ન માનઈ એહ મલિન મતિ આપ ગુમાનઇ
તેમ નીચ ગતિ ભઇ અનુમાનઇં દુખ ઘદાદિકઇ નરતેહ અમાનઇં ૬
પામઇ ધનિધાદિક અલપઇ રાજરિદ્ધ સંપદ સુખ ન હલુઇ
કારણ પરમ ધરઇ અનભાઇ શ્રી જિનઆરિ જિમ તે સુખ સાધઇ. ૭
શ્રી જિનરાજસૂરિ ગુરરાજઇ ગુરુ અતિસયઇ કરિ છે જગિ ગાજઇ
દેસન સખર જલદ જિમ ગાજઇ સરસ સાહ દુરત ? ભાજઇ.૮
ઉવઝાય શ્રી જયસોમ જતીસ, ધરઇં આણ નરવર જસુ સીસિ,
તાસુ સીસ પાઠક પદધારી, શ્રી ગુણવિનય સુગુણ ભંડાર ૯

શ્રવણિ સુણી સરસીજ્જુ વાણી, હિતસુખ શિવકર નિજ મનિ આણી,
સૂધા પ્રતિબુધા ભવિ પ્રાણી, ધર્યો ધરમ અનુપમ ગુણખાણી, ૧૦
તાસુ સીસ શ્રી મતિકીરતિ એહ, પ્રભણ્યઉ ચરિત સપદ ગુણગેહ,
ભણઇ ગુણઇ નિસુણઇ ભવિ જેહ, ધરમ મરમ પામઇ જગિ તેહ ૧૧
શ્રી જિનદત્ત સૂરિશ્વર સહઇ, અવિજલ જય પામઇ વરવાદઇ,
શ્રી જિનકુશલસૂરિ સાનિધ્યઇ, સુખી હુવઇ વધતી રિદ્ધિ વૃદ્ધઇ ૧૨

—સં. ૧૭૮૧ મિગસિર શુકલ દ્વાદશી તિથૌ ચંદ્ર વારે શ્રી અજીમગજ મધ્યે લિ પં. રંગપ્રમોદ મુનિના ૧૩—૧૪ પ્રે.

ગુણવિનય માટે જુઓ આની અગાઉ

---

૨૭૨ દેવચંદ્ર બીજા (ત. સકલચંદઉ–સૂરચંદ–ભાનુચંદ શિ૦)

(૫૨૦) નવતત્ત્વ ચોપાઈ.

અંતે—

સુવિહિત સાધુતણો શૃંગાર શ્રી વિજયદેવસૂરિ ગણધાર,
તાસ પાટે પ્રગટયો સૂરિસિંહ, વિજયસિંહસૂરિ રાખી લીહ ૩૩
ગુરૂ શ્રી સકલચંદ ઉવઝાય, સૂરચંદ પંડિત કવિરાય,
ભાનુચંદ વાચક જગચંદ, તાસ સીસ કહે દેવચંદ. ૩૪
એ ચોપઇ રચી કરજોડ, કવિતા કોઇ મ દેજો ખોડ,
અધિકો ઓછો સોધી જોડી, ભણતા ગુણતા સંપતિ કોડ ૩૫

(૫૨૧) પૃથવીચંદ્ર સં ૧૬૮૬ ખ ૧ રત્ન

(વિજયસિંહસૂરિ–આચાર્ય પ ૬ સં ૧૬૮૪ ને સ્વર્ગવાસ સં. ૧૭૦૯)

સૌભાગ્ય પંચમી સ્તુતિ.

(૫૨૨)+ શત્રુંજય તીર્થ પરિપાટી. સં ૧૬૯૫

આદિ—

સકલ સભારંજન કલા, દિઓ સરસતિ વરદાનોજી,
શ્રી વિમલાચલ સ્તવન ભણું, પામી શ્રી ગુરૂમાનોજી ૧

આવો શેત્રુંજાઈ સહીમ નવાણું વારોજી
મનમાં ઉલટ અતિ ઘણો હરખે હર્ષ અપારોજી આવો ૨
ઉમાહો મનમાંહિ ઘણો, કરસ્યું શૈત્ર જુહારોજી
શ્રી શેત્રુંજય ભાવસ્યું લાગી મનહર લારોજી આવો ૩
સંવત સોલ પંચાણુંએ ઉજિર રહી ચોમાસોજી
યાત્રા કરવા સમર્થો શુભ દિવસ શુભ માસોજી આવો ૪

× × × ×

અંતે—

પાલીતાણાથી ચાલીયાએ મા કરતા પંથ વખાણ
કુશલે રાધનપુર ગયા એ મા કીધાં કેઈ કમાણ. સુ. ૯
ભણે ગણે ને સાંભલે એ મા એહ તવન જે જાણ
ઘરિ બેઠાં યાત્રા તણું એ મા ફલ પામઈ સુવિહાણ. સુ. ૧૦
શ્રી તપગચ્છપતિ ગુણનિધિ એ મા શ્રી વિજયસેન સુરીંદ,
જાણે જગિ ઉદયો સહી એ મા સુરતિવંતો ચંદ. સુ. ૧૧
સાહ પિતા નથમલ એ મા મોહન વલી કંદ
જે સેવઈ ભાવઈ કરી એ મા તસ ઘરિ નિત્ય આણંદ. સુ. ૧૨
શ્રી વિજયદેવસૂરિ પાટિ ગયો એ મા શ્રી વિજયસિંહ સૂરિરાય.
જેહને પ્રણમે નિત નતિ એ મા સુરનર ભૂપતિ પાય. સુ. ૧૩
સીસ વાચક ભાનુચંદનો એ મા માગઈ દેવચંદ દેવ
વલી વલી મુઝને આપજ્યો એ મા શેત્રુંજય કેરી સેવ. સુ. ૧૪

કલસ.

ગુરૂશ્રી હીરવિજયસૂરિ પસાયે શ્રી ભાનુચંદ ઉવઝાયા
કાસમીર આગ્રરસા પાસઈ જૈનુ લે વશ કુરાયા
તાસ સીસ દેવચંદ કહે એ ગિર ગિરનો રાયા,
ભેટ્યો ભાવ ધરી એ વીરવ મનવંછિત સુખદાયા
આજ મનવંછિત સુખ પાયા ૧૫

—સંવત્ ૧૭૬૯ વર્ષે ૫ દાનચંદ્રેણ લિખત પત્તનનગરે પ્ર૦ પ્રાચીનતીર્થમાળા પૃ ૩૮-૪૭.

(આમાથી સ્પષ્ટ છે કે કવિએ શેત્રુંજયની યાત્રા સં ૧૬૯૫ ના મહાવદિ ૧૪ ને ગુરૂવારે કરી. ૧૬૯૫ નુ ચોમાસુ ઇડરમા કરીને યાત્રાર્થે નીકળી પ્રીચોટ (પ્રીચોદ), વલાસણ, વડનગર, વીસનગર, સિવાલા (સાઉલા), મહેસાણા, અમદાવાદ અને પાલીતાણા આવ્યા પછી અમદાવાદ ગયા. કવિના ગુરૂ ભાનુચંદ્ર અકબરની ધર્મસભાના ૧૪૦ મા નબરના (પાચમી શ્રેણીના) સભાસદ પ્રસિદ્ધ છે તે અને તેમના શિષ્ય સિદ્ધિચંદ્ર બને અકબર પાસે રહી પોતાની વિદ્વત્તાથી બાદશાહની પ્રીત્તિ સપાદન કરી હતી. અને તે બંનેએ કાદબરી પર સુદર સસ્કૃત ટીકા રચી છે બાદશાહ સૂર્યના હજાર નામો સાભળતો હતો. તે માટે ભાનુચંદ્રે સૂર્યસહસ્રનામ સ્તોત્ર રચ્યુ હતુ ઇ સ ૧૫૯૩ મા (સં ૧૬૪૮) તેણે સમ્રાટ્ અકબર પાસેથી પાલીતાણાના શત્રુજય તીર્થના યાત્રાળુઓ ઉપરથી કર ઉઠાવી લેવાનુ ફર્માન જારી કરાવ્યુ હતુ અને એ પણ આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી હતી કે સર્વ જૈનોના પવિત્ર સ્થાનો હીરવિજયસૂરિને હવાલે કરી આપવા સભવત ભાનુચંદ્ર તેના દરબારમા બાદશાહના મૃત્યુ સુધી (ઈ. સ. ૧૬૦૫) સુધી રહ્યા હતા.

સકલચંદ્ર ઉપાધ્યાય માટે આની અગાઉ જુઓ

---

૨૭૩ ભાવવિજય (ત. વિમલહર્ષ ઉ.શિ. મુનિવિમલ શિ.)

(૫૨૩) ધ્યાનસ્વરૂપ (નિરૂપણ) ચોપાઈ સ. ૧૬૯૬ ચૈત્ર વદિ ૧૦, રવિ ખભાતમા

આદિ—

સકલ જિનેસર પાય નમેવિ, સમરી માતા સારદ દેવિ,
ધ્યાનતણો હૂ કરૂ વિચાર, શ્રી જિનવચનતણે અનુસારિ. ૧
જીવ તણો જે થિર પરિણામ, કહિઇ ધ્યાન તેહનુ નામ,
તેહે તણા છે ચ્યાર પ્રકાર, દોય અશુભ દોય શુભ મનિ ધાર. ૨

* * * * *

અંતે—

શ્રી તપગચ્છ સોહાકરો ગણધરો શ્રી હીરવિજયો ગુરૂ ગુણધામો,
દેશના જસ સુણી શાહિ અકબ્બર ગુણી, ધર્મમાર્ગ ધરે સાવધાનો. ૯
તાસ પાટઈ વિજયસેન સૂરીસર, શ્રી વિજયતિલક સૂરિ તાસ પાટઈ
તાસ પાટઈ વિજયાણંદ સૂરીસર વિજયવંતો સદા ધર્મ ભાખઈ ૧૦
શ્રી વિમલહર્ષ ઉવઝાયશ્રી મુનિવિમલ સકલ વાચક શિરોમણિ વિરાજઈ
સીસ તસ ભાવવિજયો ભણઈ સેવીઈ ધ્યાન સુરતરૂ સદા સિદ્ધિકાજઈ ૧૧
વર્ષ ધર નિધિ સુધાકરકલા વરસ ૧૬૯૬ ચૈત્ર વદિ દસમિ રવિવાર સંગઇ
ધ્યાન અધિકાર અવિકાર સુખકારણું, ભવ નગરિ ગચ્છો ચિત્ત રંગઈ ૧૨
ધ્યાન સુવિચાર ઇમ મનિ ધરી ભવિજના અશુભ છંડી વિમલધ્યાન સેવો
જેહથી દુખ ટલઈ સકલ વંછિત ફલઈ પામીઈ મુગતિ સુખ સબલ સેવો. ૧૩
—ધ્યાન સુવિચાર ઇમ મન ધરિ ભવિજના.

—ઇતિ ધ્યાનસ્વરૂપ ગાથા સર્વ ગ્રંથ ૬૩ ગ્રંથાગ્ર ૨૮૫ પાનાં ૧૦ પ્ર. ૪૮ હાલાભાઈ ભંડાર પાટણ.

ન. મ. (વિ. ૫.)

શાંતિજિન સ્તવ

(ઢાલ) ઇમ સંત પાવક શાંતિ સુખકર થુણ્યો શાંતિ જિનેસરો,
શ્રી દેલવાડા નગર મંડણ કર્મક નિવારો
જગજ્જનાધાર સુમતિદાયક મંગલાકર શંકરો,
ઉવઝાય શ્રી મુનિવિમલ સેવક ભાવ સુખ સંતતિ કરો. ૨૧

શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ સ્તવ

(કલશ) ઇતિ દુખવારક સુખકારક શ્રી શંખેસર જિનવરૂ
મઇ થુણ્યો ભગતિ આતમમતિ ભવિજન વંછિત સુરતરુ,
ઉવઝાય વિમલચરણ સેવઈ સુકૃત લાહ જયધરો,
ઉવઝાય શ્રી મુનિવિમલ સેવક ભાવવિજય જયકરો.
(પ્ર. ૩ પ્ર. સ.)

૨૭૩ ક કનકકુશળ (જુઓ કનકસુંદર.)

(૫૨૩ ક) ? હરિશ્ચંદ્ર રાજાનો રાસ. સં. ૧૬૯૭

સૌભાગ્યપંચમી માહાત્મ્ય વિષયે તેણે વરદત્ત ગુણમંજરી કથા સંસ્કૃતમાં રચી છે, તેની પ્રશસ્તિ એ છે કે-**श्रीमत्तपगगनांगन दिनमणि विजयसेन सूरीणां शिष्याणुना कथेयं विनिर्मिता कनककुशलेन ५० बुद्ध पद्मविजय गणिभिः प्रवरै लाभादिविजयगणिभिश्च संशोधिता कथेयं मूतेषु रसेंदु मित वर्षे. (१६५५)** (૬-૧૩ આગ્રાભંડાર.)

શોભનમુનિની સં. શોભનસ્તુતિઓપર કનકકુશળે સંસ્કૃતમાં ટીકા પણ રચી છે સંસ્કૃતમાં પંચમી સ્તુતિ (શ્રી નેમિ પંચરૂપત્રિદશ પતિકૃત પ્રાજ્યજન્માભિષેક એથી શરૂ થતી ૪ શ્લોકની) પર વૃત્તિ સં. ૧૬૫૨ માં રચી છે

---

૨૭૪ કનકસુંદર (૨) ભાવડગચ્છ મહેશજી ઉપાધ્યાયશિ.)

(૫૨૪)+ હરિશ્ચંદ્ર રાજાનો રાસ. સં ૧૬૯૭ શ્રાવણ શુ ૫ મરૂધરના સોજત શહેરમાં.

આદિ—

પાસ જિનેસર પાય નમી, થંભણપુર થિરવાસ,
જુગ જુગમાંહે દીપતો,પૂરે વાછિત આશ. ૧
આદિ લખે કુણ એહની, વર્ષ ઇગ્યારે લક્ષ,
વર્ણંત પશ્ચિમ દેવતા, કીધી પૂજ પ્રત્યક્ષ
(પશ્ચિમપતિ નામે વરણ, કીધી સેવ પ્રત્યક્ષ-પાઠાં) ૨
એસી સહસ વર્ષ અચલ, સેવા કીધી સાર,
વાસુક વિષ હરતા હરિ, પ્રભુ પાતાલ મઝાર ૩

* * * *

અંત—

મરધર દેશ મહીપતિ જસવંત સબલો રાજ,
સોજત શહેર સોહામણું, નવકોટીનુ નાક ચ ૬

આચારજ રત્ન ગ્રહુણ સાધુ ગુણે ભંડાર,
શિષ્ય પટોધર તેહના શ્રીવંત મુનિચાર ચ ૭

ઉપાધ્યાય મહીરાજ ગુરુ ગૌતમ અવતાર,
મુનિવર મહીરાય માલજીને આગમજ્ઞાન અપાર ચ ૮

કનકસુંદર શિષ્ય તેહનો ગાયો એહ સબંધ
શ્રી હરિચંદ નરિંદનો શાંતિનાથ સબંધે. ચ ૯

નવરસ એહ જાણજો રસ એગુણચાલીસ
ભાવભેદ બહુ ભાવના વિવિધ વિચારીસ ચ ૧૦

સંવત સોળ સત્તાણુંવે શુદ્ધ પક્ષ ભાદ્રવમાસ
પંચમી તિથિ પૂરો હુઓ શ્રી હરિચંદનો રાસ. ચ ૧૧

(દુહા) ગાથા ચારીસાતશે તિસુ ઉપર ઇગ્યારિસ, (નિસદીસ)
સાંભળતાં શ્રી સંઘને પૂગે આસ જગીસ.

(પ્ર. ભીમશી માણેક)

—સં. ૧૮૩૩ મા. શુ. ૧ શુક્રે શ્રી સવાઈ જયપુર મધ્યે શ્રી અંચલગચ્છેશ ભટ્ટારકજી શ્રી કીર્તિસાગરસૂરીશ્વરજી તસ્યાદેશકારી વા. શ્રી ભિખારાજજી શિ. પં. દાનરાજ શિ. દેવાનંદજિત એનેસાઠિ સા. લેહરો ભગત કે સપની દિવાન ભાગુભાઈ દેવજી છગનરાજ દિવાન ગુલાબચંદ નિહાલચંદ મહત્તમ ભગવાન સાહેબ શ્રી મહારાજધિરાજ મહારાજા સવાઈ પૃથ્વીસિંહજી વિજયરાજ્યે કલ્યાણ ચરી શુભંભવતુ.

૧૨–૧૫ પ.

—૧૫–૧૬ માં જૂની પ્રત છે

૨૭૫ દેવરત્ન (૧) (ખ૦ જિનભદ્રસૂરિ–દયાકમળ–શિવનંદન–દેવકીર્ત્તિ શિ.)

(૫૨૫) શીલવતી ચોપાઇ સ ૧૬૯૮ કાત્તિક વાલસીસરમા.

અંતે—

સવત સોલઅઠાણુ કાત્તી સમેરે, વાલમીસ (સર) નયર મઝારી,
સીલવતીની કીધી ચોપઇરે, મીલતણુ અધિકારી
શ્રી ખરતરગચ્છ નાયક સોહતારે, શ્રી જિનરાજ સૂરીસ,
કુમતિગજભજન કેસરીરે, પ્રતપો કોડી વરિસ.
શાખા શ્રી જિનભદ્રસૂરિનીરે, જાણે સહુ સસાર
વાચક શ્રી દયાકમળ ગણિવરૂરે, ગુણમણિરયણભડાર
તાસુ સીસ સિવનદન ગણિરે, વાચક દેવકીરતિ ગણિદ
મહિયલમા જીવો ચિર લગેરે, જા લગે છે રવિચદ
તાસુ સીસ લવલેસે ઉપદિગેરે, દેવરતન કહે એમ,
ખડ ત્રીજો ને ઢાલ ધન્યાસીરીરે, ચઢી પરિણામે તેમ.
સતીય ચરિત્ર સાભલતા ભણતા 'ગા રે હુઈ આણદ રગરોલ,
દેવરતન કહઇ તેહને સપજઇરે, લખિમી તણા કલ્લોલ.

(૧૬ પત્ર પ્ર કા) વિદ્યા૦ માણેક. ભાવ
—સવત્ ૧૭૨૫ ચૈત્ર સુદિ ૨ યા શ્રીમલ્લપુરે (ઉદયપુર ભ)
—પા ૧૭ પ્રે ૨

---

૨૭૬ ધર્મસિંહ (૧) (લું.)

(૫૨૬) શિવજી આચાર્ય રાસ. (અં મોહનવેલિ) સ. ૧૬૯૭ શ્રાવણ શુ ૧૫ ઉદયપુરમા.

આદિ—

શ્રી મહાવીર મુગતિગયા પીછિ, વરસ દોઇહિજાર,
રૂપિ ઋષિ આચાર્ય પ્રગટયા, કરવા પર ઉપગાર ૪

સાર સિદ્ધાંતપક્ષ ઉદયા, તસ પાટિ ઉદયરાજ
તસ પાટિ ગુણરત્ન મુનિવર, વર્તમાન જસ રાજ ૫
જન મનમોહન શ્રીમલ્લ તસપાટિ રત્નઋષિરાય
નારિ સહિત સંયમ લીધુ જીણિ, મહીયલ જસ મહીમાય. ૬
મહિમાવંત તસ પાટિ અમરકૃત, કેશવજી ગુણવંત,
તસ પાટિ ઋષિરાય મહામુનિ, શ્રી શિવજી જયવંત. ૭
સુરતિ મંડાણ મોહનમુનિ એ પભણિ ગુણ ઋષિરાય,
વરસ વાસ ચૌમાસ વદિ વદિત ક્ષ સાથ સુખદાય. ૮
સુખદાયક શિવજીતણુ પાઉ ગુણ રસીક કરિ રંગ,
ધન વિશાલ ગંભીર આણમંદિર, મહિ મુનિ ધર્મસંઘ

૨૫ ઢાળ.

સં. ૧૬૯૬ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદિ (ધારપુરા-ધર્મસંગ ધર્મસિંહ કૃત શ્રીજ્ઞાનકુમાર રાસ અથવા મોહનવેલિ રાસની પ્રતિ છે તેમાં આ રાસ જણાય છે તેમાં નર્મદસુંદરી રાસ ૪૬ સંવત્સરા ભાવસુ શુદિ ૧૫ને સંવત્સર રચ્યાનો આપ્યો છે ને રચ્યાસ્થાન ઉદેપુર જણાવેલું છે

—ભાવનુ ભ

+ ૧૩ સાધુની સઝાય પૃ. ૧૯૯ ચ. મા.
+ સામાયિક ૪૦૭ જૈ ન.
+ સઝાય ૩૨૪ ચ. મા. બી.

---

૨૭૭ કીર્તિવર્દ્ધન

(૫૨૭૭) સુદયવત્સ (સદેવત) સાવળિગા રાસ. (સ સં ૧૬૯૭)

---

૨૭૮ જ્ઞાનચંદ.

(૫૨૮) પ્રદેશી રાજાનો રાસ. લ. સં. ૧૬૯૮ તેથી તે પહેલા.

આદિ—

પ્રણમી શ્રી અરિહંત પય, સમરી સિદ્ધ અનંત
આચારિજ્જ ઉવઝાય ધવલિ, સાધુ સર્વ ભગવંત ૧
શાસનનાયક સલહીયઇ વરદાઇ વ્રધમાન,
ગુરૂ ગૌતમગુણુ ગાઇયે દાયક વંછિત દાન ૨
ધર્મ્માચારજ્જ ધર્મગુરૂ મન ધરી સુધર્મ સામી,
જંબૂ પ્રમુખ મહાજતી, સમરી શ્રુત શુભનામ ૩
બીયોવંગે બુઝવ્યા, રાયપાસણી રંગ
પરદેશી રાજા પ્રવર સદગુરૂ કેશી સંગ. ૪
રચના તે અધિકારની, રચવા મુઝ મનિરંગ,
પિણ મનવંછિત પૂરવા, સૂધો સદગુરૂ લાગ ૫

*   *   *   *

અંતે—

ઢાલ ૪૧ રાગ ધન્યાસિરિ

રાયપસેણી બીયો ઉપાંગથી, ઉદ્ધરી એ અધિકાર
પરદેસીય પ્રબોધ મઇ એ રચ્યો ગ્રંગસુ પ્રશ્નોત્તર વિસ્તાર ૭૮
જગત્રગુર શ્રી દયાધરમ જયકાર, પામીયે ભવતણો પાર,
જગત્રગુરૂ સમકિત શુદ્ધ આધાર, જ૦ આંકણી.
ગહન અરથ છે શ્રી પ્રવચન તણો, જાણીયે કેણ ઉપાય
આપણી બુદ્ધિ કરિ કેલવી જે કહ્યો, સાખીય શ્રી જિનરાય ૭૯

*   *   *   *

ધન્ય શાસન મહાવીરનો સેવીયે, જિહા રહ્યા એ અધિકાર,
કહે જ્ઞાનચંદ ઇમ સદગુરૂ સેવતા પામીયે શિવ સુખસાર ૯૧

—લી. ૧૬૫૮ પોસ શુ. ૭ સોમ. ગ્રંથાગ્ર ૯૦૦—પા. ૩૭-૧૧
—લી. ૧૭૯૯ પોસ વ. ૬ સોમ–ગુજનગરે ૧૭–૧૭ રાજકોટ
૫ ન પ મ ભા૦

(૫૨૯) શીલપ્રકાશ. —જેસ

---

૧ ૨૭૯ ત્રિકમમુનિ (નાગોરીગચ્છી આસકર્ણ–નથુજી શિ૦)

(૫૩૦) રૂપચંદ ઋષિનો રાસ. (ઐ) સ ૧૧૯૫ આસો. વ. ૩
બુધ આગરાપુરમાં.

આદિ—

ભાષા રાગે દોહા

મહાવીર ત્રિભુવનધણી, કેવલજ્ઞાન પડૂર
સેવ કરઈ સુરનર સદા, પૂરઈ વંછિત પૂર ૧
તાસ સીસ ગણધર નમું, શ્રી ગૌતમ મુનિરાજ
નામઈ નવનિધિ સંપજઈ પૂરઈ વંછિત કાજ ૨
વલિ પ્રણમી સદ્ગુરુ સરસ્વતી, સરસ વચન સુખકાર
રૂપચંદ રિષિ રાજનઉ રચિસ્યું અધિકાર. ૩

* * * *

અંતે—

વીરાજ્ઞા શિરધારી રે સખી સી૦ નગર ઉજેણી સારખી લખી રે,
ચઈઈ ને નરનારિ રે સખી ન ત્યાં પરિ રૂપઋષિ આવ્યા નહીં રે. ૫
કરતા પગ વિહાર રે સખી ક પુન્યસંજોગઈ પહિમા પધારિયા રે
એક કાજ સમાધઈ રે સખીએ. શ્રી આચારજ રૂપચંદ આવિયા રે. ૬
દે ઉપદેસ અનૂપ, સુધારસ પ્રાણજયુ સાંભળિયા રે
આપણપણિ રચાસ અાર વસ્તુ સુણિ અતિ સુખ પાવિયા રે ૭

તેહીજ નગરમઝાર, અંતસમઇ અણુસણુ કિયઉ હે,
શ્રી રૂપચંદ મુણિંદ, દેવવિમાણુ અનોપમ પાવિયઉ હે ૮
દેપાગર તમપાટ, વઇરાગર વઇરાગઈ પૂરીયઉ હે,
શ્રી મુનિવર વસ્તપાલ, શ્રી ગછરાજ કલ્યાણ વધાવિયઉ હે ૯
શ્રી ભઇરવ સુખકાર, નેમીદાસ ગછાધિપ દીપતઉ હે,
શ્રી આચારજ એ, આસકરણુ વાદી વડ દીપતઉહે, ૧૦
અનુક્રમિએ મુનિપાટ, કહીઆ મઇ કરી કીરતિ મન રલી હે,
સોભાગી સસનેહ, ભવિયણુ વદઉ દિન પ્રતિ વલિવલી હે ૧૧
સવત સોલનવ્યાણુ માસ વિરાજઈ ભાદવ સુખકરૂ હે,
વરસઇ અતિ અમરાલ, કાઠલિ બાંધિ ચિહુંદિસ મનહરૂ હે ૧૨
પક્ષ બહુલ તિથિ તીજ, શ્રી બુધવારૂ મહા મહિમાનિલઉહે,
અકબરપુર અભિરામ, મહિયલમડણુ નગર સિરા તિલઉ હે ૧૩
તેથ કિયઉ ચઉમાસ, શ્રી વણુવીર સદ્ગુરૂ મહિમા રલીહે,
તામ પ્રસાદઇ એહ, ગ્રથ કિયઉ એ મન આસા ફલીહે ૧૪
શ્રાવક વસ સૂરાણુ, વીરદાસ ચતુર સોભા ઘણી હે,
તસ આગ્રહિ કરિ એહ, અધિક મહારસ કીધી મડણી હે ૧૫
સોરઠરાગ સુરગ, ઢાલ ભણી એકાદસમી મુદાહે,
તીકમ જે નરનારિ, ગાવઈ તે મનવછિત લહઇ સદા હે ૧૬

—સર્વ ગાથા ૨૨૪ ઇતિશ્રી રૂપચદ મડણી સપૂર્ણેતિ સવત ૧૬૭૯ વર્ષે મૃગસર માસે કૃષ્ણુપક્ષે તૃતીય તિથૌ આદિત્યવારે અકબર-પુર મહાનગરે રિપ શ્રી પચાયણુજી લિખિત આતમપઠનાર્થ ૭-૧૪ સે લા ન ૨૦૮૦

(૫૩૧) અમરસેન ૧૬૯૮ વિધા.

(૫૩૨) વકચૂલનો રાસ. સ ૧૭૦૬ ભાદરવા શુ. ૧૧ ગુરૂ. કીસનગઢમા.
આદિ—

શ્રી રિસહેસર પય નમી, આદિ પુરૂપ પરધાન,
જિણુ ચક્રવીમી ઉપનો પ્રથમહિ કેવલજ્ઞાન ૧

સમર્‌ શ્રી ચક્રેસરી કુમાર નિવાસ,
શીશ મુકુટ શિર ઝિગમિગે તિલક વિરાજત ભાલ. ૨
સુમતિ પંચ નિત સાચવે ગુપ્તિ તીન લયલીન,
ધ્યાન ગ્યાન રાતા રહે જિમ સરોવર મીન. ૩
એહવા સદ્‌ગુરુ પ્રણમીને ભાષુ બે કરજોડિ,
કાજળની પરિ પુરસ્યો મુજ મન કેરા કોડિ. ૪
વંકચૂલ રાજા તણો રસક કહું અધિકાર,
એહના સુણતાં થકા પામીજે ભવપાર ૫
અથ જ્યારે આવડી ભારમી મુનિપાસ
મનવંછ્ય ફળ પામીને હુવો દેવ ઉલ્લાસ. ૬
તિણ કારણ સુવિવેક સહી નેમતણો ફલ સાર,
તે ભાખું સુવિવેકે સહુ વંકચૂલ અધિકાર ૭

× × × ×

અંતે—

ઢાલ ૧૭ ધનાશ્રી સફલ્યો દુમે એ—દેશી.
શ્રી વંકચૂલ રાજાતણો રસક કહ્યો અધિકાર હો ભાવક
સુણતાં આનંદ ઉપજે ઘર ઘર રંગ અપાર હો. ૧
નિયમ ભલીપરે પાલીયે જ્યું પાળ્યો વંકચૂલ હો,
શુભ મનશુ સેવીયે લોલીજે અનુકૂલ હો. ૨
ભવ ભવના પાતક હરે લક્ષ્મિ હોવે સબ દૂર હો
એહ ચરિત્ર જે સાંભળે દિન દિન વધન અપાર હો. ૩
દાન શીલ તપ ભાવના આરાધિ એક ચિત્ત હો,
લખમી લાહો લીજીયે સુગુરુ લેખશું ચિત્ત હો. ૪
નારીસરીખ નિરમલો આત્મરૂપ પ્રકાશ્યું હો,
પરભવની મહિમાનિધે સમજાવે સહુ ભવ્યું હો. ૫
વામ તણો ગચ્છ દીપતો શ્રી વધમાન સુવિહિત હો
હરખચંદ્ર હેમત શિષ્ય મનમેં હુવે આણંદ હો. ૬

તાસ સીસ તીકમ કીયો એ અધિકાર અનૂપ હો
સાભલતા સજ્જન જના દિન દિન અધિકી ચૂપ હો ૭
સવત સતરે છડોતરે કીધ ચઉમાસો સાર હો
કિસનગઢે આણુંદ ઘણે શ્રી વણવીર ઉદાર હો ૮
ભાદવા સુદી એકાદસી બૃહસ્પતિવાર સુવારહો
ઢાલ ભણી સતરમી તીકમ કહે સુવિચાર હો. શ્રાવક ૯

—સ્વામી હુલાસરાયજી તત્ શિષ્ય હુકમીદાસનઇ લીખી આગરા મધે ૯-૧૫ આગ્રા (ભડાર)

—લિખિતા પડિત શ્રી જયવિજય ગણી શિષ્ય પડિત શાતિવિજય ગણિભિ, શ્રીમત્તુદયપુરે આર્યાશ્રી લાછાજી શિષ્યણી આર્યા લીલાજી પઠનાર્થં સ ૧૭૩૩ વર્ષે ફાલ્ગુન પૌર્ણમાસ્યામિતિ સ્વસ્તય-૧૩-૧૫ અન ત.

---

૨૭૯ ક ખેમ (નાગોરી તપગચ્છ-પાયચંદગચ્છ. ખેત્રસિંહ (ખેતસી) શિ.)

સોલસત્તવાદી સ૦ ૨૬ ૧૯ મેડતામા.

આદિ—

બ્રહ્મચારી ચૂડામણી, જિનશાસન શિણગાર
સતવાદી સોલે તણા ગુણ ગાયા ભવ પા

અંતે—

સોલ સતી ગુણ ગાઇયા, મેડતાનગર મઝ બ્ર૦
અહિપુર ગછ મુનિ ખેતસી, શિષ્ય ખેમ મહા સુખકાર હો, બ્ર૦૧૯
૧-૧૨ મારી પાસે છે

મૃગાપુત્ર સ૦ ૧૨ કડી.

આદિ—

પુર સુગ્રીવ સોહામણો, મૃગપુત્ર રાજા બલિભદરાય હો,

અંતે—

કેવલ પામ્યો નિરમલો મ૦ પામી સિવ સુખ ધામ હો,
ગચ્છ નાગોરી દીપતા મ૦ ગુરૂ ખેમસિંહ સુખકાર હો.
મુનિ એમ ભણે કરજોડીને મ૦ તિહરણ સુખ પ્રણામ હો. ૧૨

—સં ૧૭૬૩ વર્ષે શાકે ૧૫૨૮ પ્રવર્તમાને મેઘમાસે કૃષ્ણપક્ષે પક્ષી તિથૌ સોમવાસરે. શ્રી બીકાનેર નગરે પં૦ પદમવિલાસ લિપીકૃતા. ૧-૧૪ મારી પાસે છે

અંતાણી સં૦ ૧૫ ઢાલ સં ૧૭ આઠમ દિને.

આદિ—

સરસતિ સાંમણિ ધ્યાન સમરતા વાણી ઘણ મધુરાળી,
અનામીરાય સગ્રામ ભણુતાં, આખર આવે છે ધામ,
રાજિંદ મેઘિણ વન સંભરિઉ. ૧

અંતે—

સવત સતરે સૈ ઇન આઠમિ, જેસી ખરખરી ભમર્ઇ
ખેમ મહો સિગ્રામ પ્રકાસી પબ્બુસબ્બુરી આ પામી રિ
રાજિંદ ૧૫

—સં ૧૮૪ વર્ષે તિની ફાગુણ શુદિ ૧ દિને લિખત પં૦ કુવિંમલિન મુનિના. (૧ ૧ ૧૬ ૫ મારી પાસે છે

---

૮૮૦ નયસાગર (આ૦ કલ્યાણસમિરસૂરિ—રત્નસાગર ઉ. શિ.)

ન (૯૩) ચૈત્યવંદન આઠ સંસદુ સં ૧૬૭ ને ૧૭૧૮ વચ્ચમાં.

ગાલ.

પાંચમે—

તામ ભ જિનવંદન દુખનિકંદન સાસ અનમન સદરો,
ગરસ સાગર અમરસમ કિત પડિમા જુગતે આઠ ઉદ્ધાર ધરો,
વિવિધ કેવલજ્ઞાન વિધાર, શ્રી કલ્યાણસાગર સૌસરો,

તસ મીસ સુંદર સુગુણમંદિર, શ્રી રતનસાગર ઉવઝાયરો,
તસ મીસ સાદર નયસાગર રચ્યો ચૈત્યવંદન વરો,

(પ્ર. કા)

(૫૩૪) ચોવીશી.

અંતે—

શ્રી અંચલ ગણ દિનમણી, શ્રી કલ્યાણસાગર સૂરિરાય,
તાસ મીસ શોભાનિલો, શ્રી રતનસાગર ઉવઝાય કિ. ભેટયો. ૬
સીસ તાસ હરષિ ગી, એહ કરી તવનની જોડિ
ઉવઝાય નયસાગર ભણઇ, નિત ભણતા રે હોઇ મંગલીક,
કોડિ કિ-ભેટયો શ્રી મહાવીર. ૭

૫-૧૩. આ ક.

(કલ્યાણસાગર સૂરિ-આચાર્યપદ સં. ૧૬૪૯ અમદાવાદ, ગચ્છેશ-પદ ૧૬૭૦ મા પાટણ, સ્વર્ગ. ૧૭૧૮ મા)

---

૨૮૧ શુભવિજય (૧) (ત૦ કલ્યાણવિજય શિ.)

(૫૩૫) મહાવીર ૨૭ ભવ-સ્તવન (સ. ૧૬૭૧ થી સ ૧૭૧૩ ની વચમાં.)

આદિ—

વિમલ કમલ દલ લોઅણા, દીસઇ વદન પ્રસન,
આદર આણિ વીરજિન, વાદી કરૂ સ્તવન ૧

* * * * *

અંતે— કલશ

શ્રી વીરપાટ પરંપરા ગત આણંદવિમલ સૂરીસરો,
શ્રી વિજયદાન સૂરિ તાસ પાટિ હીરવિજયસૂરિ ગણધરો,
શ્રી વિજયસેનસૂરિ તાસ પાટિ વિજયદેવસૂરિ હિતધરો,

શ્રી કુશલવિજય ઉવઝાય પંડિત શ્રી ગુણવિજય શિષ્ય લખારો.
—સાગર ભ. પાટણ.)
પત્ર ૪ પ્ર. કા. વી

—૨૪ મા તીર્થંકર મહાવીર ૨૭ ભવસ્ત. સં. ૧૭૭૪ કા. શુ. ૧૪
સો. લિ. લિં૰ ૭—૧૧ આ. ક.

—એક ગુણવિજયે (કીર્તિવિજયસૂરિના શિષ્ય) લોકનાલ વૃત્તિ
કલ્પકલ્પલતાભારદ, સ્યાદ્વાદ ભાષાસૂત્ર, તે પરવૃત્તિ, કલ્પકલ્પલતા પર
વૃત્તિ, સેનપ્રશ્નનો સંગ્રહ આદિ ગ્રંથો રચ્યા છે તે અને આ બંને એક
હોવાનો સંભવ છે

---

૨૮૧ ક ગુણવિજય (૩) (ત. વિજયપ્રભસૂરિ-કુમાર વિજય શિ.)

૫૩૫ ક ગુણમંજરી વરદત્ત-પંચમી (સૌભાગ્યપંચમી) સ્ત૰

આદિ— દેશી રસિયાની.

પ્રણમી પાસજિનેસર પ્રેમસ્યું આણિ અતિ ઘણો નેહ, ચતુર નર
પંચમિ તપમાહિ મહિમા ઘણો કેહતાં સાંભળો રે તેહ. ચતુર નર ૧

* * * * *

અંતે— કલશ.

સકલ સુખકાર સકલ દુખહર ગાઈઓ નેમિસરો
તપગછ રાજ વડ દિવાજા, શ્રી વિજયપ્રભસૂરીસર
તસ શિષ્ય ગામ ગામ મંઝાર કોવિદ કુમારવિજય ગણી,
તસ શિષ્ય પંચમીતવન ભાખે શ્રી ગુણવિજય રંગે મુનિ. ૪૫
—૨-૧૨ માં. ૭-૧૧ આ. ક., પ્ર. કા., અને મારી પાસે છે

—સવત ૧૭૧૭ અમાડ માસે કૃષ્ણુપક્ષે તિથો ૬ ૫ઉમ્યાં ભાનુવાસરે લિખિત મુબઈ મધ્યે બ્રા ચતુર્ભુજેણુ. ૩-૧૨ અનત.

(વિજયાણુદસૂરિ—આચાર્ય પદ સ. ૧૬૭૬ સ્વ. ૧૭૧૧.)

---

૨૮૨ ગુણુહર્ષ (ત. વિજયદેવસૂરિ શિ.)

(૫૩૬) મહાવીર નિર્વાણુ સ્તવન.

જિન તુ નિરજન સજનરજન દુખભંજન દેવતા
ધો સુખ સ્વામી મુક્તિગામી વીર તુજ પાએ સેવતા
તપગચ્છ ગયણુ દિણુદ દશ દિશે દિપતો જગ જાણીયે
શ્રી હીરવિજયસૂરિદ સહગુરૂ તાસ પાટ વખાણીએ
શ્રી વિજયસેન સૂરીશ સહગુરૂ શ્રી વિજયદેવ સૂરિશરૂ
જે જપે અહનિશે નામ જેહનું વર્ધમાન જિણેશરૂ.
નિર્વાણુ તવન મહિમા ભવન વીરજિનનું જે ભણે
તે લહે લીલા લબધિ લક્ષ્મી શ્રી ગુણુહર્ષ વધામણે

ઢાલ ૧૦—પા ૮ પ્રે ૨.

—શ્રી હીરરત્નસૂરિ શિ૦ ધનરત્નજી શિ૦ તેજરત્ન શિ૦ જોધરત્ન શિ૦ લાવણ્યરત્ન શિ૦ ગોવિન્દરત્ને લીપિકૃત સ ૧૮૬૧ શક ૧૭૨૬ જેઠ માસ કૃષ્ણુ પક્ષે ૫ચમ્યા ચદ્રવાસરે સાયલે ચોમાસુ રહીને અજીતનાથ પ્રસાદાત્ ઝાલા શ્રીપ વિક્રમસઘ રાજ્યે—જૈ. એ. ઇ. પાસેના ભડારમા

(વિજયદેવસૂરિ આચાર્યપદ સ. ૧૬૫૮ પાટણુ, ભટ્ટારકપદ ૧૬૭૧ સ્વ. ૧૭૧૩)

---

૨૮૩ કીર્ત્તિવિમલ (ત૦ વિજયવિમલ-લાલજી શિ.)

ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તવન—વિજયદેવ વારે.

શ્રી વિજય[illegible]વિમલ વિબુધસીસ સિરોમણિ પડિત લાલજી ગણિ વર

તમ સીસ પભણઈ કીર્તિવિમલ સુખ આણી મનસ ઘ
(સા. ભ. પાટણ.)

(૫૩૭) મલયસિંહ કુમાર—(મ)

૨૮૪ લક્ષ્મીવિમલ (કીર્તિવિમલ શિ)

(૫૩૮) ચોવીસી.

આદિ—

તારક ઋષભજિનેસર તું મિલ્યો પ્રવહ પોત સમાન હો,
તારક જે તુમનિ અવલંબિયા, તેણે લહ્યું ઉત્તમ સ્થાન હો.
તારક ૧

× × × ×

અંતે—

વીર ધીર શાસનપતિ સાચો ગાતાં કોડિ કલ્યાણ,
કીર્તિવિમલ પ્રભુ પરમ કૃપાથી, લક્ષ્મી વાણી પ્રમાણરે.
—પ્રકાશિત ૨૩૧–૧૨–૧૧ ર. મ. ન ૧૪૭.

---

૨૮૫ ભદ્રસેન (૧૬૭૫ લગભગ)

(૫૩૯) ચંદનમલયાગિરિ ચો૦ વિક્રમપુરમાં (વીકાનેરમાં) લ. સં. ૧૭૨૨ પહેલાં

આદિ— દુહા

સ્વસ્તિ શ્રી વિક્રમપુરે પ્રણમી શ્રી જગદીસ,
તનમન જીવન સુખકરણ, પૂરણ જગત જગીસ. ૧
વરદાયક વર સરસતી, મતિ વિસ્તારણ માત,
પ્રણમી મન ધર મોદસ્યું, દરશ દિયન સતાત. ૨
મમ ઉપગારી પરમગુરુ, ગુણ આગર ગણધાર,
ભદ્રી તાકે ચરણયુગ, ભદ્રસેન મુની સાર, ૩

કિહા ચંદન કહા મલયાગરી, કહા સાયર કહા નીર,
જિતુ જિતુ પડઇ અવઘડી, તિઉ તિઉ સહઈ સરીર ૪
ખ૦ કહીઇ તાકી વારતા, સુનો સબે વરવીર.

× × × ×

અંતે—

દુખ ગયો મન સુખ ભયો, ભાગો વિરહ વિયોગ,
માતાપિતા સુત મિલતહી, ભયો અપુર્વ યોગ ૧૯૫

ગાહા

કયવિ ચંદનરાયા, કયવિ મલયાગરી,
બિતકથનઇ પુણ્યબલહ હોઇ, તા સજોવો હવઈ એચ. ૧૯૬

—ઇતિશ્રી ચદન મલયાગરી તસ્સ સુત સાયર નીરકો પ્રબધ કથાનક સપૂર્ણું સવત્ ૧૭૨૨ વર્ષે માગસિર વદિ ૭ રવૌ પૃજ્યજી ઋષિશ્રી ૫ તેજપાલજી તત્ શિષ્ય લિપત મનોહર શુભ શ્રાવિકા પુણ્ય-પ્રભાવ ગુરૂભક્ત બાઈ લછો પઠનાર્થં ૬-૧૬ અનત

બીજી પ્રતમા અત ભાગ નીચે પ્રમાણે છે –

અંતે—

રાજા બોલ્યો કયા કરૂ સોદાગરકુ દડ,
રાની બોલી છોરિ ઘો, હમ તુમ પ્રીત અખંડ. ૨૦૧
સોદાગર છોડયો તબે, રાય રહ્યો સુખચેન,
સપરિવાર સુખ ભોગવે, જાનિ ઇદ્રિ મહિઅયન. ૨૦૨
જાય લઇ પુનિ નિજપુરી, મિલે સજન સબ લોગ,
ભદ્રસેન કહે પુણ્યતે ભએ સુવછિત ભોગ ૨૦૩

—ઇતિ ચદન મલયાગરી દૂહા સપૂર્ણું, સ. ૧૮૧૨ વરષે માગ-શિર વદિ ૧૩ ભૃગુ વાસરે ૫ં. શ્રી ભાણુવિજય લિ૦ સાધ્વી શ્રી દીપાજી શિષ્યણી પ્રભાજીઅર્થે માહારાજપૂરે-૫-૧૯ ઘો.

(ભદ્રસેન નામના એક ખરતરગચ્છના સાધુનો ઉલ્લેખ શત્રુંજય પરના સ. ૧૬૭૫ માં ખ૦ જિનરાજસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરેલા પ્રતિમા

તેમમાં ઉપરે આ પ્રમાણે લખ્યું છે તેમાં નજરે આવે છે:-આચાર્ય શ્રી જિનસાગરસૂરિ શ્રી નરસોમ મહોપાધ્યાય શ્રી ગુણવિનયોપાધ્યાય (જુઓ ન ૧૯૫ પૃ. ૩૨૬) શ્રી ધર્મનિધાનોપાધ્યાય ષ આનંદકીર્તિ સમસ્ત ભ્રાત વા મતસેન ષ રાજધીર ષ ભુવનરાજાદિ સપરિકરૈ-એટલે તે પ્રતિ વખતે તે હાજર હતા. તેજ મતસેન વાચક આ મતસેન હોવાનો સંભવ છે)

૨૮૬ તેજચંદ (ઉપાધ્યાય સકલચંદ-લક્ષ્મીચંદ-મુનિચંદ-વૃદ્ધિચંદ-આનંદચંદ શિ૦)

(૫૪૦) પુન્યસાર ચરિત્ર (ચોપાઈ)

વિજયદેવ વારે ?—કાલાગ્નિ કોઠારી આમવાના આમલ્ની ૫૧ ૨ સા ભ ભારણુ.

---

૨૮૭ ભીમમુનિ

(૫૪૧) વૈકુંઠપંથ સ ૧૬૯૯ આસો ૨ બુધ ભીમરીમાં.

આદિ—

> વૈકુંઠપંથ ભીહામણો કહિશો છે ધાર
> આપણનો સિદ્ધાં કોઈ નહી જે દેખાડે વાર. ૧
> માર્ગે વહે રે ઉતાવલો.
>
> × × × ×
>
> સુણ્ણ સુસહ્ણ વહિમે મન મોહ્એ નવકાર
> દેવ અરિહંત પૂજીએ જેમ તરીયે સંસાર ૨૭
> શાલિભદ્ર સુખ ભોગવ્યાં, જાતાંરો અધિકાર.
> ભીરઘાંડ પુત વહોરાવીમાં, ચેહેલ્ણ મુનિભજાર ૨૮
>
> * * * *